Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rmm [illegible]
+ Candidi Aparicio B.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SCRVTINIVM SCRIPTVRARVM,

Per Reuerendiſſimum D. D. Paulum de Sancta Maria, quondam Epiſcopum Burgenſem, atque Regni Archicancellarium.

Recognitum ac reſtitutum per Magiſtrum F. Chriſtophorum Sanctotiſium, Auguſtinianum Burgenſem.

Cui addita eſt ipſius D. D. Pauli vita præclara, hactenus typis non data.

Inſuper præludium operis, ſeu opuſculum, de vera hæreticorum origine agnoſcenda: omnia ab eodem Magiſtro F. Chriſtophoro Sanctotiſio lucubrata.

Ad D.D. Chriſtophorum Vella & Acuña, Archiepiſcopum Burgenſem, terdigniſſimum.

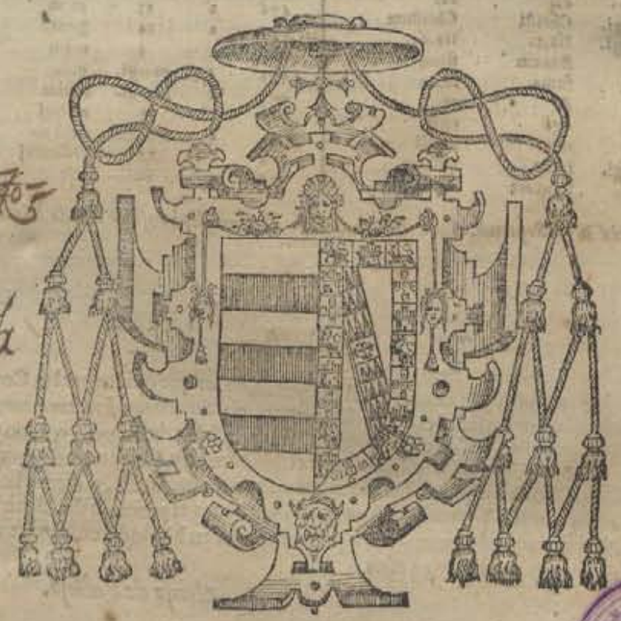

CVM PRIVILEGIO.

BVRGIS.
Apud Philippum Iuntam.

1591.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Errata sic corrigito.

Pag.	Col.	Linea.	Vbi habetur.	Dicito.
3	1	7	retun	retu
4	1	1	obſi	obſe
16	2	22	predie	prædi
26	2	36	conuin	coniun
27	1	7	tercen	trecente
28	1	21	Maria	Marina
28	1	39	exal	exul
20	2	18	ipſe erit	ipſi eruut
24	2	23	deſuſ	deſi
25	1	7	bores	bore
25	1	21	dior	diur
27	1	5	gencij	geniei
27	1	16	vied	vide
27	2	2	rece	reci
27	2	27	ſſent	ſſet
42	2	31	audei	audie
52	1	16	bile	bilem
52	2	42	geſsimum	geſſimũ nonũ
59	2	3	feſta	feſti
75	2	7	viſcera	viſce
75	2	12	culum	colum
77	2	23	roborem	robur
92	0	27	eri	eri
95	0	25	euin	euſ
95	0	32	Traia	Troia
98	0	23	diuiniſsi	digniſsi
107	2	24	mi	mihi
114	2	25	habere	habe
121	1	37	ear	car
121	1	margi.	Chriſti	Chriſtum
123	2	margi.	Iſa.5.	Iſa 65
130	2	35	ſionem	ſione
139	1	23	ſuma	ſume
147	1	42	&	vt
148	2	21	egi	egip
152	2	42	reli	dereli
154	2	margi.	ipſius	ipſius
308	2	37	ſcrutato	ſcrutanti

Pag.	Col.	Linea.	Vbi habetur.	Dicito.
212	1	19	muda	munda
224	2	margi.	quam	quis
227	1	36	vt ſed	ſed vt
234	1	margi.	Eccleſia ſine	Eccleſia
250	2	42	inte	ante
255	2	26	diſtictio	diſtincto
271	1	14	non	nos
302	1	margi.	ori	erra
309	2	38	veu	ben
318	2	3	fuſi	ſuſe
325	2	26	quo	quod
332	2	margi.	principio	principium
336	1	29	ſit	non ſit
349	1	14	altate	altare
349	2	margi.	vacan	vocan
379	2	40	nos	non
380	2	margi.	Iudæi	recipiũt Iudæi
401	1	13	depo	diſpo
404	1	margi.	Chriſtus	Charitas
408	1	13	nec quod	quod nec
408	1	29	nec quod	quod nec
408	1	32	poris	pores
408	2	10	ac ſi	at ſi
410	2	margi.	miraculi	miracula
415	2	15	menti	mento
460	2	22	dici	duci
468	2	31	nimen	men
475	1	4	eo	ea
476	2	25	item	autem
477	2	14	gere[t]	geret
489	2	3	cram	erant
495	1	margi.	quia	qui
495	1	margi.	maior	maiori
503	1	33	audiui	audi
524	1	margi.	vera no	vexatio
532	2	29	Damaſiũj	Damaſi
536	1	10	hoc	hæc

Pintia. Prid. Non. Septemb. Anni M. D. XCI. Doctor Alphonſus Vaca de Sanctiago.

TASSA.

YO Alonſo de Vallejo eſcriuano de camara de ſu Mageſtad, de los que reſiden enel ſu Conſejo, doy fee, que auiendoſe viſto por los ſeñores del, vn libro intitulado *Scrutinium ſcripturarum*, que eſcriuio Pablo de Santa Maria, Maeſtro en ſanta Theologia, Obiſpo que fue de Burgos: notado y añadido muchas coſas conuenientes a la religion Chriſtiana, por el Maeſtro fray Chriſtoual de Santotis, de la Orden de ſan Auguſtin, taſſaron cada pliego del dicho libro a quatro marauedis, y dieron licencia para que a eſte precio ſe pueda vender. Y mandaron que eſta taſſa ſe ponga al principio del dicho libro, y no ſe pueda vender ſin ella: y para que dello conſte di la preſente. Fecha en Madrid a nueue dias del mes de Octubre, de mil y quinientos y nouenta y vn años.

Alonſo de Vallejo.

Tiene eſte libro ciento y cinquenta y dos pliegos, que a razon de la taſſa montan ſeyſcientos y ocho marauedis.

F. Chriſtoual de Santotis

EL REY.

POR quanto por parte de vos el maeſtro fray Chriſtoual de Santotis, de la Orden de ſeñor ſant Auguſtin, nos fue fecha relacion, que con mucho trabajo auiades notado y añadido muchas coſas conuenientes a la religion Chriſtiana, en vn libro intitulado Eſcrutinio de las eſcripturas ſagradas, que auia eſcripto Pablo de Santa Maria, Maeſtro en ſanta Theologia, Obiſpo que auia ſido de Burgos: enel qual auiades añadido vn quaderno. Y porque era muy neceſſario, que el dicho libro y todo lo demas por vos fecho y añadido ſe imprimieſſe, por ſer muy prouechoſo para la Chriſtiandad, nos ſuplicaſtes, os dieſſemos licencia y priuilegio por tiempo de veynte años para lo poder imprimir, o como la nueſtra merced fueſſe. Lo qual viſto por los del nueſtro Conſejo. Por quanto enel dicho libro ſe hizo la diligencia que la pragmatica por nos vltimamente fecha diſpone ſobre ello. Fue acordado que deuiamos mandar dar eſta nueſtra cedula en la dicha razon, y nos tuuimos lo por bien. Por la qual os damos licencia y facultad, para que por tiempo y eſpacio de ſeys años cumplidos, primeros ſiguiẽtes, que corran y ſe cuenten deſde el dia de la fecha deſta nueſtra cedula en adelãte, vos o la perſona que para aello vueſtro poder huuiere, y no otra perſona alguna, podays imprimir y vender el dicho libro, que de ſuſo ſe haze mẽcion. Y por la preſente damos licencia y facultad a qualquier impreſſor deſtos nros Reynos, que vos nõbraredes, para q̃ por eſta vez le pueda imprimir, con que deſpues de impreſſo, antes que ſe venda lo trayga al nueſtro Conſejo, juntamente con el original que enel fue viſto, que va rubricada cada plana, y firmado al fin del de Lucas de Camargo, nro eſcriuano de Cãmara, y vno de los q̃ enel nro Cõſejo reſidẽ, para q̃ ſe vea ſi la dicha impreſſiõ eſta cõforme a el, o traygays ſee en pública forma en como por corrector por nos nõbrado, ſe vio y corrigio la dicha impreſſiõ por el original, y ſe corrigio cõforme a el: y q̃ quedã anſi meſmo impreſſas las erratas por el apũtadas, para cada vn libro de los q̃ anſi fuerẽ impreſſos, y ſe os taſſe el precio q̃ por cada volumẽ huuieredes de auer. Y mãdamos q̃ durante el dicho tiẽpo perſona alguna, ſin vueſtra licencia, no lo pueda imprimir y vender, ſopena que el que lo imprimiere, o vendiere, aya perdido y pierda qualeſquier libros, moldes y aparejos que del tuuiere: y mas incurra en pena de cinquenta mil marauedis por cada vez que lo contrario hiziere: la qual dicha pena ſea la tercia parte para el juez que lo ſentẽciare, y la otra tercia parte para nueſtra Camara, y la otra para el denunciador. Y mandamos a los del nueſtro Conſejo Preſidente y Oydores de las nueſtras audiencias, Alcaldes, Alguaziles de la nueſtra caſa y Corte y chancilleria, y a todos los Corregidores, Aſſiſtente, Gouernadores, Alcaldes mayores y ordinarios, y otros juezes y juſticias qualeſquier, de todas las ciudades, villas y lugares de los nueſtros Reynos y ſeñorios, anſi a los que agora ſon, como a los que ſeran deaqui adelante, que vos guardẽ y cũplan eſta nueſtra cedula y merced que anſi vos hazemos: y contra el tenor y forma della, ni de lo enella contenido, no vayan ni paſſen, ni conſientan yr ni paſſar en manera alguna, ſopena de la nueſtra merced y de diez mil marauedis para la nueſtra Camara. Fecha en ſan Lorenço, a veynte y ſiete dias del mes de Septiembre, de mil y quinientos y ochenta y nueue años.

YO EL REY.

Por mandado del Rey nueſtro ſeñor.

Iuan Vazquez.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aprouacion.

EX Iussu supremi senatus vidi librum, inscriptũ Scrutinium Scripturarum, per Reuerendissimum D. D. Paulum de Sancta Maria, quondam Episcopũ Burgense m, atque Regni Archichancellarium: recognitum, ac restitutum, per Magistrum F. Christophorum Sanctotisiũ Augustinianum Burgensem: opus præclarum, et magna diligentia illustratum, & scrutantibus scripturam per vtile. Cui adiungitur epistola cuiusdam Iudæi Rabbi Samuelis, eidem argumento deseruiens, ab eodem similiter repurgata & marginibus locupletata. Legi insuper vitam D. D. Pauli Burgensis, hactenus non ta copiosè in lucem aditam, cum epistola nuncupatoria, et prologo seu opere de vera hæreticorum origine agnoscenda, ab eodem Magistro F. Christophoro Sanctotisio compositis: in quibus nihil non eruditè dictum inueni: quæ omnia cum nihil habeant nostræ Catholicæ fidei, aut optimis moribus, quo quomodo dißentaneũ, sed potius vtilitatis plurimum, digna censui, quæ in lucem prodeãt. Matriti in Collegio Societatis Iesu. Anno Domini 1589. 17. mensis Septembris.

Aegydius Martinez.

REVERENDISSIMO
PATRI MAGITRO GREGORIO
Elparensi, totius Ordinis diui Augustini
Generali dignissimo.

F. Christophorus Sanctotisius. S.

SVM Sacræ religionis nostræ statuta caueãt, ne quis in lucem aliquid emittere audeat, quim prius à Patribus pietate atque doctrina præstantibus examinatũ, approbatumq; sit. Ego qui lucubrationes nõnullas in vsum eorum, qui Ecclesiæ Catholicæ inseruire studeant, longo tempore paraui, ad Reuerendiss. P. V. omnia illa qualia qualia sunt adfero: eiq; me ipsum omnesq; literarios meos labores offero, supplex orans, vt sua autoritate (quę summa in vniuersum Augustinianum ordinem est) viros pietate atq; eruditione insignes, quibus eæ tuæ Toletanæ commitiæ referta sunt, assignare non grauetur, qui sua æqua censura lucubrationes sequentes corrigant: quas si dignas inuenerint, sua approbatione exornent.

In primis Scripturæ sacrę scrutinium à D.D. Paulo Antistiti Burgensi, iam pridem æditum, & vetustate quodãmodo deperditum, per me vero à mendis, quibus scatebat repurgatum, & in pristinũ nitorem restitutum. Cui post vitam autoris, opusculum de vera hęreticorum origine agnoscenda præfiximus: in quo manifestè ostendimus hæreticos ferme omnes, vel Iudaizantes esse, vel à Iudæorum stirpe originem traxisse.

Item in D. Mattheum, expositionem, quam multo labore fecimus, in lucem emittere si Reuerendissimæ P. V. placeat decreuimus.

Theatrum tandem sanctorum Patrum in vniuersa Dominicarũ Euangelia in lucem dare paramus. Quę omnia si à Patribus per Reuerendissimam P. V. assignandis approbata fuerint, sub tua tutella protectione ac facultate, in obsequium Ecclesię, ac in studiosorum subsidium in lucem dare, Diuino numine afflante, parati sumus. Deus Opt. Max. Reuerẽdissimam P. V. diu seruet vniuerso ordini incolumen. Vale. Toleti prima Decembris Anni 1588.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Licentia patris Generalis.

NOS Frater Gregorius Elparensis, Prior generalis totius Ordinis Eremitarum sancti Augustini, visa suprascripta supplicatione, & cõtentis in ea matura consideratione perpensis, non tantum dicti supplicantis voto assensum præstamus, verũ etiam harum vi literarum, & nostri officij autoritate eidẽ in meritũ salutaris obedientiæ præcipimus, vt lucubrationes istas, postquam à venerabili patre Magistro fratre Alphonso de Mendoça, nostri sacri ordinis professo, & sacerdote, sacræq; Theologiæ professore, & in Academia Salmanticensi Scoti Cathedram publicè moderante (cuius correctioni eas subiicimus, fuerint approbatæ) typis mandet: obtenta prius tamẽ ab illis, quorum interest, facultate. Quibus peractis mandamus omnibus nostris inferioribus in virtute sanctæ obedientiæ, & sub rebellionis nostræ, & excõmunicationis latæ sententiæ pœna, vt dicto supplicanti nullo pacto impedimento aliquo esse audeant. In quorum fidem, &c. Datum in conuentu nostro Toletano, die prima Decembris 1588.

F. Gregorius Generalis indignus.

Nostri officij sub sigillo.

Registratę lib. 2. Viatorij.

APPROVACION.

VT Autem iuxta præscriptum Reuerendissimi Patris Generalis mandatum, meum ego hac in parte liberè iudicium feram. Cẽseo prædictos libros, qui meæ fidei examinandi concrediti sunt, videlicet annotationes marginales, & scholia, seu glossulas Scrutinio Pauli Burgensis, appositas: & de vera hæreticorum nostri temporis ex Iudæis origine commentariũ: & de vita eiusdem Burgensis historiam, rem esse, quæ & eius autori plurimũ honoris, & omnibus studiosis, quamplurimũ vtilitatis allatura sit. Nec est in prędictis libris, quidquã quod fidei, aut moribus, quoquo pacto dissentaneũ sit, sed totũ eis consonum esse reperietur. Vnde præterquam, quod in Cõcilio Tridentino horum operum autor iam suæ pietatis & doctrinæ atq; iudicij specimen dedit longè clarissimũ, sanè in iis libris, quos nunc euulgare parat, tam clara suæ eruditionis & prudentię, ac virtutis testimonia splendent, vt nullus sit tam acer & seuerus rerum iudex, qui de eo nõ ita sentiat, sicut de homine religiosissimo, eruditissimo & prudentissimo sentire par est. Dat. Toleti in hoc nostro Augustiniano cœnobio, die 12. mensis Decẽbr. Anno 1588.

F. Alphonsus Mendoça.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D. D. CHRISTOPHORO VELAET ACVÑA, ARCHIEPISCOPO

Burgenſi, terdigniſsimo. Frater Chriſtophorus Sanctotiſius, Auguſtinianus, ſacræ Theologiæ profeſſor, Salutem.

CVM ipſe (licet omnium indigniſsimus) ad œcumenicam Tridentinam ſynodum, Archipræſul ampliſsimè, vocatus fuiſſem, vbi tanquam in loco prælio deſtinato, grauiſsimi inter Eccleſiæ hoſtes & eius milites, parabantur conflictus: ego licet aliàs in Belgio, vnde veneram, hoſtium grauiſsimos ictus, Dei gratia, retuderam, vehementer tamen contra fidei hoſtes, ante grauiſsimum illum tantorum patrum conſeſſum, in aciem prodire exhorrebam, ni priùs ſecuriſsima arma, quibus meipſum, aduerſus tot hoſtium cuneos munirem, parata haberem. Sicut enim ad optatam victoriam de hoſte reportandam, non parum conducere ſolet, ipſius aduerſarij arma præuiſſa & explorata habere: ita quoque ſumme neceſſum eſt militi propugnanti, arma fortiora parare, quibus hoſtem victũ, proſtratum, & extinctum cum gloria dedat. Noueram iam pridem hos omnes ſectarios, aduerſus quos munitos nos eſſe oportebat, in caſtra Iudæorum deſcendiſſe, ac ab ipſis ſuarum opinionum arma mutuatos, quibus Eccleſiam Dei ſe ſe expugnaturos confidebant. At verò Eccleſia vniuerſalis, in Spiritu ſancto legitimè congregata, cùm terribilis ſit, & velut caſtrorum acies ordinata, ſic ſuos omnes milites per ordinem compoſuerat, & armis Eccleſiæ munierat, vt vnuſquiſque ſuo ordine in aciem cõtra hoſtes armatus prodire poſſit. Deus bone, quam pulchrũ erat videre Eccle *Cant. 6.*

 ſiæ cuneos

Universidad de Deusto
Biblioteca

sięcuneos dispositos:ab vna parte videres Ecclesię principes, Cardinales amplissimos, sedis Apostolicæ legatos dignissimos: ab alia Imperatoris Cæsaris inuictissimi, Regumq; Catholicorum, Principum, ac potestatũ omniũ Oratores clarissimos. Tũc Patriarchas, Archiepiscopos & Episcopos, mira sanctitate, vnà cũ grauissima doctrina coniuncta prędditos: Et tandẽ sequebantur Theologiæ Doctores, viri doctrina, pietateq; insignes, omnes ij aduersus hęreticorum phalanges muniti, & ad huiusmodi bella exercẽda paratissimi. Videres hinc inde hos omnes milites, verbi Dei gladios micantissimos vibrantes, vnusquisq; eorũ arma, sibi commodiora parabat. Ego verò (licet minimus omnium fuerim) aliquoties egrediebar in aciem, & contra euãgelicos Iudaizantes, arma selectissima, ex Scrutinio scripturæ sacræ D. Pauli de sancta Maria munitus, intrepidus accedebam. Mirabantur certè grauissimi, ac doctiss miviri, cùm mè audirent contra sectarios manifestè probare, eos maiori ex parte, ad tenebrosa Iudæorum antra descendisse, atque vnà cum Iudæis in Ecclesiæ perniciem coniurasse: indeq; eos ad lucẽ veritatis extrahere, & grauissimis argumentis, primaria nostræ Sacro sanctæ f. dei mysteria Ecclesiæq; sanctissima dogmata, manifestè ipsis ostẽdere. Rogabant à me multi præclarissimi viri, inter quos vnus erat Amplissimus Cardinalis Seripãdus, dignissimus sacri Cõcilij Legatus, Augustinianæ familiæ, decus & splendor, & quondã Generalis Illustris, ęterna memoria dignus: à quo eiusmodi argumẽta, quæ validissima videbãtur peterem. Ego verò, ne quid pręter studiũ & diligentiã mihi arrogarem, candide fatebar, Dominũ Paulum Burgensem, cuius studium, cum cæteris grauissimis patribus coniungebam, in hæreticos Iudaizantes, & instabilienda fidei dogmata, potiora & digniora mihi argumeta, abũde subministrasse. Qui pro sua autoritate, quę

summa in omnes erat, à me petiit, vt librum hunc tantopere à multis doctissimis viris commendatum, à se verò nunquam lectum, ad ipsum deferrem: id quod lubens feci, quem cùm ipse perlustrasset, & doctrinam, ac eruditionem mirabilem vidisset, ad me tandem remisit, grauissimè præcipiendo, ne vnquam paterer, eiusmodi sapientiæ thesauros, absconditos mihi soli seruare, sed in Ecclesię vniuersalis vtilitatem recudi curarẽ. Quod me facturũ dum pertẽpus liceret, bona fide pollicitus sum: idipsum quoque à me multi ardenti animo postularũt, quibus libenter concessi. Nam voluntati eorum non satisfacere, mihi vehementer inhumanum videbatur, iussis non parere nephas. Verum enimuero, & si statim à sacri Concilij absolutione, operi manum adhibere, quam maximè voluissem, id mihi non licuit ob grauissima negotia, quæ me in Belgio ex mandato maiorum, necnon sanctissimi D.D. Pij V. felicis recordationis, decẽ integris annis occuparunt. In Hispanis iam omnibus expeditis reuersus, animum priuatis studiis applicare cœpi, & mecum sæpe hæsitaui, an post tam longam moram consultum foret, promissis stare. At viri grauissimi, qui hãc meam pollicitationem intellexerant instetere, ne vlla ocasione prætermitterem, quim opus hoc vtilissimum, in omnium beneficium prodiret. Sic tandem omni pigritia, ac negligentia excusa, librum accepi, & qua potui diligentia, à quam plurimis medis & erroribus, librarij in curia sparsis, fideliter vindicaui, & in pristinũ veritatis nitorem restitui.

Cui autem opus hoc consecrarem, aut sub cuius tutela, aut patrocinio comitterem, nunquam dubitaui, sciẽs ad te iure hæreditario Archiepiscopatus ratione vnicè pertinere: necnon ob raram tuam, eruditionẽ, qua Apostolicam imitaris pietatem, zelumq; maiorũ, iure deberi. Nam cùm tu Dei gratia, qua ab ineunte ætate, omniũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

virtutum ac diuinarum scientiarum, præclarum specimen cunctis exhibuisses, magno cum omnium aplausu, primùm Canariense Episcopatu fœliciter functo: deinde quo magis insignis illa tua pietas, cum generosa nobilitate cõiuncta, omnibus innotesceret: ad hanc inclitam Burgensium ecclesiam, quæ tot grauissimis viris, singularis eruditionis, pietatecq; insignes floret, quo Archiepiscopatus munere, dignissime fungereris, ascitus fuisses, decreui tanquã singulare mei erga te amoris Symbolum, hoc insigne Scripturę sacręq; scrutiniũ à D.D. Paulo de Sãcta Maria, quondã huius tuę ecclesię Episcopo meritissimo, ęditũ, & ob temporis iniuriã, seu potius diabolica arte obscuratũ, & iam penè mundo ignotum, in lucem reuocare, & tibi integrũ, & pristino nitori restitutum tradere. Ad te quidé legitimo hæreditatis iure spectat, bona quæ à tuis prædecessoribus in vtilitatem non modo huius tuæ, sed vniuersalis etiam Ecclesiæ, relicta sunt, fideliter asseruare: & tanquã pretiosissimum thesaurum, sub tua fideli custodia ad custodiendũ traditũ reseruare. Talibus enim armorum thesauris ditatur Ecclesia, quæ nõ tam auro, aut gemis, quàm perfectæ fidei ac charitatis, vnà cum præclaris patrum doctrinis, fulgere solita est. Hinc est, Archipresul amplissime, quod cùm Ecclesiæ propriss imum suum ornatũ Spiritus sanctus exprimere volet, dicebat: Turris Dauid cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. Quid obsecro sanctissimi illi patres, Ireneus, Tertullianus, Basilius, Cyrillus, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Gregorius, Bernardus, cæteri tandem Ecclesiæ patres, non modo superioris & antiquæ classis, verum etiam iuniores, tãquam ex clarissima illa prosapia descendentibus, suis vberrimæ doctrinæ scriptis efficere voluerunt, quàm turrim illam sanctissimæ Ecclesię, vnicum ac singulare ad eam confugentiũ

Cãt. 4. b. 4

asſyllum

asſyllum, suis validissimis fortissimisq; doctrinis tanquã armis munire? Vniuscuiusque scripta, qua Ecclesię fides tutatur, ac defenditur: quid aliud obsecro est, quam clypeus fortissimus, quo hostium validissimos ictus intrepidè retũdere possimus? Et dogmata sanctissima Ecclesiæ, varia sanctorum patrũ autoritate firmata, ac roborata, quid aliud esse censes, quàm omnis armatura fortium in Ecclesiæ arce appensa? ad quæ capienda nõ tam superbè, quàm humiliter accedere licet: & armis ab hac Ecclesię arce mutuatis muniti, aduersus Ecclesię hostes validissimè decertare. Inter hæc Ecclesiæ inuictissima arma. D.D. Paulus de Sancta Maria, sua fortissima, magnoq; cum studio parata, aduersus Iudæorum impetũ atque furorem, qui maximus tunc tẽporis in Hispaniis erat, appenderat arma. Quæ cum validissima fuissent, diaboli singulari studio, ac arte, iam pene rubigine obducta erant. Ego verò tanquam minimus huius arcis clientulus, totus in hoc fui, vt dæmonis arte explorata, vires omnes meas, quantumuis exilles expenderim, in expurgandis, puliendis, ac in nitorem pristinum restituendis illis armis, non modo aduersus Iudæos validissimis, verum etiam aduersus huius nostri seculi hostes potentissimis, quatenus si à me dignè à rubigine vindicata iudicaueris, denuo in Ecclesiæ Arce, tua autoritate reponantur.

Et quod id in Ecclesiæ vtilitatem esses effecturus, me maximè persuasit, tuus ille feruentissimus zelus, quo tam indefesso labore in Ecclesiæ Dei promouenda pietate inuigilas. Mirantur certe multi vnà mecum, ardentissimum hunc, quem in aggrediendis & promouendis Ecclesiæ rebus, zelum ostendis. Ego verò mirari iam desino, cum ex maiorum tuorum fidelissimis historiis intelligam, hunc fidei, & Ecclesiæ augendæ zelum à maioribus tuis, veluti hereditario iure deriuatum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt pro pietate tuẽda, aut Ecclesia amplianda, nullos vnquam recusaueris, quantumlibet duros, & immensos subire labores. A generoso D. D. Blasco Nuño Vela parenti tuo, perpetua memoria dignissimo, hunc, cum sanguine præclaro zelum imbibisti. Nã cùm inuictissimi Imperatoris, Caroli V. studium indefessum esset, omnes Ecclesiæ hostes debellare, quod testantur expeditiones variç, quas propria persona, pro defensione Christianæ fidei expediuit: nam Turcam ferocissimũ Christiani nominis hostem, apud Vienam Austriæ gloriosè fugauit, & è manibus Barbarosæ potentissimi tyranni, potenti virtute liberauit, aliasq; multas de Turcis & Saracenis terra ac mari insignes obtinuit victorias. Quãta autem aduersus hæreticos pugnãdo, vt eos ad resipiscentiam alliceret, aut cogeret, perpessus fuerit, testetur ipsa Germania vniuersa, quæ tot abipso Clades perpessa est. Cũ his ergo grauissimis expeditionibus pro Dei gloria, & Ecclesiæ defensione, fuisset Cæsar omnino detentus: vidissetq; in nouo illo orbe tyrannos in eum coniurasse, ac Regni Piru Prouincias, magno cùm suæ autoritatis, tum conuersionis Indorum detrimento: id quod per se ipsum facere non licuit, ad talem tantamq; expeditionẽ, tantæ autoritatis, fidei, ac fortitudinis, virum mittere decreuit, à quo speraret certò se experiri posse animum virilem, robustum, constantem ac fidelem, qui tyrannos omnes debellare posset, & ditiones suas omnes suo submittere imperio, Indorumque conuersionem fœliciter promouere. Hinc factum est vt rebus bene perspectis, inter omnes præclaros viros, quorũ Hispania feracissima est, insignem D. D. Blascum Nuñum Vela, tuum progenitorem, præ cunctis eligeret, ac Proregis glorioso titulo decorauit, qui grauissimum hoc munus obiret. Is Cæsaris mandato accepto, tempore quo tyrannicus furor in Cæsarem magis ac magis, ac in ipsius

ministros crudeli furore seuiebat, tempore quo imperatoriç leges, à tyrannis vilipendio habebantur, tẽpore quo cuncta inuerso ordine regebantur, adeò vt Cæsare abnegato, vnusquisque suam Regni partẽ occupare, per summum scelus, auderet, generosus tuus parẽs, Cęsaris mandato, constanti animo parens, quo amissum ferme Regnum, è hostium manibus eriperet, Cęsariq; recuperato restitueret, per mare, per terras, per tot discrimina rerum, immensos subire labores non recusauit. At cùm iam Regnũ magna cum autoritate occupare cœpisset, impetu tyrannorũ in eũ facto, copiis vndiq; fortissimis in eũ collectis, quibus tandẽ efficerent, ne Cęsaris ædicta exequutioni mãdaret, imo potius cum ipsis contra Cæsarem coniuraret, quod summũ periculum erat, generosus ac zelosissimus Prorex optione data, vt vel illud faceret, vel certissimam mortem ab eis speraret, maluit glorioſa morte vitam finire, quàm fidem Cæsari datam, vel in minimo infringere. Sic tandem tyrannorum impetu facto, quem superare tunc impossibile erat, generoso ac constantissimo animo, ceruicem gladio intrepidus obtulit, vnà cum sibi charissimo fratre, malens vitam cum morte glorioſa commutare, quàm fidem semel Cæsari datam, cum ignominia violare. Prætulit vitam à cunctis summe dilectam perdere, quàm vt Cæsari, vel minimum patriæ, sua culpa periret. O vtinam clarissimorum gestorum ipsius, parem scriptorem haberet, qui digna factis illius referre valeret, & illius gloriã posteris decantaret. Tu Archipresul generose, inclyti sanguinis impio tyrannoq; gladio fusti, generosa progenies, quàm licet natura è longa progenie deducta, tibi tribuerat, è cælo iam illustrior, paterno sanguine parta, generosiorque nobilitas, magnis cum accessionibus tibi cõcessa est, qua prę cęteris gloriari merito potes, quam etiam tuis virtutibus confirmare nõ cesas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tuis quoque indefessis laboribus zelum imitaris paternum, qui mille mortes potius subire males, quàm vt Ecclesiæ, cui militas, aliquid à sua integritate perire patiaris. Huc omnino tendunt frequentissimæ ille tuæ ad populum, magno cum animarum fœnore cõciones, instituto & more vitæ, in nullo certè absimiles, quibus zelum verè Apostolicũ vitamq; immitaris. Hic metuus indefessus zelus adexit, vt hunc pretiosum Ecclesiæ thesaurum, omni doctrina ac pietate Christiana refertum, tuæ fidei commendarem. Habes in hocillustri scriptore, selectissima Ecclesiæ dogmata è Sacrę scripturę floribus, tanquã ex amenissimo prato selecta, quæ quasi semina quædam pretiosorum aromatũ, per vniuersam Ecclesiam flagrantiá spirant. Legas obsecro pede in offenso: nõ hîc verborum corticem spectes, sed medulã: non carnem, sed spiritum: non verborum duriciem ac in cõcinnitatẽ, sed materię ac rei maiestatẽ. Nam vt in nummo non spectatur elegãtia sculpturæ, sed pondus ac materia, ita non refert, quam elegans sit oratio, sed quã grauis & vtilis. Indulgendum est ætati illi, quæ non nimis elegantes habuit scriptores, imo gratiæ ei habendę, quę fecit quod potuit. Indulgendum etiam Ecclesię stylo, qui, vt in Epistola ad Leandrum Episcopum. D. Gregorius ait, restringi nõ vult sub regulis Donati. Tuum erit, Archipręsul amplissime, huius tui clientis intueri volũtatem, candidam atque sinceram: qua vnà cum hoc opere lucubratiunculas, quibus euincimus hęreticos ferme omnes, in Iudęorum castra descendisse, prefactionis loco tibi offero, vnà cum autoris clarissima vita, eaq; omnia, meq; ipsum, ea animi alacritate cõplectere, qua semper pios omnes de Ecclesia benemeritos fouere soles. Vale ex nostro Augustiniano museo
15. Ianua. Anni 1591.

REVE-

REVERENDISSIMI D. D. PAVLI DE SANCTA MARIA, Episcopi Burgensis, mirabilis ad fidem conuersio, & sanctæ vitæ ipsius gesta fœliciter incipiunt.

Paulus de Sãcta Maria ad exõplar D. Pauli conuersus.

NOVAM & pietate plenã (piarũ rerũ amator, candide lector) texere aggredior historiam Clarissimi illius viri D. D. Pauli de Sancta Maria, inclitæ ciuitatis Burgensis quondam Antistitis. In cuius mirabili conuersione, sanctæq; vitæ progressu, alterum diuum Paulũ ex infidelitate ad Christi fidem mirabiliter conuersum reperies. In doctrina verò, qua tempore suo claruit, zelum Dei feruentissimum, & Euangely promotionem tanto cũ pietatis studio exercuit, vt etiam diuum Paulũ electionis vas, in ipso rediuuum diceres. Nemo hactenus scriptorum eius praclaram vitam à principio ad finem vsque deduxit, licet varia historiographi Hispani, in ipsius vitæ encomium, & laudem, ordine confuso suis scriptis inseruerint. Ego verò, diuino numine afflante, tanti viri vitam, sua, suorumq; natorum præclara gesta, tam ex munimentis ipsius pij viri Pauli, quàm ex verissimis historiis, necnon ex fideli ac grauissima maiorum traditione, texere fideliter adnitar. Tu verò si omnia æqua pietatis trutina appenderis inter clarissimorum historias, interq; mirabiles illas conuersiones, quas in maximam Ecclesiæ suæ vtilitatem Deus misericorditer operari solet, hanc meritissimè collocabis. Lege obsecro animo candido, & capiendi fructus pietatis auido, hinc enim multa, quæ te ad pietatem magis, magisque accendere possint, elicere potes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Paulus de Sancta Maria ex tribu Leui originem duxit.

DOMINVS D. Paulus de Sãcta Maria, ex antiquissima Hebrẽorum natione, atque ex nobilissima eorum Leui tribu originem traxit: id quod ipsemet candidè fatetur in epistola ad postillã sacræ Bibliæ Alfonso de Sancta Maria eius filio, Compostellæ tũc Decano prẽfixa, dicens: Vnum est, quod silentio committere non possum, nobis ex Leuitico sanguine descẽdentibus, aliquantulũ demõstratum fuisse, quod ante tot secula scriptum est, tribui Leui non fuisse datam possessionem, quia Dñs est possessio eius. Deus (inquit) est possessio nostra, Christus hæreditas nostra, qui purgaturus venit filios Leui, vt sacrificia Domino in iustitia offerrent. Voce Prophetica antiquitus prædicatos, his iam diebus manibus nostris se sacrificium verum tractari permittit, vtique sic acceptans, sicut & tollerans. Hęc de se ipso dicens, ab omni se iactantia purgat. Nam duplici (nec immeritò) his verbis gloriatur nomine. Primo ex maxima dignitate, quam ex Leuitica gente originem trahens sibi vsurpare poterat. Tãti enim Deus gentem illam Leuitici generis fecit, vt nollet eam cæteris tribubus in ratione præmiorum exequare, sed lõgo diuitiarum cumulo eas omnes superare. Cæterarum siquidem tribuum possessio terrenorum, breuiq; perituroru bonorũ erat, quæ mille litibus, milleq; erumnis, totidemq; cladibus perpetuò subiecta manent. At verò generosa Leuitica tribus, cũ Deo proximior ex Dei gratuita electione sit facta, & diuina quadam animi nobilitate, tanquam futurorum bonorum præsagiũ ac præludium decorata, maiori præcęteris tribubus est hæreditate donata. Nam nullam aliã prẽter ipsum Deum Opt. Max. hæreditatem in terris sortita est, ideoq; ad ipsius Dei possessionem habendam peculiariter electi, Deiq; possessores effecti, ampliorem, dignitatem & gloriam hoc maxime nomine sortiti sunt. Altera gloriandi iustissima ratio inde sumenda est, quod illa excellentissima Dei possessio, quam tandiu conferre distulerat ipsemet Deus, iam Leuitica tribus prẽcęteris, à tempore quo Christus venit, in legitimam possessionem cũ Iudaica, vindicata est. Duplici & hoc quidem titulo. Primo, quia Christus est (inquit) hæreditas nostra, legitimo siquidem hęreditatis iure, Leuitica tribus Deum ipsum incarnatum possidet, eo quod ex Leuitica tribu carnem desumere, quo eam nobiliorem redderet, dedignatus non est Deus. Secundo, quia ex Leuitica gente Sacerdotium tunc instituere volebat, qui purgare venerat

Epistola ad Alfonsum filium.

Deut. 10.

Malac. 3.

Duplici ratione de sua gloriatur origine.

Prima gloriandi ratio

Secũda gloriandi ratio

rat filios Leui, & auro puriores, nobiliores, præstantioresque cæteris facere, quatenus in lege gratię purgati, vnusquisque eorum purum ac mundum sacrificium Deo offerens, ipsummet Deum, excellentiori quadam ratione, incomprehensibiles illas diuitias possideret, ac manibus contrectaret: cæteriq; tanquam hęreditatem propriam filiis legantes, impartirẽtur. Hinc fit, vt summa generis dignitas, atque clara nobilitas, quæ apud Israëlitas erat, Leuitica tribus haberet. Ideoque Christus ex tribu Leui, originẽ trahere decreuit: nam duplicẽ illam nobilitatem, quam prophęticæ literæ in Christo desiderabant, nempè vt Rex simul & Sacerdos nasceretur habuit. Iam verò vt hac vtraque nobilitate Christus insigniretur, illam habere matrẽ debuit, quæ & germana Habrahæ filia, & ex tribu Iuda stirpeq; Dauidis Regia prognata esse cõstaret, & quæ prætereà cum tribu Leui cognationem haberet. Quę duę tribus Iuda, & Leui, apud Iudæos præcipue florebant, adeò vt aliæ præ illis obscuræ viderentur. At Leuitica quidem tribus, quæ sacerdotalis est, Dei (cui seruire vere regnare est) non Regnorum erat seruitio mancipata, vt D. Augustinus docet. Et hæc tertiadecima numerabatur: quæ multo magis, quàm tribus alię ad Regnum Hierosolymitanum pertinebat. Hæc eò dicta sunt, vt intelligamus nostrum Paulum de Sancta Maria, meritò se posse gloriari de Iudæorum illustriori prosapia genitum, nempe de Leuitica, quæ ad Sacerdotes pręcipuè pertinebat: eaque supra modum maior dignitas est, quam Regia, ad quam tribus Iuda à Deo dicata erat. Nec enim summam originis dignitatem, matri dedisset filius, nisi ex vtraque tribu eam sanguinem duxisse, Euangelico testimonio testaretur. Satis manifestum erat nostro Paulo, quam præclarum nobilitatis titulum sibi vendicasset, suã progeniem à Leuitica tribu deducendo. Et vt se ab omni iactantiæ genere purgaret, hæc (suæ pietatis insignia) verba contexuit. Nec volo illa me putes superuacuè iactanter se inseruisse, viramque meam frustra annunciasse tibi, cùm non superuacuum, quinimo necessarium reor Omnipotentis beneficia cognoscere: & arrogantiæ tribuendum non est, infirmitatis propriæ, aperta & inficta confessio: præsertim cum tibi loquar, à cuius memoria hęc excidere nullo vnquam tempore vellem. Nec enim potome satis gratum tantorum beneficiorum receptorem agere, si cum vita mea illorũ cognitio quiescat. Hæc ille. Quibus sanè verbis duplicia sibi à Deo collata fuisse

Duplicẽ nobilitatem, Prophetæ in Christo futuram, prædicebant.

Tribus Leui, & Iuda, apud Hebræos præcęteris florebant.

Lib. 7. de Ciui. Dei. c. 21

Deipara Virgo ex Leui & Iudæa tribu originem traxit.

Matth. 1. Luc. 1. & 2.

In epistola ad Alfonsum filium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuisse beneficia gloriatur. Alterũ à natura, quòd nobili fuerit prosapia ortus. Alterum verò à gratia, quod à Iudæorum errore fuisset in lucem vindicatus. De primo nunc agimus. De secundo latius postea dicturi, tanquam de primario gratiæ dono.

Noster itaq; Paulus, ex nobiliori Hebrçorum genere originem traxit, vt omnium historiæ communi cõsensu vnà cum ipso fatentur. Quo vero nomine, seu cognomine, ante baptismi sacramentum compellaretur, hactenus nõ vidi, neque aliquis eorum, qui præclara ipsius gesta memoriæ mandarũt, scripsit. At in hoc nostro Scrutinio, Saulum nomine dubitantem proponit. Verùm hoc non satis euincere potest, vt id ei nomen, ante ipsius ad fidem cõuersionem inditum fuisset. Voluit tamẽ, si bene perpẽdimus, sub huius nominis ethimologia nobis declarare, quis ipse in Iudaismo agens fuerit, nempe alter Saulus, Ecclesiæ deuastator insignis, Christianorum truculentus hostis, spirans minarũ & cædis in discipulos Domini: nemo suo tempore tam magnos progressus in Iudaismo fecerat, ac ipse. Proficiebat in Iudaismo, super omnes ipsius coetaneos, abundantius æmulator existens, paternarum suarum traditionum. Mente recolebat se quondam persequutũ fuisse Ecclesiam Dei, quo magis ac magis Iudæorum synagogas statueret, & in summum honoris gradũ promoueret: ideo se Saulum, potius re, quàm nomine vocandum iudicauit. Paulus tamen appellatus fuit, quo gratiam diuinã, quam intra mẽtis suæ penetralia agnouerat, quaq; supra quam verbis explicari poterat, illustratus fuerat, nomine Pauli sibi imposito declararet. Et qui Saulii in obstinata animi cęcitate atque duritia, imitator insignis fuerat: iã Pauli vestigia sequutus, multo magis conualesceret, & vires acquireret, Euangelicam veritatem prædicando, & vniuersos Iudæos suis argumẽtis validissimis euincendo. Hinc est illud, quod multi de ipso testantur, nempè, quod dum ad sacrũ baptismi fontem peruenisset, de more rogatus, quo nouo, veteri iam eum homine post habito, ac relicto, nomine, compellari vellet, hæc eũ verba dixisse testantur: Paulus me ad fidem conuertit, Pauli mihi indelebile nomen, vnà cum caractere assignari deposco: ideo Pauli nomẽ accipiens, diui Pauli fuit imitator eximius, indefessusq; vitæ sectator.

Quare Paulus vocatus.

Quis fuerit Paulus ante baptismum.

Act. 9.

Col. 3. Paulus Paulum conuertit.

Paulus Pauli imitator.

De cognomine verò ipsius, videlicet, de Sãcta Maria, communis ac vniuersalis omnium sententia est, quam ab ipso nostro Paulo maiores nostri acceperunt, eum Sanctę Mariæ cognomen,

gnomẽ, sibi vẽdicasse: eo quod non solum ex eadem Virginis Deiparę tribu, sed ex eius etiã præclara stirpe originẽ traxisset: id quod certè sępissimè vsu venit, in nobilioribus Hispanię familiis, nempè, vt ij qui ex antiqua Romanorũ & Gothorum nobilitate originem duxerunt, honoris ac dignitatis nomina, ac stemmata, quę ab ipsis mutuati sunt, perpetuis futuris temporibus suis consecrent familiis: vt Guzmani, Velascij, Mendocij, Henricij, Manricij, aliiq; quamplurimi, vt Damianus à Goes Lusitanus præclare notauit: qui cum Gothico sanguine cognomina quoque perpetuo, magna cum gloria seruarunt. Pari quoque ratione noster Paulus, ex progenitorum Deiparę Virginis stirpe originem ducens, cognationemq; trahens, sanctę Marię cognomen, stemma certè glorioſum, sibi à sua conuersione vindicauit: nec immerito tali gloriatur cognomine, acceptum ferens magna ex parte ipsi Virgini, suę præclarę conuersionis donum. A multis enim mihi relatũ fuisse testor, se ex antiqua maiorũ traditione ab ipsomet nostro Paulo audiuisse seniores, singularem quãdam ac miraculosam gratiam, quam ab ipsa Deipara Virgine, dum inter suę conuersionis crepuscula, menti ipsius Deus illustrasset, nempè ipsam sacrosanctam Virginẽ, tanquã suo contribuli, patrocinium singulare gerens, ei clarissima luce apparuisse, ac verbis significasse, Dei erga se singularẽ pietatem, ac incomparabilem misericordiam, si modo eam puro cordis affectu accipere non detrectaret. Qua mirifica visione intimè tactus, ac diuino feruore accẽsus, velut alter Paulus, qui Christi vocem sibi dicentẽ audiebat: Saule, Saule quid me persequeris? Durum est tibi cõtra stimulum calcitrare. Et continuo clamantis voci obtemperans, ait: Domine quid me vis facere. Ita quoque noster Paulus, post reuelationem illam mirificam, à Deipara Virgine sibi factam, tremens ac stupens dixit: Sancta Maria, quid me vis facere, quo possim tanto frui beneficio? Ab hac miraculosa visione, sibi à Diua Virgine ostẽsa, noster Paulus suę conuersionis initia accepit, ac fœliciſſimos progressus, beatissimę Virginis interuẽtu singulari, sortitus est. Hinc fit, vt nonnulli, quibus hęc Virginis miraculosa visio innotuit, firmiter contesten tur, nostrum Paulum Sanctę Marię nomen sibi vendicasse, ob hanc sibi factam visionem. Verum omniũ sententia fert, hoc Sanctę Marię cognomen, ratione stirpis ipsius Virginis, à qua recta linea descẽdebat, sibi adscripsisse, atq; floris lilij (ităma singulare) sibi vendicasse. Nec sibi soli nomen tergloriosum Sanctę

Sanctæ Mariæ cognomẽ accepit, eo quod ex eius stirpe originẽ traxerit.

Hispanis mos est familiæ nomen à generatione in generationẽ seruare. Lib. de præcipuis rebus Hispaniæ.

Deipara Virgo Paulo de Sancta Maria miraculose apparuit.

Act. 9.

D. Paul' ab stirpe Deiparæ Virginis, originẽ traxit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sãctæ Marię desumpsit, sed omnes quoque ipsius fratres, paris pietatis, ac gloriæ non innanis studio, simul atque sorores, Sanctæ Mariæ cognomen sortitisunt. Sic Aluarus Garsia insignis pietatis vir, ac Petrus Suarez, ipsius D.D. Pauli germani fratres, vnà cum quatuor sororibus, Sanctæ Mariæ cognomẽ, omnes sibi vindicasse certissimum est. Testimonio fidelissimo, omnes cum Domino Paulo testantes, se ex stirpe illa generosa Sanctæ Marię originem, recta linea traxisse, atque ad illam vsque ętatem conseruasse.

Pauli pater ignotus.

Quis verò nostri Pauli, ac fratrum, & sororum ipsius, pater extiterit, ab omnibus, qui sinceram historiam vitæ ipsius texuere ignoratur. Dicunt tamen nonnulli patrem Domini Pauli ex Regno Aragoniç, vnde originem traxit, vel ex Nauarræ Regno, vt aliqui ferunt, ad Burgensem Castellæ ciuitatem, vnà cum vxore ac filiis veniſſe, qui haut dubiè ibi, habitationis sedem collocauit, ciuisque effectus vitam finiuit. Quare verò nominis, seu cognominis ipsius, memoria nulla iã habeatur, inde id factum sanè putarem, quod cum Deus æquè iustus ac misericors sit retributor, voluit gratiæ suæ diuitias magnis cũ accessionibus in filio, nempè. D.D. Paulo abæterno sibi dilecto ostendere. Et iustitiæ tremendæ ipsius, speculum in patre declarare. Est quidem in potestate figuli teste Paulo, ex eadẽ massa aliud vas in honorem, aliud in contumeliam facere. Quod si Deus, volens ostendere iram, & notã facere potentiam suam, substinuit in multa patientia, patrem ipsius D.D. Pauli tanquam vas iręi, in interitum aptũ, & eo in illa perditionis Iudaicæ impietatis massa derelicto, vt ostenderet diuitias gloriæ suæ, in filio D.D. Paulo, ac si misericordiæ diuinæ vas præparatum in gloriam Dei fuisset, misericordissimè electus. Quis nõ miretur, & Dei misericordiam, vnà cum ipsius iustitia suscipiat, & timeat? Non itaq; mirum videri debet, si patre in Iudaica cæcitate, vita functo, nomen ac memoria ipsius perpetuò obliuioni tradatur, & filij nempè D.D. Pauli memoria, ęterna memoria nullo seculo interitura maneat.

Rom. 9.

Pauli pater ex Aragoniæ Regno, aut Nauarræ ad Burgensem ciuitatem venit.

Pauli pater non fuit ad fidem cõuersus.

Verum enimuero, cũ inscrutabilis diuinæ prædestinationis abyssus, in ipsis mirabilibus Dei operibus declaretur, & exprimatur, in hoc sanè mirabili electionis opere, in matre nostri Pauli facto, maximè videre licet. Ex vno namq; eodẽq; cõiugali lecto, vnus ad Dei omnipotentis gloriam assumitur, alter ad ipsius diuinæ iustitiæ declarationẽ, miserè deseritur. Marito itaq; à Deo derelicto, & vita iã miserè functo, ipsius vxor, nostri Pauli charissima mater,

Paulimater ex qua stirpe fuerit.

à Dei

Pauli mater Maria fuit vocata.

à Dei misericordia pręuissa, atq; singulariter electa, ad Christianam religionẽ vocata fuit, eiq; Mariæ nomen impositũ. Vnde hæc, & à quibus parentibus orta fuerit, historiarũ scriptores, non recensent: credimus tamẽ illam ex Leuitica, seu Iudaica tribu descendisse. Quæ quondam à parentibus, probis instituta moribus, honestissimeque educata, viro suo matrimonio honorificè iuncta fuit. Hæc septem prolium mater extitit, tres filij, quatuor quoque filiæ ei fuerunt.

D. D. Maria septem proles habuit.

Quo verò ante Baptismi Sacramentum vocati fuerint nomine, penitus ignoramus, sed post susceptum baptismũ. Primus Paulus cuius gesta narramus. Secundus Aluarus Garsia, qui religionis zelo feruens, vt sancti Ioannis cœnobium, instituti sancti Benedicti, ad Regularem obseruantiam reduceret, maiorem suorum bonorũ partem ipsis donatione, ac testamento reliquit. Ipsimet Aluarus Garsia dum Regius Chronista esset nobilitatis priuilegium pro se se in Regno Castellæ obtinuerat Anno 1410. quod sanè priuilegium adhuc hodie seruatur in prædicto sancti Ioannis, religiosissimo cœnobio: vbi honorificè sepultus in primaria capella cum vxore sua iacet. Tertius Petrus Suarez: omnes de Sancta Maria cognomento sunt compellati.

1410.

Filiarum verò nomina, planè ignoramus, præter vnius maioris earum natu, quæ Maria nuncupata est, eaque nobilissimo viro matrimonio iuncta, quæ infra maternum sepulchrũ ad latus ipsius, sub marmoreo lapide (optime sculpto) iacet. Cæterarum trium nomina suppressa sunt, quæ perpetuam virginitatem seruantes, vitam tandem fœliciter in Domino finierunt, & in celebri sancti Pauli cœnobio, instituti sancti Dominici, honorificè sepultæ manent, in capitulo, à nostro Paulo egregie structo, ibique sub lapideis sepulchris, ad sinistrum matris latus, diem tremum expectantes iacent.

Tres Pauli sorores virgines fuerunt.

Primus igitur filiorum D. D. Mariæ, Dominus Paulus de Sancta Maria fuit, qui anno Domini, millesimo trecentesimo quinquagesimo natus est, & ab ineunte ætate in ea in qua natus fuit professione, optime à suis fuit educatus parentibus, in tenera quidem ætate, tam auidè primaria rudimẽta addiscebat, vt cæteros omnes suæ ætatis pueros, ad inuidiam prouocaret. Inter iuuenes illum senem iudicares, tanta enim cum maturitate ac prudentia inter omnes verfabatur, vt omnes mirarentur. Summa diligentia legis Rabbinos, intimo addiscendi affectu audiebat, quemadmodum ad Alfon-

1350.

sum

Universidad de Deusto
Biblioteca

In Epistola ad Alfonsum filium.

sum de Sãcta Maria eius filium testatur, sic dicens: Cùm ab ineunte ætate veritatem non recepissem, sed sub Iudaicæ cæcitatis perfidia natus, sacras literas, non à sanctis Doctoribus didicissem, ab erroneis magistris, erroneos sensus trahebam: literam rectam, non rectis cauillationibus (vt cæteri illius perfidiæ duces) temerariè inuoluere satagens. Hæc ille. Vnde manifestè constat, se toto affectu, Sacras literas addiscisse, & pessimo lacte nutritus, Iudæorum errores imbibisse, ob magistrorum deprauatum intellectum, pariter & affectum.

Paulus in lege apprimè institutus.

Adeo apprimè fuit institutus in sua iuuentute, vt nemo in lege versatior, nemoq; in Philosophicis studiis fœlicius institutus fuerit, ita vt omnes miraren tur ipsius ingenij acumen, suadendiq; admirabilem vim atq; efficaciam, qua omnes non modo coætaneos, sed & seniores etiam, ac grauiores in lege peritos, & in Philosophicis versatissimos, lõgo interuallo superaret. Indeq; præsagium futurorum, de eo quamplurimi faciebant, vaticinantes eum, vel murum fortissimum Synagogæ futurum (tanta enim scientia, ac dicendi facundia erat ornatus) vel in magnam suæ professionis perniciem, in hanc lucẽ prodisse: id quod rerum euentus, euidentissime declarauit. Erat moribus omnino compositus, summa modestia ornatus,

Vaticinium de Paulo à suis factum.

Paulus moribus fuit omnino cõpositus.

amicus, comes, verecundus, omnibus affabilis, modestia, ac grauitate seruata: adeoq; omnibus erat amabilis, vt omnium animos ad se se alliceret, ac secum in maximum amorem cõciliaret. Virtutes omnes ita excolluit, vt qui eum contemplabantur in stuporem rapti, in omnium virtutum exemplar, cũctis eius seculi ipsum natum testarentur. Constantiam, longanimitatem, mãsuetudinem, prudentiam, temperantiam, atque in aduersis, æquè ac in prosperis, æquanimitatem ostendebat. His ornatus virtutibus, singulariq; Scripturæ sacræ scientia præditus, ac nimio etiam legis, quam profitebatur zelo munitus: eo tandem peruenit, vt inter legis Rabbinos Paulus sectæ Pharisaicæ suo tẽpore primas haberetur. Hinc factum fuit, vt ab omnibus primariis, in matrimonium filiarũ auidissimè spectaretur: his accedebat post eius animi dotes, & singularem, quam diuinæ legis imbiberat scientiam, clara illa generis nobilitas, cum maximo legis, quam tunc profitebatur, zelo coniuncta. Habet enim meritam suam laudem nobilitas, & duplex ornamentum adfert, quæ generis claritate simul & virtutis splendore constat: id, quod in D. D. Paulo cumulatissimè reperire licet. Obidq; Deo sic disponente, factum

Paulus legis Rabbinus insignis.

Quæ vera nobilitas. Duplex splẽdor in Paulo, felicet, nobilitatis, et virtutis.

factum est, vt inter multas nubiles puellas, nobilesq; virgines, sibi conubio oblatas, dum adhuc in viriliam esset ætate, nempe circa vigesimum sextum annũ, à quo natus est, currẽte anno Domini millesimo trecensimo septuagesimo sexto, Dominam D. Ioannam vnicam vitæ sociam, sibi in coniugem elegisset, cuius cognomen inuenire non potuimus, aut qui eius fuerint parentes, ignoramus. Hoc vnum certissima ratione euincere possumus, & testimoniis comprobare, videlicet eam ex nobilissima Leui, seu ex Iudæ tribu originẽ duxisse. Nam cum noster Paulus de Sancta Maria vir eius, legis obseruãtissimus fuisset, nullo pacto legem grauiter prohibente, ne quis alterius tribus vxorẽ duceret, prætermississet. Sic enim lege cautum fuisse scimus, vt cõiugium Israëlitarum, omnisque affinitas, intra vnius tribus homines, limiteq; contineretur. Ideoq; fit, vt iustissima ratione credamus D. D. Ioannam, Dñi Pauli legitimam vxorem, ex eadem Leui inclita tribu originem traxisse. Potuisset tamen fieri, vt non ex suamet tribu vxorẽ, noster Paulus duxisset, sed ex præclara Iudæ tribu. Nam his duabus tribus, nempè Iudæ & Leui, teste Epiphanio, peculiare est, vt vtrinque coniugia sæpè permisceantur. Sic enim ait. Hæ duæ tribus soleinter se cõiungebantur, Regia Sacerdotali, & Sacerdotalis Regiæ. Beda

1376. *Paulus matrimonio iũctus est cum D. Ioanna, & quo tempore.*

Num.36.

Epiphanius, contra Antidicomarien.

Hiere.78. Beda.

quoque quæstionem de Beata Virgine mouẽs, inquit. Quomodo beatæ Mariæ cognatam Lucas dicat Elisabeth, cum hæc de domo Dauid, illa de filiabus Aaron originẽ duxerit? animaduertat proauos earum, liberis inuicem nuptum traditis, vtrãq; tribum potuisse cõiungere. Hoc itaq; modo, nos intra legis limites continentes, recte testari possumus, nostrum Paulum in vxorem duxisse Dominã Ioannam, eo quod ex eius tribu nempè Leui, seu Iuda fuerit. Verũ enimuero, id quod de duabus tribubus Regia, & Sacerdotali, seu Leuitica concedit Epiphanius, etiam ad alias referunt eruditi, ac probabiliter docent, ex Israëlitis cuiuscunque tribus, cõiugia cum hac Leuitica cõtrahi potuisse, modo hæreditates impermixtæ manerent, & sua cuiq; tribui iura, & bona, integra conseruarẽtur. Sit itaq; Domina D. Ioanna, ex tribu, qua voles, matrimonio tandẽ cum D.D. Paulo de Sãcta Maria iuncta fuit, ex quo. Quinque proles, fœliciss imis quidem auspiciis, eis natæ fuerunt. Primus filiorũ fuit Dñs D. Gundisaluus de Sãcta Maria, qui ad Dei gloriam animarumq; salutem, anno 1379. fuit ortus: & multis, & clarissimis virtutibus, vnà cum vtriusque iuris insigni eruditione ornatus, Placẽtinę, deinde Ecclesiæ Segũtinę, Episcopus creatus fuit. Qui ipsas diu, summo cum vitæ exẽplo gubernãs Ecclesias, anno tandem

Luc.2. *Beata Virgo Maria ex vtraque tribu, nempe Iuda, & Leui originem traxit.*

Leuitici tribus viri ex quacunque alia tribu, vxores ducere poterant.

Quinque proles Paulus habuit.

Gundisalus primus. 1379.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1448. 1448. vitã cũ morte fœliciſſimè cõmutauit, ætatis ſuæ annũ 69. agens, indeq; allatus Burgis: in primario Sacello cœnobij Sãcti Pauli, ab alio latere paterni ſepulchri ſepultus iacet. Secũdus filiorum Dominus Alphõſus de Carthagena deſignatur, qui anno 1384. natus, Burgenſium tandé Epiſcopus fuit factus, de quo multa æterna laude digna nobis aliquãdo dicendũ erit. Tertius filiorum Petrus de Carthagena, qui in hanc lucem prodiit anno 1387. de quo iã quoq; ſilendũ eſt, quia nõ pauca nobis ſuo tẽpore dicẽda parauit. Quartus filiorũ Aluarus ſanctius fuit, qui quo tẽpore ortus fuerit, hiſtorię nobis nõ referũt. Sicut nec de quinta prole, quę Maria appellata fuit, natalis diẽ ſcire poſſumus: credimus tamen eam poſt Gundiſaluum natam, quę nobiliſſimo viro matrimonio iuncta fuit: & tandem poſt conubium laudabile, cum viro in religioſiſſimo monialiũ cœnobio ſancti Ildephonſi Burgis, in earũ choro honorificè ſepulta quieſcit. Aluarus Sãctius minimus omnium erat, qui ante conuerſionem patris ſex, qui anno natus fuit. Hic ille eſt, quem pater in ſuo teſtamento non modo non nominat, ſed potius illum ab hereditate omnino arcet, ob crimẽ neſcio quale, ratione cuius à Regis gratia, ac à Regno exalabat, licet poſtea in gratiã redierit ipſius Regis, de quo nulla hactenus in hiſtoriis fuit facta mentio.

Alphõſus filiorum ſecũdus.

1384.

Petrus filiorum tertius.

1387.

Aluarus Sãctius quartus filius.

Dña Maria quinta prolet.

Omnes hi à tempore, quo D. D. Paulus de Sancta Maria Carthaginenſis Epiſcopus fuit creatus, Carthagenæ cognomẽ ſibi vendicarunt, Sanctæ Mariæ cognomine, neſcio qua occaſione, prætermiſſo, ob nominis forſam reuerentiam, aut quod viderent homines gregarios, quibus, nec ratione originis, neque deuotionis ergò, ſed potius emulatione quadã honoris permoti, Sanctæ Mariæ cognomẽ paſſim vſurpare: à Carthagena itaq;, vniuerſa Pauli noſtri originis propago, nuncupata eſt, non modo, vt gloriam patris, ob Carthaginenſium Epiſcopatum meritiſsimè conceſſum, perpetua memoria, apud poſteros relinquant: verum etiam, vt potius cum nomine Carthaginenſium gloriam ſuis præclaris, ac fortiſſimis actionibus referãt, & cuncta eorũ inclita facta totis viribus in ſe exprimãt. Id quod quã plurima, ac penè innumerabilia animoſa facta, & immortalia geſta, in Regũ & Regni Hiſpaniarũ obſequiũ facta, clariſsimis teſtimoniis cõprobarunt. Adeò, vt Carthaginenſiũ gloriã iam pridẽ ſepultã, & obliuioni, quodãmodo traditã, in hac nobiliſſima, ac inclita D. D. Pauli progenie in vitam reuocatã, & in gloriã priſtinam reſtitutã diceres, ita tandem, vt non iam Carthaginenſes, Hiſpanos, ſed Carthaginenſes Africanos, ſuis ſtrenuis, ac nobiliſſimis geſtis eos iudicare poſſis. De quibus nõnulla ſuo loco licet nõ pro-

Quare Carthaginenſes compellati fuerint.

pro dignitate eorũ dicere adnitar. Ad rem igitur reuertamur.

Mirabilis noſtri Pauli ad fidem conuerſio.

Poſt matrimonium honorificè contractum, poſt fœlicẽ prolium ſuſceptionem, dum in earum educationem poſt aliquot annos ſummo ſtudio vacaret, Deus omnipotẽs, qui dives eſt

Epheſ. 2. a.

in miſericordia, propter nimiã charitatem ſuam, qua Paulum hunc noſtrum complexatus eſt, dum in integra iam fuiſſet ętate, nempè quadrageſſimum annũ agens, Deus illum conuertit, vt in ſuo teſtamento conteſtatum reliquit: teſtamenti autem, verba cùm ſpiritum planè diuinum ſpirẽt, hîc apponere viſum fuit, quo animum ipſius à Deo mirabiliter excitatũ videas. Sic enim

Paul⁹ in ſuo teſtamẽto.

Pſal. 76.

ait. Cogitans dies antiquos, & annos præteritos in mente habens, tot & tanta inuenio erga me beneficia diuina, quòd temerarium reputo eorum memoriã explicare. Quis enim loquẽdo, aut ſcribendo valeret exprimere, quod non ſufficit cogitare? Singularibus enim omiſſis, quæ ſub narratione non cadunt, etiã generalia multiplicata ſunt ſupernumerum. Vnum tamen inter cætera, potiſſimum propter

Pſal. 39.

laudem diuini nominis non tacebo, videlicet, quòd Diuina clemẽtia tam magnificata eſt erga

Pſal 40.

me, vt poſtquam in Hebraica ętate natus, & ſub eadem nutritus, & in literis ſacris, non ſacro modo, ſed ſacrilego imbutus, vſque ad quadrageſimum circiter annũ ætatis meæ, ſupra coætaneos meos blaſphemus fui. Et quantum in me erat Phariſaicæ doctrinæ veſtigia ſequẽs, ſaluberrima ſacratiſſimæ fidei catholicæ documenta, à meo, & proximorum corde, ſupramodum excludere ſatagebam. In hoc igitur lacu miſeriæ, & luto fecis, vltra modum ſubmerſus, miſſit Deus de ſummo & accepit me, & eſtatuit ſupra petram apoſtolicæ fidei pedes meos, quod incomprehenſibile beneficium omnino extitit. Hęc ille. Quibus ſanè verbis, alterũ ſeſe Saulum oſtẽdit, Eccleſiam Dei atrociſſimè expugnantem, & diuina atque immenſa gratia, ex Saulo Paulum ſeſe effectum teſtatur. O præclara noſtri Pauli conuerſio. Ipſe enim Deus de

Gal. 1. c. 14.

Pſal. 39.

Ibidem.

1. Pet. 2.

tenebris illum vocauit in admirabile lumen ſuum. Miſericordiæ enim oculis ipſum aſpicere dignatus eſt, & ſæpè diuina illa, ac potentiſſima gratia, qua ab æterno ſibi electos excitare ſolet, ipſum miſericorditer præueniebat. Quis elegantius diuinos illos impulſos, quibus mens illa noſtri Pauli, tanquam calcaribus acutiſſimis ſtimulabatur à Deo, quam ipſmet Paulus, qui intimo corde ſentiebat, effari poterit? Sic enim de ſe ipſo, grauiſſimis quidem verbis teſtatur dicens: Cùm verò placuit illi cuius miſericordia menſuram non habet, me à tenebris ad lucem, à caliginoſo turbine, ad ſerenũ aërem euocare, ceciderũt quodammodo ſquamæ, de oculis

Paulus diuina gratia excitatus & præuentus.

In Epiſtola ad Alphonſum filium.

Act. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quãdo studiosius scripturas sacras Paulus vtlegebat.

mentis meę,& cœpi Scripturam sacram aliquãto studiosius relegere,& iam non perside,sed humiliter veritatem inquirere. Et ingenij mei viribus nõ confidẽs, toto corde à Domino postulare,vt quod salubrius animę meę esset,cordi meo infigere dignaretur,nocte dieque eius auxiliũ pręstolabar. Sicque factũ est, vt Catholicę fidei desideriũ,in mẽte mea,de die in diẽ fortius incãdesceret: quoad ipsam fidem, quã corde gerebã, publicè profiterer. En habes quàm doctè, quã sanctè, quamque elegãter, in se ipso noster Paulus depingat modum,quo à gratia diuina fuerit pręuẽtus, qualiterque ab ipsa ad nouam vitam comparandã,veteremq; expellendã fuerit adductus. Cũ placuit(inquit) illi cuius misericordia mẽsuram nõ habet. Nõ Philosophicis sciẽtiis,aut Scripturæ sacræ,quibus eximiè erat imbutus,non prudẽtię suæ,qua cũctas eius actiones dirigebat,nõ virtutibus moralibus,quibus supra quam dici potest abundabat, mirabilis ipsius cõuersionis beneficium tribuebat:sed hoc totũ gratiæ Diuinæ cor ipsius prævenienti, acceptũ merito ferebat. Nõ enim est volentis(vt primarius ille vas electionis Paulus ait) nec currẽtis, sed Dei miserentis. Quis dicere queat inspirationes & impulsus, quibus à Deo vehementissimè fuit stimulatus? Alta mẽte retinebat,vt erat doctissimus, promissiones illas,quibus Deus populo Israël pollicitus fuerat, nẽpe se daturũ aliam legẽ in cordibus illorũ. Per Hieremiã dicẽs: Ecce dies veniunt,dicit Dñs, & cõfirmabo super domũ Israël testamẽtum nouum,non secũdum testamẽtum,quod feci Patribus eorũ in die qua apprehendi manum eorum, vt educerẽ eos de terra Aegypti,quia ipsi non perseuerauerũt in testamẽto meo, & ego neglexi eos,dicit Dominus, quia hoc est testamentum, quod ordinabo domui Israël. Post illes dies, dicit Dñs: Dabo legem meam in cor illorum,& in mente eorũ scribam eam,& ero eis in Deum, & ipse erit mihi in populum,&c.

Rom 9. d.16

Mouebatur Paulus, ex cognitione Diuinarum promissionũ

Hieremi. 31. f 31.

Collatio veteris & nouæ legis, qua Paulum ad fidem stimulabat.

Hęc diuersarũ legum collatio, & nouę legis supra veterẽ excellentiam,cõsiderans noster Paulus,dicebat: Quid hoc? Vetus lex, sub qua omnes nos miserè militamus, nõ est lex mandatorũ,qua foris docemur,quid à nobis requirat ipse Deus? Nonne hæc in tabulis lapideis scripta, per Moysen populo Israëlitico data est, quę quid faciẽdũ, quidue cauendum sit docet, sed vim atque virtutẽ faciẽdi, vel omittendi,ea quę præcepit, quando vnquam nobis ipsa lex subministrauit? Lex quidẽ ipsa strictissimè præcipit nobis, Deũ ex toto corde,ex tota anima,ex tota mẽte,ex totaque virtute diligere, adeò,vt sub maledictionis Diuinę pœna mulctandus veniat,qui nõ permanserit in omnibus,quę sunt scripta in lege. At quis huic mandato,fecit vnquã satis? Quis iã non fateatur se sub legis male dicto concludi,& à Dei benedictione longe arceri? Quis nõ dicet legẽ iustè ministrationẽ mortis,& dãnationis appellari? Vnde obsecro hęc nobis mala contingunt,nisi ob proteruiã, ac cęcitatem nostrã, quibus hanc legẽ,literę & non spiritus, factorũ & nõ virtutis,timoris & nõ amoris,carnis & non animę,cęco cõplectimur amore? O vtinam legem illã nouam, legem illam spiritus,legem charitatis & gratię, qua anima viuit,ac vires ad operandũ acquirit,Deus per Spiritũ sanctũ,qui Dei digitus appellatur,in corde meo (dicebat hic noster Paulus)inscriberet,ac mẽtem & voluntatẽ illuminaret,immutaret,ac viuificaret. Tũc veteri legi iam vltimũ vale libẽtissimè dixissem, & nouam amplexatus, nouũ induerẽ hominem illum in me,qui secundum Deũ creatus est in iustitia, sanctitate veritatis. Hęc & alia quam plurima circa legis veteris, ac nouæ differentiam, mẽte noster Paulus voluebat. Et cum sancti Thomę quęstiones, de hac legũ differentia studiosè perlegeret, mirum in modum (vt ipse testatus est) animo fuit permotus, quo, lege Iudaica, quam instãtissimè profitebatur, demissa, ad Euãgelicam, vitam in se continentem, mentis,& affectus alas peruolaret. Hinc factum est, vt angelicũ hũc doctorem Thomã, summo in honore haberet, maximaque

Deut. 6. a.5.

Deut. 27. d.26.

Veteris & nouæ legis collatio.

2.Cor.3.

Leges Mosaica conditiones.

In affectum nouæ legis accenditur Dñs Paulus.

Exo.8.c.19

Col.3.b.9.

S. Thomæ quæstio de legum differentia, multum cõtulit Paulo ad fidei conuersionem.

Paulus sanctum Thomã summo in honore habuit.

deuotione perpetuò coleret,atque etiã sanctissimę doctrinæ ipsius, accerrim⁹ defensor factus, verbo & scriptis eam profitebatur, & tutabatur semper. Tanta erga sanctum Thomã fuit deuotione accẽsus, vt in primaria Ecclesia ciuitatis Burgensis, cuius Episcopatum gerebat, sacellum pręclarum, vbi sepelliri decreuerat,sub inuocatione sancti Thomę Aquinatis, magnis expensis ornarat, atq; amplissimis redditibus dotarat,multaque ibi perpetua sacra dicenda,magna piate instituerat:licet postea circa sepulturam animũ mutarit. Hoc etiam nomine erga sacrã sancti Dominici religionem, intimum amorem, corde perpetuo gestabat,quẽmultis sanè beneficiis,tali viro dignis (vt latiùs inferius dicturi sumus) contestatus est.

In Ecclesia primaria Burgensi in honorẽ sancti Thomæ sacellum instituit ad suam sepulturam.

Ordini sancti Dominici affectum singularem Paulus semper habuit.

Excitatus itaque fuit ab ipsomet Deo,vt euigilaret à somno, quo in lege Iudaica dormiebat. Et vocatione sancta sua expergefactus,subsequẽte misericordissimi Dei gratia, de tenebris, ad lucẽ(vt ipse fatetur ingenuè) de caliginoso turbine,ad serenũ aërem fuit euocatus, & singulari Dei Opt.Max.concursu potẽtissime adiuctus,& clara Deipare Virginis visione permotus, de qua iam diximus, Diuinæ vocationi acquiescens,statim (inquit)quasi squãmę ex oculis mẽtis meæ cęcidere, & cœpi Scripturam sacrã, aliquanto studiosius relegere. Iam ipse Deus potentissimo sue claritatis lumine,

2. Timot.1. c.9.

Act.9.

Paulus interius potentissime à Deo illuminatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

interiora mentis ipsius vehemẽtius penetrare cœpit, quo nouũ Scripturę sacrę Scrutinium faceret, & mente legem auidè, discẽdę veritatis studio perolueret, ibiq; meridiana luce clarius manifestè videret Messiã, promissum Christum, ipsumq; vnicum Dei filium, mediatorem Dei & hominum, iam pridẽ in propria venisse, & sui eum recipere detractasse: id quod innumerabilibus veteris legis testimoniis euidentissimè cõtestatum reperiebat. Et ne posteris, tãtę luminis gratia, qua ipse noster Paulus in sua mirabili cõuersione illustrabatur, lateret, voluit (vt piè credendum est) Scrutinium hoc Scripturæ sacræ, quod in sua conuersione, à Deo mirabiliter didicerat, in salutem eorum, qui in Iudaicæ cæcitatis tenebris inuoluti erant, sub vitæ finem tanquam in testamento, merito cũctis diuitiis prę ferẽdo, relinquere, quo ipsismet diuitiis, quibus à Deo ipsius mens ditata fuerat, cuncti eius gentis, legis Mosaycæ sectatores, si volent ditarentur. Ipsis itaq; sacræ Scripturæ irrefragabilibus testimoniis, tanquam farmaca doctissimo viro, ad sue mentis ęgritudines sanandas à Deo parata, cœpit Diuinis reuelationibus, sibi per Scripturam sacram contestatis, liberam fidem adhibere, firmiter credẽs illam vitæ doctrinam à Deo nobis reuelatam esse, cui soli summa adhibenda fides est, qua mediatorem ipsum Christũ intimo mentis affectu accipiens credebat, & firmissima testabatur fide. Nullum esse aliud nomen sub cę lo, in quo sibi vitam comparare posset, quàm Christi Iesu, per cuius gratiam, ac per copiosam ipsius redemptionem, iustificationẽ cõsequi efficacissimè sperabat, in cuiusque vitæ promissione, ineffabiliq; misericordia tota eius fiducia pendebat, atq; vnica ipsius consolatio, & tota eius spei ratio, in ipso Deo, tanquam in vltimo sui desiderij fine collocabat. Id quod verba ipsius, in testamento, quod legauerat ostendunt, vbi sic loquitur dicens: Sola & vnica spes mea, in Christi passione consistit: qui non solùm Chananeam & Publicanum ad vitam vocauit, sed & ipsum latronem, qui etiam cùm Cruci affigeretur nequam erat, ibidem tamen modica temporis morula succedente, Diuina misericordia oppitulante, cum breui & vera confessione, ac deuota oratione, indulgentiam in tantum consequutus est, quod non solum à culpa, sed etiam à pœna fuit penitus liberatus. In hac igitur immensa pietate cõfido, qui mundũ de immundo, conceptũ semine non dedignatur efficere, & defectus humanæ fragilitatis merito sue benedictę passionis suplet. Ex hac quidẽ fide, quã in corde firmissimam habebat, cũ spe, quam tanquã anchorã in Deo fixam ponebat, Dei ille dulcissimus amoris feruor surgebat: sic enim à natura cõparatum

1. Timot. 2. b. 5.

Ioan. 1.

Scripturæ sacræ scrutinium in sua conuersione à Deo didicerat.

Act. 4. b. 12

D. Paulus in suo testamẽto.

Matth. 15. Luc. 18. c. 13 Luc. 23. c. 39

Iob. 14. a. 4.

Heb. 6. d. 19

tum est, vt spes dilectionẽ generet, & eos impensissimè diligamus, quos in nos benignos fore confidimus. Pari quoq; ratione fœlix hic noster Paulus, eo quod talem ac tãtam de summa ipsius Dei misericordia, spem cõceperat, illũ tanquam omnis iustitiæ fontem diligebat, ac in eius amorẽ, magis magisq; crescebat, intimeq; dolebat, quod tam sero ad tanti boni claram notitiã, ad bra uiumq; supernæ vocationis deuenisset. Lachrymis tãdem perfussus gemẽs deplorabat, quod tandiu in tam cõfussis tenebris, miserè versatus, tandiu in captiuitate plusquã Babylonica detẽtus, tãdiu laqueis Sathanæ cõstrictus, tandiu pondere peccatorũ grauissimo, in limo profundi infixus fuisset. Dolebat se tandiu Euangelicã veritatẽ oppugnasse, & se hactenꝰ errorũ magistrũ fuisse, adeò vt circuierit mare & aridã, vt faceret vnum proselytũ longè, si fieri potuisset: in Euãgelij detestationem, nequiorem se. Et quid tandẽ effecerat, quã gehennæ filium procreare? animo peruoluebat, & ad memoriã reuocabat, centena, ne dixerim multa virorum millia, quos suis erroribus dementarat: pro quibus condignam satisfactionem facere non poterat aliam, quàm vt is, qui antea magister errorũ fuerat, discipulus veritatis iam factus, eam quam didicerat veritatem, per vniuersum mũdum prædicaret. Dolebat tandem totius Iudaicæ nationis vices, quòd eam in qua iactabantur, & inuoluti erant miseriam, non agnoscerent. Et præ cæteris in suæ stirpis ramos oculos deflectẽs, tenerrimè compatiebatur, videns numerosam sobolẽ, matris, vxoris, fratrũ, sororũque: nec non filiorum ac filiarũ & sanguine coniunctorum, omniumque eorum longam posteritatem, ab ipso pẽdere, ita vt per ipsum, aut ad vitam fœlicem, Diuina fauente gratia reuocandos, & in bonã Christi oliuam inserendos, aut velut in fructifera vitis in ignẽ, & in perpetuę damnationis, & mortis baratrum miseros coniicendos. Quæ omnia prudentissimè meditatus, & intentissimis præcibus noctu diuq; cum Deo agẽs, ad tantam rem, quam agredi tẽtabat fauorem Diuinum præstolando. Eo tandem diuino numine afflante ventũ est, vt Catholicæ fidei desiderium, quod illi in mentem Deus suggesserat, & instillarat, & de die in diẽ altiores radices egerat, ad maturitatis fructum tandem perueniret. Factum ergo est, vt fidem, quã corde gerebat, publicè magno cum gaudio totius orbis Christiani, totiusque orbis cælestis profiteretur.

Spes amorẽ generat.

Vera Pauli contritio.

Phil. 3. c. 14.

2. Timot. 2. d. 15.

Psal. 68. a. 3

Matth. 23.

Roma. 11. c. 24.

Ezec. 15. a. 2

Nec tamen, id quod iam summis exoptauerat votis, ad effectum perducere valebat, ob varias, quas Sathanæ arte astutias, vafraque stratagemata, quæ prę oculis offerebat. Videbat nãq; grauissimam ipsius matrem, in ea cæcitate Iudaica, in qua apa-

Sathanæ multis variisq; artibus Paulum à sancto proposito deterrebat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rentibus educata fuerat, persistentem, & quam ab eis acceperat fidem, firmiter tenentem, ac Pharaisaicæ sectæ Doctrinam, quàm eius filius tanto cum Synagogæ applausu professus fuerat, suggebat, locoque lactis proprij, quo quondam filium lactauerat, lacte perfidæ doctrinæ lactabatur ab ipso. Verebatur quoq; grauissimos, quos ab vniuersa gente Iudaica passurus erat impulsus. Verum hæc omnia flocipẽdere paratus erat, & omnes Sathanæ laqueos Dei gratia disrumpere, atque sic tandẽ, matre, vxore, fratribusque ac vniuersis cognatis, sanguineque coniunctis conculcatis, per medias eorum acies ad salutis fontem sitibundus properare, constanti animo statuerat. Imò potius æstuante mente, illã videre horam magnopere desiderabat, qua in synagogam eorum irruptionem facere posset, & offirmato animo Iesum ipsis prædicare, ac efficacissimis suæ legis argumentis comprobare, quoniam Iesus est filius Dei.

Paulus omnibus superatis ad Baptismũ properat.

Act.9.d.20

At hoc vnum super omnia mentem ipsius anxiam, nimisq; dolentem tenebat, nempè vxoris ipsius durissimum obstinatissimumque animum, quem contra Euangelicam legem induerat, quam persepè multis grauissimisque argumentis flectere, & ad fidei veritatem inclinare totis nitebatur viribus. Verùm enimuero omnibus perquæ sitis mediis, quibus eius animũ emolliri posset adhibitis, instar incudis ferri effecta, inuicta permansit. Sic tandẽ noster Paulus, velut alter mitissimus Iob, qui cunctis iam Sathanæ tentationibus potenter superatis & victis, vxoris tentationes ipsius Sathanæ grauiores vix superare valebat: pari quoque modo nostri Pauli vxor, miris eum tentare pergebat modis, quatenus piã, atque Euangelicam, quam instituerat vitam profiteri, desisteret, & veluti canis ad vomitum rediret. Hinc factum est, vt grauissimorum consiliis noster Paulus acquiescens, matrimonium, quod antea sibi charissimũ fuerat, dissoluere maluerit, quàm Christum, quem solũ corde gestabat, amittere, & cum ipsius creatoris contumelia vxorem sibi retinere, quo expeditius posset verbi Dei prædicatione Catholicæ Ecclesiæ prodesse. Sic tandem vxore renitente ad Baptismi Sacramentum properauit. Anno itaque à partu Virgineo, millesimo trecentesimo nonagesimo, die verò vigesima prima mensis Iulij, ipso die Diuę Praxedi virgini sacrato, quo tempore Henricus III. cognomento valetudinarius, Castellæ & Legionis Regna possidere cœpit. In Augusta & cathedrali Ecclesia, inclitæ ciuitatis Burgensis, in sacello ad honorem ipsiusmet sanctæ Praxedis virginis structo, vbi baptismalis Ecclesiæ fons collocatus manet. Cùm iam noster Paulus ætatis

Pauli vxor durissima fuit.

Iob.2.c.9.

2.Petr.2.d.22

Pauli baptismus.

1390.

suæ quadragesimum ageret, annum, magno cum totius Ecclesiæ, totiusque ciuitatis, necnon totius Hispaniæ gaudio, ingentisq; Regis lætitiæ applausu, baptismi Sacramentum, ineffabili deuotionis feruores (vniuerso populo ad miraculosum spectaculum concurrente) suscepit. Gratulabanturiam omnes Christifideles se à truculento sue religionis hoste non modo liberatos, verùm in maximum eorum commodum ad veram fidei vitã ipsum reparatum. Præcedebant totius ciuitatis Burgensis nobiles, & exteri, qui non pauci ad solenne spectaculũ vocati aderãt, pompa solẽni nostrum Paulum comitantes: qui inter patrinos medios incedebat, licet susceptoribus, & qui pro eo fidem protestarentur opus non haberet. Ad solẽnitatem verò tanti trophei, magni momenti viros elegit, qui vnà cum ipso triumphum contra Sathanæ imperiũ, contra Principes & rectores Iudaicarum tenebrarum solenni pompa celebrarent. In hac celeberrima solennitate, baptismi Sacramenti minister fuit quidam nobilis sacerdos D.D. Garsi Alfonsus à Couarrubias nuncupatus. Sanctæ Ecclesiæ Burgensis Thesaurarius, ac eiusdẽ oppidi de Couarrubias Ecclesię Collegiatæ meritissimus Abbas: qui doctrina clarus & pietate insignis fuit, cuius honorificam memoriam in codicillo facit. Is ex stirpe Reuerẽdissimi D.D. Ferdinandi de Couarrubias, almæ Ecclesiæ Burgẽsis Episcopi descenderat, qui Regem Sanctium cognomẽto el Brauo Regia corona sacrauit, anno 1284. Et vt tanti beneficij animi gratitudinem pius noster Paulus erga nobilissimum Abbatem exiberet, ipsiusmet D. D. Garsi Alfonsi de Couarrubias stemmata sibi, suisq; posteris perpetuò seruanda accepit. Quæ lilij flos argenteus in viridi planitię positus, ad hunc vsque diem habere cõstat. Atque hęc quidẽ stemmata à duobus centis, & eo plures annos ante D. Pauli conuersionem nobiles de Couarrubias, quę antiquissima & nobilis familia est, vt ex antiquissimis eiusdẽ familiæ sepulchris cõstat habuerunt. Hic etiã D.D. Garsi Alfonsus de Couarrubias Thesaurarius D.D. Pauli de Sãcta Maria postea fuit, dum Antistes Burgensis esset, vt ex codicillo ipsius Antistitis cõstat. Hæc de D. Pauli Baptismo inuenire potuimus.

Omnium fidelium lætitia ex Pauli cõuersione.

Quis Paulũ baptizauit.

D. Ferdinãdus à Couarrubias Episcopus Burgẽsis Regẽ Sãctium coronauit.

1284.

Paulus stemmata ministri baptizãtis suscepit.

Patrẽ sequebantur & filij, suis comitati patrinis, quos vocant, è fonte susceptores: vt quos mũdo genuerat, & sub Sathanę potestate eo vsq; tempore collocarat, in libertatẽ vnà secũ vindicaret, & tanquã strenuus Dux præcedẽs pater, filios tanquam milites in Ecclesiæ militantis obsequiũ adscriberet. At licet ex historiis, quo tẽpore filij, baptismi Sacramentum acceperint cõstare nõ possit, ex epistola tamẽ, quã ad Alfonsum filiũ dedit colligere

Filij Patrẽ sequebantur ad baptismum.

Epistola ad postillam sacra Bibliæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

licet. Ea ferè ætate (inquit) qua tu nunc es (Alfonso filio loquitur) Baptismi sacramentum in huius Ecclesię sacro fonte suscepi, Pauli nomen assumens, te tunc infantiæ innocentia gaudente. Qui post me in ætate illa tenera, sacro lauacro ab originali culpa mũdatus es, antequã actuali inquinari valuisses, nomen Alfonsi suscipiens, priusquam literas nominare nouisses. Hæc ille. Qui si ad Gũdisaluum maiorem filium, seu ad Petrum de Carthagena, siue ad Aluarum scripsisset, ad illorum quemlibet, haud dubie illa verba dixisset, nẽpè, post me in ætate illa tenera, sacro lauacro ab originali culpa mundatus es: verba itaqúe illa de quolibet filiorum intelligenda veniunt. Patrem igitur ad fontem sequebatur Gundisaluus filiorum primus, qui ad vndecimum iam attigerat annum. Natus enim fuerat anno salutis
1379. nostræ 1379. Secundus verò filiorum, qui patrem ad baptismum comitabatur, Alfonsus erat, sextum iam agẽs annum, nam is natus fuerat, anno à partu Virginis
1384. 1384. Tertius autẽ filius, qui vnà cum patre, baptismate susceptо ab originali fuit ablutus, Petrus fuit, qui tertium agebat annum.
1387. Hic in hãc lucẽ venit anno 1387. Aluarus quartus fuit, qui anno sequẽti fuit natus Filia verò Maria inter tempus, quod à natiuitate Gundisalui & Alfonsi intercesit, fuit orta, quo verò anno præcisse ignoramus. Hi omnes nostri Pauli filij, Dei gratia à Sathanæ faucibus erepti, in Ecclesiæ gremium per baptismi Sacramentum sunt, coaptati.

D. Maria Pauli mater quando fuit Baptismate abluta.

Quo autẽ tempore D.D.Maria, nostri Pauli honestissima mater, baptismi gratiam acceperit, hactenus non inueni, pie tamen credere licet, eã post breue tempus, à filio optimè cathechizata, beneq; ad tã ptęclarũ opus exequendum dispositа, ad baptismi fontẽ peruenisse. A tẽpore itaq; suę mirabilis eõuersionis, totus in eo pius noster Paulus erat, vt Deo per Euangelium, filios procrearet, ita vt cunctis suæ sanctæ doctrinæ participes, merito cũ D. Paulo, pius Paulus dicere posset. Per Euangeliũ ego vos genui: adeò vt matri serio dicere iã potuisset, si corpore mater es, tuus tamen pater Dei gratia iam sum effectus: si me huic mundo genuisti, ego Euãgelicę veritatis doctrina, te Deo iã genuisse, merito gloriari possum.

Paulus post suam cõuersionem alios ad fidẽ pertrahere nitebatur.

1. Corin. 4. c. 15.

Fratres quoque suos omnes atque sorores, sanctissima ipsius doctrina instructi, Iudaicos abnegantes errores, fidei veritatẽ tota sunt mẽte amplexati. Omnesq; tandem illos, per ipsum in Ecclesiæ gremiũ sunt coadunati: ita vt cũ diuo Paulo, cuius exacte sequebatur vestigia, gloriari iam possit, dicens: Gratia Dei sum, id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed gratia eiꝰ semper in me manet. Quis exprimere valeat exuberantẽ illã animi lętitiam, quam pius hic noster

Fratres ad fidem Pauli cõuertit.

1. Corint. 15. b. 10.

ster Paulus mente conceperat, ob maximum hoc beneficium sibi, & filiis, matri, fratribusq;, ac sororibus, vniuersæque tandem progeniej, statim per ipsum in primo cõgressu suæ prædicationis concessum? Quis enarrare poterit, quot quantisq; pietatis studiis, gratitudinem illam, quã mente conceperat, operibus testabatur? Iam vberem messem ex propria domo, propriaq; familia, ac ex vniuersa, & propria stirpe, in sanctæ Ecclesię horreis reponẽdam collegerat. Ecquis non viedat in ipsius admiranda conuersione, mutationem dexterę Excelsi, in eo clarè lucere? Mox sanè nouus homo factus, veteri iam cum pristinis actibus exuto, nouam, Christianam, atq; perfectam, imò potius angelicã cœpit instituere vitam, omnesque ad eam suæ sanctissimæ vitæ exẽplo, suaq; ardentissima exortatione, Spiritus sancti igne feruẽti, prouocabat. Verùm enimuero cum in hac mortali vita, nihil ex omni parte beatum reperiri possit, nullumque sit gaudiũ, sic omnibus suis numeris absolutum, atque cõplectum, quim aliquo merore sit mixtum atque respersum. Sic re vera pio nostro Paulo euenit: vt inter hæc gaudia, grauissimi doloris causæ, quę spiritum anxium nimis tenebant, non defuere. Nẽpe vxoris illa obstinatissima, efferaque cordis duricia, qua pias sanctasque mariti exortationes, quibus vt ad Ecclesię gremium, tãquam ad vnicum vitę asylum se se receperit hortabatur: idq; frequenter, & non sine lachrymis postulabat, nullum tamẽ ex adamantino illo pectore, verbũ veræ confessionis, & pristinæ vitæ dõloris ellicere tandem potuit. Accedebat interdum grauissima illa Maria mariti mater: accedebant & cognati, quos charissimos habere solebat: accedebant, & tenerrimi filij, chara pignora matris, quorũ maternus amor vnicè flectere poterat, omnes instantissimè orãtes, sumisq; pręcibus eflagitantes, vt ad sanam iam reddiret mentem, & venenum, quod cum ipso suggerat lacte, tandẽ euomeret. Ad quorum omnium præces, sicut aspides surdę obturãtes aures suas, vt voces incãtantis non audiãt, ita quoque ipsa omnium voces ac præces, surda prætcribat aure. Omnibus tãdem perquisitis mediis, quo ipsius durissimũ animum flectere potuissent ablegatis, & maximo cum fastidio explosis, pius Paulus tristissimo ferens animo, vberrimis lachrymis, instantissimisque præcibus, Deum pulsare nõ cessabat, quatenus, aut vxoris mentem, sua pietate emolliret, aut ea omnia quæ in sanctissimæ Ecclesiæ obsequiis, magis eum expedire decreuerit, sua gratia inspirare velet. Deus autem, qui salutis omnium amãtissimus est, cùm eius animi non sit, vt liberũ compellat arbitrium, tandiu expectare decreuit, quoad ipsa, diuinis

Quis post conuersionẽ Paulus fuerit.

Pſal. 76.

Col. 3.

Pauli vxoris duritia ante conuersionem ad fidem.

Pſal. 57. a. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

diuinis clamoribus ianuã, voluntatis suę, libere apperire decerneret. Et piis fœliciſſimi Pauli votis aſpirans ipſe Deus decreuit, vt matrimonij voto reciſſo, ad maioris perfectionis vota, nẽpe ad Sacerdotale munus, quo in ſtatu vberrimos fructus, Eccleſię Dei ferendos ipſi parauerat, toto affectu abſque mora properaret. Sic factum eſt, vt omnia iuridico ordine cum vxore tranſacta, ad ſacros ordines ſuſcipiendos, animum affectuoſiſſimè applicaret, & ſuſciperet, ſic tãdem Sacerdotali ordine cõſecratus, matrimonium omnino diſſolutum eſt.

Paulum ad maiora præparabat ipſe Deus.

Matrimonium inter Paulum & vxorem diſſolutum eſt.

Iugo tandẽ matrimoniali ſolutus, & ſacris initiatus ordinibus, in eo ſe ſe totũ deſtinauit, vt omni ſtudio, omniq. diligentia, Eccleſię Dei vtilitati inſeruiret. Idq; vt commodius maiori cum fructu præſtaret, licet ante conuerſionẽ, ipſe inter doctos, doctiſſimus habebatur, & ſua admirabili ſcientia, dicendiq́e facundia, nõ mediocriter prodeſſe potuiſſet, voluit tamẽ, quę ante deſtruxerat, excellẽtius conſtruere, & ad Eccleſię gloriã, maximis cũ incremẽtis reſtaurare. Qua propter denuo noua mente, nouoq; efflãte ſpiritu, Sacras literas (vt ipſe teſtatur) euoluere decreuit. Sic enim ait. Procedente verò tẽpore, Sacrarũ literarum ſtudio inſiſtẽs, vtriuſque teſtamenti lectioni operã dedi, & interdũ à magiſtris viuẽtibus audiendo, ſępe ſanctorũ Doctorum, aliorumq; inſignium virorum, qui ab hac vita tranſierunt operam legendo, Diuina donãte clementia, qui prius fuerã magiſter erroris, factus ſum diſcipulus veritatis. Vides piũ animum, ac ſanctiſſimum ſtudiũ humilitate plenũ, quo Eccleſiæ Dei prodeſſe parabat? Vides etiam arma, quibus aduerſus Eccleſiæ hoſtes munitus, in aciem prodire volebat? vt autẽ doctrinę ſuę, maiorẽ autoritatem cõciliaret, & à Catholicis omni ſuſpicione careret, & ab aduerſariis fidei, magis timeretur: propriis relictis filiis, in ędibus matris ipſius D.Pauli, ac fideli ipſius inſtitutioni cõmiſſis, vniuerſaq; relicta familia, quo ſacris ſtudiis expeditiorẽ nauaret operã, peregrinatione, quo Deus ipſum vocauerat ſuſcepta, ad celeberrimã illam Pariſienſium vniuerſitatẽ, omnium ſcientiarũ feraciſſimã, ſe cõtulit. Vbi ſua ſtudia, ſeu potius Euãgelium, velut alter Paulus, cum fratribus Eccleſiæ conferret. Dici non poteſt, quanta cũ animi lętitia, ab ipſis fuerit exceptus. Mirabantur omnes vbertem illam dicendi facundiam, claritatemq́e ingenij, qua ſacras interpretabatur literas, & difficillimas ſacræ Theologiæ quæſtiones, mira facilitate diſſoluebat, omnes ad vnum Theologię candidati, ſcientiæ palmam illi libentiſſimè cõcedebant, fatebãturq́e, nõ more humano, ſacrarũ ſcripturarum cognitionem imbibiſſe, ſed Spiritus ſancti

Gal.2.d.18.

In epiſtola ad Alfonſum eius filium.

Paulus ad Vniuerſitatem Pariſiẽſem ſe confert.

Gal.2.a.2.

afflatu cuncta differere. Hinc factum eſt, vt ſummi illi Theologiæ facultatis moderatores, cõmunibus votis exoptarẽt, eum, ad totius Vniuerſitatis decorẽ & ornamentũ ſingulare, in magiſtrorum gremiũ conſcribere. At verò pius noſter Paulus, nõ turgidos magiſterij honores ambiens, maluit interim veritatis diſcipulus fieri, quàm per ſaltũ ad magiſterij gradũ conſcendere. Qua propter aliquandiu morã Pariſiis trahens, omnibus ſuſceptis de more gradibus, Magiſterij tandẽ inſignia, eo quod videret, id ſibi ad Eccleſiæ Dei vtilitatẽ expedire, magno cum totius vniuerſitatis applauſu ingẽtiq; lętitia ſuſcepit: vt qui antea erroris magiſter fuerat, veritatis Magiſterũ exercens, multos ab erroribus reducens, in puriſſimę veritatis cognitionem vendicaret. Cùm igitur in animarũ ſalutem, ſuam omnem curam noſter pius Paulus cõſecraſſet, nõ minori curã, ac vigilãtia angius erat, pro ſalutę vnicæ ſuæ quondam vxoris, quam in Iudaica cæcitate, dũ propriam domũ, propriamq́e patriam, matrem, ac filios amantiſſimos reliquiſſet, obſtinatiſſimã reliquerat: dies quidem non prętereribat, abſque intima recordatione ipſius, cum lachrymis apud Diuinam clemẽtiam inſtantiſſimè orans, quoad ſanam mentem ipſam reducere dignaretur. Interceſſores aduocoſq́e Diuam Virginem, à qua vehemẽtiſſimum auxilium in ſua mirabili cõuerſione ad fidem ſenſerat: Sanctorumq; cętũ vnà cũ ipſa inuocabat: omneſq; religioſos, pioſq́e viros, quos Deo acceptos credebat, ſecum in prębibus coniungebat. Nec interim exortationes inſtantiſſimę efficaciſſimęq́e deerãt per literas frequentes, quas ad illam ſpiritu flagrantes mittebat. Inſtabat quoque, & nõ perfunctoriè, Domina D.Maria ſocrus ipſius, filij quoque, quos materno proſequebatur amore, prębibus tandem omnes cum illa agebãt, lõgè verò magis apud Deũ omnes ſolliciti erãt, quo illis matrẽ, patri pietate parem, cõcedere dignaretur. Tot tandẽ prębibus inclinatus iam Deus, ſua clementia ineffabili, ſuaq́e prouidẽtia, qua cuncta ſuauiter diſponit & ordinat, decreuit. D.Ioannę animũ ſic emolire, vt iam vero corde ſuũ tãdem agnoſceret errorẽ, & à Iudaica infidelitate fugiens, ad Baptiſmi ſacramentũ prõptiſſimè cõuolaret. Priſtinis illis pij D.Pauli exortationibus inſtructa, ac frequentiſſimis eius literis, quibus errores ipſius cõuincebat, catheticzata, ſide iã illius bene perſpecta, ad ſacrũ Baptiſmi fontẽ, vbi maritus, ſoceri, filij, maritiq; fratres, aqua baptiſmali fuerãt abluti, ipſa Diuina gratia peruenit: ibiq;, nõ vulgari catholicorum lętitia ſolenni cum põpa baptizata tandem eſt. Quod cum breui tẽporis ſpatio, Pius noſter Paulus per literas accepiſſet, tãto perfuſus eſt gaudio,

Omnes gradus Pariſiis Paulus accepit.

D.Ioanna vxoris Dñi Pauli ad fidem conuerſa.

D.Ioanna Dñi Pauli vxor ab ipſo catheticzata.

Baptizatur D.Ioanna Pauli vxor.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dio, intimaq; lætitia: ac magnus ille Patriarcha Iacob, cũ audiret filium suũ, quem iam pridẽ mortuũ & à fera pessima deuoratum credebat, fœlici in Aegypto vita fungi, dominiũq; per vniuersam Aegypti terram exercere, certior fuit factus, & ingẽti lætitia affectus. Pari, immo potius ratione lõge maiori, noster Paulus gauisus fuit, cũ audisset vxorẽ, quam tanquã omnino mortuã, & in tenebroso cęcitatis Iudaicę sepulchro, sub durissimi cordis lapide conclusam iã pridem reliquerat, ad gratiæ diuinæ tãdem vitam, diuina clementia reuocatam. Qua propter ingenti gaudio, supra quã dici potest, perfusus, gratulatorias illi statim literas destinauit. Quibus gaudium in explicabile, mẽte conceptũ, ob singulare gratiæ diuinę donũ ipsi concesum, quoad poterat exprimebat. Indicabat in literis se se iam inter ęthereos illos angelorum choros, lętitię hymnos cælesti melodia, prægaudio conuersionis ipsius concinentẽ. Duplicem iam chorum, alterum angelicum, alterũ verò humanũ, festiuũ eius diem, concordi concentu modulantem, se iã audire putabat: inter quos gratulatoria carmina, Deo tanti beneficij autori concinebat: gratulabatur quoq;, & ipsimet Deo, quòd ouis erratica, quæ tandiu perierat, & tartari faucibus exposita fuerat, misericordia Domini nõ fuerit cõsumpta, sed potius summo amore quęsita, & super gratiæ diuinæ humeros, ad caulas vitę cũ gaudio reportata. Quod è limo profundissimo errorum, in quo cõfixa iacebat, Deus eã, manum suam potentem de alto mittens, extraxerit, & in vitam vindicauerit. Hæc & multa alia notatu dignissima, per varias scripsit epistolas, quas omnes recensere operosum esset. Hortatur quoque ipsam dilectam D. D. Ioannam, vt indissolubile cũ ipso amantissimo sponso Deo conubio se iungeret, nulla enim terrena æterno nodo ligari poterant, cum Deo vero coniucta, æternitatem peremnem seruare valebant. Ideoq; æternum & inuiolabile conubium cum ipso Deo contrahere iam corpore & animo poterat & debebat, cuius matrimoniũ purissimũ erat, cuiusq; mũdissimis amplexibus vnicè delectari poterat, ipsius dulcissima oscula ardenter amare, eiusq; thalamũ absq; rubore introire, & amore inebriari. Debebatq; frequẽter mẽte recolere, qualis antea fuisset, quãtis inuoluta errorum tenebris, quãtisq; peccatorum sordibus inspersa, in quam profundam malorũ lernam, sub Sathanæ tyrannide, iamdiu occlusa iacuerat. Hortaturque illam, vt pro Paulo humano, Paulum diuinum acciperet, eiusque instituta perpetuo corde gestaret, operibusque protestaretur: ipsumque intimo affectu audiret, & tanquã tuba ad aures eius insonaret voxilla, qua dixit: Eratis enim aliquando

Genes. 36. d. 29.

Lætitia D. Pauli, in vxoris conuersione.

Exortatio D. Pauli ad vxorẽ post cõuersionẽ.

Epistolas D. Paulus ad vxorem mittebat gratulatione plenas.

Luc. 15. c. 10

Luc. 15. c. 10

Pſal. 68. a. 3.

Tren. 3. c. 12

Ephe. 5. b. 6 aliquando tenebrę: nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulate (fructus enim lucis est in omni bonitate, & iustitia, & veritate) Probantes, quid sit beneplacitum Deo: & nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. Quæ enim in occulto fiũt, ab ipsis, turpe est dicere: omnia autem quæ arguuntur, à lumine manifestãtur: omne enim, quod manifestatur lumẽ est: propter quod dicit: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Quæ omnia consilia veluti vnicè sibi conuenientia intimo corde seruabat, tãquam veriusque Pauli consilia, ab Spiritu Sancto, sibi data: & Paulum, quem antea in maritum acceperat, iam tanquam verum patrem venerabatur & colebat, & Deũ sibi in mariti locum præferendũ putabat. Filios etiam, quos mundo, diaboloque genuerat, secũ Deo nutriendos, ipsisq; fidelia matris officia præstando, ac Deo fideliter tradendos, à socio cui ante commissi erant amãtissimè recepit. Totius itaq; eius vitæ decursum, ab eo tempore ita mira pietate ac sanctitate trãsegit, vt cunctis eius vita, miraculum planè videretur, & esset.

Paulus Auignionẽ, vbi sedem fixerat summus Pontifex venit, ibiq; ad uersus Iudæos prædicauit.

Ad Paulum nostrum reuertamur, qui quocũque eum sanctus ducebat spiritus, ipsum libentissimè sequebatur. Gradu itaque Magistrali Parisiis insignitus, quo doctrinæ suæ maiorẽ ad huc autoritatem conciliaret, inde in Auignionem, vbi Sedes Põtificia residebat, inspiratione Diuina se ipsum contulit. Vbi verbi Dei ministerium, tanta cum autoritate, tantaq; cum spiritus vehementia exercuit, vt vniuersa Curia Pontificia, vniuersaq; ciuitas, ac circumiacẽtia oppida, ad ipsius conciones cateruatim confluerent. Dici vix potest, quãtis fuerit à Deo donis in animarum salutem cummulatus: in naturalibus omnino exornatus: nimis enim facundus erat, & dulci quadam blandiloquentia audientiũ animos penetrabat: gratuitarem concionatorẽ dignã, in suis omnibus proclamationibus magno cum decore seruabat. In quibus omnem fucum & inanẽ verborũ profluentiam fugiebat: qui cum haberet magnam Scripturæ sacrę notitiã, & nocturna, pariterq; diurna manu, doctores omnes sanctos euolueret, vitæ integerrimę exemplo doctrinã, quam ex sacris fontibus hauriebat, in seipso tanquam in micãti speculo ostẽdebat. Accedebat ad hęc venustissima ratio dicẽdi, gestusque decori, quos natiuos habuisse, omnes qui eũ agnouerant, testati successoribus sunt. Spiritus verò dona tanta affluẽtia in eo ostẽdebantur, vt ex ipsius pectore Spiritus sancti igne inflammato, verba ignea, corda omnium conflagrantia prodire testabantur. Mirabile dictu, breui temporis spatio tantos in doctrina salutis fructus fecit, vt gẽtem propẽ innumeram, à peccatis

Paulus maximis donis à Deo fuit ornatus.

Quos in cõcionibus D. Paulus seruabat mores.

Notent hæc concionatores verbi Dei.

Paulus sua prædicatione multos peccatores ad Deũ conuertit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tis eximēs, Deo lucratus fuerit. Ex Iudæorum, quoque cæcitate multa millia, quæ tunc temporis, tam in Galia, quàm in Italia scatebant, ad Christi fidem, mirabili eius doctrina conuertit. Verba enim ipsius, quæ quasi ignis, & quasi maleus conterens petras, emittebat, vacua non ibant vnquam, sed tanto cū fructu prosperabantur, vt omnē frigiditatē expellerent, omnēq; Iudaicam duritiam, intra cordiū penetralia latentia comminuerint. En iam vides diuinæ vocationis præclarum exitū, vberrimumque fructum ab ipso reportatū: à quo longè maiora, indies præclara facinora, in Ecclesiæ vtilitatem, quæ vniuersum orbē in extremam admirationem rapiebant, vndiq; declarabantur. Hinc factum est, vt cùm eius prædicationis fama, vndiq; volaret Summus Pontifex inde commotus, illum suspicere, & in magno prętio habere cœpit: ita vt non contemnēda beneficia, quibus vitæ necessaria commodè prouideri possit, statim concessit. Nō enim erat illi, adeò tunc ampla supellex, nam à tempore sue cōuersionis, ad illud vsq;, suis propiis stipēdiis, Deo semper militarat. Ideo necessitate vrgente, Archidiaconatū Triuinienſem, à Pontifice Maximo primū accepit: quæ quidem dignitas, inter dignitates sanctæ Ecclesiæ Burgensis, sedem honorificam habet. Succedente verò tempore inclitæ Ecclesiæ Hispalensis, Canonicus ab ipso Pontifice, fuit secūdò creatus: in qua Ecclesia per triennium fermè agens, magna cum omniū laude, prædicationis etiam munus exercuit: & omnis virtutis, ac probitatis exē plar existens, concionibus suis, quibus indefesso labore insistebat, infatuatum planè populum, & variis implicatum peccatis, ad sanam mentem, ad perfectamq; virtutis normā redire cogebat. Ideo tam à ciuibus, quàm ab vniuersa Ecclesia, merito amabatur. Et memor pius noster Paulus beneficiorū, quæ ab ipsa acceperat Ecclesia, in eius recordationis testimonium, in testamento, quod sub vitę finem confecit, sic ait. Rogo venerabiles fratres, Decanum, & Capitulū, Ecclesię Hispalensis, in qua quōdam fui per triēnium ferè canonicus, vt post obitum meum faciant celebrari in altari Sanctæ Mariæ maioris dictæ ciuitatis, vnam Missam de Requiem solennem, pro anima mea, & aliorum defunctorum: & dētur prædicto Capitulo, quinque millia marabitini, distribuendi interessentibus beneficiatis ipsius Ecclesię, iuxta morem in aliis distributionibus, in eadem Ecclesia obseruatum.

Multa millia Iudæorū ad Christi fidem Paulas conuertit. Hie.23.f.29 Isa.53. d.11.

Paulus in magno prætio à Pontifice fuit habitus.

Paulus sua fermè omnia expēderat, in studiis & prædicatione.

Paulus Archidiaconus Triuinienſis factus.

Paulus Canonicus Hispalensis.

Ex testamē to D.Pauli.

Vt ergo ad institutum reuertamur, tanta nostri Pij Pauli sanctitatis, atque doctrinæ claritas per orbem micauit, vt cuncti (ni fides aliud doceret) Apostolū Paulum rediuiuum iudicarent: quamobrem in summo honore, ac

ac reuerētia meritò habebatur abomnibus, maximè ab inclito Henrico Rege, huius nominis tertio, qui ad summos honores ac dignitates viros doctrina ac pietate præstantes, vti pium Regem decet, promouere solitus erat. In dignoscendis & eligēdis viris, qui scientia, prudentia, atque consilio, præstantiores erāt vnicus inter vniuersos Reges habitus fuit. Cognita itaq; ab eo pij nostri Pauli vitæ sanctitas, cū eximia eruditione, ac nobilitate coniuncta, ipsumq; graui consilio polere, Carthaginēsium, sede Episcopali vacante, neminē illi Ecclesiæ magis expedire, rebus bene perspectis, iudicauit, quàm nostrum Paulum de Sancta Maria, cuius fama per vniuersam Galliam, Italiam, atque Hispaniam, iam pridem peruolarat, & in dies ob vberrimum fructū, quem integritate ipsius vitæ, pariter & doctrinæ Deo reportabat, magis ac magis crescebat.

1402. Anno igitur à partu Virginis millesimo quadringētesimo secundo, ętatis verò suę anno quinquagesimo secūdo, insignis Carthaginēsis Ecclesiæ Episcopus, magno cum omnium applausu creatus fuit. Qui non sine grauissimo cordis mœrore, pōderosum animarum onus accipiens, totum se se Deo committebat, à quo vires, tanto oneri ferendo necessarias, humillimis prēcibus, lachrymarumq; profluentia, quotidie efflagitabat: intelligebat sanè quātam rerum mollem, suis imponeret humeris. Episcopi enim muneris esse cernebat, animas sic regere, atque dirigere, integerrimæ vitæ exemplo, nec non & doctrinę purissimæ pastu, vt eas omnes per beatas, quantum in se fuerit efficere teneatur. Idque Deo præstante pro viribus exhibere paratissimus erat, vt tandem pastorem illum pastorum principem vestigia sequens, ouium sibi commissarum exactam rationem redderet: ideo nihil sibi potius habebat, quàm vt ad æternę fœlicitatis pastum oues illas, sibi cōmissas induceret. Mēte quoque recollebat, ob id solum tanta sibi esse munera à Deo donata, nempè diuinorum oraculorum (quæ fœlicitatis viam cōmostrant) interpretationē singularē datam: Sacramentorū cęlestiumq; omnium numerum, quæ ęgrotis mētibus medicinam facere, ac Dei nobis amorem (in quo est fœlicitatis summa) conciliare possent, procurationē creditā. Ad coercēda denique vitia, pietatisque semina spargenda, potestatem cęlitus sibi datam esse. Quare tāto muneri imparem seipsum iudicabat. Diuino tamen fauore, non tam in externis rebus augēdis & ampliādis, quàm in animis charitatis luminibus exornādis, Diuinisque virtutibus informandis, operam suam omnem nauare studebat. Cùm ergo integerrimus hic noster Pontifex videret, dignitatem illam suam, non tam humano Regioque cōsilio,

Paulus Carthaginensiū Episcopus effectus.

Graue fuerat Paulo onus Episcopalis dignitatis.

Veri & perfecti Pastoris, vera officij ratio.

1.Pet.5.b.4.

Episcopis quanta sint à Deo donā cōmissa ad populi gubernationē.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D. Paulus in Episcopali functione Apostolicus fuit.

quàm Diuina prouidentia collatam sibi fuisse, omnes ingenij vires in eo collocauit, vt verâ Apostolici Antistitis rationem teneret. Huc omnes animi sui cogitationes contulit, in hanc curâ diutissimè incubuit, vt disciplinam colapsam restitueret, Ecclesię nitorem repararet, homines in officio contineret, vitiosorum hominum licentiam comprimeret.

Episcopalis officij vera ratio.

Quæ omnia in Antistitis integritate, innocentia, vigilãtia, cura, atque moderatione posita esse viderat. Tanto cũ studio omnia Prælati munia executus est, vt breui temporis spatio, alium rerum ordinem, aliamq; Ecclesiæ faciem agnosceres. Sicq; factum est, vt omnes paterni amoris igne accenso, ardoreq; pietatis ipsius inflammati, ad ipsum tanquam ad vnicũ asylum, in suis necessitatibus accurrerent. Nemo quidem ad ipsum in suis calamitatibus confugiebat, qui non maximum leuamẽ sentiret. Omnibus se amabilem præbebat, nõ austeritate, turgidaque potẽtia imperabat, aut in clerum dominium exercebat, sed gregis forma factus,

1.Petr.5.a.3.

cuncta facillimo negocio in ordinem redigebat: in cibo ac potu frugalis erat, mensæ tamẽ decore in hospitum gratiã seruato, in eleemosynis verò impartiẽdis, admodũ liberalis fuit semper.

Paulus qualem visitationem in Episcopatu fecerit.

Rebus tandem in propria Carthaginensiũ ciuitate optimè iam dispositis, per vniuersa suę ditionis oppida, visitationẽ instituere decreuit, in qua omnẽ suam gloriã & amplitudinẽ non in magno virorũ comitatu, nõ in corradendis pecuniis & coaceruãdis opibus, non in equorũ insignium copia, nõ in famulorum splẽdore, apparatuq; Regio ostentando, sed in omniũ humanarum rerũ despicientia, & maximarũ virtutũ coaceruatione collocabat, atque in illis quibus prærat, summam curã atq; diligentiam in salute eorũ procuranda ponebat: per vniuersa oppida pauperes inquirebat, quos omnes sua liberalitate recreabat, viduarũ optimus ac benignus cõsolator, orphanorumq; tutor erat. Ecclesias, ne populus plus æquo grauaretur, suis reparabat expẽsis, calices, vestesque sacras, vbi necessitas exposcũlabat, hilariter tribuebat. Omnes itaq; subditos in suis penitus infixos habebat visceribus, eorumq; salutẽ propriis suis cõmodis anteferebat. Sic tandẽ vniuersam illã Carthaginensiũ prouinciam, tanto charitatis feruore visitauit, vt omnium corda in Dei & ipsius amorem conflagraret.

Optima ratio visitandi Ecclesias

Cũ ergo ad propriam Carthaginensiũ sedem è visitatione reuersus fuisset, & in summa pace, ac tranquilitate Episcopatũ, per quatuor annos administrasset. Inclitus Rex Hẽricus pię memorię, magno tenebatur desiderio, ex facie, & priuato colloquio agnoscẽdi virũ, de quo tanta tamq; præclara, sancto viro digna ferebãtur, cuius fama iam orbem repleuerat.

Rex Henricus III Paulum ex facie agnoscere cupiebat.

pleuerat. Inter præclaras animi dotes, quibus hic inuictissimus Rex fuerat exornatus, vt omnes referunt historię, quæ de ipso laudabilem memoriã faciunt, hæc vna erat, nempè summa prudẽtia, qua in eligẽdis viris, quos ad regni optimam gubernationem necessarios iudicabat, vtebatur: quę sanè virtus in Rege, sicut necessaria, ita prima esse debet. Hinc factũ est, vt Regnũ suo tempore, præstantissimos haberet viros in omni scientia doctissimos, in omni pietatis genere sanctissimos, in rebus bellicis fortissimos, ex quibus insigniores secũ ad cõsilia vocabat, ad honores promouebat, totius Regni robur atque præstantiam in ipsos collocabat. Inter quos Paulũ Carthaginensium Antistitem, non in infimo gradu, ex aliorum relatu, ponendũ iudicabat. Anno itaq; currẽte, millesimo quadringentesimo sexto, totius Regni comitia generalia, in insigni illa ciuitate Toletana, ad expeditionẽ, quam in Regni Granatensis expugnationẽ facere decreuerat, coẽgit. Sic factũ est, vt inter nobilitate insignes, pietate graues, cõsilio præcellẽtes viros, quos ad comitia vocarat. Paulũ, nobilem, pium, ac sanctũ, consilioque præstantem cõpellaret. Cum quo sæpe sæpius grauissima tum Regni, tum etiã animæ suæ contulit negotia: quem vnicè sapientem prudentem, ac grauem, omniq; honore dignissimum expertus est: ita ut eius fama lõgè minor esset, quàm hominis præstantia, quę in omnibus rebus agnoscebatur postulabat. Eo autem tempore cõtigit, vt Henricus Rex, qui iam pridẽ valetudine aduersa laborarat, morbo ingraescente, cogitarit omnia media necessaria, quæ tã ad Regni statum in trãquilitate, & pace relinquendũ expedire videbantur, quã vt filiũ D. D. Ioannẽ, quẽ vnicũ hæredẽ habebat, tenerrimę tunc ętatis nẽpe viginti duorũ mẽsium, sub optimo pedagogo, ac magistro collocaret, quem loco patris haberet, cuius institutione omnia, quæ ad optimũ Regem, Regnũque fœliciter regendum, expedire videretur addisceret, & cum laude suggeret. Neminem ad tantam rerum mollem aptiorem iudicauit, quàm præfatũ D. D. Paulum Carthaginensium dignissimum Antistitem, cuius consilio ad rectam animæ suæ dispositionem, atque testamenti, & vltimę ipsius voluntatis ordinationem, singulariter vsus est. Tantã iam de nostro Pontifice Paulo fidelitatem, ac integritatem conceperat, vt testamenti executionem, filij quoq; sui institutionẽ, illi vni inter omnes Hispanię Prę sules committeret. Hinc factum fuit, vt statim, quo maiori cũ autoritate principẽ institueret, inter Regni Cancellarios primarium vt locum teneret cõcessit. Factus itaque est primarius Principis D. D. Ioãnis Cancellarius, & officio fungi cœpit, à morte

Regis Henrici prudentia in agnoscẽdis subditis.

Hẽricus cõmitia Regni Toleti celebrat.

1406.

Paulus ad cõmitia vocatus à Rege. Regni & animæ suæ negotia cum ipso cõsulit.

Paulo cõmissa fuit Regis Ioannis institutio.

Pãulus Regni Cancellarius primarius fit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Petri Lopez de Ayala, qui è viuis excessit eodemmet anno: quæ quidem dignitas tantæ autoritatis & dignitatis est, vt ea merito iam glorietur Illustrissimus Archipræsul Toletanus Hispaniarum primas, cui dignitati Regni Cãcellaria coniũcta nunc est. Fuerat quoque antea, nam
1245. anno 1245. Dominus Rodericus Archiepiscopus Toletanus, sibi, suisq; successoribus, titulum primarij Cancellariatus Regni acquisiuit. At verò tempore incliti Regis Ioannis, Petrus Lupus de Ayala, Regni Cancellariatũ possidebat. Iam denuo Toletanæ Ecclesiæ Archipastores, in pristinã Cancellariatus dignitatem sunt restituti.

Regni igitur Cãcellarius supremus factus, ab inclito Rege Henrico, vt omnia, quæ ad rectã Regni gubernationem post obitum eius pertinebant, optimè exequerẽtur, sicut erant per testamentum iam disposita, quo vim & robur suum sortirẽtur, in eadem Toletana ciuitate, die vigesimo quarto Decẽbris, eiusdem anni 1406. Ante Ioannem Martinez Secreti sigilli eiusdem Regis Cancellarium, confirmauit. D.D. Paulo Carthaginensium Antistite, & principis primario Cancellario teste, vnà cum cæteris egregiis viris, ad id nuncupatis. Quæ omnia iam facta, postquam Ecclesiæ Sacramenta, summa cum deuotione Rex suscepisset, intimo deuotionis feruore, præces ad Deum fundebat, quibus Regni statum, vxorem dilectissimam, ac Principem Regni successorem, filiasq; charissimas, cũ vniuerso sanguine Regio Deo Opt. Max. commendabat. Qui cum in mortis agone esset, & vitam vnà cũ Regno fœliciorem spectaret, vigesimo quinto mensis Decembris, ipso Natiuitatis Christi die, inter primam & tertiam diei horã, anno 1407. iam incepto, pius ac prudentissimus Rex Henricus, spiritum illum suum, quem Deo toto pectoris ardore, ac feruentissima deuotione obtulerat, ipsi omnipotẽti Deo fœliciter tradidit, vitamq; cum morte commutauit, magno cum totius Regni mœrore ac tristitia. Quibus omnibus D. D. Paulus Episcopus, ac Regni Cãcellarius, à Rege vnicè electus interfuit, qui summa cum deuotione, præces ad ipsum Deum instãtissimè fundebat, vt fœlicem vitæ exitũ Regi cõcederet, simulq; ipsum Regem, ab hac mortali vita, ad immortalem & fœlicem, cum iam transiret, æquo animo mortem susciperet, ad idque eũ grauissimis sentẽtiis, indefesoq; labore hortabatur, donec spiritum Deo emitteret.

Henriti Regis testamenti confirmatio.

Henrici Regis mors cõmendatione dignissima.

Paulus Henrici Regis mortis interfuit.

Inclici Regis Henrici mors, vniuersis Principibus, Prælatis, procuratoribusq; totius Regni, necnõ nobilibus ad cõmitia illa generalia conuenientibus, manifestata fuit. Tũc Regis mortem cum dolore accipientes omnes, Princeps D.D. Ioannes, eiusdẽ

Regis Hẽrici legitimus vnicusque filius, qui in cunabulis tunc erat, ætatis viginti duorum mensiũ, Regni successor in cõmitiis illis Toletanis à cũctis est declaratus. Ferdinandus Castellæ Infans, Regis Hẽrici germanus frater, qui vnà cũ inclita D. D. Catharina Regina iã vidua, Hẽrici Regis vita functi vxore, & Regis Ioannis secundi mater, tutor eius institutus fuerat à Rege, decreuit, vt Regiũ testamentũ, quod in duabus mẽbranæ foliis, vnà cũ altera mẽbranę parte, quę glutinio vnitę, inscriptũ fuerat, & Regis Secreto sigillo cõmunitũ, sericisq. cordis appẽsum, ad Reginã Ioannis Regis matrẽ fideliter deferretur: quatenus in eius præsentia, necnõ testamentariorũ, ad quos executio pertinere videbatur, manifestè legeretur: id quod, quo fidelius præstaretur, prędictus inclitus Ferdinãdus Regis tutor, præcepit, arculã ferreã, quatuor ferreis clausuris cõmunitam, statim aduci, & tribus legatariis, necnõ etiam Regni primariis, qui ad comitia illa generalia conuenerant præsentibus, Regis testamẽtum inclusit in arca, & prædictis quatuor seris cõmuniuit, clauiũ verò distributionẽ, quo fidelius ad Reginę manus deueniret, in hũc modũ fecisse cõstat. Primam clauem D.D. Ioanni Siguntinensiũ Episcopo, qui Toletanam regebat Ecclesiã per obitũ D.D. Petri Thenorij, nomine Archipræsulis Toletanæ Ecclesiæ, nomineque, ac vice omnium prælatorum Regni, seruãdam tradidit.

Ioannes II. regnare cœpit. Anno 1407. ætatis suæ viginti duorum mẽsium.

D. Catharina Regis mater, & D. Ferdinandus Henrici frater Regis tutores fuere.

Testamentum Regis Henrici, Reginæ defertur.

In arca ferrea quatuor clausuris munita testamẽtũ defertur.

In historia Regis Ioannis II. scripta per Alvarum Garsiam de Sãcta Maria. c. 16.

Nomine Prælatorũ, prima clauis, Episcopo Segũtino data fuit.

Secundã verò clauem, D. Petro Suarez de Sancta Maria, ciuitatis Burgẽsis vni ex rectoribus, qui ad illa comitia procurator fuerat, nomine totius ciuitatis aduenerat, qui & frater germanus D.D. Pauli Episcopi Carthaginẽsis erat, cõcessit: quã suo, ac nomine & vice, omniũ procuratorum Regni, seruare præcepit. Tertiã quoque clauẽ D.D. Paulo Carthaginensiũ Antistiti, suo omniumq. legatariorũ nomine, seruandã tradidit. Quartã autem inclitus Regni infans D.D. Ferdinãdus, sibi seruabit dicẽs, hanc clauẽ, ego meo ac Reginæ inclitæ viduæ nomine accipio, quã ambo seruare fideliter tenemur, tanquã rectores, gubernatoresq. Regnorũ D.D. Ioannis secũdi instituti à Rege defuncto. Verũ cùm oporteret D.D. Ferdinãdum Infantẽ, Toleti obcomitia incepta mãere, Ioanni Gundisaluo, Reginę æconomo, clauẽ quã sibi acceperat, tradidit: qua suo tempore ipso etiam absente omnes simul regalis testamẽti arcam aperire possent. Arcã itaque sic obseratã, ac fideliter munitam, prędicto sigilli Secreti Cancellario Ioanni Martinez tradidit, in ciuitatẽ Segouiensem, vbi Regina vnà cũ Rege manebat, deferendam, vt ibi Reginæ tradita arca, & aperta Regiũ testamentum publicè legeretur: & executioni mãdaretur. Et ne quid prẽter decorẽ fie-

Nomine procuratorum Regni, secunda Petro Suarez de Sancta Maria fuit concessa.

Nomine Legatariorũ. Tertia D. D. Paulo fuit tradita.

Quartum Ferdinandus infans, sibi seruauit suo & Reginæ nomine.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ret, decreuit tandē Inclitus infans D.Ferdinādus(licet ſecus antea diſpoſuerat) vnà cū multis nobilibus Regni primariis, qui profectioni parati erant, & ipſe quoq; vnà proficiſci, ac teſtamē tum cōmitari, Segouiāq; venire, gratia ſalutādi Reginā, Regēq; videndi, & vt ea tandē, quę in teſtamēto legata erāt, executioni fideli mādarentur: qđ & libētiſſimè fecit: ſicut à multis primariis fuit rogatus vt faceret, vt & ſuā clauē retineret, fecūq; referret. Prima deniq; die mēſis Ianu. anni 1407. è Toleto Segouiā profectus eſt. Cū ergo Ferdinandus 7. Iunuarij propè illā ciuitatem peruenisſet, Regina vidua, veritа, ne filij educationē ab ea viſ ſubtrahere tētaſſent, Ionanes à Velaſco, primarius Regis camerarius, & Didacus Lopez de Stuñiga, iuſtitię prefectus: quos iā intellexerat à Rege defuncto, vnà cū D.D.Paulo Carthaginenſiū Antiſtite ad filij educationē teſtamēto deputatos, fores ciuitatis occludi precepit, vigilantiq; cuſtodia caſtrū vbi ipſa cū Rege manebat, cuſtodiri. Volebatque Regina, vt ſibi, ac Ferdinādo Regni gubernatoribus à Rege deſignatis, vnà cū D.D.Paulo educationis Regiſque cura, cæteris duobus Dūis prętermiſſis, in totū relinqueretur. Inſtabāt verò Ioannes de Velaſco, & Didacus Lopez de Stuñiga, ne Regis voluntatē teſtamento cōfirmatam, quoquo pacto violare tētarent, oſtendētes, ad ipſos omnino pertinere, quod Regina ſibi vſurpare tētabāt. Teſtamenti verba fideliter trāſlata hęc ſunt. Statuo, atq; pręcipio, vt Didacus Lopez de Stuñiga iuſtitiæ præfectus, & Ioānes de Velaſco, primarius noſter camerarius, Principem meū filiū habeāt, ac volo & pręcipio, vt illi, vnà cū Epiſcopo Carthaginenſi, quē inſtituo ad dicti principis educationē & inſtitutionem, curā regendi, ac gubernandi ipſius Principis mei filij perſonam habeāt, donec 14. ętatis annū expleat. Necnō etiā regendi eius domū, ipſis curā cōmitto, dū modo, ad ea quæ ad tutelam ipſius pertinent, ſe ſe intromittere nō audeāt. In hac clauſula teſtamēti, redditus annuos, quos pro cura habenda Regis, ipſis cōmiſſa ambo vnà cū Epiſcopo Carthaginenſi recipere deberēt, legauit. Obidq; Ioānes de Velaſco, & Didacus Lopez de Stuñiga inſtabāt, Regis curā, ac ęducationem ad ipſos pertinere. At verò Ferdinādus, ita rem inter Reginā & Ioannem de Velaſco, & Didacū Lopez de Stuñiga compoſuit, vt Regina ipſis duodecim millia aureorū florenorū ſtatim ſolueret, ea tamen lege, vt omni ſemota quęſtione ac litè, Regis ęducatio ad ipſam vnà cū Ferdinādo, ac Epiſcopo Paulo in totū pertineret, ſic itaq; factū eſt, vt Regina apud ſe regem filiū ſeruās, ipſa ęducationi ipſius intenderet: Epiſcopus verò Carthaginēſis D.D. Paulus, vnà cū Regina & Ferdinādo infante ęducarent

Teſtamenti Regis Henrici clauſula.

1407.

Catharina Regis mater, vetita filio priuari, fores Segouienſis ciuitatis occludi fecit.

Regis Ioannis educatio ad Reginam matrem, ad Ferdinandum infantem, & ad D.D.Paulū pertinere certant.

Ioannes de Velaſco, & Didacus Lopez de Stuñiga à cura Regis Ioānis habēda pretio ſemouentur.

rent, Regēq; inſtitueret, atq; eū cū ſua domo regerent. Duobus illis Dominis à teſtamēti cura circa regis æducationem ſemotis, Paulus Antiſtes magna cū gratia Reginę ac Ferdinandi in prędicta ſua dignitate permāſit. Vides cādide lector, quāti fecerint, Inclitus infans Ferdinādus, vnà cū ipſa Regina, noſtrū D.Paulum, quem ſecū, dimiſſis Ioāne à Velaſco, & Didaco Lopez de Stuñiga, in inſignē Regis ęducationem & gubernationē ſeruarūt? Rebus tandē ſic cōpoſitis, ciuitatē ingreſſi ſunt omnes, & Reginę, Regiq;, ac Ferdinando, obedientię iuramentū, poſtquam teſtamentū Regis, ex arca eduxiſſent, & legiſſent, vnanimes præſtiterūt, Legatarij, ſeu teſtamenti executores, ab ipſo Rege Hērico deſignati fuerūt D.Ruylopus Daualos, Caſtellę comeſtabilis D.Paulus Carthaginenſis Epiſcopus, primarius Regni Cācellarius. Frater Ioānes Henriquez, ordinis ſancti Frāciſci Prouincialis miniſter, & frater Ferdinādus de Illieſcas, qui à ſecretis cōfeſſionibus Regi erāt. Qui omnes ſummo cōſenſu, teſtamētum Regis fœlicis memorię exequuti ſunt. Præceperat quoque Rex in ſuo teſtamento, vt ſi quę dubia circa eius legata ſub orirētur, ad Epiſcopū Carthaginenſem, vnà cū prædictis duobus patribus declaratio eorū pertineret: quę quā primum facta fūiſſet inuiolabiliter ſeruari, & cuſtodiri, pręcipiebat, dū modo, ea quæ ad filij tutelam, ab ipſo decreta erāt, nihil exequutores innouarēt, id quod omnes fideliter præſtiterūt: circa dubia verò exorta, eorū omniū vota, in D.D.Paulū cuncta, magna cū pietate dirigētem, reponebāt, & ad ipſius nutum cuncta regebantur: comitia itaq; illa, quę Hērico viuēte Toleti incepta fuerūt, circa Regni Granatēſis expugnationē, à Regina inclita, & Ferdinando Infante, quibus Regni gubernatio incūbebat, in ciuitate Segouienſi proſequuta ſunt: quibus D.D. Paulus Carthaginēſis Epiſcopꝰ ſemper adfuit, eiuſque grauiſſimis votis, ſuaq; magna autoritate, comitia decorabat. Quā re, atq; etiā in teſtamenti Regis exequutione, integrū annū, Ferdinādo Infante, ipſius Regis tutore abſente, perſeuerauit, donec prædicto Infante reuerſo, ſub finem anni 1407. Regis exequiæ finales de more, pōpaque regali, Toleti celebratæ fuerūt. Anno vero 1408. ne quid officio ſuo Paſtorali deeſſe videretur noſter D. Paulus, Carthaginem reuerſus eſt, vbi pietate, ac ſanctitate ſolita, ſuum munus proſequutus eſt. Eccleſiæ primariæ Carthaginenſiū, multa variaque tā ſerica, quā aurea magni valoris, ac elegātiſſimè aculaborata, ornamēta cōceſſit, quibus Eccleſia non parū decorata eſt, ipſiq; tandē poſt varia collata munera, in ſymbolū ſingularis amoris, atq; intimę amicitię, quā erga omnes capitulares habebat, pedū,

Teſtamenti Regis Henrici, qui fuerint exequutores.

Regina, ac Infans Ferdinandus Paulum ſolum in Regis educationē admiſerunt.

Teſtamenti Regis dubia interpres fuit D. Paulus.

Paulus ad ſuam Carthaginēſem Eccleſiā reuertitur, eiq; varia dona conceſſit.

1408.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Paulus diœcesim visitat, summa quo conferri.

seu pastorale baculum argenteum magni valoris cõcessit, vt ex testamento ipsius D.D.Pauli cõstat. Institutatãdẽ per vniuersam diœcesim visitatione, tã fuit erga omnes Ecclesias liberalis, vt omnes mirarẽtur: nihil prẽter victũ necessariũ, sibi suæq; familiæ ex suis omnibus redditibus seruabat, sic factũ est, vt nõ in diuitiis coaceruãdis, sed in virtutibus augẽdis ditissimus fuerit. In visitatione pergẽs, spargẽdo varia dona, ad ciuitatem Murciæ, à qua Regnũ nomen accepit, perueniens, videnſq; Sanctæ Mariæ Maioris Ecclesiã collegialẽ, minus decentẽ pro Ecclesiæ dignitate, summi Altaris retabulũ habere, suis magnis expensis nouũ & prẽclarũ fieri fecit, Ecclesiæq; donauit, munus certè liberalissimũ, tantoq; põtifice dignissimũ. Interim silentio nõ inuoluã quã plurima, quæ in animarũ salutẽ, magna cũ pietate gessit, tam in Mauros, ac Iudæos, ad fidem eos conuertendo, quã in vitiis, quibus diœcesis scatebat stirpãdis, quę si per singula narrare vellẽ, tempus me sanè deficeret. Miraculo tribuendũ putabãt omnes, quotquot statũ diœcesis nouerant, eã sic reformatam, & ad tãtam vitę sanctitatẽ redactã. Hæc cũ summus Põtifex Benedictus XIII. sedem pontificiã in Gallia occupãs audiret, & à longo iam tẽpore grauissimã nostri D. Pauli prudẽtiam, cũ magna dexteritate in rebus agendis coniunctã, perspectã haberet. Cũ grauissima negotia in Hispania ſũ regnis suo nomine & autoritate peragẽda essent, neminem ad tantã rerũ mollẽ idioniorẽ inuenire potuit, quã Reuerendissimũ nostrũ D.D. Paulũ Carthaginensiũ Antistitem: quẽ per vniuersam Hispaniã Legarum à latere cũ plena potestate instituit, quã dignitatẽ quatuor fermè annos habuit, vt ex ipsius testamẽto D.D. Pauli cõstat, in quibus magna cũ autoritate & prudentia munus, & officiũ exercuit. Vt autem cũ maiori totius Regni commoditate, munus sibi iniunctũ exerceret. Vallisoletũ vbi Regis curia, aderat, venire coactus fuit. Id quod libẽtissimè fecit, ob munus sibi à Rege Henrico etiam iniunctũ, videlicet æducarionem filij Ioannis II. ad quem Regnũ deuolutũ erat: qui iam quartũ fermè annum attigerat. Cũ ergo videret in ſumã Regni vtilitatẽ cẽdere, ptincipẽ optimis institutis educare, ac pietatẽ cũ lacte ſuggere, decreuit Episcopatũ, ſub piorum ministrorũ tutela relinquere, ne Reginę eius aduẽtum efflagitãti deesse videretur. Vallisoletũ, vbi Rex vnà cũ Regina aderat ueniens, lætissimo ab ipsis vultu, ac verbis amantissimis receptus fuit: vbi Regẽ, quem ſummo ſtudio apud ſe Regina seruabat, ne à Regni primariis (ipsa inuita) ſubriperetur, ſolicitè instituere cœpit: in ipsis in primis Christianę religionis rudimẽtis, in eaque tenerrima ætate ita Christianã pietatem imbibebat, vt ſan-

Paulus non in aggregandis diuitiis, ſed virtutibus ſtudiosus.

Paulus Sanctæ Mariæ Ecclesiã collegialem, ciuitatis Murciæ, ditiſſimo retabulo ornauit.

Paulus multos Iudæos ac Mauros ad fidem cõuertit.

Paulus legatus à latere per vniuersam Hiſpaniam à Pontifice declaratur.

Paulus legatus Pontificis Vallisoletum venit.

Regem Ioãnem Paulus optimè inſtituit.

Optimam Principis institutionem docet Paulus.

vt ſanctum potius Regem, quã beliciſum ipſum futurum vaticinarentur omnes: in prẽcibus ad Deũ fundendis frequentissimus erat puer: quibus Regni ſibi cõmiſſi, rectam iuſtamq;. gubernationem, & ſcientiam atque prudẽtiam à Deo humiliter, vnà cũ ſuo institutore D. D. Paulo indies poſtulabat, timore, amoreque diuino Regiũ cor magis magiſq;. indies inflammare totis viribus nitebatur: oſtendens nullam rectam gubernationem cõſtare poſſe, Diuino amore, timore q;. ſublato: & quo vehemẽtius in hac firmiſſima veritate nitere tur, quam primũ alphabetarius deſtitit eſſe Rex, variarum hiſtoriarum libros, quibus & lectionẽ addiſceret, & maiorum præclara geſta ab ipſo immitanda depicta videret, peruoluebat. In amorẽ eorũ, qui in virtute & præſtãtia rerum geſtarũ eminẽtiores euaſerant, Regis animum inflammabat. In odium verò eorũ, qui facinoroſis geſtis, & prẽter decorem & dignitatem Regiam, ſuũ ſtatum deturpabant, mirũ inmodum excitabat. Quo ſic tandem & virtutẽ amare, & præmiis afficere, vitiaque ſummo perſequi odio, & pœna delictis cõdigna, punire ſciret. Adeo dexterrimè pium Regem, & annalium hiſtorias, peruoluere, & ab eis fructũ carpere docuit, vt alter Aſſuerus videretur, qui hiſtorias & annales priorum temporum ſtudioſè rimabatur, ex quibus Mardochæo ſupremum honorem,

Nulla recta gubernatio, ſublato timore, atque amore Diuino.

In hiſtoriis antecorũ debent Reges eſſe verſati.

Esther. 6.

Aman verò patibulum tribuendum iudicauit. Literis quoque Latinis diligenti cura Regem inſtituebat, quibus in ſtudiis breui tẽporis ſpatio tantum profecerat, vt in priuatis colloquiis, Latino ſermone eleganter (habita temporis ratione) vti potuiſſet, literas quoque dictare, orationeſq;. ac diuerſa alia prolibitu facilè componere valeret: & quod adhuc maioris momenti in hac facultate eſt, præſtare facilè poterat: nempè carmina ſuis numeris, ac menſuris conſtantia, quę ſępiſſimè cõponebat: in quibus condendis, tam Hiſpanica, quàm Latina lingua, ita verſatus erat, vt ſi quid vitij in carminibus alienis offenderat, ſtatim notabat, & corrigebat, tam erat in hac facultate peritus, vt nemo niſi elaborata, ac perpolita, ante Regis oculos adferre auſus fuiſſet. In muſica arte, qua maximè delectabatur, apprimè inſtitutus fuit, adeo vt in tenera illa ætate, firmiſſimè ſuam ſequeretur, quã ſemel acceperat vocẽ, illamq; ſeruando, errantes dirigebat, & in concentum reducebat. In ludendis quoque variis, ac diuerſis muſicis inſtrumentis, peritiſſimus fuit, adeo vt inſignes in illa ſcientia ſupra modum mirarentur, Regem in ea ętate tantũ potuiſſe præſtare. Verũ ingenij ipſius ſubtilitas longè maiora præſtare poterat, ex cuius fęcunditate oriebatur, vt ſcomata dictaq;. ingenioſè ſcripta, ſeu verbo prolata, ſicut libenter au-

Rex Ioãnes II. in Latino ſermone verſatus: & in condẽdis carminibus elegans.

Rex Ioãnes in arte muſica peritiſſimus, tam in voce, quàm inſtrumẽtis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

diebat, ita quoq. & ipse lepide referebat, dicebat q;. Cũ igitur D.D. Paulus Carthaginensium Episcopus, prouectioris ætatis Regẽ videret, assiduis cõsiliis ipsum ad optimã Regni gubernationẽ hortabatur, idq. nõ modo suauissimis verbis, sed variis etiã exẽplis clarissimorũ principũ ostẽsis, normã & modũ rectè pieq. gubernãdi regnũ cõmostrabat.

Dũ ergo in hac sancta Regis institutione Reuerẽdissim⁹ D.D. Paulus magno cũ applausu Inclitę Reginę Catharinę matris ipsius, necnõ Excellẽtissimi Infantis D.D. Ferdinãdi abunculi quoque ipsius, suma cũ gratulatione vniuersi Regni persisteret. Cõtigit, vt præclarus infans D. D. Ferdinandus, Aragoniæ legitimus Regni successor, per obitũ Regis Martini, anno 1412. magno omniũ electorũ consensu declaratus fuerit. Cũ ergo Infans Aragonię Regnum ad se de iure deuolutũ intellexisset, ne quid circa Regni Castellę, & Legionis, gubernationẽ, quã ex testamento Hẽrici Regis pię memorię fratris ipsius, indefesso labore exercebat, per illius iustã absentiã deesse videretur: maturo adhibito cõsilio, ne Inclito Regi Ioãni, sub tutoribus adhuc agente, aliquid ex integritate eius Regni deperiret, Regni gubernatores quatuor suo loco substituere decreuit: nẽpè Reuerendissimũ D.D. Ioãnnem Antistitẽ Seguntinũ, Reuerendissimũq. D.D. Paulũ Carthagiñ. præsulẽ, ac D.D. Henricũ Manuelem, Comitẽ Montis leti, necnon etiã D. D. Perasanũ à Ribera, præfectũ seu Beticæ prouinciæ executorẽ primariũ. Quibus omnib⁹ Regni curã gubernationẽq. ipsius, vnà cum Inclita Regina demãdauit. Rebus itaq. bene dispositis Ferdinãdus Aragonię Rex in suum profectus est Regnũ, Regis tutella relicta, nõ sine magno Regis, ac Regni detrimento, vt rerũ euentus tandẽ demonstrauit. Octauũ iam Inclitus Rex attigerat annũ, cum D.D. Paulus Carthoginensiũ Antistes, Regni gubernator, vnà cũ cęteris ornatissimis dominis declaratus est, in qua gubernatione fœlicissimè se gessit, Regis ac Regni cõmoda suis prę ferens, nec vel in minimo inter mittebat Regis optimã ęducationem inceptam, imò potius in Regni gubernatione, sic se gerebat D.D. Paulus, vt in ipso, tanquã in lucidissimo specu lo, optimã Regnorum gubernationem cõspicere Rex facilè poterat. Supplices libellos, ac supplicãtes Rege prę sente frequenter audeibat, quo facilius Rex inter oratores discernere sciret, & hominũ ingenia agnoscere. Hinc factũ est, vt facilè Rex homines prudentes, iudicio, ac ratione valentes, dignosceret, & in illis diiudicandis expertissimus esset, quos ipse Rex digno fauore prosequebatur. Dum in tanta rerũ molle D. Paulus versaretur, & curis variis tum circa Episcopatus gubernationẽ, quę eo magis

Infans D. D. Ferdinãdus Aragoniæ Rex declaratur. 1412.

Ferdinãdus Aragoniæ Rex quatuor gubernatores Regnorũ Castellæ & Legionis suo loco substituit.

D. D. Paulus gubernator Regnorum.

D. D. Paulus in Regnorum gubernatione fœliciter se gessit.

Rex optimã gubernationẽ ex D. D. Paulo addiscebat.

eo magis vrgebãt, quo lõgius distabat, tum etiã, circa Regis educationem, quę integrũ, & omnibus numeris absolutum requirebat virũ, necnon etiã circa Regnorũ gubernationem, quæ suis maxima ex parte humeris incũbebat, eo quod Regi, ac Reginę familiarior erat, quorũ consiliis semper aderat, discruciaretur. Maxima illi cura erat, animę suæ statum, disponere & ordinare, quocirca, animo proposueratnõ palatia ędesq; magnificas sibi, suisq; filiis, cõstruere, sed sepulchrũ, vbi corpus perpetuam in terris habitationẽ haberet, tãta pietate constructũ, vt animæ suę perpetuas cęli sedes promereri posset. Ideoq; ob singularẽ, quẽ erga insignẽ pietate, religione, atq; doctrina ordinem sancti Dominici amorẽ gestabat, maximè erga sanctũ Thomam, cuius doctrinã singularem profitebatur, & cũ sanctum Paulũ etiã suę conuersionis patronum haberet, statuit in sancti Pauli cœnobio, extra muros ciuitatis Burgensis, instituti sancti Dominici sacellũ cõstruere: & licet Carthaginensiũ esset Antistes, vbi cor defixũ habebat, ossa tamen in ciuitate Burgensi, vbi se se religioni Christianæ sacrauerat, cõmittere in animo erat. Quare ex Vallisoleto viros insignes, ad cœnobiũ sancti Pauli, nempè D. Aluarũ Garsiã de Sãcta Maria, Regiũ Chronographũ, ac D. Petrũ Suarez de Sãcta Maria Burgensis ciuitatis rectorem, ambo ipsius Reuerẽdissimi D. Pauli Episcopi Carthaginensiũ germani fratres, nec nõ doctorẽ D. Gundisaluũ Garsiã de Sancta Maria, Archidiaconũ oppidi de Virbiesca, in Ecclesia Burgẽsi, ac Sacri palatij Apostolici auditorem, ipsius D. Pauli maiorẽ filiũ, mittere decreuit, qui cũ venerando priore, patribusq; dicti cœnobij, circa sacellũ de nouo erigendũ ibi tractarẽt. Consensu cõmuni statuerũt omnes, vt Reuerendissimus D. Paulus capellã in ambitu propè sacrariũ, quod nũc est, sibi, matri, vxori, filiisq. atq; omnibus suis posteris sepelliẽdis ædificaret, certis quibusdã conditionibus, in scriptura inter ipsos transacta, anno 1413. cõtentis. Sacellum tandem prę clara structura, secto quadroque lapide, erectum fuit, quale nũc videri potest, quod nũc cœnobij capitulũ à patribus nũcupatur. Opus certè tãto viro dignũ. Qui autẽ in ipso sepulti fuerint, quasue memorias reliquerint, in ferius suo loco Deo dãte dicem⁹.

1413.

Interim Reuerendissimus D. Paulus in Regis institutione Regniq; moderatione omnem nauabat operã, magnaq; tũ Regis, ac Reginæ, tum etiam vniuersi Regni gratia, officia sibi iniũcta exercebat. Anno verò sequenti nempè 1414. Episcopalis sedes Burgeñ. per obitũ Reuerendissimi D.D. Alphõsi cognomẽto de Illiescas vacauit. Ad quã Rex sua liberali indole, Reginaq; & omnes Regni gubernatores, cõmuni omnium consensu, Reuerendissimum

D. Paulus de morte potius, quã de dignitatibus cogitat.

Paulus capellam ad sepulturam parari iubet Burgis in ambitu monasterij sancti Pauli.

Vacat Episcopatus Burgensis. 1414.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rédissimum D.D. Paulum Episcopum Carthaginensem ad Ecclesiam Burgensem promouere decreuerunt, ob prȩclara ipsius merita, tot tantisq; argumentis iam pridem perspecta, nunc demum in studiosa regis institutione, & iusta Regni gubernatione cunctis manifesta: & vt etiam Ecclesiam sibi viciniorem haberet, quam, licet infunctionibus, sibi cõmissis apud Regem, Reginamque impediretur, facilius (si per tempus liceret) posset visitare. At verò cum ab omni & ambitione & auaritia, semper fuisset alienus, eminẽtiorem sedem contemnens, amplioresq; redditus nihilifaciẽs, temporis inducias ad deliberandum sibi concedi postulauit, quo liberius à Deo, quem omnium suarũ rerum singularem directorem habebat, humillimis prȩcibus efflagitaret, an suæ animȩ saluti expediret, hanc promotionem acceptare, vel non: id quod illi concessum fuit. Interim Regina, cæterique gubernatores, seorsum exortationibus instabant, vt Ecclesiæ Burgensi vbi fidei suȩ professionẽ fecerat, vbique matrẽ superstitem habebat, & vxorem quondã dilectam, prolesq. suscerat, vbi etiam iam sibi suisque honorãdum sepulchrũ, sacellũque sumptuosum parauerat, suã sanctam operam nõ denegaret. Ille verò senio se iam cõfectum agnoscens, sexagesimum enim quartum expleuerat annũ. Prȩoculis habebat, sponsam suã Ecclesiã Carthaginensium, cui suã fidelem operã duodecim annis impenderat, ex qua numerosissimã prolem Deo traddiderat, quãq; vnicè dilectã habebat, ea relicta, alterã sibi iam laboribus exhaustus in sponsam accipere, piaculum iudicabat. Euaristi decretũ sanctissimũ cap. Sicut vir. 7.q.1.prȩoculis habens. Oculos quoque suos in Regem defixos habebat, quem tanquã verus nutritius, intimo cordis amore, purissimæ suæ doctrinæ institutis educauerat, ab ipsoq. dimoueri, grauius, quã si eius cor discinderetur in partes, intimè sentiebat: his multisque aliis iustis rationibus permotus, Episcopatũ assumere detrectabat. At Regina grauiter, apud Ferdinandũ Aragoniȩ Regẽ, quem vnicè D. Paulus ob insignẽ pietatem, singularemq. prudentiã, cũ magna animi constantia coniunctã suspiciebat, instare non cessabat, quatenus ad ipsum Carthaginensem Episcopũ literas destinaret, quibus ad onus Episcopatus Burgẽsium obeũdum ipsum inclinaret: maximè cũ animaduertisset Episcopi singularẽ vitȩ candorẽ, miramq. pietatẽ, cũ cæteris animi dotibus, quibus cumulatus erat, cui hactenus à morte Regis Hẽrici mariti ipsius, pię memorię, nihil, ob graues, quos subierat labores, tã in Regis institutione, quàm in testamenti paterni exequutione, necnõ in Regni gubernatione, suisset ipsi collatũ, nec ille postulauerat vnquam. Rex itaque

D. D.Paulo Ecclesia Burgensis offertur.

D. D.Paulus tempus ad deliberãdum circa Ecclesiam mutationem postulabat.

Paulus Ecclesiam Burgensem accipere recusat

7.q.1.cap.Sicut vir.

itaque Aragoniæ Ferdinandus, literis hortatoriis grauissimis ad Antistitẽ Carthaginensium missis, tantum potuit apud eum efficere, vt Regis atque Reginæ, eiusque mandatis cum cæteris Regni gubernatoribus pareret, & Burgensium Põtificatum tandem acciperet. Vacauerat iam sedes illa per annum: & toto illo tempore D. D. Paulus digni tatem illam accipere recusabat, ob causas, quas iam superius explicuimus.

1415. Anno itaq; 1415. Reuerẽdissimus D.D. Paulus de Sancta Maria Carthaginensium Antistes, primarius Regni Cancellarius Castellę & Legionis, vnà cũ Rege, Reginaque, & cęteris tribus nobilibus Regni moderatoribus, è Carthaginensi, ad nobilissimam Burgensium ciuitatem, & sedem magna cum totius Regni lætitia trãslatus fuit, ætatis suæ anno sexagesimo quinto. Quis verbis explicare poterit, extremam animi lętitiam, quam D.D. Maria iam senio confecta, terdigniſſimi Antistitis piẽtissima mater, vnà cum D.D. Ioanna, eius quõdam charissima vxor, atque filiorum clara propago, intimo corde acceperunt, videntes D. Paulum ad talem dignitatẽ euectum? qui licet longè maiori dignus esset honore, iudicabãt tamẽ omnes, dignitatem illam ipsis lõgè magis expedire, ob eius prȩsentiam, qua familiarius frui iam poterant: loco etiam singularis beneficij vniuersa ciuitas acceptum ferebat, quod D.D. Paulum, quem tanquam conciuem habuerunt, iam eis in Prȩsule habere sit cõcessum, eo quod natiuum patriȩ, quem semel imbiberat amorem, cum ętate creuisse, certo certius sibi persuasum haberent. Gratulabatur supramodum sibi omnis status Ecclesiasticus, quòd nacti fuissent Antistitem eum, quem intra Ecclesię ipsorum fores Deo primũ ipsi genuerant, à quo longè maiora expectare poterant beneficia, quam vnquam Carthaginenses acceperant. Et merito tenebatur Põtifex sanctam illam Ecclesiam prȩcęteris amare, nam vnde initium acceperat spiritualis vitȩ, ibi perfectionem & consumationem sortiri, non vulgaris fauoris & gratię Diuinę argumentum erat: & vbi filius Ecclesię factus fuerat, ad paternã, atque supremam eius Ecclesię dignitatem iam conscẽdisse, merito cum tota Ecclesia gaudere poterat.

Aula tandem Regia, vbi tandiu cum inclito Rege Vallisoleti, in eius sancta institutione moram traxit, relicta, valeque iam Regi Reginęque dicto, nobilissimis comitatus viris, Burgensem ciuitatem peruenit: vbi incredibili lętitia, pompaq; solennissima, tam à ciuitatis nobilissimis gubernatoribus, quã ab vniuerso Ecclesiastici ordinis spectabili cętu, cũctis obuiam euntibus, fuit receptus, & ad suã Ecclesiã primũ deductus: quę cantibus

Paulus Burgẽsem sedẽ, importunis prȩcibus mutuo acceptat.

1415. Episcopatũ Burgensem accepit, anno ætatis sue sexagesimo quinto.

Gaudiũ vniuersale ex D. Pauli promotione ad Ecclesiam Burgensem.

Gaudiũ matris & vxoris.

Gaudium ciuitatis.

Gaudiũ Ecclesiastici ordinis.

Pauli ingressus ad ciuitatem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus muſicis, inſtrumẽtiſq; dulci melodia perſonantibus, Antiſtitis exoptatum aduentum cuncti gratulabantur. Inde oratione iã facta, & cætera, quæ de more fieri ſolent expedita, fuit ad Epiſcopales ẽdes deductus, vbi grauiſſima mater, iam ſenio confecta, vxorq; quõdam, nobiliſsima D. D. Ioanna, eius expectatum aduentũ prẽſtolabãtur, quę ipſum, profuſis ex intima lætitia lachrymis, verbis ſanctiſſimis Diuinũ ſpirãtibus amorẽ, ſunt amplexati. Viciſſimq; ſanctus Antiſtes Paulus, pias ipſas matronas grauiſſimis, ſanctiſſimiſq; verbis reſalutabat: hortabaturq; eas grauiſſimè, vt iam vnà ſecũ omnes poſtquam baratri foueas Dei miſericordia euaſiſſent, ad æternæ fœlicitatis patriam viam ſterneret ſtudioſè curarent. Nõ diu pia mater ipſius in viuis extitit, cuius laudes nemo facilè dicet: Egregiã prę ſe ferebat indolẽ ac grauitatem: erat enim moribus grauiſſimis, & virtutibus ſic ornata, vt cũctis fœminis ſingulare eſſet exemplũ. Vniuerſa Burgẽſiũ ciuitas eam tanquam omniũ ſingularem matrẽ colebat, nam ipſa vndiq; pauperes pio colligebat affectu, quos liberaliſſimis doms & ampliſſimis, onuſtos demittebat. Infirmos quoque tanto cum pietatis feruore viſitabat, vt etiã manu propria vlcera læſorum tractare nõ perhorreſceret. Pauperes itẽ puellas & non paucas, matrimonio propriis ſumptibus collocabat.

Salutatio matris & vxoris D. D. Pauli.

Reſalutatio Pauli ad ipſas.

Matris D. D. Pauli mors, et commẽdatio ipſius.

Hinc factum eſt, vt vniuerſa ciuitas fœlicem ſe exiſtimaret, eo quod Antiſtitis matrẽ in veram omnium ciuium matrẽ, ſicut & filiũ etiam in partem haberent. Verùm enimuero, cùm vniuerſa huius vitæ bona diuturna eſſe nõ poſſint, tanta ciuiũ fœlicitas inuida parca ſcidit, & è medio populi (proh dolor) ſubſtulit: nã pia Antiſtitis mater, ſequẽti anno ab inauguratione filij in Eccleſiam Burgenſem, nẽpe anno 1416. vitam cum morte magna 1416.
cum omniũ triſtitia cõmutauit: ſi tamen mori dici poteſt, quæ tãtis tamq; præclaris virtutibus, æternam ſibi vitam comparauit. Videres vniuerſam ciuitatem funus ingenti lachrymarũ profluuio cõmitantem, ac ſi vnuſquiſque ciuiũ propriæ accharissimæ matris obitum, triſti lamento lugeret. Pompa funebri magna cũ ſolennitate à patre clariſſimo, à clero vniuerſo, ab vniuerſa denique ciuitate abſoluta: in inſigni illa capella ſancti Pauli, quam iampridem filius in propriam ſibi ſepulturam delegerat, recondita fuit, ad ſiniſtrum altaris latus: dextrum namq; tũc temporis filius ſibi adſeruare decreuerat. Et in lapide ibi erecto hæc verba Hiſpano licet ſermone ſcripta videbis. Hic Domina D. *Epitaphij ſepulturæ D. Mariæ.*
Maria, mater Dñi Pauli Epiſcopi Burgenſis, & Aluari Garſiæ, Regis Chroniſtę iacet: obiit anno Domini, milleſimo quadringenteſimo, decimo ſexto: quo autem die ſepulta fuerit epi- 1416.
taphium

taphiũ nõ indicat. Iam ad noſtrũ Antiſtitem Paulũ reuertamur. Antiſtitis munus, ita fœliciter exercebat, vt tanquã in lucidiſſimo ſpeculo vniuerſi Pontifices in eo contemplantes, ſuarum omnium actionum normam componere, & imperfectiſſimã Epiſcopalis dignitatis functionem, reformare facilè poſſent. Erat enim innocẽtia, ac ſanctitate vitæ inſignis. Cùm enim ſe ſe in altiorem eminẽtiorem q; gradum conſpiceret, non tantum in proprium animę commodum, ſed in omnium ſubditorum ſalutem, vitam more ſq; ſuos ita cõpoſitos habebat, vt habitu, geſtu, inceſſu, ſermone, aliiſq; rebus omnibus, nihil niſi graue, moderatũ, ac religione & ſanctitate plenũ in eo conſpiceres, adeò vt eum Apoſtoli Pauli veriſſimam effigiem eſſe diceres.

D. Paulus Epiſcoporũ ſpeculum.

D.D. Pauli prudentia.

Prudentia, quæ omnium virtutum auriga eſt, in ipſo mirabilis fuit, ob eius ſanè excellentiã, quam in illo omnes prędicabãt, regios atq; Põtificios animos, ſibi deuinctiſſimos habebat, adeò vt Hiſtoriæ omnes, quæ de illo mentionem faciunt, hanc virtutis excellentiam, in eo prę ceteris multis, quibus abundabat, cõmendare non ceſſent. Iungebatq; prudentię ſuæ, admirabilem ſolicitudinem, ac diligentiã indefeſſam, ſine qua prudentia ipſa manca eſſet & mutila, nam opus eſt celeriter exequi, quidquid matura prudentiæ deliberatione ſancitum eſt. Alioqui

D.D. Pauli ſolicitudo.

Diligentia prudentiæ iungẽda eſt.

quid præſtantiſſima prudentiæ virtus valere poterit, ſi diligentiã non adhibeas ad ea exequenda, quæ prudentia ſuis decretis ſanciuit? Ideo prudentiſſimus D. Paulus, ſumma ſolicitudine ordinationes grauiſſimas, quas pro animarum ſalute, in ſua diœceſi ſtatuerat, ſeruari ſtatim faciebat. Longè maiorem vigilantiam erga gregem ſibi à Deo commiſſum habebat, quam olim ille paſtor ouium vigilãtiſſimus Iacob, qui ſocero ſuo laborem, ac vigilantiam preponebat dicens: Die noctuq; æſtu vrebar & gelu, fugiebatq; ſomnus ab oculis meis: ſi quid furto perierat, à me exigebas, ego damnũ omne reddebam: conſiderabat, quidem animam propriam, pro cuiuſuis ouis anima ſpopõdiſſe, ab eoq; exactam rationem earũ omnium expetẽdam à Deo. Habebat quoque inuictiſſimus. D. Paulus, aduerſus omnes Eccleſię hoſtes, maximè aduerſus Iudæos, ipſi infenſiſſimos, fortitudinem mirabilẽ, adeò vt id quod Ezechieli dictum fuerat, de ipſo quoq; dictum affirmare poſſes. Ecce dedi (ait Dñs) frontẽ tuam valentiorem frontibus eorũ, vt adamantem & ſilicem dedi faciẽ tuam. Vide mecum quęſo, quãta fuerat armatus fortitudine, qui omniũ Iudæorum potentiſſima argumenta, tã facilè ſuis ſcriptis retũdebat, & veritatis armis proſtrabat, atq; in nihilũ redigebat. Erant ſanè Iudęi, eo tẽpore, quo ipſe claruit, & à tẽporibus antea in ſua

D.Pauli vigilantia erga oues, ſibi commiſſas.

Gen. 31. f. 40.

Prouerb. 6. a. 1.

D.Paulus à fortitudine commendatur.

D.D. Pauli fortitudo atque conſtantia qualis.

Ezec. 3. b. 8

Fortiſſimus fuit D. D. Paulus in Iudæos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in sua adhuc perfidia, obstinatissimo animo perseuerãtes, & potentia diuitiarum potius quàm virtutibus, aut animorum prestãtia, totam ferme Hispaniã dominantes, adeò vt primaria ciuitatum officia exercerent, id quod tã iniquo D.Paulus ferebat animo, vt nõ modo scriptis, sed vi etiam, atque autoritate sua, quę in Regno maxima erat, eos omnes à suis sedibus & potẽtia, animosè propulsauerit. Hinc est, quod in hoc suo libro Scripturæ sacræ Scrutinio, hæc quæ sequũtur verba in testimonium feruẽtissimi animi, quem in eos habebat, scripta reliquerit.

Dist.6.c.10 Scire debes, quod in Hispania, specialiter in Regnis & dominiis Serenissimi Domini Regis Castellæ & Legionis, à magnis tẽporibus, suadente antiquo hoste, Iudæi magnos habebant

Iudæorũ potẽtia in Hispania.

status, in tantum quòd fidelibus in multis præerant, & officia magna & publica exercebant inter Christianos, & fidelibus in multis præficiebantur. Obtinebant enim in dombus Regum & etiã magnatum, officia magna : per quę omnes subditi, etiã fideles, eos in magna habebant reuerentia & timore, quod non in modicum scandalum, seu periculũ animarum cedebat fidelium simplicium. De facilè enim tales cõsueuerũt, ad errores eorum, qui eis pręsunt moueri. In fideles Iudęi, etiam ex hoc occasionẽ persistendi in suis erroribus sumebant, dicentes, & in suis codicibus nonnulli eorum scribentes, quod prophetia Iacob Patriarchę, in qua dicitur: Non auferetur sceptrũ de Iuda, nec dux, &c. verificabatur in hoc, quod Iudęi in Hispania sceptrũ dominij, seu regiminis obtinebant, modo supra dicto. Vides quàm sanctę, quamque prudenter Iudęorum potentiam, quã in Hispania exercebãt, abominatione dignissimã iudicabat, dum antiquissimo hostis studio id factum fuisse testetur? tum etiam id in maximũ detrimentũ, & ipsorum Iudęorum, & Catholicorum cedere euincit, Iudęi enim insolentiores magis ac magis efficiebãtur, adeò vt sceptrum & Regnum à Deo Messię promissum, ipsi collatum minimè fuisse testentur, sed adhuc ipsos in possessione sceptri manere, ex Scriptura sacra testari, & cõprobare non verebãtur. Catholicis quoque maximum scandalũ pepererat, dum ad eorum obedientiam cogebantur, qui in Iudaicam cæcitatem persistebãt, vnde in eorum errorem facilè prolabi poterant. At verò Diuina gratia in Ecclesię vtilitatem sic ordinarat, vt Reges cautiores facti, non solùm gladij potentia, sed legibus etiam aduersus Iudęos ordinatis, totam Hispaniam ab hac Iudaica fœce (vt latè in ipsomet capite Reuerendissimus D.D.Paulus ostendit) repurgarint.

Iudæorum patientiam abominatur D. Paulus.

Iudæorũ interpretatio in eorum & Catholicorum præiudicũ cedit.

D.D. Paulus strenuã nauauit operam, vt Iudaica impietas exturparetur.

Qua in re sanctissima, tempore quo ipsemet pius Paulus floruit, suam omnẽ nauauit operã, vt ex

vt ex ipsius verbis ibi sequentibus facilè colligi potest, quo Iudaica impietas extirparetur omnino, sic enim ait. Post

Dist.6.c.10. Henricũ III. sanctæ recordationis, successit serenissimus Rex Ioannes filius eius, qui hodie regnat, & in longæuis temporibus fœliciter regnabit. Iste cœpit regnare in cunabulis, cũ esset, in secũdo anno ætatis suę: & sic fuit sub tutoribus, vsque ad tempus præfinitum à patre.

Gal.4. In cuius tempore, tam durãte tutella quàm post, cùm iam regimen suorum Regnorum accepisset, multa fuerunt instituta contra Iudaicam impietatẽ, quę in suis curiis & Regnis, pro maiori parte obseruabãtur, sub quo, diuino auxilio opitulãte, fideliter spectatur, quòd infidelitas tam Iudaica, quàm Sarracænica supprimetur. Hæc noster pius Paulus. Cùm igitur Rex Ioannes à suo institutore fidelissimo D.D.Paulo, nõ modo in pueriliætate, sed etiam in maiori, probè fuisset institutus, nemo non facilè intelligere potest, leges illas omnes, contra Iudæorum proteruiam, tam durante tutella, quàm post, ipso D.D.Paulo gubernatore cum cæteris agente, sancitas & dispositas, eiusque ordinatione, instigatione, & impulsu latas fuisse, in secte Iudaicæ deuastationem, & Christianæ religionis augmentum. cui toris viribus erat intẽtus. Hinc est, quod

Leges aduersus Iudæos Rex Ioannes instituit, D. D Pauli ordinatione fecit.

historiographus ille insignis, nostri seculi facilè Princeps, cognomento Zamalloa, quem honoris gratia nomino, dũ in suis historiis nostri pij ac sancti Pauli mentionem honorificã fecisset, hoc vno nomine eum inter omnia commendat, quòd Regem Henricũ instantissimè hortabatur, ne viros, qui ex Iudaica propagine originem traxissent, aut ex Iudaismo conuersi fuissent, ad dignitatem aliquã quo quo pacto in Regnis admitteret. Verum si scripta, mẽtemq; D. Pauli scrutatus fuisset, non vltra limites, salua viri pace dixerim, progressus fuisset. Nã D.D.Paulus de illis tantũ, qui in errore Iudaico persistebant, nec ad sanam mentem reddire volebãt, imo potius in cæcitate Iudaica, obstinato animo persistẽtes, de suis blandiebantur honoribus ac dignitatibus, quas Regũ gratia, ac fauore potiebãtur, dixit: de illis itaque tantum sanè loquutus fuit. Alioquin peculiare capitulũ, in

Zamalloa lib.15. c.4.

Zamalloa refutatur.

Dist.6.c.1. quo latè tractat manifestum q; relinquit, nullum præiudicium fidelibus, ex Israelitica stirpe descendẽtibus generari posse, ex excęcatione Iudaici populi, minime gentiũ in dicto libro posuisset. Vbi etiã probat excęcationis opprobrium in Iudęis, in honorem eorum cędere debere, qui à Deo illuminati fuerint: id quod multis cõprobat argumentis & Scripturę sacrę locis,

Ex excecationis opprobrium in Iudæis in laudem eorum cedit, qui conuertuntur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nam exillis, licet pauciſſimi verè conuerſi ſint: in ſummum dignitatis honorẽ meritò collocari debere dicit. De his (inquit) intelligitur illud Iſaiæ: Et relinquetur in eo ſicut racemus, & ſicut excuſio oliuæ duarum, aut trium oliuarum, in ſumitate rami, ſiue quatuor, aut quinque in cacuminibus eius, fructus eius, dicit Dñs Deus Iſraël. Quæ verba ſic ab eodẽ ſancto viro D. D. Paulo interpretantur. Poſtquam enim deſcendẽtes à Iacob ſecũdum carnẽ, per eorum infidelitatem ſunt excuſſi, & ſeparati à radice oliuæ, in qua fuerũt antiquitus radicati, adhuc ei ũt in eis relictæ, quaſi duę, aut tres oliuæ, ſcilicet pauci numero, qui in viriditate ſuæ radicis, radicati relinquentur. Quod videmus impletum in iſto medio tempore, in quo aliqui pauciſſimi eorũ, in fide Chriſti ſunt radicati, quod non ſolum intelligẽdum eſt de ſimplicibus, ſeu illiteratis eorum, ſed etiam de viris notabilibus, qui fœliciter Eccleſiarũ gubernacula poſſederunt, & opuſcula fideliſſima in honorẽ fidei & Chriſtianę religionis cõpoſuerunt. Vnde notanter dixit Propheta: In ſummitate rami: quaſi diceret de illis paucis remanentibus, nonnulli erãt in ſummitate rami. Id eſt in apicibus magnis, ſeu ſummis Eccleſiæ honoribus. Vnde ſecũdum hiſtoriam Damaſij: prout Tolominus de Luca narrat. Quidam ſummus Põtifex, de genere Iſraëlitico, nomine Euariſtus in Cathedra Petri ſedit, anno Domini 112. & fuit ſeptimus à beato Petro, & per decem annos ſeptem menſes & duodecim dies, vniuerſalem Eccleſiã laudabiliter rexit, & vitam ſuã glorioſo finiuit martyrio. Plura ac pulchra noſter ſanctus Paulus Burgẽſium Antiſtes, in eodẽ capite proſequitur: quibus oſtẽdit, omnes illos, qui in fidei radice firmiſſimè permãſerunt, & omnes Iudæorum validiſſimos ictus cõſtanti animo ſuperarunt, meritò ad ſummos honores deuchẽdos fore. Hęc dictare decreui, vt Dñs Garibay Zamalloa intelligat, quos ex Iudæorum natione, pius ac ſanctus noſter Paulus intimo proſequebatur odio, & quos digno proſequebatur honore. Tanto Chriſtianæ fidei zelo erat accenſus, vt ſemper in ore haberet, Iudæos etiam ſuo halitu, vniuerſam inficere Hiſpaniam: ideo è limitibus eius merito eſſe ablegandos. Id quod licet efficere tunc non valuit, tantum cõſilio ſuo efficere potuit, vt Iudæos omnes à Catholicis ſeparatos faceret, & vt in locum vnum per ſingulas ciuitates redigerentur, quẽ Iudæriam vocabant. Et tandem Catholici Reges Ferdinandus & Eliſabeth, alta memoria retinentes noſtri pij Pauli ſententiam,

Iſaiæ. 17.

Tolominus de Luca. Euariſtus Pontifex licet Græcus dicatur, filius tamen fuit Hebræi cuiuſdam nomine Iudæ, ex patria Bethlemitici ortus.

Iudæi ſuo halitu Hiſpaniam infici ſe toti dicebat D.D. Paulus.

Iudæi fuerunt à Chriſtianis ſeparati in ſingulis ciuitatibus conſilio D.D Pauli.

tiam, quam à Sereniſſimo eius patre Inclito Rege Ioanne II. Paulum dixiſſe referebat, nempè Hiſpanica Regna in maximo diſcrimine verſari, quandiu Iudæorum lues intra Regnorum ſepta contineretur. Ideo anno 1492. ſanctiſſimè ſtatuerunt, inuiolabiliq; lege ſanxerunt, ne tota inficeretur Hiſpania, vt Iudæi, qui ad Chriſti puriſſimam fidem venire detrectarent, intra quatuor menſiũ ſpacium, ipſis ad deliberandũ, vel ad ſua diſtrahenda bona conceſſum, extra Hiſpaniæ limites, ſub extremi ſupplicij pœna, omnino exularent. Vides quam fortis, & aduerſus ſuęmet nationis gẽtes inuictus extitit, vt tandem ſuo conſilio in cæcitate Iudaica perſeuerantes, è medio populi Chriſtiani, tantorũ malorum lernam propelleret, & ab eius limitibus exterminaret? id quod etiam aduerſus vniuerſa populi vitia, quæ pios, ac ſanctos mores ſubditorum labefactare poterãt, virtute, ac inuictiſſimi animi robore, fortiter quoad fieri potuit propulſauit.

Iudæis ab Hiſpaniare legati. anno 1492.

Pauli ſapiẽtia mirabilis.

Sed de ipſius noſtri incliti Pauli ſapiẽtia, quid opus eſt multa referre, cũ ipſius ſcripta tanta omni genere eruditionis profunditate per vniuerſum orbẽ ſint diuulgata, vt omniũ ſapientium iudicio, à Deo potius mirabiliter infuſam, quã humano labore, ac ſtudio, eius ſapientiam partã fuiſſe libere fateãtur. Videas, quę in ſacra Biblia compoſunt, & doctiſſimo Alfonſo eius filio dicauit, quanta ibi (ſi attentamente, ac pura peruolueris) recõdita myſteria, à nemine vnquam excogitata in lucem ea emiſiſſe videbis: illaq; omnia pietate, ac ſanctitate, ſumma cũ ſcientia omnium rerum coniuncta, ſunt reſperſa. Sed & Scripturæ ſacrę Scrutinium, ſi euolueris, neminem contra Iudaicã impietatẽ ipſo fœlicius vnquã ſcripſiſſe fateberis. Vbi nulla à Iudęis quantumuis doctiſſima argumenta, vel ex ſacris literis petita, vel à ſua deprauata malitia de prõpta fuerũt vnquam, quæ non facillimo negotio ſoluat, deſtruat, & in veritatis cognitione reuincat, & tandem fidei primaria myſteria, luce ipſa clarius è Scripturæ ſacræ fonte hauriat, & demõſtret. Plura quoq; ſapientię ipſius edidit teſtimonia, quę nõ ſine magna doctorum virorũ iactura, è medio ſublata dolemus. Opuſculũ plane aureum, de cœna Domini, quod ab ipſo ędităm fuerat, licet vndiq;, etiam in Bibliothecis, rariſſimis autoribus refertis perquiſierim, reperire nõ potui. Sicut nec libellũ illum, vbi circa primũ Matthæi capitulũ, genealogias illas omnes, quas Euangeliſta deſcribit, mirabili eruditione, & indefeſſo labore, in ſcrutãdis Iudæorũ archiuis, quo magis ac magis origines omnium à ſua prima deduceret

Biblia poſtilla Pauli quanta contineant myſteria.

Scrutinium contra Iudæos ſupramodum doctiſſimum.

D. Paulus, de cœna Domini opuſculum edidit.

D. Paulus in primũ cap. Matth. ſcripſit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

propagine, scrutatus est, inuenire vnquã potui, licet summa diligentia inquisiuerim, vt vnà cũ ipsius Scrutinio in lucem mã dare potuissem. Verùm nostris hisce tẽporibus studio ac diligẽ tia doctissimi ac clarissimi viri D.D. Petri Põtij de Leõ, Episcopi Placentini, qui scriptis Illustriũ virorum, libriſq; rarissimis omni studio, ac diligentia magnis sumptibus vndiq; collectis, suã ditauerat Bibliothecã, alterũ ex iis D.D. Pauli libris, manu scriptum cùm haberet, Philippo Hispaniarũ Regi nostro, testamento vnà cũ nõnullis aliis, quos rarissimos iudicauit, sub vitæ finẽ reliquit, in famosissima illa sancti Laurentij cognomento Scorialis Bibliotheca, loco thesauri ditissimi collocandos. Nec mirum est, si ea omnia doctissimè scripserit, nã vnica ipsius delectatio erat legis Diuinæ assidua meditatio. Sicut ipse in Epistola, quam ad Alfonsum eius filium scribit, testatur, sic dicens: Et vt verũ tibi fatear, inter præsuras seculi, & curiæ nostræ curas, quibus quandoq; ventillatus sum, hæc fuit, præcipua delectatio mea, hoc singulare solatium meum, æternum & immutabile Deũ, eiusq; mirabilia opera, in sanctæ & immaculatæ legis suæ lectione cõtemplari. Hæc ille. Hinc fit, vt nihil in omni veteri, aut nouo testamẽto reliquerit, quod nõ fuerit ab ipso studiosissimè perlectum, intelligentiaque mirabili declaratum. Nouerat pius Antistes, ad ipsum Diuinarum legum studium, & officij, & sue stirpis ratione, propriè pertinere, nam ipsemet Deus Leuitas olim à cæteris populi turba separauit, eo quod & ad ministeriũ templi, & ad Diuinarum legum studiũ, relictis omnibus humanæ vitæ negotiis essent destinati, quo rudi populo legis statuta sancta traderent, traditaque studiosè seruarẽt. Iosaphat ille pietate insignis Rex tales populo suo ministros adhibebat, talesque Sacerdotes & Leuitas per omnes Regni sui ciuitates collocabat, qui librum legis in manibus tenentes, homines instituerẽt, & ad Diuina præcepta informarẽt. Quod exemplum populo Christiano summe necessarium, fœliciter immitati sunt Reges Catholici, inter quos his nostris temporibus inuictissimus noster Rex Philippus, cui Deus Nestoreos cõcedat annos, summo pietatis studio inuigilare nõ cessat, vt quos doctrina ac morum pietate, in suis Regnis nouit insignes, ad Ecclesiarum dignitates promoueat, quo virtus cũ pietate coniuncta, dignis remuneretur honoribus, cæteriq; ad scientiarũ, atque virtutum studia, vehementius stimulentur. Regnaq; tandem virorũ excellentia clareant, & magna gloria fulgeãt. Hoc sanè Iosaphat Regis quoque

Quanti sint habenda D.D. Pauli scripta.

Num 8.

2. Paral. 19.

D Paulivnica delectatio erat legis Diuinæ meditatio.

In Epistola ad Alfonsum filium.

Rex Philippus nisi dignos & virtute, ac scientia insignes, ad dignitates Ecclesiasticas promouet.

Quantis honoribus claruit D. D. Paulus.

Ferdinãdus Perez de Guzman in historia Regis Ioannis II cap. 15. Idem c. 145. fol. 38. D Paulus à Deo, à Pontifice, à Regibus, et à Regno honoribus fuit decoratus.

que permotus exẽplo, Serenissimus Rex Hẽricus III. fœlicis memoriæ, nostrũ sapientissimũ, ac pietate parem D.D. Paulũ tanta diligentia quæsiuit, vt ad Carthaginẽsem Ecclesiã illum promoueret, quem & testamẽti sui executorẽ, dilectissimique sui filij Ioãnis II. eius successoris institutorẽ, Regniq; supremum Cancellarium constitueret, & Regnorũ Gubernator factus, Legatusq; à latere sanctissimi Benedicti XIII. cõstitutus, Ecclesiæ tandẽ Burgensis Episcopus, à Rege Serenissimo Ioãne designatus fuit: quo scientiæ ac virtutũ cumulum; tot præmiis à Deo, à Pontifice, atque à Regibus & Regno fuisset meritò decoratus.

D.D. Paulus Anno 1429. Politica ad sacra Biblia compositit.

Cũ ergo pius sanctus hic noster D. Paulus, Septuagesimũ ageret annũ nempè anno 1429. à partu Virgineo, mirabiles, quos iã pridẽ conceperat scientiæ fœtus, parturire & in lucem prodire fecit, videlicet Additiones illas insignes ad postillã Nicolai de Lira, quas paterno motus amore, filio suo D. Alfonso Cõpostellano tunc Decano, hæreditatis paternæ loco donauit: sic enim ipse testatur in Epistola iã sæpe citata. Hoc est ergo fili mi testamentum meum, ij sunt codicilli mei, hoc exillis prælegatum agnosce, vt in lege Dñi sit volũtas tua & in lege eius mediteris die ac nocte. Meditationẽ verò tuã, hæc & similia relegendo puriorem profectò & suauiorem efficies. Gratãter igitur, donum hoc tui parentis accepta, paterna affectione, & læta manu donatum. Hæc ille. Postquã has ædiderat additiones grauissimo senio nõ parcens, quo Ecclesiæ vtilitati studeret, vidẽs vniuersam Hispaniã, nõ omnino à fœce Iudaica repurgatam, lucubrationes doctissimas suas, quas aduersus Iudæorum obcæcatam perfidiam, contra eorũ argumẽta collegerat, in vnum redegit volumen, quod tanquam symbolũ sui intimi amoris, quem erga suam sponsam Ecclesiam habebat, ipsi in vltima ætate testamẽti loco reliquit. Quid de thesauris scientiæ, quibus noster Paulus abũdauit, doctissimi scriptores sentiãt, passim eorũ scripta testantur, quæ suo loco cum ad annũ in quo Scrutinium compositum fuerit vẽrum fuerit dicemus. Hæc de profundissima D.D. Pauli sapientia dicta nunc sufficiant, ad reliqua calamum dirigamus.

Epistola ad Alfonsum.

Virtutes omnes, quas ipse cũmulatissimas in se habebat, si narrare per singula vellem, tẽpus sanè & carta deficeret, verùm licet illas omnes animi dotes & virtutes silentio inuoluam, vna tamen, quæ Episcopũ dignissimum facit inter omnes silentio præteriri non debet, nempè liberalis beneficiorum, & eleemosynarũ largitio, qua se & animarum & corporũ pastorem

D.D. Paulus, quam liberalis fuerit in eleemosynis impartiendis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nihil magis populi gratiam erga pastorem conciliat, quã eleemosynarum distributio.

storem, erga omnes pauperes exhibuit. Nihil est, mihi crede, quod magis populi gratiam erga pastorem concilier, quã liberalis eleemosynarum largitio, id quod adeò verum est, vt nec Euangelizãdi officium, neque exempla virtutũ, nec ipsa etiã opera miraculorum si adsint, ita amabilem & commendabilem Episcopum faciat, vt eleemosynarum liberalitas. Hinc vulgata illa Philosophi sententia prodiit. Amabile bonum, vnicuiq; autẽ proprium. Vnde manauit & illa: Qui beneficia inuenit, compedes inuenit, imo aliquid compedibus strictius. Vincula enim hæc pedes tantũ ligatos habent, beneficia verò nõ modo corpus, sed etiam mentem, animum, atque præcordia ipsa nexibus charitatis arctissimè constringunt. Cùm ergo Episcopi munus sit, subditorum animas Deo, & sibi copulare, huic tanto negotio noster pius Dñs Paulus liberalissima eleemosynarum largitate, intentissimus erat, adeo vt pauperes omnes, viduæq; ætate præsse, omniaq; pauperum fratrũ, monialiumq; cœnobia, liberalissimũ illum erga se agnoscerent. Pauperes ad pietatem cum excitãtes, non expectabat, sed ipsos sua liberalitate præueniebat, & amore cordis ostẽso, in symbolum eius eleemosynas effundebat. Virgines Deo dicandas, in cœnobiis liberali dote locabat: nubiles verò pauperes, matrimonio coniungebat, vnicuiq; secundum statum quem habebat, dotem ad virę subuentionẽ assignando, id quod non modo intra ciuitatẽ prę stitit, verum etiam in vniuersa diœcesi exhibuit.

Optima ratio liberalitatis in D. Paulo, que in multis deflorat Episcopi.

Inter largissimas, quas noster pius Dñs Paulus eleemosynas pauperibus dispersit, vnã illãq; insignem Regia liberalitate dignissimã, narrare nõ omittam. Cũ erga insignem sancti Dominici religionem intimo amore flagraret, ob ordinis pietatẽ & religionem, cũ grauissima eruditione coniunctis, & propter singularem quoq;, quem erga Angelicũ Doctorem sanctum Thomam gerebat amorem, sicut antea notauimus. Videns Ecclesiã sancti Pauli Burgensis ciuitatis, instituti sancti Dominici, splendidissimis & amplissimis structuræ fundamentis ędificari inceptam, quam absoluere, & ad perfectionẽ desideratam: ita vt vltima primis respon derent, impossibile planè videbatur, propter grauissimos, & penè innumeros sumptus, quos tanta ædificij machina postulabat. Ideo nemo etiã ditissimorum principum ausus fuit, structurę iam ante centum quadraginta & plures annos inceptæ, adiutrices manus porrigere, quominus absoluere, timentes magnam thesauri summam, ad tam arduũ opus promouẽdum

S Dominici religionẽ ardenter amabat.

Amor S. Thomæ erga S. Thomã habebat

Liberalissima eleemosyna et amplissima Ecclesiam sancti Pauli Burgis adificando amorẽ erga eos singularem ostendit D. Paulus.

minimam

esse, quamuis ex parte aliqua, fœliciter processerat structura. At verò noster D.D. Paulus sanctissimi Pauli templum, pietate lõgè magis, quã pecunia ditatus, promouere generoso decernẽs animo, nullis parcens expensis, manũ operi admouere cœpit, quam minimè subtraxit toto vitæ suæ decursu, donec vltimam manum operi, non modo ipsis religiosis, sed vniuersæ etiam ciuitati necessarissimo imponeret: in quo dici facilè non potest, quãtam pecuniarũ summam liberalissimè expenderit, tanta cũ pietate, vt omnem arrogantiam, mundiq; vanitatem, & seculi fastum post habens, stemmata sua licet ex parte possuerit: in multis tamẽ ordinis S. Dominici insignia in medio posita fuere, propria verò in marginibus, in modũ orlæ (quã vocant) apponi mandauit: & qui tanto pietatis affectu Ecclesiã instrui lapidibus fecerat, non minori ad sacra necessaria ornamenta cõtulisse fatendum est. Dedit enim pulchra paramenta, auro argẽto q; elaborata, quam plurima: calices quoq; nõ paucos, argẽteos aureo contectos, & omniã argẽtea vasa, quæ ad Diuinum cultũ super altare summum magno cum decore & ornamento in solẽnioribus diebus apponi solent, vnà cum pontificali proprio liberalissimè concessit.

Sacra paramenta Ecclesiæ, per se instructa D. D. Paulus donauit.

Omnia quæque argẽtea vasa Ecclesia cõcessit. vnà cum põtificali.

At oblatrare poterũt ij, qui

Obiectio cõtra D. D. Pauli eleemosynam liberalem.

viri pietatem minus sploratam habent, dicentes: Quid mirum si Ecclesiam vbi tandem sepeliendus erat, tantis sumptibus sibi, suisq; parasset posteris? tot paramentis, argenteis vasis, & aureis, decorasset? in suum potius honorem & vsum, quàm in piis eleemosynis tantum æs effudit. Verum si perspectam sancti viri pietatẽ habueris, oblatrare desines. Nihil, mihi crede, fuit quod sancti viri animũ permouere posset, quàm sanctissima pietas, qua erga vniuersam ciuitatem sibi commissam, atq; religiosorũ patrũ penuriã stimulabatur. Viderat enim cœnobium religione, doctrinaq; præstantissimum, & à cunctis ciuibus meritò maximo amore prosequutũ, à quibus quotidie frequentabatur Ecclesia, ob varias & eruditas, atq; pietate plenas cõciones, quas ibi populus frequenter audiebat. Cùm ergo pius Antistes Paulus animaduerteret, illa omnia non satis mouere populũ, ad tantam ędificij molẽ aggrediẽdam, suo exẽplo, vt vniuersam stimularet ciuitatem, opus à tam lõgo tẽpore intermissum excitare, & fœliciss imis auspiciis, tanquã de nouo inchoare fecit, nihil minus eo tempore cogitans, quàm ibi sepulchrum sibi, suisq; posteris fabricare. Nam vt scripturæ publicæ inter ipsum Reuerendissimum D. Antistitem, & Ecclesię Cathedralis Capitu-

Obiectioni sit satis.

Laudes cœnobij sancti Pauli ciuitatis Burgẽsis.

Licet Ecclesiam S. Pauli D.D. Paulus ædificabat, nõ tamẽ tunc ibi sepulchrũ sibi erigere cogitabat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1416. *Capellã in propria Ecclesia D.D. Paulus elexit, quã sancto Thomæ dicauit.*

lum transactæ luculentissimè testantur, datæ anno 1416. nempè anno sequenti ab inauguratione sui Episcopatus, sub initium eiusdem anni, capellam cum pleno Decani & capituli consensu elegit, in prædicta primaria Ecclesia, quam supra modum diligebat: idque multis rationibus adductus. In primis cõsiderans, æquum esse, vt vbi vitæ spiritualis exordium acceperat, ibi vitæ carnalis finem faceret, & qui aqua baptismali, *Rom. 6. a. 4.* ibi consepultus fuerat cũ Christo, terra sacra ibi sepelliretur in Domino: quare sacellum, seu capellam tertiam computando à capella vbi fons baptismalis *Celes. 3. b. 12* existit inclusiuè, suæ sepulturæ locum designauit. Et ob singularem deuotionem, quam erga Angelicum Doctorem sanctum Thomam habebat, sub nomine & inuocatione dicti sancti nominari decreuit. Qua in re prędicti Domini capitulares, pro se suisque successoribus perpetuò concesserũt, ordinaruntq; & statuerunt, quod nullum corpus alicuius defuncti præter *Nemo ibi erat sepelliẽdus præter D.D. Paul⁹.* corpus Reuerendissimi Domini Episcopi, in dicta capella sancti Thomæ sepelliretur, nisi aliter idem Reuerendissimus Dominus duxisset ordinandum. En habes, quã erat animo alienus, sepelliendi se alibi, quàm in propria Ecclesia, vt scripturæ de hoc transactæ manifestè testantur. Sunt præterea argumenta efficacissima, quæ nos credere conuincũt, nihil minus sanctum Antistitem cogitasse, quàm splendidissimum ibi, sibi sepulchrum pręparare: nam dũ Ecclesiæ S. Pauli opus crescceret, multas pietate & religione plenas, in sua metropolitana Ecclesia Burgensi memorias, perpetuo tempore seruandas, in animæ suæ subsidiũ, instituisse constat: ex quibus nonnulla, quæ autenticis scripturis inuenire potuimus, quo magis sancti viri pietas cunctis innotescat assignabimus.

D.D. Paulus multas memorias in propria Ecclesia fieri ordinauit.

Cùm erga diuam Virginẽ eius contribulem intima deuotione flagraret, videretque sub eius nominis inuocatione Ecclesiã primariam Burgensem specialiter esse fundatã, cùm in eiusdẽ Deiparæ Virginis laudibus filius collaudetur, in suffragiũ & remediũ animæ ipsius Antistitis, de consensu dominorũ Decani & Capituli communi concordia & consensu, nemine discrepante ordinauit ea quæ sequuntur perpetuò obseruãda, nẽpè. Quod in qualiber die Sabbathi totius anni, prętercquã in eo in quo Christi Natiuas in die Sabbathi occurrerit, & in ipso Sabbatho sancto. Post Primam in choro dictã, statim celebrẽt solenniter cum duobus cantoribus in capis albis missam Beatę Virginis, cui interesse tenentur omnes in dignitate constituti, atque Canonici, portionarij, ac

Missam sollẽnem Deiparæ Virginis singulis diebus Sabbathi in propria Ecclesia D. D. Paulus fundauit.

rij, ac semiportionarij, dictæ Ecclesiæ, qui omnes solenni absoluto sacro, ad sepulchrum ipsius in capella S. Thomę designatum, processionaliter, psalmũ ibi designatũ cantantes, ire tenẽtur ex choro, & respõsum pro anima dicti Antistitis cantare: ob id quidẽ amplissimos secundũ temporis rationẽ redditus, optime assignatos, reliquit inter essentibus distribuendos. Quę omnia latius, in scripturis transactis, inter Reuerendissimũ Episcopũ, & capitulum manifestantur. Acta hęc fuerunt, anno 1416. quarta Septembris.

1416. *Quatuor singulis annis fundauit solennes memorias D. Paulus in quatuor tẽporib⁹ anni.*

Eodẽ die & anno conuentũ est inter Reuerendissimũ D. Episcopũ & dũos Capitulares pro se suisq; successoribus, vt perpetuis futuris temporibus, quatuor singulis annis memorias celebrent pro dicto Reuerendissimo Dño Episcopo, in quatuor anni tẽporibus, in diebus ferialibus. Si verò in prædictis quatuor tẽporibus festiuitates impedientes occurrerint, dictę memoriæ in diebus ferialibus proximioribus fiant. Ita tamẽ, quòd dicto Reuerẽdissimo D. Episcopo viuente, dicatur pro eodẽ in singulis memoriis Spiritus sancti Missa: & post ipsius obitum, missa de Requiem, cũ Collectis, Psalmis, & præcibus in scriptura circa missam Sabbathi transacta, designatis, quas quidẽ quatuor memorias, honestè dotauit.

Cùm idem Reuerendissimus D.D. Paulus totus in eo esset, vt speciales in subsidiũ animæ suę diuitias cũmularet, eodem ipso anno, quinta die mensis Octobris, cum prædictis dominis Decano & vniuerso capitulo conuenit, vt singulis diebus Veneris perpetuis futuris tem- 1416. *Missam per petuam solẽnem singulis diebus Veneris in sua Ecclesia D. Paulus fundauit.*

poribus à semiportionariis prę dictę sanctę Ecclesię, sacrũ sanctissimę Crucis, vt memoria sanctissimæ passionis Christi frequentius in mentibus fidelium, ad animarum salutẽ infigatur, solenniter decantetur, exceptis diebus Veneris Sancti, & diebus, quibus Christi Natiuitas ipso die Veneris celebrari contingat, cum orationibus & psalmis ibi designatis, idque totũ fiat, in capella dicti S. Doctoris Thomę de Aquino, vbi cõmuni consensu Dominorũ Decani, & Capituli, suam delegerat sepulturam.

Ordinauit prętcrea eo ipso die, mense, & anno, vt singulis diebus (Veneris tamen diebus duntaxat exceptis) missam semiportionatorũ vnus celebret, cũ collectis, ac orationibus in supradictis missis præscriptis, perpetuis futuris temporibus in suo sancti Thomę sacello. Pro quibus omnibus, redditus perpetuos amplissimos, secundum tẽporis exigentiam capitulo designauit. Statutũ prętcr ea reliquit, vt in supradicta sancti Thomę capella, vnus presbyter,

Missam per petuam singulis diebus in suo sancti Thomæ sacello diebus Veneris exceptis, fundauit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rissa in pella Sanctis Thomæ instituit.

byter, sit sacrista, qui singularē curam gerere teneatur, asseruandi & custodiendi mundè ac decenter, omnia vasa, ornamēta, libros, omniaq; alia, ad ministerium altaris & dictæ capellæ necessaria: cui etiam commodum stipendiū designauit. Quę omnia atq; singula omnes prędicti, iuramento solenniter facto, id quod successores intrantes prestare quoque tenentur, policiti sunt fideliter perpetuò seruare. Tanta, tamque intima deuotione, erga beneficia sibi à Deo misericorditer exibita feruebat, vt nunquā faciaretur cōsideratione alta meditare altitudinem consilij Diuini, circa ipsius conuersionem declaratam: & vt tāti beneficij gratitudinis symbolum Christi fidelibus exhiberet. Et quo magis ac magis ipsi in donorum cęlestium amorem in ardescerēt

Missam solēnem perpetuam singulis diebus Iouis, de Spiritu sancto, in capella sanctæ Praxedis fundauit.

Reuerendissimus ac pius Antistes D. Paulus, cum capellanis, quos de numero appellant, cōuenit, quatenus præsentes capellani, & qui pro tempore fuerint, singulis diebus Iouis, perpetuis temporibus, die Iouis sanctæ hebdomadæ, ac Natalis Christi dies, si ipso die occurrere contingat, duntaxat exceptis, missam solennem de Spiritu sancto, in sacello sanctæ Praxedis virginis, vbi fons baptismalis existit, cantaretur: memoriæterna cōsecrare volēs, eximium Dei beneficium ibi, sibi impensum, in eo enim loco saluum illum fecit Deus, per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quod in ipso effuderat abundè, per Iesum Christum. Ideò sicut alterille Patriarcha Iacob, qui in memoriam Dei, sibi aparentis, in eodemmet loco lapidē erexit, oleoque liniuit, in testimonium beneficij accepti. Ita quo que pientissimus ac sanctus noster Antistes Paulus, memoriā in loco illo sacro, vbi Deo prius nomen dederat, ipsique abundantissima sua gratia, in filium regeneratum iam fuisse admissum, baptismi symbolum dedit, erigere decreuit, verum oleū, nempè Spiritus sancti gratiam, in corde infussam, eiusdem Spiritus sancti sacrum celebrando contestans. Sacro itaque absoluto, capellani processionaliter ad sacellum sancti Thomę Aquinatis, vbi sepelliri decreuerat, post ipsius obitum, accedere tenentur, Psalmum cantātes, & defunctorum respōsum, vt latè patet in scriptura inter Reuerendissimum Antistitem & Ecclesię capellanos trāsacta, vigesima prima die mensis Iulij, anni 1421. Pontificatus sanctissimi Domini Martini V. anno quarto.

Ad Tit 3. b. 5.

Gen. 12. b. 7.

1421.

Ipso die suæ conuersionis in festo sanctæ Praxedis. Missam solennè perpetuis tęporibus. in ipso sacello, fundabit.

Et ne vllo tempore, tanti beneficij à Deo accepti, memoria periret, nō modo locū, vbi à Deo fuerat in nouum virū mutatus, sacro Spiritu sancti perpetuò,

petuò, diebus Iouis celebrādo exornauit, sed & diē illum fœlicissimū, sanctissimę virginis Praxedis, quo Deo fuerat baptismate cōsecratus, Missa perpetua prædictę virgini, ipso eodē die, quo ab Ecclesia celebratur, ab eisdē capellanis decantā da solēniter colluit, & veneratus est. Sic enim in sua ordinatione ipsomet die, mense & anno, superius asignato inter ipsum & prædictos capellanos trāsacta, ait. Itē prędicti capellani quolibet anno in festo sanctę Praxedis, in qua die, Diuina miseratione opitulante, sacrosanctū Sacramentū Baptismi, in ætate iam adulta, in supradicto fonte susce pimus, missam altā prędictę Virginis celebrent, cū duabus orationibus, secunda pro nobis, tertia verò de Spiritu sancto. Quā memoriam, vnà cum supradicta missa de Spiritu sancto, singulis diebus Iouis perpetuò celebrā da, honestissimè perpetuis redditibus fundauit, vt ex autenticis scripturis, circa hęc firmatis omnibus constare poterit. Nec satis deuotioni, ac pietati sancti Antistis factum esse putauit, nisi adhuc plura & perpetua sacra, in subsidium & salutē animę suæ, bene dotata ante obitum reliquisset. Ideo cū venerabilibus choricapellanis, pius Antistes trāsegit, vt singulis hebdomadibus perpetuis futuris temporibus duo sacra solenniter decantarent in capella sancti Thomæ Aquinatis, quā ad suam sepulturā iam pridem elegerat. Alterū singulis dominicis diebus, in honorē & laudem sanctissimæ & indiui duæ Trinitatis. Alterum verò, ne quod gratitudinis genus, erga bene sibi meritos intermitteret, de Requiem decātare præcepit, singulis diebus Mercurij, in subsidium animarum fidelium defunctorū, & specialiter pro salute animæ Domini Regis Henrici III. fœlicis memoriæ. Cui (inquit) ex beneficiis nobis ab ipso impēsis multipliciter obligamur. Similiter & pro salutæ animę D. D. Mariæ matris ipsius, bonę recordationis sacrificium offerri pręcepit, cum collectis & orationibus in instrumento contentis, transacto in monasterio Diui Petri de Cardeña nuncupato, die vigesima mensis Iunij 1422. anno quinto Pontificatus sanctissimi D. D. Martini V. Hæc quidem prædicta duo sacra, optime fundata, temporis ratione habita fuerunt, nam octingentos Aragoniæ florenos, quibus possessiones emerēt capellani prædicti, ipsis prompta pecunia dedit, vt ex eiusmodi possessionibus, annuos redditus, ad distributiones faciendas sibi compararent, nec non domus & prędia, ipsis designauit, quo distributionibus amplioribus prędicti capellani gauderent.

Duo sacra solennia singulis hebdomadibus D. Paulus fundauit.

Alterū diebus Dominicis de sanctissima Trinitate.

Alterum verò diebus mercurij de Requiē pro anima Regis Henrici et D. Mariæ.

1422.

Tot solēnia ab ipso D. Paulo fœlici-

Universidad de Deusto
Biblioteca

fœliciter inſtituta iã ſacra fuere perpetuò celebrãda, eoipſo tempore quo ſumptuoſa illa Eccleſiæ ſancti Pauli fabrica, magnis conſtruebatur expẽſis, nihil minus, quã de ſolenni ibi ſepulchro ſibi parãdo cogitãs, ſed animũ intentiſſimũ pietate plenũ, ad cultum Diuinum ſuæ Eccleſiæ magis magiſque promouendũ habens, ſacris ornamentis, quibus ab ipſo inſtituta ſacra ſolenniter vterentur, Eccleſiã decorauit. Ac donatione perpetua ditauit, vti manifeſtius cõſtare poterit in ſcriptura donationis trãſacta inter Reuerendiſſimũ D. Antiſtitem & capitulũ, anno 1417. die verò ſecũda menſis Februarij. Quo die Diuę Virgini ſacro, vt ſolẽnius eius feſtiuitas à tota Eccleſia colleretur, protu'it è theſauris ſuis quatuor tecas, ſacris paramentis mire acu elaboratis refertas, quæ diu antea magnis ſumptibus parare fecerat, quarum prima Pontificis & miniſtrorum ornamenta Pontifice digniſſima continebat, ad vſum Epiſcoporum pro tẽpore exiſtentium deputata: quæ vt in eo pretio & honore, quo digna erant haberentur, ſtrictè in virtute ſanctæ obedientiæ, ſub excommunicationis pœna præcepit prædictus Reuerendiſſimus D. Antiſtes, vt nullus eiuſmodi ornamẽtis vteretur, qui non Epiſcopali prefulgeret dignitate, niſi per ipſum aut ſucceſſores hac in re diſpenſatum ſiet. In ſecunda verò teca pluuialia, ſeu capas, quas vocãt, ad numerũ dignitatum eius almæ Eccleſiæ neceſſarias cõtinebat, ita vt vnuſquiſque in dignitate conſticutus, ſuum haberet proprium ornamentum, quo ſolẽnes condecoraret proceſſiones. In tertia item teca omniũ canonicorum pluuialia, quibus ornarentur ad eundẽ vſum adſeruabãtur. In quarta teca portionariorum omnium ornamẽta includebãtur. Quę omnia cũ tanti momẽti paramẽta eſſent, & magnam pecuniarũ ſumã in ipſis cõficiendis expẽdiſſet, nouis illis, & precioſis ornamẽtis, quibus ante illa tẽpora nunquã vſi fuerat Eccleſia, nec ab vllo prædeceſſorum vnquam fuere donata, nouum & præcioſum ſacrariũ, ſeu ſacriſtiam ſuper antiquã ſuis ſumptibus erexit, conſtruxit, & ędificauit, & ſub fideli cuſtodia ibi adſeruanda ordinauit. Quis non huius noſtri Antiſtitis indefeſſum ſtudiũ curamq; ſolertem in ſuæ Eccleſię autoritatem, amplitudinem & pietatẽ promouendam videat, laudet & encomiis extollat? Quis non ardentiſſimũ eius pectus Diuini amoris igne ſuccenſum cõſideret? Nõ diuitias, ſtudio ditandi proles, quas in legitimo matrimonio ſuſceperat cũmulabat, nõ primogenituã fundare, & ex Eccleſię theſauris diuitem & opulentũ habere filium

1417.

Quatuor tecas ditiſſimarum ornamentorũ, ſuæ Eccleſiæ dono dedit.

Prima teca Pontificis et miniſtrorũ paramenta continebat.

Secunda teca capas omnes neceſſarias ad numerum omnium dignitatum habebat.

Tertia teca capas ad ſolennes proceſſiones decorãdas pro omnium Canonicorum numero cõtinebat.

Quarta portionariorũ capas pro numero eorũ ſeruabat.

Nouum ſacrariũ Eccleſiæ conſtruxit D. D. Paulus vbi nona reponerentur paramenta.

Pontifeis Rodinum nõ in prolibus, ſed in Eccleſiis ditandis collocatum fuit.

filium ſatagebat, ſed potius ad cultum Dei Eccleſias preclaris ſtructuris erigere, propriis ac domeſticis ſumptibus parcendo, quas magnis redditibus, & variis auri, & argenti ditiſſimis iocalibus, atque etiã eccleſiaſticis paramẽtis afabre factis, exornare ſumma diligẽtia ſatagebat, adeò vt quidquid tã ex officiis Regni, ac etiã dignitatibus, & functionibus, quibus Regia, ac Pontificia gratia & autoritate, in Regnis Hiſpaniarum fungebatur, quã ex menſa ſua Epiſcopali colligere poterat, id ferme totũ in pauperũ Eccleſiarum vſibus, non ſine magno filiorum ac propinquorũ murmure, exponere non ceſſabat. Diſcãt iam Antiſtites huius noſtri ſeculi, à pio noſtro D. Paulo, qualiter prouẽtus Eccleſiarum exponere teneantur. Deſinant obſecro, deſinãt familias pauperũ nepotum & cognatorũ, qui vtinam non male educati ſint, vltra quam par eſt extollere, & ſtructuras ędium magnificẽtiſſimas, Eccleſiarũ prouentibus (quę verè pauperum eius diœceſis ſunt) erigere, & primogenituras ampliſſimorũ reditũm, ex Chriſti ſanguine, ipſis poſt obitum relinquere. In hoc præclaro Antiſtite veram prælati effigiem contẽplentur, ac ſerio immitẽtur, in quo quid tam in ſpiritualium, quàm in temporalium rerum directione, agere teneantur, viuide ex preſſum & effigiarũ inuenient.

Epiſcopi, Epiſcopum imitẽtur.

Et cùm Eccleſia Dei tunc optimè inſtructa, ac inſtituta dici poſſit, ſi dupplici & pietatis & doctrinæ fulcro ſuſtẽtetur, quæ tanquam duabus firmiſſimis columnis fulta ac ſtabilita, perpetuò maneat oportet. Id quod bene perpendens pius noſter D. Paulus, poſt omnes illas ſanctas miſſarum inſtitutiones, magno cũ feruore charitatis, perpetuò fundatas, poſt ędificium illud ſupra ſacrarium elegãter & afabre factũ, poſt ditiſſimam illam ſacrorũ paramentorũ donationẽ, Eccleſię ſuę liberaliſſimè factam, à nemine vnquã tantis exornata donis, in quibus certè omnibus, in ſumma pietate, ac intima deuotione erga Deũ ipſum, ſuã inſtituere nitebatur Eccleſiam, tanquã ſuper robuſtiſſimã pietatis columnã. Ne igitur altera ſcientię præclaræ, & doctrinæ ſelectiſſimæ, illi colũna firmiſſima deeſſet, nõ ſibi factum ſatis eſſe putabit, niſi ſequẽtiſſimis ſuis doctrinis & eruditiſſimis concionibus publicis atque priuatis Eccleſiã ſuam verbo inſtituiſſet. Verùm vt ſcientiam, quã à Deo ſine fictione didiſcerat, ipſe abundãtius cõmunicaret: lucubrationes omnes ſuas & annotationes, quas ſuper vniuerſa ſacræ Biblię volumina, à Deo ipſo mirabiliter illuſtratus, propria cõſcripſerat manu, vna cũ gloſſa, quã ordinariã vocãt, liberaliſſimè,

Eccleſia ſuper duas pietatis videlicet, & doctrinæ colũna fulcienda eſt.

Paulus pietate et doctrina inſtituebat Eccleſiam.

Sapi. 7 b. 13

Lucubrationes ſuper ſacrã ſcripturam & gloſſam ordinariã, Aliosq; libros Eccleſiæ donauit

Universidad de Deusto
Biblioteca

mè, adhuc dum in viuis ageret, vnà cũ multis suæ Bibliothecæ libris, ipsi Ecclesiæ concessit: prout videre licet in donationis scriptura, per ipsum transacta ante duos notarios, nempe Ioannem Ferdinandũ de Aguilar, & Petrũ Gundisaluũ de Toleto, die duodecima mẽsis Nouembris, anni 1431. Põtificatus sanctissimi Dñi Eugenij IIII. anno primo, ibiq; statutũ ordinauit Reuerẽdissimus D. Episcopus, cũ expresso consensu Dominorũ Capitulariũ, pro tutiori eorundem librorũ custodia, ne quis sub excõmunicationis pœna extraheret, aut extrahere faceret, prædicta volumina, aut aliquid eorundem ex prædicta Bibliotheca: sic tandem factũ est, vt hactenus Ecclesia Burgensis, tanquã vnicũ ac singulare thesaurũ, in munimẽtum singularis amoris, quẽ D. Paul⁹ erga ipsam habebat, illa seruarit, & in maximo precio habuerit.

1431.

Structura Ecclesiæ sancti Pauli animose prosequitur.

Et licet tot tantisq; muneribus, suam exornare non cessaret pius Antistes D. Paulus Ecclesiam, non tamen ob id manũ liberalissimam suam cõtinebat à mirabili illa Ecclesiæ S. Pauli structura, quæ tantę magnitudinis & amplitudinis erat, vt cathedralem Ecclesiam, non monachalẽ esse iudicares. Tot ducatorũ millia, ibi fuerunt expẽsa, vt qui rationes expensarum eo tempore habuerant, meritò iudicarent omnibus cõputatis, Regis Hispanię redditibus eo tempore, vix posse tot satisfacere sumptibus. Diuinę tamen prouidentiæ, ac liberalitati tribuendum fore meritò credebant. Deus enim, qui cẽtuplum eroganti pauperibus promisserat, in nostro pio Antistite impleuisse constat, cui pro sua erga egentes pietate, magnũ diuitiarum cumulũ cõcessit, quo pientissimi sui animi amplitudinem explere posset, & votis satisfacere suis. Hinc factum est, vt religiosi in ipso S. Pauli cœnobio agentes, vt pote tantis beneficiis nõ ingrati, secũ cogitare cœperint, quibus officiis & obsequiis, tot tãtisq; beneficiis erga se exhibitis, tã in quotidiana subuentione expẽsarũ, quàm in ædificiis, quæ splendidissimè ipsis fabricabat, ex parte, vel minima ostendere possent gratitudinem, ne eiusmodi liberalissimis muneribus, ingrati non modo ipsi D. Paulo, verũ & vniuerso orbi, in cuius conspectu cuncta in eorum gratiam faciebar, viderentur. Habita itaq; inter prędictos religiosos, & pietate & scientia ornatissimos, diligẽti deliberatione, maturoque cõsilio, omnes vnanimes, vnaq; mẽte & corde agnoscẽtes, oreq; vno fatẽtes, purissimã atq; benevolã erga ipsos intentionẽ, atq; deuotam affectionẽ, quã noster pius, ac sanctus Antistes Paulus, hactenus habuit, & cõstantissimè tũc habebat, habuitque ardentius indies dum vixit erga Prędicatorum sanctissimum ordinem, quã in diuersis clarissimis actibus, variisq; locis, & temporibus, publicè lucidissimè declarauit: (verbis vtor scripturæ donationis sepulturæ, transactę inter prædictos patres cœnobij S. Pauli, & Reuerendissimi Antistitis D. D. Pauli, vicesima secunda die mensis Augusti, anni 1430. sic enim prosequuntur in sua narratione.) Et specialiter ad hoc monasterium, cui non solum eleemosynis ad fratrum sustentationem, & in ornamentis ad Dei cultũ pertinentibus gratum & liberalem multipliciter se ostendit: sed etiam olim cùm esset Carthaginensium Episcopus, hanc solennem capellam, in qua capitulariter cõgregamur, propriis sumptibus notabiliter ædificari fecit. Nunc autem maiora bona prioribus cũmulando, considerans, quòd Ecclesia nostra antiqua, non erat, vt Diuino cultui, & nostri ordinis decori decebat, fabricata, sed abiectè constructa, iugiter in ruinam tendebat, nec etiam erat tantæ capacitatis, vt ad populi numerosam multitudinem, ibidem certis temporibus confluẽtem, sufficere posset. Prędicta affectione deuota agitatus, conatus est dictã ecclesiã, notabiliter ampliare, & antiquam reedificare, opere lapideo valdè sumptuoso atq; decoro, taliter, quòd non solùm pro Ecclesia religiosorum fratrum, sed etiam pro cathedrali sufficere videretur: & licet tunc temporis perfectum & cõsumatum nõ erat opus, summa tamẽ cum diligentia prosequebatur, nullis parcendo sumptibus, dũ in viuis ageret, nec post mortem imperfectum manere voluit, sed omnino suis expẽsis absolui, in testamento legauit, donec vltimam operi manum artifices imponerẽt. Et quia regratiari oportebat, liberalissimo largitori: post longam cum D. Paulo collationem habitã, sequentia, quæ ipsi grata videbantur ordinatione perpetua statuerunt. Imprimis, quòd in pauimẽto Ecclesię principalis, videlicet Altaris maioris & crucigarij, nemo vnquã sepelliatur, nisi in plano, sine aliqua tumuli, seu sepulchri, eleuatione, demptis nobilibus dominis Ioanni Nuñez, ac patri, auiisq; ipsius fœlicis memoriæ, qui Domini Laræ, ac Vizcaiæ, quondam fuerunt, ob generis claritatem & personarũ excellẽtiam, coram altari nouo maiori super pauimẽtum, in suis tumulis, eodem planè modo, quo ante antiquũ altare fuerãt, transponerẽtur. Eo quod ibi honorificentius recondirentur, quàm in loco vbi primitus collocabantur. Item, quòd arcus ille, qui in dextera parte parietis maioris capellæ cõstructus est, D. Antistiti Paulo pro

Quia Paulus erga pauperes liberalis fuit, Dei illi tãta quoque bona cẽcessit.

1430.

Gratitudo religiosorũ cœnobij sancti Pauli, erga Antistitẽ Paulum.

Ordinationes factæ circa templum S. Pauli.

Ecclesiæ sancti Pauli Burgensis excellentia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pro eius solius sepultura perpetua maneat. Arcus verò, qui ad sinistrum latus eiusdem maioris capellę fabricatus est, pro sepultura Reuerendi patris ac D.D. Gundisalui Episcopi Placentini, legitimus eiusdem D. Pauli Antistitis Burgẽsis filius, dedicatus est, vbi, si modo ei placeat, sepelliri liberum erit, id quod etiam cæteris filiis legitimis Domini Pauli concessere prædicti patres, vnà cum suis vxoribus, si modo illas contingat habere, necnon descendentibus linea recta ab ipsis, ea tamen lege, vt descendentes huiusmodi, Prelati, aut Milites, seu Doctores sint, cæteri verò cuiusuis conditionis fuerint, ab eiusmodi sepultura arcentur. Nonnulla alia in præfacta scriptura ex ordinatione non modo patrum cœnobij, sed etiam præclari Antistitis Domini Pauli continentur, quã scripturam in ciuitate Palentina congregato ibi Prouinciali Capitulo prouinciæ, patres nempè Prouincialis, ac Definitores confirmarunt, decima sexta die mẽsis Septembris, anni 1432. Vide mecum amãtissime Lector, & mirare, quàm intimo cordis affectu sancti Dominici Ordinem, prosequebatur D. Paulus. Nam post electam sibi S. Thomæ capellam, in Ecclesia sua primaria ad sepulturã, post tot ibi sacra solenniter instituta, post tot tantaq; præclara dona, liberalissimè ipsi concessa, omnibus tandem relictis ad sancti Pauli cœnobium confugiẽs, vbi cor fixum habebat viuens, ibi ossa moriens libẽtissimè perpetuo relinquere non dubitauit. Perpetuò gloriari poterũt patres & meritò, sibi talem ac tantum patronum nactum.

Testamenti legatum, in fauorẽ structura sancti Pauli factũ.

Nã genorosa nostri pij Pauli animi nobilitas, tanta erat circa augmentum Ecclesiarũ promouendũ, vt non in viuis agẽs tantum, sed etiam moriens, tãtam pecuniarum summam, in sancti Pauli operis consumatione, testamento legauit, quã tũ expedire videbatur, ad perfectionem operis, atque ita factum fuit, vt vita functus, charitas illa, quæ in ipso prosperis auspiciis incepta fuerat, finem non haberet, donec omnia absoluta manerent.

Legatum quod Pontifex Paulus fecit cœnobio S. Ioannis de Vrteca, et historia fundationis et reparationis ipsius conuentus.

Id quod etiã erga cœnobiũ sancti Ioãnis de Vrteca diœcesis Burgensis luculentissimis testimonijs cõprobauit: nõ enim in vnius cœnobij erectione tantum, vitam & bona occupabat, sed charitas ipsius, quę ad multa se se dilactare nouerat, effecit, vt prædictum cœnobium, quod iã prope colapsum erat, & à magnis diuitiis, in curia (ne dixerim de lapidatione) quorundam Regularium Canonicorum, irregularẽ ibi vitã agentes, ad stremam iam paupertatem redactum fuerat, adeo vt vix ibi vnicus Canonicus remãsisset:

Canonici Regulares in cœnobio sancti Ioannis de Vrteca habitare solebant.

sisset: & ne huius rei veritas ignoretur, scire oportet, quod ante quadringentos, & septuaginta annos, sanctissimus hic vir Ioannes de Vrteca, pietate plenus cœnobium, quod eius nomen hactenus seruauit (ante ipsum enim eremitorij erat, quod sancti Nicolai nomẽ habuit) propriis laboribus & expensis, amplũ satis erexerat, & multis Regum Castellæ fauoribus, & priuilegiis, in sancti viri gratiam concessis, adauxerat: prædia amplissima, nemoraque vastissima, ac prata vberrima ad pecorũ pascua latissima concessit, ita vt Canonicorũ cœtus opulentissimus haberetur & esset. Verum enim uero diuitiæ, quæ religiones interdum labefactare solent, ni diuina gratia tanquam colũna fulciantur efecere, vt instituta sancta pij viri in lasciuiã & luxũ omnino cõuerterentur: vnde factũ est, vt colapsa religione, & pia instituta posthabita, breui vniuersa cõuentus bona à maleferiatis Canonicis delapidata fuerint. Et cùm iam pridẽ, nempè 270. annis, in cœnobio pace gaudentes habitassent: discordia inter eos exorta, cùm vnusquisq; suã in glubiem suamq; effrenem libidinem intra monasterij septa explere non potuisset, corradẽtes ex communibus cœnobij bonis, quantum quisq; poterat, cœnobio relicto, omnes in fugam se se verterunt, demptis duobus, aut tribus, qui in ameno Villalguræ pago, qui eius conuentus domus nunc est se se receperunt.

Diuitiæ religiones corrumpere solent.

D. Paulus S. Ioannis de Vrteca cœnobium reparat & religionis sancti Hieronymi cõcedit.

Quod videns sanctus Antistes Paulus, grauiter dolens, sancti Ioannis de Vrteca conuentũ, sic miserè desertũ à Canonicis, Diuino efflagitato fauore, modum reparandi, ac restituendi domũ, in pristinum sanctitatis & tẽporalium rerum abũdantia statum, cogitare cœpit. Et ne iterũ perditę frugis viri, qui tanta cũ infamia, domus iacturam fecerant, redditum tentarent, autoritate Apostolica, qua fungebatur (erat enim eo tempore summi Pontificis Legatus à latare cum plena potestate, in vniuersis Castellæ & Legionis Regnis) eiusdem summi Põtificis cameram, domum illam fecit, cuius autoritate, conuentus bona, quæ Regis consensu distracta fuerant, colligere cœpit: & vt religionis pietas, quæ primo loco habenda est, in pristinũ restituere statum, aut ad maiorem forsam religionis gradum promoueret, vocatis è religiosissimo Sanctæ Mariæ de Fres del Val, instituti sancti Hieronymi fratribus, qui religione ac pietate insignes, conuẽtum sanctissimis suis moribus & vitæ institutis erigerent, & in meliorem sanctitatis gradum restituerent, Sanctus Antistes propriis expensis domum ipsis reparauit, & omnia vitę necessaria affatim suppeditauit, necnon ad culturam prædiorum, agrorum, atque montium, quidquid opus erat, larga prouidebat manu. Religiosi verò, qui summo

Fratres monasterij sanctæ Mariæ de Fres del Val, primũ fuere, qui S. Ioannis de Vrteca conuentũ in pristinum religionis statũ restituerũt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtudio in collenda religione reſtituendiſq; diructis, omnem naurant operam, breui magna cũ laude cũcta in priſtinum ſtatum redigerũt, & reſtituerũt. Quod cùm pius Antiſtes cum ingenti gaudio videret, lõge adhuc maiora à tam ſanctæ religionis patribus ſibi pollicendo, ad eius ordinis generale capitulum literas deſtinauit, quibus pietatẽ cum ſolerti diligentia, in reſtituenda ſancti Ioannis de Vrteca domo, qua religioſi illi patres vſi fuerant, teſtatus eſt, obnixe poſtulando à patribus, vt duodecim religioſos pietate inſignes, vnà cum prælatis, ad domus gubernationẽ (ipſis beneuiſis) eò deſtinare nõ grauarentur, quibus omnia vitæ neceſſaria, ſe daturũ pollicitus eſt. Patres autem capituli ex animo gratulabantur ſe ſe talem tãtumq; Mœcenatem, ſibi acquiſitum, & omnia ex pio ſanctoq; Antiſtitis voto ſe facturos pollicentur: ideoq; ſtatim, miſſis prælatis ordinis vna cum duodecim eiuſdem voti religioſis viris, conuentum è nouo, fœliciſſimis ſancti Antiſtitis auſpiciis erexerunt, quibus ſtatim omnia, quæ vitæ vſibus neceſſaria erant, afatim ex proprio ærario ſub miniſtrari præcepit, è veſtigio ſacras veſtes, quamplurimas, variis auri, & argenti, laboribus acu mirè eloboratis, Eccleſiæ, vnà cum multis ditiſſimis argenti vaſis, pulcherrimè deauratis (donum certe tanto Pontifice digniſſimum) conceſſit: &

Ordinis ſancti Hieronymi religioſos viros, in conuentum S. Ioãnis de Vrteca præficiendos, à Generali capitulo poſtulat D. Paulus.

qui incredibili pietatis ſtudio circa templi ſancti Pauli erectionem ingentem profuderat theſaurum, nõ certè minori cura erga ſancti Ioannes de Vrteca Eccleſiam, & domum ſtruendã fuit occupatus, adeò vt quod viuẽs, magnifice ſatis incœperat, poſt mortẽ ex propriis bonis abſolui teſtamẽto legauit. Id quod ſucceſſor Antiſtes D.D. Alfonſus de Sãcta Maria, paterna inſignis charitatis veſtigia ſequutus, liberali quidẽ animo proſequendo perfecit, & ampliſſimis donis ter ſanctum cœnobium, omni fauore digniſſimum, ditauit: inter quæ Bibliotheca ſplendidiſſima, multis manu ſcriptis, & imaginibus precioſis, depictis libris, cõuẽtum in ſingularis amoris ſymbolum exornauit. Inter quẽ Biblia ſacra, propria manu, propriiſq; Anotationibus ſcripta, donauit. At verò poſteri hac noſtra tempeſtate, neſcio qua fraude decepti, magna ex parte Bibliothecam diſtraxerũt. Verùm pietas & religio hactenus integra & perfecta magna cũ totius Regni deuotione, ob ſancti Ioãnis de Vrteca corpus ibi reconditum, perſeuerat.

Alfonſus de Sãcta Maria cœnobiũ perfecit.

Dona quæ D. Alfonſus fratribus S. Ioannis de Vrteca cõceſſit.

Quis iam verbis poterit ſatis explicare ardentiſſimum illum charitatis rogum, quo omnium ſtatuum homines in Dei & in ſui ipſius amorem D. Paulus conflagrabat? Religiones omnes ſacras, viroſq; Eccleſiaſticos, pietatem ſectantes, ex corde foueba, & alebat, cunctaq; ipſis neceſſaria

D. Pauli, laudes non vulgares.

Multa dona religioſis patribus ſancti Ioãnis de Vrteca D. Paulus cõceſſit.

neceſſaria, affatim ſupeditabat. Virgines ſacras Deo dicatas, ſi quas viderat aliqua laborare egeſtate, tanquam verus pater alebat, pauperes puellas honeſtè educatas, dotibus pro earũ qualitate donatis, connubio ſancto iũgebat. Egentiũ domos quãplurimas, per vniuerſam eius diœceſim largiſſimis eleemoſynis ſuſtentabat: ita vt per talem, ac tam ſanctum Antiſtitem, tempora illa priſca Eccleſiæ primitiuæ, de qua ſcriptum inuenimus: Nemo egens erat inter illos, rediuiua iudicares. Nam multorũ teſtimonio à maioribus conteſtato accepimus (id quod miraculo tribuendum puto) nempè, quòd dum piſſimus Antiſtes in viuis ageret, vix vnus in vniuerſa Burgenſium ciuitate pauper reperiebatur, in diœceſi verò pauciſſimi. Notarios Curiæ ſuæ ex propriis bonis alebat, ita vt litigantes, nullis expenſis factis, aut certe per pauciſsimis, iuſtitiam abſque vlla mora, veritate cauſæ explorata, conſequi poterant.

Acto. 4. g. 34. D. Paulus ſuis eleemoſynis effecit, vt in ciuitate vix vnus pauper eſſet, in diœceſi pauciſſimi.

Notarios ſuæ curiæ ſuis expẽſis alebat.

Viri pij ingenium tale erat, vt quo magis ætas ſenile corpus grauabat, eo magis ſingularis eius pietas animum, ac vires ad Antiſtitis munia fungẽda, addebat. Cum igitur pius vir iam ſe ſenio confectum agnoſceret, vltimam voluntatem ſuam conteſtatam relinquere volens die Lunæ vigeſima nona mẽſis Octobris anni 1431. Ante Petrum Gundiſaluum publicum autoritate Apoſtolica & Regia notarium, cum plenam facultatem ſanctiſſimorum Benedicti XIII. & Martini V. teſtandi iam pridem obtinuiſſet, ad ſummam tamen decẽ millium florinorum auri de Aragonia: teſtamentum pietate, ac deuotione intima refertum ſapientiſſimè ordinauit. In quo inter varia, quæ tam circa ſepulturam & exequias celebrãdas, quàm circa largiſſimas eleemoſynas impartiendas ordinauit, multa inuenire licet, quę in perpetuum omnium Prælatorum exemplum eſſe deberent, quo ad eius normam, vitæ exitum parare adiſcerent. Illud mihi in primis cum legem, in maximam admirationem rapuit, rapietq; cũctos, qui huius noſtri ſeculi rerum ſtatum colit, in quo præoculis videmus, vndique ampliſſimas ædes, oppida, prędiaque dictiſſima, vnà cũ numeroſiſſimis redditibus annuis, Epiſcoporũ ſtudio, ex ipſarum Eccleſiarum prouentibus corraſis, ſuis cognatis ac ſanguine iunctis, iure hęreditario (proh dolor) reliquiſſe. At verò noſter pius Antiſtes Paulus, licet numeroſam prolẽ legitimo matrimonio ſuſcepiſſet, hoc ipſis tantum ex propriis reliquit bonis, quotiure negare non potuit, bonorum ſiquidẽ omnium diuiſionem fecit, è quibus vnam è quatuor partibus tãtum legitimis filiis reliquit. Sic enim in ſuo teſtamento, ait. Verùm, quia inter cętera temporalia beneficia, quæ à diuinæ clementiæ

Exemplum teſtãdi prælatis dat D. Paulus.

D. Paulus hoc tantum filiis reliquit quod iure negare non potuit.

D. Paulus in ipſius teſtamento.

Teſtamentum ordinat D. Antiſtes Paul⁹, anno 1431.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mentiæ largitate susceperi, hoc quoque, quod rarissimè euenit, mihi concessum est: vt postquã filios de legitimo matrimonio suscepissem, dicto matrimonio soluto, ad Sacerdotium promotus, & Pontificalem sim dignitatem adeptus, quorum primogenitus Pontificali est etiam dignitate prædictus Dominus, scilicet, Gundisaluus Episcopus Placentinensis. Secundus verò Decanus Compostellanus, Dominus, scilicet, Alphonsus. Tertius autem Miles & Decurio, scilicet, Prædictus Petrus de Carthagena. Et Paulo inferius, sic ait. Essetq; iniustum & contra sanctorum patrum decreta, si filij mei successione legitima, in his quæ intuitu personę meę acquisita sunt, priuarentur. Hæc ille. Vt autem constaret, quæ propriæ personæ intuitu bona possidebat, talem facit declarationem, in eodem testamenti articulo. Indubiè extimo, quòd quarta pars, & plus, omnium, quæ mihi obuenerunt, ab eo tẽpore, quo beneficiis Ecclesiasticis sustentari incepi, fuerunt intuitu personæ meæ acquisita, quæ quidem acquisitio fuit, sine aliquo onere expensarum. Nam residens in Ecclesia mea à multo tempore citra, sicut & resideo: similiter, & in Curia Domini Benedicti olim Summi Pontificis, & de eius speciali mandato, pro negotiis vniuersalis Ecclesiæ, per quatuor annos circiter moram trahens, & nihil ex pendendo, & in obsequium Regis, ex sola Regia gratia prædicti redditus integrè mihi præstiti fuerunt. Hæc ibi: & in eodem met articulo latius adhuc idipsum indicat, sic dicendo: Et licet ex successione paterna nihil vel modicum mihi obuenit, nec bona aliqua immobilia, ex aliquo alio titulo habeam, nec habere curaui, habui tamen intuitu personæ meæ, quam plures redditus, & pecuniarum summas, tam ratione Cancellariatus officij, quod à Serenissimo Rege nostro obtineo, cuius officij annui redditus, & emolumenta, & iura, ab annis retro actis vsque nunc, ad magnam summam ascendunt, quàm etiam ex aliis largitionibus, à præfactis Dominis Regibus intuitu personæ mihi factis: et paulò inferius: Qua propter cùm de redditibus Ecclesiæ cui seruio & prędicto modo seruiui debeam sustentari, ea quæ supersunt, potius videntur atribuẽda acquisitis, intuitu personę, quàm intuitu Ecclesię, quia tamen etiam ex redditibus Ecclesiasticis, aliqua interdũ filiis, & aliis consanguineis donaui, quæ non sic dedissem, nisi aliunde intuitu personæ, vt dictum est, mihi bona alia prouenissent: videtur mihi satis æquum, vt de omnibus bonis mobilibus (nam immobilia, vt dictum est nulla possideo) quæ tempore obitus mei remanserint, fiant quatuor partes æquales, quodque vna quarta pars, detur hæredibus meis

Filius ad hæreditatẽ nominat D. Paulus.

Quæ fuerint bona intuitu proprie personæ acquisita declarat.

Quartam partem bonorum numerat in propriis bonis tantum.

Parum, aut nihil ex successione paterna habuit.

Quatuor partes ex vniuersis bonis fecit.

meis legitimis supradictis: qua quidem quarta parte volo eos esse contẽtos, pro omnibus, quę ex successione mea, ratione eorum, quę intuitu personæ acquisiui, & ad eos, quomodolibet poterat pertinere. De aliis verò tribus partibus, quas intuitu Ecclesiæ acquisitas reputari volo, primo recipiantur decem millia florenorum, pro exequutione meæ vltimæ volũtatis, prout ex concessione Apostolica mihi cõcessum extitit. Si quid verò vltra prædicta decem millia florenorum in prædictis tribus partibus remanserit, reseruetur successori meo in Episcopatu, prout de iure reseruari debuerit: ita tamen quod omnia, quæ vsq; ad diem obitus mei mihi deberi contigerit, tã ex redditibus, seu iuribus Ecclesiasticis, quã ratione prędicti Cãcellariatus officij, seu alias quomodolibet, omnia veniãt in collatione, seu diuisione, prædicta. Ita quod quartam partẽ omniũ prædictorũ habeãt hęredes mei; de aliis verò tribus partibus fiat, vt supra premissum est. Hactenus Dominus Paulus. Perpũdeme cũ, candide lector, quam longę aberat noster Antistes, ab eorum studio, qui ex Ecclesię bonis Christi sanguine dilectissimę suæ sponsæ partis, ex propriis inquam pauperũ Christi bonis, suos cognatos implẽt: sed reprimam me, considerans, iis nostris temporibus Dei gratia, & Regis nostri Philippi secus fieri, nam Christianissimũ Regis studium in eligẽdis viris virtute, doctrina, & pietate selectis, quibus nunc abundat Hispania, effecit, vt Episcoporum bonis, pauperes ditentur, potius quam cognati. Hos Domini Pauli sectatores, vnà cũ cæteris, qui eius sequuntur vestigia, ter quaterque fœlices voco, & vt perpetuo immitentur eius exemplũ prælati oro, atque per Christi viscera obtestor. Is enim noster Paulus cum Pontifex Carthaginensis, deinde Burgensis, & Regni Cancellarius, & Regis institutor: & magister, Regniq; gubernator, & Pontificis summi Legatus fuisset: ex quibus omnibus magnum potuisset conflare thesaurum, & tuta conscięntia, ex iis maximè, quæ ratione officiorum, propriæ personę intuitu in acquisitis bonis habuit, filios, saltim secularem Dominum Petrũ de Carthagena, ampliss imis diuitiis ditare potuisset, (omissos facio Reuerẽdissimos Dominos Gundisaluum, & Alphonsum de Carthagena, quos in Episcopali dignitate ante mortem collocatos vidit, quibus à Deo satis bene perspectum fuerat) verum quo nobilissimum animoq; generosissimũ virum Petrum de Carthagenã, qui imperio dignus ob præclara ipsius gesta ab omnibus iudicabatur, qui amplissimã familiam stipendiis largissimis liberalissimè alebat, qui propriis stipẽdiis, in Regis gratiam & Dei obsequium hactenus militarat: quid obsecro ipsi tan-

Primam cõcedit hæredibus.

Tres cæteras partes ordinat pro exequutione testamẽti & remanentia Episcopo successori vt dentur.

D. Pauli officia.

Quare Petro de Carthagena tã parcum vel quit hæreditatem?

Universidad de Deusto
Biblioteca

tilla bonorum bæreditas, ad tãta onera obeunda, ad ſtatũ conſeruandũ (de paritate enim cũ Regni primatibus meritò certabat) cõducere poterat? At verò pius Antiſtes, rẽ ſanctè conſiderãdo, maluit, vt filius, qui militiæ nomen dederat, & decurionis officio fungebatur, gladio & haſta propriiſq; viribus, ad ſtatus ipſius dignitatẽ promouendam & ampliandã concertaret, quã vt Eccleſiæ bonis ditatus torpeſceret: ideo tantũ ex bonis propris filiis hereditate demãdauit, quã tum cõſcientiæ ſecuritati ſtudẽs, viderat ad ipſos pertinere.

D. Paulus bona immobilia nõ habuit.

Nec verba illa, quibus bona immobilia ſe ſe habere negat, celeri calamo prętereũda cẽſem⁹. Sic enim ait: Et licet ex ſucceſſione paterna nihil, vel modicũ mihi obuenit, nec bona aliqua immobilia, ex aliquo alio titulo habeã, nec habere curaui, &c. Quibus ſanè verbis candidè fatetur, ſe non ſolũ ex tenui fortuna, ad magnũ honoris, & diuitiarũ gradum emerſiſſe, ſed etiã (id quod magnifacere oportet) animũ ſic ſemper virtute ornatũ habuiſſe, vt omne auaritiæ genus (quod omniũ malorum lerna eſſe ſolet) animo fugarit. Nõ amplas hereditates, & villas, & prædia amena, nõ ſplendida palatia, nec iura Regalia, filiis emere curauit: nõ enim bona aliqua immobilia habuit, nec habere voluit: nec tantorũ filiorũ amore ineſcatus erat, vt vel ſemel generoſam domũ, Petro de Carthagena relinquere cogitarit. Hinc factum eſt vt prædictus Petrus, qui ditiſſimus eſſe poterat, & cũ magnis & opimiis regni familiis merito cõcertare, non tantũ dignitate diuitiis & gloria paterna, quã propria magnorũ geſtorũ præclara gloria, quib⁹ honores ſibi, ſuiſq; poſteris cõparauit, verũ maioris veſtigia ſequutus, expugnare caſtra, & Regna, in Regũ obſequiũ & vtilitatẽ maluit, quã multas ſibi diuitias cõparare: clariſſimorum geſtorũ gloriam, quam multis nominibus acquiſiuit cunctis diuitiis merito præferebat.

Petrus de Carthagena maluit caſtra expugnare, quam diuitias cõparare.

Teſtamento iã quaſi breui moriturus peracto, tẽpore quo magis ętas eius ſenilis, ociũ ab omni laborũ genere expoſtulabat, vires Spiritus ſancti afflatu reſumẽs, ſtudiis ſe ſe denuo occupabat, quibus & mentẽ reficiebat, & orbẽ vniuerſum lumine ſuę doctrinę illuſtrabat. Cũ ergo octuageſimũ quartũ ętatis ſuę ageret annũ, nẽpe anno milleſimo quadrageteſimo trigeſimo quarto Scripturæ ſacræ Scrutiniũ (opus certe non pręmaturũ, ſed omnino digeſtũ, & ad perfectã maturitatẽ deductum) edidit, quo Iudaicã perfidiam proprio muorone, velut alter Dauid, qui Goliã proprio confodit gladio, opus certe pietate & eruditione refertum, in quo duas cõpletitur partes. Altera Iudęũ in obſtinatiſſima eius cęcitate perſiſtentẽ, ſic ſuę ipſius legis & Prophetarũ lumine illuſtrat, vt velut alter Saulus excuſis ab eius oculis ſquamis

Scribebat Scrutinium anno 1432. at vero anno 1434. eiuſdẽ ſcripti a Sacra Scrutinium in lucẽ mandauit cũ 84. annum ageret.

1. Reg. 17. 51.

Sacri Scrutinij diuiſio

Act. 9.

ſquamis lumen veritatis amplectatur, & ſequatur: quod pius noſter Paulus ſignificare volens, Iudæum Saulum, docentem verò Paulum compellat. Altera autẽ pars, Iudeum virũ ad fidẽ conuerſum in ſacræ fidei myſteriis inſtituti cupidiſſimum, ita docet, vt circa primaria fidei noſtræ capita, atque circa nonnulla Eccleſiæ Sacramenta, necnon Deiparæ Virginis myſteria, ipſum omnino doctum efficiat. Quod vt maiori cum virtute faciat, cõuerſum non iam Saulum Iudæũ, ſed diſcipulum appellat, inſtituentẽ verò magiſtrũ. Nemo hactenus in ſacris literis verſatus, qui librum hunc euolueret, fuit, qui non Diuinum potius, quam humanũ opus hoc iudicaret. Ioannes Trithemius Spanhemenſis Abbas, vir inſignis, & doctrina, & iudicio valens, in ſuo Eccleſiaſticorum ſcriptorum decalogo, de noſtro Paulo ſic ait. Paulus de ſancta Maria, genere Iudæus, fide Chriſtianus, primo Epiſcopus Carthaginẽſis, ac poſtea Burgenſis, in Hiſpania Antiſtes. Archicancellarius Regis Caſtellæ & Legionis, vir in diuinis ſcripturis ſtudioſiſſimus, & valdè eruditus, & magiſter ſacrę Theologiæ fuit. In virili ætate ſua, cõuerſus ad fidem Catholicam, vita & doctrina in tantum profecit, vt inter omnes Hiſpaniæ doctores, ſimilem ſuo tẽpore habuerit neminẽ. Scripſit ad filium ſuum Alphõſum, Decanũ Compoſtellanum, legũ Doctorem, in Poſtilla Nicolai de Lira

Scrutinij ſacri opus, plane Diuinum.

Ioannes Trithemius de ſcriptorib⁹ Eccleſiaſticis.

super Biblia additiones, quam plurimas, nonnulla quoque alia compilauit opera, præter Scrutinium ſcripturarum, quod cõpleuit ſub Sigiſmundo Imperatore, & Eugenio Papa IIII. quorum tẽporibus claruit, anno Dominicę ſalutis milleſimo quadringenteſimo trigeſimo quarto, ætatis verò ſuæ octuageſimo primo. Hęc Ioãnes Trithemius. Et licet prædictus Abbas dicat D. Paulũ Scrutinium abſoluiſſe ętatis ſuæ anno 81. id fieri non poteſt, niſi anno 84. nã natus fuit anno 1350. baptizatus verò anno 1390. ſcripſit Scrutinium, vt ipſe Abbas teſtatur tẽpore Sigiſmũdi Imperatoris, & Eugenij IIII. anno 1434. omnibus bene computatis oportet, vt D. Paulum dicamus 84. annorũ eſſe, quando Scrutiniũ in lucẽ emiſſit. Et Franciſcus Tilmanus, ordinis diui Frãciſci decus, ſacrarũ literarũ doctiſſimus interpres, in ſecũda expoſitione Pſalmi ſeptuageſimi primi, de pręclaro noſtro Paulo teſtimonium redẽs, ſic ait. Paulus Burgẽſis Epiſcopus, ex Hebraiſmo conuerſus, populo Chriſtiano egregius, non aduena Proſelytus, ſed domeſticus & cõciuis, ſanctæq; fidei Chriſtianæ fidelis alũnus. Quem virum loco quodam citans doctus ille Capnion, venerabilem magiſtrũ appellat, ſacrarumq; literarum ſua ſententia expoſitorem literatiſſimum, doctiſſimumq; doctorem. Quæ ſanè nomenclatura, à tanto viro illi tributa, non eſt parui reputãda. Hactenus Tilmanus. Multi quoq;

Tilmanus in Pſal. 71.

Capnion.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoque doctores varia in commendationē nostri D. Pauli scripsere, quæ omnia recensere operosum esset, & plus æquo opus dilatare.

Et licet D. & pius Antistes Paulus, loco sūmę recreationis haberet, in lege Dñi die ac nocte meditari, & sanctas lucubrationes scriptis mādare: nō tamen officij pastoratus immemor, nullum prætermittebat diē, ne dixerim horā, in qua ab episcopali cura & labore cessaret. Sequenti iā ęstate anni currentis nępè 1435. post quā quadragesimales labores, orationibus feruentissimis, frequentissimis ieiuniis, eleemosynis liberalissimis, & verbi Dei prędicatione instātissima exanthlarat, in qua vix dici potest, quantū vtilitatis vniuersi ciues reportarint, ad totius dioecesis visitationem se se acingere decreuit, quo comodius ipsis omnibus vltimū vale dicere potuisset. Hoc ipso tempore dū in hac visitatione occuparetur, cū pius noster Antistes Paulus, se se prægrabatū senio videret, & sentiens functionis Episcopalis onera grauiora iā esse, quam vt possit illis omnibus in tā senili ætate satisfacere, summis precibus, apud Inclitū Regem Ioannem & sumū Pōtificem Eugeniū IIII. instabat, vt ab Episcopali cura ipsum exonerare dignarētur, id quod in gratiā sancti senis ambo cōcedere libenter: qui de Episcopatus Burgensis Ecclesię prouisione literis inter se agentes, neminem aptiorem iudicarūt, quā Alphōsum de Carthagena D. Pauli filiū, Regni cōsiliariū, Cōpostellę atq; Segouiensis Ecclesiarū Decanū, quem in Basilienſi cōcilio occupatū, cum magno Ecclesiæ vniuersalis fœnore detinebant. Huic Episcopalis Burgēsis dignitas meritissimè statim concessa fuit. Et quia tātus ac tantis nominibus cōmendandus noster Antistes Paulus, tāq; generosis titulis toto suę vitę decursu ornatus fuerat, ne absq; vllo decederet gradu, Patriarchatus Aquilegiēsis dignitate, vt par erat, vltro ab ipsomet Pōtifice statim fuit decoratus, vt testātur historiæ. At ipse D. Paulus nihil minus, quā de titulis & dignitatibus cōquirēdis cogitabat: verū Deus, qui suos in hac vita, honoribus prævenire solet D. Paulū, honorandū decreuit. Dū ergo Ecclesias pagorū, atq; vilarū visitare non destitisset, quantūuis senio grauatus noster iā Patriarcha Paulus, ad opidulū satis exiguū, fossa S. Clemētis nuncupatū, quinque à ciuitate Burgēsi milliarib⁹ distantem, peruenit: vbi morbo graui correptus, dū strenuū instare cognosceret diē, omnibus sibi familiaribus cōuocatis, necnō vnicū, quem tūc tēporis filiū secū habebat Burgis, nēpè Petrū de Carthagena, eū ad se venire iussit (nā D. Gūdisaluus Episcopus Placentinus, & D. Alfonsus, qui iā Antistes Burgensis electus & cōfirmatus erat, vt paternā sedē Burgēsem, qua dignissimus erat occuparet, in Basilienſi concilio, quod tunc tēporis celebrabatur sedes

Visitationē vltimā per vniuersam diœcesim fecit. Anno 1435.

A cura pontificali se exonerari postulat.

D. Alfonsus de Carthagena ad Episcopatum Burgensem eligitur.

Historiæ Regis Ioānis cap. 224

In fossa sancti Clemētis extremo morbo D. Paulus fuit oppressus.

sedes dignissimas occupabāt) dū itaq; Patriarchę dignissimo morbus ingraueſceret, testamentii iā pridem facti nō pœnitēs, sed potius multo maiora pauperibus beneficia parans, 23. die mensis Augusti 1435. ante Petrū Gundisaluū de Toledo, publicum notariū, apud quem testamentū cōderat, codicillum ordinauit. In quo cœnobiis religiosorū, & pauperibus, necnō pro captiuis fidelibus redimēdis, magnā iterū pecuniarū summā legauit. Vestes quoq; superiores suas & elegantiores, quibus pius ac sanctus Antistes vti solebat, suis legare volens, omniū earum inter capellæ suæ sacellanos diuisionem facere prœcepit. Hinc, amātissime lector, facile discere potes, quāta etiā in vestibus hic grauissimus Patriarcha vsus fuerit modestia, quātaq; decentia, quādo primarias, & ditiores vestes, capellanis ad gestandū (quos non in vestibus delicatis & molibus in palatio suo enutrierat) concessit. Multa sanctè ordinauit, quæ electo & cōfirmato Antistiti eius filio, exequenda reliquit, tā circa ministros, quos fideles & cōmendatione dignos inuenerat, quā circa liberales eleemosynas, quas ipsi impartiēdas relinquebat. Quæ omnia verbo dilecto Petro de Carthagena eius filio, corā explicarat. At verò codicillum apertum reliquit, in quo amplā ipsi potestatē cōcessit, vt ex ipsius Patriarchę bonis, ad sumā vsq; decem milliū florenorū auri, inter pauperes, & cognatos, atq; ministros, fideliter ad libitū distribueret. Quæ omnia sanctæ ordinata, fideliter per obsequētissimum filium exequuta fuere, licet subscripta paterna nō fuissent manu, neq; sigillo cōsignata, nam morbi grauitas id facere tunc denegarat.

Anno 1435. die verò 23. Augusti codicillum ordinauit.

Compendiū eorū, quæ in codicillo ordinauit.

Matt. 11. a. 3

Decem milia florenorum pauperibus distribuendos, Petro de Carthagena reliquit vltra legata.

Grauiter ferebat amplissimus Patriarcha, nō quidē de hoc mūdo exire, nā longe maiorē expectabat repromissionē, sed quod suos, quos tātopere diligebat filios, nempè D. D. Gundisaluū & D. D. Alfonsum de Carthagena Episcopos, absentes haberet, in Basiliēsi cōcilio: quos velut alter Patriarcha Iacob moriēs, cupiebat amplissimis benedictionibus replere, suisq; sanctis exornationibus in sancta Episcopalis dignitatis functione instituere. Verū cū id corā facere nō licuisset, benedictione paterna ipsis corde impartita, ipsa eadē hora, qua spiritum Creatori dare parabat, id quod verbis ipsis declarare non potuit, literis, quas ad eos destinauit explicuit. Epistolarū verba, quæ moriēs dictabat, & ad filios Basileam mittebat, quia sanctitate & amore plena sunt hīc apponere fideliter libuit de verbo ad verbum.

Gen. 49.

Exemplar literarum, quas Patriarcha Paulus ad filios iā mortis propinquus scripsit.

Domini & filij mei charissimi & desideratissimi. Ingrediens viā vniuersæ carnis, desiderio desideraui hunc transitum sustinere vobis pręsentibus & orantibus. Sed quoniā conditor noster, spiritū meū in absentia vestra suscipere dignatur, iuxta beneplacitū suę inuestigabilis volūtatis, eidē

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod suum est cum omni voluntate restituens, vobis antequam transeam, iis literulis duo affectuosè velim cõmendare. Sciẽs, quod obediẽtia vestra, & filialis amor corporũ supplebũt absentiã. Quorũ primũ est, vt per me legata cum omni diligentia conemini, quemadmodum spirituales filij patrem suum etiam post mortem amantes. Animam meam orationum suffragiis, atque eleemosynarum auxiliis, beneuolẽti animo prosequamini. Secundum est, vt cùm per me legata in aliquali copia excesisse videantur, sic quod hereditas ad multos diuisa, minor in singulis videretur: memor diuinę largitatis per quam voluit de horreis scientiæ suæ vnicuique vestrum tam copiosè diffundere: fiducialiter vos, & quemlibet vestrum exoro, vt ea bona, quę, votis meis impletis, restauerint, fatri vestro Petro, ac orphanis alterius defuncti fratris liberaliter mei amore relinquatis, quẽadmodum ipsi Petro mentem meam latius super hoc apperui. Qui verbis hęc & alia ad se cæterosq; consanguineos cõcernentia, de voluntate nostra vero sermone, opitulãte domino referabit. Scio humanitatem vestram quam ad me & dictos fratres vestros, signis quam plurimis ostẽdistis: & ideo ea vos rogare decreui, atque satis inclinatos cognoui, quasi hac schedula trahe rem, volẽtem trahi, & rogarem, cupientẽ mandari, vt non tantũ humanitas vestra, sed obediẽtia mea vobis cõferant incrementum virtutis. Per cęteros autem consanguineos, domesticos, & familiares, nõ est calami mei pro nũc discurrere, quia iã sum trãsire paratus, vestrę autẽ prudentiæ erit, omnium reminisci, præcipuè illorũ quorum est parentela propinquior, & clientela antiquior, & familiaritas graciosior. Mihi viuenti astiterunt multi, & etiam adfuerunt morienti, inter quos transire silentio nõ potui, Gũdisaluum, & Aluarũ, quorum obsequia, secũdum vniuscuiusq; modum vos ipsi nostis, & ideo non expedit prolixiori epistola eos cõmendare. Frater autẽ illorũ Ioãnes, vester est, & ideo speciali cõmendatione opus nõ habet, cũ antiqua familiaritas & noua eius necessitas, liberalitati vestrę faciãt cõmendatum. Nostræ autẽ domus œconomus & dispẽsator Garsia, vobis inter cęteros consanguineos & domesticos, specialiter sit acceptus, cuius fidelitas & diligẽtia in sibi cõmissis, compendiosiorem faciũt recomendationem nostram, cum operasua eum satis cõmendabilẽ reddant. Tu autem electe Burgẽsis, qui vtinam electus sis Dei omnipotentis, oues nũc tibi, mihi ante commissas, sic diligenter attende, vt defectus, & negligẽtias meas, circa earũ gubernationẽ & pastum, virtus animi tui, cum omni conatu suppleat. Ipso largiente, qui est pastorum princeps, Christus Iesus Dñs noster, qui vobis & nobis huius vitæ salentis decursum, vitam cõcedat æternam.

Legata adimpleri postulat.

Cætera Petro de Carthagena, & filiis alterius fratris defuncti dari postulat. Iam erat vita functus filius ille quem in testamento nominatum reliquit.

Pro consanguineis domesticis & familiaribꝰ rogat.

Tres fratres filiis cognatione iũctis, D. Patriarcha Paulus in hac Epistola commendat, quorum cognomina non patent. Œconomũ commendat qui Garsia vocabatur cognomen nescitur.

D. Alfonso Episcopo Burgensi, vigilantiam erga oues, sibi cõmissas postulat.

æternam. Amen. Scriptis in fossa sancti Clementis, vigesima octaua Augusti, sub nostro signeto secreto, quia propriũ nomẽ, fragilitas nos scriuere nõ permisit.

Post harum literarũ demissionem, grauissimis animi deliquiis ac intimis doloribus, summa cũ patiẽtia perpessus, lecto affixus parũ superuixit. Mirabile dictu, toto illo tẽpore vltimę ęgritudinis, ac si Deipara virginẽ cũ filio, atq; S. Thomã Aquinatẽ, quos extremo amore, ac intima deuotione semper fuit prosequutus, præsentes oculis cõspiceret, nũc cũ Virgine, nũc cũ Filio, nunc cũ S. Thoma, colloquia omni mele dulciora conferebat. At Virginẽ sanctissimã se se oculis vertẽs dicebat: Eia virgo clarissima, tẽde leuam, & eum quem de tenebris errorũ singulari tuo patrocinio, & interuentu extraxisti, quẽ tot tantisq́ue fauoribus in toto vitę decursu, mirabili virtute fouisti, quem lacte tui dulcissimi amoris enutristi, quem sub tuũ semper patrocinium suscepisti, quẽ toties apud tuũ clemẽtissimum filium in gratiã restituisti, extrahe nũc è luto & fœcæ miseriarũ. Eia inquam sacratissima Virgo, tẽpus adest, vt opus per te mirabiliter inceptũ, ad exoptatum finem perducas, hora iam est laboriosi certaminis, hostes tua potẽte virtute disperge, ne vnquam dominẽtur nobis inimici nostri: ne quãdo Sathan insultans iactãter dicat: Præualui aduersus cũ. Cũctis iam fugatis hostibus, me tuo amantissimo filio præsenta, per te iam ille pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui me agonizantem inti me solatur, suscipiat, is inquam, qui è cælo veniens, humanam intra tuarum viscerarũ penetralia, carnem suscepit, vt me miserum ad Regna reuocaret cælestia.

2. Corint. 1. 2. 4.

Ad filium autem se se vertẽs dicebat: Quis mihi iã dabit pœnas sicut culũba, & volabo ad te, & in te solo requiescam? Educ de carcere animam meam, ad confitẽdum nomini tuo. Iam ex seculi laboribus, quibus fueram irretitus, maiori ex parte liberatus, cum meo Antesigniano Paulo agonem meum ante matrem & filium pronũcio: cupiens omnino dissolui & esse cum Christo. Quando veniam, quando inquã veniam, & aparebo ante faciem Deiꝰ? Iis multisq́; aliis verbis, intima deuotione è pectoris profundo hausti̇s, Deiparam Virginem & filium aloquebatur, cunctis domesticis astãtibus, qui omnes certissimè credebant, & testabantur ingenue, fieri nõ posse, quin sacratissimam Virginem cum filio, adipsum de cælo venientẽ cõspexisset: Bis teruè sanctũ Patriarcham è lecto adeò eleuatum testabantur vidisse domestici, altissima contẽplatione absortum, vt quasi in aërem rapi videretur. Multa quoq; & varia cũ sibi amantissimo sancto Thoma habuisse colloquia maiores testantur, nunc ipsum lumẽ oculorum suorum compellando, nunc suarum

Colloquium quod cum Virgine habuit Paulus, iammoriẽs.

Psal. 39. a. 3.

Psal. 12. b. 5.

Colloquiũ quod cum Christo habuit.

Psal. 54. a. 7.

Psa. 141. a. 8

Ad Philip. 1. d. 23.

Psal. 41. a. 3.

Virginẽ cũ filio præsentes vidisse D. Paulum suspicabantur multi.

Colloquium quod cum S. Thoma D. Paulus habuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

suarum antiquarum tenebrarũ vnicum expulsorem, nũc etiam Angelicum doctorẽ, qui vnà cũ Angelis versans, cælestes illas doctrinas, Angelicis mẽtibus infussas accepisset: quẽ tãquã Mœcenatẽ singularem, apud ipsum clemẽtissimum Deũ inuocabat: à colloquiis diuinis, & orationibus, lecto affixus tanquã è magistrali cathedra suos instituere nõ cessans, cunctos docebat. Singulis diebus sacro peracto, quod è lecto deuotissimè audiebat, sacram cõmunionem, incredibili affectu accipiebat: & tãdem extremæ vnctionis sacramẽto, magna cũ deuotione munitus, sanctorũ litanias affectuosè legẽs, ac si Angelorũ & sanctorum cuneos ad animæ ipsius susceptionem inuitasset. Animam iam exire gestiẽs, Patriarchalem illam, ac sanctam benedictionem cunctis tam absentibus, quam corã stantibus impartiẽs, omnes genibus flexis cum ingenti lachrymarũ profluuio deuotissimè illã susceperunt: animam itaq; quam præclaris virtutibus toto vitæ decursu Dei gratia ornauerat, hilari vultu Deo omnipotenti cõcessit, die vigesima nona mẽsis Augusti, anni 1435.

Exemplum singulare morientibus exhibet Paulus.

Benedictione cũctis data animam creatori tradidit.

29. Augusti anni

1435.

Quanta tristitia huius generosi Patriarchæ mors, vniuersam occupauerat, non modo diœcesim, sed & vniuersam Hispaniã, quis verbis exprimere valeat? Lachrymabatur vniuersa familia, longè maiori exulatu, quã si vnusquisq; eorum proprio fuisset orbatus parente: lamẽtabantur pauperes, quod vnicũ eius, ac singulare subsidium è medio fuisset sublatũ: viduæ lachrymis ora fundebãt, ob patris vnici singulare refugiũ amissum. Vniuersa ciuitas vnà cũ clero veste lugubri induti, animi tristitiam obtanti Patriarchæ mortẽ testabantur, magna Regni pars nobiliũ, tum quia cognationis, & affinitatis obligatione tenebantur, tũ etiã, quia de eo omnes bene meriti fuerant, tristitiæ singularis signa maxima ædiderunt, adeò vt ad soliũ vsq; Regis Inclitι Ioannis, tristitia magna peruenerit: eo quod Magistro, Cancellario, Regni, & ex parte gubernatore atque expertissimo consiliario, quẽ loco parentis abineũte ætate susceperat, orbatus fuisset.

Tristitia ex morte Pauli quæ omnes occupabat.

Generosi ac sancti Patriarchæ cadauer solennissima pompa in ciuitatẽ Burgẽsem, & ibi ad proprias Episcopales ædes defertur postridie, indeq; die sequenti, comitante capitulo primario eius Ecclesiç, cũ vniuerso clero, vniuersarũq; ordinũ prælati, vnà cum suo religiosorum cœtu: gubernatores quoq; ciuitatis vnà cum nobilibus vniuersæ ciuitatis, & populo, omnes inenarrabili tristitia lugentes, ex Episcopali palatio ad cœnobium pietate insignem sancti Pauli, quod ipsemet Patriarcha Paulus, maiori ex parte cõstruxerat, atque ibi in sepulchro, quod sibi viuẽs pararat, reconditum solenniter fuit. Dum autem corpus terræ mandaretur, mirus & flagrãtissimus odor, vt fertur, ex ipso spirans, omniam nares tanta suauitate repleuerat, vt ad inuicem mirarentur omnes, & ex illo tanquam è cœlesti oraculo eximiam viri sanctitatem colligerent, vniuersi, ij maximè qui ante veritatem repertam, aromata in Ecclesia resperssa fuisse putabant, ne cadaueris triduo iam mortui fetor nares offenderet. At verò explorata veritate vnde fetor verebatur, inde suauissimus odor procedebat: sed longe maior per vniuersum orbem efflabat, ex rarissimarum virtutum collectione, quas sator ipse Deus in ipso, tanquam in selecto sibi viridiario seminarat. Corpus itaque ipsius (vt Salamonis vtar verbis, quibus iustorum encomium facit) in pace sepultũ est, & nomen eius viuet in generatione & generationem: sapientiam ipsius narrent populi, & laudem eius nunciet Ecclesia.

Papiarchæ cadauer ad sepelliẽdum defertur ex fossa sancti Clementis, ad cõuentũ sancti Pauli

Odor ex corpore mirus dum sepelliretur efflauit.

Ecclesi. 44. b. 13.

In hoc præstantissimo pio ac sancto Patriarcha Paulo ad oculum videre licet quantum parentum pietas, ad claram filiorum educationem cõducat, non modo hic noster Patriarcha suis clarissimis virtutibus dignitates insignes promerunt, quales omnes simul nemo ante ipsum habuit, nec post inter homines forsam habiturus sit, verum perpetuam gloriam, honorem & præclaram existimationem per vniuersum orbẽ apud posteros acquisiuit. Et quod adhuc pluris

Parentũ pietas quãtum ad filiorum educationẽ conducat.

fieri debet, quod insignis hic Patriarcha Paulus, cum legitimos filios haberet, tales (haud dubiè suis sanctissimis precibus) oculis vidit, vt doctrina pietate, & claritate morum tanti parentis vestigia secuti, duos maiores, Gundisaluum nempè & Alfonsum, id quod raro visum est, in summo Episcopalis dignitatis gradu, collocatos reliquerit, & hũc ipso viuente in propria Episcopali sede, illum verò in Placentina, & Petrum de Carthagena, quẽ virum militarem vocarat, in tanta dignitate & amplitudine apud Inclitum Regem Ioannem constitutũ, vt inter Regni generosos non inferiorem locum haberet. Adeò vt Regalis corporis archicustos, ob ingenuam fidelitatem & constantiam, ac animi, corporisq; roborem, fuerit designatus. Merito sanè de tribus hiis Patriarchæ filiis dici potest, id quod sapientissimus Salomõ ait. Qui de illo nati sunt reliquerunt nomen narrandi laudes eorum. Nõ modo æternum sibi nomen pater comparauit, verũ ipsius filij, nõ tam iam paterna gloria, quàm propria, nomen æternum apud posteros reliquerũt, ita vt eorum vnusquisque latissimum campum, amplissimamq; materiam laudis eius enarrandi mihi minimo inter posteros oblata sit: aliqua tamẽ ex multis, quæ perpetua memoria digna gessere, celeri calamo quantũ in me fuerit, oportunitate oblata percurram.

Ecclesi. 44. b. 8.

Hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hoc vnum perpetua memoria dignissimum iudico, videlicet, neminem eorum, qui ab hac generosa stirpe originē traxerant, ab eo tempore, quo hic noster Patriarcha Paulus ad sacrum baptismatis fontem peruenit, fuit, qui non scripturis sacris, & armis Ecclesię Catholicę religionem & fidem, ac Regum Regnorumque statum accerrimè fideliterque defenderit. Id quod sanctissimis D. Pauli orationibus tribuendum esse certo certius credimus.

Explicit vita perpetua memoria dignissima D.D.Pauli de Sancta Maria Episcopi Burgensis, & tandem Patriarchæ Aquilegiensis. Per Magistrum F. Christophorum Sanctotisium, Augustinianum Burgensem, fideliter ex vetustissimis historiis, ac scriptis ipsiusmet Patriarchæ collecta, & ad Dei laudem nunc primum in lucem edita.

PRAELVDIVM OPERIS
MAGISTRI F. CHRISTOPHORI Sanctotisy ad Lectorem.

De vera hæreticorum origine agnoscenda.

In quo ratio redditur huius operis denuo in lucem edendi, nempè quia omnes hæretici, vel Iudaizantes sint, vel à Iudæorum stirpe originem traxerint.

MIRABITVR forsam quisquis me nouerit, candidissime lector, vt homo, qui maiorem ætatis meæ partem in variis cõcertationibus publicis, atque priuatis, in inferiori Germania aduersus varias hæreticorum factiones, pestilentissimasq; sectas passim ibi grassantes triuerim, studiorum meorum genere iam mutato, ad Iudaicę prauitatis falsas infœlicesq; opiniones euertẽdas, in Hispanię natiua ora rediens, libros indefesso labore, hac in mea grauissima ætate peruoluam, ac si quid latẽtis mali Iudaicę pestis, in hac nostra Hispania (ab omni sectarũ infectione Dei gratia purgatissima) subolfecerim. Mirari tamẽ desinet, quam primũ rationes, quę me ad ea obeunda studia impulerint intellexerit. Prima omnium ea est, quòd hæreticorum monstra, quę varia ac diuersissima in illis partibus sunt (propè nonaginta, si rectè dominus Reuerẽdissimus Lindanus, Ruremundensis Episcopus, inuictissimus hæreticorum propugnator suputauit) illi omnes sub Euãgelij larua falsitate cõtecta, tanquam grex ille porcorum Capharnaitarum à dęmone agitatus, impetu quodã rapidissimo, in fœtidissimum Iudaicę impietatis stagnũ immerguntur, & in Machometicã, deinde & Atheisticam lernam peruoluuntur. Hoc ita sese habere non sine animi dolore, haut difficile erit ostendere. Verùm enimuero antequam in hunc malorum profundum demergerentur, quantam suis peruersissimis dogmatibus cladem vniuerso intulerint orbi, quis non videt? Omnes quidem (proh dolor) tanquam illius Sansonis vulpes linguis, quasi caudis spurcissimis colligatis, sathanæ igne accensis, flamę efferè in modum, omnes regiones, omniaq;

Nonaginta hæreticorũ diuersa dogmata sunt. Lindanus in præfatione sui dubitantij.

Matth. 8. d. 32.

Quantam hæretici cladem intulerint orbi.

Iudi. 15.

Hæreticos Sansonis vulpibus figurates. Aug. Docet in Psal. 61. & 80.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omniaq́; Ecclesiæ sanctissimæ vberrima sata incendere conflagrareq́; videas, vicina, proxima, & quod posteris videbitur incredibile, remotissima quęq; in suum pabulum allectant, arripiunt & conuertunt: adeo vt nec illi quibus & vita cõtrario ex dogmate cõsistit salua, huius incẽdij scintillas vix effugere valeãt. Quod seculum (obsecro) fuit vnquam tot malis refertũ? Quod vastissimum desertum tot ferocissimis monstris vnquam exuberãtior? Quando tot apris, vineam dilectissimam Domini Sabaoth deuastantibus, ea fuit magis repleta? Quando tot draconibus, non solum proxima, verũ etiam remotissima quæq;, venenatissimo prauorum dogmatum halitu inficientibus, magis Ecclesia Dei referta & aglomerata? Quãdo tot leonibus & lupis gregẽ Christi laniantibus magis inualuit crudelitas? Omnia tãdem hęc pestilentissima monstra, sub Euangelij larua, quo facilius incautos capiant, & in suam perditionis nassam secum abducant, prodire videas. Profert suam sententiam Lutherus, & quo facilius imperitis imponat, aliquot Scripturę sacræ verbis, in prauum sensum de tortis, eam astruere conatur, Euangelij larua contecta, quam è vestigio Dei verbum, & Euangelium esse proclamat. Profert suam ad eundem modũ Zuinglius, aut Caluinus, & sub Euangelij prætextu eam totis viribus defendere connatur dicendo, Euangelium & verbũ Dei purũ esse. Profert similiter sua somnia Balthasarus Pedemontanus, aut quicunque tandem alius de grege Anabaptistarum, & è vestigio larua Euangelij ostensa, purum ac putum Euangelium esse testatur. Eo tandẽ audacię omnes dogmatũ inuentores, omnesq; ipsorum sectatores deuenere, vt eorum vnusquisq;, suum dogma pro vero ac puro Euangelio vendicet, & tanquam sub auctionis pręcio distrahat, quãuis omnino inter se se differant. Videas illum pestilentissimum Lutherum fœtidissimo ore debacchantem, se se primũ Euãgelium in lucem produxisse. Charolus Stadius quoq; impudẽtissimè se id ipsum præstitisse gloriatur. Tot sunt tandem Euangelia in lucẽ emissa, quot sectarum Archimagistri in lucẽ prodierũt. O pręclari Ecclesiæ architecti, & ô præclara Ecclesia, quæ nonaginta diuersissima Euangelia profitetur & credit. Cùm ergo vnus sit Deus, vna fides, vnum baptisma: quis poterit, tot alienis diis, nouis ac recentibus, quos non coluerunt patres nostri, tot Euãgeliis non

Ecclesia quot malis sit referta.

Sub Euangelij larua haretici omnes decipere nituntur.

In Epistola quadam ad Saxoniæ ducem. D. Laurentius Surius in Epistola ad Episcopũ Leodiẽ. Fredericus Staphilus in Theologia Lutherana.

non ex Sió, nec ex Hierusalem, sed ex caupona quadam fœtidissima commentatis, tot baptismi generibus extra Ecclesiã inuentis, vna eademq́; Catholica fides constare? Omnes itaq; hæretici scripturarum testimoniis, ad errores suos confirmãdos, vsi sunt. Nulla enim est, Teste Euse. Emis. ad falẽdum via facilior, quam vt vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi Diuinorum verborũ prætendatur autoritas. Ij sanè nefarij hæretici omnino similes sunt illis, qui mortiferos herbarũ temperant succos in cõdito, aut in aliquo mellito poculo: nescientibus sibi propinari, gustum quidẽ mentita suauitate decipiunt, virus tamen intra viscerum penetralia infundunt, fraude dulcedinis contegunt, quod veneni vis apperit, prouocat prius boni poculi odor, sed perfocat infusus sapor in venis: mel est, quod ascendit in labiis, fel tamẽ est quod descendit in viscera. Sic isti sub speciosо Scripturæ & Euãgelij titulo, suum legentibus virus & fel propinant. Mel est quod ascendit in labia, videlicet scripturæ & Euangelij nomen, fel & virus pestilens est, quod in viscera descendit. Hæc ille. Nam scripturæ prauus intellectus, quid aliud est, quam mentis & animi pestilentissimum venenum, quo vniuersam ferme Germaniam infectam, magno cum Ecclesiæ dolore, videmus? At si incauti illi miserrimè per summum & nefandum in Deum scelus decepti sunt, nos alieno malo cautiores facti, dũ gratiæ Diuinæ, qua veritatẽ ipsam agnoscere possumus, luce perfusi sumus, serpentina saltem prudentia vtentes, surda aure voces incantantiũ, quantum vis secundum carnis prudentiam sapienter, prætercamus. Et si adhuc ipsissimam veritatem ardenti animo indagare percupimus, audacter accedamus aduersus omnium hostiũ phalanges, aduersus vniuersa Ecclesiæ monstra, cacodemonis venena spumantia. Non enim est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinem, teste Paulo, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum. De iis sanè principibus hæreticorum, de iis qui maximam Euangelij potestatem sibi per summum scelus vendicant, de iis qui cùm cæci omnino sint, & plusquam Cymeriis tenebris inuoluti, cæcorũ ductores, strenuiq́; eorum rectores, se se gloriari non verentur, Paulus loquebatur, quo nos ad ipsorum plusquam ferinam audaciam superãdam armaret. Propterea (inquit) accipite armaturam Dei,

Deuter. 32. c. 17.

Euse. Emis. Homi. 3. de Epipha.

Similitudo.

Venenũ est prauus Sacræ scripturæ intellectus.

Hæreticorũ voces non sunt audiendæ. Psal. 57. a. 6.

Epe. 6. b. 12.

Paulus de hæreticis loquitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt in die malo,hoc noſtro nempè turbulẽtiſsimo ſeculo animoſo impetu reſiſtere poſsimus, & perfectiſsima virtute aduerſus potẽtiſsimos hoſtes ſtare.Lorica iuſtitię induti,nempè Dei charitate armati,fidei ſcutum à Deo nobis datum audater ſumẽtes, pedes ad currendum in Euangelij pacis defenſionem velociſsimos habentes, hoſtes aggrediamur, & totis viribus connemur illam Euangelij laruam,qua ſe tanquam ſuæ ſalutis galea munitiſsimos eſse credunt,confertis manibus,è capitibus eorum veritatis viribus expoliemus.Sic tandem fiet,vt fortiſsima eorum arma,in quibus confidentes,omnem ipſorum virtutem ac fiduciã collocabant,è manibus ipſorum fortiter extrahentes,nobis ea,tã quam legitimis poſſeſsoribus,vendicemus. Quid obſecro, per Deum immortalem fuco ac larua Euangelij ipſis ſubtracta videbis,quam facič plane Iudaicam ſub facie Euangelij ementitã? Quid hoc(dices)hęreticos ne omnes Iudaizãtes compellare audes?Audeo quidem(lector amantiſsime)& luce ipſa meridiana clarius oſtendere adnitar,omnes quotquot hęreticorum dogmata ſunt amplexati, ipſo grauiſsimo ſceleris pondere in profundiſsima malorum baratra,velociſsimo impetu corruiſse. Quidam,in prȩcipitium quidem,Iudaici chaos immerſi iacent:quidam verò, in Mahometicam cœcitatem detruſi,quo ſe ſe vertãt non habent.Cęteri tandem in extrema malorum lerna nẽpe in Atheiſmo prolapſi,Deum omnino non eſſe(proh nefas) teſtari non verentur.Deus bone,tantę ne animis cęleſtibus ire,tantis ne malis humanas mentes Diuinę rationis participes inuoluis? Ita ſanè,nec immerito:nam qui diabolo ſemel viam in corde apperuit,quo pergere infelix valet,niſi ad ducentis voluntatem? Immiſsiones(inquit Dauid) per angelos malos. Quid inde ſequitur?Viam fecit ſemitę ire ſuæ. Cor quippe prioribus demeritis aggrauatum,iuſtè permittit Deus etiã ſubſequentibus malignorum ſpirituum perſuaſionibus falli:quod eũ digne in culpa trahitur,reatus eius in pœna cũmulatur. Vnde & irę ſuę Dominus viã de ſemita feciſſe perhibetur.Latior enim eſt via quã ſemita. Ex ſemita verò irę ſuę viã facere eſt,ire cauſas diſtrictè iudicãdo dilatare:vt qui illuminati agere recte noluerunt, iuſtè ex cæcati adhuc faciãt,vnde amplius puniri mereantur.Libet hoc, exẽplo vnius Lutheri,vt ab vno diſcas omnes,videre? Aſpice ipſum Lutherum

Eph.6.c.14 *Euangelij larua, quomodo ad hæreticis ſit amouenda.* Luc.11.c.22

Hæretici faciẽ veræ Iudaicam,ſub Euangelij larua contegunt.

Hæretici in Iudaiſmũ, Machumetiſmum, & Atheiſmum prolabũtur, iuſto Dei in diſpo-

Pſal.77. *Qualiter Deus ex ſemitis, viam facit ira-ſuæ.*

Lutherus quomodo ex ſemita erroris, qua ſemel fuit ingreſſus viã iræ Diuinæ apperuit.

therum monſtrum horrẽdum effectum:quomodo? Deus enim ex prima Lutheri ſemita viam iræ ſuæ fecit,magis in dies ac magis latam,donec ad perditionis & impietatis baratrum delapſus eſt. Cùm Lutherus omnem indulgẽtiarum etiam rectum & pium vſum initio damnaſset,quo tempore nõ alios ferè, quam ſui ſeculi doctores contemnebat. Ex hac ſemita poſtea facta eſt via. Cum ſcholaſticos Doctores omnes pilli non fecit. Et quadringentis totis annis ignotum fuiſſe Chriſtum, orbi Chriſtiano vulgo perſuadere conatus eſt. Hæc via latior eſt facta, cùm ab ipſis Gregorij temporibus idololatriam in Eccleſia Dei verſatam,& ignorata fuiſſe Chriſti beneficia mille totis annis, docuit.Inde ſcelus,ſceleribus cũmulando progreſsus eſt, cũ ſacrificium & Sacerdotium ſimul abrogare, ſacramentorũ etiam numero,dignitatiq; detrahere conaretur. Et fuerunt hæ ſicut Dauid teſtatur,immiſsiones,per angelos malos. Nam fatetur hoc ipſe,quod angelus malus diabolus immiſserit in cor eius,vt contra Miſsæ ſacrificium & Sacerdotium ſcriberet, ac illud abolere pro virili ſua niteretur. Hæc via,quam primus muniuit Lutherus,multo latior eſt facta,per Zuuinglium & Caluinum, quando Chriſti corporis præſentiam in Euchariſtia negarunt:donec ventum eſt ad ſanctiſsimam vſque Trinitatem,vix iam,vt quidquam,quod ad illius latitudinem addi queat,ſuper eſse videatur, quim potius ad locum iam deſtinatum peruenisse videntur. Ita iuſtitia Diuina exigente,Dauidis ſententiam in eos exequutam eſse videamus. Apponę(inquit) iniquitatem ſuper iniquitatem eorum,vt non intrent in iuſtitiam tuam. Hoc enim experientia compertiſsimum habemus,nempe,quòd ſecundum D. Gregorij ſententiam,peccata, quæ per pœnitentiam non ſtatim diluuntur,mox pondere ſuo ad grauiora trahunt. Docet hoc etiã D.Paulus.Cũ in infidelibus erroris ſemen fuiſse teſtaretur. Qui cum cognouiſsent(inquit)Deum, non ſicut Deum glorificauerunt,ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis.Hoc ſanè fuit ſemen erroris.Quid autem inde pullulauit?Obſcuratum eſt,inquit,inſipiens cor eorum. Ac paucis interiectis:propter quod(inquit) traddidit illos Deus,in deſyderia cordis eorum,in immunditiã. Et iterum,propterea traddidit illos Deus, in paſsiones ignominiæ.Et iterum poſt pauca.Sicut non probauerũt habere Deum

Lutherus diaboli magiſterio eſt vſus.

Zuuinglius & Caluinus grauius erranunt, quã Lutherus.

Eodẽ Pſal.

D. Gregor.

Rom.1.c.21 *Peccatum & cenſum & pœnam peccati eſſe Pauli teſtimonio oſtenditur.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt. Quia cognoscentes Deum (inquit Gregorius) peccatum superbiæ intelligendo commiserunt, cæcantur etiam, ne intelligant quod committunt. Et qui intelligentiam suam sequi volunt in peccato, causa peccati, & ipsum lumẽ intelligentiæ perdunt in peccato, &c. Hoc quippe agitur, vt culpæ culpis feriantur, quatenus supplicia fiant peccatorum ipsorum incrementa vitiorum. Hinc Apostolus dicit, vt impleant peccata sua semper. Hinc voce Angelica Ioanni dicitur: Qui in sordibus est, sordescat adhuc. Ad extrema itaque malorum deueniunt, qui initiis obsistere contempserunt. Meritò ergo Dauid beatum illum prædicat, qui Babylonis paruulos ad petram allidit. Hoc est, qui tanta sagacitate erga sensus suos Babyloni-cos inuigilat, vt eos crescere nequaquam permittat, sed cum in initiis sint, eos ad pœnitentiæ durissimæ petram allidit, tunc facilè perimuntur: si verò creuerint, & vires acquisiuerint eundo, quis contra eorum giganteam potentiam prævalere poterit? Hæc eò dicta sunt, quo facilius institutum nostrum prosequamur. Si enim ex paruis malorum initiis grauissima mala suboriri solent, quid de hæresi grauissimum omnium malorum, cuius initia minima esse non possunt, censendum est? Non sanè mirum tibi (lector candidissime) videri debet, si hęretici in horrendam Iudaicæ impietatis lernam prolabantur. At ne videar ipsis imponere falsum, te æquissimum iudicem cõpello, vt veritatem ipsam, quam probandam suscipio, æqua trutina libres, & veritatem diiudices.

Greg. lib. 15 Mora. c. 1. 11. & 13. hoc tractat.

culpæ culpis puniuntur. 1. Thes. 2. d. 16.

Apoc. 22. c. 11.

Psal. 136. b. 9.

Quomodo paruuli Babylonici sint ad petram allidendi.

Hæresis grauissimũ malum.

An Iudaizantes turpiter negabis Trinitarios, quos iam in medium adduxeram, qui personarum Diuinarum Trinitatem, distinctionemq; earum ore nefario negant, dicentes: Deum trinũ & vnum esse non posse, nec Trinitatis, nec essentiæ, nec personæ nomen esse ferendum, quãdoquidem in scripturis nusquam reperitur. Hoc fundamento ex Lutheri dogmatibus desumpto, Zuuinglius & Caluinus eò dementiæ venerunt, vt Trinitatis sanctissimum mysterium nihilifacerent. Hinc est vt Symmistes quidam hæreticus, in Cracouia Regni Poloniæ ciuitate, hanc hæresim typis excudẽdam curauit, qui Lutherum Zuuinglium & Caluinum se præceptores & magistros habuisse liberè testatur.

Hæretici Trinitarij nostri temporis, Iudaizantes sunt. Trinitarij, ex Lutheri dogmatib⁹, fundamentum sui erroris acceperunt.

Zuuinglius & Caluin⁹. Trinitarij. Symmistes Trinitarius

testatur. Quod late prosequitur, & doctissimè inuehitur contra hanc pestilentissimam sectam, præclarus & insignis pietatis vir D. Cardinalis Stanislaus Hosius Episcopus Vermiensis in libro priuato, quem ędidit contra Trinitarios. Cuius titulus est. Catholica censura de adoranda Trinitate. Nitebantur enim perfidi isti hęretici è medio tollere Ecclesiæ verba: Sancta Trinitas vnus Deus, miserere nobis. Nec aliud de hoc summo Trinitatis mysterio magis quam Iudæi fateri volunt, qui vnum Deũ absque personarum clara distinctione agnoscebãt: licet multis mysterium hoc speciali gratia fuerit reuellatũ. Hinc est, quod Caluinus testimonia de personarum Trinitate & Christi Diuinitate ab omnibus Christianis interpretibus, secundum veram Ecclesiæ interpretationem intellecta, veluti Iudæorum patronum agens, mirabiliter extenuat: id quod eleganter notauit. Heshusius vir doctrina insignis, qui contra Caluinum scripsit.

Hosius contra Trinitarios peculiarem librum edidit.

Caluinus Iudæorum patronus est.

Heshusius de erroribus Caluini in fine suæ confessionis de Eucharistia

Trinitatis quoque vox Caluino maxime offendebat, eo quod Ciceroni esset insueta. Optima sanè ratio, ac si Trinitatis mysteria, & voces, à Cicerone petenda essent. Hinc factum est, vt Caluinus ex hæretico Iudęus iam factus, è Athanasij symbolo tollere per summum scelus niteretur, versiculum illum. Alia est persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti, eò quod Græcè est, Hypostasis, quæ personam (inquiebat) non significat. Symbolum Athanasij, merito debere symbolum Sathanasij appellari dicũt. Sunt quoque Seruitiani, qui sanctissimã Trinitatẽ tricipitẽ cerberum (proh blasphemia in audita) vocãt. Sunt etiã in Vngaria, qui baptizantes, filij nomẽ penitus omittant. In Regno Polonię Georgius Brandata, & Petrus Statorius grauissimi apud eos cõcionatores docere ausi sunt: nõ vnum, sed tres esse deos, qui ęquè à se sint diuersis essentiis diuisi, ac tres separati homines. Itaque non vnam esse Diuinitatis essentiam, sed tres essentias, tres discretas actiones, tres voluntates: filiumque esse patre minorem. En vides quo pacto sacrosanctum Trinitatis mysterium, ore blasphemo hæretici isti demẽtissimi, violare præsumãt, qui nec effigiem ipsius ferentes, illam non modo impudentissimè irridٍent, verum infernalem cerberum eam esse mentiuntur. Frederico Staphilo teste. Idem docuit Seruetus.

Trinitatis vox Caluino exosa, quia Ciceroniana nõ est

Caluinus è Symbolo Athanasij substulit: Alia est persona Patris.

Trinitatis effigiẽ Cerberum infernũ hæretici vocant.

Frede. Staphi. in epist. ad Episcopum Eyst. sem.

Staphilus in Apologia cõtra Luthe.

Seruet⁹ li. 3. de Trinit.

His de hæreticis Iudaizãtibus, circa Trinitatis mysteriũ, fideliter

Universidad de Deusto
Biblioteca

liter oſtenſis: vlterius aduerſus eos procedentes, videamus oportet, quam turpiter etiam erga vnigeniti filij Dei Diuinitatẽ, humanitatemq; prolabantur, Iudæorum errores, iam pridẽ in tartara demerſos, in lucem prodire facientes, quo tãdem nihil ipſis Iudaicæ impietatis deeſſe poſsit. Quid ergo de Diuinitate Chriſti ſentiant accipe.

Quid Euãgelici Iudaizantes de Chriſti Diuinitate ſentiant.

Chriſtum Dei filium non eſſe verum & natura Deũ, ſicut Iudæi excœcati teſtantur, ita quoque ſectarij iſti Euangelici, ſi Diis placet, mordicus defendunt. Caluinus in primis, qui Iudęorũ pater & dicitur & eſt, accerrimè negat, in Synodo ſua Lauſanenſi (teſte Petro Charolo) Chriſtum eſſe Deum de Deo: audaciterq; negat filium ex ſubſtantia Patris eſſe, imo à ſe ipſo ſemper habuiſſe vt eſset, docet. Illum igitur Symboli verſiculũ Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum, de Deo vero, impudenti derridens cachino, ridiculam appellat batologiam: ob hoc Symbolum Nizenum negabat, eo quod nonnulla ex aliis conciliis cõiuncta illi eſsent. Quem ſecuti ſunt Seruetus, Suuenpheldius & alij Euangelici blaterones, non recte de Chriſti Diuinitate ſentientes, teſte Staphilo. Hinc eſt, quod vnà cum Iudæis, ne quid ipſis ex cœcitate eorum deſit, negant Chriſtum eſse aliam perſonam à Patre, quod & Flacus Illiricus, & Seruetus, conſtanter cum Caluino affirmant. Vnde *Logon* verbum apud Ioannem Euangeliſtam, negant ſignificare perſonã aliam à Patre, vti Staphilus ait. Itaq; de cauſa Matthiam Illiricum fuiſſe condemnatum ab academia Vuirtenuergenſi compertiſsimum eſt. Videsiam, candide lector, Caluinum Seruetum, Suuenfeldium, Adam etiam Paſtorem & quamplures alios ex illis, qui Euangelici generoſum titulum ſibi adſcribunt, qualiter nõ pudeat eos, nõ modo Arrianiſmum profiteri, ſed vna cum ipſis Iudæis, choreas infidelitatis & Iudaiſmi ducere. Quid verò de Chriſti humanitate ſentiant videamus.

Petrus Charol. in epiſt. ad Cardinalem Lotharingiæ.

Caluinus Nizenum Symbolum negat, eo quod de Trinitate tractet.

Staphilus in libro de Sectis.

Chriſtus non alia perſona ſit à Patre.

Staphilus de Cõcordia

Illiricus cõdemnatus à Vuirtenuergenſi academia.

Quid de Chriſti humanitate Euangelici cum Iudæis ſentiant.

Nõ minus hac in parte, Iudæorum nephandos errores amplexantur, quàm in cæteris, imo magis circa Chriſti humanitate eos Iudaizare euincemus. Sicut enim Iudæi ſuæ impietatis fundamentum habent, negantes Chriſtũ Ieſum, verum illum Meſſiam, illumq; Emmanuelem, ipſis à Deo promiſsum eſse; ita quoque perfidi iſti Iudaizantes, Chriſtum verum Meſsiam non eſse,

Negãt Chriſtum eſse Meſſiam.

totis

totis viribus aſtruere conantur. Hinc eſt quod vniuerſa Dauidicorum (ſic vocantur) ſecta, contra vniuerſam Eccleſiam, contra ipſumq; Chriſtũ ſurrexit, à Dauide Georgio ſic nuncupato edocti, vt Chriſtum negarent, ipſumq; Dauidem Georgium eius loco reciperent. Dicebat enim, idq; in initiis ſecreto, deinde publicè docebat, ſe eſſe verum Dauidem, verumq; Meſsiam: id quod in primis, ne ab hæreticorum tritiſsima via diſcederet, mulierculis aliquot peccatis onuſtis perſuaſit, quæ ſe ſe beatiſsimas putabant, ſi relictis maritis, ex promiſso ipſius, quod nugabatur, ſemine conciperent: eoq; impietatis progreſsus eſt, palàm vt negaret, filium Dei, Verbũ illud æternum, corpus ex Virgine aſsumpſiſſe, atque Diuinam humanamq; naturam coniunxiſſe, vt in eadem perſona Deus & homo ſimul ineſset. Qui præterea, vt erat poſt hominum memoriam ſuperbeſsimus, de ſe ipſo prædicauit, quod ipſe, non ex carne, ſed Spiritu ſancto natus, quodq; Ieſu Chriſti ſpiritu, ac multo quidem pleniore Diuinitate cũmulatus eſset, perfectamq; cęleſtem nunc primum doctrinam adferret, vt pote Diuinitus ad domum Iſraël inſtaurandam excitatus atque miſsus. Dilectiſsimum ſe Dei filiũ eſse, qui peccata verè condonare poterat, aut reſeruare, qui denique iudicaturus omnes, nouiſsimo illo die ſit, blaterabat. O blaſphemias diaboli mãcipio digniſsimas, quod ita ſua fanatica impietate, tã multos per Hollandiam & Friſiam dementauit, tanta cum verſutia, vt miſero vulgo perſuaderet, Dei oracula cælitus ſe ſe audire. Quę omnia in actis publicis ciuitatis Delphenſis in Hollandia, comprobata fuerunt, & à multis viſa. Ideo iuſtiſsimè impoſtor iſte nephãdus, Dei & hominum iudicio condemnatus, cuius exhumatum cadauer, & oſsa eruta, flammis vltricibus Baſileæ, vt tali Chriſto ſanè dignum erat, abſumerentur. Poſt exuſtum eius à Baſilienſibus cadauer, ſectatores eius ſe fuiſse à verò ſeductos agnouiſse, ac grauiter pœnituiſse certiſsimum eſt. Hæc ad noſtrum inſtitutũ non parum referunt, vt oſtendamus hunc peruerſiſsimum hæreticum, vna cum à ſeclis ſuis, verum Meſsiam à Deo promiſsum, vna cum ipſis Iudæis negaſse, & Iudaicam ſectã profeſſos fuiſse.

Sectа Dauidis Georgij Chriſtum venisse cum Iudæis negat.

Mulierculas ſeſcinare nititur.

Vide Bullin. li. 2. c. 14 & Caniſi. lib. 3. de Dei para Virgine. c. 14.

Quanta de ſe ſe David Georgius iactabat.

Sed impiiſsimas Dauid Georgij, vna cum ſuis, blaſphemias omittentes, videamus an alij exiſtis nouellis Euangelicis, Iudaicã cum ipſis ſectam amplexati fuerint. Buzerus quidẽ, ita Iudaicã profeſſus

David Georgij oſſa Baſilea cõbuſta.

Buzerus Iudaice ſecta profeſſor.

Universidad de Deusto
Biblioteca

professus est hæresim, vt Messiam adhuc non venisse impudentissimè testetur, suum Antichristum vna cum ipsis expectãs, qui vsq; ad vltimũ vitæ halitum in Iudaico hoc nefandissimo errore obstinatissimus perstitit: adeò vt iam iam moriturus, quo suã nobis insanam contestatam relinqueret fidem, in hęc verba prorupit, dicens: Iesum Nazarenum, non illũ Saluatorem esse, quem Deus patribus promisit. Multi sunt clarissimi viri, qui testantur à suis discipulis in Anglia se audiuisse, cum sub mortem hæc nefanda verba dixisse: quibus merito fidẽ adhibet D. Lindanus Ruremundensis Episcopus, qui hunc Buzeri testamentũ infœliciss mũ, sępe in suo Dubitantio describit: Proh Euangeliũ Synagogi cũ & Iudaicis impietatibus refertum. Quid obstinatissimi Iudęi gratius audient, quã Christũ non venisse, idq; sub mortis articulo ab eo contestatũ, cuius dogmata Euangeliũ esse sui testabãtur.

Buceri testamentum.

Sicut Iudæi Canones Scripturæ sacræ habẽt ab Ecclesia diuersos: ita quoque Euãgelizantes.

Vlterius progrediamur, quo magis magisq; Euãgelicos istos nostros ludaizãtes euincamus. Scripturarum Canonẽ habent Iudęi, à Christianis valdè diuersum. Ita quoque noui isti sectarij, ne vel in minimo à Iudęorũ secta discedãt, Ecclesia contẽpta, libros Machabęorũ, & Ecclesiastem Salomonis vnà cũ ipsis è canone reiiciunt & expũgunt. Atq; ita fit vt Lutherus, vna cũ suis in Ecclesiã confœderatis, eos libros abnegãtes, malunt sic audire Synagogã Iudęorum (teste Augustino) quã Christianam sequi Ecclesiã: postquã in libris sacris suscipiẽdis Iudęos immitãtur. Duos enim posteriores libros Esdra, Bulingerus cõtendit esse Canonicos, cõtra Catholicę Christi Ecclesiæ decreta. Rursus scripturarũ loca malunt Euãgelici isti nouelli, cũ Iudęis, cõtra Christum cõtraq; eius Ecclesiã sanctissimam, ac cõtra omniũ sanctorũ patrũ interpretationẽ fœdissimè deprauare, quã cum vniuersali Ecclesia vera sentire. Vti Oecolãpadius locũ Isa. 7. Ecce virgo cõcipiet trãsfert: Ecce adolescẽtula illa pręgnãs & pariens filiũ. Castelliõ vero: Ecce puella pręgnãs filium pariet. Vtraq; interpretatio cõmuni nomini corruptã, ęque ac incorruptam fœminã cõprehendit. Tum Caluinus vltro Iudęis largitur quod postulãt, nimirum vt nomen Alma, vel Haalmah, de puella viro cognita intelligatur. Accedit porrò Erasmus, & oleũ quod aiunt, camino additurus, suis in Matthæũ annotationibus, hęc inserit. Apud Hebręos vox est anceps, vt quę tùm puellã significet, tũ absconditã. Ac rursus.

Augusti. de ciuitat. Dei lib. 18. c. 36.

Euangelici nouelli præsentem Isa. c. 7. locũ Iudaico modo interpretantur. Veriũq; sensum scripturæ corrũpere nitũntur

Erasmus in 1. Matth. c.

Si cum

Si cũ contentiosis agatur, quantumuis constet, Alma significare Virginẽ, non tamen euincemus ex his verbis, Virginẽ fuisse quæ cõceperit. Adeò multũ sibi, ac Iudęis, noui isti Euãgelici tribuũt, (ignoscat Erasmus, qui hac in parte cũ Iudęorũ interpretatione cõiurat) quorũ in præsenti loco vertẽdo, vel interpretãdo, studiũ eò ferè tẽdit, nomen vt Virginis supprimant aboleantq;, ne tantũ honoris deferãt Messię matri, & Catholicę veritati. Noui tamen Euãgelij patroni audiẽdi nõ sunt, cũ viri Apostolici seculi & spiritus, aliter ab eis sentiãt. Irineus: Non vera est (inquit) quorũdam interpretatio, qui ita audent interpretari scripturã. Ecce adolescẽtula habebit in vtero & pariet filiũ. Nec solùm Iræneus, sed & Tertullianus & Cyprianus, & Lactãtius & reliqui demũ Latini patres omnes cõstanter eandẽ lectionem, Ecce virgo, retinuerũt: sed & Greci patres vt Iustinus, Eusebius, Basilius, Chrisostomus, Cyrillus nõ discedunt ab interpretatione septuaginta, eamq; cõtra Iudęos fortiter hoc loco tuentur. Videas audacissimos hos, cõtra omnẽ impetum tam Latinorũ, quam Græcorũ, aggredi velle, quo tandẽ in Iudaicum mare prouoluantur? Sed vt magis eos cõfundamus, videant quid Ionathas, Vsilielis filius Paraphrastes Chaldęus, vir apud Hebręos summi nominis, ita locũ quoq; reddidit. Ecce virgo, sicut nũc legit Ecclesia. Cõsentit insuper Matthęi Euangeliũ Syriacè scriptũ: nec lingua Punica discrepat. Alma propriè Virginẽ vocans. Sed quo me vertit horũ insania, acsi contra eorũ impudentissimum errorẽ, contra Christũ, cõtra ipsius purissimam matrẽ, contra vniuersam Ecclesiam militantẽ, arma nũc sumere decreuissem. Hoc eatenus dixi, nam cũ sit primariũ fundamentum, quo Iudęi Messię aduentũ negare audent, videãt isti nostri nouatores, rẽ ne pudendam ac pœnitendam faciant, quũ siue prudẽtes & scientes, siue imprudẽtes & ignorãtes, nõ modo Iudæis præsentibus, sed & dãnatis iã olim hęreticis suo studio faueant, ac patrocinẽtur. Sed quid moror in istis, tẽpus mihi planè deficiet, si vellẽ omnia Scripturę sacræ loca recensere, in quibus mẽdacissimi isti Euangelici, vna cũ Iudæis, in perniciem Christianæ religionis cõiurarunt.

Veterum patrum de hac Isa. autoritate expositio.

Irineus.

Ionathas Chaldeus Paraphrastes, vt nos vertit Isa. locum.

Alma idem est quod virgo lingua Punica.

Populi pręterea Iudaici primaria capita Scribę & Pharisęi extitere, qui totis viribus nitebantur, verum & germanum legis intellectum, falsis ipsorum & ex proprio cerebro hausti interpre-

Hæretici Pharisęos immitantur qui falsis interpretationibus legem corrumpũt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tationibus obſcurare, & omnino inuertere: id quod adeò compertiſsimum eſt, vt etiam, qui à limine Scripturas ſacras ſalutarit paſsim inueniat. Et quid aliud, per Deum immortalem, noui iſti Euangelici nituntur facere, quam ſibi Scribarum & Phariſæorum in populo autoritatem conciliare, qua vniuerſæ Scripturæ ſacræ dogmata, quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt, obſcurare & ſuis mendaciſsimis interpretationibus deſtruere, & omnino tandem abolere, quo nihil ipſis Iudaicę impietatis deſsit. Quid nõ Luthe rus in Sacram ſcripturam fecit, vt ea quæ ſuis dogmatibus cõtraria planè erant violaret, deprauaret, ac omnino expũgeret? Quia ex D. Iacobi ſententia fideliſsima, opera bona ad ſalutẽ neceſſaria eſſe teſtabatur, ſine quibus fides infirma, & tandẽ mortua cẽſebatur. Cũ hoc videret omnino dogmati proprio, quo omnia opera Chriſtiano viro digna, peccata dicebat eſſe, D. Iacobi epiſtolã audacter reiecit, ceu Canone indignã, & contumelioſiſsimè quoq; eã appellauit, prę aliis vere ſtramineam, quod nihil ipſius iudicio haberet Euangelicę (ait) indolis. Simili etiam autoritatẽ, ne dixe rim rabie D. Pauli epiſtolam ad Hębreos. D. quoq; Ioannis tertiã, necnõ & ſecundã D. Petri: & Apocalypſim D. Ioannis Apoſtoli reprobare eſt auſus. Vides, lector optime, ſacrilega Lutheri auſa, in amputando ex Sacrarũ ſcripturarum Canone tot libros, tãto cũ Eccleſię diſpendio? Et quid iam dicam de adulteratis, ac perueꝛſis ab eo locis, cũ multi planè libri à diuerſis autoribus æditi, de eiuſmodi argumento in lucẽ prodierint? Hieronymus Emiſe rus vir doctiſsimus, & de Catholica religione benemeritus, ac Fredericus Staphilus, qui in caſtris hęreticorũ quondã militauit, & iſtorũ Euangelicorum fraudibus multos per annos à via veritatis ſeductus, Diuina tandẽ gratia ad Catholicã reuerſus Eccleſiam, tanquã fur domeſticus, varia eorũ ſtratagemata, quibus ad ſacrã Scripturam maximè peruertendam vtebãtur, nobis patefecit. Georgius Vuicelius quoq; hęc grauiſsima ſacrilegia Luthero exprobrauit, & alij nõ pauci, quorũ ſententiæ ſi recẽſendę eſſent, volumen integrũ, non pręludiũ operis dictarẽ, Fredericus Staphi lus, ſic ait. Multa locorũ centena in nouo teſtamẽto reperias, vbi textũ ipſum, miſerandũ in modum corrupit, alibi addẽs, alibi demens, Scripturaſq; Diuinas hunc in modũ vel trũcauit, vel aſſuendo quędam addidit, quę abominandas ſuas hæreſes inductis pulchris

Lutherus, quæ ſuis dogmatibus cõtraria erant è Scriptura deleuit.

Lutherus in epiſtolam D. Iacobi impie debacatur.

Hieronym. Emiſenus.

Fredericus Staphilus.

Georgius Vuicelius.

Apolog. par. 2.

chris coloribus fucarẽt. Imo profitetur diſerte Hieronymus Emiſerus, hũc pſeudo prophetam omnibus ferè libris, ſingulisq; propè capitibus Biblia falſaſse, ac ferè mille quadringẽtos errores hęreticos, mẽdaciaq; occultauiſſe ac immiſcuiſſe. Cũ tantos errorũ nephandiſsimos acerbos cũmulauerit Lutherus, quis non videat eũ, vna cum ſuis, pluſquam Phariſaico ſupercilio legẽ ſacram violare ac corrũpere magis voluiſſe, quã omnes ſimul Scribæ & Phariſęi, vnquam ſua inueterata malitia tẽtarunt. Optimè quidẽ veteres illi Patres, qui ad ſacra cõcilia vocabantur, frequẽter in ore habebant, Iudęorũ peſtem in nouam ſemper inſaniam recrudeſcere. Vnde fit vt ſi noſtra rectè ſe habeant, Iudaica male ſe ſe habeant oportet. Cõtra verò ſi Iudaica proſperãtur, noſtra omnino perire neceſſe eſt. Adeo enim noſtra Biblia ſacra labefactant iſti, vt vix locũ certum & firmũ inuenias in ea, quo Iudęos & hæreticos poſſes cõfutare. Idem quidem ſtudiũ Iudęis & hęreticis fuit, quo Dei veritatẽ ſacra Scriptura cõteſtatam, in pernicioſiſsimũ mendaciũ cõuerterẽt. Iudæi namq; hãc vnicã inuenere viã (teſte Origine) qua noſtra omnino euerterẽt, nẽpe ſi prophetarũ prędictiones, quibus Chriſti myſteria ſunt pręſignificata, aut manu vitiarẽt, aut falſa interpretatione peruerterẽt. Idipſum quoq; hęretici Iudaizãtes hoc tẽpore faciũt, qui pũctis deprauatè poſitis adictione, aut ablatione partiũ, noua biblia cõficiant: & ſi quid integrũ manet nouis inauditiſq; ante hęc ſecula, interpretationib? peruertant. Sabbathizantes etiam hodie Iudæos videmus, quos Euangelici multi, quo manifeſtius ſuũ Iudaiſmũ proteſtentur, imitantur, & vnà cũ ipſis Iudæis ſabbatha colũt. Staphilo teſte in ſua Apologia. Charolſtadius quoq; nullum feſtũ præter ſabbathum colendum volebat: quod teſtatur Eraſmus Albertus vir doctiſsimus contra Charolſtadium. Qui vt teſtaretur Iudaicam ſectam ſe ſe libenter fuiſse amplexatum, die ipſo Natalis Domini, omnes Charolſtodiani per Germaniam prophanis ſuis manibus operibus manuariis publice intenti, ex ipſo pręceptoris mandato diligenter exercebantur. Cæterum quantopere cupiat Lutherus, Diem Dominicum Paſchæ immutatum, docet lib. de Conciliis. In quo, Principibus perſuadere conatur, feſtum Paſchæ, eſſe inter mobilia feſta computandum, ita vt in quemuis diem incidere queat, ſicuti dies Natalis, Purificationis, & Apoſtolorum,

In præfatione annotationũ noui teſtamẽti. Luther.

Euangelici cum Iudæis Sabbathizant. Staphilus in Apol. par. 2.

Charolſtadius nullum præter Sabbathum feſtum agnoſcebat.

Lutherus diem Dominicum Paſchæ immutare cupit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stolorum, Iudaizare enim & nimis superstitiose agere Ecclesiam & PP. Niceni concilij, ait iste Iudæorum fautor Lutherus, quod post pleniluniũ Martij diem Paschatis, in diem Solis collocarũt. Quod si ex Lutheri sentẽtia fiat, iã Apostolica perierit traditio, qua post sabbathũ Dominicam voluere collendã Resurrectionẽ. Ab hac Iudaica prophanatione nõ abludit, quod protestantium quidam, carniũ inopia aducti, aliquot dies cogũtur à carnibus abstinere, quod Catholicorum odio malunt die Dominico, quam alia quauis hebdomadis feria à carnibus abstinere.

Protestãtes aliquot. Catholicorum odio. Diebus Dominicis piscibus vescuntur.

Imagines Iudęi nõ ferũt, & ne ipsi absimiles videantur Euangelistæ mẽdacissimi, omnes impetu quodã ferino in sacras ædes & imagines insurgũt. Zuuingliani, Caluiniani, Anabaptistę, Suuẽfeldiani, omnes à Luthero edocti: qui cũ innouãdæ religionis dẽt operã, infensis animis aduersus Catholicã Ecclesiam hostiliter belligerãtur. Etenim nouos Vvaldẽses nobis referũt, qui ante annos ferè quingẽtos, hoc est, sub Frederico primo Cęsare, pestiferũ sparsere dogma, imagines siue Christi, siue sanctorũ, ab Ecclesia tolli oportere, quas alioquin qui admitterẽt, eos idololatras esse cẽsendos affirmabãt. Sic enim istis libuit veterẽ Iconomachorũ, qui Xenaię hęresim (de qua Nicephorus mentionẽ facit) amplectũtur, imo & Manicheorũ & Iudęorum errorẽ stolidũ renouare, nullũq; sacris imaginibus in Ecclesia locũ relinquere, ne parũ scilicet, cũ impiis sępe damnatis insanirẽt. Est id sanè verisimũ, multisq; modis cõprobatum, crudelẽ impietatem, & impiam crudelitatẽ, in Iconomachis tùm veteribus, tùm recẽtioribus elucere. Illi enim cũ suis Leonibus maximas in Ecclesia Imperioq; turbas quõdam dederunt; cęsis multis eiiam piorũ millibus, ac iisdẽ vel pręcipuam prębuere causam, cur Oriẽtale Imperiũ ab Occidẽtali auulsum, paulatim interciderit. Hi verò, quorũ ętate nostra princeps, Andræas Charolstadius fuit, adeo se feros ac rabiosos declarant, vt ad seditiones in populis, ad profanationes in tẽplis, ad clades & cędes calamitatesq; in prouinciis excitandas, nati esse videãtur. Quis ore exprimere posset, id quod ipse meis hisce ocu lis in Velgio vidi, crudelitatẽ immanissimam, quã in imagines, ędes; sacras, in vniuersumq; ordinẽ ecclesiasticũ exercuerũt: sępè videres tẽpla (horreo referre) Sacerdotũ sanguine madere, quod si ex ęquo iudicare volum⁹, omnẽ Turcarũ feritatẽ, ac Barbarorũ

Vide Nicephor. lib. 16. c. 27.

Veteres & noui Iconomachi valde crudeles & impij.

Quam crudeles fuerint noui Iconomachi in Catholicos.

sęuitiam, superare credemus. Proinde nullã Christi Dñi Crucẽ, nullã Deiparę Virginis imaginẽ, nullã cuiusquam sancti effigiẽ illic apparere sustinent, magnaq; religione caucẽt, ne vllũ veteris religionis & pietatis vestigiũ in suis Synagogis reliquũ habeant, sed pro Christianis templis, abominationẽ desolationis facere, ac retinere, sibi glorioſum etiã arbitrantur. Quod enim iam prĩdem optabat, hoc tandẽ assequutus est Sathan, vt nouũ suum in Europa Regnũ, quod ex mera sectarũ hæreticorum & Iudęorũ colluuie conflatum validè corroborauit, Barbarica imaginum ædiumq; sacrarũ demollitione: tanquã illustri nota, insigniatur, atq; ab omnibus dignoscatur. Hæc de imaginibus dicta sufficiãt, vt videas hos nouos Euangelistas, non modo Iudaizare, verum etiam Turcarum feritatem excedere, vt Iudaismum quam profitentur defendant, stabilemq; faciant.

Ad matrimoniũ secundum Iudęorum leges, sępe ab ipsis celebratũ veniamus. Matrimonium secundũ Mosaycas leges in affinitatibus Iudęi colũt, quos Melanchthon pertinaci sequitur animo, docẽs Moysi leges omnino seruandas, tanquã iustissimas iustaq; ratione à Deo datas: nõ tamen Ecclesiæ Canones, quos tanquã spurias leges contẽnit, agnoscit. At hoc nostro lugubri seculo, eo impudẽtię Euangelici venerũt, vt legitimi matrimonij legibus contẽptis, scorta potius quã matrimonia sequãtur. O quã pulchre D. Hieronymus dixit: Difficile est (inquit) hęreticum reperire, qui diligat castitatem. Hinc est quod præcipui sectarij ex monachis se maritos facere voluerũt. Vt Zuuinglius, Pelicanus, Buzerus, Lutherus, quibus Oecolampadiũ, Ioannem Spangeuergiũ. Petrum martyrem, Bernardinũ Ochinũ, fas est numerare, tales ætate nostra fuisse eos constat, qui è Sacerdõtibus & monachis apostatę facti, sacrum cælibatum, cui se perpetua religione obstrinxerãt, cũ sacrilegis nuptiis cõmutarint. Prima fide Deo sollẽniter data, per summũ sęculus violata: quas leges ipsos secũ seruare speramus? quasue leges nuptiarũ rudi vulgo proponent? Pudet profectò dicere, quod Hetzeum facere nõ puduit, qui cũ insignis esset Anabaptista, vt summã impudicitiã orbi declararet, tredecim simul duxit vxores. Et quę docet Bernardinus Ochin⁹ libellos tali autore dignos edidit, quibus polygamiam inter suos docere veritus non est. Placuit & Buzero studiũ commendandę

Hæreticorũ multi matrimonium secundũ leges Mosaycas in affinitatibus, cũ Iudæis celebrant.

Hieron. in cap. 7. & 9. Oseæ.

Hæretici multi ex monachis se maritos fecerunt.

Hetzeus Anabaptista tredecim simul habuit vxores. Bernardin⁹ Ochinus & Buzerus Polygamiã docuerunt.

polygamię

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matrimonium posse dissolui leuibus de causis Caluinus docet.

polygamiæ,vt quorundam nobilium in rescindendis coniugiis audaciæ,vel indulgeret, vel satisfaceret. Caluinianis verò est familiare,modicis, leuibusq; de causis sacrum matrimonij vinculũ soluere,sicut in Lutheranis etiã Ecclesiis fieri sępe solet,vt maritus vnus,duas simul vxores habeat, ex Magistratuũ autoritate.

Canisi. li.2. de Deipara Virgine.13.

Paucis ab hinc annis Sebastianus Flaschius Mansfeldiensis è Lutherano concionatore Catholicus factus,vt D. Canisius testatur, qui certò & crebro se comperisse affirmat,Magistros Euangelicos(vt vocant)inter quos bonam vitæ partem ipse trãsegit,adeò suis vxoribus non contentos esse,vt ad insaciabilẽ libidinem suã

Hæreticorũ insaciabilis libido.

explendam, iuxta Lutheri magistri doctrinam frequenter abutãtur ancillis,ac aliorum etiam vxoribus vim inferant, nec raro,quod in Euãgelicæ doctrinę professoribus multo est fœdius, illos mutuo suas inter se cõiuges perinde ac merces,videlicet permutare scribit. Videas quale Euangelium venditent isti, non semi Iudęi,sed duplo ipsis Iudęis ipsisq; Paganis & Turcis peiores,

Hæretici cũ Iudæis propter adulterium matrimonium dissoluunt.

qui tam effreni carnis libidine absorti,nullis non modo Diuinis sed nec humanis legibus pareant? Et quid de matrimonij indissolubilitate dicam? Propter adulterium dissoluunt Iudæi matrimonium, ita vt liceat aliam ducere. Pari quoque modo Euangelici isti indissolubilitatem non agnoscẽtes, eademq; ratione dissoluendum docent,ita vt personę innocenti liceat alteri nubere.

Melanchthon in locis cõmunibus, & in examine ordinã.

Sic docet Melanchthon. Vnde & factum legimus vt hac de causa quidam intra semiannum tres duxerit vxores Geneuæ. Vlterius,maiori qua possum breuitate procedere oportet,vt Euangelicos istos falsarios,Iudęos potius quã Euãgelicos dicamus.

Leges Moysi iudiciales cum Iudæis seruandas multi hæretici docent. Melanch. in Apolo. Augustanæ artic.16. Idem lib. Chroni.3.

Leges iudiciales & forenses secundũ Moysen Iudæi inuiolabiliter seruant, idipsum & Charolstadius à suis faciẽdum grauiter docet, nempè vt iudicialibus legibus Mosaycis cuncti pareant: vt Melanchthon affirmat,licet ipse nõ volebat omnino abolitas leges manifestè,sed cõtendebat oportere,iudicia publica exerceri iuxta forenses leges Moysi.

Vsuras noui Sectarij cũ Iudæis exercent.

Itẽ de vsuris quid Euangelici sentiant videamus. Vsuras esse licitas Iudęi,non solũ sentiunt, sed tota ipsorum vita,quam ex eis comparare assueuerant,supra totius vniuersi nationes, loquitur:

Molineus cum Bucero licitas faciũt vsuras.

quibus omnes ferè mũdi nationes exhauriunt. Has etiã noui sui Euangelij prętextu licitas docet Bucerus, Molineus quoque qui ipsorum

ipsorum sequitur partes. C. de eo quod interest: imo Lutheri mãdato se se vsuras exercere,dictitat quidam Pastor ad Hieręuadũ, & in quærela Lutheri iam pridem in lucem edita.

Circumcisionẽ reuocant Sectarij.

Porrò ne quid Iudęis saluum relinquant Euangelici,inter eos etiam reperire est,qui circuncisionem carnis reuocent: vnde & circuncisos quosdam narrat Cardinalis Hosius, qui mores ipsorum probè nouit,cuius testimonio fidẽ adhibere possumus. His

Hosius in cõfe. Polon.

nõ absimiles sunt,qui manna in cœna Dominica se se edere adfirmant,ne quid à Iudęis varient. Plura atq; horrenda ea,narrare potuissem,lector amãtissime,quibus sordidissimi isti hęretici Iudaizantes,sub prętextu Euangelij ac verbi Dei, Ecclesiã inuadere nituntur,ni iustè timerem purissimas tuas aures offendere: satis mihi factum esse puto,si ex iis quę à me hactenus probata & luce clarius ostensa fuerunt, eos in Iudaismi auernum prolapsos euincero. Atq; ita tandem ex vno eodemq; inferni antro, ex vna eademq; Sathanę stirpe,eos in sua obstinata errorũ nequitia genitos esse agnosces. Hęretici quidem ab antiquis Patribus Iudęorum dicuntur esse fratres: quos non facile dignosces vtrum hęretici Iudęi sint,an Iudęi hęresum mõstra pepererint. Vlterius eos prolabi ostendamus. ¶ Ad Mahometismũ quoq; ex ipsorũ Euan

Manna in cœna esse alieni Sectarij tenent.

In Mahometismum prolabũtur hæretici.

gelica dogmata pari quoq; impietate eos currere graue nõ esset ostendere. Verũ si omnia recensere velẽ,in quibus miseri homines,sub specioso Euangelij sermone cũ Turcis coniurarunt in Ecclesię pernicię,nullum planè inuenirẽ terminum,quo instituto meo finem facerẽ,aliqua tamen,ne ieiuna percurrat oratio,ad notare libet. Historici,ij qui de initio rerũ Turcarũ scripserunt, vnanimes affirmãt Mahometanę fidei doctrinã, quę in Alcorano cõscripta est,conflatã esse à quodam Sergio & Ioanne, quorũ hic Nestorij, ille Arrij hęresim sectabatur,& à quodã Iudęo Talmudista: Ex hac triplici infectione,quid obsecro aliud, quã Mahometaneũ tosicũ decoqui poterat? Hæreses autẽ, quę hoc seculo nostro tanquã ex equo Traiano cateruatim, adeoq; frequẽtes eruperunt,vt ante hac nunquã: si quis tamen earũ prę cipuas,quę nũc potissimè grassantur cõsideret,in Mahometismũ,pro maiori parte eos coniurasse reperies: vt optime Fredericus Staphylus probat in Epistola ad Episcopum Eystetensem.

In quibus Mahometani cum Euãgelicis conueniant.

Multa enim sunt in quibus inter vtramq; partem Mahometanos

Universidad de Deusto
Biblioteca

nos,atque ſectarios,haud male conueniunt: niſi quod in quibuſdam hi certe illos ſuperare videantur. Vtrinq; hominem libero arbitrio exuunt,nouę legis proprium ſacrificiũ è medio tollunt, pleraq; ſacramenta reiiciunt,ſacros ordines aſpernantur,Mariæ & ſanctorum cultum,ac ferias abrogant,pias imagines ex hominum aſpectu ſubmouent,aliaq; demum veteris Eccleſiæ & Catholicę religionis probata inſtituta, præ ſe ſuperbè deſpiciunt, ſubſanant,exterminantq;. In quibus tamen furor hęreticus, Mahometanam crudelitatem frequenter excellit Turcis quidem ſuam cuiq; religionem integram permitentibus, nec prohibentibus Chriſtiana ſacra in ſuis regionibus publicè cẽlebrari,ſecta riis verò ſic nouam ſuam religionem inuehentibus, vt veterem aboleant,omneſq; eius cæremonias in tẽplis mutent,abiiciantq;, commune eſt. Si ſingula hæc per ordinẽ,quę clariſsima ſunt probare pergerem longior fieret oratio quàm par eſſet: dicta ergo iam ſufficiant.

Heretici Mahometanis peiores.

Ex Euangeliſtis Atheiſtæ euaſerũt

Quod autem in Atheiſmi baratrum Euangelici iſti prolabãtur,haud difficile erit oſtendere. Eò impietatis multi deuenere, vt nec Chriſtũ,nec Deum,nec deniq; diabolum, nec cælum,nec infernũ eſſe mordaciſsimè profiteantur. Conqueritur Hedio in epiſto.ad Melanth.de ſuis Euãgelicis,quod & Catholici paſsim per Germanias,Galiaſq; perdolẽter in ipſis videmus:ex Catholicis fieri Lutheranos,ex Lutheranis Zuuinglianos,ex Zuuinglianis Suuencfeldianos, tũ mox Atheos, ſiue Epicureos. Eſse certe inter illos Atheorũ plurimos,varij ſcriptores fide digniſsimi cõmemorãt. Teſtatur Petrus Viretus eſse quoſdam Ludimagiſtros ex illo Epicuri de grege porcos, qui in ſcholis ſoleant ſuis ſæpè ſcholaſticis occinere,illũ vere beatũ,qui vti eſt apud Virgilium.

Petrus Viretus lib. 2. de Miniſtris. Ludimagiſtri,quã plurimi Atheiſtæ.

Metus omnis & in exorabile fatum
Subiecit pedibus,ſtrepitumq; Acharontis auari.

Theodorus Beza Atheos.

Hoc nomine,quã male apud ſuos audierit Theodorus Beza, teſtãtur eius cõmilitones Pariſienſes & Aurelianẽſes,quibus huius profeſsionis,haud obſcura nõ infrequẽs edebat paradigma. Hoc eius cantillant Epigrama. Hoc loquũtur &facinora,ita vt dictis factiſq; ipſum Atheõ agnoſcas. Iſtiuſmodi cõplures eſse Geneuæ in Eccleſia,quam dicunt Italica. Vnũ illud ſatis ſuperq; arguit: nam cum Caluiniſtæ iſti, de abolendo ſemel Pontificatu Romano,

Geneua in Eccleſia Italica multi Atheiſtæ.

mano,purgatorio extinguendo, aliiſq; Catholicæ Dei Eccleſiæ dogmatibus delendis,inter ſe conſultarent,vnus præ cæteris ſui magiſterij faſtum ſpirans,prodigens ampulas & ſexquipedalia verba,ſic orſus affatur. Dicamus omnes animam, vnà cum corpore extingui,ſic purgatorium cum Miſſa,& Romano Pontifice ſemel aboleuerimus. Sed quia propter voluptatis commoda virtutis ſpeciem colendam ducit Epicurus, itemq; cùm intelligeret Sathanas Magiſtratum mutari poſſe, tolli non poſſe: maluit hos ipſos Epicurij greges,ad Imperium Mahometanæ perfidiæ traducere,certa ſpe voti ſui, quam incerta eos ſub Catholicæ Eccleſię tectis relinquere. Eamq; ob cauſam has iſtas de religione omnes contentiones,eò direxit,eò conuertit, vt tandem in Alcorani fidem tranſformentur vniuerſę hereſes. Nihil certe penſi habent Euangelici iſti,Sathanę ipſiſsima membra,quid doceant,faciantúe,modo ſuo Deo ventri accommodent, aut ſaltem ſuæ perfidiæ hoſtibus incommodent, aut tandem veritatẽ, in quam oppugnandam coniurarunt,ſi non aboleant,ſaltim aliqua ex parte obſcurent.

Egregia, ſed licet. Caluiniſtarũ ſententia.

Nec mireris,Chriſtianę Lector,ſi hæreticorum cuneos,in Iudaicæ cæcitatis baratrum demerſos videas,nam hęretici ipſi,nõ modo Iudęorum fratres ſunt,vt antiquorum patrũ concors ſententia fert,verum etiam ſi eorum maximè,qui hęreticorum ea pita eſſe gloriantur & ſunt, origines ſtudioſe præſcrutati fuerimus,facile deprehendemus eos, vel à Iudęorum ſtirpe progenitos,vel maiores eorum Iudęorum hęreſim profeſſos fuiſſe. Diuina certe inſpiratione factum fuiſſe non dubito, vt Incliti Reges Catholici Ferdinãdus & Eliſabet,antequam ſanctæ Inquiſitionis officiũ in ſuis Regnis fœliciter fundaſſent & ſtabiliſſent ſubolfecerint hęreſes,quæ ſuo tempore in ſuis Regnis,magna cum eorum iactura pullulabant,ex Iudęorũ fœtidiſsima ſentina emanare. Vnde factum fuiſſe conſtat,teſte pio viro hiſtoriarum fideli ſcriptore Illieſcas, quod licet varia à Regibus adhibita fuerint remedia,ne à Iudæis Catholici infici poſsint, & vt conſortium Iudęorum facilius Catholici vitarent, ſanctiſsima lege ab ipſis promulgata,ſtatuerunt, vt in ſingulis ciuitatibus loca ſeparata Iudęorum habitationi cõuenientia magiſtratus ſecernerẽt: vbi recluſi Iudęi,ſua peragerent negotia,à Chriſtianorũ comercio

Illieſcas in cepit de Iudæorum exilio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cio separati. Id quod antea tempore Regis Ioannis II. cõsilio D. Pauli Antistitis Burgensis inceptum fuerat, exequutioni mandari, vt in Patriarchę Pauli vita notauimus. At vafra, qua semper soliti fuerunt caliditate vtentes, lege posthabita, cum ipsis Catholicis colloquia conferre non cessabant, ipsosq;, quoad poterant inficiebant, sicq;, vel in Iudęorum nassam, vel in pernicioſam aliquã hęresim eos pertrahere conabantur. Id quod manifestissimis efficacissimisq; testimoniis. Amplissimus ille Cardinalis F. Ioãnes à Turrecremata, qui in minoribus sub sancti Dominici clarissima religione agens, primus, ob insignem viri pietatem & religionem, cum eximia eruditione coniunctis, hęreticæ prauitatis Inquisitor fuit factus, Catholicis Regibus euidenter demonstrauit. Qui zelo pietatis incensi, vt tantis his malis, extremum adhiberent remedium, cum in villa de Sancta Fe nuncupata agerent, vltima die mensis Martij, anni 1492. pragmatica & vniuersali lege sanctè sanxerunt, vt Iudęi vniuersi, qui ad Christi fidem conuerti recusarent, intra quatuor mensium terminum è limitibus Hispaniæ sub extremi supplicij pœna exterminarentur. Sic tãdem Hispania ab hac Iudæorum colubie maiori ex parte libera fuit. Nec tamen adeò expurgata, quin aliquid eiusmodi infectionis latenter remanserit, quam summo pietatis studio, hæreticę prauitatis Inquisitores erradicare studẽt. Qua in re studium eorum commendatione diuinissimum est, ipsi enim, quo efficatiora remedia adhibeant, summa diligentia nitũtur, origines eorum, quos in hęresim prolapsos vident, à prima stirpe deducere, ipsosq; maiori ex parte ex Iudæorum prosapia originem trahere, reperire solent. Quod si pari pietatis studio ac diligentia, qua hęreticę prauitatis Inquisitores in Regnis Hispaniarum, Diuino quodam impulsu ac literis sacris edocti, hęreticorum origines à suo stirpe Germani superiores ac inferiores vna cum Galiis deduxissent, facilè hæreticos maxima ex parte à Iudęorum propagine eos origines suas traduxisse, euincere potuissent, ac ex obstinatissima Iudęorum cęcitate suos pestilẽtissimos errores hausisse, facile cognouissent. Fateor me sanè quorundam hęreticorum origines curiosè inuestigasse, quondam in Germania, & à Iudaicis parentibus eos fuisse progenitos inuenisse, è qua putidissima stirpe suos fœtidissimos errores facile haurire potuerunt.

Cardin. F. Ioannes à Turrecremata primꝰ Inquisitor fuit.

Iudæi ab Hispania omnino expulsi.

1492.

Iosuæ 7. *Vbi genealogia sacrilegi Achan, qui nullit de anathemate, & ob grauissimũ hoc peccatum lapidibus iure obrutus fuit, inuenies: id quod etiam in variis Scripturæ sacræ locis fieri solet, vt sicut generationes electorum benedicitur, ita prauorum generatio maledicatur.*

En habes

En habes, candide Lector, primariam causam, quæ me maxime impulit, vt ea quæ contra Iudæos scripta inuenire poteram, studio indefesso peruoluerem: sciẽs neminem cum fructu disputationes aduersus Sectarios instituere posse, ni prius latebras omnes, quibus se se tutari posse cõfidunt perlustrarit. Hęreses enim, teste D. Hieronymo, ad suam originem reuocare, refutare est. In orcum & obstrutissimam Iudæorum lernam illos penè omnes fuisse demersos, vt vt potui tibi non sine cordis dolore, eorũ certe misertus, ostendi: vt tu quoque pro pietate, quæ in te est, mœrore affectus compatiaris. Verum enimuero morbi grauitatem infirmo extremè laboranti ostendere, & medicam ipsi manum non adhibere, quid est, quam in extremam desperationem miserum coniicire? Morbum omnium grauissimum, viscera interiora penetrantem, hęreticos habere cognoscimus: & ad extremum malorum, nempè ad Iudaismum & ad Mahometismum, ac etiam ad Atheismum vsque peruenisse certo scimus. Qua (obsecro) commodiori ipsis poterimus subuenire medella, quã vt pharmaca iam pridem ab expertissimis medicis, contra eiusmodi venena parata, ipsis propinemus? Quæ nulibi melius securiusq; inueniri posse mihi validissimè persuasi, quàm in præclaro ac doctissimo viro D.D. Paulo de Sancta Maria, Inclitæ Burgensis Ecclesiæ Episcopo dignissimo, qui è grauissimo Iudęorũ morbo fœliciter emersus, pharmaca è cęlo, non sine miraculo sibi à Deo propinata, è variis & vberrimis salutiferisq; Scripturæ sacrę succis expressa, sibi fœlicissimę veritatis lucem, vitamq; cõparauit. Eaq; in Ecclesię Dei apoteca perpetuò seruanda, atque cunctis Iudaicę pestis morbo laborantibus, tãquam summum & præstantissimum remedium, Christiana pietate reliquit, qua omnes Iudaico veneno infecti, salutem & vitam vna cum ipso sibi vendicare possint.

Aduersus hæreticos omnes latebræ perquirenda.

Hieronym.

Quomodo hæreticorũ morbus sit curandus.

D.D. Paul. de Sancta Maria, quo pharmaco à Iudaico morbo fuerit curatus.

¶ *Præludij finis.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

INCIPIT DIALOGVS,
QVI VOCATVR SCRVTINIVM SCRIPTVRARVM,

Compositus per Reuerendum Patrem Dominum Paulum de Sancta Maria, Magistrum in Theologia, Episcopum Burgensem, Archicancellarium Serenissimi Principis D. Ioannis Regis Castellæ & Legionis.

Quem composuit post Additiones per eum compositas ad Postillam Nicolai de Lira, Anno Dñi M.CCCC.XXXIIII. Anno verò ætatis suæ LXXXIIII.

SCRVTAMINI SCRIPTVRAS, in quibus putatis vitam æternam habere, & illæ sunt quæ testimonium perhibent de me. Ioan.5. g.39.

CHRISTVS volens Iudæos instruere circa ipsius cognitionẽ, in qua vita æterna consistit, iuxta illud Ioan.17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Ioã.17.a.3. Deũ, & quem misisti filiũ tuum. Quę quidem cognitio per sacra rum Scripturarum Scrutiniũ habetur, de quo Psalmus: Beati qui Psal.118.a.2 scrutantur testimonia eius, &c. eos de huiusmodi scrutinio faciendo exhortabatur, dicens: Scrutamini scripturas, &c. In quibus verbis tria notãtur, quæ ad cognitionem Christi per intelligentiam diuinarum scripturarum requiruntur. Vnum est, quod mysteria Christi in sacra Scriptura tradita, non sunt quærenda solũ superficialiter & perfunctoriè, sed diligenter & per modum scrutantis. Vt verus sensus literæ clarius, seu verius reperiatur, ad modum illius, qui rélatentem per obscuritatem, seu confusionem in aliqua domo per diligens scrutinium vult reperire. Vnde Sopho.1. Deus intendens cogitationem in Hierusalẽ occultè perpetratã reuelare, dicebat: In illo tempore scrutabor Hierusalẽ in lucernis. Per lucernas enim consueuerunt abscondita in latibulis, seu obscuritatibus reperiri. Quod quidẽ scrutinium scripturarum in primitiua Ecclesia audiẽtes Apostolorum doctrinam, cõtinuò exercebãt. De quibus Acto.17. Quotidie scrutantes scripturas, si hæc ita se haberent. Secũdum verò, quod in prędicto verbo notatur est, quòd non solum ex scripturis sacri Canonis, scilicet, veteris testamenti sunt accipiẽda testimonia Christi, sed etiã ab aliis scripturis apud ipsos Hebræos autenticis: et ideo dixit: In quibus putatis vitam habere: quasi dicat: Nõ solum scrutemini scri-

Sopho.1.c.12

Actor.17. c.11.

Tria ad Christi cognitionẽ requiruntur.

Primũ quod non perfunctoriè, sed diligenter quæratur & scrutetur.

Secundum, quod non solum ex scripturis, sed ex glossis autenticis Hebræorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pturas, in quibus vere vitã æternam habetis, quæ in sacro Canone veteris testamenti continentur, sed etiam illas, in quibus putatis vitam habere, scilicet, quæ apud vos sunt autenticæ, licet in se autoritatem nõ habeãt. Quæ quidẽ scripturæ sunt glossæ, seu autoritates Talmudicæ, & alia scripta, apud ipsos autentica. Ex talibus enim possunt summi efficacia argumenta contra eos: tum quia in nõnullis misteriis Diuinis, quantũ ad aliqua, quandoq; prophetabant nesciẽtes, vt legitur de Caipha Ioã. 11. Tum quia in iudicialibus, & in disputationibus Dialecticis, confessio aduersarij pro sufficienti habetur probatione. Si autem cõtra hæc dicatur, quod scriptura Talmudica, & huiusmodi, nõdum erant tempore Christi scripta. Dicendum, quòd verũ est quantum ad modum, quo nunc sunt in voluminibus totaliter cõpilata, seu ordinata, sed erant scripta per longum tempus ante, per partes, & quasi per modum apocripharium, & postea fuerunt compilata, seu coniuncta, & in libris publicis redacta: sicut Gratianus inter nos compilauit decreta & dicta sanctorum, quæ antea à magnis temporibus fuerunt ædita. Et quod sic sit de Talmudica compilatione, seu constructione, habetur expresse à Ra. Moyse in suo Deutero. quod est liber magnę autoritatis inter eos, in parte prohemiali: vbi principaliter agitur de Talmudica autoritate, de tẽpore quo compilatum, siue constructum fuit. Tertium, quod in prædicto verbo notatur est, quòd per scrutinium scripturarum contra Iudæos non est quęrendus sensus mysticus, sed solum literalis, à quo enim solo, secundum Augustinũ contra Donatistas, & in aliis locis efficax sumitur argumentum, & ideo subdit: Illæ sunt quæ testimoniũ perhibent de me. Testimoniũ enim probationem dicit manifestam, quæ ex solo sensu literali, vt dictum est habetur. Si autem contra hoc dicatur, quod sensus literalis, qui ex primariis significatis per vocem accipitur, non indiget scrutinio, cum talis sensus se offert intellectui, & ideo de tali sensu impropriè diceretur: Scrutamini scripturas. Sufficeret enim dicere, legite, seu intelligite scripturas. Dicendũ, quod licet sensus literalis Sacræ scripturæ ex significatis primariè per vocem accipiatur: non tamen ex hoc sequitur, quod scrutinio non indigeat, ad verum literæ intellectum reperiendum. Sunt in sacra Scriptura multę dictiones ęquiuocæ, significantes diuersa, quæ ad hoc, vt sciatur, sub quo sensu accipi debeant, requiritur rationis scrutinium. Similiter sunt in scripturis, aliqua parabolicè tradita, in quibus aliquid propriè, aut aliquid significatiuè traditur. Vnde ad sciendum quomodo debeant accipi, requiritur scrutinium. Similiter cum

Ex Talmud efficax argumẽtum sumitur contra Iudæos.

Ioan. 11. g. 51

Obiectio.

Solutio.

Rab. Moys.

Tertium ex solo sensu literali efficax contra Iudæos argumentum sumitur.

Augustinus contra Donatistas.

Obiectio.

Solutio.

Quomodo ex sensu literali sit scrutanda scriptura.

cum veritas alicuius scripturæ literaliter intellecta veritati alterius repugnare videtur: quod sæpe contingit in sacris scripturis, ad literam intellectis, oportet recurrere ad rationis indaginem: vt repugnantia inter sacras tollatur autoritates: quæ & multa similia occurrunt contra Iudaicam cœcitatem disputando, vt infra patebit. Quorum respectu & similium ratione Christus dicit: Scrutamini scripturas. Vnde Chrysostomus super hoc verbum ita dicit. Non autem ad lectionem simplicem scripturarum, sed ad scrutationẽ exquisitam eos mittebat: quia ea, quæ de eo dicebantur in scripturis, desuper obumbrabãtur, nec in superficie exprimebantur, sed velut quidam thesaurus recõdebatur. Hęc ille. Quę quidem obumbrationes per æquiuocationes & apparentes contradictiones & huiusmodi, in ministeriis Christi, pręsertim in antiquo testamento traditis, sæpè occurrunt, propterea aq; propriè Christus eis præcipiebat. Scrutamini scripturas. Sed attẽdendum est, quòd quia ipsi Iudæi, specialiter Pharisæi, non ex toto corde exquirebant Christum, vt eum veraciter agnoscerent, sed potius vt occasionem eum repellendi inuenirẽt: ideo in scrutinio scripturarum non de eis verificatur verbum prædictum. Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum. Non enim ex toto corde exquirebant eum, sed potius de eis circa hoc propriè dicitur illud Psalmi: Scrutati sunt iniquitates. Taliter enim scrutati sunt scripturas, vt ex eis niterentur negare Christum esse verum Messiam: & sic de is verificatur illud, quod sequitur: Defecerunt scrutantes scrutinio.

Chrysost.

Pharisæi nõ ad cognoscẽdũ Christũ, sed ad repellendum, eum quærebant.

Psal. 118. a. 2

Psal. 63. a. 7. *Scripturæ quomodo malè scrutãtur.*

Intentio huius tractatus.

PRimo discurrere per errores Iudæorũ, pręsertim principales, quibus impediũtur, seu retrahuntur à cognitione veri Messiæ, ostendendo per verum scrutinium scripturarum, quòd ipse est verus Christus, & quòd ipsi iniquè scrutantes defecerunt scrutinio.

Intentio autoris est. Primo ostẽdere per scripturas, Christum esse verũ Messiã.

Secundo, quia nõnulli etiam veram fidem habentes, de quibusdam in sacris scripturis contentis, vel quæ ab Ecclesia, seu à Doctoribus sanctis traduntur, quorum rationem ignorant, sæpè mirantur, sic vt ex quadã deuotione talium rationẽ scire appetentes, illa scrutãtur: iuxta illud Psalmi: Mirabilia testimonia tua Domine, ideo scrutata est ea anima mea. Ideirco ad talium deuotionem excitandam, eorum admirationem rationabiliter soluendo, secũdo loco procedetur. Vnde primus tractatus in duas partes diuiditur. Quarum prima in forma Dialogi cõposita est, vt per vnius aduersantium inquisitionem, & alterius discussionem, veritas clarius elucescat.

Secundo, in fide iam firmatis ostendere per scripturas, illa quæ ab Ecclesia sunt vobis data.

Psal. 118. & 129.

Primi libri diuisio in duas partes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cessat. In qua quidem altercatione, nomine Sauli, Iudæũ, seu Pharisæum nominaui, eo quod tunc inter persecutores doctrinę Christi, Saulus fuit precipuus: de ipso enim legitur: Saulus enim adhuc spirans minarum, & cædis in discipulos Domini, &c. Actorũ. 9. Catholicus verò sub nomine Pauli cognominatur, de quo legitur in Actibus capitulo prædicto: Paulus autem magis conualescebat & confundebat Iudæos, qui habitabant Damasci, affirmans, quoniam hic est Christus.

Quare Saulum inquirẽtem & Paulum respondentẽ posuerit.

Actor. 9. a. 1.

Secũda verò pars modo procedit didascalico, in qua fidelis post fidem susceptam, discipulus, vt talis, de quibusdam in sacris testimoniis scripturarum cõtentis, scrutando miratur, & à magistro iam in Catholica doctrina erudito, horum declarationem, seu intellectum deuotè petit: à quo horum declarationem recipiens, deuotior redditur. Et quia ad vtrunque scrutinium prędictorum rectè agendum, auxilium requiritur Diuinum: ideo præcor cũ Psalmista: Da mihi intellectũ, & scrutabor legem tuam, seu mandata tua: vt sic ad mandatorum Diuinorum meritoriam custodiam attingere merear: de qua subdit: Et custodiam illã in toto corde meo. Per quam custodiam ad summã retributionem deuenitur: iuxta illud: In custodiendis illis retributio multa. Quam nobis concedat Christus Dei filius.

Psal. 118. & 34.

Psal. 18. d. 12

PRAESENS AVtem tractatus diuiditur per distinctiones, distinctiones verò per capitula modo infrascripto.

Distinctio prima, de Scrutinio scripturarum, quæ loquitur de his, qui saluandi, seu redimendi erant per Christum in lege promissum. Et continet quatuor capitula.

In capitulo primo ostenditur, quòd non solum Iudæi, seu Israelitæ, qui de genere Iacob descenderunt secundum carnem saluandi erant, seu redimendi per Christum, sed etiam de aliis nationibus erant saluandi, & quod non omnes Israelitæ saluandi erant, sed valde pauci eorum.

In secundo capitulo continentur obiectiones contra prædicta cum eorum solutionibus.

In capitulo tertio, ostenditur, quod per Messiam erant ruendi, & scandalizandi principales, seu maiores, & etiã populares populi Israelitici.

In capitulo quarto, ostenditur quomodo diuersis significationibus horum terminorum Israel, & Iuda, & Iacob, & huiusmodi vtendum sit, in expositione sacrarum autoritatum.

CAPI-

CAPITVLVM I.

In quo ostenditur, quod non solum Iudæi seu Israelitæ, qui de genere Iacob descenderunt secundũ carnem, saluandi erant, seu redimendi per Christum, sed etiam de aliis nationibus erant saluandi: & quòd non omnes Israelitæ saluandi erant, sed valde pauci eorum.

SAVLVS AD PAVLVM.

Saulus arguit, quòd Iudæi tantũ erant saluãdi per Christum.

OPAVLE, audiui, quòd magister tus, dum viueret, dicebat magistris nostris: Scrutamini scripturas, in quibus putatis vitam æternam habere, ipsę sunt quæ testimonium perhibent de me. Sed scrutãdo scripturas manifestè reperio, quòd solus populus Israeliticus, qui propriè dicitur ille, qui à Iacob secundum carnem descendit, per Messiam promissum erat saluandus: legitur enim Isa. 4. In die illa, scilicet tempore Messiæ, vt communiter exponitur, erit germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ sublimis, & exultatio his, qui saluandi fuerint de Israel. Et quòd hoc se extendat ad omnes Israeliticos habetur Isa. 45. vbi dicit: In Domino iustificabitur & laudabitur omne semen Israel. Et quod hęc salus nõ se extẽdat ad alios populos, habetur expresse in Isa. 60. vbi dicit: Ecce tenebræ operiẽt terrã, & caligo populos, super te autẽ orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Quæ quidẽ Prophetiæ communiter exponuntur de salute per Christum fienda. Ex quibus & multis aliis manifestè patet, quòd saluandi per Messiam promissum, debent esse solum de filiis Israel, seu Iacob, quorum patribus facta est promissio, & quòd omnes Israelitici tales saluãdi sunt per eum. Cum ergo Nazarenus, quem tu prædicas, hæc non fecerit: multi enim de populo Israelitico, imo maior pars eorum, nec fuerunt, nec sunt per ipsum saluati, vt est notum: & sic patet, quòd ille nõ fuit Messias in lege promissus. Et hãc potissimam rationem inducit ille famosus magister in lege Mosaica, & Philosophus peritissimus, scilicet, Rabbi Moys. Egyptius in suo Deutero. in libro de iudicibus, titulo de Regibus, & bellis eorum, capitu. 11. vbi sic dicit: Iesus Nazarenus imaginatus est esse Messias. Et fuit interfectus per iudicium. et infra volens concludere Nazarenum non fuisse Messiam, ait sic: Nam omnes Prophetę locuti sunt, quòd Messias est Redemptor Israel, & Saluator eorum, & congregator eorum. Et iste dedit occasionem ad perdendũ Israel gladio, & dispergendũ reliquias eorum, & ad supprimendum eos, &c. Hæc ille. Et sic vides, quòd per scrutinium scripturarum in hac materia loquẽtium

Ioan. 5. g. 39.

Isa. 4. a. 2.

Isa. 45. d. 25

Isa. 60. a. 2.

Confirmat autoritate Rabbi Moses Egyptius Misnah.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tium testimonium reperitur, nõ pro te, sed contra te.

PAVLVS AD SAVLVM.

O Saule, ad autoritates Sacrę scripturę quas allegas, & recipere teneor, respondebo tibi primo, & deinde aliquid dicam ad dicta Rab. Moys. licet ex talibus non vales contra me sumere argumentum, cùm sint de professione tua, sicut nec ego ex dictis doctorum nostrorum possum efficaciter cõtra te arguere, nisi forte ex rationibus in illis contentis. Primo ergo ad autoritates sacras, quas scrutatus fuisti contra me, tibi respondeo, quòd defecisti in hoc scrutinio. Multa enim sacra eloquia omisisti: ex quibus oppositum illius, quod intẽdis haberi potest. Sunt enim autoritates quamplurimę manifestè testantes, quòd non solùm populus, quem dicit Israeliticum, sed etiã aliæ nationes per mundum dispersæ saluãdæ erant per Christum. Vnde & Iacob Patriarcha, qui primus prophetauit de Christo venturo, Gen. 49. dicit: Donec veniat, qui mittendus est: statim subdit. Qui est expectatio gentium. & Isa. 11. legitur de ipso: Radix Ieſſe, quæ stat in signum populorum, ipsum gentes spectabunt, alias requirent. & Ezech. 2. Et congregabuntur gentes multæ in die illa, & erunt mihi in populum. quòd ad literam secundum omnes intelligitur de tempore Messiæ. Quæ quidem extensio saluandorum per Christum clarius traditur in Isa. 49. vbi de Deo ad suum Christum loquente, sic legitur: Parũ est, vt sis mihi seruus ad sustinẽdas tribus Iacob, & fœces Israel conuertendas. Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. Quæ quidem autoritas manifestè ostendit, quod saluatio fienda per Christum, non erat restringenda solum ad populum ex Israel descendentẽ secũdum carnem, sed potius extendẽda ad cæteras nationes gẽtium, & ad cęteras regiones terræ, cuius extensionis rationẽ assignãt Rabbini tui antiqui, si bene dicta eorum scrutatus fueris.

Respondit ad autoritates sacras, adducętąe alias, quib⁹ probat alios à Iudæis per Christũ saluandos.

Gen. 49. b. 10.

Isa. 11. b. 10.

Ezech. 2.

Isa. 49. b. 6.

SAVLVS. Dic mihi primo, vnde habes istam extensionem, ex dictis magistrorum nostrorũ antiquorum: et deinde contradicam tibi in aliis in tua responsione contentis.

Bereſcith Rabbi c. 41. Messias nõ erat acceptor personarum probat ex Hebraïs.

PAVLVS. In glossa illa magna super Genesim: quæ glossa apud vos dicitur Bereschith Rab. in capitulo 41. talis quæstio mouetur, scilicet: An poterit dici de Deo, seu de Messia, quòd sit acceptor personarũ. Et respondetur ibi: Absit, sed omnes confitentes ei corde, ore & opere, saluabuntur: scriptũ est enim in Hier. 33. In diebus illis saluabitur Iuda, scilicet, confitentes, & hoc est, quod dicitur Isa: Dedite in lucem gentiũ, vt sis salus mea, vsque ad extremum terræ. Hæc in glossa: Ex qua glossa manifestè habes duo. Vnum est, quod

Hie. 33. c. 16

Isa. 49. b. 6.

lex Christi, seu eius salus erat extendenda non solùm vsq; ad Hierusalem, & Iudæam, seu ad Iudæos, & Israeliticos, sed etiã, vsque ad extremũ terræ, & alias nationes. Aliud est etiam, quòd Deus esset acceptor personarũ: si confitentes ei corde, ore, & operibus (etiam si non essent Israelitici secundum carnem) non essent saluandi per Christum. Et sic habes extensionem prædictam, & eius rationem per tuos magistros.

Nititur probare omnes Christi cõtemporaneos Iudeos per ipsum saluãdos.

SAVLVS. Posito, quòd Deus saluaturus esset per Messiam omnes recte credentes, & bene operantes, etiam si ex aliis nationibus descenderent, prout tu asseris: ex hoc non tollitur, quin omnes Israelitici à Iacob secundum carnem descendentes, saltem ipsi Messiæ contemporanei, & eorum successores, nemine excepto, per ipsum Messiam deberent saluari. Legitur enim Micheæ 2. Congregatione congregabo Iacob totum te: in vnum conducam reliquias Israel, pariter ponam illum quasi gregem in ouile. & infra: Transibit Rex eorum corã eis, & Dominus in capite eorum: quod ad literã intelligitur de Christo totum Iacob cõgregaturo, seu redẽpturo: ideo Isa. 45. ait: In Domino iustificabitur, & laudabitur omne semen Israel: prout supra tibi allegaui, qui loquitur de vltima redemptione secundum omnes. Ex quibus habes, quod totum Iacob, & omnes ex semine Israel descendentes erant iustificandi & saluandi per Christum. Ex his igitur, & multis similibus habetur manifeste: quod Christus tuus nõ fuit ille de quo loquuntur prophetæ, cùm multi imo, maior pars de semine Israel non solùm non sunt redempti, seu congregati per ipsum, sed potius interfecti & dispersi, & quasi consumpti per eum, pro vt Rabbi Moys. prædictus dicit vt supra.

Micheæ. 2. d. 12.

Isai. 45. d. 25

Solutio quæ ſtionis.

PAVLVS. Defecisti Saule in hoc scrutinio, sicut & in præcedenti. Si enim bene scrutatus fuisses scripturas manifestè reperisses, quòd non omnes Israelitici secundum carnem descendentes ab Israel erant per Christum redimendi, seu saluandi, sed valde pauci ex eis respectu remanentium.

SAVLVS. Indica mi autoritates sacras hæc dicentes.

PAVLVS. Legitur enim Hieremiæ 3. Conuertimini filij reuertentes, ait Dñs: quia ego vir vester, & assumam vos vnũ de ciuitate, & duos de cognatione, & introducam vos in Sion: & dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina. Quæ quidem verba intelligenda sunt de vltima redemptione, quæ per Messiam erat explenda, non autem de redemptione à captiuitate Babylonica: prout quidam falsè estimauerunt. Legitur enim in eodem contextu: In illo tempore vocabunt Hierusalem solium Do-

Hier. 3. d. 14

Universidad de Deusto
Biblioteca

mini, & congregabũtur ad eam omnes gentes in nomine Domini. Et ideo Rab. Salo. vester exponens in libro qui dicitur Kanderim, in cap. Helech verba prędicta, scilicet: Assumam vos vnũ de ciuitate, & duos de cognatione. exponit de vltima redẽptione per eos spectata. Dicit enim super verbum prædictum. Hier. sic: Eligam iustos, & introducam eos in Sion. Ex quo patet, quòd in redemptione per Messiã fienda, non omnes Israelitici erant saluandi, sed solum iusti, qui erãt pauci, respectu iniustorũ: qui remanebunt sine redemptione. et ideo dicit: Vnum de ciuitate, & duos de cognatione, quasi dicat: Valde pauci eligentur ex multis. Item in eodem cõtextu, cap. Helech, quidã de antiquis Talmudicorũ dicit, quòd sicut de sexcẽtis millibus, qui egressi sunt de Aegypto nõ intrauerũt terram promissionis, nisi tantũ duo, scilicet, Chaleb, & Iosuę: sic erit in tempore Messiæ. Nã scriptũ est Oseæ 2. Et canet ibi iuxta dies iuuentutis suæ, & iuxta dies ascensionis eius de terra Aegypti. Hæc ille. Patet ergo ex dictis istorum, quòd tempore Messiæ promissi, valde pauci erant redimendi de populo Israelitico, respectu non redemptorum, quod est propositum.

Rab. Salo.

Talmuh.

Ose. 2. c. 15.

Solum iusti per Messiã saluandi.

SAVLVS.

EGO ostendi tibi per sacras autoritates, quòd solus populus Israeliticus erat per Messiam redimendus: & quòd omnes illius populi, redemptionẽ per ipsum erant cosecuturi. Vt patet per autoritates per me allegatas. Si tu ergo mihi proponis alias, quæ videntur sonare oppositum. Dic ergo mihi, quomodo possit ex istis autoritatibus contrarietas tolli: manifestum est enim, quod nõ possunt duæ veritates ad inuicem contrariari.

PAVLVS. Ad cõtrarietatem tollẽdam à sacris eloquiis tam circa prædicta, quam etiam circa multa alia, oportet præsuponere: quod ad scrutandum verum intellectum in sacris eloquiis contentũ: requiritur scrutari significata verborum, seu nominum, & aliarum dictionum in eisdem contentarum, scilicet, an sint vniuoca: sicut hoc nomẽ lignum, vniuoce dicitur de qualibet re, de qua non solùm nomen ligni, sed etiam ratio eius verificatur: vel sint merè equiuoca: sicut hoc nomẽ canis, qui de aliquo sidere, & de aliquo animali dicitur: quibus non ratio per nomen significata, sed solum nomen est commune. An scilicet sint non merè equiuoca, sed à consilio, seu per translationem: vt cũ hoc nomẽ equus, dicitur de equo vero, qui est quoddam animal, & etiam de equo, in pariete picto: in quibus licet

Significationem verborum ad contrarietatem tollendam oportet inquirere in sacris eloquiis.

CAPITVLVM II.

De obiectionibus contra prædicta & earum solutionibus.

licet ratio substantiæ sit diuersa, est tamen inter eos aliqua similitudo, scilicet, figuralis. Et ideo talia nomina non dicuntur mere equiuoca, sed accommodata, seu translata: & quia in sacris eloquiis inueniuntur multæ, & diuersæ equiuocationes. Idcirco oportet inquirere significationes dictionum ad veritatem, sine cõtrarietate extrahendam, quod etiam doctores tui videntur sentire.

SAVLVS. Allega mihi doctores nostros hoc sentientes.

PAVLVS. Ille tuus magnus magister, scilicet, Rabbi Moys. Aegyptius, in prima parte sui libri de Directione perplexorũ, in prohœmio, vbi agit de intentione sui operis, vbi sic ait: In libris prophetarum inueniuntur nomina mere equiuoca, quę intelliguntur à simplicibus, seu ignaris de primariis significatis per talia nomina. Sunt etiam nomina accõmodata, scilicet, equiuoca, seu acõsilio translata: quæ intelliguntur à prædictis de re prima, à qua fuerũt trãslata, seu accõmodata. Hæc ille. Quę quidem distinctio nominũ, licet plenius & clarius à nostris doctoribus traddatur: allego tamen tibi prędictum Rab. Moy. quia scio, quòd eum recipies potius, quã doctores nostros.

Rab. Moy. Nebochim.

Nomina quædam mere equiuoca & quædam accommodata.

SAVLVS. Applica ista ad propositũ, scilicet, ad tollẽdum contrarietatẽ prædictarum autoritatum, quarũ quædam per me. Aliæ verò per te sunt allegatæ.

PAVLVS. Si diligenter scripturas scrutatus sacras fueris, reperies, quòd filiatio in eisdem scripturis, non vniuoce accipitur, sed equiuoce, seu acommodatè, vel translata à consilio. Quandoq; enim accipitur filiatio secundũ generalem generationẽ. Gen. 5. de Adam, & Seth, & aliis legitur: Genuit filios & filias, & sic in pluribus aliis locis. Quãdoq; verò filiatio accipitur pro filiatione spirituali. Et hoc dupliciter, quia aut in bono, vt cum dicitur: Filij prophetarum sedebant coram eo: quod intelligitur de filiatione disciplinę, seu doctrinæ, secundũ quam illi, qui sequebãtur doctrinam, seu disciplinã prophetarum, dicebantur eorũ filij, propter patrum immitationẽ, seu similitudinem: licet non essent, ab eis generati carnaliter. In malo verò, cũ dicitur in Iob 41. Ipse est Rex super omnes filios superbię. Quã quidem filiationem, manifestum est non esse intelligendã secundum carnalem propagationẽ: tali enim modo superbia nõ generat. Vnde intelligẽda est hęc filiatio secundũ sequęllã. Superbi enim sequuntur passionẽ, seu motum superbię, sicut filij naturales, vt in plurimũ sequũtur mores patrũ. Secundũ, quam distinctionẽ filij Israel, quandoq; intelligũtur in scriptura, illi tantũ, qui de Iacob descenderunt secundũ carnem. Vt cum dicitur in Exodo 1. Hæc sunt nomina filiorum Israel, qui ingressi sunt Aegyptũ cum Iacob:

Filiatio quot modis capiatur.

Gen. 5.

4. Reg. 4. f. 18.

Iob. 41. d. 25.

Filij Israel dupliciter dicuntur. Primo, secũdum carnẽ.

Exod. 1. a. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cob: quod intelligitur solum de filiis Israel secundum carnalem generationem: prout declaratur cum in litera subdit: Omnes animæ, quæ egressæ sunt de fœmore Iacob. Quandoque verò per Israel, seu filios Israel, vel semen Israel intelliguntur illi, qui sequũtur verum cultum Dei Israel: etiam si non sint ab Israel, seu Iacob carnaliter descendentes. Vnde in Isa. 44. vbi agitur ad literã de multiplicatione populi Israel, per vocationem gẽtium ad fidem Dei, quæ per effusionem Spiritus sancti facta est, de quo dicit: Effundam spiritum meum super semen tuũ, &c. Et germinabunt inter herbas, quasi salices iuxta aquas fluentes. In eodẽ contextu ostẽdit, quòd hęc multiplicatio seminis Israel, seu Iacob non est intelligẽda secundum carnalem propagationem tantum. vnde ibidem subdit: Iste dicet Domini ego sum, & ille vocabit in nomine Iacob: & hic scribet in manu sua Domino, & in nomine Israel assimilabitur. In quibus verbis dictio prędicta declaratur diligenter scrutãti. Nam per hoc quod ait: Iste dicet Domini ego sum, intelligitur de Israelita secundum carnẽ: talis enim potest dicere Domini ego sum: iuxta illud Deuteronomio 32. Pars Domini populus eius, & Israel funiculus hæreditatis eius. Vnde & de isto secũdum primariam significationem dicitur: & ille vocabitur in nomine Iacob. cum autem subdit: Et hic scribet in manu sua Domino: intelligitur ille, qui per imitationem operis dicitur Israeliticus esse, seu de Iacob: etiam si non per carnalem generationẽ.

Secundo, secundũ imitationem

Isa. 44. a. 3.

Cõcordãtia auctoritatũ.

Deut. 32. b. 9.

Per manus enim in scripturis sacris operationes intelliguntur, vt in Psalmo. Innocens manibus, &c. vnde cum dicitur: Et hic scribet in manu sua Domino: intelligendum est, quasi dicat: iste est, si non potest dicere Domini ego sum, nec etiam vocari nomine Iacob, eo modo, quo alius supradictus, qui Israeliticus est secundum carnem, scribit tamen in sua manu Domino, scilicet, adhærendo ei per operationem, & vt ostendat, quod talis potest nominari Israeliticus, statim subdit: Et in nomine Israel assimilabitur: & in Hebræo habetur cognominabitur, quasi dicat. Iste qui per operationem debet dici esse Deum, etiam nomen Israel meretur, per quandã assimilationem, seu cognominationem. Ex quo habes, quod sub nomine Israel non potest intelligi in scripturis tantum ille, qui per carnis propagationem descendit, sed etiam ille, qui per similationem operationis, & sic intellexerunt istum passum magistri tui.

Per manus in scriptura operatio intelligitur. Psal. 23. b. 4

Sub nomine Israel intelliguntur non tãtum, qui carnaliter descẽdũt ab illo, sed qui per imitationem Israelis opera faciunt.

S A V L V S. Ostende mihi obsecro, vnde magistri nostri intellexerunt istũ passum illo modo, quem tu dicis.

Rabb. Salo.

P A V L V S. Quere Rab. Salo. doctorẽ & magistrum tuũ, qui in glossa sua super Isaiam, ad literam

literã super illud verbũ: Et in nomine Domini assimilabitur, sic dicit: Isti sunt, qui conuertuntur de Gentilitate conuersi ad fidẽ in nomine Israel nominãdi sunt, vt dictum est: prout patet ex autoritate Isaiæ allegata, & glossa Rab. Salo. qui apud te Doctor autenticus est: de quibus intelligenda sunt verba Prophetarum per te allegata, per quæ dicũtur omnes filij Iacob, seu Israel saluandi per Messiã, per istos enim intelligendi sunt illi, qui secundum fidem & operationem descendunt de Israel & Iacob cuiuscunque nationis sint, non autem illi, qui solum secundum carnem ab Israel & Iacob descendunt: tales enim non sunt verè, seu simpliciter dicendi Israeliti, nec de Iacob descendentes, nisi secundum quid, scilicet, secundum nomen tantum.

Qui nominantur filij Israel secundũ Hebræos

Qui Abrahæ fidem & opera imitantur filij Israel sunt, qui secundũ carnem descendunt, secundũ quid filij dicuntur.

S A V L V S. Illi, qui de Iacob & Israel descendunt secundum carnem: licet non sint filij Israel per imitationem fidei, & operis, prout tu dicis: tamen adhuc verius debent dici Israel, sicut filius alicuius per carnalẽ generationem verius dicitur filius eius, quàm adoptiuus.

Optime argumentatur per similitudinem filiorum carnalium.

P A V L V S. Ratio tua, & si haberet locum in rebus tẽporalibus: non autem in spiritualibus, in quibus vera filiatio nõ secundum bona carnalia, seu temporalia attendi debet, sed secundum bona spiritualia: vt patet de filiis Prophetarũ, qui non in bonis paternis tẽporalibus succedebãt prophetis, sed in bonis spiritualibus, scilicet, in dono prophetiæ: & ideo propriè loquẽdo nominatio Israelis, seu Iacob, quę est secundũ imitationẽ fidei & operis: proprior est, & verior nominatio, quantũ ad spiritualia, quam nominatio Israel, quæ est secundũ carnis propagationem. Vnde tales filij verè, & simpliciter dicuntur filij Israel in spiritualibus. Filij verò, qui tantum secundum carnalem generationem descendunt non sunt simpliciter dicendi filij Israel, ni si tantum secundum quid, scilicet, secũdum carnem, seu nominationem tantum: prout iam dictũm est.

Responsio. Vera filiatio nõ secundũ carnalia, sed secundũ spiritualia attendi debet.

Filij Prophetarum, dicuntur, quia in Prophetia succedunt.

Filij Israel dicuntur, qui succedũt in bonis spiritualibus.

S A V L V S. Nunquid habes aliquam autoritatem, in qua hæc dicta tua fundentur.

P A V L V S. In Isaię 48. legitur: Audite hęc domus Iacob, qui vocamini nomine Israel, & de aquis Iuda existis: qui iuratis in nomine Domini, & in Deo Israel, recordamini non in veritate, nec in iustitia. Ex quo patet, quod illi qui iurabant in nomine Domini, non in veritate, nec in iustitia: non erant propriè dicendi Israel, sed solum nomine. Tales enim, scilicet, qui iurãt in nomine Domini, non in veritate nec in iustitia irreuerenter se habent ad Deum. Vnde talibus propheta dicebat: Audite nunc domus Iacob, qui vocamini nomine Israel, quasi dicat: Licet estis de domo Iacob, secundum stirpem generationis, non tamẽ estis

Isa. 48. a. 1.

Filij Israel nomine, & non re, qui non faciunt opera fidei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

estis veri Israelitici, licet vocamini nomine tali: quia nō re, sed solum nomine estis Israelitici. et talibus etiam dicitur Oseæ 1. Voca nomen eius nō populus meus in quo ostenditur, quod illi qui à Deo recedunt secundum operationem & fidem, nō sunt propriè dicendi populus eius, licet à patribus Deum colentibus descendant: sicut ibidem filius, qui secūdum carnem à Propheta descendebat vocabatur non populus meus. Oseæ.1.c.9

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur, quòd per Messiam erant ruendi & scandalizandi principales & maiores, & etiam populares populi Israelitici.

SAVLVS.

Arguit Christum Messiam nō fuisse, eo quod fuerit causa ruinæ Iudæorum.

LICET filiatio secundum fidem, & operationem, prout tu dicis, sit potior & dignior, quam filiatio secundum carnalē generationē, saltem in spiritualibus: nihilominus tamen filiatio illa, quæ secundum carnem est, non est in tantum eiiciēda, quòd totaliter amittat bona paterna, saltem temporalia. Et ideo ratio Rabbi Moysi quam tibi allegabam superius, in suo vigore manet: dicit enim, quòd occasione illius, quem tu dicis Messiam, Israel est dispersus per orbem, & destructus, & omnino deiectus, quod est signum manifestū ipsum Nazarenum nō fuisse verum Messiam, in Prophetis promissum: cùm nullus Propheta videatur dicere, quod per verum Messiam talia mala contingerent in populo Israelitico, qualitercunque Israel intelligatur.

Rab. Moy.

PAVLVS. Licet, vt dixi tibi, dicta magistrorum tuorum, non sunt à me accipienda, tanquam habentia autoritatem cōtra me: cōcedo tamen magistro tuo prædicto, quòd occasione veri Messiæ, quem ego prædico, populus tuus est dispersus per orbem, & destructus, & omnino eiectus: sed hoc non est signum ipsum Dominum Iesum Nazarenum non fuisse verum Messiam, in Prophetis promissum, sed potius est verum signum scrutantibus scripturas concludens oppositum, scilicet, quòd ipse fuit, & est verus Christus in Prophetis promissus, quia causa dispersionis, destructionis, seu deiectionis Iudæorum, præcipua fuit occisio Christi, quam perpetrauerūt nequissimè: prout potest haberi ex autoritatibus, seu historiis autenticis. Si enim Nazarenum in Christum recepissent, & in pœnam huius receptionis, destructionē, & alia mala paterentur, tunc videretur habere locū ratio magistri tui. Sed quia oppositum contingit, scilicet, quòd postquam eum contēpserunt, eiecerunt & occiderūt, prædicta mala deuenerunt eis. Idcirco ratio tua magis facit cōtra te, si bene consideras.

Occasione veri Messiæ Iudæi sunt dispersi: & hoc maximè probat Christum fuisse Messiam.

Occisio Christi dispersionis populi Iudaici causa fuit

SAVLVS. Indica mihi, obsecro, vnde habes, quòd per peccatum mortis Nazareni Iudæi

dæi fuerunt destructi & dispersi.

PAVLVS. De hoc quòd per occasionē Christi Iudęi meruerūt destructionē, & deiectionem, & cætera prædicta, habendus est sermo inter me, & te seperatim Domino concedente: quia hoc requirit singulare scrutinium scripturarum, sed ad prēsens sufficit mihi, vt tibi ostendam, quod si bene sacras scripturas scrutatus fueris, manifeste reperies, quòd ipse Messias futurus erat in scandalum, & laqueum Israelis, & Hierusalem: & hoc quantum ad præcipuos eorum, scilicet, ad status superiores, & etiam quantum ad populares, seu vulgares: de ipso enim legitur Isa. 8. Et erit vobis in sanctificationem, & in lapidem offensionis, & petram scandali duabus domibus Israel, & in laqueum, & in ruinam habitantibus in Hierusalem. Ex quo habes, quod ille Messias, qui futurus erat in sanctificationem, confirmando eos in bono, qui adherent ei, ipsemet futurus erat in laqueum, & lapidem offensionis, &c. duabus domibus Israel, scilicet, Regali, & Sacerdotali, qui sunt principales status in Israel, sicut in qualibet natione: quas duas domus Israel propter suam incredulitatem iusto iudicio fecit ruere: similiter futurus erat ille in laqueum, & in ruinam habitantibus in Hierusalē, scilicet, communi & vulgari populo, quia in ciuitate Hierusalē, vbi Christus passus est, omnes tales ferè ruerunt per infidelitatem, licet non omnes: vnde statim sequitur ibidem: Et offendētur ex eis plurimi, quasi dicat, non omnes: ex qua autoritate manifeste habes, quod Messias expectatus & promissus debebat esse occasio offensionis, & scandali duobus statibus præcipuis Israeliticis, & etiā in ruinā plurimis vulgaribus populis, de habitantibus in Hierusalē modo prædicto.

Messias futurus erat in scandalum Israel, tam superiorib', quàm popularibus.

Isa. 8.c.14.

Isa.8.c.14.

Messiæ officium erat, præmia bonis donare, malis verò punitionem

SAVLVS. Hęc autoritas allegata per te, non concludit tuum propositum propter duo. Primum, quia hîc non loquitur de Messia, sed de Deo. Immediate enim ante illa verba dicebat Propheta: Dominum exercituum ipsum sanctificate: ipse pauor vester, & ipse terror vester: & statim subdit: Et erit in sanctificationem, scilicet, ille Deus, quem sanctificabitis, de quo loquor. Ex quo patet, quòd de Deo non de Messia loquitur. Secundo, quia ille duæ domus, de quibus loquitur Isaias, fuerunt domus Phasceæ filii Romelię Regis Israel, quas fecit Deus ruere per Ozeæ filium Hela, & domus Ozeę filij Hela, quam cū toto Regno Israel fecit Deus ruere per Salmanassar Regē Assyriorum. 4. Regum 18. Vnde si bene consideres autoritas prædicta non facit pro te.

Replicatur Primo.

Isa.8.c.13.

Secundo.

4.Reg.15. c.25.

4.Reg.18. b.9.

PAVLVS. Ad primum, quod obiicis tibi respondeo, quòd Deus & Christus, seu Messias secundum veram fidem quam

Respōsio ad primum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Messias Deus & homo.

quam prędico, non sunt duo, sed vnus, & idem Deus & homo: & ideo loquēdo propheta de Deo dicit: Dominum exercituum ipsum sanctificate, & subiungēdo. Et erit in sanctificationem, &c. de Christo potest plane intelligi, qui idem est cum Deo. Quia tamen scio, quod hoc erit tibi durum ad credendum pro nunc: & est tantę arduitatis, quod requirit singulare & diligens scrutinium scripturarum: ideo placet, vt supersedeamus ad præsens de ista inquisitione, sicut de alia supradicta, scilicet, de occisione Christi, donec habeamus colloquium speciale circa Deitatem Christi, vbi Diuina gratia inspirante, intendo tibi persuadere ratione, & ostendere autoritatibus sacris, quòd secundum veritatem Christus, seu Messias est verus Deus, & verus homo.

SAVLVS. Licet firmiter credo, quòd nō persuadebis mihi, nec etiā ostendes, quod promittis, cum sit contra totam rationem, & sacras autoritates: tamen placet supersedere ad præsens de hoc, vt per se fiat de eo inter me & te altercatio sufficiens, vnde respondemihi ad secundum.

Responsio ad secundū.

PAVLVS. Ad secundū respondeo tibi, quòd dicere, quòd istæ duæ domus, de quibus Propheta loquitur, intelliguntur de domibus Phasceę filio Romelię, & de Osea filio Hela, qui fuerūt Reges Israel, nō est conueniēter dictum, tum quia sicut in Regno Iuda, licet fuerint multi Reges Israel successiuè, non tamen dicuntur propter hoc multę domus Regiæ, sed tantum dicūtur vna domus, scilicet, domus Dauid. Vnde in capitulo precedenti Propheta loquens Achaz Regi, qui à magnis tēporibus post Dauid Regē successerat, dicit ei: Audite nunc domus Dauid: præsuponens, quod domus Regia eadem erat à tempore Dauid & citra, & similiter habetur in aliis locis: sic in proposito dicendum est de Regibus Israel, scilicet, quod licet prefatus filius Romeliæ, & Oseas filius Hela fuerint duo Reges in Israel successiuè, non tamen dici debent duæ domus Regiæ, cum eadem sit domus Regia Regni Israel: tum quia licet præfatus filius Romeliæ vnà cum Rasin Rege Syriæ ascenderint in Hierusalē contra Achaz Regem Iudę, vt haberetur 4. Reg. 16. de qua controuersia, Isaias loquitur supra eodem capitulo. Osea autē filius Hela nō legitur habuisse aliquid agere contra Achaz, seu Ezechiam, nec aliquid contra Regē Iudæ. Et ideo non apparet ratio quare de Osea, seu de eius domo in hoc loco fieret mētio. Vnde manifestum est secundum seriem literæ, quod illud, quod Propheta loquitur de duabus domibus Israel, non est intelligendum de duabus Regibus per te allegatis, sed de duabus domibus, scilicet, de duobus statibus principalibus, scilicet,

Licet in Iudæa multi fuerint Reges omnes tamen vna domus dicitur: Similiter domus Israel.

Domus Regia eadem erat à tēpore Dauid & citra.

4. Reg. 16. a. 5. Isa. c. 7. a. 1.

Regia,

Regia, & Sacerdotali, modo prædicto intelligendos, quibus idem Deus, seu Christus, qui debebat esse in sanctificationem, scilicet, iustis fidelibus, idem ipse habebat esse in lapidem offensionis & petram scandali, &c. nō credentibus. Vnde ex prædictis diligenter consideratis possent tolli contrarietates, quæ apparent in autoritatibus sacris, de Israel & Iacob, & huiusmodi loquētibus in materia redemptionis, seu saluationis Israelis, seu Iudæ, & huiusmodi atribuendo singula singulis, secundum diuersitatem significationum supradictarum, iuxta exigentiam materiæ.

CAPITVLVM IIII.

In quo ostenditur in speciali, quomodo diuersis significationibus horum terminorum Israel, Iuda, & Iacob, & huiusmodi vtendum sit in expositione sacrarum autoritatum.

SAVLVS. DVM multiplicitas sensuū, seu significationum in vna scriptura, seu dictione parit ambiguitatem, seu deceptionem, & argumentandi tollit firmitatem, secundum quod aliquę fallaciæ in Dialecticis assignantur, debet ergo dari circa diuersa significata prædictorū terminorū aliqua regula, seu mēsura, secūdum quam possint intelligi qualiter singula significata singulis casibus, seu materiis debeant applicari, quod videtur valde difficile. Vnde distinctiones tuæ non videntur sufficere ad tollendam contrarietatem absque omni fallacia, seu ambiguitate, à sacris autoritatibus de prædicta materia loquentibus.

PAVLVS. Imo recte scrutanti scripturas non est difficile regulam, seu rationē dare, qua talis ambiguitas, seu contrarietas tollatur.

SAVLVS. Indica mihi quæ dicis, sufficienter ea declarādo.

PAVLVS. Si circa hoc recte sacras scrutatus fueris autoritates, reperies, quod in Scripturis sacris, de hac materia loquentibus, variis diuersisq; modis, Israel & Iacob, seu Iuda sunt intelligendi, saltem quinque modis. Primus, quando scripturæ loquūtur de redemptione Israel, ostendēdo ipsius redemptoris, scilicet ipsius Messiæ originem, & in talibus oportet, quod Israel intelligatur proprie secundum generationem carnalem, vt cū dicitur de Christo venturo. Isa. 65. Educam de Iacob semen, & de Iuda possidentem montes meos, & Isai. 11. Egredietur virga de radice Iessæ, & sic de similibus. Est etiam secundus modus, scilicet, quando scripturæ loquuntur de his, qui fuerunt primi & principales cooperatores in mysterio Redemptionis cum ipso Messia, seu Christo in diuulgando eius fidem & doctrinā. Et in talibus intelligendū est Israel, seu Iacob, vtroque modo simul

Israel, Iacob, & Iuda quinque modis capiuntur. Primo.

Isa. 65. b. 9.

Idem 11. a. 1

Secundus modus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

simul sumitur, scilicet, secũdum carnem & secundum spiritum: vt cùm dicitur: Qui egrediũtur impetu à Iacob implebunt totũ orbẽ semine Isa.27. Tertius modus quando scripturæ loquuntur de susceptionibus redemptionem, seu saluationem effectualiter, vt cum dicitur: Israël saluatus est in Domino salute æterna Isa.45. & Mich.2. Cõgregatione gregabo Iacob totum te, idest coram te: & sic de similibus. Et in his oportet quòd intelligatur Israel secundum spiritum propriè, siue talis Israel sit secũdum carnalem generationem, siue non. Est quartus modus, quando scripturæ loquuntur de his, qui propter sua peccata non fuerunt participes redemptionis. Et in talibus oportet intelligere Israel secundum carnalem generationem: non autem secundum spiritualem, vt cũ dicitur Ose.9. de populo Israelitico: Propter malitiam operum suorũ, de domo mea expellam eos, non addam diligere eos, omnes principes eorum deuiantes: quæ quidem verba & similia intelligenda sunt de Israël, qui non secundum spiritum, sed tantum secundum carnem à patribus descendunt. Potest etiam esse quintus modus, quando, scilicet, scripturæ de Israel loquuntur mixtim: vt cùm dicitur Isa.1. Nisi Dominus reliquisset nobis, scilicet, Israel & Iudæ, semen: quasi Sodoma fuissemus, &c. vbi oportet intelligere Israel vtroque modo, quia secundum carnem quantũ ad eos, à quibus fuerunt relicti, secundum spiritum verò quantum ad semen relictum. Sunt forte etiam alij modi loquendi in scripturis sacris de hac materia, qui secundum modos prędictos ad eos reduci possunt.

Isa.27.b.6. *Tertius modus.*

Isa.45.c.17 Mich.2. d.12.

Quartus modus.

Ose.9. d.15.

Quintus modus.

Isa.1.c.9.

SAVLVS. Nũquid habes autoritates, seu rationes, ad hęc, quę per te dicta sunt, fundanda?

Autoritates Ad primũ.

PAVLVS. Ad primũ modũ loquendi fundandum, seu firmãdum sunt, ostẽdentes, quod Messias promissus in Prophetis debet esse ex semine Abrahę, vt Gene.26. Et benedicẽtur in semine tuo omnes gentes terræ: pro vt plenius ibidem in quadã additione fuit expositum. Similiter habetur ex autoritate scripturæ, quod prædictus Messias debet esse de tribu Iuda, vt Gene.49. Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de fœmore eius, donec veniat, qui mittendus est, &c. quod loquitur de Messia etiam secundũ doctores tuos. Debet etiam esse Messias de fructu ventris Dauid, cui dicitur in Psalm.131. De fructu ventris tui, ponam super sedem tuã. Cùm ergo origo saluatoris denuntietur esse de semine Abrahæ, & de fœmore Iudæ, & de fructu vẽtris Dauid, quę omnia pertinent ad carnalem generationem, manifestum est, quòd Messias promissus secundum carnem debet descendere à patribus prædictis.

Gen.26.a.4

Gen.49. b.10.

Messias debet esse ex Abraha semine de tribu Iuda & de fructu Dauid.

Psal.131.c.11

SAVLVS. Nunquid Messias non debet descẽdere à prędictis, etiam secundum spiritualem generationem, cùm sit sanctus sanctorum, maximus imitator patrum in sanctitate? cur ergo non attribuis sibi generationem secũdum vtrumque modũ, scilicet carnalem & spiritualem?

PAVLVS. Secundum verã fidem quam prædico, Messias descendit à patribus carnalibus qui in sua genealogia ponuntur secũdum carnem tantum. Nam secundum spiritualem generationem, à solo Deo patre nascitur, seu natus est. Et quia hoc mysterium, vt dixi tibi, requirit scrutinium singulare: ideo ad presens supersedeamus de hac inquisitione, sed sufficit tibi, quòd Messias debuit descẽdere secundũ carnem à patribus, quod non dubito te concedere. Ad secundum modum loquendi fundandum, satis videtur sufficere cuidẽtia facti. Est enim manifestũ, quòd fides Christi & eius disciplina diuulgata fuit in orbe terrarum per Apostolos seu discipulos suos, qui pro maiori parte fuerunt de Israel secundum carnem: & secundum spiritum, presupposita nostra veritate, quod tu etiã potes concedere de Messia per te spectato, sine præiudicio tuæ opinionis. Ad tertium verò modum fundandum, recta ratio persuadet. Omnis enim qui in Domino saluatus est, salute æterna, oportet quod sit de Israel secundũ spiritum, vndecunq; sit ille, secundũ carnalem generationem: aliàs enim Deus esset acceptor personarum, vt supra tibi dixerã. Quartus etiã modus pari ratione fundatur: nam illi qui per peccata sua à salute expelluntur, nõ descẽdunt secundum spiritum à patribus. Quintus verò modus fundatur ex quarto & tertio: ex quibus mixtus est seu compositus. Ex quibus diligenter consideratis, & debite applicatis, possent tolli contrarietates absque ambiguitate seu fallacia, à sacris autoritatibus de Israel seu Iacob: & huiusmodi in prædicta materia loquentibus.

Christus solum secundum carnalem generationem a Patribus descẽdit, & secundum spiritualem a solo Deo.

Ad secundum.

Ad tertiũ.

Ad quartũ.

Ad quintũ.

Distinctio secunda, de scrutinio scripturarum, circa vocationẽ gentium ad Israeliticam dignitatem, & continet quatuor capitula.

In primo capitulo ostenditur, quòd gentes vocandæ erant ad Israeliticam dignitatem.

In secundo ostenditur, quòd vocatio gentium incipienda erat, postquam Christus principaliter fuisset in Hierusalem: & ibi euangelizaret, nec ibi inuenisset viros iustos & huiusmodi.

In tertio ostenditur, quòd fideles Christi non nomine Israel seu Iuda, sed alio nomine erant vocandi.

In quarto ostenditur, quòd licet nomen Israel seu Iuda, post passionẽ Christi fuit reprobatum, seu in execrationẽ dimissum: fideles tamen Christi ex Israel & Iacob, idest, secundum carnem descendentes, non minus Christianam dignitatem, seu Ecclesiasticam sortiti sunt, quàm alij Gentiles.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPITVLVM I.

In quo ostenditur: quòd Gentes vocandæ erant ad Israeliticam dignitatem.

SAVLVS.

LICET ex dictis tuis possit haberi, quòd etiam Gentiles ad cultum diuinum venientes possunt nomine Israel seu Iacob cognominari, vt in tertio modo supradicto, ex tuis colligitur dictis: non tamen ex hoc habetur quòd tales scilicet aduenæ gentiles Israeliticam dignitatẽ consequãtur. Scrutãs enim scripturas reperio quòd huiusmodi aduenæ licet in consortium Israelitarum recipiãtur, & sub eorum nomine cognominentur, non tamen ad similem seu æqualẽ dignitatem assumuntur. Vnde quia secundum doctrinam tuã seu magistri tui, tales aduenæ, scilicet, de gentilitate cõuersi ad eandem, seu ad omnimodã similitudinem Israeliticæ dignitatis recipiuntur: sequitur quod Christus tuus non est Messias in prophetis promissus: quia talia per se & discipulos suos dogmatizauit cõtra sacrarum determinationem scripturarum.

Impugnat dicens aduenas, & gentiles ad Israeliticam dignitatem nõ esse vocãdos

PAVLVS. Indica mihi, vbi in scriptis eloquiis ea quæ dicis cõtinentur.

Isai.14.a.1. SAVLVS. Legitur Isai. 14. Miserebitur enim Dominus Iacob, & eliget adhuc de Israel, & requiescere eos faciet in humũ suam, & adiungetur aduena ad eos, & adherebunt domui Iacob. Et infra sub eodem cõtextu: Et possidebit eos domus Israel super terram suã, & erũt capientes eos qui se cœperant. ex qua autoritate manifestè habes, quòd cùm Deus miserebitur Iacob, &c. scilicet tempore Messiæ, & adiũgetur aduena ad eos, scilicet, per vnius Dei cultum, quòd tunc tales aduenæ erunt serui seu subditi Israelitarum, non autem eis in conditione seu æqualitate æquales. Ibid.a.2; Isai.13.d.22

Concordantia autoritatum.

PAVLVS. Autoritas hæc loquitur de statu populi Israeliti, cum fuerunt liberati à captiuitate Babylonica, nõ autem de tempore Messiæ: dicitur enim ibi immediate ante: Prope est vt veniat tempus eius, scilicet liberationis Iudæorum de Babylone, quæ facta est in principio Regni Cyri Regis Persarum: vt habetur Esdræ. 1. quod tempus nõ erat multum longum à tempore Isaiæ. Ideo subditur, & dies eius non elongabuntur: secus est si de liberatione quæ per Messiã erat fienda: quæ nõ erat ita propè, sed ducentos annos & vltra à tempore Isaiæ, secundum veritatem nostram. Secundum autẽ opinionem tuam qui adhuc illã expectas liberationem, posit tẽpus prophetiæ prædictæ iam fluxerunt duo millia annorum & vltra, & adhuc non apparet finis: de quo tempore tam lõgissimo & interminato, nullo potest modo dici: Prope est vt veniat tempus eius, & dies eius non elõgabuntur. Esdræ. 1. a. b.3. Isai.13.d.22

buntur. In tẽpore autem Messiæ non reperies quòd conuersi de gentilitate sint serui seu subditi Israeliticarũ, sed potius de vtraque natione, scilicet, ex Israeliti ca & gentili debebat fieri vnus & idem populus Dei. Vnde Zacha. 2. Lauda & lætare filia Sion, quia ecce venio & habitabo in medio tui, dicit Dominus: quod intelligitur de tempore Messiæ quãdo habitauit Deus in nobis, & sequitur. Et applicabuntur gẽtes multæ ad Dominũ in illa die, scilicet, per conuersionem gentiũ ad fidem, & erunt mihi in populũ. Ex quo patet, quòd inter eos non erit diuisio nationum, scilicet, Iudæi & Græci, seu alterius nationis, sed vnus populus tantum, sicut vnus Deus.

Zacha. 2. c.10.

Non est distinctio Iudæi & Græci, sed sicut vnus Deus, sta vnus populus.

SAVLVS. Ex illa autoritate quã allegas licet posset cõcludi, quòd gẽtiles conuersi ad Iudaismũ recipiantur ad legis obseruantiã æqualiter cũ aliis, in tãtũ quòd possent dici vnus populus cũ eis, nõ tamẽ ex hoc habetur quòd tales alienigenæ admitterentur ad ea quæ erãt honorũ. Nam vt habetur Deute. 23. Aliqui gẽtiles in tertia generatione, aliqui in decima, aliqui nunquam admittebantur ad honores, seu dignitates Israeliticas.

Replicat.

Deut.23.a.3

Non omnes recipiebantur ad dignitates Israeliticas.

PAVLVS. Isaiæ. 56. de hac materia legitur: Et filios aduenæ qui adhærent Domino, vt colãt eum & diligant nomen eius, &c. Et sequitur: Adducã eos in montem sanctum meũ, & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocausta eorũ & victimæ eorum placebũt mihi super altari meo. Ex quo habes quòd etiam gentiles cultui diuino adherentes, æqualiter se debebant habere in omnibus ad dignitatẽ Israeliticam pertinentibus.

Isai.56.b.6.

SAVLVS. Nõ habes ex ista autoritate intentũ, sicut nec ex prima, nã adduci in sanctuario, nec etiã lætari in domo orationis, vel etiam animalia ibi offerre, vt ex eis sacerdotes offerant holocausta & sacrificia in altari: commune est popularibus fidelibus, secus est de aliis præeminentiis & dignitatibus, ad quas non debebant admitti huiusmodi aduenæ, vt iam dictum est, & per me allegatum.

PAVLVS. Nulla dignitas in lege magis exigebat certã tribum seu prosapiã quam sacerdotũ, ad quod nulli erat licitum accedere, nisi esset de semine Aaron, vt habetur Numer. 18. & in multis aliis locis. Et tamen legitur quòd tempore Messiæ de gentibus ad fidem conuersis erant assumendi sacerdotes & Leuitæ. Legitur enim Isai. vlt. Vbi de Messia & eius discipulis, qui ab eo missi fuerũt ad prædicãdum, agitur, cum dicit: Mittã ex eis qui euasi fuerint, scilicet, à persecutione fienda tempore Messiæ, ad gẽtes, scilicet, cõuertendas. Et sequitur in eodẽ contextu: Et assumã ex eis, idest gẽtibus conuersis, in sacerdotes & Leuitas, dicit Dñs. Ex quo habes manifestè, quod etiam ex gẽ

Nulla dignitas magis exigebat prosapiam, quàm sacerdotium.

Num. 18. c.20.

Quod tempore Messiæ ex gentibus essent assumenda sacerdotes & Leuitæ.

Isai.vlt.f.19

Universidad de Deusto
Biblioteca

tibus poterant fieri sacerdotes & Leuitę. Et sequitur quòd tales ad dignitatem Israeliticam debebāt assumi: quod quidem etiam tui doctores senserunt.

SAVLVS. Allega doctores nostros qui hoc videtur sentire.

Exo. 12. g. 49. PAVLVS. Super illud Exodi. 12. Hæc est religio Phasæ. sequitur in litera in eodem cōtextu: Eadem lex erit indigenæ & colono, qui peregrinātur apud vos, vbi glosa. Ra. Hunai sic ait, futurum est, scilicet, tempore Messiæ, quòd conuersi de gentibus sint sacerdotes Domino ministrantes. Hoc ille.

Ra. Hunai. glosa.

CAPITVLVM II.

In quo ostenditur, quòd vocatio gentiū erat incipienda, post quam Christus præsentialiter fuisset in Hierusalē, & ibi etiā Euangelizaret. Nec ibi inuenisset viros iustos & huiusmodi.

SAVLVS.

Arguit quòd nō solū de alienigenis, sed de aliis tribubus à Leui assumere ad sacerdotiū, esset contra legem.

ASsumere Sacerdotes & Leuitas, nō solùm de alienigenis, sed etiam de aliis tribubus, pręter quam de tribu Leui: manifestum est quòd esset transgressio legis Mosaycæ, quod est directè contra doctrinā magistri tui & discipulorum eius: cum tamē ipse fateatur quòd nō venit

Matt. 5. c. 17 soluere legem. Matthæi. 5. Sed quia de hoc intendo cōtra te singulare certamē habere, tanquā de re notissima, & doctrinæ tuæ inimica, idcirco ad præsens supersedeo de hoc: sed prosequēdo materiam de qua agimus, scilicet, de vocatione genuū. Quęro à te, si gentes indifferenter erant vocādę ad fidē tui Messiæ seu Christi, ex quibus cum Israelitica natione erat vnus populus cōstituendus. Quomodo ergo ipse dicit. Matth. 15. Non sum missus nisi ad oues quę perierūt domus Israel. Non enim vales dicere quòd ibi loquebatur de Israel secundum spiritum, vt sic cōprehendantur etiam alij credentes de cæteris nationibus, vt supra in euasionibus tuis dicebas: nam hęc non habent locum hīc. Loquebatur enim Messias tuus cuidā Chananeæ de partibus Thyri & Sidonis egressæ, cui, petenti ab ipso beneficiū curationis, respōdit: Nō sum missus, &c. Ex quo patet quòd ibi cum dixerat ad oues quę perierunt domus Israel: intelligēdum est secundū generationē carnalē, de qua Chananea nō descēdebat: aliàs responsum ipsius ad eā nullam continebat rationem. Si igitur ipse nō fuit missus nisi ad domum Israel secundum carnē, sequitur quòd aliæ oues non erant de tali domo Israel, nec pertinebant ad ipsum: & sic vocatio gētium ad suam fidem est manifestè cōtra commissionem quam dicitis sibi à Deo factam.

Matth. 15. c. 24.

PAVLVS. Placet mihi quòd allegas dicta Euangelij nostri: licet vt credis sit contra me, vt videas quòd eloquia Christi nostri sunt examinata, & nullo modo repugnāt alicui veritati. Vnde ad declarationē verborū Christi per te allegatorum tibi respon-

Sensus verborum Euangelij. Non sum missus nisi ad oues &c.

deo quòd licet Christus missus fuit ad totū genus humanum redimēdum, vt patuit per

Isa. 49. b. 6 autoritatē Isai. supra per me allegatā. 49. cap. vbi dicitur: Parū est vt sis mihi seruus, ad suscitandas tribus Iacob, & fœces Israel cōuertendas: Dedite in lucem gētium, &c. In qua manifestè patet, quòd salus per ipsum facta seu fienda se extēdebat ad omnes nationes, & vsq; ad extrema terrę: tamē eius doctrina seu prędicatio & miraculorū operatio primò & principaliter & per se ipsum erat exercēda in populo Israelitico secundum carnē: eò quod antiquis patribus Iudæorum fuerat facta promissio. Et propter hoc dicit: Nō sum missus nisi ad oues, &c, scilicet, vt in persona mea eis prędicem, & inter eos miracula faciā: nō sic autem ad cęteras nationes, quia tamen pro maiori parte Iudæi fidem Christi repulerunt, nisi valde pauci, vt dictum est, & gētiles in magno numero eam susceperūt. Ideo cōsequenter discipuli Christi, Iudæis reprobatis, ad prędicandū gentibus se extēderunt: prout Apostolus noster ad

Ad Ro. 15. *Dico enim Christi Iesum ministrum fuisse circumcisionis.* Ro. 15. hoc elegantèr declarat, cuius autoritatē non tibi allego eo quod non recipies eā, sed si scrutatus fueris scripturas sacras per te recipiēdas, hæc poteris bene recipere, scilicet quòd Christus primo ad populū Israeliticum erat venturus, & ibi erat primo euangelizādum verbum Dei: cōsequenter autem propter defectū Iudæorum ad alias nationes erat hoc trāsferendū.

SAVLVS. Allega mihi vbi sint autoritates hæc asserentes, quas ego recipere teneor.

Isa. 41. g. 27. PAVLVS. Lege in Isaia. 41. vbi habetur sic: Primus ad Sion dicet: Ecce ad sum, & Hierusalē Euangelistam dabo: & sequitur: Vidi, & non erat vir nec ex istis quisquā vt iniret cōsiliū, & interrogatus respōderet verbum: Ecce omnes iniusti & vana opera eorum, &c. Et sequitur statim in principio sequētis capituli Ecce seruus meus suscipiam eum, electus meus complacuit sibi in illo anima mea, dedi spiritū meū super eum, & iudicium gentibus proferet. Quæ quidem verba & multa sequentia in hoc capitulo loquuntur de Christo ad literā. Vnde Ra. Sa. in hoc loco expresse dicit: Totum illud loquitur de Rege Messia & redemptione vltima. Hæc ille: Idem habetur in translatione Caldaica ipsius Ionathæ, quæ æquipolet textui apud vos. Ex quibus habes, quòd ille Rex Messias primus ad Sion dicet: Ecce ad sum, per præsentiam suā ibi manifestā, & Hierusalem Euāgelistam dabo: annuntiando ibidem verbum salutis per suā prædicationē. Sed quia ibi non inuenit in illa natione virtuosos seu iustos, qui vellent recipere doctrinam suam, sed potius pro maiori parte oppositum: ideo dicit: Et vidi, & ecce non erat ex istis quisquam vt iniret cōsilium, &c. Ecce omnes

In Hebræo non legitur: Ecce ad sum, sed ecce ipse.

Probat Messiā prius ad Sion missū & postea ad gētes, nō credentibus Iudæis.

Isai. 42. a. 1.

Rab. Sala.

Chald. trāslatio. Ionathæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iniusti, & vana opera eorũ, &c. Idcirco de Messia: qui seruꝰ Dei secundum naturam assumptam, & eius electus, in quo placuit Deo, &c. statim subdit: iudicium gentibus proferet is, quia iudicia sua legem & doctrinã in defectũ Iudæorũ gentibus protulit. Et vt ostẽderetur quòd hæc iudicia per mãsuetudinẽ & humilitatem erant promulgãda, nõ in tumultu seu strẽpitu, sicut in datione legis veteris, quę cum terroribus maximis data fuit, vt Exo. 19. & 20. Ideo subdit: Non clamabit, nec accipiet personam, calamum quassatũ non cõteret, &c. Et sequitur: Donec ponat in terra iudicium, & legem eius insulę spectabũt, quod totum de lege Christi verificatur: quæ in insula maris fuit diuulgata per discipulos, post quã præsentialiter Christus fuit in Hierusalem, & ubi euãgelizaret, vt dictum est, nec ibi inuenisset viros iustos, nisi paucos, quod in modico, & quasi pro nihilo reputatur

Lex Messiæ in humilitate & mãsuetudine fuit data, nõ sicut lex Moysi.

Exod. 19. & 20.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur: quòd fideles Christi non nomine Israelis vel Iudæ, seu Iacob, sed alio nomine erãt vocãdi.

SAVLVS.

Quæstio.

EX quo tu asseris quòd gẽtiles erant vocandi, non solũ ad fidem Christi, sed etiam ad Israeliticam dignitatem, & quòd tales potius sunt dicendi Israelitę quã antiqui, eo quod descendunt de Israel secundum filiationem spiritualem. Quæro igitur, quę est ratio qua tales cõmuniter non nominãtur Israel seu Iacob & huiusmodi, sed aliis nominibus: nominationes enim à digniori consueuerunt fieri.

PAVLVS. Quod populus Christi, promissi nõ deberet nomine Israelis, sed alio nomine vocari, potest haberi autoritate & ratione.

SAVLVS. Indica mihi primo autoritatem sacræ Scripturę, hoc dicentem, quę in rebus diuinis efficacior est quàm ratio humana, & deinde redde rationes, si quę sunt.

PAVLVS. Isaię 65. vbi loquitur de Messia, qui de Iacob erat descensurus, & de Iuda dicens: Educã de Iacob semen & de Iuda possidentem mõtes meos, & hæreditabunt eam electi mei, & serui mei habitabũt ibi: quod intelligitur ad literam, de Christo & suis sequacibus. Et infra de his qui ab eo recessuri erant, dicit: Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: serui mei lætabuntur, & vos erubescetis, &c. In quibus & aliis ibi interpositis ponit differẽtias inter seruos Dei, scilicet, adhęrentes Christo prędicto, & ei cõtradicentes ibidẽ, vt ostendat, quòd huiusmodi serui Dei non nominabuntur sicut prius, scilicet Israel, sed alio nomine: & quod nomẽ Israel quodã modo quasi execrabile manebit. Subdit in eodẽ contextu, alloquẽs perfidis à Christo recedentibus: Et dimittetis nomẽ vestrũ in iuramentum electis meis, & interficiet te Dñs: & seruos suos vocabit nomine alio. Ex qua autoritate manifestè habes, quòd Israelitici secundũ carnẽ à Christo recedentes, habebant dimittere nomẽ suum, scilicet, Israel in iuramentum, scilicet execrationis electis meis, ideſt Christianis, qui aliquando iurãt execratoriè: Si hoc feci moriar sicut Iudæus, & sic nomẽ Israelis remanet post Christũ in iuramento execratorio, sicut Numer. 5. Vxor de zelotipia accusata dicitur à sacerdote: Det te Dñs in maledictionẽ & exẽplum in populo, &c. & sic manet nomen Israelis post Christũ in maledictionem execratoriã. Et sequitur in prædicta autoritate Isaię: Interficiet te Dominus, quod secundũ quosdam fuit impletum per Romanos destruẽtes templum & gentes: sed non bene consonat prędecẽtibus: semper enim loquitur hîc in plurali numero cũ illis à Christo deuiantibus, & ideo hoc quod dicit: Interficiet te Dñs. referẽdum est ad nomẽ Israelis, de quo immediate dixerat: Et dimittetis nomen vestrũ in iuramentum, cui nomini Propheta alloquẽs dicit: Interficiet te Dñs nomen enim alicuius sicut dicitur viuere per bonam & gloriosam famam, sic & dicitur mori per infamiam seu ignominiã, sicut dicitur in Psal. Quãdo morietur & peribit nomẽ eius. Et postquam Propheta ostẽdit, opprobrium nominis Israeliticis modo prædicto: statim dicit, quòd serui Domini, scilicet fideles, iam non nomine Israelis, sed alio nomine erant vocandi. Vnde subdit: Et seruos suos, scilicet, fideles vocauit nomine alio: quia vocati sunt fideles in primitiua Ecclesia discipuli Christi: iuxta illud Isai. 54. Vniuersos filios tuos doctos à Deo, quia omnes illi fuerunt ab ipso Christo Deo immediatè docti: non sicut in veteri lege, in qua fideles docebantur à Deo mediante Moysæ seu Prophetis. Postea verò iam defunctis pro maiori parte primitiuis Ecclesię qui à Deo, vt dictũ est, immediate fuerũt docti, vocati sunt fideles nomine Christiani à Christo seu chrismate, quod vnctionem grãtiæ designat, qua propriè diuiditur populus Dei à non populo Dei.

Autoritate probat Christianos non vocandos esse Israel, &c.

Isai. 65. b. 9.

Isai. 65. c. 15.

Nomen Israel manet Christianis in iuramentum execrationis & maledictionis.

Num. 5. c. 21

Nomen viuit per bonã famam, moritur autem per malam famam.

Psal. 40. a.

Ibidem.

SAVLVS. Hęc autoritas per te allegata nõ adaptatur tuo proposito. Illi enim qui reprobãtur in hoc loco à Propheta erãt idolatræ, alloquẽs enim eis dicit: Et vos qui dereliquistis Dominum & obliti estis nomẽ sanctũ meũ, qui ponitis Fortunę mensam & libatis super eã, numerabo vos in gladio, &c. Cõstat autẽ quod in templo secundo præsertim intẽpore quo tuus Messias venit, Iudęi nõ erãt idolatrę: ideo cũ hîc dicit, Qui ponitis Fortunæ mensam: quod intelligitur non de Deo sed de ipsa Fortuna quòd pertinet ad idolatriã, hoc nõ potest intelligi de Iudęis contẽporaneis Christo tuo, sed oportet quòd intelligatur de Iudęis in tẽ

Obiectio cõtra prædicta.

Isai. 54. c. 13 *In primitiua Ecclesia Christiani discipuli Christi vocati sunt, nunc autem Christiani, & nota causam.*

Isai. 5. b. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

plo primo existētibus, qui pro magna parte fuerūt idolatræ, vt habetur 4. Reg. & quia illi non perdiderunt nomen Israelis, vt patet de multis sanctis viris, qui postea fuerūt, vt Zacharias, Malachias, Esdras, Daniel, & huiusmodi: idcirco tua expositio non vere consonat veritati.

4. Reg. 16. & 17.

PAVLVS. Si diligēter consideras literā huius capituli, propriè adaptatur proposito meo, quòd singula cōtenta in hoc capitulo hoc manifestant, quę singulariter tangere omitto causa breuitatis: sed tantū declarabo tibi exordiū huius prophetię, & deinde respōdebo ad obiectionē tuam. Circa primū in exordio huius altercationis Propheta, sic dicit: Hęc dicit Dñs: Quomodo si inueniatur granū, scilicet, vinū in botro, scilicet, post tēpestatē: quod quidē granū est modicum respectu eius quod perditū est in tempestate, & dicatur, scilicet, volēti dirūpere: ne dissipes illud, quoniā benedictio est in eo, idest, benedictio Dei, quod remānsit ibi reliquis percūtibus, sic faciam propter seruos meos, idest, Patriarchas & Prophetas antiquos, vt non dispердat totū, scilicet, populū Iudaicū. & vt ostendat quomodo ista fiēt, subdit: Et educā de Iacob semē. & exponatur vt supra dictū est, q̄ manifestè adaptatur proposito meo. Ad id autem quod obiicis de eo q̄ dicitur. Quiponitis Fortunę mēsam, &c. Respōdeo tibi dupliciter, vno modo quòd loquitur de idolatria prout tu opinaris, & licet hoc peccatū, non fuit in tēplo secūdo, fuit tamen frequenter in primo. Et quia in hoc capitulo Propheta nō solū improperat eos de peccatis occurrētibus tēpore Christi, sed etiā de peccatis antiquorum Patrum: dicit enim immediatè ante exordiū prædictū. Et iniquitates vestras & patrū vestrorum simul qui sacrificant super montes, &c. Ex quo patet quòd de iniquitate patrum antiquorū simul cum iniquitate cōtēporaneorum eos arguit, & sic referendum est verbum prædictū, scilicet: Qui ponitis Fortunę mensam, &c. ad idolatriam, in qua patres peccauerunt: de quibus simul eos arguit, & cū præsentibus. Alio modo potest intelligi hoc verbum: Qui ponitis Fortunę mēsam, &c. nō de idolatria, sed de superstitioso cultu cęremoniarum: qui quidem cultus licet in veteri lege erat licitus & meritorius, tamē post passionem Christi & suę fidei diuulgationē est pernicious, in quo cultu communiter ponūt Iudęi mensam, & libāt super eam in festo azimorum, & aliis festiuitatibus, quę omnia sunt veritati fidei contraria: cum per ea protestātur futura, quę iam sunt pręterita. Et quia hoc peccatū fuit in templo secūdo, cuius destructio per 42. annos post passionē Christi fuit consumata, in quo tempore iā erat diuulgata fides Christi. Idcirco eis imponit istud

Declaratio prædictæ Propheticę.

Isai. 65. b. 8.

Respōsio ad secundum.

Non solum peccata cōtemporaneorum Christi improperat Propheta, sed etiā antiquorum.

Isai. 65. b. 7.

Alia expositio prædictæ autoritatis.

Cultus cæremoniarū veteris legis post Christi cessauit.

istud peccatum in quo Christū negabant, sicut & hodie perfidi eorū negant, non solum verbis, sed etiā factis, scilicet vtēdo falsis protestationibus cęrimoniarum: ideo de pœna eorū subdit: Et numerabo vos in gladio, &c. quod impletum fuit manifestē per Romanos, & consequenter per Prophetam continuatur materia, ostendendo differētias inter seruos Dei, scilicet, fideles Christi, & alios eum derelinquētes, vsque ibi: Et dimittetis nomen vestrum in iuramentum, & seruos suos vocauit nomine alio, quod fuit impletum, prout supra declaratum est.

Isai. 65. c. 15.

SAVLVS. Audio autoritates tuas, quę aliqualiter vidētur sonare propositū tuū, & volo scire si habes aliquas rationes propositum tuum suadētes vt dixisti.

PAVLVS. Multæ rationes possūt assignari ad hoc quod nomina fideliū Christū recipientiū debuerūt esse alia à nominibus fidelium, qui fuerūnt ante eius aduentum. Sed ad prēsens sufficiant duę. Vna est quòd hoc fuit ad denotandā differētiam inter fideles Christi & eum negantes, sub breuitate. Si enim vtriq; cōmuniter denominarentur hoc nomine Israel, denominādo fideles, oportebat addere secūdum spiritualem generationē: & oppositū de oppositis, quod esset fastidiosum, nominādo autem quosdā discipulos seu Christianos, & alios Iudęos seu Hebręos, breuius discernūtur. Alia ratio

Conueniens fuit Christianos alio nomine vocari.

Primo ad ponendam differentiā inter fideles Christi, & eum negantes.

Secundo quia denominatio debet fieri à digniori.

&fortior est, quia denominationes cōsueuerūt fieri à digniori: quod patet tā in rebus naturalibus, quā artificialibus. In naturalibus enim cōpositā denominantur à formis, quę sunt materiæ digniores: vt homo animal & huiusmodi. Similiter in artificialibus vt domus, mēsa, & huiusmodi, in quib⁹ denominatio fit à forma. Motus etiā denominatur à termino ad quē, vt in 6. Physico. qui habet rationē finis & boni, nō autem à termino à quo: idē autem in proposito. Nā hæc nomina Israel, Iuda & Iacob, & huiusmodi sumuntur à Patriarchis à quibus descenderunt eorum successores, seu imitatores. Christiani autē dicuntur à Christo à quo descendunt secundum veram imitationē operis, & susceptionem fidei, vt dictum est. Cōstat autē quòd Christus præcellit in dignitate & perfectione omnes Patriarchas: quod etiā doctores tui asserūt de Messia. Vnde super illud, Isai. 52. Ecce intelliget seruus meus exaltabitur & eleuabitur, & sublimis erit valde: quod verbum intelligitur de Christo secundū omnes doctores tuos, qui dicunt: exaltabitur plusquam Abraham, & eleuabitur plusquam Moyses, & sublimis erit valde plusquā Angeli Dei. Cūigitur dignitas seu perfectio Christi excedat supra dictos, manifestum est quod denominatio suorū fideliū potius debet esse ab eo quam ab Abrahā, Moyse, seu Israel, vel Iacob,

6. Physico.

Christiani à Christo tā quam à digniori dicūtur.

Christus præcellit in dignitate omnes Patriarchas eiusdē secundū Hebręos.

Isai. 52. d. 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& huiusmodi,& sic habes rationem verbi,per me supra allegati,scilicet.Et seruos suos vocabit nomine alio.

CAPITVLVM IIII.

In quo ostenditur, quòd licet nomen Israel seu Iuda post passionem Christi fuit reprobatum, seu in execrationem dimissum: fideles tamen Christi ex Israel & Iacob, secundum carnem descendentes, non minus dignitatem Christianã seu ecclesiasticam sortiti sunt, quàm alij gentiles.

SAVLVS.

EX tuis assertionibus supradictis videtur sequi quòd Israelitici secundũ carnem sunt à Deo intantum reprobati, quòd etiã eorum nomẽ execrabile remanet.Ex quo videtur quòd tales etiã si fidem Christi tuĩ recipiant,non tamen perfectionem seu dignitatẽ gẽtilium eius fidẽ recipientium attingãt:sicut&in lege veteri aliqui gentiles non admittebãtur ad honores,seu Israeliticas dignitates, etiã si obseruantiam legis recepissent, vt habetur Deut.23.quod videtur esse cõtra multas sacras autoritates.Ex quibus habetur, quòd quantumcunq; Israelitæ fuerint eorũ peccatis deiecti,nõ tamen repelluntur seu relinquentur à Deo.Dicitur enim in Psal. Quia non repellet Dñs plebem suã;& hereditatẽ suã non derelinquet. & idem in multis aliis locis.

Deut.23.

Psa.93.c.14

PAVLVS. Absit à me asserere, quòd Israelitę secundum carnem à Iacob seu Iuda descendentes,si fidẽ Christi recipiant, dignitatem Christianam seu ecclesiasticam non attingant. Hoc enim & si dicamus,quòd non esset contra dignitatem Christi, qui ab illis patribus secundũ carnem descendit propter eius excellentiam & sanctitatem, & maximè propter vnionẽ ad Deum, quod est singulare in ipso, esset tamen manifestè contra dignitatem,nõ solùm Apostolorum,sed etiam Baptistæ,& quod plus est contra dignitatem Beatæ Virginis,de qua cantamus quòd ex semine Abrahę est orta, & de tribu Iuda,clara stirpe Dauid.

SAVLVS. De illis quos valde sanctos reputatis, & qui fidẽ vestrã diuulgauerũt & huiusmodi,nõ est mirum si prædictus defectus nataliũ non eis noceat:& ideo de eis non est trahenda cõsequentia ad alios,præsertim ad vulgares & simplices.

PAVLVS.Si cupis veritatẽ in hac materia ad plenũ cognoscere,vide doctorẽ nostrũ egregiũ,scilicet Apostolũ gentiũ,qui in quadã Epistola sua ad Roma. missa hoc discutit:&finaliter determinat,quid in hoc sentiendũ sit,cui sententiæ, omnes fideles Christi obtemperare habent.

Est argumẽtum Epist. ad Roma. Vbi de vocatione gentium,& Iudæorum ad fidem,& eorum altercationem tractat.

SAVLVS. Nosti,quòd non debes allegare in altercationibus nostris tuos doctores, sicut nec ego allego autoritates nostrorum doctorum contra te.

Doctores nostri licet cõtra Iudæos non debeãt allegari bene tamẽ pro eis.

PAVLVS. Concedo tibi, quod doctores nostri nõ sunt allegandi cõtra te,sed bene pro te. Vnde quia in hac materia sententia Pauli magis est tibi fauorabilis quàm contraria,ideo tibi eum allegaui.

SAVLVS. Ex quo sic est: Dic mihi quid sentit in hac materia Apostolus tuus.

Olim fuit cõtrouersia inter viros Iudæa & viros Israel.

PAVLVS. Noueris quòd sicut inter populũ Israeliticum tẽpore Dauid, qui figura Messiæ seu Christi erat,fuit magna controuersia inter viros Iudę & viros Israel,qui ad inuicem cõcertabant de hoc,scilicet, qui eorũ plus habebant in ipso Rege, vt habetur 2. Reg. 19. Dicebant enim viri Iudæ, ad viros Israel: Mihi proprior est Rex,quia scilicet,erat de eadem tribu. Viri autẽ Israel dicebant ad viros Iudæ:Decem partibus ego maior sum apud Regẽ magis quam tu, ideo ad me pertinet, quia scilicet,de Israel erant decẽ tribus, & de Iuda duæ tantũ:sic suo modo in primitiua Ecclesia sub Christo nostro contigit magna cõcertatio inter fideles Christi, scilicet,Iudæos & Gẽtiles,quorũ vna pars minor erat numero, illa scilicet de natione Iudeorũ. Alia vero pars erat maior numero scilicet gentiliũ,& vtraq; pars presumebat se habere excellentiã apud Christum,plusquã alia, ex certis rationibus per eos allegatis:quam concertationẽ Apostolus ammouit repræhendens vtramq; partem, & determinãs quòd non est distinctio Iudæi, & Græci,pro vt ad Rom.10. Et ad rationes contra Iudæos nationẽ,per gentiles factas in cap.10. & 11. dictę Epistolæ Apostolus efficaciter respõdit: Vnde quia gentiles ex incredulitate Iudeorum Christum negantium, etiã conuersos de Iudaismo increpabant:ideo de hoc gentiles reprimit multis rationibus: Quarum prima est,quòd incredulitas Iudæorũ non fuit vniuersalis: quia multi ex eis crediderunt , & de hoc dicit: Nunquid Deus repulit populum suum? scilicet Iudaicum generaliter eum repellens.& respondit: Absit. Vnde non dixit Apostolus : Nunquid Dominus repellit Iudæos seu Israelitas,sed populum suũ, quasi dicat:Nũquid totum populum repellit?quia multi ex eis Christo adhæserunt. Sed quia fortè diceretur per gentiles, quòd illi qui fuerant conuersi de Iudaismo,erant modicæ reputationis seu autoritatis in Ecclesia Dei. Vnde de talibus nõ erat fienda mentio,ideo statim subdit. Nam & ego Israelita sum, qui tamen non solùm vocatus fui ad fidem Christi, sed etiã ad Apostolatũ. Et si forte diceretur à gẽtilibus contra Iudeos,quod erãt valde pauci numero,& sic quod modicum est , pro nihilo reputatur, secundum Philosophum. ideo reprimit eos exemplo Heliæ, qui putabat quòd totum Israel corruerat,omnes Prophetas occidendo,& altaria Dei destruẽdo , sic vt nullus nisi ipse solus Helias remaneret : vnde & Deo dicebat: Ego relictus sum solus, & quærunt animã meam

Apostolus in Epistõ. ad Rom. Iudæos & gentiles reprahendit, & vtrinque soluit rationes.

3.Reg.19. b.9.

Rom.11.a.1

Ro.10.c.12

Idem 10. & 11.

quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

3. Reg. 19. b.10. quod totum habetur .3. Reg. 19. vbi sciẽdum, quia Deus, quem nihil latet, sciebat quod nõ erat solus Helias relictus, sicut ipse estimabat, sed multi plures alij Deũ colentes. Ideo subdit Apostolus: Sed quid dicit illi diuinũ responsum, ad tollendã æstimationem suã: Reliqui mihi septẽ millia virorum quorum genua nõ curuauerũt Baal: & sic in proposito non solus Apostolus remansit de Iudaismo adherentia Christi, sicut nec Helias in cultu Dei. Vnde cõcludit Apostolus ex huiusmodi exemplo: Si ergo in hoc tempore, scilicet noux legis, reliquiæ secundum electionem Dei saluę factæ sunt: & vt Apostolus magis reprimeret gẽtiles de hoc, quod Iudęos conuersos irrationabiliter refutabãt: addit secundã rationem, in qua ostendit, quòd etiã incredulitas ipsa Iudęorum fuerat valdè vtilis ipsis gẽtilibus cõuersis ad fidem: eo quod Apostoli relinquentes Iudęã incredulam, transierunt ad conuertendum gentiles, vt habetur Act. 13. Et de hoc dicit Apostolus: Nunquid sic offenderũt, scilicet, Iudęi vt caderent, scilicet, tãtum: ita quòd nihil vtilitatis inde sequeretur nisi casus Iudęorum, & respõdit: Absit, sed illorũ delictũ salus est gentilibus, quia occasionaliter modo prædicto ex incredulitate Iudæorũ secuta est salus gentiũ. Deus enim adeò est bonus, secundum Augustinũ, quòd nõ permittit mala fieri, nisi ex eis elicerentur maiora bona. Et ex ista ratione secunda Apostolus infert tertiã, quasi à fortiori arguendo, dicat: Si enim amissio eorũ, scilicet, per incredulitatẽ reconciliatio est mundi, quod intelligitur occasionaliter modo prędicto, quæ assumpto eorũ nisi vita ex mortuis, quia vt dicunt expositores Iudęi, scientes scripturas conuersi ad fidem magis poterant proficere circa informationem simpliciũ quam alij, vt patet de Paulo Apostolo, & pluribus aliis. Consequenter quarto Apostolus probat intentũ, per duo exempla naturalia. Primum est cũ dicit, quod frdelibatio est sancta & massa: quod intelligendum est de Apostolis qui fuerunt quasi quędã delibatio de massa Iudaica assumpta. Secundũ exemplum est cũ dicit quòd si radix sancta & rami Patriarchæ, enim fuerũt quasi radices totius populi Israelitici. Ex quibus exẽplis intendit Apostolus cõcludere, quòd casus Iudæorũ nõ erat irreparabilis, eo quod erãt abiles ad bonum, vt peccatũ deradicatione & delibatione. Consequenter Apostolus inducit alias rationes, prędictũ propositum cõfirmantes, quas ad præsens omitto causa breuitatis. Et cùm misericors Deus te perduxerit ad hoc, vt sis abilis ad recipiendas sanctorum autoritates, ista & alia poteris in illis plenius videre. Ad prę sens autem sufficiat tibi quòd secũdum doctrinã catholicam,

Deus nõ permittit mala nisi vt ex eis maiora bona eliciantur.

Ro. 11. c.15.

Rom. ibid. c.16.

Rom. ibi.

Ro. 11. a.4.

Acto. 13. g. 46. & 15. a. b. c. d.

Augusti.

Israelitici

Israelitici secundum carnẽ, si fidem Christi recipiant, dignitatẽ Christianã seu ecclesiasticã sicut ceteri gẽtiles attingere pos sunt. Nõ enim est distinctio Iudęi & Gręci, vt per Apostolum determinatum est. Vnde ex hoc quod Iudęi cũ essẽt in sua infidelitate obstinati, nomen eorũ fuit dimissum in iuramento execrationis, vt dictum est, nõ tollitur, quin post eorũ cõuersionẽ ad fidẽ Christi sint cũ cæteris in benedictionẽ, prout etiã autoritates apud te recipiendæ testantur.

Israelitici generis Christi fidẽ corde amplexãtes dignitates populi Christiani habere poterunt, Roma. 10. c.18.

SAVLVS. Ostende mihi autoritates illas à me recipiendas, hoc testantes.

PAVLVS. Multæ sunt autoritates hoc testantes, sed ad prẽsens sufficiat illud, Zacha. 8. vbi dicitur: Et erit sicut eratis maledictio in gẽtibus domus Iuda & domus Israel, sic saluabo vos, & eritis benedictio: Ex quo patet quòd illi Iudęi quorum nõ men prius erat in execratione: quia cùm aliquis maledicebat alicui, dicebat: Sis talis sicut Iudęus: sic postquam fuerit in statu salutis, qui vult alicui benedicere, dicet: Fiat tibi sicut Israelitis, seu Iudæis.

Zach. 8. c. 13

Nomen Iudæorũ quo modo dicitur exzerabile.

SAVLVS. Autoritas illa secũdum vos applicatur statui nostro hodierno secundũ eius primã partem, qui ad præsens sumus in maledictionẽ gentibus, prout tu exponis, sed tempore Messiæ quem expectamus, implebitur in nobis secunda pars autoritatis prædictæ, scilicet, & eritis benedictio. In quo tempore expectamus quòd cæteræ nationes in nobis benedicantur modo per te expositio.

Distinctio tertia de Scrutinio scripturarũ circa tempus aduentus Christi: an sit præteritum vel futurum. Et habet quatuor capitula.

In primo capitulo ostenditur, quòd aduentus Christi generalis duplex est.

In secundo capitulo ostenditur, quòd tẽpus primi aduentus Christi est præteritũ, secundũ prophetiã Iacob Patriarchæ.

In tertio capitulo ostenditur, quòd Messias iã diu est, quòd venit per reuelationẽ factã Danieli de 70. Hebdomadibus.

In quarto capitulo ostenditur, quòd secundum omnes magistros seu expositores famosos Judæorum, qui tempore primi aduẽtus Christi determinatè locuti sunt, tempus primi aduentus Christi iam transiit in præteritum.

CAPITVLVM. I.

In quo ostenditur, quòd aduentus Christi generalis duplex est.

PAVLVS.

Ad saluandas gentes tẽpus Messiæ est præteritum.

EXpectationẽ tuã, si scruteris scripturas manifestè reperies esse inanẽ cum tempus aduẽtus Messiæ ad saluãdas gentes, in Prophetis promissi, iam diu est quòd in præteritum trãsiit, vt potest manifestè cõprobari, tã per sacras autoritates, quã per alias autoritates à te recipiẽdas.

SAVLVS. Doce quod asseris: in hoc enim consistit magna pars nostræ controuersiæ.

PAVLVS. Antequã ad hoc discu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

discutiendum accedamus, ne in æquiuocum inter nos procedatur: oportet animaduertere quòd aduentus Christi seu Messiæ in mundũ potest ex sacris Scripturis comprobari duplex. Est vnus, scilicet, ad saluandũ seu redimẽdum genus humanum: qui quidem aduentus pronuntiatur à Prophetis fore in forma pauperis humilima. Secundus verò aduentus ad iudicandum mundum: qui quidem pronuntiatur in scripturis, fore in maxima potestate & maiestate. Vnde si diligenter scripturas & veras historias scrutatus fueris, primus aduentus iam diu est quod transiit in præteritũ, secundus verò nõ: & ideo de primo aduentu intendo ad præsens tecum agere.

Duplex est aduentus Christi, videlicet ad saluandum & ad iudicandum.

SAVLVS. Primò ostende mihi, vnde habes quòd aduẽtus Messiæ in mundum sit duplex. Reperio enim quòd Prophetæ, loquentes de aduentu Messiæ, semper loquũtur de futuro, nõ distinguentes futurum tẽpus secundũ remotũ & propinquum, vt applicetur tẽpus magis propinquũ primo aduẽtui & longinquum secundo, prout tu videris intendere.

PAVLVS. Licet Prophetæ nõ distinguãt ita expresse aduentum Messiæ per remotum & propinquũ tempus futurum, eo modo, quo tu dicis: tamen cũ de aduentu Messiæ simpliciter loquũtur, attribuẽtes suo aduẽtui diuersas seu cõtrarias dispositiones, oportet inde concludere, q̃ sint duo aduẽtus, vt alteri eorũ applicẽtur aliqua, & alteri alia.

SAVLVS. Oportet te illa declarare, quæ dicis allegãdo autoritates sacras ad hoc si quas habes.

PAVLVS. Zachariæ 9. manifestè reperies, quòd Rex Messias vẽturus erat in forma hominis pauperis ad saluandũ per iustitiã populũ suũ. Legitur enim ibi: Exulta satis filia Sion, iubilare filia Hierusalẽ: ecce Rex tuus venit tibi iustus & Saluator, & pauper, & ascendens super asinã & pullũ, &c. Super quẽ locũ Rab. Sa. magister tuus dicit expresse: scriptura ista non potest intelligi nisi de Rege Messia. Hæc ille. Habes ergo ex hoc loco, quòd Rex Messias venturus erat in ciuitatẽ Hierusalẽ in forma pauperis & equitatura pauperrima: & quòd veniebat ad saluandum per iustitiam. Vnde & vocat eum saluatorem & iustũ, quæ omnia ad eius aduẽtum pertinent, scilicet, qui est ad saluãdum per iustitiam. Ibidem enim legitur: Tu autẽ in sanguine testamenti tui misisti vinctos tuos de lacu, &c. De alio verò aduentu eius habetur Dani. 7. vbi, tractans de generali iudicio, dicit: Iudiciũ sedet & libri aperti sunt, post pauca subdit. Aspiciebam ergo in visionem noctis, & ecce cum nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & in cõspectu eius obtulerũt eum: & dedit ei potestatẽ & honorẽ & regna: & omnes populi, tribus, ac linguæ

Zach. 9. b. 9

Primus aduentus Messiæ fuit in forma hominis pauperis.

Rab. Sala.

Zach. 9. c. 11

Secũdus aduentus ad iudicium erit in maxima potestate & maiestate.

Dan. 7. b. 7.

linguæ ipsi seruiẽt. Potestas eius potestas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. In quo passu idẽ magister tuus Rab. Salo. dicit: Et iste est rex Messias. Cũ igitur in aduentu à Zacharia prænũtiatõ exprimitur: quòd rex Messias in forma pauperrima erat venturus. Et in Prophetia Danie. legitur, ipsum vẽturum esse in maxima potestate & maiestate. Oportet ergo cõcludere, duplicem eius aduentum fuisse à Prophetis denuntiatum. In quorũ primo Messias veniens ad saluãdum, venturus erat in pauperrima forma humana: in secũdo verò, ipse met Messias veniens ad iudicandum, venturus prænuntiatur in potestate magna & maiestate. Vnde de primo eius aduentu vt dicebam, inter me & te est agendum pro nunc scilicet scrutãdo scripturas, an sit præteritus vel futurus. De secũdo verò aduentu, scilicet ad iudiciũ, ad præsens omitto, quia de ipso nulla est disceptatio inter me & te, quantũ ad hoc: omnes enim cõcordes sumus quod sit vẽturus.

Rab. Sala.

CAPITVLVM II.

Vbi ostenditur quòd tempus primi aduentus Christi est præteritum secundum prophetiam Iacob Patriarchæ.

SAVLVS.

QVicquid sit de secũdo aduẽtu ostende si vales, quod Messias promissus ad saluandũ iam venit.

PAVLVS. Inter Prophetas qui locuti sunt de aduentu Messiæ, præsertim designando tempus huiusmodi aduẽtus, primus fuit Patriarcha Iacob: qui volẽs filiis suis quædam prædicere, quæ futura erant eis. Genes. 49. inter alia de tribu Iuda, de quã secundum omnes, Messias erat descensurus, dixit hæc verba secundum translationem nostrã. Non auferetur sceptrũ de Iuda, nec dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus est, qui est expectatio gentium, ex quo habetur intentum. Nam cum sceptrum de Iuda á magnis temporibus est ablatum, nec etiam est dux de fœmore eius: constat manifestè, quod venit ille qui mittendus erat, &c. scilicet, Messias promissus, quòd est propositũ.

De materia huius capi. Vide Nicol. de Lira in Gen. sup. cap. 49. & Martilium Phisicinum. lib. de religione Christiana. c. 27. Et in fontalicio fidei. lib. 1. Thesau. 1. circa medium.

Genes. 49. b. 10.

SAVLVS. In multis deficit hæc argumẽtatio tua. Et primò in vera translatione. Non enim sic se habet veritas Hebraica in hoc loco sicut translatio tua quã allegas, & specialiter in hoc quod dicit: Donec veniat qui mittẽdus est, &c. In Hæbraica enim veritate in hoc loco dicitur, donec veniat Sylo. quod est nomẽ proprium cuiusdam loci, vbi aliquando fuit tabernaculũ Domini & arca testamenti: vt habetur 1. Reg. Vnde sensus huius autoritatis quam allegas secundum veritatem literæ Hebraicæ, talis potest esse, scilicet, quòd nõ auferetur Dominium seu præsidentia vel primatus, quæ fuerant in tribu Iuda tẽpore Iosuæ & iudi-

Loco cuius verbi qui mittẽdus est ponitur Hebraice Sylo. ex quo malè arguit Iudæus.

1. Reg. 10. a.

Prima expositio.

cium

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciũ, vsq; dum veniret Sylo, scilicet, quando Saul fuit vnctus, tẽpore quo tabernaculũ Dei fuit in Sylo: & per cõsequẽs erat ibi vnctio, qua Reges vngi debebãt. Et quia Saul erat de tribu Bẽiamin, ideo in Sylo erat trãslatũ sceptrum de Iuda ad aliã tribum scilicet, Beniamin. Et ille videtur sensus planus huius autoritatis, qui nihil facit pro te, nihil enim hîc agitur de Messia, de quo ad prẽsens loquimur.

Contra expositionem prædictæ autoritatis.

PAVLVS. Hæc tua expositio est manifestè extorta & incõsona litere, tum quia tẽpore quo Saul fuit vnctus, arca Domini iã erat amota de Sylo in Cariathiarim. vt 1.Reg.7. Tum quia parũ post vnctionem Saul vnctus fuit Dauid in Regem, qui quidẽ Dauid fuit primus Rex de tribu Iuda, & extunc reges de illa tribu successerunt. Non ergo potest dici sceptrum auferri de Iuda, quando incœpit esse in propinqua dispositione ad regnum perfectum: tũ quia de Saul nullo modo potest verificari hoc quod immediate subditur in litera: Qui est expectatio gẽtium, seu congregatio gentium, cùm ad Saul nihil horum pertinuit: vnde prædicta tua expositio nullũ habet locum in hoc passu.

1.Reg.7.a.2

Alia expositio prædictæ autoritatis.

SAVLVS. Et si verba Patriarchę non intelligantur de Saul, vt tu dicis, possunt tamen intelligi de aliis, vt Hieroboam, qui fuit Rex Israel de tribu Effraim, per quem tribus decem ablatæ sunt à Regno Iuda, & adhęserũt Hieroboã. vt 3.Reg. 12. Et sic est sensus: Non auferetur sceptrum de Iuda, scilicet, sceptrum regni, quod fuit datum Dauid & successoribus suis, donec veniret Hieroboã, qui coronãdus erat in Sylo. Et secũdum talem expositionem, quæ satis est applicabilis literæ, nulla mẽtio est de Messia, de quo hîc agimus, & per cõsequẽs, nec per illã habes intentũ.

3.Reg.12. c.19.

PAVLVS. Hæc tua expositio manifestè est nulla, sicut & alia: tũ quia per Hieroboam nõ fuit ablatum regnum à domo Iuda, sed potius stetit firmum per successionem hęreditariam in ciuitate Hierusalem, quæ est metropolis, vbi erat templum & arca Domini, & vnctio sacra, quæ propria erãt & essentialia in regno Israelitico seu Hebraico: tũ quia congregatio illa facta per Hieroboã non fuit in Sylo, sed in Sichem, vt in 3.Reg. allegato.

Cõgregatio populi in Sichem quando Regnum fuit diuisum.

3.Reg.c.12. e.19.

SAVLVS. Volo stare in expositione huius passus, prout trãslatio tua ponit, scilicet, cũ dicit: Donec veniat qui mittendus est. Licet enim non sit propria cum litera Hebraica, tamẽ est aliqualiter ei consona. Sylo enim interpretatur missio, seu missus: secundum quam trãslationem Prophetia fuit manifestè adimpleta per Nabuchodonosor Regem Babyloniæ, qui fuit missus à Deo, propter peccata populi, ad destruẽdam terram Iudæ, & auferendum Regẽ Iudæorũ, prout dicitur 4.Reg. vltimo. & sic est sensus. Non auferetur

Sylo enim interpretatur missus.

4.Reg. vlt.

feretur regnum de Iuda, &c. donec veniat, qui mittendus est, scilicet, Nabuchodonosor, qui à Deo fuit missus, & abstulit totam potestatem Regiã, seu sceptrum de Iuda: cui Nabuchodonosor fuerunt gentes aggregate, quia eius imperium fuit valdè dilatatum: vt habet Hier. 25. & in aliis multis locis. Vnde prędicta verba patriarchæ secundũ tuam trãslationẽ acceptã propriè exponũtur de Nabuchodonosor, nulla mentione facta de Messia de quo agimus.

Alia exorta expositio de Nabuchodonosor.

Hie.25.b.6

Sylo dictio obscura est.

PAVLVS. Quia hæc dictio Sylo, prout in hoc loco ponitur, est aliqualiter obscura: tui expositores eam variè & multipliciter exposuerunt, vt possent euadere à manifesta impugnatione huius autoritatis: ideo recurrendũ est in hoc loco ad trãslationem Caldaicam, factam per Aquilã, quę trãslatio apud vos tres habet excellentias. Prima, scilicet, vt nullus est ausus ei cõtradicere: vt patet per Rab. Sal. in multis locis: & per Rab. Moy. Aegyptium in suo libro de Directione, & per alios. Secunda est, quòd in scholis puerorũ vbicunque legitur Penthateucus, legitur eis hęc trãslatio post textũ. Tertia, quia etiam in synagogis in diebus sabbathinis leguntur aliquæ lectiones ipsius Penthateuci, quæ ad maiorem solennitatẽ reperiuntur trãslatæ: tales trãslationes summuntur vbiq; terrarum à prędicta trãslatione Aquilæ. Constat autẽ, quòd ipsa trãslatio in hoc loco sic habet: Non auferetur habens potestatẽ de domo Iuda, nec scriba de filijs filiorum eius, vsque in secula, donec veniat Messias cuius est Regnũ, & ipsi congregabuntur gẽtes, seu populi. Hæc in prędicta trãslatione: ex qua habes manifestè, quòd hîc loquitur Patriarcha de Messia, de quo hîc agimus. Idem habes per Rabbi Salo. magistrum tuum, qui hanc sequitur trãslationem in hoc loco: idem etiam per alios.

Varia expositio huius dictionis Sylo.

Prima.

Rabbi Salo. Rabbi Moyses Ægyp. Secunda.

Tertia.

Rab. Salo.

SAVLVS. Qui sunt illi doctores nostri, quos dicis sequentes trãslationem Caldaicam in hoc loco.

PAVLVS. Super illud verbum Gen. 49. Congregamini filij Iacob, vt annuntiem, quæ vẽturа sunt vobis in nouissimis diebus. Quæ quidem verba pręposuit Iacob filiis suis ante prophetiam, seu benedictionem suam, in qua prophetia verba præallegata continuantur, scilicet, non auferetur, &c. Rab. Moys. Gerũdinẽsis in sua expositione, sic dicit: Nouissimi dies sunt dies Messiæ, quoniam Iacob significabat illa tempora in verbis suis, cùm dixit: Donec veniat Sylo, & ipsi congregabuntur populi, nouissimi enim dies, dies Messiæ sunt. Hęc ille. Idem ille magnus Rab. Sahadias in sua trãslatione Arabica, quę communiter legitur in partibus Affricę. Idẽ Rab. Kimhi in libro suo, qui dicitur Sarasim, vbi agit de dictionũ significatione: dicit expressę, quòd per literam

Gen.49. b.10.

Rab. Moys. Gerundin.

Nouissimi dies sunt dies Messiæ

Rab. Sahadias.

Rab. Kimhi in li. Sarasim.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rã Sylo, quod habetur in illa autoritate: Donec veniat Sylo, significatur filius eius: et est prophetia de Messia. Sunt etiam alij plurimi hoc sentiẽtes, quos causa brevitatis omitto. Sufficiunt enim prædicti: quia in ore duorũ vel triũ stat omne verbũ. Habes ergo ex hac autoritate, quòd Messias de tribu Iuda promissus iã venit à tempore, quo ablata fuit potestas, seu sceptrũ de Iuda, quod fuit per me propositũ.

Alia extorta expositio.

SAVLVS. Et si hoc, quod dicitur in autoritate prædicta: Donec veniat Sylo intelligatur de vero Messia, vt vidẽtur velle doctores per te allegati, adhuc ex dicta autoritate nõ habes propositum. Nam sceptrum nondũ ablatũ est de Iuda: adhuc enim ei remanet potestas, seu dominium iudicandi causas, & determinandi apud capita transmigrationũ, quę sunt in Babylonia, quę locum Regis tenent super totũ populum Israeliticũ: vt habetur à Rab. Moy. Aegyptio, in lib. de Iudicibus, in determinationibus suis de Sanhedrin cap. 4. vbi sic dicit: Capita transmigrationis, quę sunt in Babylonia, locum Regis tenent, & possunt dominare in Israel, & vbiq; terrarum, & iudicare super eos, siue velint, siue nolint, sicut scriptũ est. Non auferetur sceptrum de Iuda: per hoc enim sceptrum intelligũtur capita transmigrationũ, quę sunt in Babylonia. Hęcille. Et sic prędicta autoritas non facit pro te. Non enim ex vi prædictæ autoritatis est necessarium cõcedere, quòd iam venit Messias, cùm nondum sceptrum sit ablatum de Iuda.

Vide de hoc in fortalitio fidei, libr. 4. argum. 3.

Rab. Moy Ægypt.

Sanhedrin. c. 4.

PAVLVS. Hæc responsio, seu euasio tua non solùm est manifeste falsa secundum euidẽtiam facti, sed etiam est notoriè ficta, seu mendosa, & insuper cõtra propheticam veritatem. Primũ patet ex hoc. Nã Babylonia, in qua tu asseris esse capita trãsmigrationum, habẽtia tales potestates & dominia super totum populum Iudaicum, manifestissimum est, quòd iam à magnis tẽporibus citra est destructa, & inhabitabilis redacta, & hoc fuit de ea prophetatũ Isa. 13. vbi sic dicit: Et erit Babylõ illa glorioſa in Regnis inclita in superbia Caldęorum: sicut subuertit Deus Sodomam & Gomorrham, nõ habitabitur vsq; in finem, & non fundabitur vsque in generatione & generationem. Constat autem quòd in terra inhabitabiliter destitura nullus cõmoratur, & multo minus credibile est, quòd sint ibi talia capita. Est etiam notoriũ inter vos, quòd à magnis tẽporibus retroactis: nunquam in partibus Babylonicis, nec aliquod iudicium, nec aliqua determinatio, nec solũ rumor aliquis de illis partibus ad istas partes Europæ veniret. Vnde notorium est secundum euidentiam facti, quòd non sunt ibi Iudęi dominantes super totum Israel, vt tu asseris. Secundum autẽ, quòd euasio, videlicet tua sit ficta, seu mendosa:

Primum. Prædicta euasio est ficta cum Babylonia sit destructa, & inhabitabilis.

Isai. 13. d. 19.

Secundum contra eandem euasionem.

Rab. Moy.

Extra terrã promissionis nõ licet criminale iudicium ferre.

mendosa, patet ex hoc. Nam secundum tuum Rab. Moy. prędictum, & communiter omnes doctores tuos, extra terrã promissionis non potest, nec licet, nec aliquando licuit, alicui Iudęo iudicare iudicia criminalia: de quibus, scilicet, est occisio, seu mutilatio membri humani. Cõstat autem, quòd qui non habet iurisdictionem in talibus: non potest iudicare, neq; capitaliter iudicare blasphemum, seu idolatrã, homicidã, vel adulterum, nec aliquẽ quemcunq; incurrentem similia crimina, quæ grauissima sunt secundum legem Moysi. Et sic exceptis istis, & similibus cætera sunt leuia. Ex quo sequitur, quòd illa capita transmigrationum, quæ tu dicis esse in Babylonia, non possunt iudicare de grauibus, seu capitalibus criminibus, cũ sint extra terrã promissionis, sed tantum de leuibus & paruis causis, quarũ respectu nõ possunt dici habere sceptrũ, neque potestatem regalem, prout tu dicis. Vnde de eis etiã si pro nunc essent, nõ potest dici, quòd tenerent locũ, seu sceptrum Regis, sed tales essent sicut iudices inferiores, habentes modicã potestatẽ. Vides ergo, quòd Rab.

Rab. Moy.

Moy. & alij Rabbini tui, qui asserunt, quod in Babylonia sint capita transmigrationum, habentia potestatem Regiã super totum

Iudei mendaces.

populum Iudaicũ manifestè mẽtiuntur, cũ illud asserũt, quod est contra mẽtem suã. Omnes enim concorditer tenent, quòd extra terrã promissionis nulli Iudæorum pertinet talis potestas. Tertia euasio tua est contra propheticam veritatem. Legitur enim Oseę. 3. sic: Dies multos sedebũt filij Israel sine Rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari. Quę quidẽ autoritas, tã secundum tuos expositores, quàm nostros intelligitur de statu Iudæorũ in captiuitate hodierna. Et sic patet, quòd asserere Iudęos habere in Babylonia, vel alibi, tempore huius captiuitatis principẽ vel Regẽ, seu aliquid huiusmodi non solùm est contra ipsam euidentiam rei, vt dictũ est, sed etiam contra propheticam veritatem.

Tertiũ contra euasionem.

Ose. 3. b. 4.

SAVLVS. Si hęc dicta patriarchæ, quæ pro te allegas prius cõsonarent proposito tuo, oporteret, quòd Messias tuus veniret ante tempus Machabęorũ, per quos fuit sceptrum de Iuda ablatũ: Machabęi enim vt manifestum est, non erant de tribu Iuda, sed de tribu Leui: erant enim sacerdotes, & illi totũ populum gubernabãt in templo secundo per centum annos, & vltra ante aduentũ Christi tui: vt patet in historiis Iosephi, & aliis. Cũ ergo Messias tuus natus est tẽpore Herodis Regis, qui Machabęis succesſit in Regno Iudęorũ: constat, quod non venit in tẽpore prænuntiato per Patriarchã. Nam longe ante tempus Herodis in quo tempore Christus natus est, iam erat ablatum sceptrum de Iuda, vt dictum est, &

Alia obiectio, quæ nititur probare ex prophetia Iacob Messiã venisse ante tempus Machabęorũ.

Machabæi de tribu Leui Sacerdotes erant.

Iosephus in historia.

transiuerat in Machabæos, qui erant alterius tribus.

Machabæi erant de tribu Iuda, secundum lineam maternam.

PAVLVS. Quãuis secundũ aliquos expositores nostros Machabæi, licet sacerdotes fuerunt, & per cõsequens de tribu Leui, erant tamen de tribu Iuda secũdum lineã maternã: & ideo per gubernationem eorum non erat ablatũ sceptrum de Iuda: tamen quia non potest hoc clarè probari: ideo ad obiectionẽ tuã, secundum alios plenius respondetur. Ad quod sciendum, quòd vt habetur Num. 11. tẽpore Moysi, de mãdato Dei fuerũt congregati 70. seniores populi Israel, vt essent coadiutores in regimine populi cũ ipso Moyse. Et ex tunc, secũdum omnes doctores tuos, semper fuit in Iudaismo collegium, seu consistoriũ seniorũ, quod dicebantur Sanhedrin: ad quod omnes difficultates, seu dubia fidei & legis etiam perueniebant. Similiter etiã omnia magna & summa iudicia, seu cõtrouersiæ: de quibus cõmuniter intelligitur illud Deut. 17. Si difficile & ambiguũ apud te iudiciũ perspexeris inter sanguinẽ & sanguinem, causam & causas, &c. & infra: Surge & ascende ad locũ, quem elegerit Dñs Deus tuus. & infra: Et facies quæcunque dixerint, qui præsunt loco, quẽ elegerit Dñs: & sequeris sententiã eorum, nec declinabis ad dexteram, nec sinistram. Qui quidem Sanhedrin à tempore Dauid, & citra residebant principaliter, sub Regibus & ducibus Iudæ in Hierusalem. Et postea in Babylonica captiuitate dũ ibi essent Reges & duces de Iuda. Consequẽter autem in reditu prædictæ captiuitatis residebãt apud Hierusalẽ, sub ducibus de tribu Iuda, dũ essent, & durabat potestas eorum, etiam non existente Rege, seu duce de Iuda: prout potestas alicuius capituli vacãte sede durat: & sic autoritas & potestas Sanhedrin durauit etiã tempore Machabæorũ, & vsq; ad 40. annos ante destructionem templi secũdi: in quo tempore cessauit ex toto eorũ potestas, seu iurisdictio: eo quòd tũc temporis Herodes interfecit omnes Rabbinos, seu magistros illius collegij: prout habetur in libro Sãhedrin Hierosolymitano, in ca. de iud. pecuniarũ. Idẽ habetur in libro Abodazara ca. 1. Vnde pro tunc propriè fuit ablatũ non solũ sceptrũ de Iuda, sed etiã scriba de filiis eius, quod quidem tempus concurrit cũ tempore passionis Christi nostri, qui secundum omnes per 42. annos ante destructionem templi fuit passus, sicut & Regnũ Herodis, qui alienigena erat. In cuius tẽpore titulus Regius à toto genere Iudæorũ fuit ablatus, quod fuit valdè propinquũ tempori natiuitatis Christi. Ex quibus patet, quòd tẽpore Machabæorũ non fuit ablatũ sceptrũ de Iuda, sed tẽpore Herodis, vt dictum est: in quo tempore verus Messias fuit natus, quod manifestè concordat cum prophetia Patriarchæ prędicta.

Num. 11. 70. seniores populi erãt, quibus commissum erat regimen Iudæorum.

Sanhedrin collegium seniorum.

Deu. 17. b. 8

Sanhedrin fuit tempore Dauid, & in Babylonica captiuitate.

Sanhedrin fuit in tẽpore Machabæorum.

Herodes interfecit omnes Rabbinos collegij Sanhedrin Sanhedrin in capitulo de iudi. lib. Abodazara

Christus passus 42. annis ante destructionem templi.

Quando fuit ablatũ sceptrũ de Iuda.

SAV-

Obiicit duo tempora assignari ad ablationem sceptri Iudaici.

SAVLVS. Secundũ tuam narrationem duo tẽpora assignas circa expositionem verborũ patriarchę. Vnũ, scilicet, quãdo fuit ablatum sceptrũ de Iuda Herodæ regnante, qui alienigena erat. Aliud verò tẽpus assignas quãdo fuit ablatus dux, seu scriba de filiis eius, & hoc dicis impletum, quãdo Herodes occidit Rabbinos, seu magistros legis, qui dicebantur Sanhedrin. Quæ quidem narratio tua nõ videtur fundari in aliqua autoritate autẽtica: nec etiã videtur cõsona verbis Patriarchæ supradictis. Non enim assignauit duo tẽpora, sed tãtum vnum, dicens: Donec veniat, qui mittendus est, scilicet, Messias secundum te & translationem Caldaicam.

Talmudica doctrina.

PAVLVS. Secundũ historias Talmudicas, quas teneris tanquã autenticas habere, duo fuerũt ablata de tribu Iuda in diuersis tẽporibus, licet nõ multũ ab inuicem remotis. Vnũ est sceptrũ Regni: quia Herodes Ascalonita, cũ esset non solũ alienigena, sed etiã seruus de domo Machabęorũ, & de facto Regnasset in Iudæa & Hierusalẽ. Idcirco timẽs, quòd cum Regnũ ei non cõpeteret de iure, eo quòd legitur Deut. 17. De medio fratrum tuorũ ponas super te Regẽ, nec poteris ponere super te alienigenã: posset pro tempore cõsurgere aliquis de stirpe Dauid, & eũ de regno expellere: ideo interfecit omnes, quos potuit habere de genere Regio, in qua occisione ablatũ fuit sceptrũ de Iuda, præsertim secundũ extimationẽ populi cõmunem, & ipsius Herodis, qui credebat nullũ de stirpe Regia in Iudęa remãsisse: sed sceptro ablato modo prædicto, adhuc remanebãt Sãhedrin, qui dicuntur doctores, seu scribæ, qui residebãt sub Herodæ, sicut aliàs residebãt sub Regibus, seu ducibus Israeliticis, sed postea fuerũt ab Herodę interfecti Sanhedrin omnes, & tunc propriè fuit ablatus scriba de filiis Iuda; quę omnia supradicta historialiter, in libro qui dicitur Bauabathra cap. 1. & in libro Sanhedrin Hierosolymitano, & in lib. Abodazara, supra allegatis, habẽtur. Patriarcha ergo spiritu Dei ista præcognoscens propriè prædixit. Nõ auferetur sceptrũ, &c. in hoc præsignans primã ablationẽ prędictã ad titulum Regiũ pertinentem. Consequenter dixit, & scriba de filiis eius, in hoc præsignans secundã ablationẽ Sanhedrin prædictã. Quę quidem duæ in diuersis tẽporibus cõrigerunt sub Herodę, seu Herodianis. Et attendendum est, quòd licet de prima ablatione fumus certificati per historias Talmudicas prędictas, nõ tamen de tẽpore, quo contigit per eas certificamur: per historias autẽ nostras, scilicet, Euangelistas certificamur nõ solum de occisione, sed etiã de ipsius tẽpore. Traduntenim, Herodẽ occidisse quoscũque potuit inuenire in Bethleẽ Iudæ Abimatu: & infra, & hoc

Duo ablata de tribu Iuda diuersis temporibus, scilicet, sceptrum, & Sãhedrin, quos omnes occidit Herodes.

Deut. 17. c. 15.

Bauabathra c. 1. Sanhedrin Hierosolymitano. Abodazara

Sceptrum fuit prima ablatio. Sanhedrin secunda.

Euangeliũ duas ablationes ostendit tempore quo natus est Christus sceptrũ Iudaicũ ablatũ est occisione infantium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum natus esset Saluator noster in Bethleē Iudę Matth. 2. De secunda verò occisione Sāhedrin, & de tempore quo cōtigit summus certificati per historias tuas in libris prælegatis, quod fuit per 40. annos ferè ante destructionem templi secūdi. Constat autem secundū omnes historiographos, quòd passio Christi nostri fuit per 42. annos ante destructionē tēpli secundi: & sic habes ex prędictis, quòd nō fuit ablatū sceptrum de Iuda per Herodē, nec dux, nec scriba de filiis eius modo prædicto, donec venit Messias, vt dictum est, quod fuit propositū: ante enim venit Messias in mundum per suam natiuitatem, quā fuisset ablatū sceptrū de Iuda, vt dictum est. Similiter ante fuerūt ei, scilicet, Messiæ gētes aggregatę per suā passionē, quam scriba de filiis eius auferetur, vt supra secundum tuas historias est ostensum.

Matth. 2. Quo tempore Sanhedrin fuerūt occisi.

Quo tempore Christus fuit passus.

SAVLVS. Nō video quomodo posses asserere, quòd per passionem Christi tui fuerunt gētes ei cōgregatæ, totū enim oppositum patet per euidentiā facti: quia per mortem Christi tui non solùm gentes non fuerunt ei congregatæ, sed etiam discipuli proprij dimisso illo dispersi per orbem fugierunt.

PAVLVS. De hac cōgregatione gentiū ad Christum nostrū per suā passionem: oportet nos habere finito isto articulo singulare certamen: & ideo pro nunc differatur, & cōtinuemus, quod incœpimus, scilicet, scrutinium scripturarum circa aduentum Christi, an sit præteritū, vel futurum.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur, quòd Messias iam diu est, quòd venit per reuelationem factam Danieli de 70. hebdomadibus.

SAVLVS.

AD propositum nostrū prout vis reuertendū est, & si prophetia prædicti Pathiarchæ Iacob secundum translationem nostram Caldaicā, quodammodo pro te faciat, adhuc vellem aliam autoritatem ad hoc, quod tempus aduentus Messię sit præteritum, si quam habes.

PAVLVS. Multas habeo autoritates hoc satis ostendētes illis, præsertim, qui veritatem scire desiderāt sine affectione minus recta, sed tantū vnā allegabo tibi, quę est de vltimis prophetarū de hoc loquentium, sicut prophetia prælegata patriarchæ fuit de primis prophetiis tractātibus de tēpore aduētus Messiæ.

SAVLVS. Allega illā autoritatem quā dicis, vt videas si facit pro te.

PAVLVS. Daniel, qui fuit de vltimis prophetarum veteris testamenti de hac materia, scilicet, de aduētu Messię inter cęteros pertractauit, qui vt habetur Dan. 9. cū orationibus, præcibus & iciuniis & sacco & cinere orās Deū tēpore Babylonicę captiuitatis pro illuminatione, seu reparatione

Reuelatio Danieli facta de aduētu Messiæ, per 70. hebdomadas significat.

Dan. 9. f. 21

tione sanctuarij ciuitatis, & populi Israelitici, cū instanter orasset, & peccata propria, & populi cōfiteretur, Angelus Gabriel ei apparuit tempore sacrificij vespertini: quando ienunantiū mentes magis eleuantur, & deuotius orāt. Qui quidem Gabriel postquā reddidit Danielem attentū propter arduitatem dicendorū, dicendo ei hęc verba: Ab exordio precū tuarū egressus est sermo Dñi: ego autem veni, vt indicarem tibi, quia vir desideriorū es: tu autē animaduerte sermonem, & intellige visionem. Consequēter reuelauit ei tēpus aduentus Messię: dicēdo ei hęc verba secundū translationem tuam. 70. hebdomades abbreuiatæ sunt, alias decissæ sunt super populum tuum, & super vrbem sanctam tuā, vt consumatur pręuaricatio & finem accipiat peccatū, & deleatur iniquitas & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio, & prophetia, & vngatur sanctus sanctorū. In quibus verbis Angelicis manifestè patet, quòd infra terminū 70. hebdomadarū, à Deo per Angelum Danieli reuelatū: iustitia sempiterna erat adducenda, scilicet, Messias promissus, de quo in Psal. Orietur in diebus eius iustitia. & Hiere. 23. Hoc est nomen quod vocabunt eum: Dñs iustus noster. Et sic in aliis locis, iustus, seu iustitia per excellentiam de Messia dicitur: Cū ergo tempus prædictarū hebdomadarum iam diu est, quòd transiuit, vt posset

Danielis prophetia præcessit oratio, ieiunium & pœnitētiæ opera, à quo cōcionatores discere possunt.

Ieiunantes vespertino tēpore magis eleuatur. Danielem Angelus reddit attentum.

Psal. 71. b. 7.

Hier. 23. a. 6

Messias iustus, & iustitia per excellentiā vocatur in scriptura.

euidenter probari, nō solum per rationes, sed etiam per autoritates à te recipiendas, sequitur, quòd iustitia sempiterna, quæ est ipse Messias, iam diu est quòd venit: quod est intentum meū in hac nostra altercatione.

Tria quærit.

SAVLVS. Autoritas per te allegata nō concludit intentum tuū, nisi prius probes aliquā, quę non credo, te probare posse. Et specialiter tria, quę tibi per ordinem tāgam. Primū, quod tibi incūbit probare est, quòd per hoc quod dicitur iustitia sempiterna in hoc loco intelligatur Messias promissus. Iustitia enim sempiterna propriè Deus est, qui cum sit iustus, prout in scripturis sępè nominatur, sequitur quòd sit iustitia. Illa enim, quę de Deo dicūtur in concreto, oportet verificari de eo in abstracto, propter eius summā simplicitatem. Et cū ipse sit sempiternus, sequitur quòd eius iustitia, quę est sua essentia, sit sempiterna. Vnde prius sensus huius dicti Angelici, scilicet: Et adducatur iustitia sempiterna, est, vt adducatur Deus, qui est iustitia sempiterna propriè vt dictum est. Deus autē dicitur venire, seu adduci methaphoricè secundum suos effectus: quando, scilicet, effectus misericordię suę, seu prouidētię, vel iustitiæ suę venit, seu ducitur ad miserendū, seu prouidendum suis creaturis. Vnde si bene consideras in hoc loco sic debet intelligi illud dictū, scilicet: Et adducatur iustitia sempiterna. Nō

Primum. An nomine iustitia sempiternæ intelligatur Messias.

Quæ in concreto de Deo dicuntur verificātur in abstracto.

Proprius sensus dicti Gabrielis est Deū esse iustitiā sempiternam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secundo. An Daniel in sua oratione intenderat Messiam petere.

enim Daniel in suis orationibus, quę in illo capitulo, quod tu allegas cõtinentur, petiuit Messiam adduci, nec aliquid huiusmodi: sed solum reparationem tẽpli,& ciuitatis, quæ erant destructę, & etiã amotionem oprobrij populi sui: prout verba sua manifestè sonant, in quibus nulla mẽtio de Messia reperitur. Vnde, quia infra terminum prędictarum hebdomadarũ Deus venit miserãdo populo suo, reducẽdo eos de captiuitate Babylonica,& reedificãdo templũ & ciuitatem,& vindicãdo eos de inimicis, scilicet, Caldęis, qui infra istud tẽpus fuerũt destructi per Medos. Idcirco horum respectu satis propriè potest intelligi adductio iustitię sempiternę correspõdẽter adorationes Danielis, quib⁹ ista petebat.

Ad primã ostẽdit prædictam reuelationem de Messia præmisso, esse factam.

PAVLVS. Vtiq; cõcedo tibi, quòd Deus est iustus, & per consequens iustitia sempiterna: eo modo quo tu dicis, & etiam quòd in hoc loco per hoc, quod dicitur Iustitia sempiterna intelligatur ipse Deus: sed per hoc nõ concluditur, quin verba ista de Messia seu Christo intelligãtur. Nã prout iã dixi tibi verus Messias, iuxta veritatẽ fidei nostræ, Deus verus est, de cuius diuinitate tractaturus sum tecũ in articulo certo per se: sed ad præsens ostendã tibi magistros tuos, qui verba prędicta Angeli exponũt de Messia promisso. In libro enim Gederholã, id est de ordine mũdi, Rab. Barachia exponẽs illud Isa.56. vbi dicitur: Proxima est

Probatq́ hoc ex testimoniis Iudæorum.

In lib. Gederholan. Rabbi Barachia. Isa.56.a.1.

salus mea ad veniendũ, & iustitia mea ad reuelandũ. dicit expressè, quòd per illud quod dicitur: Et iustitia mea. intelligitur Messias, de quo scriptum est in Dan. Vt adducatur iustitia sempiterna. Hęc ille. Similiter Rab. Moy. Gerundensis, exponens prædicta verba Angeli in loco suo super Danielẽ, sic dicit: Iustitia sempiterna, & sanctuarium sanctuariorũ, vel sanctus sanctorũ, nõ nisi ipse Messias est sanctificatus de filiis Dauid. Hæc ille. Et sic habes manifestè secundũ doctrinã antiquorum Talmudistarũ & modernorũ, etiã magistrorum, quòd per iustitiã sempiternã, & sanctum sanctorum, quę in verbis Angeli supradicti continẽtur, intelligitur Messias. Illud autẽ quod obiicis, dicens, quòd Daniel in suis orationibus in prędicto cap. contentis, non petiuit Messiã adduci, sed solũm reparationem templi, &c. nõ facit contra propositũ meum: tamẽ quia Deus ex abundantia suę bonitatis, nõ solùm merita supplicũ excedit, sed etiã orationũ vota: sæpe enim plus dat, quã ab eo petatur. Vnde Gen.17. Abrahã nõ petenti, quòd daretur sibi filius de Sara, sed solũ cõseruationem Ismaelis, dicens: Vtinam Ismael viuat corã te, Deus respõdit: Sara vxor tua pariet tibi filiũ, &c. & infra: Et pro Ismael exaudiui te, &c. Ex quo paret, quòd nõ solũ quod petebat, sed amplius ei cõcessit, & sic in proposito. Tamen, quia licet Daniel non petiuisset

Rab. Moyse Gerund.

Messias est iustitia sempiterna, & sanctus sanctorum, secũdũ Talmud.

Ad secũdũ. Deus plus dare solet, ex abundãtia pietatis suæ, quã ab eo petatur.

Gen.17. c.18.

uisset aliquid de Messia, sed ex cõsideratione verborum Hieremiæ orasset pro liberatione populi Israel de Babylonica captiuitate & reedificatione tẽpli, & huiusmodi. Deus tamẽ cui nihil latet futurũ, pręsciens quòd illa liberatio populi, & illa reedificatio tẽpli, & huiusmodi non erant stabiles, seu perpetuæ, nec per se intentę: ideo reuelauit sibi verã consolationem populi & perpetuã edificationem tẽpli Dei, per aduentum iustitię sempiternæ, & sancti sanctorum, scilicet, Messiæ fiendas. Sicut si quis seruus dño suo gratus, seu acceptus, peteret à suo dño aliquam gratiã modici valoris, & dñs ei responderet, bene dabo tibi illã, sed est modicæ reputationis: quia cito corrũpetur, sed dabo tibi aliã incomparabiliter maiorem, sicut 1.Reg.9. Samuel dicebat Sauli, quẽ sciebat Regem futurum: De asinis, quas nudiustertius perdideras, ne solicitus sis, quia inuentę sunt, & cuius erunt optima Israel, nõne tibi? & sic in proposito. Deus enim sciens quod appropinquabat tempus Messiæ, in quo redimendus erat populus Dei, & ciuitas sancta, scilicet, Hierusalẽ spiritualis per pretuo reparãda, Danieli petẽti de temporali liberatione & reedificatione ciuitatis, seu tẽpli quodãmodo momentanea: respõdit quòd illa reedificatio, quã petebat fieret. & hoc cũ dicit: Et rursum reedificabitur platea & muri: sed cõsequenter ostendit ei, quòd huiusmodi reedificatio nõ erat durabilis: & hoc cum dicit: Et ciuitatẽ & sanctuarium dissipabit populus cum duce vẽturo, & finis eius vastitas: veruntamẽ, vt eũ vere consolaretur, reuelauit sibi liberationẽ populi spiritualẽ, quę fiẽda erat, scilicet, per cõsumationem præuaricationis, & peccati & deletionẽ iniquitatis, quę per adductionẽ iustitię sempiternę, & vnctionẽ sancti sanctorũ implenda erãt infra tẽpus 70. hebdomadarum à Deo decissarum, prout plane litera sonat.

Similitudo.

1.Reg 9. c.20.

SAVLVS. Quidquid sit de intellectu harũ dictionũ, scilicet iustitia sempiterna, & sanctus sanctorũ. Adhuc nõ habes intentũ tuũ ex hac autoritate Danielis: & hoc ex duobus, quę tibi, vt dicebã incumbunt probare. Primo, quia nõ cõstat hę hebdomadę cuius sint quãtitatis, scilicet, an dierũ, annorũ, cẽtenariorum seu millenariorũ. Hebdomada enim nihil aliud dicit, nisi septenariũ, dicũtur enim hebdomadę dierũ & annorũ, & simili modo, seu ratione possunt dici hebdomadæ iubileorũ, & cẽtenariorũ, & huiusmodi. Et quia hoc est incertũ ex dictis Angeli: idcirco tẽpus contentũ in prędictis hebdomadibus incertũ remanet nobis. Secũdo, quia dato quòd essemus certificati de quantitate hebdomadarum, adhuc ignoramus earũ initiũ. Non enim habetur earũ initiũ in litera, nec per cõsequens earũ finis. Vnde dato, quòd infra tẽpus hebdomadarum

Querit primũ de quantitate hebdomadarum.

Querit secundũ de initio hebdomadarum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rũ prędictarũ Messias esset vẽturus, & quòd ille hebdomadę sint annorũ, adhuc nescitur, an illud tẽpus sit prẽteritũ, vel futurũ: cũ harum hebdomadarũ initium, vt dictum est, nesciatur, & sic patet quòd argumẽtatio tua in hoc loco nõ concludit tuum intẽtum.

Ad primũ ostendit, quòd hebdomadæ Danielis sunt annorum, quod probat per scripturas, & per Talmudistas.

PAVLVS. Ad primũ, quod obiicis de quantitate temporis hebdomadarum tibi respõdeo, quod contentæ hebdomadæ in hac reuelatione facta Danieli, manifestũ est, quòd sunt intelligẽdæ annorũ. Tum quia in tota sacra scriptura nõ inuenitur aliqua hebdomada dici, nisi vel dierũ. vt Leuit. 23. vbi de festo hebdomadarũ agitur, vel annorũ, vt

Leui. 23. a. 3.

Leui. 25. a. 8

ibidẽ 25. vbi de iubileo agitur, & ideo fingere hebdomadã iubileorũ, & huiusmodi non cõsonat Sacrę scripturę, nec vsui cõmuniter loquentiũ: tũ quia tui expositores, tã Talmudici antiqui, quã etiam moderni nunquã has hebdomadas intellexerunt, nisi annorũ: vt patet in libro qui dicitur Gederholã, scilicet, de ordine mundi. Et in expositione Rabbi Sãlo. super hũc pãssum. Similiter & Rab. Moy. Gerundensis, & sic de aliis, qui omnes licet in expositione aliorum contentorum in hac reuelatione deuiãt à veritate nostra, & etiã inter se sunt diuersi. In hoc enim, scilicet, quòd huiusmodi hebdomadæ intelligãtur annorum nullus eorũ discordat: tum quia cùm sit manifestum, quòd ciuitas Hierusalẽ per Romanos à magnis tẽporibus sit destructa, & ex tunc sacrificiũ Iudaicum fuisse ablatum, quod iuxta planum sensum literæ in vltima prædictarum hebdomadarum hoc pronosticatur forè, vel saltem post 72. hebdomadas. Legitur enim ibi sic. Et post hebdomadas 72. occidetur Christus, & non erit ei: & ciuitatem & sanctuarium dissipabit populus cũ duce vẽturo, & finis huius vastitas, sequitur, quòd à magnis tẽporibus retroactis tẽpus prædictarũ hebdomadarum sit finitũ. Et quia cõstat ex prędictis, quòd infra tempus prædictarum hebdomadarum adduci debebat iustitia sempiterna, scilicet, Messias, sequitur quòd à magnis tẽporibus citra, scilicet, à tempore quo finitæ sunt 70. hebdomadæ sæpe dictę secundum prophetiã Danielis, Christus, seu Messias debuit venire. Et sic eius primus aduentus de quo agimus, secundum reuelationem Angelicã factam Danieli, iam diu est, quòd transiit in præteritum, quod fuit à me intentum.

In lib. Gederholam.

Rab. Salo.

Rab. Moys. Gerund.

SAVLVS. Licet verũ est, quòd expositores nostri, & specialiter magistri antiqui Talmudistarũ per 70. hebdomadas prędictas intelligunt hebdomadas annorũ, vt tu dicis: tamen illi nõ cõcedunt tẽpus aduentus Messiæ iam præteritum: exponunt enim literam huius reuelationis per alios modos: ita quòd per hoc non possunt cogi, vt cõcedant Messiam iam veniſſe. Et ideo ex dictis eorũ tu nõ posses concludere quod intendis, cùm sit manifestè contramentẽ eorũ.

Iudei extortè exponunt prophetias de Messia loquentes.

PAVLVS. Scio vtiq; quòd magistri tui cõnãtur sic extortè exponere literã huius reuelationis, vt subterfugiãt à veritate ibi contenta: sed ex hoc nõ tollitur, quin ex dictis, & ab eis concessis possim cõtra te agere. In Dialecticis enim quidquid alter disputantiũ habet ex cõcessione alterius, probatũ reputatur, & cõclusam inter eos, licet ille cõcedens plura alia diuersa, seu contraria proponat. Similiter in altercationibus iuridicis semper creditur homini cõtra se, licet nõ pro se, nisi de cõsensu sui aduersarij. Vnde & in proposito expositiones magistrorũ tuorum ego nõ cogor admittere, nisi tantum in his, quę pro me faciũt. Qua propter, quia ipsi vnanimiter cõcedunt, huiusmodi hebdomadas intelligendas esse annorum: ideò hoc propono tibi, tanquã à te necessario concedendũ & recipiẽdum. De aliis verò expositionibus suis, si quę sunt cõtra me, nõ cogor eas recipere, nisi forte ratio, vel autoritas sacrę Scripturę eas suaderet. Et eodẽmodo debet esse inter me & te: quia si ex autoritatibus noui testamenti, vel sanctorũ nostrorum aliquid adinuentũ fuerit contra me, potes illud allegare, & oportebit, quòd ego concedã illud: de his autẽ, quę cõtra te fuerint in prædictis, nõ eris obligat' cõcedere.

SAVLVS. Habeo mentem tuã circa primũ, quod obiiciebã: dic ergo ad secundũ, scilicet, de initio huiusmodi hebdomadarũ quod in litera nõ est expressum.

Ad secundũ probat initium hebdomadarum fuisse ab exitu sermonis.

PAVLVS. Si bene literam cõsideras, initiũ huiusmodi hebdomadarũ Angelus ostendit Danieli, vbi postquã proposuit sibi 70. hebdomadę decisę sunt super populũ tuum, &c. vsq; ibi: Et vngatur sanctus sanctorum, statim subdit. Scito ergo & animaduerte ab exitu sermonis, vt iterum ędificetur Hierusalem, vsque ad Christũ ducem hebdomadæ 7. & hebdomadę 72. erunt. Vnde secundũ planum intellectũ literæ in hoc quod dicit: Ab exitu sermonis, vt iterũ ędificetur Hierusalẽ, ostenditur initium harum hebdomadarũ esse ab exitu sermonis reedificationis Hierusalẽ. Sed quomodo intelligatur illud: Ab exitu sermonis: diuersi diuersimodè exposuerũt. Aliqui verò exposuerunt de exitu sermonis Dei ad Gabrielẽ Angelũ, de quo dixerat: Ab initio præcũ tuarum egressus est sermo. Alij verò à vicesimo anno Regni Artaxerxis, quando idẽ Rex præcepit, vt reedificaretur Hierusalẽ, vt habetur Nehe. 4. Alij verò, vt magister Raymũdus Marcus, & alij sequaces exponũt hoc initiũ fuisse quarto anno Sedechię Regis, in quo anno, vt sufficiẽter probãt exiuit sermo Dei ad Hieremiã dicẽs: Cũ cœperint impleri in Babylonia 70. anni, visitabo vos, & suscitabo super vos verbũ bonum, & reducã vos ad locum istum. In quo verbo sermo Dei primo

Ab exitu sermonis, quomodo intelligatur: & variè exponitur. Aliqui dicũt intelligi de tẽpore, quo Gabriel locutus fuit.

Nehe. c. 4.

Alij intelligunt de Rege Artaxerxi. Raymũdus, & alij à 4. anno Regis Sedechiæ.

Hiere. 29. b. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

primo exiuit de reditu populi in Hierusalē,& per cōsequens reedificandum ibi templū Dei, & habitacula populi & ministrorū, licet adhuc nō esset data licētia reedificandi. Vnde iste fuit primus exitus sermonis Dei de reductione capriuitatis Babylonicę,ad quē refertur propriè verbum Angeli dicentis Daniel. Scito ergo &animaduerte ab exitu sermonis,vt reedificetur Hierusalem. Cōsonat autem huic sentētię,quòd Daniel in suis orationibus &ieiuniis supradictis sumpsit exordium ab illa prophetia Hiere. Dicitur enim ibi in principio illius capit. Dani. 9. Ego Daniel intellexi in libris numerū annorum: de quo factus est sermo Dñi ad Hieremiā prophetam,vt cōplerentur dies consolationis Hierusalē 70. anni,&possui faciē meā ad orandum Deum,&c. Ex quo patet,quòd Danieli cōsideranti in verbis Hiere. prædictis, ab illis verbis sumpsit sibi initiū Angelus dicens, ab exitu sermonis,vt reedificetur Hierusalem. Vnde ab isto initio procedendo in cōputatione 70. hebdomadarū:rectè secundū veriores historias,& planiorē sensum literę deuenitur ad vltimā hebdomadā, in qua passio Christi fuit celebrata, per quā secūdum veritatē fidei nostrę cōsumata fuit pręuaricātio, & finē accepit peccātum.

Primus exitus sermonis Dei fuit de reductione captiuitatis Babylonicæ

Dan. 9. a. 2.

Hie. 15. c. 12. & 19. c. 10.

Vltima hebdomada passio Christi fuit celebrata.

SAVLVS. Ostēde ergo mihi processum huius cōputationis,scilicet, 70. hebdomadarū, vt videā quomodo ab illo exitu sermonis,scilicet,Dei ad Hiere. vsq; ad tempus passionis, quod dicis fuerunt impletę 70. hebdomadæ supradictæ.

PAVLVS. Nō est necesse vt tibi ad præsens ostendā illum processum quem petis: tū quia potes eū habere plenè in illo libro notabili, qui dicitur Pugio Iudæorū, in secūda parte cap. 3. vbi hęc computatio est perfectè tradita. Similiter illam inuenies paucis mutatis in postilla magistri Nicolai super hoc c. Dan. 9. & in additionibus,quas in illo c. edidimus: in quibus omnibus prędicta computatio vera & exquisita cū reprobatione expositionis Rab. Sal. magistri tui propriè & perfectè traditur. Ibi etiā inuenies planū sensum, & rationem omniū,quæ in illo capitulo cōtinentur,tam de diuisione tripartita hebdomadarū, scilicet, per 7. & 62. & vnam similiter,de quo intelligitur vsq; ad Christū ducē: & occidetur Christus,& sic de aliis,ibidē contētis:& ideo remitto te ad prędicta. Tū, quia hīc non agimus de hoc, vt inueniamus tempus aduētus Christi distinctè & pūctualiter,sed solū scrutamur scripturas,ad inueniēdum scripturas secundū reuelationē prædictarū hebdomadarū Danieli factā: an iste aduētus sit adhuc in futuro spectandus, an iam trāsiuit in præteritū. Et quia secundū expositores non solum nostros,sed etiam tuos: totum tempus harum hebdomadarū, infra quòd iustitia sempiterna, scilicet Christus erat adducēdus iam diu est,quòd trāsit in præteritū, vt patet ex prædictis: ideo hoc sufficit ad probandū intentū meum ad præsens, sine eo quod intremus ad calculandū processum cōputationis ab initio hebdomadarū vsq; ad finem: præsertim cū ille processus ex varietate historiarū,& aliorū occurrentium sit valdè lōgus,& transcenderet compendiositatem huius tractatus.

Iudæorum Pugio 2. parte cap. 3.

Postilla Nicolai de Lira.

Autor in additionibus ad 9. c. Dan.

SAVLVS. Allega mihi doctores nostros,secundū quos totū tempus prædictarū hebdomadarum iam transiit in præteritū.

Talmud Abodazara cap. 1.

PAVLVS. In illo libro Talmud,qui dicitur Aboda zara capi. 1. habetur determinatè,quòd 70. hebdomadæ Danielis incipiunt à destructione primi tēpli, & determinātur in destructione templi secūdi: inter quas quidē duas destructiones fluxerūt 490 anni,qui faciūt 70. hebdomadas annorum: quorū quidem annorum primi 70 anni fluxerunt durante destructione templi, quæ facta fuit per Nabuchodonosor 400. verò anni, & 20. fluxerūt à principio reedificationis tēpli secūdi, vsq; ad destructionē eius per Romanos. Idem etiā habetur in libro, qui intitulatur de ordine mūdi, qui Hebraicę dicitur Gederholā, quas quidē autoritates Rab. Salo. sequitur in hoc passu tanquam inuiolabiliter tenēdas apud Hebręos: apud quos illa,quę in Talmud determinata habentur,seu diffinita,sine contradictione circa sacræ doctrinæ expositionem: non licet eis qualitercunq; ab eisdem recedere, sed tenēda sunt tanquā in textu sacræ scripturæ contenta: prout in multis locis ab eis traditur & à Rabbi Moysesin principio sui Deute. tanquam pro fundamento totius sui operis presupponitur, autoritas enim Talmudica in huiusmodi determinationibus apud Iudęos est in eodē gradu, sicut autoritas vniuersalis Ecclesiæ apud nos. Cōstat autē, quod à destructione tēpli secundi per Titū,in quo tempore fuit finis 70. hebdomadarum secūdum tuos doctores, vsq; ad præsentem annū,scilicet,à natiuitate Dñi 1432. fluxerunt anni 1364. & sic habes manifestè,quòd vltimus terminus hebdomadarū secūdum cōputationem doctorū tuorū iam à magnis temporibus retroactis transiuit in præteritū, & per cōsequens tēpus aduētus Messię,de quo agimus,qui infra easdē hebdomadas propheticè, seu Angelicè pronūtiatur forè.

70. hebdomadæ incipiunt à destructione primi tēpli, & terminantur in destructione secundi templi.

Gederholā.

Rab. Salo.

Rab. Moys.

Tāti valet apud Iudæos Talmudica autoritas quanti apud Catholicos autoritas Ecclesiæ.

Hoc opus scripsit autor. Anno 1432.

& In lucem emisit anno 1364.

videant hoc qui flectim suas lucubrationes typis mandant.

SAVLVS. Licet illi magistri,seu doctores, quos allegas sic computassent hebdomadas, fuerunt tamen alij doctores nostri aliter sentientes: & ideò ex prædictis solùm non potes contra me formare efficacem rationem, nisi prius discurratur per alios expositores.

PAVLVS. Licet bene credo tibi,quod multi Hebræorum attendentes, quod ex prædicta computatione hebdomadarum per

Iudei per vias obliquas veritatem fugiūt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

per suos magistros determinata, cõcludebatur Christũ iam venisse, inuenerunt circa hoc quasdam varias, seu cõfusas expositiones, vel saltem per vias obliquas & extortas, vt veritatẽ lucę clariorẽ subterfugerẽt, prout de eis vaticinatur. Ezech. 13. Sicut vulpes in deserto sunt prophetæ tui, ideſt, doctores tui Israel. Vulpes enim quęrẽtes subterfugere venatorem vel canẽ, multas & varias vias, & caueruosas atque tortuosas sequuntur: & in hoc loco maximè contingit tuis expositoribus, de quibus omnibus non est scrutinium faciẽdum. Nam vt ait Philosophus 1. Ethic. Omnes quidem perscrutari opiniones inane fortasse est: sufficiens autẽ maximè, quæ superficie tenus appareant, vel æstimentur habere aliquam rationem. Hæc ille. Cùm autem prædicta expositio doctorũ tuorum, quam supra allegaui sit à doctoribus Talmudistarum, nemine eorum contradicente, determinatè tradita, & postea à tã magno expositore tuo, scilicet, Rab. Salo. repetita tanquam cõclusa in sua glo. nõ oportet prout Philosophus dicit; ad alias singulares expositiones, seu opiniones diuertere. De vno tamẽ te certifico, quòd fuerunt multi doctores tui, qui de termino aduentus Messię nõ per hebdomadas prędictas, sed per alias autoritates discurrẽtes tractauerũt, quorum quilibet assignauit certum tẽpus huiusmodi aduentus.

Ezec. 13. a. 4.

Phil. 1. Eth.

Talmudistæ.

Rab. Salo.

Quæ quidem tempora licet variasint, & ex diuersis motiuis per quẽlibet eorũ assignata, omnia tamen iam transiuerũt in præteritũ: & sic iuxta testimoniũ cuiuslibet eorum, tempus aduẽtus Christi iam trãsiit in præteritum, quod est intentum: omnia enim vera secundum Philosop. 1. Eth. consonant vero.

Phil. 1. Eth.

CAPITVLVM IIII.

In quo ostenditur, quod secundũ omnes magistros, seu expositores famosos Iudæorũ, qui de tempore primi aduentus Christi determinatè locuti sunt: tempus aduẽtus Christi iam transiit in præteritum.

SAVLVS.

NArra mihi, qui sunt illi doctores nostri, qui tempora diuersa assignauerunt ad huiusmodi aduẽtum, & quomodo illa tempora iam transiuerunt.

PAVLVS. Inter tuos doctores fuerunt multi, quasi primi tiui, & alij moderni, quasi vltimi, & alij medij: & in quolibet istorũ ordinum fuit non modica tẽporis latitudo, in qua fuerũt plures & varij Rabbini, seu expositores famosi, qui de hac materia tractauerunt.

Rabbini sunt tripliis differentiæ.

SAVLVS. Indica mihi de quolibet istorum graduum, seu ordinuum vnum vel duos, si forte habes, tuam opinionẽ in hoc asserentes.

PAVLVS. De turba primorum Talmudistarum fuerunt aliqui, vt nosti, qui vocãtur Thãnaim: quorũ autoritas inter vos est

Thannaim fuit apud Iudæos tantæ autoritatis, vt post Prophetas ponantur.

est maxima post prophetas, & de istis fuerunt tres de hac materia loquentes: quorum vnus dicitur Rab. Iosæ, qui in libro Sederholam, ideſt de ordine mũdi, exposuit terminum 70. hebdomadarum modo supradicto: secundũ, quem iam transiit tempus aduẽtus Messię, vt dictũ est. Fuit etiã alius de maximis illorum, qui dicuntur Thannaim, qui vocatur Rabbi Achiba, qui sequutus est istam computationem hebdomadarum, & sic credebat quòd Messias erat vẽturus tẽpore destructionis templi secundi. Ideo sequutus est quendã fatuum nomine Vẽtozra, qui illo tempore dixit se esse Messiã: quem fatuũ sequuta est maxima multitudo Iudęorum, post 48. annos à destructione Hierusalem per Romanos, & cõgregati sunt in quadam ciuitate nomine Biter, & rebellarunt cũ prædicto falso Messia aduersus Imperiũ Romanũ, qua ratione Adrianus Cęsar trãsfretauit & obsedit eos cum suo falso Messia antedicto, & capta ciuitate omnes interfecit cũ suo falso Messia, prout omnia ista tradũtur prolixius in quodã libro, qui dicitur Demai in dis. quæ incipit Bisiosa per aquin. & in glos. Tren. Hieron. super illud verbũ Tren. 2. Dissipauit Dñs, & nõ est misertus omnia speciosa Jacob. De quo quidem falso Messia, & suis sequacibus intelligitur illud Dan. 11. Filij quoq; præuaricatorum populi tui extollentur, & impleant visionẽ, & corruent. Fuit

Rab. Iosæ in lib. Saderholam.

Rab. Achiba.

Ventozra fatuus tempore Adriani dixit se esse Messia, quem multi Iudæi sunt sequuti, & omnes interfecti.

Lib. Demai in dis. quæ incipit Bisiosa.

Hierony. in glos. Tre. 2.

Dan. 11. c. 14

alius, vt ibidẽ habetur, qui dicitur fuisse de domo Heliæ Prophetæ, qui posuit ibidẽ expressè, scilicet, in libro de ordine mũdi, quod per sex millia annorum debebat mũdus durare. Qui quidem anni per tres partes erãt diuidẽdi isto modo. Quia per duo millia annorũ prima, mũdus erat quasi sub vacuo, per hoc designans tempus ante legis dationẽ: quod vocat vacuũ, quia nõ erat populus sub lege diuina. Duo millia verò annorum sequentia vocat tẽpus legis: asserẽs quòd tot tempus debebat fluere à dationẽ legis vsq; ad Messiã. Duo verò millia tertia, seu vltima asserit esse sub Messia, quia secundum eum ab aduentu Messię vsque ad finem mundi debebant fluere duo millia annorum. Constat autem, quòd iuxta computationem Hebræorum, quæ in his regionibus Hispaniæ, & vbique terrarum communiter tenetur à creatione mundi vsque ad prę sentem annum Domini 1432. fluxerunt quinque millia & centũ, & nonaginta & duo anni. Vnde secundum prædictum doctorem tempus aduentus Christi à 1192. annis transiit in præteritum. Et sic habes tres principales de numero eorum, qui dicuntur Thãnaim. Post prædictos fuerunt alij non tantæ autoritatis, sed quasi sub eis. Et isti dicũtur Amorain, de quibus fuit vnus de maioribus, qui vocatur Rabbi, qui determinauit in li. Sanhedrin. in di. Heleh, quòd omnes termini assignati

Iudæi quidam de domo Heliæ dixit mundum duraturũ sex millia annos, videlicet, duo millia ante legem duo millia, sub lege, duo millia sub Messia. Mundum duraturum sex millia annorum, quidam affirmant.

1432.

Amoraim.

Rab. in Sanhedrin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

assignati de aduentu Messiæ iam transiuerant in præteritum, & quòd non pendebat redemptio nisi in ipsa pœnitentia. Hæcille. Quæ quidem determinatio verissima est, si sanè intelligatur. Nam terminus assignatus in prophetis iam transiuit, vt dictũ est. In quo termino Christus iam venit, & non pẽdet redemptio, nisi in ipsa pœnitentia: quia quicunque eorum pœnitentiam agerẽt statim haberent Messiam, quod habemus per rei euidentiã. Sed licet iste Rabbi non ista ratione intellexit verba per seipsum prolata: tamen ex eis habemus, quòd omnes termini assignati de aduentu Messiæ iam transiuerunt, quod est intentum. Fuit & alius contẽporaneus sibi, qui cõfiderãs, quòd omnes termini de aduentu Messiæ iã transiuerant: prout iã dixerat socius suus, voluit præcludere viam inuestigandi huiusmodi terminos, ne per hoc aliqui causarẽtur de veritate: & ideo dixit. Vę animabus cõputãtium terminos, scilicet, aduentus Messiæ, per hoc volẽs designare, quòd esset peccatum inquirere, seu inuestigare de huiusmodi termino, non reddens, ad hoc aliquam rationẽ, nec autoritatem, cuius malitia manifesta est. Nam nullus fuit famosus scriptor, seu glossator inter eos, qui de hoc solenniter non inquireret, prout iã patebit. Post prędictos, qui dicũtur Amorain fuerunt alij, qui dicũtur Geonim, de quorum numero fuit, quidã in Asia nomine Rab. Sahadias, qui scripsit super Talmud, & super Bibliã: & composuit vnum librũ, quem vocauit liber de Credendis, in quo conatus est ex dictis prophetarũ probare, quòd Messias nondum venerat, & exquisiuit cum magna diligẽtia, de termino aduentus Messię: & cõclusit secundum suam diligentẽ inquisitionem certum terminum prædicti aduentus, qui iam trãsibit in prędictũ per 340. annos, & vltra, vt habetur in eodem libro. Post prędictos Geonim surrexit Rab. Moy. Egyptius, qui tantæ autoritatis fuit inter eos, vt à maiori parte Iudæorũ dicitur prouerbialiter, quòd à Moy se legislatore, vsque ad Moysem Aegtiũ maior non surrexit, sicut iste Moyses. Iste vero licet in suo Deut. in li. de Iudi. tit. de Regi. vbi tractat de Messia determinat, quòd nullus debet computare terminos aduentus Messię, sequens opinionẽ supradicti, dicens: Væ animabus computantium terminos: tamẽ ipsemet in quadam epistola, quam misit Iudęis, qui erant in Affrica scripsit, quòd habebat ex certissima traditione antiquorum, quòd propheta venturus erat in Israel, & quòd Messias debebat venire, & redimere Israel, anno à creatione mũdi 4474. quod etiã conatus est fundare, in quadã autoritate Balaam 23. Nume. Et cum iam dictum est secũdum computationem Iudęorum prędens annus, scilicet 1432. est 5192. a creatione

Redemptio ex pœnitentia pendet.

Amorayn Talmudista minores dicunt Messia tempus iam præteriisse.

Testimoniũ alterius Amorayn, de aduentu præterito Messiæ

Geonim.

Rab. Sahadias in lib. de credẽdis concluſit, Messiæ tempus iam præteriſſe.

Rab. Moyſ. Ægyptius, qui alter Moyses habebatur, quid de aduentu Messiæ senserit.

In epistola ad Iudæos Affricanos.

4474.

Num. 23. 2. 7.

Anno 1432.

Anno 5192.

Scrutinium hunc ditabat, sed anno 1434. in lucem mandauit.

tione mundi secundum eos, sequitur, quòd terminus ab eo assignatus trãsiuit iam in præteritũ, per 218. annos. Quã quidem cõputationem fundauit in dicta autoritate Balaam Num. 23. vbi dicitur in translatione nostra: In tẽporibus suis dicetur Iacob, & Israel, quid operatus sit Deus, quod verbum ex traditione antiquorum suorum sic exponit, quòd quantum fluxerat tempus à creatione mundi, secundũ Hebręorum computationem, vsq; ad tempus, in quo Balaã ista verba dixit, tãtum tempus pręcisè fluere habebat à tempore ipsius dicti, scilicet Balaam, vsq; ad tẽpus, in quo prophetia futura erat in Israel per Messiam: quidquid tamen sit de ista probatione, de qua non est curandũ, sufficit ad præsens, quòd per ipsum Rab. Moy. cõcluditur terminus aduentus Messiæ modo supradicto. Fuit postea alius magnæ autoritatis, qui dicitur Rab. Moy. Gerundensis, qui scripsit super Talmud quoddam opus, quod vocauit Nouellas: exposuit etiã Penthateucum, in cuius expositionis parte prohœmiali determinauit cum magna solẽnitate, quòd Messias erat venturus certissimè in anno à creatione mundi 5118. Item alius de Prouincia Prouinciæ nomine Rabbi Leui Bẽguerson, vulgariter magister Leo de Bannolas nuncupatus, qui scripsit super aliquos libros Bibliæ, in expositione sua super Dani. reddens Deo gratias, qui sibi reuelauerat terminum aduentus Messię: assignauit huiusmodi terminum in anno supradicto, scilicet, 5118. secundum Hebræorum computationem concordans cũ Rab. Moy. Gerund. supradicto: quorũ, scilicet, amborũ terminus iam trãsiit in præteritum per 74. annos. De Rab. Salo. verò iam dictum est supra, quòd secundũ eum finis 70. hebdomadarum fuit finitus tempore destructionis templi secundi. Ex quibus omnibus bene consideratis habes, quòd aduentus Messiæ, de quo agimus non solùm secundum scrutinium Sacrarum scripturarũ, quas tibi supra allegaui, sed etiã secũdum alias autoritates, in quibus putas vitam æternã habere, scilicet, Talmudistarum, & aliorum doctorũ seu Magistrorum, vel expositorum tuorum in variis tẽporibus & regionibus constitutorum, tẽpus aduentus Messiæ iam trãsiit in præteritum.

Rab. Moy. Ægypt cõcludit Messiam iamvenisse.

Rab. Moyſ. Gerun. fuit magnæ autoritatis apud Iudæos.

Quod Messias vẽturus erat, anno 5118. à creatione mũdi, Rabbi Leui Benguerſon concordat eũ prædicta opinione.

Tempus aduentus Messiæ etiam secũdũ omnes Talmudistas est præteritum.

SAVLVS. Quod doctores nostri variè scripserunt, & etiam fallibiliter de huiusmodi termino, seu tempore contigit eis ex hoc, quòd huiusmodi tẽpus est clausum à Deo & signatum: ita quòd nõ possit cognosci a quoquã, vsq; dũ veniat ipsum tẽpus: testãte Dani. cap. vlt. vbi de hac materia loquẽs, sic ait: Vade Daniel, quia clausi, signatiq; sunt sermones, vsq; ad tempus prefinitum. Vnde ex illis non habes intentum ratione prædicta. Dan. 12. c. 9.

PAVLVS. Si bene consi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudæis malis clausa est cognitio incarnationis Christi bonis vero manifesta.

deras autoritatem Danielis per te allegatã, non reperies, quòd tẽpus istud sit clausum seu signatum omnibus, sed tantũ prauis & impiis, qui malitia sua excęcati, ea quę sunt lucę clariora non possunt videre: sed doctis, scilicet, iustis huiusmodi tempus nõ denuntiatur esse clausum. Legitur enim Dani. vltim. statim post verba tua allegata sic. Eligentur & dealbabuntur, & quasi ignis probabũtur multi & impie agẽt, nec intelligẽt omnes impij, porro docti intelligent. habes ergo ex dictis Dani. quòd tẽpus illud prefinitũ solum impiis debebat esse clausum & signatum, non autem doctis. Cùm autem tu non potes concedere omnes magistros tuos, sub quorum doctrina vixũt omnes Iudęi fuisse impios, sed potius iustos, & doctos eos credis seu reputas, sequitur quòd per eorũ impietatem non potes eos excusare à cognitione tẽporis aduentus Messię prefiniti, cùm apud tenõ reputẽtur impij, sed iusti & docti.

Dan. 12. c. 10.

Distinctio quarta, de Scrutinio scripturarum loquentium de congregatione Iudæorum per Christum seu Messiam: & cõtinet quatuor capitula.

In primo capitulo ostẽditur, quòd cõgregatio Israelitarũ dupliciter est intelligenda, scilicet, corporalis & spiritualis.

In secũdo capitulo ostenditur, quòd cõgregatio spiritualis est dignior & potior quam corporalis.

In tertio capitulo ostẽditur, quòd per terram Israel, & Hierusalem, & templum Dei, vbi Propheta dicunt congregandos fore omnes Israelitas, intelligendũ est de cęlesti beatitudine, in qua sancti spiritualiter congregantur.

In quarto capitulo ostenditur, quòd reedificatio templi Ezechieli reuelata, non est expectanda materialiter in futuro impleri, nęque ex ipsa sumitur argumentum contra illud, quòd probatũ est Christum iam venisse.

CAPITVLVM I.

In quo ostenditur quòd congregatio Israelitarum dupliciter est intelligenda, scilicet, corporalis & spiritualis.

SAVLVS.

OVantumcũq; probasses per autoritates, quòd tẽpus aduentus Messiæ transiit in præteritũ, vt intendis, adhuc non posses euadere alias autoritates, quibus multa dicuntur fore implenda per Messiam promissum, quę tamen secundũ notissimã rei euidentiã constat nõdum fuisse impleta. Ex quibus necessario sequitur, Messiam nondũ venisse.

PAVLVS. Propone, quę sunt illa nondũ impleta, quæ secundum autoritates sacras per Messiam pronuntiãtur impleri, & hæc per singula vt melius discutiantur.

SAVLVS. Inter cætera propono tibi vnũ, scilicet, cõgregationem Iudæorũ seu Israelitarũ per Christũ faciendã, de qua cõgregatione, vt nosti, quãplurimi Prophetę loquũtur expressè, & tamen hodie, vt euidẽter patet, sunt

De congregatione Iudæorum per Messiam faciẽda.

sunt ita dispersi per orbem, sicut nunquam fuerunt. Ex quo patet quòd Messias promissus, qui eos debebat congregare, nondum venit.

PAVLVS. Allega illas autoritates, quas credis pro te facere in hoc loco, vt, eas diligenter seruando, veritas patefiat.

SAVLVS. De congregatione dispersionis Israelis futura, inter multas propheticas autoritates, quæ hoc dicunt, occurrit mihi illa Ezec. 39. vbi sic dicit: Hęc dicit Dñs Deus: Nunc reducam captiuitatem Iacob, & miserebor totius domus Israel, & zelabo nomini sancto meo. & infra: Et congregabo eos de terris inimicorum suorum, sanctificabor in eis in oculis gentium multarũ: & sciẽt, quia ego Dñs Deus eorum. & infra: Cùm congregauero eos in terram suam, & non reliquerim quemquam ex eis, & non abscondã vltra faciẽ meam ab eis. Ex qua autoritate manifestè habes, quòd Deus congregaturus erat populum suum Israel de terris inimicorum, & deducere eos super terram suam, quod patet manifestè, vsq; hodie non esse impletũ per Messiã tuũ. Ex quo sequitur, quòd est implendũ per Messiã quẽ expectamus.

Ezech. 39. f. 25.

PAVLVS. Circa hanc congregationẽ, ante omnia debes scire, quòd sicut supra tibi ostenderam per autoritatem Rabbi Moy. magistri tui, aliquæ dictiones in sacris scripturis contentæ sunt ęquiuocę merè, vel à consilio, quę quãdo in scripturis veniunt, oportet diligẽter inquirere, in quo sensu sumãtur, sicut dictũ fuit de his dictionibus Israel, Iacob, & Iuda, in prima distinctione: et sic cõgregatio, de qua hîc propheta loquitur, ęquiuocа est: quãdoq; enim significat congregationẽ corporalẽ, in aliquo loco, quandoq; verò significat cõgregationem spiritualẽ, scilicet, animorum in aliquo credibili seu opinabili, vel desiderabili, & huiusmodi. Sicut enim corpora in eodem loco posita dicũtur cõgregata localiter, & ab inuicẽ remota dicũtur dispersa, sic animi in eodẽ conceptu intellectus seu voluntatis existentes, vni dicũtur seu vniti, & à fortiori possunt dici cõgregati. Vnde autoritas per te allegata dupliciter potest intelligi: quia secundũ quosdã de congregatione corporali intelligitur, quòd fuit impletum in redditu de captiuitate Babylonica, quãdo omnis populus Israeliticus, qui voluerũt ascendere ad terrã promissionis habuerũt licentiã seu potestatem hoc faciẽdi, vt dicitur 2. Paralip. vlt. & Esdrę 1. Et huic sentẽtię cõsonat principiũ huius prophetię, in qua dicit Dñs Prophetæ. Nunc conuertã cõuersionẽ Iacob, &c. quod esset manifestè falsum, si hoc esset adhuc futurũ, cũ ab illo tempore, in quo dictũ fuit: Nũc conuertã. vsq; ad istud tẽpus trãsierũt plusquã mille sexcẽti anni. Sed quia tẽpore Ezech. quando hoc dictũ fuit per prophetã, iam

Rab. Moys.

Cap. 4. Cõgregatio Iudæorum dupliciter intelligẽda est.

Optima similitudo.

Cõgregatio corporalis Iudæorum quemodo fuit facta & quando.

2. Paral. vlt. d. 23. Esdræ. 1. b. 5

Ezech. 39. f. 25.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tempus prædictæ congregationis imminebat: ideo propriè dicitur in hac prophetia: Nunc reducã captiuitatem, &c. Et cõgregabo eos de terris inimicorum suorũ, &c. Et isto modo intelligitur illud Ezech. 11. Et congregabo vos de populis, & adunabo vos de terris, in quibus dispersi estis: & dabo vobis humum Israel. Quæ quidem prophetiæ, & plures aliæ similes fuerum impletæ in redditu captiuitatis Babyloniçe per congregationem corporalem Israelitarũ, quæ tunc fuit facta. Secundũ verò alios, cõgregatio in hac autoritate contenta intelligitur secũdo modo cõgregationis supradicto, scilicet, animorum, quod impletum fuit per Messiam seu Christum nostrum, sub quo totus Israel, scilicet, fideles Christi, qui veri Israel dicũtur, prout in prima dis. est congregatus seu vnitus in fide Christi, secundũ quam animi fideliũ vniuntur seu congregãtur. Nec obstat secundũ istos, quod dicitur: Nunc conuertam. tum quia nõ tantum distat tempus, in quo hæc prophetia fuit dicta à tempore aduentus Christi, sicut ad tempus præsens, vt est manifestum: tum quia respectu diuinæ æternitatis tẽporalia omnia reputantur vt nunc. Ex quibus patet, quòd secũdum vtramq; prædictarum expositionẽ, prophetia ista iã est impleta: & sic hęc autoritas nihil facit pro te.

Ezech. 11. c. 17.

Cõgregatio spiritualis Iudæorum.

Solutio.

Obiectio ad prædicta. & primo de corporali cõgregatione.

SAVLVS. Si bene consideras neutra prædictarum expositionũ potest stare cũ vero sensu literali huius autoritatis, quod volo tibi ostẽdere. Primo de prima expositione, secũdo de secũda. Prima enim expositio, quę dicit, quòd propehtia prędicta fuit impleta tẽpore redditus de captiuitate Babylonica, est manifestè falsa, propter duo, quæ in eadem prophetia continetur, quæ nunquã fuerũt tempore templi secundi impleta. Primũ est illud, quod dicitur ibi. Et non derelinquã quemquam ex eis, quod est manifestum nõ fuisse impletum tempore redditus de illa captiuitate Babylonica: in quo redditu nondũ decem tribus, quæ ibi nõ interfuerunt, sed etiã de aliis duabus multi relicti sunt. Secundum est illud, quod dicitur ibi in prædicta autoritate. Non abscõdam vltra faciem meam ab eis. quod nullo modo potest dici fuisse impletum in illo tempore, cùm à destructione templi secũdi vsque nunc manifestum est, Deũ abscondere faciem suã à nobis plusquã antea, relinquendo nos in tã diuturna, & tã acerba captiuitate, vt est manifestum.

Ezech. 39. g. 28.

Ibid.

Ad primã obiectionẽ responsio.

PAVLVS. Prima obiectio tua contra primam expositionẽ non valet propter duo. Primùm est, quia tẽpore redditus de captiuitate Babylonica omnes habuerũt licentiã à Cyro vniuersaliter redeũdi in Hierusalem liberè, vt patet per ea quæ supra allegãtur, scilicet, 2. Paral. vlt. & Esdræ 1. & sic verificatur illud: Et non reliquerim, quemquam ex eis,

Cyro dedit facultatem, is qui in captiuitate Babylonica erant redeũdi in Hierusalẽ liberè.

2. Paral. vlt. d. 23. Esdræ 1. b. 3

eis: quia nullus fuit derelictus quin posset reddire, si veller, sublato iugo captiuitatis, & licẽtia concessa generali. Secundũ est, quia Esdræ in fine secundi cap. & principio tertij, post redditũ captiuitatis Babylonicę hęc verba legũtur. Et habitauerũt Sacerdotes, & Leuitę, & de populo, & cantores, & ianitores, & Nathinæi, in ciuitatibus suis, & omnis Israel, & peruenit mensis septimus, & filij Israel in ciuitatibus suis, cõgregatusq; est populus, quasi vir vnus in Hierusalem. Ex qua autoritate patet manifestè, quòd omnis Israel fuit in redditu captiuitatis Babylonicæ in Hierusalẽ, quod concordat manifestè cùm prima expositione.

1. Esdras in fine secundi, & in principio tertij cap.

2. Esd. 7. a. 7

SAVLVS. Impossibile videtur vel saltim non verisimile, quòd nõ remansissent aliqui de tãta dispersione Iudęorũ per orbẽ facta. Insuper manifestũ est, quòd de decẽ tribubus vltra flumina Ethiopię trãsmigratis nullus fuit in Hierusalẽ in redditu captiuitatis Babylonicę, & sic nullo modo potest dici, quòd totus Israel fuit in Hierusalẽ in redditu de captiuitate Babylonica.

Decem tribus fuerunt præcisi, non modo à Regno, sed etiã à cultu Diuino.

4. Reg. 17. b. 7. & deinde.

PAVLVS. De decem tribubus non debuit hîc fieri mentio, quia iã fuerunt pręcisi nõ solùm à regno Dauid, quod erat à Deo institutum super totũ Israel, sed etiam à cultu diuino, qui erat in Hierusalẽ, vt habetur 4. Reg. 17 Et si fortè de duabus tribubus aliqui remãserunt, qui nõ ascenderunt in Hierusalem in redditu captiuitatis prędictę, necesse est dicere ad saluandum autoritatẽ Esdræ supradictã, quòd fuerunt tam pauci, quòd quasi nulli reputantur. Nã secundũ Philosophũ 5. Ethic. Quòd modicũ est, quasi nihilum reputatur. Vnde & similiter, quod dicitur in autoritate Ezech. per te allegata: Et nõ derelinquerim quemquã ex eis. isto modo intelligẽdum est, scilicet, quòd de paucis vel modicis, si forte remanserunt, nõ facit mentionẽ propheta, sicut nec Esdras cùm dixit: Omnis Israel. in prędicta autoritate per me allegata.

In redditu captiuitatis Babylonicę, aliqui ibi remansrunt.

Arist. 5. Eth.

Ezech. 39. f. 25.

SAVLVS. Adhuc restat illud verbũ in prędicta autoritate Ezec. per quod nullo modo illa autoritas potest verificari de tẽpore redditus capiuitatis Babylonicę, scilicet, cũ dicitur: Et non abscondam vltra faciem meã ab eis. Cõstat autem, quòd post illud tempus maximè abscondit Deus faciem suam ab Israel, præsertim in hac captiuitate à Romanis incœpta, & vsque hodie per totum orbem continuata.

Ibid. g. 29.

PAVLVS. Bene cõcedõ tibi, quòd Deus abscõdit faciem suam à Iudæis in hac captiuitate existentibus plusquã ante. Vnde de eis verificatur illud Deut. 31. Et abscondam faciem meam ab eis, & erunt in deuorationẽ. de quo fortè inter me & te, in sequentibus erit aliquod colloquiũ, cũ de vindicta mortis Christi loquemur: sed ex hoc non sequitur, quòd Deus abscõdit faciẽ suam ab Israel, scilicet, à veris fi-

Deut. 31. d. 17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deus abscõdit faciem suam malis, & nunquam bonis, qui Israel dicũtur & sunt.

delibus, qui Israel dicuntur secũdum spiritum, vt habetur supra. Ab istis enim nunquã Deus abscondit faciem suã: postquam effudit spiritum suum super eos in die Pẽtecostes: Et ideo propriè dicitur per Prophetam. Et non abscondam faciem meã vltra ab eis, cùm effudero spiritum meũ super domum Israel, dicit Dñs. De qua effusione largissimè prophetatum fuit Ioelis 3.

Ioelis c.3. per totum cap.

SAVLVS. Quomodo potest verificari, quòd Deus nunquam abscondit faciem suam ab illis, quos dicis fideles discipulos Christi tui: cùm cõstat quòd post illud tempus Pentecostes, in quo dicis Spiritum sanctũ fuisse infussum in eis, omnes discipuli illi, & omnes ferè illorũ sequaces fuerunt occisi per Gentiles, & vagi atq; profugi super terrã dispersi: maximasq; tribulationes, & opprobria, & iniurias passi, vt tuæ historiæ testantur. Quę quidẽ persecutio fuit maxima, & durauit per totum orbẽ, vsq; ad tempus cuiusdam imperatoris, qui nescio, quo spiritu ductus prædictam persecutionem mãdauit cessari: falsum est ergo dicere, quòd Deus nunquã abscondit faciem suam à fidelibus Christi tui, post illud tẽpus Pentecostes à te assignatum: cũ per 400. annos ferè durauit illa persecutio prima, quam passi sunt Christiani, & postea in processu temporis multę alię persecutiones in variis tẽporibus cõtra eos insurrexerunt, & etiã quotidie

Persecutio prima Christianis facta, circa quadringẽtos annos duravit.

insurgunt: vt est manifestum, & historiæ tuæ, ac etiam rei euidẽtia testantur.

PAVLVS. Cõcedo tibi, quòd discipuli Christi, & omnes eius fideles maximas persecutiones, tribulationes, atque opprobria fuerũt passi, post passionem Christi nostri, ac quòd persecutiones illæ durauerunt per magnum tempus, & etiã in diuersis mundi partibus durãt: sed ex hoc nõ sequitur, quòd Deus abscõdit faciẽ suã à fidelibus Christi. Per faciẽ enim Dei propriè intelligitur gratia sua, per quã homines saluãtur, iuxta illud Psal. Ostẽde faciem tuam, & salui erimus. Quã quidem gratiã in tãta abũdantia Deus infudit in Christũ fideles in die illa Pẽtecostes: quãdo abundanter spiritũ suum effudit super eos, prout fuit, per Ioel dictum & prophetatum, & etiã postea in diuersis temporibus, præsertim in primitiua Ecclesia, vt fideles illuminati per illã gratiam ad nihilum reputabant aduersa mundi pro fide & amore Christi sustinere: per quã tollerantiam maximarum persecutionum, nomen Christi fuit per orbem exaltatum, & eius fides diuulgata. Vnde ex hoc non sequitur Deũ abscondisse faciem suã à fidelibus Christi, sed potius faciẽ suã misericorditer eis ostẽdere: iuxta illud Num. 6. Ostendat Dñs faciem suam tibi, & misereatur tui: maxima enim Dei misericordia relucet in illo, qui propter nulla aduersa mũdi à rectitudine,

Facies Dei est ipsius gratia, quã nunquã abscondit fidelibus suis.

Psa. 79. a. 4.

Abundantior gratia in primitiua Ecclesia, qua se in martyribus ostendebat.

Num. 6. d. 25.

rectitudine, seu iustitia cordis, & verè fidei confessione non recedit: de quibus in Psal. Quoniam propter te mortificamur tota die, &c. Et ideo dicitur à quodã de nostris. Hæc est victoria, quæ vincit mũdum fides nostra: prout in sequentibus, Domino cõcedente, cũ inter nos fiet sermo de victoria Christi, amplius declarabitur.

Psal. 43. d. 22. Rom. 8. §. 36. 1. Ioã. 5. a. 4.

CAPITVLVM II.

In quo ostenditur, quòd congregatio spiritualis est dignior, seu potior quam corporalis.

SAVLVS.

De congregatione spirituali Israel replicat.

PLacet mihi ad præsens supersedere à discussione de victoria Christi tui, vt inde fiat singularis inter me & te de hoc disceptatio: sed ad propositũ nostrũ redeundo, cõtra secundã expositionẽ autoritatis Ezec. per me supra allegatę, in qua expositione dicebas, quòd cõgregatio in illa autoritate cõtenta intelligitur spiritualis, scilicet, animorũ, & sic asseris, quòd totus Israel fuit, & est congregatus in fide Christi tui, cui vnũ obiicis, scilicet, quòd congregatio spiritualis nõ inuenitur in sacra Scriptura, sed vbicũq; dicitur cõgregatio, intelligitur corporũ. Vnde illa expositio non habet in Scriptura sacra fundamentum.

PAVLVS. Cõgregatio spiritualis legitur in scriptura. Dicitur enim in Psal. Cor eius cõgregauit iniquitatẽ sibi. Cõstat autẽ quòd congregatio iniquitatũ in corde fit per multarũ cogitationum iniquarũ cõgregationem, quę nõ est congregatio corporũ sed cõceptuum cordis. Legitur etiã Eze. 37. quòd Propheta iussu diuino accepit duo ligna, quorũ vnũ scripsit tribui Iudę & sociis eius, & aliud tribui Effraim & sociis eius: quę quidẽ ligna de Dei mãdato vnum ad alterum adiunxit, per quã adiũctionem, vt ibidẽ legitur, præfigurabatur à Deo vnio Israelis ad inuicẽ, sic quòd vltra nõ diuiderentur in duas gẽtes, seu duo regna. Ex quo patet quòd per coniunctionẽ corporalẽ figuratur cõiunctio spiritualis in scriptura, & per cõsequens patet, quòd coniunctio spiritualis est potior seu dignior quã corporalis, sicut figuratũ potius seu dignius est quã figura. Vnde ex positio illa, quę dicit cõgregatio nẽ, de qua loquitur Ezechiel in autoritate allegata per te, intelligendã esse de congregatione spirituali, rationabilis est, & multis locis Scripturæ sacrę cõsona.

Ezech. 37. d. 16.

Coniunctio corporalis figura fuit spiritualis coniunctionis.

Coniunctio spiritualis est corporali potior.

SAVLVS. Multa præsupponis, quę nõ probas, quorũ vnum est, quòd figuratũ potius seu dignius est quã figura. Secundum est, quòd exponis congregationem hominũ, quæ simpliciter in scriptura traditur per cõgregationẽ spiritualẽ, est rationabile. Tertiũ est, quòd talis expositio nõ est sacrę Scripturæ cõsona, & quia nullum istorum trium in ratione, nec autoritate fundas: ideo eadẽ facilitate possunt negari sicut concedi.

Contra prædicta tria opponit.

Pfal. 40. a. 7

Universidad de Deusto
Biblioteca

Figuratum dignius est ipsa figura.

PAVLVS. Quod figuratum dignius sit quã figura, satis est notum in artificialibus, quæ per humanam artem inueniuntur: nã huiusmodi figura est propter figuratum: ad hoc enim fit figura, vt figuratũ repræsentet, vt imago Cæsaris Cæsarem, & huiusmodi. Constat autem secũ

Philosoph.

dum Philosophũ, quòd propter vnumquodque tale, & illud magis. Similiter, & in figuratiuis locutionibus, quibus sæpe prophetę vtũtur, figura est propter figuratũ. Prophetæ enim, sicut & poëtæ pulchritudinem humanam per rosam figurant, & fortitudinem per leonẽ, & huiusmodi. Constat autem, quòd pulchritudo humana perfectior est, quã pulchritudo rosæ, cùm sit perfectioris subiecti secundum naturam. Similiter & fortitudo humana, quæ est habitus virtutis animæ rationalis, perfectior est quam leonina, & sic de similibus: & sic probatur primum, ex quo sequitur secundum. Nam manifestum est, quòd congregatio

Cõgregatio spiritualis in bono perfectior est corporali.

hominũ spiritualis in aliquo bono spirituali, vt putà, in fide vera, seu in caritate perfectior est, quam congregatio eorum in aliquo bono corporali: & ideo exponere aliquod bonum minus perfectum in scriptura contentũ per aliquod bonũ magis perfectum, rationabile est, præsertim in promissionibus ad Christum pertinentibus. Quæ quidẽ

Promissiones sunt de maximis bonis.

promissiones de maximis bonis intelligendæ sunt. Tertium etiã patet nam sacra scriptura sæpe consueuit tradere sub corporalium figura notitiam spiritualiũ, vt diuina per humana, & huiusmodi. Vnde tria præsuppositamea supradicta satis probantur.

Scriptura sacra sub corporali figura consueuit tradere spiritualiũ notitia.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur, quòd per terram Israel, & Hierusalem, & templum Dei, vbi prophetæ dicunt congregandos fore omnes Israelitas, intelligendum est de cæleſti beatitudine, in qua sancti spiritualiter congregantur.

SAVLVS.

Replicat contra prædicta, volẽs ostendere, quòd prædicta autoritates intelligẽdæ sint de cõgregatione corporali similiter de locali.

PRæsupponis quòd promissiones ad Christum pertinẽtes de maximis bonis intelligendæ sunt, quod tamen nõ probas: sed quia circa congregationem Israeliticã, de qua nunc agimus, adhuc est vlterius altercandum: idcirco pro nũc supersedeo de prædicto præsuppositio, vt de eo fiat singularis sermo: & ad propositũ redeundo, volo tibi ostẽdere: quòd tam Ezechiel in autoritate per me allegata, quã alij de congregatione Israelitica loquentes, intendunt dicere congregationem corporalẽ: exprimunt enim locum, vbi talis congregatio Israelitarum est faciẽda. Vnde Moyses loquens de hodierna captiuitate nostra, in qua sumus per orbem dispersi: similiter & de nostra reuersione, seu cõuersione ad Deum Deut. 30. sic dicit: Reducetq; Dominus Deus tuus captiuitatem tuã, & miseribur tui: & rursum inde cõgregabit

Deut. 30. a. 3.

gregabit te. & infra: Si ad cardines cęli fueris dissipatus, inde te congregabit Dominus Deus tuus, & inde assumet te, atq; introducet in terram, quam possederunt patres tui, & obtinebis eã, &c. Ex quo patet manifestè, quòd illa congregatio deberet fieri à diuersis partibus terræ ad terrã promissionis, quod necesse est intelligi de congregatione locali. Item Hier. 3. vbi de redemptione seu congregatione nostra à captiuitate hodierna ad literam agitur, dicit: In illo tẽpore vocabunt Hierusalem solium Domini, & congregabũtur ad eam omnes gẽtes in nomine Domini in Hierusalem: vbi manifestè habetur, quòd congregatio illa per Messiam expectata, non solum ad terram promissionis, sed ad ciuitatem Hierusalem est intelligẽda: & sic patet, quòd loquitur de locali congregatione. Itẽ Ezec. 40. & in aliis tribus, seu quatuor sequẽtibus cap. agitur de mensuratione templi reedificandi per extensum: quę quidem reedificatio hactenus non fuit impleta, nec tẽpore Esdræ, nec Machabæorũ, seu Herodianorum, vt patet intuenti illa capitula, & historias de templo secundo loquentes. Vnde necesse est ad veritatem prophetiæ saluandam, quòd reedificatio illa impleatur tempore nostræ congregationis expectatę per Messiam. Vnde ex prædictis autoritatibus manifestè habes, quòd cõgregatio Israelitica debet fieri in terra sancta, vt in prima autoritate, & etiam in ciuitate sancta, scilicet, Hierusalem, vt in autoritate secunda. Similiter quidem templum Hierosolymitanum est reedificãdum modo & forma per Ezechielem prophetam expressis. Ex quibus manifestè habetur, quòd congregatio, de qua prophetæ loquuntur est corporalis.

De congregatione locali intelligit autoritatem.

Hie. 3. e. 17.

Ezech. 40.

PAVLVS. Vt proposui tibi in prima dis. & per tuũ Rab. Moy. probaui, quòd qui scripturas sacras rectè intelligere vult: oportet quòd significationes dictionũ æquinocarum discernat. Constat autem rectè scripturas sacras scrutanti, quod hęc dictio terra in sacra Scriptura æquinoce dicitur: nam quandoque accipitur pro ista terra corporea, & sensibili, in qua homines cõmuniter habitant, quandoq; verò pro spirituali, in qua solũ sancti habitãt. Vnde in psalmo: Credo videre bona Domini in terra viuẽtium. Vnde autoritas illa, quã allegas Deut. 30. in qua dicit: Si ad cardines cæli, fueris dissipatus inde congregabit te Dñs Deus tuus: si intelligatur de hodierna captiuitate vestra, prout tu exponis, tunc cõgregatio, de qua loquitur, intelligẽda est spiritualiter, similiter & terra contenta in illa autoritate intelligẽda est non terra sensibilis, in qua patres habitauerunt corporaliter pro certo tẽpore, & postea mortui sunt, sed terra viuentiũ in quam, quicunq; reuersus fuerit ad

Rab. Moy.

Terra in sacra Scriptura æquinoce dicitur pro sensibili & spirituali.

Psa. 26. d. 13

Deut. 30. a. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rit ad Deum per veram pœnitẽtiam, quæ fidem Dei & caritatẽ præsupponit, introducitur, & æternaliter manet. Vnde ex illa autoritate non habes aliquid cõtra me.

Replica.

SAVLVS. Et si terra aliquãdo in scripturis accipiatur pro æterna mansione, hoc est, cũ additione huius dictionis viuentiũ & huiusmodi, sed terra simpliciter sumpta sine aliqua addictione, non credo, quod accipiatur in scripturis nisi pro hac terra sensibili.

Terra sine additione, etiam pro terra spirituali capitur.

PAVLVS. Imo terra simpliciter sumpta, sine aliqua additione, quandoq; accipitur in scripturis pro terra spirituali, in qua sancti habitant. Dicitur enim in Psal. Iusti autem hæreditabunt terram, & habitabũt in seculum seculi super eam. Cõstat autem quòd nulla est terra sensibilis, in qua iusti in seculum seculi habitent: cùm omnes iusti in hac vita existẽtes sint mortales. Et sic patet, quod terra, de qua loquitur Psal. non est ista terra sensibilis, in qua habitamus mortales homines temporaliter, sed illa terra cælestis, in qua iusti habitãt in seculum seculi, scilicet, æternaliter: & ista est propria terra viuentium, & sic patet, quòd vocat Psalmista terram simpliciter, sine additione illam terram cælestem, quam sancti inhabitant: quam quidem significationem etiam doctores tui sentiunt.

Psa.36.d.29

SAVLVS. Indica mihi, quòd doctores nostri intelligunt terram simpliciter sumptam in scripturis, quãdoq; significare terram viuentium.

Testimonia Talmudica.

PAVLVS. Super illud Isa. 60. Populus tuus omnes iusti in perpetuum habitabũt terrã. Doctores antiqui tui in libro Sanhedrin, cap. Helech, dicũt sic. Omnis Israelita habet sortem in seculo futuro. Scriptum est enim: Populus tuus omnes iusti, &c. Hæc illi. Quam autoritatem tenent omnes posteriores & moderni sine contradictione. Ex qua patet, quòd terra simpliciter in verbis Isaiæ dicta, scilicet, cum dicit hæreditabunt terram, accipitur pro terra illa cælesti: & eodem modo intelligẽda est in autoritate Deute. per te allegata. Vnde ex illa non habes aliquid contra me.

Isa.60. d.20.

SAVLVS. Video excusationem tuã circa significationem, aliàs expositionem huius dictionis terra: sed adhuc hæc tua euasio non sufficit ad autoritatem Hiere. supra per me allegatam: secundum quam patet, quod non solùm in terra promissionis congregandi sunt redimẽdi per Christum, seu Messiã, sed etiam ad ciuitatem secundã Hierusalem cõgregandi: dicit enim: In tempore illo vocabunt Hierusalem solium Domini, & congregabuntur ad eam omnes gẽtes Hie. 3. Vnde licet terra quãdoq; accipiatur pro terra cælesti; vt videntur dicere autoritates per te allegatæ. Ista dictio tamen Hierusalem semper accipitur

Hier.3.e.17.

pitur pro illa ciuitate sancta Hierusalem, in qua templũ Salomonis fuit fundatum: vbi secundũ legem antiquam cultus diuinus celebrabatur. Vnde ad illam præcipuè pertinet congregatio corporalis seu localis, de qua agimus.

Hierusalẽ inferior dirigitur ad superiorem Hierusalẽ.

PAVLVS. De hac dictione Hierusalem idem est dicendũ sicut de hac dictione terra, scilicet, quòd equiuocè saltim à cõsilio accipitur in scripturis: super illud enim Psal. Hierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. doctores tui tradunt, quòd Hierusalem inferior dirigitur ad Hierusalem superiorem. Hæc illi. Ex quo patet manifestè, quod intelligunt illud, quod dicitur in Psal. Hierusalem, quæ ædificatur, pro Hierusalẽ inferiori, & illud quod sequitur, vt ciuitas cuius participatio eius in idipsum. pro Hierusalem superiori, quæ quidem expositio est satis congrua: quia illa inferior Hierusalem ad illã superiorẽ dirigitur seu ordinatur: patet ergo ex dictis tuorũ, quòd Hierusalem, quãdoq; accipitur in scripturis sacris pro illa cælesti: & sic debes eam intelligere in autoritate Hieremiæ per te allegata, in qua dicitur, quod cõgregabuntur ad Hierusalem omnes gentes in nomine Domini. Et scias, quòd etiam secundũ doctores tuos, nõ solùm beatitudo cælestis vocatur Hierusalem in scripturis: sed etiam mons Dei, & locus sanctus Dei, & sanctuarium, & atria Domini, & templũ Domini, & huiusmodi. Et ideo cum dicitur: Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius, & alibi: Et cõcupiuit anima mea in atria Domini, & multa similia intelligi debent secundũ tuos doctores de cælesti beatitudine.

Psa.121.a.3.

Beatitudo Hierusalem mons Dei dicitur in scripturis & locus sanctꝰ, &c.

Psal.23.a.3.

Psal. 83.a.3.

SAVLVS. Ostende mihi, qui sunt doctores nostri hoc dicentes.

Rab. Moys. Ægypt. lib. Deut. tit. de Pœnitentia c.8.

PAVLVS. Inter duos doctores, qui de beatitudine futura loquuntur quodammodo rationabiliter ille fuit principalis, vt nosti, scilicet, Rabbi Moyses Aegyptius, qui de hoc tractauit in suo Deut. in titulo de pœnitẽtia, capit. 8. in quo & in particula septima, loquens de præmio æterno, sic dicit: Hoc est præmiũ, quo nullũ superius eo: & hoc est bonum, post quod nullum aliud bonum: & hoc desiderauerunt omnes Prophetæ: quod bonum etiã multis vocauerunt nominibus, vt mons Dei, & locus sanctus eius, & locus sanctuarij, & via sancta, atria Domini, templum Domini, domus Domini, & porta Domini. Hæc ille. Ex qua autoritate patet, quod tibi circa hoc dixeram.

CAPITVLVM IIII.

In quo ostenditur, quod reedificatio templi Ezechieli reuelata, non est expectanda materialiter in futuro impleri, neque ex ipsa sumitur argumentum contra illud, quod probatum est Christum iam venisse.

SAV-

Universidad de Deusto
Biblioteca

De materiali reedificatione templi agitur.

SAVLVS. LIcet concedatur tibi, quòd hæc dictiones terra, Hierusalem, templum Dei, & huiusmodi quandoq; accipiantur in scripturis pro cælesti beatitudine: illa tamen autoritas Ezech. 40. & in aliis capitulis sequentibus contẽta, vbi agitur de reedificatione templi non tolerat hanc expositionem: declarat enim ibi Propheta numerum & mensurã omnium cellularum templi, similiter & fenestrarum & picturarũ, sub exquisitione mirabili particulari. Quæ quidem reedificatio sic narrata, oportet intelligi de materiali ædificatione. Constat autem, quòd talis reedificatio, qualis ibi continetur nõ fuit post prædictum Prophetam, nec etiam ante. Vnde necesse est, quòd tempore Messiæ nostri impleatur.

Ezech. 40. per totum cap.

Respondit autor, & contra præsupposita arguit.

PAVLVS. Duo præsupponis in hac tua argumẽtatione, quorum oppositũ per tuos proprios doctores potest probari. Primũ enim præsupponis, quòd ista visio Ezechi. de qua loqueris, oportet intelligi de materiali ædificatione. Secundũ etiã præsupponis, quòd hęc visio materialiter intellecta: nunquã fuit impleta post prædictam prophetiam. Sed oppositum primi expressè habetur determinatum in lib. Sãhedrin cap. Helech. vbi super illud verbum Ezechi. vlt. Per circuitum 18. millia, & nomẽ ciuitatis ex illa die Dominus ibidẽ, habetur sic: Dicit Ra. Abba. Domus, quæ est coram sancto & benedictio, scilicet, Deo 18. millia leucarũ continetur, sicut scriptũ est per circuitũ 18. millia, &c. supra quam autoritatem Rabbi Salo. dicit sic de Hierusalem cælesti intelliguntur ij textus, scilicet, Ezech. Hæc ille. Ex quibus manifestè habes, quòd illud verbum vltimum Ezechie. quòd est quasi concluſiuum totius materiæ huius reedificationis, & per consequens tota illa reedificatio intelligenda est de illa cælesti Hierusalem. Hocidem etiam potest haberi per autoritatem Rab. Moy. Aegyptij supra per me allegatam, in qua dicit, quòd mons Dei, & locus sanctus eius, & atria Domini, & templum Domini, & domus Domini, & porta Domini, & huiusmodi, quãdoq; intelligũtur in scripturis de præmio æterno. Vnde patet secundum eũ, quòd illa quæ in visione Ezech. de templo Dei, & domo Dei, & porta Domini, & multa huiusmodi traduntur, intelligi posse de præmio æterno, quod in cælesti Hierusalem potissimè habetur, & sic patet, quod secundum tuos doctores reedificatio per Ezech. narrata, non est necessarium, quòd intelligatur de materiali reedificatione, prout tu præsupponis. Contra præsuppositum tuum secũdum, in quo dicis constare, quod talis reedificatio, qualis in prophetia Ezech. continetur, nunquam fuit hactenus materialiter impleta. Sunt quam plurimi doctores seu

Rab Salo.

Quod visio Ezechielis intelligatur de cælesti Hierusalẽ.

Rab. Moys. Ægypt.

Contra secũdũ præsuppositum.

Sanhedrin. Ezech. vlt. d. 35.

Rab. Abba.

seu historiographi tui asserẽtes, quòd licet talis ædificatio, sicut per Ezechie. prenosticatur, non fuit completa tempore Zorobabelis Nehem. seu Esdræ: fuit tamẽ postea impletain templo secundo, in quo tẽpore plures Reges Persarũ ex aliqua deuotione addiderunt multa ad ædificia templi. Similiter & Machabæi, qui faciem templi ornauerunt coronis aureis, & multo magis, vt dicit Iosephus in libr. 15. antiquitatum, Herodes Ascalonita Rex Iudææ magna ædificia fecit, & sumptuosa ad fortificationem ciuitatis & decorem templi. Vnde secundum istos, licet in scripturis nõ tradatur particulariter, quomodo fuerunt omnia illa impleta, quæ in visione Ezechie. continentur: possibile tamen est seu præsumptibile, quòd in processu temporis supradictis, scilicet, Persis Machabæis, & Herodianis fuissent impleta.

Templum à diuersis fuit multipliciter ornatũ.

Ioseph. li. 5. Antiquit.

Arguit contra prædictas opiniones.

SAVLVS. Opinio prima Talmudistarum seu Rab. Salo. nõ videtur posse stare, propter quãplurima particularia, quę in illa prophetia continentur, quæ impossibile, vel valdè difficilè esset applicare ad cælestia. Secũda verò opinio etiã videtur esse inconsona rationi: nã si tale ędificium materiale fuisset factum in templo secundo, sicut prænũtiatum fuerat per Ezec. fuisset de hoc aliqua scriptura autentica inter nos, quod tamen non apparet.

Dat rationem ad prædicta de significatione spirituali tẽpli.

PAVLVS. Ad illud, quod obiicis contra primã expositionem, tibi respõdeo, quòd in beatitudine cælesti multi & diuersi sunt gradus seu ordines beatorũ Angelorum, scilicet, & hominũ, de quibus non possumus in hac vita existentes exquisitam notitiam habere, licet in Propheticis reuelationibus innuãtur. De beatitudine enim cęlesti legitur Isa. 64. Quod oculus non vidit, &c. Vnde talia non cadunt sub expressa seu explicita narratione nostra, licet quodãmodo cadant sub propheticis insinuationibus. Potest etiam exponi prędicta reuelatio Ezech. spiritualiter de Ecclesia sanctorũ in hac vita commorantium, & de regimine eorum, in quo multa & varia spiritualiter ordinata consistunt, sicut in edificio Ezech. reuelato. Et isto modo exponitur à multis de nostris satis cõgruè: quas expositiones propter earum prolixitatẽ ad prẽsens omitto, remitto tamen te ad illas cùm eas volueris audire. Et nota, quòd Ezech. inter cæteros prophetas pluribus vtitur parabolis, vt patet in principio suę prophetiæ de visione rotarum & animalium, & in ca. 2. & 3. de rotulo libri, & in ca. 4. de latere, in quo ædificata erat Hierusalem, & de sartagine, & sic de multis aliis, vt patet in processu suę prophetię, in qua quamplurimas metaphoras inducit. Vnde ipse de seipso Deo dicebat Ezechie. 20. A, a, a Domine Deus ipsi dicũt de me, nunquid

Isa. 64. a. 4.

Reuelatio Ezechie. potest exponi de Ecclesia sanctorum.

Ezechiel inter cæteros prophetas pluribus vtitur parabolis.

Ezech. 20. g. 49.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nunquid per parabolas loquitur iste? quasi dicant: Omnes sermones illius prophetæ sunt parabolici. Ex qua consideratione apparet, quòd istæ visiones ædificationum, quas Ezech. traddit non immerito sunt metaphoricè intelligendę, & sic in eis: & similibus sensus literalis est, non illæ, qui per literam significatur, sed illæ, qui per res ipsas, quas litera significat intelligitur: prout patet verè scrutanti varios sacræ Scripturæ sensus. Et hoc facit manifestè pro ista expositione, secundum quam hęc reedificatio Ezech. est intelligenda parabolicè. De hoc autem, quod obiicis contra secundam expositionem tibi respondeo, quòd de gestis in templo secũdo post primos eius ędificatores, parum seu modicum habetur, eo quòd prophetæ in templo secundo iam deficiebant seu languebant: & ideo huiusmodi ædificium nõ inuenitur sic completè narratũ, præsertim cùm in magno processu temporis, & sub variis, & diuersis ædificatoribus fuit constructum, vt dictum est. Et nota, quòd istæ Propheta proponebat per modum præcepti, quæ tamen non debent intelligi, vt præcepta, scilicet, vt imponant necessitatẽ obseruandi, sed quasi consilia, quæ non habent vim obligandi ad pœnam, si non seruentur: vnde supra cap. 45. dicitur: Hęc dicit Dominus Deus: In primo mensæ, vna mensis sumes vitulum de armento immaculatum, & expiabis sanctuariũ, &c. Et similiter ponit aliqua circa sacerdotes, & circa principes in sacrificiis, & ornamentis, & ingressu templi & aliis: quæ si intelligerẽtur vt præcepta, esset manifestè cõtra illud, quod legitur Deuter. 4. Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, neque auferetis ex eo. Vnde in veteri testamento, sicut nullus potuit auferre aliquod præceptum de iis, quæ Deus præcipiebat per Moysen, ita nullus poterat addere aliquod præceptum vltra illa, & similiter potest dici de ædificatione templi, & ciuitatis hîc proposita, scilicet, quòd non significabat reedificationem templi, aliquando necessario fiendam, sed ædificationem, quæ de consilio prophetico fieri debebat: & sic prædicta ędificatio potest intelligi materialiter sicut sonat, nõ prophetizando, quod fieret, sed quod quasi de consilio ad maiorem perfectionẽ fieri deberet. Et secundum hoc per secundam expositionem nõ excluditur prima expositio. Nã propheta illud ædificium consulebat fieri materialiter propter significationem spiritualẽ illius, quam propheta principaliter intẽdebat. Ex quibus patet, quòd ex ista reuelatione Ezech. non habetur, quòd Christus nõdum venit, cùm secundum vtramq; expositionem hęc prophetia transiit in preteritum.

Ezech. 45. f. 18.

Deut. 4. a. 2.

Sensus literalis est, võ ille qui per literam significatur, sed ille qui per res intelligitur.

Prophetia in secundo templo iam deficiebant.

Ezechiel per modum præcepti ponit aliqua, quæ tamen sunt sumenda per modum cõsilij.

Templi ædificiũ, quod Ezechiel corporaliter depingit ad spirituallem intelligentiam ducit.

Distinct.

Distinctio quinta, de Scrutinio scripturarum loquentium de redemptione, & de modo redemptionis Israel per Christum seu Messiam: & cõtinet vndecim capitula.

In primo capitulo ostenditur, quòd duplex est redemptio, scilicet, corporalis & spiritualis, & quod redemptio spiritualis est dignior & perfectior quã corporalis.

In secundo capitulo ostenditur, quòd abundantia temporalium bonorum, & libertas à subiectione humana non requirũtur ad redemptionem spiritualem per Messiã promissam, similiter quòd Messias non in potestate bellica armorũ erat victurus gentes, & quòd talium bonorum abundantia de communi cursu hominum distrahunt à diuina cognitione, qui quidem cursus non erat mutandus in tempore Messiæ.

In capitulo tertio ostẽditur, quòd in sacra scriptura, quandoq; agitur de victoria spirituali: & quòd victoria spiritualis est dignior seu virtuosior quàm victoria corporalis.

In capitulo quarto ostenditur, quòd verus Messias, de quo loquitur in scriptura, excellentior & perfectior in Prophetis prænosticatur, non solum cæteris hominibus, sed etiam Angelis Dei. Similiter, quòd redemptio in Prophetis per Messiam promissa, cæteris redemptionibus, de quibus in scriptura fit mentio, est perfectior: & per consequens, quòd huic redemptori, scilicet Messiæ victoria competit perfectior cæteris victoriis, scilicet, victoria spiritualis.

In quinto capitulo ostẽditur, quòd illa quæ in Prophetcis prænunciationibus traduntur, sonantia bella seu victorias corporales, non sunt applicanda primo aduentu Messiæ sed secundo.

In capitulo sexto ostẽditur, quòd modus redemptionis populi Dei per Messiam per Scripturarum primo fundari oportet. Consequenter verò eius congruitas seu conuenientia per rationem, quantum fragilitas humana permittit inuestiganda est.

In capitulo septimo ostenditur, quòd ille seruus Dei, de quo loquitur Isa. in ca. 53. per totũ, & in fine præcedẽtis capituli, est verus Messias: nõ autẽ populus Iudæorum, sicut Rab. Salo. falsè finxit. Et quòd ex illo capitulo cum fine præcedentis habentur 12. conclusiones planè traditæ, quæ propriè Messiæ nostro applicantur, qui non per potentiam armorum alios vincendo, sed potius patiẽdo, & moriendo suos redemit à seruitute peccati, non autem à seruitute corporali humana.

In octauo capitulo ostenditur, quòd licet Deus potuisset hominem redimere à peccatis, sine passione & morte Christi, non tamen ex hoc dicẽdum est, quòd frustra hominem per Christi passionẽ sic redemit.

In nono capitulo ostẽditur, quòd modus liberationis populi Dei à peccato per passionem & mortem Christi fuit conuenientior ex parte Dei liberantis, quàm si per solam diuinam misericordiam populum liberasset.

In capitulo decimo ostenditur, quòd modus liberationis populi Dei à peccato per passionem & mortem Christi fuit conuentior ex parte Christi, per quem facta fuit redemptio, seu liberatio, quã si per solam diuinam misericordiam populus fuisset liberatus.

In capitulo vndecimo ostenditur, quòd modus liberationis populi Dei à peccato

Universidad de Deusto
Biblioteca

à peccato per passionem & mortẽ Christi fuit conuentior ex parte populi liberati, quàm si per solam diuinam misericordiam populus fuisset liberatus.

CAPITVLVM I.

In quo ostenditur, quòd duplex est redemptio, corporalis & spiritualis, & quòd redemptio spiritualis est dignior, seu potior, quàm redemptio corporalis.

SAVLVS.

HABEO mentem meam circa cõgregationem Israelis, quæ per Messiam seu Christum prænosticatur fienda. Sed volo, vt mihi dicas, quid sentis de redemptione, quam prophetæ frequẽter promittunt populo Israelitico per Messiam, vt cùm dicitur Isa.59. Veniet ad Sion redẽptor, & eis qui redeunt ab iniquitate Iacob, dicit Dominus. & 48. Auditum facite hoc, vsq; ad extremum terræ, dicite: Redemit Dominus seruum suũ Iacob. & multa similia, quę in propheticis promissionibus continentur, quod non potest dici iam impletum, cùm Iudæi, seu populus Israeliticus non est redemptus à seruitute, sed per oppositum: nec etiã fideles Christi tui, quos dicis esse veros Israelitas, fuerunt per Christum tuum redempti à persecutionibus seu afflictionibus mundi, vt patet in historiis primitiuorũ tuorum: neq; etiam hodie sunt redẽpti ab huiusmodi aduersitatibus in diuersis partibus orbis. Ex quo patet, quòd Christus tuus non fuit verus redẽptor populi, & per consequẽs neque verus Messias.

Querit de redemptione per Messiam, falla.

Isa.59.d.20 & 48.d.20.

PAVLVS. Circa istã dictionem redimere, seu redemptio, & huiusmodi similiter est dicendũ sicut supra de cõgregatione, Est enim duplex redemptio, scilicet, corporalis, vt cùm dicitur Exod.6. Redimã vos in brachio extento. Et Exo.15. Dux fuisti in misericordia populo, quẽ redemisti. quod intelligitur de redẽptione à seruitute Egyptiaca, quę corporalis erat, & sic de multis aliis. Est etiã alia redemptio spiritualis, scilicet, cũ anima redimitur à seruitute peccati, de qua Psal. Ex vsuris & iniquitate redimet animas eorũ. & alibi. Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus suis. & sic de multis similibus. Vnde redẽptio per Messiam in prophetis promissa, intelligenda est non de prima redemptione, scilicet, corporali, sicut redemptio Egyptiaca & Babylonica, sed de spirituali, scilicet, à seruitute peccati, sicut de cõgregatione dictum est supra. Talis enim redẽptio, scilicet, spiritualis, valdè dignior est, quã redemptio corporalis: & sic magis pertinens ad bona, quę per verũ redemptorẽ Messiã promitũtur.

Duplex redẽptio corporalis & spiritualis.

Exo.6.a.6. Idem 15. b.13.

Psa. 71.c.14 Psa.129.a.7

Christi redemptio à seruitute peccati fuit.

Redemptio spiritualis dignior est corporali.

SAVLVS. Duo presuppo-

Duo impugnat.

nis, quę tibi incumbunt probanda ad tuum habendum intentũ, quorum vnũ est, quòd spiritualis redẽptio est dignior, quã corporalis, cuius oppositum tenetur communiter: vulgariter enim dicitur: Nõ benè pro toto libertas venditur auro. quod communiter intelligũt homines de libertate à seruitute humana. Præsupponis etiã secũdo, quòd maiora bona magis pertinẽt ad promissionem Messiæ, quã minora. Videamus ergo de primo, deinde procedem⁹ ad secundũ.

Probat redemptionẽ spiritualem digniorẽ esse corporali

PAVLVS. Ad primum tibi respondeo sic, quòd redẽptio spiritualis, scilicet, à seruitute peccati, sit dignior seu maior quàm redemptio corporalis, scilicet, à seruitute humana, satis videtur notum. Si enim infideles seu Pagani, luce fidei carentes, concedunt bona animæ potiora esse quàm bona corporis, vt patet non solùm per Stoicos, qui bona exteriora non iudicant esse bona hominis: sed etiam per Peripatheticos, qui dicunt bona exteriora esse bona hominis, licet minima. Vtrique enim tenebant bona animæ digniora esse & maiora quàm bona corporis, cuius ratio patet. Nam cùm corpus sit propter animam, sicut materia propter formam, constat quòd bonum animæ potius est quàm bonum corporis: Finis enim habet rationem optimi secũdum Philosophum. Hoc autem quod allegas de libertate corporali, quòd nõ benè pro toto libertas venditur auro, prout vulgariter dicitur, verũ est: nam aurum seu diuitiæ, & huiusmodi sunt de bonis exterioribus hominis, quæ sunt minora bona, quàm libertas corporalis quę est de bonis corporis. Quæ quidem bona corporis secundũ sententiam Philosophi, sunt media inter bona animæ, quæ sunt maiora, & bona exteriora, quæ sunt minora: & ideo non bene venditur libertas corporis, quæ est de mediis bonis, pro toto auro, quod est de bonis minimis, & eadẽ ratione, immo etiam à fortiori libertas animæ nõ bene vẽditur non solùm pro toto auro, sed etiam pro libertate corporis: cùm bona animæ excedant in dignitate cætera bona hominis, tam corporis quã exteriora ratione prædicta. Vnde & Psalm. cum dixit: Apud Dominũ misericordia & copiosa apud eum redemptio. vt ostenderet quæ esset illa redemptio copiosa, statim subdit: Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius, quasi diceret: Illa est magna seu copiosa redemptio, in quâ redimitur Israel ab iniquitate. redemptio enim à subiectione hominum, licet sit bona: non tamen magna est seu copiosa.

Per Stoicos & Peripateticos probat bona animi esse potiora.

Finis habet rationẽ optimi.

Bona corporis sunt media inter bona animæ, & bona exteriora.

Psa.129.a.7

CAPITVLVM II.

In quo ostenditur, quòd abundantia tẽporalium bonorum, & libertas à subiectione humana, non requiruntur ad redemptionem spiritualem per Messiam promissam. vt supra.

SAVLVS.

QVicquid sit de comparatione harum redemptionũ, ad hoc ei concedo tibi, quòd tẽ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pore Messiæ redimendi sunt Israelitæ spiritualiter, scilicet, ab iniquitatibus. Legitur enim Hier. 50. In tempore illo quæretur iniquitas Israel, & nō erit, & peccatum Iuda, & non inuenietur: quoniam propitius ero eis quos reliquero. Et si fortè hæc verba, intelligantur de redemptione à captiuitate Babylonica, multo à fortiori intelligenda sunt de redēptione à captiuitate hodierna, ad quam requiritur, penitentia redimendorum, vt habetur Deu. 30. a. 3. Deutero. 30. vbi sic dicitur: Conuerteris ad Dominum Deum tuum, & audies vocem eius. & infra: Et conuertet Dominus captiuitatem tuam, & miserebitur tui, &c. quæ ad literā de captiuitate hodierna intelliguntur: & sic non est dubitandum, quòd ad redemptionem hodiernā requiritur vera pœnitētia in ipsis redimendis: sed ex hoc non concluditur, quòd redemptio corporalis, scilicet, à seruitute humana non requiratur in redemptione Messiæ. Nā ad hoc quod ipsa redēptio spiritualis sit perfecta & integra, requiritur redēptio corporalis, quæ expectatur per hoc quod aliquis Rex de genere Dauid vincat potenter cęteras nationes mundi, taliter quòd totus Israel deducatur à subiectione gentium, & remaneant in mera libertate sub dominio Dei, & sui Messię seu Christi, vt habetur expręssè Ezech. 34. f. 27. Ezech. 34. vbi, de hac redemptione loquens, dicit: Et sciet Israel, scilicet, quia ego Dominus, cùm eō triuero catenas iugi eorum, & eruero eos de manu imperantiū sibi. & ibidem paulo ante dicitur: Ego autem Dominus ero eis in Deum, & seruus meus Dauid princeps in medio eorū. De hac etiā victoria generali ipsius Messiæ legitur. Nume. 24. Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab, & vastabit omnes filios Seth. Et erit Idumæa possessio eius, &c. Ex quibus & aliis ibidem contentis manifestū est, quòd de Israel debet surgere aliquis potens, qui omnes filios Seth, scilicet, totum mundū, qui de Seth descendit, liberet. Nam Noë à quo totum humanum genus hodie descēdit: de Seth descendere dinoscitur, vt habetur Gen. 5. Et sic per talem victoriā erunt Israel liberi à subiectione gentium: quæ quidem libertas est quodammodo necessaria ad libertatem à peccato habendā, per quam vita futura acquiritur: prout ille magnus magister Rab. Moy. Egyptius in suo Deutero. in titu. de pœnitētia cap. 9. sufficienter ostendit, sic dicens: Propter hoc desiderauit Israel & Prophetæ eorum, & sapientes eorum dies Messiæ, vt quiescant à subiectione Regnorum nequam, quæ non dimittunt Israel ad laborandum in lege & præceptis prout debent, & vt inueniatur eis requies, & multiplicent scientiam & iustitiā, per quam mercentur vitam futuri

ibi. f. 20.

Nume. 24. c. 17.

Gen. 5. a. 6.

Rab. Moy. Egyp. Tit. de pœnitentia. c. 9.

Idem Titu. de Regibus & bellis, eorū, cap. vlt.

sæculi. Hæc ille, & idem in Titu. de Regibus & bellis eorū cap. vltimo. Loquens de tempore Messiæ sic ait: In illo tempore, non erit fames, neque bellum, neque zelus, siue cōtentio: quia bona erunt valde affluentia, & omnia mineralia inuenientur sicut terra, & non erit cura hominum, nisi vt cognoscant Deum tantummodo. Hæc ille: Vides ergo secundum veram doctrinā istius doctoris, quòd libertas à subiectione humana est necessaria in tempore Messiæ, ad habendam veram libertatem seu perfectam: & ideo non oportet exponere redemptionem promissam in Prophetis pro tempore Messię, per redemptionem spiritualem tantum, sed etiam per corporalem: quę tamen libertas scilicet, corporalis, non fuit hactenus per Messiam tuum generaliter, vt dictum est, habita, vnde & expectanda est homini per verum Redemptorem, scilicet, Messiam à nobis spectatum.

Rab. Moy. Ægyp. defecit in duobus.

PAVLVS. Si benè considerас, magister tuus Ra. Moy. defecit in scrutinio scripturarum de, vero Messia loquentium, in multis & specialiter in duobus, quę ad propositum pertinent. Primò enim defecit in hoc quod asserit abūdantiam bonorum temporalium, vtpote libertatem corporalem à subiectione humana, similiter & pacem tēporalem & magnam copiam diuitiarum huius mundi fuisse necessariam ad hoc, vt homines cognoscant Deū, & in diuinis operibus exercitētur seu proficiāt. Secundo defecit, asserens quòd Messias promissus habebat vincere omnes nationes mundi potenter, & sic educere populum Israeliticum à subiectione gentium. Primus enim defectus patet, si enim scrutatus fuisset scripturas manifestè inuenisset, quòd abundantia temporalium bonorū est potissima causa, seu occasio obliuiscendi Deum, & idola colēdi. Legitur enim Deutero. 8. Ne postquam comederis & satiatus fueris, & domos pulchas ædificaueris, & habitaueris in eis, habueriſque armenta & ouium greges, argenti & auri cūctarumque rerum copiā, eleuetur cor tuum, & non reminiscaris Domini Dei tui, qui eduxi te de terra Aegypti. & infra: Si oblitus fueris Domini Dei tui, ambulabis post Deos alienos, &c. Habes ergo ex testimonio eximij Prophetarum, scilicet, Moysi, quòd copia temporalium bonorum occasionē prębet nō cognoscendi Deum, sed obliuiscendi. Idem habes per testimoniū illius sapientissimi, scilicet, Salomonis, qui in Prou. 30. à Deo instanter petebat. Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, sed tantum victui meo tribue necessaria, ne forte saturatus illiciar ad negandum, & dicam: Quis est Dominus? Honores etiam huius mundi impediūt cognitionem intellectiuam: testante Dauid: Homo cùm in honore

Abundantia bonorum temporalium est causa obliuiscendi Deū.

Deu. 8. c. 12.

ibi. d. 19.

Pro. 30. b. 8.

Honores mundi impediūt cognitionē.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal.83.d.21

nore esset non intellexit. Si ergo tuus magister scrutatus fuisset, huiusmodi & similes scripturas, non asseruisset quòd copia bonorum temporalium requirebatur de directo ad cognitionẽ Dei. Secũdus verò defectus tui magistri dicentis: quòd Messias promissus debeat cum potentia armorum corporali vincere totum vniuersum, patet manifestè: Isaiæ. enim 42. vbi de Messia ad literam tractatur, sic legitur: Ecce seruus meus suscipiam eũ, electus meus complacuit sibi in illo anima mea, dedi spiritum meum super eum iudicium gentibus proferet, nõ clamabit nec accipiet personam, nec audietur foris vox eius: calamũ quassatum non conteret, & lignum fumigans non extinguet: in veritate educet iudicium, non erit tristis nec turbulentus, donec ponat in terrâ iudicium, & legẽ eius insulæ expectabunt. Ex quo patet quòd Messias promissus cum summa humilitate & mansuetudine docturus est gentes, & daturus legem suam, non in tumultu seu elatione: quæ pertinet ad exercitium corporalis victoriæ. Idem habetur Zacha. 9. vbi de aduentu Messiæ, secundam maiores doctores tuos tractatur, sic legitur: Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierusalem, ecce Rex tuus venit tibi iustus & saluator, ipse pauper & ascendens super asinam & super pullum asinæ, & dispergam quadrigam ex Effraim & equum de Hierusalem, & dissipabitur arcus belli & loquetur pacem gentibus, & potestas eius à mari vsque ad mare, & à fluminibus vsq; ad fines terræ. Ex quo habes quòd Messias promissus in paupertate & magna deiectione venturus erat, & non cum quadrigis seu equis nec in bellicis armis: sed pacem loquendo, suum dominium erat extendendum per orbem. quas autoritates magister tuus Rab. Moy. si considerasset, certè non dixisset, in lib. & cap. per te allegatis: Quòd sicut Dauid vicit Mohabitas, scilicet, per vim armorum, sic Messias victurus erat totum vniuersum, quod non est verum, nam victoria Christi mere spiritualis intelligenda est, vt patebit, sicut & sua redemptio.

Secũdus defectus in hoc quod dixit, Messiam cũ potentia debere vincere mũdum, cum secundum prophetias in maxima humilitate venturus erat.

Isai.42.a.1. 2.3.4.

Zach.9.b.9

Christus nõ vicit hostes sicut Dauid.

Victoria Christi merè spiritualis, sicut & redemptio.

SAVLVS. Rabi Moys. potest respondere ad tuas obiectiones, & primo ad primam sic: Licet enim verum sit quòd de communi cursu hominum abundantia seu affluentia temporalium bonorum impediat à cognitione diuina, & etiam à notitia veritatis: tamen speciali seu singulari dono diuino potest homo cum huiusmodi affluentia non impediri à talium bonorum spiritualium consecutione. Legitur enim de Abraham Genes. 13. quòd erat multum oneratus in pecudibus argento & auro, non tamen à notitia veritatis recessit: de ipso enim legitur ibidem. 17. Ambula coram me, & esto perfectus. Ex quo patet, quòd

Euasio ad praedictas obiectiones, & primo quoad abũdantia bonorum, quæ nõ impedisse à cognitione diuina vt patet in Abraham.

Gen.13.a.2.
Ibid.17.a.1.

quòd affluentia bonorum temporalium non necessariò impedit perfectionem humanam: & sic videtur intelligendum in tẽpore Messiæ, scilicet, quòd homines ex dono Dei speciali per huiusmodi affluentiam bonorũ temporaliũ non impedientur à diuina cognitione & amore, sed potius in eo proficient.

Perfecti abundantia temporaliũ, nõ à Dei cognitione & amore auertuntur. Imperfecti vero abundantia distrahuntur.

PAVLVS. Concedo tibi, quòd illi, qui sunt in magna perfectione constituti, nõ distrahũtur per abundantiam bonorum temporalium à diuina cognitione & amore: sed hoc pertinet solum ad magnos & perfectos, sicut Abraham; sed ad communem & vulgarem populum autoritates prædictæ testantur oppositum, scilicet, quòd huiusmodi abundantia non adiuuat sed distrahit. Cùm autem Messias debet communẽ doctrinam exercere omnibus populis, per quã Deum cognoscant, & ei adhæreãt, oportet, quòd nõ eos alliciat seu attrahat per bona temporalia, quæ de communi cursu homines ad hoc distrahunt.

Doctrina Christi communis.

SAVLVS. Et si de communi cursu verum sit, quòd abundãtia temporalium bonorum homines distrahat à diuina cognitione & huiusmodi, sicut autoritates per te allegatæ videntur dicere: in tempore autem Messiæ hoc erit nouũ, scilicet, quòd huiusmodi abundantiæ temporalium non solùm non distrahãt, sed omnes adiuuent homines ad diuina cognoscẽda, & bona opera exercenda, sicut enim de cõmuni cursu naturæ est, quòd lupus agnum rapiat, & pardus ędũ, & huiusmodi: & tamen de tempore Messiæ legitur Isaiæ. 11. Habitabit lupus cum agno, & pardus cum ędo accubabit, vitulus & leo & ouis simul morabuntur, &c. Pari igitur modo istud nouũ fore tempore Messiæ debet credi, scilicet, quòd homines bonis temporalibus repleti, non impediantur ex hoc à diuina cognitione, sed potius per ea adiuuẽtur & proficiant. Deo hæc de nouo operante in hominibus, sicut inter bruta animalia supradictã societatẽ insuetam facturus est dicto modo.

Isai.11.b.6.

PAVLVS. In hac respõsione seu cauillatione tua manifestè cõtradicis doctrinę magistri tui Rabi Moy. supradicti: dicit enim in lib. de Iudicibus. titulo allegato, cap. 12. Non ascendat super cor, quòd in tẽpore Messię ceesset aliquid de consuetudine mundi, aut sit aliquid nouum in his quę facta sunt à principio, sed mundus secũdum consuetudinem suam incedet: hoc enim quod dicitur in Isai. Habitabit lupus cum agno, &c. parabolicum est & enigmaticum, & significat quòd Israel habitabit confidenter cum impiis seculi, qui figurãtur vt lupus & pardus in scripturis. Hæc ille. Ex quo habes manifestè, quòd secundum magistrũ tuum non est dicendum, quòd consuetudo naturalis seculi mutetur tẽpore Messiæ: sed autoritates

Responsio. Rab. Moys. Ægyp. lib. de Iudici. c. 12.

Expositio. Isai. 11. b. 6.

Consuetudo naturalis nõ erat mutanda tempore Messiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritates hoc sonantes sunt exponendę tanquā parabolicæ. Vnde patet quòd dicere, quod in tẽpore Messiæ homines, qui cõmuniter per affluentiam temporalium bonorum aliàs distrahebantur à cognitione spiritualium, tunc per nouum donũ Dei, per talia temporalia non distrahentur, sed potius in diuinis proficient, est manifestè contra doctrinam expressam tui magistri.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur, quòd in sacra Scriptura, quandoque agitur de victoria spirituali, & quòd victoria spiritualis est dignior seu virtuosior quàm victoria corporalis.

SAVLVS.

CIrca secundum quod obiiciebas contra Rabi Moys. dicentem, quòd Messias victurus erat vniuersum vi armorũ, quod dicis esse falsum. Asseris enim quòd victoria Christi tui habuit esse merè spiritualis: tibi respondeo: quòd hęc assertio tua est manifestè contra communem cursum loquendi scripturarũ: est enim in consona omnibus victoriis, quę in gestis sacræ Scripturæ reperiuntur. Victoria enim, quam Abraham habuit de quinque regibus, temporalis fuit, per quā à Melchisedech Sacerdote Dei excelsi benedictionem recepit, eo quod Deo protegente hostes in manu, seu in potestate sua habuit, vt habetur Genes. 14. Aegyptiis etiã in mari virtute diuina corporaliter submersis victoria diuina laudatur cantantibus à Moyse & filiis Israel: Dextera tua Domine confregit inimicum, &c. Exodi. 15. Idem de victoriis Iosuæ & de multis aliis, quę temporibus iudicum in Israel contigerunt, vsque in tempora Dauid, qui secũdum te figura fuit Christi tui. Item etiã Dauid, qui prælia Domini multipliciter præliauit, vt Psalmus, gratiarum actiones de tot victoriis agens ipsi Deo psallens, dicebat: Qui docet manus meas ad præliũ, & digitos meos ad bellum. quod intelligitur de corporali victoria: non ergo reperio per sacras scripturas discurrendo, hanc victoriam spiritualem, quam tuo Messiæ attribuis, cuius rationis sit: inconuenienter ergo improbas Rabi Moys. qui illud verbum: Vastabit omnes filios Seth, quod intelligitur de Messia de victoria corporali exposuit, sicut & alia omnia in sacra Scriptura contenta, quæ de victoria loquuntur, de victoria corporali intelliguntur.

Arguit contra secundũ, scilicet, quod victoria Christi fuit spiritualis, probans debere vincere temporaliter admodum victoriarũ antiquarum.

Gen. 14. d. 19.

Exo. 15. a. 6.

Psal. 143. a. 1.

PAVLVS. Victoria spiritualis non solùm reperitur in sacra Scriptura bona esse, sed etiã affirmatur ipsam esse meliorem quàm victoria corporalis. Legitur enim in Prouerb. 16. Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo expugnatore vrbium. Ratio autem, quare patiens virtuosè melior est viro forti, assignatur, communiter ab expositoribus sic. Nam patien-

Pro. 16. d. 32

Ex scriptura sacra ostenditur victoriam spiritualẽ, meliorem corporali, quod etiam rationibus ostendit.

patientia, quæ est virtus, propriè consistit in fortitudine animæ, per quam æquanimiter tollerantur aduersa: & ideo quanto anima melior est corpore, tanto fortitudo animæ est melior, quàm fortitudo corporalis. Ratio autem secundi, scilicet, cũ dicit: Qui dominatur animo suo, melior est expugnatore vrbiũ: talis est. Nam appetitus sensitiuus pro maiori parte in hominibus dominatur appetitui intellectiuo, licet contra ordinem rationis, sed ille cuius ratio dominatur suo appetitui sensitiuo, per consequens dominatur dominiis cæterorum hominum: & sic tale dominium seu victoria, maior est seu virtuosior, quàm victoria corporalis. Vnde Diogenes Philosophus, de Alexandro Magno, qui plurimas vrbes expugnauerat, audacter dicebat, quòd Alexander erat seruus serui sui. Nam Diogenes per rationem dominabatur suo sensitiuo appetitui, cui scilicet sensui, Alexander diligenter seruiebat: mouebatur enim Alexander solicitè per ambitionem & concupiscentiam, quibus tamen Diogenes per rationem eas subiiciens dominabatur. Habes ergo per autoritatem sacram & rationem, quòd est dare victoriam spiritualem, & quòd talis victoria est melior, quàm victoria corporalis.

Diogenis sententia, qua ostendebat Alexandrũ Magnum, esse seruum serui sui, nẽpè appetitus.

CAPITVLVM IIII.

In quo ostenditur, quòd Messias verus de quo loquitur scriptura, excellentior & perfectior in Prophetis prænosticatur, non solùm cæteris hominibus, sed etiam Angelis Dei. Similiter quòd redemptio in Prophetis per, &c.

SAVLVS.

AVdio illa, quę dicis de victoria spirituali, & de eius cõparatione ad corporalẽ victoriam: sed vt ista ad propositum tuum applicentur, oportet te duo probare, quorum vnum est quòd huiusmodi victoria spiritualis pertineat ad verum Messiam. Aliud verò quòd per talẽ victoriam, quam dicis spiritualẽ, Messias tuus redemit populum Israeliticũ seu fideles suos.

Quæritur quòd Primũ quomodo victoria spiritualis pertineat ad Messiã. Secundum quomodo per eam pòpulum redemit.

PAVLVS. Concedo tibi, quòd hæc sunt per me probanda. Et ideo prius probabo primum, deinde secũdum. Ad probationem ergo primi præsuppono tibi duo. Vnum est, quòd Messias de quo loquimur, excellentior & perfectior prænosticatur in Prophetis, esse cæteris quibuscunq; hominibus. Aliud est quòd redemptio in Prophetis per Messiam promissa cæteris redemptionibus, de quibus in scriptura fit mentio est perfectior. Primum patet. Nam licet in veteri testamento multi sancti fuerunt & perfecti viri, vt Patriarchæ, inter quos principalis fuit Abraham, cui facta est promissio futuræ beatitudinis Ge-

Sicut Messias perfectior fuit cunctis hominibus, ita quoque eius redẽptio fuit perfectior.

Inter Patriarchas Abraham perfectior, & inter Prophetas Moyses.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gen. 22. d. 18. nes. 22. Similiter & fuerunt Prophetæ, de quibus fuit Moyses principalis in legisdatione & in Dei cognitione, & in miraculorum operatione: prout de eo testatur scriptura Deute. vltimo. Et non surrexit vltra Propheta in Israel, sicut Moyses, quē nosset Dominus facie ad faciem in omnibus signis atque portentis, &c. Similiter fuerunt alij, qui eo quod populum Israel saluaueruut ab hostibus, dicuntur saluatores: vt legitur de Aod, 3. Iudicum. Suscitauit Dominus eis, scilicet, filiis Israel saluatorem, vocabulo Aod, filium gera, filium gemini, qui vtraque manu pro dextera vtebatur, &c. Similiter & de Samsone legitur Iudicum. 13. Ipse saluabit Israel de manibus Philistinorum. & sic de multis aliis, tamen inter omnes illos nullus fuit tantę perfectionis, quòd de eo dicātur tam magna & sublimia, sicut dicuntur de Messia promisso. Ex quo patet, propositum quòd Messias promissus inter cæteros Patriarchas & Prophetas, seu saluatores fuit excelsior.

Deute. vlti. d. 10.

Iudi. 3. b. 15.

Iudi. 13. a. 5.

SAVLVS. Allega illa magna & sublimia, quæ de Messia dicuntur in Prophetis: sic quod de nullo alio similia dicuntur.

Singularia quæ de Messia dicūtur, nemini alteri conueniūt.

PAVLVS. Isaiæ. 52. cùm de redemptione seu saluatione vltima, quæ per Messiam erat fienda loqueretur dicens: Quā pulchri super montes pedes annuntiantis & prædicantis pacē, annuntiantis bonum, prædicantis salutem, dicentis: Sion regnabit Deus tuus, &c. Et infrà: Parauit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gētium, & videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri, &c. Et infrà: Præcedet enim vos Dominus, & cōgregabit vos Deus Israel, quæ & multa alia quæ in illo contextu continentur de redemptione, quę per verum Messiam erat fienda, secundum omnes expositores, tam nostros quàm tuos intelliguntur. Et vt ibidem declarat Propheta maximam dignitatē huiusmodi redemptoris, in eodem contextu nullo alio interposito subdit: Ecce intelliget seruus meus, exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valdè. quis autē sit iste seruus de quo loquitur Prophe ta. translatio Chaldaica ostendit, dicens in hoc loco: Ecce intelliget seruus meus Messias. Quid autem significent verba Prophetæ in hac trina repliçatione excellentissima, cùm dicit: Exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valdè, Talmudici expositores in hoc loco declarant, dicentes super his verbis sic: Exaltabitur plusquam Abraham, & eleuabitur plusquam Moyses, & sublimis erit valde plusquam Angeli ministri, scilicet Deo ministrantes. Ex quibus verbis propheticis simul cū Talmudicis expositionibus, satis habes, quòd nulli patrum, nec Prophetarum tanta dignitas competit sicut Messiæ, qui non

Rom. 10. c. 15.

Naum. 1. d. 15.

Chaldaica translatio.

Nota quid Talmudistæ Messiæ, super omnes homines & Angelos exoluunt.

non solùm maior quàm Abraham pater fidei, & quàm Moyses in tota domo Dei fidelissimus, Numeri. 12. sed etiam sublimior, quā Angeli Dei de notatur. Vnde primū præsupositum manifestum est. Secundum vero presupositum, scilicet, quòd redemptio, quę per Messiā erat futura, est excellentior cæteris: quę in preteritis temporibus fuerunt: probatur per illud Isai. 45. Israel saluatus est in Domino, salute ęterna, non confundemini & non erubescetis vsque in seculum seculi. Ex quo patet, quòd salus ista est perpetua, nullum habet finem, quod non potest dici de aliqua saluatione, quam in preteritis temporibus filij Israel habuerunt: omnes enim fuerunt limitatę in tempore, quia solùm certis tēporibus durauerunt, vt patet de Aegyptiaca & Babylonica & aliis particularibus.

Numer. 12. b. 3.

Isai. 45. c. 17 *Messie redemptio ciùs perfectior, eo quod sit perpetua.*

Arguit Prophetam de Christo non intelligi.

SAVLVS. Verba huius autoritatis quam vltimo allegas, videntur loqui de preterita saluatione. Dicit enim: Israel saluatus est in Domino, quod est de preterito, non enim dicit saluabitur. Ex quo patet quòd tempore Isaiæ illa saluatio, de qua loquitur, iam transiuerat in preteritum, sed ista de qua agimus futura erat tempore illius prophetiæ: & ideo non videtur, quòd de ipsa Propheta loquatur.

PAVLVS. Tua cauillatio nullum habet hîc locum, tum quia manifestum est, quòd Prophetę sępissimè loquuntur de futuris per modum preteriti, & hoc propter certitudinem Prophetię. Illa enim quę à Deo sibi reuelantur, ita iudicant esse certa ac si essent preterita, licet nondum inchoata, quod patet in quam plurimis locis, & in hoc capite per me allegato ubi dicitur: Consolatus est Dominus populum suum redemit Hierusalē: Viderunt omnes termini terrę, saluatare Dei nostri: quę omnia pro tunc erant futura, & adhuc per te expectantur, & tamen loquitur per modum preteriti, tū quia tempore huius prophetię manifestum est, quòd nulla fuit facta saluatio seu redemptio perpetua seu ęterna, etiam secundū te. Et ideo necesse est, vt intelligantur verba Prophetię de futuro, quorum veritas saluatur ratione iam dicta. Prędictis ergo duobus presuppositis, iam faciliter ex eis concluditur primum per me probandum, scilicet, quod victoria spiritualis principaliter pertineat ad verū Messiam. Sicut enim naturaliter actiua proportionantur suis passiuis. Similiter & formę substantiales suis materiis, vt ex documentis Philosophicis habetur, sic vt perfectiores formę debeantur perfectioribus materiis, & huiusmodi. Sic in proposito, perfectiori redemptori similiter perfectiori redemptioni perfectior victoria debetur. Cū autem ex prędictis patet,

Prophetis Mos est loqui de futuris per præteritum, propter Prophetiæ certitudinem.

Perfectiori redemptori perfectior victoria concedatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tet, quòd perfectior redemptor inter cæteros, de quibus loquũtur Prophetę verus Messias est: similiter & inter redemptiones alias, redemptio perpetua est perfectior: sequitur quòd per victoriam spiritualem quæ perfectior est corporali, vt dictum est, redemptor perfectus redemptionem perfectam suis redẽptis acquirit, quod fuit probandum primò.

CAPITVLVM. V.

In quo ostenditur, quòd illa, quæ in Prophetícis prænuntiationibus traduntur, sonantia bella seu victorias corporales, non sunt applicanda primo aduentui Messiæ sed secundo.

SAVLVS.

DE hoc quod modo probas, non est magna controuersia inter me & te. Sicut enim faciliter tibi concederẽ, quòd Messias promissus perfectior est inter cæteros homines, qui dicuntur saluatores seu redemptores, similiter & quòd redẽptio per ipsum expectata perfectior atque validior, seu diuturnior sit cæteris. Similiter & tibi concedo, quòd victoria sua potentior sit atque validior cæteris. Aliæ enim victorię non extenderunt se ad omnes filios Seth, scilicet, ad vniuersum totum, sed tantum ad aliquas gentes & certa climata: & hoc cum modica duratione. Victoria autem Messiæ totum vniuersum ad se subiugabit. Vnde in istis faciliter concordaremus: sed maior pars totius nostræ controuersiæ in hac parte consistit in hoc quod tu asseris verum Messiam victurum esse patiendo, nõ autẽ corporaliter vincendo seu supprimendo, quod est manifestè contra autoritates sacræ Scripturæ. Legitur enim Zachar. vltimo. de quodam bello Hierosolymitano, in quo omnes gentes debent congregari & erit ciuitas capta & postea liberata: Egredietur Dominus, & prœliabitur contra gentes illas, sicut prœliatus est in die certaminis. Et post multa quæ ibidem prædicuntur, quę pertinẽt ad victoriam corporalem illius belli, concluditur: Et erit Dominus Rex super omnem terram, in die illa erit Dominus vnus & nomen eius vnum. Ex qua prophetia habes manifestè, quòd per victoriam corporalem erit Deus Rex super omnem terram, similiter & nomen eius vnum, quia non nominabitur diuersis nominibus seu cultibus, sicut in presenti tempore, sed omnes gẽtes sub vna fide & vno ritu Deum colent. quæ quidem cõcordia finalis per victoriam Messiæ supradictam, quę corporalis est expectatur. Similiter quod dicitur Sophon. 3. Tunc reddam populis labiũ electum, vt vocent omnes in nomine Domini, & seruiãt ei humero vno, quod vsque hodie non est impletũ, implendũ tamẽ erit in futuro, postquã Deus effuderit iram suam super gẽtes & Regna,

Caterę victoriæ non se extendebant ad omnes, victoria autem Christi fuit ad vniuersum.

Replicat ostendendo Messiã non posse vincere patiẽdo, sed bellicis actibus oportebat eũ vincere.

Zacha. vlt. a. 3.

Soph. 3. b. 9

& regna, prout ibidem habetur: quæ tamen effusio iræ per corporalem submersionem intelligenda est. Item quod habetur, Ezechie. 38. & 39. de prelio Gog & Magog: quod quidem prælium manifestè prænuntiatur corporale, & bellicis armis exercitatum. In qua prophetia multa & varia ponuntur, quæ nullo modo possunt exponi, nisi de actibus bellicis & huiusmodi. In cuius fine redemptio populi Israelitici ponitur, cũ ibidẽ dicitur concludendo: Nunc conuertam captiuitatem Iacob & miserebor domui Israel, &c. Ex quibus manifestè habetur, quòd per bella fortissima corporea, & per victoriam corporalem redimendus est Israel, per Messiam virtute diuina: & hoc subiugando seu supprimendo gentes aduersas, non autem patiendo, vt tu videris sentire.

Ezec. 38. & 39.

PAVLVS. Si benè attendis ea quæ dicta sunt supra, duo sunt aduentus generales Messiæ seu Christi, de quibus sacra Scriptura mentionem facit, non simul, sed quandoque de vno, quandoque de alio. In quibus duobus aduentibus licet idem sit Christus, seu Messias veniẽs, non tamẽ sub eadem forma, sed sub diuersa seu oppositа: nec ad eũdem effectum proximo producendum, sed ad diuersos, pro vt ex sacris autoritatibus posset probari. In primo enim aduentu Messias prænuntiatur, venturus in forma maximè mansueta & humili. De qua Isai. 42. Calamum quassatum non conteret, & lignum fumigans non extinguet. & Zacha. 9. Ecce Rex tuus venit pauper, & equitans super asinam. Ex quibus & consimilibus manifestè ostendunt Prophetæ, quendam aduentum Christi fore in forma maximę humilitatis, & sine aliquo tumultu bellico. De tempore autem principali & effectu proximo huius primi aduentus, habes per Danielem cùm dicitur, Dani. 9. Septuaginta hebdomades abbreuiatę sunt super populum tuum, & super vrbem sanctam tuam, & consumetur præuaricatio, & finem accipiet peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, &c. Ex quibus habes manifestè, quòd Messias, iuxta prænotticationes prophetícas, venturus erat in forma mansuetissima, & humili ad præuaricationes & peccata atque iniquitates tollẽdas, & hoc in tempore Danielì reuelato. Est autem secundus aduentus Messiæ, de quo Prophetæ aliter loquuntur, tam circa formã, in qua venturus est, quàm circa effectum principalem sui aduentus: de quo secundo aduentũ Daniel. 7. Aspiciebam & quasi filius hominis veniebat, & vsq; ad antiquum dierum peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem, & honorem & regnum, & omnes populi tribus & linguę seruient ipsi, & potestas eius potestas

De duplici aduentu Messiæ primus in forma humili.

Isai. 42. a. 3.

Zach. 9. b. 9

Dani. 9. f. 24.

De tẽpore primi aduentus.

Secũdus aduentus Messiæ futurus in maiestate.

Dan. 7. d. 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

testas æterna, quę non auferetur,& regnũ eius,quod non corrumpetur. Qui quidem filius hominis,de quo Propheta in hoc loco intelligitur etiam ſecundũ expoſitores tuos,eſt ipſe Meſſias. Effectus autem huius aduẽtus declaratur à Daniele in eodem cap.cùm dicit:Iudicium ſedet,&libri aperti ſunt. Habes ergo manifeſtè autoritate Danielis, quòd Chriſtus vẽturus eſt, aliquando non in forma manſueta ſeu humili, ſed ſub forma maximę maieſtatis & poteſtatis. Habes etiam,quòd effectus huius aduentus non eſt ad delendas iniquitates, parcendo peccatoribus ſicut in primò aduentu,ſeu ſaluando, ſed ad iudicandum ſeu puniẽdum iniquos ſeu peccatores, & huiuſmodi, per ſuũ rectum iudicium. Et de hoc ſecundo aduentu,ſcilicet,ad iudicium, etiam loquuntur Prophetæ in multis locis,vt cùm dicitur Iſai.3. Dominus ad iudiciũ veniet,cũ ſenioribus populi ſui & principibus eius,&c. De tempore autem huiuſmodi ſecundi aduentus non habentur reuelationes propheticæ,ſicut de primo. Si ergo vis ô Saule,non deficere in Scrutinio ſcripturarum de vtroque aduentu Chriſti loquentium à vero ſenſu per eas intẽto: diſtingue huiuſmodi duo tempora,& duos aduentus. Et illa quæ videris in Propheticis locutionibus pertinentia ad remiſſionem peccatorum,& delectionem iniquitatum & huiuſmodi applica primo aduentui, in quo iſta per Meſſiam,teſte Daniele debuerũt, impleri, ad quẽ non requiritur tumultus ſeu ſtrepitus armorum: non enim vincẽdo homines per potentiam vẽturus erat Chriſtus,ad remittẽdum peccata,&ſaluandos homines: ſed potius per humilitatem & patientiam ab eis duriſſima & acerba patiendo: In remittẽdo enim peccata & delendo iniquitates,non requiruntur bella corporea,quæ ſunt extra animam, vt eſt manifeſtum. Illa autẽ quæ videris in ſcripturis,quæ de aduentu Dei ſeu Chriſti loquũtur, pertinentia ad prælia & concertationes corporeas, vt illa quæ allegas de Gog,Ezech.39.& de prælio Hieroſolymitano, Zach. 9. Similiter de effuſione furoris Dei ſuper gentes. Sopho.3. applicare debes ſecundo aduentui,in quo Chriſtus vẽturus eſt, non vt paſſurus ab iniquis, ſed potius vt iudex potentiſſimus, ad puniendum omnes ſibi rebelles cum antichriſto duce eorũ, & ſic per diſtinctionem huiuſmodi temporum & aduentuum cõcordabis ſcripturas.

Effectus ſecundi aduẽtus.

Dan.7.c.10

Ad primũ aduentum, pertinet remiſſio, ad ſecundum verò punitio.

Iſai.3.c.14.

Prophetæ reuelationes nõ habẽt de ſecundo aduentu, ſicut habẽt de primo.

Quę ad prælia ponuntur in ſcripturis ad ſecundũ aduentum pertinent.

Eze.39.a.2
Zach.9.a.3.
Soph.3.a.5.

CAPITVLVM VI.

In quo oſtenditur, quòd modus redemptionis populi Dei, per Meſſiam, per Scrutinium ſcripturarum primò ſumdari oportet, conſequenter verò eius cõgruitas ſeu conuenientia, per rationem quantum fragilitas humana permittit inueſtiganda eſt.

SAV-

Ad parcendum non requiritur arma ſed potius humilitas.

SAVLVS.

AVdio diſtinctionem tuam, quam etiã aliàs mihi propoſuiſti de duobus aduẽtibus Chriſti: ſed loquẽdo de primo aduẽtu Meſſiæ, de quo nũc agimus, in quo dicis ipſum fuiſſe vẽturum ad parcendũ peccatis & delẽdas iniquitates & huiuſmodi: in quo actu non requiritur poteſtas armorũ, ſed potius humilitas & patiẽtia, vt ſic ab hominibus duriſſima ſeu acerbiſſima Chriſtus ſeu Meſſias patiẽdo, daret finẽ peccato & deleret iniquitates, &c. Ad quod non video te allegare rationem nec autoritatem, cum tamen ſit valde remotum à credulitate humana: cùm Deus ad quẽ ſolum pertinet, delere iniquitates & tollere peccata: non indigeat aliqua cauſa media ad hoc faciendum, ſed ſola ſua libe

Exo.34.a.6

ralitate & maxima miſericordia hoc facere poteſt: de ipſo enim legitur Exod.34. quod eſt miſericors & clemens, patiens & multę miſerationis, & verax: qui cuſtodit miſericordiam in milia: qui aufert iniquitatem & ſcelera atque peccata. Per illas enim vias Domini ab ipſo Domino Deo Moyſi reuelatas conſueuit Deus peccata delere, ſine hoc quod aliquis iuſtus pro acquirenda tali remiſſione patiatur. Vnde & Numeri.14. quo

Num.14.c.18.

modo Deus propter peccata populi ipſum Deum maxime irritantis volebat populum Iſraeliticum delere, ſeu percutere in peſte: Moyſes pro eis interpellans ad Deum, ſibi repræſentabat huiuſmodi vias miſericordię ſuæ, quas aliàs ſibi reuelauerat, ſic dicens: Domine, longanimis & multæ miſericordię, auferens iniquitates & ſcelera. Et infra: Dimitte obſecro peccata populi huius, ſecundum magnitudinem miſericordię tuæ. Et ſubdit infra: Dixitque Dominus: Dimiſſi ſecundum verbum tuum. Ex quo patet quòd ad dimiſſionem peccatorum ſeu ſcelerum per Deum, non requiritur niſi ſola miſericordia diuina. Non ergo requirebatur Meſſiam veniſſe ad patiẽdum dura ſeu aſpera, vt Deus dimitteret ſcelera ſeu peccata, ſed ſolũ ſuffeciſſet oratio ipſius Meſsię pro populo, ſicut & Moyſes in hiſtoria prędicta legitur feciſſe.

Ad diimiſſionem peccatorũ ſola miſericordia Dei, requitur, non quod Meſſias iuſtus patiatur dura.

PAVLVS. Verum eſt in dubiè, quòd hoc myſterium de quo agimus, ſcilicet de modo redemptionis humanæ per Chriſtum, eſt valde remotum à noſtro naturali ingenio ſeu intellectu, cùm ſit omnino ſupra naturam: & ideo autoritate ſacræ Scripturę fundari oportet illud, quod fidei noſtræ veritas in hoc tenet. Ea enim quę ex ſola voluntate diuina prouenerunt ſupra omne debitum creaturæ: ſicut myſterium redemptionis de quo agimus, nobis innoteſcere non poſſunt niſi quatenus in ſacra Scriptura tradantur, per quam diuina voluntas nobis innoteſcit. Idcirco in primis recurrendum eſt, in hoc ad Scripturarum

Myſterium humanæ redemptionis ſupra naturam eſt, &c.

Redemptionis myſterium non poteſt nobis innoteſcere, niſi per ſcripturas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pturarum scrutinium loquentium de redemptione, seu modo redemptionis populi Dei per Messiam: quod cùm in scripturis inuenerimus, inuestigandæ sunt rationes quæ pro humana fragilitate reperiri possint, ad congruitatem seu conuenientiam modi redemptionis pertinentes, vt sic rationes humanæ sint consonæ Scripturarũ testimoniis.

Rationes humanæ debẽt Scripturæ sacræ conuenire.

SAVLVS. Placet mihi, vt istum ordinem teneas in hac materia, scilicet, vt primò ostendas per sacras autoritates, si tamen potes istum modum redẽptionis, quem præsuponis, videlicet quòd Messias promissus redempturus erat populum à peccato, patiendo ab hominibus dura & acerba, non autem vincendo corporaliter aduersarios. Hoc enim reputo tam remotum à ratione naturali humana, quòd nullus omnino autoritate clara & expressa debet à prudenti viro dignum fide existimari. Si autem hoc poteris ex sacris eloquiis ostendere, quod tamen non credo, tunc poterimus ad rationes cõgruitatis seu conuenientiæ procedere.

Placet ordinem seruare vt primò per Scripturas, secundò per rationes ostendatur.

CAPITVLVM VII.

In quo ostenditur, quòd ille seruus Dei, de quo loquitur Isai. 53. cap. per totum, & in fine præcedentis capituli, est verus Messias, non autẽ populus Iudæorum, sicut Rab. Sal. falsè finxit, & quod ex, &c. vt prius.

PAVLVS.

QVòd Messias redempturus erat populũ à peccato, nõ vincẽdo corporaliter aduersarios, sed potius patiendo ab eis crudelia & acerba vsq; ad mortẽ inclusiue, satis declaratur ab illo Euãgelico Propheta. Isa. 53. In quo loquuturus de hac materia, quæ vt tu asseris & est verum, est valde remota à naturali ratione humana, sic dicere incipit: Quis credit auditui nostro? quod vix vel raro credibile est hominibus præsertim luce fidei carentibus, illa quæ dicturus sum de Messia prædicto: quod impletum fuit præsertim In Iudæis, qui pro maiori parte non crediderunt mysterium passionis, de quo hîc agit Propheta, nec hodie vt vides credunt. Vnde rectè Propheta in exordio annuntiationis huius mysterij incipit. Quis credit auditui nostro? fides enim est ex auditu. Vnde vestri doctores sæpè dicunt de his, quæ per traditiones antiquorum recipiũt, quòd ex ore auditus didicerunt. Quæ autem sint illa tam difficilia ad credendũ declarat plene, in hoc loco, & principaliter illa quę de Messia, de quo agit, sunt in proposito nostro attendenda.

Isai. 53. a. 1. *Vix credi possunt mysteria passionis Christi, nisi fidei lux ostendatur.*

Ad Ro. 10. cap. 17.

SAVLVS. Ex illo cap. Isai. 53. non potes fundare intentum tuum. Non enim ibi loquitur Propheta de Messia, prout tu præsupponis: sed potius loquitur ad literã de populo Iudęorum, quasi de vno homine, sicut

Arguit Isaiam non de Messia loqui, sed de populo Iudæorum.

Exod. 4. c. 22. but Exodo. 4. dicitur: Filius meus primogenitus Israel. Sic

Rab. Salo. enim exponit Rab. Salo. expositor noster, applicando omnia quæ in hoc cap. continentur, scilicet, languores, plagas, despectus, ignominias & huiusmodi populo Iudæorum, in captiuitate hodierna existentium, non autem ad Messiam, & ideo frustra de hoc capit. sumis contra me argumentum.

Isai 53. a. 1. *Vera huius loci expositio.*

PAVLVS. Quod capitulum supradictum, scilicet, Isa. 53. intelligatur de captiuitate Iudæorum, in hodierna captiuitate existentium, non solùm litera non patitur, sed etiã est incõsonum tuorum antiquorũ expositionibus: Tuus enim Rab. Sal. & alij, minus bene intelligẽtes, hanc falsam finxerunt expositionem, vt mysterium passionis saluatoris nostri, quod in hoc cap. planè traditur occultare seu offuscare possint. Quòd autem nõ consonet prædicta falsa expositio tuorum antiquorum veris assertionibus, patet ex iam dictis. Nam vt supra tibi dixi, in trãslatione Chaldaica Ionathæ, quæ vt nosti æqualis est autoritatis textui, eo quod Talmudici antiqui communiter tenent illã translationem fuisse traditam, ab Ageo, Zacharia & Malachia Prophetis: oppositum manifestè continetur: nam super illud verbum: Ecce intelliget seruus meus. quod est in fine præcedẽtis capituli, & continuatur cum capitulo supradicto, 53. translatio supradicta habet: Ecce intelliget seruus meus Messias. Vnde manifestum est secundũ prædictam translationem, quòd capitulum illud de Messia loquitur, non autem de populo Iudęorum. Item patet, per Talmudicos expositores, qui de excellentia illius serui Dei, de quo dicitur: Exaltabitur & eleuabitur, & sublimis erit valde. dicunt quòd ille seruus Dei, scilicet, Messias, de quo in hoc cap. Propheta loquitur, erit exaltatus & eleuatus & valde sublimis plus quam Abraham & Moyses, & plusquam Angeli Dei, qui Deo ministrant, vt largius tibi supra, cùm de excellentia Redemptoris ageretur, proposui: quod, vt manifestè vides, nullo modo posset verificari de populo Iudæorum. Vnde expositio Rab. Salomonis manifestè est inconsona dictis antiquorum tuorum, & per consequens debes eam repudiare & reputare falsam & ficticiam ratione prædicta.

Chaldaica translatio Ionathæ.

Caldaica translatio fuit tradita ab Ageo, Zacharia, & Malachia, secundum Talmudistas, ideo magna autoritatis est.

SAVLVS. Licet translator Chaldaicus, & etiã alij Talmudici antiqui exponant, hoc cap. Isaiæ. 53. de Messia intelligi, vẽ-runtamen contra hoc habeo doctorem, scilicet, Rab. Salo. asserentem oppositum, quod satis sufficit mihi ad euacuandum rationem tuam contra me, ex hoc capit. adhereo enim in huiusmodi expositione dictis Rabi Salomonis.

Euasio Iudæi qui auctoritate Rab. Sal. se defendere nititur.

PAVLVS. Euasio tua nullo modo habet hic locum, tum

quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia dicta Rab. Salo. nullo modo habent æqualem autoritatem, sicut translatio Caldaica, quæ secundum omnes tuos à tribus Prophetis fuit tradita, vt dictum est. Nec etiam sicut antiqui Talmudici, quorū vnus de expositoribus fuit tuus Ra. Sal. prout manifestum est & notoriū in omnibus scholis Iudæorū. Vnde aliqui magis moderni quàm Rab. Sal. dimissa sua falsa expositione in hoc loco, secuti sunt trāslationem Caldaicam, & expositionem suorum antiquorū, tum quia verba capituli supradicti nullo modo tollerant huiusmodi falsam seu fictam Rab. Sal. expositionem.

SAVLVS. Volo audire à te prius, qui sunt illi moderni expositores nostri, qui dimissa expositione Rab. Salo. sequuntur Caldaicam translationem & antiquorum expositionem. Et consequenter ostēde mihi quę sunt verba in prædicto cap. contenta quæ expositionem Rab. Sal. nullo modo possent tollerare, vt asseris.

Rab. Moy. Gerūden. Messiascor suum dedit ad petendā misericordiam, & ad ieiunandum & humiliandum se pro populo Israel.

PAVLVS. Rab. Moy. Gerūden. in sua glo. super Gen. 29. dicit sic: Rex Messias habet dare cor suum ad petendum miserationes pro Israel, & ad ieiunandum & humiliandum se pro eis, sicut scriptum est Isaiæ. 54. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter sceleranostra. Hęc ille: Ex quo manifestè habes quòd hoc capit. secundum ipsum doctorem loquitur de Christo ad literam, sicut & translator Caldaicus, & alij expositores exposuerunt, non autem de populo Iudæorum, vt Rabi Salo. fingere voluit.

Isai. 53. b. 5. Verba Christo tantùm pertinēt.

SAVLVS. Declara ergo mihi, quæ sunt verba in capitulo prædicto contēta, quæ nullo modo possunt tollerare, quòd capitulum illud intelligatur de toto populo Iudęorum, prout Ra. Salo. exponit.

Triā continentur in c. 53. Isai. quæ nullo modo populo Iudæorum applicari possunt.

PAVLVS. Omissis aliis quę ad hoc faciunt, eo quod fortè non de necessitate concludant: tria tamen continentur in prædicto cap. quæ nullo modo applicari possunt populo Iudæorum, licet sit multipliciter vulneratus & attritus in hac captiuitate existente, quorum vnum est, quia populus Iudæorum, licet sit multipliciter vulneratus & attritus in hac captiuitate, nō tamen hoc patitur propter iniquitates gētium seu scelera eorum, ita vt gentes recipiant à Deo salutem seu veniam propter merita Iudæorum talia patientium: hoc enim non solùm manifestè est falsum, cùm sit contra diuinam iustitiam, secundum quam Deus reddit vnicuiq; iuxta opera sua, sed etiam est contra mentem omnium expositorum tuorum: ipsi enim communiter, nemine discrepante, credunt, quòd gētes quæ modo supprimunt seu affligunt populum Iudaicū in hac captiuitate finaliter sunt propter hoc puniendi

Primū quia Iudæi non passi sunt propter iniquitates gentilium.

per Deum, de quo intelligunt id

Ioel. vlt. a. 2

Ioelis vlt. Congregabo omnes gētes, & educam illas in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hæreditate mea Israel, quos dispersērunt in nationibus, & terrā meam diuisērunt, & super populum meum misērūt sortem. Cū ergo prophetate testatur de seruo Dei, de quo hīc loquitur, quòd Liuore suo alij sunt sanati, & quòd Deus posuit in eum iniquitatem, scilicet pœnam omnium aliorum, scilicet hominū, sequitur, quòd nō loquitur Propheta hic de populo Iudęorum, per cuius pœnas alij nō saluantur, sed potius puniuntur. Itē secundo de isto seruo Dei testatur Propheta, quòd iniquitatem nō fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, quod non solùm de Iudæis manifestè est falsum, vt patet per euidentiam rei, eo quod omnes pro maiori parte sint pleni vsuris & iniquitate & dolo, sed etiam per autoritatem sacræ scripturæ habetur manifestè, quòd in hac captiuitate sunt propter propria peccata eorum: & quòd si de peccatis suis pœnitērent & cōuerterentur ad Dūm, statim essent redempti, vt habetur expręssè Deut. 30. etiā secundum expositionem tuorū. Hoc etiā est contra mentē doctorum tuorū, qui pręsupponētes, quod in hac captiuitate sunt propter magnū peccatū seu magna peccata, inter se inquirūt, quòd sit illud peccatū, vel quę sint illa peccata. Vnde aliqui dicūt sicut Ra. Salo. licet irrationabiliter, scilicet, quòd propter peccatū vitulii in deserto fabricati, de quo habetur Exo. 33. Alij verò dicunt, quòd propter varia peccata singulorū. Alij dicūt & fortè verius si rectè intellexissent, vt infra Deo dāte dicam, quòd peccatū propter quod sunt in hac captiuitate nō est eis notum seu reuelatū sed occultū. Sed quidquid sit de istis manifestū est, in quo omnes concordāt, quòd populus Iudęorum in hac captiuitate nō est sine peccato seu iniquitate, nec propter aliarū gētium peccata, sed propter sua propria: & sic habetur quòd seruus Dei, de quo loquitur Isa. Qui sine peccato est. non potest intelligi de populo Iudęorū, sed de aliquo seruo Dei, qui omnino est immunis à peccato. Item tertio de isto seruo Dei Propheta in fine huius cap. dicit, quòd pro trāsgressoribus exorauit: quod nō potest intelligi de populo Iudaico, qui nō solū non orat pro gentilibus, immo quotidie orat pro destructione Romani imperij, & præsertim pro destructione Ecclesię Christi, & discipulorū eius: vt patet per quandā orationē, quæ quotidie ab eis dicitur in suis sinagogis, in qua inter quædā alia expręssè dicitur: Omnes hęretici subito pereāt, quæ verba Ra. Sa. & Ra. Moy. & cęteri sic exponūt. Isti hęretici sunt discipuli Nazareni. Quomodo ergo de talib⁹ potest verificari, pro trāsgressoribus exoratio?

Rab. Salo. dicit, quòd propter adoration em vituli in deserto. Exod. 34.

Propter occulta peccata, capiuitas data sunt.

Tertio. Quia de Iudæis non intelligitur. Pro transgressoribus exoratio.

Oratio Iudæorū, quā quotidie in synagogis faciunt. Rab. Salo. Rab. Moys.

Secundo. Quia de Iudæis dici nō potest, quòd iniquitatem nō fecerint, &c.

Deut. 30. b. 3

Quæ fuerāt illa peccata pro quibus Iudæi captiuitatem patiuntur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

soribus exorauit? Ex quo habes manifestè, quod seruus Dei, de quo loquitur Propheta in prædicto cap. nõ est populus Iudęorũ, nec aliquis iustus, quo alius iustus creatus sit maior, sed aliquis Dei seruus, qui Angelos & cæteros seruos Dei in dignitate præcellit. Vnde de Christo prędixit. Exaltabitur & eleuabitur & sublimis erit valde. prout supra allegatum est iuxta expositionem tuorum doctorum, qui hæc verba exponunt sic. Exaltabitur super Abrahã, & eleuabitur super Moysen, & sublimis erit valde supra Angelos Deo ministrantes. qui quidem seruus Dei per vulnera & afflictiones in mortem, quas passurus erat, cæteros à peccato & à pœnis peccati erat redempturus, vt testatur manifestè Propheta in hoc cap. dicẽs: Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Item vulneratus est propter peccata nostra attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis nostræ super eũ, & liuore eius sanati sumus, & sic de aliis. Ex cõtentis ergo in hoc cap. cum fine precedentis capituli, inter alia ad materiam nostram pertinentia manifestè habes xij. conclusiones. Prima quòd istæ redemptor seruus Dei excellentior est cęteris sanctis, tam in cęlo, quàm in terra existentibus, de quo dicit: Exaltabitur & eleuabitur, prout per tuos doctores expõsitum est. Secunda, quòd ipse fuit in suo exordio paruulus & humilem ortum habẽs, de quo dicit: Ascẽdit sicut virgultum, & sicut radix de terra sitienti. Tertia, quòd in suo progressu fuit despectus, & quasi ad nihilum reputatus, de quo dicit, despectũ & nouissimum virorum vnde, nec reputauimus eũ. Quarta, quòd fuit vulneratus propter iniquitates nostras, scilicet, tollẽdas. Vnde dicit. Et liuore eius sanati sumus. & infra: Iustificabit ipse iustus seruos meos multos, & iniquitates eorum ipse portabit. Quinta, quòd omnes iusti præter ipsum de lege cõmuni errauerũt à via salutis, & ipse omniũ iniquitates portauit, scilicet, quoad pœnas, de quo dicit: Omnes nos quasi oues errauimus, & Deus posuit in eũ iniquitates omniũ nostrum. Sexta, quòd has pœnas seu dolores, vsq; ad mortẽ inclusiuè voluntariè & patienter sustinuit, de quo dicit: Oblatus est, quia ipse voluit, & sicut ouis ad occisionẽ ducetur, & quasi agnus corã tondẽte, &c. Septima, quòd totũ hoc fuit propter scelus populi, ipse tamẽ immunis erat à peccato, vnde dicit: Propter scelus populi mei percussi eũ. & infra. Qui peccatũ nõ fecit, nec inuẽtus est dolus in ore ei⁹. Octaua, quòd ipse seruus Dei debebat habere victoriã, & fortiũ spolia diuidere, eo quod tradiderit in mortẽ animam suam, de quo dicit: Ideo dispartiam ei plurimos, & fortium diuidet spolia, pro eo quod tradidit morti animam suam. Nona, quòd ipse erat

Ex Isa. 53. b. 5. & precedenti cap. ponit 12 conclusiones soli Christo conuenientes remota à naturali ingenio.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Octaua.

Nona.

erat reputandus malefactor, seu sceleratus, de quo dicit: Et cum sceleratis reputatus est. Decima, quòd iste seruus Dei per mortem, & alia quę tollerauit licet omniũ peccata sufficiẽter sustinuit, nõ tamen omniũ effectiuè, sed multorum: vnde dicit: Et ipse peccata multorũ tulit. Vndecima, quòd tanta fuit charitas huius serui Dei, quòd etiã pro suis aduersariis, & ipsum affligẽtibus & occidentibus Deũ orauit: de quo subdit: Pro trãsgressorib⁹ orauit. Duodecima, quòd ista quę in hoc cap. tradũtur sunt valde remota à naturali ingenio humano: de quo dicit: Quis credit auditui nostro? vt supra expositũ est, quę quidem omnia & singula propriè applicãtur vero Messiæ nostro, si diligẽter fueris scrutatus gesta sua, tam in vita, quã in morte. Habes ergo ex cõtentis in prędictis capitulis, quæ tibi dixerã, scilicet, quòd verus Messias nõ per potentiam armorũ alios vincendo & superando, sed patiendo & moriendo suos erat redempturus, & hoc à seruitute peccati, non autem à subiectione seu seruitute humana.

Decima.

Vndecima.

Duodecima

CAPITVLVM VIII.

In quo ostenditur, quòd licet Deus potuisset hominem redimere à peccatis, sine passione & morte Christi, non tamẽ ex hoc dicendum est, quòd frustra sic hominem redemit.

SAVLVS.

VIdeo intentũ tuum fundari in dictis Isa. ca. supradictis: quæ quidem capitula si de vero Messia intelligãtur, propositum tuũ aliqualiter videtur fundari in autoritate. Sed quia in supradictis dixisti, quòd postquã per scripturarũ scrutinium de redẽtione seu redẽptionis modo populi per Messiã loquentiũ inuenissemus autoritatem sufficientem, quòd cõsequenter erant inuestigãdę rationes, quę pro humana fragilitate reperiri possẽt, ad cõgruitatẽ seu conuenientiã modi redẽptionis in scripturis inueniri pertinẽtes, vt sic rationes humanæ scripturarũ testimoniis cõsonarent. Idcirco ad præsens procedendum videtur ad rationes. Circa quod audeo tibi dicere, quòd prędictus modus redẽptionis, quem tu vis appropriare ad verũ Messiã, scilicet, quòd patiendo & moriendo suos esset redẽpturus à peccatis, est nõ solũ non cõsonus, sed omnino repugnans naturali humanę rationis dictamini, quod patet multiplici ratione: & primo per considerationẽ diuinę omnipotentię. Cõstat enim, quòd Deus per suã omnipotentiã omnia potest sine medio facere, quod cũ alio medio facit: dicitur enim in Psalm. Omnia quęcũq; voluit Deus fecit. Cũ ergo potuit redimere populum suum à peccatis, sine hoc quod seruus Dei tã exaltatus & sublimis pateretur, frustra ergo per mortẽ Messię eos saluauit, cũ sine hoc eos saluare potuisset. In naturalibus enim operibus, quę diuina sunt, tãquã à Deo creata,

Querit rationes de modo redẽptionis nostræ.

Arguit quod talis modus redimendi repugnet naturæ humanæ rationi.

Prima ratio.

Psal. 113. a. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mota & regulata, frustra dicitur fieri per plura, quod potest fieri per pauciora: iuxta sententiam Philosop. & similiter in huiusmodi diuinis operibus est dicendũ.

Philoso.

PAVLVS. Concedo tibi, quòd Deus potuit saluare populum suum à peccatis, sine hoc quod Christus mortẽ pateretur, potestati enim diuinę cũcta subiacẽt. Isa. 59. Ecce nõ est abreuiata manꝰ Dñi, vt saluare nequeat: sed hoc intelligendũ est simpliciter & absolutè nulla suppositione facta: sed ex aliqua suppositione proposita aliter est dicendũ. Si enim supponatur, quòd secundũ Dei præscientiam seu dispositionem, quæ cassari non potest, Deus erat saluaturus populum per mortem Christi, hac suppositione facta, nõ erat simul possibile Christũ non pati, & hominem alio modo quã per eius passionẽ liberari. Volũtas enim diuina seu eius consilium in sui dispositione nõ fallitur, teste Psal. Cõsiliũ autẽ Dñi in ęternũ manet. Cũ autem in scripturis diuinis, per quas volũtas Dei nobis innotescit, prænunciatũ est, quòd Deus per mortẽ Messię seu Christi suũ populũ erat saluaturus, vt supra ostensum est, per cõsequens impossibile est, quòd aliter eum saluaret: impossibile dico non simpliciter, sed ex præsuppositione prædicta.

Solutio prædictæ rationis.

Isa. 59. a. 1.

Necessariũ fuit Christũ pati ex suppositione.

Psal. 32. c. 11.

SAVLVS. Licet verũ est, quòd prouidẽtia diuina, in seipsa cõsiderata, nõ fallitur: cũ hoc tamẽ stat, quòd diuina prouidẽtia nõ omnibus rebus necessitatem imponit: quædã enim res nõ necessario, sed contingenter eueniũt: et ideo in talibus scriptura reddit rationẽ de aliquibus mediis, quibus aliquos effectus Deus producit, cum posset tales effectus sine talibus mediis producere: legitur enim Exo. 13. Cũ dimisisset Pharao populum, non eos duxit Deus per viam terræ Philistiim, quę vicina est, reputãs ne fortè pœniteret populus, si vidisset aduersum se bella cõsurgere, & reuerteretur in Aegyptũ. Circa quod attẽde, quòd nõ dixit scriptura: Nõ eos duxit Deus per viã terræ Philistiim, quia sic fuerat à Deo dispositũ, sed reddit rationẽ, dicens: Ne forte pœniteret populus. Ex quo patet, quòd in huiusmodi effectibus procedẽtibus à diuina volũtate, cõtingentia manet in rebus, ratione cuius quærẽda est ratio de mediis, quibus Deus producit effectus: & non sufficit dicere, quòd taliter fuerat à Deo dispositũ: poterat enim Deus de talibus aliter ab æterno disponere. Vnde in proposito, licet ab æterno fuisset à Deo dispositũ, quòd per mortẽ Messiæ populũ saluaret, vt tu asseris: adhuc restat quærendũ de ratione huius dispositionis, cũ sine hoc saluare potuisset, vt dictum est. Ab æterno enim disponere potuit Deus, quòd sine morte Messiæ populus à peccatis redimeretur, & sic videtur, quòd frustra mortuus fuisset Messias propter salutem

Exod. 13. c. 17. Quare Dñs non duxit populum Israel per terram Philistiim.

In effectibus à Diuina volũtate procedentibus, contingẽtia manet in rebus.

Quæritur ratio Diuinæ dispositionis.

lutẽ populi. In naturalibus enim operibus, quæ à Deo sunt ordinata, communiter dicitur, quòd frustra fit per plura, quod potest fiere per pauciora.

Natura facit aliqua per plura, quæ per pauciora potest facere, & quando.

PAVLVS. In naturalibus operibus tunc verum est, quòd frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora, quando aliquid æque bene fieret per pauciora, sicut fit per plura: sed tamen cõtingit, quod aliquid conueniẽtius seu perfectius fiat per plura, quã per pauciora fieret, tũc facit sæpè natura per plura, quod per pauciora potuisset fieri, sicut duo oculi in animali ad videndum secundum naturã formãtur, cùm tamen tantũ per vnũ oculũ posset videre, & sic in aliis operibus naturalibus. Vnde illa regula seu dictum regulare, in quo dicitur, frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora, intelligendũ est, si ita cõueniẽter per pauciora fierẽt, sicut per plura, nõ tamẽ conueniẽtius fit per plura, quã per pauciora. Et ideo in proposito nostro, quia mors Christi cõuenientior modus fuit ad liberandũ hominẽ à peccato, quã si Deus sola sua volũtate liberasset hominẽ. Idcirco nõ est dicendũ, quòd frustra per mortẽ Christi Deus hominẽ liberauit.

Mors Christi fuit conuenientior modus ad redemptionem.

CAPITVLVM IX.

In quo ostenditur, quòd modus liberationis populi Dei à peccato per passionẽ & mortem Christi fuit conuenientior ex parte Dei liberantis, quàm si per solam diuinam misericordiã hominem liberasset.

SAVLVS.

Ostendi mihi quomodo istæ modus liberationis populi, scilicet, per mortẽ Messię sit cõuenientior, quàm si Deus solùm sua propria misericordia hominem liberasset.

PAVLVS. Quòd istę modus liberãdi populum à peccato per mortẽ Christi sit cõuenientior, quã si Deus sola sua volũtate populũ liberasset, patet tribus rationibus: quarum prima sumitur ex parte Dei liberãtis: secunda sumitur ex parte Christi seu Messiæ, per quem facta est liberatio seu redemptio: tertia verò ex parte hominis liberati seu redẽpti. Ex parte enim Dei attẽdere debes, quòd Deus, cuius opera sunt perfecta, in omnibus suis operibus, præsertim in his, quæ sunt circa gubernationẽ generis humani, relucẽr simul sua misericordia & iustitia. Vnde Psal. Vniuersę vię Dñi misericordia & veritas. id est iustitia. Ratio autẽ huius apud nostros doctores ad plenũ deducitur: sed quia autoritates eorũ nõ reciperes, allegabo tibi tuos. Tui enim doctores antiqui cõmuniter tenẽt, quòd Deꝰ per duas mensuras seu proprietates, quas vocãt Middoth, mundũ gubernat, scilicet, per mensuram seu proprietatẽ iustitię, siue iudicij, quã dicũt significari in sacra Scriptura vbicunq; ponitur hoc nomẽ Heloim, & per mensurã seu proprietatẽ misericordię, quã dicunt significari vbi ponitur Adonai, quo præsuppositio

Tribus rationibus probat, modum liberandi populũ per mortẽ Christi, conueniẽtiorem fuisse, quàm si Deus sua misericordia eum liberasset.

Prima ratio ex parte Dei liberantis.

Psal. 24. b. 10

Deus secundum Iudæos per duas mẽsuras gubernat mundũ.

Middoth.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gen.3.d.23. super illud verbum Gen.3. Emisit eum, scilicet, Adam Dominus Deus de horto voluptatis ad excolendum terram, dicit Rab. Iosuæ: Cũ Middah, scilicet, cũ mensura seu proprietate iustitiæ & misericordię creauit Deus Adã, & cum proprietate iustitię & misericordiæ dedit ei præceptum. Similiter cũ proprietate iustitiæ & misericordię eiecit eum. Hæc illę. Cuius ratio fundatur in hoc, quod tã in creatione ipsius Adę, quàm in præcipiendo ei, quàm etiam in eiectione ipsius ponũtur hęc duo nomina Diuina, scilicet, Adonai, quod significat mẽsurã seu proprietatẽ misericordiæ, & Heloim quod significat mensurã seu proprietatem iustitiæ. In creatione enim Adæ legitur. Formauit Dñs Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Gen.2.c.16 Gen.2. In præcipiendo etiam ei dicitur. Prȩcepitq; Dñs Deus ei ex omni ligno paradisi comedere, &c. Et in eius eiectione dicitur Gen.3. Emissit eũ Dominus Deus de horto voluptatis. Ex quo patet, quòd cum mensura seu proprietate iustitiæ & misericordiæ Deus creauit Adã. Similiter cũ eisdem ei præcepit, & cũ eisdem eũ eiecit de paradiso. Idẽ ergo dicendũ est de ipsius Adę, & totius generis humani reconciliatione, quæ per Christum seu Messiã erat fienda, scilicet, quòd non per solã misericordiã, vt puta per solã diuinam voluntatem, parcendo seu remittẽdo peccata, erat fiẽda reconciliatio, sed cũ hoc per mẽsurã seu proprietatẽ iustitiæ, scilicet satisfaciẽdo pro offensa in Deo cõmissa: quę quidẽ satisfactio facta fuit per mortem & passionem Christi, prout Isa. declarat in cap. allegato, dicẽs in persona generis humani. Omnes nos sicut oues errauimus, & Deus posuit in eo iniquitates omniũ nostrum. & sic patet, quod hic modus liberãdi hominem per misericordiã & iustitiam cõformior fuit, & per consequens cõuenientior est diuinę gubernationi ex parte Dei liberantis, qui totum mundũ, & præsertim genus humanũ per mẽsurã seu proprietatẽ iustitię & misericordię gubernat, vt dictũ est.

Rab. Iosuæ.

Nota proprietates horum nominum Adonai & Heloim.

Isa.53.b.5. *Modus liberandi nundum per misericordiam & iustitiam cõuenientior fuit.*

SAVL. Multa hîc inuoluis, quorũ quædã indigent vlteriori declaratione, quædã vero sunt, vt credo indeclarabilia, quia nullam videntur continere rationẽ.

PAVLVS. Ostẽde mihi primo, quę sunt illa, quæ indigẽt vlteriori declaratione: & deinde procedemus ad illa, quę dicis esse indeclarabilia, vt nõ cõfussẽ, sed distincte procedamus.

SAVLVS. Manifestè requirit declarationem illud dictũ doctoris nostri dicentis, quòd cum mensura seu proprietate iustitię & misericordiæ Deus creauit Adã. Similiter cũ eisdẽ proprietatibus dedit ei præceptum, & cũ eisdem proprietatibus eũ de paradiso eiecit. Creatio enim primi hominis nullo modo videtur ad iustitiam pertinere, sed ad solam

Querit declarationẽ prædictorũ & primo quomodo creatio hominis pertineat ad iustitiam.

lam misericordiã, cùm nulla merita ipsius Adæ præcesserint ante sui creationem, quibus Deus ex debito iustitiæ debuisset eum creare. In præcepto etiam Dei dato nõ videntur apparere istæ proprietates. In eiectione autẽ de paradiso non videtur aliqua ratio misericordię apparere, sed solius iustitiæ, cũ illa eiectio fuit pœnalis, & de iustitia procedẽs, non autem de misericordia, vt patet.

Misericordia & iustitia, in quocunque Dei opere inueniuntur.

PAVLVS. Dicta doctoris tui præallagata, veritatem tenent, etiam in quolibet opere diuino. In quolibet enim tali inuenitur misericordia & iustitia: prout patet in autoritate Psal. Præallegata: sed restringendo nos ad prædicta tria, de quibus doctor tuus loquitur, scilicet, de creatione Adæ, & de præcepto ei dato, & de eiectione eius de paradiso, manifestè reperies in quolibet eorum prædicta duo inueniri. In creatione enim primi hominis sicut & in creatione cuiuscunque rei, licet non præsupponatur aliquod meritum in creatura, præsupponitur tamen aliquid in Dei cognitione, in qua omnia æternaliter præexistunt, & secundum hoc saluatur ibi ratio iustitiæ in quantum res in esse producuntur, secundum quod conuenit diuinæ sapientię & bonitati. Saluatur etiam quodammodo ratio misericordię, in quantũ res sine meritis precedẽtibus de nõ esse in esse producũtur. In præcepto autẽ dato Adæ ratio misericordię satis apparet: in quãtũ fuit data sibi licẽtia edẽdi de omni ligno paradisi. Ratio autẽ iustitię apparet in prohibẽdo eũ sub comminatione pœnæ mortis de esu ligni scientiæ boni & mali. In eiectione autem de paradiso licernõ appareret misericordia Dei totaliter, relaxãs peccatũ, apparet tamen misericordia alleuians, dũ citra condignũ punit. Peccatum enim Adæ ex parte obiecti, scilicet, Dei in quẽ offensam cõmissit, cuius excellẽtia est infinita quodammodo est infinitũ: secundum, quod infinitã quodãmodo pœnam meruerat. Vnde solũ eiiciendo eum de paradiso misericorditer eum puniuit, scilicet, citra condignũ. Ex quibus patet, quòd modus liberãdi hominem à peccato per iustitiã & misericordiã conuenientior modus est ex parte Dei liberantis, quã si per solã misericordiam liberasset eũ: sic inquã iste modus conformior est cæteris modis, quibus Deus mundũ gubernat, & etiã quibus primũ hominem gubernauit, vt supra dictum est. Est etiã iste modus, scilicet, liberãdi hominem nõ per solã misericordiam, sed per misericordiã & iustitiã conueniẽtior ex parte Dei liberãtis, ad quem pertinet nullũ malum relinquere impunitũ. Vnde Deut. 32. Dei perfecta sunt opera, & omnes vię eius iudicia, Deus fidelis, absq; vlla iniquitate rectus & iustus est. Ex quo patet, quòd ad perfectionẽ diuinorũ operũ pertinet, vt iusti-

In creatione Adæ misericordia & iustitia inueniũtur.

In præcepto Adæ dato misericordia & iustitiæ rationes inueniuntur.

Similiter in eiectione paradisi.

Punit Deus citra condignum.

Nullum malum impunitum manet.

Deu.32.a.4

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt iustitia exerceatur absq; vlla iniquitate, quod nō fieret si peccatum hominis, sine satisfactione iustitiæ totaliter relaxaret.

Quærit quo modo per mortē Messiæ fuerit facta satisfactio.

SAVLVS. Video declarationem tuam satis congruam, seu conuenientem ad dicta doctoris nostri, scilicet, in hoc quod per mensurā, seu proprietatem iustitiæ, & misericordiæ Deus hominē gubernat. Ex quo satis videtur sequi, quòd redemptio, seu liberatio populi à peccato conuenientior est per iustitiam & misericordiam, quā per solam misericordiam, vt iam deduxisti. Sed adhuc restat tibi, vt declares illud quod præsupponis, quod meo iudicio est indeclarabile, scilicet, quomodo per mortem Christi, seu Messiæ fuit facta satisfactio pro offensa in Deo commissa à toto populo.

Tria inconuenientia adducit.

Hoc enim manifestè videtur inconsonum dictamini cuiuscunq; naturalis rationis propter tria.

Primum.

Primò, nam nulli satisfit per maiorem offensam sibi illatam: verbi gratia. Si aliquem Regem, vel principem suus subditus offendit furando, seu rapiendo bona sua, manifestum est, quòd nō satisfacit sibi de tali offensa per hoc, quod postea committit in eum, seu in suos iniuriam, percutiendo seu occidendo aliquē de magnatibus suis. Hoc enim magis addit in prima offensa, quàm de ea minuat. Cùm igitur occidere Christum, seu Messiā, qui excellentior est in dignitate & sanctitate, nō solùm hominibus sed etiam Angelis, vt supra dictū est: est grauissimum peccatū, in quo Deus maximè offenditur; sequitur, quòd per eius mortē sic pernicioſè, & sceleriter perpetratam, non potuit Deo satisfieri pro peccatis populi.

Secundum.

Item secūdò in satisfactione requiritur æqualitas quędam ad culpam cōmissam, cùm sit actus iustitiæ: sed passio siue mors Christi non videtur esse æqualis omnibus culpis delinquentiū, cùm sint quasi infinitæ, vel saltem innumerabiles: non ergo per passionē Christi seu Messiæ satisfieri potuit Deo de omnibus peccatis aliorum hominū.

Tertium.

Itē tertiò, in partibus pœnitentiæ requiritur identitas inter peccantem & pœnitentem: eiusdem enim est conteri, cuius est peccare. Non enim valet cōtritio vnius ad delendum peccatum alterius. Similiter vīdetur dicendum de confessione & satisfactione, scilicet, quòd eiusdem est peccare, & satisfacere, & confiteri. Cùm igitur Christus seu Messias non peccauit, vt patet per auteritatē Isa. 53. per te allegatam, sequitur quòd ad ipsum non pertinuit satisfacere pro peccatis, sed potius ad ipsos peccantes. Ex quibus, bene cōsideratis, videtur manifestè, quòd per mortem seu passionē Messiæ, seu Christi non fuit facta satisfactio secundum iustitiā pro peccatis populi redempti, seu redimendi. Et si ciste modus nō fuit conueniens, vt tu asseris ad redimendum humanum genus

Isa. 53. a. 4.

à peccatis, sed potius incōsonus omnino.

Responsio ad primum.

PAVLVS. Ad primum respondeo tibi, quòd passio, seu mors Christi, seu Messiæ duplicitер potest considerari. Vno modo ex parte occidentium, & sic concedo tibi, quòd fuit grauissimum peccatum, prout tu dicis. Alio verò modo ex parte Christi patientis seu sustinētis, in quātum ex maxima charitate & obedientia passionem & mortem sustinuit: et isto modo passio illa fuit maximè meritoria. Vnde cū dicitur, quòd Deo fuit satisfactū de peccatis populi, seu totius humani generis per passionem & mortem Christi, passio ibi intelligenda est ex parte patiētis, secūdum quam fuit maximè meritoria & satisfactoria, nō autem ex parte inferentiū, seu occidentium, secundū quam fuit grauissimum peccatū. Vnde circa hoc, si bene consideras, potest attendi maxima misericordia diuina, quæ tāta bonitatis est, vt ex passione & morte maximè facinorosa & demeritoria ex parte cōmittentium, ex ipsa eadem elicere tam maximum meritum ex parte patientis, vt esset satisfactio etiam pro peccatis crucifigentium ipsum. Et sic in eadem passione relucet non solùm diuina iustitia, in quantum per eam fuit punitum sufficienter peccatum totius generis humani, sed etiam misericordia diuina, in quantum per eam fuit sublatum seu dimissum peccatum humani generis. Ad secundum verò, quod obiicis de æqualitate, quæ requiritur inter satisfactionē & culpam, tibi respondeo: quòd passio Christi ex parte patientis considerata fuit maioris meriti, quàm exigeret recompensatio totius offensæ humani generis: tum propter magnitudinē charitatis, ex qua patiebatur: in charitate enim consistit radix totius meriti. Vnde quia maior fuit charitas in Christo patiente, quàm odium in omnibus offendētibus Deum: idcirco non solùm æqualiter, sed etiam superabundāter pro omnibus satisfecit. Tū propter dignitatem vitæ suæ, quam satisfaciendo ponebat. Quę quidem dignitas excellit omnes dignitates humanæ vitæ, prout supra tactum est, & amplius fortè declarabitur. Vnde passio Christi non solùm sufficiens, sed superabundans satisfactio fuit pro totius generis humani peccato. Et in hoc etiam, si bene cōsideras, relucet diuina misericordia simul cum eius iustitia. Quę quidem diuina misericordia, simul cum eius iustitia, tantam charitatem in animam Christi, seu Messiæ infudit, & tantam excellentissimam dignitatem ei contulit, vt eius passio superabundanter pro omnibus satisfaceret, & omnium dolores portaret: iuxta illud Isai. 53. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Diuina autē iustitia relucet in hoc, in quantū non solum satisfactionem æqui-

Ex parte Christi fuit maximè meritoria.

Ex morte facinorosa Christi elicet Deus maxima maxima: ita vt esset satisfactio pro crucifigatibus ipsum.

In Christi passione relucet Diuina iustitia & misericordia.

Responsio ad secundū.

Passio Christi fuit maioris meriti, quàm exigebat offensæ compensatio.

Primo propter Charitatem.

Secūdo propter dignitatem.

Passio Christi fuit superabundans.

Isa. 53. a. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ualentem, sed etiam superabundantem pro omnibus humani generis peccatis accepit. Ad tertium verò, quod obiicis de identitate, quæ requiritur inter peccantem & pœnitentem, respondeo, quòd non est similis ratio de contritione & satisfactione. Contritio enim consistit in actu interiori ipsius voluntatis, ad quē non possunt sumi instrumenta exteriora. Satisfactio verò cōsistit in actu exteriori, ad quem possunt assumi instrumenta, inter quæ etiam computantur amici: vnde & vnus pro alio satisfacere potest. Et in hoc etiā, si bene cōsideras, relucet manifestè diuina misericordia, simul cum eius iustitia. Diuina enim misericordia relucet in hoc, quod peccata hominū per solius Christi, seu Messiæ satisfactionem relaxauit: iuxta illud Isa. cap. allegato: Et liuore eius sanati sumus. quasi diceret misericorditer se habuit Deus nobiscum: quia non proprio liuore nostro, sed liuore eius, scilicet, Christi sanati sumus. Relucet enim diuina iustitia in quantum non reliquit peccata impunita, sed in ipso Christo fuerūt pœnaliter inflicta: iuxta illud Isa. cap. allegato: Attritus est propter scelera nostra.

Ad tertium responsio.

Nota differentiam inter contritionem & satisfactionem, licet vnus pro alio nō possit conteri, potest tamen satisfacere.

Isa. 53. b. 5.

Obiicit, quod redemptio tantum iustitiæ aliquando tribuitur, aliquando verò misericordiæ.

SAVLVS. Video te conari ad ostendendum, seu suadēdum, quòd per passionē seu mortem Messiæ populus Dei erat liberandus secundum diuinam iustitiam & eius misericordiam simul, quod non videtur consona re dictis prophetarum, qui liberationē seu redemptionem istā, quandoq; attribuunt iustitiæ tātum, vt dicitur Isa. 1. Sion in iudicio redimetur & reducet eam in iustitia. In qua autoritate tantū iustitiæ diuinæ attribuitur redēptio, quod non concordat dictis tuis, in quibus asseris, quòd per misericordiam & iustitiam simul erat fienda redemptio.

Isa. 1. g. 27.

PAVLVS. Autoritates quas allegas non sunt intelligēdæ exclusiuè, quia si sic ad inuicē essent oppositæ, si enim cùm dicitur: Siō in iustitia reddimetur, intelligeretur Sion tantùm in iustitia reddimetur, sic esset cōtra hoc quod dicitur infra: In misericordia sempiterna misertus sum tui. Vnde manifestum est, quòd non exclusiuè sunt intelligenda ista dicta, sicut nec ibi ponitur aliqua dictio exclusionem sonans: & ideo ex ambabus autoritatibus simul iunctis intentū meum infertur. Et si scrutatus fueris scripturas reperies expræssè, quòd simul in misericordia & iustitia erat futura redemptio.

Respondit concordant autoritates Prophetæ.

SAVLVS. Ostende mihi obsecro aliquam autoritatē attribuentem redemptionem tūc futuram iustitiæ & misericordiæ simul.

PAVLVS. Oseas in 2. c. loquens de Deo, per similitudinem sponsi, & de populo ei coniūcto per modum sponsæ, dicit: Erit in die illa, dicit Dominus, vocabit me vir meus, &c. Infra declarās quomodo esset ista cōiunctio inter Deum sponsum, & ecclesiā suam siue populū suum sponsam, sic dicit: Sponsabo te in iustitia, & iudicio, & in misericordia, & in miserationibus. Ex quo habes manifestè, quod coniunctio populi Dei ad Deum, in qua consistit vera redemptio, & reconciliatio totius generis humani ad Deum, futura erat per iustitiam & misericordiā simul, non autem per misericordiam solam, nec per iustitiam solam, vt dictum est.

Ose. 2. c. 16.

Ex Oseā probat redemptionē esse ex Dei misericordia & iustitia simul.

CAPITVLVM X.

In quo ostenditur, quòd modus liberationis populi Dei à peccato per passionem & mortem Christi fuit conuenientior ex parte Christi, per quem fuit facta redemptio seu liberatio, quàm si per solam diuinam misericordiam populum liberasset.

SAVLVS.

Querit quomodo ex parte Messiæ sit cōuenientior modus per passionem, quā per voluntatem Dei liberatis populum.

HABEO mentem tuā circa hoc, quod modus liberādi populum à peccato per mortem seu passionem Messiæ, sit conuenientior ex parte Dei liberantis, quàm si Deus sola sua voluntate populum liberasset. Sed quia dixisti, quòd prædictus modus etiam erat conueniētior ex parte Christi seu Messiæ, per quem facta est liberatio seu redēptio. Idcirco volo, quòd hæc mihi ostendas per autoritates seu rationes, si quas habes.

Ex duobus probat quòd ex parte Christi fuit conuenientior modus satisfaciendi per passionē ipsius.

PAVLVS. Quòd iste modus liberationis seu redemptionis generis humani, scilicet, per passionem & mortem Messiæ, siue Christi sit conuenientior modus ex parte ipsius Christi, per quem facta est redēptio, quàm si solū per Dei misericordiā absq; passione Christi hoc fecisset, satis patet ex duobus. Primò ex dignitate redemptionis actiuè ipsi Christo homini per mortē & passionem suam attributa. Constat enim, quòd Christus in scriptura dicitur redemptor, vt cū dicitur Isa. 59. Veniet ad Sion redemptor, &c. quod cōmuniter etiam exponitur ab expositoribus tuis de Christo seu Messia, qui redemptor simpliciter, seu generaliter nuncupatur, quod ad magnam excellentiam seu dignitatē ipsius Christi pertinet. Si enim per solam diuinam misericordiam Deus genus humanū redemisset, nulla interueniente passione seu morte Christi, nulla ratio dictaret, quòd Christus in quātum homo redemptor diceretur, nec ei dignitas huiusmodi redemptionis attribueretur. Vnde ex parte Christi manifestè patet, quòd hic modus redēptionis, scilicet, per suā passionem, conuenientior sit, quàm si fieret redemptio sine ea, in quātum per ipsam Christo homini attribuitur causalitas redēptionis generalis, quæ excellentissima est.

Primo ex parte dignitatis patientis.

Isa. 59. d. 20

Christo homini attribuitur causalitas redēptionis.

SAVLVS. Redēptor totius humani generis, seu populi Dei nullus est nisi Deus. Legitur enim Isa. 43. Ego sum Dominus & non est absq; me saluator. & infra.

Isa. 43. b. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& infra. Hæc dicit Dominus redẽptor noster Israel. Psalmista etiam alloquens Deũ, dicebat: Redemisti me Domine Deus veritatis. Constat autem, quòd esse Deum veritatis pertinet soli Deo, nõ autem Messiæ: & ideo dignitas redemptionis generalis solius Dei est.

Psal. 30. a. 6.

Deus redemptor est omnium, tanquã prima causa.

Christus verò homo tanquam proxima causa.

PAVLVS. Cõcedo tibi, quòd Deus sit redẽptor omniũ fidelium, tanquam prima causa omnium, quæ fiunt in vniuerso. Sed ad Christum hominem propriè pertinet esse redemptorẽ immediatè, & tãquam proxima causa, sicut etiã in naturalibus, homo qui generat hominem dicitur propriè genitor eius, & tamen cum hoc Deus est genitor, tanquam causa prima & remota omnium. Et ideo si passio Christi non fuisset operata redẽptionem, nullo modo Christus redemptor diceretur in quantum homo: sicut neq; de Moyse dicitur, quòd fuit redemptor populi Israelitici de Aegyptiaca captiuitate, licet fuerit Dei minister in ipsa redemptione.

Moyses redemptor Israelitarum, non dicitur, licet fuerit minister Dei.

SAVLVS. Habeo mentẽ tuã in hoc: sed quia dixisti, quòd ex duobus patebat conuenientia redemptionis ex parte Christi, per quem facta est redẽptio: postquam dixisti primum, restat vt dicas mihi secundum.

Omnia vetera legis sacrificia per sanguinis effusionẽ fiebant, in qua Christi passio figurata erat.

PAVLVS. Secundũ, per quod habetur, quòd conuenientior modus fuit ex parte Christi per suam passionem redimere humanum genus, quàm si per solam misericordiam Dei redimeretur, patet sic. Scrutando enim scripturas, reperies, quòd modus, quo sancti consueuerũt placare Deum, vel ab eo maximas gratias impetrare, vel à plaga ab hostibus inferenda populum eruere, vel in obseruatione legis diuinæ populũ cùm Deo cõfœderare, vel ab omnibus peccatis semel in anno populum mundare, semper fuit per oblationẽ sacrificiorum præcipuè cum sanguinis effusione. De primo enim legitur Gen. 8. quòd Noë post diluuium ædificauit altare Domino, in quo holocausta obtulit: per quã quidem oblationem holocaustorũ Deus fuit placatus, & concessit, vt vltrà diluuium in mundo non veniret, sequitur enim statim ibidem: Odoratusque est Dominus odorem suauitatis. Et ait Dominus ad eũ: Nequaquam vltra maledicam terræ propter hominem. De secundo autem legitur Gen. 22. quòd Abraham postquam obtulit filium suum, quẽ ex mandato Dei volebat in holocaustũ offerre, à quo fuit prohibitus per Angelum, & deinde arietẽ pro eo obtulit in holocaustum: post huiusmodi holocausti oblationẽ, fuit sibi facta repromissio per iusiurãdum, quòd in semine suo benedicerentur omnes gẽtes, quæ fuit summa gratia concessa semini Abrahæ, & toti generi humano. Quæ quidem duo sacrificia tam solennissima & fructuosa, manifestum est, quòd non sine sanguinis

De prima. Gen. 8. d. 20. *Noë placauit Deũ per sacrificium.*

De secũdo. Gen. 22. c. 15. *Per holocaustum fuit Abraha facta repromissio benedicti seminis.*

De tertio. Exod. 12. d. 22. *Libertatem habuit populus per aspersionẽ sanguinis agni.*

nis effusione fuerunt facta. De tertio etiã legitur Exo. 12. quòd per aspersionem sanguinis agni Paschalis per postes & limina domorum liberabatur populus Dei à plaga seu peste in Aegyptios inflicta seu inferenda: dicitur enim ibi. Videbo sanguinẽ, & transibo vos, nec erit in vobis plaga disperdens, &c. De quarto etiam legitur Exod. 24. quòd post dationem legis in eius confirmatione Moyses dispersit sanguinem holocaustorũ super populum, vt confœderatio inter Deum & populũ per legem acceptã confirmaretur: dicitur enim ibi sic: Ille verò, scilicet Moyses, sumptũ sanguinem respersit in populum, & ait: Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus iis. De quinto etiã legitur Leu. 16. quòd in die expiationis, de quo dicitur ibidẽ: In hac die expiatio erit vestra, atque mundatio ab omnibus peccatis vestris, coram Domino mundabimini. Summus sacerdos intrans, scilicet, sancta sanctorum semel in anno distillabat de sanguine sacrificiorũ super propitiatoriũ & coram propitiatorio. Ex quo patet, quòd per sanguinis effusionem seu aspersionem populus ex institutione diuina mundabatur. Ratio autem huius institutionis declaratur in capitu. sequenti, scilicet 17. vbi sic dicitur: Quia anima carnis in sanguine est, & ego illum, scilicet, sanguinem dedi vobis, vt super altari meo expietis pro animabus vestris, quia sanguis pro animæ piaculo fit. Cùm igitur in redemptione populi per Christum seu Messiam omnia prædicta, vel ipsis maiora concurrere debuerunt secundum omnes. Conueniẽtior ergo modus fuit, vt per aspersionis præciosissimi sanguinis Christi sacrificium humanũ genus redimeretur. Quæ quidem aspersio per singulas aspersiones supradictas, tãquam perfectum per imperfectum fuit figurata, quàm si per solã Dei misericordiam genus humanũ redimeretur, secũdum quod nulla esset conformitas correspondens ad præterita sacrificia.

De quarto. Exod. 24. b. 8. *Confœderationem fecit Moyses inter Deum & populũ per aspersionẽ sanguinis in populum.*

De quinto. Leu. 16. f. 30 *Ex institutione Diuina populus mũdabatur per aspersionem sanguinis.*

Leu. 17. c. 11

Aspersiones sanguinis supradictæ Christi sanguinem figurabant.

SAVLVS. Contra hoc, quod concludis, quòd conuenientior modus fuit, quòd per sacrificium aspersionis sanguinis Christi humanum genus redimeretur, quã per solam Dei misericordiam, quædã possunt rationabiliter obiici, & primo habeo expræssam autoritatem, dicẽtem oppositum. Legitur enim Oseæ 6. in persona Dei. Misericordiam volo, & nõ sacrificium, quod de directo opponitur tuæ conclusioni. Misericordia enim, prout Propheta testatur, acceptabilior est Deo, quàm sacrificium. Ex quo patet, quòd humanum genus redimi per solã misericordiam Dei acceptabilius esset, quàm per sacrificium.

Osee 6. c. 6. *Obiicit, quod per solam misericordiam humanum genus redimere, erat Deo magis acceptum.*

PAVLVS. Autoritas tua non facit contra me. Conclusio enim mea loquitur de misericordia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Misericordia humana sola, sine sacrificio accepta est Deo. Sacrificium verò solum, sine misericordia Dei nō placet.

dia diuina: Propheta autē loquitur de misericordia humana, cōparando eam sacrificio per hominem Deo oblato: quæ cōparatio intelligi debet. Vnde sensus huius autoritatis est, quòd misericordia humana sola sine sacrificio accepta est Deo. Sacrificiū verò solū sine misericordia non est Deo acceptum. Nā cū misericordia sit effectus charitatis, sequitur, quod sola misericordia semper sit acceptabilis Deo. Sacrificium autem prout est actus exterior, cū sit sine misericordia est sine charitate, & per consequens non est Deo acceptum, quod est manifestè verū, & hoc nullo modo repugnat cōclusioni meæ. Hoc enim sacrificium, de quo agimus, cum maxima misericordia & charitate fuit oblatum, vnde & Deo acceptissimum.

Christi passio ex parte inferentis potius fuit maleficium, quàm sacrificium.

SAVLVS. Secundū dicta tua, passio seu mors Christi tui operata fuit salutem humani generis per modum sacrificij, sicut alia sacrificia, quę allegasti in veteri testamento operata fuerūt aliqua bona, sed hoc videtur falsum. Nam qui offert sacrificiū, aliquod sacrū facit, prout ipsum nomē sacrificij sonat. Illi autem, qui Christum occiderunt, magnam perpetrauerunt malitiam secundum te. Non ergo fecerūt aliquod sacrum: & ideo potius debuit dici maleficium, quàm sacrificium.

PAVLVS. Sacrificium passionis Christi ipse Christus se obtulit ex maxima charitate, nō autem illi sacrificium illud obtulerunt, qui eum occiderunt, ex quorum parte passio fuit maximum maleficium.

Arguit passionē Christi non habere rationem sacrificij secundum conformitatem ad vetera sacrificia.

SAVLVS. Conformitas seu correspondentia, quam asseris esse inter passionem Christi, quam dicis esse sacrificium ad præterita sacrificia veteris testamenti, quæ dicis præfiguraſſe hanc passionē, videtur esse nulla. In sacrificiis enim veteris legis nunquam offerebatur caro humana, quinimo talia sacrificia nephanda erāt. Dicitur enim in Psalm. Effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorū suorum & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan. Ex quo patet, quòd passio seu mors Christi, non habet rationem sacrificij secundum conformitatē ad sacrificia antiqua. Psa.105.f.38

Veritas oportet, vt figuram excedat.

PAVLVS. Licet in sacrificiis veteris testamenti non offerebatur caro humana, ex hoc non sequitur, quòd non præfigurarēt sacrificium passionis Christi, veritas enim oportet, quod excedat figuram, nec requiritur quòd veritas & eius figura sint eiusdem speciei, nec etiam eiusdem generis. Homo enim verus excedit suam figuram in pariete depictam, in tantum quòd homo verus est animal rationale & est in genere substantiæ, & eius figura depicta est quoddā accidens in genere quallitatis. Et sic in proposito, licet caro animalium non sit eiusdem rationis cum

carne Christi, sed ab ea distans: sufficiens tamen est ad Christi carnem figurandam: nec erat cōueniens, quòd tanta multitudo hominum occideretur, ad præfigurandum mortem Christi, sicut animalia, quæ sacrificabantur. Esset enim cōtra misericordiam ipsius Dei, qui solum Christum voluit immolari pro salute totius mundi. Vnde non decebat diuinæ clemētiæ, quòd multi homines immolarentur, solùm ad figurandum immolationē Christi, ad quam figurandam sufficiebat immolatio animalium ratione prædicta. Ad hoc autē quod dicis, quòd sacrificare carnē humanam nephandum erat: iuxta illud Psal. Effuderūt sanguinem innocentem, &c. Respondeo, quòd illa sacrificia erant nephāda, in quantū fiebant contra mādatum diuinum in honorem idolorum: vnde ibidem subditur. Quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan. Si autem aliqua caro humana ex mandato Dei, & per eius obedientiā sacrificata fuisset, hoc esset Deo acceptū, vt patet in immolatione Isaac Gen. 22. quę Deo fuit valde accepta & meritoria, vt ibi habetur. Psa.105.f.38

Quare erat nephandū humanas carnes sacrificare.

Gen.22. c.16.

SAVLVS. Licet Abrahā voluit immolare filium suum ex mandato Dei, non tamen eum immolauit, vt ibidem habetur. Vnde ex illa immolatione nō potest sumi argumentum, quòd immolare carnem humanam de de mandato Dei esset Deo acceptum, neque meritorium.

PAVLVS. Si voluntas Abrahæ circa immolationem filij ex obedientia Dei fuit meritoria, vt est manifestū, oportet dicere, quòd si ipse Abraham nō fuisset prohibitus per secūdum Dei mādatum ab immolatione, sed ex primo mandato Dei immolasset filium, quòd illa immolatio esset valde meritoria. Radix enim & fundamentum meriti in voluntate consistit. Dicunt enim doctores tui frequenter, quòd Dominus cor vult seu acceptat. Et intelligunt per cor voluntatem hominis, in qua radix meriti præcipuè consistit, vt dictum est.

Radix meriti in voluntate consistit, vt patet in Abrahā volente filiū sacrificare.

SAVLVS. Licet aliqualiter ostendisti, quòd per mortē seu passionem Messiæ populus redimeretur à peccato, vt videtur aliqualiter dicere verba Isa. 53. hoc tamē intelligitur per modum satisfactionis, vt iam supra dixeras, sic quòd ille per suam passionem pro aliis satisfaceret, nunquam tamen legitur, quòd passio sua per modum sacrificij alios liberaret. Isa.53.a.4.

Querit an Christi passio per modum sacrificij aliquos liberet.

PAVLVS. In prophetia Zachariæ vbi ad literam agitur de primo aduentu Messię, etiam secundū tuos doctores in cap. 9. vbi dicitur: Ecce rex tuus venit tibi iustus & saluator, &c. postquam dixerat, & dispērdā quadrigam ex Effraim, ad ostendendum, quòd nō habebat Christus triumphare vi armorum, sed miraculorū virtute & doctrina pacifica, de quo dicit: Et loquetur Zach.9.b.9

pacem

Universidad de Deusto
Biblioteca

pacem gentibus,&c. In eodem contextu subditur. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu vbi non erat aqua. quæ quidem verba ad literam diriguntur ipsi Regi Messiæ, de quo ibidem agitur. Cui quidem Messiæ Propheta alloquens dicit: Tu autē in sanguine testamenti tui, scilicet in sanguine tuo, qui effusus est, emisisti vinctos tuos, idest eduxisti antiquos patres in limbo inferni detentos, qui dicitur lacus propter eius profunditatem, in quo non est aqua, sicut nec ignis inferni, sed erant ibi detenti, vsque ad aduētum redemptoris. Ex qua autoritate manifestè habes, quòd Messias per sanguinē suum, qui dicitur sanguis testamenti redēpturus erat, seu educturus detentos in lacu supradicto: qui quidem sanguis testamenti manifestè pertinet ad sacrificium, quod communiter in veteri lege per sanguinis effusionē perficiebatur, prout supra deductum est.

Messias per sanguinem suum eduxit vinctos, cuius sanguinis effusio sacrificiū est.

SAVLVS. Duo præsupponis in hac allegatione, quę nō sufficienter probata sunt. Primū præsupponis, quia cùm dicitur: In sanguine testamenti tui, intelligitur sanguis Christi, quod non consonat literæ: debuisset enim dicere secundum mentem tuam, in sanguine tuo, non autem in sanguine testamenti tui. Secundo præsupponis patres fuisse in limbo detentos ante aduentum Messiæ, quod non probas, & vt credo non posses probare per autenticas scripturas.

Replicans contra predicta, duo querit.

PAVLVS. Ad primū respōdeo, quòd sanguis Christi, de quo hîc loquitur dicitur sanguis testamenti, in quantū per ipsum sanguinem fuit confirmatum nouum testamentum, sicut per aspersionē sanguinis holocaustorum factam per Moysen, confederatus fuit populus cū Deo in cōfirmatione legis veteris. Exo. 24. Secundum verò, quod obiicis, scilicet de patribus ante aduentum Christi in limbo existentibus, requirit singulare scrutinium scripturarū, de quo ad præsens supersedendū est, vt de eo fiat inter me & te, Deo duce, singularis discussio.

Sanguis Christi est testamentū sanguis, quia per ipsum nouum testamentū fuit confirmatum.

Exo. 24. b. 8

SAVLVS. Placet mihi, vt fiat singularis discussio de hoc, quod asseruisti, scilicet, quòd patres antiqui debebāt esse in limbo ante aduentum Messiæ, sed responsio tua ad primum meum obiectum, in qua tu dicis, quòd sanguis Christi tui dicitur sanguis testamēti, in quantū per ipsum sanguinē nouum testamentum confirmatum fuit, non cōsonat dictis tuis. Dixisti enim supra, quòd sanguis Christi fuit sacrificiū, quo expiabatur seu redimebatur populus à peccato. Nunc autē asseris, quòd sanguis Christi tui fuit cōfirmatiuus noui testamenti, & de hoc dicis intelligi illud Prophetæ. Tu autem in sanguine testamenti tui: sed ista nō videntur stare simul.

Replica.

Aliud est enim cōfirmare testamētum, & aliud est expiare peccatum, vt de se patet.

Christi passio diuersos effectus fecit.

PAVLVS. Passio Christi, in qua sanguis eius effusus fuit, plures habet effectus ad inuicem compatibiles: ex quibus potest habere diuersas nominationes. Nam sicut in rebus naturalibus vnam & eandem rem videmus habere diuersos effectus, ex quibus diuersimode posset denominari. Sol enim illuminat, calefacit & exsiccat: ex quibus effectibus denominari posset calefactiuus illuminatiuus, & exsiccatiuus. Sic dicendum est de passione Christi seu eius sanguine, quæ multos effectus salutiferos circa humanum genus habet, ex quibus sanguis Christi & etiam ipse Christus denominatur. Nā in quantum cōsideratur illa passio, in carne Christi, sic habet effectum satisfactionis seu redemptionis in quantum per eam seu per ipsum sanguinem Christi liberamur à seruitute peccati, secundum quam cōsiderationem Christus dicitur redemptor, vt dictum est: In quātum verò per ipsam passionem seu sanguinem Christi, genus humanum Deo reconciliatur: sic habet effectū sacrificij, & sic dicitur sanguis testamenti: secundum quam consideration Christus dicitur sacerdos, secundum illud Psalm. Tu es Sacerdos in æternum. quod de Christo intelligitur ad literam. Habes igitur ex supradictis quòd iste modus liberandi à peccato, per mortem seu passionē Christi sic vt fuit conuenientior ex parte Dei liberātis, quàm si Deus sola sua voluntate populum liberasset, vt supra fuit deductum. Sic ex parte Christi, seu Messiæ, per quem facta est liberatio, seu redemptio, prædictus modus cōuenientior fuit. Nam si per solam Dei misericordiam genus humanum liberatum fuisset absque Christi passione, tunc Christus homo, non diceretur redēptor humani generis: nec etiā Sacerdos in eternum, vt iam ostensum est.

Similitudo.

Passio Christi habet effectum satisfactionis.

Habet effectum sacrificij, ideo Christus est Sacerdos.

Psalm. 109. b. 4.

Corollariū ex omnibus iam dictis.

CAPITVLVM XI.

In quo ostenditur, quòd modus liberationis populi Dei à peccato per passionem & mortem Christi fuit conuenientior ex parte populi liberati, quàm si per solam misericordiā diutmam, populus liberatus fuisset.

SAVLVS.

Querit rationem ex parte populi liberati.

HAbeo mētem tuam in duabus conuenientiis supradictis: quarum vna sumitur ex parte Dei liberantis, alia verò ex parte Messię, per quē facta est liberatio seu redēptio. Restat ergo vt ostendas mihi tertiū quod præsupposuisti, scilicet quòd ex parte hominis liberati seu redēpti, conuenientior modus fuit hominem liberari per mortem & passionem Christi, quàm per solam Dei misericordiam.

PAVLVS. Multæ enim rationes sunt hoc quod quæris ostendentes secundum autoritates nostrorum doctorum seu sanctorum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctorum: sed scio te illas non recipere: ideò vnam tantum allegabo, quam credo esse consonã dictis Prophetæ: quæ quidem ratio talis est. Si genus humanũ per solam Dei misericordiã fuisset à peccato liberatum, passione Christi, non interueniẽte: ex tali liberatione homo non haberet exempla tam salutifera, & ad humanam salutẽ necessaria, sicut in passione seu morte Christi perfectè habuit. In passione enim Christi nobis fuit ostẽsum, maximum exemplum obedientiæ, quæ in sacris eloquiis sacrificiis præponitur, vt habetur 1. Regum. 15. Nulla autem obediẽtia maior vel similis legitur: quàm quod Christus seu Messias Deo Patri obediret, se voluntariè offerendo crudelissimę morti. In passione Christi etiam exemplũ humilitatis perfectę nobis proponitur: per quã quidem virtutem, scilicet, humilitatis, gratia Dei, quę maximũ donum est, nobis datur: iuxta illud Prouerb. 3. Mansuetis Deus gratiam dabit. Neque enim maior, nec tanta mansuetudo legitur, quã quòd Christus sanctus sanctorum & excellẽtior Angelis factus, vt supra ostensum est: impiorum potestati seu tyranni di semetipsum humiliaret. Quæ quidem virtutes & multæ aliæ in passione seu Cruce Christi exẽplariter ad salutem nostrã sunt ostensæ. Ex quo patet, quod ex parte hominis liberati conuenientior modus fuit, vt homo per passionem Christi, in qua tot exẽpla salutifera nobis proponuntur liberaretur, quàm si per solam Dei misericordiam sine talibus salutiferis exemplis fuisset liberatus.

Christus in passione sua maximum dedit, obedientiæ & humilitatis exemplum.

1. Reg. 15. c. 22.

Prou. 3. a. 3. *Maximum quoque patientiæ exẽplũ in Christi passione.*

SAVLVS. Indica mihi, si habes aliquam autoritatem sacræ Scripturæ, hoc quod dicis ostendentem.

PAVLVS. Habeo vnam autoritatem breuissimã, in qua hoc quod dixeram compendiosè demonstratur. Ille enim Propheta magnus, scilicet Isaias, qui passionem Christi & eius salutiferos effectus, expræssius quàm alij Prophetæ in cap. 53. supra sæpè allegato, prænosticauit cùm dixisset: Liuore eius, scilicet Christi passi, sanati sumus, ibidem immediatè ante prędixit: Disciplina pacis nostræ sũper eum. quod meum propositum compendiosissimè concludit. Disciplina enim pacis nostrę non est alia, quàm illa doctrina, per quam pacem spiritualẽ consequimur: in qua quidẽm pace salus consistit, sed hęc disciplina pacis nostrę est super eũ: in quãtũ ipse illã doctrinam pacis nostrę verbo & exẽplo docuit, vt supra dictum est: & ideo: Liuore eius sanati sumus. non solũ effectiuè & meritoriè, sed etiam doctrinaliter. Quã quidẽ doctrinã salutiferã sic exemplariter homo non habuisset, si absque passione & morte Christi per solã Dei misericordiam fuisset à peccato liberatus, vt dictum est.

Isai 53. a. 5. *Omnia prædicta hac autoritate confirmat.*

Salus in pace consistit.

Liuore Christi sanati sumus non solum effectiuè & meritoriè, sed etiam doctrinaliter.

Distinct.

Distinctio sexta, de Scrutinio scripturarum, circa extensionem redemptionis, seu salutis per Christum factæ, an illa, scilicet comprehendat tantum contemporaneos sibi & posteros, vel etiam se extẽdat ad Patres & alios fideles, qui ab antiquo præcesserunt. Et continet sex capitula.

In capitulo primo, ponuntur aliquæ rationes seu autoritates, quibus ostẽditur, quòd sancti antiqui, qui fuerunt ante aduentum Christi, non fuerunt in Limbo detenti, vsque huc, quod fuissent per Christum redempti.

In secundo capitulo præsupponitur, opositũ, scilicet, quòd peccatũ primi parẽtis in posteros transiuit: & quod sancti supradicti propter hoc peccatum detenti fuerunt in Limbo, vsque ad passionẽ Christi: quod quidem præsuppositum per autoritatem Isaiæ probatur, & contra probationem arguitur: & finaliter soluitur, concludendo ex dicta autoritate tria huic proposito pertinentia.

In tertio capitulo, vlterius altercatur super ista autoritate Isaiæ: ostendendo ex ea statum antiquorum patrum, post mortem ante aduentum Messiæ: ad cuius confirmationem inducuntur aliæ autoritates apud Hebræos autẽticæ.

In quarto capitulo, inducuntur aliæ autoritates, ex quibus cõprobatur, quòd sancti antiqui testamenti post mortẽ nõ ibant ad paradisum, vbi est locus beatorum, nec etiã ad gehennam, sed ad quẽdam locum, qui à doctoribus Hebræorum suburbium paradisi vocatur: non obstante quòd prædicti sancti decessissent ab hac vita mundi, non solùm à peccato actuali, sed etiam originali.

In capitulo quinto datur ratio, quare quædã pœnalia, quæ fuerũt imposita humano generi per peccatum Adæ, non fuerunt ammota per passionem Christi, per quã fuit indultũ peccatũ originale.

In sexto capitulo, arguitur diuersimode, contra ea quæ dicta sunt de peccato originali, & soluuntur argumenta.

CAPITVLVM I.

In quo ponuntur aliquæ rationes seu autoritates, quibus ostẽditur, quòd sancti antiqui, qui fuerunt ante aduentum Christi, non fuerunt in Limbo detenti, vsque huc quòd fuissent per Christum redempti.

SAVLVS. Vdio quod sentis circa conuenientiã modi redẽptionis populi per passionẽ Christi tui: sed quia inter dicta tua supra allegasti, illud dictũ Zach. 9. Tu autem in sanguine testamenti emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. quod quidem dictum exposuisti de antiquis Patribus, quos dicebas fuisse in Limbo inferni detentos vsq; adhuc quòd sanguis Christi tui fuit effusus in eorum redemptionẽ. Quæ quidẽ assertio tua est mihi valde incredibilis, tanquam repugnans autoritatibus sacris, & rationi naturali inconsona. Idcirco de hoc volo vt fiat inter nos singularis discussio.

Arguit patres non fuisse ante aduẽtum Messiæ in Limbo.

Zach. 9. c. 11.

PAVLVS. Placet mihi vt hæc discussio fiat: sed allega in primis quomodo prædicta assertio repugnet sacris autoritatibus, & deinde procedemus ad rationes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SAVLVS. In processu sacrarum scripturarum reperio, quòd multi sancti & iusti præcesserunt in tempore temp⁹ aduentus Christi tui, & eius passionem, vt patet de primis Patriarchis, de quorum numero fuit Abraham Patriarcha, qui tã tæ iustitiæ fuit cor ã Deo, vt ipse Deus de ipso Abrahã defuncto, talia testaretur: Eo quod obedierit Abraham voci meæ & custodierit prȩcepta & mandata mea, & cerimonias legesque seruauerit. Genes. 26. Cui quidem Abrahæ in vita sua fuit à Deo dictum: Tu autem ibis ad Patres tuos in pace sepultus in senectute bona. Genes. 15. Dic mihi obsecro, quomodo posset dici de tanto Patriarcha, quòd per tanta tempora post mortem fuerit detẽtus in limbo inferni. Vbi ergo est iustitia diuina, ad quam pertinet nullum bonum irremuneratum relinquere? si Abraham qui omnia præcepta diuina, cerimonias & leges custodierat, vt ex testimonio diuino supradicto approbatur, nõ statim post mortem assumeretur ad gloriam suam, quę est propria merces iustorum, sed potius eum quasi in carcere detentum, per tanta annorum curricula relinqueret? Vbi est etiam veritas diuina, quæ Abrahæ prędixit: Ibis ad patres tuos in pace sepultus in senectute bona? Si enim ipse Abraham non addiuinam visionem in qua est vera pax, fuit assumptus tẽpore mortis suæ: sed in limbo fuit inferni reclusus: sic non in vera pace iuisset ad patres, sed nec in senectute bona sepultus, vt est manifestum. Idem dicendum est de aliis sanctis, vt de Moyse & Aaron & Samuel testatur Psalmus. Custodiebant testimonia eius, & præcepta eius: quæ dedit illis. Si ergo isti post hanc vitam non statim ad gloriosam vitam volauerunt, sed per quam plurimos annos vsque ad aduentum Christi tui fuerunt in limbo inferni detenti, oportet te alterum duorum concedere, aut quòd Deus non est iustus, cum nõ reddat vnicuique secundum opera sua, aut quod prædicti, non fuerunt iusti nec sancti coram Deo, quorum vtrumque sacræ scripturæ testimoniis manifestè repugnat.

Gen. 26. b. 5.

Gen. 15. c. 15

Psa. 98. a. 7.

Arguit contra iustitiã diuinam esse, quòd sancti Patres detinerẽtur in limbo, vsque ad aduentũ Christi.

Arguit etiã esse contra diuinam veritatem illos tandiu in limbo detinere.

CAPITVLVM II.

In quo præsupponitur oppositum, scilicet, quòd peccatum primi parentis in posteros transiuit: & quod sancti supradicti, propter hoc peccatum detenti fuerunt in limbo, vsque ad, &c.

PAVLVS.

Responsio ad obiectiones factas.

ADhoc quod assertio mea quam dicis esse incredibilem, & autoritatibus sacris repugnantem, & rationi naturali inconsonam, tanquam vera & nulli veritati cõtrariæ seu inconsonæ solidetur seu fundetur: oportebit vt tibi vnum præsupponã, quod secũdum veritatem fidei catholicæ firmiter est tenendũ: & etiam

& etiam per sacras scripturas & doctores tuos esse verum comprobatur. Quod quidem præsuppositum tale est, quòd primum peccatum primi hominis, de quo legitur Genes. 3. originaliter transit in posteros. Ex quo sequitur quòd Abraham & Moyses, & alij quicunque Patriarchæ seu Prophetæ, quantumcunque sancti non fuerunt immunes ab huiusmodi peccato, sed illud contraxerunt per originem, & ideo iustitia diuina in eis saluatur, etiam si eos non assumeret post mortem statim ad gloriam, sed eos in limbo detentos relinqueret, vsque quo illud peccatum primi parentis, & impedimentum introitus regni cælestis inde proueniens sufficienter fuisset per sanguinem Christi sublatum, iuxta illud Zacha. 9. Tu autem in sanguine testamenti tui, emisisti vinctos tuos de lacu. prout supra fuit allegatum.

Gen. 3. a. 6.

Originale peccatum ex transeat in omnes, nullo sanctorũ Patrum fuit ab eo liberatus.

Zach. 9. c. 11

SAVLVS. Hæc responsio tua nõ videtur sufficere ad mea soluendum obiecta, sed potius alia superaddere inconuenientia, quod patet primo sic. Nam illud quod præsupponis, quòd peccatum primi hominis originaliter transit in posteros, non fundas nisi in autoritate tuæ catholicæ fidei, quam vt nostri non recipio, nec recipere teneor: sed quia dicis, quòd etiam per scripturas à me recipiendas, illud prȩsupositũ cõprobatur esse verum: ideo illud debuisses mihi primo allegare tanquam à me recipiendum, non autem catholicam fidem, quam nunquã recepi: & sic prȩsuppositum tuũ ad prȩsens nullius momenti est, quoad me nec solum prȩsuppositum tuum, non probatur per sacrę scripturę autoritates, sed etiam manifestè sacrę scripturę contradicis. Dicere enim quòd peccatum primi parentis traducitur ad posteros per originem, est manifeste contra sacrę scripturę autoritatẽ. Dicitur enim Ezech. 18. Filius nõ portabit iniquitatem patris, quod esset manifestè falsum, si iniquitatem primi parentis posteri sui ab eo, vt asseris contraherent.

Nititur ostẽdere peccatum originale transire in posteros esse contra scripturam sacram.

Ezech. 18. d. 20.

PAVLVS. Ad primum tibi respondeo, quòd quia doctores nostri clarius, tradunt istam materiam quam tui: idcirco nõ tibi allegaui primo autoritates à te recipiendas. Nunc autem volo tibi ostendere quòd illud principale quod sentiunt doctores nostri circa peccatum originale concordat multis autoritatibus à te recipiendis, circa quod tibi allego primo illũ Prophetam euangelicum Isaiam, qui de omnibus ad Christũ pertinentibus multa tradidit documẽta. Ipse enim Propheta in 43. cap. hoc de quo agimus expresse tradidit populo Israelitico dicens: Pater tuus primus peccauit, & interpretes tui prȩuaricati sunt in me: & cõtaminaui alias, prophanaui principes sanctos, & dedi ad interitionem Iacob

Responsio ad obiectiones & probat per Isaiam originale peccatũ trãsire ad posteros.

Isa. 43. c. 27

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Israel in blasphemiam. Hęc ille. Quæ quidem verba, si eorum verum sensum literalem rectè scrutatus fueris, propositum meum manifestè ostendunt. Adā enim, qui fuit primus pater, simpliciter manifestè peccauit, primum præceptum diuinum sibi datum transgrediendo. Gen. 3. Propter quod quidem peccatū principes sancti, scilicet Patriarchæ & alij iusti ab eo descendentes fuerunt contaminati, eo quod fuerunt separati à Deo, diuina visione carentes, sicut contaminati à templo separabātur.

De peccato Adæ quomodo transeat in posteros.

Sicut peccato contaminati à templo separabantur in lege, ita originali peccato, contaminati separātur à diuina visione.

SAVLVS. Ex hac autoritate non habes propositum tuū propter duo. Primò, quia hoc quod dicitur: Pater tuus primus. secundū doctores nostros non intelligitur de Adam, sed de Abraham, qui vocatus fuit à Deo pater multarum gentium. Genes. 17. & præcipue primus pater fidelium. Vnde communiter dicitur, pater fidei, eo quod fuit primus in publicatione diuini nominis: vt habetur Gen. 17. Qui quidem pater Abrahā peccauit, dubitans de diuino promisso quando dixit: Domine Deus, quomodo possum scire quod possessurus sum eam. Genes. 15. Secundo quia hęc expositio tua non cōcordat cum hoc quod sequitur. Et interpretes tui prævaricati sunt in me, quod intelligitur de Aaron, & Moyse, qui prævaricati sunt ad aquā contradictionis. Nume. 20. Quę quidem prævaricatio non transiuit in posteros, sicut nec peccatum Abrahæ, & ideo benè consonant ad inuicem ista duo peccata prædicta, nō autem peccatum Adæ, quod vt asseris ad posteros transiuit.

Pater tuus primus, an de Adā, vel de Abrahā intelligatur

Gen. 17. a. 5

Abrahæ peccatū dubitationis de diuina promissione

Gene. 15. b. 18.

Interpretes tui Moyses & Aaron, fuerunt qui prævaricati sunt ad aquas contradictionis.

Num. 20. b. 12.

PAVLVS. Primum quod dicis Abraham peccasse dubitando de diuino promisso, & quod de eo intelligitur illud Isa. Pater tuus primus peccauit. nō potest stare: tum quia Abraham nunquam legitur fuisse improbatus de aliquo peccato, & multo minus de infidelitate seu dubitatione in fide, sed potius in hac visione Genes. 15. eius fides commendatur cum ibidem prę mittitur: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Tum quia in hoc quod dicit Domine Deus quomodo scire possum, quòd possessurus sum eam, etiam secundum doctores tuos non quærebat dubitando de diuino promisso, sed quærebat à Deo, vt reuelaretur sibi per quem cultum diuinum conseruaretur illa terra promissionis in semine suo. Vnde & ibidem fuerunt sibi reuelatę species animalium, ex quibus sacrificia in futuro erant fienda in tēplo. Subditur enim ibi: Accipe tibi vitulum. per quæ quidem sacrificia debito modo Deo oblata conseruanda erat possessio terræ promissionis. Tum in illa reuelatione Abrahæ facta Deus firmauit pactum cum Abrahā, vt habetur ibidem, concedens ei quod iret ad Patres suos in pace,

Respondit primæ obiectioni & ostēdit Isaiæ dictum, non posse de Abraham intelligi, primo quia erediderit.

Gen. 15. b. c

Secundò quia quærebat à Deo per quē cultum diuinū posset cōseruare terram promissionis, in semine suo.

Tertio quia Deus firmauit pactum cum Abraham.

pace. Vnde nullo modo dicendum est de Abraham, quòd peccauit peccato supradicto. Restat igitur quòd cum dicitur: Pater tuus primus peccauit, intelligitur de primo patre simpliciter, scilicet de Adam, cuius peccatum non solùm expressè traditur in litera. Genes. 3. vt dictū est, sed etiam quòd pœna illius peccati in sua posteritate transiuit. Omnia enim pœnalia, quæ in prædicto capit, Genes. 3. continentur, quæ fuerunt à Deo diffinita propter peccatum Adæ. Vnde cum dicitur: Maledicta terra in opere tuo, &c. In labore comedes. similiter quod dictum est mulieri: In dolore paries filios, &c. omnia transierūt in posteros, vt habemus per rei euidentiam, & per consequens peccatum ipsius Adæ transiuit in posteritatem, quoad culpam aliàs esset dare pœnam sine culpa, quòd est inconueniens. Similiter quod dicis secundo, quòd hoc quod dicitur: Interpretes tui prævaricati sunt in me, intelligitur de Aaron & Moyse, qui peccauerunt ad aquam contradictionis, Numer. 20. nullo modo consonat rationi, licet quidam ex nostris hoc videātur sentire. Tum quia Moyses & Aarō nunquam leguntur interpretes dici in scriptura sacra: sicut de Esdra legitur Nee. 8. qui legem Domini populo exponebat, sed potius dicuntur Prophetæ Domini. Constat autem quòd gratia prophetandi distinguitur à gratia interpretādi. Multi enim interpretātur scripturas sacras, qui non prophetant, & è contra. Tum quia prævaricari addit super rationem peccandi: importat enim transgressionem legis præaliis, vt habetur per autoritatem catholicōnis, quod nō potest dici de Aarō & Moyse, quorum peccatum ad aquam cōtradictionis non fuit ita graue, vt prævaricatio debeat dici, vt patet benè consideranti illud capitulum. Nume. 20. vbi de hac materia agitur. Tum quia eorum peccatum non fuit commissum, circa legis interpretationem, vt litera hīc videtur sonare. Cum enim hīc dicitur: Interpretes tui prævaricati sunt. videtur intelligendum quòd in ipsa interpretatione fuerunt prævaricati.

Isai intellexit de Adæ peccato.

Gen. 3. c. 17

Si pœnalitates peccati transierunt ad posteros, manifestum est peccatū trāsire quo ad culpam, aliàs pœna sine culpa daretur.

Ad secundum respondēdo qui fuerint interpretes, qui prævaricati sunt.

Nehe. 8.

Prophetādi gratia distinguitur, à gratia interpretandi.

Prævaricari plus est quam peccare.

SAVLVS. Si hoc quod dicitur: Interpretes tui prævaricati sunt in me. non intelligitur de Aaron & Moyse, vt dicebam: Dic ergo tu de quibus intelligendum est, & vt litera conuenientius intelligatur, oportet, quòd assignes mihi aliquod peccatum correspōdens peccato Adę, in hoc quod trāseat ad posteros, hoc enim sonat litera, cū quasi propœna, vtriusque peccati subdit: Et contaminauit principes sanctos.

PAVLVS. Verum dicis in hoc, quod Prophēta in dicto capit. facit mentionem de duobus peccatis, quæ ad posteros transierunt, similiter & de pœnis illis peccatis correspōdentibus.

Vera interpretatio loci. Isai. 43. vbi de duobus peccatis loquitur Propheta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Primum de peccato Adæ.

Primum enim peccatum fuit, peccatum Adæ, quod transiit ad posteros per originem, vt iam dixi, de cuius peccati pœna eidem correspondenti, dicit Propheta: & cõtaminaui principes sanctos. Et est sensus, quòd propter peccatum de quo dixerat: Pater tuus primus peccauit. principes sancti, scilicet, Patriarchæ & alij iusti ab Adam descendentes, qui de diuino consortio gaudere debuissent, fuerunt à Deo prophanati, diuina visione carentes tanquam prophani. Secundum verò est peccatum Phariseorum, qui fuerunt doctrinæ Talmudicæ inuentores, per quam quidem doctrinam legem diuinam interpretati sunt peruersè: & ideo propriè dicũtur interpretes, & præuaricatores. Interpretes quidem quia non legem dederunt, nec suam doctrinam tradunt vt Prophetæ, sed vt legis expositores seu interpretes. Et ij quidem propriè dicuntur præuaricati in Deum, quia præ aliis transgressionem legis cõmisserunt per falsam legis interpretationẽ, quam in suis posteris vsq; in hodiernum diem trãsportarunt, de quorum falsa & peruersa doctrina plura scripsi in additionibus Isaiæ. cap. 34. & Zachar. 5. vide ibi, & Domino dirigente fortè inter me & te, erit de hoc singulare colloquium. De cuius peccati pœna Propheta subdit: Et dedi ad internitionem Iacob, quod fuit impletum per Romanos, qui illam nationẽ Pharisaicam, quæ Iacob solo nomine dicitur, cum templo & suis cæremoniis ad interemptionem dederũt, & principes eorum in blasphemiam, quia sunt condemnati per totum orbem tanquam blasphemi, quod totum fuit in vindictã sanguinis Christi, qui per falsas interpretationes Pharisæorum effusus fuit: de qua vindicta sanguinis Christi, Domino concedente, plenius loquemur. Et sic habes hæc duo peccata denuntiata per Prophetam, quæ in posteros transierũt, licet diuersimode: quia primum per originem, secundum verò per imitationem: habes etiam ibidem pœnas eis correspõdentes, similiter in eodẽ cõtextu reperies, si recte scrutatus fueris, principalia remedia, vtriusque peccati supradicti.

Secundum peccati fuit Phariseorũ qui fuerunt doctrinæ Talmudicæ inuentores, quorum peccatum vsque hodie ad suos transiit sicut peccatum Adæ.

Autor citat se ipsum in additionib⁹ in cap. 34. Isaiæ, & Zachar. 5.

Corolariũ ex dictis.

SAVLVS. Placet mihi, vt de doctrina Pharisaica & Talmudica, quam reputo sanctam & veram, seorsum loquamur, similiter & de vindicta Christi, quam dicis esse factam per Romanos, quia ista nõ propriè spectãt ad presens colloquium, vbi principaliter agimus de peccato originali: sed quia in hoc capit. Isaiæ, non fit mentio de passione Christi, vt dicis, nec etiam de remediis horum peccatorũ, prout tu videris asserere: idcirco volo quòd mihi ista amplius declares.

PAVLVS. Si bene scrutatus

Propheta in persona Dei conquaritur de pœnis quas propter peccata hominum patitur.

tus fueris hoc capit. propriè ibidem inuenies hæc duo quæ petis. In hoc enim capit. omissis multis causa breuitatis quæ ibi traduntur, manifestè reperies, quòd ibi Propheta in persona Dei seu Christi conquæritur de tribulationibus seu pœnis, quas pro eorum peccatis passus fuit. Dicitur enim ibi populo in persona Dei sic: Verumtamen seruire me fecisti in peccatis tuis. quia Deus pro peccatis populi expiandis formam serui accepit, quod nullo modo de Deo, talis seruitus posset verificari secundum deitatem, vt sequitur vltra: Præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. quia peccata humani generis fuerunt occasio, vt laborem passionis Christus sustineret: vt in cap. 53. aliàs allegato. Et sic habes quòd in hoc capit. fit mentio de Passione Christi. De remediis autem horum peccatorum in principio sequentis capituli, scilicet 44. Propheta manifestè ait, dicens: Noli timere serue meus Iacob, &c. quasi dicat, licet peccata, supradicta grauia sint, nec per purum hominem possent remediari, sed per verum Deum, de quo statim supra dixerat: Ego sum qui deleo peccata tua, &c. Tamen per aquam baptismalem & effusionem Spiritus sancti, ista sunt remedianda, de quo dicit: Effundam aquam super sitientem, &c. & vltra: Effundam spiritum meum super semen tuum, & benedictionem meam super stirpem tuam. Quæ quidem omnia consonant proposito meo, eo modo quo Philosophus dicit: Omnia consonant vero. 1. Ethicorũ. Sed quia per singula contenta in hoc capit. discurrere esset valde tædiosum, & fortè minus vtile: ideo ex omnibus in his capit. contẽtis sufficit mihi tria colligere. Vnum est quòd per peccatum primi parentis, principes sancti fuerunt contaminati, id est, prophanati, de quo dicit: Pater tuus primus peccauit & contaminauit principes sanctos. Secũdum est quòd pro populi peccatis, Deus seu Christus fuit seruus, similiter & passus. De quo dicit: Seruum me fecisti in peccatis tuis, & tribuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Tertium est quòd peccata fuerũt remediãda, per effusionem aquæ & spiritus. De quo dicit: Effundam aquam super sitientem, & effundam spiritum meum super semẽ tuum, & benedictionem meam super stirpem tuam.

Remedia peccatorum ponit Isai. 44.

Seruire Dei quid sit?

Phil. 1. Ethic.

Tria colligit ex c. 43. Isa. & 44.

Primũ quòd per peccatũ omnes fuerunt prophanati.

Secundum quod pro peccatis Christus fuisse dicitur seruus.

Tertium, quod peccata per effusionẽ aquæ & spiritus remedium debeant habere.

CAPITVLVM III.

In quo, vlterius altercatur super prædictam Isaiæ autoritatem, ostendendo ex ea statum antiquorum patrum, post mortem ante aduentum Messiæ: ad cuius confirmationem inducuntur aliæ autoritates apud Hebræos autenticæ.

SAVLVS.

HAbeo mentem tuam de cõtentis in hoc cap. Isai. sed dimissis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iterum arguit & ostendit non licuisse quod principes sancti non dicantur Patriarchæ & Prophetæ.

missis aliis quę non sunt pronũc inter me & te agenda, scilicet de Pharisaica doctrina, & huiusmodi in hoc de quo agimus, scilicet, de peccato primi parentis: video manifestè contra te illud verbum quod hîc dicitur: Et contaminaui principes sanctos. quod exponis de peccato primi parentis in eos deriuato, quod non consonat rationi: nam principes sancti, scilicet, Patriarchæ & Prophetæ: per hoc peccatum non remanserunt contaminati, cum de eorum sanctitate & iustitia, post eorum mortem pluries scriptura testetur: vnde non posset de eis verificari illud verbum: Et contaminaui principes sanctos. ille enim qui est contaminatus, non verè dicitur de eo quod est sanctus.

Esaiæ verbum scilicet Contaminaui significat potius prophanationẽ quàm contaminationẽ.

Prophanum multipliciter dicitur.

PAVLVS. Si bene consideras verbum quod ibi ponitur in Hebraico, vbi nos habemus. Et contaminaui non significat propriè contaminationem, sed significat prophanationẽ. Prophanum autem quandoque significat idem quod contaminatum: quandoque verò significat aliquid non sanctum, licet nõ sit inmundum: sicut homines laici dicũtur prophani, eo quod non sunt in sacris constituti, non tamen ex hoc sunt immundi. Vnde prophanare quòd in hoc loco dicitur à Propheta secundũ Hebraicam veritatem, nõ est intelligendum primo modo, sed secũdo modo tantum, quod bene verificatur de Patriarchis & aliis iustis antiqui testamenti: qui licet non fuerunt immundi, ex deriuatione peccati originalis in eis, eo quod fuerunt ab eo mundati per sacramẽtum circuncisionis, & sacrificiis, & huiusmodi, fuerunt tamẽ prophani, in quantum fuerunt à diuina visione in alia vita separati, vt dictum est.

Quomodo sancti dicãtur prophani.

Quærit quo modo sancti fuerunt per circuncisionem mundati, non tamen diuinã visionem habuerunt.

SAVLVS. In hoc quod modo dicis, præsupponis duo. Vnũ est, quòd Patriarchæ & alij sancti seu iusti antiqui testamenti fuerunt mundati per sacrãmentum circuncisionis à peccato originali. Aliud est quod asseris, prædictos sanctos à diuina visione in alia vita fuisse separatos. Quæ quidem duo videntur ad inuicem contrariari. Nulla enim ratio est propter quam sancti à diuina visione post hanc vitã debuissent separari, nisi propter maculam originalis peccati, quam dicis ipsos contraxisse. Sed si ab illa macula per sacramentum circuncisionis sunt mũdati, restat quòd huiusmodi sancti post mortem essent absq; macula alicuius peccati, & per consequens quòd statim debuissent diuina visione frui, & per cõsequens post hãc vitam non debent dici prophanati.

Synagoga benedictiones proprias habebat pro quolibet præcepto, quas dabant implenti.

PAVLVS. Vtrumque prędictorũ, quæ præsupposui, habeo per autoritates à te recipiẽdas. Primũ enim habeo per autoritates totius Synagogæ tuæ, quę vt nosti habẽt orationes seu benedictiones proprias à magno tẽpore ante destructionem templi ordinatas, pro quolibet præcepto diuino: sic quòd quando aliquod præceptum impletur, dicitur propria benedictio correspondens illi præcepto, vt habetur valde large in libro Talmudico, qui dicitur Baraoth, in capit. quod incipit Haroem. vnde cum sacramentum circuncisionis circa aliquem in die octauo à sua natiuitate, prout Deus Abrahę præceperat. Genes. 17. cap. impletur, tunc dicitur publicè in presentia omniũ circunstantium à circumcidente, quædam benedictio sub hac forma: Benedictus Dominus Deus noster, qui sanctificauit dilectum ex vtero, & præceptum in carne sua posuit, & posteritatem suam signauit in signo fœderis sancti: idcirco merito huiusmodi Deus viuus, pars nostra & fortitudo nostra, mandauit erui dilectum semẽ sanctum consanguineitatem nostram ab inferno, propter fœdus suum, quod in carne nostra posuit: Benedictus Dominus iniens pactũ seu fœdus. hoc in prædicta oratione. Ex qua habes manifestè quòd merito circũcisionis Deus mandauit, erui ab inferno circuncisum, quod non potest intelligi, nisi per hoc quod per huiusmodi fœdus seu pactum, scilicet, circuncisionis debebãt, erui circuncisi à peccato originali. Pueri enim octo dierum non poterant esse obnoxij alio peccato actuali, sed solum originali.

Talmud Baraoth. inc. Haroem.

Genes. 17. b. 10.

Benedictio quæ dabatur in circũcisione.

SAVLVS. Verũ est, quòd orationes statutę pro præceptis sunt autenticę apud nos, tanquam à senioribus antiquis & Prophetis ordinatę, sed ex hac oratione non potest fundare intentum tuum, tum quia in ea ponuntur verba obscura, quę non benè declarantur, vt cum dicitur: Sanctificauit dilectum ex vtero, &c. quę verba indigent vlteriori declaratione, ad hoc vt inde possit sumi argumentatio. Tũ quia in prędicta oratione habetur, quod circũcisi erũtur ab inferno, non autem quod à Deo sint separati post hanc vitam, vt tu dicis.

Nota exordium circũcisionis.

PAVLVS. Verba prædictæ orationis satis sunt clara, historiam quę exordium circuncisionis narrat cõsiderãti. Deus enim dedit sacramentum circuncisionis Abrahæ, antequam Isaac nasceretur, vt habetur, Genes. 17. & in eodem contextu, prænuntiauit ei natiuitatem Isaac futuram, & statim post præceptum supradictum Abraham quasi centenarius circuncidit se, circuncidit etiam Ismael filium suum, qui tunc erat 13. annorum, & totam familiam: Isaac autem non fuit tũc circuncisus, cum nõdum fuerat natus, sed in octaua die post natiuitatem suã, quod erat tempus proprium à Deo præsignatum circuncisus fuit: ex hoc Isaac dicitur, ex vtero sanctificatus, quia Abraham

Genes. 17. c. 19.

Tempora quo Deus circuncisionem instituit, Isaac nondũ erat natus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quomodo Isaac ex vtero dicatur sanctificatus

ham iam erat circunciſus antequam Iſaac genuiſſet, quod nō poteſt dici de Abraham & Iſmaël. Vnde cùm dicitur: Deus ſanctificauit dilectum ex vtero, & præceptum in carne ſua poſuit. comuniter intelligitur de Iſaac ratione prædicta. Alia verò contenta in prædicta oratione clara ſunt ex ſe & vera. Ad illud vero quòd dicis quòd ex prædicta oratione non habetur quòd iuſti eſſent ſeparati à diuina viſione poſt mortem, ſed ſolùm quod eruerentur per circũciſionem ab inferno: Concedo tibi, nec ego illam orationẽ induxi ad hoc probandum, ſed ſolum ad primum, ſcilicet, quòd pueri qui adhuc ſunt innocẽtes, cùm ſint in octaua die natiuitatis ſuę, eruũtur ab inferno per ſacramentũ circunciſionis. Quòd autẽ iuſti quantumcumq; ſancti ante aduẽtum Meſſiæ fuerunt à paradiſo, & perconſequens à diuina viſione ſeparati: ex aliis auctoritatibus poſſes habere.

Reſpõſio ad replicam factam.

CAPITVLVM. IIII.

In quo inducuntur aliæ autoritates ex quibus comprobatur, quòd ſancti antiqui teſtamenti poſt mortẽ non ibant ad paradiſum, vbi eſt locus beatorum, nec etiam ad gehennam, ſed ad quendam locum, qui à doctoribus Hebræorum ſuburbium Paradiſi vocatur: non obſtãte quòd prędicti ſancti deceſſiſſent ab hac vita mundi, non ſolum à peccato actuali, ſed etiam originali.

SAVLVS. Allega mihi illas rogo.

PAVLVS. In gloſ. ſuper Geneſ. quæ dicitur Bereſith Rabba, ſuper illud verbum: Hęc ſunt generationes cæli & terræ cùm crearentur. Geneſ. 2. Quidam ex antiquis doctoribus dicit, quòd res in primordio fuerunt creatę à Deo, ſecundũ plenitudinem ſeu perfectionẽ ſuam: & quando peccauit Adam diminuta ſunt & corrupta naturalia eius & vlterius non erũt reuertentes ad decentem ſtatũ, donec veniat filius Phares, de quo fit mentio Ruth vltimo. cum dicitur: Iſte ſunt generationes Phares. per filium autem Phares intelligit Meſſiam, qui de Phares deſcendit. Qui quidem Rabbi ſeu doctor fundat ibidem intentionem ſuã in quadam ortographia literali ſic. Nã iſta dictio Tholdoth, in Hebraico ſignificat, idem quod generationes in Latino. Quæ quidem dictio ſicut et multæ aliæ, conſueuerunt in Hebraico ſcribi dupliciter. Vno modo plenè, & hoc cum interponuntur in dictione literæ vocales, quæ ad hoc cõmuniter requiruntur. Alio modo ſcribuntur dictiones diminutę, & hoc cũ non interponuntur vocales cõmuniter requiſitę. Quo poſito, ſcrutante ſacras ſcripturas Hebraicas, manifeſtè patet, quòd hæc dictio Tholdoth ſcribitur plenariè ſolum in duobus locis, quorũ vnus locus eſt cũ dicit: Hęc ſunt generationes

Bereſith Rabba.

Gen. 2. a. 4.

Ruth. vlti. d. 18.

Per filium Phares intelligit Rabba antiquus doctor Meſſiã

Tholdoth ſignificat generationem quæ dictio in duobus locis plenariè ſcribitur, in cæteris vero diminute.

nes cæli & terræ. Geneſ. 2. quod fuit dictum ante peccatum Adę. Secundus verò eſt cum dicitur: Hęc ſunt generationes Phares, Ruth. vltimo. Iſte duę Tholdoth ſeu generationes ſolùm ſcribuntur plenariè, cum omnibus vocalibus requiſitis. Alię verò Tholdoth vbicunque ſcribuntur: ſcribuntur diminutæ, quia in qualibet deficit vna litera vocalis, quæ requirebatur ad hoc vt eſſet plenè ſcripta, vt cum dicitur: Hic eſt liber generationis Adam. Geneſ. 5. Et hęc generationes ſunt Noe. Geneſ. 6. Et hęæ ſunt generationes filiorũ Noë. Geneſ. 10. Hęæ ſunt generationes Sem. Gene. 11. Et hęæ ſunt generationes Iſaac. Geneſ. 25. Et ſic de cæteris, quę omnes ſcribuntur diminutę, præterquam prædictæ duę. Ex quo concludit doctor prædictus, quod dictum eſt, ſcilicet, quòd res humanæ, ideſt, homo in ſui creatione fuit in ſua perfectione creatus, & poſt peccatum diminutus, & ſic fuit vſque ad filiũ Phares, ideſt, Meſſiam.

Gen. 5. a. 1.

Gen. 6. b. 9

Gen. 10. a. 1.

Gene. 11. b. 10.

Gen. 25. c. 19.

SAVLVS. Hæc concluſio non ſequitur ex illis præmiſſis. Licet enim quandoque hæc dictio ſcribatur plenè, quandoq; diminutè in ſcripturis, non tamẽ ex hoc de neceſſitate ſequitur, id quod concludis.

PAVLVS. Hæc concluſio non videtur ſequi de neceſſitate literæ, vt tu dicis: nihilominus tenenda eſt autoritate doctoris, eam concludentis præſertim cum tui antiqui doctores illa quæ fuerunt eis tradita à Prophetis, applicabant quibuſdam mutationibus ſeu ſignis in ſacris eloquiis cõtentis, prout tu noſti frequenter faciunt. Fuerunt etiam & alij Rabbini ſeu doctores huic ſententię conformes, qui dicunt, quòd omnes patres fuerunt in ſuburbiis paradiſi, ante aduentum filij Phares.

Antiqui Patres fuerunt in ſuburbiis paradiſi, ante aduentũ filij Phares.

SAVLVS. Die mihi, qui ſunt alij doctores noſtri hoc ſentientes. Vt ex multorum teſtimonio intẽtio tua firmiùs ſundetur.

PAVLVS. Quidam doctores tui de hac materia loquẽtes aſſerunt, quòd Prophetæ & ſancti Patres antiqui teſtamẽti deſcendebãt in infernum poſt hanc vitam, quod probant per hoc: nam Abrahæ fuit dictum à Deo, Geneſ. 15. Tu ibis ad Patres tuos: ex quo arguit Rabbi Rahamon: quòd quia patres Abrahæ fuerunt idolatræ, vt patet Ioſue. 24. Sequitur quòd Abraham qui ad illos patres fuit poſt mortem deſcendit ad infernum, vbi patres ſui erant. Idẽ dicit de Iſaac, de quo dicitur Geneſ. 35. Defunctus eſt Iſaac & mortuus, & additus eſt ad populos ſuos. Idem de Iacob, Geneſ. vltimo. Idem de Dauid. 3. Regum. 2. & dormiuit Dauid cum patribus ſuis. Ex quibus ſatis probatur quòd Patres ſancti antiqui teſtamenti poſt mortem non ibant ad paradiſum,

Gen. 15. c. 15

Rab Rahamon.

Ioſue. 24. a. 2.

Patres Abrahæ idolatræ fuerunt.

Gen. 35. d. 29.

Gen. 49. d. 33.

3. Reg. 2. b. 10.

vbi

Universidad de Deusto
Biblioteca

vbi Deus beatificè videtur à sanctis, sed patribus suis congregabuntur, quorum multi de primis fuerunt idolatræ, vt dictum est.

Arguit quòd Abraham fuisset damnatus si iuisset ad patres, scilicet, Thare qui fuit idolatra.

SAVLVS. Iste doctor quẽ allegas crudelissimè se habet contra sanctos nostros antiqui testamenti: condemnat enim Abraham ad infernum, asserens quòd init ad patres suos post mortem, scilicet ad Thare, qui fuit idolatra; & sic ex dicto istius, si sic intelligatur vt tu dicis, sequitur quòd pater Abraham & sancti Patriarchæ ab eo descendentes, post mortem non solùm fuerunt separati à diuina visione, sed etiam fuerunt in inferno, vbi nulla est redemptio, vbi fuit Thare & alij idolatræ prædecessores eorum: quod est omnino absurdum, nec credo quòd sit consentaneum doctrinæ tuæ catholicæ.

PAVLVS. Absit quòd secundum veram doctrinam catholicã, Abraham nec predicti sancti Patriarchæ in infernum descendissent post mortem sicut Thare & alij similes, qui fuerũt patres Abrahæ secundũ carnẽ, sed si benè scripturas de hoc loquentes scrutatus fueris, reperies quòd Abraham & Patriarchæ, licet post mortem nõ fuerint in inferno vbi est locus damnatorum, non tamen ascenderunt in cælum, vbi est locus beator- :sed fuerunt in inferno, non in loco pœnali sicut dãnati, sed in loco in quo quamuis

In quo loco sancti Patres fuerunt ante mortẽ Christi.

diuina visione carebant, nullam tamen gehennalem sentiebãt pœnam: erant etiam ibi securi de visione diuina beatificè habenda: qui quidem locus apud tuos doctores vocatur suburbiũ paradisi, vt dictum est, apud nostros vero limbus, quæ nomina licet diuersa sint idem significant vt dictum est.

Limbum vocat Hebræi suburbiũ paradisi.

SAVLVS. Indica mihi, quomodo scripturas scrutando, hoc quod dicis reperiatur.

PAVLVS. Quòd autem Abraham, qui fuit primus in publicatione verę fidei, vt dictum est, non iuit ad locum beatorum statim post mortem, satis patet per illud verbum supra allegatum, cùm à Deo fuit sibi dictum: Tu ibis, seu ingredieris ad patres tuos. Constat autem, vt iam dictum est, quòd patres ipsius Abrahæ Deos alienos coluerunt, vt supra allegatum est, & sic ex hoc quod dicitur: Ingredieris ad patres tuos. manifestè habetur: quòd Abraham post mortem non erat iturus ad locum beatorum: non enim ibi erãt patres eius, sed in hoc quod statim subditur, in pace: habetur manifestè quòd Abraham non erat iturus ad locum damnatorum, vbi nulla est redemptio, nec per consequẽs pax: Si enim impiis in hac vita existentibus non est pax, vt habetur Isaiæ. 48. In persona peccatorum Dauid etiam dicebat: Non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorũ. quanto magis

Abraham init ad locũ pacis, nõ tamen in locũ beatorum.

Isa.48.d.22
Psal.37.a.4.

to magis impiis, qui post hãc vitam iam in termino damnationis existũt, nulla possit esse pax: nihil enim habent nec spectant habere, quod suum appetitum quietet. Vnde ex hoc, quod fuit dictum Abrahæ quòd iturus seu ingressurus erat in pace, necesse est dicere quòd Abraham post mortem, quamuis non statim iuit ad locum beatorum, nõ tamen ad locum damnatorum, post mortem erat iturus, sed potius ad locum pacificum, vt dictum est. Et sic ex ista prænuntiatione Abrahæ facta sanè intelecta, manifestè habes quòd Abraham post mortem non iuit ad infernum inferiorem, prout significat locum damnatorum, de quo Psalmus: Eruisti animã meam de inferno inferiori. sed ad locum à pœna immunem, & securum de beatitudine habenda, quia in pace, de qua pace Isaiæ. 57. Veniet pax & requiescet in cubili suo, qui ambulat in directione. pax enim non habetur, nisi vbi appetitus quietatur. Idẽ dicendum est de aliis Patriarchis.

Psa. 85.c.13.

Isa.57.a.2.

Replicat cõtra prædicta.

SAVLVS. Licet Abrahæ fuit dictum quòd esset iturus in pace post mortem: non tamen aliis Patriarchis legitur hoc dictum fuisse: & sic ex prædicta auctoritate non potest concludi, quòd de aliis sanctis sit idem dicendum in hac materia sicut de Abraham.

PAVLVS. Licet de Isaac non fuit dictum, quòd esset iturus in pace, tamen de ipso defuncto legitur: Et additus est ad populos suos. Genes. 35. quod intelligitur de Abraham & aliis, qui in suo sinu seu receptaculo erant, qui erant in pace cum Abraham, vt dictum est. Vnde nõ oportebat reperere in quolibet successore, quòd erat iturus in pace, sed sufficiebat dicere, quòd iret ad populum suum vel cũ patribus suis additus seu aggregatus est: ex quo iam erat ibi Abraham collocatus tanquã pater fidelium, cui expræsè fuerat dictum: Ibis in pace: vt dictum est.

Gene.35.d.29.

Solutio pro aliis sanctis Patribus.

SAVLVS. Licet Abraham fuisset vnus de sanctis Patriarchis, non tamen fuit primus eorum. Prior enim fuit Adam & Noë, & alij sancti qui præcesserunt Abraham: ideo non videtur ratio quare Abrahæ solo fuisset dictum: Ibis in pace. & nulli aliorum precedentium.

Replicat & inquirit quare potiũ Abrahæ quã aliis patribus sit dictum quòd iret in pace.

PAVLVS. Quamuis alij sancti præcesserunt Abraham in tempore, tamen inter omnes sanctos Abraham fuit primus, in separando se à cetu infidelium, vt habetur Genes. 12. Similiter in publicando nomen Domi, vt ibidem etiam fuit primus in recipiendo signaculum fidei in circuncisione. Genes. 17. Fuit etiam primus in recipiendo à Deo promissionẽ de Messia venturo. Genes. 22. Similiter fuit primus in habendo sepulturam separatam ab infidelibus. Genes. 23. Vnde non in merito

Licet alij sancti præcesserint Abraham tamen ipsi primus dicitur quia fuit separatus.
Gen. 12.a.1

Et in recipiendo signum.
Gene.17.b.10.

Et in promissione de Messia.
Gen. 22.d.18.

Et in separatione sepulture.
Gen.23.b.9

Abrahę

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quare Limbus dicatur Sinus Abr. ahæ.

Abrahæ fuit expręssè denuntiata pax post mortem: vt ex illa aliis ei adhęrentibus intelligere tur concedi. Et ideo secundum doctrinam sanctam summi magistri nostri, sanctorũ requies sinus Abrahę dicitur eo quod sibi pax fuit postmortẽ denuntiata, in qua fideles olim requiescebant, vt dictum est.

SAVLVS. Cùm enim Abraham & alij patres iusti, qui præcesserunt aduentum tui Messiæ, ab hac vita migrauerunt in statu iustitiæ, vt ex testimoniis scripturarum patet, nec etiam fuit in eis macula originalis peccati: cùm per circuncisionem ab eo mundabantur, vt tu asseris: non videtur ergo ratio, quare huiusmodi sancti non statim intrarent regnũ cęleste post mortẽ: sed in suburbio paradisi detinerentur, vt supra dicis. Legitur Prou. 11. Seminãti iustitiam merces fidelis. Quæ quidem merces iustitię habetur in introitu regni cælestis, non ergo patribus iustitiã seminantibus detinenda esset, seu retardanda eorum merces.

Arguit & probare nititur, quod patres intrare debebant in paradisum beatorum.

Prouer. 11. c. 18.

PAVLVS. Ab ingressu regni cælestis non solùm impediebat peccatum singulorum, sed etiam peccatum commune totius naturę humanę: quod est peccatum primi parentis. Legitur enim Genes. 3. quòd post peccatum primi parentis collocauit Deus, Cherubim & flammeum gladium, atque versatilẽ ad custodiendum viam ligno vitæ. Et quia licet quilibet sanctus per opera iustitiæ purgabatur à peccato, quantum ad emundationem propriæ personæ, non tamẽ alicuius fides vel iustitia sufficiebat ad remouendum impedimentum, quod erat reatus totius humanæ naturę. Qui quidẽ reatus per passionẽ Christi vniuersaliter remotus est. Vnde Isai. 53. b. 6. Isai. supra 53. Deus imposuit in eum peccatum omnium nostrorum. Idcirco sancti vsq; ad eius passionem fuerunt impediti ab ingressu cælestis gloriæ. Et hoc est quod doctores tui asserunt dicentes, quòd sancti erant in suburbio paradisi, vsque ad aduentum filij Phares, vt supra allegatum est.

Ab ingressu regni cælestis impediebat peccatũ commune totius naturæ, quod per Christi passionem fuit deletum.

Gen. 3. d. 24

CAPITVLVM V.

In quo datur ratio quare quædam pœnalia, quæ fuerunt imposita humano generi per peccatum Adæ, non fuerunt amota per Passionem Christi, per quam fuit indultum peccatum originale.

SAVLVS. Si ita est vt tu asseris quòd per passionẽ Christi tui seu Messiæ remotum fuit peccatum originale quantum ad culpam seu reatum: quod quidem peccatum vt dicis pertinet ad totã naturam humanam, sequeretur quòd peccatum prædictum per eandem passionem esset remotum, etiam quoad pœnam, cùm pœna non datur iustè, nisi pro culpa. Constat autem quòd pœnalia, quę à Deo fuerunt diffinita contra humanum genus propter

Quærit cum peccatum sit remotum per passionem Christi quoad culpam quare non quoad pœnam.

pter Adæ peccatum, adhuc remanent post passionẽ Christi tui sicut antea. Remanet enim illud pœnale quod dicitur: In sudore vultus, &c. Similiter cũ dicitur mulieri: In dolore paries filios, &c. Remanet etiam clausura paradisi terrestris, quam supra allegasti, quę omnia habetur Gen. 3. Ex quibus manifestè patet, quòd peccatũ originale non fuit ablatum per passionẽ Christi tui quãtum ad pœnam, & per consequens, nec quantum ad culpam.

Gen. 3. d. 24.

Redemptio per Messiã facta intelligenda est spiritualiter.

PAVLVS. Si bene attendisti ea, quæ supra tibi dixeram, cum de modo redemptionis per Messiam factæ ageremus, faciliter posses ad hoc quod nunc obiicis respondere: ostẽdi enim tibi, quòd redemptio per Christum promissa in prophetis erat intelligenda spiritualis, quæ est potior & perfectior, quam temporalis. Vnde victoria sua in redimendo nõ debet intelligi per vim armorum, sed sua victoria intelligenda est prout vitia per virtutes vincuntur. Similiter & abundantia, seu affluentia bonorum, similiter & libertas, quæ in suo aduentu leguntur promitti intelligendæ sunt de abundantia bonorum spiritualium, scilicet virtutum. Similiter & libertas intelligitur de libertate à peccato, non autem à subiectione humana. Illa enim intelligenda sunt fuisse promissa per Christum, quæ requiruntur ad consequutionem verę redemptionis,

Similiter victoriæ libertas & affluentia bonorum, &c.

quæ in vltima beatitudine consistit, non autem illa, quæ indifferenter se habent ad hoc, & multo minus, quæ quandoq; impediunt, sicut est bonorum temporalium affluentia & huiusmodi, prout supra est ostensum. Vnde in proposito dicẽdum est, quòd per passionem Christi & eius verã fidem remotũ fuit peccatum originale quantũ ad culpã, quæ impedit consequutionẽ vltimi finis, scilicet, beatitudinis. Illa autẽ pœnalia, de quib⁹ arguis, scilicet: In sudore vultus tui, &c. & In dolore paries filios, &c. & huiusmodi in differẽtia sunt ad consequutionẽ vltimi finis; siue enim homo laborando comedat, siue non laborando, potest consequi vltimum finem, si in cognitione Dei, & aliis ad hoc pertinẽtibus se habeat vt debet. Et ideo ista nõ fuerunt ammota in redẽptione spirituali per Christum facta.

Quare pœnalia nõ fuerint ammota per Christi passionẽ.

SAVLVS. In pœna peccati Adę positus fuit gladius versatilis, ad custodiendũ viã ligni vitę, vt tu allegasti Gen. 3. hoc autem est spirituale vt videtur, & tamẽ remanet post passionẽ. Nullus enim legitur paradisum terrestrẽ intrasse post passionẽ Christi tui, sicut nec antea, nisi forte, qđ dicitur de Enoch & Helia, qui fuerũt ante passionẽ Christi tui.

Gen. 3. d. 24.

Replicat ea quæ prædicta de clausione paradisi terrestris.

PAVLVS. Intrare paradisum terrestrẽ nõ requiritur ad bonũ spirituale. Ita enim potest homo ibidem existens peccare, sicut extra existens. Adam enim ibi peccauit, & ideo ammouere

Nota. Quare paradisus terrestris maneat clausus

O istam

istam clausuram non requiritur necessariò ad vltimam beatitudinem consequendam: secus autē de clausura cælestis paradisi, cuius ingressus requiritur ad verā beatitudinem consequendā. Vnde & apertionem ianuæ cælestis paradisi operata est passio Christi, non autem ammotionē clausuræ paradisi terrestris.

CAPITVLVM VI.

In quo arguit diuersimodè contra ea quæ dicta sunt de peccato originali, & soluuntur argumenta.

SAVLVS.

AVdio quomodo intendis fundare in autoritatibus, quòd peccatum primi hominis originaliter trāsiuit in posteros, sed adhuc remanet, vt respondeas mihi ad hoc quod legitur Ezech. 18. Filius nō portabit iniquitatē patris. Si enim peccatū primi parentis posteri sui ab eo per originem traxerunt, prædicta verba Prophetę essent manifestè falsa.

Ezech. 18. d. 20.

Expositio illius autoritatis: Filius non portabit iniquitatem patris.

PAVLVS. Quod dicitur à Propheta: Filius non portabit iniquitatē patris. verū est. Non enim punitur filius spiritualiter pro peccato patris, nisi sit particeps peccati eius, sicut est in proposito. Deriuatur enim primū peccatū patris per originem in filiū, sicut & peccatum actuale deriuatur à patre in filiū per imitationem.

Arguit ex dictis, quòd anima traducitur per originem.

SAVLVS. Ex hac tua respōsione sequeretur, quòd anima humana, quæ est subiectū culpę, traduceretur per originē, quod est contra textum sacrę Scripturæ. Legitur enim Gen. 2. vbi de creatione hominis agitur: Spirauit in faciem suam spiraculum vitę. per quod verbum secundum omnes intelligitur, quòd anima humana per creationem in corpore humano à Deo immediatè infunditur, & per cōsequens nō traducitur per originem. consequentia patet ex hoc, nam si culpa, quæ est quodam accidens in anima per originem traduceretur, oporteret quòd eius subiectum, scilicet anima per originē trāsiret: accidēs enim nō migrat de subiecto in subiectū, secundū sententiam philosophorum.

Gen. 2. b. 7.

Defectus animæ redūdant in corpore, & è cōuerso.

PAVLVS. Licet erroneū est dicere, quòd anima rationalis traducatur cū semine à parente in prolem: tamen quia corpus humanum est proportionatū animę, defectus animæ redundat in corpus, & è conuerso. Vnde interdū ex fatuis fatui generātur. Et ideo nō est necessariū dicere, quòd si peccatum primi parētis per originē trāsit in prolē, quòd anima rationalis per originē traducatur à patre in filium.

Replicat cōtra prædicta, quòd peccatū originale non est imputandum, &c.

SAVLVS. Posito, vt tu asseris, quòd aliqui defectus etiam animæ à parēte transeunt in prolem per originē, talis deriuatio, seu transitus excludit rationem culpę, de cuius ratione est, quòd sit voluntariū. Dicit enim Philo. in 3. Ethic. quòd nullus increpat cęcum natum, sed magis miseretur.

Phil. 3. Eth.

bitur. Si igitur posteri ab Adam aliquam turpitudinem traherēt per originem, tunc talis turpitudo, cum esset per naturam contracta non esset voluntaria, & per consequens, nec increpabilis, nec etiam esset peccatum, de cuius ratione est, quòd sit voluntarium.

Prima responsio. Aliquod est peccatū non voluntariū.

PAVLVS. Hęc consequētia, quam vltimo infers dicens, quòd si turpitudo contracta ab Adam per originem non esset in eius posteris volūtaria, quia tūc non esset peccatum: si bene consideras: inualida est, in actibus enim non voluntariis, sed merè naturalibus, licet nō sit culpa increpabilis, cōtigit tamen ibi esse peccatum. Peccatum enim secundum rationem rectitudinis, vel deuiationis in ordine ad finem debitum consideratur. Vnde actus naturalis, qui nō habet rectitudinem secundum ordinē ad debitum finem, peccatum dicitur, licet non sit voluntarium. Et ideo in proposito peccatum originale, quod non est peccatū personę, sed naturę, licet non habeat rationem increpabilis, eo quod non est in potestate voluntatis ipsius prolis nascentis, habet tamen rationem peccati in quantum deuiat à rectitudine finis. Et præter hoc potest ad tuā obiectionē aliter respōderi, scilicet quòd huiusmodi peccatū habet rationē voluntarij, quod sic patet. Licet enim inordinatio, quę est in homine ex Adā generatā, nō est voluntaria ex volūtate ipsius hominis generati, est tamen voluntaria ex parte ipsius Adę, qui mouet motionem generationis, omnes qui ex eius origine generantur, sicut voluntas animæ mouet omnia mēbra ad actum. Vnde sicut actus vnius mēbri, vt puta manus, non est voluntarius volūtate ipsius manus, sed volūtate animę, quæ primo mouet membra, sic istud peccatū originale non est peccatum huius personę, nisi in quantum hęc persona recepit naturā à primo parēte, in quo hoc peccatum fuit voluntarium.

Secunda responsio ad obiectionē.

Replicat iterum de omnibus peccatis parentū quod cōtrahimus ea.

SAVLVS. Si à primo parēte peccatū per originem contrahimus, in quantū ab ipso recepimus naturam humanam, eadem ratione peccata quorūcunque parentū proximorū contrahere mus. Constat autē, quòd fuimus in proximis parentibus, tanquā in quibusdā nostræ naturę principiis, ex quo sequęretur, quòd innumerabilia peccata essēt in homine quolibet, à suis parentibus tam proximis, quàm remotis cōtracta, quod est valde inconueniens, nec credo, quòd tui doctores hoc concederent.

Quare non cōtrahimus alia peccata præter originale.

PAVLVS. Secundum doctorum nostrorum veram doctrinam nulla peccata proximorum parentum, nec etiā primi parentis, præter primum per originē traducitur. Cuius ratio est, nam homo in specie idem sibi simile generat, non autem secundum individuum. Et ideo, ea quæ directè pertinent ad individuum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſicut perſonales actus, & quæ ad eos pertinent non traducuntur à parentibus in filios. Non enim grammaticus traducit in filium grammaticę ſcientiam, quam nō perſolam naturam, ſed proprio ſtudio acquiſiuit, ea tamen quæ pertinēt ad naturam ſpeciei traducuntur à parentibus in filios, niſi ſit defectus naturæ, occulatus enim, niſi natura deficiat, generat occulatum, illa autē, quæ ſunt pure perſonalia, vt actualia peccata, vt dictum eſt nullo modo traducuntur à parentibus in filios.

Replicat ad idem, quia peccatū primum Adæ fuit perſonale.

SAVLVS. Primum peccatum Adæ manifeſtū eſt, quòd eſt perſonale, non tamen hoc habuit ex natura ſua ſpecifica, ſed ex proprio actu ſui liberi arbitrij. Vnde primum peccatū Adæ non potuit traduci per originē, etiam ſecūdum te, ſicut nec alia peccata perſonalia ſua, vel aliorum parentum.

PAVLVS. Sicut ad perſonam pertinet aliquid ſecundū ſeipſam, & aliud ex dono gratię. Ita etiam ad naturam poteſt aliquid pertinere ſecūdū ſeipſam, ſcilicet, quod cauſatur ex principiis eius, & aliud ex dono gratiæ ſupernaturali: & hoc modo iuſtitia originalis, quàm nō habuit natura humana ex ſuis principiis, habuit tamen per quodam donum gratiæ toti humanæ naturæ diuinitus collatum in primo parente, quod quidem donum primus homo per primum peccatū amiſit. Vnde ſicut illa originalis iuſtitia traducta fuiſſet in poſteros ſimul cū natura, ſi Adam non peccaſſet: ita & inordinatio oppoſita cum natura traducitur: vnde iſtud peccatū non eſt perſonale, ſed naturæ. Alia verò peccata primi parentis, vel aliorum non corrumpunt naturam, quantum ad illud, quod naturæ eſt, ſed ſolum quantū ad id quod perſonæ eſt, & ideo talia peccata non traducuntur.

Sicut Adæ iuſtitia originalis traducta fuiſſet in poſteros, ſi Adā non peccaſſet, ita & inordinatio cum natura traducitur.

Arguit iterum, quòd individualia tranſeūt in filios.

SAVLVS. Licet homo nō generat idem ſibi ſecundum indiuiduum, generat tamen ſibi ſimile ſecundum ſpeciem. Iracundus enim generat iracundum, velocitas etiam corporis & bonitas ingenij deriuantur ſæpe à parentibus in filios, ſpecialiter cùm natura parentum ſit fortis. Et ſic patet etiam, quòd indiuidualia tranſeunt à parentibus in filios. Et idem videtur dicēdum de aliis peccatis Adæ & aliorum parētum, etiam præter primum peccatum Adæ.

Ratio quare aliqua accidentia pertineant ad diſpoſitionē naturæ, quæ quandoque traducuntur.

PAVLVS. Peccata parētum præter primū ſunt purè perſonalia. Et ideo traducibilia non ſunt. Alia tamen accidentia, vt iracundia, velocitas & huiuſmodi, licet ſint accidētia indiuidualia: propagātur tamē quandoq; in filios in quantū ſunt pertinentia ad diſpoſitionem naturæ. Et ideo non eſt ſimilis ratio de talibus accidētibus individualibus, & de perſonalibus peccatis.

Diſtinct.

Diſtinctio ſeptima, de Scrutinio ſcripturarum, circa regnum Chriſti. An. ſcilicet ſit illud, de quo reuelatū fuit Danieli, quòd eſſet excellētius quatuor regnis præcedentibus, & quòd illa quatuor regna deſtrueret. An non. Et habet 13. capitula.

In cap. primo oſtenditur, quòd per viſionem Danielis de ſtatua in ſecundo capitulo contenta intelligitur, quòd per Chriſtum erat extirpanda idolatria de regnis principalibus mundi.

In ſecundo capitulo oſtenditur, quòd licet idolatria adhuc remaneat in aliquibus paruiſſimis regionibus apud homines beſtiales ſeu brutales, tamen cùm in maiori parte ſeu principaliori totius orbis eſt per diuulgationē fidei Chriſti ablata, & quando ante aduentum Chriſti idolatria Chaldæorum, & aliorum regnorū remanebat apud Romanos, etiā deſtructis regnis illis.

In capitulo tertio oſtēditur, quòd viſio ſtatuæ applicatur primo aduentui Chriſti: viſio autem de beſtiis Dan. 7. applicatur ſecundo.

In capitulo quarto oſtenditur, quòd licet cultus idolorum poſt paſſionē Chriſti, in quibuſdam partibus mundi remāſit, tamen totus ſimul intelligitur ammoueri per percuſſionem lapidis ſine manibus abſciſſi.

In cap. quinto oſtenditur, quomodo intelligatur illud Dan. 2. Lapis, qui percuſſit ſtatuā factus eſt in montē magnū.

In capitulo ſexto oſtenditur, quomodo exponendum eſt regnum ferreum, ſcilicet Romanū habebat partē pedum & digitorum teſtæ figuli & partē ferream vt habetur Dan. 2.

In capit. ſeptimo oſtenditur, quòd regnum Chriſti, ſeu ipſius Eccleſiæ non eſt idem cū regno Romanorū, prout doctores falſi, ſcilicet phariſæi fingunt.

In cap. octauo oſtenditur, quòd ſummus Pōtifex, in quo principaliter reſidet Eccleſiaſtica poteſtas, licet quandoque vtatur mundana & tēporali poteſtate, ſcilicet armorum potentia & huiuſmodi, non tamen talis poteſtas eſt eſſentialis in Eccleſia, ſed accidentalis.

In cap. nono oſtenditur, quòd Eccleſia habuit ſuū eſſe perfectum, ſcilicet ſpirituale tempore Apoſtolorum, & aliorū diſcipulorū, antequam poteſtatem temporalem à Cæſare accepiſſet.

In cap. decimo oſtenditur, quòd Chriſtus docuit verbo & exemplo, quòd beatitudo humana cōſiſtit in contēptu terrenorū & adhęſione ad cęleſtia, quā doctrinam eius veri diſcipuli ſequūti ſunt & quod in primitiua Eccleſia, quando nullam poteſtatē mundanam fideles habebant perfectiores viri vt plurimū inueniebātur in Eccleſia, quā nūc quādo poteſtatibus & regnis mundanis Eccleſia abūdat. Ex quibus cōcluditur, quòd regnū Romanorū ex regnū Chriſti, ſeu Eccleſiæ nullo modo ſunt idē ſed diuerſa.

In capit. vndecimo oſtenditur, quòd per cornu paruulū affixum quartæ beſtiæ nō intelligitur Chriſtus noſter, prout Iudæi falſe exponunt.

In cap. duodecimo oſtenditur, quòd per cornu paruulū ſuprà dictum intelligitur Antichriſtus ſecundum veram catholicorum expoſitionem.

In cap. tredecimo oſtēditur, quòd ex hoc quòd dicitur de cornu paruulo, quòd loquitur cōtra excelſum, & putabit mutare tēpora & legē, quæ verba falſe Iudæi applicant ad verū Chriſtū, ſumitur ordo ad tractandā de quibuſdam, quæ ſunt magnæ arduitatis in hoc opuſculo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPITVLVM I.

In quo ostenditur, quòd per visionem Danielis in 2. & 3. cap. de statua intelligitur, quòd per Christum erat extirpanda Idolatria de regnis principalibus mundi.

SAVLVS. PRAEDICTIS ad præsens omissis, reuertamur ad alia, quę pertinent ad examinationẽ Christi tui, scilicet ad scrutandũ per scripturas. Vtrùm ille fuit Messias in prophetis promissus, an non. Ad quod occurrit mihi validum argumentum cõtra te, quod sumitur ex reuelationibus Danieli factis: in quibus Deus ostendit illi excellentiam regni, quod daturus erat Christo suo: quamquidem excellentiã nunquam habuit Christus tuus. Ex quo habetur manifestè, quòd non fuit ille Christus à Deo promissus.

Querit de regno Christi.

PAVLVS. Propone mihi illud argumentũ clarè, vt sciã quantæ virtutis sit.

SAVLVS. Scrutatus sum Danielem in 2. cap. vbi expressè reperio, quòd regnũ Christi habebat cõterere, seu diminuere regnũ Chaldæorũ & alia tria regna sibi succedentia: legitur enim ibi, quòd lapis abscissus sine manibus, qui est Christus, de quo ibidem dicitur: Suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non corrũpetur, & tale habebat comminuere, seu cõterere ferrum, testam, es, argentum & aurũ. quę secũdum omnes expositores significãt regnũ Chaldæorũ, & tria alia regna sibi succedẽtia. Sed cõstat, quòd regnũ Christi tui non cõminuit prædicta tria regna præsertim regnũ Chaldęorum, Medorũ & Græcorũ, cùm iam per magna tempora ante sui aduentũ fuerunt destructa: ergo regnum Christi tui nõ est illud regnum, de quo dicitur ibidẽ, quod esset à Deo suscitandum, & quod in æternũ non corrumperetur.

Dan. 2. §. 44.

Monet dubium quomodo Christus cõtriuerit regna, qua diu ante fuerunt destructa.

PAVLVS. Si visionem Danielis, quam allegas sic superficialiter intelligis, argumentum tuum pari modo & fortè amplius militat contra te. Si enim per lapidem abscissum sine manibus Messiam quẽ tu expectas intelligis, quem credis Deum cæli suscitaturum, & quòd eius regnum in æternum non corrũpetur, &c. quomodo de ipso potest expectare, quòd ipse conterat, seu comminuat regnum Chaldæorũ, Medorũ & Græcorũ, quę iam à maximis tẽporibus ante tẽpus præsens fuerunt destructa, immo quorũ memoria fere iã nõ est, nisi fortè in historiis antiquis. Vnde si verus Messias, quẽ colo & adoro, nõ potuit cõterere secundum te regnũ Chaldęorũ & alia tria regna, eo quod iam fuissent per magnum tempus ante sui aduentũ destructa, quãto magis Messias, quem spectas, cuius esse in rerum natura per 1435. annos post aduentum Christi

Ratio expositionis prædictæ auctoritatis vera retorquẽdo in Saulum.

Christi nostri adhuc nõ apparet, non potest prædicta regna conterere, quæ iam à longioribus & valde remotioribus temporum curriculis sunt annullata & ferè obliuioni traddita. Vnde si de vero Messia, scilicet Christo meo non potest verificari, quòd contriuit regna Chaldæorũ, Medorũ, & huiusmodi propter eorum antiquã, & præteritam destructionẽ, à fortiori de tuo Messia non posset hoc verificari cuius tempus valdè remotius esset à tempore destructionis prædictorum regnorũ. Sed si diligẽter scrutatus fueris verum sensum visionis per te allegatũ, manifestè reperies, quòd propriè applicatur vero Christo meo: pro cuius declaratione scire debes, quòd in Regno Christi & Ecclesiæ suæ debuit idolatria ab vniuerso vel à maiori & principaliori parte eius extirpari, quod fuit singularissimũ in primo aduentu Christi. Nam hactenus tempore Moysi, & aliorũ prophetarum, licet magnalia virtute Dei fiebãt, nõ tamen hoc vitiũ, scilicet idolatrię potuit extirpari, nedum à gentilibus, sed etiã ab ipso populo Israelitico, in cuius præsentia Deus fecit magnalia in Aegypto, terribilia in mari rubro, & in deserto panem cęlinon sine magnis miraculis dedit eis, quibus non obstantibus in eodem loco vbi legem à Deo susceperant, & verba eius de medio ignis audierant, quibus eis præcipiebat. Nõ habebis deos alienos præter me Exo. 20. Ibi, scilicet in Oreb vitulũ fecerunt conflatilẽ, & adorauerũt sicut patet Exo. 32. Similiter in tẽporibus Iudicũ & Regũ in Regno Israel, & etiã Iudæ nõ cessabant immolare & sacrificare diis alienis, Prophetis proclamãtibus, & monentibus, & signa & prodigia cõtra eos mouẽtibus frequẽter, vt in historiis sacris patet euidenter. Sed postquã Christus noster venit in mũdum, & eius fides per orbem diuulgata fuit, & sequentibus signis per suos discipulos & martyres confirmata; exclusa est idolatria simpliciter à tota republica mundi, vel ab eius maiori parte, prout fuit prophetatum in diuersis locis, & specialiter Isa. 2. vbi loquens de tempore Messię, cũ dicit: Et erit in nouissimis diebus præparatus mõs domus Domini in vertice montium, &c. Et infra loquens Propheta de doctrina Christi per gentes suscipienda, dicit: Ibunt populi multi, & dicent: Ascendamus ad mõtem Domini, et docebit nos vias suas, &c. & infra ibidem Propheta ostendens, quòd tempore sui aduentus tota terra erat repleta idolis, dicens: Et repleta est terra eius idolis, opus manuum eius adorauerũt, opus quod fecerunt digiti eorum. Et idem infra prænosticans, quòd huiusmodi idola per ipsum, & suos sequaces essent proiicienda, subdit: In die illa proiiciet homo idola argẽti sui, & simulachra auri sui, quæ fecerat sibi, vt

Exo. 20. a. 3.

Exo. 32. a. 4.

Isa. 2. a. 2.

Idolatria in Regno Christi ab vniuerso, vel maiori & principaliori parte eius extirpata fuit, id quod prius nunquã fuit factum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ea adoraret. Ex quibus patet intentum, scilicet, quòd in nouissimis diebus, per quod dies Messiæ intelliguntur etiam secundũ tuos magistros, erãt Idola proiiciẽda, quibus antea vniuersum erat plenum. De hac igitur materia agitur in hac visione Danielis quam tu allegas. In qua visione quatuor Regna præcedentia Regnum Christi, scilicet, Chaldæorum, Medorum, Græcorum & Romanorum figurantur per vnam statuam quadripartitam. Nam statua communiter designat Idolatriã. Simulachra enim dæmonum cõmuniter per idolatricas statuas colebãtur. Quòd etiã patet Dan. 3. de statua quã fecit Nabuchodonosor: et quia omnia Regna mundi ante aduẽtum Christi, licet inter se essent multum differentia, & etiam aduersantia. In hoc tamen conueniebant omnes, vt cultum Deo debitum creaturis impenderẽt: iuxta illud Psalm. Omnes dij gẽtium dæmonia. Idcirco propriè designabãtur omnia regna principalia in vnica statua, quæ Idolatriã designat propter ipsorum conueniẽtiam in cultu Idolorũ: sed quia ipsa regna erãt inter se diuersa in ritibus & aliis proprietatibus & modis viuendi, idcirco particularia mẽbra huius statuæ erant de diuersis materiis, vt pote de auro & argento, & testa, & huiusmodi: similiter & differebant in formis, quia aliqua pars statuæ erat caput, alia brachia, & huiusmodi, ad designandum varietatem inter huiusmodi regna. Vnde ad propositũ tui argumenti applicando, licet regnũ Christi seu Ecclesiæ non cõminuit Regnum Chaldæorũ, seu Persarum & huiusmodi, quantũ ad ipsorum mundanam potestatem, quæ iam transiuerat, cõminuit tamen ea quantum ad cultũ Idolorum, in quantum diuulgata fide Christi in orbem per eius discipulos & eorum successores euacuata est cultura dæmonum à toto ferè mũdo, scilicet, à maiori & principaliori parte eius, vt dictum est, quod rectè præsignatur à Daniele per percussionem lapidis sine manibus: nam absque humana potentia lapis, qui est Christus, statuã, ideſt Idolatriam diminuit, tam antiquam, scilicet Chaldæorum, quã alias succedentes, vt dictum est.

Quatuor regna præcedentia regnum Christi verum sensum visionis Dan ostendit expositio.

Statua communiter designat idolatriam.

Pſal. 95. b. 5.

Ostendit, quòd licet ad mundanam potestatẽ Christus non cõminuerit regna comminuit quantũ ad idolatriam.

Lapis sine manibus. ideſt absque aliqua humana potentia.

CAPITVLVM II.

In quo ostenditur, quòd licet Idolatria adhuc remaneat in aliquibus paruissimis regnis apud homines bestiales, seu brutales, tamẽ pro maiori parte & principaliori totius orbis, est per diuulgationem fidei Christi ablata, & quòd ante aduentum Christi Idolatria Chaldæorũ, & aliorum regnorum remanebat apud Romanos etiam destructis regnis illis.

SAVLVS.

QVædam interponis in hac tua responsione, quæ nõ videntur continere veritatem, vel saltem aliquã requirunt probationem. Primum est quod dicis Idolatriam hodie esse exclusam

Arguit contra tria. Primũ, quia non est ablata idolatria in toto orbe.

sam à toto orbe: quod credo esse falsum. Nam non est dubium, quod hodie sint aliqui etiam inter Christianos & Sarracenos, qui hoc vitio abutuntur, scilicet idolatria, saltem in latebris & secretis, sicut etiã multi sunt, phitones, diuinatores, & huiusmodi, quę ad superstitionem Idolatriæ pertinent, & vt à quibusdã narratur in aliquibus extremis terræ hoc vitium adhuc publicè manet. Secundum est, quia dicis quòd per diuulgationem fidei Christi tui hoc vitium fuit amotum sine humano brachio, quod tamen non probas. Tertiũ, quia dicis, quòd Idolatria, qua vtebãtur Chaldæi adhuc remanebat tempore Christi tui, quod nõ videtur rationi consonum. Nam communiter cum aliquis populus destruebatur, simul cũ eo destruebantur & dij eius. Vnde Isa. 36. ex parte Regis Assiriorum se iactantis de victoria quarundam gentium dicebat. Vbi est Deus Emath & Arphad? vbi est Deus Sapharnaim? &c. quasi dicat: Sicut deuastaui gentes illas, sic & eorum deos.

Secundum, quia dicit, quòd per fidem Euangelij sine humano brachio.

Tertiũ, quia idolatria Chaldæorũ non erat tẽpore Christi.

Isa. 36. d. 19

PAVLVS. Ad primum, quod obiicis de Idolatria dicendo, quòd adhuc manet in orbe saltem in latebris & abscõsis, vel etiam publicè in extremis terræ. Respondeo, quòd mala, quæ in occulto siunt solius Dei iudicio reseruãtur: iuxta illud Deut. 29. Abscõdita Deo nostro sunt, scilicet, à solo Deo iudicanda. Vnde de talibus nõ agimus hîc. De iis autẽ quę dicis, quòd in extremis terræ publicè fiunt, dicendum, quòd illa sunt valde modica respectu terrarum & regionũ, vbi nulla Idolatria viget. Nã terra, quę à veris Christianis, & etiam scismaticis possidetur, similiter à Sarracenis, Turcis & Tartaris occuparur, maximam partem terræ obtinet, in tantum quod illud, quòd remanet est valde modicum respectiuè, & vbi viuunt homines bestiales, & quasi semibruti, de quibus non est facienda mentio: quia quod modicum est secundum Philosophum pro nihilo reputatur, & etiam in illis partibus extremis non compelluntur homines ad Idolatrandũ, sicut tẽpore Chaldęorũ hoc fiebat, vt patet Dan. 3 Similiter tempore succedentiũ Romanorum regnorum, vt patet de Romanis, qui multipliciter persequebãtur fideles Christi, vt suis diis, seu dęmonibus immolarent. In partibus igitur mũdi extremis, vbi idolatria adhuc manet, prout refertur à fidedignis, nõ compelluntur homines ad hoc sicut nec puniũtur Idolacolentes, sed vnusquisque ad suum arbitrium ad hoc relinquitur. Ad secundum autem in quo petis à me probationes de hoc, quod per diuulgationem fidei Christi Idolatria fuit amota, sine humana potentia, &c. tibi respõdeo sic, quòd per sacras autoritates & historias alias autẽticas est manifestum, quòd tempore illorum quatuor regnorum vniuersa-

Philoso.

Dan. 3. a. 4.

Homines nunc non cõpelluntur ad idolatriam sicut tempore antiquo.

Ad secundũ

Mala secreta iudicio Dei reseruãtur.

Deut. 29. d. 32. *Cum sit paucitas locorũ de illis non est habenda ratio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

uersalium, quorum regnum Romanorum est quatum, idolatria per totum orbem extẽdebatur. Constat etiam per fidelissimam & publicam famam & historiarũ communem narrationem, quòd per magnum tempus antequam secta Sarracenorũ inciperet cessauit idolatria modo prædicto, sed nulla potestas humana fuit intermedia inter Romanos & Sarracenos, quę hoc vitium ammoueret, vt est manifestum. Restat autem, quòd per potestatẽ Christi, & suorum discipulorum prædicationem, & martyria testificãtia veritatem hoc fuit iuxta prophetarum vaticinia conclusum. Ad tertium verò, quod dicis nõ esse verisimile, quòd idolatria Chaldæorum remansisset post eorum destructionem, &c. tibi respõdeo, quod de Regno Romanorum, quòd fuit vltimũ prædictorum quatuor regnorũ, legitur in historiis autenticis, quòd omnia simulachra gentiũ colebat, de cuius memoria adhuc remanet Romæ templum Pantheon, in quo alias communiter omnia idola colebantur, & postea hodie festum omniũ sanctorum ibidem celebratur: & sic patet, quòd statua, de qua Daniel loquitur, scilicet idolatria in sua erat integritate cum percussa fuit per lapidem abscissum sine manibus, scilicet Christum: hoc testatur litera Danielis sanè intellecta, cum ipse Daniel quatuor partes prænunciauit in prædicta statua, forma & materia distinctas, quæ quatuor regna supradicta figurabant, quæ tamen partes adinuicem per successionem continuabantur, in destructionem tamen illius statuæ, totam simul designauit destructã, seu destruendam. Non enim dixit, quòd antea fuerat caput destructum, & postea brachia, & sic de aliis, sed simul ad lapidis percussionem tota statua fuit destructa, quod prædictam veritatem testatur.

Sine humana potentia per potestatem Christi amota fuit idolatria.

Statua Danie. tota simul fuit destructa ad ictum lapidis.

Ad tertium

Roma omnia simulachra gentiũ colebat, quod Pantheon testatur.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur, quòd visio Statuæ applicatur primo aduentu Christi, visio autem de bestiis Danielis 7. applicatur secundo aduentui.

SAVLVS.

IN alia visione Danielis, scilicet, quatuor bestiarum, quę in cap. 7. continentur: quæ quidẽ visio de eadem materia loquitur, de qua & supradicta visio, scilicet statuę. In vtraq; enim visione agitur, de quatuor regnis supradictis adinuicem succedẽtibus, & de regno Messiæ seu Christi omnia regna illa superante, & tamẽ in istis duabus visionibus, quæ de eadem re loquuntur videntur, quædã de essentialibus variari. Primo enim in prima visione, prout tu dicis omnia quatuor regna, quæ per statuam designantur ad lapidis percussionem simul fuerunt destructa. In secunda verò visione in qua quatuor regna per quatuor bestias designantur, non simul, sed successiuè videtur quatuor

Dan. 7. c. 16

Differentia inter illas Danielis visiones.

tuor prædicta regna destrui, scilicet, vnum post aliud: vnde dicitur de prima bestia ante ortũ secundę, legitur: Aspiciebã donec euulsę sunt alę eius & sublata est de terra. ex quo patet, quòd ante fuit sublata prima bestia quã secunda surgeret: idem videtur intelligendum de aliis. Item in prima visione per lapidis percussionem fuerunt quatuor regna destructa. In secunda verò visione per filiũ hominis venientem in nubibus cæli fuerunt omnia deuicta, vt patet in capit. 7. Dic ergo rogo, quomodo tollis cõtrarietates ex istis visionibus, quæ de eadem re loquuntur, & tamen quædam contraria videntur interponere, vt dictum est.

Licet Messie regnum vnum sit, dupliciter tamen loquitur secundum duplicem aduentum.

PAVLVS. Sicut dixeram tibi supra, cùm de tempore aduẽtus Christi agerem°, duplex est aduentus Christi: vnde licet regnum Christi secũdum se vnum, & idem est, dupliciter tamen de eo scripturę loquuntur secundũ huiusmodi duplicem sui aduentum: ex quo diuersi effectus erãt producẽdi circa rem publicam mundanam: nam sicut in primo eius aduẽtu diuulgata eius fide idolatria erat extirpanda modo prędicto, de quo agitur in prima visione Danielis supradicta: sic in secundo eius aduẽtu tota mundana potestas erat ammouẽda, subiiciẽdo illam omnino diuino imperio: de quo Zach. vlt. Erit Deus Rex super omnem terrã, in die illa erit vnus Dominus, & nomen eius vnum. et Sopho. 3.

Zacha. vlti. b. 9.

Sopho. 3. b. 9.

Tunc reddam populis labiũ electum, vt inuocent omnes in nomine Domini, & seruiant ei humero vno. In quibus, & in aliis Propheticis loquutionibus prænosticationibusq; tota potestas humana publica erat auferẽda, & subiicienda diuinæ potestati, intelligitur hoc impleri in secundo aduentu Messiæ. In hac igitur secunda visione Propheta agit de aduentu Christi secundo, & de huiusmodi effectu suo circa mũdanam potestatem pœnitus auferendam. In qua quidem visione prædicta quatuor regna præcurrentia secundum Christi aduentũ conuenienter figurantur, non per statuam, quæ idolatriam signat, cùm iam idolatria ammota erat per primũ aduentum, vt dictum est, sed figurãtur per varias bestias & feroces, per quas designantur varię ferocitates & tyrannica dominia diuersa ipsorum regnorum, prout expositores communiter tradunt: & quia potestas mundana quatuor regnorũ prędictorũ nõ simul, sed successiuè fuit ammota, prius enim perdiderunt monarchiam Chaldæi, quàm Persę, & sic de aliis. Ideo in secunda visione, vbi agitur de potestate mundana, non simul, sed successiuè quatuor bestiæ fuerũt destructæ. Sed in prima visione simul statua fuit diminuta: quia per primum aduentum, fide Christi diuulgata per orbẽ, tota idolatria tam præteritorum, quàm præsentium fuit destructa modo prędicto.

Expositio secundæ visionis, in qua Daniel agit de secũdo aduentu Messiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secundum.

Causa quare in prima visione Messias per lapidem, in secunda per filiũ hominis significatur.

cio. Ad secundum verò, quod queris quare in prima visione regnum Christi figuratur per lapidem abscissum sine manibus: in secunda verò visione figuratur Christus per filium hominis venientẽ in nubibus, satis patet responsum ex prædictis. In prima enim visione loquitur de primo aduentu, in quo Christus propriè figuratur per lapidem sine manibus abscissum: tũ quia eius conceptio & natiuitas secũdum carnem, non ex virili semine producta fuit, prout veritas fidei nostræ tradidit: tum quia nõ per potẽtiam corporalem statuam, scilicet idolatriã destruxit, sed per diuinam. In secunda verò visione, quæ aduentum secundum signat, vt dictum est, propriè designatur per filium hominis venientem in nubibus cæli, quia in magna potestate & maiestate vẽturus est ad iudicium.

CAPITVLVM IIII.

In quo ostenditur, quòd licet cultus idolorum post passionem Christi in quibusdam partibus mundi remanſit, tamen totus intellizitur simul ammoueri per percussionem lapidis sine manibus abscissi.

S A V L V S.

Arguit idolatriam mãsisse tempore regis Cosdroe, qui fuit post Christum.

SIcut potestas mundana quatuor regnorum prædictorũ nõ fuit similiter ammota sed successiuè, sicut tu asseris & bene, sic idolatria nõ fuit simul ammota, sed successiuè, quia post aduẽtum Christi tui per magnum tẽpus durauit idolatria in diuersis & magnis mundi partibus, vnde etiam in tẽpore Cosdroe regis Persarum, qui per magnum tempus fuit post aduentum Christi tui, idolatria adhuc vigebat, vt etiam historiæ tuę testantur, quę non concordant expositioni tuę supradictæ, in qua dicis, quòd simul destructa fuit idolatria à toto orbe, seu à maiori parte totius orbis, seu principaliori ammota.

Per mortem Christi idolatria fuit destructa, quando diaboli potestas fuit ablata.

P A V L V S. Licet verum est, quòd cultus idolorum per aliquod tempus etiã post passionem Christi, in quibusdam partibus mundi notabilibus remãsit: tamẽ idolatria dicitur simul ammoueri à mũdo, eo quod per virtutem passionis Christi principalis autoritas idolatriæ, scilicet, diabolica fuit ammota, seu valde debilitata. Vnde passione imminente, ipse dixit: Nunc princeps huius mũdi eiicietur foras Ioan. 12. quod intelligitur de diabolo, cuius potestate & versutia homines in idolatriã incidebãt: & quia ab huiusmodi diaboli potestate per passionẽ Christi, quę semel celebrata est homo fuit liberatus. Ideirco per solam percussionem lapidis, sine manibus abscissi idolatria dicitur simul esse ammota. Posset etiam intelligi percussio huius lapidis fuisse impleta tempore Constantini, quando Christus, qui lapis abscissus sine manibus dicitur, vt iã dictum est, percussit Cęsarem Ioã. 12. c. 31.

Lapidis percusio fuit facta tempore passionis. Vel dici potest, quòd percussio Lapidis, quæ statuam cõfregit, tempore Constãtini fuerit impleta.

Cęsarem lepra, per cuius percussionem & miraculosam sanationem tota statua

statua idolatrię fuit dirupta, Cęsare præcipiente, vt omnia phana idolorum per orbem destruerentur, vt pleniusista continentur in sua historia. Secus est de potestate mundana prædictorũ regnorum, quæ fuit ammota successiuè tam ante aduẽtum Christi quàm post. Quæ quidem successiua destructio durabit vsque ad tempus Antichristi, quando Christus secundo veniẽs totam destruet mũdanam potestatem, vt iam dictum est.

S A V L V S. Miror cũ mihi allegas autoritatem Euangelij tui quas, vt scis, nõ teneor recipere, præsertim cùm sint contra me, sicut nec tu autoritates nostrorum doctorũ reciperes contra te.

P A V L V S. Quia tu contra expositionem meã de visione statuę obiicis: in quo actu procedis vt arguens, conuenienter ego possum, vt respondens allegare autoritatem summi magistri mei: non enim per meã responsionem te intẽdo obligare, sicut nec mihi in respõdendo necessitas incumbit te obligãdi ad tenendũ responsionem meã. Vnde solum prædictam autoritatẽ allego ad meam saluandam expositionẽ, quod sufficit per hoc quod autoritatibus apud me autenticis mea expositio est cõsona. In aliis verò altercationibus nostris, vbi procederem vt arguens contra te, tibi concedo, quòd non debeo allegare autoritates doctorum nostrorum, sicut nec hactenus feci, nec facere intendo.

Arguit probans adhuc diabolũ magnam habere potestatẽ

S A V L V S. Contra autoritatem magistri tui per te allegatam reperio experientiã contrariã. Diabolus enim adhuc hodie potestatem suam in hominibus exercet animas tentãdo, & corpora ledendo, vt est manifestum, quod nõ credo te negare, & etiam in actibus idolatricis in multis partibus mundi illudẽdo, quod est contrarium illius dicti per te allegati, scilicet: Princeps huius mundi eiicietur foras.

Remedium præsentissimũ ad diaboli virescõ fringendat est Christi passio.

P A V L V S. Licet nũc diabolus possit Deo permittente homines tentare quantũ ad animam, & vexare quantum ad corpus etiam per idolatriam illudere, est tamen huiusmodi nũc præparatum remedium per passionem Christi, in qua homo se potest tueri contra hostis impugnationes, ne deducatur in interitũ æternæ mortis: & quicunque ante passionem Christi diabolo restiterunt per fidẽ passionis Christi fiendę hoc facere potuerunt. Nullus tamen tunc potuit diaboli manus euadere, vt scilicet nõ descenderet in infernum, iuxta illud Psal. Quis est homo, qui viuet, & non videbit mortem & liberabit animam suam de manu inferni. Sed post passionẽ Christi possunt homines ab hoc virtute passionis tueri. Psalm. 88. & 48.

CAPI-

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPITVLVM V.

In quo ostenditur, quomodo intelligatur illud Dan. 2. Lapis, qui percussit statuam, factus est in montem magnum.

SAVLVS.

Dan. 2. §. 45. *Quomodo intelligatur Prophetia, quòd lapis factus sit mons magnus.*

DEclara mihi secundum expositionem tuam, quid est illud quod dicitur in prima visione, quòd lapis, qui percussit statuam factus est in montem magnum, quod nō videtur propriè respondere ad destructionē idolatriæ secundum tuam expositionem, proprius enim dixisset, factus est in templum, seu sanctuarium, vel in aliud sonans fidē, seu sacram doctrinam. Passio enim Christi tui per quam dicis, quòd homines possunt tueri à diaboli potestate nō operatur talem tuitionem per modum montis magni, sed potius per modū adhæsionis ad fidem verā, & vitæ rectitudinē, prout credo, quòd tu etiam concedis.

PAVLVS. Verum dicis in hoc, quod passio Christi liberat homines à diabolica potestate in quantum adherent veræ fidei crucifixi & eius vestigia sequuntur, & propriè illud intelligitur per illud, quod legitur in visione Danielis supradicta, cū dicitur, quòd lapis qui percussit statuam factus est in montē magnum. In his enim verbis alludit Daniel huic, quod dicitur Isa. 2. Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium & eleuabitur

Isa. 2. a. 2. *Concordat Danielē cū Isaia.*

super colles & fluēt ad eum omnes gentes. quasi dicat Daniel: Iste lapis statuam percutiens factus est ille mons magnus & eleuatus, de quo loquitur Isa. In quo monte ascendentes docentur de viis Domini & de semitis eius, vt ibidem habetur: inter quas vias Domini, & eius semitas, vna de principalioribus est idolatriam respuere & abiicere, vnde ibidē legitur: Et idola penitus cōterentur. & infra: In die illa percutiet homo idola argenti sui. prout supra fuit allegatum propriè igitur ad denotandum eiectionē idolatriæ, quæ per destructionē statuę designatur, Daniel prędixit, quòd lapis, qui percussit statuam factus est in montem magnum, scilicet in illū mōtem ab Isaia iā ante per magnū tempus Prophetatum, de quo etiam monte multa sub eisdem verbis sicut Isaias per Miche. 4. fuit prophetatum.

Mich. 4. a. 1.

CAPITVLVM VI.

In quo ostenditur, quomodo exponendū est, quòd regnū ferreū, scilicet Romanorum habebat partem pedum & digitorum testæ figuli & partem ferream, vt habetur Dan. 2.

SAVLVS.

Petit expositionē illius, quæ scilicet regnum ferreum, id est Romanorū erat destruēdum.

SEcundum istam expositionē tuā volo scire, quomodo intelligas, quòd regnum quartū, scilicet ferreum, per quod tu intelligis regnum Romanum, habebat partem pedum & digitorum testæ figuli & partem ferream

ream, & cætera quæ ad hoc pertinent.

PAVLVS. Circa hoc, quod petis diuersimodè se habent expositores, sed in hoc volo ad præsens sequi expositores tuos, quibus in hoc satis consonat expositio mea. Dicunt enim, quòd regnantibus Romanis tempore Machabæorum fuerunt confederati ad inuicem Romani & Iudei, quod etiam Iosephus historiographus tuus largè tradit, quam quidem cōfederationem Daniel vocat regnum diuisum, eo quod erant difformes in ritibus & cultibus diuinis, vt est manifestū non tamē in partes æquales in fortitudine & robore, quia pars Romana erat fortissima: & ideo eam vocat ferreā, Iudæorum verò debilissima, quam testeam vocat: & quia istæ duæ nationes ad inuicem voluerunt matrimonio cōmisceri tempore Herodis Ascolonitæ, qui voluit habere in vxorem quandam de genere Machabæorū, quod tamen matrimonium nō habuit effectum, vt ex historiis Iosephi patet: idcirco de iis duabus partibus diuisionis, & earum cōmixtione, dicit: Quia autem vidisti ferrum mixtum testa, commiscebūtur quidem humano semine, vt sed non adhærebunt sibi, sic ferrum non potest miscere testę. Et quia in illis temporibus, scilicet Romanorum, Iudæorum & Herodianorum, qui fuerunt regna corruptibilia, suscitauit Deꝰ regnum Christi incorruptibile,

Iosephus. Romani & Iudæi tempore Machabæorum fuerunt confederati.

Herodes Ascalonita voluit habere vxorem de genere Machabæorum.

qui quidem Christus natus est in Bethleem Iudæ tēpore Herodis regis, in quo tēpore Cæsar imperabat: idcirco immediatè subdit: In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum, quod in ęternum non dissipabitur, &c.

Matth. 2. a. 1.

CAPITVLVM VII.

In quo ostenditur, quòd regnum Christi, seu ipsius Ecclesiæ non est idem cum regno Romanorum, prout doctores falsi, scilicet Pharisæi fingunt.

SAVLVS.

Arguit regnum Messiæ seu Ecclesiæ idem esse cum Romano regno, ideo æternū esse non posse.

SEcundum doctores nostros regnum Christi tui, seu eius Ecclesiæ vnum, & idem est cum regno Romanorum: et ideo cū regnum Romanorum destruendum erat secundum visionē Danielis per regnum cæli in corruptibile à Deo suscitandum, scilicet per regnum Messiæ, eadem ratione & regnum Christi tui, quod est idem cū regno Romanorum destruendū est per Messiam. Quòd autem regnum Ecclesiæ tuæ sit idem cum regno Romanorū, prout doctores nostri dicunt, satis patet ex hoc: nā regnum Ecclesię Christi tui principaliter sumpsit potestatem atque initium dominij à Romano Imperio, scilicet à Constantino secundum omnes historias. Qui quidem Constantinus imperialem potestatem & autoritatem tribuit Siluestro summo Pontifici, & eius successoribus, qui hodie eadem autoritate vrbem obtinent

Universidad de Deusto
Biblioteca

tinent Romanã. Qui quidẽ Cõstãtinus, vt quidã referũt, compulit, seu coegit plurima regna, vt acciperent fidẽ Ecclesiæ Christi tui. Et sic patet, quòd idẽ est regnũ Ecclesiæ & regnũ Romanũ, per quartã bestiã in visione Danielis designatum, & per consequens per verũ Messiam sicut expectamus destruendum.

Probat Ecclesia regnũ non esse idẽ cum regno Romanorũ.

PAVLVS. Verũ est, quod doctores tui Pharisæi finxerunt, quòd regnum Romanorũ & regnum Ecclesiæ Christi est vnum & idem regnum, quam quidem fictionẽ sic disseminauerunt per totam plebem tuã, quòd omnes hoc tenẽt, vocantes regnũ Christi nostri regnum Romanorũ nequam. Quæquidem fictio ab eis fuit fabricata, vt euaderẽt impugnationem efficacem, quæ contra eos militat ex hac visione Danielis de qua agimus sumptã. Per hanc enim visionem cõstat, quòd bestia quarta, per quã secundũ omnes designatur Romanum imperium, seu regnum, destruẽda erat per regnum à Deo cæli suscitandũ, scilicet regnum Messiæ. Ex quo sequitur, quòd si regnũ Ecclesiæ & regnũ Romanorũ essent duo regna distincta, quòd regnũ Ecclesiæ succedens regno Romanorũ esset regnum veri Messiæ, quòd manifestè opponitur pertinatiæ tuæ secundũ quã credis, quod regnũ Ecclesiæ nõ est regnum Christi. Sed falsitas huius fictionis manifesta est ex hoc. Nam regnũ Ecclesiæ seu regnum Christi non est regnum

Regnum Ecclesiæ nõ est mundanum sed spirituale & celeste.

mundanum, seu terrenum, sicut regnum Romanum, vel aliud de cæteris regnis huius mũdi. Vnde & Christus noster expressè dicit Ioã. 18. Regnũ meũ non est de hoc mundo. Quę quidem autoritas sola sufficit ad cogendum fideles, vt ponant differentiã substãtialem inter regnũ Ecclesiæ & cætera regna supradicta in hoc, scilicet, quòd cętera regna sunt terrena, seu mundana, vel temporalia, regnũ vero Christi & Ecclesiæ suæ nõ est mundanum sed cęlestæ, vel spirituale seu diuinum, vnde & communiter in sacris literis nostris vocatur regnũ cælorũ, & regnũ Dei & huiusmodi. Sed quia tu & infideles tui similes, has sacras autoritates nõ recipitis. Idcirco per euidentiam rationis oportet vos de hoc conuincere. Ex multis enim saltẽ ex duobus eui dẽter patet essentialis differentia inter regna mundana, seu tẽporalia & regnũ Christi seu Ecclesię, quorũ vnum summitur ex potestate tradita summo principi Ecclesię, scilicet summo Põtifici. Ordinatio enim populi, secundũ sententiã Phil. in 3. Polit. pręcipuè pẽdet ex maximo principatu. Cõstat autem, quòd maximus principatus Ecclesię in potestate consistit summi pontificis. Quæ quidem potestas est ligandi animas atq; soluendi: secundum, quam summus Pontifex & Ecclesia creditur à fidelibus habere claues Regni cælorum, vt habetur Matthæi 16.

Quare Ecclesia regnũ cælorum dicatur.

Ex duobus ostẽditur inter diuersitas inter regna mundana & regnum Ecclesiæ.

Ioã. 18. f. 36.

Phil. 3. Polit.

Matth. 16. c. 19.

Sed

Sed constat, quòd talis potestas non est mundana seu temporalis, neque similis potestati Imperij Romani, vel aliorum Regnorum, sed omnino ab eadem separata, sicut res corporalis à spirituali.

SAVLVS. Licet in tuo euãgelio, hæc potestas ligandi atq; absoluẽdi animas asseratur tuo Summo Pontifici tradi, non tamen hoc à me creditur, nec à doctoribus meis, & ideo fruſtra cõtra me, talẽ autoritatẽ allegas.

PAVLVS. Bene credo quòd tu & tui similes non credunt, prædictam potestatem clauium fuisse datã Ecclesiæ Christi, seu Summo Põtifici, licet forte hoc posses reperire per diligẽs scripturarum scrutinium. Legitur enim Isaiæ. 22. Dabo clauem domus Dauid super humerũ eius, & aperiet & non erit qui claudat: & claudet & non erit qui aperiat. Quæ verba recte intelligẽti adhoc adaptantur, sed siue ea sic intelligas siue nõ nõ curo ad præsens. Sufficit enim mihi ad assignandam differentiam essentialem inter regnum Romanorum & regnum Ecclesię: quia regnum Romanorũ in virtute armorum & secularium legũ dominabatur orbi, vt in suis historiis est manifestum: Regnum autem Ecclesiæ Christi, per potestatem Põtificalem supradictam suos regit subditos, & hoc sufficit ad ponendam distinctionem inter potentiã Romani Cæsaris & Summi Pontifi-

Isai. 22. f. 22

Romanorũ Regnum in potestate armorum fundatum est, Regnum vero Ecclesiæ per potestatem pontificalem.

cis potestatem, in tantum quòd non possunt dici vnum & idem Regnum, sicut nec in rebus naturalibus illa quę propriè & per se habent diuersas potẽtias, nõ possunt dici vna & eadem res.

CAPITVLVM. VIII.

In quo ostenditur, quòd Summus Pontifex, in quo principaliter residet Ecclesiastica potestas, licet quandoque vtatur mundana seu temporali potestate, scilicet armorum potentia & huiusmodi, non tamen talis potestas est essentialis sed accidentalis.

SAVLVS.

LIcet verum sit quòd Sũmus Põtifex tuus dicatur, vti potestate ligandi & soluendi animas, quam quidem potestatem secũdum te veraciter habet, secundum me autem iactat se habere quod nõ habet: quomodocumque tamẽ rei veritas in hoc se habeat manifestum est, quòd ipse summus Pontifex tuus etiã vtitur armorum potestate & legum suarum, quæ humanæ sunt, institutiones. Ex quo manifestũ est, quòd eius potestas est mundana sicut potestas Cęsaris, à quo scilicet, Cęsare talẽ potestatẽ mũdanam accepit, sicut & imperialẽ autoritatẽ. Vnde & idẽ regnum dici debet, sicut eadem potestas est quæ per successionem gratuitę donationis processit à Constantino in Siluestrum, & eius successores cum potestate ipsius donantis.

Obiicit quod summus Pontifex eo quod vtatur armorum potestate sit eius potestas mundana.

PAVLVS. Licet verum

P est

Universidad de Deusto
Biblioteca

Potestas Summi Pontificis essentialiter non est temporalis, licet accidentaliter quandoque vtatur armis. Duplex potestas essentialis & accidentalis.

est quòd summus Pontifex vtatur quandoque armorum potestate: ex hoc non sequitur quòd eius potestas essentialis sit mundana vel temporalis. Nam sicut in rebus naturalibus frequenter videmus vnam & eandem rem habere duas potestates: quarum vnam habet ex forma sua specifica, & illa est propriè essentialis potestas sua, aliam vero habet accidentaliter ex aliquo extrinseco superuenienti suæ essentiæ, & illud tale non est proprium rei nec principale in ipsa, quia potest adesse vel abesse præter ipsius rei corruptionem, sicut sunt accidentia. Sic pari modo considerandum est circa Ecclesiæ Christi potestates: nam illa potestas pontificalis Ecclesiæ, scilicet, ligandi & soluendi animas, est potestas eius essentialis & propria. Aliam verò potestatem quam exercet in vi armorũ & huiusmodi nõ est potestas Ecclesiæ essentialis, sed accidentalis, vnde ex hoc quod huiusmodi potestate accidentali vtatur, scilicet mundana, non potest dici vnum & idem Regnum cum Regno Romanorum. Nam potestas mundana in Cæsare erat essentialis & propria, per solam enim illam dominabatur & regebat subditos suos. Secus est in Ecclesia Christi, in qua talis potestas mundana est merè accidentalis & non essentialis, vt dictum est.

Potestas Ecclesiæ, ligandi & soluendi est essentialis & propria Ecclesiæ.

CAPITVLVM. IX.

In quo ostenditur, quòd Ecclesia habuit suã esse perfectum, scilicet spirituale tempore Apostolorum, & aliorum discipulorum, antequam potestatem temporalem à Cæsare accepisset.

SAVLVS.

EX quo tunc concedis quod vtraque potestate prædicta vtitur Ecclesia tua, scilicet, mundana & pontificali: vnde posses mihi ostendere quòd hæc potestas Pontificalis sit essentialis sibi, & quod potestas mundana sit sibi accidentalis: oportet enim quòd hoc mihi ostendas clarè, vt possis tuum intentum fundare.

PAVLVS. Quòd potestas temporalis seu mundana sit in Ecclesia accidentalis manifestè patet, ex hoc: nam quicquid aduenit rei post suum esse perfectum, est ei accidentale: omne enim tale potest adesse & abesse preter sui corruptionem, vt est manifestum, sed potestas mũdana & temporalis aduenit Ecclesiæ post suum esse perfectum seu completum, ergo, &c. Assumptum patet ex hoc quod Ecclesia Christi habuit suum esse perfectum à tempore passionis ipsius Christi, quando solam potestatem pontificalem habebat, in quo statu durauit per magnũ tempus, vsque ad Constantinum, & tunc mundanam seu tẽporalem potestatem à Cæsare habuit prout tu dicis. Ex quo est

Ecclesia habuit summum esse perfectũ à tempore passionis Christi quãdo potestatẽ Pontificalẽ habuit.

Mundanã potestatẽ à Constantino accepit Ecclesia.

est manifestum, quòd potestas illa temporalis seu mundana accidentalis est in Ecclesia, cùm post suum esse perfectum habuit illam.

Arguit probando quòd status Ecclesiæ vsque ad Constantinum erat abselus.

SAVLVS. Quomodo potes asserere quòd Ecclesia tua habuit suum esse perfectum tẽpore Apostolorum & aliorum discipulorum tui Christi, antequam potestatem mundanã seu temporalem à Cæsare accepisset: hoc enim est manifestè falsum, tãquam inconsonum omnibus historiis de hoc loquentibus. Constat enim etiam per tuos historiographos, quòd à tempore passionis Christi tui, vsque ad tempus Cõstantini Imperatoris inclusiue, omnes isti, super quos nomẽ Christi tui inuocabatur viuebant abiectè, & sub magnis persecutionibus tã Iudæorum quam Gentilium, intantum quòd nomen Christi tui & suorum erat apud omnes execrabile, & omnes sui fideles à cæteris nationibus affligebantur vsque ad mortem: ita quòd non solùm dominio carebant, sed etiam erant deterioris conditionis quam alii serui. Serui enim a dominis suis tuebãtur ne occiderentur ab aliis, sed Christiani pro tempore supradicto existentes, etiam à dominis suis torquebantur, & vsque ad mortem per varia tormenta occidebantur. Vnde ridiculum videtur dicere, quòd Ecclesia Christi tui habuit suum esse perfectum tempore Apostolorum & aliorum discipulorum prout tu dicis. Sufficeret enim tibi dicere quòd Ecclesia tui Christi in illis tẽporibus incipiebat, quasi non habens totius sui esse perfectionem: sed tunc incœpit habere suum esse perfectum cùm potestatem tẽporalem seu mundanam à Cæsare accepit. Vnde illa potestas à Cæsare accepta propriè dicitur essentialis in tua Ecclesia: per illam enim suũ perfectum esse habuit, sicut etiam hodie per illam habet suam perfectam dignitatem, prout est notum rectè veritatem considerantibus. Vnde patet, quòd Regnum Ecclesiæ Christi tui, & Regnum Romanorũ cuius potestatem temporalem accepit, per quam nomen regni accipere, successione gratuita habuit, est vnum & idem Regnum vt dicebam.

Ecclesia per quatuorcentos annos vsque ad tempora Siluestri, fuit maximè afflicta ex hoc tamen nõ habetur quod careat sua perfectione.

PAVLVS. Concedo tibi, quòd Apostoli & alij discipuli Christi, à tempore passionis sue vsque ad tempus Siluestri Papæ, quod quidem tempus durauit per 400. annos & vltra, in toto illo tempore valde abiectè viuebant, & in magnis periculis & tormentis, vsque ad sanguinis effusionem vitam suam consumabant, nullum dominium tẽporale habentes, sed durissimã patientes seruitutem. Sed ex hoc non sequitur quòd concludere intendis, scilicet quod Ecclesiã Christi non habuit suum perfectum esse, seu suam dignitatem perfectam, vsque ad hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ex eo quod fuerit Ecclesia afflicta, nō sequitur illam nō habere summ esse perfectum.

quod temporalem potestatem à Cæsare accepit. Nam vt tibi superius, si memor es, dixeram, bona per Christum promissa, spiritualia sunt tantum, non temporalia, quæ quidem bona, scilicet spiritualia, excedunt in dignitate & vera vtilitate omnia temporalia bona. Vnde quia potestates seu regna humana, mere temporalia sunt: idcirco, vt iam tibi dixeram, Christus fatetur nō pertinere ad ipsum in suo primo aduentu regnum mundanū.

Ioā.18.f.36. Vnde Ioan. 18. Regnum meum nō est de hoc mundo. & de hoc expressius loquens discipulis suis, de maioritate contendentibus. Lucæ. 22. sic dicit: Reges gentium dominantur eorū, &qui potestatem habent, benefici vocantur: vos autem nō sic, sed qui maior est in vobis, sit sicut qui ministrat, &c. Ex quo patet, quòd dignitas Ecclesiastica, propriè loquendo non in maioritate temporali consistit: nec soiùm in hoc, sed in aduersitatibus mūdi pro nomine Christi patienter tollerandis, dignitas Ecclesiastica propriè prosperatur. Vnde quidam doctor de nostris antiquis dicebat: Hoc proprium habet Ecclesia, vt dū persecutionem patitur floret, dū opprimitur crescit, dum cōtemnitur proficit, dum lēditur vincit, dū arguitur intelligit, tunc stat dum superari videtur. Hæc ille.

Lucæ.22.f.25.

Hilar.lib.8. de Trini. *Ecclesia floret in persecutionibus.*

CAPITVLVM X.

In quo ostenditur, quòd Christus docuit verbo & exemplo, quòd beatitudo humana consistit in contemptu terrenorū, & adhesione ad cælestia: quam doctrinam eius veri discipuli secuti sunt: & quod in primitiua Ecclesia, quando nullam potestatem mundanam fideles habebant, perfectiores viri vt plurimū inueniebantur in Ecclesia, quam nunc, quando regnis & potestatibus mundanis Ecclesia abundat. Ex quibus cōcluditur, quòd regnum Romanorū & regnū Christi, seu Ecclesiæ nullo modo sunt idem sed diuersa.

SAVLVS.

NON alleges mihi rogo dolores tuos, quia scis nullam habent autoritam apud me, nisi fortè in quantum rationem continent.

Homini cōtra se dicenti semper creditur in iudicio forē si, non tamē pro se.

PAVLVS. Scire debes, quòd in Dialecticis disputationibus, vel in iudiciariis altercationibus contentiosis semper creditur homini contra se, licet non credatur ei pro se: & ideo cum Christus noster & sui discipuli concedant ad ipsos nō pertinere regna nec dominia temporalia, sed potius persequutiones & maximas tribulationes sustinere, manifestum est quod in hoc sit credēdum sibi, cum sit cōtra eos, presertim quia quòd de hac materia verbo dixerūt, operis testimonio comprobauerūt.

SAVLVS. Declara mihi ista quę dicis, scilicet, quòd magister tuus & eius discipuli verbo docuerūt & facto ostenderunt.

PAV-

Verbo & opere docuit Christus Beatitudinem, non in bonis temporalibus, sed in eorum cōtemptu, & in persecutionibus patienter, pro Christo tolerandis consistere.

PAVLVS. Quod autem magister meus Christus docuit, clarè & publicè quòd beatitudo quæ est vltimum à rationabili creatura desiderabile, non solū nō consistebat in bonis tēporalibus, sed potius in temporalia bona amittendo seu odiendo: & persecutionem vsque ad mortem pro suo nomine sustinendo, manifestè patet ex hoc. Nā in suo principali sermone quem in monte ore proprio discipulis & multitudini populorum prædicauit apertè dixit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum:

Matt.5.a. Beati qui lugēt: Beati mites, &c. & infrà: Beati eritis cùm persequuti vos fuerint homines, & cum separauerint vos, &c. in quibus & multis aliis manifestè docuit, quòd beatitudo, quod est vltimum desiderabile, non in bonis terrenis, sed in cælestibus consistit: & per consequens discipulos suos in quibus Ecclesiæ fundamenta consistunt, ad hanc beatitudinem spiritualem dirigebat, quæ in contemptu terrenorum pro amore cælestium cōsistit. Quam quidem doctrinam ipse Christus, exemplo manifestè per vitam suam, & mortem cōfirmauit sacratissimam: quod in processu primitiuæ Ecclesiæ, scilicet, à tempore Apostolorū, vsque ad tempus Siluestri Papę maximè claruit, quādo nulla potestas mundana erat apud fideles, & tamen tunc Ecclesia maximè prosperabatur in spiritualibus bonis. Florebat enim in frequentibus & triumphalibus martyriis, cum pro fide Christi sustinenda omnes summi Pontifices, qui fuerunt à Petro, vsq; ad Siluestrum, qui fuerunt 35. numero ferè, & multitudo magna prælatorum & religiosorū, & etiam simplicium vtriusque sexus, pro Christi nomine tormenta, & tyrannorum rabiem, vsque ad acerbissimam mortē gaudenter sustinebant. Ex quibus manifestabatur quod virtus fidei & charitatis, quæ sunt vera & maxima bona spiritualia in Ecclesia Christi in eodem tempore maximè abundabant, & sic patet quod Ecclesia Christi plus prosperabatur in bonis spiritualibus tempore illarū persequutionum, quādo temporalem potestatem non habebat, quam cū postea fideles Christi magnas potestates sæculares & mundana dominia obtinuerunt. Nunc enim & si virtutes per misericordiam diuinam nunquam ex toto deficiunt in Ecclesia, non tamē sub eodem feruore & gradu cōmuniter reperiuntur, sicut in primitiua Ecclesia quando humiliter absque tēporalibus dominiis cursum huiusmodi vitę finiebant. Ex quo patet manifestè quod tibi dicebam, scilicet, quòd Ecclesia Christi iam in suo esse perfecto & complero erat, quando sibi aduenit temporalis potestas, & sic talis potestas in Ecclesia non propria seu essentialis, sed accidentalis est, vt ex

Ecclesia martyribus florebat.

A Petro vsque ad Siluestrum triginta & quinque Pōtifices fuerunt omnes martyres.

Virtutibus fidei & charitatis proficiebat Ecclesia.

Ecclesia, in spiritualib⁹ maximè ditabatur quā do ei temporalia deficiebant.

Virtutes licet nunc in Ecclesia sint, non tamen cum tāto charitatis feruore.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De donatione Constantini grauissima quæstio versatur, quæ adhuc sub iudicibus est.

dictis patet. Et nota quòd, secũdum opinionem quorundam iurisperitorum, Constantinus nõ potuit transferre dominium tẽporale seu imperiale summo Põtifici: secũdum alios vero licet hoc potuerit, nõ tamen debuit: sed quicquid sit de hoc, si Ecclesia Christi, scilicet summus Pontifex cum suo sacro Colegio, & sancta Synodo vniuersali approbante, dimitterẽt seu renũtiarẽt libere dominia seu potestates seculares, similiter & possessiones & omnia quæ Ecclesia olim habuit à Cõstantino Cæsare, sic quòd Ecclesia remaneret omnino ab huiusmodi temporalibus, sicut tempore Apostolorũ expedita, nõ credo quòd alicui vero catholico esset dubium, quin Ecclesia Christi esset tantę dignitatis & verè perfectionis sicut nunc est. Ex quibus patet, quòd huiusmodi mũdana dominia possunt adesse & abesse, Ecclesię Christi sine ipsius corruptione, & sic sunt ei accidẽtalia. Secus est de Regno seu Imperio Romanorum, à quo si potestates temporales remouerentur, Regnum remaneret penitus destructũ: & ideo manifestũ est, quòd Regnum Romanorũ & Regnũ Christi seu Ecclesiæ nullo modo sunt idẽ, sed diuersa prout tibi proposui.

Ecclesia sine temporalibus relictis esset in te dignitatis sicut nũc est, nũ tamẽ esset tanæ potentiæ ad coherẽdos rebelles (quod maximè expedit) vt nunc est.

CAPITVLVM. XI.

In quo ostenditur, quòd per cornu paruulum affixum quartæ bestiæ non intelligitur Christus noster, prout Iudæi falsè exponunt.

SAVLVS.

LIcet verum sit, quod Regnũ Romanorum & Regnũ Ecclesiæ Christi tui, non sint omnino idem sed diuersa, Regnum tamen Christi tui seu Ecclesiæ sue habet quãdam dependentiã cum Imperio Romano, quod propriè in reuelatione facta Daniel. 7. de quatuor bestiis significãtibus quatuor Regna suprà dicta significatur. In ipsa enim visione per quartam bestiam secundũ omnes intelligitur Regnũ Romanorum. In qua quidẽ quarta bestia cornu paruulũ apparuit, quod videtur propriè figurare Regnũ Christi tui seu Ecclesiæ suę, vt patet ex multis. Primò quia Regnũ Ecclesię tui Christi habuit initiũ infimũ, seu humile: quod patet de Christo tuo, qui vitam pauperẽ gessit. Similiter de Ecclesia tua primitiua, eius vestigia sequente, prout tu suprà affirmasti, quæ quidẽ paupertas seu humilitas figuratur in prædicto cornu, cũ dicitur de eo quod est paruulum. Ex quo patet quòd illud cornu non erat ita magnum sicut alia cornua bestiæ, sicut nec tua Ecclesia habuit, tam magnum initium in potestate, sicut alia quatuor Regna. Secundò, quia cornu istud paruulum erat fixum in quarta bestia, in quo manifestè figuratur Ecclesię tuæ colligatio cum Imperio Romano: quæ quarta bestia est & eius deriuatio ab eo, vt factum est in Constantino & Siluestro. Tertiò quod maius & fortius est, quia Christus tuus manifestè docuit multa denotãda pluralitatem in diuinis, exprimendo tres personas distinctas, realiter esse in diuinis: quod est manifestè non solũ contra vnitatem diuinam, quę etiam à Prophetis demonstratur vel saltem conceditur, sed etiam contra auDeut. 6. a. 4 toritatem diuinæ scripturæ expressam. Deuter. 6. Audi Israel Dominus Deus tuus vnus est. Similiter edocuit identitatẽ Dei & hominis, intãtum quòd ipse Christus tuus, qui verus homo erat, etiam secundum te fatebatur, se verum esse Deum, quod tu concedis & prædicas: quod est contra summam simplicitatẽ diuinam quæ etiam ratione naturali à Philosophis demonstratur. Ideo propriè figuratur per prædictum cornu, de quo dicitur in prædicta reuelatione Danielis: Et sermones contra Excelsum loquitur. quid enim per Excelsum intelligi debet in hoc loco, nisi ipse Deus, de quo Psalmus: Excelsus super omnes gentes Dominus. Quid magis contra Deum quis loquitur, quam qui contra suam summam simplicissimam vnitatem pluralitatẽ rerum distinctarum ei attribuit. Similiter & corporalitatem, seu humanitatem creatam in Deum creatorem assumi, & hominem verum Deum asseruit: & sic patet manifestè quod Christus tu⁹ sermones contra Excelsum loquutus est. Similiter multa docuit contra legem Mosaycam, & contra eius doctores, qui quidẽ erant Pharisæi ipsam legem Mosaicam docentes, & ad literam obseruãtes, vt patet per processum Euangelij tui, & potius constat per euidentiam facti. Nã tu & fideles qui Christi tui vestigia sequimini totam legem Mosaicam frangitis, negligẽdo præcepta in eadem contenta lege, tã affirmatiua quã negatiua, vt discurrendo per singula patet, & sic de magistro tuo prænuntiatur in Daniele: Putabit quod possit mutare tempora & legẽ. Vnde notanter dicit, putabit quòd possit mutare, quia secundũ rei veritatẽ solius Dei est mutare legẽ quã ipse condidit. Vnde licet hoc putauit non tamen potuit hoc facere eo modo quo dicitur: Illud possumus quod de iure possumus. Dicitur autem quòd putauit, quòd possit mutare tempora. Nam Christus tuus asseruit quòd tempus aduentus Saluatoris impletũ erat tempore suo, quod tamẽ non est verũ, quia saluator noster nondum venit: & sic vides manifestè quòd Christus tuus est ille qui sermones contra Excelsum loquitur, & putabit quòd possit mutare tempora & legem, & perconsequens illę est propriè figuratus per cornu paruulum, quod apparuit in quarta bestia, quod destruendum est simul cum eadem bestia quarta, scilicet Romano Imperio, per Regnum Messiæ venturi quẽ firmiter specto, vt in eodem cap. Danie. habetur:

Nititur probare cornũ paruulum, quarta bestia affixũ, regnũ Christi figurare quod probat.

Dan. 7. a. 16

Primo.

Secundo.

Tertio.

Dan. 7. g. 25

Psal. 46. a. 3.

Arguit Christi legis Mosaicæ, fuisse præuersorẽ.

Dei solũ est mutare leges, quas ipse tulit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Danielis visio de quarta bestia in 7. cap. contẽta intelligẽda est de aduentu Christi ad iudicium.

PAVLVS. Si bene consideras verum sensum verborum Danielis, quæ allegas, non rectè ea exponis sed extortè. Constat enim in iis quæ sunt dicta supra quòd hæc visio Danielis de quarta bestia, in 7. cap. contenta, in qua quarta bestia ex toto destruenda prænuntiatur, & filius hominis prophetatur veniens in nubibus cæli, &c. totũ hoc intelligitur implendum in aduentu Christi secũdo, in quo venturus est in maiestate sua & potestate magna ad iudicium: non autem de primo aduentu, in quo humiliter non potestate mundana, sed tanquam lapis abscissus sine manibus denuntiatur venturus. Vnde non potest Christo secundum primum suũ aduentum applicari, quòd figuretur in cornu paruulo affixo, in quarta bestia. Item de hoc cornu paruulo legitur in eodem capit. quod faciebat bellum cum sanctis, seu contra sanctos & prẽualebat eis, quod nullo modo potest verificari de Christo, de quo nusquam legitur fecisse bellum, præsertim cõtra sanctos.

Bellum est inter partes ad inuicem dimicantes.

Replicat & dicit, quod bellum contra sanctos facere, est bellum Iudæis indicere.

SAVLVS. Quòd Christus tuus fecerit bellum contra sanctos, exponitur secũdum doctores nostros, eo quod fecit bellũ cõtra Iudæos, quibus præualuit, quia occasione sua, vt supra dicebã, dispersi & abiecti & quasi destructi sunt.

PAVLVS. Licet verum sit quòd Iudæi sunt dispersi & quasi destructi, occasione Christi nostri, eo quod non receperunt eum, sed potius repulerũt & occiderunt: ex hoc tamen nõ sequitur quòd Christus fecerit bellum contra eos: bellum enim non dicitur nisi vbi sit pugna inter partes adinuicem dimicantes, quod hactenus non legitur factum inter Christum seu suos fideles & Iudæos.

SAVLVS. Expositio mea de isto cornu paruulo principaliter fundatur in hoc, quod de eo dicitur: Sermones cõtra Excelsum loquætur, & putabit mutare tempora & legem, &c. quod rectè applicatur Christo tuo, modo supradicto, inquantum loquutus est contra vnitatẽ Dei, & contra eius summam simplicitatẽ. Similiter putauit mutare legem Mosaicam, & tempora præfinita ad aduentum Messiæ. Vnde de istis volo, quòd satisfacias mihi, si potes aliis dimissis: in istis enim pendent ea quę sunt principalia in tota controuersia nostra.

Harum rerum declarationem remittit autor ad Distinctionem sequentem.

PAVLVS. Verum dicis in hoc quod in his quæ obiicis cõtra Christum nostrum principaliter pendet nostra controuersia: & ideo de istis est diligenter agẽdum. Vnde expediti de hac distinctione in qua sumus, placet mihi quòd discutiamus de singulis supradictis.

CAPI-

CAPITVLVM XII.

In quo ostenditur, quòd per cornu paruulum supradictum intelligitur Antichristus, secũdum veram catholicorum expositionem.

SAVLVS.

HOC quidem opto, sed volo vt prius dicas, quomodo exponitur illud de cornu paruulo, secundum doctores tuos, & sic expediti de huiusmodi reuelatione Danielis ad supradicta, quæ in hac materia magnę arduitatis sunt Deo disponente accedamus.

Arguit contra secundũ suppositum.

PAVLVS. Ad declarationẽ huius quod petis, duo sunt præsupponenda. Primum est in visione in 7. cap. Danielis, contenta de aduentu Christi secundo, & de eius effectu, circa mundanã potestatem pœnitus auferendam, de quo ibidem agitur, vt supra ostẽsum est in 3. capit. huius distinctionis. Secundũ est, quod per quatuor bestias in hac visione contẽtas designãtur omnes potestates tyrãnicę famosę, quę fuerunt & erunt à principio mũdi, vsque ad finem. Prima enim bestia in secunda ætate incœpit à Nembroth qui fuit primus oppressor hominum, & qui primo regnauit in Babylonia & Chaldæa, vt habetur Genes. 10. Quę quidem potestas tyrannica cõtinuata est per Assyrios & alios, vsque ad Nabuch. Per quartã verò bestiam designatur tota potestas tyrannica & mundana, incipiendo à Regno Romanorũ, vsque ad finem mundi, seu vsq; ad Antichristum inclusiue.

Per quatuor bestias Danielis, quatuor tyrannica potestates designãtur.

Prima bestia Nembroth, qui primus regnauit in Babylonia & Chaldæa. Gen. 10. b. 10.

Potestas tyrannica Nẽbroth continuata fuit per Assyrios, vsque ad Nabuc.

SAVLVS. Circa illa quæ primo præsupponis, replicare non intendo, quia supra de hoc habuimus colloquium, in capitulo per te allegato, sed ad præsuppositum tuum secundum aliqua videntur dicenda, & specialiter contra illud quod dicis significari per primam bestiam. Nam secundum planum sensum literæ Danielis, prima bestia nõ videtur incipere nisi à Nabuch. sicut & in visione statuæ, prima pars illius statuę, scilicet caput, quæ correspondet primæ bestiæ à Nabuch. incœpit, cui Daniel dicebat: Tu es caput aureum, &c. Danie. 2. Similiter ergo videtur dicendum de prima bestia, quòd, scilicet incœpit à Nabuch. non autem à Nẽbroth, de quo non fit mentio in istis reuelationibus Danielis. Item de hoc quod dicis quod potestas tyrannica per Nembroth incœpta, continuata est per Assyrios & alios vsque ad Nabuch. non allegas aliquam autoritatem seu rationẽ in quibus hoc fundes. Et ideo præsuppositum tuum in hoc manet sine fundamento. Item in hoc agimus, ad habendam veram expositionem de cornu paruulo fixo in quarta bestia, ad quod nihil refert an prima bestia incipiat à Nembrot, prout tu dicis, vel à Nabuchdo. prout litera videtur sonare. Superfluum videtur ergo hoc introducere de extensione significati per pri-

Dan. 2. f. 38.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mam bestiã, quod nihil facit ad propositum.

PAVLVS. Inter expositores nostros quidã sunt, qui per primam bestiam Regnum Chaldeorum significatũ dicũt incipere a Nabuch. sicut tu dicis. Secũdum alios verò incipit à Nembroth, vt dixi: quę quidẽ expositio, scilicet secunda, magis placet mihi, eo quod Nẽbroth fuit primus Rex in Babylonia & Chaldæa, vbi postea regnauit Nabuch. De quo quidẽ Nembroth singulariter & primo legitur, quòd fuit oppressor hominum. Quę quidẽ oppressio tantę ferocitatis fuit, quòd vtebatur in Prouerbiũ, vt habetur Gen. 10. Et quia ista quatuor regna, de quibus hîc fit mentio conueniũt in hoc quod quodlibet fuit affligẽs iustos seu fideles cum quadã ferocitate. Idcirco rationabile videtur, quòd cum de Chaldęis ageretur in quantũ fuerunt oppressores iustorũ seu fidelium, quod in tali narratione non prętermitteretur Nembroth, qui fuit primus Rex Chaldæorũ, & de cuius tyrãnica potestate prię facta fuit in diuinis scripturis mẽtio. Nec est simile quantum ad hoc de visione statuæ, quia ibi dictũ fuit, supra agebatur de hiis quatuor Regnis in quantum cõueniebant in cultu idolorum, in quo Nabuch. fuit principaliter excedens, voluit enim sibi vsurpare honorem diuinum, in tantum quòd fecit sibi statuam auream magnam, in qua adorare-

Regnũ per primam bẽstiam significatũ a Nẽbroth incœpit, qui fuit primus Rex in Babylonia & Chaldæa.

Gen. 10. b. 10.

Chaldæi oppressores iustorum fuerunt & Nẽbroth primus eorum oppressor.

Nabuchdo. voluit sibi diuinos honores impendi.

tur ab vniuersis populis mũdi, Danielis 3. cuius simile non legitur factũ ante ipsum Nabuch. Et ideo rationabile fuit vt ab ipso tanquam à capite inciperet figuratio idolatrarũ. In hac autem visione de quatuor bestiis in qua non agitur de idolatria sed de tyrannica potestate & ferocitate quatuor Regnorum prædictorum non immerito initium sumi debet à Nembroth Rege Babyloniæ, de cuius tyrannica ferocitate, primo facit diuina Scriptura mentionem, vt dictum est. Ad aliud verò quod obiicis dicens quòd nõ probo potestatem tyrannicam per Nembroth inceptam continuatam fuisse per Assyrios & alios vsque ad Nabuch. Dicendum quòd satis legitur de Senacherib Rege Assyriorum: qui quidem Assyrij exiuerũt de terra Sanaar, scilicet, Chaldæa, vt legitur Genes. 10. quòd inuasit multas regiones, & transtulit nationes de suis propriis patriis ad alienos, vt habetur Isaiæ. 18. & 19. Vnde præsumendum est, quòd etiam alij de illis partibus Orientalibus succederent imitatores huiusmodi tyrannicę ferocitatis, licet scriptura de his non faciat mẽtionem, eo quod non essent tantæ potestatis sicut Nembroth, & Nabuch. qui in hoc multum excedebant: propter hoc enim Regna ista figurantur per bestias monstruosas, vt puta in Leæna cum alis, quod non est in rerum natura, addedan. 3. a. 1.

Probat tyrãnicam potestatem per Nembroth incœptã, & continuatã per Assyrios vsque ad Nabuch.

Continuata fuit per Senacherib Assyrij exierunt de terra Sanaar, scilicet Chaldæa

Gen. 10.
Isai. 18. & 19.

ad denotandum quòd eorum ferocitas erat singularis tanquam monstruosa. De aliis verò intermediis oppressoribus seu tyrãnis, qui non ad tantũ ferocitatis gradũ attingebant, nõ fuit facta mẽtio, sed præsumẽdũ est, quòd non defuerunt oppressores, hominum in illis partibus ex quo non fuerunt principales oppressores deuicti vel superati per alios. Talia enim vitia ex quo incipiunt non consueuerunt cessare, nisi fortiter eis resistatur: quod non legitur factũ fuisse circa Chaldæos, vsque ad tempus Persarum, seu Medorum. Ad illud quod tu dicis quòd ad expositionem de cornu paruulo nihil refert, an prima bestia incipiat à Nẽbroth, vel Nabuch, &c. Respondeo quòd licet hoc non facit ad istud propositum de necessitate, facit tamen de congruitate. Nam si per primam bestiã significantur omnes tyrannicæ potestates à principio mũdi vsque ad Nabuch. inclusiuę: congruum est vt per quartam bestiam designentur omnes tyrannicæ potestates, incipiendo à Regno Romanorum vsque ad Antichristũ inclusiuè. Qui quidẽ Antichristus erit versus finẽ mundi. Congruum enim est, vt fines sermonum proportionentur suis principiis, seu initiis.

Tyrannicũ vitiũ semel incœptũ finem facere nescit, nisi [illegible]

Per quartã bestiam intelliguntur omnes tyrãnicæ potestates à Regno Romanorũ, vsque ad Antichristum inclusiuè.

SAVLVS. Dic ergo mihi, quomodo exponis hanc reuelationem circa quartam bestiam, cuius significationem dicis esse duraturam vsq; ad finem mũdi.

PAVLVS. Per quartam bestiam communiter secundum omnes intelligitur Regnũ Romanorum. Quæ quidem bestia quarta non nominatur proprio nomine sicut aliæ præcedentes, vt puta Leęna vel Pardus, & huiusmodi, eo quod ferocitas eius esset valde deformis propter magnam durationem temporis huius bestiæ. In qua quidem duratione varie & variè ferocitates contingerũt, & in futuro contingent: & ideo non bene possent per proprium nomen alicuius bestiæ designari. De seuitia autem huius bestiæ contra fideles dicit, quòd est terribilis & mirabilis & fortis nimis. Dicit enim de ea, quòd dissimilis erat cæteris bestiis, eo quod ferocitates præcedentiũ Regnorũ excedebat, quod satis patuit in persequutione fidelium tã Apostolorũ quam Martyrum. Quæ quidem persecutio à Nerone vsque ad Constantinum non cessauit, sed continuata est per quadringẽtos annos. Dicitur etiam de hac bestia quòd habebat cornua decẽ, per quę cõmuniter intelligũtur, decẽ Reges, in quos Reges secundũ quosdã Romanum Regnũ diuidetur ante mũdi finẽ, sic vt simul erunt decem Reges circa mundi finem. Potest etiam intelligi hoc de multitudine potestatũ, quę in processu temporis successiue fuerũt, & erunt in hoc imperio: & sumitur hîc numerus determinatus, pro indeterminato sicut Zachar. 8.

Quarta bẽstia non nominatur proprio nomine, vide causam.

Romani ferocitate cætera regna superabant.

Romanorũ persecutio duranit à Nerone vsque ad Constantinum, tempi quadringentos annos.

Appre-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Apprehendent decem homines de omnibus linguis gentium, per quod intelligitur multitudo hominum. Vnde per hæc decẽ cornua intelliguntur varia & diuersa Regna, quæ ab exordio Regni Romanorum vsque ad finem mundi in vniuerso erant regnatura, siue simul, siue successiuè: inter quæ posset intelligi regnum Mahometi, quod magnam partem occupat vniuersi. Inter quæ quidem cornua diligenter considerabat Daniel illud cornu paruulum, quod ortum est de medio eorum, per quod intelligitur Antichristus qui dicitur paruulus, quia erit de genere Iudæorum, qui iam à magnis temporibus, scilicet, à passione Christi, & citra sunt in maxima deiectione & vilitate. Et iste Antichristus desecẽsurus est ab eis, non à nobilibus eorũ, vt puta de tribu Iuda, vel de tribu Sacerdotali, sed de tribu Dan, de qua nunquam fuerunt Reges nec Sacerdotes seu doctores vel principes. Et ideo figuratur à Patriarcha Iacob. Genes. 49. In colubrem vel cẽraſtẽ quæ sunt animalia venenosa & pestifera, quod quidem cẽraste, dicitur esse animal venenosum, habẽs cornu in capite. Et sic verba Danie. in hoc loco possũt alludere verbis Patriarchæ supradictis. De ipso etiã cornu dicitur: Et ecce oculi quasi hominis erãt in cornu isto. quod dupliciter potest exponi. Vno modo ad excludendam ab eo diuinitatem, quasi dicat, licet antichristus faciet tanta mirabilia vt ab aliquibus credatur Deus, tamen erit homo purus. Alio modo potest exponi hoc quod dicitur, quasi hominis, ad excludendum ab eo rectam seu virtuosam humanitatẽ, quasi dicat: iste Antichristus, tanta diabolica fraude est imbutus, quòd non debeat dici homo, sed quasi homo. Dicit etiam de eo, & os loquens magnalia, quia iactando se de his quæ non potest facere, tam promittendo quàm minando magnalia loquætur. De isto cornu etiam dicit, quòd loquætur cõtra Excelsum, quia tota eius doctrina ephanda erit ad blasphemandum de Christo, qui est excelsus super omnes. Vnde & proprium nomen suum est Antichristus, id est, contra Christum. Dicitur etiã de eo quod putabit mutare tẽpora & leges. Nam tẽpus quod fuit assignatũ ad aduẽtum Christi, primũ per 70. hebdomadas Danielis, quod iam transiit in præteritum, vt dictũ est, putabit mutare in futurum, vt ipse Antichristus credatur venire in tẽpore assignato per Prophetas, vt sic habeatur pro vero Christo, quod est falsissimum. Similiter putabit mutare legem gratiæ, scilicet Euangelicam, in cerimonias legales, quę post passionẽ Christi & sui Euãgelij diuulgationem sunt mortiferæ: illas putabit mutare, id est, viuificare: quod quidẽ cornu similiter cũ quarta bestia in qua

Per decem cornua decẽ Reges designantur, vel per decem multitudo potestatum intelligit numerus determinatus, proinde terminato. Zac. 8. d. 23.

Mahometi vnum ex decẽ cornibus.

Antichristus cornu paruulum, quia vilis.

Antichristus de tribu Dan.

Genes. 49. c. 17.

Ceraſtes cornu habẽs in capite.

Concordat duas Prophetias, scilicet, Iacob, & Danielis.

Antichristus quare quasi homo dicatur.

Antichristi doctrina.

qua est affixum interibit: quod significat totam potestatem tyrannicam per verum Christum, ad iudicium venientem destruẽdam & tradendam ad comburẽdum igni, scilicet infernali, & tunc iudicium sedit, & libri aperti sunt. Ista & plurima alia quę ad expositionem huius visionis Danielis, specialiter circa quartam bestiam pertinent traduntur à doctoribus nostris, quę licet propriè consonent literæ & veritati, non tamẽ allego ea contra te vt arguens. Scio enim quòd posses negare multa de his quæ dicta sunt, sed vt scias quomodo expositores nostri istam exponunt prophetiam. Vnum tamen ex dictis accipio quod facit contra te, quod nullo modo negare posses, scilicet, quod hoc cornu paruulum de quo dicitur: quod loquętur contra excelsum & putabit mutare tempora & legẽ, erit circa diẽ iudicij & finẽ mũdi, vt manifestè litera testatur. Vnde nullo modo posset hoc intelligi de Christo nostro, prout tu intendebas, à cuius tempore natiuitatis transiuerunt 1432. anni, à natiuitate sua, & nondum statim finis.

CAPITVLVM XIII.

In quo ostẽditur, quid ex hoc quod dicitur de cornu paruulo, quod loquætur cõtra excelsum, & putabit mutare tẽpora & legem. Quæ verba falsè Iudei applicant ad verum Christum, sumitur ordo ad tractandum de quibusdam, quæ sunt magnæ arduitatis in hoc opusculo.

SAVLVS.

QVICQVID sit de tempore aduentus seu apparitionis istius cornu paruuli, ad huc video quòd illa quæ de ipso cornu dicuntur propriè adaptantur Christo tuo, specialiter illud quod dicitur de eo, quòd loquætur contra excelsum, & putabit mutare tempora & legem. Christus enim tuus contra vnitatem Dei & summam eius simplicitatẽ loquutus est. Similiter & putabit mutare legem Mosayca, &c. Et ideo si vales respondemihi ad ista, quę sunt maioris arduitatis, quam quæcumque alia inter me & te tractanda.

Arguit Christum mutasse tempora & legem.

PAVLVS. Verum est vt dicis, quòd ista sunt diligenter inter me & te discutienda. Et ideo conuenit, quòd de singulis eorum per se inter nos tractetur, & detur ordo tractandi, scilicet, de quo primo, & de quo secundo, & sic de aliis: quem quidem ordinem ad tuum beneplacitum committo.

Ex argumẽti propositione elicio ordinem discendorum, in sequenti distinctione.

SAVLVS. Quia nostra cognitio communiter procedit à magis notis ad minus nota. Ideo ordo tractandi seu discutiendi prædicta, quem mihi committis videtur talem esse debere, scilicet, vt prius de mutatione legis Mosayce, quam tuus Christus putauit mutare agamus: deinde de pluralitate quã docuit esse in diuinis: consequenter de incarnatione seu incorporatione Dei: quæ omnia

A magis notis ad minus nota.

sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt manifestè cõtra scripturas diuinas.

PAVLVS. Placet mihi, quòd iste ordo teneatur. Et ideo dic de primo.

Distinctio octaua de Scrutinio scripturarum, circa innouationem diuinæ legis tempore Messiæ. Et continet sexdecim capitula.

In capitulo primo ostenditur, quòd legi Mosayce posset aliquid addi vel diminui, licet per aliquas autoritates Iudæi, nituntur oppositum probare.

In capitulo secundo ostenditur, quòd Deus promisit dare populo Israelitico nouam legem, aliam à lege Mosayca.

In capitulo tertio ostenditur, quòd lex noua, scilicet lex Messiæ, est excellentior respectu legis Mosayce, & quòd lex Mosayca dicitur, esse vana respectu legis Messiæ, nec ex hoc tollit, quòd lex Mosayca nõ sit sancta & à Deo data.

In capitulo quarto ostenditur, quòd Deus suscitaturus erat de medio Israel alium Prophetam legislatorem præter Moysen.

In capitulo quinto ostenditur, quòd licet in aliquibus præceptis Mosayce legis videatur dici, quòd sunt in perpetuum obseruanda: tamen secundum Hebraicam veritatem hoc non est intelligendum de perpetuitate absoluta, sed tantummodo limitata secundum durationem debitam Mosayce legis.

In capitulo sexto ostenditur, quòd terminus durationis legis Mosayce est lex noua, quæ data est per Christum, & quod lex Mosayca non obligat vltra illum terminum, quantum ad ea quæ in ipsa lege Mosayca continentur, quæ non sunt de lege naturæ, & quòd ex hoc non sequitur, quod lex Mosayca non fuerit à Deo data.

In capitulo septimo ostenditur, quòd licet lex Mosayca quo ad plurima præcepta in eadem contenta, non obligat tempore legis nouæ, est tamen perutilis ad multa, quia omnia in eadem contenta ad nostram doctrinam scripta sunt.

In capitulo octauo ostenditur, quòd in duobus præceptis de dilectione tota lex pendet & Prophetæ, secundum sententiam Saluatoris.

In capitulo nono ostenditur, quòd secundum quosdam doctores Talmudicos, multitudo præceptorum Mosayce legis in paucis, vel etiam in vnum consistunt, quod etiam concordat cum dicto saluatoris supradicto.

In capitulo decimo declaratur, de quibus mãdatis Mosayce legis intelligendum est verbum Christi dicentis: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Matth. 19. cap.

In capitulo vndecimo ostenditur, quæ sint illa præcepta Mosaicæ legis, quæ dicuntur moralia, quorum duratio est perpetua in hac vita, & quæ sint iudicialia seu cærimonialia, quorum duratio in lege noua terminatur,

In capitulo duodecimo ostenditur, quòd cærimonialia & iudicialia præcepta, sunt quædam determinationes moralium præceptorum, & quòd illa licet sint instituta à Deo tamen sunt mutabilia autoritate diuina sine præiudicio immutabilitatis ipsius Dei. Quæ quidem mutatio cærimonialium & iudicialium habetur etiam per doctores Talmudicos.

In capitulo decimotertio ostenditur, quòd

quòd fideles Christi non sunt redarguẽdi de transgressione præcepti de idolatria, eo quod adorãt sculptilia & imagines, contra Iudæos qui eos communiter Idolatras esse existimant.

In capitulo decimoquarto ostẽditur, quòd fideles Christi non sunt transgressores præcepti de obseruatione Sabbati, prout Hebræi falsè existimant, & quòd dies Dominica successit Sabbato in hac obseruatione.

In capitulo decimoquinto ostẽditur, quòd præceptum de circuncisione corporali non obligat fideles Christi, sicut Iudæi falsè existimant, sed cessat cum aliis cærimonialibus veteris legis.

In capitulo decimosexto ostenditur, quomodo intelligendum sit illud verbum Malach. vltimo: Mementote legem Moysi serui mei.

CAPITVLVM I.

In quo ostenditur, quòd legi Mosayce posset aliquid addi vel diminui, licet per aliquas autoritates Iudæi nituntur oppositum probare.

SAVLVS.

Arguit in lege Moysi non esse aliquid innouandũ addẽdo seu minuendo.

SCrutando scripturas reperio quòd lex diuina quæ data fuit per Moysen, non erat innouanda, nec mutanda, cùm præceptis eius non esset aliquid addendũ seu diminuẽdum. Legitur enim Deutero. 4. Et nunc Israel audi præcepta & iudicia quæ ego doceo te, vt faciens ea viuas & ingrediens possideas terram, quam Dominus Deus Patrum

Deut. 4. 1.

vestrorũ daturus est vobis. Nõ addetis ad verbum quòd vobis loquor, neque auferetis ex eo. Ex qua autoritate & aliis similibus manifestè habetur quod dictum est, scilicet, quòd lex Mosayca non erat aliquo modo innouanda nec addendum ei erat aliquid in præceptis eius seu diminuendũ. Constat autem quòd magister tuus vel saltem eius discipuli, eius autoritate totum oppositum fecerunt, quod pãtet discurrendo per præcepta diuina prædictæ Mosayce legis tam affirmatiua quã negatiua, quæ pro maiori parte à tuis fidelibus non seruãtur: quem quidẽ discursum, per particularia ad præsens omitto, sed solum volo à te quærere in generali, quomodo potestis asserere, quòd lex noua tradita per magistrum vestrum sit à Deo data, cùm principaliter lex Mosayca consistit, in præceptis in eadẽ contẽtis, quibus non est addendum nec minuendum vt dictum est.

Quomodo lex noua nõ fuit à Deo tradita.

PAVLVS. Ad hoc quod obiicis, omissis ad præsens quibusdam aliis quibus ratio tua euacuari potest, volo tibi breuiter respondere sic. Si bene attẽdis per autoritatem quam allegas, solùm prohibentur subditi, ne addant nec diminuant propria autoritate ad præcepta diuina in lege Mosayca contenta. Sed per hoc non tollitur quin Deus vel etiam aliquis Prophetа, habens diuinam potestatẽ ad hoc faciendum, posset addere

Exponit autoritatẽ prædictã quomodo legi Mosayce potest addi & quomodo erat innouãda.

vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel diminuere ad præcepta per Moysen data, hoc enim propriè intelligitur per verba autoritatis à te allegatę. Dicit enim: Nõ addetis ad verbum quod vobis loquor, neque auferetis ex eo. Quæ quidem verba ad populũ Israeliticum diriguntur, vt patet in litera. Vnde illis prohibet addere vel auferre, quibus illa verba diriguntur, non autem ad Deum, cui non loquitur, nec ad aliquem Prophetam ad hoc diuinam autoritatem habentẽ. Non enim dixit: Non addatur ad verbum, neque auferatur ex eo, sed dixit: Non addetis neq; auferetis ex eo, scilicet, vos Israelitici quibus loquor: secus est de Deo qui semper est liber, & potest semper addere ad verbum per ipsum datum, vel ex eo auferre. Idem dicendum est de Propheta, qui ad hoc haberet diuinam potestatem.

Replicat cõtra prædictam respõsionem.

SAVLVS. Licet concedẽdum sit, quòd Deus potest addere vel diminuere ad verbũ seu præceptum per ipsum datum, cùm eius potestas non est limitata, sed est infinita: nullus tamẽ Propheta hoc facere posset, nec credẽdum est quòd aliquis habeat ad hoc diuinam autoritatem: non enim in toto processu veteris testamenti reperitur, quòd Deus promitteret se alicui daturum talem autoritatẽ, scilicet, immutandi Mosaycam legem, vel aliquid addendi, seu diminuendi ex eius præceptis, neque etiam de Messia promisso vt credo hoc legitur. Et ideo magister tuus vel eius discipuli qui præcepta Mosaicę legis mini me obseruãt, dici debent hoc facere potius temeraria præsumtione, quam diuina autoritate.

CAPITVLVM II.

In quo ostenditur, quod Deus promisit dare populo Israelitico, nouam legem aliam à lege Mosaica.

PAVLVS.

Dei promissit dare populo suo aliam legem à lege Mosi.

DIcere quòd nullus Propheta potest habere diuinam autoritatem ad hoc quod possit addere ad verbum seu præceptum per ipsum datum, vel ex eo diminuere: si bene cõsideras derogatorium est diuinæ omnipotentię, quæ potest libere dare seu concedere suam autoritatem cui voluerit ad dispensandũ seu innouandum in suis præceptis. Sed quia dicis, quòd licet Deus hoc posset facere, nunquam tamen fecit nec promisit se facturum. Ideo volo tibi ostẽdere oppositum, scilicet, quòd Deus promisit dare populo Israelitico nouam legem aliam ab illa quam dedit eis: cum exirent de Aegypto, quæ est lex Mosaica: similiter quòd Deus promisit suscitare Propheram de medio Israel, qui esset legislator sicut Moyses.

SAVLVS. Ostende mihi hoc quod dicis per sacras autoritates.

PAVLVS. Quod autẽ promisit Deus dare populo legem nouam

Hier. 31. f. 31

nouam aliam à lege Mosaica clarè habetur Hiere. 31. vbi sic dicit: Ecce dies venient, dicit Dñs, & feriam domui Israel & domui Iuda fœdus nouum, non secundum pactum, quod pepigi cùm patribus eorũ, in die qua apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Aegypti: pactum, quod irritum fecerunt, & ego dominatus sum eorũ, dicit Dominus: sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meã in viscеribus eorum, & in corde eorum scribã eam: & ero eis in Deum. Ex qua autoritate duo expressè habentur. Vnum est, quòd Deus daturus erat legem nouam aliam ab illa, quam dederat patribus eorum cum educeret eos de terra Aegypti. Aliud est, quòd hęc lex noua alio modo erat danda, quam antiqua. Nam erat scribẽda in cordibus, sicut antiqua fuit scripta in tabulis lapideis, ad denotandum firmitatem seu stabilitatem secundæ legis, scilicet nouæ, & infirmitatem seu instabilitatem antiquam, de qua dixerat, pactum quod irritum fecerunt.

De nona lege per Messiam dãda.

Duo in prædicta autoritate ponuntur.

Primum.

Secundum.

SAVLVS. Vnde habes, quòd per pactum nouum, quod hîc dicitur, intelligatur lex noua: dictio enim, quę hîc ponitur in Hebraico, vbi tu habes pactũ, est Berith, quod non signat legẽ solùm, sed etiam testamentum, & fœdus seu pactum.

PAVLVS. Licet verum est, quòd Berith in Hebraico, quandoque significat pactum vel fœdus, frequenter tamen significat legem, quę est quodammodo fœdus seu pactum inter Deum legem instituẽtem, & hominem recipientem legem, præsertim vbi dicitur de illo Berith scribi sicut hîc dicitur: Et in cordibus eorum scribam eam. in talibus enim semper Berith significat legem. Exod. enim 34. de Moyse, quãdo decem mandata legis, quæ data fuerunt in monte Sina, in quibus principaliter lex Mosaica consistit, dicitur in persona ipsius Moysi: Et scripsi super tabulas verba Berith. decem scilicet verba. In quo loco habes manifestè, quòd Berith accipitur pro lege in tabulis scripta. Similiter Deut. 29. vbi dicitur: Hæc sunt verba Berith, quæ mãdauit Dominus Moysi scandere cum filiis Israel in terra Moab, præter illud Berith, quod scidit cum eis in Oreb. Berith enim ibi significat legem. Vnde & in libro, qui dicitur Mequilda, superistis & similibus concluditur non est Berith, nisi lex. Vnde & in datione legis, quando Deus Moysi præcipiebat monere populum ad legem suscipiendam in monte Sinay. Exodi 19. sic legitur: Dic domui Iacob: Vos vidistis, quę fecerim in Aegypto, &c. subdit: Et nunc si audieritis vocem meam, & custodieritis Berith meum, idest legem, eritis mihi in peculiũ, &c Vnde manifestum est, quòd in

Berith licet pactum significet frequentius tamen significat legem.

Exod. 34. d. 28.

Deut. 29. a. 1.

Exod. 19. a. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc loco, vbi Hieremias in persona Dei dicit: Feriam Berith nouum: & postea subdit de hoc Berith: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in cordibus eorum scribam eam. quod per hoc Berith nouum, lex noua intelligatur quod fuit intẽtum. Vnde & magistri tui, scilicet doctores Talmudici, manifestè dicunt, quòd lex danda per Messiam debebat esse excellentior, quàm lex Mosaica.

Berith nouum lex noua, quæ secũdũ Talmudicos excellentior est Mosaica.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur, quòd lex noua, scilicet lex Messiæ, tam excellentior est respectu legis Mosaicæ, quòd lex Mosaica dicitur esse vana respectu legis Messiæ: nec ex hoc tollitur, quòd lex Mosaica sit sancta & à Deo data.

SAVLVS.

ALlega doctores Talmudicos, hoc dicentes.

PAVLVS. In glossa Ecclesiast. 2. super illud verbum: Vade quæso, &c. Et sequitur: Ecce ipsum vanitas. Rabbi Hisin, quia dicit omnis lex, quam tu addiscis in seculo isto habet, ideſt vanitas est respectu legis seculi venturi: per quam legem seculi venturi, intelligitur lex Messiæ. Vnde infra Ecclesiast. 11. super illud: Si annis multis vixerit homo, & in omnibus eis lętetur. glossa in lætitia, scilicet legis, quicquid præcessit erit habel, ideſt vanitas. Gloss. omnis lex quam homo addiscit in hoc seculo habel, ideſt vanitas est, respectu legis Messiæ. Habes ergo ex istis manifestè duo: vnũ est, quòd lex Messiæ est alia à lege Mosaica: non enim comparentur istæ leges adinuicem si essent tantum vna lex. Secundum est, quòd lex Messię tam excellẽtior est lege Mosaica, quòd ipsa lex Mosaica, quasi vanitas est respectu legis Messiæ, vt autoritates supradictæ manifestè sonant.

Eccles. c. 2. Glossa Rabbi Hisin. Lex Messiæ est tãto excellentior, quòd lex Moysi dicatur vana.

Eccl. 11. c. 8.

SAVLVS. Miror quomodo posses dicere de lege Mosaica, quòd sit vana, cùm quamplurimæ autoritates sacræ Scripturæ testantur, ipsam legem esse sanctam, & à Deo daram, quòd etiam, vt credo, tu & tui conceditis.

PAVLVS. Nullus negare debet, quòd lex Mosaica est sancta, quia fuit à Deo data, potest tamen dici vana, in quãtum per eam homines nõ consequebãtur finem ad quẽ fuerunt creati, scilicet ad vitam æternam & glorioſam. Omnis enim medicina quantuncunque bene ordinata, si tamen homo eam sumẽs non consequitur per eam sanitatem intentam, vana dicitur: Quod autem per legem Mosaicam homines non consequebantur finem ad quẽ creati fuerunt, scilicet vitam glorioſam, satis patet ex iam dictis in dist. 6. capit. 2 & aliis sequentibus: & ideo dicitur vana respectu legis Messię, per quam homines prædictum finem consequuntur. Et notanter doctores tui dicunt, legem Mosaicam

Lex Mosaica sancta & à Deo data tamen dicitur vana, & nota causam.

Mosaicam esse vanam respectu legis Messię, quia respectu aliarum legum mundi non debet dici vana, in quantum lex Mosaica disponit ad legem Messiæ, per quam finis humanę vitæ habetur.

CAPITVLVM IIII.

In quo ostenditur, quòd Deus suscitaturus erat de medio Israel alium Prophetam legislatorem præter Moysen.

SAVLVS.

HAbeo mentem tuam circa hoc quod Deus daturus erat legem nouam aliam à lege Mosaica: sed quia dixisti amplius, quòd Deus promisit suscitare Prophetã de medio Israel, qui esset legislator sicut Moyses. Ideo volo, vt mihi ostendas vnde hoc habeas.

PAVLVS. Hoc quod petis habetur satis manifestè Deuter. 18. vbi legitur: Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, & ponã verba mea in ore eius, loquetuŕq; ad eos omnia, quæ præcepero illi: qui autem verba eius, quæ loquetur in nomine meo audire noluerit ego vltor existam. Ex quibus patet propositum, scilicet, quòd suscitaturus erat Deus aliquem Prophetam cui tenebãtur credere omnia, quę eis ex parte Dei erat dicturus seu præceptur us sicut & Moysi, vnde tali Prophetę ex parte Dei credendum erat, & obediendum legi per eum datę, sicut & Moysi obedierunt & legi eius: & sic talis propheta suscitandus debebat esse legislator sicut Moyses.

Deut. 18. c. 18. De medio Israel erat Deus suscitaturus aliũ prophetam Moysi similem.

SAVLVS. Si bene fuisses scrutatus hanc autoritatem cum precedentibus adiunctam, non inde intentum tuum concluderes. In hoc enim loco non agitur de Propheta, qui esset legislator, sed de Propheta futura denuntiante, quod patet manifeste ex continuatione literę ad immediatè precedentia: volebat enim Deus excludere à populo Israelitico diuinationes superstitiosas, quibus Chananęi communiter vtebantur. Vnde dicebat eis: Gentes istę quarum possidebis terram, augures, & diuinos audiunt: tu autem à Domino Deo tuo aliter institutus es. & immediatè ostendebat eis qualiter institutum erat à Deo, quòd populus Israeliticus haberet notitiam futurorum sibi ad salutem & ad bonum statum populi oportunam, seu congruam, scilicet per prophetam à Deo suscitandum: et ideo subdit statim, prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies. quasi dicat: non oportet te quęrere cognitionem futurorum tibi pertinentium ab augũribus, seu diuinatoribus, quia Deus suscitabit tibi Prophetam de fratribus tuis, à quo ista posses scire licitè, quod fuit impletum in processu temporis per diuersos Prophe-

Replicatẽ tra praditta.

Deut. 18. c. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tas Dei, vt patet in historiis sacræ Scripturæ. Vnde in ista autoritate nulla fit mentio de legislatore, seu de legis datione, prout tu vis, sed solùm de Propheta futura denuntiante, & sic non habes ex hoc loco propositum tuum.

PAVLVS. Bene arguis in hoc, quod ex continuatione verbi per me allegati ad præcedentia sumi debet sensus huius verbi. Vnde & apud doctores nostros, intelligentia dictorum ex causis est summenda dicendi, & hanc rationem recolo me vidisse in quadam epistola tui magistri Rabbi Moyses, ad Iudæos Affricanos, qui de mora aduentus sui Messiæ, & de aliis in lege contentis murmurabant seu dubitabant, & inter alia ex hoc loco intendebant concludere, quòd aliquis Propheta erat à Deo suscitandus ad dandam legem, quos ipse confutabat dicens eis, quòd hîc non agitur de Propheta legislatore, sed de Propheta futura denuntiante, ad quod allegabat prædictam rationem tuam. Sed re vera, tam tu quam magister tuus supradictus in hoc loco defeciſtis scrutinio, quod sic patet. Nam in capitulo præallegato bis agitur de Propheta suscitando, primo cùm dicit. Prophetam de gente tua & de fratribus tuis, sicut me suscitabit tibi Dominꝰ Deus tuus ipsum audies: & in hoc loco indubiè agitur de Propheta futura denuntiante, quod patet ex continuatione ad immediatè præcedentia, scilicet, vbi dicitur: Gentes istæ quarum possidebis terram augures, & diuinos audiunt, tu autem, &c. Ex quo manifestè patet, quòd talis Propheta dicitur esse suscitandus ad supplendum defectum diuinatorum & huiusmodi, prout tu allegasti, & bene quantum in hoc loco. Sed in hoc eodem capitulo legitur. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, &c. In quo loco, scilicet secundo, loquitur de Propheta legislatore, quod manifestè patet ex continuatione immediatè præcedente, vbi expressè loquitur de legislatione. Dicitur enim statim ante sic: Vt petisti à Domino Deo tuo in Oreb, quando contio congregata est, atque dixisti: Vltra non audiam vocem Domini Dei mei, & ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar, & ait Dominus mihi bene omnia sunt loquuti, Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, & ponam verba mea in ore eius, loquenturq; ad eos omnia, quæ præcepero illi, qui autem verba, quæ loquetur audire noluerit, ego vltor existam. Patet igitur ex huiusmodi continuationis serie, quòd quia in datione legis in Oreb populus fuit territus exigne maximo, & aliis terribilibus ibi occurrentibus, in tantum, quòd à Deo petiuit, quòd amplius non loqueretur eis per illum modum, ne morerentur. Vt patet Exod. 20. & Deu. 5. Idcirco dicit hîc quòd Deus concedit sibi, vt iam non cum talibus terroribus legē eis daret, sed per Prophetam, verū hominem sicut Moyses, in cuius ore poneret sua præcepta, & Deus esset vltor cuiuscūque inobedientis: & iste est sensus planus literæ correspondens immediatè præcedenti, vt patet rectè cōsideranti: vnde ratio mea nō accipitur ex primo loco, vbi dicitur: Prophetā suscitabo. quia ibi de Propheta futura denuntiāte agitur, prout tu vis, sed ratio mea fundatur in hoc quod dicitur secundo: Prophetam suscitabo eis. quòd loquitur de Propheta legislatore, prout est manifestum ex dictis.

Intelligētia dictorum ex causis dicendi est sumēda.

Rab. Moys. in Epistola ad Iudæos Africanos.

In dicto capite agitur de Propheta suscitādo.

Deut. 18. c. 15.

Ostendit deberi intelligi autoritas de Prophetas legislatore.

Exod. 20. c. 19. Deut. 5. c. 15

CAPITVLVM V.

In quo ostenditur, quòd licet in aliquibus præceptis Mosaicæ legis videatur dici, quòd sunt imperpetuum obseruanda, tamen secūdum Hebraicam veritatem, hoc non est intelligendum de perpetuitate absoluta, sed tantummodo limitata secundum durationem debitam Mosaicæ legi.

SAVLVS.

Arguit perpetuitatem præceptorū vter. legis.

ASsertio tua de innouatione seu mutatione legis Mosaicæ, similiter, & Propheta legislatore suscitando, quātuncunq; videantur facere pro te, sunt tamen autoritates sacræ manifestè testātes de multis præceptis Mosaicæ legis, quæ duratura erant in æternū seu imperpetuū: quæ

quidē præcepta à tuis fidelibus minimè obseruātur, vt patet de sabbatho, de quo Exod. 31. Et custodiēt filij Israel sabbathum ad faciendum sabbathum in generationibus suis pacto sempiterno. Idem de Paschate Exod. 12. Erit dies ista vobis ad memoriale, & solennizabitis ipsam lege sempiterna. Idem de solennitate Pēthecostes, & de festo tabernaculorū, & de die expiationis. Leuit. 23. & 24. idem de sacrificiis in prædictis solennitatibus faciendis, & de pane propositionis in singulis sabbathis coram Domino proponendo. In quibus & in quampluribus aliis cerimonialibus & etiam iudicialibus consimiles dictiones ponuntur, quibus manifestè ostenditur, quòd in æternum seu sempiternum erant illa præcepta obseruanda. Vnde licet concedatur tibi, quòd alia lex noua à lege Mosaica erat danda, & quòd alius legislator præter Moysen erat suscitandus, non tamen ex hoc sequitur, quòd alia lex esset danda, quæ esset contraria legi Mosaicæ, præcipiendo vel permittendo fieri quod lex Mosaica prohibuit, nec etiam quòd aliquis legislator suscitandus erat à Deo, qui legi Mosaicæ modo prædicto contradiceret, hoc enim esset de directo contra sacras autoritates prædictas testantes de prædictis præceptis & aliis similibus, quòd in perpetuum, seu sempiternum erāt duratura.

Exod. 31. c. 13 & 16.

Exod. 12. c. 14.

Leuit. 23. & 24. b. 8.

Quod lex contraria legi Moysi danda non erat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Duplex est durationis perpetuitas, quædam absoluta, quædam verò limitata.

PAVLVS. Ad hanc tuam obiectionẽ sufficienter euacuandam oportet primo scrutari dictiones, quę in lingua Hebraica perpetuitatẽ durationis sonant, quæ sunt in duplici differentia: nam quædam earum significant perpetuitatem durationis absolutam, scilicet sine fine, quędam verò perpetuitatem durationis significant nõ semper absolutã, sed quãdoq; periodicam, seu limitatam ad aliquem ambitum tẽporis determinatum. Secundo discurrendum est per præcepta supradicta per te allegata & similia, ad videndum, quę illarum dictionum in eis ponuntur perpetuitatem durationis significantium, scilicet an sit de illis primo modo dictis, scilicet, quæ perpetuitatem absolutam significant. Vel de illis secũdo modo dictis, quæ perpetuitatẽ significant nõ solũ absolutã sed periodicã, vel limitatam. Quantum ad primum attendendum, quòd secundum Rab. Necach. libr. Sarasmy. qui quidem liber apud Hebręos habetur, sicut Catholicõ apud nos, dictiones perpetuitatem significantes absolutam sunt plures, quarũ vna est Sela: vnde in Psal. vbi dicitur: In secula seculorum laudabunt te. vbi nos habemus in secula seculorũ, in Hebræo habetur Sela. Alia dictio signans perpetuitatem absolutã est Necali. Vnde in Psal. vbi dicitur: Vi uet adhuc in æternũ. vbi nos habemus in æternum, in Hebraico habetur Necali. Dictio verò signãs perpetuitatem durationis limitatam, seu periodicã, est hęc dictio Helã, quæ propriè signat in Hebræo sicut hæc dictio seculum in latino: seculum enim, non semper importat durationis perpetuitatem absolutã, sed quandoq; limitatam seu periodicã, prout pertinet ad temporis ambitum illius rei cui coniungitur. Vnde cùm coniungitur alicui dictioni signanti rem, cuius duratio limitatur per vitam hominis, tunc tale helam seu seculum significat totum ambitum durationis vitæ ipsius hominis. Si autem coniungatur alicui dictioni signanti rem, cuius duratio est secundum statum vnius gentis, tunc helam significat totum seculum seu totam durationem illius gentis. Exemplum primi: Deutero. 15. de seruo emptitio, de quo legitur: Et accipies subulam & dabis eam in aure eius & in portam, & erit tibi seruus helam. ideſt in seculum. Quod quidem seculum importat totam vitam suam, non enim potest seruus ei vltra illum terminum seruire. Vel potest intelligi per totam vitam serui, nõ enim potest seruus, postquam mortuus est seruire. Et sic manifestum est, quòd non significat perpetuitatem durationis absolutam, sed durationem vitę illius domini, quòd est ipsius seculũ, uel etiam illius serui. Similiter 1. Regum. 1. Anna dicebat de Samuele filio suo: Et adducã eũ, & apparebit in te faciem Domini, & habitabit ibi ad helam, ideſt in seculum, quod exponit Rabbi Salo. vsque in seculum lęuitarũ, scilicet, vsque ad quinquagesimum annum. Legitur Numer. 8. d. 24. quòd Læuitę tenebantur seruire in templo, seu in tabernaculo a 25. anno suæ ætatis vsq; ad 50. & hoc est quod dicebat Anna de Samuele, quòd staret in tabernaculo, vsque in seculum, scilicet Lęuitarum prædictum. Nõ enim potest dici, quòd in æternũ, vel in perpetuum ibi debebat stare. Exemplũ secũdi Hier. 2. vbi dicitur: Ab helã, scilicet à seculo, cõfregisti iugum, &c. In quo loco seculum intelligitur de tempore durationis illius gentis, nõ autem de duratione seculi absoluta, & hoc quantum ad primum. Quantũ verò ad secundũ manifestè reperies, quòd in prędictis autoritatibus per te allegatis, ad probandũ perpetuitatẽ durationis Mosaicę legis, vel præceptorũ eius, nunquam ponitur dictio aliqua signans perpetuitatẽ absolutam, scilicet Necali, vel Sela & huiusmodi, sed solùm in eis ponitur hæc dictio helam, quę quãdoq; significat perpetuitatem periodicam, seu limitatam, sicut hæc dictio seculum, & est sensus, quòd illa præcepta duratura erant per totum spacium durationis Mosaicę legis, non autem vltra.

Helam in Hebræo seculum significat, quòd aliquando durationem perpetuãre tat aliquando verò limitatam.

Rab. Necach in lib. Sarasmy.

Perpetuitatem absolutam multę dictiones ostendunt.

Sela perpetuitatem absolutam notat.

Necali, quoque perpetuitatem absolutam notat.

Pſal. 83.

Deut. 15. c. 17.

Rabb. Salo.

Numer. 8. d. 24.

Lęuitæ tenebantur seruire in templo à 25. anno vsq; ad quinquagesimũ.

Hie. 2. d. 20

Autoritates sacræ Scripturæ, quæ dicunt legẽ Mosaicam perpetuò duraturã nõ ponunt dictionem perpetuitatem notantes.

Replicat probans helam in sacra Scriptura significare perpetuitatem non limitatam.

SAVLVS. Hęc dictio helã multoties significat in scriptura æternitatem durationis, cùm enim dicitur in Pſal. In æternum Domine permanet verbũ tuũ. in Hebraico dicitur in helã permanet verbum tuum. Similiter cum dicitur: Et veritas Domini manet in æternum. vbi dicitur in æternum, in Hæbreo ponitur in helam. Manifestum est autem, quòd verbum Dei similiter, & eius veritas non habent durationem limitatam, sed absolutam, quod est cõtra superius per te dicta.

Pſal. 118.

Pſa. 116. a. 2.

PAVLVS. Si bene verba mea consideraſti, hoc quod nunc dicis non facit contra me. Dixi tenim, quòd seculum seu helam non semper importat durationem absolutam, sed quandoque limitatã, prout pertinet ad temporis ambitum illius rei cui coniungitur. Vnde cùm hæc dictio helam coniungitur rei habẽti certum temporis ambitũ, tunc talis dictio significat perpetuitatem ad talem ambitum pertinentem, sicut de seruo emptitio dicitur Deuter. 15. & de aliis supradictis. Cùm autem hæc dictio helam coniungitur rei cui pertinet duratio æterna, tunc importat æternitatis durationem. Vnde sicut seculum, seu helam leuitarũ terminatur in quinquagesimo anno, & seculum serui emptitij terminatur in vita sua, vel domini sui, & seculum gentis Israelitic æ terminatur in durationc ſtatus illius gentis, sic seculũ diuinũ, quod est interminabile cõmensuratur æternitati. Vnde cũ dicitur de Deo in Psal. à seculo tu es Deus, intelligitur ab æterno,

Deut. 15. c. 17.

Quãdo hæc dictio Helã coniungitur rei cui pertinet duratio æterna tunc æternitatem dicit.

Seculum diuinum æternitati commẽsuratur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

æterno, eo quod duratio ad Deũ pertinens est æterna. Et ideo in autoritatibus per te allegatis, vbi habetur quod aliqua lex Mosaica, vt puta lex de sabbatho obseruanda, & de Paschate, & huiusmodi erat duratura in helam, intelligendum est in seculo legis Mosaicæ pertinenti, non autem vltra.

SAVLVS. In autoritatibus per me allegatis contra te hæc dictio helam interpretanda est in sempiternum, sic enim interpretati sunt trãslatores tui, vt patet per translationẽ cõmunem apud te & tuos autẽticam: vnde non decet te aliter in prædictis locis eam interpretari.

Aliter procul dubio loqueretur piissimus D. Paulus Burgẽ. de trãslatione vulgata, si post Cõc. Trid. scripsisset: interpretare-turq, hãc locum, prout infra D. Hiero.

PAVLVS. Licet verum sit, quòd trãslatores nostri interpretati sunt hanc dictionem helã per æternum, seu sempiternum in autoritatibus, quæ loquuntur de obseruatione sabbathi, & quorundam legalium præceptorũ, non tamen cum eis tenendũ est, sed potius standum est cum veritate Hebraicæ literæ, probatum est enim supra, quòd hæc dictio helam non semper significat spatium seu durationem æternam, sed durationem rei, cui coniungitur congruentem. Et ideo in hoc loco nõ est tenendum cum translatione nostra communi, cũ stare nõ possit cum Hebraica veritate, nec cum catholicorũ determinatione.

SAVLVS. Quomodo ergo posses saluare interpretatores tuos, præsertim Hieronymum, qui tantæ autoritatis est apud te.

Perpetua dicuntur, quæ complẽt terminum sibi possibile.

PAVLVS. Beatus Hieronymus loquitur in hoc loco more communi seu vulgari, quo dicũtur perpetua illa, quę cõplent terminum sibi possibilem, seu debitum, vt cùm dicitur communiter in instrumentis publicis ad perpetuam rei memoriam. Similiter in collationibus beneficiorum consueuit dici canonicè, & in perpetuum. Quæ quidẽ perpetuitas non est absoluta, sed ad suum debitũ, sed possibilem terminũ limitata, & isto modo trãslatio Hiero. est intelligenda in hoc loco, cùm enim dicit de obseruatione sabbathi, quòd esset æterna seu perpetua, & sic de aliis intelligendum est de perpetuitate durationis legi Mosaicæ pertinente.

CAPITVLVM VI.

In quo ostenditur, quòd terminus durationis legis Mosaicæ est lex noua, quæ data est per Christum, & quòd lex Mosaica non obligat vltra illum terminum quantum ad ea, quæ in ipsa lege Mosaica continentur, quæ non sunt de lege naturæ, & quòd ex hoc non sequitur, quòd lex Mosaica non fuerit à Deo data.

SAVLVS.

Quæritur terminus legis Mosaicæ.

NVllus terminus durationis legitur assignat⁹ fuisse Mosaicæ legi, vt ad illum terminum referri possit helam seu seculũ, sicut fuit terminus assignatus læuitis ad seruiendum in templo, seu in tabernaculo, vt dictũ est.

Similiter

Similiter in seruo emptitio ad seruiendum domino suo: & ideo hęc dictio helam, quę ponitur in obseruatione sabbathi, seu circuncisionis, & huiusmodi, interpretanda est secundum durationem totius seculi præsentis, scilicet vsque ad finẽ mũdi, prout cõmuniter intelligitur apud nos.

PAVLVS. Verũ est, quòd tu & tui non creditis aliquẽ terminum fuisse positum in hac vita durationi Mosaicæ legis. Vnde per hanc dictionem helam, in obseruatione præceptorum legalium positã, intelligitis durationem perpetuã absolutè. Quẽ quidem errorem nonnulli eorũ, qui fidẽ Christi receperunt sunt sequuti, vt patet in primitiua Ecclesia; quãdo quamplurimi, ritè baptizati, legalia obseruabant, contra quos Apostolus noster Paulus in suis efficaciter scripsit epistolis. Qui quidem morbus pestiferus antiquitus, adhuc inter hæreticos pullulat modernos, cuius tamen falsitas manifesta est. Nam lex Mosaica ex Dei ordinatione non erat obligatoria ad semper, sed tantum ad terminum à Deo præfixum, scilicet vsque ad legem Messiæ promissi. Quod sic patet: nam vt ex supradictis habetur, Deus promisit se daturum populo Israelitico legem nouam aliam à lege Mosaica, prout habetur Hier. 31. Quæ quidem lex noua in multis habebat excellere legem antiquam. Et primo in modo dandi, quia lex Mosaica data fuit in tabulis lapideis, lex verò noua erat in cordibus scribenda, vt habetur ex autoritate Hiere. prælegata, per quod designatur legis nouæ maior stabilitas, in quo quodammodo assimilatur legi naturę, quę indelebiliter in cordibus imprimitur. Secũdo, quia lex Mosaica quantum ad illa quę in ea continentur, quæ non sunt de lege naturæ, nõ obligabat ad eius obseruantiam nisi solã gentem Israeliticã, cui soli data fuit. Vnde in Psalm. de Deo dicitur: Annuntiãs verbum suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israel, non fecit taliter omni nationi, &c. sed lex noua quę est lex Christi, sicut & lex naturæ omnes nationes obligat. Vnde Isai. 42. de Christo & eius lege dicitur: Donec ponam in terra iudicium, & legem eius insulæ spectabunt. Tertio, quia lex Mosaica, quantum ad supradicta, scilicet quę non sunt de lege naturę, nõ obligabat subditos suos vbique, sed solùm in terra promissionis. Vnde Deut. 4. Scitis, quòd docuerim vos præcepta atque iustitias sicut mandauit mihi Dominus Deus meus, vt faciatis ea in terra quã possessuri estis, & obseruabitis & implebitis opere. & infra eodem cap. Mihiq; mandauit eodem tempore, vt docerẽ vos cęremonias, & iudicia, quę facere deberetis in terra quam possessuri estis. Similiter & Deut. 5. postquam Moises repetiuit præcepta decalogi, & ea quę contigerunt tempore dationis legis,

In primitiua Ecclesia quidam decepti legalia obseruabant.

Lex Mosaica non erat obligatoria post legem Messiæ.

Hier. 31. f. 33 *In multis lex noua antiquam excelebat. Primo in modo dandi legem.*

Lex noua lege naturæ assimilatur in hoc, quod indelebiliter in cordibus imprimitur

Secundo, quia lex illa Israelitis tantum obligabat.

Psa. 147. a. 19.

Isa. 42. a. 4.

Tertio, quia lex illa obligabat tantũ in terra promissionis.

Deut. 4. a. 5.

Deut. 5. d. 31

subdit. Tu verò hîc sta mecum & loquar tibi omnia mandata & cærimonias atque iudicia, quæ docebis eos, vt faciant ea in terra, quam dabo eis in possessionem. Ex quibus & multis similibus manifestũ est, quòd lex Mosaica, quantum ad ea, quę in ea continebantur, quę nõ essent de lege naturę, non obligabant ad omnem locum, sed solum in terra promissionis. Lex verò noua, scilicet Christi, sicut & lex naturæ obligabat vbique, de qua Malach. 1. postquam dicit de reprobatione sacrificiorum veteris legis, dicit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus nõ suscipiam de manu vestra. statim subdit: Ab ortu enim solis vsq; ad occasum magnum est nomen meum in gẽtibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. Ex quo patet manifestè quod sacrificia Deo oblata, quę nullo modo erant in veteri lege accepta, nisi in tẽplo, vel tabernaculo, quæ in terra promissionis erant sita, postea debebant Deo esse accepta, vbique, scilicet ab ortu solis vsq; ad occasum. Quarto, quia lex Mosaica tẽporalia bona promittebat in prẽmiũ suę obseruantię, & pœnas tẽporales in pœnã trangressionis eius, quod patet Leui. 26. & 28. & in multis aliis locis. Lex verò noua, vt patet per eius discursum, spiritualia bona promittit, scilicet regnum cælorum, & pœnas, spirituales comminatur, vt est gehennæ ignis. Constat autem etiam apud Philosophos, quòd bona spiritualia incomparabiliter excedunt temporalia, & è contra de malis oppositis. Ratio autem huius diuersitatis est, quia lex Mosaica dabatur populo rudi adhuc imperfecto in comparatione ad perfectionẽ, quę futura erat in tempore nouę legis. Vnde Rab. Moy. Aegyptius, in sua expositione, super librum Sãhedrin cap. Helech. ponit exemplum ad huiusmodi remunerationes temporales promissas intelligendum de puero, qui prouocatur ad discendum literas per aliqua parua munuscula, quę sunt in eius affectu: consequenter cùm attingit ętatem, in qua ad honores afficitur, prouocatur ad discendũ per hoc, quod promittitur sibi gradus magisterij, vel doctoratus. Consequenter verò, cùm attingit ad cognitionẽ, quòd per virtutem scientiæ anima magis perficitur, tendit ad discendum amore ipsius scientię seu perfectionis, & sic in proposito. Nam populus Israeliticus, cui lex fuit data, rudis erat, & non erat in eius affectu, nisi cupiditas terrenorũ, & ideo per bona terrena seu temporalia inducebatur ad obseruationẽ præceptorum legis. Sed tempore Messię, quando diuinorum cognitio magis debebat esse in mũdo. De quo tempore Isa. 11. Repleta est terra scientia Domini, sicut aquę maris cooperientes, tunc lex noua per ipsum danda non

Ratio diuersitatis illarum legum.

Rab Moys. Ægyptius super li. Sãhedrin cap. Helech. Exemplum notandum.

Mala. 1. c. 10

Quarto, quia lex Mosayca tẽporalia bona promittebat. Leuit. 26. & 28.

Isa. 11. b. 9.

non habebat inducere ad sui obseruantiam per bona temporalia, quæ minima sunt, & quasi nulla respectu bonorum spiritualium. Quapropter magistri tui dixerũt, quòd omnis lex, quam tu addiscis in hoc seculo, scilicet in seculo veteris legis, vana est respectu legis Messiæ, vt supra fuit allegatum. Ex quo patet, quòd tempus durationis veteris legis dicitur seculũ per se, & vocabatur seculum, scilicet helam prius respectu seculi Messię, quòd dicitur futurũ. Vnde Rab. Moys. in suo Deut. libro de Iudicibus, titu. de Regibus capit. 12. dicit: Non est inter helam, idest seculum istud & tempus Messię, nisi subiectio Regnorũ. Ex quo patet manifestè, quòd secũdum ipsum tempus veteris legis vocatur helam, seu seculum per se distinctum à diebus Messię. Vnde in illo seculo tantum à diebus Messiæ distinctio lex Mosaica obligabat. Et sic intelligenda est hæc dictio helam in obseruatione præceptorum legalium posita, lex autem noua, scilicet Christi, obligat ad semper, sicut & lex naturæ. Ex quibus habes, quòd legi Mosaicæ fuit terminus præfixus suæ durationis, scilicet lex noua, in quam terminatur, & ad quam disponit, & in quam ordinatur, sicut imperfectum ad perfectum.

Rab. Moys. lib. de Iudicibus tit. de Regib. c. 12.

Lex noua obligat ad semper, sicus lex natura.

SAVLVS. Video quòd circa legem Mosaicam quædam concedis, quę non possunt simul stare: concedis enim ipsam fuisse datam à Deo, & tamen dicis quòd est imperfecta. Quæ quidem duo nõ possunt simul stare: testatur enim scriptura Deut. 32. quòd Dei perfecta sunt opera. Item asseris, quòd lex Mosaica non obligabat ad semper, sed solùm in seculo terminato seu limitato, quod non pertinet ad opus Dei. Legitur enim Eccl. 3. quòd omnia opera, quę fecit Deus perseuerant in æternũ, & sic ista duo incõpatibilia sunt, scilicet, quòd illa lex sit à Deo, & tamen, quòd non perseueret in æternum.

Deut. 32.

Arguit legẽ Moysi esse perfectã, & semper durare.

Eccles. 3. c. 14.

PAVLVS. Ad primũ respõdeo tibi, quòd perfectum potest dici dupliciter. Vno modo illud, quod est perfectum simpliciter, prout pertinet ad speciẽ, seu naturam suam. Alio modo dicitur perfectum nõ simpliciter, sed secundum temporis conditionem. Primo modo dicitur homo esse perfectus illæ, qui attingit ad perfectionẽ humanæ speciei iã in ætate perfecta. Secũdo modo dicitur perfectus puer, qui secundum temporis conditionem attingit perfectionẽ humanæ speciei non autem simpliciter: & isto modo certa præcepta, quæ pueris dantur sunt quidem perfecta secundum conditionem eorũ, quibus dantur, & sic non fuit perfecta simpliciter: & talia fuerunt præcepta legis, scilicet perfecta secundum conditionem populi rudis, cui dabãtur. Ad secundum respondeo, quòd in illa autoriatte Eccles. quę dicit: Omnia quę fecit Deus perse-

Perfectũ dupliciter dicitur.

Optima similitudo.

Expositio autoritatis Eccl. 3. c. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

perseuerant in æternum. Vbi in trãslatione nostra dicitur in æternum, in Hebræo habetur in helã, idest in seculum, quod non significat durationem æternam, seu perpetuam, sed periodicam & limitatam, vt dictum est, quod verificatur de quolibet ente: vnũquodq; enim durat, seu perseuerat in seculo suæ durationis à Deo terminato, & iste est verus sensus & planus illius autoritatis, falsum enim esset dicere, de quolibet ente à Deo facto, quòd perseuerat in æternum. Vnde & de lege Mosaica verum est dicere, quòd perseuerat in helam, idest in seculo suo, prout iam supra fuit ostensum.

CAPITVLVM VII.

In quo ostẽditur, quòd licet lex Mosaica, quoad plurima præcepta in eadem contenta non obligat tempore legis nouæ, est tamen perutilis ad multa, quia omnia in eadem contenta ad nostram doctrinam scripta sunt.

SAVLVS.

Infert legẽ Mosaicam inutilẽ esse.

SI lex Mosaica nõ perseuerat, nisi in seculo suo, quod quidẽ seculum secundum te in legẽ nouam terminatur, sequitur quòd lex Mosaica, secũdum te, qui credis legem nouam iam venisse, iam non perseuerat, & sic est iã omnino inutilis, nec obligat ad aliquid faciendum, neque vitandum, quòd est inconueniens manifestè. Nam secundum hoc lex Mosaica, ad quid occuparet mẽbranas vestras, & quare in Bibliotecæ volumine includeretur, cũ ad nihilum valeret vltra, illud enim cuius seculum iam præteriit desinit esse, & in nihilum redigitur.

PAVLVS. Absit à mente fidelium credere, quòd lex Mosaica est inutilis, etiam post aduẽtum legis nouæ, nec etiam asserere licet, quòd lex Mosaica etiam tempore gratiæ non obligat ad aliquid faciẽdum, neque vitandum: ista enim sunt à veritate catholica omnino aliena. Primum patet sic: dicere enim, quòd lex Mosaica, vel etiã alia, quæ in canonicis libris veteris testamenti continentur, sunt inutilia post legem nouam, est directo contra Apostolum nostrũ, quem in Doctorem gentium habemus, qui vniuersaliter dicit: Quæcunque scripta sunt ad nostrã doctrinam scripta sunt. Illa enim, quæ ad nostram doctrinã scripta sunt, manifestè sunt nobis vtilia, quod etiam discurrendo hoc potest haberi, discurrendo dico, nõ per singula generũ, quia esset valdè difficilè, sed per genera singulorum, vel eorum plurima. Constat enim, quòd ea quæ in sacra Scriptura antiqui testamenti continẽtur sunt in quadruplici differentia. Quia sunt vel historialia, vt ea quę narrant gesta, quæ antiquis temporibus contigerunt, vel sunt prophetica, & hoc diuersimodè, quia aut de præterito, vt cũ Moyses prophetauit de creatione mundi Genes. 1. cuius notitiam non potuit

Lex Mosaica in contentis libris cõtenta post legẽ nouã est vtilis, & ad nostram doctrinã scripta.

Scripta in veteri testamento sunt in quadruplici differẽtia.

Primo historialia.

Secũdo prophetica.

Genes. 1.

tuit habere, nisi per diuinam reuelationem. Aut de futuro, vt cùm Prophetæ prophetant de aduentu Messię, & etiam de multis aliis quorum aliqua pro tunc erant futura nunc autem impleta, alia verò adhuc sunt implenda in futuro. Vel sunt sapientialia, vt ea quæ pro maiori parte in libris Salomonis continentur. Vel sunt legalia, vt præcepta affirmatiua vel negatiua, quę præcipuè in pentatheuco continentur. Historialia autem, quæ narrãtur in sacris scripturis, magnã nobis præstant vtilitatem: sicut ex historia diluuij, quæ narratur Genes. 7. informamur de prouidentia diuina, & eius iustitia, per quam Deus omnia animata puniuit, & Noe iustum cum sua posteritate reseruauit. Similiter ex historia Sodomorum iustitiam diuinam per malorum punitionem percipimus, & eius misericordiã per euasionem Lorh, præcibus seu meritis Patriarchæ Abrahæ cognoscimus. Idem de submersione Aegyptiorũ, & liberatione filiorum Israel ab eorum seruitute, & de multis aliis iustitiis Dei, quibus iniusti puniuntur, iusti verò remunerantur, plenè cognoscitur: & de talibus in scripturis sacris contentis intelligi potest illud Psal. Iustitiæ Domini rectè lętificantes corda, tales enim historię rectè narratæ iustorum corda lętificant. Iuxta illud Psal. Memor fui iudiciorum tuorum à seculo Dñe, & consolatus sum. Ex Propheticis autẽ in sacris scripturis veteris testamenti multa nobis ad doctrinam nostram accomoda accipimus. De creatione enim mundi, quam Moyses prophetizauit, habemus veram fidem de hoc, quòd mundus nõ fuit ab æterno, nec à seipso, nec ab alio, nisi tantùm à Deo de nihilo productus, in quo nonnulli Philosophorum errauerũt, oppositum asserentes. Similiter, & de aduentu Saluatoris tunc futuro, quam multa nostræ saluti accommoda per prophetica vaticinia percipimus. Vnde & de talibus potest verificari illud Psal. quod de sacra Scriptura dicit: Testimonium Domini fidele sapientiam præstans paruulis. Talia enim prophetica testimonia sapientiam prę̃stant paruulis, scilicet hominibus, quorum cognitio naturalis communiter ad talia cognoscenda non nisi reuelatione diuina attingit. Sapientialia verò in sacris scripturis contenta magnam nobis conferunt vtilitatẽ, quãdoq; in cognitione diuinorũ, quandoq; vero in cõmendatione morum, & vitiorũ extirpatione, vt patet ipsa diligenter intuenti: de quibus potest dici illud Psalm. Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Præcepta verò legalia, scilicet Mosaicę legis etiam tempore legis nouę maximè nobis conferũt, quorum quędam sunt maxima, tanquam communia & prima præcepta legis naturę, scilicet: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde

Tertio sapientialia.

Quarto legalia.

Vtilitas historiarum sacræ Scripturæ.

Pſal. 18. c. 9.

Pſal. 118. 52.

Prophetiæ vtilitas.

Pſal. 18. 8.

Sapiẽtialia magnam cõferunt vtilitatem, &c.

Pſal. 118. 130

Legalia etiã nunc maxima nobis cõferunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deut.6.a.5. corde tuo. Deut. 6. &: Diliges proximum tuum sicut te ipsum.

Leuit.19. d.13. Leuit. 19. quæ sunt per se notæ rationi humanæ, vel per naturam, vel per fidem. Quæ quidem præcepta licet sint duo propter diuersitatem obiectorum, sunt tamen vnum ex vnitate finis: quia Deus diligendus est propter se, & proximus propter Deum. Ad quod quidem præceptum de dilectione præcepta decalogi referuntur, sicut cõclusiones ad principia communia: & ideo de isto præcepto, scilicet dilectionis propriè intelligitur illud Psalm.

Præcepta de dilectione licet duo sint, scilicet dilectio Dei & proximi vnum tamẽ est ex vnitate finis.

Psal.18.c.9. Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Sicut enim per lumen corporale visibilia cognoscuntur corporalia, sic per istud præceptum alia supradicta cognoscuntur esse iusta. Quæ quidem præcepta, scilicet tam prima, quæ per se sunt rationi humanæ nota per naturam vel per fidem, vt dictum est, quàm alia, scilicet præcepta decalogi, quæ ex principiis communibus manifesta consideratione cognosci possunt in lege noua, omnino sunt obseruanda. Vnde & magister & saluator noster de primis duobus dicit Matt. 22.

Matth.22. d.40. In his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ. De præceptis verò decalogi dicit Matt. 19. Si vis ad vitã ingredi serua mandata Dei.

Matth.19. c.17. Nullus igitur sanæ mentis asserere posset, quòd lex vetus, in qua huiusmodi præcepta saluti humanæ necessaria à Deo fuerunt data, inutilis sit tẽpore legis nouæ,

Quomodo lex Moysi, quantum ad aliqua obligat tempore gratiæ.

nec etiam dici potest, quòd præcepta legis Mosaicæ de quorum numero prædicta præcepta sunt non obligent tempore gratiæ.

CAPITVLVM VIII.

In quo ostenditur, quòd in duobus præceptis de dilectione tota lex pendet & Prophetæ secundum sententiam saluatoris.

SAVLVS.

Quæritur quomodo ex duobus charitatis præceptis tota lex pendeat cũ vnum præceptum nõ pẽdeat ex alio.

Dicta magistri tui per te nũc allegata videntur rationabiliter impugnãda, & primò primum, secundò secũdum. Primũ enim manifestè discordat cũ toto processu præceptorum in lege & in prophetis contentorũ: in quo quidem processu non ponitur aliqua pendẽtia vnius præcepti ad alterum, sed quodlibet illorum ponitur tanquam à Deo præceptum per se, sine aliqua pẽdentia ad alterum. Dicere ergo quòd in duobus præceptis de dilectione, scilicet Dei & proximi, tota lex pẽdeat & prophetæ est, omnino sacræ Scripturæ inconsonum. Item istud præceptum de dilectione nõ ponitur inter præcepta decalogi, nec de eo videtur in decalogo facta fuisse mentio: similiter, nec legitur fuisse datum ante dationem legis. Dicere ergo, quòd præcepta decalogi referuntur ad præceptũ de dilectione, quod nõ fuit datum ante quam decalogus daretur, & quòd decalogus se haberet ad præceptum de dilectione, sicut conclusiones ad principia communia, nullam videtur continere

Præceptũ de dilectione non est in decalogo.

tinere rationem, & sic illud dictum magistri tui, in quo dicit, quòd in illis duobus præceptis de dilectione Dei & proximi tota lex pendet & Prophetæ, remanet vacuum & inane.

Dupliciter pendent cætera diuina legis præcepta à dilectione. Primo ex veritate.

PAVLVS. Ad primum, quod obiicis contra doctrinam magistri mei, dicentis, quòd in duobus præceptis, scilicet de dilectione Dei & proximi, tota seu vniuersa lex pendet & Prophetæ, tibi respondeo, quòd hoc dictum est verissimum, sicut & cætera alia quæ in mei magistri & saluatoris doctrina habẽtur. Nã in duobus præceptis de dilectione supradictis cætera præcepta diuina pendent dupliciter: vno modo ex veritate, sicut conclusiones in suis principiis. Nam sicut in speculatiuis veritas conclusionum dependet ex veritate suorum principiorum, sic & in practicis ratio particulariũ agendorum pendet ex ratione suorum principiorum. Ex hoc enim quod Deus est super omnia diligendus, sequitur quòd non est alius Deus colendus, nec eius nomen in vanum sumendum, & sic de aliis præceptis in Deum ordinãtibus: & sic patet, quòd præcepta in Deum ordinantia manifestè pendent ex præcepto de dilectione Dei modo prædicto.

Ex hoc quod Deus sit super omnia diligendus, sequitur qd non sit alius Deus colendus, & sic de reliquis mandatis.

Præcepta, qua ordinãt ad proximũ pendẽt à dilectione proximi.

Idem est dicẽdum de præceptis ordinantibus in proximum, vt cũ dicitur: Nõ occides: Nõ mœchaberis, &c. scilicet, quòd omnia illa dependent ex ratione istius præcepti: Diliges proximũ tuum sicut te ipsum. sicut ratio conclusionum pendet ex ratione suorum principiorũ. Alio modo præcepta diuina in sacris eloquiis contenta pẽdent ex ratione suorum principiorum, in duobus præceptis de dilectione supradictis, scilicet in præmio debito facientibus illa præcepta: nullum enim præmium debetur custodientibus diuina præcepta, nisi in dilectione Dei fundẽtur, seu radicentur: quod patet sic. Nam

Secundo modo. Obseruatio mãdatorũ si sine dilectione fiat præmiũ non meretur.

Exod.20. a.5. Exod. 20. in prohibitione idolatriæ Deus promittẽs pœnas trãsgressoribus, & præmia obseruantibus subdit: Ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes, visitãs iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationẽ eorum, qui oderunt me, & faciẽs misericordiã in millia, his qui diligunt me & custodiũt præcepta mea. Ex quo patet manifestè, quòd Deus præmiat per suã misericordiã custodientes sua præcepta, si tamen diligunt eum, & & oppositũ de transgressoribus. Et sic habes, quòd præmia debita custodientibus præcepta diuina pendent ex dilectione Dei, quam qui non habet per custodiam aliorum præceptorum nullum præmium cõsequetur: & sic tota lex quantum ad rationẽ præmij & per consequens meriti dependet in duobus præceptis de dilectione supradictis. Et per hoc patet responsio ad secundũ obiectum tuũ, in quo dicit, quòd præcepta decalogi non referuntur ad præceptum de dilectione, eo quod

Corolariũ responsiuũ ad primum argumentũ.

Responsio ad secundũ.

eo quod nõ fuit datum antequã decalogus daretur, nec in decalogo fit mẽtio de huiusmodi præcepto. Nam manifestum est per autoritatem prędictam, quòd in decalogo fit mentio de huiusmodi prẽceptis, scilicet de dilectione Dei, quę requiritur ad consequendam Dei misericordiam in custodientibus prẽcepta diuina. Vnde dicit: Faciẽs misericordiã cum iis, qui diligunt me & custodiunt præcepta mea. & sic habetur expręssa mentio de dilectione Dei necessaria ad præmia cõsequenda: non tamẽ ponitur dilectio Dei per modum præcepti hîc in decalogo, sed prẽsupponitur, tanquam per se notũ per naturam, vel per fidẽ, vt dictũ est, ponitur tamen dilectio Dei per modũ prẽcepti. Deut. 6. vbi hoc prẽceptum explicitè & perfectè traditur. Similiter & prẽceptum de dilectione proximi Leuit. expræssius ponitur.

Præceptũ de dilectione Dei non ponitur expręsse in decalogo, quia prę supponitur.

Deut. 6. a. 5.

Leuit. 19. d 18.

SAVLVS. Sicut dilectio Dei requiritur ad consequendã Dei misericordiã in custodientibus prẽcepta diuina, vt in autoritate per te allegata videtur cõtineri, sic custodia præceptorũ diuinorũ requiritur in diligẽtibus Deũ ad consequendã Dei misericordiã, vt patet per autoritatẽ per te allegatam, in qua dicitur: Faciẽs misericordiam his, qui diligunt me, & custodiunt prẽcepta mea. Vnde nõ magis pendet custodia præceptorũ in dilectione Dei ad eius misericordiã consequendã, quàm dilectio Dei in custodia prẽceptorũ eius. Vnde se cũda ratio tua, in qua dicis, quòd prẽcepta diuina pẽdent in duobus prẽceptis de dilectione Dei quantum ad prẽmium non videtur valere ratione prædicta.

PAVLVS. Prẽceptũ de dilectione Dei prout explicite & perfectè traditur Deut. 6. Omniũ prẽceptorũ diuinorum custodiam includit. In hoc enim quod dicitur: Ex todo corde, præcipitur, quòd tota nostra intentio feratur in Deum. Ex hoc autem, quod dicitur: Ex tota mẽte, & infra, præcipitur, quòd intellectus noster subdatur Deo in credẽdis quę est tota mẽte Deũ diligere, & Deum diligere debemus sinè obliuione. In hoc autem, quod dicitur: Ex tota anima, prẽcipitur quòd appetitus noster obediat Deo. Et sic patet, quòd ad impletionem huius prẽcepti requiritur custodia cęterorũ mandatorum Dei: sed in custodia mãdatorum Dei seorsum scripta nõ includitur dilectio Dei: potest enim homo custodire mandata Dei, vt puta: Non sint tibi dij alieni: Honora patrem, &c. sine hoc quod diligat Deũ, vel quod hoc faciat ex dilectione seu charitate Dei, & ista faciens non dicitur transgressor præceptorum illorum, quę sic obseruat, quamuis non habeat habitum charitatis, siue dilectionis Dei, neq; hoc faciat ex amore Dei. Ex quibus patet, quòd custodia mandatorum Dei includitur in præcepto de dilectione Dei, & nõ è cõtra: & sic

Deut. 6. a. 5. *Nota expositionem.*

Præceptum de dilectione Dei, prout traditur Deut. 6 omnium præceptorum includit custodiam.

Correl. ariũ responsiũ.

& sic tota lex, scilicet præcepta legis, pendent in præcepto de dilectione Dei, & proximi modo prædicto. Vnde si benè scrutatus fueris dicta doctorum tuorum reperies, quòd nõnulli eorum asserunt multitudinem præceptorum Mosaicę legis in paucis, vel etiam in vno tantum subsistere, quod satis consonat prædictis.

CAPITVLVM IX.

In quo ostenditur, quòd secũdum quosdã doctores Talmudicos, multitudo præceptorum Mosaicę legis in paucis, vel etiam in vnum consistunt, quod etiã concordat cum dicto Saluatoris suprà dicto.

SAVLVS.

ALlega mihi obsecro doctores nostros, hoc quod dicis asserentes.

PAVLVS. In libro qui dicitur Matoth. di. quæ incipit: Isti sunt qui flagellantur. quidã doctor Talmudicꝰ nomine Rabbi Caniblai dicit, quòd præcepta Mosaicæ legis sunt 613. quorũ affirmatiua sunt 248. negatiua verò sunt numero. 365. & quòd venit Dauid & constituit prædicta, 613. præcepta in 11. vt habẽtur in Psalmo: Domine quis habitabit, &c. vbi dicit de illo: Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam, &c. Qui facit hæc non commouebitur in æternum. Ex quo infert quòd in illis 11. præceptis affirmatiuis & negatiuis, quæ in illo Psalmo continentur, consistit vis omniũ præceptorum Mosaicæ legis, quantum ad prẽmium ętternum; nam secũdum ipsum Dauid, qui facit illa. 11. tantum securus est de hoc quòd nõ commoueatur in æternum. Sequitur in eadem autoritate: Venit Isaias & constituit ea super sex. Isai. 33. Ambulans in iustitiis & loquens veritatem, &c. Sequitur: Ipse in excelsis habitabit. In qua autoritate Isai. ponuntur sex opera meritoria, super quibus concludit, quòd faciens talia excelsa habitabit, scilicet in prẽmio æterno. Et sequitur vltra in prędicta autoritate: Venit Michæas & constituit ea super tribus. Mich. 6. Annuntiauit tibi homo quid est bonum, & quid Dominus petit à te, vtique facere iudicium & diligere pietatẽ, & humiliter ambulare cum Deo tuo. Vnde in istis tribus tantum secundũ Michęam omnia præcepta Mosaicę legis consistũt: cum dicit, quod Deus nihil aliud petit ab homine, nisi ista tria. Et sequitur vltimo in eadem autoritate: Venit Abacuc, & constituit ea super vnum tantum. Vnde Abac. 2. Iustus in fide sua viuit. Habẽs igitur autoritate prædicti doctoris tui, quòd tota multitudo præceptorũ Mosaicæ legis in solo vno consistit. Vnde non mireris de verbis Saluatoris nostri dicentis, quòd in duobus præceptis de dilectione tota lex pendet & Prophetæ.

Lib. Matoth dist. quæ incipit, isti sunt qui flagellãtur. Rab Caniblai.

Præcepta legis Mosaicæ sunt sexcenta & tredecim.

Psalm. 14.

Affirmatiua sunt 248. negatiua verò sunt. 365.

Dauid constituit in vndecim, in

Isai. 33. c. 15. concluditur in 6.

Mich. 6. b. 8 constituit super tribus.

Abac. 2. a. 4 posuit super vnum.

SAVLVS. Multum discordat hęc autoritas per te allegata

Universidad de Deusto
Biblioteca

Negat & probare nititur, quòd autoritas Christi sit cõtraria autoritati Abacuc.

ab autoritate magistri tui: ipse enim dicebat, quod in duobus præceptis de dilectione supradictis tota lex consistit. Abacuc autem dicit in vnoitẽ illud vnũ præceptũ assignatum ab Abacuc est de fide, illud autem magistri tui est de dilectione, quæ sunt diuersa præcepta.

PAVLVS. Licet autoritas doctoris tui in prædictis, quæ tu allegas, videatur deuiare à veritate magistri mei, eo quod magister meus in duobus præceptis dicit pẽdere totam legem, & doctor tuus dicit in vno tantum. Similiter in hoc quod magister meus declarat illud præceptum in quo lex pendet, esse præceptum de dilectione & doctor tuus dicit ipsum esse de fide, adhuc sufficeret tibi quòd secundum doctores tuos multitudo præceptorum Mosaicæ legis reducitur ad pauca vel ad vnum tãtum, quod erat intẽtum meũ. Sed adhuc si bene consideras ad eundem intellectum reduci possunt verba Euangelica magistri mei cum verbis Propheticis Abacuc. Nam fides meritoria, de qua agimus, supra intelligenda est cum dilectione Dei, sine qua nullus actus posset esse meritorius, vt patet per autoritatem Exod. supra allegatam vbi dicitur: Faciens misericordiam diligentibus me. Et ideo fides in qua homo viuit vita spirituali intelligenda est quòd sit formata in charitate seu dilectione Dei. Duo etiam præcepta de dilectione vnum sunt, vt dictũ est supra: quia in vnũ & eundem finem referuntur, & ideo verba Abacuc dicentis, quòd iustus in fide sua viuit, intelligẽda sunt de fide formata in charitate. Cuius charitatis duo sunt præcepta, quę ad vnum reducũtur, vt dictum est. Et sic patet, quòd prima dicta mei magistri dicentis, quòd in illis duobus præceptis de charitate tota lex pendet & Prophetę, stant in suo vigore, tanquam verissimum, impugnationibus tuis non obstantibus.

Concordãt verba Abacuc, cũ verbis Christi.

Fides de qua agit Abacuch est illa fides quæ per dilectionẽ operatur.

Duo præcepta de dilectione vnũ sunt possquã ad vnũ finẽ dirigũntur.

CAPITVLVM. X.

In quo declaratur, de quibus mandatis Mosaicę legis intelligendum est verbũ Christi dicentis: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Matth. 19.

SAVLVS.

AVdio quod sentis circa dictum magistri tui de præceptis de dilectione Dei, sed circa secundum dictum suum quod dicit: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Matth. 19. amplius insistere nos oportet. Videtur enim ex hoc dicto quòd ad habẽdam vitam æternam oporteat seruare mandata legis Mosaicæ de qua intendit, licet enim ibi exẽplificet de præceptis decalogi, non tamen ex hoc intelligi debet, quod alia mandata excludere intendat, præsertim cum alibi vniuersaliter loquẽs dicit: Non veni soluere legẽ, sed adimplere. Ex quo manifestè patet, quòd mãdata Mosaicę legis nõ erant

Matth. 19. c. 17.

Matt. 5. c. 17

erãt soluẽda per ipsum, sed implenda: cuius oppositũ perte & alios discipulos suos vbique docetur, etiam impletur opere, cũ omnia ferè mãdata diuinę legis, quæ per Moysen data fuerũt, penitus euacuauit opere & sermone, docendo, ea nõ esse obseruanda, quod non solũ est contra doctrinam Propheticã, in cuius fine per Malachiam dicitur: Mementote legis Moysi serui mei, cui mandaui in Oreb cærimonia & iudicia: sed etiam est contra doctrinam Euangelij tui, vt ex dictis patet.

PAVLVS. Si es memor illorũ quæ fuerunt ibi ostẽsa in capitulis præcedentibus huius distinctionis, faciliter habere possessuorũ obiectorum solutionẽ. Habes enim ex dictis superius, quòd præcepta Mosaicæ legis, præsertim ea quæ nõ sunt de lege naturę, nõ erãt perpetuò obseruanda, & quòd terminus durationis Mosaicę legis, vltra quã lex Mosaica non obligat in prædictis, est lex noua, quæ data est per Christũ. Ex quibus sequitur, quòd dictum Christi dicentis: Si vis ad vitã ingredi serua mãdata. si intelligatur de omnibus mãdatis Mosaicæ legis, oportet illud restringere ad tẽpus durationis Mosaicę legis, in quo lex Mosaica obligabat ad omnia præcepta in eadẽ contẽta, infra quod tẽpus necesse erat ad habendã vitã æternam, omnia mãdata seruare, & in eodem tempore Christus locutus fuit illa verba: si autem cùm dicitur seruã mãdata, intelligatur de mandatis decalogi vel de aliis moralibus in lege Mosaica contentis. Quę quidem moralia mãdata, cũ pertineãt ad legem naturę imperpetuum durant, tunc intelligendum est dictũ Saluatoris se extendere ad omne tempus. In omni enim tẽpore huius vitę seruanda sunt mandata decalogi, & alia moralia in lege Mosaica contenta.

Quomodo & quando obligabant præcepta legis Mosaicæ.

Mandata moralia in perpetuum durant.

CAPITVLVM. XI.

In quo ostenditur, quæ sint illa præcepta Mosaicæ legis quę dicũtur moralia, quorũ duratio est perpetua in hac vita; & quę sint iudicialia seu cærimonialia, quorũ duratio in lege noua terminatur.

SAVLVS.

MAndata legis Mosaicę indistinctè dãtur seu indifferenter: non enim circa ea distinguitur quòd eorũ sit præceptũ morale seu pertinens ad legem naturę, vel quod eorum ad hæc non pertineat: & ideo hæc distinctio, quã ponis circa præceptorum diuinæ legis durationẽ, nõ videtur esse certa sed potius ambigua. Vnde præcepta Mosaicæ legis videtur esse omnia perpetua vel nulla. Dicere enim quòd quędam eorũ sunt perpetuò duratura, & quædam non, non videtur habere rationem nec autoritatem.

PAVLVS. Mãdata Mosaicæ legis nõ fuerunt data indifferenter, vt tu dicis: nam quædam eorum, vt sunt præcepta decalogi, fuerunt data, solẽniori modo

Decalogi præcepta solenniori modo, data fuerunt quã alia legis præcepta, & quare.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quã alia. Et primo in hoc quod illa tantũ fuerunt à Deo data toti populo. Alia verò præcepta fuerunt data Moysi, qui postea ea dedit populo, vt habetur expressè Deu. 5. vbi facta repetitione præceptorũ decalogi statim subdit: Hæc verba, loquutus est Dominus ad omnẽ multitudinẽ vestrã, in mõte de medio ignis, instrà in eodẽ cap. de aliis præceptis dicit sic: Tu verò hîcsta mecum, & loquar tibi omnia mandata & cerimonias atque iudicia quę docebis eos. Item præcepta decalogi fuerunt scripta à Deo in tabulis lapideis, vt patet Exo. 31. Alia verò præcepta non sic sed in rotulo a Moyse fuerũt scripta. Item præcepta decalogi fuerunt posita in arca testamẽti, quę fuit collocata in Sãctasanctorum, vt habetur 3. Reg. 8. vbi sic dicit: Non erat aliquid in arca, nisi tantum duę tabulæ lapideę, quas posuit ibi Moyses seruus Dei in Oreb. Ex quibus manifestè habetur maxima excellẽtia præceptorum decalogi, cum præcepto de dilectione Dei in eis incluso: vt supradictum est, respectu aliorum præceptorũ Mosayeæ legis. Vnde & illa præcepta, scilicet decalogi sunt omnino indispensabilia, & percõsequẽs perpetuo duratura. Cætera verò dispẽsabilia & nõ perpetua, nisi sint de lege naturę vt moralia præcepta.

Deut. 5. c. 22

Primò.

Secundò.

Exod. 31. d. 18.

Tertiò.

3. Reg. 8. a. 9.

Ex omnibus infert quod Præcepta decalogi sunt indispensabilia, & aterna.

SAVLVS. Præter præcepta decalogi quorũ excellentia patet ex dictis sunt multa alia præcepta in Mosayca lege, de quibus non habetur certitudo neque regula ad hoc vt sciatur an sint de lege naturę, vel non.

Præceptanaturalia quæ sint.

PAVLVS. Præcepta quę sunt de lege naturę sunt illa quę ex dictamine naturalis rationis habentur, quorum aliqua sunt quòd statim post modicam considerationem possunt approbari, vel reprobari, per communia principia naturaliter omnibus cognita vel per fidẽ, vt sunt præcepta decalogi supradicta. Quędam verò sunt ad quorum iudicium requiritur consideratio diuersarum circunstantiarũ, quas considerare diligenter nõ est cuiuslibet sed sapientum, sicut cum dicitur: Coram cano capite cõsurge. & huiusmodi: cuius simile contingit in speculatiuis, scilicet, quòd cõsiderare particulares conclusiones scientiarũ quę ex primis principiis speculatiuis deducuntur, non pertinet ad omnes sed ad solos Philosophos, & ideo in talibus sępe cõtingunt errores in speculatiuis, inducẽdo à primis principiis ad conclusiones præsertim longinquas, & similiter cõtingit in operabilibus. Nã vt ait Philosophus in 1. Ethicorum: Bona autẽ & iusta de quibus ciuilis intendit tãtã habent differentiam & errorẽ, vt videãtur lege sola esse, natura autem non. Vnde considerandũ est diligenter singula præcepta, an, scilicet, deducãtur rectè ex primis principiis iuris naturalis, an non, & sic potest cognosci

Aristot. 1. Ethic.

Modus discernẽdi quæ sint præcepta naturalia, moralia & iudicialia, &c.

gnosci, quæ illorum sint præcepta moralia ad ius naturale pertinẽtia, & quæ non possunt etiam cognosci præcepta, quę nõ sunt de lege naturæ in hoc, quod ante legis dationẽ indifferẽs erat, an sic vel aliter fieri deberẽt, & tũc talia manifestum est non esse de iure naturę, vt quod quis habeat duas sorores coniunctas sibi matrimonialiter, prout Iacob legitur habuisse. Gene. 29. quod tamen prohibitũ fuit in lege Mosaica, vt habetur in Leui. Habes ergo ex prędictis, quòd præcepta moralia in lege Mosai ca contenta, quorum præcepta præcipua sunt decalogi, cum præcepta de dilectione in eis conclusa sunt perpetuò duratura, cùm pertineãt ad legem naturæ quę perpetua est: cętera verò præcepta vt cærimonialia & iudicialia non sunt perpetua, sed eorum duratio fuit tantum in sęculo Mosaicę legis, de quo supra fuit dictum.

Gene. 29. d. 31.

Præcepta decalogi cum pertineant ad legẽ naturæ sunt perpetua. Cerimonialia & iudicialianě. &

CAPITVLVM XII.

In quo ostenditur, quòd cærimonialia & iudicialia præcepta sunt quædam determinationes moralium præceptorum, quòd illa licet sint instituta à Deo, tamẽ sunt mutabilia autoritate diuina, sine præiudicio mutabilitatis ipsius Dei. Quę quidem mutatio cærimonialium & iudicialium habetur etiã per doctores Talmudicos.

SAVLVS.

Dic mihi quæ sunt illa quæ dicũtur cærimonialia, & quæ iudicialia, & consequenter vnde habes, quòd illa non fuerunt perpetuò duratura.

PAVLVS. Præcepta cęrimonialia sunt illa quæ determinant præcepta moralia ad Deũ, sicut præcepta sacrificiorum & sacerdotum, de quibus dantur multa præcepta in Leuit. in pluribus capitulis. Similiter & præcepta quæ dabantur de abstinẽtia ciborum. Leuit. 11. & de abstinendo ab aliquibus vestimẽtis. 19. Similiter quod præcipitur de fimbriis faciendis per angulos palliorum. Nume. 15. quę & multa alia similia ordinãtur ad Deũ, per cultum debitum secundum statũ illius populi, sub lege existentis. Iudicialia verò dicuntur illa præcepta quę sunt determinationes moralium præceptorũ in his quę pertinent ad ordinationem hominum ad inuicem, de quibus agitur Exod. 21. & in aliis locis: quę quidẽ præcepta, non habẽt vim obligandi, ex sola ratione, sed ex institutione, & sub quolibet istorum generum, scilicet præceptorum cęrimonialium & iudicialium, sunt multa præcepta differentia numero & etiam specie, de quibus magister tuus Rab. Moys. largè tractat in tertia parte sui libri, de directione perplexorum reddẽs rationem literalem de singulis. Sed nostri doctores magis propriè ea tradunt reddendo rationem singulorum, non solum literalem sed etiam figuralem.

Præcepta cerimonialia, sunt illa quæ determinant moralia ad Deũ.

Leui. 11. a. 32 & 19. d. 19.

Nume. 15. d. 38.

Iudicialia præcepta determinant moralia, quoad ordinationẽ hominum inter se.

Exod. 21.

Rab. Moy.

SAVLVS. Dic mihi ergo, cùm præcepta prędicta, tam cęrimonialia

Universidad de Deusto
Biblioteca

monialia quàm iudicialia distinguntur à moralibus præceptis, vt per te est assertum: quare dicuntur ista præcepta cærimonialia seu iudicialia determinationes præceptorum.

PAVLVS. Hoc quod petis tibi ostendam exemplificando, per aliqua præcepta particularia, vt ex iis possis de aliis iudicare, & primo de cærimonialibus, de quorum numero sunt sacrificia. Constat, quòd de iure naturæ est sacrificare Deo, prout Philosophi etiam tradũt. Nã in qualibet gente & ritu sacrificatur Deo vero vel putatiuo: & sic patet, quòd sit de iure naturæ, quod omnibus est commune, sed determinare circa sacrificia certo modo facta, in certo loco, & cum certis circunstantiis & ministris, hoc non est de iure naturę, quia ista diuersimodè fiunt in diuersis locis & gentibus. Vnde certa determinatio talium non pertinet, ad ius naturæ, nec perconsequens ad moralem doctrinam. Ideo tales determinationes dicuntur cærimoniales, non morales. Similiter in iudicialibus, quòd latro restituat ablatũ, est de iure communi omnibus, & ideo hoc est morale. Sed quòd aliquod furtum restituatur in duplum, aliud verò in quadruplum & huiusmodi, vt Exo. 22. hoc non est de iure naturę, sed ex institutione, & ideo non dicitur præceptum morale sed iudiciale: & sic est intelligẽdum de aliis determinationibus iuris naturalis, quæ non sunt seruãda in lege noua, sicut nec sunt de iure naturæ, sed ex institutione.

Ius naturæ est Deo sacrificare.

Cærimonialis est determinare in sacrificij modum, locum & circunstantias.

Ius commune est restituere ablatum, restituere in duplũ, est iudiciale.

Exo.22.a.4

SAVLVS. Licet ista præcepta tã cærimonialia quã iudicialia non sint de iure naturali, sunt tamen ex institutione diuina, nõ autẽ humana: institutiones autẽ diuinę inmutabiles debent esse, quia vt legitur Nume. 23. Non est Deꝰ, vt filius hominis vt mutetur. & ideo doctores nostri dicunt ea esse perpetuò duratura. Vnde Rab. Moys. in lib. de Iudicibus, tit. de Regibus, in cap. 11. vbi loquitur de Messia, sicut dicit: Lex ista, scilicet Mosaica, cerimonialia eius, & iudicialia eius, nõ sunt mutabilia in seculũ, nec in seculum seculi, nec est addẽdum super ea, nec diminuendũ: & quicunq; addit vel diminuit, vel extrahit verba præceptorũ, à sensu suo literali, indubiè est impius & periurus. Hæc ille.

Arguit leges à Deo institutas, inmutabiles esse.

Nume.23. c.19.

Rab. Moys. lib. de Iudicet. Tit. de Regibus. c. 11.

PAVLVS. Leges à Deo institutę mutari possunt sine mutatione ipsius Dei instituentis. In prima enim ętate ex institutione diuina non erat hominibus licitum ędere, nisi de terra nascentibus, vt habetur Genes. 1. & tamen in secunda ætate, post diluuium fuit eis licitum comedere animalia, vt habetur Gen. 9. Ex quo patet, quòd Deus immutabilis manens statuta sua prout diuersis congruit tẽporibus mutat. Ex dictis autem magistri tui Rab. Moys. non potest sumi contrame efficax argumentum, vt

Leges quas Deus instituit, mutare potest, sine ipsius mutatione.

Gen.1.d.29

Gen.9.a.3.

sæpe est dictum supra, præsertim cũm primo cap. huius distinctionis fuit ostensum, quòd legi Mosaicę posset aliquid addi, vel diminui, & etiam prout in cap. 5. ostensum est: licet in aliquibus præceptis Mosaicæ legis videatur dici, quòd sint perpetuò obseruanda, non tamen intelligendum est, de perpetuitate absoluta, sed tantummodo limitata, secundum durationem Mosaicę legis prætaxatam. Sunt etiam aliqui doctores tui antiquiores, quam Rab. Moys. qui dicunt expressè de quibusdam præceptis cærimonialibus legis veteris quòd non erant duratura in perpetuũ, & similiter est dicendum de aliis.

Aliqui Hebræi, dixerũt cærimonialia non esse perpetua.

SAVLVS. Allega mihi rogo illos doctores nostros, hoc sentientes.

PAVLVS. In lib. Beresith. Rabba. Gen. 41. exponendo illud Psal. Dominus soluit cõpedi tos. sic dicitur: Omnis bestia quę immunda reputata est in seculo isto, scilicet tẽpore legis, Deus sanctus & benedictus faciet eã, mundam in futuro: quemadmodũ fuerant munda primitus filiis Noë, quibus dictum est. Gen. 9. Sicut olus herbę dedi vobis omnia, quemadmodum olus fuit mundũ omnibus, sic etiã omne animal, & bestiæ: fuerunt mundę eis, scilicet filiis Noë, ita quoque in futuro tẽpore Deus erit absoluturus, quicquid prohibuit. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd secundum doctores tuos, omnia prohibita in veteri lege, quod ab eis vocatur seculũ, ideſt seculum legis Mosaicæ, erant soluẽda tempore futuro, scilicet Messiæ, & idem dicendũ est de aliis cęrimonialibus, quæ non habent maiorem rationem manendi quàm illa.

In Lib. Beresith.

Gen.9.a.3.

Sicut animalia fuerunt munda filiis Noë, ita in futuro tempore erit, scilicet tẽpore Messiæ.

CAPITVLVM. XIII.

In quo ostenditur, quòd fideles Christi nõ possunt esse redarguẽdi, de transgressione præcepti de idolatria, eo quòd adorant sculptilia & imagines contra Iudæos, qui eos cõmuniter idolatras esse existimant.

SAVLVS.

ET si dimittamus loqui de cærimonialibus, seu iudicialibus, de quibus posses aliqualiter subterfugere, quomodo tamẽ posses euadere manifestam transgressionẽ vestrã circa quędam præcepta decalogi, quę temerariè inter vos nõ obseruantur, immo violãtur & non obseruantur à tuis fidelibus. Decalogus autem fuit datus solẽniter à Deo, vt supra per te fuit allegatũ, & eiꝰ præcepta perpetuò sunt obseruanda, non enim data fuerunt cũ aliqua limitatione tacita vel expressa, vt patet, Exo. 20. vbi eorũ datio primo, narratur secundo, Deut. 5. vbi ipsa datio decalogi à Moyse repetitur.

Exo.20.a.3.

Deu.5.a.6.

PAVLVS. Ostende quomodo aliqua præcepta decalogi à fidelibus violantur, seu non obseruantur.

SAVLVS. Duo præcepta de principalioribus decalogi, in prima tabula contẽtis, scilicet præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

præceptũ de prohibitione idolatriæ, quod apud vos est primũ præceptum, apud nos verò secũdum. Similiter & præceptum de obseruatione sabbathi, apud vos tertiũ, apud nos verò quartũ, manifestũ est quòd tui fideles neutrũ eorũ seruãt, sed ea cõmuniter, & publicè transgrediũtur.

PAVLVS. Ostende mihi quod dicis, primo de præcepto idolatriæ, & cõsequenter procedem⁹ ad præceptũ de sabbatho.

In præcepto contra idolatriã tria prohibẽtur. Primum.

SAVLVS. In præcepto de prohibitione idolatriæ supradicto, tria legũtur esse prohibita. Vnum est quòd nullus accipiatur in Deũ, nisi solus Deus, ille, scilicet quia eduxit populũ Israeliticũ de Aegypto, quod patet sic: nã cum dixisset: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti. & statim subdit: Non sint tibi alij dij corã me. Secundũ est quòd nullus faciat sculptile, nec imaginem eorum qui in cælo sunt, nec in terra, &c. quod patet, cùm dicitur: Nõ facias tibi sculptile, &c. Tertium est, quod nihil talium sculptilium, seu imaginum adoretur quod patet cũ sequitur: Non adorabis ea neq; coles. quodlibet autem istorum trium transgrediũtur fideles tui manifestè, habent enim in Deum Christum tuum, qui quidẽ licet concedatur quòd fuit Messias, non tamẽ est ille Deus, qui eduxit populũ Israeliticũ de Aegypto. Vnde manifestum est, quòd recipiẽdo illum Messiam in Deũ, estis transgressores illius prohibitionis in qua dicitur: Non sint tibi dij alieni coram me. Item ecclesiæ & oratoria vestra plena sũt sculptilibus & simulachris, atque hominũ imaginibus, quod est manifestè contra prohibitionem secundam, in qua dicitur: Non facias tibi sculptile. Item prædicta sculptilia, seu simulachra adoratis & colitis, & sic manifestè transgredimini tertiam prohibitionem in qua dicitur: Non adorabis, nec coles ea, &c.

Secundum.

Tertium.

Tria obiicit cõtra catholicos. Primum.

PAVLVS. Præceptum de prohibitione idolatriæ, in decalogo contentum, obseruatur à fidelibus prout decet, obiectionibus tuis non obstantibus. Nã habendo Christum nostrum in Deũ, non transgredimur prohibitionem diuinã, in qua dicitur: Non sint tibi dij alieni corã me. Ipse enim Christus secundũ veritatem catholicæ fidei, est verus Deus, sicut & verus homo: & ideo ipse est, qui eduxit populum Israeliticũ de terra Aegypti, similiter creauit cælum & terram, & legem dedit Moysi in monte Sinai: & ideo secundum deitatem ipsius, secundum quã omnia prædicta ei competunt, ipsum habemus in Deũ, nec habemus secundum hoc nisi vnũ Deum, & sic non transgredimur prædictam prohibitionem.

Responsio prima obiectionis, in qua Christi diuinitatem ostendit.

Christus verus Deus & homo, qui eduxit populum.

SAVLVS. Audio verba tua, quæ tamen non comprehendun tur ab intellectu humano, quomodo enim posset non solũ verificari, sed etiam intelligi seu imaginari quòd vna & eadẽ res sit creator & creatura, finitum & infinitum, & multa alia incõpossibilia, quæ in prædicta tua assertione includuntur.

PAVLVS. Certũ est, quòd ista quæ ad deitatem Christi pertinent tibi vidẽtur impossibilia: sed quia vt supra dixi tibi, quia de hoc mysterio, quod singulare m difficultatem in credendis importat maximè apud te, quia nondum lumine fidei es illustratus, infra est tractandum, vbi interme & te est agendũ de deitate Christi. Ideo ad præsens de hoc supersedeamus, vsque ad proprium locum. Sed de secundo in quo dicis, nos trãsgressores esse secundæ prohibitionis, in qua dicitur: Non facias tibi sculptile, &c. Ex hoc, quòd in oratoriis & ecclesiis nostris sunt simulachra sculptilia, & hominum imagines, & huiusmodi: respondeo tibi, quod illa prohibitio secunda de non faciendo simulachra & imagines ordinatur, in sequentem prohibitionẽ, scilicet tertiam in qua dicitur: Non adorabis ea neque coles. Facere enim imagines vel simulachra non ad adorãdum ea, seu colendum, sed ad repræsentandum aliquam veritatem vtilem ad contemplandum de diuinis mysteriis, seu miraculis, & de aliis similibus, quę non inducunt errores, sed ad mores proficiũt, non intelligitur esse prohibitũ in hoc præcepto de prohibitione idolatriæ.

Respondit secundæ obiectioni de imaginibus, quæ prohibitæ ordinantur ad tertiam prohibitionem scilicet ne adorentur.

Quare imagines ponuntur in templis.

SAVLVS. Litera simpliciter prohibet facere huiusmodi sculptilia, etiam si non adorẽtur neque colantur: non enim dicit, non facies sculptilæ ad adorandũ, sed præcisè prohibet: Nõ facies sculptile. Vnde respõsio tua non habet locum.

PAVLVS. Si bene consideras, necesse est vt prohibitio de faciẽdo simulachra, & imagines intelligatur modo prædicto, scilicet, quòd talia non fiant vt adorẽtur seu colantur. Cõstat enim in fabricatione tabernaculi. Exodi. 25. quòd duo Cherubim erãt supra propitiatorium, cum alis extensis, qui quidem erant in forma humana, & mutuo se respiciebant, & ista erant in Sancta sanctorũ in loco sanctiori cęteris, vbi dabãtur diuina respõsa. Vnde Num. 7. dicitur, quòd cũ ingressus esset Moyses in tabernaculũ fœderis, audiebat vocẽ loquẽtem sibi de medio duorũ Cherubim. Aduerte igitur, si imagines humanę ponebãtur in loco tam sanctissimo vbi sedes Dei repræsentabatur, quomodo posses dicere, quòd fieri imagines simpliciter prohibentur in decalogo. Vnde oportet te concedere, quod dixeram, scilicet quòd solum prohibẽtur fieri vt adorentur seu colantur vt Deus, nõ autẽ si alia ratione accommoda seu vtili fiant.

Exo. 25. b. 18.

Cherubim duo erat in templo, formam humanam habentes.

Num. 7. 8. 89.

Imagines fieri non est prohibitum.

SAVLVS. Responsio tua non valet, quia nõ probas quòd Cherubim essent imagines humanæ. Secundo quia nõ ostẽdis

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod tales imagines, scilicet humanę, in illo loco, aliquid vtile spiritualiter repręsentarent.

PAVLVS. Quod autē imagines illorum, Cherubim essent humanę, habentes alas extensas in Sāctasanctorum satis declaratur. 3. Reg. 7. vbi in fabricatione tēpli legitur: Sculpsit quoq; in tabulatis illis quæ erant Cherubim, & leones, & palmas, quasi in similitudinē hominis stantis. Et idem, 2. Paralip. 4. Ex quibus manifestè patet, quòd Cherubim erant imagines humanæ, & in translatione Chaldaica dicuntur iuuenes, & sic habes primum quod querebas. Ad secundum verò quod quæris, vt ostendā tibi quid tales imagines spiritualiter repręsentarent: Respōdeo quod propitiatoriū repręsentabat sedem Dei, & Deus erat ibi, quasi loquens Moysi, vt dictum est: idcirco Cherubim circūstantes repręsentabant angelos, qui assiduè assistūt Deo. Vnde Isa. 6. cū dicitur: Vidi Dūm sedentē super thronum, &c. sequitur Seraphim stabant super eum sex alę vni, & sex alæ alteri. Similiter & Danie. 7. de Deo dicitur: Millia millium assistebant ei, scilicet angelorum. Vnde ad hoc, quod Moyses vel summus sacerdos, intrans Sancta sanctorum eleuaret mentem suam in diuinorum contemplationem, conueniens erat vt esset ibi repræsentatio diuinæ maiestatis in propitiatorio, quasi super thronum sedentem, cum assistētia angelorum, qui frequenter in imagine humana consueuerunt apparere, vt designetur eorum intelligētia, similiter & cum alis, vt designetur eorum promptitudo & acceleratio ad exequendum diuina mandata, vt patet Danie. 7. & in Psalmo, dicitur: Et ascendit super Cherubim & volauit. Imagines autem leonum intra Sanctasanctorum ponebantur, vt summus Sacerdos illuc intrans adorandum: haberet memoriā de Regno Iudę, quod erat principale in Israel. Illa enim tribus portabat in vexillo suo leonem. Vnde de Iuda dicitur, Genes. 49. Catulus leonis Iuda. & inter orationes quas summi Sacerdotes intrantes Sanctasanctorum faciebant, vna de principalioribus est. Non auferetur sceptrum de Iuda, &c. vt habetur in libro Ionathæ. In qua oratione pro perseuerantia Regni Iudæ orabat, & etiam pro aduentu Messiæ. Ibi enim dicitur: Donec veniat qui mittendus est. & de illo verificatur: Surgit leo de tribu Iuda. & sic habes quòd imagines ponebantur, in veteri lege in loco sanctiori, & etiam rationes quas petisti.

SAVLVS. Si in sculptilibus seu simulachris non prohibetur factio, sed sola adoratio, sufficisset hoc solum prohibere, dicendo, nō adores sculptilia neq; coles ea, superfluū ergo fuit dicere: Non facias tibi sculptile. si factio sola sculptilium non esset prohibita.

PAV-

3. Reg. 7. d. 29.

2 Para. 4. a. 1.

Chaldaica translatio habet, quod Cherubim erāt iuuenes.

Propitiatorium referebat sedē Dei Cherubim repræsentabat angelos.

Isai. 6. a. 2.

Dan. 7. c. 10.

Ponebantur imagines in propitiatorio, vt summus Sacerdos eleuaret mentem in diuinorū cōtemplationē

Dan. 7. c. 10.
Psal. 17. b. 11.

Leonū imagines in templo positos referebāt Iudaicum populum.

Tribus Iudæ in vexillo leonem ferebat.
Gen. 49. b. 9.

Sacerdos orabat pro perseuerationē Regni Iudæ, & pro aduentu Messiæ.
Ionathas.

PAVLVS. Non est superflua illa prohibitio de factione sculptiliū, quia qui facit sculptile & illud adorat est transgressor duorum præceptorum. Si autē adorat sculptilia iam facta, quæ ipse non fecit, est transgressor vnius præceptitantum: qui autē facit & non adorat, nec cum intentione adorandi hoc facit, nō est transgressor alicuius præcepti: & sic habes planum sensum harum prohibitionum, ex quo non potes non arguere de earū trāsgressione. Simulachra enim & imagines, quæ communiter fiunt in oratoriis nostris, nō adorantur neque colūtur vt Deus, sed fiunt principaliter ad hoc vt hominibus præsertim simplicibus ad memoriā reducātur, gesta & facta sanctorū virtuosa seu meritoria, vt inde excitētur ad laudem Dei, & ad eorum imitationē: hoc enim est perutile cōmuniter desiderantibus iustè vi
Isai 51. a. 2. uere. Vnde Isai. 51. Audite me, qui sequimini iustitiam & quęrētes Dominum, intuemini Abrahā patrem vestrū, &c. Si igitur considerare seu intueri Abrahā oculo mētali cōsulitur seu præcipitur à Propheta, ad ipsi⁹ imitationē Abrahe depingere Abraham cū immolatione Isaac perutile est ad reducendū memorię virtutē ipsius Abrahę, & eius obedientiam ad Deum. Ex visis
Philosph. enim secundū Philosophum mouetur animus. Vnde ad istū finē imagines sanctorum, in Eccleſiis nostris ponūtur, scilicet vt eorū operavirtuosa memorię reducā tur, vt per hoc prouocentur homines ad sanctorū imitationē, nō autē ponūtur imagines prędictę ad hoc quod adorētur vt Deus.

SAVLVS. Et si nō imagines ponantur in oratoriis vestris, prout tu asseris, ad hoc quòd adorentur, adorantur tamen de facto, vt est manifestū: & sic estis transgressores prędictæ prohibitionis diuinæ, in decalogo contentę, communiter & frequēter.

PAVLVS. Non omnis adoratio facta, creaturię est prohibita, sed solū adoratio illa quę soli Deo debetur, quę apud nos vocatur latrię. Si enim nulla adoratio possit, licitè creaturis fieri, Abrahā amicus Dei non adorasset filios Heth, quod tamē legitur fecisse. Gen. 23. Neq; Dauid, qui fuit sanctus adorasset Saulē, quod tamen fecit: vt habetur 1. Reg. 24. & sic de aliis multis. Ex quibus constat, quòd aliqua adoratio possit fieri creaturis, & talis adoratio apud vos vocatur, adoratio dulię: adoratio tamen latrię soli Deo est exhibenda, non autem creaturis inquantum sunt creaturæ, & ideo adoratio, quam nos exhibemus sanctorum imaginibus non est intelligenda adoratio latrię, sed dulię, quæ creaturis excellentibus potest sine peccato exhiberi, vt patet exemplis prædictis.

SAVLVS. Video quòd indifferenter adoratis Deū & sanctorū vestrorum imagines, & quod durius est quòd crucē & imaginē cruci-

Imagines in Ecclesia ponūtur, vt virtuosa sanctorum opera videantur, & imitemur.

Argūm. quod adorētur imagines.

Imagines nō adorant vt Deū sed ad memoriam per eas renouandus sanctorum gesta, vt illa imitemur.

Adorare creaturas, non est prohibitum sed latriæ tas adorare.

Gen. 23. b. 7.

1. Reg. 24. c. 10.

Adoratio dulię hominibus fit. Adoratio latriæ, soli Deo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

crucifixi vestri summa adoratione adoratis, vt est manifestum.

PAVLVS. Vt clarius ista intelligãtur scire debes, quòd adoratio latriæ principaliter consistit in corde, scilicet cùm homo cordialiter se subiicit Deo, adhærendo ei tanquam primæ veritati in credendis, & tradendo se suis obsequiis seu præceptis in agendis. Quod quidẽ verè fit cùm homo timorẽ Dei filialem seu sanctum in corde habet. De qua adoratione dicit Psalmus: Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Talis enim adoratio mentalis cum timore Dei sancto, qui permanet in seculum seculi fit, & in hoc principaliter consistit vera adoratio: & quia naturale est, hominum significare conceptus suos interiores per aliqua signa exteriora. Vnde Philosophus in 1. Periarmenias: Voces sunt earum quæ sunt in anima passionum notæ. Ideo oportuit vt adoratio mentalis, quæ principalis est, per aliqua signa exteriora manifestaretur, vt putà per inclinationes corporales vel genuflexiones & huiusmodi. Quę quidem signa exteriora nõ eadem sunt apud omnes, nec vbique & semper, sed diuersa secundũ diuersitatem temporum & regionum, voces enim seu loquutiones diuersæ, secũdum diuersitates linguarum in diuersis tẽporibus seu regionibus idem conceptus seu similes significant, & sic est de adorationibus exterioribus, scilicet, quòd licet adoratio mentalis supradicta eadẽ sit seu eiusdẽ rationis apud omnes, adoratio tamen exterior, quę interiorẽ significat adorationem, non est eadem, sed diuersa secũdum diuersitatem temporũ & regionum. Constat enim, quòd reuerẽtia, quę exhibẽda erat locis sacris tẽpore antiquo, significabatur, per ammotionẽ calciamentorũ, vt habetur. Exo. 3. & Iosuę. 5. sed à magnis iam temporibus talis reuerentia exterior non exhibetur locis sacris. Ratio huius diuersitatis est quòd signa exteriora non naturaliter sed ad placitum significant conceptus interiores, & ideo talia signa exteriora frequenter variantur. Vnde in proposito inclinationes corporales seu genũflexiones, quæ fortè aliquando significabãt adorationem latriæ interiorem, iam à magnis temporibus nõ propriè hoc significãt, sed cõmuniter adorationem cõmunem tã latrię quàm dulię. Et ideo licitè possunt fieri tales adorationes exteriores creaturis excellentibus, vt sanctis etiam potentibus, salua tamen rectitudine intentionis in conceptu interiori, secundum quã nunquam adoratio latriæ supradicta debet fieri nisi ad solum Deum: & hoc obseruatur seu semper debet obseruari apud catholicos, & sic nõ debent notari de transgressione prohibitionis prædictæ, scilicet, Nõ adorabis ea, &c.

Adoratio Latriæ quid sit, & quomodo fieri debeat.

Psal. 3. b. 8.

Philoso.

Adoratio vera per signa exteriora ostenditur.

Licet adoratio mentalis sit eadem apud omnes, non tamen adoratio exterior.

Reuerentia tempore antiquo, exibebatur locis sacris calciamenta soluẽdo.

Exod. 3. b. 5. Iosue. 5. d. 15.

Ratio diuersitatis exterioris adorationis.

Genuflexiones, tam latriam, quam duliam adorationẽ notant.

SAV-

SAVLVS. Quod dicis de adoratione Crucis & Crucifixi, quę, vt audiui à doctoribus tuæ gentis, adorantur adoratione latriæ, & tamen constat quòd non sunt dij, ergo per talem adorationem manifestè transgredimini prohibitionem decalogi dicẽtis: Non adorabis ea.

De adoratione Crucis inquirit.

PAVLVS. In qualibet imagine possunt duo considerari. Vnum est, quid est illa imago secundum se. Aliud verò quid repræsentet talis imago. Primo modo crux vel crucifixus ligneus seu metallinus, & huiusmodi non adorantur nec debẽt adorari, cum secundum se non sunt aliud nisi res elementales & corruptibiles. Secũdo modo sunt adorãda adoratione latrię, repræsentant enim Deum crucifixum, de cuius deitate, tractãdum est inter me & te vt dictũ fuit supra in multis locis. Vnde præsuppositio quod crucifixus vel quem repræsentat est verus Deus: manifestum est quod illa imago ipsum repræsentans inquantum talis, est adoranda, vt ipse Deus, eodẽ enim motu mouetur animus in repræsentãte & repræsentato, in quantũ secũdo modo supradicto consideratur.

In qualibet imagine duo considerantur. Primo quid sit in se. Secundo quid repræsentet. Primo modo non sunt adoranda, sed secundo.

Animus eo dẽ mouetur modo in repræsentate & repræsentato.

CAPITVLVM XIIII.

In quo ostenditur, quòd fideles Christi non sunt transgressores præcepti de obseruatione sabbathi, prout Hebræi falsè existimant, & quòd dies Dominica successit sabbatho in hac obseruatione.

SAVLVS.

DVrissimũ est quod præsupponis, scilicet, quòd Deus verus fuit crucifixus: sed quia de hac deitate tui Messiæ te offers tractaturũ placet mihi tollerare donec illud inter me & te tractetur, sed ad præsens & si de fabricatione & adoratione imaginum aliqualiter posses euadere, nulla tamen tergiuersatione celare potes, quòd estis manifestè trãsgressores præcepti de sabbatho, quod est quartum præceptum decalogi apud nos, tertiũ verò apud vos: apud omnes tamẽ vltimum præceptũ est primæ tabulæ, in qua præcepta ordinãtia ad Deum ponuntur. Constat tamen quòd omnia opera seruilia, tã mechanica quã alia in die sabbathi operamini, nulla mentione facta de sanctitate illius diei, tã solenniter in decalogo data & multipliciter in Pentathæuco & aliis libris Prophetalibus repetita.

PAVLVS. Obseruationi sabbathi succedit apud nos obseruatio Dominicæ diei, in qua nullũ opus seruile licitũ est facere, nec mechanica opera seu laboriosa operari, sed est dies assignata ad vacãdũ Deo, omissis solicitudinibus mũdanis in aliis diebus consuetis, & sic non sumus huius præcepti transgressores, sed potius præceptum illud adimpletur, præsertim per deuotos fideles, qui in festis seu diuinis solennitatibus non in vanitatibus seu theatris occu-

Sabbatho successit Dominicus dies, & quomodo obseruare debeat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

occupãtur, sed diuinis laudibus atq; sermonibus vacant. Illi autẽ qui per oppositũ in huiusmodi diuinis festis se habẽt, nõ sunt dicendi sabbath orũ obseruatores apud te, nec etiã apud nos.

SAVLVS. Obseruatio Dominici diei, quę apud vos cõsueuit, fieri non posset de iure diui no succedere ordinationi sabbathi in decalogo contentæ propter duo. Primum quia dies sabbathi præcipitur fieri in die septimo, vt expresse habetur. Exo di. 20. & Deut. 5. & in multis aliis locis, Dominica autem dies est octaua, & sic deficitis manifestè in obseruatione huius præcepti quantum ad obseruationis tempus. Secundum quòd in obseruatione sabbathi prohibentur, multa expressè in litera, à quibus vos in Dominicis diebus nõ abstinetis, vt decoctio ciborum & itineratio, qũę prohibẽtur expressè in sabbatho, vt habetur Exo. 16. Similiter & incendere ignem quę prohibẽtur in sabbatho. Exo. 35. Vnde, dato quod obseruatio Dñici diei succederet obseruationi diei sabbathi, adhuc deficitis in eius obseruatione, facientes illa quæ expræsse prohibentur fieri in sabbatho.

Exo. 20. b. 10. Deu. 5. b. 13.

Exo. 16. c. 13 & 35. a. 3.

Præceptum de obseruatione sabbathi, partim est morale partim cæremoniale.

PAVLVS. Circa præceptũ de obseruatione sabbathi considerare debes, quòd hoc præceptũ ad literã intellectum non totũ est morale, vt sic semper obliget secundũ se totum, sed partim est morale, & sic obligat etiã in noua lege sicut & cętera præcepta legis moralia: partim verò cærimoniale, & sic non obligat in lege noua, sicut nec alia cærimonialia, quorum obligatio vt supra dictum est terminatur secundum durationem Mosaicæ legis. Illud enim est morale in hoc præcepto, scilicet quod homo deputet aliquod tempus rationale ad spirituale refectionem, qua mens hominis in Deo reficitur, sicut deputatur aliquod tẽpus ad corporalem refectionẽ, vel ad alia humano corpori necessaria, & hoc manet tẽpore nouę legis in obseruatione diei Dominicę. Quę quidem dies deputata est ad hoc vt homo vacet ab omni opere seruili, vt in Deo spiritualiter reficiatur: & hoc sufficit ad moralitatẽ huiusmodi præcepti obseruãdi. Cærimoniale autẽ in hoc præcepto est determinatio tẽporis in diem septimam, & quantum ad hoc non obligat hoc præceptũ in lege noua sicut nec alia cærimonialia Mosaicæ legis, vt supra dictum est. Et ideo ad vacationem ab operibus seruilibus & refectione mentis in Deũ deputata fuit dies Dominica ex institutione Ecclesiæ & consuetudine populi Christiani: quæ quidem dies secundum statum nouæ legis fuit tempus congruũ ad huiusmodi obseruationẽ magis quam dies septima.

In sabbatho quid sit morale.

Quid cærimoniale in sabbatho.

SAVLVS. Quod alia dies prẽter septimã instituta sit seu deputata ad Dei obsequiũ in loco sabbathi, sic vt dies sabbathi red-

reddatur prophana & non sancta prout tu asseris, nullo modo fieri potest propter duo. Primũ quia Deus ipse benedixit & sanctificauit diem septimam, scilicet, diem sabbathi. Genes. 2. & hæc fuit prima consecratio seu sanctificatio à Deo facta, licet enim Deus in operibus sex dierum legatur aliquas creaturas benedixisse vt animalia & hominem, non tamen legitur aliquã benedixisse & sanctificasse nisi diem septimã, scilicet sabbathi. Sanctificatio autem cuiuscunq; rei consistit in eius deputatione & applicatione ad diuina obsequia. Vnde Nume. 16. de Deo dicitur: Et sanctum applicabit sibi, nullus autem posset ammouere hanc sanctificationem quam Deus ipse sanctificauit, vt patet de se. Secundum quia ratio huius sanctificationis à Deo assignata, adhuc manet in eodem vigore sicut tunc, quæ quidem ratio exprimitur ibidem, scilicet Genes. 2. vbi sic dicit: Et benedixit Deus diei septimo & sanctificauit illum, quia in ipso cessauerat ab omni opere suo quod creauit: quę quidem ratio huius sanctificationis eiusdem efficaciæ est etiam post aduentũ Messiæ sicut prius, & ideo manere debet eius effectus.

Genes. 2. a. 3.

Licet sex diebus benedixerit Deus animalia & homini, non tamen aliquam creaturam sanctificauit præter sabbatum.

Num. 16. a. 5

Non est inconueniens, quòd res sanctificatæ reddantur aliquæ profanæ, & loco earum aliæ res succedant.

PAVLVS. Ad primũ respondeo, quòd non est inconueniens, quòd aliquæ res à Deo sanctificatæ reddantur prophanæ, & eis succedant in sanctitate aliæ res. Primogenita enim fuerunt à Deo sanctificata, vt habetur Exo. 13. & loco eorũ fuerunt sanctificati Leuitę. Vnde Nume. 3. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Ego tuli Leuitas à filiis Israel, pro omni primogenito in filiis Israel, eruntque leuitæ mei, &c. Et sic patet, quòd sanctificatio primogenitorum per Deum facta translata fuit in Leuitas, & similiter intelligendum est de translatione sabbathi.

Exo. 13. a. 2.

Leuitæ fuerunt sanctificati loco primogenitorum.

Nume. 3. g. 45.

SAVLVS. Quòd sanctificatio à Deo facta transeat de vno in aliud, sic quòd vna res succedat alteri in sanctificatione, non est inconueniens, si vtrumq; fiat per dispensationem diuinã sicut est de primogenitis & Leuitis per te allegatis. Ipse enim Deus, qui sanctificauit primogenita transtulit eorum sanctificationẽ ad Leuitas, prout patet per auctoritates per te allegatas. Sed nõ sic est de sabbatho quod Deus legitur per se sanctificasse, & nusquam legitur sanctitatem suam, deinde trantulisse in diem Dominicã: quod autẽ dicis hanc trãslationẽ fuisse factam ex institutione Ecclesię tuę & consuetudine populi Christiani, manifestũ est nõ valere. Institutiones autẽ humanę seu consuetudines nõ possunt diuinam legem seu sanctificationẽ tollere vt est manifestũ,

PAVLVS. Præceptum de sanctificatione sabbathi quãtum ad eius moralitatẽ, non obligat obseruationem certi dici plusquam alterius, sed solùm aliquã

Obseruatio sabbathi quoad morale nõ obligat ad obseruationẽ certi dici.

diem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

diem, & ideo instituta aliqua die ad huiusmodi sanctificationem præceptum impletur prout est morale. Vnde Ecclesia non amouit sanctitatem à die Sabbathi: sed hęc sanctitas inquantum fuit cęrimonialis quo ad determinationẽ certi tẽporis fuit ammota sicut & alia cęrimonialia. Institutio autem diei Dominicæ per Ecclesiam & consuetudinẽ Christianam obligat ad Dominici diei obseruationẽ, & in hoc Ecclesia nõ tollit diuinam legẽ: quod patet per tale exemplũ: Deus enim mandauit decimas dari de animalibus nascentibus quod quidem præceptum obligat ad hoc, quod homo det de decem agnis vnum, scilicet illũ vel illum: non tamen obligat ad aliquem eorum determinatum: si autẽ homo vnum eorum determinatum assignet & separet pro decima, tunc ille agnus ex tali assignatione humana est sanctificatus tanquam decimatus Deo, non tamen ex vi præcepti, quia ex solo præcepto nullus agnus determinatus erat dãdus in decima, & sic in proposito.

Nota similitudinem.

SAVLVS. Exemplum tuũ non applicatur proposito: nam Deus certã diem sanctificauit, scilicet, illã septimam, in qua requieuit ab operibus suis: & ideo talis sanctificatio nõ potest ammoueri ab eadẽ die per humanã institutionem: in decimis autẽ non determinatur à Deo quę sit illa pars quę in decimam est assignanda, sed hoc relinquitur humanę assignationi, & ideo propriùs accipitur exemplum ad sanctificationẽ Sabbathi de sanctificatione primogenitorum, in qua Deꝰ determinauit quòd primo aperiens vuluã esset sanctificatum, & illud non possit in aliud mutari: & sic intelligi oportet in Sabbatho in quo Deꝰ certam diem assignauit, quę nullo modo in institutione humana mutari debet.

Arguit contrà similitudinem.

Primũ sabbatum fuit dies quam Domin. sanctificauit & alia sequentia non sic fuerunt sanctificata, sed in signũ primi sabbathi

PAVLVS. Si benè consideras, diem illam quã Deus sanctificauit fuit primum sabbathũ in quo primo cessauit Deus ab operibus, & illa nõ potest mutari seu ammota fuisse. Alia verò sabbatha sequẽtia non sic fuerũt à Deo propriè sanctificata secũdum se ipsa, sed in signum prioris sabbathi à Deo sanctificati: vnde cum dixisset Exod. 31. Custodiãt filij Israel sabbathũ, &c. subdit: Pactum est sempiternum inter me & filios Israel signumq; perpetuũ: sex enim diebus Dominus fecit cælum & terram, & in septimo ab opere cessauit. Ex quo patet, quod sabbatha, quæ fuerũt post primum sabbathum, non fuerũt sanctificata nisi in signum prioris sabbathi: quod quidem signum perficitur per hoc, quod vna certa dies determinata post sex dies, assignetur in signum primi sabbathi, in quo Deus requieuit, ad quod quidem signũ satis sufficit dies Dominica assignata per Ecclesiam, ad vacãdum Deo post sex dies ad labores humanos deputatos.

Primus sabbathus in deserto celebratus fuit septimus dies à descẽsu mannæ descẽsus autem nõ legitur, quo die fuerit.

tatos. Vnde primum sabbathũ, quod legitur in deserto, celebratum, fuit septimus dies à descensu mannæ: qui quidem descẽsus non legitur fuisse in prima die hebdomadæ.

SAVLVS. Nõ sufficit ad hoc signum dies Dominica per tuam Ecclesiam assignata. Hæc enim dies est octaua à prima die, in qua Deus incœpit opus creationis, non autem septima: Deus tamẽ septimam sanctificauit, cui quidem diei sanctificatę correspondent omnia sabbatha sequẽtia successiuè, omnes enim sunt septimæ computãdo ab exordio mundi.

Prima descẽsu mannæ non fuit prima Sabbathi.

PAVLVS. Si bene consideras primum sabbathũ, quod legitur in deserto celebratũ, nõ fuit septima dies correspondens primo sabbatho, quod fuit in mũdi exordio prout tu dicis, sed fuit septima dies à descensu mannæ, qui quidem descensus non legitur incepisse in prima die hebdomadæ. Vnde sic septima dies computata à prima die descẽsus mannæ concurrat cum die sabbathi in primo exordio sanctificati: immo probabilius posset dici, quòd dies prima, in qua manna descendit non fuit prima dies hebdomadæ, quæ dicitur vna sabbathorum: nam in primis vesperis illius diei descendit coturnix & saturati sunt carnibus, vt habetur Exod. 16. Constat autẽ, quòd si illa vespera esset vespera secunda diei sabbathi non esset eis licitum occidere coturnices & parare eas. Ex quo patet, quòd dies immediatè præcedens descensum mannæ non fuit dies sabbathi, & per consequens prima dies, in qua manna descendit nõ fuit vna sabbathorum. Ex quo patet, quòd primum sabbathũ in deserto celebratũ nõ fuit correspõdens primo sabbatho, quod à Deo fuit sanctificatum. Ex quo sequitur, quòd in obseruatione præcepti de sabbatho, sufficit obseruare septimã diem post sex dies laboris, etiam si nõ correspondent ad primũ sabbathũ mũdi, quod etiã patet in sabbatho terrę. De quo Leu. 25. Sabbathizet terra sabbathum Dño, sex annis seres agrũ tuũ, &c. Septimo autem anno sabbathũ erit terrę requietionis Dñi. Idem de sabbatho remissionis Deut. 15. In quibus manifestũ est, quòd talia sabbatha non correspondent primo sabbatho mundi, quod à Deo fuit sanctificatũ. Non enim Deus in sex annis creauit mundũ, & in septimo requieuit, correspondent tamen in ratione septenarij, scilicet in memoriam creationis mũdi habendã, in quo Deus post sex dies operationis requieuit in septimo, & sic post sex annos culturę, est septimũ requiei terrę vel remissionis debitũ, & hoc sufficit obseruari ad memoriã creationis mũdi habendã, sine hoc quod sabbatha correspõdeant primo sabbatho sanctificato, pro vt tu existimas.

Primũ sabbathum in deserto celebratum non fuit septimæ dies correspondens primo sabbatho mundi.

Leui. 25. a. 2

Sabbathum terra fuit sabbathũ remissionis. Deut. 15. per totũ ca.

Exod. 16. c. 13.

SAVLVS. Secundũ te sufficeret ad obseruãtiam sabbathi

S compu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

computare sex dies, incipientes à quacunque feria, siue esset prima, siue secũda, siue tertia, & huiusmodi, & seruare septimam diẽ tanquam sabbathum, quod est absurdum, quia sic vnus celebraret sabbathum in die lunæ, alius in die martis, & sic de aliis.

Post sex dies laboris tenentur, qui diem ignorãt celebrare sabbathũ

PAVLVS. Si cõtingeret, quòd aliquis homo existens in partibus valde remotis, vel ex aliqua alia causa nesciret, neque posset scire, quæ dies esset in qua tota cõmunitas celebraret diẽ sabbathi, teneretur post sex dies laboris qualitercunque cõputatos celebrare septimũ diẽ, vt sabbathum, & sic determinatur à doctoribus tuis, prout Rabbi Moy. in 3. lib. sui Deut. titu. de sabbatho ponit: sed sciẽtibus cõputationem communem totius plebis non licet aliam sibi facere seorsum, sed seruare sabbathum ab omnibus celebratum. Aliter enim esset magna cõfusio & dissensio in celebratione sabbathi.

Rab. Moys. in 3. li Deuter. titulo de sabbatho.

Populi mores sequi tenentur omnes.

Quærit causam mutationis sabbathi in diem Dominicã, quæ est prima dies mũdi.

SAVLVS. Quare ergo fideles tui fecerunt sibi nouã cõputationem incipiendo computare sex dies operatiuos à secunda feria, vt sic sabbathum celebrarent in die Dominica: cùm tamen tempore tui Messiæ computabãtur ij sex dies à die Dominica, quæ dicitur prima sabbathorum, vt in multis locis patet tui Euangelij. Vnde igitur processit talis nouitas in hac computatione, cùm ipsi sciebant cõputationem hebdomadę communem totius plebis, & sic non licebat eis facere aliam nouam, sed sabbathum seruare ab omnibus celebratum: ex hac enim nouitate sequitur magna confusio & dissensio, vt tu dicis in huiusmodi obseruatione.

Ratio obseruationis Dominicæ diei, pro sabbatho.

PAVLVS. Ratio autẽ huius quare dies Dominica successit in obseruatione sabbathi talis est. Nam obseruatio sabbathi non solùm fuit in memoriã creationis mundi, prout Exod. 20. dicitur, sed etiam in memoriã eductionis de seruitute Aegyptiaca, prout habetur in decalogo repetito Deuter. 5. vbi sic dicit: Memento, quòd & ipse fueris in Aegypto, & eduxerit te inde Dñs Deus tuus in manu forti & brachio extẽso: idcirco præcepit tibi, vt obseruares diẽ sabbathi. Sed cõstat, quòd in diebus Messiæ nõ erat facienda memoria de eductione Aegypti propter reuerentiam maioris liberationis, quę per Messiã erat faciẽda. Vnde Hiere. 16. Ecce dies venient, dicit Dñs, & non dicetur vltra viuit Dñs, qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, &c. Quę quidẽ prophetia nõ potest verificari de tẽpore liberationis à captiuitate Babylonica, prout quidã erroneè putauerunt, nam in templo secundo celebratur agnus Paschalis in memoriam eductionis ab Aegypto, vt patet in lib. Talmudico, qui dicitur Petahim, vbi tractatur de agno Paschali, sed intelligẽda est necessario d tẽpore Messiæ, in quo Israel erat liberandus à multo maiori seruitute

Exod. 20. b. 8.

Deu. 5. b. 15.

Hiere. 16. c. 15.

Lib. Talmud. Petahim.

seruitute, quã à seruitute Aegyptiaca, in tantum quod iã redemptio Aegyptiaca nõ erat memoranda. Vnde quia sabbathum primũ, scilicet antiquę legis in memoriam eductionis de Aegypto in parte erat celebratũ, quę quidem memoria erat cassanda tẽpore Messię, vt dictum est, idcirco translatum fuit de die illa septima ad sequẽtem diem, & hoc conuenienter. Nam prima sabbathi est dies octaua computando à primo dierum omnium: sex autem dies operatiui significãt secundum omnes præsens seculũ, in quo nos oportet laborare. Quod quidem seculũ diuiditur in sex ętates huius mundi, prout Rab. Moys. Gerundensis ponit in prohœmio Genes. Sabbathũ verò significat septimam ætatẽ, quæ est seculum futurum, in quo animę beatorũ in Deo requiescunt, quod doctores tui Talmudici vocãt seculum, quod totum est sabbathũ. Octaua verò dies, Dominica significat octauã ætatem, scilicet resurgentium, quæ quidem resurrectio incepit à nostro Messia in vna sabbathorum, quæ est dies Dominica, & ideo propriè & rationabiliter celebritati sabbathinę successit celebritas Dominicæ diei ex institutione Ecclesię, & consuetudine populi Christiani: in hoc enim celebratur memoria creationis mundi, nã in qualibet septimana vna tantũ dies Dominica celebratur, & sic memoria creationis mundi, in qua in sex diebus Deus fecit omnia, & in septimo requieuit manifestè protestatur. Et iterũ, quia dies Dominica est octaua à primo dierum omnium, & in ipsa resurrectio incepit, vnde dictũ est, & sic in eadẽ resurrectio celebratur, in qua est vltima & perfecta requies.

Conuenienter sabbathũ mutatur in diem Dominicum.

Vide causam.

Rab. Moys. Gerundens. in prohœm. Genes.

Sex hebdomadæ dies significant præsens seculum, in quo nos oportet laborare.

Sabbathum verò seculi futurum, in qua animæ beatorum requiescunt.

Octaua dies significat octauam ætatem, scilicet resurgentiũ, quæ incepit à Christo.

SAVLVS. Quicquid sit de ista successione vnius sabbathi ad aliud, quid potes dicere in modo obseruationis, in quo dies Dominica debuisset succedere secundum te, & tamen non sic fit. Nam opera, quæ expressè prohibebãtur in sabbatho, vt habetur Exo. 16. & in aliis locis tãquam licita non veremini facere in die Dominica, quam succedere asseritis sabbatho.

Arguit de operib⁹ quæ fiunt die Dominica.

Exod. 16. d. 29.

PAVLVS. Opera, quę prohibẽtur in lege fieri in sabbatho, vt decoctio ciborum, & egressio de loco, & huiusmodi, manifestè pertinẽt ad cęrimonialia, quæ in lege noua non obligant, vt dictũ est supra. Illud autẽ est morale in obseruatione sabbathi, scilicet cessare ab operibus seruilibus, quę quidem opera seruilia propriè intelligũtur opera peccati. Nã vt ostensum est supra, subiectio spiritualis, per quam homo subditur peccato maior est, quã seruitus corporalis. Vnde facere opera peccati in die Dñica grauius est quã in die prophana. Dicũtur etiã opera seruilia, quib⁹ vnus homo seruit alteri, & hęc sunt opera corporalia, quę si sunt talia, vt impediant applicationẽ hominis ad diuina, nõ sunt licita

In sabbatho quæ opera seruilia non prohibẽtur, nota.

Ad cærimonialia pertinebant decoctio ciborũ, &c.

Morale est cessare ab operibus seruilibus, & præcipuè à peccato cessare.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Grauius est in festo peccare, quàm aliis diebꝰ.

Opera seruilia sunt, quibus vnus homo seruit alteri.

in lege noua, quia contrariantur obseruationi sabbathi, quæ propriè consistit in vacando Deo. Opera autẽ corporalia, quę deseruiũt hominum necessitatibus communibus, & non contrariantur prædictæ obseruantię, vt decoctio ciborũ & huiusmodi, non intelliguntur prohibita, nisi cęrimonialiter, & ideo in lege noua, non obligant, quia talium duratio non transit vltra seculum Mosaicæ legis, vt iam dictum est.

CAPITVLVM XV.

In quo ostenditur, quòd præceptum de circumcisione corporali non obligat fideles Christi sicut Iudæi falsè existimant, sed cessat cum aliis cærimonialibus veteris legis.

SAVLVS.

CIrcunciſio, quæ fuit data Abrahæ, & ſemini eius non ſubiacet ſeculo Moſaicæ legis in duratione. Nam Abrahæ data fuit per magnum tẽpus ante dationem legis Gen.17. nec debet computari cum cærimonialibus Moſaicæ legis in duratione, ſed eius duratio manere debet durante fide Abrahæ, cui data fuit in ſignum fœderis. Quæ quidẽ fides, ſcilicet Abrahę, adhuc durat etiam ſecundum te: & ideo manifeſtum eſt, quòd fideles tui præcepti de circunciſione ſunt tranſgreſſores: præſertim cùm magiſter tuus circunciſus eſt: & etiam Apoſtolus tuus poſt paſſionẽ tui Meſſię circuncidit quẽdam ſuum diſcipulum. Ex quo manifeſtè patet, quòd circunciſio durare debet etiam poſt tuã legem nouam.

Genes.17. b.10. *Arguit de perpetuitate circunciſionis, eo quod fuerit Abrahæ data.*

PAVLVS. Verũ eſt, quòd circunciſio data fuit Abrahæ, & ſemini eius in ſignũ fœderis, non in iuſtificationem. Non enim Abraham per circunciſionem iuſtificatus eſt, nec etiam per circunciſionem eſt Deo confœderatus: nam ante circunciſionem fuit per fidem iuſtificatus. Vnde habetur Geneſ.15. vbi dicitur de eo: Credidit Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. & de eo ſic iuſtificato legitur ibidẽ: In die illa pepigit Dominus cum Abrahã fœdus, &c. Ex quo patet, quod dictum eſt. Abrahæ autem iam ſic iuſtificato & confœderato cũ Deo, data fuit circunciſio in ſignum huius fœderis, & hoc eſt, quod dicitur Geneſ.17. Circuncidetis carnem præputij veſtri, & erit ſignum fœderis inter me & vos. Vnde non eſt inconueniens, vt manente fide Abrahę, eius ſignum ceſſet, ſi cauſa ſubſit rationabilis. Non enim in ſigno prædicto iuſtitia Abrahæ & ſeminis eius conſiſtit, ſed in fide ipſius.

Circunciſio Abrahæ fuit data in ſignum fœderis nõ in iuſtificationẽ, quia fuit ante iuſtificatus credẽdo.

Gen.15.b.6

Geneſ.17. b.10.

SAVLVS. Non video, quę vel qualis eſſet ratio, qua ſignũ per ipſum Deũ Abrahę datũ ceſſare debeat, manẽte re principali cuius ſignũ eſt, ſcilicet fides.

PAVLVS. Eadẽ cauſa, qua cærimonialia Moſaicæ legis debuerunt ceſſare poſt aduentum Meſſiæ, vt dictum fuit ſupra, per eandem debuit circunciſio ceſſare. Nam præceptum de circunciſione

Præceptum de circunciſione non fuit morale, quia nõ erat ex dictamine rationis, quod homo circuncidat ſe in ſignum fidei: circunciſio inter cærimonialia reputabatur in lege.

Leuit.12.a.3

Mat.5.c.17

Quòd Paulus potuerat Timotheũ circuncidere poſt Chriſti mortem, & quare id poterat.

Quare Titum nõ circũcidit Paulus.

ciſione manifeſtum eſt non eſſe morale, non enim de dictamine naturalis rationis eſt, quòd homo circũcidat ſe in ſignum veræ fidei: alias enim Noë iuſtus, & alij iuſti ſeu ſancti, qui præceſſerunt Abraham, fuiſſent rei, quia non fecerunt circunciſionẽ. Vnde hoc præceptum licet datum fuit Abrahę, repetitũ tamen fuit in lege Moſaica inter cætera cærimonialia legis, vt dicitur Leui. 12. vbi hoc præceptum ponitur inter quædam legalia, quæ circa puerum natum debebant fieri. Vnde idem eſt iudicium de omnibus illis quãtum ad eorum durationem, ſcilicet, quòd non debet excedere durationẽ Moſaicæ legis ſupradictã: Chriſtus tamen cuſtodiuit hoc præceptum ſicut & cętera, quia nõ venit ſoluere legẽ, ſed adimplere Mat.5. Similiter & Paulus circuncidit Timotheũ diſcipulum ſuũ poſt paſſionem Chriſti, & ante diuulgationem Euangelij, quia in illo tẽpore intermedio cærimonialia legis potuerunt obſeruari ſine peccato mortali, præſertim, vbi imminebat periculum de nõ obſeruando, ſicut erat in diſcipulo illo, eo quod eſſet filius Iudeæ, quæ adhuc non erat informata de ceſſatione legalium, ſicut & multi alij, qui tunc erãt ad fidem conuerſi. Paulus tamen nõ circũcidit Titũ, quia ex vtroque parente gẽtilis erat, & ideo non imminebat ſcandalum in eo de ommiſſione circunciſionis. Et circa hoc aduertere debes, quòd ſicut dictũ eſt ſupra quòd bona promiſſa per Chriſtũ ſunt ſpiritualia, ſic circunciſio in lege Chriſti non ceſſauit ex toto, ſed loco circunciſionis corporalis, quæ ſolùm cærimonialis eſt, nullam habens vtilitatem ſpiritualem, niſi in quãtum procedebat ex obedientia Dei, ſucceſſit circunciſio ſpiritualis, quæ accommoda eſt, & valde perutilis, & in ſcripturis magis commendata.

Licet carnalis, circunciſio ceſſet, quia cærimonialis, nõ tamen ceſſat ſpiritualis.

SAVLVS. Dic, quæ ſit illa circunciſio ſpiritualis, quæ magis commendatur in ſcriptura, quàm circunciſio corporalis.

Diuerſæ circũciſiones in Scripturaſacra leguntur.

PAVLVS. In ſcripturis ſacris leguntur diuerſæ circunciſiones, quarum quædã ſunt corporales & quædam ſpirituales. Corporaliũ enim vna eſt, de qua agimus, ſcilicet circũciſio membri virilis, de qua Gen.17. Maſculus cuius præputij caro circunciſa nõ fuerit delebitur anima illa de populo ſuo. Eſt etiam ſecũda corporalis, ſcilicet circunciſio labiorũ, per quam impeditur à recta & aperta loquutione, de qua Moyſes dicebat Exod.6. Quomodo audiet me Pharao cũ ſim incircunciſus labiis. Eſt etiã tertia circunciſio & eſt ſpiritualis, per quam homo impeditur à ſuſceptione auditus fidei ſeu diſciplinę, & iſta dicitur circũciſio auris, de qua Hiere.6. Cui loquitur & conteſtabor, vt audiat, ecce incircunciſæ aures eorum, & audire non poſſunt. Eſt etiam quarta circunciſio & eſt ſpiritualis, & iſta dicitur incircunciſio cor-

Corporalis vna ſola.

Gen.17. b.10.

In membro virili. Secunda in circunciſio labiorum.

Exo.6.b.11

Tertia in circunciſio auris.

Hie.6.b.10

Quarta circunciſio cordis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dis, per quam homo per iniquas cogitationes cordis impeditur à dilectione Dei: contra quam in circũcisionem legitur Deut. 30. Circuncidet Dominus cor tuũ, & cor seminis tui, vt diligas Dominum ex toto corde. Constat autẽ, quòd ex istis incircũcisionibus spirituales sunt deteriores. Deterius enim est, quòd homo non suscipiat fidem Dei vel eius disciplinam, seu quòd retrahatur ab eius dilectione, quàm quòd habeat labia impedita à recta loquutione, vel membri virilis incircuncisione. Vnde Hieremias Propheta, increpans populum Israeliticum, eis dicebat: Omnes gentes sunt incircuncisę, & omnis domus Israelitica incircuncisi corde, quasi dicat: Israel deterioris cõditionis factus est, quantum ad incircuncisionẽ quàm gẽtiles. Nã gentiles sunt incircuncisi corporaliter, scilicet in membro virili, sed domus Israel sunt incircuncisi spiritualiter, scilicet in corde, per quam impediuntur à diuina dilectione & custodia mãdatorum Dei. Ex quibus habes, quòd in noua lege, licet cessauit circuncisio corporalis, quę nõ erat in aliquo bona, nisi in quantum prępecta, successit tamen circuncisio spiritualis, quæ longè vtilior est, scilicet circũcisio cordis. Et nota, quòd administratio circuncisionis corporalis, quę in tua gente remansit post Christum administratur, sic turpiter per doctrinam Pharisaicã, quę est valdè ignominiosa, & præter mentem literæ veteris testamenti, in qua præcipitur circuncisio, prout Raymundus Rabbi tuus, in suo Pugione, largè declarat, quod hîc causa breuitatis prætermittitur.

Deut. 30. b. 6.

Ineircuncisiones spirituales deteriores corporalibus sunt

Hierem. 9. g. 26.

Iudei turpiter circuncisionem exercent Raymũdus.

CAPITVLVM XVI.

In quo ostenditur, quomodo intelligendum sit illud verbum Malach. vlt. Mementote legis Moysi serui mei, &c.

SAVLVS.

TOta ratio tua ad excusationem circũcisionis corporalis fiendæ in noua lege fundatur principaliter in hoc, quod præcepta Mosaicę legis, scilicet cærimonialia & iudicialia non obligabant in noua lege, sed hoc est falsum manifestè: nã Malachias, qui fuit vltimus prophetarũ veteris testamenti in vlt. capit. suæ prophetiæ, vbi agit de aduentu Messiæ, dicit: Ecce ego mitto angelum meum, &c. subdit versus finem illius cap. Mementote legis Moysi serui mei, quam mãdaui ei in Oreb ad omnem Israel prępecta, cęrimonialia & iudicialia. Ex quo patet, quòd præcepta iudicialia remanebant aduenientę Messia, & per consequẽs cærimonialia. Idem enim est iudicium de vtrisq; quantũ ad hoc etiam secundum te.

Malach. vlt. a. 4.

PAVLVS. Ad istam autoritatem respõdetur tibi, quòd aliud est dicere Seruate: seu custodite legẽ Moysi serui mei, & aliud est dicere: Memẽtote legis Moysi serui mei. Primũ enim dictum importat custodiam prępceptorũ legis, ad quã requiritur facere ea quę in lege prępiũtur, & vitare ea quę in lege prohibẽtur. Secundum verò dictum importat memoriam legis habendam, ad quã non requiritur prędicta obseruantia seu custodia præceptorum, sed sufficit habere memoriam de lege in mẽte, ad eius spiritualem intelligentiã percipiendam: vnde in hoc loco Propheta ad spiritualem intelligentiam legis per eius memoriã inuitat, non autẽ exhortatur ad eius obseruantiam. Si enim Propheta ad obseruantiã legalium perpetuò exortaretur, vtiq; dixisset: Seruate, seu custodite legẽ Moysi, quod nõ dixit, sed: Mementote legis Moysi, in quo intelligitur quod dictum est. Et nota, quòd hæc differentia inter custodiã præceptorum, & memoriam eorum habere ponit Rabbi Moyses Gerũdensis in expositione sua super Penthateucum super illud verbũ Exod. 20. Memento, vt diem sabbathi sanctifices. Et illud verbum Deut. 5. Obserua diẽ sabbathi. dicens, quòd primum præceptum est verbum affirmatiuũ, quod solùm importat memoriam sabbathi habendam: & secundum verbum est præceptum negatiuum de abstinendis ab omnibus, à quibus abstinendum est in sabbatho. Et sic prædicta autoritas Malachiæ magis facit cõtra te. Innuitur enim in ea, quòd memoria iudicialiũ legum & huiusmodi sufficit post aduentum Messiæ sine eorũ custodia. Potest etiam aliter respõderi ad tuam obiectionem. Nam cùm Malachias, licet fuisset vltimus prophetarum veteris testamenti, fuit tamen in primo tempore templi secundi, à quo tẽpore vsque ad Christum fluxerunt plusquã 400. anni, in quibus obseruanda erat lex Mosaica. Vnde etiam si dixisset: Obseruate legem Moysi, &c. hæc verba intelligerentur implenda, in toto tempore illo 400. annorũ, quod tempus restabat futurum, vsque ad tempus Messiæ, & in illo tempore indubiè lex Mosaica erat seruanda, quantum ad omnia in eadem contenta, sicut fuerat ante tempus dationis ipsius legis.

Expositio autoritatis Malachiæ, in qua notãter dicit: Mementote, & non dicit custodite.

Rab. Moys. Gerunden.

Exod. 20. b. 8.

Deut. 5. b. 12.

Differentia inter custodiam præceptorũ & memoriam eorum.

Alia responsio ad prædictam autoritatem.

Distinctio nona de Scrutinio scripturarum, circa sacrum mysteriũ sanctæ Trinitatis, & continet 17. capit.

In capitulo primo ostenditur, quòd vnitas Dei credenda est apud Catholicos, prout testimonia scripturarum testantur, licet Iudæi aliter existimant de fidelibus.

In capitulo secundo ostenditur, quòd in diuinis, secundum Scrutinium scripturarum veteris testamenti, credendũ est esse aliquam pluralitatem realiter distinctam, simul cum vnitate essentiæ.

In capitulo tertio ostenditur, quòd autoritates veteris testamẽti, per quas pluralitatem distinctam in Deo esse simul cum vnitate essentiæ testantur, non sunt exponendæ prout Iudæi hoc falsè existimãt, vt veritatem Catholicæ fidei negare possint.

In capitulo quarto ostenditur, quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex autoritatibus sacris veteris testamẽti nõ tantum pluralitas, sine alicuius numeri determinatione Deo attribuitur, sed etiam in Deo ostenditur pluralitas sub trino numero.

In capitulo quinto ostenditur, quòd etiam à doctoribus antiquis Hebræorũ hoc mysteriũ traditur, licet nõ ita expresse seu perfectè sicut à nostris doctoribus.

In capitulo sexto ostenditur, quòd nõ repugnat naturali rationi, quòd vna & eadem res sit trina & vna.

In capitulo septimo ostenditur, quòd generatio seu paternitas & filiatio, quæ in diuinis esse dicuntur, non sunt intelligenda secundum modum infimarũ creaturarum, sed secundum similitudinem supernarum, scilicet intellectualium, à quibus etiam similitudo accepta, deficit à representatione perfecta diuinorum.

In capitulo octauo ostenditur, quòd primo in his procedendũ est, vt per Scrutinium scripturarum cognoscamus an in diuinis sit generatio, & deinde an hæc veritas in sacra Scriptura reperta possit per rationes humanas impugnari, quod quidem scrutinium cum magna diligentia & deuotione agendum est.

In capitulo nono ostenditur, quòd in diuinis est Filius genitus, & Pater generans, & hoc per autoritatem Psal. dicẽtis: Dominus dixit ad me filius meus es tu ego hodie genui te, non obstantibus Iudæorum cauillationibus.

In capitulo decimo ostenditur, quòd generatio in diuinis credenda est æterna ex autoritate Psalm. dicentis de filio Dei: Erit nomen eius in secula, & ante solem permanet nomen eius. non obstantibus Hebræorum cauillationibus.

In capitulo vndecimo ostenditur, quòd Deus, qui creauit seu formauit vniuersa habet filium, autoritate Prouerb. 30. vbi dicitur, quòd est nomen eius, & quòd nomen filij eius si nosti. nõ obstantibus cauillationibus Hebræorũ.

In capitulo duodecimo ostenditur, quòd Spiritus sanctus est alia persona in diuinis præter personam Patris & Filij ex autoritate Psal. dicentis: Verbo Domini cæli firmati sunt. &c. non obstantibus Hebræorum cauillationibus.

In capitulo tredecimo ostenditur, quòd in diuinis est tertia persona, scilicet Spiritus sanctus, autoritate Isa. 48. vbi dicitur: Et nunc Dominus misit me & spiritus eius. quibusdam Hebræorum cauillationibus non obstantibus.

In capitulo decimoquarto exponitur autoritas Isaiæ supradicta extensè, vt ex illa sanè intellecta intentum probetur supradictum.

In capitulo decimoquinto ostenditur per alias autoritates, quòd Spiritus sanctus est Deus contra Hebræos, qui Spiritum sanctum in scripturis contentum dicunt esse creaturã: & specialiter exponitur ibi illud verbum Genes. 1. Spiritus Domini ferebatur super aquas.

In capitulo decimosexto ostenditur, quòd per hoc quod dicitur. In principio creauit Deus. intelligendum est sapientia à Deo concepta, per quam Deus mũdum creauit.

In capitulo decimoseptimo ponuntur quædam obiectiones Iudæorum contra veritatem generationis, quam fides catholica profitetur esse in diuinis: quæ quidem obiectiones soluuntur. In cuius fine declaratur, quòd in præsenti tractatu, vbi solum agitur de Scrutinio scripturarum, non est tractandũ de omnibus difficultatibus, quæ ad hoc mysterium pertinent.

CAP I-

CAPITVLVM I.

In quo ostenditur, quòd vnitas Dei credẽda est apud Catholicos, prout testimonia scripturarum testatur, licet Iudei aliter existiment de fidelibus.

SAVLVS.

VIDEO quid sentis circa innouationem diuinæ legis: & quia supra inter nos fuit ordinatum, quòd consequenter de his, quæ Christus tuus fuerat loquutus cõtra Excelsum tractaremus, scilicet contra vnitatem Dei, prout fuerat prophetatum de cornu paruulo Dan. 7. quod adaptatur Christo tuo, vt supra dictum est distin. 7. cap. vltimo. Idcirco conuenit, quòd de hoc ad præsens discutiamus. Dan.7.c.8.

PAVLVS. Dic mihi vbi inueniſti, quòd magister meus Christus cõtra Deum excelsum fuisset loquutus, quòd tamen nõ credo quod reperire posses.

Arguit Iudæus contra Trinitatem personarũ.

SAVLVS. Immo ipsum, & suos discipulos per suam doctrinã seductos manifestè reperio, loquentes contra Deum excelsum, & primo sic. Constat enim per Scrutiniũ scripturarũ, quòd verus Deus, qui cælum & terram creauit, & populũ suũ de Aegypto eduxit, & legem in mõte Sinay dedit, quem omnes sancti & Patriarchæ & Prophetæ coluerunt, vnum esse, non multos seu plures. Vnde Moyses hanc fidem volens populum Israeliti

Prime ex autoritatibus scriptura.

cum firmiter docere cùm esset in vltima ætate vitæ suæ. Deut. 6. Audi Israel, Dominus Deꝰ tuus Deus vnus est. hanc veritatem etiam testantur omnia sacra eloquia, in quibus omnia diuina nomina tam substantiua, quàm adiectiua seu appellatiua semper sunt singularis numeri, vt cũ dicitur: Dominus Deus omnipotẽs. & huiusmodi, proprium autẽ nomen Dei est, scilicet Thetragramathõ. De quo Exod. 3. Hoc est nomen meum in æternum, quod non solum est singularis numeri, sed in tali forma positum est in Hebræo, quòd non posset multiplicari, vt patet cuicunq; in illa lingua perito: hoc etiã patet de verbis, quibus sacra scriptura vtitur in diuinis. Vt cùm Deus loquitur, tanquam in prima persona, vel cũ de Deo aliquis loquitur, tanquã de secunda persona, vel cum de Deo quis loquitur, tanquam de tertia persona. In singulis prædictis semper tales loquutiones fiunt per verba singularis numeri. Exemplum primi: vt cùm dicitur Exod. 20. Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxite de terra Aegypti. Et Deu. 32. Videte, quòd ego sum, & nullus alius præter me. Exemplum secundi, vt cùm Adam alloquẽs Deo. Genes. 3. dicebat: Vocem tuam Domine audiui in paradiso. Exemplum tertij. In principio creauit Deus cælum & terram. In quibus loquutionibus & in cæteris omnibus nunquam in sacra Scriptura Deus alicui lo-

Deut.6.a.4

In diuinis omnia nomina tã substãtiua, quã adiectiua, seu appellatiua sunt singularia.

Arguit ex nomine Thetragramathon.

Exod.3.c.15

Verba, quibus scriptura loquitur de diuinis.

Exo. 20.a.2

Deut 32. f.39.

Gen.3.b.10

Gen.1.a.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quens, velipsi Deo loquens aliquis, vel de eo loquitur quis nisi per verba singularis numeri. Ex quo manifestè insinuatur vnitas seu singularitas ipsius Dei. Hãc etiam veritatem non solùm ex sacræ Scripturæ testimoniis, sed etiam ex ratione naturali Philophi cognouerũt, cùm ex solo dictamine naturalis rationis primam causam, quæ non nisi Deus est, vnam esse asseruerũt & simplicissimam. Ille ergo, qui Deũ siue primam causam totius entis trinum esse fatetur siue trinam, indubiè contra Excelsum loquitur. Et ideo tibi supra dicebam, quòd illud cornu paruulum, de quo legitur Dan. 7. quod loquitur verba contra Excelsum, vere & propriè intelligi debet de Christo tuo, qui contra vnitatẽ Dei in scripturis apertè traditã & per dictamen naturalis rationis inuẽtam expressè loquutus est modo prædicto.

Arguit ex ratione naturali, ex qua Philos. Deũ vnum esse cognouerunt.

Vnum esse Deum fide credimus.

PAVLVS. Non te oportebat laborare ad probandũ mihi vnitatẽ dei. Veritas enim Catholicę fidei omnes fideles Christi obligat ad credendum vnitatem Dei. Primus enim articulus nostræ fidei hoc testatur, dicimus enim in symbolo nostro. Credo in vnũ Deum. Vnde quicunque vnitatem Dei negasset, tanquam hæreticus à consortio fidelium esset eiiciẽdus: & ideo de hoc non oportet te mecũ disputare.

SAVLVS. Et si ore quandoq; confiteamini Dei vnitatẽ, cùm hoc tamẽ dicis, quòd Deus sit trinus, ita quòd tres asseris esse diuinas personas distinctas, quod est manifestè contra diuinam vnitatẽ. Impossibile enim est aliquid esse vnum & trinũ, & ideo confessio vestra de vnitate Dei est vana, cùm simul cũ hoc trinitatem in Deo asseritis.

Arguit contra trinitatẽ personarũ, quia quod num est, trinum esse nõ potest.

CAPITVLVM II.

In quo ostenditur, quòd in diuinis secundum Scrutinium scripturarum veteris testamenti credendum est esse aliquam pluralitatem distinctam, similiter & vnitatem essentiæ.

PAVLVS.

NOn est inconueniẽs, quòd aliquid sit vnum secũdum aliquid, vt puta secundum essentiam, & tamen sint plures in personis, & hoc oportet cõfiteri de Deo secundum testimonia scripturarum. Si enim diligenter circa hoc sacra eloquia scrutatus fueris, manifestè reperies, quòd sicut in Deo vnitas est confitenda, sic etiam attribuenda est in diuinis pluralitas, quòd manifestè patet sacra testimonia scrutanti.

Vnitas Dei credẽda est cum pluralitate personarum.

SAVLVS. Indica mihi ergo testimonia sacra, in quibus hoc quòd asseris reperitur: oppositũ enim huius inuenio, prout iam tibi dixi.

PAVLVS. Per illa quibus tu conatus es mihi ostẽdere vnitatem Dei per ipsam et posses intelligere pluralitatẽ in Deo esse confitendam, quod patet primo in nominibus substãtiuis, quę de Deo dicuntur, in quibus sacra Scriptura pluralitatẽ Deo attribuit, vt manifestè patet de hoc nomine Heloim, quod est nomẽ plurale istius nominis Heloah. Constat enim vnicuiq; linguam Hebraicam sciẽti, quòd hoc nomen Heloah significat singulariter Deum, sicut hoc nomẽ Deus significat in lingua nostra. Similiter, quòd hoc nomen Heloim significat idem quod Dij in nostra lingua: manifestum est autẽ, quod sacra Scriptura loquendo de Deo eum multoties vocat Heloim, vt cùm dicitur: In principio creauit Deus cęlum & terram. Ibi enim vbi nos habemus Deus, in Hebraico habetur Heloim, quòd significat Dij, & sub isto nomine Heloim, quod est plurale huius nominis Heloah, nominatur Deus in toto opere sex dierum, & in quamplurimis locis Scripturæ sacræ. Ex quo patet, quòd per nomina substantiua significatur Deus in scriptura sub nomine plurali. Idem inueniturin nominibus appellatiuis, vt est hoc nomen sanctũ, & hoc nomen viuus vel viuens, quæ quidem nomina de Deo legũtur in Scripturis sacris in plurali numero dicta. Vnde Ioſuę vlt. Prophetaloquens de Deo dicebat populo: Non potest seruire Domino, quoniam Heloim sancti est, non enim dixit Heloim sanctus, sed Heloim sancti, quod idem sonat apud nos sicut Dij sancti. Itẽ Hierem. 10. de Deo dicitur: Ipsi

Scriptura sacra tam in nominibus substantiuis, quàm appellatiuis, pluralitatem Deo attribuit.

Heloim est plurale à nomine Heloah, & significat Deũ. Heloim in Hebræo idẽ quod Dij in latinis.

Genes. 1. In principio creauit Heloim, id est Dij.

Idem est in appellatiuis quod in substantiuis, quæ de Deo loquuntur.

Ioſuæ vlt. c. 19. *Heloim sanctis, id est Dij sancti.*

Hierem. 10. b. 10.

enim Heloim viui & R ex sempiternus. quod idem est, ac si dicat Dij viui, eo quòd Heloim, vt dixi significat idem, sicut Dij in lingua nostra, & licet in translatione nostra ista nomina ponantur in singulari, scilicet Deus sanctus, & Deus viuus, in Hebraica tamẽ veritate, vt nosti, in plurali numero ponuntur, vt dictum est. Ex quibus habes manifestè, quòd in sacra Scriptura Deus nominatur sub nominibus pluralis numeri, tam in substãtiuis nominibus quàm appellatiuis.

Licet in nostra versione hæc nomina ponantur in singulari, scilicet Deus sanctus, Deus viuus, in Hebræo sunt in plurali.

SAVLVS. Ex his, quæ allegas non habes intentum. Nã in qualibet autoritate de iis per te allegatis reperies, quòd illa nomina diuina, tam substantiua, quàm appellatiua reguntur per verba singularis numeri, in quo manifestè euacuatur tua probatio. Nam si intẽtio sacræ Scripturæ fuisset pluralitatem Deo attribuere, sic nominibus diuinis pluralitatem significantibus coniunxisset verba pluralis numeri, prout cõgruitas loquutionis requirit, quod tamẽ non fecit. Nã cùm dicitur: In principio creauit Deus cælum, licet li Deus ponatur in plurali, vt tu dicis, tamẽ hoc verbum creauit singularis numeri est, non enim dixit creauerunt sed creauit, in quo denotatur, quòd licet Heloim significet idem quod Dij, tamen non est ibi pluralitas ponenda, non enim dixit creauerunt sed creauit. Similiter in illa autoritate, quam allegas de Ioſuæ dicente de Deo:

Arguit Iudeus, quòd in pronominib⁹ de Deo semper ponitur verbum singularis numeri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de Deo: Heloim sancti est, manifestum est, quòd hoc verbũ est singularis numeri. Non enim dixit Heloim sancti sunt, sed Heloim sancti est, & sic euacuatur tua probatio. Idem dicendum de illa autoritate Hierem. vbi dicitur: Ipse est Heloim viui, nõ enim dicitur: Ipsi sunt Heloim viui, sed ipse est: in quo manifestè demonstratur, quòd non est ibi pluralitas, sed sola vnitas per verbum singulare significata.

Fides ita cõfitetur in diuinis pluralitatem, vt vnitatem nõ excludat.

PAVLVS. Si rectè consideras, hęc euasio tua nõ euacuat meam rationem, sed eam etiam fortificat: nã fides nostra catholica non sic confitetur pluralitatem in diuinis, quòd vnitatẽ essentialem excludat, vt iam tibi dixeram, sed cũ vnitate in essentia pluralitatem in personis profitetur, quam veritatem autoritates per me allegatę testantur, quæ in nominibus pluralitatẽ designat, & in verbo vnitatem: & sic manifestè cũ veritate nostræ fidei concordat, & hoc patet in prima autoritate totius sacræ Scripturæ, quã tibi allegaui, scilicet: In principio creauit Deus cælum, &c. In hoc enim, quòd Deus sub plurali numero, scilicet Heloim denominatur, ostenditur pluralitas in diuinis. In hoc autẽ, quod singulare appossuit cũ subiungit: Creauit, manifestè ostenditur vnitas essentiæ, præsertim cùm hoc verbum creauit includit verbum essentiale, scilicet est, vel fuit creans, & sic manifestè denotatur essentialis vnitas in pluralitate, quod omnino consonat veritati fidei nostræ.

Causa quare cũ nomine plurali ponitur verbum singularis numeri.

Gen. 1. a. 1.

Essentialis vnitas Dei in pluralitate ostẽditur.

SAVLVS. Antiqui nostri sæpe fuerunt impugnati ab hæreticis sibi contemporaneis, volẽtes vnitatẽ Dei subuertere per istas nominationes diuinas, quæ sub plurali numero quandoque in Scripturis sacris reperiuntur, sed nostri cõuincebãt eos ex singularitate intellecta in verbis, quæ talibus nominibus adiungebãtur. Vnde ratione huius dicti: In principio creauit Heloim cælum & terram. vbi Heloim ponitur, quod significat Deum in plurali, interrogauerunt hæretici, vt legitur, in quadam glossa antiqua super Gen. à quodam docto re antiquo nomine Rabbi Canlai, quot Dij creauerunt mundum, quibus respondit: Ego & vos quęramus in lege: in principio creauerũt Dij cælum & terram nõ est scriptum, sed in principio creauit Dij, &c. & sic tacuit hæreticus. Hęcille. Ex quo patet, quòd ex singularitate istius verbi creauit conuictus fuit hæreticus, volẽs impugnare vnitatem Dei, per hoc quod nominatur Heloim, ideſt Dij, & isto modo inueniuntur quamplurima dicta in gestis doctorum nostrorũ, quæ causa breuitatis ommitto.

Hæretici voluerunt ponere pluralitatẽ deorũ.

Rab. Cãlai.

PAVLVS. Licet ex dictis magistrorum tuorũ nõ possis aliquid contra me concludere, vt sæpe dictum est, tamen in hoc volo tibi ostẽdere, quòd ea quæ dicuntur hîc per tuos magistros, non faciunt contra me, sed potius

Multi fuerunt hæretici articulum Trinitatis impugnantes.

potius pro me. Ad quod attẽdere debes, quòd multi fuerunt hęretici, qui credebãt plures deos esse in mundo distinctos secundum naturam vel essentiã, quod est omnino falsum, etiam secundum veros Philosophos fide carentes, & isti tales hæretici volebãt ex hoc nomine Heloim, per quod frequenter Deus nominatur in scripturis errorem suũ concludere, scilicet quòd essent multi dij distincti secundũ essentiam. Vnde cõtra hunc errorem sufficienter respondebant magistri tui ostendẽtes, quòd cum talibus nominibus pluralis numeri dictis frequenter de Deo, communiter semper adiungebantur verba singularis numeri, manifestè ostendebatur, quòd nõ erant multi dij natura differẽtes, quia sic oportet verba pluralis numeri adiungere talibus nominibus in plurali significantibus, si enim pluralitas essentialis seu substantialis esset in diuinis: ita propriè verba pluralis numeri de Deo dicerentur sicut & nomina pluraliter significantia, sicut cũ aliquis loquẽs de Socrate, vel Platone simul aliquid facientes per verba pluralitatẽ significãtia loqui debet dicendo, ij homines sunt tales, vel talia operantur: quod tamen sacra Scriptura maximè euitat de Deo loquendo. Nam sicut nominat Deum pluraliter in nominibus ad designandum aliquam esse in Deo pluralitatem, non tamen adiũgit verba pluralia sed tantum verbũ singularis numeri, ad denotandum singularitatem seu vnitatem diuinæ essentię. Et ideo si bene attendis responsio magistrorum tuorum, sicut verè euacuat errorem hęreticorum, multitudinem deorum ponentium, sic verè fortificat, vel probat fidei catholicę veritatem, quæ quidem fides verissima, vt iam tibi dixerã, non multitudinem seu pluralitatem deorum ponit. Absit, sed veram vnitatem Dei fatetur, & tamen aliquam pluralitatem in diuinis asserit conformiter ad allegatas autoritates, in quibus verba singularis numeri coniungũtur nominibus pluralitatem significantibus.

Nunquam Iudæi crediderunt plures esse Deos sed tantum vnum.

SAVLVS. Autoritates prędictę, quas pro te allegas non cõformantur tuæ fidei. Fides enim tua, vt sæpe audiui à doctoribus & magistris tuis, licet pluralitatem Deo attribuat, non tamen confitetur, quòd sint plures dij, sed tantum vnus Deus. Per autoritates autẽ supradictas plures dij dicuntur. Cùm enim dixit: In principio creauit Heloim. idem est ac si diceret: In principio creauit dij, vt dictum est per te, quod est manifestè cõtra fidem tuã secũdum quod negas quòd sint plures dij.

Pluralitas in diuinis cum verbo singularis numeri sæpe inuenitur in scriptura.

PAVLVS. Verum dicis in hoc quòd secundum veritatẽ catholicam nõ est concedendũ, quòd in diuinis sint plures dij, & hoc cum verbo substantiuo pluralis numeri, sed bene conceditur pluralitas in diuinis cũ verbo singula-

singularis numeri, vt cũ dicitur, quòd Deus est trinus: nam per singularitatem verbi essentialis vnitas essentiæ saluatur, & sic est in omnibus autoritatibus per me allegatis, in quibus omnibus verbum essentiale singularis numeri ponitur, vel aliud verbum includens verbum essentiale.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur, quòd autoritates veteris testamenti, per quas pluralitatem distinctam in Deo esse simul cum vnitate essentiæ testantur, non sunt exponẽdæ, prout Iudæi hoc falsè estimant, vt veritatem catholicæ fidei negare possint.

SAVLVS.

QVomodo possunt ista à ratione naturali comprehẽdi, vel quid magis naturali rationi contrariari posset, quàm quod vna, & eadẽ res simplicissima, vna tantum res sit & plures, certe & si hoc scriptura sacra manifestè tradderet, potius esset exponenda quàm credenda, cũ duæ veritates ad inuicem cõtrariari non possint.

Trinitatis mysterium, licet ratione naturali comprehẽdi non possit non tamen rationi naturali cõtrariatur.

PAVL. Licet possẽ cõcedere tibi, quòd hoc mysteriũ, scilicet sanctæ Trinitatis & vnitatis à ratione naturali cõprehendi nõ posset, cùm hoc excedat naturalem hominis rationem, nullo tamen modo concedendum est, quòd prædictum mysterium cõtrariatur naturali rationi humanæ. Licet enim vna & eadem res secundum idem non posset esse tãtum vna & plures, hoc autem intelligendum est cũ vna, & eadem res secũdum idem dicatur esse vna & plures, non autem cũ non secũdum idem dicatur vna & plures. Vnde homo est quodã vnum secundum suppositũ, non tamen secundum partes integrales seu essentiales: & licet hoc exẽplum de diuinis ex toto non competat, vbi nulla pars est alicuius totius, est tamen sufficiẽs ad excludendam rationem tuã, in qua dicis, quòd contrariatur rationi naturali humanæ eãdem rẽ esse vnam & plures, cùm etiã hoc inuenitur in ipsis creaturis. In hoc autem, quod dicis, quòd etiam si Scriptura sacra manifestè tradderet, quòd Deus est vnus, & quòd est pluralitas in Deo, quod hoc non est credendum, sed potius exponendum, quæro à te quomodo hoc posses exponere sine hoc, quod sacræ Scripturę manifestè cõtradicas.

SAVLVS. Hoc possum exponere, prout antiqui nostri exposuerunt quasdam autoritates, quæ videbantur asserere aliquã pluralitatẽ in diuinis, prout habetur in libro qui dicitur Sanhedrin, & etiam in Bereſith Rabba, & in aliis locis, vbi dicitur, quòd omnis locus, in quo dicitur Heloim, scilicet Deus, quia significat aliquam pluralitatem intelligitur ipse Deus & domus iudicij sui, & sic exposuerunt illud, quod dicitur Oseæ. 1. Et domui Iudæ miserebor, & saluabo eos in Domino Deo suo. In qua autoritate, quia non dicitur: Et domui

Sanhedrin Bereſith Rab. Hebræorũ expositiones denominib⁹ diuinis pluralitatẽ aliquam importantibus.

Oseæ 1.c.7.

domui Iudæ miserebor, & saluabo eos in me. apparet quòd sit alius ille qui miseretur, & alius ille qui saluat. Similiter cũ dicit

Zachar. 2. c. 10.

Zach. 2. Ego veniẽs, & habitabo in medio tui, dicit Dñs, & applicabuntur multæ gẽtes ad Dominum, &c. In qua autoritate cũ dicit: Ego veniens, & habitabo in medio tui. debuisset dicere, & applicabuntur gentes multæ ad me, sed quia dicit ad Dominum apparet, quòd sit alius ille Deus veniens ad habitandum in medio Hierusalem, & alius ille, ad quem applicabuntur gentes, & sic videtur esse pluralitas in Deo, & sunt quamplurimę autoritates isto modo loquentes in sacra Scriptura. Ad cuius inconuenientiam tollendam exposuerunt, quòd Deus in similibus locis sacræ Scripturæ intelligitur non solus Deus, sed ipse, & domus iudicij sui, & sic intelligitur, quòd illa pluralitas non est attribuenda Deo, ad quem pertinet summa vnitas & simplicitas, sed ad domum iudicij sui, qui sunt summi angeli beati, qui semper assistũt Deo, & isto modo, sequẽdo vestigia antiquorũ nostrorũ possumus respõdere ad autoritates per te allegatas ad ostendendam pluralitatẽ in Deo, scilicet, quòd pluralitas in autoritatibus illis intellecta non est attribuenda ipsi Deo soli, sed Deo & domui iudicij eius, qui sunt plures, vt dictum est.

Secundum Hebræos in multis scriptura locis significatibus pluralitatem Dei, intelligitur ipse Deus & domus iudicij sui.

Domus iudicij Dei sunt summi Angeli.

Inconuenientiam adducit cõtra falsam expositionem Iudæorum.

Gen. 1. a. 1.

PAVLVS. Si bene scrutaris scripturas nullo modo posses subterfugere ab autoritatibus per me allegatis per illã expositionẽ. Si enim cũ dicitur: In principio creauit Heloim cælum & terram, &c. pluralitas intellecta per illam dictionem Heloim exponas domũ iudicij ipsius Dei, sequeretur, quòd Deus & domus iudicij sui mundum creauerunt: & sic non solus Deus esset creator mundi, sed Deus & domus iudicij eius, quod est hæreticum etiam apud te. Et similiter si illud quod dicitur Hiere. 10. Ipse est Heloim viui & rex sempiternus. exponas de Deo, & de domo iudicij eius, sequeretur, quòd domus iudicij ipsius Dei est Rex sempiternus totius mũdi, quod etiam est contra fidem tuam, testãte scriptura Deut. 4. Scito ergo hodie, & cogita in corde tuo, quòd Dñs ipse est Deus in cęlo sursum, & in terra deorsum, & non sit alius. Vnde autoritates per me allegatę, quę pluralitatem Deo attribuunt nõ possunt intelligi nisi de Deo tantum, non autem de domo iudicij eius, seu angelis eius, vt prædictum est, nisi fortè per domũ iudicij Dei intelligantur personæ diuinæ, quę sunt ipse Deus secũdum veritatẽ fidei nostræ, & sic de eis, prout sunt vnus Deus propriè verificatur. In principio creauit Deus, &c. Vnde si sic exponis cessat contentio inter me & te, quantum ad hoc. Si autem per domum iudicij aliquid extrinsecum Deo intelligis, tunc nullo modo posset saluari autoritas

Hiere. 10. b. 10.

Deut. 4. f. 39.

Per domum iudicij Dei intelligãtur personæ diuinæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

toritas prædicta, vt dictum est.

SAVLVS. Scriptura sacra sæpe loquitur de Deo more humano, & ideo quandoq; attribuit Deo ea quæ propriè Deo non competunt, vt cùm dicitur Gen. 11.a.5. Genes. 11. Descendit autem Dominus, vt videret ciuitatem & turrim, &c. & Genes. 18. Deus dicebat Abrahæ: Descendam nũc Gen. 18. c. 21. & videbo clamorem, &c. In quibus manifestũ fit, quòd Deo non competit descensus, sicut nec motus localis oportet hoc intelligere secundum morem humanum: homines enim volentes de aliquibus dubiis certificari condescendunt ad particularitates rerum discutiendas seu inuestigandas, quod Deo non competit propriè, sed similitudinariè tantum. Vnde in proposito, licet Deus solus mundum creauit, ponitur tamen in creatione mundi hoc nomẽ Heloim, quod significat pluralitatem in Deo, vt intelligatur, quòd Deus creauit mundum cum consilio domus iudicij eius, sicut in humanis illa, quæ cum cõsilio magnorum fiunt creduntur sapientius seu prudentius fieri. Vnde ex hac pluralitate non concluditur Prou. 3. c. 19 nisi illud quod dicitur Prouer. 3. Dominus sapiẽtia fundauit terram, stabiliuit cælos prudentia, sapientia illius erumpunt abissi, &c. hoc est dicere, quòd creatio mundi fuit facta cum magna prudentia seu sapientia Dei, sic vt illud quod cum magno consilio & deliberatione fit, dicitur esse prudentissimè factum.

Move humano de Deo sæpe scriptura loquitur.

Quomodo exponenda sunt autoritates veteris testamẽti ponẽtes pluralitatẽ cũ vnitate, &c.

PAVLVS. Licet verum est, quòd quandoque Scriptura sacra loquatur de Deo more humano, hoc tamen fit semper ad tollendos aliquos errores de Deo, in quibus multi fuerunt seducti, non autem ad dandam occasionem extendendi errores circa Deum. Vnde, quia circa prouidentiam diuinam erga gubernationẽ humani generis multi errauerunt antiqui, & etiam hodie errant, existimãtes, quòd Deus non habet curam de regimine humani generis secũdum iustitiam, prout quidam dicebant. Vnde dicitur Iob. 22. Super cardines cæli ambulat, & nostra non considerat, idcirco ad ammouendos huiusmodi errores scriptura loquitur de Deo, sicut de homine, qui diligenter solicitus est ad inquirendam veritatem alicuius facti, & ideo dicit: Descendam & videbo, & huiusmodi. Similiter, vt ostendat, quòd Deo displicent hominum peccata, & cum zelo iustitiæ procedit ad eorum punitionem, attribuit Deo irã seu furorem metaphoricè dicendo: Ignis succensus est in furore meo. & sic de similibus: sed ad hoc quia Deus mundum creasset sapienter & prudenter, non expediebat dicere, quòd cũ consilio domus iudicij extrinseci mundũ creauerit, hoc enim præberet scandalũ erroris in cordibus audientium, qui ex hoc estimarẽt

Scriptura sacra quare loquitur de Deo more humano.

Iob. 22. b. 14

Deum

Deum indiguisse aliorum consilio. Satis enim sufficiebat dicere, quòd Deus sapientia fundauit terram, prout in prouerbiis: & non attribuere Deo defectũ indigentiæ consiliariorum, quia vt ait Philosophus in 3. Ethico. Consiliamur in magnis, quasi de nobis ipsis diffindentes, quod de Deo asserere esset maximum inconueniens: & sic responsio tua non sufficit ad saluandã pluralitatem attributã Deo in creatione mundi. Item ad aliam autoritatem Hiere. 10. nihil facit responsio tua: nulla enim bona doctrina sequitur, ex hoc quod domus iudicij Dei, si fit aliquod extrinsecũ à Deo dicatur. Ipse est Dij viui, & Rex sempiternus.

Arist. 3. Eti.

Hiere. 10. b. 10.

CAPITVLVM IIII.

In quo ostẽditur, quòd ex autoritatibus sacris veteris testamenti nõ tantũ pluralitas, sine alicuius numeri determinatione Deo attribuitur, sed etiam ostenditur in Deo esse pluralitas sub trino numero.

SAVLVS.

ADhuc in prædictis non respondes mihi, ad illam autoritatem, Deut. 6. contentam, scilicet: Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus vnus est. In qua autoritate sola, vnitas Dei ostenditur & docetur, quod est cõtra modum probationis tuæ superius dictum.

Deut. 6. a. 4

Trinitas cũ vnitate in veteri testamento inuitur.

PAVLVS. Imo in hac eadem autoritate Trinitas cum vnitate inuitur: tria enim nomina significantia Deum cum vnitate ipsius, in hac autoritate cõtinentur. Non enim dixit: Audi Israel, Dominus Deus tuus vnus est, nec dixit: Audi Israel Deus vnus est, sed dixit: Audi Israel Dñs Deus vester, Deus vnus est: hæc dixit, quoliber enim istorũ modorum, loquẽdi poterat vnitatem significare, magis conformiter ad opinionem tuam, sed hoc non fecit: nam ter Deum nominauit cum vnitate, & sic illa autoritas quam allegas pro te, magis facit pro me.

SAVLVS. Replicatio illorum trium nominum Deum significantium in prædicta autoritate intelligenda est, ad maiorẽ confirmationem sententiæ. Sæpe enim in scripturis sacris, fit vnius & eiusdem repetitio ad maiorem firmitatem sententiæ, & ideo in hoc loco sic intelligi debet replicatio diuinorum nominum cũ vnitate, quasi dicat, firmiter & firmus, & firmissimè tene, quòd Deus est vnus.

PAVLVS. Periculum ponendi pluralitatem in Deo est apud te maximum, sicut etiam apud nos asserere multitudinẽ deorum nephandissimum est, & ideo secundum te nullo modo debuisset scriptura, occasionẽ dare ad attribuẽdam pluralitatem Deo, quod tamen fecit ter nominando in vnitate: ad confirmandum autem sentẽtiam vnitatis sufficisset replicatio firmitatis sententiæ, sicut in aliis locis, & ex hoc nõ præberet occasionem credendi Trinitatem in

Universidad de Deusto
Biblioteca

vnitate quod apud te nephas est. Sed ad rei veritatem autoritas prædicta ter nominando Deum, tria supposita diuina demonstrat, & includendo vnus est, vnitatem diuinæ essentiæ ostendit, quod ad propositum meum facit, non autem pro te, & in aliis locis sacræ Scripturæ similiter reperies, scilicet repetitionem trinam, ter nominando Deum, vbi sola vna nominatio sufficisset, & hoc ad innuendū sanctæ Trinitatis mysteriū.

Ter Deum nominando tria supposita Diuina demōstrat.

SAVLVS. Declara mihi illa loca sacræ Scripturæ, vbi talis repetitio trina diuini nominis reperitur vbi sola vna nominatio Dei sufficisset.

PAVLVS. Omissis multis causa breuitatis quæ ad hoc faciunt, tria tantum loca ostendam tibi, in quibus solenniter fit repetitio trina diuini nominis, vbi tātum vna sufficisset, Primo Numer. 6. vbi Deus præcepit sacerdotibus, vt sub certa forma benedicerent populum, inuocādo nomē diuinum super eos, & dicitur in prædicto capitulo, in principio illius præcepti: Sic benedicetis filiis Israel. & in fine dicitur. Et inuocabunt, scilicet sacerdotes, nomen meum, super filios Israel, ego autem benedicam eos. Ex quo patet, quod illa benedictio sacerdotalis solennis consistebat in inuocando nomē diuinum super populum, quæ quidem positio seu inuocatio nominis diuini, prout in eodem cap. declaratur, præcipiebatur fieri, per trinam repetitionem diuini nominis, sub hac forma, scilicet Benedicat tibi Dominus & custodiat te, ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui, conuertat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem, inuocabunt nomen meum, &c. Circa quod attende, ô Saule quòd in ista benedictione solum sufficisset vna inuocatio diuini nominis, dicendo: Benedicat tibi Dominus, & custodiat te, ostendat faciem suam tibi, & misereatur tui, conuertat vultum suum ad te & det tibi pacem. Sic enim dicendo manifestū est, quòd omnes particulę huius benedictionis referuntur ad Dominum primo nominatum: & sic videtur quòd secunda & tertia repetitio diuini nominis erat superflua, quod est inconueniens dicere in forma tam solennis benedictionis à Deo ordinata. In operibus enim naturę, quæ à Deo ordinātur, nihil superfluum inuenitur, diligenter inuestigāti rationem eorum, multo magis in eis quæ à Deo ordinantur inmediatè. Vnde trina repetitio in hoc loco referenda est ad Trinitatem diuinarum personarum, quarū quælibet est Deus & Dominus, & sic forma prædictæ benedictionis fuit perfectè ordinata, vt nomen diuinum perfectè inuocaretur super filios Israel, per trinam repetitionem ipsius nominis.

Confirmat quod dixit tribus scripturæ Sacræ autoritatibus.

Nume. 6. d. 23.

Sacerdotalis benedictio fiebat per trinam repetitionē Diuini nominis.

Forma benedictionis Sacerdotis vet. leg.

SAVLVS. Trina repetitio diuini

diuini nominis in benedictione sacerdotali contenta propriè referri potest ad pluralitatem benedictionum, quæ ibi continentur: non enim ibi solùm est vna benedictio sed plures: dicitur enim ibi: Benedicat tibi Dominus, & custodiat te, ostendat faciem suam tibi & misereatur tui, &c. Vnde quia plures benedictiones dabantur, non est incōueniens, quòd pluries nomē diuinum repeteretur.

In benedictione sacerdotali plures sunt benedictiones

PAVLVS. Si repetitio iterata nominis diuini in prædicta benedictione contenta deberet referri ad particulares ipsius benedictionis pluralitates, tunc non sufficeret trina repetitio diuini nominis, plures enim sunt particulę huius benedictionis quàm tres, vt patet in litera supra allegata. Sed quia non iuxta numerum particularum benedictionis supradictę facta est repetitio nominis diuini, sed trina tantum concludendo in fine, ponant seu inuocent nomē meum super filios Israel. In quo ostenditur quòd nomen diuinum per trinam repetitionē exprimitur: manifestum est quòd trina repetitio non respicit numerum particularum benedictionis, cui numero nō adequatur, sed potius respicit pluralitatem trinam, quæ est in diuinis cum vnitate essentiæ, quam significat vnitas nominis, & hoc cùm dicit, imponāt nomē meū. Non enim dicit nomina mea, vt ostendat essentiæ vnitatem, vnū enim nomē vni rei cōpetit.

SAVLVS. Licet prædicta autoritas non est omnino efficax ad probandū intentum tuū, tamen dic mihi, si habes aliam similem huic in qua ter diuinum nomē repetatur, vbi vnum tantum sufficisset.

PAVLVS. Isaiæ 6. vbi de illa solenni visione Isaiæ agitur cùm dicitur: Vidi Dominum sedentē super soliū excelsum, &c. Propheta referens, quòd Seraphim stabant super Deum cum certo numero alarum & huiusmodi. In quibus demonstratur illius visionis magna solennitas de illis Seraphim, qui summum gradum tenent inter agmina angelorū, testatur Propheta quòd clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dñs Deus Sabaoth. &c. In qua autoritate attendenda est illa trina repetitio huius nominis sanctus, quod totum Deū denominat, & mihil aliud magis propriè in hac trina repetitione potest intelligi, quàm trinus numerus personarum, in quo nulla est inęqualitas, sicut inter significata vnius nominis sancti ad aliud: & tamen de omnibus tribus dicit: Dominus Deus Sabaoth, ac si dicat ij tres vnum tantum sunt, nec dicendum est, quod hæc trina repetitio huius dictionis sanctus fit ad maiorem firmitatem sententiæ, quia, vt prius tibi dixi, si nulla pluralitas esset in Deo, talis repetitio esset valdè periculosa. Item Psalmi-

Isai. 6. a. 1.

In trina repetitione Angelorū, trinus numerus personarum declaratur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal. 66. a. 7.

sta in Psalmo: Deus misereatur nostri. ter inuocat nomen Dei, ad eundē effectū: dicit enim: Benedicat nos Deus Deus noster, & benedicat nos Deus. In quo loco sufficisset manifestè vna inuocatio diuini nominis: repetitur tamen ter nomen diuinum ad prędictum mysterium inuendum, sicut in aliis supradictis: & sic habes tres autoritates conformes ad hoc, quarū prima sumitur ex Lege, secūda verò ex Prophetis, tertia ex Agiographis: quæ sunt tres partes integrales totius vete. testam.

SAVLVS. Ex prædictis autoritatibus non sumitur efficax argumentum: nam si hæc pluralitas trina in Deo esset ponenda, sicut tu vis, expræssius debuisset hoc tradere scriptura sacra, cùm hoc sit de principaliorib⁹ fundamentis fidei, eo quod agit de veritate Dei in seipsa.

Fidei fundamenta occultè traditur in scripturis.

PAVLVS. Verū est quod hoc mysterium de principalioribus fidei fundamētis est. sed vt magni doctores tui dicunt, illa quæ ad fundamenta fidei pertinent, sunt occultè tradita in scripturis, nec erat licitū prædicare ea nec etiam docere, nisi tantū vni vel duobus idoneis ad hoc, prout habetur in libro Talmuth qui dicitur Haguiga. in cap. quod incipit Eudorsim, quod significat non præiudicabūt, &c, quod colligitur à Rabbi Moyses in suo Deute. in 1. lib. titu. de fundamentis legis, cap. 4. Rationem autem, quare istā non expræssè sed occultè fuerunt tradita, habebis Deo duce in sequenti distinctione, vbi de diuinitate Christi est agendum, quę etiam secretè & occultè sunt tradita in scripturis vete. testam. vnde ibi habebis de vtraque occultatione sufficientem rationem.

Talmuth.

CAPITVLVM. V.

In quo ostenditur, quòd etiam à doctoribus antiquis Hebręorum hoc mysterium traditur licet non ita expræssè seu perfectè sicut à nostris doctoribus.

SAVLVS.

QVomodo potest esse, quòd de tali pluralitate, si in scripturis sacris qualitercunque esset contenta, quod nullus antiquorum nostrorum, aliquid saltem de hoc scripsisset.

PAVLVS. Multi doctores tuorum antiquorum de hac Trinitate scripserunt, licet non ita perfectè & propriè sicut nostri, qui hanc veritatem à magistro Christo nostro didicerunt.

SAVLVS. Allega mihi aliquos eorum, vt videam si concordant tecum.

Multi antiqui Hebræi de Trinitate scripserūt

PAVLVS. Multi fuerunt qui de hoc aliquid senserūt: sed allegabo tibi aliquos eorū, omissis cæteris causa breuitatis, & primo occurrit mihi quod super illud Psalmi: Deus deorum Dominus loquut' est & vocauit terram. in glossa quę dicitur Medras tillim, scilicet glosa Psalterij, sicque ritur, quę est ratio, qua Psal-

Psal. 49. a. 1.

Testimoniū Trinitatis per Talmud dicos.

Testimonium Trinitatis per Rabbinos.

Psalmista nomen Dei sancti & benedicti, tribus vicibus cōmemorauit, dicens: Deus Deorum Dñs locutus est, &c. ad quod respondetur ibisic, hoc est vt docerem te, quòd cū istis tribus nominibus creauit Deus seculū suum, iuxta tres Midoch, idest, proprietates quibus creatus est mundus, & istę sunt, sapientia, scientia, & prudentia, sicut dictum est in Proverb. scilicet, 3. Dominus in sapientia fundauit terram, ordinauit cælos in prudentia, in scientia sua abiissi erūpunt. Et isto modo dicitur in Exod. scilicet 20. Quoniam ego sum Dominus Deus tuus, Deus zelator. ecce tria nomina diuina, iuxta tres midoch, quibus creatus est mundus. Similiter filij Gad, & filij Ruben, dicebant in libro Iosue, scilicet 22. fortissimus Deus Dñs ipse scit. vbi nominauerunt Deum tribus vicibus, hæc in prædicta glossa. Et idem habetur in Bereśith rabbam, idest, in glos. magna super Genes. super illud verbum: In principio creauit Deus cælum & terrā. Ex quibus habes quòd doctores tui per trinam iterationem diuini nominis, quæ sępe fit in scripturis exponunt, quòd est intelligenda Trinitas in diuinis secūdum tres midoch, scilicet proprietates, quas Deo attribuunt.

Sapientia, scientia & prudentia sunt tres proprietates Dei.

Prou. 3. c. 19

Exod. 20. a. 5.

Iosue. 22. c. 22.

SAVLVS. Ex prædictis & similibus non habes intentum tuum, tum quia midoch quod est nomē plurale istius nominis midda, significat mensuram in Hebraico, quę non cōuenit Trinitati personarū, quam tu dicis esse in diuinis, vt ex se patet: tū quia sapientia, prudentia, & scientia, quæ in Deo ponuntur, secūdum quas dicunt prædicti doct. intelligēdam esse pluralitatem personarum, quam tu dicis esse in diuinis, vt de se patet, cū pluralitates in diuinis, non sint nisi vnares tantum realiter indistincta, tu autē aliter asseris de Trinitate personarum, quas dicis esse realiter distinctas, & ideo ex prędictis autoritatibus non concludis quod intendis.

Midoch est Midda, sī de rebus corporalibus dicuntur significant mensuram. Sī de spiritualibus proprietatē vel notat cathenam.

PAVLVS. Ad primū quod obiicis contra probationē meā, de ista dictione midda, seu midoch, tibi sic respondeo: quòd verum est, quòd hæc dictio significat mensuram, & midoch, quæ est ipsius pluralis significat mensuram in plurali, & hoc est quando hæ dictiones dicuntur de rebus corporalibus: sed quando de spiritualibus agitur: transsumitur hæc dictio midda, ad designandum modum proprium Rei, seu eius proprietatem. Ratio autem huius trāssumptionis est, quia sicut se habet mensura quantitariua in corporibus, in quantum mensura adæquatur rei mensuratæ, sic se habet proprietas in spiritualibus, in quantum proprietas adæquatur rei, cuius est propria. Vnde cū de diuinis dicitur midda, nullo modo intelligēdum est, quòd significet mensuram quantitatiuam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiuam, quæ in Deo nullum habet locum. Sed intelligendum est per midda, proprietatem diuinam qua Deus mensuratur. Licet enim Deus sit immensus & infinitus, tamen quædam ita propriè pertinẽt Deo, quod nulli alteri, vt patet in effectibus soli Deo pertinẽtibus, vt est creatio, vnde talia dicuntur propria Deo, quia ipsi quodammodo adæquantur, & nulli alteri competunt, & ista dicuntur midda, seu midoch Dei in lingua tua. Nã vt nostri in Talmudicis scripturis cùm de differentia diuinorum ad humana agitur, semper vtuntur hoc modo loquendi, scilicet non est midda Dei sancti, sicut midda carnis & sanguinis, scilicet hominis. Ex quò patet quòd per hanc dictionem midda intelligunt proprium modum, seu proprietatem diuinam. Ad secundam vero obiectionem in qua dicis, quod antiqui tui in illis tribus midoch, seu proprietatibus, quas Deo attribuebant, non intelligebant Deo attribuere proprietates realiter distinctas, nam sapientia, & prudentia, & scientia, in Deo non sunt nisi vna & eadem res. Ad hoc tibi respondeo sic: quia licet verum est, quòd sapientia, prudentia, & sciẽtia, & huiusmodi cùm de Deo dicuntur, vnam & eandem rem significant indistinctam realiter, sed solum ratione. Ipsi tamen doctores tui distinctionem realem inter illam esse putabãt. Si enim prædictam solam distinctionem rationis esse estimassent, alia interposuissent, quib⁹ Deus creauit mũdum, scilicet potentiam, & voluntatem, non enim mundus fuisset creatus, nisi Deus eũ potuisset creare, & etiã voluisset creare eum, sed restrinxerunt se ad numerum ternarium in Deo ponẽdum, quia trina iteratio diuini nominis eos cogit, ad ponendam Trinitatem distinctam realiter in Deo, non autem in maiori numero, quam in ternario. Et circa hoc est attendendum, quòd sicut inter Philosophos, qui per inquisitionem rationis rerum naturas seu veritates inuestigabant, multi antiqui fuerunt ante Aristotelem, opinantes circa principia rerũ naturalium quedam à veritate deuia, qui tamẽ in se veritatem aliquam continebãt, vt in 1. Phy sicorum, similiter & circa fœlicitatem humanam quidam antiquorum opinabantur varia, & minus vera, omnia tamen quodammodo erant consona veritati, in quantum aliquid veritatis continebant, vt in 1. Ethicorum. sic contingit in iis quæ sunt fidei, quæ obscure in vete. testa. traduntur, circa quæ quidam de tuis expositoribus aliquid veritatis sentiebant, licet deficiebãt à tota cognitione veritatis. Vnde in proposito doctores tui in quantum ex trina iteratione diuini nominis in prædicto verbo Psalmi contenta, aliquã Trinitatem, in Deo intelligebant, aliquid

Ad secundam.

In Diuinis non est distinctio realis, sed solũ rationis excepta personali.

1. Ethic.

aliquid sapiebant veritatis, licet in quantum Trinitatem distinctam, solùm ratione ponebant, deficiebant à veritate: fuerunt tamẽ aliqui de doctoribus tuis, qui de hoc mysterio Trinitatis, prorius & expræssius videntur loqui.

SAVLVS. Allega mihi rogo doctores illos, quos dicis hoc asseruisse.

Beresith Rab. c. 42.

PAVLVS. In glos. magna super Genes. quæ dicitur Beresith Rabba, cap. 42. sic habetur. Rabbi Elirzar dicit: Nõ est creatus mundus nisi per verbum, vel cum verbo Dei sancti & benedicti, sicut dicitur in Psalmo:

Psa. 32. a. 6. Verbo Domini cœli firmati sunt: & sequitur ibidem Rabbi Simeon dicit: Inspirauit vel sufflauit Deus Spiritum sanctum, & creatus est mundus, sicut dicitur in Psalmo: Spiritus oris ei⁹, omnis virtus eorũ. Licet in prædicta glos. in qua manifestè ponitur distinctio realis in creatione mundi, qui est Deus, manifestum est, quòd verbum distinguitur realiter à proferente, & spiritus ab inspirante, & tamen ij tres vnum sunt, de quibus statim Propheta subdit: Congregans sicut in vtrem aquas maris. loquendo in singulari. Sunt etiam multa alia in dictis eorum, quę hoc mysterium innuunt, quæ causa breuitatis sunt omittenda.

CAPITVLVM. VI.

In quo ostenditur, quòd non repugnat naturali rationi, quod vna & eadem res, sit trina & vna.

SAVLVS.

Arguit iterum quod vna res non potest esse tres res.

DIxi tibi supra, quòd nullo modo ratio naturaliter tolerat, quòd vna & eadem res, sit tres res realiter distinctæ, ad quod mihi dedisti talẽ respõsionẽ, scilicet quòd hoc esset verũ, si vna & eadẽ res secundũ idem esset vna & trina, quod tamen in proposito asseris non sic esse: dicis enim quòd Deus non secũdum idem est trinus & vnus: nã dicis quòd est vnus secundum essentiam & trinus secundũ personas, seu suppositа, quæ quidẽ respõsio modicum valet in hoc loco. Nam non credo quòd mihi negabis, quòd in diuinis totũ est idem: aliàs oporteret te concedere, quòd est ibi aliquid diuersum, quod esset manifestè contra diuinam simplicitatem & vnitatem. Si igitur totum est idẽ in diuinis, necesse est te concedere, quod Deus est trinus & vnus secundum idem, quod est manifestè contra totam rationẽ naturalem, vt etiam tu cõcedis.

PAVLVS. Ex quo ego ostẽdi tibi autoritates sacras testantes in Deo, esse pluralitatem & vnitatem, non est necessariũ ad rationes tuas respondere. Hîc tamen agimus de Scrutinio scripturarum, in quibus multa traduntur, quę per rationem humanam attingi non possunt: nihilo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non repugnat natura fi rationi quòd vna eademque res sit trina & vna.

minus tibi respondeo ad hoc quod modo obiicis, ne fortè in superbiam incidas, si nõ inueniſſes responſum. Circa quod debes attendere, quòd prout veritas nostræ fidei tradit in pluralitate, quę in diuinis creditur, est Deus pater generans & Deus filius genitus, similiter Pater & Filius sunt vnum inspirãte spiritu: & Spiritus sanctus inspiratus, & quia impossibile est omnino quòd aliqua res generet seipsam, nec aliqua res inspiret seipsam, ideo oportet distinctionẽ esse realem inter Patrem generantem, & filium generatum, & inter inspirantem & inspiratum. Ideo in hoc quod præsupponis, quòd in diuinis totum est idem, addendum est hoc, scilicet nisi obuiet relationis oppositio, vt obuiat in proposito, & quod necesse est concedere, quòd Pater non est Filius in diuinis, nec Pater & Filius est Spiritus sanctus: & ideo cùm assumis in ratione tua quòd in diuinis totum

Quomodo in diuinis totum est idẽ.

est idem. Respõdetur tibi quòd hoc est verũ modo supradicto, & sic nullum inconueniens est concedere, quòd Deus trinus est secundum personas ad inuicem relatas, vnus autem secundum essentiam, & hoc non est contra rationem naturalẽ, quia non secundum idẽ vnitas & pluralitas de Deo dicuntur, vnus enim dicitur Deus, secundum essentiam, quod est aliquid, trinus vero secundum relationem quę est ad aliquid.

CAPITVLVM VII.

In quo ostẽditur, quòd generatio seu paternitas & filiatio, quæ in diuinis esse dicuntur, non sunt intelligenda secundum modum infimarum creaturarum, sed secundum similitudinem supernarum, scilicet intellectualium, à quibus etiam similitudo accepta, deficit à repræsentatione perfecta diuinorum.

SAVLVS.

Impugnat generationẽ in diuinis.

IN hac responsione tua conaris tollere vnum inconueniẽs per aliud inconueniẽtius. Nam vt inconuenientiam pluralitatis ab ipso Deo ammoueas, atribuis ei generationem, quod nõ minus est inconueniens quàm pluralitas, sed adhuc maius: quod patet sic. Nam generatio nihil aliud est propriè loquẽdo, nisi mutatio de non esse ad esse, cui cõtrariatur corruptio, mutationis autem subiectũ est materia. Insanius igitur est asserere in Deo esse generationem quæ mutationem importat, & etiam materiam præsupponit, quam pluralitatem, quæ licet etiam sit inconueniens Deo attribuere, propter eius summam vnitatem, nõ autem tot inconueniẽtias implicat sicut generatio.

Generatio in diuinis quomodo sit intelligenda.

PAVLVS. Cũ Deus sit super omnia, quę de Deo dicũtur, non sunt intelligenda secundũ modum infirmarum creaturarũ quę sunt corpora, sed secundũ similitudinẽ supernarum creaturarum, quæ sunt intellectuales substantiæ, in quibus etiam similitudo accepta deficit à repræsentatione perfecta diuinorum. Vnde Isai. 40. Cui ergo similem feciſtis Deum, &c. Non est ergo accipienda processio seu generatio in diuinis secundum quod est incorporalibus, vel per motum localem, vel per actionem alicuius causę in exteriorem effectum, vt calor à cale faciente in calefactum, sed secũdum emanationem intelligibilem, vt puta verbi intelligibilis à dicente, quod quidem verbũ manet in ipso, & sic fides catholica ponit processionem seu generationem in Diuinis, non autem secundum processionẽ seu generationẽ corporalem, quæ nullo modo Deo competunt.

Isa. 40. d. 18

CAPITVLVM VIII.

In quo ostẽditur, quòd primo in his procedendũ est, vt per Scrutinium scripturarum cognoscamus an in diuinis sit generatio, & deinde an hæc veritas in sacra Scriptura reperta possit per rationes humanas impugnari, quod quidem scrutinium cum magna deuotione & diligentia agendum est.

PAVLVS.

Modus inquirendus procedendi in Diuinis personis.

ET attende ô Saule, quòd ſicut tibi dixerã, hîc agimus de Scrutinio scripturarum, circa ea quæ in eisdem traduntur, quæ de Deo credenda sunt, vel ab eo ammonenda. Vnde prius circa hoc insistendum est, vt scilicet cognoscamus, an per verũ & sanum intellectum sacrarum scripturarum in diuinis, sit pater nitas & filiatio, & cõsequenter procedemus ad rationes, quibus veritas reperta in sacris Scripturis videtur impugnari, & iste ordo tenendus est inter me & te, in hoc tractatu, & specialiter in hoc mysterio.

Sacra Scriptura magna cum diligentia & deuotione scrutanda, propter duo. Primum.

SAVLVS. Placet mihi quòd iste ordo teneatur, & sic oportet, quòd primò ostendas mihi, vnde habeas ex Scripturis sacris quòd in diuinis, sit paternitas & filiatio, quod non credo in eisdem posse ostendi, & deinde procedemus ad rationes, per quas indubitanter credo, hanc tuam assertionem impugnari.

PAVLVS. Ad inquirendũ hoc mysterium, per testimonia scripturarũ oportet sacras autoritates, quæ de hoc loquũtur cum magna diligentia & deuotione, scrutari propter duo. Primum, quia talia mysteria in scripturis sacris, non superficie tenus traduntur: sed in eisdẽ quasi absconditi thesauri latent: vnde de tali, Prouerb. 2. legitur. Si quęsieris eam, tanquam pecuniam & quasi thesauros effoderis eam, tunc intelliges, &c. Secundum quia hoc mysterium summum gradum tenet, inter alia quæ in Scripturis sacris de Deo loquentibus tradũtur. Agitur enim hîc de Deo nõ per respectum ad creaturas seu suos effectus ad extra, sed de proprietatibus diuinis in se consideratis seu relatis ad inuicem: & ideo si in hoc contigerit aliquis error, quod absit, in scrutinio periculoſior

Quia est thesaurus absconditus. Prou. 2. d. 4.

Secundum.

Quia Trinitatis mysterium est summum inter omnia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Periculosius oritur in hoc mysterio.

riculosior esset quàm in aliis, sicut si aliquid verũ ex tali inueniretur, scrutinio fructuosius esset quã in aliis, cum hoc principaliter dirigat ad cognitionem Dei & Christi sui, in qua cognitione vita æterna consistit. Vnde in prologo seu exordio huius tractatus tactum fuit.

SAVLVS. Concedo tibi, quòd in hoc scrutinio de quo agimus procedẽdum, sit eo modo quo tu dicis. Vnde allega autoritates quas habes, vt attentè & diligenter eas scrutemur.

CAPITVLVM. IX.

In quo ostẽditur, quòd in diuinis est filius genitus & pater generans, & hoc per autoritatem Psalmistæ dicentis: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. non obstantibus Iudæorum cauillationibus.

PAVLVS.

In Diuinis est filius genitus, & per consequens pater generans.

OCcurrit mihi primo autoritas Psalmistæ, qui in secundo Psalmo Psalterij, in quo loquitur de Deo & de Christo suo, cùm dicit: Astiterũt Reges terræ, & principes conuenerũt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. infra in persona Christi supradicti dicit: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. quæ verba, si diligenter scrutentur, non possunt verificari nisi de filio Dei, quem naturaliter, & æternaliter genuit, & sic huius autoritatis testimonio cõcedendum est, quòd in diuinis est filius, & per consequens Pater, similiter & generans & genitus, quæ tamen intelligenda sunt sine aliquo præiudicio Deitatis.

Falsa calũnia contra prædictam autoritatẽ, scilicet quòd Dauid, sit filius Dei, quia iustus.

SAVLVS. Quod enim asseris prædictam autoritatem nõ posse verificari nisi de filio Dei, quẽ æternaliter Deus genuit, est manifestè falsum. Nam hæc autoritas secundum quosdam planè exponitur de Dauid, qui fuit Christus Dei, vt habetur, 2. Regum. 23. Aduersus quem Reges & principes Philistinorum fremuerunt & insurrexerunt, vt habetur, 2. Reg. in multis locis, de quo, scilicet Dauid verificari posset fuisse filiũ Dei in quantum iustus & sanctus, nõ enim solum Angeli dicũtur filij Dei. Iob. 1. sed eriã iusti & nobiles viri, iuxta illud Psalmi: Filij Excelsi omnes vos. & etiam omnis Israel, vocatur communiter filius Dei. Legitur enim Exod. 4. Deum dixisse de Israel Pharaoni: Mittite filium meum vt seruiat mihi. Secundum alios verò exponitur de Messia venturo, qui purus homo fore creditur secundum nos, qui tamẽ filius Dei posset dici modo supradicto, sine hoc quod de ipso neque de Dauid verificetur, generari, æternaliter, seu naturaliter à Deo.

2. Reg. 23. 2. 1.

2. Reg.

Iob. 1. b. 6.

Psal. 81. 2. 6.

Exo. 4. f. 22

Alia expositio prædicti Psa. de Messia.

Filij Dei multipliciter dicũtur.

PAVLVS. Expositores tui qui prædictam autoritatem de aliquo puro homine exposuerunt, non diligenter scrutati sunt verba in prædicta autoritate

ritate contenta, sed superficialiter. Pro cuius declaratione attendere debes, quod in Scripturis sacris aliqui dicuntur filij eorum à quibus non sunt geniti naturaliter, vt filij Prophetarum, 4. Regum. 30. Quidam etiam dicuntur generari ab aliquo, cuius non sunt filij, sicut dicitur Iob. 38. Quis genuit stillam roris. & etiam apud omnes communiter loquẽtes, ipsi vermes vel pilli dicuntur ab animalibus generari, quorum tamen nec sunt, neque dicuntur eorũ filij. Vnde illi tantum filij simul & geniti dicuntur illius, de cuius substantia secundum similitudinẽ filiationis producti sunt, vt cùm Genes. 5. de Seth, & de aliis succedẽtibus dicitur, quòd genuerunt filios & filias. Et ideo in Scripturis vbi filiatio cũ generatione coniungitur, semper talis filiatio intelligitur naturalis, quæ tantum illa est quę procedit de substantia Patris, quapropter Angeli licet à Deo procedant per creationem, & ei præcæteris creaturis assimilantur, per hoc quod sunt substantiæ intellectuales, & quamplurima alia bona diuina participent, in tantum quòd dicantur filij Dei, non tamen dicuntur geniti à Deo, eo quod non procedunt ex substantia Dei, sicut filij qui per generationem à Patre procedunt. Idem dicendum est de iustis, & sanctis in cõmuni. Vnde si scrutatus fueris totam sacram Scripturam nunquam reperies, quòd de aliquo Angelo nec sancto quocunque dicatur, quòd sit filius Dei, & ab ipso Deo genitus, & tamen in prædicta autoritate legitur: Filius meus es tu, ego hodie genuite. Ex quo patet, quòd ex prædicta autoritate habemus manifestè intentũ, scilicet quod ille de quo Psalmista ibidem loquitur est filius Dei, ab ipso Deo genitus, quod necessarium est intelligere de generatione naturali, vt dictum est, & sic necesse est cõcedere, quod in diuinis est Pater generãs Filiũ, & Filius genitus à Patre: quæ quidẽ generatio in Deo non posset, poni nisi eterna, nihil enim est in Deo quod non sit æternum.

4. Reg. 30. f. 35.

Iob. 38. c. 28.

Filij veri sunt qui de substantia Patris secundum similitudinẽ sunt genitii.

Genes. 5. c. 22.

Angeli licet dicantur filij Dei non tamen sunt de sua substantia, creati.

Generatio in Deo non potest esse nisi eterna.

SAVLVS. Oppositum in sacris eloquiis reperio eorũ quæ tu dicis. Nam de populo Israelitico legitur, quòd est filius Dei, non solum in singulari, vt in autoritate per te allegata Exo. 4. Dimittite filiũ meum vt seruiat mihi, sed etiam in plurali, vt Deutero. 14. Filij estis Domini Dei vestri. De illo etiam populo legitur, quòd est genitus à Deo vt cum dicitur Deut. 32. Deum qui te genuit dereliquisti. Ex quibus & similibus manifestè habetur, quòd etiam de puris creaturis scriptura consueuit dicere, quòd sunt filij Dei, ideſt ab ipso Deo geniti, quod manifestè contradicit tuę assertioni.

Exo. 4. f. 22

Deut. 14. a. 1.

Deut. 32. c. 18.

PAVLVS. Adhuc deficis in scrutinio, veri & proprij sensus præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Filij Dei multi dicuntur in plura, nunquam tamen in singulari quis vocatur filius Dei.

prædictorum verborum. Circa quod attendere debes, quòd licet in sacra Scriptura pluries reperitur, quòd Deus vocat aliquos in plurali filios, vt cum dicitur de Angelis quòd sint filij Dei, vt in Psalmo: Afferte Domino filij Dei. & in aliis locis, similiter, & de populo suo cultui deputato in communi dicitur: Filius meus est Israel. vel: Filij Dei estis. & huiusmodi: nusquam tamen reperies in scripturis, quòd in singulari aliquis vocetur filius Dei nisi in hoc loco, & in aliis sibi correspondẽtibus, in quibus de filiatione Dei cœterni pãtris agitur. Ratio autem huius differentiæ est, quia vocando aliquam puram creaturam in singulari Dei filium, posset contingere error, ne fortè quis existimet talem personam esse filium Dei secundum generationem, quæ est de substantia Patris, quod non conuenit nisi soli filio Dei Patri cœterno. Vnde de nullo sanctorum Patriarcharũ vel Prophetarum in eorum vita, vel etiam post mortem legitur, quòd sit seu fuerit filius Dei. De Moyse enim, qui tantę excellentiæ fuit, vt de eo diceretur post mortem: Non surrexit in Israel vltra Prophetа sicut Moyses. Deute. vltimo: cùm tamen Deus ipsius Moysi excellentiam narrasset. Numer. 12. de eo dicitur: Seruus meus Moyses in domo mea fidelissimus est. & similiter de Dauid, vt in plurimis locis sacræ scripturæ, & de aliis sanctis qui serui Dei ab ipso Deo dicuntur, quandoque in singulare, quandoque in plurali: nunquam tamen aliquis eorum in singulari, filius Dei denominatur. Idem etiam de Angelis, vt dictum est. In hoc autem loco Psalmi prædicti in singulari dicitur. Filius meus es tu. & super hoc etiam additur: Ego hodie genui te. In quo exprimitur modus filiationis, qui est secundum veram generationem: & ideo autoritates tuæ quæ in plurali vocant Israelem genitum à Deo vel filios Dei nihil contra intentum meum faciunt.

Nota cautelam.

Psal. 28. a. 1.

Modus generationis in diuinis.

Deut. vlt. d. 10.

Nume. 12. b. 7.

SAVLVS. Contra te repe rio illud, 2. Regum. 7. vbi legitur: Ego ero illi in patrẽ & ipse erit mihi in filium. quod communiter ad literam intelligitur de Salomone: & sic habetur manifestè, quòd de aliqua pura creatura in singulari verificatur secundum testimonium scripturarum, quòd sit filius Dei, quod est manifestè contra te.

Sumit argumentum contra prædicta de Salomone.

2. Reg. 7. b. 13.

PAVLVS. Verum est, quòd illa autoritas per te allegata intelligitur ad literã de Salomone, & ideo nõ dicitur: Ipse erit mę filius, & ego eius pater, sed dicit: Erit mihi in filium, & ego ero ei in patrem. quod manifestè denotat filiationem adoptiuam. Adoptio enim est acceptio extraneæ personæ in filiũ, quod nõ cõuenit filiationi naturali, in qua filius est de substãtia patris, vnde tua autoritas bene intellecta

Nota expositionẽ quã re dixit ero mihi in filium, & non dixit erit filius meus.

Adoptio filiorum quid sit.

intellecta potius facit pro mei

SAVLVS. De Dauid legitur in Psalmo: Ipse inuocauit me, pater mę es tu, &c. Ex quo sequitur, quòd de Dauid dicatur, quòd sit filius Dei in singulari, ex quo Deus dicatur in singulari eius pater.

Psalm. 88. d. 27.

PAVLVS. Autoritas illa licet figuraliter posit de Dauid exponi, propriùs tamen & veriùs intelligitur de Christo à Dauid descendente, qui est verus filius Dei secundum ęternam generationem. Vnde de ipso dicitur in eodem Psalmo: Thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis. quę non possunt de Dauid verè intelligi, sed intelliguntur verè de Christo, de quo legitur verbum supradictum, scilicet: Dominus dixit ad me, filius meus es tu. Vnde idem est iudicium de vtroque.

Ibidem.

Verba Psal. de Christo propriè dicuntur.

SAVLVS. Hęc generatio quam tu conaris in diuinis ponere, oportet quòd sit æterna, non autem temporalis, & hoc etiam supra asseruisti: generatio autẽ contenta in prædicta autoritate demonstratur esse temporalis, dicit enim: Ego hodie genuite. Cũ igitur li genuit significat præteritum tempus, li hodie significat præsens tempus, oportet igitur quòd generatio illa de qua loquitur Psalmus intelligatur fuisse præterita, si referatur ad significationem verbi, vel præsens, si referatur ad significationem aduerbij, & vtrũque est temporale, vt manifestum est, & per consequens ex prędicta autoritate non habes intentum tuum.

Arguit generationem esse temporalẽ, ratione aduerbij hodie.

PAVLVS. Cõsiderare debes, quòd cum de diuinis agimus non possumus, loqui tam propriè sicut in seipsis existunt, sed oportet nos loqui more humano, prout etiam doctores tui in multis locis hoc dicunt. Vnde in proposito quia cognitio nostra subiacet tempori, ideo cùm de Deo loquimur, oportet nos loqui cum verbis & aduerbiis cum tempore significantibus, inuendo tamen quantum possibile est, quòd diuina non subiacent tempori, sed sunt supra tempus: quod etiam Psalmista in hoc loco notabiliter insinuat, posuit enim verbum prętęriti temporis in hoc cum dicit genui, ad denotandum quòd generatio filij in diuinis intelligẽda est esse perfecta, hoc enim verbũ genui est prętęriti perfecti temporis, sed vt insinuaret, quòd generatio illa perfecta, nõ tamen transiit, in præteritum ideo apposuit aduerbium prętentis temporis: in æternitate enim nihil transiit in præteritum, nec spectatur futurum, sed totum est vt præsens, & ideo ad designandum generationem æternam, quãtum fragilitas nostræ cognitionis & loquutionis permittit, conuenienter fuit hîc appositum aduerbium præsentis temporis, verbo præteriti perfe-

Cũ de Deo loquimur oportet nos loqui in tempore, & cum verbis & aduerbiis significantibus tempus licet non sit in tẽpore.

In æternitate totum est præsens.

Universidad de Deusto
Biblioteca

perfecti, & sic si benè cõsideras, quod tu obiicis in hoc loco magis facit pro me.

CAPITVLVM. X.

In quo ostenditur, quòd generatio in diuinis credenda est æterna, ex autoritate Psalmistæ dicentis de filio Dei: Erit nomen eius in secula, & ante solem permanet nomen eius. non obstante Hebræorum cauillationibus.

SAVLVS.

Alia autoritas Psalmistæ, ad probandum generationem esse æternã.

AD designandum æternitatem generationis, seu filiationis, quam tu conaris ponere in diuinis, propriùs insinuaretur per aliquas dictiones significantes, quòd hæc generatio est ante tempus, seu supra tempus, quàm per verba vel aduerbia, cum tempore significantia. Vnde responsio tua supradicta in hoc loco manifestè non sufficit.

PAVLVS. Est alia autoritas Psalmistę, in qua filiatio in diuinis ostenditur esse ante omne tempus, sicut tu petis. Vnde in

Psal. 71. a. 1. Psalmo qui incipit: Deus iudicium tuum Regi da. vbi manifestè agitur de filio Dei, de eodẽ filio Dei dicitur: Erit nomẽ eius in secula, & ante solem permanet nomen eius. Ex quo patet, quod filius Dei fuit ante tempus. Luminaria enim cælestia, quorum præcipuũ est sol, facta fuerunt in signa temporum, dierũ & annorum, vt habetur Gen. 1.

Filij Dei generatio est supra tẽporum commensurationem.

Gen. 1. b. 14 Et ideo ad designandum quòd generatio filij Dei est supra temporum commensurationẽ prius dixit Psalmista: Ante solem est nomen. quasi diceret, absq; temporum commensuratione.

SAVLVS. Ad hoc quod autoritas quam nũc allegas aliquid faciat pro te, oportet te priùs probare, quòd Psalmus iste intelligatur de filio Dei in diuinis, cuius oppositum est manifestum. Exponitur enim communiter iste Psalmus apud expositores nostros de Salomone, qui fuit in toto Israel primus Rex, & filius Regis similiter: Saul enim qui primo regnauit in Israel, licet fuit Rex, non tamen fuit filius Regis. Similiter nec Dauid. Alij verò Reges qui post Salomonem fuerunt, nunquam regnauerunt in toto populo Israel, vt patet ex decursu libri Regũ: & ideo cùm in primo versu huius Psalmi dicitur: Deus iudicium tuum Regi da, & iustitiã tuam filio Regis, hoc propriè de Salomone habet intelligi ratione prædicta. Confirmatur etiam hæc expositio ex duobus. Primo quia de Salomone legitur, 3. Regum. 3. quòd Deo dicente sibi: Postula quid vis vt dem tibi Salomon. respondit: Dabis ergo seruo tuo cor docile, vt possit iudicare populum tuum, &c. quod præuidens Dauid in spiritu, fecit hunc Psalmum pro filio suo Salomone, in quo Propheticè pro eo orat illud quod Deus daturus erat sibi, scilicet iustitiam & iudicium, ad iudicandum populum. Et idem in secundo versu dicit:

Arguit quod Psalmus intelligatur de Salo.

Prædictam expositionẽ confirmat ex duobus.

3. Reg. 3. b. 9. *Primo.*

Secundò.

dicit: Iudicabit populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio. quod propriè correspondet supradictis. Secundò, quia in titulo huius Psalmi nihil præponitur, nisi hæc dictio Salomõ, vel pro Salomone, prout in translatione tui Hieronymi ponitur, quod manifestè demonstrat, istum Psalmum compositum fuisse pro Salomone. Tituli enim Psalmorum communiter designant materiam, de qua principaliter tractatur in Psalmis, vt patet discurrenti titulos Psalmorum, & materias de quibus tractant.

PAVLVS. Expositores tui, qui hunc Psalmum exponũt de Salomone, manifestè deuiant à veritate literę, sicut in quamplurimis aliis locis facrę Scripturę facere consueuerunt: præsertim vbi aliquod testimonium catholicæ veritatis insurgit, sicut in

Falsitas expositionis ex multis patet.

hoc Psalmo: falsitas autem expositionis tuorum in hoc loco satis patet: tum quia in multis passibus huius Psalmi testatur litera, quòd ille Rex & filius Regis, de quo agitur, & bona quæ ad ipsum pertinent sunt ante quodlibet tempus, quod solum pertinet ad æterna seu perpetua. Dicitur enim ibi: Permanebit cum Sole & ante Lunã, in generatione & generationem. Constat autem vt dictum est, quòd talia sunt supra tẽpus, seu ante tempus, similiter de bonis quæ per ipsum Regem & filium Regis debebãt oriri dicit: Orietur in diebus eius iustitia & abũdantia pacis, donec auferatur luna. quod significat perpetuitatem durationis pacis, saltem à parte post per ipsum filium Regis oriundæ. Constat autem quòd nihil istorum competit Salomoni, cuius permanentia nec abundantia pacis nullo modo fuit ante lunam, nec post eius ortum fuit perpetua, sed statim post mortem suam pax in Regno suo cessauit, vt habetur 3. Reg. cum ex ipsis filiis Regis quidam fuerũt priuati dominio, de quo multa dicit, quæ nullo modo Salomoni competunt, cũ dicitur: Adorabunt eum omnes Reges, omnes gentes seruient ei. quod nullo modo competit Salomoni qui non fuit monarcha, vt patet in eius historia. Ad hoc autem quod allegas de titulo huius Psalmi, considerare debes, quòd hoc nomen Salomon interpretatur pacificus, & per hoc nomen in Scripturis

Filius Dei sæpe intelligitur, & significatur per nomen Salomonis, qui pacificus interpretatur.

sæpe intelligitur, etiam ad literam ipse Deus, qui proprie est Rex pacis. Vnde doctores tui expressè dicunt, quòd vbicunque dicitur Salomon in Cantico canticorum, semper intelligendum est, Rex summus pacis, qui est ipse Deus. Et ideo prout Rab. Moy. dicit in suo Deut. Sicut ille qui delet nomen Dei Thetragramathon, in quocunq; loco sacrę scripturę contento, reus est pœnę, propter reuerentiã diuini nominis. pari ratione qui delet nomẽ Salomonis in prædictis

Rab. Moy.

locis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

locis, reus est pœne tãquam delens nomẽ diuinum. Hæc ille. Et ideo in hoc loco, titulus huius Psalmi, in quo dicitur Salomon, seu pro Salomone intelligendũ est de ipso Deo, quia consonat veritati meæ expositionis.

Replicat cõtra predicta.

SAVLVS. Et si plura contẽta in hoc Psalmo non possunt cõpetere Salomoni rationibus per te dictis, possunt tamen benè adaptari Messiæ per nos spectato, per quem spectamus abũdantiam pacis perpetuam, & quòd illum omnes Reges adorabunt, & ei omnes gentes seruient, prout multæ prophetiæ testantur. Verificatur etiam de illo titulus Psalmi, scilicet Salomon, qui interpretatur pacificus. De ipso enim Prophetatur Isai. 9. quòd est princeps pacis. Et secundum istam expositionẽ Psalmus iste non agit de filio Dei in diuinis, prout tu vis, sed de filio Dei puro homine, qui excellentior erit cæteris filiis, vt suprà fuit etiam per te deductum.

Isa. 9. b. 6.

PAVLVS. Præambula tua in hoc loco verissima sunt, scilicet quòd Psalmus iste de vero Messia loquitur, cui omnia & singula in hoc Psalmo contenta propriè adaptantur, sed etiam in hoc quod postea vis inferre, scilicet quod Psalmus iste non agit de filio Dei in diuinis, sed de filio Dei puro homine: manifestè erras nã sicut aliàs tibi dixeram: verus Messias promissus in Prophetis, non est purus homo, sed homo Deus, prout in distinctione immediatè sequenti, Deo duce largius ostendetur, quæ quidem veritas in hoc Psalmo satis ostenditur.

Messias verus non est purus homo, sed homo Deus.

SAVLVS. Ostende mihi, quomodo in hoc Psalmo ostenditur, quòd Messias illę promissus non sit purus homo, sed sit filius Dei in diuinis.

PAVLVS. Ad hoc quod filius Regis, de quo in hoc Psalmo agitur, sit filius Dei æternus in diuinis, omissis quibusdam aliis in hoc Psalmo contentis quæ ad hoc faciunt, vnum verbum tantum tibi allegabo, cuius verbi veram significationem si rectè fueris scrutatus hoc planè reperies.

SAVLVS. Assigna mihi illud verbum cum sua clara & vera expositione.

PAVLVS. In hoc Psalmo de filio Regis suprà dicto dicitur versus finem: Erit nomen eius in seculum, & ante solem permanet nomen eius. quia vbi translatio nostra habet permanet. in Hebræo vt nosti habetur Ynnon. Quod quidem verbum, non habet simile in toto veteri testamento in forma verbi, & expositores tui, qui inter cęteros potiores fuerunt in Grammatica Hebraicę loquutionis, dixerunt, quòd Ynnon est verbũ deriuatum ab hac dictione nin, quæ quidem dictio significat filium, & nullam aliam habet significationem in sacra Scriptura, & sic Ynnon significat aliquid seu aliquam

Ynnon verbũ Hebræũ, non habet sibi simile in vet. testa. in forma verbi.

Filiatio æterna.

aliquam rem filiatam, & sic est sensus quòd ante solẽ, ideſt, ante tempus nomẽ huius Regis, qui est filius Regis, est filiatum, hoc est à filiatione deriuatum, & sic vides manifestè quòd filiatio, de qua hîc loquitur Psalmista, est æterna, quia ante tempus.

SAVLVS. Verũ est, quòd vbi in trãslatione tua dicitur permanet in Hebraica veritate habetur Ynnon: sed hęc dictio Ynnon, quia non habet simile in nostris libris canonicis vnde posset sciri eius vera significatio: idcirco multi ex nostris dicunt, quòd Ynnõ est nomen proprium, quo nomine Messias debet vocari, tanquam nomine proprio: hoc autẽ quod tu asseris, quòd Ynnõ est verbum deriuatiuum à filiatione non me recolo vidisse per aliquos doctores nostros. Vnde tu, qui hoc allegas debes probare ea quę dicis.

Ynnon nomẽ proprii Messiæ esse Rabbini testantur.

PAVLVS. Verũ est, quòd quidam de doctoribus tuis dicunt, quòd Messias vocabitur Ynnon, vt habetur in glo. Veresith. Rabba, super illud Gen. 16. Et vocabis nomen eius Ismael. vbi prædicta glossa dicit, quòd aliqui fuerunt vocati nominibus propriis antequam nascerẽtur, sicut Ismael & Isaac & alij, inter quos numerant Messiam, cuius nomen fuit vocatum antequam nasceretur: ad quod probãdum inducunt illud. Ante solem Ynnon nomẽ eius. et ibidem quæritur, quare Messias vocabitur hoc nomine. Ad hoc respondetur ibidem, quia futurum est, vt ipse filiet, vel nasci faciat dormientes de humo, vel de puluere terræ. Hæc in glossa prædicta. Ex qua glossa doctorum tuorum habes manifestè tria. Vnum est, quòd Psalmus iste loquitur ad literam de Messia. Secundum est, quòd hoc nomen Ynnon est nomen Messiæ. Tertium, quòd hoc nomen competit ei, eo quod filiet, vel nasci faciat dormientes de humo, vel de puluere terræ, quod pertinet ad resurrectionem futuram, quæ non nisi à Deo spectanda est. Alij verò doctores tui magis moderni exponunt hanc dictionem Ynnon, prout pertinet ad propositum meum. Nam ille Rabbi Abraham Abenhazara, qui totam Bibliam exposuit declarando significata, & deriuationes dictionum in expositione huius Psalmi super hunc versum, sic dicit: Hæc dictio Ynnon est verbum passiuum, quod deriuatur ab hoc nomine Nin, quod propriè significat filium. Hæc ille. Item Rabbai Dauid, qui fecit illum librum, qui dicitur Sarasin, in quo dictiones Hebraicas, & earum significata, & deriuationes ordine alphabetico exposuit, exponendo hanc dictionem Nin, sic dicit: Nin significat idem, quod hæc dictio Ven, quæ significat propriè filium, & participium deriuatum ab eo est Ynnon, vt dicitur in Psalmo: Ante solem Ynnon nomen eius, scilicet filiatus.

Trianotanda in Psal. Primum. Secundum. Tertium.

Aliaexpositio Ynnon.

Rab. Abraham Abenhazara.

Rab. Dauid in lib. Sard sin.

Veresith Rab. Gen. 16. c. 11

Multi fuerunt vocati nominibus propriis, antequam nascerentur inter quos fuit Messias.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hæcille. Et sic habes à doctoribus tuis, quod tibi in hoc proposueram.

Querit expositionem, huius Ante solem.

SAVLVS. In iis allegationibus tuis præsupponis vnũ, quod nõ probas, scilicet, quòd ex hoc quod dicitur: Ante solem intelligitur ante tempus omne, & per consequens æternum seu æternaliter, quod nõ videtur necessarium. Sol enim creatus fuit in quarta die, & sic creationem solis præcesserũt tres dies in exordio mundi, & per consequens possibile est, quòd aliquid esset formatum in illis tribus diebus primis, & sic illud esset ante solem, non autẽ ante omne tẽpus.

Luminaria Solis & Lunæ fuerunt facta, vt dies & anni commensurarentur.

PAVLVS. Luminaria fuerunt creata, vt essent in signa & tempora & dies & annos. Gen. 1. inter quæ sol & luna sunt præcipua, vt habetur ibidem. Ex quibus duobus luminaribus sol est principalius, per cuius motum dies & anni & aliæ temporũ differentiæ commensurantur. Et ideo in scripturis sacris, vbi de duratione alicuius rei temporalis, agitur de sole fit mentio, tanquam de primo & præcipuo signo tẽporis. Et ideo sæpe in Ecclesiastes inuenitur talis modus

Eccle. 1. a. 3. loquendi, vt cùm dicitur Ecclesiastes 1. Quid amplius habet homo de vniuerso labore suo, quo laborat sub sole? quod intelligitur de vniuersa mundi duratione temporali. Similiter ibidem cũ dicitur: Vidi cuncta, quæ fiũt sub sole, & ecce vniuersa vanitas. & sic de multis aliis ibidem contentis: & ideo doctores tui, qui asserunt, quòd aliqua fuerunt ante creationem totius mundi, vt habetur in glossa quæ dicitur Medras Tillini super illud verbum: Parata sedes tua ex tunc. quorum vnum asserunt esse nomen Messiæ, hoc probant ex isto verbo, scilicet: Ante solẽ Ynnon nomen eius. in quo manifestè præsupponunt, quòd dicendo ante solẽ, intelligitur ante creationem mundi, & per consequẽs ante omne tempus. Vnde in hoc Psalmo Psalmista vtitur isto modo loquendi ad designãdam æternitatem istius Regis, & filij Regis, de quo agit, & hoc à parte ante. Vnde cùm dicitur: Ante solem Ynnon nomen eius, & ante lunam in generatione & generationem. & à parte post, vt cùm dicitur: Et abundantia pacis, donec auferatur luna, & à parte media inter vtrunq; cùm dicitur: Permanebit cum sole. & hoc ad designandum, quòd æternitas assistit omni temporũ differentiæ, & sic ex prædicta autoritate Psalmistæ habes, quòd in diuinis est filius æternus, & per consequens coeternus Patri. In aliis etiam locis testatur sacra Scriptura, quòd Deus, qui creauit seu formauit vniuersa, habet filium, quod est conforme supradictis.

Glossa. Medras Tillini

Ante solem idest etiam secundũ Hebræos. Ante creationem mundi.

Æternitas à parte ante & à parte post & à parte media.

CAPI-

CAPITVLVM XI.

In quo ostenditur, quòd Deus qui creauit seu formauit vniuersa, habet filium ex autoritate Prouerb. 30. vbi dicitur: Quòd est nomen eius, & quod nomen filij eius si nosti. non obstantibus Iudæorum cauillationibus.

SAVLVS.

ALlega mihi autoritatẽ hoc dicentem, quòd Deus, qui creauit seu formauit vniuersa habet filium.

Prou. 30. a. 3

PAVLVS. Prouer. 30. vbi de quodã dicitur: Et noui sanctorum scientiam. sequitur statim: Quis ascendit in cælum atq; descendit, quis cõtinuit spiritum in manibus suis, quis colligauit aquas, quasi in vestimento, quis

Deus vniuersorum creator filiũ habet, quod probat prædicta autoritate.

suscitauit omnes terminos terræ, quod nomen est eius, & nomen filij eius si nostis? Ex ista autoritate habes, quòd Deus habuit filium, de nullo enim, nisi de Deo verificantur illa, quæ in hac autoritate dicuntur.

Variis scripturæ autoritatib⁹ probat deberi autoritas Prouerb. 30. intelligi de Moyse.

SAVLVS. Ex ista autoritate non habes intentum, tota enim exponitur à doctoribus nostris de Moise: Moises enim ascẽdit in cælum sidereũ, & inde descendit ad populum, vt habetur

Exo. 19. a. 3. Exod. 19. vbi dicitur: Moises autem ascendit ad Deum: Moises autem cineres ardentes de camino accepit in manibus eius. Exodi 19. meritũ etiam ipsius Moysi fecit, vt aquæ maris rubri essent filiis Israel pro muro à dextris & à sinistris Exodo 14. & sic

Ibidem.

Exod. 14. 5. 22.

colligauit aquas quasi in vestimento. Moises etiam in erectionem tabernaculi immisit terrorẽ in omnibus finibus terræ promissionis, vt Deuter. 2. dicitur: Hodie incipiam mittere terrorem & formidinem tuam in populis, &c. & quia nullus Prophe ta fuit similis Moisi in prædictis, ideo dicit: Quod est nomẽ eius. quasi dicat, si dicatur, quòd alius à Moise fecit ista, dicatur ei: Quod est nomen eius? quasi dicat: Quis fuit ille? & quod est nomen filij eius? idest quæ generatio remansit ab eo, ex qua possit haberi notitia aliqua de ipso, quod tamen non remanet, sequitur quod non fuit aliquis sibi in prædictis similis. Vnde ex hac autoritate nihil aliud habes, nisi quod non fuit alius Propheta similis Moisi in supradictis, non enim prædicta autoritas loquitur de Deo, sed de Moise, vt dictum est.

Deut. 2. c. 25

Prædicta autoritas nullo modo de Moyse posset intelligi propter multa.

PAVLVS. Si bene consideras, prædicta autoritas de Deo loquitur non de Moise: de Moise enim nunquam legitur, quòd ad cælum ascendisset. Cùm enim dicitur Moises ascendit ad Deum Exodo 19. ibidem ostenditur, quòd sua ascensio erat, vsque ad montem Sinai, vbi gloriã Dei repræsentabatur per ostensionem suorũ miraculorũ, & non vltra: vnde statim subdit ibidem: Vocauit eum Dñs de mõte. Similiter cum Moises descẽdit de Deo ad populũ, non intelligitur, nisi de monte,

Exo. 19. a. 3.

Moyses ascendit ad Deum, quomodo intelligi debeat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vbi Deus erat modo prædicto, vt satis plane patet intuenti prędictum capitulũ. Similiter quod dicitur: Quis continuit spiritum in manibus eius, nõ potest intelligi de acceptatione cinerum in camino, de quo agitur Exod.19. prout tu dicis: tum quia cineres nõ sunt spiritus, tum quia etiam Aarõ accepit cineres sicut Moyses, vt habetur ibidem, & sic non posset de Moyse singulariter dici: Quis cõtinuit spiritum. Similiter quod dicitur: Quis colligauit aquas quasi in vestimento. non potest intelligi de Moyse in mari rubro. Tum quia illud miraculum soli Deo attribuit. Vnde Exod.15. de hoc dicitur: Spiritu oris tui congregatæ sunt aquæ. quia aquæ in mari rubro non steterunt, quasi colligatæ, sed cũ essent fluentes, prout habent ex natura sua, virtute tamẽ diuina steterũt, ideo dicitur: Stetit vnda fluens. Similiter quod dicitur: Quis suscitauit omnes terminos terrę. non posset intelligi de erectione tabernaculi per Moysen facta: in illa enim erectione non fuerunt suscitati omnes termini terrę, vt patet de se. Quod autem dicis, quòd in erectione tabernaculi per Moysen facta immisit terrorẽ in omnibus finibus terrę promissionis, est manifestè falsum. Tabernaculũ enim fuit erectũ in prima die mensis secundi anni ab exitu de Aegypto, vt habetur Exod.40. Deus autẽ incœpit mittere terrorem, & formidinem in populis propter populum Israeliticum, quod fuit post 38. annum à prædicto exitu, vt patet intuenti secundum capit. Deute. quod tu allegas. Vnde in erectione tabernaculi, quæ ante per magnũ tempus fuit facta, vt dictum est, nihil legitur de immissione terroris seu formidinis, nec de alio miraculo quod ibi fuisset factũ. Vnde prædicta autoritas nõ potest de Moyse, nec de aliquo alio nisi solùm de Deo, cui omnia illa propriè adaptantur, verificari, & sic de illo tantùm intelligi debet illud quod sequitur, scilicet Quod est nomen eius, & quod nomẽ filij eius si nosti. vt iam tibi proposueram.

Pro.30.a.4.

Exod.19.

De solo Deo verificatur prædicta autoritas.

Tabernaculum, quãdo fuit erectũ.

Exod.40. b.17.

SAVLVS. Dic ergo, quomodo de Deo illa verificari possunt, quæ in prædicta autoritate continentur, præsertim illud primum, vbi dicitur: Quis ascendit in cælum & descẽdit. cùm sit manifestum, quòd Deo non cõpetit ascendere, nec descendere, sicut nec aliquo modo moueri.

PAVLVS. Tu scis, quòd doctores tui frequenter dicunt, quòd scriptura loquitur de diuinis more humano, in quo verum dicunt, & concordant cum veris Catholicis Doctoribus. Nam sicut cognitio nostra accipitur à sensibilibus, sic & nostra loquutio ex his consurgit: sic enim loquimur de rebus, prout sunt in nostra cognitione. Vnde ad intelligendum aliquid de Deo, oportet nos vti loquutionibus corporeis, quamuis ipse

Ascendit in cælum Deꝰ, vt intelligamus, quòd eius potẽtia superat potestates cælorum.

Deut. pen. d.26.

Hinc ut intelligatur, quod prouidentia diuina attingat à fine vsque in finẽ.

Gen.11.a.5.

Rab. Moys. Ægypt. de direct. perplex. c.9. p.1.

ipse Deus sit summè supplex & incorporeus. Dicitur ergo Deum ascendere in cælum, vt intelligatur, quòd potentia diuina superat potestates cælorũ. Vnde Deuter. penult. dicitur de Deo, quòd est ascensor cæli in adiutorium populi sui. Similiter, vt ostendatur, quòd prouidentia diuina attingit vsque ad infima, & ea cognoscit & iudicat: dicitur Genes.11. Descendit Deus, vt videret ciuitatem & turrim, &c. & sic de multis similibus, & ideo ille doctor tuus magnus Rabbi Moyses Aegyptius, in suo libro de directione perplexorum parte prima capit. 9. declarans ista verba, scilicet ascendere & descendere, dixit, quòd sunt equiuoca à cõsilio, & quòd quandoq; intelliguntur de ascẽsu & descensu corporali, qui sine motu locali fieri nõ possunt, quandoque verò de ascensu & descensu spirituali, qui sine motu possunt fieri, prout large in capitulo prædicto tractat, & ibidem concludit, quomodo de Deo possunt verificari ista verba ascẽdit & descendit, vide ibi, si vis. Ad propositum autem cùm dicitur: Quis ascendit in cælum & descendit, intelligendum est de Deo, qui cælos cælorum ascendit, trãscendens eorum potestatem, & in terram descẽdit, omnium inferiorum cognitionẽ habens, & omnia tam inferiora, quàm superiora disponens: & sic nullo modo est inconueniens talia attribuere Deo, vt de immensitate & infinitate suæ sapientię, & potentię aliquid saltem possimus intelligere, semper tamen præsupponendo veritatem de immobilitate sua: testatur enim scriptura Malac.3. Ego enim Dominus, & non mutor.

Malach.3. b.6.

Ascendere & descẽdere æquiuoca à consilio.

De Deo intelligitur prædicta autoritas Prouerb.

SAVLVS. Vellẽ scire quomodo exponis istã autoritatem Prouerb. continuãdo ea, quæ in ca continẽtur ad illud verbum quod allegas scilicet, quod est nomen eius, & quod nomen filij eius, quia vt supra dicebas & verum est intelligẽtia verborũ ex causis est sumenda dicendi, & sic videbitur si expositio tua cõsonat cum hoc quod intendis, ex autoritate ista concludere.

Expositionem quærit residua autoritatis.

Notãda expositio.

PAVLVS. Placet mihi exponere tibi hanc autoritatem incipiendo à primo verbo, à quo incipit in litera, cõtinuando vsq; ad finem, vbi tota sententia huius autoritatis finitur: & licet hoc erit aliqualiter prolixum, tamen tolleranda est prolixitas, vt veritas magis eluceſcat. Incipit enim hæc autoritas in libro Prouerbiorum capit. supradicto sic: Verba congregãtis filij vomentis: Visio quam loquutus est vir cũ quo est Deus, & qui Deo secũ morãte confortatus ait: Stultissimus sum virorum, &c. Ad cuius declarationẽ sciendũ, quòd Salomon in hoc loco intendit vilipendere scientiã humanã, quę per inquisitionẽ humanæ rationis procedit in respectu ad sciẽtiam diuinam, quæ per sacrã scripturã, vel per Dei reuelationẽ

Prou.30.a.1.

Salomõ sciẽtiam acquisitam & infusam habuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

acquiritur:& quia ipse Salomon vtramq; scientiam habuit, scilicet infusam, vt habetur 3. Reg. 3. similiter & scientiam acquisitam, vt habetur Eccles. 1. vbi dicitur: Ego Ecclesiastes fui rex Israel in Hierusalem, & proposui in animo meo, quærere & inuestigare sapiẽter de omnibus, quæ fiunt sub sole. Ideo in hoc loco vult ostendere, quòd scientia acquisita per humanam inquisitionem, præcipuè de diuinis, quasi abiecta est, respectu scientiæ à Deo infusæ seu reuelatæ: vnde dicit: Verba congregãtis. ideſt Salomonis, qui congregauit scientiam per acquisitionem humanam, quæ est quædam congregatio, eo quod particulariter acquiritur:& sequitur: Filij vomentis ideſt, Salomonis, qui prædictam scientiam, sic congregatam, tanquã abiectã vomuit, sicut homines solent fastidiosa & inutilia vomere. Vnde Ecclesiast. 1. vbi supra, cùm dixisset: Et proposui in animo meo quærere & inuestigare sapienter, &c. statim subdit: Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, vt occupẽtur in ea. Ex quo habetur, quòd occupationẽ, quam habuit in huiusmodi scientię acquisitione, reputabat pessimam, & sic meritò erat vomẽda: & ideo respectu huius dicitur filij vomentis. Post quã igitur ostendit abiectionem scię tię humanitus per congregationem acquisitę, specialiter quantum ad diuina, cõsequenter subdit, quæ est illa sciẽtia secũdum, quam ipse loquitur de diuinis, de quo dicit: Visio quam loquutus est vir cum quo est Deus, & qui Deo secum morante confortatus ait, &c. quasi dicat: Non loquor autoritate cõgregatę sciẽtiæ, quam iam euomui, sed loquor autoritate diuinæ reuelationis: ideo dicit: Visio quam loquutus est cum quo est Deus, & quia ille bene loquitur de diuinis cum quo Deus est, non solũ in intellectu, sed etiam in affectu: ideo postquã dixit: Cũ quo est Deus, scilicet in intellectu, subdit: Et qui Deo secum morãte cõfortatus, quod intelligitur de illo, qui non solùm secũdum intellectum, sed etiam secũdum affectum habet Deum morantẽ per gratiam: secundum quã homo confortatur in bonis: sequitur in litera: Stultissimus sum virorum, & sapientia hominum nõ est mecum. quod intelligitur de Salomone postquã euomuit sapientiã mundanam, quasi dicat: Nihil remãsit in me de sapientia illa, quam à me eieci modo prędicto: & ideo remansi tanquam stultissimus virorũ, &c. & sequitur: Et non didici sciẽtiam. Hoc dicit, quia Salomon non habuit sciẽtiam acquisitam humanitus, addiscendo ab alio, sed potius per se inuestigando, vt habetur ex autoritate Ecclesiastes supradicta, quia tamen per reuelationem habuit de diuinis scientiam altiorem & alteriori modo habitam: ideo subdit:

3. Reg. 3. b. 12.

Eccl. 1. c. 12.

Quare Salomon dicatur congregans.

Salomon quare de se dicat filij vomentis.

De diuinis bene loquitur is, qui Deum in se habet.

Salomõ quare dicat se omnium hominum stultissimũ esse.

Sanctorum scientia de Diuinis perfectior est, quàm humana propter multa.

dit: Et noui sciẽtiam sanctorum: sanctorum enim scientia de diuinis perfectior est quàm humana. Primo, quia altiorem notitiã de Deo habet. Secũdò, quia habet eam altiori modo, scilicet per diuinam reuelationem. De primo autem consequenter dicit sic: Quis ascendit in cęlum & descẽdit? quasi dicat per scientiam humanã non cognoscitur, quòd de Deo posset dici, quòd ascendat vel descendat, cùm solũ de Deo cognoscitur, quòd sit immobilis, per reuelationem tamen diuinam cognoscitur, quòd Deus ascendit ad cælum & descendit per diuinam prouidentiam, quę se extendit non solũ ad cognoscendas & regendas res summas, sed etiam ad cognoscendum & regendum res infimas, vsque ad minima, & ideo in multis locis sacræ Scripturæ de Deo dicitur, quòd ascendit & descendit. Cõsequenter dicit: Quis continuit spiritum. ideſt ventum in manibus suis. Philosophi enim per humanam scientiam, tantum de naturalibus loquẽtes, imperfectè loquuti sunt de ventorum flatu, vt patet in 2. Metheo. vbi de causis ventorum agitur, sed per reuelationem diuinam (quæ in sacra Scriptura traditur) habetur, quòd Deus retinet eos, & facit eos flare secundum voluntatis suæ beneplacitum: iuxta illud Psalmi: Producit ventos de thesauris suis. Cõsequenter patet, quia per scientiam philosophicã secundum quã elemẽtum aquæ tanquam minus graue quã terra deberet eam vndiq; circũdare, non cognoscitur qua ratione aliqua pars terræ sit discooperata, ideo dicit: Quis colligauit aquas quasi in vestimẽto. hoc enim fit diuina virtute solum, vt habetur Genes. 1. Dixit Deus: Congregentur aquæ, &c. Et quia ex ista colligatione seu congregatione aquarum sequutũ est, quòd termini terræ fuerunt supereminẽtes quam aquę vt essent habitatio animalium. ideo subdit: Quis suscitauit omnes terminos terræ. quasi dicat hoc nõ potest cognosci per humanam inquisitionem, nisi per reuelationem diuinam, de qua dicitur Genes. 1. Et appareat arida: & quia autor omnium prędictorũ est Deus, cuius notitiam Philosophi non habent nisi ex creaturis, quæ in infinitum distant à perfectione diuina, ideo dicit: Quod est nomẽ eius? Philosophi enim non possunt bene nominare Deum. Vnde dicitur in libro de causis, quòd causa prima est super omne nomen, quod nominatur de ipsa. Et ideo dicit, quod est nomẽ eius? ideſt, ô Philosophę quo modo posses nominare Deũ secundum tuã scientiam: per reuelationẽ tamen diuinam Deus nominatur, vt patet Exod. 3. vbi Moysi interrogãti de nomine diuino fuit responsum à Deo, diuinum nomen Deo proprium, scilicet Thetragramathõ, quod est incommunicabile creaturis, prout etiam doctores tui tenẽt.

Aristot. 2. Metheoro.

Psa. 134. b. 7

Gen. 1. a. 9.

Gen. 1. a. 9.

Philosophi Deum bene nominare non possunt.

Exod. 3. b. 6

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et quia per reuelationem diuinam non solùm cognoscitur nomen Dei essentiale, vt in capitu. allegato Exod. 3. sed etiam distinctio Patris & Filij in diuinis, quæ nullo modo per humanam sapiẽtiam cognosci posset: ideo subdit: Quod nomẽ filij eius, si nosti? quasi dicat hoc nullo modo cognoscitur per humanam sapientiam, nisi solùm per reuelationẽ diuinam, & quia diuina reuelantur per sacrã scripturam à Deo traditam: ideo subdit: Omnis sermo Dei ignitus . ideſt sacra Scriptura, quæ ex sermone Dei habetur, est ita purificata ab omni falsitate, sicut metalla, quæ in igne purificantur. Vnde Psalmista: Eloquia Domini igne examinata . et sequitur: Clypeus est sperantibus in se, quia licet contra veritatem fidei multę impugnationes insurgant, tam ex parte interiori, & hoc cùm homines difficultantur in credẽdo ea quę super rationem sunt naturalem, quàm ex parte exteriori, scilicet à rationibus hæreticorum & tyrannorum persequutionibus, tamen sperantibus in Deũ per veram fidem charitate formatam Deus est defensor: & ideo dicitur: Clypeus, &c. & sequitur: Ne addas quicquã verbis illius, scilicet de iis, quæ diuinis verbis contrariantur seu cõtradicunt. Et arguaris inueniarisq; mẽdax: quia quicquid contradicit diuinis autoritatibus, quæ ab ipsa summa veritate, quæ Deus est reuelantur, mendosum est seu falsum. Vsque huc prædicta autoritas, per quam sic exposita et ẽt continuantur verba eius adinuicem & intentum meum, circa intellectũ huius dicti: Quod est nomen eius, & quod est nomen filij eius comprobantur.

Exo. 3. b. 6.

Sermo Dei ignitus dicitur, quia purificatus ab omni falsitate.

Psal. 11. b. 7.

Clypeus est Deus sperãtibus in se, in quo tella tam quæ cõtra animam ex parte hæreticorum quã quæ contra corpus ex parte tyrannorum defensor est.

CAPITVLVM XII.

In quo ostẽditur, quòd Spiritus sanctus est alia persona in diuinis, prætẽr quam personam Patris & Filij ex autoritate Psalmistæ dicentis: Verbo Domini cæli firmati sunt. non obstantibus Iudæorum cauillationibus.

SAVLVS.

Arguit de Spiritu sancto dicẽdo, quòd nõ est dicendus Deus.

HAbeo mentem tuam circa filiationẽ, quam in diuinis asseris. Sed adhuc video, quòd addis alium Deum, quem Spiritum sanctum vocas: in quo manifestè transgrederis præceptum sapiẽtis per te supra allegati, in quo dicit: Ne addas quicquam verbis illius ne inueniaris mendax. Constat enim per prædictã autoritatem per te allegatam, prout tu eã exposuisti, quod in diuinis est Pater & Filius & non alius Deus. Dicit enim, quod est nomen eius, & quòd nomen Filij eius, nõ autem dicit quod est nomen spiritus eius. Ex quo patet, quòd tu addendo aliam personam in diuinis, quã dicis esse Deũ, manifestè addis verbis illius, & sic inuenieris mendax.

PAVLVS. In hoc quod dicitur: Ne addas quicquam verbis illiũs, intelliguntur prohiberi illa, quæ diuinis verbis contrariantur

Sacræ scripturæ addere, vel non addere, quæ sunt illa quæ prohibentur.

riantur seu contradicunt, prout tibi dixi exponendo illud verbũ: Ne addas quicquam, &c. nõ autem prohibẽtur illa, quæ diuinis verbis non contradicunt, nec cõtrariantur: aliàs enim omnia alia essent prohibita, quæ non essent contenta in prædicta autoritate, quòd est falsum, quia in sacris Scripturis multa cõtinentur prẽter illa, quæ in prædicta autoritate explicantur. Vnde in proposito, quia in verbis supradictis nõ excluditur, quin sit in diuinis alia persona prẽter personam Patris & personam Filij, quæ ibi exprimuntur, & quia per scrutinium scripturarum non solùm necessarium est cõcedere in diuinis esse Patrem & filiũ, sed etiam Spiritum sanctum: Ideirco hoc asserendo nõ est addere quicquam verbis diuinis eis contrariando, sed potius est cõfiteri, ea quę in sacris eloquiis addũntur.

SAVLVS. Allega mihi, si habes aliquam autoritatem, per quam necessarium sit cõcedere quòd in diuinis est Spiritus sanctus alius à Patre & Filio, prout tu asseris.

Autoritate Psal. probatur Spiritus sanctus alius à Patre & Filio.

PAVLVS. Quòd in diuinis sit Spiritus sanctus, qui est Deus alia persona à persona Patris & Filij, satis habetur ex autoritate Psalmistæ per me supra allegata, in qua dicitur: Verbo Dñi cæli firmati sunt & spiritu oris eius omnis virtus eorũ seu omnis exercitus eorum. Cõstat enim, quòd Psal. in hoc loco loquitur de creatione mundi, quæ

Psal. 32. a. 6.

Creatio mũdi à solo Deo.

fuit à Deo solo facta, nullo interueniente adiutorio seu ministro extrinseco, hoc enim est vnũ de fundamẽtis fidei, non solũ apud nos, sed etiam apud tuos. Tuus enim magister Rabbi Moyses Aegyptius in suo Deut. in tit. 1. lib. cap. 1. hoc dicit esse primum fundamentũ omnium fundamẽtorum Mosaicæ legis, & hoc est commune apud tuos, vbicũque de hac materia loquũtur, scilicet quòd solus Deus cælum creauit & terrã, & omnia quę in eis sunt, nullo exteriori adiũcto cooperante, scilicet alicuius creaturæ. Vnde & Talmudici tui dicunt, quòd Deus nõ creauit Angelos in prima die, ne fortè crederetur, quòd Angeli fuissent cooperatores seu coadiutores Dei in creatione mundi, sed Psalmista in prædicta autoritate testatur, quòd verbo Dei cæli facti sunt vbi enim translatio nostra dicit, firmati sunt, Hebraica littera dicit, facti sunt, & sic sequitur, quòd Deus per verbũ cælos fecit. Similiter & testatur, quòd Deus per spiritum oris sui fecit seu creauit omnes virtutes seu exercitus cælorum. Ex quo sequitur, quòd Deus per spiritum suum hoc fecit, cùm autem de ratione verbi est, quòd distinguatur à dicente seu proferente. Similiter de ratione spiritus oris est, vt distinguatur ab inspirãte, sequitur quòd spiritus per quẽ virtutes cælorum factæ fuerunt est Deus alius ab inspirãte, & sic in hac autoritate Trinitas, quam

Talmudici dicunt Angelos non fuisse creatos primo die, ne putarentur cooperatores esse Dei.

Trinitas in prædicta autoritate exprimitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prædicamus exprimitur, quę est vnus Deus creator mũdi. In qua quidem trinitate spiritus est tertius in ordine trium personarũ, & sic habes, quòd in asserendo Spiritum sanctũ esse Deum ahũ à Patre & Filio, nõ fit aliqua additio, quæ contrariatur seu contradicat eloquiis diuinis, immo eis manifestè conformatur.

SAVLVS. Nimis strictè intelligis hoc dictũ: Verbo Domini. similiter: Et spiritu oris ei⁹. Intelligis enim verbum, similiter & spiritum, vt aliquid existẽs in Deo, & à Deo realiter distinctum: cùm tamen nõ sit necessarium sic ista intelligere, per verbum enim Dei & spiritum eius, quæ in hoc loco cõtinentur, sufficit intelligere mandatum Dei seu eius præceptum, prout ipsemet Psalmista in hoc eodẽ Psalmo declarat dicens: In hac propria materia, scilicet creationis mũdi: Ipse dixit & facta sunt, ipse mãdauit & creata sunt. Vnde nõ aliud intelligendum est de hoc, quod dicitur: Verbo Domini cæli facti sunt, &c. nisi quòd creaturæ fuerunt factæ per mandatum Dei, vel eius imperium seu eius voluntatem.

PAVLVS. Circa hoc quod dicitur verbo Domini, quod secundum veritatem significat filium Dei non est ad præsens insistendum, quia iam de hoc quod sit in diuinis filius supra est ostensum, sed manifestũ est, quòd in hoc quod dicitur: Et spiritu oris eius. intelligitur aliquid intrinsecum Deo & ab eo procedens, quod non potest esse nisi Deus, & à Deo procedens, sufficisset enim dicere, & spiritu oris eius omnis exercitus eorũ, ad denotandũ, quòd de mãdato Dei facti fuerunt cæli & huiusmodi, sed apponendo spiritu oris eius, manifestè ostẽditur, quòd spiritus de quo loquitur est intrinsecus Deo, & à Deo inspirante distinctus, & sic intellexerunt Rabbini tui istam autoritatem.

SAVLVS. Vbi quæso inuenisti Rabbinos nostros sic exposuisse.

PAVLVS. Supra in cap. 5. huius distinctionis allegaui tibi quandam autoritatem, quæ in in glossa magna super Gen. quæ dicitur Beresith Rabba. cap. 40. habetur, vbi sic Rabbi Simeon dicit: Inspirauit seu sufflauit De⁹ spiritum suum & creatus est mũdus. Sicut in Psalmo dicitur: Spiritu oris eius omnis exercitus eorum, hæc in glos. prædicta. Ex quo patet, quod hoc quod dicitur: Spiritu oris eius. intelligendum est per modum inspirationis seu sufflationis, quæ in rebus creatis, à quibus cum loquimur de diuinis, necesse est accipere aliquam similitudinem, non nisi ab intrinseco proceditur, & sic oportet, quòd illa res inspirata sit Deus, cũ nihil est in Deo quin sit Deus. Similiter necesse est, quòd sit alius ab inspirãte ex necessitate oppositionis relatiuè, & hoc manifestè cõsonat expositioni meæ.

Spiritus sanctus est De⁹. teſtimonio Rabbinorũ Bereſit Rabba. c. 40. Rab. Simeõ.

SAV-

Rab. Simeõ. SAVLVS. Licet Rab. Simeon, quem allegas fuit de magnis & antiquis doctoribus nostris, est tamen vnus singularis, cuius dictum non sufficit ad concludendum in tanta materia, & ideo si alias autoritates habes ad probandũ, quod Spiritus sanctus sit Deus allega.

CAPITVLVM XIII.

In quo ostenditur, quòd in diuinis est tertia persona, scilicet Spiritus sanctus, ex autoritate Isai. 48. vbi dicitur: Et nunc Dominus misit me, & spiritus eius. quibusdam Hebræorum cauillationibus non obstantibus.

PAVLVS.

Rab. Simeõ. LIcet verum est, quòd Rabbi Simeon ille quem tibi allegaui est tantum vnus doctor, tamen dicta sua habent autoritatẽ à cæteris doctoribus tuis, in quantũ sua expositio in hoc loco nõ fuit reprobata, seu condẽnata, nec etiam legitur contradictam esse ab aliis, sed collocata fuit in illo libro antiquo supra allegato, tanquam vera & non repugnans veritati fidei, nihilominus tamen, ex quo vis aliam autoritatem, allegabo tibi vnã quæ tibi debet sufficere. Quæ quidem autoritas est illius Prophetæ Euangelici Isaiæ, qui de mysteriis fidei nostræ quam plurima & magna Prophetauit. Dicit enim in cap. 48. sic: Accedite ad me, audite hæc non à principio, in abscõdito loquutus sum, ex tempore ante quam fieret ibi eram, & nũc Dominus Deus misit me & spiritus eius. Hęcille. Ex qua autoritate habes, quòd ille qui à principio non in abscõdito loquutus fuit, scilicet ipse Deus, qui à principio cùm populum Israelem ad se applicasset eis dãdo legem in Sinay, non in abscõdito loquutus est, sed palam, & publicè cunctis audientibus legem dedit, vt habetur Exo. 20. Qui quidem Deus in eodem tempore, scilicet dationis legis ibi erat, & quia ipse Deus qui locutus est palã in datione legis, postea fuit missus in mundum per assumptionẽ carnis ad redimendum genus humanum. De qua assumptione in distinct. sequenti Deo duce est agendum. Ideo dicit: Et nunc Deus misit me, & spiritus eius. In qua autoritate manifestè exprimuntur tres personæ diuinę, de quarũ qualibet necesse est dicere quòd est Deus, qui loquutus est palam: exprimitur enim ibi Deus missus, qui statim ante de se prædixerat: Non à principio in abscõdito loquutus sum, &c. Similiter exprimitur ibi De⁹ mittens, cùm dicit: Dominus misit me. Similiter exprimitur ibi, spiritus Dei mittẽs, cum subdit: Et spiritus ei⁹, scilicet misit me. Deus enim nullo modo intelligi debet missus nisi à Deo, & sic exista autoritate planè & sanè intellecta habetur, distinctio trium personarum in diuinis, quarum tertia persona est Spiritus sanctus, qui est verus Deus, in quan-

Vide expositionẽ Isai. in hoc & sequenti cap. notabilem.

Exo. 20. per totum.

Tres personæ Diuinæ exprimuntur in verbis Isaiæ.

Isa. 48. c. 16

Teſtimonia Isa. De Spiritu ſancto, quod ſit tertia perſona in Diuinis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in quantum dicitur, quòd spiritus Dei Deum mittit, est tamen distinctus à Deo misso: de quo dicitur: Dominus misit me. quia inter mittentẽ & missum necessaria est distinctio personalis.

Replicat & probare nititur contra autoritatem duo: primũ de Isaia à Deo misso debere intelligi.

SAVLVS. Duo præsupponis in expositione huius autoritatis Isaiæ, quæ nõ probas, nec etiam sunt cõsona literæ, & ideo ex illa autoritate non habes intentum. Primo enim præsupponis quòd ille, de quo dicitur, quòd fuit missus à Deo, est verus Deus, qui legem dedit genti nostræ Israeliticæ, quod non est verum. Magistri enim nostri cõmuniter exponunt illud quod hîc dicitur: Et nunc Dñs misit me, de Isaia, qui fuit à Deo missus, vt habetur Isa. 6. vbi cùm dicitur à Deo, quem mittam, aut quis ibit pro nobis. respondit Isaias: Ecce ego, mitte me. Cui Deus dixit: Vade & dic populo huic, &c. Vnde de ista missione in hoc loco loquitur Propheta, nec valet contra hoc dicere, quòd missus iste à Deo dicit de se, statim supra, à tempore quo fuerant ibi eram, quod intelligitur à tempore dationis legis, in quo tempore Isaias nõdum erat natus, vt est manifestũ, hoc enim non obstat prædictæ expositioni: quia vt magistri nostri dicunt: sicut in monte Sinai Moyses recepit legem à Deo, sic eodem tempore & loco omnes Prophetæ fuerunt ibi quantum ad animas, & ibidem recepit vnusquisque prophetiam suam, quam postea quilibet eorum tẽpore suo prophetauit, & hanc sententiam tenent omnes magistri antiqui nostri ferè, qui hunc passum exposuerunt. Vnde de hac autoritate secundum hanc suam veram expositionem, nõ concluditur, nisi esse vnus Deus, qui Isaiam misit. Spiritus enim Dei, de quo hîc dicitur, quòd misit Isaiam nõ est verus Deus, sed est spiritus propheticus creatus, quem habuit Isaias à Deo, & per quẽ Isaias prophetauit. Vnde si recte hanc autoritatem intelligis, nihil facit pro te ratione prædicta.

Probat licet male animas omniũ prophetarũ cum Moyse esse tempore dationis legis, eoq; tempore omnes suas prophetias accepisse.

Isa. 6. c. 8.

Secũdo probare nititur quòd missus non est Deꝰ.

Secundo præsupponis in tua expositione, quòd verus Deus fuit missus à Deo per assumptionem carnis, quod nõ probas nec probare valebis. Item sunt quædam in litera præcedentia & sequentia hanc autoritatem, quæ nullo modo consonant tuæ expositioni, sed quia dicta sufficiunt pro nunc ad tuam expositionẽ euacuandam, ideo illa omitto ad præsens.

Paulus esti dit efficacissimè expositionem Isa. de ipso Isaia non posse intelligi.

PAVLVS. Expositio magistrorum tuorum, in qua dicũr, quòd Isaias est illæ, de quo hîc dicitur: Nunc autem misit me, &c. est manifestè falsa, tanquam fundata in fundamento falso & erroneo: fundatur enim in hoc, quod anima Isaiæ & animæ aliorum prophetarum fuerũt in mõte Sinai tempore dationis legis antequã ipsi nascerentur, & ibidẽ receperunt prophetias suas, prout tu nomine eorum recitas: & verum est, quòd tui magistri hoc

hoc asserunt in prædicta expositione: sed hoc est manifestè falsum, nam secundum naturalis rationis dictamẽ anima rationalis tunc incipit esse cùm in corpore humano, sibi coaptato infunditur: anima enim, secundum verã sui diffinitionem à Philosophis traditam, est perfectio corporis Physici & organici, vt habetur in 2. de anima. Constat autem, quòd illud quod est perfectio alicuius corporis nõ habet esse ante formationẽ illius, & sic patet, quòd prædictum fundamentum est falsum, quòd autem sit erroneum patet: nam hoc est contra sacræ Scripturæ testimoniũ. Legitur enim Zach. 12. Ego Dominus formans spiritum hominis in medio eius, quòd verbum exponitur à Rab. Cahadia & à Rab. Quimhi conformiter ad prædictam diffinitionem animæ: dicunt enim. quod per hoc quod dicitur: Formans spiritum hominis in medio eius. intelligitur, quòd creator creat animam cum perfectione figuræ corporis humani, & est cõmunis expositio prædicti verbi. Hoc etiã cõsonat huic quod dicitur Gen. 2. Formauit igitur Deꝰ hominẽ de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculũ vitæ, & factus est homo in animam viuentem. Ex quo patet, quòd anima creatur & infunditur in corpore humano formato, & sic patet, quòd nullo modo de Isaia potest intelligi illud, quod dicitur: A tempore quo fuerant, ibi erã. quod intelligitur à tempore dationis legis secũdum omnes: nec etiam, quod ibi legitur immediatè ante, scilicet: Nõ à principio in abscõdito loquutus sum. potest de Isaia intelligi, nec de aliquo homine puro, nisi solùm de Deo legis datore. Doctores enim tui in libro qui dicitur Mequilea Exodo 19. Venerunt in deserto Sinai & castrametati sunt in deserto, & expressè dicunt, quòd hoc quod dicitur per Isaiam: Non à principio in abscõdito loquutus sum. intelligitur de datione legis, quæ publicè fuit data, & est sententia communis omnium expositorũ tuorũ. Ex quo sequitur manifestè, quòd illud quod immediatè in eodem contextu dicitur, scilicet: Nũc Dominus misit me & spiritus eius. intelligatur de illo, qui non à principio in abscondito loquutus est, &c. quod nõ nisi de vero Deo intelligi potest. Ad hoc autem quod dicis me præsupponere quod nõ probo, scilicet, quòd verus Deus missus est per assumptionẽ carnis, &c. verum dicis, quòd hoc non tibi probaui, vsque nũc, sed hoc per Dei gratiã probaturus sum in sequenti dist. vbi de diuinitate Christi est agendum. Ad tertium verò quod dicis, quòd sunt quædam in prædicta autoritate præcedentia & sequentia, quæ nullo modo consonant meæ expositioni, exprime illa, & Deo duce sufficienter respondebo tibi.

Anima est corporis inhabitantis perfectio. Arist. 2. de anima.

Item probat erroneã esse expositionẽ

Zach. 12. a. 1

Rab. Cahadia. Rab. Quimhi.

Gen. 2. a. 7.

Animacreatur & infunditur in corpore humano iam formato.

Lib. Mequilea. Exo. 19. a. 2

Ad secundũ

Ad tertiũ.

SAVLVS. Antequam de aliis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Replicãs, niteris probare ex prædictis à Paulo quatuor esse personas diuinas.

aliis precedentibus & sequentibus contra te obiiciam, volo tibi ostendere, quòd hæc verba, quę allegas secũdum te exposita, faciunt manifestè contra te. Vis enim ex istis verbis, scilicet: Nũc Dominus Deus misit me, & spiritus eius. inferre, quòd in diuinis sunt tres personæ distinctæ, scilicet Deus mittẽs, & Spiritus sanctus mittẽs, & Filius Dei missus. Sed si bene attendis, ex iis verbis sequeretur, quòd quatuor sunt personæ in diuinis, quod vt credo tu etiam non admitteres. Primum assumptũ patet, nam in prædictis verbis bis primo nominatur Deus: non enim dixit, & nũc Dominus misit me: sed, & nunc Dñs Deus misit me. Ecce duo. Dicis etiam quòd ille missus est Deus, & sic sunt tres personæ: dicis etiam, quòd in hoc quod sequitur, & spiritus eius, exprimitur alia persona diuina mittẽs, quam etiam asseris Deum mittentem, & sic secundum te sunt quatuor personæ diuinæ, quod tu vt credo nullo modo admitteres.

Responsio ad prædicta notanda.

PAVLVS. Dixi tibi, quòd cum de hoc mysterio sanctæ Trinitatis ageretur oporteret diligenter scrutari sacra eloquia, nõ autem superficie tenus. Vnde in proposito debes attendere formam, in qua illa duo nomina ponũtur, scilicet illa pro quibus in translatione nostra habetur, Dominus Deus, primũ enim nomen quod ponitur ibi est Adonai scriptum cum iis literis. a. d. n. y. Cuius quidem nominis propria significatio est Dominus Deus. Secundum nomen quod ibi ponitur est nomẽ Domini Tetragramathon, quod est nomẽ Dei proprium incõmunicabile creaturis, quod quidem nomen scribitur cum aliis literis à prędictis, scilicet, y. h. u. h. Vnde si propriè transferantur hæc nomina secundum veritatem Hebraicæ linguę dicentur sic, & nunc Dñs meus. y. h. u. h. misit me, & sic illa duo nomina, quorum vnum est proprium diuinum, & aliud est nomẽ adiectiuum nullo modo significant duo suppositа, sed tantum vnum, sicut cũ dicitur Dominus meus Rex, non significant duo suppositа sed vnum tantum: & ideo ratio tua non facit contra me: ex illis duobus nominibus primis habemus vnum suppositum, scilicet personam patris in hoc quod dicitur: Dñs Deus. & in hoc quod dicit: Misit me. habemus secundum suppositũ, scilicet personam filij missi, in hoc quod dicitur: Et spiritus eius. habemus tertium suppositum, scilicet personam Spiritus sancti. Vnde in hac autoritate non solum tres personæ diuinæ exprimũtur distinctę, sed etiam ordo earum ostenditur: & ideo si habes alias obiectiones literales contra meam expositionem propone eas, vt videamus cuius valoris sint.

Adonay, hoc est Dominus Deus.

Tetragrãmathon, nomẽ propriũ Dei.

Duo nomina sunt vnũ suppositum.

Ordo personarum ex Isa. ostenditur.

CAPI-

CAPITVLVM XIIII.

In quo exponitur autoritas Isaiæ supradicta extensè, vt ex illa sanè intellecta, intentum probetur supradictum.

SAVLVS.

Ex tortè interpretatur Isa. de Rege Cyro.

SI bene scrutentur præcedentia & sequentia hanc autoritatem quam allegas. manifestè patet, quòd Propheta nõ loquitur hîc de Messia seu Christo vẽturo, sed de Cyro, qui populum Israel redemit de Babylonica captiuitate. Legitur enim statim ante prædicta verba, quæ allegas. Dominus, dilexit eũ, faciet voluntatem suam in Babylone, & brachium suum in Chaldæis, ego loquutus sum, & vocaui eũ, adduxi eũ, & directa est via eius. Quæ quidem verba secundum omnes expositores tam catholicos, quàm Hebræos exponuntur de Cyro, quem Deus direxit ad faciendum voluntatem suam in Babylone educẽdo populum suũ de illa captiuitate, ad quòd vocatus fuit à Deo, vt habetur Isai. 45. Et prosperatus est in via sua. vt habetur Esdræ 1. & sequitur statim: Accedite ad me, &c. quæ est autoritas per te allegata. Post autem dictam autoritatem cum quibusdam, quę sequũtur ad illam pertinentibus, sequitur in litera: Egredimini de Babylone, fugite à Chaldęis, in voce exultationis annuntiate, auditum facite hoc, efferte illud, vsque ad extremum terræ, & dicite: Redemit Dominus populũ suum Iacob. Quæ quidem verba ab omnibus exponuntur ad literam de redemptione à Babylonica captiuitate, non autem de redemptione per Messiam spectata. Vnde inconsonum est veritati literæ, quòd autoritas tua, quæ inter precedentia & sequentia ponitur, exponatur de Messia, & de redemptione sua, prout tu intendis: sed magis conuenienter exponenda est de eadem redemptione Babylonica, ad quam annuntiandam Isaias ibidem dicitur missus à Deo, cum dicitur: Dominus misit me, &c. quæ quidem annuntiatio fiebat à Propheta per spiritum propheticũ Dei, ex quo dicit: Et spiritus eius. & sic patet, quòd hæc expositio est magis consona literæ cùm conuenientius continuatur cum præcedentibus & sequentibus modo prædicto, quàm expositio tua.

Isa. 48. c. 14

Isa. 48. d. 20

1. Esdræ. 1.

PAVLVS. Vt veritas expositionis meę magis eluceſcat volo tibi exponere prædictam autoritatem per me allegatam cũ præcedentibus & sequentibus serioſe ad literam. Ad cuius declarationem præmittendum est, quòd in sacris eloquiis, præsertim propheticis sæpe fit trãsitus seu transiatio de vna materia ad aliam sibi similem, & specialiter cùm vna sit figura alterius, vel habet cum ea aliquam correspondentiam, sicut membra ad caput & è contra. Vnde Isai. 14. cum Propheta loqueretur de principe Babylonis, qui in tyrannica

In sacris literis maximè propheticis sæpe fit transitus de vna materia in aliã.

Isa. 14. a. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rannica & superba potestate & casu horribili quodãmodo assimilatur Lucifero, scilicet primo Angelo de cęlo cadenti, in tantũ quòd cẽsendus erat membrum ejus, & ipsius figura: idcirco in eodẽ cõtextu Propheta de vno transit ad alium, vt patet in capitulo supradicto. Vnde in proposito Isaias, Prophetãdo de redẽptione populi Israelitici à captiuitate Babylonica per Cyrum ab ipso Deo ad hoc vocatum, transit ad prophetãdum de alia redemptione longe digniori, & remotiori in tempore, quę tunc fienda erat per Messiã seu Christum. Quæ quidem duæ redemptiones licet in hoc conueniebant, quòd vtraque fienda erat per Dei potentiam, quæ hostes populi sui opprimebat. Similiter per Dei misericordiam, qua populo suo miserebatur, propter quæ de vna transit Propheta ad aliam. In multis tamen heæ redemptiones inter se differebãt, & specialiter in hoc, scilicet, quod redemptio Babylonica facta fuit virtute diuina per Cyrũ suum ministrum absque miraculorũ operatione, sed mundo suo cursu naturali incedente. Redemptio verò secunda, quę per Christum erat fienda cum miraculis à Deo supernaturaliter factis implenda erat per totum. Quibus pręmissis, litera sic videtur exponenda ab illo loco, in quo dicitur: Audi me Iacob, &c. Ibi enim est quędam distinctio capitularis in Hebręo, vbi Propheta loquuturus de prędictis duabus redemptionibus, quę in aliquo conueniunt, & tamen in multo magis differũt pręmittit. Audi me Iacob, &c. vt ad attentionẽ excitet audiẽtes, & sequitur: Ego ipse, vbi in Hebręo habetur. Ego sum ad denotandũ, quòd ipsius Dei esse, seu essentia per se consistit, & nullo modo ab alia dependet, & sequitur: Ego primus & ego nouissimus. ad denotandũ ipsius ęternitatem, quę omnem durationem temporis excedit, & sequitur: Manus quoque mea fundauit terram, & dextera mea mensa est cęlos. ad ostendendum, quòd mundus est creatus ab ipso Deo, & à nullo alio, & mundi partes ad inuicem ab ipso Deo sunt proportionatæ, & sequitur: Ego vocabo eos. in Hebręo habetur: Ego voco eos, & stabunt simul. ad denotandum, quòd gubernatio mundi creati per ipsum Deũ, est ab ipso Deo creatore suo. Quę quidẽ omnia supradicta Propheta pręmittit ad hoc vt ostendat, quòd liberatio populi Dei a Babylonica captiuitate, de qua statim erat loquuturus, futura erat secundum diuinã ordinationem, qua ipse Deus creauit mundũ, & eum gubernat, nullo interueniente miraculo supernaturaliter facto. Quòd autem ista liberatio sit à Deo prędordinata, probat seu persuadet per hoc quod Deus liberationem per Cyrum futuram, ante per Prophetam prędixit,

Isaias Prophetãdo de redẽptione Israel à captiuitate Babylonica, transit ad redẽptionẽ, quam Christus erat facturus.

Differentia prædictarũ redemptionum.

& nullus alius. Ex quo patet, quòd sicut illa liberatio in sola Dei præscientia existebat, sic in sola eius potentia. Vnde subdit: Congregamini omnes vos. id est gentes omnes, quæ diuersis idolorum cultibus subiacebant. Et sequitur: Audite quis de eis, annũciauit hęc, quasi dicat, hoc nullus annuntiauit antequã fieret nisi solus Deus, cuius potentia & ordinatione factum fuit, & sequitur: Dominus dilexit eum, scilicet Cyrum, quem ad dignitatem monarchiæ promouit, vt populum suum liberaret à captiuitate Chaldaica. Vnde sequitur: Faciet voluntatem suam, scilicet Dei in Babylone, puniẽdo Chaldæos, & Iudęos inde liberãdo: & sequitur: Ego loquutus sum & vocaui eũ, & adduxi eũ, directa est via eius. ad ostendendum quòd tota prosperitas Cyri fuit à Deo præuisa & intenta, vt liberationẽ populi per ipsum iuxta diuinam ordinationem impleret, & hoc contra idolatras, qui huiusmodi prosperitatẽ attribuerunt idolis suis: vnde dicitur supra eodẽ cap. Antequã veniret indicaui tibi, ne fortè diceres: Idola mea fecerunt hæc, sculptilia mea & conflatilia mandauerunt ista quæ audisti. sequitur: Accedite ad me, &c. Circa quod attendendum est, quòd postquam Propheta annunciauit liberationem populi a Chaldæis, per Cyrum diuina virtute fiẽda, sine miraculorum operatione, nunc ab ea transit ad liberationem, quæ tunc futura erat per Christum verum Deum & hominem. Quæ quidem liberatio, scilicet secũda facta fuit per ipsum Deũ Redemptorem, per maxima miracula à Deo facta supernaturaliter. Et ideo sicut Isaias loquuturus de prima redẽptione, quę nõ supra cursum naturalem facta est, præmisit magnalia quæ Deus fecit in mundi creatione & gubernatione, quæ non supernaturaliter sed cursu naturali per potentiam Dei infinitam factam fuerunt. Sic Propheta loquuturus de secunda redemptione, quę per miracula supernaturaliter facta effecta est, præmittit de illis quæ à Deo supernaturaliter facta fuerunt, & specialiter circa gubernationem populi Dei: de quorum miraculorum numero fuit datio legis in Sinay, in qua Deus est loquutus tãtæ multitudini publice & palàm, quo in maximum reputatur miraculum. Vnde Deute. 4. de hac materia sic legitur: Interroga de diebus antiquis qui fuerunt ante te, ex die quo creauit Deus hominem super terram, à summo cæli vsque ad summum eius. Si facta est aliquã do huiusce modi res, aut vnquã cognitũ est, vt audirer populus vocem Domini loquẽtis de medio ignis, sicut tu audisti, & de hoc dicit Propheta: Accedite ad me audite hæc. quasi dicat, ea quæ loquuturus sum maxima, & à Deo supernaturaliter facta sunt. Vnde requirunt, maiorem

Cyri prosperitas omnis à Deo, & non ab idolis.

Transit ex liberatione per Cyrum facta, ad liberationem per Messiã verum Deũ & hominem faciendam.

Deute. 4. c. 32.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rem attentionem, sicut illa quæ homo audit à propinquo attentius intelligit: Nõ à principio in abscõdito loquutus sum. quod communiter exponitur tam à doctoribus nostris quàm tuis de datione legis in monte Sinay, in qua totus populus audiebat vocem Domini loquentis, vt habetur Exod. 20. Et dicitur hęc datio legis fieri à principio, quia in illa incœpit populus Israeliticus Deo applicari in peculiarem populũ recipiendo obedienter mandata sua, vt habetur Exo. 19. Quæ quidem verba nõ possunt verificari de Isaia, nec de aliquo puro homine, sed de ipso Deo, qui legem dedit, & sic intelligunt etiam doctores tui, & sequitur: Ex tempore antequam fierent ibi eram. vbi in Hebræo habetur: A tempore quo fiebat ego ibi. quod intelligitur de ipso Deo, qui loquendo populo modo prædicto ibi erat, quod non potest intelligi de Isaia, qui nõdum erat natus nec anima eius creata, vt iam ostensum est. Et sequitur in eodẽ contexu & versu nulla differentia interposita: Et nũc misit me Dominus & spiritus eius. quod nõ potest intelligi planè, nisi de quo cõtinuè & immediate Propheta loquitur, scilicet de Deo: Et sic habetur, quòd Deus qui legem dedit in Sinay loquendo populo non in abscondito, postea missus est à Deo, & spiritu eius, quod erat intentum: & vt magis ostẽdat Propheta, quòd verba prædicta sunt verba Dei à Deo missi, inmediatè subdit: Hæc dicit Dominus Redẽptor tuus, scilicet Deus ille qui missus est à Deo & spiritu eius ad tuam redemptionem & sanctificationem, de quo dicit sanctus Israel: Ego Dominus Deus tuus docens te vtilia. quod intelligitur sic. Nam Redemptor noster non solùm dedit præcepta, quæ sunt necessaria ad consequendam beatitudinẽ, sed etiam consilia, quę ad hoc non sunt necessaria, sed tamen vtilia, inquantum per ea melius & expeditius homo possit consequi prędictã beatitudinem: Gubernãs te. in Hebræo habetur: Ducens te in via qua ambulas. quia gesta ipsius redemptoris ducatum præstant homini ad hoc, vt in hac vita quæ est via dirigatur ad terminũ beatitudinis, & sequitur: Vtinã attẽdisses mandata mea, & facta fuisset sicut flumen pax tua. quod intelligitur dupliciter: vno modo referendo hæc verba ad id quod dixerat statim ante: Docens te vtilia. quasi dicat, & si docui te vtilia, scilicet consilia quæ non important necessitatem, sed vtilitatem in cõsequendo expeditius beatitudinem, tamen vtinam attendisses mandata mea, scilicet præcepta quæ necessitatem important, quia hoc suffecisset tibi ad salutem, per quam pax perennis habetur atque perpetua, de qua dicit: Facta fuisset sicut flumen pax tua, &c. Alio modo pos-

Exo. 20. c. 18.

Exo. 19. b. 8

Hæc de Isaia verificari non possunt sed de Messia.

Deus qui legem dedit in Sina, missus est à Deo & spiritu eius.

Non solum Christ⁹ præcepta dedit sed consilia vtilia.

Duplicet hæc verba explicatur.

do possunt exponi prædicta verba, scilicet: Vtinã attẽdisses mãdata mea. referendo ea specialius ad Pharisæos, quibus Christus dedit duo mãdata, quę si seruassent, habuissent pacem temporalem & etiam spiritualem. Christus enim interrogatus à Pharisæis seu Herodianis, si licet tributum dare Cæsari. Respondit non consulendo, sed potius præcipiendo: Quæ sunt Cęsaris date Cęsari, & quę sunt Dei date Deo. Quæ quidem mãdata non seruauerunt, sed vtrumque transgressi sunt. Rebellauerunt enim Romano Imperio, & sic non dederunt quæ erant Cæsaris Cæsari, per quod amiserũt pacem temporalem, quia venerunt Romani & destruxerunt locum & gentem, vt patet in historia Iosephi de destructione Hierusalẽ & populi Iudaici, per Titum & Vespasianum. Fuerunt etiam transgressi secundum mãdatum, scilicet quæ sunt Dei date Deo, recedendo à Christo tã in credendis quàm in agendis, & sic amiserũt pacem internam & supernam. Vnde de prima pace subdit. Facta fuisset sicut flumen pax tua. quia pax temporalis est transitoria sicut flumen. De secunda autem dicit: Et iustitia tua sicut gurgites maris. Iustitia enim, quæ est per fidem Christi, est iustitia superabundans sicut gurgites maris, & etiam perpetua sicut gurgites maris non deficiunt. Habes igitur ex prædictis expositionem literalem prędictæ autoritatis quam tibi allegaui, scilicet: Dominus misit me, &c. in qua Trinitas in diuinis exprimitur cum expressione tertiæ personę, scilicet Spiritus sancti: quæ quidẽ expositio consona est prędecedentibus & sequentibus, vt dictum est.

Christus Pharisæis duo mandata dedit quæ ambo transgressi sunt.

Matt. 22. c. 21.

Primum mandatum. Lucæ. 20. d. 15.

Ioseph⁹ de bello Iud.

Secundum mandatum.

Pacẽ duplicem amiserunt Pharisæi.

Corelarium de Trinitate personarum.

SAVLVS. Audio expositionem tuam circa prędictam autoritatẽ Isaiæ: sed video quòd exposito tua facit contra tẽ. Dicis enim quòd lex nostra, quæ data fuit in Sinay, fuit data à filio Dei quem tu Deum vocas. Vnde dicis, quòd de illo solo verificatur: Nõ à principio in abscondito loquutus sum. Ex quo sequitur quòd non fuit illa lex data à tota Trinitate, quam tu asseris esse in diuinis: & per consequẽs non fuit data à Deo, qui creauit cælum & terram, & qui eduxit Israelem de Aegypto: nõ enim dubito te concedere quòd tota Trinitas creauit mundum, & eduxit Israelem de Aegypto: & sic si benè consideras, expositio tua tibi ipsi contradicit.

Replicat & probare nititur legem Moysi non fuisse datã à tota Trinitate.

PAVLVS. Indubiè concedo tibi, quòd sancta Trinitas, quę est vnus Deus, creauit mundum, similiter & eduxit Israelẽ de Aegypto, & etiam legẽ dedit Moysi. Nam secundum verã fidem Catholicam opera sanctę Trinitatis indiuisa sunt ab extra. Distinctio enim personarũ in diuinis solùm est secundũ relationes originales: quę ab intra tantummodo sunt, cũ hoc tamẽ stat, quòd in sacra Scriptura ope-

Opera Trinitatis indiuisa sunt ad extra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Appropriatain diuinis quomodo dicuntur.

ra diuina appropriantur certis personis, sicut illa quę pertinẽt ad potẽtiam appropriãtur Deo Patri, & illa quę ad sapientiã appropriantur filio, similiter quæ ad bonitatem, appropriãtur Spiritui sancto: & quia datio legis pertinet ad sapientiam, ideo appropriatur Filio, non intelligendo quòd sit proprium Filij, sic, quòd non sit commune toti Trinitati. Differentia enim est in hac materia inter appropriationem & proprium: sed de istis ad prẽsens non est curandum circa te, donec aliqualiter sis illuminatus in fide.

Legis datio filio Dei tribuitur, quia pertinet ad sapientiam.

CAPITVLVM. XV.

In quo ostenditur, per aliquas autoritates, quòd Spiritus sanctus est Deus, cõtra Hebræos, qui Spiritum sanctum in Scripturis contentum dicunt esse creaturam, & specialiter exponitur illud verbum Gen. 1. Spiritus Domini ferebatur super aquas.

SAVLVS.

Arguit Spiritum sanctum creaturam esse & non Deum.

ADhuc nõ plenè probas mihi, quòd Spiritus sanctus sit Deus: nos enim benè credimus Spiritum sanctum esse aliquid à Deo creatum, quod est quid sanctissimũ, de quo Psalm. Spiritum sanctum tuum ne auferas à me: qui quidẽ Spiritus sanctus loquitur in Prophetis. Iuxta illud 2. Reg. 23. Spiritus Dei loquutus est in me, sed quod ille Spiritus sanctus sit verus Deus minime credimus, nec autoritates per te allegatę hoc plenè ostendunt.

Psal.50.c.13

2.Reg.23. a.2.

Spiritũ sanctum Deum esse probat, & argumento cõuincit, cum non possit dici quod sit aliqua intellectualis substantia creata.

PAVLVS. Ex quo Spiritũ sanctum credis esse, quem etiã credis fuisse loquutum in Prophetis, prout autoritates per te allegatę testantur, ex cõsequenti debuisses ipsum credere Deũ verũ esse, vel aliquam substantiam intellectualẽ creatam corpore separatam: sed non est dicendum, quòd sit aliqua substantia intellectualis creata separata à corpore, quia sic esset angelus, vel anima alicuius beati separata, sed non primum, quia secundum Philosophorum inquisitionẽ, nec etiam secundum testimonia sacrarum Scripturarũ habetur, quòd sit aliqua substãtia intellectualis creata, separata à corpore, nisi solùm angeli, nec secundũ tu etiam concederes: & sic remanet quòd Spiritus sanctus de quo Scriptura loquitur sit Deus, prout etiam autoritates prędictæ per me allegatæ satis ostendunt: sed ad maiorẽ abundantiam adhuc ostendam tibi autoritates, quibus concedere cogeris quòd Spiritus sanctus est Deus, per quas autoritates planè ad literã Spiritui sancto attribuitur illud quòd solius Dei est. Manifestum est enim apud doctores nostros, & etiam tuos quòd soli⁹ Dei est esse vbique, per essentiam, prẽsentiam, & potẽtiam: nam hoc pertinet ad infinitatem essentię & potentię diuinę, quę nulli creaturę cõpetit: cùm quęlibet creatura sit finita. Psalmista tamẽ esse vbiq; attribuit Spiritui Dei, qui est Spi-

Dei solius est vbique esse per essentiam, prẽsentiam, & potentiam.

Spiritꝰ sanctus vbique est.

Spiritus sanctꝰ, vnde in Psalmo, qui incipit: Domine probasti me & cognouisti me, &c. dicitur: Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam, si ascendero in cælum, tu illic es, &c. ex quo patet, quòd Spiritus Dei est vbiq; tanquam ipse Deus. Similiter Iob. 33. legitur: Spiritus Dei fecit me, & spiraculũ Omnipotentis viuificauit me. Cõstat autem quòd facere hominem, & viuificare eum solius Dei est: Doctores etiam tui antiqui de Spiritu sancto quãdoque loquẽtes attribuunt ei ea, quæ ad solum Deum pertinent.

Psal.138.a.1.

Iob.33.a.4.

SAVLVS. Allega illos Doctores nostros hoc dicentes.

Beresith Rabba.

PAVLVS. In libro illo qui dicitur Beresith Rabba, quę est glos. magna super Genes. illud verbum: Spiritus Domini ferebatur super aquas. quæritur: Quis est ille Spiritus Dei, de quo dicitur: Et Spiritus ferebatur super aquas. & respõdetur: Hic est Spiritus Messiæ. de quo in Isaia legitur: Et requiesceet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, &c. Isai. 11. Hæc in glos. prædicta, tã maiori quàm minori. Itẽ in prędicta glos. Gen. 42. legitur Rabbi Simeon dicit: Quid est illud quod dicitur in Psalmo: Spiritu oris eius, omnis virtus eorum. hoc est, inspirauit Deus sanctus & benedictus spiritum oris sui, & creatus est mũdus. Ex quib⁹ & multis similib⁹ patet propositũ.

Talmuditarum testimonio Spiritus sanctus est Deus.

Isai.11. a.2.

Gen.42.

Rabbi Simeon.

Psal.32.b.6.

SAVLVS. Illa glo. quam allegas super illud verbũ: Spiritus Dñi ferebatur super aquas, modicum facit pro te: possum enim respõdere, quòd spiritus Messię est anima ei⁹. Sepe enim in scripturis anima humana dicitur spiritus. Vnde Zach. 12. Ego Dominus formãs spiritum hominis in medio eius. quod intelligitur de anima. Constat autem, quòd etiam secundum te anima Christi seu Messiæ nõ est Deus, nec etiã illud quod dicitur: Spiritus Domini ferebatur super aquas, intelligẽdum est de ipso Deo: tum quia cùm Deus sit omnino immobilis, non potest verificari de ipso quòd ferebatur, quia hoc importat motũ: tũ quia si per hoc quod dicitur hîc: Spiritus Dei. intelligatur ipse Deꝰ. quẽ dicis esse tertiam personã in diuinis: inconueniens est, quòd in creatione mundi fieret mentio de Spiritu sancto, quẽ dicis esse tertiam personã, & nõ de Filio, quem dicis esse secundam. Ad autoritatẽ secundã quã allegas ipsius Rab. Simeõnihil aliud occurrit dicendum nisi illud quod supra cõtra eã dixi, ad quã per te fuit respõsum.

Replicat, fulse interpretando autoritatẽ Gen.

Zach.12.a.1

PAVLVS. Concedo tibi, quòd anima Christi nõ est Deꝰ, sed est anima humana, quę creata fuit in eodẽ instanti, quo infusa fuit in corpore Christi humano: sicut dictum est, & ostensum supra de aliis animalibus humanis, & non antea. Et ideo de ipsa non potest dici: quòd ferebatur super aquas in exordio creationis

Respondit obiectioni. Prima rẽspõsio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionis mundi, cum protunc nõdũ fuisset in esse producta. Ad aliud verò quod obiicis dicens, quòd hoc dictum Ferebatur. nõ potest dici de Deo, ad quem nullo modo pertinet moueri: possem tibi respondere, vno modò quòd licet verũ est, quod Deus sit omnino immobilis, tamen sæpe in scripturis de Deo dicũtur aliqua verba, quorũ propria significata nõ possũt esse in eo motu, vt cũ dicitur: Descẽdit Deus super mõtem Sinay. Exo. 19. Et in Psalmo: Ascendit Deus in iubilo. & in multis aliis locis. Quę quidem verba, scilicet ascendere & descendere, cùm de Deo dicuntur intelliguntur non propriè sed metaphoricè dicta. Vnde in proposito cùm dicitur: Spiritus Dei ferebatur. non debet intelligi, quòd ferebatur per motum localem, sed metaphoricè, scilicet quòd Spiritus Dei, ideſt Spiritus sanctus, cui bonitas & amor appropriatur, afficiebatur ad perficiendã perfectionem aquarum, scilicet omnium entiũ productorum. Aquę enim iuxta seriem literę illius capituli, omnia entia corporalia in primordio producta continebant. Et licet prædictorum verborũ, sententia hoc modo posset haberi, tamen aliter & magis propriè iuxta veritatem Hebraicã exponi possunt. Circa quod attendendũ quòd vbi nostra trãslatio dicit: Spiritus Domini ferebatur. in Hebræo habetur, quędam dictio quę sonat Merahephet, quod in lingua nostra idem significat quod incubare in similitudinem volucris, ouа suo calore animantis. Idẽ enim verbum ponitur Deut. penult. vbi dicitur: Sicut aquila prouocans ad volãdum pullos suos, & super eos volitans. ibi in Hebraico habetur, super eos Yeraheff, ibi in Hebręo habetur, super eos Israel, ideſt, incubans. Vnde in proposito, quia Spiritus sanctus viuificator omnium à principio dicitur, de quo in Psalmo: Emitte Spiritum tuum, & creabuntur. Idcirco in rerum exordio, sicut Deo Patri attribuitur productio rerum de non esse ad esse per creationem, sic Spiritui sancto attribuitur viuificatio rerum: quæ quidem viuificatio potest intelligi secundũ motum primi mobilis. Nam motus secundũ Philosophũ 3. Phisicorum, est vita rerum naturalium: motus autem primi mobilis est primus & præcipuus, à quo omnes motus regulãtur & mensurantur, tanquam à prima omnium motuum mensura: qui quidem motus rerum viuificatiuus naturalium, est à Deo tanquam à primo mouente principaliter creatus. Vnde in primordio creationis rerum naturaliũ de hoc primo motu, tanquam de vita rerum naturalium fit mentio: attribuendo ipsum motum Deo, in persona Spiritus sancti, cui appropriatum est viuificare vt dictum est: & ex ista expositione tollitur, quædam admira-

Multa de Deo dicuntur in Scriptura, quæ sine motu fieri nullo possunt.

Exo. 19. b. 11. Psa. 46. a. 6

Ascendere & descendere de Deo metaphoricè dicitur.

Ferebatur super aquas Spiritus sancti, ideſt afficiebatur ad perficiendum res, ex aquis creandas.

Aqua in primordio rerum continebant omnia creata.

Alia expositio illi⁹ Spiritus Domini ferebatur Meraphephet, hoc est incubare.

Deut. 32.

Yeraheff id est incubans

Psal. 103. d. 30.

Spiritui sancto attribuitur viuificatio rerum, sicut patri creatio.

Arist. 3. Phisic. creatio.

Respondit tacitæ obiectioni.

admiratio quæ animum non modicum pulsat, scilicet quomodo inter primo creata sit mẽtio de tẽpore, cùm dicitur: Factum est vespere & mane dies vnus, & de motu nulla videtur fieri mẽtio: motus tamẽ est prior tẽpore naturaliter, quę quidẽ admiratio tollitur per prædictam expositionem, nã secundũ eam prius fit mẽtio de motu quã de tempore, vt dictũ est. Ad secundum verò quod obiicitur contra expositionẽ super illud verbũ: Spiritus Domini ferebatur. dicens quòd incõueniens esset dicere, quòd in creatione mundi fieret mentio de Spiritu sancto, qui est tertia persona in diuinis. Ad hoc tibi respõdeo quòd verũ dicis in hoc, scilicet quòd inconueniens est dicere, quòd in creatione mundi, quę est primus & principalis effectus Diuinitatis, nõ fieret sufficiens mentio tacita vel expressa de distinctione diuinarũ personarũ: sed si rectè scrutatus fueris sensum prędictorũ verborum, scilicet: In principio creauit Deus, &c. vsq; ibi: Spiritus Dñi ferebatur super aquas. inuenies quòd fit mentio sufficiens de tribus personis diuinis, ipsas innuendo, sal tẽ sacras scripturas rectè & diligẽter scrutanti. Ad cuius declarationem præsupponere debes, quòd secundũ veritatẽ fidei nõ solùm nostræ sed etiã tuę: Deus est causa omniũ rerũ creatarum per suũ intellectũ & voluntatẽ, sicut artifex est causa artificiatorum inuentorũ per ipsum. Dicit enim scriptura: Omnia quęcunque voluit Deus fecit. velle autẽ præsupponit cognoscere. Stat autẽ quòd artifex per artẽ quã habet in suo intellectu conceptã, & per amorem suę volũtatis relatũ seu applicatum ad suum opus producẽdũ, operatur. Ex quo vlterius considerandũ est, quòd Deus Pater operatus est, omnem creaturã per suum verbũ seu sapientiam conceptam, quod est Filius, & per suũ amorẽ, quod est Spiritus sanctus: ita tamẽn quod non intelligatur, quòd creare sit propriũ alicuius personæ diuinæ tantũ. Omnia enim opera Trinitatis ab extra sunt indiuisa, vt supra dictũ est: sed sic intelligẽdo quòd causalitas creationis attribuitur personæ Patris, per modũ efficientis, & personę Filij attribuitur per modũ causæ exẽplaris, Spiritui verò sancto, huiusmodi causalitas attribuitur per modũ amoris seu effectus ad res creatas producendas: & ideo sacra Scriptura rectè innuit personã Patris, cui causalitas creationis attribuitur per modũ efficiẽtis, cũ dicitur: Creauit Deus cælum & terrã. Innuit etiã personã Filij cui causalitas creationis attribuitur per modũ exemplaris, cũ dicitur: In principio. quod idem est ac si dicat in verbo seu in sapientia, prout alibi in sacra Scriptura inuenitur: & etiã quidam de magnis Doctoribus tuis, hoc sentiunt. Innuit etiam in sacra

Causa omnium rerum creationis tribuitur Patri per modũ causæ efficientis, Filio per modum exemplaris Spiritus sancto, per modum amoris ad res creatas.

Respondet ex superius dictis.

In creatione quare de Spiritu sancto fit mentio, non de Patre qui est prima persona, nec de Filio qui est secunda persona.

In prima rẽ creatione prius fuit facta mentio, de tempore quàm de motu, etiam si motus sit prior tempore naturaliter.

Trinitatis perfecta sit mentio in prima rerũ creatione.

Causa omnium rerum creationis tribuitur Patri per modũ

Pater efficiens, Filius exemplar, Spiritus sanctus effectus amoris ad rei producẽdas.

Creauit Deus, Pater, In principio, Filius intelligitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Spiritus sanctus per modum amoris fertur super aquas

Scriptura personã Spiritus sancti, cui attribuitur causalitas creationis per modum amoris seu voluntatis, per hoc quod dicitur: Spiritus Dñi ferebatur super aquas. vt supra expositum est. Ex quibus rectè consideratis reperies, quòd supra processiones personarum in diuinis rationes productionis rerũ creatarum aliqui addunt, inquãtum includunt essentialia attributa diuina, scilicet potentiam, quæ appropriatur Patri, scientiam quæ appropriatur Filio, & volũtatem quæ appropriatur Spiritui sancto, vt per Doctores nostros ista plenius elucidantur.

Essentialia attributa diuinis personis, nempè potentia Patri, sapientia Filio, voluntas Spiritui sancto.

CAPITVLVM. XVI.

In quo ostenditur, quòd per hoc quod dicitur: In principio creauit Deus. intelligendum est, in sapientia à Deo concepta, per quam Deus mundum creauit.

SAVLVS.

Arguit quomodo in hoc verbo: In principio intelligatur Filius.

OStende mihi, vnde habes ex sacra Scriptura, vel à Doctoribus nostris, quòd in hoc quod dicitur: In principio creauit Deus. intelligatur in Filio, vel in verbo, seu in sapientia à Deo concepta: mirabile enim est in oculis meis, si posses hoc reperire.

Rab. Moy. Gerun.

PAVLVS. Hoc quod quæris habes expressè in glos. Rab. Moys. Gerũdensis, qui inter cæteros expositores tuos dicitur inter vos magis esse eruditus in secretis diuinæ legis: qui quidẽ Rab. Moys. super illud verbum: In principio creauit Deus cælũ. & terram, inquit: Principium hoc dicitur propter filium, sicut dicit Salomon: Dominus possedit me in principio viarum suarum. Et Ioannes: In principio erat verbum. Et Dauid: Quam magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti. Et Ieremias: Qui facit terram in virtute sua, parans orbem in sapientia sua. Et Moyses: Deus in sapientia fundauit terram. Et Salomon: Dominus sapientia fundauit terram. Et Dauid: Quia tu Domine in sapientia fecisti omnia

Universidad de Deusto
Biblioteca

sapientia illa quam dicis à Deo esse conceptam, sit cum Deo vel apud Deum cuncta componēs: & sic dicendum est quòd illa sapiētia, de qua sapiēs loquitur, non est Deus, quod tu tamē ex hac autoritate principaliter probare præsumebas.

PAVLVS. Verum dicis, quòd ista dictio Amō in Hebraico habet multas interpretationes: sed Doctores tui in hoc loco istam dictionem interpretati sunt conformiter ad translationem nostram. Vnde in glos. super Gen. quæ dicitur Beresith Rabba, super illud verbum: In principio creauit Deus. volētes exponere istam dictionem in principio, quod in Hebraico dicitur in Beresith, concordantes istam dictionem Beresith, cū illa alia dictione omnino simili, quæ ponitur cum prędicta autoritate Prouer. per me allegata, vbi dicitur: Dñs possedit me in Beresith, ideſt, in principio viarū suarum. in eodē loco allegant verbum supradictum, scilicet eram apud eum Amon: & ibidem istā dictionem Amon, multipliciter interpretantes. Finaliter sic dicunt: Amō est artifex: lex enim Dei dicebat: Ego fui instrumentum artis Dei sancti & benedicti, in via seculi. Artifex enim carnalis ædificans pallatia, non ædificat ea, nisi habeat exemplaria & descriptiones, vt sciat quo modo facturus est cameras & cubicula seu celaria: sic etiā Deus sanctus & benedictus respicies, in lege creauit seculum: vnde & lex dicit: Beresith, ideſt, in principio creauit Deus. non est autē Beresith, scilicet principium nisi lex vt dictum est Prouer. 8. Dñs possedit me Beresith, id est principium viæ suæ. Hæc in glos. Ex qua habes manifestè, quòd Amō significat artificem, seu artificiū artis vel artē. Et hoc manifestè cōcordat cū translatione nostra quæ dicit: Cum illo eram cuncta componens. per artem enim artifex cuncta componit: hoc etiā explicauerūt per exemplum de artifice ædificante, vt in sua expositione prædicta continetur: & sic est manifestum quòd secūdū Doctores tuos sapientia prędicta, à Deo concepta ante mūdi constitutionē, est illa per quā mundum Deus creauit, sicut per artem artifex suum artificiū producit.

Beresith Rabba.

Hebraeorū trāslatio cū nostra conuenit.

Amō est artifex.

SAVLVS. Verum est quòd sic nostri Doctores exponunt, sed hanc sapientiam dicunt esse legē Dei, quod debet intelligi de lege Mosaica, non autem de sapientia, quā tu dicis esse Deū.

Arguit quod sapientia sit lex Mosayca.

PAVLVS. In disputationibus dialecticis seu in iudiciis cōtentiosis alter disputantium seu contendentium, potest accipere ex dictis sui aduersarij, illud quod pro se facit, relicto alio quod non facit pro se, præsertim cum illud relictum sit manifestè falsum. Vnde in proposito ex autoritate prædicta tibi ostēdo, quòd secundum Doctores tuos verū est, quòd Amō in hoc

in hoc loco, significat artem seu artificium, quod facit pro me & pro translatione nostra, sed quod vlterius dicunt, quòd illa ars seu artificium est lex, scilicet Mosaica, vt tu asseris, hoc est nō solùm falsum sed ridiculosum & fortè absurdum dicere: Tū quia lex Mosaica nunquam legitur esse ante quā fuisset data in monte Sinay, nec etiam tempore Patriarcharum, tum quia superfluum etiam esset illam esse ante mundi constitutionem, quando nullus homo erat, qui eam intelligeret seu obseruaret. De pluuia enim legitur Gen. 2. Non enim pluerat Dominus Deus super terram, eo quòd homo non erat qui operaretur terram. Vnde à simili seu fortiori nullo modo est credendum, quod lex fuisset producta, quando homo nōdum erat in mundo. Tum etiam quia si lex illa, per quam Deus fecit mundum, fuisset aliquid extra Deum existens, sequæretur quòd Deus minus perfectè produceret mundum, quàm aliquis artifex producit suum artificiatum: quod est non solùm falsum sed absurdum, consequētia patet ex hoc, quia artifex producit suum artificiatum per artem sibi intrinsecam: Deus verò secundum tuam positionem produxisset mundum per artē sibi extrinsecam, quod derogat perfectioni creationis rerum à Deo factæ, quia Deus secundū hoc indiguisset adiutorio exteriori ad creationem mundi.

Amon esse non potest lex Mosayca.

Primò. Quia lex non fuit antequam daretur in mōte.

Secundò. Quia Amō ideſt lex esset ante mūdi constitutionem.

Gen. 2. 2. 5.

Tertio quia sequeretur quod Deus fecisset mundum minus perfectè quā qui vis artifex suū ædificium.

CAPITVLVM. XVII.

In quo ponuntur quędam obiectiones Iudęorum contra veritatem generationis, quam fides Catholica profitetur esse in diuinis, quę quidem obiectiones soluuntur: in cuius fine declaratur quòd in presenti tractatu, vbi solū agitur de Scrutinio scripturarum, non est tractandum de omnibus difficultatibus, quę ad hoc mysterium pertinent.

SAVLVS.

EXpositio tua circa prædictā autoritatem, Prouer. 8. nullo modo cōsonat rationi, quòd enim sapiētia diuina, per quam Deus fecit mundum sit à Deo genita, sicvt à Deo generante realiter distinguatur: nullo modo potest à ratione tolerari, quamuis enim prout tu supra dixisti, in 7. cap. ea quæ de Deo dicuntur, non sunt intelligenda secundum modum infimarū creaturarū quæ sunt corpora, sed secundum similitudinē supernarū creaturarū, quę sunt intellectuales substātiæ: & sic quòd generatio in diuinis intelligenda est secūdum emanationem intelligibilē, prout verbum intelligibile à proferente, seu à dicente distinguitur: quæ quidē emanatio nō transiit in materiam exteriorē sed intra manet. Adhuc secundum istam tuam declarationem nullo modo dicēdum est, quòd in diuinis sit generatio, nec per cōsequens generans & genitū, seu Pater & Filius. In homine enim & in angelo, in quibus est aliqua

Arguit quod in Diuinis nō est generatio sed emanatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliqua emanatio intelligibilis, secundum quam est in eis intelligens & intellectum: non tamen in homine seu in angelo dicitur esse generatio, sic vt intelligēs pater dicatur & illud quod intelligitur filius, ergo nec in diuinis ratione prædictę emanationis intelligendum est esse generationem, secundum quam ibi dicatur esse Pater & Filius: item de ratione geniti est vt accipiat esse à generante: & sic oportet, quòd genitum habeat esse receptum, & per consequens, quod non sit per se subsistēs, quòd repugnat perfectioni diuinę, cui esse est per se subsistens. Ex quibus sequitur, quòd nullius geniti esse sit Deus.

Nulla res creata tantum Deo assimilatur, quantum inter talem rē & Deū maior sit similitudo quàm sit illa qua à rebus accipitur.

PAVLVS. Verum est prout tibi dixi, quòd generatio in diuinis non est intelligenda secundum similitudinē generationis rerū corporalium, sed secundū similitudinem emanationis intellectualium rerum: sed circa hoc attēdere debes, quòd nulla res creata tantum Deo assimilatur, quātum inter talem rem & Deū sit maior similitudo, quàm sit illa similitudo accepta à rebus, iuxta illud Isai. 40. Cui ergo similem fecistis Deum, &c. Cuius ratio est, nam perfectio diuina est infinita: perfectio autē creaturæ cuiuscunque finita est. Inter finitum autem & infinitum non est danda proportio: vnde cū ex perfectione alicuius creaturæ, quæ quidem perfectio finita est similitudinem accepimus ad diuinam perfectionem quæ est infinita, oportet quòd semper remaneat maior dissimilitudo. Ex quo vlterius sequitur, quòd ex quacunque similitudine à rebus creatis in Deo accepta, oportet amouere à Deo omnes imperfectiones, quæ in huiusmodi perfectione rei creatæ intelliguntur seu includūtur verbi gratia. Dicimus in Deo esse scientiam seu sapientiam, quam nullo modo intelligeremus, nisi per aliquam similitudinem sapientiæ creatæ, cū cognitio nostra à sensibilibus seu à rebus creatis sit accepta: sed constat, quòd sapientia creata angelica seu humana est quoddā accidens in ipso sapiēte, quod nullo modo Deo competit, cui nullum accidens inesse seu competere potest: quicquid enim est in Deo Deus est: & ideo cum attribuimus Deo sapientiam vel dicimus quòd in Deo est sapiētia, oportet, quòd intelligamus eam esse non eo modo quo in creaturis, in quibus est per modū accidentis, sed eo modo quo Deo competit, scilicet sapiētia per se subsistēs. Vnde in proposito licet in diuinis dicamus esse verbū seu sapientiā, quę procedit à dicēte ad modū siue similitudinē verbi intelligibilis, quod in nobis procedit secundū intelligibilē operationē, non tamē hęc similitudo est omnimoda: deficit enim à perfectione emanationis verbi diuini in multis, & specialiter in hoc quòd verbū in nobis

Isai. 40. d. 18

Nota causam.

Nullū accidens competit Deo. Quidquid est in Deo Deus est.

bis procedens, secundū intelligibilem operationē non est eiusdē naturę cū eo à quo procedit: & ideo id quod intelligitur in nobis seu à nobis, nō dicitur esse filius. De ratione enim filij est quòd sit eiusdē naturę cū patre.

Intelligere Diuinū est ipsa substantia intelligēntis.

Intelligere autem diuinum, est ipsa substantia intelligētis, quod non dubito te concedere, vnde verbū in diuinis procedens, procedit vt subsistens eiusdē naturę cum illo à quo procedit, qua ratione proprie dicitur genitū & filius: vnde in autoritate allegata de diuina sapientia, scriptura vtitur dictionibus quæ ad generationem viuētium pertinēt, scilicet cōceptione, vt cū dicit: Et ego concepta eram. similiter & partu, vt cū dicit: Ego parturiebar. in intellectu autē nostro vtimur nomine cōceptionis, secundum quod in intellectu nostro inuenitur aliquid de nouo apprehēsum, nō autem vtimur nomine filiationis, cùm non sit ibi idētitas naturę, scilicet intelligentis & intellecti.

Ad secundum.

Ad secundum verò quod obicis, dico, quòd si in Deo esset aliquid genitū, illud esset receptū, tibi respōdeo, quòd nō omne acceptū est receptū in aliquo subiecto: tota enim substantia rei creatæ accepit esse à Deo, non tamen habet aliquod subiectū receptium. Vnde genitus in diuinis accipit esse à generāte, non tamē illud est receptum in aliqua materia seu subiecto, hoc enim repugnaret subsistentiæ esse diuini, vnde filius in diuinis, inquantum procedit ab alio habet esse diuinum, non quasi aliud ab esse diuino existēs. In ipsa enim perfectione diuina cōtinetur quòd sit, & verbū, intelligibiliter procedens & principium verbi sicut quæcunque ad eius perfectionem pertinent. Et attende, quòd secundū intentionem huius tractatus principaliter intendere debemus circa scrutinium scripturarum, prout in prologo dictū fuit: de quo iam circa hoc mysterium satis habuimus, non autem debemus scrutari maiestatem, & ideo supersedeamus ab argumentationibus quæ in hac materia fiunt seu fieri possunt: de quibus doctores nostri multa alta seu profunda tractāt, tā circa relationes originis, quæ in diuinis dicuntur, quàm circa personarum proprietates & notiones & huiusmodi, ad ammouēdas quascunq; hæreticas impugnationes, quæ in iis consueuerunt fieri. De istis enim cum incœperit te summus illuminator cordium lumine fidei, aliqualiter illuminare, poteris de istis ad tui informationem vlterius procedere. Nunc autem ad nostrum scrutinium, scilicet scripturarum, circa alia quæ restant proceedendum est.

Non omne acceptū est receptum in aliquo subiecto.

Quomodo dicis filium in diuinis.

Distinctio decima de Scrutinio Scripturarum, circa mysterium diuinitatis Christi. Et continet nouem capitula.

In capitulo primo proponitur, quòd ex hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex hoc quod fides catholica profitetur, Christũ esse verũ Deũ & verũ hominem, nõ derogatur diuinę perfectioni.

In capitulo secundo ostenditur, per autoritatem Psalm. in Psalmo: Quare fremuerũt, &c. quòd Christus est Deus & homo.

In capitulo tertio ostenditur idem per autoritatem Psalm. in Psalmo: Deus iudicium tuum regi da.

In capitulo quarto ostenditur idem per autoritatẽ Psalm. in Psalmo: Eructauit cor meum verbum bonum.

In capitulo quinto ostenditur idem per autoritatem Isaiæ 9. cap.

In capitulo sexto ostenditur idem per autoritatem Hiere. 23. cap.

In capitulo septimo ostenditur idem per visionem factam Ezechieli in 1. cap. suæ prophetiæ, & per visionem factam Danieli in 7. cap.

In capitulo octauo ostenditur idem per autoritates Prophetarum Mich. 5. cap. & Zacha. 12.

In capitulo nono ostenditur idem per dicta antiquorum Talmudistarum, & in eodem imponitur finis primæ partis huius tractatus.

CAPITVLVM I.

In quo proponitur, quòd ex hoc quod fides catholica profitetur, Christum esse verum Deum & verum hominem, non derogatur diuinæ perfectioni.

SAVLVS.

Arguit Christũ & discipulos docuisse contra diuinã perfectionem.

QVICQVID sit de præmissis, adhuc video quòd Christus tuus manifestè fuit loquut⁹ contra Excelsum. Docuit enim per se vel per suos discipulos contra diuinã simplicitatem, & quasi contra omnem diuinã perfectionem, & ideo propriè de ipso debet intelligi illud. Dan. 7. de cornu paruulo, qui loquuturus erat cõtra Excelsum, prout tibi supra dixi.

PAVLVS. Dic mihi obsecro, vbi inueneristi, quòd magister meus Christus, vel ipsius discipuli, talia contra Deũ excelsum fuissent loquuti, non enim credo quòd talia posses reperire in doctrina sua vel suorum.

SAVLVS. Manifestum est nec tu vt credo negabis, quòd magister tuus vel eius discipuli ipsi⁹ nomine docuerũt, & publicè atq; cõtinuè prædicãt, quòd ipse tuus Messias est verus De⁹ & verus homo, & cõsequenter de ipso Deo etiã asserunt quòd fuit tẽporaliter natus ex muliere, cũ tamẽ Deus esse nunquam incœpit: testante Psal. A seculo & vsq; in seculum tu es Deus. & in multis aliis locis. Asserũt etiã ipsum Deum fuisse crucifixum, mortuũ & sepultũ, & huiusmodi, quid ergo magis contra Deũ excelsum dici posset, quã quòd sit vel fuit passibilis, cùm tamen De⁹ sit omnino inmortalis & immutabilis, dicẽte Scriptura: Ego Deus & nõ mutor. Malac. 3. quo modo enim pati posset, qui mutari nõ posset. Quid enim absurdius contra Deum excelsum dici posset, quàm quòd fuit mortuus, de quo Scriptura dicit: Viuo ego in ęternũ. certè & si scri-

Quid constituantur Catholici de Christo.

Quod sit verus Deus & verus homo

Quod Deus sit temporaliter natus, &c. de Christo quæ in Symbolo fidei sunt.

Malach. 3. b. 3.

Quæ omnia contra Diuinã simplicitatẽ esse arguit.

Philosophi facẽtur Deũ incorporeũ & immutabilem esse.

Christus licet natus & passus, sit nõ tamen derogat Diuinæ perfectioni.

si scripturæ de iis tacuissent ipsi Philosophi pagani maximè contra hoc insurgerent, qui ex solo rationis dictamine probãt verũ Deum, quẽ cognoscunt esse primam causam mundi omnino esse incorporeum & immutabilẽ, & summè simplicem, secundum quos omnia prædicta per te & tuos asserta ludibria reputarẽt seu deliramenta.

PAVLVS. Concedo tibi, quòd secũdum veritatem fidei nostræ Christus in Prophetis promissus, de quo hîc agimus est verus Deus, & verus homo, quam veritatem ex testimoniis sacræ Scripturæ cogimur concedere. Similiter secundum eãdem veritatem cõceditur quòd Christus fuit natus de muliere, passus mortuus & sepultus: quę quidem omnia de Deo concedimus fuisse vera, non tamen in quantum Deus seu secundum naturam diuinam, sed secundũ naturam assumptam, scilicet humanam, sic tamen prædicta de Deo dicuntur secundum veram fidem, vt in nullo derogetur diuinæ perfectioni apud eum qui sacra testimonia rectè scrutatur & sanam habet rationem.

SAVLVS. Duo hîc dicis, quæ nullo modo posses probare, quorũ primũ est quòd Christus in Prophetis promissus est, seu debet esse verus Deus: cuius oppositũ sacra Scriptura testatur, quæ in multis locis asserit, eum futurum esse de genere Dauid: quod non credo te negare, secundum quod de Deo posset verificari, quod fuit natus de muliere, passus mortuus & sepultus, &c. sine hoc quod derogetur diuinæ perfectioni, hoc enim manifestè videtur implicare contradictionem, vt supra dixi. Dicere enim quòd De⁹ æternus, & immutabilis, fuit natus tẽporaliter & mortuus & cętera huiusmodi, manifestè implicãt contradictionem, non obstãtibus cauillationibus per te allegatis, scilicet cũ dicis quòd hoc est secũdum naturam humanã, non autem secundum naturam diuinã: talis enim cauillatio non videtur valere, cũ Deus nullam habet naturam nisi solã diuinã, sed quia dixisti quòd ex testimoniis sacrę Scripturę cogeris concedere, quòd Christus in Prophetis promissus futurus erat verus Deus & verus homo, rogo vt doceas me vbi habes talia testimonia, & deinde procedemus ad discutiendũ de secũdo.

CAPITVLVM. II.

In quo ostenditur, per autoritatem Psalmistæ in Psalmo: Quare fremuerũt gentes, &c. Quòd Christus est Deus & homo. Psal. 2. a. 2.

PAVLVS.

PLacet mihi recurrere ad testimonia sacrę scripturę, quibus manifestè habetur, quòd Christus in Prophetis promissus futurus erat verus Deus & homo. Ad quod primo in testẽ adduco ipsum egregium Psalmistam Israel, scilicet Dauid, qui

Christus futurus erat verus Deus & homo, quod probat ex Psal. 2. a. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui propriè posset dici citharedus Christi, Ipse enim in secundo Psalmo sui Psalterij, qui primus Psalmus est secundū quosdam, vbi loquitur de Deo & de Christo suo, ad literam cùm dicit: Astiterunt Reges terræ aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Infra in persona Christi supradicti dicit: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. quæ quidē verba diligenter fuerunt altercata inter me & te, in 9. cap. precedentis distinctionis, & ibidem ostensum est, quòd verba prædicta non possunt propriè verificari, nisi de filio Dei, quē Deus æternaliter genuit. Et sic patet manifestè, quòd Christus in prædicto Psalmo, prophetatur Filius Dei à Deo æternaliter genitus, & per consequens Deo connaturalis & coæternus: nihil enim est in Deo, quin sit æternum, & eiusdem naturæ cum ipso Deo: quam quidem autoritatem tibi induxi, in prædicto cap. ad probandum generationem naturalem & æternam esse in diuinis: contra quod multipliciter arguisti ibidem, tam contradicendo meæ expositioni, quàm etiam introducendo alias doctorū tuorū expositiones, ad quæ omnia fuit tibi in prædicto cap. sufficiēter responsum, & sic non oportet vt hîc replicemus ea quę ibi dicta fuerunt, talis enim iteratio esset fastidiosa, potius quàm fructuosa, vnde remitto te ad illud capitulum, vbi ex testimonio Psalmistæ habetur Christū esse Filium Dei æternum, & sic verus Deus: quòd autē ipse sit verus homo, nō credo te negare, & ideo ex ista autoritate nūc per me allegata, & supra in prædicto cap. per me propriè & verè exposita, vnà cum tua concessione de humanitate Christi habeo intentum.

Psal. 2. a. 2.

Infra Dist. 9. cap. 9.

Christus prophetatur Filius Dei, à Deo æternaliter genitus.

SAVLVS. Bene recolo quod ista autoritas Psalmistæ fuit per te allegata, in præcedentibus, vbi etiam circa eius expositionē fuit inter me & te altercatum: sed adhuc ex ista non habes propositum tuum: nam licet verum est, quod ego concedo Christum fore hominem, nullo tamen modo concederē, quòd esset Deus & homo. In prædicta autem autoritate solùm conaris, probare quòd est Deus, seu Filius Dei æternus, non autem quòd sit homo.

PAVLVS. In prædicto Psalmo Deus alloquens ipsi Christo filio suo, sic dicit: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, &c. Constat autem quòd si Christus de quo ibidem agitur, esset purus Deus & non homo, nullo modo conueniret ei postulare aliquid à Deo, cùm secūdum hoc est omnino æqualis Patri habens ipsam eandem potentiam, quæ est ipsa Dei essentia, vnde necesse est quòd ista verba, scilicet Postula à me, &c. intelligantur secundum naturam humanam, secūdum quā ipse Christus est verus homo, cui

Christus verus Deus, & verus homo.

Christus in quantū Deus nihil postulat à Patre, sed in quantum homo.

cui competit quandoq; à Deo petere aliquid, quod non habet: & sic ex prædicta autoritate habeo intentum.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur idem per autoritatem Psalm. in Psalmo: Deus iudicium tuum Regi da, &c.

SAVLVS.

VIdeo quid sentis circa prędictam autoritatem: sed volo, quòd ostendas mihi aliam autoritatem si habes, ad propositū tuum fundandum.

Alia autoritas Psalmista ad idem probandū.

PAVLVS. Habeo aliam autoritatem eiusdem Psalm. in Psalmo, qui incipit: Deus iudicium tuum Regi da. vbi manifestè agitur de Christo, qui ibidē denūciatur Saluator populi, præsertim humilium & pauperum, de quo dicit: Saluos faciet filios pauperum, &c. Et animas pauperum saluas faciet, & huiusmodi: de quo quidem Christo Saluatore ibidem dicitur: Sit nomē eius in secula, & ante solem permanet nomen eius. quam autoritatem tibi supra allegaui in de cimo capitulo prædictæ distinctionis, ad probandum generationem æternam esse in diuinis: circa quod largè altercauimus, & finaliter in prædicto capitulo fuit tibi ostensum, quòd ex prædicta autoritate præsertim secūdum Hebraicam veritatem sumpta, ostenditur manifestè, quòd filius Dei, de quo in illo Psalmo agitur, fuit ante secula, & manet in æternum non obstātibus multiplicibus tuis cauillationibus ibidem contentis, & sic ex eodem Psalmo habetur, quòd Saluator ille promissus, de quo ibi agit, qui verus homo & filius hominis est, est verus Deus & filius Dei æternus, quod est intentum: nec hîc oportet replicare illa, quæ fuerunt inter nos altercata circa expositionem illius Psalmi in prædicto capitulo 10. ne fiat repetitio vnius, & eiusdem, quæ fastidiosa est: & ideo remitto te ibi, vbi prædicta plenè inuenies.

Psal. 71. a. 1.

Dist. 9. c. 10

SAVLVS. Habeo mentē tuam circa expositionem prędicti Psalmi, circa quam nolo amplius replicare, quia satis fuit in prædicto capit. inter nos discussum, sed si aliam habes autoritatem, indica mihi.

CAPITVLVM IIII.

In quo ostenditur idem per autoritatem Psalm. in Psalmo: Eructauit cor meum.

PAVLVS.

IN Psalmo, qui incipit: Eructauit cor meum verbum bonū. Psalmista loquitur ad literam de Christo, qui inter cæteros vnctos à Deo, qui ratione vnctionis Christi vocari possunt, excellentior est, & ideo de ipso dicit: Vnxit te Deus Deus tuus oleo letitiæ præ consortibus tuis. vbi Psalmista paulo ante alloquens ipsi Christo, sic dicit: Sedes tua Deus in seculum seculi, virga directionis virga regni tui. quæ quidē verba de nullo verificari

Psal. 44.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Verba Psal. de nullo verificari possunt, nisi de vero Deo.

possunt nisi de vero Deo, vt est manifestum: nullus enim habet sedem diuinam in seculum seculi nisi ipse Deus, & sic per illa verba. Psal. testatur, quòd ille Christus cui alloquitur est verus Deꝰ, cui etiam dicit: Sedes tua Deus in seculum seculi. vbi ex hac autoritate habes veritatem à me intentam.

Talmudistæ exponunt Psa. de aliis regibus.

SAVLVS. Iste Psalmus exponitur à doctoribus nostris multipliciter, scilicet de diuersis regibus, sub quorum quolibet filij Israel fuerũt in prospero statu: vt cùm fuerunt sub Salomone valde prosperè viuentes, vt habetur 3. Regũ, vel de Assuero, in cuius tempore Mardochæus & alij Iudæi fuerũt honorati, vel etiam de Rege Dauid, in cuius tempore Dauid debellauit multas gentes conuicinas terræ promissionis, vt habetur 2. Regum. Vnde ipse propriè dicebat Psalmista: Accingere gladio tuo super fœmur tuum, potentissimè, intende, prosperè procede & regna. & ideo Psalmus iste non necessario exponitur de Christo, de quo agimus, de quolibet enim prædictorum regũ potest dici: & ideo in primo versu dicitur: Dico ego opera mea regi. indefinite loquendo, scilicet non appropriando alicui prædictorũ regum, vel forte alicui aliorum, qui prosperè egerunt.

3. Reg. per totum.

2. Reg. per totum.

Rex anthonomatice capitur.

PAVLVS. Licet in primo versu Psalmista loquatur indefinite cùm dicit: Dico ego opera mea regi. tamen intelligendum est anthonomaticè, scilicet per excellentiam respectu cæterorum regum, quod patet ex hoc quod subdit verba, quæ de nullo cæterorum regũ, nec de aliquo alio puro homine dici possunt, vt iam tibi prædixi, eidem enim regi, de quo loquitur dicit: Sedes tua Deus in seculum seculi. quod nullo modo posset verificari de Dauid, nec de Salomone nec de Assuero, nec de aliquo alio puro homine: vnde virtute illorum verborũ oportet restringere materiam principalẽ istius Psalmi ad Christum, qui verus Deus est, habẽs sedem Dei in seculũ seculi, & verus homo, quia vnctus oleo letitię prę consortibus, vt dictum est. Item translatio Chaldaica, scilicet Ionathæ, quæ apud vos æquiualet textui illud verbum Psalmistæ: Speciosus forma præ filiis hominum. sic transtulit: Pulchritudo tua rex Messia maior est, quàm filiorum hominum. & sic patet, quòd Psalmus iste de Messia loquitur, de quo testatur, quòd est verus Deꝰ & verus homo modo prædicto.

Translatio Chaldaica exponi de Messia. Rabbi Ionathæ.

SAVLVS. Quędã continẽtur in hoc Psalmo, quæ non possunt applicari Messię tuo: dicitur enim ibi: Astitit regina à dextris tuis. similiter: Audi filia & vide & inclina aurẽ tuã, &c. & in fine Psalmi concludit: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnẽ terram. Constat autẽ, quòd nihil horum potest verificari de Messia tuo, qui nullam habuit reginam ad

Arguit aliqua contineri in prædicto Psalm. quæ Messiæ conuenire non possunt.

ad dexteram suam assistentem, similiter nec filiam disciplinam audientem, nec etiam habuit filios, quos principes cõstituisset. Vnde expositio tua nullo modo tolleratur à litera.

Canticorũ liber exponitur ab Hebræis de Synagoga sponsa Dei, sed verius de Ecclesia Dei.

PAVLVS. Tu nosti, quòd doctores tui communiter tenent, quòd Synagoga Israelis dicitur esse Dei sponsa: vnde liber Canticorum apud eos exponitur de Deo sponso, & Synagoga sponsa, & de ea exponunt illud Cant. 4. b. 7 Canticorum 4. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. quod licet de Synagoga patrum antiquorum aliquid contineat veritatis, de Ecclesia tamẽ Christi, quæ vna est vnitate fidei, potius hoc verificatur: & quia ista Ecclesia vera sponsa Christi est, & ei coniuncta, & cũ eo regnãs seu regnatura in æternum: ideo potest dici regina, & de illa verificari illud: Astitit regina à dextris tuis. quia in bonis potioribus astitit Christo, scilicet in prẽsenti in bonis gratię, & in futuro in bonis gloriæ. Et quia sicut ista Ecclesia, eo quod est coniuncta Christo, sicut sponsa spõso, dicitur regina, sic eo quod recepit eius legem seu disciplinam Euangelicam dicitur esse filia: & ideo de ea dicitur: Audi filia, & vide & inclina aurem tuã, & quia ista Ecclesia succedit Synagogæ antiquę in fide, quia eadem est fides patrum & fides discipulorum Christi, licet in credendo de prẽterito, vel de futuro quandoque varietur. In cæ-

Ecclesia dicitur Regina, quia Regi Christo coniũcta sit sponsa sponso.

Ecclesia succedit Synagogæ, quia eadem est fides patrum & Apostolorum.

rimonialibus autem legis antiquæ, quæ iam cessant post Christum omnino sunt diuersæ, vt supra dictum est: ideo dicit: Obliuiscere populum tuum. scilicet Iudaicum, & domum patris tui. scilicet templum antiquum, in quo sacrificia offerebantur, quę post Christum cessauerunt, vt dictum est, & sequitur: Et concupiscet Rex decorem tuũ, seu speciem tuam, quia cultus Ecclesiæ pulchrior est, & delectabilior Christo cultu Sinagogæ. Hoc autem, quod dicitur in fine Psalmi: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. similiter intelligendum est de Christo, cui loco patrum suorũ secundum humanam naturã, scilicet Patriarcharum & Prophetarum, nati sunt tibi filij spirituales, scilicet Apostoli & alij discipuli, qui Patriarchis & Prophetis successerunt, qui constituti sunt principes super omnẽ terram in spiritualibus, qui quidem filij Christi principes constituti, reduxerunt ad memoriam facta Regis Christi in generationibus sibi succedentibus, vsque in finẽ mundi: ideo subditur: Memores erunt nominis tui Domine in generatione & generationẽ, propterea populi confitebuntur tibi in ętẽtnum, &c. propterea populi, scilicet fidelium confitebuntur tibi in æternum, & in seculum seculi. Ista enim laus, quæ procedit ex memoria seu cognitione Christi, non cessabit in hoc seculo, nec in futuro, vbi potior erit, vnde omnia cõtenta in

Apostoli qui patriarchis & prophetis successerunt, filij spirituales fuerunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc Psalmo non discrepant à proposito meo, sed potius adaptantur: & iste tres autoritates prædictæ debent tibi sufficere, quoad Psalterium, licet ibi sint multa alia.

CAPITVLVM V.

In quo ostenditur idem per autoritatem Isaiæ in 9. cap.

SAVLVS.

HAbeo mentem tuam circa autoritates per te allegatas, de Psalterio sumptas: sed allega mihi autoritatem alterius Prophetæ, si habes ad intentum tuum probandum.

Isaiæ autoritas ad idem c. 9. b. 6.

PAVLVS. Ille Propheta Euãgelicus, scilicet Isaias, misterium diuinitatis & humanitatis Christi non prætermisit, sed ipsum clarè prophetauit. Vnde Isaiæ 9. agens de Messia seu de Christo, sic dicit: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, cuius imperium super humerũ eius, & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, seu sempiternus, princeps pacis. Ex qua autoritate manifestè habes quòd Christus, de quo loquitur, est verus homo temporaliter natus, & hoc cùm dicit: Puer natus est nobis. habes etiã ex eadem autoritate, quòd sit verus Deus, & hoc cùm dicit: Deus fortis, pater futuri seculi, seu sempiternus, princeps pacis. prædicta enim nomina non possunt verificari, nisi de vero Deo, & sic per istam autoritatẽ ostenditur meum propositum.

Isaiæ autoritas male interpretatur de Rege Ezechia 4. Reg.

SAVLVS. Hæc autoritas per te allegata exponitur propriè à doctoribus nostris de Ezechia Rege, in cuius tempore dedit Deus pacem in Hierusalem & Iudæa, deuicto Sennacherib, vt habetur 4. Regum, qua ratione vocatur à Deo princeps pacis, eo quod fuit princeps, in cuius tempore pax miraculosè viguit. Vnde secundum istam veram expositionem doctorum nostrorum, nomina quæ ponuntur in hac autoritate ad solum Deũ pertinentia, non sunt nomina ipsius pueri nati, sed Dei vocantis ipsum puerum principem pacis: sic enim exponẽda est litera prædictæ autoritatis: Puer natus est nobis & filius datus est nobis. scilicet Ezechias, cuius imperium super humerum eius, in quãtum fuit Rex imperans: quem quidem puerum Deus admirabilis & fortis, & pater futuri seculi, seu sempiternum vocauit principem pacis, & sic nomina ad deitatem solum pertinentia, quæ in hac autoritate ponuntur referenda sunt ad Deum vocantem. Istud solum, quod dicitur principem pacis, est nomen pueri nati, scilicet Ezechiæ, & hic est sensus planus huius autoritatis, secundum quem nihil facit ad propositum tuum.

PAVLVS. Bene scio, quòd hęc expositio tua est Rab. Sal. & quorundã modernorũ expositorum tuorũ, qui semper intendũt *Rab. Sal. &* offuscare

Iudæi moderni semper intẽdũt offuscare scripturas sacras de Christo loquẽtes.

offuscare sacras scripturas, quæ de Christo vera testimonia tradunt. Vnde si bene scrutatus fueris sententiam huius autoritatis, manifeste reperies, quòd hæc tua expositio est omnino inualida, tum quia irrationabilis, tum quia inconsona literæ, tum quia contra mentem antiquorũ tuorum, qui fuerunt maioris autoritatis, quàm ipse Rabbi Salo. quem tu allegas. Primũ patet, nam nulla ratio est, quare Deus tot nominibus vocaretur in vocatione vnius pueri nati: fuerũt enim multi alij, qui ante suam natiuitatem fuerũt vocati suis propriis nominibus à Deo, seu ab Angelo, vt Ismael, Isaac & Iosias: nunquam tamen in eorũ vocatione Deus vocatur pluribus & variis nominibus, suffeciffet enim dicere: Vocauit eũ Dominus principem pacis. Vnde nulla apparet ratio quare alia nomina ad Deum pertinentia ibi adiũ gerentur.

Ante suam natiuitatem multi fuerũt vocati à Deo suis propriis nominibus.

SAVLVS. Hæc ratio tua similiter facit contra tuam expositionẽ: non enim videtur esse aliqua ratio, qua tot nominibus ille puer natus vocaretur, suffeciffet enim dicere secũdum tuũ propositum: Puer natus est nobis, & vocabitur nomẽ eius Deꝰ. Vnde multiplicatio nominũ illius pueri nati, superflua videtur etiam secundum tuam expositionem.

Quodlibet nomen illius pueri significat aliquod notabile in ipso.

PAVLVS. Secundum meã expositionem quodlibet nomẽ illius pueri significat aliquod notabile in ipso. In hoc enim quod dicitur: Puer natus est nobis. designatur ipsius magna humilitas in natura humana, sicut paruulus humilior est quàm cæteri maioris ætatis. In hoc autem quod dicitur: Et filius datus est nobis. designatur in ipso puero nato esse aliam naturam, secundum quam non fuit natus tẽporaliter, sed datus nobis. In hoc autẽ quod sequitur: Et factus est principatus super humerũ eius. ostẽditur, quòd ille puer natus accepit supra se iugum legis obseruãdæ, licet non esset ad hoc obligatus. Vnde in translatione Chaldaica ista verba: Et factꝰ est principatus super humerũ eius. trãsferuntur sic: Et recepit supra se legem obseruandã. In hoc quod sequitur: Et vocabitur nomen eius admirabilis. designatur quòd sua natiuitas, de qua prædixerat: Puer natus est nobis. fuit maximè miraculosa, quia ex virgine sine semine virili. In hoc autem quod dicitur: Et consiliarius. designatur, quòd ipse puer natus erat daturus consilia salutifera superaddita præceptis decalogi. In hoc autem quod dicitur: Deus. exprimitur eius deitas. In hoc autem quod dicitur: Fortis, declaratur eius fortitudo, quę in sua passione fuit abscõdita. In hoc autẽ quod dicitur: pater futuri seculi. designat quòd ipse habebat inducere omnes electos ad cęlestẽ gloriã, quæ est in futuro seculo. In hoc autem quod dicitur: Princeps pacis. de

Puer dicitur Christus ad ostendendũ magna eius humilitatẽ.

Christus dicitur nobis datus ad significandã aliam naturam, secundum quã nõ natus, sed datus est nobis.

Imperium Christi fuit legis iugum.

Puer admirabilis propter natiuitatem miraculosam.

Fortitudo Dei in passione abscondita.

Inter napax cum peccato esse non potest.

Universidad de Deusto
Biblioteca

signatur, quòd ipse daturus erat suis fidelibus veram pacem, scilicet internam, quæ non posset esse cum peccato mortali: iuxta illud Psalm. Non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. Similiter & pacem supernam, quæ superat omnẽ sensum. Et sic vides, quòd omnia quæ in hac vocatione continentur sunt propria, & notabilia, & nõ superflua in vocatione illius pueri nati. Quædã enim pertinent ei proprièe x duplici sui natura, quædã verò ex effectibus eius, & aliis quæ pertinent ad redemptionẽ nostram per ipsum factã. Vnde multiplex nominatio prædicta propria, & notabilis est in puero nato, de quo agitur, & sic patet irrationabilitas tuæ expositionis. Quòd autem expositio tua sit incõsona literæ patet ex hoc: nã post prædicta verba præallegata sequitur statim in litera: Multiplicabitur eius imperiũ, & pacis eius non erit finis. quæ verba nullo modo possunt verificari de Ezechia, cuius pax habuit finem in breui tempore, vt patet in sua historia. 4. Reg. 19. & 2. Paralip. Similiter quod sequitur statim: Super soliũ Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud, & corroboret, vsq; in seculum. ridiculũ est hoc exponere de Ezechia, cuius imperiũ & Regnum & pax fuit breuissimum, vt notum est. De Christo autem meo omnia ista verificantur cuius Ecclesia, in qua sedet & regnat, nõ solùm cælestis, sed etiam terrena confirmata est à Christo vsque in æternum.

Ezechia nõ potest cõuenire Isa. auctoritas.

Psal. 37. a. 5.

4. Reg. 19. per totum. 2. Paralip. 32

SAVLVS. Habeo mẽtem tuam circa hoc. Sed quia dixisti, quòd doctores nostri antiqui prędicta verba Isa. non exponebant de Ezechia, sed de Messia, volo vt mihi ostẽdas, qui sint illi doctores.

Chaldaica translatio, scilicet Ionathæ.

PAVLVS. Trãslatio Chaldaica, scilicet Ionathæ, quæ fuit ordinata ex ore Rabbi Heliezar, & Rabbi Iosuæ, qui fuerunt per magnum tempus ante destructionem templi, prædictam autoritatem expresse transtulit de Messia. Translatio verò 70. interpretum similiter intelligit prædicta verba dicta de Messia: sed loco istarum dictionum: Admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. hoc solum posuerunt: Magni consilij angelus.

Rabbi Heliezar.

Rab. Iosuæ.

Translatio 70. Interpretum.

Omnes de Messia exponunt dictum locum Isa.

SAVLVS. Trãslatio 70. interpretum facit contra te: prætermisit enim nominationes exprimentes diuinitatem, & sic de mente sua patet, quòd licet illa verba intelligantur de Messia non tamen debet credi, quòd ipse sit Deus.

PAVLVS. Ratio, quare 70. interpretes subtraxerunt nominationes exprimentes Deitatem Christi in hac autoritate talis est: nam ipsi transtulerunt sacram scripturam veteris testamenti Ptholomeo Regi, qui erat Gentilis, & licet vnum Deũ credebat, sicut veri Philosophi, nõdum credebat mysteria Christi,

Quare 70. interpretes subticuerũt nomina diuinitatẽ exprimẽtia in prædicta Isaiæ autoritate.

sti, sicut nec illi: & ideo vbicunq; fiebat mẽtio de diuinitate Christi, sicut in hoc passu, prætermisserunt, & quandoq; aliter trãstulerũt, ne forte Ptholomeus crederet eos dicere, quòd Christus secũdũ quod homo, esset Deus, & vt secretã fidei non aperirent gentili, qui nondum erat lumine fidei illuminatus. Et scias, quod Rab. Moy. Aegyptius, qui fuit maximus inter doctores tuos modernos, cõsiderans seriem literæ, & etiã Ionathæ translationem supradictam, quę equiualet textui apud vos, in quadam epistola sua ad Iudæos Affricanos commẽdans Messiam ab eis spectatum, allegat prædictam autoritatẽ Isa. vbi dicitur: Et vocabitur nomẽ eius admirabilis consiliarius, &c. dicit hęc sex sunt nomina pueri nati. Hæc ille. Et sic habes propositum meum ex doctoribus tuis magis autenticis.

Rab. Moys. Ægypt.

Translatio Ionatha.

CAPITVLVM VI.

In quo ostenditur idem per autoritatem Hieremiæ 23.

SAVLVS.

HAbeo mentem tuam, circa prędictam autoritatẽ Isaiæ, sed si habes aliquam autoritatẽ alterius Prophetæ ostẽdentem diuinitatẽ Messiæ, prout tu opinaris indica mihi.

PAVLVS. Habeo autoritatẽ Hieremiæ, qui Messiam tũc venturum fore testatur verum Deum. Hieremię enim 23. vbi ad literam agitur de Messia, sic legitur: Ecce dies veniẽt, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex, & sapiẽs erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra, in diebus eius saluabitur Iuda & Israel habitabit confidenter, & hoc est nomẽ quod vocabunt eum Dominus iustus noster. Hæc ille. Circa quod attẽdere debes, quòd vbi nos habemus in hac autoritate: Dominus iustus noster, in Hebraico habetur nomen quatuor literarũ, scilicet Thetragramathon, quod quidem nomen solius Dei est propriũ, vt habetur Exo. 3. quod quidem nomen, vt nosti in tanta reuerentia habetur apud Hebrẽos, quòd non est licitum, vt ore proferatur per easdem literas quibus scribitur, sed loco talis nominis proferatur aliud nomen compositum ex aliis literis à quatuor prædictis, quæ consonant Adonai, scilicet Dñs: & ideo soli Sacerdotes sacrificia in tẽplo ministrãtes illud nomen proferebãt, prout iacet in litera, & hoc tempore sacrificiorum, & in templo, & nõ alibi. Vnde ij honores & reuerẽtiæ illi nomini debebãtur, eo quod inter nomina diuina solum istud significat infinitatem sui esse, seu suæ essentiæ, absq; aliquo respectu ad aliquam creaturam, seu aliquem effectum. Vnde communiter tenetur, quòd illud nomen incommunicabile est alicui creaturæ, & ideo antiqui tui super illud verbum Exodo 3. Hoc est nomen meum in æternum. dicũt hoc est nomen meũ, scilicet

Probatur eo. Diuinitatẽ cum humanitate coniunctam in Christo.

Tetragramathon nomẽ, eo quod infinitatem Diuinæ essentiæ significat, in tanto honore fuit apud Hebræos, vt soli sacerdotes & tempore sacrificij, & in templo nominare possent.

Hier. 23. a. 5.

Exo. 3. d. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

scilicet mihi soli proprium, & nulli alteri attribuendum, de cuius nominis maxima solennitate & indiuiduitate & incommunicabilitate Rabbi Moyses in libro de directione, prout patet cap. 61. & 62. large tractat. Ex quibus sequitur, quòd cùm Messias, teste Hieremia, vocandus erat huiusmodi nomine thetragramathō, cōsequens est, quòd ipse Messias esset verus Deus, cū illud nomen nulli creaturę puræ sit cōmunicabile, vt dictū est.

Rab. Moys. lib. de directione c. 61. & 62.

SAVLVS. Licet verū est, quod dicis de solennitate prędicti nominis, eo quod est nomen proprium solius Dei, ex hoc tamen non tollitur quin appropriet ur quandoque aliquibus puris creaturis. Legitur enim Gen. 22 quòd Abraham vocauit nomen loci illius, scilicet, in quo immolare intendebat Isaac filium suū. Dominus videt, vel Dominus videbit, & vbi translatio tua habet in hoc loco Dominus, in Hebręo habetur nomen Dei thetragramathō. Item Exod. 17. Aedificauit Moyses altare, & vocauit nomē eius Dominus signum meū. In quo loco vbi dicitur Dominus. in Hebręo habetur nomē supradictum. Item Iudic. 6. Et ædificauit ibi Gedęon altare Domino, & vocauit eum Adonai pax, ibi etiam ponitur prędictum nomen. Item Ezech. vlt. de ciuitate Hierusalē legitur: Nomen ciuitatis, ex illa die Dominus ibidem. in quo loco ponitur nomē supradictum. Ex quibus manifestè habes, quòd prędictū nomen licet sanctissimum, & solius Dei propriū tamen quandoq;, quasi per modum appropriationis de puris creaturis dicitur, vt patet in quatuor passibus supradictis.

Arguit quod nomē Thetragramatō applicetur etiam creaturis.

Gen. 22. c. 14.

Exod. 17. d. 15.

Iudi. 6. c. 24

Ezech. vlt. in fine cap.

PAVLVS. Ex istis allegationibus tuis nō habes, quòd aliqua creatura pura vocetur proprio nomine diuino, scilicet thetragramathon licet in prędictis nominationibus includatur illud nomē. Circa quod attendere debes, quòd à nomine proprio alicuius rei quandoq; denominantur aliæ res, quæ non sunt eiusdē naturæ cum re, à cuius nomine acceperūt denominationes, sed referuntur ad eam certo modo, verbi gratia: Sanitas corporis animalis propriè dicitur habitus seu dispositio, per quem opera corporis animalis procedunt salubriter, sed ex hoc nomine dicitur aliquid sanum, quod conseruat, vel efficit sanitatē prędictā, vt cū dicitur cibus sanus, vel medicina sana: similiter dicitur aliquid sanum, quòd significat prędictam sanitatem, vt cùm dicitur color sanus, vel vrina sana. Constat autem, quòd cibus, neq; medicina, vel color, & huiusmodi non sunt sanitates, sed referūtur ad sanitatē prędictis modis. Vnde in proposito ex hoc quod ille locus fuit vocatus ab Abraham. Gen. 22. Dominus videt, vel videbit. non sequitur, quòd ille locus videt sit Dominus, sed quòd in illo loco Deus videret meritū ipsius Abrahæ in immolatione filij,

Thetragramathon non potest adaliquam creaturā referri.

Similitudo.

Aplicatio similitudinis.

Gen. 22. c. 14.

filij, vt cōmuniter tui expositores dicunt. Similiter cum dicitur Ezech. vlt. quòd nomē ciuitatis est Dominus ibidem, nō ex hoc sequitur, quòd nomen ciuitatis sit Dominus, sed quòd Deus habitaret ibi, vt in suo tēplo. Similiter ex hoc, quòd dicitur Exo. 17. de altari ædificato à Moyse: Et vocauit nomē eius Dominus signum meum, nō sequitur quòd illud altare esset Dominus, seu vocaretur Dominus, sed quod illud altare esset in memoria illius signi, quod Deus fecerat in victoria Amalechitarum. Similiter ex hoc quod dicitur Iudic. 6. quòd Gedęon vocauit nomē illius altaris, Dominus pax, non sequitur, quòd illud altare esset Dominus, vel vocaretur nomine proprio ipsius Dñi, sed quòd illud altare esset in memoria quòd Deus dederat sibi pacē ab hostibus. Possunt etiam aliter intelligi ista duo proximè prędicta secundum translationē Chaldaicam, quæ apud te est autentica. Transtulit enim Aquilō illud verbum Exod. 17. Et vocauit eū Dominus signum meū, sic & coluit ibi Dominum, qui fecerat signum. Similiter transtulit illud Iudic. 6. Et vocauit eū Dominus pax. sic & coluit ibi Dominū, qui dederat ei pacem. Et sic patet, quòd secundum istam translationem, illa nomina diuina non sunt nomina altariū prędictorū, sed sunt ipsius Dei, qui in illis colebatur. Ex quibus patet, quòd ex prędictis allegationibus tuis non habes aliquid contra me.

Ezech. vlt.

Exod. 17. d. 15.

Iudi. 6. c. 24

Alia expositio prędictarum autoritatum secundum Chaldaicā translationem. Aquilon. Exod. 17. d. 15.

SAVLVS. Sicut tu exponis autoritates per me allegatas sic, vt ille res non nominentur nomine diuino, sic ego possum exponere autoritatem per te allegatam taliter, vt Messias non nominetur nomine diuino, prout tu intēdis. Vnde illud quod dicitur Hiere. 23. de Messia. Hoc est nomen, quo vocabunt eum Dñs iustus noster, exponatur sic, quòd Dominus ipse vocauit Messiam iustus noster, eo quod erit iustus per excellentiam, vel quia per eum Dominus nos iustificabit, non enim est aliqua ratio, quare autoritates per me allegatæ deducātur ad alium sensum preter illum, quē prima litera sonat, magis sit exponibilis quam autoritas tua.

Hier. 23. a. 6

Autoritas male interpretatur à Saulo.

PAVLVS. Licet possent assignari rationes verę, quibus autoritas per me allegata nō est exponibilis sic, vt Messias nō nominetur proprio nomine diuino, sicut tu vis: omissis tamen huiusmodi rationibus causa breuitatis, per tuos doctores possum tibi respondere, quòd ex ista autoritate Hierem. concluserunt, quod Messias vocādus erat proprio nomine diuino, scilicet thetragramathon, sine alia expositione seu interpretatione, quod tibi debet sufficere ad intentum meum concludendum.

Messias secundum Hebræos doctores vocādus erat nomine proprio diuino.

SAVLVS. Ostende mihi rogo, si est aliquis de nostris, qui hoc quod tu vis sentiat.

Glossa super lib. Trs. c. 1. f. 16.

PAVLVS. In glo. super li-

Universidad de Deusto
Biblioteca

brum Tren.cap.1.quęritur, quo nomine vocandus esset Messias, vbi aliqui dicunt, quòd vocãdus esset consolator, seu Paraclitus, ad quod allegãt dictum Tren.1. Quia elongauit à me Manahen, ideſt cõsolatorem, vel Paraclitum, qui cõuertit animam meã. Et sequitur ibidem Rabbi Alba dicit: Adonai est nomen eius ex primẽdo, vbi dicitur Adonai nomen Domini Thetragramathõ, cum suis quatuor propriis literis, ad quod allegat prædictus doctor tuus illud Hiere. Et hoc est nomen, quo vocabunt eum Dominus iustus noster. Ex quo patet manifestè, quòd antiqui tui intellexerunt autoritatẽ per me allegatam eo modo, quo supra tibi dixeram: autoritates verò per te allegatæ exponuntur à tuis, prout tibi dixi, vt patet ex dictis.

Hebræorũ testimoniũ, quòd Messias sit Deꝰ.

Rab. Alba.

SAVLVS. Licet ille doctor Rab. Alba, quem tu allegas videatur intelligere illam autoritatem Hierem. sicut tu, non tamẽ omnes in hoc concordant, quia in eodem loco ponuntur alia nomina ipsius Messiæ, vt Manahen, vel Paraclitum seu Ynnon, per illud: Ante solem Ynnon nomẽ eius, & huiusmodi. Vnde ex illo doctore singulari non habes intentum.

Messias multis nominibus diuersis respectibus nominatur ab Hebræis.

PAVLVS. Verũ est, quòd diuersa nomina imponũtur per tuos doctores ipsi Messiæ, sed si bene aduertis illa nomina non sunt incompatibilia, seu sibi inuicem contraria, seu contradicentia. Nam sicut de Deo multa nomina dicũtur in scripturis, vt cũ dicitur Dominus, creator, pius, misericors, & huiusmodi, sic etiã Messias multis nominibus denominatur diuersis respectibus. Vnde ex hoc, quod ille alius doctor dixit: Manahen est nomen eius, ideſt consolator. non tollitur, quin sit verus Deus, cùm vera consolatio non, nisi per Deum sit: iuxta illud Isa.51. Ego ipse cõsolabor vos. Similiter ex hoc, quod dicitur: Ynnon est nomen eius, ideſt filius, vel filiatio, vt supra tibi ostendi, nõ tollitur quin sit verus Deus. Ipse enim Messias verus est Deus, & verus filius Dei, vt ibidem ostẽsum fuit: & ideo ex diuersitate nominum Messiæ per tuos doctores inuenta, seu allegata nõ tollitur, quòd autoritas Hieremiæ supradicta exponatur eo modo, quo Rabbi Alba supradictus exposuit, secundum quam expositionem habetur, quòd Messias vocandus est nomine diuino, scilicet Thetragramathõ, quod nulli creaturæ puræ cõuenit, vt supradictum est.

Manahen, ideſt Consolator.

Isai.51.d.12.

CAPITVLVM VII.

In quo idem ostenditur per visionem factam Ezechielis in 1.cap. suæ Prophetiæ, & per visionem factam Danielis in cap.7.

SAVLVS.

NVnquid habes autoritatẽ alterius Propheræ ad tuũ propositum fundandum?

PAVLVS. Ezechielis 1.cap. suæ

Ezech.c.1.

Hæc Ezechielis visio adeo sublimia de diuinis tractat, vt apud Hebræos nõ sit licitũ eã exponere in publicum.

prophetiæ, vbi ponitur illa reuelatio magna de rotis, & de animalibus, & de throno Dei supersedentis: quod quidem cap. prout communiter tradunt doctores tui cõtinet magna seu maxima de mysteriis diuinis in tantum, quòd erat illicitũ apud eos exponere illud cap. in publicũ, seu pluribus hominibus, sed tantum vni discipulo intelligenti & discreto, prout habetur in illo libro Talmudico, qui dicitur Haguiga 1.cap. quod Rabbi Moys. Aegiptius largè tractat in suo libro de directione, prout patet capit. 61. & 62. in cuius capituli expositione varij varia senserũt, specialiter circa animalia & rotas, quidam enim exposuerũt illa secundum monarchias principales mundi, de quibus sacra scriptura facit mentionem, scilicet Chaldæorum, Medorũ, Grecorum & Romanorum. Alij verò & melius exposuerunt prędictam visionem correspondere ad mysteria Christi seu Messiæ, qui tunc erat futurus: sed quidquid sit de varietate istarum expositionum, de qua ad præsens non est tractandum, tamen secũdum omnes illud quod dicit Propheta in fine visionis, quòd super capita animalium viderat similitudinem throni saphirini, & super similitudinem throni, quasi aspectũ hominis desuper, per istum hominẽ omnes intelligũt Deum præsidentẽ toti creaturę. Ex quo patet, quòd ille ad cuius nutum animalia illa mouebãtur, & quiescebant ibant & reuertebantur, quod nõ nisi de Deo potest verificari: apparebat tamen Propheta in forma hominis, in quo designatur, quod Deus summus, qui toti creaturæ præsidet erat humanandus, seu in forma humana vidẽdus, in quo propositum meum comprobatur.

Talmud Haguiga. c.1. Rab. Moys. Ægypt.

Ezechielis visionem exponunt aliqui de monarchiis mũdi.

Alij & melius de Messia.

Per hominẽ super thronum, omnes intelligunt Deum præsidentem toti creaturæ.

SAVLVS. Ex illa visione Ezechielis quam allegas non habes propositum tuum propter multa. Primum, quia vt tu dicis, & verum est, illa reuelatio est tã occulta & mysteriosa, quòd nullilicuit eam exponere publicè, seu palàm, sed eius expositio tradebatur à sapientibus antiquis singulariter, scilicet ab vno magistro ad vnum tantum discipulum idoneum, & ad intelligendũ diuina bene dispositũ, & in hoc concordant omnes doctores no stri tam antiqui quàm moderni. Cõstat igitur, quòd ex tali visione tu nõ possessumere argumẽtum ad tuum propositum probãdum, cùm illa quæ per prædictã visionem significantur sunt nobis maximè abscondita & ignota. Vnde si ex illa autoritate tuũ propositum, quod ignotum est nobis probare intenderes, manifestè procederes ad probãdum ignotum per ignotius, vel saltẽ per aliud similiter ignotum. Secundo, quia per illum habentem aspectum hominis, & super thronum sedẽtem, de quo in visione prædicta fit mentio, non est necesse vt intelligatur ipse Deus, potest enim per illũ intelligi aliquis

Contradicit sententia propter multa.

Primo, quia fuit occulta visio.

Secundo, quia homo ille qui sup. thronũ sedebat, non necessario intelligitur quòd sit Deꝰ

Universidad de Deusto
Biblioteca

quis angelus, qui ex ordinatione diuina haberet præsidere illis animalibus & rotis, & etiam toti mundo. Angeli enim frequẽter in scripturis legũtur apparuisse in forma humana, vt patet Gen. 18. & Iudi. 13. Tertio, quia dato, quòd non sequeretur, quòd ille homo esset verus Deus, prout tu vis, sed sufficeret, vt per ipsum intelligeretur aliquis homo excellentissimus cæteris hominibus, & etiam omnibus angelis: nõ tamen ex hoc sequitur quòd sit Deus. Quarto, quia in visione illa non legitur, quòd aliquis homo sederet super illum thronum, sed similitudo, quasi aspectus hominis, & sic ille præsidens nõ designatur esse verus homo, sed similitudo hominis. Cùm autem Messias, de quo agimus etiã secundum te est verus homo, sequitur, quòd nõ loquitur de illo Propheta: magna enim differẽtia est inter similitudinem hominis, & verum hominem.

Gen. 18. a. 2.

Iudi. 13. b. 9

Tertio, quia dato, quòd esset verus homo nõ inde sequitur quòd sit verus Deus.

Quarto, quia dicit, quòd erat similitudo hominis, & nõ verus Deus homõ.

Respondit ad primum, quòd licet visio fuerit occulta non tamẽ quoad omnia.

PAVLVS. Licet verum est, quòd illa visio in 1. cap. Ezechielis contenta apud tuos doctores reputetur valde occulta, & etiam eius expositio publicari prohibeatur, hoc tamen intelligitur quantum ad eius integrã seu completam expositionẽ, nõ autem quantũ ad aliquid sui, vt puta quantũ ad Prophetã cui visio fuit facta, qui est, scilicet Ezechiel Sacerdos, hoc enim expressè traditur in litera. Similiter quantum ad tẽpus, in quo facta fuit visio, quia expressè traditur, quòd fuit in tricesimo anno ætatis ipsius Prophetę, & in quinto transmigrationis, & in quarto mense, & in quinta die mensis, & huiusmodi. Similiter & de loco, quia fuit in trãsmigratione supra flumen Cobar: ista enim nõ sunt occulta, sed expressè tradita. Similiter apud antiquos tuos habetur pro expresso, non tacito, nec secreto, quòd per illum hominem sedentem super thronũ intelligitur ipse Deus, prout supra dixi. Vnde quantumcunque cætera, quæ continentur in hac visione, vt de animalibus, & rotis, & figuris, & motibus eorum, & alia huiusmodi sint secreta seu occulta, non tamen sunt occulta alia supradicta, de quorũ numero est, quòd per hominem sedẽtem in throno intelligatur ipse Deus, quod verbum solũm allego ad præsens in ostensionẽ propositi mei, vt iam dictum est.

Quantũ ad secundũ probat per antiquos, quòd homo ille sederis erat Deus.

SAVLVS. Nescio vnde habes, quòd secũdum doctores nostros per hominẽ illum intelligatur verus Deus.

PAVLVS. Doctores tui in expositione huius visionis, super illud verbum in eadem visione contentum, vbi dicitur sic: Et manus hominis sub pennis eorum, scilicet animalium. quærũt cuius sint istæ manus? ad quod respondẽt quòd sunt manus Dei sancti & benedicti, quæ extendũtur sub pennis animalium ad recipiendos pœnitentes. Hæc ille. Ex quo habes manifestè, quòd homo, de quo loquitur Prophetain illa visione est verus Deus: & ex hoc patet responsio ad secũdum, similiter ad tertium. Ad quartum verò dicendum, quòd prophetia Ezechielis in 1. capit. cõtenta, facta fuit per quandam imaginariam visionem, cuius significationem Ezechiel intellexit, aliàs nõ esset prophetia, nec ipse Ezechiel ex hoc diceretur Propheta: Intelligentia enim opus est in visione Danie. capit. 10. Constat autem, quod illud apprehensum imaginaria visione, non est ipsa res per visionem significata, sed est aliquid eam repręsentans seu significãs: & ideo in hac visione communiter vtitur Propheta dictionibus similitudinem significãtibus, vt cùm dicitur: Et ex medio eorũ similitudo quatuor animaliũ. nõ enim dicit, quòd viderat quatuor animalia, quia in imaginaria visione nõ erant illa quatuor animalia realiter existentia, sed eorum similitudines, & sic cùm dicitur, quòd viderat super thronum similitudinem hominis, hoc refertur ad suam imaginariam visionem, in qua non erat aliquis verus homo, sed aliquid verum hominem repræsentãs, qui quidem homo erat ipse Deus, vt dictum est etiam secundum doctores tuos, & huic sententię cõcordat Daniel in 7. cap.

Ad quartũ. Intelligẽtia Prophetia de ratione ipsius prophetiæ & Propheta est.

Vtitur Propheta dictionibus similitudinem significãtibus quod refertur ad imaginariã visionẽ, in qua licet nõ erat verus homo, qui sedebat significabat Deum.

Respondit ad tertium. Manus hominis sub pẽnis sunt Dei manus, quæ extendũtur ad recipiendos pœnitentes.

SAVLVS. Doce quomodo Daniel concordat huic sententiæ tuæ.

PAVLVS. Daniel in prędicto cap. scilicet 7. narrat quãdam visionem valde notabilem, quam habuit de quatuor bestiis terribilibus, quæ apud omnes significant quatuor monarchias regnorum huius mundi supradictas, & ibidem dicit: Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, &c. quæ verba apud omnes intelliguntur de Deo Patre. Et infrà de Messia subdit: Et ecce in nubibus cæli, quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & dedit potestatem & honorem & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ seruient ei, potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnũ eius, quod nõ corrumpetur. quę quidem verba omnes expositores tui communiter exponũt de Rege Messia. Et sic patet, quòd sicut Ezechiel in sua visione supradicta designauit, quasi hominem præsidentem toti creaturę, sic & Daniel in sua visione prædicta designauit filiũ hominis cui datum erat regnum æternum & incorruptibile. Constat autem secundum tuos doctores, prout iam exposui, quòd homo visus ab Ezechiele designabat verum Deũ, similiter & filius hominis, à Daniele visus, secundũ eos designat Regẽ Messiam: & sic patet, quòd omnia cõsonant huic veritati, scilicet quòd Rex Messias secundum supradictos prophetas

Dan. 7. a. 3. *Testimoniũ Danielis, in quo probat Messiã verum Deum, verumq; hominem esse.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tas est verus Deus,& verus homo,quod est intentum. In aliis etiam locis hoc idem testatur scriptura.

SAVLVS. Allega etiam alias scripturas,si habes hoc testantes.

PAVLVS. De libro duodecim Prophetarũ allegabo tibi duas autoritates tantum,licet possem tibi allegare plures, & hoc causa breuitatis. Micheas enim 5.cap.loquens de Christo tunc vẽturo,sic dicit:Et tu Bethleem terra Effrata, nequaquam minima es in principibus Iuda, ex te enim egredietur, qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab antiquo à diebus æternitatis.Hæc ille. In hoc etiã quod dicit de Messia,quòd de Bethleẽ egressurus erat,denotatur humanitas Christi,secundum quã ex certo tẽpore, & loco egressurus erat. Ex hoc autem quod subdit:Et egressus eius ab antiquo à diebus æternitatis. denotatur ipsius natiuitas ęterna,quę nõ à tempore,nec in loco incœpit:& sic habes intentum meum ex prædicta autoritate.

Mich.5.a.2.

Probat ex prophetia Michææ, quòd Messias sit verus Deꝰ verusq; homo.

Humanitatem Christi notat dicendo, quòd ex te egredietur, Diuinitas verò notatur cũ dicit egressus eius à diebꝰ æternitatis.

SAVLVS. Non constat, quòd ista autoritas loquatur de Messia, vnde quidam exposuerunt eam de Ezechia.

Quidã falsè exposuerunt de Ezechia.

PAVLVS. Rab.Salo.tuus expressè exponit eã de Messia, & manifestũ est,quòd nullo modo possit exponi de homine puro,qui tantùm in tempore nascitur,sed de homine Christo, qui natus est temporaliter & æternaliter:quæ quidem natiuitates seu emanationes in prædicta autoritate exprimuntur modo prędicto.

Rab.Salo. Nõ potest interpretari, nisi de Christo,qui natus est tẽporaliter & eternaliter.

SAVLVS. Allega mihi secundam autoritatem, quam dicis te habere de duodecim Prophetis.

CAPITVLVM VIII.

In quo ostenditur idem per autoritates Prophetarum Mich.5. & Zacha.12.

PAVLVS.

ZAch.12.de Deo saluãte Hierusalem legitur:Effundam super domum Dauid,& super habitatores Hierusalem spiritum gratiæ & præcum, & aspicient in me,quem confixerunt,& plangent super eum,&c. Constat autem,quòd ad nullum pertinet infundere spiritum gratiæ, nisi ad solum Deum. Ait enim Psalm. Gratiam & gloriam dabit Dominus:Et ideo quod dicitur:Effundam super Domum Dauid,& super habitatores Hierusalem spiritum gratiæ. intelligendum est esse dictum in persona Dei. vnde cùm immediatè in eadem serie subditur: Et aspicient in me, quẽ confixerunt. oportet quòd intelligatur de ipso Deo, in quẽ aspicient Iudęi,& quem cõfixerunt, scilicet in sua passione. Et sic patet,quòd illa verba nõ possunt,simul saluari, nisi de aliquo infundente gratiã, scilicet Deo, qui etiam fuit lancea confixus, quod de nullo alio potest intelligi, nisi de nostro Saluatore, qui in

Zac.12.c.10 *Hoc testimonio probat veram Diuinitatem & humanitatẽ Messiæ.*

Psal.83.d.12 *Diuinitas infundendo gratiam.*

Humanitas patiendo.

in quantum Deus infundit gratiam,& in quantũ homo cõfixus est. Et sic ex illa autoritate habes intentum,scilicet de diuinitate Christi & etiam de eius humanitate & passione.

Hebræi docent duos fias, vnus futurus Messias de tribu Ephraim, qui futurus est filius Ioseph. Alter de tribu Iuda,qui dicitur filiꝰ Dauid.

SAVLVS. Doctores nostri exponunt istam autoritatem Zachar.aliter & verius. Dicunt enim quòd duo Messię sunt venturi, vnus, scilicet de tribu Effraim, qui fuit filius Ioseph, & iste vocabitur Messias filius Ioseph,& prout dicunt interficiendus est in persecutione Gog & Magog.Secundus verò Messias est de tribu Iuda, & iste dicitur filius Dauid,qui quidẽ filius Dauid saluaturus est populũ Israel perpetua saluatione. Vnde de primo Messia, scilicet filio Ioseph verificãtur verba prędicta, scilicet: Aspicient in eum,quem confixerunt.non enim dicit litera: Aspicient in me.sed aspicient in eum:& ideo ex prædicta autoritate non habes intentum.

Commẽtum est falsissimum de duobus Messiis,quod finxerunt,vt euaderent autoritatem hac testantem Deũ esse confixum.

PAVLVS. Quod presuponunt doctores tui de duobus Messiis falsissimum est & fictitiũ, non enim in tota sacra Scriptura habes fundamentum,sed oppositum : nam quotiescunque de genere,seu stirpe Messiæ agitur in scriptura,semper dicitur ẽsse de Dauid seu Iuda,nunquam autem de Effraim seu de Ioseph,& tuus Rab. Moys. Aegyptius in libro Iudicum,titulo de Messia, vbi epilogat dicta omnium antiquorũ apud te autentica in hac materia, expressè dicit, quòd

Rab.Moys. Ægyp.lib. Iudicum tit. de Messia

Messias venturus, credẽdus est fore de genere Dauid,nullã faciendo mentionem de alio Messia,sed hoc finxerunt tantum,vt euaderent à prædicta autoritate,quæ euidenter testatur Deũ esse confixum.Item quod dicis, in litera non legitur: Aspiciẽt in me,sed aspicient in eum,est manifestè falsum.In omnibus enim Bibliis antiquis & correctis legitur: Et aspicient in me. & etiam in translatione Chaldaica, scilicet Ionathæ,quæ æquiualet textui,sic legitur: vnde cauillationes tuæ nihil tibi proficiunt in hoc passu.

Aspiciet in me,legũt Biblia correcta,& translatio Chaldaica.

SAVLVS. Post illa verba,quę allegas immediatè,sequitur:Et plãgent super eum,quasi planctum vnigeniti, quod facit contra te.Non enim dixit:Plangent super me, sed super eum. Ex quo patet, quòd ille qui infundit gratiam nõ est ille qui est confixus, prout tu intendis deducere.

PAVLVS. Licet ille qui gratiam infundit,scilicet Deus, est ipsemet in persona,qui confixus est,scilicet homo Christus, prout verba per me allegata testantur:non enim secundum vnã naturam ista duo ei conueniunt: quia infundere gratiam conuenit ei secundum diuinam naturam, quam habet ab æterno ; & esse confixum seu passum , cõuenit ei secundum humanam naturam,quã ex tempore assumpsit: & ideo ad innuendum istud misterium,scilicet de duplici natura in

Messiæ conuenit in quãtum Deus cõferre gratiam,in quãtum homo confixũ esse.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rain ipso Messia, notanter Propheta cùm dixisset: Aspicient in me, quẽ confixerunt. statim subdit: Et plangẽt super eum, vt designet aliam naturam esse secundum quam confixus est à natura, secundum quam gratiam infundit.

CAPITVLVM IX.

In quo ostenditur idem per dicta antiquorum Talmudistarum: & in eodem imponitur primæ parti huius tractatus finis.

SAVLVS.

Quærit testimoniũ antiquorũ Hebræorũ, circa diuinitatem Messiæ

VIdeo omnia per te allegata ex dictis Prophetarum ad tuum intentum, scilicet de diuinitate Messiæ, fundãdum: & vellem scire, si forte habes aliquam autoritatem antiquorum nostrorum hoc testantẽ. Ipsi enim post Prophetas scripserũt, & ea quæ ipsi Prophetæ obscurè tradunt, quandoque clarius interpretati sunt: & ideo oportet, vt de illis aliquid alleges, vt mihi de hoc magis satisfacias.

PAVLVS. Si dicta antiquorum tuorum bene scrutatus fueris, multa reperies prædictã veritatem, scilicet de diuinitate Christi, testantia, licet nõ ita explicitè, sicut doctores nostri tradunt, eo quod antiquis patribus mysteria diuina non ita lucidè tradebantur: & quia longum esset narrare omnia, quæ de hoc tradunt antiqui, allegabo tibi duas vel tres autoritates, quæ debent tibi sufficere. Primam reperies in glossa super Psalterio, quæ dicitur Medras Tillini, super illud verbum Psalmi: Quia apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. vbi sic dicit Rab. Ioannam. Quidã homo ambulans in nocte tenebrosa, incendebat lucernam, & cùm per eam per aliquam moram tẽporis aliqualiter illuminaretur, extinguebatur lucerna, & sic iterum incendebat, & iterum extinguebatur. Dixit ergo ille homo: Vsque quo laborabo, incendendo lucernas, quæ modicæ durationis sunt, melius est, vt spectẽ ortum solis, vt possim ire ad lumen eius. Et sequitur: Sic contingit Israel, qui captiuati in Aegypto, & per Moysen & Aaron redẽpti, vt habetur in Exodo: sed postea subiugati sunt sub Sysara Chananeo, à cuius iugo liberati sunt per Barath & Delboram. Iudicum 4. Postea subiugati sunt sub Madianitis, à qua subiectione liberati sunt per Gedeon. Iudicum 7. Consequẽter per aliàs nationes conuicinas à quibus liberantur, & à Deo per Iudices: iuxta illud Iudicũ 2. Suscitauitq; Dominus Iudices, qui liberarẽt eos à deuastãtium manibus. Postea transmigrati sunt in Babylonia, & redempti sunt per Esdrã, & Neemiam. Rursus subiugati sunt per Romanos. Dixit ergo Israel. Vsquequo laborabimus in huiusmodi redemptionibus & subiectionibus succedentibus, amodo non quærimus illuminari, nisi per ipsum in sua persona: & hoc

Glossa Psalterij Medras Tillini. Psal. 35. a. 10

Rab. Ioannã. Nota similitudinem.

Exo. 3. d. 14

Iudicum 4. per totum.

Iudi. 7. d. 1.

Iudi. 2. d. 8.

Psalm. 117. d. 16.

hoc est quod dicitur: Benedictus qui venit in nomine Domini Deus Dominus, & illuxit nobis. Hęc in glo. Attende igitur, ô Saule, quòd iste doctor voluit ponere differentiã inter vltimã redemptionem ab Israel spectatã ad redemptiones prȩteritas, in hoc quod redẽptiones prȩcedentes fuerũt factæ per Prophetas seu homines virtuosos, & redẽptio vltima spectãda erat per ipsum met Deũ. Cùm autem ista redẽptio vltima ab omnibus spectatur esse per Messiã, sequitur, quòd ex mẽte istius doctoris est, quòd ille Messias est verus Deus, de quo exponitur illud dictum: Deus Dominus & illuxit nobis.

Differentia inter vltimã redemptionẽ, ab aliis prȩteritis. Alia facta fuerunt per homines virtute prædictorum vltima per Deum.

SAVLVS. Nõ bene probatur ex dictis illius doctoris, quòd Messias sit Deus, sed sufficit, quòd redimat virtute diuina.

PAVLVS. Scrutare bene rationem illius doctoris, & meũ propositum clarè reperies. Si enim redemptio per Messiam facta, vel secundum te fienda esset redemptio per purũ hominẽ factа, sed tantũ virtute diuina, nulla ratio esset, quare hæc redemptio vltima diceretur esse facta per ipsum Deum plusquam aliȩ. Moyses enim & alij iudices seu redẽptores non nisi virtute diuina hæc operati sunt, vt est manifestum. Vnde nulla esset differentia inter eos, nisi forte secundũ magis & minus, quod secundũ Philosophũ non diuersificat speciẽ: & ideo manifestũ est secũdum prędictũ doctorẽ, quòd redẽptiones prȩcedẽtes factę sunt per puros homines, licet virtute diuina. Sed vltima redẽptio credenda est fieri per ipsum Deũ in persona, de quo exponit: In lumine tuo videbimus lumen. & in hoc etiam concordat hic doctor cum aliis.

Alij redemptores virtute diuina redimerunt, qui erãt puri homines.

Vltima redemptiõ facta est per ipsum Deũ in persona.

SAVLVS. Allega mihi alium concordantem.

PAVLVS. In glo. magna super Geneſi, quę dicitur Bereſith Rabba Albã quęrit. Quid est verbũ Dani. scilicet 2. c. vbi de Deo dicitur: Ipse reuelat profunda & abscondita, & nouit in tenebris cõstituta, & lux cũ eo est? & respondit: Hęc lux est lux regis Messię. de qua in Psa. In lumine tuo videbimus lumẽ. Hęc ille. Ex quo habes satis manifestè, quod lumẽ diuinũ, quod semper cũ Deo est, immo & verius lumẽ quod Deus est, est lux Messię. Et tibi sufficiãt ista ex multis, quæ in scripturis antiquorum tuorum continentur.

In glossa Bereſith Rab. Alba. Dan. 2. d. 28

SAVLVS. Allega mihi rogo tertiam autoritatem alicuius antiqui doctoris nostri, quia vt nosti: In ore duorum vel triũ stat omne verbum.

PAVLVS. In quodam antiquo libro, qui intitulatur ab illo antiquo & famosissimo doctore nomine Rab. Nehuma, filio Alchana, qui quidẽ liber nominatur Vahir, quod interpretatur lucidum seu lucidariũ, super illud verbum. Prou. 10. Iustus est fundamentum sempiternũ. sic quęritur: Quid est, quod dicitur: Iustus est fundamentũ sempiternũ.

Rab. Nehu.

Pro. 10. d. 30

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad quod respõdetur: Quẽdam iustum habet seu habebit Deus sanctus & benedictus in seculo suo, qui est sibi dilectus valde, eo quod sustinet mundũ vniuersum, & est fundamentum eius, & gubernat mundum, & facit mundum germinare, & cætera multa similia, de quo iusto concludit. Et ipse est fundamentum omniũ animarum. Et hoc est, quod dicitur: Iustus est fundamentum sempiternum. Hæc ille. Attende igitur Saule, quòd de nullo homine puro, quantumcunque justo prædicta possent verificari, nisi cùm hoc sit verus Deus: & ideo habes quòd etiam per scrutiniũ scripturarum doctorum vestrorum antiquorum, in quibus putatis habere vitam æternam, reperiuntur testimonia deitatis Christi nostri seu Messię, sicut & in dictis Prophetarum reperitur, vt supra dictum est.

De nullo nisi de Christo, qui verus Deus & homo est dici potest, quòd sit fundamentum animarum.

SAVLVS. Recogitatis testimoniis tuis, quæ in supradictis per te dicta sunt, & mihi proposita, dicere possum illud Psal. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis. omnia enim consonant vero seu veritati fidei Catholicæ, quam prædicas. Et ideo dico cũ Iob. 39. Qui leuiter loquutus sum, quid respõdere possum, manum enim meam pono super os meum. Veruntamen, quia iuxta illud Psalm. Mirabilia sunt testimonia tua, sunt enim altissima & profunda: ideo restat vt scrutetur ea anima mea, nõ iam Dialogicè cõcertando, vt prius: sed quærẽdo de quibusdam amplio rem informationem seu declarationem, vt sic ex tali scrutinio declaratio sermonum tuorũ sequatur, quę me illuminet, & intellectum det paruulis, scilicet mei similibus. Vnde sicut prima pars fuit dialoga, quasi inter duos dispuratiuè acta, sic ista secunda sit didascalica, quasi inter magistrũ & discipulum, ad ipsius discipuli eruditionẽ tractata, & sic de cætero nõ Saulus sed discipulus vocabor, sic & tu doctor seu magister in sequẽtibus vocari debes.

Psal. 92. a. 5.

Iob. 39. d. 37

Saulus à Iudaismo conuersus discipulus efficitur Christiana veritatis

Cõtinuatio dictorũ ad sequentia.

PAVLVS. Ille solus laudetur, qui docet hominem scientiam, ad quem fidei pertinet donum dare: in quo cõfidens pete frater quidquid volueris, & respondebo secũdum gratiam, quã mihi Deus ministrabit. Vnum tamen oportet præsupponere, quòd in sequẽtibus autoritates noui testamẽti accipias, sicut & antiquas accipiebas, vtrumque enim non est à Deo datũ seu reuelatũ. Similiter & autoritates sanctorum nostrorum, quorum eloquia sunt igne charitatis examinata, recipias, qui primo Talmudica dicta, quæ in multis igne infernali succensa, vt fortè in sequẽtibus apparebit, temerariè recipiebas. Et sic ad vota tua implenda Deo duce procedemus.

Autoritates noui testamẽti, & sanctorum patrũ sunt adferendæ in sequentibus.

Talmudica dicta igne infernali succensa.

¶ *Explicit prima pars Scrutinij scripturarum Domini Pauli Eurgensis contra perfidiam Iudæorum.*

INCIPIT

INCIPIT SECVNDA PARS TRACTATVS DE SCRVTINIO SCRIPTVRARVM.

Et est Didascalica: cuius prima pars, quæ quasi continuatiua est eorum, quæ dicta sunt ad dicenda.

In qua sex sunt distinctiones, cuius in prima distinctione sex continet capitula.

IN capitulo primo ponuntur à discipulo argumentationes contra ea quæ dicta sunt de Deitate Christi. Et petit discipulus earum solutiones, ad infidelium maiorem confutationem.

In capitulo secundo ostenditur, quòd difficilia fidei, prout est incarnatio verbi, non pertinet vsquequaque scrutari ad eos, qui nouiter ad fidem veniunt.

In capitulo tertio soluuntur argumentationes prædictæ.

In capitulo quarto ostenditur, quòd per Scrutinium scripturarum communicatio idiomatum Dei & hominis in Christo sufficienter comprobatur.

In capitulo quinto ostenditur, quòd non licebat Iudęis docere plures homines, nec prędicare de certis capitulis veteris testamenti, in quibus mysterium sanctę Trinitatis & incarnationis verbi continentur.

In capitulo sexto redditur ratio, quare antiquis prędicta mysteria non explicitè, sed implicitè tradebãtur, & ibidem ponitur à discipulo quoddam exordium, ad ea quę sunt in hac parte vlterius tractanda.

CAPITVLVM I.

In quo ponuntur à discipulo quędam argumentationes, contra ea quę dicta sunt de Deitate Christi, & petit discipulus earum solutiones ad infidelium confutationem.

DISCIPVLVS.

FIRMITER credens, ea quæ per te mihi tradita sunt, circa Deitatem Christi seu Messiæ, prout scripturarum testimonia per te iam allegata manifestè testantur. Adhuc vellem informari, de quodam quod est mihi mirabile, & de quo infideles olim socios meos audiui murmurare, qui etiam hodie de hoc murmurãt, scilicet posito etiam, prout verissimum est, licet ipsi oppositum credant, quòd Christus in lege promissus nõ purus homo sed verus Deus & verus homo est, adhuc illi, de quibusdam loquutionibus, quæ à veris catholicis conceduntur & prędicantur, de quarũ veritate nõ dubito. Ipsi tamen de iis scandalizãtur & contra eas sæpe obloquũtur, sic dicentes, quomodo illa, quę de ipso Christo dicũtur, quę nullo modo ad Deitatem pertinẽt, sed solùm ad humanitatem, attribuuntur Deo, vt puta temporaliter

Multis modis arguit probans attributa, quæ Christo homini competunt nullo modo Deo posse conuenire.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Primum argumentū de diuersitate subiecti & prædicati.

poraliter nasci, & pati, & mori, &c. huiusmodi. Cōtra quam veritatem magistri eorum multipliciter consueuerunt arguere. Vno modo sic. Dicunt enim quòd sicut nulla propositio est verior, quàm illa in qua idem prædicatur de seipso, vt cùm dicitur: Homo est homo. Ita nulla propositio est à veritate remotior, quàm illa in qua idem negatur de seipso, vel illud quod est maximè distans & diuersum prædicatur de subiecto, à quo maximè distat & diuersificatur. Sed in ista propositione: Deus est homo. prædicatum significat rem corruptibilem & temporalem & corpoream, quæ maxime distāt ab hoc quod significatur per istum terminum Deus, ergo ista propositio: Deus est homo. est maxime à veritate remotior. Præterea dicunt, quòd fides nostra asserit quædam, quę sibi inuicem contraria sunt, non solùm maxima admiratione digna, sed etiā sunt talia, quæ nullo modo ab aliquo sensato sunt, simul concessibilia, quod sic declarant. Dicunt enim, quòd in diuinitate, vbi est tantum vnica natura indiuidua & simplicissima, cùm hoc tamen à fidelibus nostris non conceditur, quod vna persona diuina prædicetur de alia, vt dicendo: Pater est Filius, & è contra, & tamen in Christo, in quo sunt naturæ sumè distantes & diuersæ, scilicet humana & diuina, permittitur immo & conceditur, quòd humana natura possit prædicari de Deo saltem in concreto, sic vt dicatur, quòd Deus est homo. Item dicūr quòd propositio: Homo est Deus. repugnat manifestè veritati sacræ Scripturæ, secundum quam nomen diuinum, & specialiter illud quatuor literarū, quod dicitur Thetragrammathon, de nulla creatura posset verificari, iuxta illud Exod. 3. Hoc est nomen meum in æternum. vbi etiā nostri doctores dicunt, quòd illud nomen sic est proprium nomen diuinum, quod est omnino incommunicabile alteri. Per istā autem propositionem: Homo est Deus. manifestè communicatur nomen Dei alteri, scilicet homini, & sic hęc propositio: Deus est homo. videtur repugnare sacræ Scripturæ. Item vt dicunt hęc propositio: Deus est homo. videtur repugnare aliis scripturis sacris, in quibus manifestè ostenditur, quòd Deus est ab æterno, & nullo modo eius esse à tēpore incœpit. Dicitur enim in Psalmo: A seculo & vsque in seculum tu es Deus. Et ibidem in alio loco, non erit in te Deus recens. Si igitur ista est vera: Deꝰ est homo. sequeretur, quòd Deus incœpit esse à tempore, sicut homo, qui de Deo prædicatur, quod videtur esse falsum, tanquā repugnans sacrarū Scripturarū veritati. Per ista & multa alia similia, infideles prædictā veritatē nitūtur impugnare: vnde sumè desidero à te informari, quomodo possē ab istis & similibus

Secundū argumentum. Summitur, quia si in diuinis, vbi est vnica natura, non cōceditur, quòd vna persona prædicetur de alia, quare in Christo, in quo sunt duæ diuersissimæ naturæ.

Tertium argumentum. Quia nomē diuinum de nulla creatura potest verificari.

Exo. 3. c. 15.

Quartū argumentum. Quia repugnat veritati scripturæ.

Psal. 89. a. 2
Psa. 80. b. 10

libus rationibus euadere, quod quidem desiderium reputo esse bonum. Iuxta illud Psalm. Et respondebo exprobrantibus mihi verbum.

Psal. 118. 42.

CAPITVLVM II.

In quo ostenditur, quòd difficilia fidei, prout est incarnatio verbi, non pertinet scrutari ad eos, qui nouiter ad fidem veniunt.

MAGISTER.

LIcet desiderare informationem veram de iis quæ sunt fidei, ad hæreticorum seu infidelium responsionem sit bonū simpliciter, tamen secundum quid talis informatio non est bona, scilicet illis qui ad hoc ex sua temeritate non sunt idonei. Illi enim qui nouiter ad fidem veniunt per baptismum regenerati, & de articulis fidei summariè eruditi, non debent ad difficilia & ardua fidei festinanter accere, non enim essent ab eis prout decet susceptibilia. Nam sicut pueris non debent dari cibaria difficilis digestionis, ad quæ vires suę in sua teneritate nō sufficerēt digerere, sic nouiter ad fidem accedentibus difficilia fidei non sunt proponēda. Quam doctrinam habemus à principe Apostolorū, scilicet Petro, qui in prima sua Epistola, quæ canonica dicitur, in 2. capitu. nouiter ad fidem conuersis sic alloquitur. Quasi modo geniti infantes lac concupiscite. scilicet eruditionem facilioris doctrinæ. Inter omnia cibaria, quibus animalia vtuntur lac est facilioris digestionis: & ideo natura, quæ à Deo instituta est, lac disponit ad nutriendum nouiter generatos: & eadem ratio est de generatione spirituali, & cibo spirituali ei cōpetenti, scilicet, quòd nouiter geniti non debent vti cibariis solidis & duris, quantumcunque sint bona, sed tamen leuibus & de facili in nutrimentum conuertibilibus vt est lac. Hanc etiam doctrinam habemus à Doctore gentium, scilicet Paulo, qui huiusmodi in fide nouitiis. 1. Corinth. 3. sic dicebat: Tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi non escam. Perfectis autem, & iam sensus exercitatos in his, quæ fidei sunt habentibus, pertinent ardua & difficilia fidei, iuxta posse quærere, & de his spiritualiter nutriri. De quibus ad Hebræos 5. Perfectorum autem est solidus cibus. Antiqui etiam magistri Hebræorum, vt credo nosti, hac ratione prohibebant, ne certi passus seu capitula sacræ Scripturæ ab eis designati, in quibus magna mysteria fidei etiam secundum eos continentur, pluribus exponeretur, nec publicè prædicaretur. Vnde in proposito, quia argumentationes tuę propriè respiciūt ad modum benedictæ vnionis verbi diuinicum natura humana in Christo, quæ summa & ineffabilis est, idcirco ad te non pertinent ad præsens secundū statum tui nouitiatus

Nouiter ad fidem cōuersi non debēt ardua fidei scrutare.

Optima similitudo.

1. Pet. 2. a. 2.

1. Cor. 3. a. 1.

Heb. 5. d. 14

Hebreis licitum erat, ne aliquod capitula scripturæ sacræ publicè explicarent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiatus de iis tractare. Poteris tamẽ cùm Deus ampliorem gratiã tibi concesserit de iis informari audiendo à peritis magistris.

Tertius sententiarum. Tertius sententiarum, vbi de istis tractatur sufficienter, & doctores ibi multa magna & subtilia tradũt, ex quibus posset responderi ad tua argumenta, & ad multo fortiora plenè & perfectè.

DISCIPVLVS. Video quòd tuum consilium sit sanum, & tutum quantum ad me & mihi similes, scilet de non procedendo festinanter ad quęrendum de altis & profundis in iis quæ fidei sunt, præsertim cùm hoc sit de doctrina sanctorum Apostolorum, quos allegasti, & forte de hoc in

Isa.28.d.26 telligitur illud Isa. 28. vbi dicitur: Ecce ego ponam in Sion fundamẽtum, &c. quod intelligitur ad literam de Christo. Et sequitur ibidem:

Rom.10. b.11. Qui credit non festinet. scilicet non festinet ad alta & profunda accedere, sed paulatim in hoc procedat. Et licet in aliquibus Bibliis latinis habetur. Qui crediderit nõ confundetur, in Hebraicis tamen Bibliis correctis habetur: Qui crediderit nõ festinet. Nihilominus si placet saltem aliqua principia vellem à te audire, ex quibus prædictæ murmurationes solui possẽt seu euacuari. Quæ quidem principia, cùm à te audiuerim, & si non possem ex fragilitate, mea illa plenè intelligere, absque dubio tamen illa credã: paratus enim sum supra sensum & intellectum credere illa, quæ à sanctis doctoribus traduntur.

CAPITVLVM III.

In quo soluuntur argumentationes prædictæ.

MAGISTER.

PLacet mihi condescendere ad ea quæ petis, præsertim quia dicis, quòd paratus es credere ea quæ traduntur à sanctis, etiam si illa pronunc ad plenum non intelligas. Hoc enim est sanum consilium, à beato Augusti- *August.* no traditum, qui cuidam dixit: Noli intelligere, vt credas, sed crede vt intelligas. Ad euidentiam autem eorum, quæ dicẽda sunt pronunc ad ea quæ arguis soluẽda, præsupponenda sunt quædam. Quorum primum est, quòd *Ad primũ argumentũ. Primũ præsuppositum, suppositũ & natura differunt.* persona vel suppositum alicuius rei aliud significat quàm natura seu essentia ipsius rei. Natura enim significat essentiã speciei seu quiditatem, quàm significat diffinitio. Persona verò seu suppositum significat aliquid, quasi subsistens, in quo includitur ipsa natura seu essentia, cuius est suppositum seu persona, & quãdoque etiam includuntur in persona vel suppositio quædam alia, quæ sunt præter rationẽ speciei. Vnde suppositũ significatur, vt totũ habens naturam, sicut partem formalem & perfectiuã sui, & hoc intelligendum est in rebus subsistentibus, in quibus inueniri posset aliquid, quod non pertinet ad rationem speciei,

ciei, vt puta accidentia vel principia indiuiduantia naturam, sicut manifestè apparet in iis quæ sunt ex materia & forma cõposita, in quibus secundũ rẽ differũt natura & suppositũ. Vnde in eis natura non prędicatur de supposito, non enim dicimus, quòd album sit albedo, nec etiam, quòd homo sit humanitas. In iis autẽ in quibus nihil aliud adiunctũ inueniri possit, quod sit præter rationem naturæ, nulla necessitas est, distingendi naturam à supposito ipsius naturæ, quod quidem suppositum est indiuiduum subsistẽs in illa natura, vnde in Deo non est aliud secundum rem persona seu suppositum & natura, sed solùm secũdum rationem intelligendi: quia natura dicitur secundum quod est esse quoddam, persona verò dicitur secundum quod est quoddã subsistẽs. Veritas autem huius præsuppositi ex vera intelligẽtia terminorum patet intelligenti. Secundo

Secundum præsuppositum. præsupponitur, quòd omne illud quod ineſt seu vnitur alicui personæ seu supposito, siue pertineat ad naturam eius siue non, vnitur ei in persona. Quod quidem præsuppositũ patet ex eo: nam suppositũ seu persona, vt dictum est, significatur vt quoddam totum habẽs naturam, sicut partem perfectiuam, & alia quæ ei insunt seu vniuntur, vt quædã adiacentia veniẽtia ab extrinseco. Tertio

Tertiũ præsuppositum. Vnio verbi diuini incarnati non est facta in natura sed in persona. præsupponitur, quòd vnio verbi diuini incarnati non est facta in natura, quod quidem præsuppositum doctores euidẽter probant inducendo ad impossibile si daretur oppositum. Vnio autem prædicta facta est in persona: quod probatur euidenter à doctoribus nostris, quam quidẽ probationem ad præsens ommitto. Ex quibus præsuppositis veritate fidei, sequitur quòd vnio verbi diuini incarnati est facta in persona, sic quòd vna & eadem persona, quæ subsistit in natura diuina, æternaliter, subsistit etiam per ipsam vnionem in natura humana à verbo assumpta: secundum quam licet in Christo sint duæ naturæ distantes & diuersæ, non tamen in Christo est, nisi vna persona, & vnum suppositum diuinum in vtraque naturam subsistens. Cõsequentia patet. Nam si humana natura verbo diuino non vnitur in persona, nullo modo ei vnitur, cùm iam præsuppositum est, quòd in natura non est vnio facta, & sic fides incarnationis periret, quod esset contra omnia testimonia scripturarũ, quæ supra sunt allegata, ex quibus diuinitas Christi comprobata est. Quibus præsuppositis ad tua argumenta sic dicendum est. Ad primum enim dicendum, quòd quando duæ formæ seu naturę quãtumcunq; sint distantes & diuersæ, possunt tamen in vno suppositio conuenire, non est inconueniens vnum prędicare de alio, sed talis prędicatio potest esse cõtingens vel naturalis, sicut cùm dico, album est musicũ. Vnde quamuis

Licet in Christo sint duæ naturæ distantes & diuersæ, nõ tamen est, nisi vna persona, & vnum suppositum diuinum in vtraque natura subsistens.

Ad primũ argumentum respondit.

Universidad de Deusto Biblioteca

natura humana & diuina sint maximè distãtia: per incarnationis tamen mysterium cõueniunt in vno suppositio, vt dictum est, cui neutra illarum naturarũ est per accidens, sed secũdum se. Vnde hęc propositio: Deus est homo, non est in materia remota seu cõtingenti, sed in materia naturali: prædicatur enim homo de Deo per se, sicut de sua hypostasi, nõ tamen ratione naturæ significatæ per hoc nomen Deus, sed ratione suppositi, quod est suppositum humanæ naturæ. Ad secundum autem dicendum, quòd in mysterio Trinitatis personæ diuinæ conueniunt in natura, distinguũtur tamẽ in personis seu suppositis: & ideo non prædicantur de se inuicem. In mysterio autem Incarnationis est oppositum: nam naturæ sunt diuersæ, persona seu hypostasis est vnica. Et ideo naturæ, quæ distinctæ sunt, non prædicantur de se inuicem, prout significantur in abstracto. Non enim est verum dicere, quòd natura diuina est humana, sed quia heæ duæ naturæ conueniunt in supposito, prædicantur de se inuicem in cõcreto tantum: & sic verum est, quòd Deus est homo. Ad tertium dicendum, quòd in hoc quod nomen Dei incommunicabile attribuimus Christo, nõ attribuimus nomen Deitatis homini secundũ humanam naturã, hoc enim esset derogatorium Deitati, sed attribuimus nomen diuinũ. Christo homini secundum suppositũ æternum, quod per vnionẽ verbi est etiam suppositum humanę naturæ, vt dictum est. Ad quartũ dicendum, quòd licet humana natura in Christo sit quoddã recens, suppositum autem humanæ naturæ in ipso Christo nõ est recens sed æternum: & quia hoc nomen Deus non prædicatur de homine ratione humanæ naturæ, sed ratione suppositi æterni: ideo non sequitur, quòd in hoc habeamus seu cõcedamus Deũ recentem. Et attende in iis, & similibus, quòd ex vnione verbi cùm natura humana in supposito diuino facta, sequitur, quòd ea quæ de Deo propriè dicũtur possunt dici de homine illo, cuius natura humana assumpta est in vnitate suppositi. Similiter, & illa quæ dicuntur de illo supposito ratione naturæ assumptæ, possunt etiam dici de Deo: quia ex vnione verbi modo supradicto facta, communicantur idiomata vtriusque naturæ in eodẽ supposito.

Hæc propositio Deus est, homo est in materia naturali nõ in remota, aut contingenti.

Ad secundũ argumentũ. Differentia in mysterio Trinitatis, & in mysterio Incarnationis.

Ad quartũ argumentũ. Humanæ naturæ suppositũ æternum in Christo.

Idiomata vtriusque naturæ communicantur in eodem supposito.

CAPITVLVM IIII.

In quo ostenditur, quòd per Scrutinium scripturarum communicatio idiomatum Dei & hominis in Christo sufficienter comprobatur.

DISCIPVLVS.

OMnia per te dicta credo esse fidelissima & vera: licet ad præsens non me sentio tã idoneum, quòd illa plenè intelligã, desidero tamẽ habere aliquã sacram autoritatem, per quã communicatio idiomatum per te dicta approbetur, quod solum desidero ad infidelium confutationem.

Ad tertiũ. Quomodo nomen diuinũ attribuitur Messiæ homini.

MAGISTER. Hoc quod quæris habes euidenter in proxima distinctione præcedenti, in qua de scrutinio scripturarũ circa Deitatem Christi tractatur. Fuit enim ibi per plures autoritates ostensum, quòd sacra scriptura de vno & eodem affirmat quædam, quę soli Deo pertinẽt, & quędam alia quę pertinent ad hominem: ex quibus autoritatibus manifestè habes communicationem idiomatum supradictã in Christo seu Messia promisso.

DISCIPVLVS. Repete mihi rogo aliquas ex dictis autoritatibus, quia ex arduitate seu magnitudine mysterij, de quo tractatur, tam intellectus, quàm memoria mea conturbantur. Legitur enim Dan. 10. quòd ex visione Angelica Danieli facta dicebat: Vidi visionem grandem, & nõ remansit in me fortitudo, sed & spes mea mutata est in me, & emarcui, nec habui quicquã virium. Vnde non mirum si non habeam in memoria omnia, quę mihi tradidisti. Et ideo peto, vt saltem duas vel tres autoritates de prędictis memoriç meę reducas, in quibus supradicta cõmunicatio idiomatum ostendatur.

Dan. 10. b. 8

Autoritates communicationis idiomatum.

MAGISTER. In Psalmo illo, qui incipit: Eructauit cor meum verbum bonũ vbi agitur de Christo, prout supra dictũ est, Psalmista dirigens verba sua ad ipsum Christum, dicit: Sedes tua Deus in seculũ seculi, quòd est idioma pertinens soli Deo. Cui Christo in eodem contextu dicit: Vnxit te Deus Deus tuus oleo lętitię prę consortibus tuis, quod est idioma pertinẽs homini. Vnde ex ista autoritate habes idiomatum communicationem per me dictã. Item Hier. 23. loquẽs de ipso Christo, Prophęta in persona Dei dicit: Suscitabo Dauid germen iustum, quod proprium est humanitatis. Et ibidem de eodẽ sequitur. Hoc est nomen, quo vocabunt eum Dominus iustus noster. In quo loco vbi habemus Dominus, habetur in Hebraico nomen Domini Thetragramathon, quod solius Dei est propriũ: & sic ex hac autoritate habes prędictam cõmunicationem. Item Zach. 12. dicitur in persona Dei: Effundam su per domum Iuda spiritũ gratię, quod ad solùm Deum pertinet. Et ibidem de se ipso ipse Deus effundens gratiam dicit: Aspicient in me, quem confixerunt, quod solùm pertinet ad humanam naturam, & sic habes intentum. Similiter ex aliis autoritatibus supra allegatis ad probandum diuinitatem Christi, si eas diligenter scrutatus fueris, hoc reperies manifestè: & ista tibi debent sufficere ad prędens.

Hier. 23. a. 5.

Zac. 12. c. 10

Psal. 44. b. 8

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPITVLVM V.

In quo ostẽditur, quòd non licebat indiuinis docere plures homines, nec prædicare de certis capitulis veteris testamenti, in quibus mysterium sanctæ Trinitatis & incarnationis verbi continetur.

DISCIPVLVS.

SVfficiunt mihi prædicta in hoc proposito: sed quia audiuerã à te supra, quòd Iudei pro occultatione mysterij sanctę trinitatis & incarnationis verbi diuini, prohibebant aliqua loca secreta seu capitula sacrę scripturę publicè docere, vel de eis prędicare: idcirco peto, vt hęc mihi amplius declares.

MAGISTER. Duo sunt capitula in veteri testamento, quorum prędicatio publica omnino prohibebatur in doctrinis Talmudicis, nec solùm hoc, sed etiam dicere ea quę in eis continentur, pluribus discipulis erat inter eos prohibitũ, ita quòd nõ erat eis licitum docere de secretis illorum capitulorum, nisi vni magistro vnum discipulum discretum & idoneum vel duos tãtum. Quorum quidem capitulorum vnum est Genes. 1. aliud est Ezech. 1. quę quidem prohibitio habetur in Talmuth libro qui dicitur Haguiga, in cap. quod incipit Endorsin, quod significat non docebunt. Quam quidẽ doctrinam sequuntur omnes posteriores, vt patet per Rab. Moys. in primo sui Deut. in titu. de fundamentis legis cap. 2. particula vltima. Idem de eodem in libro de directione perplexorũ, parte 1. patet prętera in multis capitulis. Ratio autem quare ista occultabant assignatur ab omnibus generaliter talis, scilicet quia in illis capitulis continebantur alta & magna mysteria fidei, quę & qualia sint illa nullus plenè declarabat, nec cõcorditer in iis se habebant, sed sub velamine & obscurè ea tradebant: sicut prefiguratum est per Moysen, qui velamine posito ante faciem suam populo apparebat. Tempore autem gratię quando reuelata facie magister noster Christus veritatem fidei ad salutem necessariam Discipulos docuit, quam ipsi etiam in populis prędicauerunt prędicta, quę antiquitus occultabãtur, in lucem veritatis palàm produxerunt. Circa quod scire debes, quòd in cap. 1. Genes. mysterium sanctę Trinitatis cõtinetur: cùm enim dicitur: In principio creauit Deus, &c. vsq; ibi: Et spiritus Domini ferebatur super aquas. tres personę diuinę designãtur, prout supra distinctione nona dictũ fuit, & in eodem circa finem habetur idem, dicitur enim ibi: Faciamus hominem ad imaginẽ & similitudinem nostram. vbi pluralitas in diuinis manifestè ostẽditur, non enim dixit: Faciam hominem, sed faciamus. Similiter in hoc quod dicit: Ad imaginem nostrã. manifestè habetur, quòd in homine est imago Dei creata, quę

Ratio prædictæ prohibitionis.

Quare duo capitula prohibita in doctrinis Talmudicis publicè legere & docere.

Gen. 1.

Ezech. 1.

Talmuth. lib. Haguiga. cap. Endorsin.

Rab. Moys.

Gen. 1. a. 1. *Mysterium Trinitatis.* Supra dist. 9

quæ summam Trinitatẽ per modum imaginis repræsentat. Vnde quia istud mysterium in hoc cap. inclusum non erat antiquis explicitè declarandum, idcirco prohibebatur eius declaratio, vt dictum est. In capit. autem 1. Ezechielis mysterium incarnationis continetur specialiter in hoc quod dicit, quòd quasi similitudo hominis erat supra thronum positum super animalia & rotas. In quo designatur, quod homo habebat præsidere toti vniuerso tanquam Deus, prout iã supra fuit dictũ dist. 10. Quod quidem mysterium non erat tradẽdum explicitè antiquis, sicut nec primum: & ideo præcipiebatur, ne de hoc capitulo prędicarent seu docerent multitudinẽ.

Ezec. 1. b. 5. *In quo mysterium continetur incarnationis*

Sup. dist. 10.

CAPITVLVM VI.

In quo redditur ratio, quare antiquis prædicta mysteria non explicitè, sed implicitè tradebantur, & ibidem ponitur à discipulo quoddam exordium ad ea quæ sunt in hac parte vlterius tractanda.

DISCIPVLVS.

LIcet verum est, & sic credo, quòd ista duo mysteria in prædictis capitulis continẽtur, tamen vellem habere rationem occultationis: cũ enim ista explicitè credenda sunt de necessitate salutis, mirũ est quare non ista antiquis explicitè tradebantur: non enim videtur dicendum, quòd hoc fiebat propter duritiã cordis eorum, ne fortè propter altitudinem mysteriorum ea nõ crederent: quia legitur, quòd Deus expræsse mandabat annũtiari veritatem, etiam eis qui nõ erant dispositi ad credendũ. Legitur enim Ezech. 3. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus, qui audit audiat, & qui quiescit quiescat, quia domus exasperans est. vbi in hoc quod dicitur, qui quiescit quiescat, intelligitur secundum Hebraicam veritatẽ, ac si diceret: Qui noluerit credere non credat. Vnde scire desidero, quare nõ sic fuit factũ in iis quę sunt fidei de necessitate credenda, scilicet, vt proponerentur explicitè populo antiquo, licet ex duricia cordis eorum multi non crederent.

Quare prædicta mysteria fuerint occulta antiquis.

Ezech. 3. g. 27.

MAGISTER. Hęc mysteria rationabiliter prohibebãtur dici explicitè antiquis pręsertim vulgaribus. Populus enim ille pronus erat ad credendum multitudinem deorum: & ideo Deute. 4. monebat eos Moyses dicẽs: Scias quoniam Dominus ipse est Deus, &nõ est alius prętereum. & infra: Scito ergo hodie, & cogita in corde tuo, quia Dominus ipse est in cęlo sursum, & in terra deorsum, & non sit alius, quod sępe eis ista dicebat, vt auerteret eos, ne declinarent ad credendum multitudinẽ deorum, ad quod erant proni: similiter proni erãt ex sua ruditate & intellectus imbecillitate ad credendum corporeitatem esse in Deo. Rudes enim & intellectu imbecilles non percipiunt entitatẽ esse nisi in rebus corporalibus,

Populus Hebræorũ pronus erat ad credendam multitudinẽ deorum, & corporitatẽ esse in Deo.

Deut. 4. f. 35.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus, qua ratione populus ille sumpta modica occasione ex morositate Moysi in monte, fecerunt vitulũ in Oreb, quẽ adorauerunt, & ei sacrificauerũt dicentes: Ij sunt dij tui Israel, qui te ascendere fecerunt de terra Exo.32.2.4 Aegypti. Exod. 32. Ideo eos monebat Moyses ca. supradicto, dicens: Custodite sollicitè animas vestras, quoniam non vidistis omnem similitudinem, in die qua loquutus est vobis Dominus in Oreb de medio ignis, ne fortè decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, &c. Vnde si tali populo explicitè traditũ fuisset mysterium sanctæ Trinitatis, faciliter laberetur in errorem credẽdi multos esse deos, qui esset error valdè periculosus. Similiter si eis fuisset traditum mysterium incarnationis verbi, faciliter fuissent lapsi in errorem ponendi in diuinitate corporeitatem, quod nephas est. Vnde patet ratio, quare ista mysteria fuerint eis tradita implicitè, vt docti corũ, qui sanè intelligebant scripturas, possent ea habere plenè quãtum eos decebat, simplices autem & rudes haberent de eis solùm implicitam cognitionem, quæ sufficiebat eis ad salutem, secundum quam non laberentur in errores supradictos.

DISCIPVLVS. Sufficit mihi ratio prędicta ad hoc quod quærebam: de cætero autẽ vellẽ vt me illuminares de quibusdã, quæ in corde meo quasi problemata quandoq; versantur: quę licet dubitationem in me non causant circa ea quæ fidei sunt. Absit. Tamen inducũt desiderium sciendi rationem eorum. iuxta illud Psalm. Mirabilia testimonia tua Domine, ideo scrutata est ea anima mea. Ex quo scrutinio. Psalm. desiderabat declarationem & intellectum paruulis competentem: vnde subdit: Declaratio sermonum tuorum illuminat & intellectum dat paruulis. Eo enim, quod testimonia fidei sunt credibilia nimis, vt alibi dicit, & etiã sunt mirabilia, quia de multis, quæ ad ea pertinent, nescit homo simplex, & quasi no uitius reddere rationem. Idcirco fidelis scrutatur multa circa rationem eorum, quę ad fidem pertinent, non vt dubitet. Absit, sed vt deuotius atque tenatius fidem teneat. In quibus problematibus per me tibi proponendis non intẽdo seruare aliquem ordinem artificialem, sed tãtum ea proponere, prout in corde meo versantur, vt ex declarationibus tuis ascensiones deuote in corde meo Deo auxiliante producantur seu concrescant. Pſa.118.119

DIstinctio secunda de Scrutinio scripturarum, circa quædam quæ pertinent ad excellentiam Virginis gloriosæ, & continet duodecim capitula.

In capitulo primo proponuntur à discipulo tres admirationes, circa ea quæ de Virgine gloriosa in scripturis sacris videntur ommitti ad ipsius excellentiã pertinentia.

In capitulo secundo magister præmittit quædam præambula ad prædictas admirationes tollendas, & ibi declarat, quòd virtutes beatæ Virginis specialiter ipsius humilitas cõsideranda est summa, scilicet heroica.

In capitulo tertio discipulus arguit contra quædam quæ in præcedenti capitulo à magistro fuerunt tradita, ad quæ in eodem magister respondet, & tollit primam admirationem.

In capitulo quarto discipulus repetit secundam suam admirationẽ, ad quam magister in eodem respondet eam soluens. In quo capitulo declarãtur quædã pertinentia ad genealogiã Christi Matthæi. 1. contentam.

In capitulo quinto discipulus repetit suam tertiam admirationem, ad quam magister ibi respondet.

In capitulo sexto discipulus replicat contra responsionem magistri, ad quod magister sufficienter respondet, concludens ex supradictis, quòd magnam deuotionem oportet, vt habeant fideles circa Virginem gloriosam.

In capitulo septimo discipulus ponit quandam aliam admirationem, quæ sibi videtur, circa hoc quòd non legitur ipsam visitasse sepulchrum Christi, sicut de mulieribus & quibusdam discipulis legitur, ad quod ibidem à magistro respondetur.

In capitulo octauo proponitur à discipulo alia admiratio specialiter circa hoc, quòd non legitur Christum ipsi Virgini gloriosæ misisse angelos ad annunciandũ suam resurrectionem, sicut misit mulieribus & discipulis, ad quod respõdetur à magistro ibidem, declarando aliqua quæ pertinent ad excellentiam fidei Virginis beatæ.

In capitulo nono ponitur à discipulo alia admiratio de hoc quod non legitur Christum apparuisse in sua resurrectione Virgini gloriosæ, cùm tamen de apparitione ad mulieres & discipulos fiat pluries mẽtio, ad quod in eodem à magistro respondetur.

In capitulo decimo ostenditur, quòd tam perfectio fidei Virginis gloriosæ, circa resurrectionem Christi, quam etiam imperfectio fidei Apostolorum circa idẽ conueniens fuit ad Ecclesiæ vtilitatem.

In capitulo vndecimo ostenduntur quędam, quę ad ordinem manifestationis, circa resurrectionem Christi pertinent. Ex quibus concluditur, quòd ad beatam Virginem non pertinebat mitti ad resurrectionem annuntiandam propter excellentiam suę dignitatis.

In capitulo duodecimo ostenditur, quòd deuotio cuiuscunque fidelis excitari debet ad Virginem gloriosam super omnes sanctos citra Christum, qui sanctus sanctorum est.

CAPITVLVM I.

In quo proponuntur à discipulo tres admirationes, circa ea quę de Virgine gloriosa in scripturis sacris videntur ommitti, ad ipsius excellentiam pertinentia.

MAGISTER.

PLACET mihi quòd ea quæ in corde tuo versantur, vt problemata, de quibus miraris, eo quod effectũ cognoscis, causas tamen ignoras, mihi proponas, vt tibi respõdeam prout potero, auxilio opitulante diuino.

DISCI-

Universidad de Deusto
Biblioteca

DISCIPVLVS. Quia vt nosti secũdum Philosophum in 2. Methaphisicę. Philosophari incipit ab admirari: idcirco ego tanquam incipiens ab Altissimo peto cũ Psalm. Reuela oculos meos & considerabo mirabilia de lege tua. Per quæ quidem mirabilia, à me considerata, anima mea ad ea scrutandum inducatur: iuxta illud, quod supra dicebã: Mirabilia testimonia tua Domine, ideo scrutata est ea anima mea. Per quod scrutinium declarationem sermonum Dei, & illuminationem intellectus mei, & paruulorum mei similiũ, Domino dirigente, specto. Subdit enim Psalm. Declaratio sermonum tuorum illuminat & intellectum dat paruullis. Circa quod primo occurrit mihi considerandum de scrutinio scripturarum, de quibusdam, quæ ad beatam pertinent Virginem, vt sicut ab illa beatissima salus nostra exordium sumpsit, sic ab eadem pars ista tractatus nostri initiũ sumat. Circa quod occurrit mihi quædam non modica admiratio, quę talis est. Quomodo sacra scriptura, quæ consueuit sanctos excellentissimos commendare, & eorum gesta & virtutes narrare, vt patet de Abrahã Gen. 18. & 26. & de Moyse Nume. 12. Et sic de quibusdã aliis excellentibus sanctis: de beata tamen Virgine, quæ excellentior cæteris fuit, non leguntur in nouo testamẽto aliquæ commẽdationes similes, nec narrantur eius virtutes seu aliqua propria gesta, quas quidem virtutes credendũ est fuisse maximas, quæ in nouo testamento præcipuè videntur debuisse narrari. In Euãgelio enim legimus conceptionem Ioannis Baptistæ, & eius natiuitatem, similiter, & de eius vita virtuosa & morte: de beata verò Virgine, quæ excellẽtior Ioanne fuit, nihil horũ in Euangelio legitur, nec in Epistolis, nec in Actibus Apostolorum. In quorum tamẽ tempore ipsis Apostolis præsentibus, prout in Ecclesia legitur assumpta est. Non ergo modica admiratione dignum videtur, quòd in toto nouo testamẽto de prædictis gestis beatæ Virginis, scilicet conceptione, natiuitate & assumptione, nulla mẽtio fiat, sed omnia prętermittantur, cùm tamen de Baptista singula prędicta expressè in Euangelio narrantur. Ex qua prætermissione contingit, quòd in officio assumptionis suæ, quę est potissima ipsius festiuitas, legitur communiter in Ecclesia Euãgelium illud: Intrauit Iesus in quoddã castellum, &c. In quo Euangelio nihil agitur de ipsa Virgine gloriosa, vt est manifestũ. Historialia etiã, quæ in ista festiuitate leguntur omnia sunt Apochripha extra Canonem Bibliæ contenta, vel non sibi propria, vt cùm legitur illud Ecclesiast. 24. In omnibus requiem quæsiui, &c. quæ propriè intelligitur de ipsa sapiẽtia increata, non autẽ de beata Virgine. Vnde talia, licet non sibi propria,

Aristote. 2. Methaphi.

Psal. 118.

Ibidem.

Ibidem.

Quare in nouo testamento Mariæ virginis commendatio non fiat.

Gen. 18. & 26.

Num. 12.

Ioannes Baptista commẽdatur in Euange.

Luc. 1. c. 38.

Euangeliũ, quod in festo Assumptionis legitur ad Virginem non pertinet.

Eccles. 24. a. 11.

propria, in suis festiuitatibus legantur, eo quod in ipso Canone talia de vita sua nec de ipsius miraculis & gestis non continentur, quod apud me vertitur in magnam admirationem. Prætereà cùm Lucas narrat missionem Angeli ad ipsam, dicens: Missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem, &c. testatur Euangelista de Ioseph, qui erat de genere Dauid, dicens: Missus est Gabriel à Deo, &c. Ad Virginẽ desponsatã viro, cui nomen Ioseph de domo Dauid, & nomen Virginis Maria. Vnde ex contextu prędicto habemus, quòd Ioseph erat de genere Dauid, non tamẽ ex litera Euangelij habetur, quod Maria esset de genere Dauid. Quę quidem narratio duplicem in me causat admirationẽ, quarũ vna est. Cùm enim esset de domo Dauid, dicat aliquid pertinens ad excellentiam, cùm domus Dauid est domus regia, à Deo singulariter inter omnes regias dignitates approbata, & in scripturis valde commẽdata. De quà domo secundum veritatẽ fide ipsa Virgo gloriosa fuit: quare ergo Euangelista non expressit de Maria, quòd esset de domo Dauid, & tamen hoc dixit de Ioseph. Secunda verò admiratio, quæ in hoc loco mihi occurrit & primam confirmat est talis. Nam quod Ioseph esset de domo Dauid vel non, hoc nihil facit ad genealogiã Christi. Non enim Christus descendit de Ioseph. Absit. Sed de Maria virgine. Cur ergo Euangelista fecit mentionẽ expressam de Ioseph, in hoc quod descenderet secundum originem à Dauid, & tamẽ nullam fecit mentionem, de qua domo esset beata Virgo, in quo consistebat fundamentum totius genealogiæ Christi à Dauid descendentis. Prætereà inter præcepta decalogi præceptũ de honoratione parentũ est primum & præcipuum in secũda tabula, in qua dãtur præcepta, quę ordinant hominem ad proximũ: Christus autem, qui totam legẽ impleuit, non legitur honorasse matrem specialiter in suis colloquiis. Nusquam enim legitur eã vocasse matrem, quod est nomẽ maximè dignitatis ad fœminam pertinentis, specialiter respectu tanti filij, scilicet Christi, cùm tamen verè sic potuisset eam vocare, sed solùm legitur eam vocasse mulierem, quod est nomẽ commune ad totum sexum fœmineum humani generis. Legitur enim Ioann. 2. Quid mihi & tibi est mulier. Et Ioan. 19. Mulier ecce filius tuus. Ex quibus patet, quod dignitatẽ maternitatis Christi, quæ est summa dignitas, quæ ad mulieres posset pertinere Christus subticuit, & matri alloquens solam eam mulierem tantummodò vocabat. Quid ergo magis mirandum, quã Christus, qui verissimè Virginem gloriosam matrem vocãdo sumè honorasset, hanc singularem excellentiam subticendo, tantummodo mulierem eam vocat,

Luc. 1. c. 26. *Secunda admiratio.*

Quare Euãgelium non explicet Dei param fuisse de regia stirpe Dauid, sed solum Ioseph.

Cum Christus ex Ioseph nõ descendat, sed de Maria. Cur Euangelista faciens de Ioseph mentionẽ dicit eã esse de domo Dauid, de Virgine nulla mẽtione facta, de qua domo esset.

Quare Christus non honorauit matrem in colloquiis.

Ioan. 2. a. 4.

Ioã. 19. c. 26

Christus nũquam Virginem honorauit matrem eam vocando.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cat, quod nomen non solùm bonis mulieribus cõuenit, sed etiã aliis quibuscunque. Quid ergo dicendum, nunquid Christus aliquid ommisit de pertinẽtibus ad parentum honorem. Absit. Vnde circa prædicta illa illuminationem & intellectum paruulis competentem desidero.

CAPITVLVM II.

In quo magister præmittit quædã præambula, ad prædicta admirationes tollendas. Et ibi declarat, quòd virtutes beatæ Virginis specialiter ipsius humilitas consideranda est summa, scilicet heroica.

MAGISTER.

GAudeo valde, quòd in tuis problematibus à beata Virgine tuum scrutinium initiũ sumpsit: de cuius misericordia confido, quòd ipsa intercedẽte, in tua illuminatione & deuotione proficies. De ipsa enim potest intelligi illud Prouerb. 2. Si quęsieris eam tanquam pecuniam, & tanquam thesauros eam scrutatus fueris, tunc intelliges timorem Domini, &c. Ad declarationem autem eorum, de quibus admiraris, quædam sunt præmittẽda. Quorum vnum est, quòd humilitas licet nò videatur numerari à Philosophis inter virtutes morales nec intellectuales: in sacra Scriptura tamen, & in dictis sanctorum doctorum humilitas, tanquam magna virtus commendatur, in tantum quòd dicitur esse fundamentum omnium virtutũ.

Prou. 2. a. 4.

Humilitas licet à Philosopho nõ ponatur inter virtutes morales, tamen in sacra scriptura est omnium virtutum fundamentum.

Vnde Augustin. in libro de verbis Domini, dicit: Si cogitas magnã fabricã construere celsitudinis, de fundamento prius cogita humilitatis. Constat autem, quòd fundamentum est de primis & principalioribus partibus ædificij corporalis. Et sic patet, quòd humilitas debet censeri de principalibus ædificij spiritualis, scilicet virtutum partibus. Et inde est, quòd sicut natura secundum Boëtium in libro de Consolatione sumit initium à perfectis, sic sentiendum est de gratia, quę naturam perficit. Scrutando enim sacram scripturam reperimus, quòd in viris, in quibus aliqua excellẽtia sanctitatis sumit exordium, in eis specialiter fit mẽtio de eorũ magna humilitate. De Abrahã enim, qui primus in publicatione fidei legitur fuisse, similiter in susceptione signaculi fidei, vt habetur Gen. 12. & 17. legitur de seipso, Deo dixisse: Cùm sim puluis & cinis. quæ verba magnam insinuant humilitatem, non enim se assimilauit animalibus brutis nec plantis, sed puluери & cineri, quę sunt vilissima in rerum natura. Similiter & de Moyse, qui solus fuit legislator in veteri testamẽto legitur: Erat enim vir mitissimus super omnes homines, qui morabãtur in terra. Num. 12. in quo eius mititas seu humilitas præfertur humilitati aliorum quoruncunque in seculo illo existentiũ. De Dauid etiã, qui primus Rex à Deo approbatus fuit, cui etiam fuit facta

Augustin. de verb. Dom.

Humilitas inter virtutes sanctorũ primas tenet.

Gen. 12. & 17.

Abrahæ humilitas.

Moyses ꝑ̃ mitis & humilis.

Num. 12. a. 3

Dauid hũ militas.

facta repromissio Christi de semine suo vẽturi, legitur Deo dixisse: Quis ego sum Domine Deus meus, aut quæ domus mea, quia adduxisti me hucusq3. 2. Reg. 7. In quibus verbis notatur magna humilitas ipsius Dauid, qui etiã postquam accepisset à Deo regnum, quod iam pacificè possidebat, & per multa & magna bella, & de omnibus aduersariis & vicinis regibus triumphum habuisset. Cũ iis tamen & aliis magnis prosperitatibus non solùm seipsum, sed etiam totam domũ suam vilificabat, dicendo: Quis ego sum, & quę domus mea, &c. quasi dicat, nihil sum & domus mea, quod ad magnam humilitatem pertinet. Nam vt ait Bernardus: Non est magnum esse humilem in abiectione, magna prorsus & rara virtus est humilitas honorata. In nouo autem testamento redemptor & magister noster Christus, à quo omnis gratia & virtus deriuatur, suis discipulis dicebat: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Matthæi 11. Rationabile igitur est, quòd in beata Virgine, quę Christum plenum gratia & veritate cõcipere meruit virtus humilitatis præcipuè, viguisset. Et ideo in Cãtico proprio dicebat: Quia respexit humilitatẽ ancillæ suæ. Circa quod notandum, quòd solùm de humilitate sua fecit mentionem, quæ est fundamentum virtutum, vt dictum est, non autem de virtutibus aliis ædificatis super huiusmodi fundamentũ, licet omnes plenè habuisset, quæ gracia plena per Angelum testatur fuisse. Ratio autẽ, quare de aliis virtutibus non fecit mentionem, nisi de sola humilitate talis est. Nam ad virtutem humilitatis propriè pertinet nõ magna de seipso sentire, sed credere & pronunciare se omnibus viliorem, prout in gradibus humilitatis in regula beati Benedicti contentis habetur. Vnde de hoc quod beata Virgo profitebatur se habere humilitatem, nõ sequitur, quòd haberet virtutes, sed solùm fundamẽtum virtutum, quasi dicat, solam capacitatem habeo ad virtutes superædificandas, etiam si superiora ædificia virtutum in me non assint. Et notãdum, quòd virtutes beatæ Virginis considerãdę sunt esse heroicę, scilicet, quasi diuinæ, de quibus Philosophus tractat in 7. Ethicorũ. Ad cuius declarationem attende, quòd secũdum August. de moribus Ecclesiæ, cui sententiæ antiqui Philosophi concordant: virtutes quadrupliciter considerantur. Vno modo, prout sunt politicę, & sic pertinent ad homines, in quantum rectè se habẽt in rebus humanis gerendis, & de istis virtutibus Philosophi cõmuniter tractant. Alio verò modo considerandæ sunt virtutes, vt exemplares, & sic pertinẽt ad Deum, in quo præexistunt omnium rerum perfectiones, & per consequens perfectiones virtutum, & de istis exemplaribus virtutibus intelli-

2. Reg. 7. c. 18.

Bernardus.

Christi humilitas.

Matth. 11. d. 29.

Luc. 1. c. 48

Beata Virgo licet omnes virtutes habuisset de humilitate gloriatur.

Benedictus in regula.

Beata virginis virtutes sunt heroicæ, nempè quasi diuinæ.

Aristot. 7. Ethic.

August. de moribus Eccles.

Virtutes quadrupliciter considerantur.

Primo modo politica in hominibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

intelligendæ sunt omnes virtutes, quæ in sacris scripturis Deo attribuuntur, vt misericordia & iustitia, & huiusmodi. Inter quas virtutes, scilicet politicas & exemplares, quæ sunt quasi in extremis positæ, quædam mediæ interponuntur, quarũ quædam dicuntur virtutes purgatoriæ, quæ pertinent ad illos, qui virtutes politicas trascendẽtes, in similitudinem diuinarum virtutum conantur tendere. Alio etiam modo numerantur virtutes, quę dicuntur purgati animi, & pertinent ad illos, qui iam diuinam similitudinem, in huiusmodi virtutibus quodammodo assequuntur, quantum in hac vita possibile est: & ideo à Philosophis vocantur virtutes heroicę, scilicet diuinæ. De qua distinctione virtutum quadruplici, ad plenum habebis in 1.2. quæst. 61. Quòd autẽ virtutes beatæ Virginis considerandæ sint esse heroicę, patet ex sua prima responsione ad Angelum salutantem, in qua dixit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco. Si enim sensum horum verborum diligenter scrutatus fueris, manifestè reperies, quòd eius virginitas heroica consideranda est, & non politica seu purgatoria. Nõ enim dixit: Quomodo fiet istud, quoniam virginitatem voui, nec dixit: Virginitatis propositum firmiter habui vel habeo, sed dixit: Quoniam virũ non cognosco, quod non includit votum, nec propositum virginitatis: sunt enim multæ virgines, quæ nunquam cognouerũt virum, & tamen non vouerunt virginitatem, nec habent eam in proposito. Similiter licet verissimum est, quòd nũquam virum cognouit, tamen prædicta verba non sunt intelligenda, prout primo modo sonant, scilicet, quòd beata virgo solùm testabatur de se, quòd nunquam virum cognouerat, quia sic responsio sua in nullo satisfaceret Angelo, nec proposito correspondere t. Sunt enim multæ virgines, quæ nunquam virum cognouerunt, & tamen nec tales postea concipiunt & pariunt. Vnde vt prędicta verba proposito correspondeant seu aliquam vim habeant respõsionis, oportet vt sic intelligantur, scilicet virum non cognoui, id est concupiscentias carnales nedum non habeo seu propono, vel voui non habere, nec etiã passiones reprimo, seu terrena despicio, quòd pertinet ad virtutem purgatoriam, sed etiã eas penitus nescio, & totaliter ignoro, quę est altior & perfectior virginitas, quàm virginitatis propositum habere, seu virginitatem vouere: propriè enim, hoc pertinet ad virginitatẽ purgati animi, scilicet heroicam, nõ autem ad politicam seu purgatoriam. Quibus prænotatis, ad tollendas tuas admirationes procedendum est. Et primo ad primã dicendum, quòd gesta & facta beatę virginis, quæ indubiè maxima fuerunt, in nouo tamen testamento

Secũdo modo sunt exẽplares, in Deo.

Tertio virtutes purgatoriè.

Quarto modo virtutes purgati animi, quæ vocantur heroica.

S. Tho. 1.2. q. 61. Virginis virtutes heroicæ.

Luc. 1. d. 34.

Quomodo intelligatur Virum non cognosco.

Virginitas in Deipara Heroica.

Notanda expositio.

Heroica B. Mariæ virginitas.

Responditur ad primam admirationem.

stamento penitus subticentur, nisi ea tantum, quæ sunt à nobis necessario credenda explicitè, sicut eius virginitas & maternitas Christi, ista exprimuntur in Euangelio, & in symbolis fidei nobis proponuntur, tanquam necessario explicitè credenda. Similiter & eius humilitas exprimitur cùm dicitur: Respexit humilitatem ancillæ suæ. Vnde ex hoc possumus rationem sumere de iis quę admiraris, scilicet quo modo cætera gesta virtuosissima, & facta beatæ virginis in scripturis Canonicis subticentur. Nam hoc fuit ratione suæ humilitatis: humilitas enim summa & heroica, ad quam soli perfectissimi attingunt, quã ipsa beata virgo cõsequuta est, nõ patitur suas laudes audire, nec in eis delectatur, sed potius compungitur, eo quod nõ credit de se magna, quod patet per rationem sumptam ab opposito. Nã sicut arrogans intimo cordis sui affectu credit se omnibus sanctiorem, vt habetur in Euãgelio Lucę 18. de Pharisæo ascendente in templum, qui se arroganter commendans cæteros spernebat. Sic eius oppositum dicendum est de verò humili, scilicet, quòd opinetur se omnibus viliorem. Humilis autem heroicus supra hoc transcendit vsque ad hoc, quòd in fugam laudantiũ tendat, quasi tædium habeat audiendo cõmendationes proprias: & ideo in sacris scripturis noui testamẽti non leguntur commendationes beatę Virginis, nisi tãtum supradictæ, quæ à nobis de necessitate credendæ sunt, humilitas eius etiam exprimitur, vt ex ea possimus sumere rationem, quare laudes eius in scripturis sacris subticentur, vt dictum est. Vnde cõceptio vel natiuitas seu mors ipsius, in quibus magna miracula contigisse pie credi debet, nõ narrãtur in scripturis canonicis, ne ex tali narratione ipsi virgini gloriosæ, quæ tunc in humanis viuebat, & ea quæ in sacris eloquiis scribebantur, eam non latebant, fastidium seu tædium generarent ratione prędicta. Conceptio tamen & natiuitas Baptistę, & huiusmodi narrantur in Euangelio, eo quod in Propheticis scripturis antiqui testamenti de præcursore Christi expressè agitur, vt Isa. 40. & Malach. 3. & in aliis locis, & sic oportebat, quòd scripturarum impletionem de ipsis Euangelista restaretur: nec etiã de Ioãne, licet sanctissimo, est necessario credendum, quòd ad gradum humilitatis heroicę, sicut beata virgo attigisset.

Maternitas cum virginitate exprimũtur in nouo testamento, de Maria cæteris virtutibꝰ omissis. Luc. 1. c. 48.

Virginis facta subticentur ratione eius humilitatis.

Ratio incontrarium de arrogante. Lucæ 18. b. 10.

Vere humilis tadiũ habet cum proprias cõmendationes audit.

Humilitas virginis, quare magis exprimitur quàm aliæ virtutes.

Conceptio & natiuitas Baptistæ, quare magis narratur, quàm virginis.

Isa. 40. a. 3. Mala. 3. a. 1.

CAPITVLVM III.

In quo discipulus arguit cõtra quædam quæ in precedenti capitulo à magistro fuerant tradita, ad quę in eodem magister respondet, & tollit primam admirationem.

DISCIPVLVS.

LIcet dulcia faucibꝰ meis sint eloquia tua, adhuc tamẽ desidero amplius informari de iis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ circa admirationem meam proposuisti. Dixisti enim, quòd humilitas heroica non patitur sine fastidio seu tædio laudē suam audire, quod aqud me est mirabile. Deus enim, cuius virtutes excedunt heroicas, sunt enim exemplares, vt tu doces: vidimus tamen per sacras scripturas debere laudari. Dicit enim Psal. Sacrificium laudis honorificabit me. & alibi. Semper laus eius in ore meo. Idem enim Psalmista etiam semper hortatur homines ad Dei laudem, cùm dicit: Laudate Dominum omnes gentes. Laudate pueri Dominum, & huiusmodi. Quomodo ergo Deum laudamus debitè & meritoriè, cuius humilitas est summa & exemplaris, qui cùm esset Deus infinitus & immortalis, humiliauit tamen semetipsum formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. ad Philip. penſ. 2. Si enim Deo cuius humilitas est immensa, & ineffabilis, laus tamen vocalis ei placet, qui etiam corda hominis scrutatur, in quibus vera & potissima laus consistit, & qui ex suis laudibus ab hominibus prolatis nō potest ad meliora prouocari, cùm sit immutabilis & optimus, quo non est dare melius, neque æquale: quomodo ergo de beata Virgine non fuerunt laudes in sacris scripturis proferendæ, cuius perfectiones seu virtutes quantumcunque magnæ, & inter puras creaturas maximæ, sempertamē citra perfectiones Christi sunt stimandæ. Item ipsa Virgo gloriosa seipsam legitur commendasse: ipsa enim dicit de seipsa: Respexit humilitatem ancillæ suæ. quod ad magnam laudem pertinet, cùm humilitas, prout tu dixisti, sit fundamentum omnium virtutum. Itē dicis, quòd oportebat, quædam gesta Baptistæ in Euangelio narrari, vt impletio eorum, quę in Propheticis scripturis de precursore Christi prenunciata fuerunt, testaretur impletio, quod dictū mirabile est in oculis meis. Nunquid dicendum est de beata Virgine, quòd nihil fuit prenosticatū in Propheticis eloquiis, sicut de Baptista? Absit. De ipsa enim legitur Isa. 7. Ecce Virgo concipiet. Et egredietur virga de radice Iesse. Isaię 11. & quamplurima, quę in libro Canticorum de sponsa dicuntur precipua, de ipsa precipuè intelliguntur: & ideo pari ratione & fortiori impletio eorum, quę de ipsa benedicta prenunciata fuerant antiquitus, in nouo testamento testari debuissent, fuisse impleta ea ratione qua de Baptista per te supradictum est, placeat ergo de istis me amplius illuminare.

Ipsa virgo se ipsam ab humilitate commendauit.

Prophetie de Virgine.

Psal. 49. d. 23.
Psal. 33. a. 1.
Psa. 116. a. 1.
Psal. 112. a. 1.
Isai. 7. c. 14.
Isa. 11. a. 1.

Cùm Christi humilitas omnibus excellentior sit, quare laudari vult. & Virginis laudes silentio præteriri voluit in sacra scriptura.

Philip. 2. a. 7

MAGISTER. Circa hoc quod obiicis de laude Dei, quę vocaliter facta in scripturis commendatur, scire debes, quòd licet Deus, quātum ad eius essentiam, quę incomprehensibilis est à nobis & ineffabilis, maior est enim

Eccles. 43. d. 33. enim omni laude, vt Eccles. 43. Similiter & laudum nostrarum, sicut nec bonorum nostrorum

Psal. 15. a. 2. non indiget, vt in Psalmo, nec per ipsas laudes ipsi aliquid de nouo innotescat, nec acrescere possit: Omnia enim nuda & aperta sunt ante oculos eius. Hebræo. 4. Laus tamen eius etiam

Heb. 4. d. 13 *Diuina laus nobis multū vtilis & multa cōmoda adfert, secus est de laude puri hominis.* vocalis est per vtilis nobis ad multa, cùm vt nosmetipsos, similiter & alios audientes, ad eius reuerētiam inducamus nostros affectus, & etiam audientium in Deum excitantes. Vnde cùm dixisset Psalm. Semper laus eius in ore meo. Subdit: Audiant māsueti & lętentur, tum ad retrahendum affectus nostros & audientium ab iis quæ sunt contra

Isa. 48. b. 9. Deum. Vnde Isa. 48. Laude mea refrenabote, nè intereas. Et sic de laude Dei nullum inconueniens sequitur, sed cōmoda spiritualia, vt prædicta & multa alia quæ inde sequuntur: secus est de laude hominis puri etiam perfectissimi, qui summam humilitatem heroicam consequutus est, qui dum in hac vita existit, & fragilitatem humanam perfectè cognoscit, & perfectionem diuinam quātum possibile est in hac vita apprehendit, laudes proprias audire non patitur, vt de beata Virgine supra dictum est.

Ad secūdū. Humilitas sine alia virtute non est commēdanda. Ad secundum verò, quòd obiicis de illo verbo. Respexit humilitatem ancillæ suæ. Ex quo infers, quòd ipsa beata Virgo saltem seipsam de virtute humilitatis laudauit: dicēdum, quòd humilitas absque alia virtute nō est commendanda seu laudanda vt integra virtus. Sicut enim fundamentum in ædificio corporali parum vel nihil valet, nisi addatur aliquid super ædificatum: sic sentiendum est de humilitate, quæ fundamētum est virtutum, vt dictum est supra, quam nisi aliæ virtutes superædificentur, humilitas sola modica, seu nulla laude est digna: & ideo beata Virgo, in qua erat plenitudo gratię & per consequens virtutum, solam humilitatem testatur se habere, non autem alias virtutes superædificatas, quas indubiè habuit, cùm plena gratiæ fuit. Et circa prædictum verbum vlterius notandū est, quòd humilitatem illam, quam beata Virgo se fatetur habere innuit, esse remunerandam non ex condignitate seu congruentia ipsius humilitatis, sed solùm ex acceptatione diuina. Dixit enim: Respexit humilitatē ancillæ suę, quasi dicat, humilitas mea non ex se ipsa digna fuit remuneratione, sed quia Deus eam respexit, idest acceptauit, eo modo quo dicitur Genes. 4. Respexit Dominus ad Abel & ad munus suum: & ideo in prædictis verbis bene intellectis beata Virgo potius commēdat acceptationem diuinam, quàm humilitatē suam. Ad tertium verò, quod obiicis, dicens, quòd de beata Virgine debuisset testari in nouo testamento fuisse impleta, ea quę antiquitus fuerunt prenunciata:

Quomodo beata Virgo humilitatē suam commendet.

Luc. 1. c. 48.

Gen. 4. a. 4.

Ad tertiū. Quare omnia, qua de Virgine ab antiquis fuerunt prophetata ab Apostolis non recitantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pari ratione & fortiori, sicut de Ioanne Baptista fuerunt in Euãgelio tradita ea, quæ de eo prænunciata fuerunt. Dicendum, quòd illa, quæ in veteri testamento expressè de beata Virgine fuerunt tradita, vt est Virginitas cũ cõceptu & partu, Isa.7. Similiter, & quòd esset de radice Iesse, & de stirpe Dauid, vt Isa.11. Ista similiter traduntur expressè in nouo testamento, vbi eius Virginitas & maternitas Christi & descensus Christi de genere Dauid expressè traduntur. Cætera verò virtuosissima, quæ in veteri testamento nõ expressè, sed figuratiuè, seu enigmaticè traduntur de pertinentibus ad ipsam, vt in Canticis canticorum & similibus, subticentur seu prætermittuntur in nouo testamẽto, eo quod Apostoli & Euangelistæ fuerunt ei contemporanei, & cognoscebant, quòd summa humilitas sua de talibus attrẽdiaretur narrationibus, vt dictum est. Postremi verò, qui post Apostolos & alios contemporaneos scripserunt, quamplurima gloriosa & mirifica tradiderunt de ea, puta quòd iam in cælo est assumpta, & similia, quæ ad laudem Dei & exemplũ salutiferum aliorum narrantur grata & acceptabilia sunt.

Isa.7.c.14.

Isa.11.c.1.

CAPITVLVM IIII.

In quo discipulus repetit secũdam suam admirationem, ad quam magister respondet in eodem eam soluens. In quo capitulo, quædam declarantur pertinentia ad genealogiam Christi Matth.1. contentam.

DISCIPVLVS.

De secunda admiratione, quæ duplex est petit discipulus informari.

SVfficiunt mihi prædicta ad mei primam admirationem tollendam: sed peto vt procedas ad secundam, sub qua duplicem admirationem tibi proposui, quarũ vna fuit de hoc, quod Ioseph in Euangelio exprimitur fuisse de domo Dauid, de beata tamen Virgine non exprimitur sic. Ad quam admirationem tollendam sufficiunt mihi supradicta. Nam eam esse de domo Dauid est quoddam excellẽs, quod humilitas summa seu heroica, quam beata Virgo in hac vita attigit non patiebatur audire. Idcirco fuit in Euangelio non expressè traditum, licet tacitè intelligatur. In hoc enim, quod dicitur Matt.1. Ex qua scilicet Maria natus est Iesus, qui vocatur Christus. Et in principio huius capitu. cùm legitur de Christo, quòd est filius Dauid, necesse sequitur, quòd Maria, per quam Christus secundum carnem immediatè descendit sit de domo Dauid, presuppositio, quòd Maria concepit non ex virili semine sed ex virtute Spiritus sancti, prout expressè traditur à Matt. eodem capit. vbi dicitur: Quod enim

Satisimellt gitur Mariam esse de domo Dauid, licet nõ exprimatur.

Matt.1.c.16

Matth.1. d.20.

enim in ea natum est, ex Spiritu sancto est. sed hoc intelligitur argumentatiuè nõ expressè, ratione supradicta: & licet de hac admiratione sim satisfactus, adhuc remanet mihi secunda in hoc loco, scilicet, cur Matthæus Euangelista genealogizauit Ioseph, de quo Christus nullo modo descendit, neque eius genealogia facit ad genealogiam Christi, & tamen prætermisit genealogiã Virginis, in qua fundamentũ totius genealogiæ Christi à Dauid descendente consistit, & de hoc peto à te plane doceri.

Secunda admiratio.

Quare ponitur Ioseph, genealogia & non Virginis.

Glossa.

MAGISTER. Admiratio enim tua rationabilis est: in glossa enim nostra super hunc locum sic dicitur: Quid ad Christũ generatio ex Dauid deducta ad Ioseph, cùm Christus non ex semine Ioseph sit. & licet huic quæstioni seu admirationi in eadem glossa respondetur, quòd nõ est consuetudo scripturarum, vt ordo mulierum in generationibus texatur, hoc tamen non videtur valere, eius enim cõtrarium inuenitur in scripturis. Nam 1. Paralip. 2. in genealogia Iesse interponuntur mulieres, scilicet Saruia & Abigail, à quibus consequenter ipsa genealogia texitur, vt ibidem patet: qua ratione & aliis quibusdam, quæ hic causa breuitatis ommittuntur, solutio prædictæ glossæ, quam multi expositores sequũtur, ad tuam admirationem tollendã non sufficit, sed super hoc videtur vlteriusaliquid dicendum. Ad cuius euidentiam præsupponendũ est, quòd filius prout in paternis bonis succedit, multipliciter possit dici, & quantum ad propositum spectat dupliciter. Primo modo. Dicitur enim filius secundum veram generationem naturalem, secundum quam de substantia patris filius generatur: qui quidem filius isto modo genitus plerunq; succedit patri tã in bonis naturalibus corporis, vt in bona habitudine seu cõplexione, vt de gigantibus legitur Gen.6. quã etiã in bonis animæ, plerunq; enim secundum naturalem inclinationem, quæ prout aliquod corpus indiuiduum est tali animæ proportionatum, sequuntur aliquę virtutes naturaliter secundum inclinationem, & aptitudinem, prout in 1.2. quæstio.63. & in talibus filij naturales sæpe succedunt parentibus. Vnde Cassiodorus in quadam epistola. Laudabilis vena, suam seruat originem. Secundo modo dicitur filius alicuius etiam ille, quem nõ genuit naturaliter modo prædicto, sed tantum secundum formam publicam & communem populi existimationẽ dicitur talis patris filius, quod contingit cùm vxor parit filium, quẽ latẽter nõ ex marito habuit, sed sed ex alio viro, reputatur tamẽ in populo sine cõtradictione fui mariti filius, qui quidẽ filius putatiuus, licet in bonis naturalibus nos habeat naturaliter succedere tali patri ficto, succedit tamen sibi ciuiliter, non solùm

1. Paralip. 2. b.16.

Quomodo aliquæ mulieris in genealogiis ponuntur contra Glossam

Filius dupliciter dicitur prout in paternis bonis succedit.

Primo modo.

Gen.6.a.4.

Filius naturalis patri similis plerunq; in moribus.

12.q.63.

Cassiodorus.

Quomodo filius putatiuus succedit patri nec dã in diuitiis sed in nobilitate, &c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in bonis fortunæ, quæ sunt minora vt in diuitiis, sed etiam in nobilitate seu generis claritudine, quę magna & desiderabilia bona sunt apud magnanimos quàm diuitiæ, vt in 1.2. quæst. 2. articu. 2. quæ quidē successio patet per iura ciuilia seu communem gentium consuetudinem. Quibus præsuppositis sit tibi in proposito. Prima conclusio, quòd per scrutinium scripturarum, de genealogia Christi loquentium, patet, quòd Christus habuit esse filius Dauid & Abraham secundū veram generationem naturalē primo modo dictam. Legitur enim Gen. 22. Abrahę fuisse dictum: Et benedicētur in semine tuo omnes gentes terræ. quòd ad Galat. 3. exponitur de Christo. Similiter & de Dauid dicitur in Psalmo: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Vtraque enim prædicta verba nō verè dicerentur de filio putatiuo, scilicet, qui tantum secūdum publicam famā erat alicuius filius: talis enim non diceretur de semine eius nec de fructu ventris sui, vt est manifestum. Secunda verò conclusio sit ista, quòd descensus Christi ab Abrahā & Dauid secundum naturalem generationem sufficienter traditur, quantum ad fideles Euāgelium firmiter recipientes per intellectum in primo titulo sui Euangelij, dicentem: Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham. Etiam si Matth. de genealogia Christi nihil amplius seu extensius tradidisset, quod sic patet. Nam ex solis istis verbis manifestè testatur Euangelista Iesum Christū à Dauid & ab Abraham per veram generationem naturalē descendisse, quod est sufficiens testimonium apud fideles, veritatem Euangelij indubiè recipiētes. Licet etiam filius dicatur ille, qui tantum secūdum famā publicam est filius, vt dicitur in secundo præsuppositō supradicto, generari tamen seu generatio nunquam dicitur nisi de filio naturaliter generato. Vnde cùm dicit: Liber generationis Iesu Christi, manifestū est, quòd loquitur de genealogia, quæ est per viam generationis, non autem de illa genealogia, quæ secundum famam tantum est. Si autem cōtra hoc dicas, quòd licet apud fideles prædictus titulus sufficiat, apud infideles tamen, Euangeliū non recipientes, non solū titulus Matth. sed etiā tota genealogia Christi per Matt. cō sequenter tradita non sufficit ad probandū eis, quòd Christus à Dauid & ab Abraham descēdit. Tales enim, cū sint à fide Euāgeliorū alieni, totam illā lineam negarent, nisi fortè Hebræi, qui nō autoritate Euangelij, sed autoritate veteris testamenti, aliquā partem genealogię Matthæi habent recipere, scilicet vsque ad Zorobabel, & huiusmodi, & non vltra: nam apud eos de cæteris autentica historia non habetur. Vnde sicut apud infideles non sufficit illa narratio extensa, quę in

S. Tho. 1.2. art. 2. q. 2.

Prima conclusio.

Gene. 22. d. 18.

Gala. 3. b. 8.

Psal. 131. c. 11

Secunda cō clusio.

Matth. 1. a. 1

Partē genealogiæ, quam scribæ recipiūt Matt. Iudei &c. apud quos à tempore Zorobabel historia autentica non habetur.

in Euāgelio de genealogia Christi traditur ad verā genealogiā eius naturalem ostēndam, sic apud fideles sola verba tituli Matth. sufficiunt ad hoc fundandum. Vnde Augu. cōtra Faustū, Christum non esse filium Dauid asserentē, eo quod nō ex Ioseph cōceptus est, ad quē seriē genealogię Matth. producit, sic ait: Sic ergo nos credimus etiam Mariā fuisse in cognatione Dauid, quia in scripturis credimus, quę vtrūque dicūt, scilicet Christū ex semine Dauid esse secundū carnē, & eius matrem Mariā virginem esse. Hæc Aug. Tertia cōclusio, quòd conueniēs fuit vt Christus etiā secūdum publicā famam, secundum quā filius Ioseph putabatur, à Dauid descēdere crederetur, & vt talis descensus, licet putatiuus in Euāgeliis traderetur: quod sic probatur. Nā hoc fuit cōueniens ad fideliū, in communi Christū suo tempore recipientiū, ordinatam instructionē. Nā cognitio fidei cōmuniter in hominibus oportuit, vt ab imperfectō ad perfectum procederet, vt in 2.2. q. 1. artic. 7. Et ideo Christus primò fuit cognitus etiā apud electos sub ratione hominis saluatoris in cōmuni, quā cognoscererur esse Deus & homo. In prima enim vocatione Apostolorū Ioā. 1. Andręas dicebat: Inuenimꝰ Messiā, idest Christū, quod est nomē cōmune aliis multis. Vnde in Psal. Nolite tangere Christos meos. sed postea Matth. 16. Christo interrogante suos discipulos: Vos quē me esse dicitis. Petrus respondit: Tu es Christus filius Dei viui. Ex quo patet, quòd prius sequebātur ipsum tanquā Christum, antequā cognoscerēt eius deitatem, vlterius etiā Apostolis, tanquam minus plenè informatis de idētitate diuinitatis in patre & filio eisdē dicebat. Ioā. 14. Tanto tēpore vobiscū sum, & non cognouistis me? qui videt me, videt & patrem meū, &c. Similiter & pari ratione Christus prius fuit cognitus, quasi esset filius Ioseph, quā cognoscerētur esse, sine patre in terris, vnde non solū apud emulos, qui Christum spernentes dicebant: Nonne filius fabri est? Matt. 13. sed etiam apud discipulos simplices & cognatos communiter filius Ioseph putabatur, antequā mysterium virginitatis Mariæ esset apud eos cognitum. Euangelista enim in persona talium dicebat. Luc. 2. Non cognouerunt parentes eius, nec solùm hoc, sed etiā Nathanael, qui secundum glos. peritissimus scripturarum erat cùm audiuit à Philippo Ioan. 1. Quem scripsit Moyses in lege & Prophetis, inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth. non fuit admiratus de hoc quod Christus esset filius Ioseph, sed de hoc quod à Nazareth esset. Dixit enim ibi: A Nazareth potest aliquid boni esse? nō enim dixit, nō potest esse filius Ioseph, cùm adhuc deitatē Christi non cognoscebat, sed de loco Nazareth admirabatur.

Tertia conclusio. Christus prius cognitus sub ratione Saluatoris, quàm cognosceretur esse Deus.

Messias prius cognitus est filius Ioseph. quā cognosceretur esse sine patre in terris.

August. contra Faust. i.

S. Tho. 2.2. q. 1. art. 7.

Ioan. 1. f. 41.

Pf. 104. b. 15

Mat. 16. c. 15

Luc. 2. f. 48

Ioan. 1. g. 45

Ioā. 14. a. 9.

Mat. 13. g. 55

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Bethleē enim apud eos spectabatur Messias, secūdum illud Mich.5. Et tu Bethleem terra Iuda. Et quod amplius est, ipsa eadem beata Virgo, huius mysterij diuini super omnes conscia, istum modum loquendi obseruabat, dicens: Ego & pater tuus dolētes quærebamus te. Luc.2. Ex quibus habetur, quòd ad instructionem fidelium in communi, qui Christum in mundo venientem receperunt conueniēs modus fuit vt eis præsentaretur Christus prius sub ratione Messiæ filij Dauid, sine reuelatione mysterij deitatis suæ & virginitatis matris, quā quod eis à principio omnia ista archana reuelarentur. Sic enim processerunt ab imperfecto ad perfectū, qui est modus hominibus in communi connaturalis. Fuit etiam iste modus conueniens ad refutandos infideles, præcipuè Hebræos, qui ex stirpe Dauid tantùm saluatorem expectabant. Si enim tales rationabiliter ignorassent Christum à Dauid descēdisse, præsertim cùm communis fama & populi estimatio testaretur oppositum, tunc tales reddentur excusabiles. Non enim ipsi tenebantur cognoscere veram generationem naturalem Christi, secūdum quam à Dauid descendit, talis enim generatio, à longissimo tempore descendens, non est cognoscibilis, nisi per diuinam reuelationem. Conueniēs igitur modus fuit, vt Christus secundum publicam famam à Dauid descendisse in Euangelio traderetur, vt sic ipsum recipere refutantes, saltē sub ratione saluatoris in cōmuni inexcusabiles essent, Christus enim intēdebat inobedientes in excusabiles reddere, vt habetur Ioā.9. Et ista sufficiant tibi ad præsens pro tua admiratione tollenda. Si tamen vis de prædictis, & de alia genealogia Christi, quæ traditur Lucæ 3. quæ non est naturalis neq; putatiua, sed adoptiua, vide in quadam additione supra capitulū Matth. prædictum, vbi de his plenè poteris informari.

Mich.5.a.2.

Luc.2.g.48

Conueniens fuit Messiā prius mūdo præsentari sub ratione Messiæ in communi, quā in principio omnia mysteria snæ incarnatio nis manifestari. Nota causam.

Ioā.9.g.40

Luc.3.e.23.

Vide additionem Burgen. super Matt.c.1.

CAPITVLVM V.

In quo discipulus repetit suam tertiam admirationem, ad quam magister ibidem respondet.

DISCIPVLVS.

SVfficiūt mihi ad præsens ista, quę circa genealogiam Christi à Matthæo traditam declarasti, & licet de genealogia à Luca tradita, quæ valde diuersa est ab illa, quam Matthæus tradit, quia tamen me remittis ad additionem tuam, ad præsens ōmitto vlterius de hoc quærere, proponens ad illam additionem recurrere. Peto tamen à te vt ad tertiam meam admirationem procedas tollēdam, valde enim animum meū pulsat: scilicet quomodo Christus, qui non ad legē soluendam, sed adimplendā venit, vt Mat.5. sanctissimā matrē suam quā summè honorasset, vocādo eam matrem, hoc tamen præter mittens solummodo mulierem eam

Tertia admiratio.

Mat.5.b.17.

Nusquā legitur Christum vocasse Virginem Mariā matrem.

Luc.7.f.37.

Præceptū de honorandis parentibus obseruauit Christus.

Luc.2.g.51.

Deut.21. t.18.

Quare Christus non vocabat Deiparam matrem.

Aristot.8. Ethic.

Nomen paternitatis, vel maternitatis, quomodo important excellētiam.

eam legitur vocasse, vt supra in capitulo per me allegatis patet. Mulier autem est nomen commune pertinens ad mulierem quantumcunque etiam peccatricem. Vnde Lucæ 7. Ecce mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix.

MAGISTER. Quòd autem Christus obseruasset præceptum de honoratione parentum, nō solùm erga matrem, quę erat vera & sancta parens, sed etiam erga Ioseph, qui erat parens secūdum publicam famam tantum, manifestum est. Legitur enim Lucæ 2. de Christo: Et erat subditus illis. in tali enim subiectione principaliter consistit honor parentum. Vnde Deute.21. de filio contumace & proteruo legitur, quòd non audiuit vocē patris nec matris. Vnde per locum ab oppositis: filius ille verè honorat parentes, qui est omnino subditus illis. Ratio autem, quare nō vocabat suam beatam matrem, nisi nomine mulieris tātum, potest assignari conformiter ad prædicta. Nam secundum Philosophum in 8. Ethicorum, homines qui volunt honorari, testificationem suæ excellentiæ quærunt, ad humilitatem autem beatæ Virginis heroicā, de qua supra diximus, non pertinebat quærere testimonium suę excellentiæ præsertim respectu Christi. Nomen enim paternitatis, vel maternitatis nō importat excellētiam, nisi respectu filij illius patris seu matris: manifestum est autem, quòd humilitati Virginis gloriosæ nullo modo placeret, quòd vocaretur tali nomine quod ipsius excellentiam sonaret respectu filij sui, scilicet veri Dei, sed potius vocari tali nomine quod magnam excellentiam filij respectu ipsius matris designaret. Vnde & ipsa angelo salutanti & prænuncianti ei, quòd erat paritura filium, cuius regni non esset finis, respondit: Ecce ancilla Domini. Ancilla enim est nomen non sonans excellētiam, sed potius defectum respectu Domini. Vnde Christus ista totaliter sciens, vt purè & plenè matri obediret vocabat eam illo nomine, quòd magis sibi placere sciebat.

Luc.1.d.38.

Ancillæ nomē quid importet.

CAPITVLVM VI.

In quo discipulus replicat contra responsionem magistri, ad quod magister sufficienter respondet: concludens ex supradictis, quòd magnam deuotionem oportet, vt habeant fideles circa Virginem gloriosam.

DISCIPVLVS.

SAtis essem contentus de responsione tua supra dicta, nisi propter vnum, quod videtur mihi tuæ responsioni obuiare, manifestum est enim, quòd de beata Virgine iam in cælo assumpta totus orbis terrarum in suis excellentiis & laudibus frequenter clamat: in tantum, quòd de ea possumus simpliciter dicere, quòd laudis eius plena est terra: non

Universidad de Deusto
Biblioteca

Infideles beatam Virginem summè laudant. Alchoranus vbi lex Mahometica cõtinetur.

nõ enim solùm honoratur & laudatur apud fideles, sed etiam apud infideles de singulari sanctitate commendatur. In illo enim libro qui dicitur Alchoranus, in quo prophana lex Mahometica continetur, memini me legisse, quòd in omnibus hominibus habuit aliquam potestatem Sathan, præterquam in Iesu & in matre eius. Ex quo constat, quòd etiam apud Sarracenos beata Virgo reputari dicitur sancta. In quodam etiã libello apocripho apud Hebræos, qui intitulatur: Liber generationis Iesu Nazareni, non tamen secundum Matthæum: in illo enim libello multa falsissima & absurda continentur cõtra Christum & eius discipulos, de beata tamen Virgine matre eius, quam falsissimè dicunt concipere ex adulterio, eo quod cũ esset desponsata Ioseph, ex quodam adulterio conceperat, ibidem continetur, quòd hoc factum fuerat ipsa omnino nesciẽte, quia erat mulier sancta, & in adulterium nunquam consensisset: & sic de ipsa verificatur, quod ipsa prædixit in suo Canti-

Sarraceni beatam Virginem sanctam prædicant.

Liber generationis Iesu Nazareni.

Luc.1.c.48. co: Beatam me dicent omnes generationes: non solùm enim generatio rectorum, scilicet fidelium, eam dicunt & prædicant beatissimam, sed etiam generatio praua & exasperans, scilicet Iudæorum & Sarracenorum, ipsam dicunt veriè esse sanctam, vt dictum est. Quæro igitur à te, vt mihi indices quomodo humi-

Quare Virgo non patitur laudari? quia in vita honor sibi displicebat.

tas beatæ Virginis patitur, quòd totus mundus in suis laudibus prorũpat, & ipsam super omnes creaturas glorificet, cùm in vita sua, vt dixeras omnia talia sibi displicebant, non enim videtur mihi, quòd tanta varietas circa beneplacitum beatæ Virginis possit contingere, nisi quia aut ignoratilla, quę in hoc seculo ad suum honorem & laudem frequentantur seu celebrantur, aut quia humilitatem, quam in hac vita habebat, quæ erat magna seu maxima virtus, vt per te dictum est, iã in illa vita, licet perfectiori non habet, aut quia honorationes istæ, quæ pro sua reuerentia fiunt, ipsi Virgini gloriosæ non placent, sicut nec aliàs placebant, quodlibet autem istorum videtur mihi valdè inconueniens: et ideo peto, vt aliquid circa hoc vlterius mihi declares.

Respõsio ad prædicta notanda.

MAGISTER. Nullo modo sentiendũ est, quòd beata Virgo, iam in cęlis assumpta & glorificata, ignoret ea quæ hîc fiũt in honore suo, nec quòd ei talia displiceant. In illo enim statu Deus erit omnia in omnibus 1. Corinth. 15. Vnde quilibet beatus omnia videt in Deo, præsertim, quæ ad suam beatitudinem, vel ad humanam salutem pertinent. Similiter in eodem statu, scilicet gloriæ, omnes beati cõformabunt voluntatem suam Deo, non solùm materialiter, sed etiam formaliter, vt in 1. 2. quæstione 19. Sed an virtutes mora-

1.Cor.15. d.19.

S. Tho.1.2. q.19.

An virtutes morales maneant in patria.

morales, de quibus est humilitas, maneant post hanc vitã, circa hoc diuersi diuersa senserũt. Quidam enim Philosophorũ antiquorum posuerunt, quòd virtutes morales, post hanc vitam non manent. Vnde & Philosophus in 4. Ethicho. dicit, quòd

Aristot.4. Ethic.

ridiculum est ponere in Angelis virtutes morales: homines autem beati assimulantur Angelis, vt habetur Matth. 22. Doctores tamen nostri de veritate magis illuminati tenent, quòd huiusmodi virtutes, quo ad aliquid manent, quoad aliquid non, vt

Prima opi-

Mat.22.c.31

Opinio Catholicorum.

Augustt. 14. de Trinit.

Augustt. in 14. de Trinitate: manent enim quoad ordinem rationis & vim appetitiuam, quæ erunt rectissimæ in iis, quæ ad illum statum pertinẽt, non autem manent quantum ad illud quod est in eis materiale, scilicet ad concupiscentias & delectationes ciborum, & huiusmodi refrenandas, nec etiam timores, nec audaciæ, circa pericula mortis, nec etiam distributiones, & communicationes rerum, quæ veniunt in vsum præsentis vitæ, in vita beata sunt: manet enim quãtum ad id quod est in eis formale, vt in 1.2. quæst. 67. Ex quibus in proposito circa humilitatem dicendum est, quòd humilitas in beata Virgine non manet post hanc vitam, quantum ad istum actum, qui est vilescere se ipsam, quod pertinet ad humilitatem huius vitæ, vt supra dictũ est: quilibet enim beatus, vidẽs se diuinę glorię participem, nul-

S. Tho. 1.2. q.67.

Humilitas Virginis, quomodo dicatur manere in patria.

lo modo potest se vilescere, quanto magis Virgo beata, quæ super omnes sanctos hac participatione gaudet: sed quantum ad hoc, quod est de ratione humilitatis, scilicet imis adhærere, prout Isidorus in libro ethimologiarum dicit, aliquid manet in patria, sicut enim Deus, vt in Psalm. licet in altis habitet, humilia tamen respicit. Sic & sancti, licet sint in gradu beatitudinis excelsi, sunt tamen humiles, imis in hac vita existentibus adhærendo, & pro eis Deum deprecantur. Vnde de beata Virgine sentiendum est, quòd sicut in hac vita cognoscẽs defectum naturæ humanæ, maximam humilitatem habuit, seipsam vilificando, & ancillam (cum esset maxima Regina) se reputando: sic in statu gloriæ maximam humilitatem habet inter cæteros beatos circa Christum, in adhærendo imis, scilicet peccatoribus in hac vita contritis, & de suis præcibus deuotè confidentibus: & ideo tenẽdum est, quòd sibi placẽt orationes humilium, pro quibus etiam continuè Deũ interpellat. Ex quibus bene consideratis excitari debet magna deuotio in quolibet fideli erga venerationem & obsequium Virginis glorioſę: prudẽtes viri tali Domino consueuerunt prompta mente obsequia pręstare, quem estimant seu credũt esse promptius paratum ad eorũ petitiones audiẽdas, & eis subueniẽdo in suis necessitatib⁹ simi-

Isidor libr. Æthimo.

Psal.112.

Maxima humilitas Virginis atque vitã sanctorum erga peccatores, pro eis intercedendo.

Peccatorum maxima erga Virginẽ fiducia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

similiter hoc est credendum esse in ipsa Virgine gloriosa ratione suæ humilitatis beatæ: quoniam quotidie in Ecclesia experitur, quòd respicit orationes humilium, & nõ spernit preces eorum. Vnde te exhortor discipule, quòd ad eam recurras, laudẽ eius semper habens in ore tuo, & eã fideliter in necessitatibus inuocando: nunquam enim, vt
Bernardus. ait Bernardus in quodam sermone ipsam fideliter inuocatam reperies defuisse.

CAPITVLVM VII.

In quo discipulus ponit quandam aliam admirationem, quę videtur sibi circa hoc quod non legitur ipsam visitasse sepulchrum Christi, sicut de mulieribus, & de quibusdam Apostolis legitur, ad quod ibidem a magistro respondetur.

DISCIPVLVS.

QVam dulcia faucibus meis eloquia tua, & quia à mãdatis tuis dulcissimis intellexi, vt meam deuotionem ad Virginem gloriosam dirigam, tota mẽte, Deo dante, hoc sequi intendo. Sed adhuc volo à te de quibusdam ad ipsam Virginem gloriosam pertinentibus illuminari, & specialiter, circa ea quæ tẽpore resurrectionis Christi gesta sunt. Circa quæ primo in corde meo versatur quædam admiratio, quæ talis est. Existimo enim, quòd nullus sanę mentis, qui fidem Catholicam corde & ore profitetur, dubitare habet,

Quare beata virgo nõ visitauit sepulchrũ cũ cæteris deuotis mulieribus.

quòd Virgo gloriosa filio suo Christo, quem concepit, & suis sacris visceribus portauit, & cuius vbera suxit, deuotior fuit, quàm cæteri sancti quicunque sint. Sed video quòd signa suæ deuotionis erga Christum hoc non ostendunt, præsertim post passionem suam & tempore suæ resurrectionis. Legimus enim, quòd mulieres quę Christum sequebãtur, & specialiter Magdalena, post passionem monumentum Christi visitare frequentabat, & ei obsequia sibi possibilia offerebat: discipuli etiã, licet nõ dum ita firmiter credentes mysteria passionis & resurrectionis, sibi aliàs à Christo prænosticata, auisati tamẽ aliqualiter à mulieribus de Christi resurrectione, tunc ipsi cum magno feruore ad ipsum sepulchrum pergebãt, vt patet de Petro & Ioãne Ioã. 20. Ioã.20.a.4.
De beata tamen Virgine non legimus, quòd Christum post passionem, neque eius monumentũ aliquãdo visitasset: quod magna admiratione dignum puto ratione iam dicta.

Beata virgo erga Christum deuotior cunctis fuit.

MAGISTER. Nullo modo dubitandum est, quòd beata Virgo deuotior fuit ipsi Christo quàm alius quicunque sit. Tum quia eius charitas, in qua radix totius meriti cõsistit, indubiè excedit aliorum charitatem, sicut & prẽmium eius aliorum prẽmia excedit, cantat enim Ecclesia: Exaltata est Maria super choros Angelorũ, charitas seu dilectio est causa proxima deuotionis & imme-

S. Tho. 2.2. q.82. immediata, ut in 2.2. quæst. 82. Tum quia eius meditatio assidua erat & frequens, circa mysteria redemptionis humanæ, in quibus diuina beneficia circa genus humanum maximè considerantur. Legitur enim de ea
Luc.2.g.52. Lucæ 2. Maria autem, conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo. Tales autem meditationes ignem diuinæ charitatis accendunt, iuxta illud Psal.
Psal 38.a.4. In meditatione mea exardescet ignis. Tum quia maternalem dilectionem erga filium, tenẽdum est in ea non defecisse. Vnde
Isa.49.d.15 Isa. 49. Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum: quinimo credendum, quòd maternalis dilectio, quę est à natura, in eadem ex plenitudine gratiæ, reddita sit perfectior, gratia enim perficit naturam. Ex quibus patet deuotionem beatæ Mariæ Virginis, maiorem esse seu perfectiorem ad Christum, quàm aliorum sanctorum. Nec obstat illud, de quo miraris, scilicet, quòd tantam deuotionem per signa exteriora tempore resurrectionis non ostendit, sicut sanctæ mulieres & discipuli, & huiusmodi: & hoc propter duo. Primum, quia vt Dionysius dicit: Amor diuinus extasim facit: quod intelligitur de amore diuino perfecto, sicut creditur fuisse in beata Virgine, quantum in statu viæ possibile fuit, non autẽ de quibuscunq; diligentibus Deũ seu in charitate existẽtibus: per extasim autem homo est per ex-

Respõsio ad admiratiõnẽ propter duo.

Virgo Maria post resurrectionẽ non ostẽdit exterius suã deuotionẽ.

10. lib. de diuinis nominibus c. 4. de dilectione 10.

Extasis quid sit.

cessum mentis extra statum suũ. Et ideo beata Virgo tempore resurrectionis præsumendũ est fuisse tam incensa in amore diuino, quòd esset in extasi posita, & quasi à corporalibus quodam modo alienata: & ideo de istis exercitiis corporalibus, ad quæ mulieres sanctæ & discipuli, ex deuotione concurrebant nõ curabat, occupata vehementius in intrinseca deuotione & diuino amore. Secundum, quia ad virginalem pudicitiam pertinet secreta diuina non ore pronunciare, sed corde custodire, & in eo de eis conferre. Vnde super illud verbum Euangelij supradictum. Maria autem conseruabat, &c. Beda sic dicit in Homelia. Virginalis pudicitia secreta Christi, quæ nouerat nemini diuulgare volebat, sed conferebat in corde suo, nõ ore promẽs sed clausa seruans in corde. Hęc ille. Ex quo patet, quòd ad modestiam pudicitiæ virginalis status, nõ pertinebat deuotionem suam erga Christũ per signa exteriora ostendere, sed potius in corde suo clausa seruare. *Beda.*

CAPITVLVM VIII.

In quo proponitur à discipulo alia admiratio, specialiter circa hoc quod non legitur, Christum ipsi virgini gloriosę misisse Angelos ad annunciandum suam resurrectionem, sicut misit mulieribus & discipulis: ad quod respõdetur à magistro ibidem, declarando aliqua, quæ pertinent ad excellentiam fidei virginis gloriosæ.

DISCI-

Universidad de Deusto
Biblioteca

DISCIPVLVS.

SVfficiunt mihi prædicta ad prędictam meam admirationem sedãdam: sed adhuc animum meum pulsat vnum aliud. Videó enim Christum resurgentem, suis discipulis & sanctis mulieribus resurrectionem suã per Angelos denũciasse. Vnde Marci 16. Dicite discipulis eius & Petro, quia prędcedet vos, &c. & Matth. 28. Ite annunciate fratribus meis, vt eant in Galilęam, ibi me videbũt, & huiusmodi, quod videtur mihi maxima admiratione dignum: nunquid resurrectio Christi potius spectabatur à fratribus quàm à matre? Fratribus enim nunciare mittebat suã resurrectionem, non autem matri, quam credendum est intensius, & ardentius suam resurrectionẽ spectare quàm cęteros, rationibus iam dictis.

Marc. 16. a. 7.

Matth. 28. b. 10.

Quare Christus nõ misit Angelos ad matrẽ, qui eius resurrectionem denunciarent?

MAGISTER. Si bene consideras Virgo gloriosa, & discipuli Christi differenter expectabant resurrectionem Christi post eius passionẽ. Ad quod attendere debes, quòd sicut in moralibus virtutibus humilitas habetur, vt fundamentum, vt ex supradictis ex sententia Augustini patet, sic in theologicis virtutibus fides est propriè earum fundamentum, vt habetur 2. 2. quæst. 4. artic. 7. De quibus duobus fundamentis beata Virgo commendata est in scripturis. Vnde de illa potest dici illud Psalm. Fundamenta eius in montibus sanctis. Licet enim illa mõtes sanctos virtutum altius, quã cæteræ creaturæ ascendit, de solis tamen fundamentis commendatur in scriptura, ratione supra tacta. De humilitate enim perillud verbum: Respexit humilitatem ancillæ suæ. vt iam supra expositum est. De fide autem commendatur per illud verbum Elisabet Lucæ 1. Beata quę credidisti, quoniam perficiẽtur in te omnia, quæ dicta sunt tibi à Dño. Ex quibus verbis (quę Elisabeth repleta Spiritu sancto protulit) ostẽditur, quòd fides virginis gloriosę tãti meriti fuit, vt illa quę dicta sunt ei à Dño per Angelũ, vel etiam per intrinsecã reuelationem seu inspirationẽ in actu, perficerentur in ea, quod quidem meritũ si bene consideretur, excedit meritũ cuiuscunque puræ creaturæ. Includitur enim in iis quæ dicta fuerũt beatæ Virgini ab Angelo totum redemptionis humanæ mysteriũ, vt patet bene intuẽti verba Angeli ad Mariã dicentis: Hic erit magnus & filius Altissimi vocabitur, dabit ei Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Lucæ 1. Et vltra hoc, rationabiliter præsumendũ est, quòd etiam alia mysteriosa archana reuelata fuerunt à Deo immediatè ipsi Virgini gloriosæ, præter illa quæ dicta sunt ei ab Angelo. Elisabeth enim non dixit perficiẽtur in te omnia quæ dicta sunt tibi ab Angelo, sed quæ dicta

Fides in Theologicis virtutib⁹ est earum fundamentum.

S. Tho. 2. 2. q 4. art. 7.

Psal. 86.

Duplex virtutum fundamentũ in Maria, nẽpe humilitas & fides.

Luc. 1. c. 45.

Totum redemptionis humanæ mysteriũ includitur in verbis Angeli ad Virginẽ.

Luc. 1. c. 32.

Multa ex archanis mysteriis beatæ Virgini, immediatè à Deo, reuelata fuerunt.

dicta sunt tibi à Domino. In quo satis innuitur quod dictum est: non tamen Scriptura facit mentionem expressam de iis quę immediatè fuerunt dicta seu inspirata à Deo ipsi Virgini gloriosę, sed solùm de iis quæ dicta sunt ab Angelo. Nec mirũ. De Paulo enim legitur, 2. Corinth. 12. quòd audiuit archana verba, quę nõ licet homini loqui: quod non minus sentiẽdum est de his, quæ reuelata sunt beatæ Virgini immediatè à Deo, quando Christum mente & ventre inefabiliter concepit. Hoc tamen quod dictũ est de merito fidei Beatæ Virginis, sanè intelligendum est sic, scilicet nõ quia beata Virgo per fidẽ meruit de condigno Deũ incarnari, hoc enim est supra omne meritũ, sed quia per gratiam fidei & humilitatis sibi datã meruit, vt congruè posset esse mater Dei: in quo mysterium humanæ redemptionis quodammodo includitur. Et isto modo intelligitur quòd Ecclesia cãtat de ipsa Virgine gloriosa, quòd meruit Christũ portare, scilicet de congruo tantũ. Ex quibus, cum aliis ad hoc pertinentibus cõsideratis, reperies manifestè quòd sicut fides beatę Virginis fuit summa inter omnes fidem habẽtes, vt patet per meritum fidei ipsius, vt supra dictum est, sic fides discipulorum Christi de eius Resurrectione ante eius Ascensionem & eorũ confirmationem fuit valde modica. Legitur enim Marc. 16. de Christo in die Ascensionis: Apparuit illis Iesus & exprobrauit incredulitatem illorum & duritiam cordis, quia his qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt. Et Luc. 24. legitur, de quibusdam discipulis eius in die Resurrectionis eũtibus in Emaũ dixisse: O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt Prophetæ. & sic pãtet, quòd pro tunc discipuli non solùm erãt increduli, quoad testes, qui de Christo resurgente testabantur, sed etiam respectu scripturarũ, quæ hoc antea prophetabant. Vnde & eorum spes de resurrectione Christi debilitata erat valde. Legitur enim quòd prædicti duo discipuli dicebãt. Luc. cap. supradicto: Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israel. Ex quo patet, quòd eorum spes nõ erat perfecta, sicut nec fides. Non credendum est de beata Virgine, cuius fides tanta fuit, vt per eius meritum de congruo, omnia perficerẽtur in ea: illa enim tam certa erat de Resurrectione Christi per suam fidem perfectam, quòd non oportebat eã certiorari per angelicam Annũciationẽ, nec per mulierum attestationem: & ideo rationabile fuit vt ei non mitterentur Angeli & multo minus mulieres ad denunciandum seu testificandum de Christi Resurrectione. Nam vt aiunt Iuristę: Certus certiorari non debet. secus autem de Apostolis qui etiam post atte-

Nota.

2. Cor. 12. a. 5.

Quomodo Virgo meruit esse mater Dei.

Fides Virginis summa fuit, fides vero discipulorum modica, ante Christi Ascensionem.

Marc. 16. c. 14.

Discipulorum spes de resurrectione Christi debilitata.

Luc. 24. c. 21.

Beata Virgo tam erat certa de Resurrectione filij, vt non oporteret eã per Angelos certiorẽ facere.

Iuristarum axioma. certus, certiorari nõ debet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stationes mulierum, & etiam angelicas reuelationes, & alia signa sensibilia, & scripturarũ testimonia de incredulitate arguebantur, vt patet ex dictis. Vnde & de beatâ Virgine circa Resurrectionem Christi propriè dicitur: Beati qui me non viderunt, crediderunt. Ioan. 20. sicut de Apostolis illo tempore, quodãmodo incredulis potest verificari, illud Ioannis 4. Nisi signa & prodigia videritis, nõ credetis.

Ioan.20. 5.29.

Ioann.4. 8.48.

CAPITVLVM. IX.

In quo ponitur à discipulo alia admiratio de hoc, quod non legitur Christũ apparuisse in sua Resurrectione Virgini gloriosæ, cùm tamen de apparitione ad mulieres & discipulos, fiat pluries mentio: ad quod in eodem à magistro respondetur.

DISCIPVLVS.

ADHVC circa prædictare stat vnum, quod valdè animum meum pulsat, & est hoc. Posito enim quòd beatæ Virgini nõ fuisset necessaria vlterior certificatio, de Resurrectione Christi propter eius perfectã fidem, secundum quam resurrectionem Christi certissimè credebat, prout docuisti, & verum est: cùm hoc tamen stat quòd visio Christi, præsertim in corpore glorioso fuisset, sibi maximè delectabilis spiritualiter. De ipsis enim Apostolis, quorum fides & etiam spes pro tunc tepescebat, vt supra per te est ostensum, legitur: Gauisi sunt discipuli viso Domino. Ioannis. 20. Quanto igitur fortius credendum est, gauisam fuisse matrem, quæ filium suum in Cruce pendentem, cũ maximo dolore cor ipsius penetrante viderat, si ipsum in corpore glorioso resurgentem vidisset: non tamẽ in tota Euangeliorum serie legitur, Christũ suæ matri gloriosę post resurrectionem apparuisse, neque eam ipsum vidisse, quod nõ modica admiratione dignũ estimo, præsertim cùm præmium fidei correspõdens est visio. Iuxta illud Psalmi: Sicut audiuimus, scilicet per fidem, ita vidimus. Cùm igitur secũdum te, & verum est, fides beatæ Virginis, maxima fuit inter omnes sanctos, sic etiam ad ipsam pertinet Christum vidisse tempore resurrectionis in corpore glorioso, & perfectius & altius quã cæteri: quod tamen nõ legitur, de quo valdè est mirandum.

Ioan.20. 8.21.

Quare scriptura non ostendit Christum visitasse matrem post resurrectionem.

Psal.47.2.9

MAGISTER. Licet verũ est, quòd visio beatifica succedit fidei, sicut & apprehẽsio spei, & fruitio charitati, prout Doctores tradunt: hoc tamen intelligitur de beatis in statu gloriæ existentibus, vbi præmia sortiũtur correspondentia ad virtutũ merita. Sed in hoc casu beata Virgo, nec Apostoli nondum erãt in termino vitæ gloriosę, sed adhuc in via. Vnde visio Christi tempore suæ resurrectionis nõ fuit data Apostolis & mulieribus, & huiusmodi in præmiũ, sed potius

Visio beatifica succedit fidei, apprehensio spei, fruitio charitati.

dabatur eis ad excitandam eorum fidem, vt per eam vlterius mererentur, quæ quidem visio nõ requirebatur isto modo, ad perfectionem Virginis gloriosæ, quæ fidem iam perfectam habebat, vt dictum est: Quod autem dicis, quòd talis visio licet non requireretur ei ad fidei excitationem seu confirmationem, erant tamen opportuna ad gaudium & consolationem spiritualem in eam causandam. Ad hoc dicendum, quòd si talis visio, ad maiorem perfectionẽ Virginis gloriosæ in hac vita existentis, vel etiam ad maiorem ipsius consolationem spiritualem requirebatur; nihil prohibet concedere quòd Christus ei apparuit tempore resurrectionis in corpore glorioso, quod etiam nonnulli asserunt, vt patet de autore libri qui Flos sanctorum nominatur, qui asserit Christum apparuisse Virgini gloriosæ, tempore Resurrectionis. Ad quod aliquas rationes assignat: nec obstat, quòd nihil de hoc in sacris Euangeliorum historiis cõtineatur. Dictum est enim supra, quòd multa gesta ad dignitatem Virginis gloriosæ pertinentia fuerunt prætermissa, in sacris Scripturis, propter ipsius summam humilitatem, secundum quam ista nõ placebant publicari, vt iam dictũ est. Et si benè consideras, tam perfectio fidei Virginis gloriosæ, quàm imperfectio fidei Apostolorũ & aliorum, qui Christũ post resurrectionem viderunt, ad Ecclesię eruditionem seu vtilitatem proficiunt.

Christ⁹ Virgini apparuit in corpore glorioso.

Quare Scriptura sacra de hac apparitione nullam mẽtionem fecerit.

CAPITVLVM. X.

In quo ostenditur, quòd tam perfectio fidei Virginis gloriosę, circa Resurrectionem Christi, quàm etiam imperfectio fidei Apostolorum circa idem, conueniens fuit ad Ecclesię vtilitatem.

DISCIPVLVS.

HOc vltimũ quod dicis, scilicet quòd tam perfectio fidei Virginis gloriosæ, qui resurrectionem perfectè credidit, sine hoc quod Christum videret sensibiliter, nec de hoc haberet angelicas reuelationes, quã imperfectio fidei discipulorũ, qui donec Christum post resurrectionem manifestè viderunt, nõ crediderunt, ad Ecclesiæ vtilitatem proficiunt, hoc per me considerare non valeo, cùm enim perfectio & imperfectio alicui⁹ rei se habeãt vt opposita, si vnũ est vtile alicui reliquum inutile esse sibi, per locum ab oppositis iudicandum est. Vnde oportet quòd vlterius mihi aperias considerationem tuam prędictam.

Quæritur de vtilitate quã attulit Ecclesia perfectio fidei Virginis, & imperfecta Apostolorũ fides.

MAGISTER. Ad hoc quod petis vlterius declarandum, oportet te attẽdere, quòd sicut manifestatione Spiritus sancti, per gratiarum gratis datarũ diuersitates De⁹ in Ecclesia sua disposuit aliquas diuersitates graduum seu administrationum in hominibus ad suæ Ecclesiæ vtilitatem, sic suo modo in ma-

Graduũ diuersitas Ecclesiæ Dei vtilis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nifestatione resurrectionis Christi Deus disposuit, vt vniformiter facta esset omnibus, sed diuersimode, quod totum cedit in Ecclesiæ vtilitatem: quod sic patet. Nã de primo, scilicet de manifestatione Spiritus sancti Apostolus dicit. 1. Corint. 12. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatẽ, scilicet Ecclesiæ: alij sermo sapientiæ, alteri autem sermo scientię, alteri fides, &c. Cõsequenter etiam de hoc ibidem dicit: Quosdam posuit Deus, scilicet in Ecclesia, Apostolos, alios Prophetas, alios verò Doctores. & huiusmodi. Quæ quidem distinctiones seu distributiones, vtiliores fuerunt in Ecclesia, quàm si omnes vnius & eiusdem officij essent: sicut & in corpore animali vel humano vtile est, vt membra sint distincta, quæ diuersa exerceant officia, quàm si tantũ vnum membrũ esset: vnde Apostolus per extensum in prędicto cap. docet. Sic suo modo sentiẽdum est circa manifestationem Christi resurgẽtis. Ad quod attendendum, quòd sicut Dionysius dicit in lib. Cęlest. Hier. Lex diuinitus instituta talis est, vt à Deo immediatè diuina superioribus reuelentur, quibus mediantibus deferantur ad inferiora, & loquitur de iis quæ sunt supra naturã: & quia ea quæ pertinent ad futuram gloriam, naturalem hominum cognitionẽ excedunt: Quia quod oculus non vidit præparauit Deus diligẽtibus se. Isai. 64. Ideo resurrectio Christi, non omni populo manifestata est, sed quibusdam, quorum testimonia deferuntur in aliorum notitiam: iuxta illud Actо. 10. Dedit eũ, scilicet Christũ, manifestum fieri, scilicet in resurrectione, non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo. Vnde resurrectio Christi discipulis & mulieribus per angelos reuelata est, sicut & alia mysteria diuina leguntur hominibus per Angelum vt plurimũ reuelari. Vnde licet de Maria Magdalena legitur Marci vlti. Resurgens Dominus mane prima Sabbathi, apparuit primo Mariæ Magdalenæ. Ipsa tamen antea habuit reuelationem ab Angelo de Dominica resurrectione. Matth. 28. Discipuli etiã non habuerunt eodem modo cognitionem resurrectionis, vt patet de Thoma, qui plus aliis dubitauit. Ioann. 20. Beata verò Virgo non ab angelis, neque ab hominibus notitiam resurrectionis legitur habuisse, nec etiam per aliqua signa sensibilia. Et sic dicendum est, quòd notitiam resurrectionis habuit immediatè à Deo per suam fidem perfectã à Deo infusam, & sic patet primũ, scilicet quòd manifestatio resurrectionis diuersimodè facta fuit diuersis. Secundũ verò patet, scilicet quòd huiusmodi diuersitas manifestationis circa resurrectionem Christi facta est conuenienti modo, & etiam ad vtilitatem Ecclesiæ. Primum patet,

1. Cor. 12. a. 8.

Dionys. lib. de Cælesti Hier. c. 4. à medio illi.

Isai. 64. a. 4.

Resurrectio Christi, non omnibus manifestata est

Actuũ. 10. f. 40.

Marc. vlt. b. 9.

Matth. 28. a. 2.

Ioannis. 20.

Beata virgo immediatè à Deo, habuit notitiã resurrectionis.

tet, scilicet, quod hæc manifestatio facta fuit cõuenienti modo. Nã hęc manifestatio, scilicet resurrectionis Christi, est conformis ad manifestationẽ suã in statu beatitudinis. Nam sicut ad visionem beatã communiter peruenitur per auditum fidei, ita ad visionem Christi resurgẽtis peruenerunt homines per ea quæ ab angelis prius audierunt. Tertium patet, scilicet quòd manifestatio sic facta cedit in vtilitatẽ Ecclesiæ nã Apostoli & alij discipuli fuerũt à Deo ordinati, vt essent testes resurrectionis omni populo, vt iam dictum est. Cõstat autem quòd testes, qui leuiter & superficialiter aliquas res vident, magis possunt suspicari de leuitate testificandi, quàm illi, qui diuersimodè & particulariter singula scrutantur. Vnde Deut. 13. de quodam facto quod per testes erat sciendũ legitur, quære solicitè & diligenter, rei veritate perspecta, &c. & 1. Ioãnis. 1. de Apostolis, gesta Christi testificantibus, dicitur: Quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostrę contrectauerunt, &c. Et ideo ex incredulitate discipulorum, quàm prius habuerunt testimonia eorum, postquã fuerunt confirmati efficaciora fuerũt. Vnde Greg. dicit, quòd dubietas Thomæ magis profecit in testificationem resurrectionis, quàm credulitas Magdalenæ, quæ cito credidit: Thomas enim dubitando vulnerum cicatrices tetigit. Fuit etiam manifestatio sic facta ad vtilitatem Ecclesiæ, quia extarditate discipulorum in credendo sequutum fuit, quòd Christus aperuit sensum scripturarum. Lucæ. 24. ex qua, scilicet sensuum apertione, sequutum est, quòd Apostoli & alij discipuli & eorum veri successores Scripturarum sacrarum mystria, in suis doctrinis & prædicationibus aperuerunt seu exposuerunt.

Apostoli fuerunt ordinati à Deo ad testificãdam resurrectionem.

Deut. 13. c. 14.

1. Ioan. 1. a. 1.

Gregorius in Homil.

Vtilitas manifestatis Apostolo. ad credendum.

Luc. 24. g. 45.

CAPITVLVM XI.

In quo ostenditur quędam, quę ad ordinem manifestationis circa resurrectionem Christi pertinent: ex quibus cõcluditur, quòd ad beatam Virginẽ non pertinebat mitti, ad resurrectionem annunciandam propter excellentiam suę dignitatis.

DISCIPVLVS.

CIRCA ista quæ dicis, amplius vellem informari, eo quod prima facie dicta tua non videntur consonare iis, quę in sacra Scriptura traduntur: & primo in hoc quod dicis, quòd de lege diuinitus institura est, vt à Deo quæ sunt supernaturalia in mediatè superioribus reuelentur, quibus mediantibus deferãtur ad inferiores, quod non videtur consonare sacris Euangeliis, vt patet de manifestatione resurrectionis Christi, de qua nunc agimus. Primo enim fuit manifestata resurrectio mulieribus, & per eas postea Apostolis.

Quæritur causam & ordinem manifestationis resurrectionis

Alia admiratio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Constat autem, quòd mulieres non sunt dicēdę Apostolis superiores. Item beata Virgo cæteris sanctis est superior. Vnde si ei immediatè à Deo fuit reuelata resurrectio Christi per suam fidem perfectam, vt tu asseris, sequæretur, quòd per eā debuisset deferri, resurrectionis manifestatio ad Apostolos & cęteros, quod tamē nusquā legitur.

Quare mulieribus reuelata resurrectio.

MAGISTER. Ad primū dicendum, quòd reuelatio facta mulierib⁹ de resurrectione Christi, non fuit ad hoc ordinata, vt de ea testimonium ferrent, publicè prędicando, hoc enim non conuenit mulieribus: iuxta illud 1.Cor.14.s. 34: 1.Corinth.14. Mulieres in Ecclesia taceant. sed eis fuit manifestata resurrectio, vt de ea priuatim & domesticè Apostolos instruerent, quod factum est secūdum Ambrosium: vt mulier quę primo initium mortis ad homines detulit, prima etiam vitam resurgentis Christi in gloria nūciaret, in quo adeptum est fœmineum genus ignominiæ absolutionē & maledictionis repudiū.

Ambros.

Quare mulieribus fuit prius resurrectionis reuelatio facta.

Et in hoc etiā quod mulieribus primo fuit facta manifestatio resurrectionis quā Apostolis, ostēditur quòd quantum ad statum gloriæ pertinet, nullum detrimētum patietur sexus fœmineus: sed si maiori charitate feruebūt, maiori etiam gloria ex visione diuina potientur, & ideo mulieres quæ Deum arctius amauerunt, in tantum vt ab eius sepulchro discipulis recedentibus non recesserunt, primò viderūt Deum in gloria resurgentem, quam quidem gloriam etiā Apostolis annunciauerunt.

Replicat contra responsionē debeata Virgine quę cæteris debuit reuelare resurrectionem.

DISCIPVLVS. Hæc responsio tua fortificat secundam rationem meam, in qua dicebā, quòd ad beatam Virginem pertinebat cæteris resurrectionem (quam à Deo immediatè per fidem perfectam habebat) annunciare, quod ex iis quæ modo dicis amplius ostenditur hoc ipsi pertinuisse: tum ex hoc quod ad ipsam solam pertinet maledictionem Euæ datam euacuare. Cantat enim Ecclesia in Hymno beatæ Virginis: Quod Euæ tristis abstulit, tu reddis almo germine. tum ex feruētiori charitate, quam creditur habere super cæteros, non obstante quòd ad sepulchrum nō accessit, rationibus suprà tactis. Vnde videtur quòd rationes, quas allegas ad solutiones primi dubij, secundū videntur fortificari.

De missione Angelorum ad exteriora annunciāda, tres sunt opiniones.

MAGISTER. Omnes tres rationes tuæ quibus tibi videtur, quòd ad beatam Virginem pertinuisset resurrectionē Dominicam annūciare Apostolis & cæteris, solui possunt per vnum medium. Ad quod scire debes, quòd circa missionem angelorū à Deo ad exteriora annūcianda, diuersi diuersimodè opinati sunt. Fuerunt enim quidam dicentes, quòd angeli superiores semper Deo assistunt, sic vt ad exteriora nuncianda nunquā mittuntur. Ad quod habent aliquas

Prima opinio.

quas autoritates Scripturę & sanctorum, quæ hoc videtur sonare. Quidam verò dicūt quòd omnes Angeli, tam superiores quàm inferiores. de cōmunile ge ad exteriora nuncianda, à Deo mittuntur: ad quod etiam habent autoritates, quæ hoc videntur sonare. Sunt etiam alij qui videntur quasi medij inter prędictos: dicūt enim quòd Angeli inferiores ex officio proprio communiter & frequēter mittuntur ad huiusmodi exteriora nuncianda, sed angeli superiores non mittuntur nisi rarissimè, & quasi ex dispensatione diuina, prout ista latius tractantur in 2.Sentent. distinct.10. quibus cōsideratis, ad propositum dicendum, quòd quia beata Virgo tam excellentioris dignitatis est, vt omnia excedat agmina angelorum, tam superiorum quàm inferiorum. Idcirco non pertinet ad eam mitti ad exteriora nunciāda, esset enim quodammodo derogatoriū suæ maximę dignitati.

Secūda opinio.

Tertia opinio.

2.Sent.dist. 10.

Beata Virgo ob excelētiā dignitatis non debuit nuncia re resurrectionem, sed cætera mulieres.

Replicat probando quod si Christus missus est, etiā angeli & Virgo potuerat mitti.

DISCIPVLVS. Non mo dicum miror de tua respōsione prędicta, in qua dicis, quòd ad superiores angelos non pertinet mitti, seu frequenter mitti propter eorum magnam excellentiam, & adhuc vlterius dicis, quòd esset derogatorium dignitati beatæ Virginis ad exteriora nuncianda mitti, quantumcunque enim angeli superiores præmineant dignitatis excellentia, & etiam Virgo gloriosa, quę super omnes angelos est, nunquam adæquari possunt, in excellentia Christo filio Dei, absit, videmus tamen cum hoc quod ipse filius Dei missus est in mundo à Deo: dicit enim Apostolus ad Galat.4. At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere. & sic in aliis locis quamplurimis: quid ergo mirum est, si superiores angeli & etiam ipsa Virgo gloriosa à Deo mittatur, cū Dominus eorum legitur mitti, & ideo magis videtur tenendū cum Apostolo, qui vniuersaliter de angelis dicit: Nonne omnes sunt administratorij spiritus in ministeriū missi. ad Hebr.1. Vnde ex hoc non habes, quòd ad Virginem gloriosam non pertinebat mitti ad resurrectionem Christi annunciandam.

Ad Galat.4. 4.

Heb.1.14

MAGISTER. Hæc ratio tua prima facie videtur aliquid continere veritatis, & etiam Magister in 2. distin. supradicta rationem tuam tangere videtur. Dicit enim ibidem sic: Nec debet indignum videri si & superiores mittuntur, cùm & ille qui creator est omnium ad hæc inferiora descenderit. Hæc ille. Si tamen differentiam inter finē missionis angelorum, & finem missionis filij Dei in sacris eloquiis scrutatus fueris, manifestè reperies, quòd tua ratio non habet locum. Missio enim filij Dei ordinata est principaliter ad redemptionem totius humani generis, quod quidem opus ex-

Magist. Sentent. 2. sent. dist.

Filij Dei missio ad quid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cedit capacitatem cuiuscunque puræ creaturæ. Nulli enim puræ creaturæ communicabilis esset redemptio actiua humani generis, sicut nec iustificatio vnius impij singularis, quod minus est. Vnde Ecclesia in Collecta dicit: Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maximè & miserando manifestas. Et ideo Auguſt. in Ioan. Auguſt. dicit super Ioānem: quòd maius opus est vt ex impio iustus fiat, quàm creare cælum & terram. Cuius ratio est. Nam iustificatio terminatur ad bonum æternum diuinæ participationis, creatio verò cæli & terræ terminatur ad bonum naturæ mutabilis. Vnde non solùm ad redemptionem humanam, sed etiam ad iustificationem impij, oportet mitti diuinam personam. Vnde Apostolus cùm dixisset: Misit Deus filium suum, &c. statim subiungit: Vt eos qui sub lege erāt redimeret, &c. Ex quo manifestè patet, quòd missio filij Dei principaliter ordinata est ad redemptionē humanam, ad quam non suffecisset missio cuiuscunque puræ creaturæ: secus est de missione quæ ordinatur ad exteriora annuncianda: talis enim missio non excedit capacitatem angelicam, nec etiam humanā. Vnde ratio tua in hoc non videtur valere, nec etiam magister in verbis allegatis videtur procedere seriosè, sed disputatiuè tantum. Et ideo ratio mea prius dicta stat in suo valore, scilicet quòd angeli superiores ad exteriora annuncianda, non mittuntur nisi fortè rarissimè, quod consonat huic quod legitur Danie. 7. Millia millium Dan. 7. c. 10 ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. Et ideo de beata Virgine, quæ excedit in dignitate omnia angelorum agmina, conuenienter dicitur, quòd non debebat mitti ad annuncianda exteriora: & sic ex dictis in hac parte excitare debes deuotionem tuam ad Virginē gloriosam, supra omnes sanctos qui in cælo sunt, citra Christum qui sanctus sanctorum est.

Missio ad exteriora non excedit capacitatem angelicam nec humanā

CAPITVLVM. XII.

In quo ostenditur, quòd deuotio cuiuscunque fidelis excitari debet ad Virginem gloriosam supra omnes sanctos, citra Christum, qui sanctus sanctorum est.

DISCIPVLVS.

INdica mihi, quæso quomodo ex prædictis colligi potest, quòd deuotio circa Virginem gloriosam excitāda est plusquā ad cæteros sanctos citra Christum: vniuersitas enim sanctorū maximam dignitatem sanctitatis videtur includere, sicut & bonum vniuersi diuinius est, quam bonum alicuius singularis, vt in 1. Ethichorum.

Alia ad.ratio.

1. Ethic.

Vniuersitas sanctorum quid sit.

MAGISTER. Si vniuersitas sanctorum accipiatur simpliciter prout sonat, oportet quòd in ipsa includatur nō solùm beata Virgo, sed etiam ipse Christus, qui est sanctus sanctorum: sed si vniuersitas sanctorum intelligatur præter Christum & Virginem gloriosam, tenendum videtur, quòd ad ipsam Virginē gloriosam deuotio fidelis prōptior debet esse, quā ad alios sanctos præter Christum, quod potest ostendi per cōsiderationem deuotionis, quæ inter homines esse consueuit. Videmus enim quòd homines qui sunt sub aliquo summo rege, cui regi aliqui principes magni propinquius subsunt communiter promptiores sunt ad obsequia illius principis, quē credūt habere duas cōditiones. Prima est, quòd dominus ille sit magis paratus ad audiendum præces seu supplicationes subditorum, sicut patet de Absalon, qui attraxit corto tius populi ad seruiendum ei: eo quod informauerat eos quòd erat magis paratus ad audiendas seu exaudiēdas petitiones suas: quàm aliquis alius ex parte Regis. 2. Regum. 15. Secunda est, quòd dominus ille credatur esse magis dignus seu aptus ad consequendum effectus prædictarum supplicationū seu precum apud suum Regem prædictum quàm alij, vt patet de Adonia, qui volens consequi quandam petitionē à Rege Salomone, petiuit, à matre Regis, quòd hoc impetraret à Rege, dicens: Precor vt dicas Regi, neque enim tibi negare quicquam potest, 3. Reg. 2. Cōstat autē quòd Virgo gloriosa, potissimè habet primam cōditionem ex summa humilitate sua, quam supra diximus esse heroicam, scilicet diuinam, secundum quam intelligitur illud: Respexit humilitatem ancillæ suæ. vt supra expositum est: ideo de ipsa inter cæteros credēdum est, quòd promptior sit ad audiendos clamores seu præces pauperum sua intercessione indigentium, quàm cæteri sancti, eo quod eius humilitas, vt dictum est, est tanta quòd magis accedit ad similitudinem diuinæ humilitatis: de Deo autem legitur in Psalmo: Quia nō spreuit neq; despexit clamorē pauperum, sed cùm clamaret exaudiuit. Secundam verò conditionem credendum est, ipsam potissimè habere ex sua fide perfectissima, secundum quam dictum est ei: Beata quæ credidisti, &c. vt supra expositum est. Constat quòd per veram fidem redditur homo dignus ad hoc vt petitiones eius, etiā si sint valdè difficiles, à Deo exaudiātur. Vnde Matth. 17. Si habueritis fidem sicut granū sinapis, &c. dicetis monti huic trāsi, & trāsibit. Fides autem Virginis gloriosæ grano sinapis proprissimè comparatur. Nam sub prædictis verbis Euangelij glossa sic ait: Fides perfecta grano sinapis cōparatur, quæ in facie humilis est, & in pectore fermens. Hæc in glossa. Constat autem ex prædictis, quòd cū fides beatæ Virginis perfectissima est, & coniūctæ suę maximę humilitati, quod de ipsius fide propriè debet intel-

Quòd ad Virginem excitāda est deuotio super omnes sanctos.

Similitudo duo in principio sunt quæ inducūt populum ad obsequia ipsius. Primum.

2. Reg. 15. b. 6.

Secunda.

5. Reg. 2. c. 17.

Beata Virgo prōptior est ad audiēdum nos quàm cæteri sancti.

Psal. 9.

Per veram fidem fit homo dignus exaudiri à Deo.

Matth. 17. c. 20.

Fides grano sinapis comparatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Virginis fide intelligitur illud Euangelij: Si habueritis fidem, &c.

ligi illud verbum Euangelij supradictum, scilicet: Si habueritis fidem sicut granum sinapis. Vnde de illa præcipuè confitendũ est, quòd valdè grauia & difficilia (sicut est montes transferre de loco ad locum, â Deo per fidem quam habuit perfectissimam suæ maximę humilitati cõiunctam) impetrare posset, præsertim cùm etiam supra hoc habet erga Deum maternam dignitatem, propter quam præsumendum est, quòd sibi nõ negabit Christus quæcumque: vt in autoritate allegata. 3. Reg. habetur: Meritò igitur mos populi Christiani adipsam tanquã singularem patronam & aduocatam recurrit. Ad bonum autem aduocatum pertinet necessitates suæ partis circunspicere, & in eis etiam non requisitus prouidere. Vnde Bernardus in quodam sermone de ipsa Virgine gloriosa dicit: Quid mirum si inuocata est, quæ etiam non vocata præsto est. Et hęc charissime discipule, tibi sufficiant circa prædicta in hac distinctione.

Vltra fidẽ cum humilitate coniunctam habuit beata Virgo Maternã dignitatem.

Mos populi Christiani est ad Virginem accedere, cum fiducia. Bernardus.

DIstinctio tertia de Scrutinio scripturarum, circa quædam quæ ad sacrosanctum Sacramentum altaris pertinent, quibus fidelium deuotio ad ipsius veneration em excitari debet. Et continet sedecim capitula.

In capitulo primo proponitur à discipulo, quædam admiratio circa Sacramentum altaris, in quantum est viaticum spirituale fidelium in hac vita existentium, sicut olim Manna viaticum fuit Patribus in desertis peregrinantibus, ad quam respondetur per Magistrum.

In capitulo secundo discipulus quærit, quomodo intelligatur refectionem spiritualem in hoc sacramento fieri: ad quod respondetur à magistro, per similitudinem refectionis spiritualis ad refectionem corporalem.

In capitulo tertio ostenditur, quòd effectus huius refectionis spiritualis quo ad vitam spiritualem assimilatur effectibus refectionis corporalis quantum ad vitam corporalem.

In capitulo quarto ostenditur, quòd effectus cibi supra cælestis in spiritualibus assimilatur effectibus illius cibi cælestis, scilicet Mannæ in corporalibus.

In capitulo quinto ponitur quædã alia admiratio discipuli circa Sacramẽtum altaris, quæ quidem admiratio ab infidelibus, & contra fidem nostram obloquentibus obiici solet, quam admirationem ibidem magister soluit per quandam distinctionem miraculorum, quam ibidem ostendit.

In capitulo sexto vlterius redditur ratio, quare circa hoc Sacramentum nõ fiunt frequenter visibilia miracula, sicut olim fiebant circa arcam testamenti, & huiusmodi.

In capitulo septimo ostenditur, quòd ex occultatione maximorum miraculorum, quæ in hoc sacramento continentur, dulcedo spiritualis seu deuotio in mente debitè sumentium accrescit.

In capitulo octauo ostenditur, quòd licet in hoc Sacramento memoria Passionis Christi celebratur, nihilominus dulcedo seu delectatio spiritualis in rectè ipsum sumente sentitur.

In ca-

In capitulo nono redditur ratio, quare repræsentationes communiter sunt delectabiles, & consequenter ostenditur quòd repræsentationes in hoc sacramẽto absconditæ, in ritè sumentes sunt maximę delectationis seu dulcedinis.

In capitulo decimo proponitur, quędam alia admiratio à discipulo circa hoc sacramentum, prout est sacrificium, & ibidem soluitur à magistro.

In capitulo vndecimo declaratur, quòd tripliciter intelligi debet impletio legis per Christum, & quòd Christus legem impleuit in institutione huius sacramenti, prout est sacrificium: & ibidem tractatur de triplici causa sacrificiorum antiquæ legis, & de errore Rab. Moy. circa reddendam causam sacrificiorum.

In capitulo duodecimo ostenditur, quòd Christus legem impleuit circa sacrificium, secundum triplicem eius causam, faciendo quod lex iubet, qui est primus modus implendi legem.

In capitulo tredecimo ostenditur, quod Christus impleuit legem sacrificiorum antiquorum, supplendo quod in eis deerat, qui est secundus modus implendi legem.

In capitulo decimoquarto ostenditur, quòd dictum est in proximo præcedenti capit. per autoritatem Psalm. in Psalmo, qui incipit Deus Deorum Dominus loquutus est, non obstantibus Hebræorum cauillationibus: & finaliter concluditur, quòd Christus instituendo, hoc sacrifitium impleuit legem sacrificiorum, supplendo quod deerat, quod est secundus modus adimplendi legem.

In capitulo decimoquinto ostẽditur, quòd in institutione huius sacramenti seu sacrificij Christus legem impleuit, implendo ea quæ de hoc fuerunt in antiquo testamento prænunciata, seu præfigurata.

In capitulo decimosexto agitur, de multitudine nominum huius sacramenti, quæ multitudinem effectuum eius salubrium denotat, ex qua excitari debet deuotio ipsum spiritualiter sumentium.

CAPITVLVM. I.

In quo proponitur à discipulo quędam admiratio circa sacramentum altaris, quod est viaticum spirituale fidelium, in hac vita existentium, sicut olim Mãna viaticum fuit patribus in deserto peregrinantibus, ad quam respondetur per Magistrum.

DISCIPVLVS.

INVENTI sunt sermones tui & comedi eos, & factum est verbum tuum in gaudium & lætitiam cordis mei. Hierem. 15. Dico enim sermones tuos supradictos de excellentia Virginis gloriosæ, & de ipsius virtutum perfectione me comedisse: quia tanquam cibus suauissimus interiora mea huiusmodi sermones ingressi sunt, cor meum lætificantes, & deuotionem meam quantũ fragilitati meę possibile est in ipsam Virginẽ gloriosam excitarunt. Nunc autẽ ad quędã alia quæ in corde meo, vt problemata versantur desiderando à te de illis illuminari, sicut & de supra-

Hierem. 15. c. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

supradictis tibi sequentem propono admirationem, quæ talis est. Scrutans enim scripturas, reperio, quòd olim cùm Deus populo suo per desertum transeunti, de cibo cælitus ei prouidit, scilicet de Manna, multa & magna miracula in ipso seu circa ipsum cibum verisimiliter operatus est Deus, vt habetur Exo. 16. vt puta, quòd vnusquisq; colligebat certam mensuram, quæ dicebatur Gomor, pro quolibet, sic quod licet amplius colligebat, nō plus inueniebat, quā qui minus, sed solùm secundum mēsuram supradictam, iuxta numerum familiæ quibus suppetebat. Item quòd si ex eo pro mane relinquebatur putrifiebat nisi solùm in die sexta, in qua duplex Gomor colligebant: cuius medietas remanebat pro die Sabbathi, in qua non descēdebat Manna. Item quòd prædicta mensura, scilicet Gomor remansit in tabernaculo in propria forma sine aliqua putredine per totum tempus vsque ad destructionem templi, vt patet per dictū capitulum: vbi Deus mandauit quòd reseruaretur in vase pro custodia in generationibus futuris. Item quòd habebat plures sapores & diuersos, secundum beneplacitum sumentium. Iuxta illud Sapientiæ 16. vbi dicitur de Manna: Omne delectamentum in se habentem. Reperio tamen quòd in lege gratiæ Deus prouidit populo suo, de cibo supra cælesti incōparabiliter excellentiori quā Manna, quod patet ex comparatione rerum in vtroq; cibo contentarum. In Manna enim continebatur res corruptibilis. In cibo verò supra cælesti, scilicet in sacramento altaris, res incorruptibilis continetur, scilicet verū corpus Christi gloriosum deitati personaliter vnitum. Maxima igitur admiratione dignū videtur, quòd in cibo corruptibili, scilicet Manna, tot miracula & tam magna & tam continua visibiliter occurrerent, & tamen in cibo supra cælesti incorruptibili nulla miracula visibiliter apparent. Circa quod peto à te illuminari, non enim dubito, quin hæc diuersitas rationem habeat in se occultam, quam credo tibi esse manifestam.

Admiratio de sacramēto Eucharistiæ, quod valde simile est Manna, circa quod in veteri lege nulla miracula enituerūt. Primum miraculum. Exo. 16. c. 15.

Cōparatio Sacramenti ad Manna.

Quare in Manna tot fiebant visibiliter miracula & non in Eucharistia

Secundum miraculum.

Tertium miraculum.

Manna mānsit in tabernaculo, vsque ad destructionēm templi.

Quartum miraculum.

Sapien. 16. c. 20.

MAGISTER. Adhuiusmodi admirationem tuam tollēdam, aliqua sunt prēmittenda, quorum vnum est, quòd si scrutatus fueris diligenter scripturas, reperies quòd sapiētia Dei, quæ omnia disponit suauiter, cibos disposuit diuersos hominibus, secundum diuersas temporum varietates, prout temporum oportunitati secundum diuersos hominum status cōgruebat, iuxta illud Psalmi: Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das illis escam in tempore oportuno. Quod sic patet. Nā Adæ primo parenti, in statu innocentiæ existenti, fructus omniū lignorū paradisi, qui suaues & pulchri erant, præterquam lignum

Cibos diuersos disposuit Dominus hominibus, pro vt diuersis statibus conueniebat. Psalm. 144. c. 15.

Cibus arborum concessus Adæ, in statu innocētiæ. Gen. 2. c. 17.

Lignum vitæ concedebatur ei, cuius esu poterat non mori. Gen. 3.

Post peccatū, cibus Adæ fuit de terra maledicta.

Gen. 3. c. 18.

Differentia inter cibos in statu innocentiæ & in statu naturæ corruptæ, & quare mutabantur cibi.

Cibus Noe cōcessus fuerunt omnia animalia.

lignum scientiæ boni & mali, dedit in escam seu cibum, Gene. 2. Qui quidem cibus illo tempore homini competebat. Inter illa enim ligna quę fuerunt sibi concessa in cibum, lignū vitæ continebatur: per cuius esum poterat non mori, vt habetur Gen. 3. Consequēter verò cùm Adam lapsus fuit in peccatū, per quod innocentiæ statum perdidit, & de paradiso fuit expulsus, aliter fuit depositum de cibo suo, scilicet vt de terra maledicta cum labore & sudore vultus comederet panē, & herbas terræ germinantis tribulos & spinas. Genes. 3. Vnde sicut in statu innocētiæ rectissimo, in quo ratio superior soli Deo obediebat: & voluntas cum omnibus viribus inferioribus solùm rationis rectę, sine impedimento imperium sequæbatur, cibus ei correspondens erat suauis, & absque vllo labore & sudore acquisitus, & mortalitatis necessitatem non habens: sic in statu lapsus, vbi ratio superior humana ab obediētia Dei recessit, & vires inferiores imperio rationis resistebāt, cibus laboriosus & tristis cū necessitate moriendi correspōdebat. Qui quidem cibus solus humano generi per totam primā ætatem, vsq; post diluuium fuit concessus. Postea verò tempore Noë, deficientibus peccatoribus à terra per diluuium: ædificato altari à Noë, super quod holocausta mundorum animalium Deo obtulit, quorū odorē suauitatis Deo acceptauit, Noe & filiis eius benedicens, omnia animalia eis dedit in cibū. Vnde quibus antea olera, & fructus terræ solùm licebat comedere, de cætero etiam omnia animantia, in cibū habere licebat, vt habetur Gen. 9. Langueſcēre enim humana natura per ipsum diluuiū, oportebat ipsius cibum aliqualiter fortificari. In exitu autē Israel de Egypto, quando separauit filios Adā, sic vt aliquos scilicet filios Israel, suo seruitio & legi applicaret, & eos per lōgam solitudinem, vbi non erat semen serenti, neque panis comedēti, ad terram fructiferam, & lac & mel fluentem deduceret: oportuit vt eis prouideret de alio cibo, quem sine labore & sudore vultus, possent colligere, scilicet de Manna: ne fortè deficerēt in viatam sterili & prolixa, vt habetur Exo. 16. qui quidem cibus sic miraculosè traditus, & miraculorum multitudine, vt per te dictum est fulcitus, propriè competebat populo illi, tum vt per euidentiam atque frequentiam miraculorum visibiliter circa cibum illum contingentium, eorum fides, quę valde debilis & vertibilis erat, vt patet in diuersis locis scripturæ, per hoc firmior & stabilior redderetur: tum vt per experimentum quotidiè comprobaretur, an rectè ambulassent in lege Dñi. Legitur enim Exod. 16. vbi supra: Dixit Dñs: Ecce ego pluam vobis panes de cęlo, egredia-

Quib' olim tantum licebat comedere, iam animalia conceduntur, & quare. Gen. 9. c. 3.

Cibus filiis Israel post exitum de Aegypto cōcessus & datus.

Exo. 16.

Quare tot miracula fiebant circa Manna.

Exo. 16. c. 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quare Deus filiis Israel Manna quotidie dabat, non semel vt in multos duraret dies.

egrediatur populus, & colligat quæ sufficiũt per singulos dies, vt tentem eum vtrum ambulet in lege mea, an non. Ex quo patet causa, quare per singulos dies Deus voluit prouidere illi populo de pane, & non simul pro quolibet anno, vel aliquo magno tempore, fuit vt quotidie tentarentur an legem Dei seruarent, an non: quæ quidem

Tẽtatio Dei qualiter intelligenda.

tentatio non est intelligenda sic quòd Deus vellet per hoc scire aliquid quod pri⁹ ignorabat, absit, sed vt aliis pateferet, & potissimè sibi ipsis, qui vidẽtes per experiẽtiam debilitatem suam, adiutorium peterent diuinum.

Glossa.

Vnde in glos. tentatio ista est vt ipsis ostendat quo humiliores fiant ad cognoscendum adiutorii & Dei gratiam. Hæc in glos.

Manna cibus filiis Israel pertinebat vt in fide conualescerent.

Talis enim cibus propriè pertinebat illi populo rudi & incredulo, per quem cibum infirmitas eorum cõualesceret in fide, & incredulitas peruersorum patefieret. Cùm autem ad terram promissionis accessissent, & de eius frugibus comederent, cessauit Manna, vt habetur Iosuę 5. & ex tunc incœperunt vti frugibus terræ Chanaam, sicut & aliæ nationes mundi, fructibus terræ vescuntur. Differunt tamen quantum ad aliquid. Nam

Fœcunditas terræ seu sterilitas pendebat ex meritis populi.

illi populo tã fœcunditas terrę, quàm sterilitas pẽdebat, ex meritis populi vel demeritis: vt habetur Leuit. 26. & Deut. 28. Nõ autem sic contingit aliis nationibus communiter. Nã Matt. 5.

Leuit. 26. Deut. 28. Matth. 5. 8. 45.

Cibus terræ promissionis datus post Manna.

Iosuę 5. d. 12

dicitur: Deus solem suum oriri facit, super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. quia vt dicitur Eccles. 9. Vniuer

Eccle. 9. a. 2

sa æquè veniunt iusto & impio: quod intelligitur quantum ad ipsam substantiam bonorum & malorum temporalium, non autem ad finem, vt in. 1. 2. articu.

S. Tho. 1. 2. art. vlt.

vlt. Vnde populus ille, qui carnalis erat, promissis præsentib⁹ huius vitæ inhęrebat, & sic oportebat, vt cibus illorum secundum suorum merita & demerita, eis assumeret. Cùm autem venit plenitudo temporis, in quo

Cibus datus hominibus in plenitudine temporis quando homines non per tẽporalia, sed per spiritualia ducebantur ad æterna, erat cibus cælestis.

populus Dei non per temporalia bona promissa, quæ vilia sunt & momentanea, sed per bona spiritualia duceretur ad æterna: oportuit vt tali populo cibus daretur, supernaturalis & cęlestis, per cuius manducationem spiritualem vita spiritualis nutriretur, sic vt manducans non moreretur in æternum, morte scilicet spirituali. Vnde Saluator cõparans hũc panem alteri qui datus fuit patribus. Ioannis. 6. Nõ

Ioan. 6. f. 58

sicut manducauerunt patres vestri Manna in deserto, & mortui sunt: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Si igitur prædicta consideras sanè inuenies, quòd diuina sapiẽtia disposuit dare cibum populo suo proportionatum, prout statuũ & temporum diuersitas requirebat. Non ergo in cibo supra cęlesti, scilicet Eucharistia, requiruntur miracula visibilia sicut in Manna. Manna enim dabatur

populo

populo carnali tali cibo indigenti, rationibus supradictis. Eucharistia verò populo spirituali datus est, qui tali pane propriè nutritur & roboratur.

CAPITVLVM. II.

In quo discipulus quærit, quomodo intelligatur refectionem spiritualem in hoc sacramento fieri. Ad quod respondetur à magistro, per similitudinem refectionis spiritualis ad refectionem corporalem.

DISCIPVLVS.

Quomodo spiritualiter nutritur homo Eucharistia sacramẽto.

SCire desidero, quomodo peristum panem supra cælestem homo nutritur & roboratur: non enim credo quòd hoc dicas per substantiam panis & vini, quibus homines propriè nutriuntur: quæ quidem substantia licet ante consecrationem sub illis speciebus erat. Facta autem consecratione nihil remanet de substantia panis & vini, sed solũ eorum accidentia, quæ sensibiliter apparent.

Sacramẽtũ hoc spiritualiter animã nutrit.

MAGISTER. Nullo modo dubitandum est, quòd sacramentum de quo agitur, non nutrit corporaliter per substantiã panis & vini, quæ ante consecrationem erant in sacramento, cùm cõsecratione facta desinat esse ibi: nutrit tamen hoc sacramentum rectè sumptum spiritualiter animam & ipsam reficit.

Magist. Sẽt. 4. dist. 8.

Vnde Magister in 4. distinct. 8. de hoc sacro sacramẽto loquẽs ait: Rectè viaticum appellatur, quia in via nos reficiens, vsque ad patriam perducit. Assimilatur enim refectio spiritualis quam hoc sacramẽtum in homine fideli efficit, refectioni corporali, quam cibus corporalis in corpore animali causat, tam in modo refectionis, quàm in refectionis effectibus. Primum patet sic. Nam sicut secundum Philosophum, refectio corporalis perficitur per tres vires naturales, sic quodammodo secundum veritatem fidei nostrę, tres virtutes supernaturales, quodã modo prędictis correspondentes, requiruntur in refectione spirituali, quod sic patet: nam in refectione corporali requiruntur. Primo vis naturalis attractiua: nisi enim cibus extra corpus positus, ad interiora locare fectioni apta quadam vi naturali attraheretur, impossibile esset corpus reficì, vt est manifestum. Secundò vis quæ requiritur ad corporalem refectionem, est vis retentiua: nisi enim cibus per attractiuam intra corpus positus retineretur per vim retentiuam, nihil ad refectionem proficeret corporalẽ. Tertio verò vis quæ requiritur ad perfectionem corporalẽ, est vis digestiua, per quam nutrimentũ assimilatur & vnitur nutrito: quę omnia Philosophus largius ponit in libro de animalibus. In refectione autẽ spirituali de qua agim⁹, requiruntur tres virtutes supernaturales, quæ tribus viribus supradictis naturalibus, quodãmodo correspondent & assimi-

Quare in istam similitudinem ducitur hoc sacramentum.

Spiritualis refectio ad similitudinem corporalis.

Triplex natura virtus requiritur ad corporalem refectionem.

Primo vis attractiua.

Secundò vis retentiua.

Tertiò vis nutritiua seu digestiua.

Aristot. lib. de animalibus, à simili.

Virtus 2. virtus diuina reficiens refectionem spiritualem.

Fidei virtus attractiua est.

assimilantur. Requiritur enim in refectione spirituali, virtus fidei supernaturalis, quæ attractiua est credibiliū. Nisi enim per virtutem fidei ea quæ sunt extra mentem, ad quę, scilicet nec experientia, nec ratio naturalis attingit, ad ipsam mentem per cognitionem fidei introducerē tur, nulla esset refectio, animæ spiritualis, per fidem enim in mente subsistunt ea quæ nō apparent, vt ad Hebr. 11. Secunda virtus supernaturalis, quæ requiritur ad refectionē spiritua-

Heb. 11. a. 1.

Spes retinentiua virtus est

lem, est spes, quę virtus est retētiua. Ea enim quæ per fidem attrahuntur ad nostram mentem, nostræ saluti pertinētia, per virtutem spei retinentur: de qua

Heb. 6. d. 19

virtute ad Hebr. 6. Confugimus ad tenēdam propositam spem, quam sicut ancoram animæ habemus tutam & firmam. Tertia

Christus est virtus nutriua, qua ex nutriēte, & nutrito vn' efficitur.

verò virtus supernaturalis, quæ requiritur ad refectionem spiritualem, est virtus charitatis, per quam ex nutriente & nutrito, secundum similitudinem gratiæ vnum efficitur. Iuxta illud 1. Ioā

1. Ioan. 4. c. 17.

nis 4. Qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo. Cuius omnino simile legitur, de sumente hoc sacramentum. Vnde Ioan. 6. Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinē, in me manet, & ego in illo. Considerandum tamen quòd quia

Ioan. 6. f. 57.

Differentia inter nutritionem corporalem & spiritualē

spiritualia non possunt sic, assimilari corporalibus, quin inter ea differentia non modica reperiatur: idcirco inter nutritionē corporalem & spiritualem, quarum quæliber terminatur in vnionē similitudinis nutrientis cum nutrito, est quædam lata differentia. Nam in refectione corporali hæc similitudo seu vnio perficitur per mutationem nutrimēti in similitudinem nutriti. In refectione autem spirituali nō sic, sed perficitur per mutationem nutriti in similitudinem nutrientis. Vnde Augusti. in persona huius sacramenti dicit: Non ego mutabor in te, sed tu mutaberis in me. Differūt etiā istę refectiones in loco seu in subiecto refectionis: nam refectio corporalis in mēbris corporeis fit, vt puta in stomacho, epate, vel venis. Refectio autem spiritualis nō sic, sed in mente, quę est precipua pars spiritualis hominis. Vnde Augusti. loquens ad manducantem hoc sacramentum, dicit: Ad quid paras dentem & vētrē, para mentem, crede, & manducasti. Hæc ille. Ex quibus habes quomodo refectio spiritualis, considerari habet per similitudinem ad refectionem corporalem.

Augusti.

Augusti.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur, quòd effectus huius refectionis spirtualis, quoad vitam spiritualem assimilantur effectibus refectionis corporalis, quantum ad vitam corporalem.

DISCIPVLVS.

HAbeo doctrinam tuam in prædictis, quæ pertinēt ad modum refectionis spiritualis, & etiam

& etiam ad eius locum seu subiectum: & vellē vt mihi vlterius declares similitudines vtriusq; refectionis quātum ad effectus vtriusque earū, prout prius proposueras.

MAGISTER. Ad hoc quod quęris, attēdere debes, quòd sicut refectio spiritualis assimilatur refectioni corporali, quantū ad modum reficiendi, sic inuenitur similitudo in effectibus, qui ex vtraque refectione sequuntur: omnem enim effectum, quē cibus & potus materialis facit, quantum ad vitam corporalem, hoc totum facit hoc sacramentum, quantum ad vitam spiritualem, vt in 3. part. quæst. 79. quod patet discurrendo per aliquos singulares effectus, ex quibus alij intelligi possunt. Est enim vnus effectus cōmuniter cuiuscunque bonę refectionis corporalis augmentum spiritus vitalis, tam in corde animali, quàm in cęrebro & huiusmodi, ex quo omnes vires naturales refocillā tur. Qui quidem effectus in nostro viatico spiritualiter efficitur. Est enim effectus huius sacramenti secundum Magistrum in 4. distinct. 12. augmentum virtutis, scilicet charitatis, & per consequens gratiæ atque omnium virtutum spiritualium, quarum forma est ipsa charitas. Itē refectione corporali completa, nociua à corpore animali expelluntur, quod in nostro sacramento spiritualiter efficitur: Expelluntur enim per hoc sacramentum à rectè sumente illud, omnia venialia peccata, prout Doctores tenēt, specialiter Ambr. 4. de Sacra. Ambros. in 4. de Sacramentis.

Quicquid cōfert cibus corporalis ad corpus, idipsum cibus spiritualis ad animam.

S. Tho. 3. p. q. 79.

Magist. Sēt. in 4. dist. 12

Per virtutē huius Sacramenti peccata venialia expelluntur, si debite sumatur.

DISCIPVLVS. Quòd autem in sumptione debita huius Sacramenti venialia dimittantur, valdè rationabile est. Sanguis enim Christi, qui in hoc sacramento realiter sumitur, effusus est in remissionem peccatorum. Scire tamen vellem, cur mortalia non dimittantur in tanto sacramento, in quo Christus plenus gratia realiter continetur, cùm tamen in sacramento Baptismi, in quo sola virtꝰ Christi continetur, non tantum venialia, sed etiam originale peccatum, & omnia mortalia peccata dimittantur: videtur enim verba Christi sonare de vtroq; sacramento, quòd omnia peccata in eis dimittātur, sicut enim de Baptismo dixit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Marci 16. per quod intelligitur dimissio omnium peccatorum, etiam mortalium, sine quorum dimissione nullus saluatur: sic de Sacramento Eucharistiæ dicit Ioannis 6. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. vitam autem æternam nullus habet cum peccato mortali. Vnde tam per rationem, quā per verba Christi videtur, quòd etiam peccata mortalia in Sacramento Eucharistiæ dimittentur.

Si sanguis Christi in remissionē peccatorum fusus est cur mortalia tā efficaci Sacramēto nō dimittuntur?

Marc. 16. c. 16.

Ioan. 6. f. 58

MAGISTER. Si benè cō sideraſti prædicta, ex ipsis res-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quare mortalia non remittuntur in Sacramento Eucharistiæ.

sponsionem habebis sufficientem. Nã sicut in refectione corporali digestiua parte totaliter corrupta nemo reficitur, sed potius ex cibo incurrit magnam læsionem: docente Hipocrate, qui in suis Aphorismis dicit: Nõ pura habentes corpora quantũ magis nutriẽt, rãto magis lædẽt. Sic etiam contingit in refectione spirituali, quia cùm existens in mortali peccato, charitate careat, quę est digestiua spiritualis, vt dictum est: tum talis necdum non reficitur spiritualiter, sed nouum incurrit graue peccatum. Vnde: Qui manducat & bibit indignè, iudiciũ sibi mãducat, &c. 1. Corinth. 11. Ille autem qui hoc Sacramentum debitè sumit, oportet quòd sit in charitate, quæ nõ compatitur secum mortale peccatum: & sic taliter sumens Sacramentum non habet mortalia quæ ei dimittãtur, & ideo solùm dicitur dimittere venialia. Verbum autem illud quod allegas, scilicet: Qui manducat hũc panem, viuet in ęternum. intelligitur de manducatione spirituali, de qua vt supra Augustinus dicit: Crede & manducasti. quod intelligitur per fidẽ charitate formatam, non autem intelligitur verbum Christi supradictum de manducatione sacramentali tantum. Quæ quidẽ manducatio, etiam ab indignis qui iudicium sibi manducant & bibunt, fieri posset.

Hipocrates

1. Cor. 11. g. 29.

Respõsio ad quæstionem & solutio auctoritatis.

Ioan. 6

Augustin.

DISCIPVLVS. Dacetiam me rogo de similitudine refectionum prædictarũ in aliis effectibus,

MAGISTER. Sicut in refectione corporali hominis non solùm homo reficitur, sed confortatur, & in suo robore firmatur. Vnde Psalm. Panis cor hominis confirmat. sic in hac refectione spirituali languor, qui ex diuturna absentia diuinę visionis, in viris iustis contingere consueuit, iuxta illud Canticorum 2. Fulcite me floribus, quia amore langueo. per debitum huius sacramenti vsum roboratur: & ideo in figura huius sacramenti intelligitur illud. 3. Regum 19. quod de Helia legitur, scilicet: Et ambulauit in fortitudine cibi illius vsque ad mõtem Dei. Item in refectione corporali contingit, quòd in corpore benè dispositio refectione completa, necdum quis reficitur, sed etiam impinguatur, iuxta illud Genes. penult. Asser pinguis panis eius. quod etiam cõtingit in refectione spirituali per hoc sacramentum ritè facta: Crescit enim in sic sumente mẽtis deuotio, quæ pinguedo spiritualis est secundum Hugo. inquãtum ariditatem animæ, quę quidem indeuotio est, expellit: & ideo Psalm. cùm dixisset: Parasti in conspectu meo mensam. quod benè potest intelligi de altari, in quo hoc sacramentum celebratur, quæ vera mensa Domini est, statim subdit: Impinguasti in oleo caput meũ, quod intelligendum est de pinguedine de-

Psal. 103. b. 15.

Quartus effectus est cõfortare.

Cant. 2. a. 5.

3. Reg. 19. b. 9.

Quintus effectus est impinguatio.

Gen. 49. c. 20.

Hugo.

Psal. 22. a. 5.

Sextus effectus lætitiã spiritualem generat.

Psal. 103. b. 15.

ne deuotionis. Item sicut in refectione potus materialis, scilicet vini, cor lætificatur: iuxta illum Psalm. Et vinum lætificat cor hominis. sic huiusmodi potum supra cælestem debitè sumens magnam lætitiam attingit spiritualem, iuxta illud Sap. 8. Non habet amaritudinem conuersatio illius. Item sicut potũ vini sumentes vltra sobrietatẽ, ebrietatem incurrunt, sic & in hoc potu spirituali, qui primos gradus charitatis, scilicet incipientium & proficientium transcendunt, & perfectionem charitatis aliqualiter attingunt, ebrietatem quandam incurrunt spiritualem. De qua Cantic. 5. Bibite amici, & inebriamini cariſsimi. quasi dicat: Vos qui estis amici, scilicet in primis gradibus charitatis constituti, sufficit vobis bibere: sed chariſsimi, scilicet in charitate perfecta inebriari debetis. Quæ quidem ebrietas spiritualis non est viciosa, sed valde laudabilis: nam secundum Augusti. de agone Christiano, talis ebrietas mentem non euertit, sed sensum rapit, in tãtum quòd omnium terrenorum obliuionem præstat. De qua quidẽ ebrietate intelligi potest illud Psalmi: Et calix meus inebrians, quam præclarus est. Habet etiam iste cibus cælestis quendam effectum, in quo excellit omnia refectiua corporalia: nam iste cibus benè sumentibus vitam æternam præstat. Ioannis. 6. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. in quem effectum nullum aliorum reficientiũ participat, etiam quo ad vitam corporalem.

Sap. 8. d. 16.

Septimus ebrietatem spiritualem causat.

Cant. 5. a. 1.

Ebrietas spiritus quæ sit

August. de agone Christiano.

Psal. 22. a. 6

Octauus effectus est vitam æternã præstare.

Ioan. 6. f. 51.

DISCIPVLVS. De ligno vitæ legitur, Genes. 3. quòd qui comedit de eo, viuet in æternum. Ex quo patet, quòd esus ligni vitæ præstare poterat vitam æternam.

Gen. 3. d. 23.

MAGISTER. Secundum Augusti. de quæstionibus noui & veteris testamenti, esus ligni vitæ corruptionem inhibebat, non tamen simpliciter præstabat inmortalitatem: virtus enim præstandi vitam ęternã est quodãmodo infinita, & sic purę creaturæ quæ finita est, non est communicabilis.

August. de quæst. noui & vet. test.

Ligni vitæ esus corruptionem vitæ inhibebat.

CAPITVLVM IIII.

In quo ostenditur, quòd effectus huius cibi supra cælestis in spiritualibus assimilatur effectibus illius cibi cælestis, scilicet Mannæ incorporalibus.

DISCIPVLVS.

SAtis habeo de similitudine effectus refectionis spiritualis, ad effectus refectionis corporalis communiter consideratę: sed quia refectio corporalis per cibum illum cælestẽ à Deo datum, scilicet Manna excellentior consideratur, quàm refectio corporalis communis. Idcirco vellem scire, si cibus iste supra cælestis in aliquibus effectibus seu proprietatibus assimiletur

Universidad de Deusto
Biblioteca

miletur illi cibo cælesti scilicet Mannæ.

Sacramentam Eucharistiæ effectibus correspondentes Mannæ habet.

MAGISTER. Iste cibus supra cælestis non solùm habet effectus spirituales, correspondentes effectibus cibi corporalis communis, vt dictum est: sed etiam habet effectus seu proprietates spirituales correspondentes effectibus seu proprietatibus Mannę excellentiori modo. De Mãna enim legitur Exo. 16. Nec quod qui plus collegerat habuit amplius: nec qui minus parauerat reperiit minus: sed singuli iuxta id quod ædere poterãt congregauerũt, prout tu supra allegasti: cuius simile contingit in hoc cibo supernaturali ipsum debitę sumentibus. Non enim quantitas spiritualis huius refectionis ex quantitate corporis Christi sumpti accipitur, cùm eadẽ sit quantitas corpotis Christi indiuidualiter in omnibus sumentibus, vt in 3. parte. quæst. 79. Et sic miraculosius & excellentius, de hoc cibo supra cęlesti dicitur: Nec quod qui plus collegerat habuit amplius, &c. Similitèr sicut de Manna dicitur Sapient. 16. Quòd omnes delectationes in se habebat, & omnis saporis suauitatem, sic & perfectius diuini saporis multiplices & varij à rectè sumentibus in hoc sacro cibo gustantur, & licet in Manna fastidium seu nauseam, quandoque sumentes incurrebant. iuxta illud. Numer. 21. Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo. In hoc tamen cibo supra cælesti nausea non habet locum in iis qui debitè ipsum sumũt. Vnde Bernard. in quadam Epistola, notabiliter dicebat: Miror si ad gustum cibi dulcissimi nauseas, si tamen gustasti quam dulcis est Dominus, aut certè non gustasti, & nescis quid sapit Christus: & sic nõ appetis cùm sis insipertus, ac si gustasti, & dulce non sapit, sanum non habes palatum. Hęc Bernar. nec solùm nauseam sui ipsius huiusmodi gustus cælestis non generat, sed potius aliorum saporum fastidium, in benè gustante procurat. Vnde Chrysost. super Matth. Sicut qui pretiosum mãducauerit cibum, huic esca communis ingrata videtur, sic qui semel dulcedinem Christi gustauerit, terrenorum bonorum nõ multum de cætero sentiet saporem. Iuxta illud ad Hebr. 6. Impossibile est enim eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt nihilominus bonum Dei verbum: virtutesque seculi vẽturi, & prolapsi sunt reuocari rursum ad pœnitentiam, rursum crucifigẽtes sibimet ipsis Filium Dei, &c. Et hæc tibi sufficiant circa refectionem spiritualem cibi supracęlestis, subtiliora & altiora quę circa hoc sacramentum dicuntur, peritioribus & magis perfectis ad prędens relinquendo.

Exo. 16. c. 19.

Sap. 16. c. 20

Num. 21. b. 5.

Bern. Epist.

Alias insipertus.

Aliorum eiborum fastidium generat.

Chrysost. in Matth.

Heb. 6. a. 4.

CAPI.

CAPITVLVM V.

In quo ponitur admiratio discipuli circa Sacramentum altaris: quæ quidem admiratio ab infidelibus, & contra fidem nostram obloquentibus obiici solet: quam admirationem ibidem magister soluit.

DISCIPVLVS.

Alia admiratio circa Eucharistiæ Sacramentum.

NOn dubito quòd de hoc Sacramento altiora & profundiora tractentur, à Doctoribus sanctis, quę ad me non pertinẽt scrutari propter mei intellectus imbecillitatem: vnum tamen à te quęrere volo, de quo sępè audiui, tam infideles quàm hæreticos obloquentes, & de veritate fidei nostrę deridentes in ipsorum pernicie, tales enim me quotidie exprobrantes dicũt: Dic nobis vbi est De⁹ tuus? Si enim benè scrutatus fueris scripturas, reperies, quòd per arcam testamenti Dei olim maxima miracula nedũ sensibilia, sed etiam sic publica & toti populo patentia fiebant, in tantũ quòd de talium miraculorum fama infideles terrebantur, videntes ad oculum diuinam potentiam in reuerentiam arcæ sui fœderis relucentem. Quãdo enim populus Israeliticus transiuit Iordanem pede sicco, sacerdotibus, tunc arcã Testamenti portantibus per Iordanem, aquę superiores descendentes steterunt in vno loco, ad instar montis intumescentis: inferiores vero vsque ad mare mortuum fluxerunt, sic vt totus populus Israeliticus, quasi per aridam trãsiuit flumẽ Iordanis sic existentis, donec prædicti sacerdotes cum arca alueum Iordanis exiuerunt, quo facto Iordanis rediit in cursum suum. Quod quidem opus tam miraculosum & tam publicum duo facit. Vnum, scilicet quòd filij Israel habuerunt in tanta reuerentia ipsum Iosue, qui hoc ex parte Dei fieri præceperat, sicut & Moysen habuerũt. Aliud verò quòd Reges Amorrhæorum & Chananeorum, audientes tam magnũ & publicum miraculum terrore Dei concussi, non remãsit in eis spiritus: quæ quidẽ historia habetur ad plenum, Iosuę, 3. & 4. Considera igitur, aiunt isti proterui, quòd in huiusmodi arca testamenti in qua non continebatur Deus realiter, neq; Christus, sed solùm tabulę lapideæ, præcepta Decalogi continentes, & secundum quosdam vrna Mannę, quam Deus præceperat reseruari in testimonium generationibus futuris, vt habetur, Exo. 16. Similiter & virga quæ floruit in domo Leui, de qua virga habetur Numer. 17. Si igitur per arcam prædicta corpora inanimata tãrummodo portatricẽ quantumcunque sacra essent, Deus tam euidentia miracula & tam diuulgata & publica fecit, in ipsius reuerentiam, quid putas facere habuisset, si in tuo Sacramento verus Deus seu Christus realiter cõtineretur? qui super omnia in infinitum colẽdus

Miraculum per arcã testamenti factum.

Iosuę. 3. & 4.

Duplex effectus huius miraculi.

Arca testamenti quid continebat.

Exo. 16. f. 31

Num. 17.

Hæreticorũ argumentũ contra Eucharistiæ Sacramentũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& venerandus est: & non solùm tempore Iosuæ supradictum miraculum Deus fecit in veneratione arcæ fuit testamenti, sed etiam tẽpore Samuelis, cùm arca Domini fuit capta per Philistæos, & in Azoth deducta: Deꝰ fecit iudicia in Azoth & in Idolũ eorum, vsq; ad hoc quod Philistæi miserũt arcam vsque ad terram Israel, & nõ sine magnis miraculis, quæ in qualibet mansione arcę per Deum fiebant, vsq; ad hoc quod arca Domini remãsit in Cariathiarim per aliquos annos, quæ historia habetur per extensum, 1. Regũ. 5. & 6. Item quãdo Dauid fecit portare arcam Domini supradictam de domo Aminadab, quæ erat in Gabaa, vsque ad domum Obeth, Edom: quia Oza extendit manum suam & tetigit arcam Domini temerariè, percussus est à Domino, sic vt illico moreretur, vt habetur 2. Regum. 6. Cùm igitur Deus vt arca sui testamenti reuerenter haberetur, tam à fidelibus quàm etiam ab infidelibus, tam magna miracula & euidentia atque publica olim faciebat, quid existimandũ est quod Deus faceret si in sacramento tuo ipsius diuinitas incarnata cõtineretur, vel etiam ipse Christus Dei benedictus: cùm tamen nulla talia miracula, nec etiam eis similia per ipsum sacramentum apud fideles hoc credentes, nec etiam apud infideles hoc negãtes videmus fieri, sed potius oppositum. Sepe enim contingit, quòd cum Sarraceni per armorum potẽtiam aliquas terras Christianorum deuastari contingit, altaria cum isto sacramento dirumpunt, nihil videntes propter quod timere debeant, ne talia audeant facere. Ex quo quilibet sensatus debet credere, quòd in tuo sacramento non Deus continetur, neque Christus, sicut vos Christiani asseritis, sed solùm substantia panis & vini, quę ibi sensibiliter apparent, quæ pura creatura est: non enim abreuiata est manus Domini præsenti tempore, sic vt non ostenderet hanc veritatem palàm & publicè per signa atque portẽta sensibilia toti vniuerso, sicut aliàs per arcam testamenti facere consueuit: Hæc & similia sepe ab infidelibus & hæreticis audiueram. Ex quibus, licet fides mea non patiatur ex suis dictis detrimentum: benedictus Deus, confringuntur tamẽ ossa mea prædicta opprobria quæ aliàs audiui reminiscens: & factus sum sicut surdus non audiens, & non habens in ore suo redargutiones: quapropter valde desidero, vt me circa hæc, sic diuina gratia cooperãte, illumines, vt respondere possim exprobrantibus mihi verbum.

Arcæ fœderis aliud miraculum, tẽpore Samuel fuit.

Plura certè & grauiora his nostris tẽporibus in Germania superiori ac inferiori vidimus.

1. Reg. c. 5. & 6.

Aliud miraculum arcæ fœderis.

2. Reg. 6. 2. 8.

Psal. 37. c. 15.

MAGISTER. Ad tuam admirationem in hac parte tollendam, & os loquentium iniqua obstruendum, considerare debes quòd miracula diuina (quę supra cursum naturę à Deo institutæ, virtute diuina fiunt) se habent

Responsio.

Miraculi sunt in duplici differẽtia.

habent quantum ad eorum prõximos fines in duplici differentia. Quædam enim eorum sunt à Deo ordinata ad fidei comprobationem, sicut de primis signis seu miraculis, quæ Deus fecit per Moysen coram populo de conuersione virgæ in colubrem & è contra, & de manu leprosa & sana: quæ quidem miracula coram populo facta sunt ad fidem in eis causandam seu comprobandam. Vnde Exod. 4. cùm dixisset: Et fecit signa, scilicet prædicta, coram populo. sequitur statim: Credidit populus. Similiter ex diuisione maris Rubri, & Aegyptiorum submersione, visa per populum Israeliticum, sequutum est quòd populus credidit Domino & Moysi seruo eius. Exo. 14. Et sic de quãplurimis miraculis veteris testamenti, quæ à Deo fuerunt ordinata, vt fides eius in cordibus populi causaretur, seu confirmaretur. Quæ quidem miracula oportuit esse manifesta toti populo. Vnde Deute. vlt. Commẽdatur Moyses de signis & portentis, quæ Moyses diuina auctoritate fecit, coram vniuerso Israel. Quædam verò sunt diuina miracula, quæ non ad fidem causandam seu roborandam à Deo facta sunt, sed potius vt credendo talia miracula quæ occulta sunt, & omnino abscondita fideles mereantur. Vnde huiusmodi miracula, non disposuit Deus esse manifesta per sensum seu naturalem cognitionem sed occulta, vt eorum fides meritoria esset. Quæ quidem miracula, scilicet occulta & abscõdita, præcipuè fuerũt in nouo testamẽto, In cuius tempore fides credentium communiter, validior fuit, vt est miraculũ Virginei partus, & Dominicę resurrectionis: quę quidem miracula per fidem solum propriè cognoscũtur: & eorum occultatio à quacũque nostra cognitione naturali nostrũ meritum efficit vel auget. Vnde de Resurrectione Dominici legitur, Ioan. 20. Beati qui non viderunt & crediderunt. Et de isto modo miraculorum, scilicet occultorum, tenendum est esse sacramentum altaris, vt in 3. part. quæst. 28. Nõ enim hoc sacramẽtum fuit institutum ad hoc, vt sacramento viso populus crederet, sed vt credendo veritatem huius sacramenti merito proficeret. Vnde August. vt supra allegatum est, de hoc sacramento dicit: Crede & manducasti. Et ideo quanta miracula in hoc sacramento contẽta, quæ maxima sunt, occultiora sunt, & nec ab intus nec ab extra visibiliter circa ipsum sacramentum nulla miracula apparent, tantum in nobis auget meritũ. Vnde nullũ inconueniẽs sequitur, nec admiratione dignum ex hoc quod publica seu visibilia miracula non fiũt communiter circa hoc sacramẽtũ, sicut olim fieri consueuerunt circa arcã testamẽti Dei, prout tu allegasti: ibi enim miracula ordinabãtur ad fidelium fidem confir-

Quædã ad fidei cõprobationem.

Exo. 4. §. 3.

Exo. 14. §. 31.

Deut. vlt. d. 10.

Quædã miracula fiunt vt fideles meritum habeant.

Miracula occulta in nouo testamento.

Ioan. 20. §. 29.

Eucharistia sacramentũ occultorum miraculorũ maximum, quare factum.

S. Tho. 3. p. q. 28.

Miracula antiquæ legis aliter ordinabatur, quàm nouæ legis miracula.

Universidad de Deusto
Biblioteca

confirmandam seu causandā, & quandoque ad infidelium terrorem incutiendum. Hîc autem quærûtur miracula ad meritum credentium augendum: quod quidē meritū euacuaretur, vel saltem diminueretur, si talia signa visibilia apparerent.

CAPITVLVM VI.

In quo redditur ratio, quare circa hoc Sacramentum nō fiunt frequenter visibilia miracula, sicut olim fiebant circa arcam testamenti, & huiusmodi.

DISCIPVLVS.

AVdiui quod legitur in nonnullis historialib⁹ antiquis libris, quòd quādoque in sacramento altaris apparuit forma pueri, vel caro, vel sanguis, quæ sunt signa visibilia, quæ creduntur à Deo fieri, vt fides huius sacramenti in cordibus fidelium magis firmetur, quod videtur facere contra te.

Miracula visibilia fiūt circa sacramentum Eucharistiæ licet raro ob causas quas Deus filius nouit.

MAGISTER. Verum est quòd talia seu similia dicūtur esse facta quandoq; circa sacramētū altaris, sed talia nō dicūtur facta fuisse sic cōmuniter & publicè, sicut miracula quę allegasti circa arcā testamenti: vnde nō videntur talia apud Ecclesiam vniuersalem solēnizari, sed fortè priuatim in aliquibus particularibus ecclesiis, quia non fiunt nisi raro quoad certas personas, quibus Deus qui vniuersas mētium cogitationes intelligit singulari modo singulis prouidet, secundum dictamen diuinæ sapiētiæ, à quibus non est trahēda consequentia in vniuersali.

Arguit. miracula debere fieri ad terrorem infidelium.

DISCIPVLVS. Etsi talia miracula frequenter non deberent fieri in hoc sacramēto publicè & communiter, ne fidelium meritum diminuatur, vt dicis: congruum tamen videretur vt fierent saltem ad terrorē infidelium causandum, prout legitur in supra allegatis historiis. 1. Regum. 5. & 6. de Philistæis miracula facta, circa arcam testamenti videntibus, qui terrore diuino non modico sunt cōcussi, quod ad diuinum pertinet honorem, iuxta illud Psalm. Timebunt gētes nomen tuum Domine, & omnes reges terræ gloriam tuam.

1. Reg. 5. & 6.

Psal. 101. c. 16

Duplex finis huius sacramenti, videlicet vita spiritualis, & Dei gloria.

MAGISTER. Si bene cōsideras finē institutionis huius sacramenti, tam proximū quàm vltimum, certè reperies, quod quanto miracula huius sacramēti occultiora sunt, tanto magis ad vtrumque finem huius sacramenti congruunt. Primum patet sic. Nam institutio huius sacramenti ordinata est ad vitā spiritualem & æternam, ritè sumentibus conferendam, iuxta illud: Qui manducat hunc panē viuet in æternum. Ioannis. 6. & iste est finis proximus istius institutionis. Cōstat autem quòd ex occultatione miraculorum huius sacramenti meritum accrescit in cordibus fidelium, in quātum nō ex visis miraculis in eodem supernaturaliter factis, summe veritati adhærent per verā fidem,

Primus finis

Ioan. 6. f. 58

fidē, sed nullis etiā miraculis in eo visis, ex sola diuina autoritate oppositū credunt eorum quę videntur. Ille enim qui ex sola autoritate seu inspiratione diuina credit illud quod diuinitus reuelatur, etiam si sensibiliter appareat oppositū, maioris meriti est, quàm illi qui non ex sola autoritate diuina, seu inspiratione, sed ex quibusdam signis sensibilibus miraculosè factis credit: vnde Ioannis 20. Beati qui non viderunt & crediderūt.

Ioan. 20. f. 29.

Secūdus finis est gloria Dei.

Secundum patet. Nam finis vltimus, tam huiusmodi sacramenti, quàm omnium quæ à Deo facta sunt ad Dei gloriam, tanquā in vltimum finem ordinātur: iuxta illud Isaiæ 43. Omne quod in uocatū est nomini meo, ad meā gloriā creaui eum, formaui, atque feci. Constat autem quòd sicut gloria Dei sępe in publica suorū miraculorum manifestatione omnibus innotescit, sicut patet in miraculis antiqui testamenti, & in quam plurimis miraculis noui testamenti, sic quandoque in occultatione diuinorum miraculorum ipsius Dei gloria seu honor in cordibus fidelium augetur. Legitur enim Prouerb. 25. Gloria Dei est celare verbum, & gloria regum inuestigare sermonem. Quæ quidem verba Sapientis licet à diuersis diuersimode exponantur, applicantur tamen secundum eorum planum sensum in proposito sic. Nam sicut Reges inuestigando ea, quę sunt communiter hominibus occulta, suā ostendunt sapientiā, ex quo gloria eorum accrescit: sicut patet de Salomone, qui causam occultam mulierum coram ipso ad iudicium venientium inuestigauit, de eo legitur: Audiuit itaq; omnis Israel iudicium quod iudicasset, & timuerunt Regem, videntes sapientiam Dei esse in eo. 3. Regum. 3. Sic ad gloriam Dei nōnunquam pertinet quòd illud, quod est in se verissimum occultetur seu celetur in tātum quòd nullo modo à naturali cognitione humana inuestigari posset, quod manifestè contingit in hoc sacramēto, in quo per nullum sensum, nec etiam intellectum naturalem humanum cognosci possunt ea quæ miraculosè in eo continentur, nisi solū per cognitionem supernaturalē à Deo infusam, scilicet per fidem: & sic propriè de hac occultatione intelligi potest predictū verbū, scilicet: Gloria Dei est celare verbū. In hoc enim sacramēto propriè celatur seu occultatur verbum incarnatum. De quo Ioannis. 1. In principio erat verbum, &c. De qua quidem occultatione expressè habetur Isaiæ. 45. vbi dicitur: Verè tu es Deus absconditus Deus Israel saluator. ibi enim Prophēta loquitur de vocatione gentium ad cognitionem Christi tunc futuram: de qua dicit statim supra: Viri sublimes ad te trāsibunt & tui erūt & te adorabunt, teque præcabuntur. Et vt

3. Reg. 3. f. 28.

Dei gloria magis innotescit in occultatione miraculorū huius sacramenti.

Prou. 25. a. 2

In hoc sacramento verbum incarnatum celatur.

Ioan. 1. a. 1

Isai. 45. c. 15

Nota expositionem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

declararet quòd Gentiles sic venientes ad cognitionem Christi, negaturi erant suos deos falsos. Sequitur statim eorum confessio sic dicentium: Tantum in te est Deus, & non est absque te Deus simpliciter. vt Propheta ostenderet, quòd Gētiles, ad fidē Christi venturi, non cognoscerēt eum in propria specie, sed ipsum cognoscerent per fidem sub aliis speciebus abscōditum, statim subdit in persona gentiū: Verè tu es Deus absconditus Deus Israel Saluator. quod propriè competit proposito. Si autem circa hoc sacramentum fierēt miracula publicè, manifestata etiam coram infidelibus, sicut illa quę allegas, quę fieri consueuerunt circa arcam testamenti, impropriè dicerent Gentiles ad cognitionē Christi in hoc sacramento venientes: Verè tu es Deus abscōditus sanctus Israel Saluator. non enim est absconditus Deus, cū per opera miraculosa publicè manifestatur. Vnde ex hac occultatione seu absconsione rectè considerata, magna dulcedo deuotionis in mentibus contemplātium, sanè huius mysteria sacramenti sentiri debet: iuxta illud Psalmi: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timētibus te. Quod potest intelligi de magnitudine dulcissimę deuotionis seu contemplationis, quam ritè hoc sacramētum spiritualiter sumentes in suo gustu spirituali sentiunt.

Circa hoc Sacramentum nec etiā apud infideles oportebat, manifesta miracula fieri.

Psa.30.c.20

CAPITVLVM. VII.

In quo ostendit, quòd ex occultatione maximorum miraculorum, quæ in hoc sacramento continētur, dulcedo spiritualis in mente debitè sumentium accrescit.

DISCIPVLVS.

PEto vt mihi declares aliquid vlterius de huiusmodi dulcedine deuotionis seu contemplationis, quā hoc sacramentū ritè sumentes seu contemplantes sentiūt. Hoc enim maximè in meipso experiri desidero, vt possim dicere: Sub vmbra illius quē desiderabā sedi, & fructus eius dulcis est gutturi meo. Cātico. 2. *Cant.2.a.4.*

MAGISTER. Desideriū tuū in hac parte bonū est, & à solo illo spectandū est impleri, de quo legitur in Psalmo: Qui replet in bonis desideriū tuū. Verba etiam illa quæ allegas quæ in Canticis continentur, sunt verba sponsę Christi: quę quidem sponsa est ipsa Ecclesia, dicit enim anima fidelis deuota: quæ quidē verba ad propositū satis vidētur applicabilia. Vnde glos. ibidē sic dicit: Quasi ab æstu desideriorū carnaliū sub vmbra illi⁹, ideſt sub eius protectione, requieui, & postquam protexit me vmbra, fructu eius saturata sum, ideſt, cęlesti dulcedine ei⁹ vel corpore suo. Hæc in glos. sa. Ad vlteriorem autem declarationem quam à me petis, circa magnitudinē dulcedinis quæ ex occultatione seu absconsione veritatis rei huius sacramēti, in men-

Psal.102.a.5

Glossa.

Dulcedo spiritualis huius sacramēti.

in mentibus ritè sumentium seu contemplantium sentitur, seu spiritualiter gustatur: multa altę considerationis essent introducenda, quę fortè huius tractatus breuitatem & incipientium capaciratem excederent: condescendo tamen ad tuę petitionis affectum: & ad tibi aliqualiter satisfaciendum, considerare debes, quòd dulcedo in spiritualibus intelligitur, quodammodo ad similitudinem dulcedinis corporalis. Vnde sicut inter sapores corporales dulcedo est sanior, sic inter sapores spirituales suauior est ille, qui de summo intelligibili seu credibili, scilicet de ipso Deo rectè accipitur: vnde Psalm. de eloquiis diuinis dicit esse dulciora super mel & fauum. Cùm igitur in hoc sacramento, non solū diuina eloquia ab omnibus prolata, sed etiam ipsum verbum Dei, quod semel locutus est, realiter contineatur, sequitur quòd eius spiritualis perceptio seu manducatio suauissima sit, atque spiritualiter dulcissima. Et ideo Ecclesia in officio institutionis huius sacramenti legit, quòd suauitatē huius sacramēti nullus exprimere sufficit, per quod spiritualis dulcedo in suo fonte gustatur. Et vltra hoc cōsidera, quòd hęc dulcedo seu delectatio spiritualis, in sumēte disposito augetur ex absconsione seu occultatione mirabilium in eo contentorū: quod sic patet. Nam admiratio secundum Philosophum in

Dulcedo spiritualis intelligenda est ad similitudinē corporalis dulcedinis.

Psal.18.b.11

Dulcedo huius Sacramēti augetur, ex absconsione.

1. Rhetoricorū, est delectationis causa: & propter hoc omnia mirabilia delectabilia sunt. Similiter & omnes repręsentationes rerum etiam non delectabilium causant delectationē. Cùm igitur in hoc sacramento tot mirabilia continentur, non solùm super omnem naturalem facultatē, sed etiam super naturalem intellectum humanum: vt potè quòd Christus Deus & homo perfectus sub modici panis specie cōtinetur. Similiter & quòd diuiso sacramenti subqualibet diuisionis particula perseuerat totus Christus. Similiter quòd accidentia quæ de sui natura non habent esse, sed solùm inesse sine subiecto, tamen in eodē sacramento realiter existunt, & sic de aliis maximis mirabilibus, quæ in hoc sacramento considerari possunt: quę quidem admiratio maxima est, cui nulla equalis fortè esse potest, ex qua admiratione meritò maxima delectatio spiritualis seu dulcedo causari debet, & ideo de tali dulcedine propriè potest intelligi illud Psalmi supra allegatum, scilicet: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscōdisti, &c. Abscōditur enim in hoc sacramento multitudo mirabilium, quæ dulcedinum multitudines causant, vt dictū est.

Aristot.1.Rhetoricorum.

Admiratio causa delectationis.

Mirabilia huius sacramenti.

Psa.30.c.20

Quomodo admiratio causat delectationem, etiam rerū quæ creduntur & non sentiuntur.

DISCIPVLVS. Licet verum est, quòd admirationes causant delectationes seu dulcedines, hoc tamen videtur verum, cū ipsa mirabilia magna videntur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur sensibiliter seu sentiuntur: de quibus vt credo loquitur Philosophus in sua Rhetorica. In iis autē quæ non videntur seu sentiuntur, sed solùm credūtur, nō videtur habere locum, quòd admiratio sit causa delectationis: cùm enim in hoc sacramēto panis consecratus talis omnino se offert sensibus post consecrationem sicut ante, nihil admiratione dignum in sacramento videtur seu sentitur, & sic non habet locum admiratio, nec per consequens delectatio, ab admiratione causata.

MAGISTER. Ille, qui habet veram fidem, primę veritati innititur in credendis, qui nullo modo falli potest: & ideo secundum hoc talis firmius & certius adhæret iis quæ cognoscit per fidē, quàm iis quę sunt per sensum seu intellectum naturalem cōgnita, quæ quādoque fallibilia sunt, vt in 2. 2. quæst. 4. Et ideo verus fidelis, qui firmissimè credit absque vlla dubitatione Christum esse sub hoc Sacramento, oportet, quòd admiretur, nō solùm de hoc quòd totus Christus in eodem Sacramēto continetur: sed etiam de hoc quod totus Christus non appareat ibi sub propria specie, sed est sub alienis speciebus absconditus: quæ quidem admiratio manifestè est delectationis causatiua, vt dictum est, non minus quam in illo, qui per sensum vel intellectum naturalem aliquid cognoscit, cuius causam ignorat. Et vltra hoc cōsidera quòd in admiratione semper est desiderium quoddam, sciendi illud de quo admiratur: & si illud est in se desiderabile ad obtinendum, sic in tali admiratione est desiderium consequendi illud de quo admiratur: quod quidē desiderium ex spe consequendi, est delectabile, vt in 1. 2. quęstio. 32. Et quia hæc admiratio habet adiunctā spem consequēdi cognitionem perfectam eius quod scire desiderat, similiter & adeptionem illius, quantum sibi possibile est: ideo benè applicantur rectè sumenti hoc Sacramentum verba sponsæ per te allegata, scilicet: Sub vmbra illi⁹ quem desiderabam sedi. Vmbra enim solem, seu corpus lucidū obumbrat seu abscondit, sic accidentia quodammodo occultant seu obumbrāt corpus Christi in sacramento existens. Sed illud sic occultum seu obumbratum spōsa desiderat, vt dictum est: & quia fructum illius desiderati in gutture suo dulcem sentit, ideo subdit: Et fructus eius dulcis in gutturę meo. Fructus enim redemptionis per Christū factæ in hoc sacramēto spiritualiter sumpto sentitur, inquantū talis sumēs non nisi per fidē, per quam sensibilibus credenda incertitudine præfert: hoc facit similiter, & per verā spē, quę beatitudinem futurā ex gratia & meritis certitudinaliter spectat. Similiter & per charitatē quę vnionē mysticam inter nutritū & nutrientem

S. Tho. 2. 2. q. 4.

S. Tho. 1. 2. q. 32.

Admiratio in Sacramēto, qualis debet esse.

Fructus redemptionis in hoc Sacramēto sentitur, & quo modo sentiatur.

triētem efficit. Quę quidem tria ad mādationem spiritualē requiruntur, vt supra dictū est. Cōstat autē quòd ipsa charitas inseparabilis est ab ipsa gratia gratificante, siue gratum faciente, vt in 1. 2. quęst. 110. Et ideo in mā ducatione spirituali huius sacramenti mens sumentis gratia impletur, & hic est fructus redemptionis Christi, quem debitè venerans hoc sacramentum sentire habet: propterea Ecclesia in collecta orat sic dicens: Ita nos corporis & sanguinis tui sacra mysteria venerari, vt redēptionis tuæ fructum in nobis iugiter sentiamus. Et ipsa est propria dulcedo spiritualis abscondita, de qua vt suprà: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti, &c.

S. Tho. 1. 2. q. 29.

Psa. 30. c. 20.

CAPITVLVM VIII.

In quo ostenditur, quòd licet in hoc Sacramento memoria Passionis Christi celebretur, nihilominus dulcedo seu delectatio spiritualis in rebus ipsum sumentę causatur.

DISCIPVLVS.

PLacent mihi ea quæ dicis circa dulcedinem huius sacramēti, sed est vnum quod animū meum in contrarium mouet: & est hoc. Cōstat autem quòd hoc sacramentum institutum fuit à Christo in memoriam suæ passionis, iuxta illud Lucæ. 22. Hoc facite in meam commemorationem. Vnde & in collecta quam allegasti dicitur: Deus qui nobis sub Sacramento mirabili passionis tuę memoriā reliquisti. memoria autem passionis nullo modo dicenda videtur dulcis seu delectabilis, sed potius amara. Vnde Eccle. 40. O Mors, quam amara est memoria tua. Ex quo videtur sequi, quòd in hoc Sacramēto non est delectatio, seu dulcedo spiritualis, sed potius memoria passionis supradictæ, quæ est tristabilis & amara.

Luc. 22. b. 19.

Si Sacramētum Eucharistiæ memoriale passionis Christi quomodo delectabile? Eccle. 41. a. 1.

MAGISTER. Licet tristitia secundum se communiter non sit delectabilis, posset tamē esse causa delectationis dupliciter. Vno modo secundū quod est in actu, inquantum facit memoriā rei dilectę. De cuius absentia aliquis tristatur, & tamen de sola eius apprehensione delectatur. Vnde & in officio de corpore Christi legitur ab Ecclesia, quòd istud sacramentum fidelibus est de absentia Christi solatium singulare. Alio modo tristitia potest esse causa delectationis, secundū quod est in memoria propter subsequentē euasionē. Vnde secundū quod homo apprehēdit, se ab aliquibus tristibus & dolorosis euasisse, accrescit ei gaudij materia: & ideo quia per memoriam passionis Christi fidelis credit, se euasisse ab æternis suppliciis, id circo per hāc memoriam debet in eo accrescere maximi gaudij materia, eo quod propter triumphum Christi in sua passione liberati sumus ab ęternis suppliciis,

Tristitia quomodo est se potest causa delectationis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Augu. lib 8. Confess.

pliciis. Vnde August. in 8. Confessionũ dicit: Quòd quanto maius fuerit periculum in prælio, tãto maius erit gaudiũ in triumpho. Considerãtur etiam in hoc sacramento quędam repręsentationes abscõditæ, quę sunt maximè delectabiles, & perconsequens dulcissimę.

CAPITVLVM. IX.

In quo redditur ratio, quare repræsentationes communiter sunt delectabiles: & consequenter ostenditur, quòd repræsentationes in hoc sacramento abscõditæ, in ritè sumente sunt maximę delectationis seu dulcedinis spiritualis.

DISCIPVLVS.

Quæris duo.

PEto vt mihi declares primo repræsentationes rerũ quæ sunt delectabiles, & deinde quę sunt illę repręsentationes abscõditę, quę in hoc sacramento cõsiderantur, quę sunt maximę delectationis & dulcedinis, vt dicis.

Aristo. 1. Rethoricę.

MAGISTER. Secundum Philosophum in 1. Rethoricę, omnes repręsentationes rerum sunt delectabiles, & etiam illarum rerum quæ in se non habẽt rationem delectationis: sicut cũ aliquis homo per imitationem repræsentat ęqum vel aliquod animal, est quoddam iocosum & delectabile, & sic de similibus repræsentationibus imitatiuis & aliis: cuius ratio est, quia gaudet anima in collatione vni ad alterum: conferre enim vnũ alteri est proprius & naturalis actus rationis, vt Philosophus dicit in sua Poëtica: Vnũquodq; autem in sua operatione nõ impedita delectatur, vt in 7. & 10. Ethicorum.

Aristo. 7. & 10. Ethi.

DISCIPVLVS. Intelligo quod dicis circa primũ, scilicet quare repręsentationes sunt delectabiles: sed peto vt secundũ mihi declares, scilicet, quomodo in hoc sacramẽto cõsiderantur aliquę repręsentationes abscõditę, quę vt dicis sunt maximę delectationis seu dulcedinis.

MAGISTER. In hoc sacramento recolitur seu repręsentatur memoria passionis Christi, vt dictum est: similiter & in eodem repręsentatur seu pręfiguratur beata fruitio, in qua anima beata diuina fruitione repletur: vnde & in vltima collecta officij de corpore Christi dicitur: Fac nos quęsumus Domine diuinitatis tuæ sempiterna fruitione repleri, quam pretiosi corporis & sanguinis tui temporalis perceptio præfigurat. Et sic patet quòd sicut in hoc sacramento recolitur, seu repræsentatur per modum memorię prętęritorum passio Christi, sic in eodem repræsentatur per modum præfigurationis futura fruitio beata: & sic sunt ibi duæ repræsentationes, quæ sunt causæ delectationis, & quia ista repręsentata secundum se sunt maximę dulcedinis. In primo enim repręsentatur summum meritũ totius generis humani, scilicet passio Christi: in secundo verò repræsentatur, seu

Ad secundã quæstionem respon sio.

Repræsentationes abscõditæ in hoc Sacramẽto.

Repræsentationes communiter sũt delectabiles vide causam.

seu præfiguratur summum prẽmium, scilicet fruitio beata. Cõsequens est, quòd istę repręsentationes non solùm sint delectabiles inquantum repræsentationes, sed & maximè delectationis seu dulcedinis ex parte repręsentatarum. Quæ quidem inquantum abscondita dulciora redduntur, iuxta illud Prouerb. 9. Panis absconditus suauior est.

Prouer. 9. d. 18.

CAPITVLVM X.

In quo proponitur, quędam alia admiratio à discipulo circa hoc sacramentum, prout est sacrificium, & ibidem soluitur à magistro.

DISCIPVLVS.

PLACENT mihi rationes tuæ, per quas mihi ostendis quare miracula cõtenta in hoc sacramento, seu ea quæ in ipso sunt repræsentata sunt abscondita, & etiam quare circa illud communiter non fiunt publica miracula sicut olim circa arcam fœderis vete. testamen. fieri cõsueuerunt, quas quidem rationes credo esse sufficientes ad obstruendum os loquentiũ iniqua. Sed adhuc vnum est valdè mirabile in oculis meis, scilicet quòd in sacrificiis antiqui testamenti, quæ ex carnibus animalium occisorum fiebant, vt patet Leuit. 1. & in pluribus locis, tamen ad eorum reuerentiam, & potius ipsius Dei cui offerebantur non erat licitum ipsa offerri, nisi tantum in templo Dei, quod erat vnicum, & non in alio loco. Vnde Deut. 12. Caueas ne offeras holocausta tua in omni loco quẽ videris, sed in eo quẽ elegerit Dominus in vnam tribuũ tuarum offeras hostias, &c. Cũ autẽ hoc sacramentũ vt à pueritis audiui sit sacrificium, quod quidẽ sacrificiũ, quia in infinitũ seu incõparabiliter sacrificia antiqua in dignitate & excellẽtia excedit, videretur ad ipsius reuerentiam pertinere, vt non offerretur nisi tantum in vnico loco, quod etiam esset magis conforme huic, quod ipsę Christus cuius passionis memoria in hoc sacramento celebratur, non nisi in vno loco per suam passionẽ oblatus est. Constat enim quòd Christus venit ad implendum legem, vt habetur Matth. 5. Quę quidem impletio & si intelligatur solùm in moralibus, non autem in cærimonialibus seu iudicialibus, sicut supra in 1. part. distinct. 8. est tractatum, qua ratione sacrificia veteris legis, quæ cærimonialia erãt, tempore nouæ legis euacuata sunt: illa tamẽ, quæ ad sacrificiorũ veneration em seu reuerentiam pertinere videntur, de dictamine naturalis rationis esse dinoscuntur, & per consequens tanquã moralia in noua lege durare debent, cuius oppositum video in Ecclesia sancta Dei exerceri, offertur enim hoc sacratissimum sacrificium in omni loco indistinctè, quod videtur esse quodammodo contra ipsius veneration em, vt dictum est.

Deute. 12. b. 14.

Matth. 5. b. 18.

1. par. dist. 8

Leuit. 1. Aliud mirabile circa Eucharistiæ sacramentũ nempe, cum fit sacrificium quod vni loco tãtum offerri præceptum erat, quomodo hoc sacrificium offertur in omni loco.

MAGI-

Universidad de Deusto
Biblioteca

MAGISTER. In hac tua admiratione præsupponis quædã vera, vt cùm dicis quòd hoc sacramentum est sacrificiũ, quod verum est. Nam non solũ hoc Sacramentum nominatur, viaticum ratione refectionis spiritualis, vt dictum est, sed etiam nominatur sacrificiũ. In eo enim repræsentatur passio Christi, quæ summum & acceptissimũ sacrificiũ vespertinũ fuisse dinoscitur: quod quidem sacrificium in infinitum excedit cætera sacrificia, vt dicis. Præsupponis etiã quòd sacrificia antiqua non nisi in vnico loco offerri debebant, quod verum est, præsertim post ædificationem templi. Præsupponis etiam quòd Christus venit ad implẽdum legem, quod verũ est, vt ipse testatur in Euangelio, prout tu allegasti: sed ex prędictis nõ cõcludis intẽtum, scilicet, quòd hoc sacrosanctum sacrificiũ non debet offerri, nisi in vnico loco. Hoc enim nõ est de dictamine naturalis rationis, prout tu existimas, sed secundum quòd Deus vbique est, & vbique dominatur: vbiq; potest ei sacrificium offerri. Vnde & Exo. 20. post dationem legis Decalogi, vbi primo fit mentio de sacrificiis Deo offerẽdis, sic legitur: Altare de terra facietis mihi, & offeretis super eo holocausta & pacifica vestra, oues vestras & boues: in omni loco, in quo memoria fuerit nominis mei, veniã ad te, & benedicã tibi. Ex quo patet, quòd etiã de lege diuina primo nõ fuit prohibitum, quòd in omni loco offerrentur sacrificia: sed hoc fuit tãtum durãte templo ordinatum, vt ab Idolatria prohiberentur, vel etiam existente tabernaculo in deserto, oportebat rãtione prædicta, vt ad ostiũ tabernaculi præsentarentur sacrificia, vt habetur Leuit. 17. Tempore autem nouæ legis, quando per orbem terrarum fides Christi diuulgata est, vbique conuenit sacrificare Deo. iuxta illud Malach. 1. Ab ortu enim solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meũ in gentibus. Huius enim ratio manifesta est. Nam sicut cùm lex diuina vni tantum genti dabatur, scilicet Israeliticæ, vnicum templum tantum assignabatur ad Deo sacrificandum: sic cùm lex diuina ampliata est ad omnes gẽtes, congruum est, vt in omni loco Deo dedicato liceret ipsi Deo sacrificare: vnde de hoc admirari non debes. Sed quia in hac tua admiratione tetigisti, aliquid de impletione diuinę legis per Christum: idcirco tibi ostẽdam, quòd in huiusmodi sacrosancti sacrificij institutione Christus excellenter legem impleuit.

Quare hoc Sacramentũ nominatur viaticũ & sacrificiũ

Cùm Deus sit vbique, vbique sacrificari potest.

Exod. 20. d. 24.

Quare prohibitũ fuit antiquis ne alibi sacrificarẽt, quam in templo Hierusalem.

Leui. 17. a. 5

Malach. 1. c. 11.

Ratio notanda.

CAPI-

CAPITVLVM XI.

In quo declaratur, quòd tripliciter intelligi debet impletio legis per Christũ: & quòd Christus legem impleuit in institutione huius sacramenti, prout est sacrificium: & ibidem tractatur de triplici causa sacrificiorum antiquæ legis, & de errore Rabbi Moyses circa reddendam causam sacrificiorum.

DISCIPVLVS.

DE hoc valde desidero informari, non enim video hoc sacrificium in aliquo conformari sacrificiis antiquæ legis. Vnde nec intelligo quomodo in eodem Christus legẽ impleuit.

Tribus modis Christus legem implevit.

MAGISTER. Circa hoc attendere debes, quòd Christus multipliciter legem impleuit, & specialiter tribus modis, quorũ duo ponũntur in glossa super illud verbum supra allegatum: Nõ veni soluere legem, sed adimplere. Matth. 5. vbi glossa sic dicit: Impleuit Christus legem, faciendo quod iubet, vel supplẽdo quod deerat. Tertius autem modus est cùm illa quę Propheticè de Christo dicebantur futura, Christus in suo aduẽtu impleuit, vt cùm dicitur de introitu Christi in Hierusalẽ, hoc totum factũ est, vt adimpleretur, quod dictũ est per Prophetam: Exulta satis filia Sion, &c. Matth. 21. Et ad istum modum reduci potest illud quod per varias figuras significabatur futurum in Christo, quæ omnia per ipsum seu in ipso fuerunt impleta: quæ quidem triplex impletio manifestè apparet in institutione huius sacramenti, quod est verum sacrificium, vt dictũ est. In hoc enim impleuit Christus legem primo modo, scilicet faciẽdo quod iubet: nam oblatio sacrificiorum est de iure naturali, prout in 2. 2. quæstione 85. Et inde est, quòd in qualibet ætate & apud quaslibet hominũ nationes semper fuit aliqua sacrificiorũ oblatio, quod autem est apud omnes, naturale est: huius autem ratio est, nam sicut in rebus naturalibus inferiora naturaliter suis superioribus subduntur, ita etiam naturalis ratio dictat, vt secundum inclinationem naturalem homines ei quod est supra omnes, subiectionem & honorem exhibeãt secundum modum hominum conuenientem: qui quidem modus est, vt sensibilibus signis vtatur ad exprimendum interiorem conceptũ, sicut ex sensibilibus cognitionem accipit inuisibilium. Vnde ex naturali ratione procedit, quòd homo sensibilibus rebus vtatur, offerens eas Deo in signum subiectionis & honoris, ad similitudinem eorum, qui dominis suis aliqua offerunt in recognitionem dominij. Ex quo patet, quòd oblatio sacrificij pertinet ad ius naturale. Ex quo potest inferri, quòd Rabbi Moyses ille Aegyptius, qui solennissimus doctor inter Hebræos reputatur, manifestè errauit in reddenda ratione sacrificiorum

Mat. 5. c. 17. *Glossa super Matth. verba.*

Matt. 21. a. 5

In institutione sacramẽti Eucharistiæ tripliciter Christus legem impleuit.

Primo modo.

S. Tho. 2. 2. q. 85.

De iure naturæ est sacrificia offerre.

Error Rab. Moyses in reddenda ratione sacrificiorum vet. leg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rab Moys. lib de Dire ctione perplexorum. c.32.& c.46

veteris legis in tertia parte sui libri de directione perplexorum capit.32.& 46. Nam secundum eum in prædictis causis nulla ratio assignanda est ad sacrificiorũ veteris legis oblationem, nisi solùm vt populus retraheretur, ne idolis sacrificaret, quæ quidem ratio, licet in parte vera est, vt

Leuit.17.

potest haberi Leuit. 17. non tamen verum est, quòd ex ipsa sola ratione sacrificia Deo accepta fiebant. Noë enim cùm egrederetur de arca, vbi nulla erat idolatria nec idolatrę, Deo sacrificauit, quod sacrificium legitur

Genes.8. d.20.

Deo fuisse acceptum in odorem suauitatis, vt habetur Genes.8. Similiter & munera Abel accepta Deo fuerunt, licet pro tunc nondum orta erat idolatria, vt

Gen.4.a.4.

habetur Genes.4. Ex quo patet manifestè, quòd non solùm sacrificia erant offerenda Deo, vt populus ab idolatria retraheretur, vt prædictus Rabbi Moyses existimabat, sed etiam vt populus subderetur Deo, ostẽdendo huiusmodi subiectionem per signa sensibilia, prout ratio naturalis dicit modo supradicto.

Replicat in defensionẽ erroris.

DISCIPVLVS. Scrutando veteres scripturas, quædam videntur facere pro opinione Rabbi Moyses, supradicta, quam peritiores Hebræorum sequuntur. Vnum est, quòd

Rab. Moys.

non legitur Deum præcepisse populo Israel, vt sacrificarent sacrificia, nisi postquam idolatrauit in fabricatione vituli, vt

Exod.32.

patet Exod. 32. & Leuit. 1. & in sequentibus capitulis: ex quo patet, quòd sacrificia fuerunt ordinata solùm ad retractionem à cultu idolorum. Si enim non solùm ad hoc sacrificia fierent, sed ad ostendendam subiectionem Deo per signa sensibilia, prout tu asseris, sequeretur quòd ante quam populus laberetur in idolatriam debuissent præcipi, hoc idem videtur Hiere. dicere 7.

Sacrificia secundũ mentem Rabbi Moys. instituta sunt propter Idolatriã vitulie

Hiere.c.7. e.22.

cap. Non sum loquutus cum patribus vestris & non præcepi eis, in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocaustomatum & victimarum, &c. Quæ quidem verba Hieremiæ necessario intelliguntur dicta ante lapsum populi in idolatria, quæ & similia allegantur per ipsum Rabi Moyses, & eius sequaces ad suam opinionem persuadẽdam. Vnde peto, vt mihi illa declares conformiter ad veritatem tui propositi.

Causæ plures sacrificiorum vet. test. contra Rab. Moys.

MAGISTER. Si bene scrutatus fueris, ea quæ in scripturis antiquis circa sacrificia oblata seu offerenda dicuntur, clarè reperies quòd Rab. Moys. nõ bene allegauit in supradictis, & huiusmodi similibus. Ad cuius declarationẽ scire debes, quòd causa sacrificiorum, quæ in lege veteri præcipiebatur, non est vnica tantũ, scilicet vt per illa homines retraherentur à sacrificiis idolorum, sicut Rab. Moys. prędictus erroneè estimauit: sed fuerunt aliæ causæ principaliores, quarum vna est, vt per sacrificia representaretur ordinatio

mentis

mentis in Deum, ad quam excitabatur sacrificium offerens: in hoc enim recognoscebat offerens, quòd omnia sua habebat à Deo tanquã à primo principio: similiter & ea ordinabat in Deũ, tanquam in vltimum finem in honorem Dei sua offerẽdo. Vnde

1. Paralip.c. 29.d.14.

& Dauid dicebat 1. Paralip. 29. Tua sunt omnia, & quę de manu tua accepimus dedimus tibi. Vnde & in oblatione sacrificiorum rectè facta protestabatur homo, quòd Deus esset primum principium creationis rerũ & vltimus finis, ad quem essent omnia referenda: & ideo prohibebatur in

Exod.21.

lege sub anathemate offerre sacrificium nisi soli Deo, Exod. 21. tãquam in hoc peccato incurreretur crimen læsæ maiestatis. Quod autẽ assignatur alia ratio sacrificiorum, ex hoc quod per huiusmodi homines retraherentur à sacrificiis idolorũ, licet concedatur esse partialis causa seu minus principalis, nõ tamen est totalis causa nec principalis. Quod sic patet, nam etiam tempore, quo idola non colebãtur,

Ante Idola, munera Deo offerebatur meritoriè. Prima ætas non fuit Idolatria.

nec reperiebantur in mũdo, laudabiliter & meritoriè Deo offerebãtur munera seu oblationes & etiam sacrificia, vt patet de

Gene.4.

Abel Genes.4. Nam secundum

S. Tho. 2 2. q.84.

sanctum Thomam 2.2. quęs.64. in prima ætate non fuit idolatria propter retentionem memoriæ creationis mundi, ex quo adhuc vigebat cognitio in mente hominum: & licet hæc sententia nõ teneatur ab Hebræis, sufficit quòd ipsemet Rabbi Moyses, in suo Deuteronomio, lib. 1. titu. de idolatria capitu. 1. expressè dicit, quòd idolatria incœpit in mundo à tempore Enos & non ante. Cõstat autem, quòd Abel fuit mortuus ante quam Seth nasceretur, qui quidẽ Seth fuit pater ipsius Enos, quæ omnia habentur expressè in prædicto capitulo, scilicet Genes. 4. Cùm ergo Abel obtulit munera Deo accepta, antequam idolatria in mundo insurgeret, vt patet ex dictis, quod etiam ipse Rabbi Moyses concedere habet, sequitur manifestè, quòd ratio sacrificiorum Deo acceptorũ & oblationum non est accipienda solùm ex retractione ab idolatria. Idem etiam Rabbi Moyses dicit in suo Deuter. in lib. de Iudicibus titu. de Regibus capit. 11. quòd Rex Messias habet ædificare templum, & congregare dispersiones Israel, in quo templo fierent sacrificia & iubilea, eo modo quo in lege Mosayca continentur: & ipsemet in eodem capitulo, dicit, quod tempore sui Messiæ omnes gentes conuertentur ad legem Mosaycam, confitentes, quod mendacium hęreditauerunt patres eorum, scilicet in colendo idola. Ex quo patet manifestè secundum eum, quòd tẽpore sui Messiæ non erit idolatria, & tamen ipsemet asserit, quòd tẽpore sui Messiæ erunt sacrificia legalia. Ex quo manifestè habetur secundũ eum, quòd sacrificia non solũ

Rab. Moys. Deut lib. 1. tit. de Idolatria c. 1.

Idolatria secundum Hebræos incœpit tempore Enos.

Rab. Moys. in Deut. lib. de Iudicib. tit. de Regi. c. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Respõsio ad obiectionẽ.

præcipiuntur propter retractionẽ ab idolatria, vt ipse erroneè docet. Iis dictis ad primũ, quòd pro opinione Rab. Moyses allegas dicens, quod non legitur Deum præcepisse populo Israel vt sacrificarent, nisi postquã idolatrauit in fabricatione vituli: Dicẽdum quòd hoc est falsum: manifestũ est enim, quòd quando Deus eduxit populum de Aegypto, præcepit eis de agno Paschali immolando, quod fuit celebratum in ipsa nocte, in qua de Aegypto exiuerunt: & hoc fuit primum præceptum, quod legitur datum fuisse filiis Israel à Deo per Moysen. Qui quidem agnus Paschalis victima vocatur. Vnde Exod. 12. de prædicto agno Paschali, dicitur: Cùm dixerint filij vestri, quæ est ista religio, dicetur eis victima transitus Domini est. Ex quo patet, quòd sacrificare victimam fuit præceptum populo Israel ante fabricationem vituli, quod est contra prędictum Rab. Moyses, nec valet quod ipse Rab. Moyses dicit in prędicto cap. 42. quòd primum præceptum datum Israeliticis non fuit de agno Paschali, eo quod fuit ex certa ratione datũ tunc expressa, scilicet, vt erue rentur à plaga primogenitorũ, vt habetur Exod. 11. & etiã quia hoc prędictũ fuit in terra Aegypti, non autem cùm educerẽtur de terra Aegypti, vt ipse dicit: Nam primum est manifestè falsum, vt litera testatur: Nullum enim præceptum legitur datum fuisse populo Israelitico ante præceptum de agno Paschali, & sic tenet Rab. Salo. & omnes expositores Hebræi. Itẽ licet per agnum Paschalem disponente Deo euaserunt à plaga primogenitorum: istud tamen præceptũ per totum tempus legis veteris fuit obseruãdum, prout expressè habetur Exod. cap. allegato. Fuit etiam hoc præceptum datũ in terra Aegypti, & in ipsa eductione de Aegypto obseruatũ, & sic cauillationes prædictę sunt nullæ. Ad secundum verò quod allegas de verbo Hierem. dicentis: Quia nõ sum loquutus cum patribus vestris, nec prędepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti de verbo holocaustomatum & victimarum. dicendũ, quòd hoc est verum, nam in exitu de Aegypto, quando Deus prędepit agnũ Paschalem celebrare, nõ prędepit eis facere holocausta & victimam, sed solùm victimam: Agnus enim Paschalis victima erat, vt dictum est, nõ autem holocaustum. Postea verò cùm lapsi sunt in idolatriam, Deus prędepit eis holocausta & victimas Deo offerri à populo, ne talia offerrentur idolis, quæ est secunda ratio sacrificiorum minus principalis quam prima: nam prima ratio, quæ sumitur ex protestatione subiectionis ad Deum stat omni tempore, etiam cùm nulla idolatria in mũdo fuisset vel esset. Secunda verò ratio sacrificiorũ, quę sumitur ex retractione ab idolatria, non habet

Primũ præceptũ filiis Israel datũ fuit de immolatione agni Paschalis.

Exod. 12. d. 26. *Immolatio agni victima dicitur.*

Exod. 11.

Ante idolatriam offerebantur victima.

Post idolatriam verò holocausta offerri præcepit & victimas.

habet locum, quando nulla idolatria est in mundo.

Replicat ex autoritate S. Tho. 1.2. q.102. art.3.

DISCIPVLVS. Videtur mihi, quòd sanctus Thomas in 1.2. quæst. 102. art. 3. prædictas allegationes facit ad probandũ, quòd ratio sacrificiorũ sumitur ex retractione ab idolatria.

MAGISTER. Si bene scrutatus fueris verba S. Thomę manifestè reperies, quòd nõ assignat rationem illam de retractione à sacrificiis idolorum, tanquam sit totalis ratio & principalis ad sacrificandum Deo, sed assignat eam, tãquam causam partialem eorum, quæ fiebant particulariter circa sacrificia, quę quidem particularia determinata fuerunt post fabricationem vituli. Vnde sanctus doctor prędictus in loco per te allegato, sic

Respõsio ad S. Tho.

dicit: Et ideo de causa cerimoniarum circa sacrificia potest assignari ratio, alio modo ex hoc quod per huiusmodi homines retrahebantur à sacrificiis idolorum. Hęc ille. Vbi nota, quòd nõ dixit: & ideo de causa sacrificandi Deo in generali potest assignari alia ratio, quia sacrificari Deo, prout ipse ponit in 2. 2. quæstio. 85. est de iure naturæ, quod semper stat, vt dictum est: sed dicit notãter: De causa cęrimoniarum circa sacrificia potest assignari alia ratio, &c. Et sic manifestè ex verbis eius habes, quòd retractio à sacrificiis idolorum non est causa totalis ad sacrificandum Deo, sed solùm partialis ad cærimonias particula-

S. Tho. 2. 2. q. 85.

Sacrificare est de iure naturæ.

res, quæ circa sacrificia fiebant. Similiter secundum eum allegatur illud verbum Hierem. vbi dicitur: Non prędepi eis in die, qua eduxi eos de terra Aegypti de verbo holocaustomatum & victimarum. ad ostendẽdum, quòd varia sacrificia non fuerũt data populo Israelitico, ante lapsum in idolatria, per quod non excluditur vnum prędeptum, scilicet de agno Paschali, quod datum fuit tempore eductionis de Aegypto, vt dictum est. Et vt bene habeas causas sacrificiorum veteris legis, prout prędictus sanctus doctor tradit in 1.2. quæstione per te allegata: scire debes, quod prędicta sacrificia triplicem habent causam, duas, scilicet literales, quarum vna est prima & principalis, secundum quam sacrificia protestabãtur, ordinationẽ mentis in Deum, ad quam sacrificium offerens excitabatur, vt dictũ est: & ista causa semper habet locum in sacrificiis, siue ante legem, siue in lege, siue post legem, cùm sit de iure naturæ, quòd indelebile est, per quam redditur ratio de varietate cærimoniarum circa sacrificia veteris legis. Secunda est vt per ea homines retraherentur ab idolorum sacrificiis, quæ quidem causa habet locum tantum modo in temporibus, in quibus idolatria per mũdum vniuersum viguit. Tertia verò causa sacrificiorum veteris legis est figuralis, scilicet, vt per illa sacrificia multa &

Sacrificia triplicem habẽt causam.

Prima & principalis literalis.

Secunda verò causa literalis, per quam, &c.

Secũda causa literalis.

Tertia causa figuralis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ta & varia, quæ in lege tradebantur vnum singulare & præcipuum sacrificium, scilicet illud, quo ipse Christus obtulit seipsum Deo in odorem suauitatis, vt dicitur ad Ephes. 5. figuraretur, tanquam perfectum per imperfectũ. Vnde rationes sacrificiorum veter. testa. figurales sumuntur ex vero sacrificio Christi, vt in prædicta quæst. plenè traditur: & ista tertia causa habuit locum à principio mundi, vsque ad passionem Christi, quæ figurata fuit per prædicta sacrificia. qua quidẽ passione celebrata, ratio figurandi eam cessauit. Ex quibus tribus causis Rab. Moy. solam secundam causam assignauit, tanquam totalem prædictorum sacrificiorum, in quo à veritate deuiauit, sicut in multis aliis locis.

Ephe. 5. a. 3.

Rationes sacrificiorum vet. leg. figurales sumuntur ex vero sacrificio Christi.

CAPITVLVM XII.

In quo ostenditur, quòd Christus legem impleuit circa sacrificium secundum triplicem eius causam, faciendo quod lex iubet, qui est primus modus implendi legem.

DISCIPVLVS.

EX quo ergo triplicem causam habẽt sacrificia, scire desidero secundum quam illarum dici potest, quòd Christus impleuit legem, instituendo predictum sacrificium, faciẽdo quod lex iubet, qui est primus modus implendi legem, secũdum glossam supra per te allegatam.

MAGISTER. Si bene consideras Christus institutionem prædicti sacrificij, scilicet sacramenti altaris, excellenter impleuit legem, faciendo quod lex iubet secundum omnes tres causas supradictas. Nam si homo offerens ex rebus suis Deo sacrificiũ, in hoc protestabatur quod ea, scilicet oblata, haberet à Deo tanquam à principio, & ordinaret in Deum tanquam in vltimum finẽ, quanto magis hoc ostendebat seu protestabatur, qui seipsum totum in honorem Dei offerebat immaculatũ, prout Christus fecit in sua passione: quæ quidem passio in hoc sacrificio, cuius memoriale est repræsentatur, vt dictum est. Secunda verò causa offerendi Deo sacrificiia excellentius fuit per huiusmodi sacrificij institutionem impleta: nam post huiusmodi sacrificium, & eius diuulgationem per orbem per prædicationem Apostolorum & discipulorum Christi, homines fuerunt retracti à sacrificiis idolorum: multo magis quàm antea, quod patet ad sensum. Nam cultu diuino in templo Dei vigente secundum cærimonias Mosaycæ legis, nedum inter gentes idolatria vbique vigebat, sed etiam in populo Israelitico publicè colebantur idola, & hoc quo ad decem tribus semper, quo ad tribum Iuda, & si non semper, tamen frequenter, vt habetur 4. Regum per totum. Quantum verò ad tertiam causam, scilicet figuralem manifestum est, quòd Christus

Christus in institutione sacramenti altaris, excellenter impleuit legẽ secundũ tres causas.

4. Regum.

Christus legem sacrificiorum legalium perfectissimè impleuit, principaliter per sacrificium suę passionis: quod quidem sacrificium tanquam perfectissimum figurabatur per omnia illa sacrificia imperfecta veteris legis, vt dictum est. Et sic sacramentum altaris, quod prædictam passionem repræsentat, terminum ponit & finem omnibus figuralibus sacrificiis in lege contentis. Vnde & Ecclesia in festo corporis Christi in Hymno cãtat: Dat panis cælitus figuris terminum.

Sacramentum altaris finem omnibus figuralibus ponit.

CAPITVLVM XIII.

In quo ostenditur, quòd Christus impleuit legem sacrificiorum antiquorũ, supplendo quòd in eis deerat, qui est secundus modus implendi legem.

DISCIPVLVS.

PLacent mihi rationes tuæ, quibus ostendis, quòd Christus impleuit legem sacrificiorum, faciendo quod lex iubet secundũ prædictas tres causas per te assignatas: & vellem vlterius doceri circa hoc, scilicet, an Christus impleuit legem sacrificiorũ antiquorum, supplẽdo quod in eis deerat, qui est secundus modus implendi legem, secundum glossam per te allegatam.

Quærit de secundo modo. An scilicet impleuit legem Christus, supplendo quod deerant legi.

MAGISTER. Ex hoc quod Christus per suam passionem impleuit ea, quæ in sacrificiis veteris legis præfigurabantur, vt dictum est, cõsequens est Christum impleuisse per suam passionem, ea quę deerant in sacrificiis antiquis. Ad hoc enim quòd res significans seu præfigurans aliquid perficiatur seu verificetur, requiritur quod tale significatum seu figuratum, esse habeat in rerum natura, sicut cũ ad veritatem propositionis aliquid significatur, requiritur quòd suum significatum in rerũ natura sit. Ex quo patet, quòd Christus suppleuit, quod in sacrificiis antiquorum deficiebat, in quantum per suam passionem, ea quæ in eis figurabãtur impleuit: & idem dicendum est de institutione sacramenti altaris, in quo memoria prædictæ passionis recolitur. Sed adhuc sunt alij modi considerandi circa hoc sacramentum seu sacrificium, fortè excellentiores, quibus considerari potest, quòd Christus suppleuit, ea quę in sacrificiis antiquis deerant.

Respondet ostendendo veritatem.

DISCIPVLVS. Rogo te vt mihi aperias illa quæ dicis, vt magis possim intelligere defectum sacrificiorũ veteris legis, & perfectionem huius sacrificij, quod ea quę deerant in antiquis suppleuit.

MAGISTER. Si bene scrutatus fueris, ea quæ in Propheticis scripturis de sacrificiis dicuntur antiquis, manifestè reperies, quòd sacrificia antiqua non erant Deo grata, neque accepta ex parte rerum in eisdem sacrificiis oblatarum, sed solùm erãt accepta ex parte offerẽtiũ, quando sic erant dispositi, quòd

Nota imperfectionem sacrificiorũ vet. leg. & perfectionẽ sacrificij Christi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illa ex fide vera & obedientia Deo offerebant. Sacrificium verò Christi, in quo seipsum Deo obtulit in odorem suauitatis, nõ solùm fuit Deo gratum ex parte offerẽtis, scilicet Christi, qui ex summa obedientia, & perfectissima charitate, seipsum Deo obtulit, sed etiam ex parte ipsius rei oblatæ, quæ fuit ipsemet Christus, quo secundum Dei potentiam ordinatã, nulla res gratior esse posset, neque æqualiter grata. Et idem dicendum est de sacramento altaris, ipsum Christũ passum & oblatum realiter continente.

CAPITVLVM XIIII.

In quo ostenditur, quod dictum est in proximo præcedenti capitulo per autoritatem Psalmistæ, in Psalmo qui incipit: Deus deorum Dominus loquutus est, non obstantibus cauillationibus Hebræorum: & finaliter cõcluditur, quòd Christus instituẽdo hoc sacrificium impleuit legem sacrificiorum supplendo quod deerat, qui est tertius modus adimplendi legem.

DISCIPVLVS.

Differentia inter sacrificia veteris legis & nouæ.

SCire valde desidero scripturas, quæ hoc quod modo asseris testantur.

MAGISTER. In Psalmo qui incipit: Deus deorũ Dominus loquutus est, &c. manifestè habetur differentia inter sacrificia veteris legis, & sacrificia nouæ legis. In ipso enim Psalmo postquam Psal. loquens in persona Dei reddidit populũ ad dicenda attentum, dicens: Audi populo meus, & loquar, &c. cõsequẽter ostendit eis, quòd sacrificia antiqua non erant Deo accepta seu grata, scilicet secundũ ipsa oblata: dicit enim: Non in sacrificiis tuis arguam te. quasi dicat, non arguam te de omissione sacrificiorũ seu holocaustomatum, nam ipsa non sunt mihi accepta, de quo dicit: Nõ accipiam de domo tua vitulos neq;, &c. id est non acceptabo. & infra: Nunquid mãducabo carnes taurorum, &c. quasi dicat, manifestum est, quòd ista quę mihi offeruntur in sacrificiis antiquis non pertinent ad me secundum seipsa: non enim pertinet ad me manducare carnes, neq; potare sanguinem, sicut idolatræ insipiẽtes de suis falsis diis existimabãt. Et ex hoc patet imperfectio sacrificiorum antiquorum ex parte ipsarum rerum oblatarũ, quia ad Deum secundum se non pertinebant, vt dictum est: et sequitur statim perfectio sacrificij nouæ legis, quod aliorum imperfectionem supplenit, & hoc cũ dicit: Immola Deo sacrificium laudis. nam sacramentũ altaris propriè dicitur sacrificium laudis, tum quia Christus in eodem cõtentus summè laudandus est, in tantum quòd mãior est omni laude, Eccles. 43. et sic dicitur: Sacrificium laudis. anthonomaticè. Tũ quia memoria passionis, quæ in prædicto sacramento recolitur, maximè obligat hominẽ ad gratiarum actiones Deo, quę ad laudes Dei pertinent, cũ per ipsam passionem homo fuerit à dãnatione perpetua liberatus: de illis enim quibus Deus misit verbum suum & sanauit eos, legitur in Psalmo: Vt sacrificẽt sacrificium laudis. & sic ex autoritate huius Psalmi habes defectũ seu imperfectionem antiquorũ sacrificiorum, in quibus carnes taurorum, & sanguis hircorum immolabantur, quæ secundum se non erant Deo accepta, & perfectionem sacrificij laudis Deo acceptissimi. Vnde manifestum est, quòd Christus instituẽdo hoc sacrificium laudis, quod ex se est Deo acceptissimũ, & est maximè laude dignũ, suppleuit defectum sacrificiorũ antiquorum, in quibus ista manifestè deerant.

Psal. 49.

Eucharistia sacramentũ propriè dicitur sacrificiũ laudis.

Eccl. 43.43

DISCIPVLVS. Quare sacrificia antiquæ legis nõ essent Deo accepta secundum se oblata, nisi solùm ex fide & obedientia offerentium ex multis sacræ scripturę locis haberi potest. Vnde 1. Reg. 15. Nunquid vult Dñs holocausta aut victimas & non potius, vt obediatur voci Dñi. Similiter Micheæ 6. Quid dignum offeram Dño, &c. Nunquid offerã ei holocaustomata & vitulos anniculos? nũquid placari potest Dominus in millibus arietum? aut in multis millibus hircorum pinguium? Ex quibus autoritatibus & similibus satis habetur, quòd sacrificia antiqua non erant Deo accepta ex parte rerum oblatarum. Sed quod tu vlterius addis, quòd per illud quod dicitur in Psalmo: Immola Deo sacrificium laudis, intelligitur sacrificium nouæ legis, solet ab Hebræis impugnari sic. Nam dictio, quæ in hoc Psalmo ponitur, vbi dicitur: Sacrificium laudis. est omnino eadẽ cuidam dictioni, quæ ponitur Leuit. 7. vbi dicitur: Si pro gratiarũ actione fuerit oblatio. in quo loco agitur de tertio genere sacrificiorũ veteris legis, scilicet de hostia pacificorum. Nam primum genus est holocaustum, quod totũ consumitur in altari, vt habetur Leuit. 1. Secundum verò genus est pro peccato, quod non totũ in altari consumitur, vt habetur Leuit. 4. Tertiũ verò genus est hostia pacificorum, quæ est duplex, quia vno modo offertur pro gratiarum actione de præteritis beneficiis, & alio modo, pro voto vel sponte, pro futuris spectãdis beneficiis. Et istud tertium genus vocatur in Hebraico Todda, quę quidem dictio secundum translationem nostrorum, quãdoq; signat gratiarum actionem, quandoq; confessionem, quandoq; verò laudẽ. Vnde cùm dicitur in Psalmo: Immola Deo sacrificium laudis. in Hebræo habetur: Immola Deo sacrificium Todda, quod exponitur ab Hebræis de tertio genere sacrificiorũ suprædicto, quod est distinctum à primo & secũdo genere sacrificiorum: nõ autem de sacrificio nouæ legis. Et ideo

1. Reg. 15. c. 22.

Mich. 6. a. 6

Sacrificia vet. leg. non erant Deo accepta ex parte rerum oblatarum.

Impugnat Eucharistiã esse sacrificiũ laudis.

Leui. 7. b. 12.

In lege veteri tria erãt genera sacrificiorum, primum holocaustum. Leuit. 1.

Secundum pro peccato. Leuit. 4.

Tertium pacificorum, quod est duplex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

scire vellẽ, si hæc expositio tua, quæ ad literam videtur rationabilis posset probabiliter euacuari.

Todda tribus modis transfertur.

MAGISTER. Verum est, quòd hæc dictio Todda in Hebraico posita tribus modis solet transferri in latino secũdum Hiero. sed omnes tres modi ad vnum quodãmodo redeunt, scilicet confessionẽ, hoc enim propriè significat hæc dictio Todda in Hebraico: sed quia confessio hominis ad Deum, quandoq; est de beneficiis iam acceptis. Vnde cùm dicitur in Psalmo: Confiteantur Domino misericordiæ eius. & sequitur: Quia saciauit animam inanem, &c. & iterũ in eodem Psalmo: Quia contriuit portas æreas, &c. In quibus locis, & similibus confessio facta à Deo intelligitur, cùm quis confitetur se recepisse à Deo aliquã misericordiam seu beneficium: & tunc talis cõfessio potest etiã dici gratiarum actio, eo enim ipso quod homo confitetur beneficium recepisse ab aliquo, intelligitur eidem gratiarum actionẽ reddere. Vnde Seneca in suis epistolis: Qui gratè beneficium recipit, primam eius pensionem soluit. Est etiam alius modus cõfitendi Deo, scilicet cũ quis, considerata Dei summa excellentia seu bonitate, ipsum prout potest laudat, de quo dicitur in Psal. Confitemini Domino quoniam bonus, idest confitendum est Domino, quoniã est bonus, scilicet per essentiam, quæ est summa bonitas excedens omnẽ laudem. Est etiam alius modus confitendi Deo, scilicet per confessionem peccatorum, secundũ quam homo cõfitetur Deo proprium defectum seu fragilitatẽ, quod etiam pertinet ad laudem Dei. Vnde Iosuæ 7. Ipse Iosuæ dicebat Achan, qui transgressus fuerat præceptum diuinum: Fili mi da gloriam Domino Deo Israel, & cõfitere atq; indica mihi quid feceris ne abscondas. Cui Achã respõdit ibidẽ: Verè ego peccaui Dño Deo Israel, & sic feci. Et sic patet, quòd ille qui peccata sua debitè Deo confitetur, eo ipso dat ei gloriã seu laudẽ. In quo loco vbi dicitur: Confitere, in Hebræo habetur, da ei Todda. Qui quidẽ modi ,ppriè concurrunt in sacrificio nouæ legis à Christo pro nostra salute instituto. In hoc enim sacrificio rite celebrato, homo cõfitetur se à Deo recepisse beneficium redemptionis, quod est summum inter cætera beneficia diuina, & sic pertinet ad gratiarum actionem. Similiter & in eodem sacrificio consideratur excellentia diuinæ potestatis, secũdum quã in ipso sacrificio miracula continentur ineffabilia, de quibus potest dici illud Psalm. Confitemini Dño, &c. & sequitur: Quis narrabit magnalia Domini. Similiter, & in primo sacrificio considerare debet sacrificans seu ipsum sumẽs proprium defectum & fragilitatem, quod ad confessionem pertinet peccatorum.

Confessio Multiplex.

Seneca.

Psal. 117.

Ioſ. 7. c. 19.

In Eucharistia sacrificio, quæ sint considerãda.

Cùm

Cùm enim quis summã excellentiam diuinam & eius misericordiam, prout potest, in hoc sacramento cõsiderat, consequẽs est suum defectum & fragilitatẽ agnoscere: & quia omnia prædicta in laudem Dei maximè redũdant. Idcirco hoc sacrificiũ propriè dicitur sacrificiũ laudis, de quo propriè intelligi debet verbum Psal. supradictum, scilicet: Immola Deo sacrificium laudis. Ex quibus bene cõsideraris, patet quòd impugnatio Hebræorum in hoc passu non habet locum, & sic eorum expositio per te dicta est omnino irrationabilis: quod sic patet. Nam Psalm. reprobans sacrificia antiqua ex eorum materia dicit, quod non erant per se Deo accepta, nec per se Deo pertinentia: de quo dicit: Nunquid manducabo carnes taurorum, &c. quomodo potuit laudare tertium genus sacrificiorum per te supradictũ, quod erat de eadem materia, scilicet de carnibus taurorum, & sanguinibus hircorũ: nulla enim ratio est, quare tertium genus sacrificiorum legalium esset Deo acceptum, magis quam prima duo genera, cùm omnia prædicta tria genera conueniebant in materia, quam Propheta dicit Deo non esse acceptã: & ideo necesse est, quòd sacrificium laudis, quod Deo dicit esse immolandum, tanquam Deo acceptum non sit de eadem materia, scilicet de occisis animalibus brutis, secũdum quam materiam sacrificia antiqua reprobauit, vt dictum est, sed oportet quòd hoc sacrificiũ à Propheta commẽdatũ, sit ex re Deo per se accepta, sicut est sacrificium nouæ legis, quod per se Deo est maximè acceptũ. Vnde expositio quã tibi proposuerã est catholica & vera, tanquam consona rationi, & etiam sequenti literæ.

Contra expositionem Hebræorũ.

DISCIPVLVS. Video quòd expositio tua est rationabilis: nulla enim ratio apparet quare prima duo genera sacrificiorũ reprobarentur, eo quod essent de rebus corruptibilibus & non pertinentibus ad Dei obsequium secundum se, & tamen cùm hoc approbaretur tertium genus sacrificiorum, quod cùm primis duobus conueniebat in eadem rãtione, secũdum quam prima duo genera reprobãtur: & vellem vt vlterius mihi declarares, quomodo expositio tua consonat iis quæ in litera sequũtur, prout tu asseris.

Expositio Psal. 49.

MAGISTER. Continuantur hæc verba Propheticè, scilicet: Immola Deo sacrificiũ laudis. secundum prædictam expositionem, quæ vera est & catholica iis quæ sequuntur sic: nãstatim sequitur: Et redde Altissimo vota tua. per hæc enim vota intelligenda est bona voluntas offerentis, quæ ex ipso est per gratiam Dei, iuxta illud Psalm. In me sunt Deus vota tua. Vel per hæc vota intelligãtur, ea quę fideles vouent in baptismo, vel in religione supererogando, quia

Vota Deo reddenda.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia ad hoc quod immolatio sacrificij laudis proficiat in salutẽ æternam, oportet quòd ista vota reddantur, & sequitur: Inuoca me in die tribulationis. scilicet in præsenti vita, quę dies tribulationis est: Eruam te, scilicet mitigando præssuras huius vitæ per manifestã liberationem, sicut patet de tribus pueris, vel per occultam, sicut de martyribus; qui eruũtur à Deo, ne in tormentis succumbant: Et sic honorificabis me, quia sic Deo immolans sacrificium laudis, propriè Deus honoratur, vt in fine Psalmi concluditur: Et quia hoc sacrificium laudis immolantes non honorificãt Deum si sint in mortali peccato, ideo subdit: Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, &c. quasi dicat: Cur credis, quòd tibi sufficiat enarratio iustitiæ per vocẽ, sine hoc quod iustè viuas: Et assumis testamentũ meum per os tuum. in quo increpat sacerdotem celebrantẽ in peccato mortali existentem, qui in hoc nouũ peccatũ cõmittit, in quantũ assumit testamentum Dei, assumẽdo in ore suo verba cõsecrationis in persona Christi. vel assumẽdo sanguinem noui testamenti, & hoc est quod dicit: Et assumis testamentum meum per os tuũ. & communiter exemplificat de peccatis grauibus, in quibus homines occurrunt occultè, falsè estimãtes, quòd talia latẽt Deo, vnde dicit: Tu verò odisti disciplinam. tale enim odium in cor-

Qui in peccato immolant Deũ in honorant.

Peccata grauia occulta.

de cõsistit, similiter: Et proiecisti sermones meos retrorsum. eos in corde tuo vilescendo. Similiter dicit de furto & adulterio & susurratione, quæ quidem prædicta communiter occultè committuntur, ac si committentes existiment, quòd Deus nescit occulta, sicut & homines occulta latent, vnde subdit: Existimasti iniquè, quòd ero tui similis. scilicet ignorando, ea quę latent, sicut tu abscõdita ignoras, quod falsum est: Nam arguam te & statuam contra faciem tuam, scilicet ostendendo tibi, quòd peccata tua, licet occulta perfectè nouerim. Vnde tales exhortando subdit: Intelligite hęc, qui obliuiscimini Deũ, &c. quasi dicat: Vos qui occultè peccata cõmittitis estimantes falsè, quòd Deus talia ignoret obliuiscimini Deum, quòd Deus ista non cõsideret: vnde conuertimini, ne quando rapiat, &c. Vnde prædicta propriè diriguntur ad offerẽtes sacrificiũ laudis supradictũ, qui non solũ mundare se debent à peccatis publicis, sed etiã scrutari occulta. vnde Cor. 11. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo ædat, &c. In hoc enim quod dicit: Probet se. propriè intelligitur loqũtio de occultis, quæ probatione indigent, iuxta illud: Proba me Deus & scito cor meũ. & sequitur: Sacrificiũ laudis honorificabit me. Ad quod sciẽdum, quòd cùm honor secũdum Philosopum in 1. Ethicorum, sit exhibitio reuerentiæ in

1. Cor. 11. f. 28.

Probare se homo debet de occultis.

Aristot. 1. Ethic.

Honor est exhibitio reuerentiæ in signum virtutis.

in signũ virtutis, sequitur quòd quantum illa reuerẽtia exhibita sit maioris virtutis signum, tãto honor crescit: & ideo quia in immolatione sacrificij laudis ritè celebrata exhibetur reuerentia Deo, tanquam omnipotenti secundum maxima miracula in eo dem contenta. Similiter, & tanquam omnia scienti, in quantum occulta cordis scrutatur, vt dictum est. Similiter, & tanquam summo bono, secũdum redemptionem humani generis per propriam passionem, quę in eodem recolitur: idcirco propriè dicitur: Sacrificium laudis honorificabit me. quia in hoc sacrificio summus honor diuinus, qui in hac vita ex Dei operibus percipi posset cõsideratur. Et quia in hoc sacrificio est via ad videndum Deum beatificè: in qua quidem visione salus consistit, ideo subdit: Et illic est iter, &c. id est in illo sacrificio laudis est via, per quam ostendam illi, id est sic sacrificanti, salutare Dei, id est salutem æternam. Vides ergo ex supradictis quomodo Christus instituendo hoc sacrificium impleuit legem sacrificiorum, supplẽdo quòd in eis deerat. In ipsis enim sacrificiis antiquis nec Deo, similis honor attribuebatur, nec in ipsis similis honor diuinus erat cõsiderabilis, nec etiã in eis erat via ad salutẽ Dei ostẽdendam, quod fuit intentum. Et attende quòd licet prædicta verba Psal. ab aliquibus sanctis doctoribus aliter exponantur, ex

Eucharistia sacrificium laudis.

Hoc sacrificium est via ad videndũ Deum.

In hoc sacrificio impleuit legem sacrificiorum, supplendo quod in eis deerat.

hoc tamen non excluditur quin prædicta expositio sit vera, tanquam cõsona catholicæ veritati & literæ.

DISCIPVLVS. Placet mihi prædicta expositio, quia exprimit differẽtiam inter sacrificia antiqua & sacrificium laudis, scilicet nouæ legis, in hoc quod antiqua ex opere operato non erant Deo accepta: Sacrificium verò laudis, scilicet noui testamẽti, in ipso opere operato Deo est acceptissimum: & sic patet, quòd Christus impleuit legem sacrificiorum non solùm faciẽdo quod iubet, qui est primus modus implendi, sed etiam supplẽdo quod deerat, qui est secundus modus. Nũc autem vellem vt ostẽdas mihi, quomodo Christus instituendo hoc sacrificium impleuit legem, faciẽdo illa quæ propheticè circa hoc dicebãtur futura, qui est tertius modus implendi legem, prout supra proposueras.

Sacrificia veteris legis non erant Deo accepta ex opere operato. Sacrificium verò nouæ legis est Deo acceptissimum ex opere operato & operãtis, quia Deus est.

CAPITVLVM XV.

In qua ostenditur, quòd in institutione huius sacramenti seu sacrificij Christus legem impleuit, implendo ea quæ de hoc fuerant in antiquo testamento prænunciata seu præfigurata.

MAGISTER. Dẽgestis Christi quędã fuerũt in vaticiniis ꝓpheticis antiquitus expressè tradita, sicut est de introitu eius in Hierusalẽ solenni, de quo Zach. 9. Ecce Rex tuus

Christi gesta diuersimodè vaticinata fuerũt, quædam clarè, quædam verè ænigmaticè.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuus venit tibi iustus & saluator, pauper, & æquitans super asinam, &c. & sic de quibusdam similibus. Quædam verò non ita planè prophetãtur, sicut est mysterium incarnationis, quod in propheticis traditur obscurè, & figuratiuè propter magnitudinẽ mysterij & errores vitandos: vt dictum fuit supra: & quia in hoc sacrificio mysteriũ incarnationis Christi includitur, qui quidẽ Christus Deus & homo in eodẽ realiter continetur: idcirco in propheticis scripturis nõ sic expressè mysterium huius sacrificij traditur, sed ænigmaticè seu figuratiuè. Vnde Genes. 14. de Melchisedech, qui sacerdos Dei altissimi erat legitur, quòd cùm procederet ad benedicendum Abrahæ de victoria inimicorum venienti, quòd eduxit panem & vinum, in quo figuratur sacrificium Eucharistiæ, quod sub speciebus panis & vini cõficitur, & à Christo qui est sacerdos in ęternum principaliter consecratur. Vnde & Psal. loquens de sacerdotio Christi ęterno, dicit: Iurauit Dominus, tu es sacerdos in æternũ, secundum ordinem Melchisedech. quia sicut Melchisedech obtulit panem & vinum, vt dictum est, sic Christus in sacrificio Eucharistię sub speciebus panis & vini consecrat corpus suũ & sanguinem, in quo sacrificio Christus est sacerdos principalis & hostia oblata: quod quidẽ mysterium sic figuratum traditũ in prædictis autoritatibus Gen. & Psalterij, licet Hebręi ex toto non intellexerunt, sicut nec alia mysteria Christi cognouerũt ad plenum: nihilominus quidam de eorũ glossatoribus antiquis aliquid de hoc quasi somniãdo senserunt: vnde in glossa magna super Genes. quæ dicitur Beresith Rabba, super illud Genes. 14. At verò Rex Salem eduxit panem & vinum, &c. sic dicit: Hoc est ac si diceret scriptura: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Hæc ille. Ex quo patet, quòd secundum eum sacerdos in æternũ, qui non erat realiter ille Melchisedech, sed per eum figuratus, habebat panem & vinum in sacrificio offerre, quod propriè adaptatur proposito nostro. Item in Psalmo, qui incipit: Deus iudicium tuum regi da. in qub quidem Psalmo secundum veram expositionem literalem de Christo agitur, de ipso Christo loquendo, dicit secũdum translationem nostram: Erit firmamentũ in terra in summis montium, in Hebraica tamẽ veritate sic habetur: Erit placenta seu placentula frumẽti in terra. quod propriè applicatur huic sacrificio, in quo sub specie placentulæ frumenti Christus continetur, cui cõcordat translatio Chaldaica, in qua vbi dicitur in summis montium interprætatur in capitibus sacerdotum seu supra capita sacerdotum. Habes igitur manifestè ex hac autoritate cum sua Chaldaica trãslatione, quòd ipse Christus, de quo dixerat

Gen. 14. d. 18. *Eucharistiæ sacrificium figuratũ in Melchisedech.*

Psa. 109. b. 6

Hebręi aliquid de hoc mysterio senserunt.

Glossa magna super c. 14. Genes.

Placẽta frumẽti in terra Eucharistiæ sacramentum est.

Chaldaica translatio.

In summis montium, id est in capitibus Sacerdotum.

Psal. 71. a 3.

Nota expositionem.

dixerat in eodẽ Psalmo: Et adorabunt eum omnes Reges, & omnes gentes seruiẽt ei. & multa alia quæ non nisi Christo conueniũt, de eodem subdit: Et erit placentula frumenti supra capita Sacerdotum. quod quotidie impletur in eleuatione corporis in sacramento altaris. Item in supradicta glossa, scilicet Beresith Rabba, super illud Gen. 14. Melchisedech Rex Salem protulit panem & vinũ. sic habetur: Magistri dixerunt, quòd legẽ reuelauit ei, scilicet Melchisedech, qui reuelauit ipsi Abrahæ, quæ quidem lex dicit: Venite comedite panem meum, & bibite vinũ quod miscui vobis. Prou. 9. Ex quo patet, quòd Melchisedech reuelauit Abrahæ in illa productione secretum legis, quod includitur in illa autoritate Prouerb. Venite comedite panem meũ, & bibite vinũ, &c. quod propriè proposito nostro adaptatur, vt patet intuenti. Itẽ in hoc Psalmo qui incipit: Confitebor tibi Domine. qui immediatè sequitur Psalmum illũ, in quo dicitur: Tu es sacerdos in æternum secũdum ordinem Melchisedech. legitur: Memoriam fecit mirabiliũ suorum misericors & miserator Dominus escam dedit timentibus se. quę quidẽ verba ad sensum planum literalem intellecta clarè dicũt, quòd Deo daturus erat escam timentibus se in memoriam mirabilium suorum. Christus enim cùm hoc sacramentum institueret expressè dixit: Hoc facite in meam cõmemorationem Matth. 26.

Gloss a magna.

Prob. 9. b. 5. *Melchisedech reuelauit Abrahæ secretum legis huius sacramenti.*

Pfal. 110. a. 4

Matth. 26.

DISCIPVLVS. Ista autoritas quam allegas, scilicet escã dedit timẽtibus se exponitur ab Hebręis de Manna, quę fuit esca data à Deo populo suo, vt habetur Exo. 16. ad quod dicũt, quòd adaptantur verba Psalm. magis quam ad nostrum sacramentum. Primo ex hoc quod non dixit Psalm. Escam dabit timentibus se, sed escã dedit timentibus se. Ex quo dicunt quod Psalm. loquebatur de præterito, non autem de futuro. Item dicũt, quòd Manna fuit datum populo, eo quod Deus misertus fuit eis, ne fame perirẽt per desertũ, quod non sic verificaretur de Eucharistia, de qua impropriè secũdum eos diceretur: Miserator & misericors Dominus. quia nõ per misericordiam hæc esca fuit data, sed in memoriam mirabilium.

Hebręi verba Psal. Escã dedit. de Manna debere intelligi probant, quia dixit dedit, & nõ dabit.

MAGISTER. Verum est, quòd Hebræi hoc exponunt de Manna, sed verè intuenti illũ Psalmum secundum suam expositionem literalem propriè adaptatur proposito nostro, nõ obstãte eorum cauillationibus. Nã hoc quod dicunt quòd Psalm. loquitur de prętérito dicens: Escã dedit. non facit aliquam difficultatem, cùm Prophetæ sæpissimè loquuntur de futuro ad modum prętériti, propter prophetię certitudinem, vt patet in innumerabilibus locis sacræ Scripturæ. Hoc etiam, quod Deus prouidit populo Christiano de hoc sacramento

Prophetæ loquuntur de futuro ad modum prætériti adoptãdã prophetię certitudinem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mento pertinet ad diuinam misericordiam, secundum quã, quia de absentia corporali Christi in Ecclesia merito contristaretur populus fidelium, nisi per singularem consolationem ipsius præsentię, in hoc sacramẽto spirituale solatium haberet. Vnde in officio institutionis eius legitur, quòd in hoc sacramento de absentia Christi habetur solatium singulare, & de hoc etiam exponitur vno modo illud verbum Christi Matth. 28. Ego autem vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consumationem seculi. ad magnam enim diuinam misericordiam pertinet, quòd Christus semper principaliter adsit suæ Ecclesię. Vnde si vis expositionem prædictæ autoritatis, & totius Psalmi plenè habere, vide Postillam Nicolai de Lyra super hunc Psalmum cùm additione, quæ ibidem ponitur, & videbis ibi, quòd ista allegatio est propria & literalis ad propositum. Idem etiam habetur in Psalmo qui incipit: Expectãs expectaui Dominum. vbi de reprobatione sacrificiorum antiquæ legis dicit: Sacrificium & oblationem noluisti, &c. & sequitur in persona Christi: Aures autẽ perfeciſti mihi. scilicet ad obediendum, quia Christus in passione factus est obediens vsq; ad mortem. Philippẽ. 2. Idem in aliis locis, quæ causa breuitatis ommittuntur.

Matth. 28. d. 10.

Postilla Nicolai de Lyra.

Psal. 39. b. 7.

Phili. 2. a. 9.

CAPITVLVM XVI.

In quo agitur de multitudine nominum huius sacramenti, quæ multitudinem effectuum eius salubrium denotat, ex qua excitari debet deuotio ipsum spiritualiter sumentium.

DISCIPVLVS.

HAbeo mentem tuam circa hoc sacramentum, per quã mihi ostendis, quòd est sacrificium verum, & Deo acceptissimum secundum se, quod nõ pertinebat ad sacrificia antiqua. Ex quo habetur, quòd Christus impleuit legẽ in hoc sacrificio, supplẽdo quod deerat in antiquis. Sed miror quare hoc sacrificium multis nominatur nominibus, præsertim cùm sit vnum in se indiuidualiter, quantum adrẽ contentam & non plura, prout in veteri lege erant plura inter se distincta, non solùm secundum indiuiduum, sed etiam secundum speciem: vnde sufficiebat ipsum nominari sacrificium tantum.

Sacrificium hoc diuersis nominibus rectè nominatur, secundum multiplices proprietates, quas habet.

MAGISTER. Si bene consideras hoc sacrificium, rationabiliter diuersis nominatur nominibus secundum diuersas eius excellentes proprietates seu notabilissimos effectus, quæ quidẽ nominationes excitatiuę sunt deuotionis fidelium. Vnde hoc sacramẽtũ Eucharistia vocatur, quod idẽ est quod bona gratia: nã licet in omnibus sacramẽtis Ecclesiæ gratia cõferatur, attribuitur tamen huic sacramẽto hoc nomẽ Eucharistia anthonomaticè,

Primum nomen Eucharistia, id est bona gratia.

maticè, inquantũ continet Christũ plenum gratia, ex cuius plenitudine omnes gratiam accepimus, vt Ioannis 1. Item inquantum est commemoratiuum Dominicæ passionis, quæ fuit verũ sacrificium, post quod nullum sacrificium Deo est acceptum nisi per ipsum. Idcirco sacrificium simpliciter nominatur. Nominatur etiam sacrificium laudis, vt cum dicitur in Psalmo: Immola Deo sacrificium laudis, & sacrificium laudis honorificabit me, rationibus supra tactis. Nominatur etiam sacrificium iustitiæ, vt cũ dicitur in Psalmo: Sacrificate sacrificium iustię. & alibi: Tunc acceptabis sacrificiũ iustitiæ. inquantum deuotio per ipsum rectè sumptum accrescit, quę quidem deuotio est actus religionis. Vt in 2. 2. quæst. 82. Religio autem est pars iustitiæ, vt in eadem quæst. 81. Item in quantum per ipsum cõmunicamus Christo, eius carnem & sanguinem participantes, similiter & per ipsum vnimur adinuicem, nominatur sacra communio. Item inquantum nos reficit in via spiritualiter, vt in eius virtute ad fruitionem diuinam quæ est in patria perueniamus, eo modo quod de Helia figuratiuè dictũ est: Et ambulauit in fortitudine cibi illius vsque ad montẽ Dei. nominatur etiam viaticũ, vt supra eadẽ dist. dicitur: quæ quidẽ fruitio per ipsum viaticum prefiguratur vt supra. Considerandum est igitur, quòd magna multitudo dulcedinis in hoc sacramento absconditur, in quo non solùm gratia sed fons totius gratiæ continetur. Similiter & in eo summum sacrificium vespertinum commemoratur: similiter & per ipsum Christũ verum communicamus, & in ipso adinuicem vnimur. Similiter & per ipsum fortitudinem spiritualem ad diuinam fruitionẽ peruenien di accipimus, per quod ritè acceptum pignus quodammodo futuræ gloriæ figuratiuè nobis datur. Et sic habes quòd multitudo nominationum huius sacrosancti sacramenti multitudinẽ deuotæ dulcedinis in corde ipsum spiritualiter sumentis excitare debet.

Ioan. 1. b. 16

Secundum sacrificium.

Sacrificium laudis.

Psa. 4. a. 6.

Sacrificium iustitiæ.

Psal. 50.

S. Tho. 2. 2. q. 82. & 81.

Tertium nomen sacra communio.

Quartum nomen viaticum.

Quintum nomen fons totius gratiæ.

Distinctio quarta de Scrutinio Scripturarum, circa differentiã inter modum viuendi patrum antiquorum, scilicet sanctorum Patriarcharũ, & aliorum sub antiquo testamento viuentium ante aduentum Christi, & inter Patres seu sanctos, qui fuerunt post aduentum Christi. Et continet nouem capitula.

In capitulo primo cõtinuantur ea quæ dicta sunt de sacramento altaris addicẽda circa differentiam inter modum viuendi sanctorum vtriusque testamẽti.

In capitulo secundo, redditur alia ratio, quare antiqui Patres bonis temporalibus vt communiter videbãtur adhærere, & non sancti noui testamenti, qui communiter consilia Euangelica sequuti sunt.

In capitulo tertio ostenditur, quòd cõsilia Euangelica, licet non sint ad salu

Et tem

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem necessaria, sunt tamen valdè vtilia, & ibidem redditur ratio, quare huiusmodi consilia non fuerunt antiquis data explicitè.

In capitulo quarto ostenditur, quòd cõsilium de desertione rerũ temporaliũ est vtile ad Deo adhærendũ, & implicitè continetur in veteri testamento.

In capitulo quinto ostenditur, continentiam esse laudabilẽ & oportunam, ad diuina suscipienda, quæ in vete. test. satis implicitè traditur.

In capitulo sexto ostẽditur, quòd obedientia prout cadit sub voto religionis, est virtuosa & laudabilis, & etiã implicitè in antiquis documentis traditur.

In capitulo septimo ponuntur quędã obiectiones Phariſæorum contra viros iustos, seu sanctos nostræ religionis, qui per ieiunia & abstinentias frequenter se affligunt, quæ quidem obiectiones ibidem soluuntur.

In capitulo octauo ostenditur, quòd autoritates in quibus Rabbini Phariſæorum fundantur ad reprobandũ abstinentias & ieiunia nostræ religionis, nihil faciunt pro eis.

In capitulo nono agitur, de differentia victoriæ antiquorum Patrum, ad victoriam noui testamenti.

CAPITVLVM I.

In quo continuantur ea quæ dicta sunt de sacramento altaris, addicenda circa differentiam inter modum viuendi sanctorum vtriusque testamenti.

DISCIPVLVS.

PErcipio prout possum quantum fragilitas nostræ mentis sufficere valet, quã magna multitudo dulcedinis spiritualis in sacramento altaris supradicto abscondita est: secundum quam deuotio ipsum spiritualiter sumẽtium maximè excitari habet: ex quo cogito quòd fortè huiusmodi causa viri sancti sub lege naturę, seu sub antiquo testamento viuentes, qui huiusmodi sacrificiũ seu sacramentum realiter non habebant, nisi tantum figuraliter, sed sacrificiis brutorum animalium occisorum vtebantur, non legũtur cõmuniter fuisse, tam deuoti Deo, sicut sancti noui testamẽti, qui ex vsu debito huius sacrificij tam excellentissimi deuotiores Deo viuere se ostendunt. Videmus enim quòd in primordiis Ecclesiæ, tanta deuotio in ipsis fidelibus demonstrabatur, quòd quam plurimi eorum & ferè omnes omnia bona temporalia relinquebãt, vt Christum seu eius doctrinam sequerẽtur. Ex quo manifestè ostenditur, quòd tanta in eis vigebat Christi deuotio, quòd omnia terrena pro ipsius amore seu sequæla contẽnebant: neque solùm hoc faciebant circa bona terrena exteriora, quæ sunt minima hominis bona, sed etiam circa bona corporis quæ maiora sunt respectu exteriorum. Fuerunt enim in primitiua Ecclesia, & etiã postquã plurimi martyres, qui in suis corporibus crudelissima martyria pro fide Christi sustinuerunt, similiter & virgines Deo dicatæ quamplurimæ: quod tamen de

Antiqui Patres non fuerunt Deo tã deuoti quã Patres noui testamenti. Vide causam.

Sancti noui testamẽti ĩ poralia contẽpserunt, secus autem fecerũt veteres. leg. sanctũ qui temporalibus adhæserunt.

de sanctis antiquis minimè seu rarissimè talia leguntur. Fuerũt enim præcipui eorum omnes ferè adhærentes mundi diuitiis, & in eis abũdantes, vt patet de

Abraham.

Abraham Patriarcha qui de excellentissimis viris antiqui testamenti fuit, de quo legitur Genes. 13. Erat autem Abraham dives valdè in possessione argenti & auri. & sic de multis sanctis illius temporis. Princeps autem Apostolorũ de se dicebat,

Gen. 13. a. 2.

Act. 3. a. 6.

Act. 3. Argentum & aurum nõ est mihi. vnde generaliter loquendo, paupertas voluntaria, quæ valdè commendatur in statu noui testamenti, in antiquo tamen minimè legitur commendari, quod ad virtutem huius sacrosancti sacrificij meo iudicio, saluo semper meliori, attribuẽdum videtur. Nã licet in vtroque statu fuerunt sancti viri: nõ tamen in vtrisque æqualia deuotionis signa sunt ostensa. In antiquis enim qui nõ habebant sacrificia in quibus tãta dulcedo deuotionis abscondita esset, deuotio non ad tantum gradũ ascendere videbatur, vt ad dimissionem bonorum temporalium, nec ad martyria seu virginitatem attingeret, sicut in iis quæ sub nouo testamento Deo militãt, & hoc vt existimo ratione prædicta.

Paupertas voluntaria in noua lege commendatur virtute Eucharistiæ

MAGISTER. Estimatio tua satis videtur rationabilis. In prima enim collecta de corpore Christi legitur, quòd Ecclesia à Deo petit, vt per veneratiõnẽ debitam huius sacramenti, fructus redemptionis in ipsis fidelibus iugiter sentiatur. Opera autem virtutum secundum Ambrosium, vt in 1.2. quæst. 70. dicuntur fructus, eo quod suos possessores sancta & sincera delectatione reficiunt. Sunt igitur fructus redemptionis Christi opera virtutum illarum, quæ per imitationem passionis Christi, per quam nostra redemptio celebrata fuit efficiũtur. In Christo enim summa paupertas volũtaria, & summum martyrium, & summa virginitas proculdubio fuerunt, ex quibus similes fructus in suis fidelibus, per virtutem huius sacramenti debitè sumpti, iugiter sentiũtur, prout per te dictum est. Vnde ad considerationem tuam applicari potest illud Psalmi: Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem, vtique holocaustis non delectaberis. In quo reprobatio sacrificiorum demonstratur antiquorum, quæ quidem sacrificia solũ ex opere operante, vt dictũ est, Deo placebant, & ideo statim subdit: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, &c. quasi dicat: Holocausta nostra non delectãt Deũ secundum se, nisi inquantũ offerũtur à spiritu contribulato & corde contrito: & vt designaret quod futurũ erat in Ecclesia Dei sacrificium seu holocaustũ per se Deo acceptũ. Ideo petit: Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusalẽ. quod de Ecclesia Chri-

Ambro. S. Tho. 1. 2. q. 70.

Opera virtutũ fructus dicuntur, vide causam.

Per debitã huius sacramenti sumptionem fructus virtutũ Christi augẽtur in nobis.

Psa. 50. d. 19

Vide elegãtem expositionẽm partis istius Psal.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sia Christi, prout tunc futura intelligendum est: in qua sacrificium iustitiæ offerendum erat, pro quo sacramẽtum altaris, vt supradictum, est intelligitur, de quo dicit: Tũc acceptabis sacrificium iustitiæ, &c. Et quia virtute istius sacrificij fideles ad maximam imitationem Christi, quę per martyrium perficitur attingere debebãt, ideo subdit: Tũc imponent super altare tuum vitulos. quod secundum glo. intelligitur de sanctis martyribus qui in odorẽ suauitatis seipsos, quasi in altare Dei per modum holocaustorum accendunt: quod satis concordat cum tua ęstimatione. Et scias quòd licet prædicta ęstimatio tua sit rationabilis vt dictum est, est tamẽ circa differentiam supradictam, alia propria cõsideratio, vt patet in scripturas sacras scrutanti.

vt futura, moderni credunt, vt iam præterita, vt inferius videbimus. Cõstat autẽ quòd ex recta fide mentiũ pietas sequi debet actionũ: consequẽs videtur quod in appetitu seu conceptu bonorũ esset ęqualitas vel saltẽ magna similitudo inter sanctos vtriusque testamenti, cuius oppositum manifestè legimus. In gestis enim sanctorum antiquorum cõmuniter reperitur, quòd adhærebant temporalibus bonis, & in illis assiduè exercitabãtur, gaudentes de ipsorum licita acquisitione, & de eorũ amissione valde dolẽtes. Legitur enim de Iacob Patriarcha, quòd cùm credidisset Ioseph filiũ suũ fuisse mortuum, indutus est sacco, & lugebat per multos dies, nec aliquo modo cõsolari volebat, Genes. 37. De Moyse etiam legitur, quòd affligebatur valde de afflictione populi Israelitici, intantum quòd Deo dicebat: Domine, cur afflixisti populũ tuũ? quare misisti me, &c. Exo. 5. De Iosue autẽ legitur, quòd cũ aliqui de exercitu Israel terga verterunt ab hostibus, quod scidit vestimẽta sua, & quęrulosè dicebat Deo: Quid dicam videns Israelem terga vertentẽ? Iosuę 7. Hęc & multa similia scripturas scrutanti patent. Ex quibus habetur quòd antiqui non patienter tollerabant tẽporalia mala, cuius contrarium in discipulis Christi & eorũ sequacibus frequenter reperitur: gaudebant enim cũ de bonis propriis expo

Quare tanta diuersitas est in modo viuendi, inter Antiquos & modernos.

Antiqui Patres in bonis tẽporalibus gaudebant, & in eorum amissione tristabãtur, Sanctis vero noui testamenti è contrario.

Genes. 37. 5.34.

Exo. 5. d. 23.

Iosuę. 7. a. 7.

CAPITVLVM II.

In quo redditur alia ratio, quare antiqui Patres bonis tempoalibus vt communiter videbãtur adhærere, & non sancti noui testamenti, qui communiter consilia Euangelica sequuti sunt.

DISCIPVLVS.

Admiratio circa pradicta cadẽ fides preteritorum & modernorum.

INdica mihi quęso causam illã, quam dicis esse aliam ab illa superius dicta: nã animum meũ quædam admiratio vehementer pulsat, quæ talis est. Cùm enim fides antiquorũ ad necessitatem salutis pertinens vna & eadem sit, nisi solũ inquantum quædã quę antiqui crediderũt,

Hebr. 10. 8.34. liabantur propter Deum: ad Hebræo. 10. Rapinam bonorum vestrorum cũ gaudio suscepistis, nec solum hoc, sed etiam in iniuriis & contumelijs pro nomine Christi sustinendis patientes

Act. 5. 8. 41. erant. Vnde Act. 5. Ibant Apostoli gaudentes à conspectu cõcilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Nec solũ hoc sed etiam tormenta grauia vsq; ad mortẽ propriam cum magna patientia, & nonnunquã cum mẽtis hilaritate sustinebãt, vt in gestis martyrũ latius cõtinetur. Non igitur immerito quęrenda videtur esse ratio tantę differẽtię inter sanctos vtriusq; testamenti, quorũ fides salutifera eadem fuit, vt dictum est.

Antiqui quasi pueri sub pedagogo dicuntur

ciendũ sub specie maiorũ bonorũ, ut puta diuitiarũ seu honorũ & huiusmodi. Cõstat autẽ quòd lex vetus disponebat ad Christũ, sicut imperfectũ ad perfectũ, eo quod dabatur populo rudi & imperfecto in cõparatione ad perfectionẽ, quę futura erat per Christũ, qua ratione populus ille puero sub pedagogo exi

Ad Gala. 4. 2. stẽti cõparatur, ad Gal. 4. Imperfectorũ autem est tẽporalia bona in magna ęstimatione habere, perfectorũ autem est quòd temporalibus cõtemptis in spiritualibus bonis tantum finem constituant. Et ideo sub veteri lege existentes, quia tanquã imperfecti temporalia quærebant, & eis adhærebant, oportebat vt per tẽporalia promissa manu ducerentur ad Deum, qua ratione promissiones quę in veteri lege continentur, cõmuniter sunt de bonis tẽporalib⁹, quę in affectu hominum imperfectorũ magna repręsentabantur, & sic ex talib⁹ adeptis valde gaudebãt, & in eorum amissione vehemẽter cõtristabantur: secus est autẽ fidelibus sub nouo testamẽto existentibus, qui tamquã perfecti, non per bona tẽporalia, quę minima sunt, inducũtur ad legis obseruantiã, sed per spiritualia, quę maxima sunt. Vnde Apostolus ad Philip. 3. Quę quidẽ retro

Ad Phil. 3. c. 13. sunt obliuiscens, ad anteriora me extẽdo, quicumq; ergo perfecti sumus hoc sentiamus. Vnde isti de bonis tẽporalibus adeptis vel amissis, non multũ gau

Promissiones vet. test. sunt de bonis temporalibus sed in nona lege de spiritualibus.

Antiqui quasi pueri sub pedagogo dicuntur

Arist. 1. Phisico. *Modus inducendi homines ad obseruantias præceptorũ*

Universidad de Deusto
Biblioteca

debant nec tristabantur, sed solũ de spiritualibus. Ex quibus diligenter consideratis habes rationem supradictæ differentiæ.

Replicat. Quare viri perfectissimi vtt. testa. non temporalia propter Deũ reliquisse legimus.

DISCIPVLVS. Hæc ratio tua satis videtur sufficiens, quantum ad differentiam vtriusque populi in communi: populus enim antiquus in dubiè rudis erat & imperfectus, vt ex eorũ gestis satis patet: nihilominus tamen inter antiquos erant aliqui viri perfecti. De Abraham enim legitur Genes. 17. Ambula corã me, & esto perfectus. & de Moyse. Num. 12. Seruus meus Moyses in tota domo mea fidelissimus est, ore enim ad os loquor ad eũ, & palam non per ænigmata & figuram Deũ intuetur. Ex quibus Augustin. concludit quòd Moyses tantę perfectionis fuit in hac vita, quòd Deum videret per essentiã, quod maximę perfectionis est. Non igitur modica admiratione videtur dignũ, quomodo prędicti & eorum similes, non leguntur in aliquo mundũ contempsisse, nec temporalia bona propter Deum reliquisse, sed huiusmodi bonis sicut & alij simplices adhærere. Non enim dicendum est, quòd tales erant rudes seu imperfecti, cũ de eis scriptura sacra oppositum testetur: vellem igitur de hoc amplius à te erudiri.

Gen. 17. a. 2.

Nume. 12. b 9.

Augustin.

Perfectio spiritualis vitæ in quo consistat.

MAGISTER. Ad hoc quod quæris sanè intelligendũ, presupponere debes, quod perfectio spiritualis vitę non consistit essentialiter, in dimissione diuitiarũ & virginitate seruãda & huiusmodi: licet ista sint via ad perfectionẽ facilius seu securiùs acquirendam: sicut aliqua sunt quæ iuuãt seu proficiunt ad sanitatẽ corporalem habendã, quæ tamen non sunt ad hoc necessaria, nec in eis etiã consistit essentialiter corporalis sanitas: & ideo de huiusmodi desertione tẽporalium nõ legitur Christũ dedisse preceptum quod necessitatẽ imponit, sed tantum consilium, quod non de necessariò datur sed de vtili. Vnde possibile est, quod aliquis diuitias possidens habeat perfectionẽ spiritualẽ, id est Deo per charitatem quãtũ in statu vię pertinet adhęrẽdo, in tali enim adhæsione perfectio charitatis essentialiter cõsistit. Vnde Psalm. Mihi autẽ adhærere Deo bonum est. Vnde Abraham & Moyses & alij sancti Patres antiqui, licet non leguntur tẽporalia reliquisse: nihilominus tenendum est ipsos fuisse perfectos, sicut multoties reperitur, quòd aliquis sanitatẽ corporalem perfectã acquirit, etiã non seruando medicorum consilia, quę Dei instinctu infirmantibus ad sanitatẽ dãtur: immò ex hoc quod aliquis perfectam sanitatem sine huiuscemodi medicinalibus cõsiliis adipiscitur, fortioris naturæ esse iudicandum est, quam ille qui non potest acquirere seu conseruare sanitatem, nisi talia consilia sequatur, vt in libro de cælo & mundo. Vnde si benè scrutatus fueris verba Sal-

Quare Christus non dedit præceptum de desertione bonorum temporaliũ sed tantum cũ silium.

Psalm. 72. d. 28.

Similitudo notanda.

Arist. in lib. de cælo & mundo.

ba Saluatoris circa Euangelica consilia, clarè reperies quòd nõ imponunt necessitatem, sed electioni eius cui dabãtur eã relinquunt, dicunt enim: Si vis perfectus esse, vade & vẽde, &c. Matthæi, 19. Ex quo patet, quod non necessitatem imponendo, sed solùm consiliando hæc dicit. Non enim dicit: Si vis saluus esse, vel si vis ad vitam ingredi ęternam, sed si vis perfectus esse. Similiter in hoc quod subdit: Et sequere me. satis innuit, quòd in sequęla Christi perfectio essentialiter consistit: dimissio verò diuitiarum nõ perfectio sed perfectionis via est: & sic intelligit istum passum Hieronymus & alij Doctores. Abraham igitur, qui diuitias possidebat, perfectus fuit, non enim habebat animum diuitiis irretitum, sed totaliter quantũ in statu viæ, possibile est Deo coniunctum. Vnde si diligenter verba Domini ad eum intelligis dicentis: Ambula coram me, & esto perfectus, satis reperies, quòd perfectio Abrahæ in ambulando coram Deo, eum perfectè amando vsque ad contemptum sui & omnium suorum cõsistit: quem quidem contemptũ in immolatione filij sui vnigeniti maximè demonstrauit: manifestum est enim quòd Abrahã prædiligebat filium suum vnigenitum, quã omnia bona sua exteriora, dicebat enim ad Deũ: Domine quid dabis mihi? & ego vadã sine liberis. & ibidẽ infra: Ecce mihi non dedisti semẽ, & vernaculus meus hæres meus erit. & tamen ipse Abrahã ad vnicũ iussum Dei volebat immolare filiũ, quẽ tam diu desiderauerat habere: vnde & ibidẽ dictũ est ei: Quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo propter me, benedicã tibi, &c. vsque ibi: Et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, in quibus verbis facta est promissio Abrahæ, de Christo ex semine suo venturo, in quo omnes gentes secundum suffitietiam spiritualem benedicuntur, vt Apostolus dicit: Non igitur dubitandũ est quòd bona exteriora Abraham, propter Deum dimisisset, qui immolationẽ filij, tam prompte propter Deum facere intendebat. Similiter & de Moyse legitur, quòd in tantũ proximos diligebat propter Deũ, quod pro remissione peccatorum populi Deum deprecans dicebat: Aut dimitte eis noxã hanc, aut si non facis, dele me de libro tuo quẽ scripsisti. Quomodo autẽ intelligatur talis deletio potest haberi. Exo. 32. vbi est proprius locus tam in postilla, quàm in additione, & quocũque modo exponatur. Ex hoc manifestè habetur, quòd charitas Moysi ad proximos propter Deum erat tantum intensa quantum possibile erat in statu viæ, & sic non est dubitandum, quòd Moyses dimisisset omnia bona temporalia exteriora, & etiam vitam corporalem, propter bonũ populi spirituale. Similiter & de

Cõsilia Christi hominis voluntati relinquuntur.

Matt. 19. c. 21.

Hierony.

Quomodo possessio bonorum temporaliũ non impedit spiritualis vitæ perfectionẽ.

Abraham exemplum perfectionis vitæ.

Gen. 15. a. 2.

Exemplum perfectionis vitæ Moysi.

Deletio de libro vitæ quomodo intelligatur, vide additionem super Exo. c. 32. f. 32.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2.Reg.vlt. c.17.

Exemplum perfectionis vitæ Dauid

Dauid legitur 2.Reg.vlt. Quòd cùm vidisset Angelum percutientem populum dixit Deo: Ecce ego sum qui peccaui, isti qui oues sunt quid fecerunt? vertatur obsecro manus tua contra me, & contra domũ patris mei. Ex quo patet, quòd in ipso Dauid virtus charitatis sic erat ordinata, quòd prælegebat mortẽ propriã temporalem sui & suorũ plusquam mortem populi, qui non peccauerat in illo peccato: & sic non est dubitandum, quòd Dauid reliquisset omnia bona tẽporalia, quibus vita corporalis præfertur, propter Deũ & proximum. Ex præmissis igitur habes quòd antiqui patres, & si non leguntur reliquisse temporalia, prout in consiliis Euangelicis continetur, quæ ad viam perfectionis pertinent, non ex hoc tenẽdũ est, quòd ipsam perfectionem spiritualem nõ haberent. Nec mirari debes, ex hoc quod antiqui patres, non leguntur mundum contempsisse, seu bona tẽporalia: nam quia ex ruditate populi oportebat eos per promissionem bonorũ temporaliũ, populos ad obseruantiã legis inducere, vt iam dictũ est. Ideo necessarium erat vt tẽporalia bona, per quorũ promissiones rudes & simplices inducere, ad spiritualia conabantur, tãquam preciosa viderentur reputare. Ille enim qui puerũ per munuscula parua vult ad aliquod bonũ inducere, oportet, quòd illud munusculum vt magnum & preciosum puero ostendat, vt puer per illud attrahatur ad bonum: si enim illud munusculum puero illi vile ostẽderet, sicut est in rei veritate, nequaquam per promissionem illius munusculi puerũ promoueret. Isto igitur modo antiqui patres temporalibus bonis videbãtur adhærere sicut cæteri, vt vulgares rudes temporalia bona, magna esse existimarent, vt sic per talium promissiones ad spiritualia bona inducerentur.

Corelariũ in quo perfectionem antiquorũ exponit.

Similitudo notanda.

Quomodo apertum antiquos patres, bona tẽporalia possidere, & nõ contemnere.

CAPITVLVM. III.

In quo ostenditur, quòd consilia Euangelica, licet nõ sint ad salutẽ necessaria, sunt tamen valde vtilia: & ibidem redditur ratio, quare huiusmodi cõsilia non fuerunt antiquis, data explicitè.

DISCIPVLVS.

SI consilia prædicta, quæ tu dicis, solùm viam perfectionis habent demonstrare, non sunt necessaria ad salutem, eo quod perfectio etiam sine illis haberi posset, ad quid quæso prædicta consilia data sunt, cũ sine eis, vt dicis, perfectio haberi possit.

Ad quid cõsilia Euangelica fuerint data à Christo.

MAGISTER. Manifestũ est, quod licet ad victoriã quærendam de aduersario, nõ sit necessarium armis vti militaribus: legitur enim de Sãpsone, quòd cum mandibula asini interfecit quamplurimos Philistæos, Iudic.15. Similiter & Dauid deuicit Philistæum sine armis militaribus, cum sola fundibula, 1.Regum.17. Non tamen ex hoc sequitur,

Respondit per similitudinẽ opinionem.

Iudi.15.cap.

1.Reg.17. c.50.

quitur, quòd non sit consilium vtile militantibus vt armis competentibus vtãtur in bello, pauci enim sunt qui inermes triumphum belli obtineant, nec sua securè possideãt, vnde. Luc. 11. Si fortis armatus custodit atriũ suum, &c. Vnde & consilia Euangelica de dimissione temporalium & huiusmodi valdè vtilia sunt: illa enim, quæ in consiliis continentur Euangelicis, sunt quasi arma contra spirituales nequitias, quę impediũt perfectionem vitę spiritualis, & ideo summè vtilia sunt, præsertim pro infirmis, qui ex huiusmodi tẽporalibus vt plurimum impediũtur à consequutione spiritualiũ, vt dictum est supra: licet talia cõsilia quandoq; non sunt necessaria, quo ad fortes & robustos, qui radicati sunt in charitate Dei, vt patet ex prædictis sanctorum antiqui testamenti exemplis.

Luc.11.c.21.

Consilia Euangelica sunt quasi arma cõtra spirituales nequitias.

Heb.5.d.13.

DISCIPVLVS. Si hęc cõsilia, prout tu dicis, vtilia sunt specialiter infirmis, qui modicũ habent de virtute, congruum videtur quòd huiusmodi consilia fuissent data antiquis, qui cõmuniter, vt supra dictum est, erant rudes & imbecilles in spiritualibus: vnde tales potius indigebant consiliis quàm isti, qui iam non vt paruuli sed vt adulti iudicantur. Vnde Apostolus ad Hebr. 5. fidelibus nouæ legis qui adhuc imbecilles circa spiritualia erant dicebat: Facti estis quibus lactè opus sit, nõ solido cibo.

Quare consilia non fuerint antiquis data.

MAGISTER. Ratio autem quare consilia Euangelica non leguntur in antiquo testamento expressè data, potest esse duplex. Prima quia inter consilium & præceptũ talis differentia cõmuniter assignatur, scilicet quòd præceptũ necessitatẽ importat, consiliũ autẽ in optione eius cui datur est impositũ. Vnde in lege noua, quæ est lex libertatis, conuenienter fuerunt addita consilia præceptis, non autẽ in veteri lege, quę lex seruitutis erat. Et hęc ratio habetur 1.2.q.108.ar.4. Alia ratio potest ad hoc assignari, & est talis, nã antiquus populus sic erat rudis, quòd spiritualia valdè difficulter capiebat, & temporalibus communiter adhærebat. Vnde si talibus expressè dimissio temporalium fuisset proposita, tanquam valdè vtilis, tunc tales ex sui ruditate à cultu diuino faciliter recederent. Legitur enim Matth.19. Quòd cũ Christus de consiliis ad perfectionem pertinentibus expressè loquæretur, vt dicendo adolescẽti: Si vis perfectus esse, &c. quòd ille abiit tristis: similiter & cùm discipulis dixisset, de consilio continentiæ: Sunt eunuchi qui castrati sunt propter regnũ cælorum. illi dixerũt: Quis ergo poterit saluus esse? Si igitur isti qui doctrinam salutiferam ab ipso Christo immediatè audiebant, eius miracula continuè videntes, cum hoc tamen ex talibus consiliis contristabantur seu turbabãtur,

Duplex ratio quare cõsilia antiquis data fuisse, non legatur. Prima ratio

S.Th.1.2.q. 108.artic.4 Secunda ratio, quia antiquus populus erat rudis, cui si dimissionẽ tẽporalium præcepisset, facilè recalcitraret.

Matth.19. c.21.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quanto magis sentiendum est de populo illo antiquo, qui puero sub pędagogo existenti comparatur. Ad Gal. 4. vnde talia consilia non conueniebant vt talibus darētur expresse, sicut populo nouæ legis, in quibus communiter gratia abundantius data est per Christum: iuxta illud Ioā. 1. Lex enim per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Et circa hoc notare debes, quòd licet consilia prædicta in antiquo testamento, non fuerunt expresse data propter rationes prædictas, nihilominus tamen talia cōsilia esse ad perfectionē vtilia implicitè ibidem continetur, licet Pharisęorū turba hoc nō sentiat propter debilitatē intellectus illius populi, vt supra dictū est: nihilominus tamen prędicta tradūtur implicitè seu figuratiuè, intātum quòd habentes sensus spirituales exercitatos possunt illa percipere: sic eadē ratione in agibilibus, illa quę cadūt sub cōsiliis Euāgelicis, ad quę implēda homines modicę virtutis seu cōsiderationis difficulter attraherentur, talia non tradūtur in lege veteri expresse, nihilominus tradūtur implicitè. Vnde si scripturas sacras antiquas diligēter scrutatus fueris, reperies quòd paupertas pertinet ad illos, qui ad cultum diuinum singulariter deputantur, & hoc vt liberius & expeditius se haberēt ad obsequiū diuinū. Tribus enim Leui qui ex ordinatione diuina fuit separatus ab aliis tribubus, vt Dei seruitio deputaretur, idcirco fuit sibi prohibitū habere possessiones seu hęreditatem cum cæteris. Legitur enim Deut. 10. Eo tēpore separauit Dominus tribū Leui, vt portaret arcā fœderis Dñi, & staret in ministerio corā eo, ac benediceret in nomine illius, vsq; in præsentem diē, quamobrem nō habuit Leui partem, neque possessionē cum fratribus suis, quia ipse Dñs possessio eius, &hęcibi. Ex quo habes manifestè, quòd dimissio terrænorū propter Dei obsequiū, vir tuosa est & laudabilis: alioquin nō fuisset hoc singulariter impositū tribui Leui, quę inter alios diuino cultui assignabatur.

Ioan. 1. b. 17

Consilia dāda erant iis quibus maior dabatur implēdi gratia.

Antiqui mysteria supernaturalia implicitè tradebantur, non autem expresse ob debilitatem intellectus illius populi.

Pari ratione Euangelica consilia implicitè tradebātur.

Paupertas propriè pertinet ad illos qui cultui diuino deputantur.

Deut. 10. b. 8.

Paupertas tribus Leui.

CAPITVLVM IIII.

In quo ostenditur, quòd consiliū de desertione rerum temporalium est vtile ad Deo adhęrendum, & implicitè continetur in veteri testamento.

DISCIPVLVS.

Declara mihi rogo, quomodo consilia Euangelica implicite in veteri testamento cōtineantur.

MAGISTER. Adista sciēdum attēdere debes, quòd sicut dę iis quę sunt de necessitate salutis credenda, ad quę naturalis ratio humana minimè attingit, sicut est mysteriū Trinitatis in diuinis, & mysteriū incarnationis Christi, similiter & vltimum prēmiū beatorum, non tradūtur in veteri testamento, expresse

DIS-

DISCIPVLVS. Ista quę proponis vlteriori indigent declaratione: paupertas enim Leuitarum, non erat per desertionem omnium temporalium bonorum, sicut ad consiliū Euangelicum pertinet. De quo Matt. 19. Vade & vende omnia quæ habes, &c. Leuitę enim habebant decimas omnium fructuū in mercedem laborum suorū, vnde Numerorum 18. legitur: Filiis autē Leui dedi omnes decimas Israel in possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis. Constat autē, quòd illi qui omnes decimas totius Israelis habebant, non debent dici pauperes, nec omnia exterioradeferentes, sed potius diuites possunt dici.

Matth. 19. c. 21.

Arguit quòd Leuitica tribus, nō indigebat: cū haberet decimas.

Nume. 18. c. 21.

MAGISTER. Ad istam tuam obiectionem tollendam, præsupponere debes generaliter, quòd sicut illa, quę figuratiuè traduntur in veteri testamento de credendis, non sunt omnino similes reb' per ea figuratis, sed multū differentes, alioquin essent eędem, sic inter implicitam traditionem eorum, quę in veteri testamēto tradūtur agēdorum & inter ipsorum explicitam expressionem, magna differentia censenda est. Particulariter etiam circa decimas, quę in veteri testamēto pręcipiūtur solui, debes scire, quòd de huiusmodi decimis varij varia senserūt. Fuerunt quidam opinantes quòd tres decimę debebant dari in quolibet anno. Vna scilicet pro Leuitis, de qua Numero. 18. Filiis Leui dedi omnem decimā Israelis, &c. vt supra fuit allegatum. Secunda verò decima erat retinenda apud dominos prædiorum, ad hoc vt ipsam vel precium eius portarent in Hierusalem, & ibidem expenderentur in victualibus ad nutū dominorum eam portantiū. De qua decima habetur expresse Deu. 14. vbi dicitur: Decimabis omnem fructū seminis tui, & comedes coram Domino Deo tuo in loco quem elegerit, &c. Tertia verò decima, erat danda peregrinis, pupillis & viduis, & huiusmodi pauperibus, vt infra eodē cap. & secundum hanc opinionē ad Leuitas pertinebat in quolibet anno, prętquam in anno septimo, scilicet Sabbathi, vna decima integra. Sed licet hęc opinio satis posset in litera fundari, nō tamen sic tenetur cōmuniter ab Hebręis, quibus in similibus, quę non respiciūt fidem nostrā assentiendum est, prętsertim cùm ratio dictat, quòd tres decimas in quolibet anno soluere, seu separare esset grauissimum. Videmus enim per experientiā quòd fideles Christi vt plurimū vnā solam decimā difficulter soluūt, & hoc in aliquibus regionibus, quia in multis aliis nulla soluitur decima. Vnde secundū cōmunem sententiā Hebræorum, prędictę tres decimę aliter sunt intelligendæ. Ad cuius declarationē sciendū, quòd inqualibet hebdomada annorū, erat vnus annus

Diuersæ opiniones circa decimas quæ in veter. test. soluebantur

Quidam dicebant tres decimas deberi solui singulis annis.

Primæ prō Leuitis. Num. 18. c. 21.

Secūda, portabatur in Hierusalem.

Deut. 14. c. 22.

Tertia dandā da peregrinis, pupillis, viduis & pauperibus.

Hebræi non tenētur prædictā opinionem.

Alia opinio decimarum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Septimo anno non licebat colere terram, &c. quia erat annus Sabbathi.
Leui 25. a. 5.

annus Sabbathi terræ, in quo nō licebat seminare neque colere terram: fructus enim illius erat communis, tam hominibus quā bestiis agri, vt habetur Leui. 25. & sic in illo Sabbatho terræ non dabantur decimæ, cùm fructus terræ non erant proprij alicuius, sed occupanti, seu comedēti concedebantur. In sex verò annis cuiuslibet hebdomadę decimæ dabantur isto modo. Nam primo anno decimæ dabantur Leuiticis: secundo verò anno decimę assignabantur dominis, scilicet decimantibus, ad hoc vt eas vel precium earum comederent in Hierusalem: in tertio verò anno, decimę dabātur pauperibus: & iste ordo seruabatur in tribus sequentibus cuiuslibet hebdomadæ: ita quòd in quarto anno decimæ pertinebant ad Leuitas, in quinto verò ad ipsos dominos decimantes, in sexto pertinebant ad pauperes. Vnde

Modus quo persoluebantur decimæ sex annis.

Numer. 18. c. 21. cùm legitur Numer. 18. Filiis autem Leui dedi omnes decimas Israel. hoc est intelligendum in primo anno, & in quarto cuiuslibet hebdomadę tantum. Cùm autem dicitur Deute. 14. Decimā partem separabis de cunctis fructibus, qui nascuntur in terra per annos singulos, & comedes in conspectu Domini Dei tui, in loco quē elegerit Dominus Deus tuus: nec si potueris ad eum hæc cuncta portare, vendes omnia & in precium rediges, portabisque manu tua, & proficiscēris ad locū, quem elegerit Dominus Deus tuus, & emes ex eadem pecunia quidquid tibi placuerit & comedes, &c. hoc intelligitur de decimis secundi & quinti anni cuiuslibet hebdomadę, ad dominos decimantes pertinentibus. Cùm autem in aliis locis dicitur, quòd decimę erant dandę peregrinis, pupillis & huiusmodi, prout in prędicto cap. & in aliis habetur, hoc est intelligendū de decimis tertij & sexti anni, quę ad pauperes pertinebāt, vt dictum est: & sic intelligunt omnes Hebraici expositores, tā antiqui quā moderni distributiones decimarū: & quia in fine cuiuslibet triennij domini prediorū debebant cōputare decimas illorum triū annorū, vt prędicti perfectè haberent portionem suam modo supradicto: idcirco legitur Deut. 26. Quando cōpleueris decimā cunctarum frugū tuarum, anno decimarum tertio dabis Leuitę & aduenę, pupillo & viduę, vt comedāt intra portas tuas & saturentur. in quo loco non fit mentio de portione propria pertinēti domino decimanti, vt dictum est: quia illa erat sua ad prædictū vsum, sed fit mentio de Leuita, cuius erat decima primi anni, & de peregrino & vidua, &c. cuius erat decima tertij. Ex quibus patet, quòd ad Leuitas non pertinebant decimæ cuiuslibet anni, sed solū decimę duorū annorum, scilicet primi & quarti, in qualibet hebdomada septem annorum: & sic præsumendū est, quòd

Deut. 26. b. 12.

Expositio notanda de solutione decimarum, & de modo distribuendi Leuitis, dominis, & pauperibus.

Hinc patet, resp̄sio ad argumentū, ostendendo Leuitas non esse diuites.

quòd ex ista decima Leuitæ non essent diuites: nam cùm tribus Leui esset duodecima pars, seu tredecima totius Israel, & tamē non haberet aliquas possessiones sicut cæteræ tribus, vt dictū est: constat quòd decima duorum annorum tātum in qualibet hebdomada non corresponderet eis ad totalem sufficientiam vitæ, sed semper essent indigentes seu egeni. Vnde in sacra scriptura Leuitæ, cum pauperibus & peregrinis & huiusmodi numerantur, Deute. 12. Gaudebitis cū Domino Deo vestro vos & filij & filię vestræ & serui & ancillæ, & Leuita, qui in portis vestris est, & non habet partē nec hæreditatem vobiscum. Similiter in eodem 14. Venit Leuita, qui non habet partem nec hæreditatem tecū, & peregrinus & orphanus & vidua, & comedēt, &c. & sic in quā pluribus locis: ex quibus patet, quòd Leuitæ vt pauperes reputabātur inter omnes tribus Israel, quæ quidē paupertas dispositione diuina fuit tribui Leui assignata, eo quod erant deputati ad ministerium diuinum, prout habetur Deute. 10. vt supra est allegatū. Ex quo vlterius sequitur, quòd desertio bonorum temporaliū exteriorū pertinet ad eos qui Deo & suis obsequiis mancipātur, quod est propositum.

Leuita in sacra scriptura cū pauperibus cōputantur.
Deut. 12. c. 18.

Deut. 14. d. 29.

Leuita inter omnes tribus pauperes reputabantur.

Deut. 10. b. 8.

Arguit esse dendo paupertatē Apostolorum in comparatione ad Leuitas.

DISCIPVLVS. Paupertas Leuitarum prout tu etiā exponis, nullo modo est similis paupertati, quę in cōsiliis Euangelicis continetur: in illa enim nihil debet remanere propriū. Legitur enim de Apostolis, Matthęi. 19. Nos qui reliquimus omnia, & secuti sumus te. & Matt. 19. Vade & vende omnia quę habes, &c. vbi ergo omnia dimitti debent, nihil debet remanere. Vnde & si prædictæ decimæ duorum annorum tantū in hebdomada præsumantur sufficere ad sustentationem sufficientē Leuitarum, sufficiunt tamen ad excludendum ab eis paupertatem, vt manifestum est.

Matt. 19. d. 27.

Ibid.

MAGISTER. Si decimæ duorum annorum prædictorum quæ ad Leuitas pertinebant essent singulariter assignatæ, ita quod quilibet Leuita haberet certam portionē assignatā sibi de illis decimis, sicut modo in Ecclesia vbi decimę dantur, clerici cōmuniter habēt portiones suas assignatas in diuersis locis, vel in eodem secūdum certam taxationem, sic verū esset quòd Leuitæ non deberent dici pauperes, secūdum omnimodā desertionem temporalium, etiā si portio sua nō esset sibi sufficiēs, sed sic pertinebant decimæ illorum duorum annorum Leuitis, quòd nullus eorum habebat alī quā portionē certam: nā in optione seu libertate dominorum decimantium erat soluere decimas ad Leuitas pertinentes, cuique Leuitæ maluisset. Vnde si omnes darent decimas suas, vni Leuitæ tantum, nulli aliorū tenerentur dare decimas suas, & sic

Quomodo Leuitæ percipiebāt decimas.

In optione dominorum erat soluere decimas Leuitæ cui maluisset.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& sic nullus eorũ dici debet habere proprium in decimis, quia erant quasi omnibus communia. Habere autem proprium in communi tantum, non semper excludit rationem paupertatis, S.Tho. 2.2. q.88. art.7. vt potest haberi 2.2. quæst. 88. artic.7. In primitiua enim Ecclesia tempore Apostolorum, à quibus religio sumpsit exordium, Act.2.g.45 omnia erãt eis cõmunia. Act.2. *Paupertas in primitiua Ecclesia similis erat paupertati Leuitarum in duobus.* Vnde huic primitiuæ paupertati quodãmodo assimilatur paupertas Leuitarũ, & hoc in duobus. Primo in habendo aliquid in communi: secundo in non habendo bona immobilia, quia tẽpore Apostolorum fideles vẽdebant talia bona: vnde etiam si strictè paupertas Leuitarum, non sit omnino similis, paupertati Euangelicæ siue Apostolorum: tamen satis sufficit ad ostendendum quòd dimissio terrenorũ vtilis est ad adhærendũ Deo seu ad vacandum diuinis *Nota expositionem illarum auctoritatum.* obsequiis. Nec obstat prædictis quòd in promissionibus antiquo populo factis legitur: Indigens & mendicus non erit in- Deu.15.a.4 & 28. ter vos. Deute.15. & infra, 28. Et fœnerabis gentibus multis, &c. Ex quibus apparet quòd paupertas non est laudabilis, sed potius abundantia diuitiarum. Nã ista & consimilia pertinent ad communem statum illius populi, qui per promissiones temporales, erant reducendi ad opera virtutum, vt iam dictum est, sed ad innuendum, quòd desertio terrenorũ est vtilis ad Deo adhærendum, satis ostenditur per paupertatem Leuitarum supradictam.

CAPITVLVM. V.

In quo ostenditur continẽtiam esse laudabilem & oportunam ad diuina suscipienda: & quod in veteri testamento saltem implicitè traditur.

DISCIPVLVS.

Arguit de continentia.

SVfficiunt mihi prædicta ad ostendẽdum, quòd desertio temporalium sit vtilis vel opportuna ad vacandum Deo seu adhærendum ei, præsertim ad eos qui alios habent docere legem diuinã, sicut de Leuitis legitur Deute.23. Docebũt iudicia tua Deut.27. b.10. Iacob, & legem tuam Israel. sic est in Hebræo. Sed adhuc scripturas scrutando antiquas, non inuenio, quòd continẽtia sit ibidem cõmendata intãtum, quòd sit licitum & multominus meritorium, vt homo à cõtrahendo matrimonio abstineat, potius enim reperio oppositum. Legitur enim Deut.7. Benedicẽs eris Deut. 7. c.14. inter omnes gentes non erit in te sterilis vtriusque sexus. Ex quo patet, quòd ad benedictionem singularem illius populi inter omnes gentes fœcũditas reputabatur, quod nõ potest exerceri cum omnimoda cõtinentia, quę inter Euãgelica cõsilia habetur: talẽ enim cõtinentiã nullus Patriarcharum seu sanctorũ antiquorũ nec etiã ipsi Leuitę, qui Deo, vt dictũ est, specialiter famulabãtur, legũtur obseruare. Vnde

Vnde peto quòd mihi ostendas si fortè in aliquo loco scripturarum antiquarũ reperiri posset saltem implicitè, quòd huiusmodi continentia sit laudabilis.

Virginitas in vet. test. non legitur commendari, nota causam.

MAGISTER. Virginitas seu continentia perpetua in veteri tastamento non legitur cõmendari, eo quod maior seu potior benedictio quam antiqui à Deo habuerũt fuit illa, per quã fuit eis diuinitus annunciatum, quòd in semine suo, scilicet in Christo, benedicerẽtur omnes Genes. 22. d.18. gentes. Gen.22. Ad cuius maximę benedictionis exequutionẽ necessario requirebatur fœcunditas in illa natione: quapropter in illo statu sterilitas non *Cõtinentia requiritur ad diuinas reuelationes suscipiẽdas, & ad rei sacræ vsum.* commendabatur, sed potius fœcunditas. Nihilominus tamẽ, si scripturas antiquas scrutatus fueris, reperies saltem implicitè, quòd cõtinentia requiritur, & est laudabilis saltem in illo tẽpore, quo quis habet seipsum eleuare ad diuinas suscipiendas reuelationes: quandoque etiã cùm habet vti aliquo sacro insolito modo. *Probat primum.* Primum patet, nam cùm Deus moneret populum per Moysen, vt disponerentur seu sacrificarentur ad legem diuinam in monte Sinay recipiendam, tunc specialiter prohibuit eis accessum ad vxores. Vnde Exo.19.c.15 Exo. 19. cùm de datione legis tractaretur sic legitur: Descendit Moyses de monte ad populum & sanctificauit eos: cùmq; lauassent vestimenta sua, dixit ad populum: Estote parati in diẽ tertium, idest, per tres dies, ne appropinquetis vxoribus vestris. Ex quo satis innuitur, quòd actus matrimonialis licet in aliis temporibus esset licitus: tamen in præparatione ad audiendam seu recipiendam legem diuinã illicitus erat, quod satis demonstrat intentum saltẽ implicitè. Secundum patet, nam cùm Da- *Probat secundum.* uid à facie Saulis fugiẽs ab Abimelech sacerdote panem peteret, ad sui & suorum necessitatẽ subueniendam, legitur sacerdo- 1.Reg.21. b.5. tem respõdisse ipsi Dauid, 1. Regum.21. Non habeo panes laicos ad manum, sed habeo panẽ sanctum: si mundi sunt pueri maximè à mulieribus manducent. Ex quo patet, quòd etiam ad debitum vsum rei sacræ continẽtia saltem momentanea requiritur: quod satis sufficit ad ostendendum implicitè, quòd continentia laudabilis est in casibus prædictis & similibus.

CAPITVLVM VI.

In quo ostẽditur, quòd obedientia, prout cadit sub voto religionis, est virtuosa & laudabilis, & etiam implicitè in antiquis documentis traditur.

DISCIPVLVS.

Obedientia necessaria ad salutem.

SAtis habeo ex per te dictis, quòd dimissio temporaliũ & etiam carnalium affectionũ per continẽtiam, quę secundum cõsilia Euangelica ad viam perfectionis pertinent, in antiquo testamento licet non explicitè, saltem implicitè innuitur. De obe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

obedientia verò, quæ inter cætera consilia continetur, si consideretur in communi, secundum quam quilibet inferiorum tenetur obedire suo superiori in iis quæ pertinent ad talem superioritatem, satis habetur in veteri testamẽto. Nam de iis quæ pertinent ad obedientiam Dei, quæ se extendit ad omnes & per omnia manifestum est. In hac enim obedientia tota vis obligationis diuinę legis fundatur. Exo.19.a.5. Vnde Exo.19. cùm Deus intenderet populũ disponere ad suæ legis receptionem, præmittit: Nũc si audieritis vocem meam, &c: quod idem est ac si diceret, si obedieritis mãdatis meis. Vnde talis obedientia, secundum quam Deo oportet obedire, necessaria est nec pertinet ad consilium. Sunt etiam alia in quibus obedientia est de necessitate salutis in antiquo testamento: in iis enim quæ pertinent ad iudicialia negotia lex antiqua docuit, vt obediretur summo sacerdoti, vel Iudici, in loco à Deo electo præsidenti vel præsidentibus, vt habetur Deute. 17. Deut. 17. c.13. In aliis verò agibilibus obediendũ est voci Prophetæ. Deut. 18. Deut.18. d.19. Ex quib⁹ licet habeatur quòd obedientia sit quid virtuosum & laudabile, est tamen necessaria in casibus prædictis, non enim reperio in antiquis voluminibus quod aliqua obedientia sit laudabilis & virtuosa, quę tamen non sit de necessitate salutis, sicut est obedientia religiosorum, quæ ante votũ cadit sub consilio tantum, non autem sub præcepto.

Obedientia quæ præceptis debetur nõ pertinet ad consilii.

Quærit an sit aliqua obediẽtia laudabilis quæ non sit necessaria ad salutem.

MAGISTER. Quod autem quis totum suũ velle in potestate alterius, supponat propter Deum, de quo datur consilium Euangelicum, quod quidem consilium religiosi vouent, si diligenter antiquas scrutatus fueris scripturas, satis reperies quòd saltim implicitè talis obedientia, quæ est totalis in quantum fit per abdicationẽ proprię voluntatis, est laudabilis & meritoria, quod sic patet. Nam vt legitur 1.Regum.15. Obedientia præfertur victimis & holocaustis. cuius ratio est: nam in sacrificiis quæ Deo offeruntur, vt ait Gregor. aliena caro macta tur: in ipsa verò obedientia propria voluntas Deo offertur. Constat autem quòd inter sacrificia quæ Deo offeruntur, holocaustum principaliorem tenet locum, in quantum totum incenditur in Dei honorem, de cęteris verò sacrificiis pars incenditur in altari, & pars cędit in vsum offerentium, vt habetur Leuit.1. & infra. Sicut ergò se habet holocaustum ad cætera sacrificia, sic se habet obedientia totalis ad particulares obedientias supradictas. Item circa obedientiam totalem de qua agimus considerandũ est, quòd per desertionem temporalium bonorum exteriorum propter Deum, quod ad viam pertinet perfectionis, vt dictũ est, homo offer

Obedientia religiosorũ laudabilis implicitè saltem reperitur in sacris scripturis.

1.Reg.15. c.22.

Gregor.

Holocaustũ inter sacrificia principaliorem tenet locum.

Leui.1.b.9.

offert Deo sacrificium de bonis exterioribus: per continentiam autem offertur Deo sacrificium de proprio corpore, per obediẽtiam verò totalem homo offert Deo sacrificiũ de bono animæ: cùm voluntas in regione animæ principatum tenet: per ipsam enim homo dominatur cæteris viribus animæ & corpori proprio, & etiã rebus exterioribus. Ex quib⁹ patet quod sicut inter hominis bona, corpus præfertur ex terioribus bonis, & anima corpori: sic qui propriam voluntatem offert propter Deum, aliquid magis offert, quàm qui offert bona corporis seu bona exteriora. Vnde & Samuel, vbi supra, victimis & holocaustis obedientiam prætulit. Vnde ex prędictis satis habes, quòd abdicatio propriæ voluntatis ad viam perfectionis præcipuè pertinet.

Abdicatio voluntatis ad perfectionẽ pertinet.

CAPITVLVM VII.

In quo ponuntur quędam obiectiones Phariseorum contra viros iustos seu sanctos nostrę religionis, qui per ieiunia & abstinentias frequenter se affligunt: quę quidem obiectiones ibidem soluuntur.

DISCIPVLVS.

EX dictis tuis sufficienter habeo, quòd tria vota, in quibus consistit essentialiter religio, pertinẽt ad viam perfectionis habendæ, & etiam quòd illa ad perfectionem pertinere in scrutinio scripturarum antiquarum implicitè reperiuntur. Sed adhuc video quædam, quæ in religione Christiana consueuerũt laudari, de quibus tamen infideles murmurant, dicẽtes hoc esse contra doctrinam legis antiquæ, vnde amplius vellem à te circa illa erudiri.

MAGISTER. Explica mihi illa vt veritas patefiat.

Pharisæi irridẽt religiosos se ieiuniis & abstinentiis affligentes. Rab. Moys. lib.1.titu.de moribus c.3

DISCIPVLVS. Infideles & specialiter illi, qui sectam Pharisaicam sequuntur, non solum simplices, sed etiam eorum præcipui Rabbini seu magistri in suis codicibus sæpe derident de sanctis atque religiosis nostris, in hoc quod affligunt se, vitam asperam ducendo, abiectè viuendo, & corpora sua variis ieiuniis & abstinentiis macerando, quod asserunt esse contra mentem Mosaicæ legis. Vnde Rabbi Moyses ille magnus magister eorum in suo Deuterono. lib.1. titulo de moribus humanis capitu.3. dicit: Qui abstinent à carnibus, vel à potu vini, vel à contrahendo matrimonio, vel ab honestis indumẽtis, ita quòd non nisi sacco vel lanis grossis induantur, sicut faciunt religiosi Idumitæ, per Idumitas autem communiter apud eos intelligũtur Christiani, de quo subdit: Hæc est via pessima, & qui in ea ambulat impius seu peccator vocatur. Hæc ille. Ad quod probandum inducit illud quod legitur Numer.6. de Nazaræo, qui in trãslatione nostra dicitur consecratus, qui ex voto proprio tenebatur à vino & sicera

Idumitæ apud Hebræos sunt religiosi Christiani Pharisæi eos Idumitas vocant.

Num.6.a.3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

abſtinere, & à racemis recentibus ſeu ſiccis, & huiuſmodi. De quo Nazaræo legitur in eodem capit. quòd debebat offerre par turturum, aut duos pullos colũbarum, vnũ pro peccato, & aliũ pro holocauſto, & quòd ſacerdos debebat orare pro eo, quia peccauit ſuper animam, ſic eſt in Hebræo. Ex quo arguitur in nomine Talmudiſtarũ antiquorum ſic: Si Nazarẽus, qui non afflixit ſe, niſi tantum per abſtinentiam vini indiget propitiatione ſeu indulgentia, eo quod afflixit animam ſuã in abſtinendo, quanto magis peccat illẽ, qui à multis rebus licitis abſtinet: & poſt multa dicit ibidẽ concludẽdo, quòd illi qui ieiunant frequenter non bene faciunt, & quòd de iſtis Salomon ſcripſit Eccleſiaſt. 7. Noli eſſe iuſtus multum. Hæc & alia ſimilia prædictus Rab. ſcribit cõtra abſtinentes & ieiunantes, & hoc quamplurimi eorum ſequũtur, vertentes quaſi in deriſum abſtinẽtias & vigilias, & alias auſteritates, quibus veri deuoti & ſancti noſtræ religionis communiter vtuntur.

Argumentũ Rab. Moyſ. contra ſe affligentes.

Eccleſi. 7. b. 17.

MAGISTER. Nõ mireris ſi Phariſẽi & eorum ſequaces in prædictis errant. In quam plurimis enim aliis, quæ ad verũ intellectum ſacræ ſcripturæ, & etiam ad bonos mores pertinẽt, manifeſtè erraſſe reperiuntur, prout patet ex quibuſdã ſupradictis, & Deo duce forte in ſequentibus amplius patebit. Ad præſens autem ipſos erraſſe in hoc quod abſtinentias & ieiunia noſtra reprobant, manifeſtè poteſt haberi per Scrutinium ſcripturarum, in quibus putant vitam æternam habere. Moyſes enim legiſlator, de quo Deus teſtatur, quòd in tota domo Dei fideliſſimus eſt, & multas alias prẽeminentias habuit reſpectu cæterorum prophetarum. Vnde Num. 12. De eo tamen legitur: Quòd bis ieiunauit 40. diebus & 40. noctibus, vt mereretur legẽ diuinã accipere. Vnde in prædicto cap. legitur: Quando aſcẽdi in montẽ, vt acciperem tabulas lapideas, &c. & perſeueraui in mõte 40. diebue & 40. noctibus panẽ non comedẽs, & aquã non bibens. & infra: Cũq; tranſiſſent 40. dies & totidẽ noctes, dedit mihi Dñs duas tabulas lapideas tabulas fœderis. Ieiunauit etiam ſecundo alios 40. dies & 40. noctes pro peccato populi expiando, vnde ibidem infra: Et procidi ante Dñm, ſicut prius 40. diebus & 40. noctibus, panẽ non comedens, & aquam non bibens propter omnia peccata veſtra, quæ geſiſtis contra Dominum. Quanta ergo inſania eſt illorum, qui ieiunia deuotè facta reprobant, cùm ſcriptura teſtatur, quòd mediantibus ieiuniis Dominus legem diuinam dedit Moyſi, & peccatis populi pepercit. Iſti enim duo effectus, ſcilicet receptio legis diuinæ, & remiſſio peccatorum maximè totius populi, quos mediãtibus ieiuniis Moyſes à Deo impetrauit,

Probat per teſtimonia ſcripturarũ Phariſæos errare abſtinentias & ieiunia irridentes.

Num. 12. b. 7.

Moyſes bis ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus.

Maximi effectus ieiuniorum.

Laꝰ ieiunij.

uit maximi ſunt. Vnde & ieiunia deuotè facta, quibus talia à Deo impetrantur non modici meriti reputanda ſunt. Item Dan. 1. de Daniele & tribus pueris, qui à cibo & potu regio abſtinentes, ſolis leguminibus & aqua contentabantur: de eis ibidem legitur, quòd eis Dominus dedit ſcientiam & diſciplinam in omni libro & ſapiẽtia, Danieli autem intelligẽtiam omnium viſionum & ſomniorum: quomodo ergo abſtinentia etiam ſtricta reprobari poſſet? cùm Deus ipſa mediante talia dare famulis ſuis cõſueuit. Item Dan. 9. de ſeipſo Daniel dixit: Et poſui faciem meam ad Dominum Deum meũ rogare & deprecari in ieiuniis, ſacco & cinere, & oraui Dominum Deum meum & confeſſus ſum & dixi: Obſecro, &c. Per quod quidem ieiunium reſponſum accepit ab Angelo de aduẽtu Meſſiæ, quem Daniel vir deſideriorum maximè deſiderabat: vnde pro tunc habuit reuelationẽ Angelicam de 70. hebdomadibus, per quam terminũ aduentus Meſſiæ cognouit. Itẽ ibidem capitu. 9. legitur. In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierũt in os meum, ſed neque vnguento vnctus ſum, donec explerẽtur trium hebdomadarum dies. in quo capitu. poſtquam narratur quẽdam viſio terribilis Danieli facta, per quendam Angelum Danieli miſſum, legitur: Et ait ad me: Noli metuere Daniel, quia ex die primo, quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum vt te affligeres in conſpectu Dei tui, exaudita ſunt verba tua. Ex quibus habetur, quòd oratio Danielis audita ſeu accepta fuit apud Deum, mediantibus afflictionibus ieiuniorum & aliorũ, quæ ad humiliationẽ & afflictionem corporis pertinẽt. Item de Niniuitis legitur, quòd audita ſententia diuina cõtra eos, crediderũt in Deũ, & cùm maximis ieiuniis induti ſunt ſaccis, & Deum inuocauerũt in fortitudine, auerterũt ſe à via mala, & ſic Deus miſertus eſt eis, & ſententiam contra eos latam reuocauit. Ionę 3. quis ergo ſanę mentis contẽnere ieiunia poteſt & afflictiones, & huiuſmodi, quæ tanti meriti ſunt apud Deum, vt etiam ſentẽtia condemnationis à Deo lata reuocetur.

Dan. 1. c. 12. *Tres pueri per ieiuntiũ adepti ſunt ſcientiam.*

Dan. 9. a. 3. *Daniel per ieiunium Meſſiæ aduentum accepit.*

Ieiuniũ fecit, vt Danielis oratio exaudiretur.

Niniuitæ per ieiuniũ reuocationẽ diuinæ ſententiæ meruerunt.

Ionæ 3. d. 10

DISCIPVLVS. Ex hiſtoria Niniuitarum quã allegas Phariſæi & eorum ſequaces arguere nituntur contra laudabilitatem ieiunij, dicunt enim, quòd ſi quis verba de Niniuitis in hoc loco dicta diligẽter ſcrutetur, manifeſtè reperiet, quòd nõ fuit ſententia Dei contra Niniuitas reuocata propter meritũ ieiunij, ſed propter hoc quòd pœnituerunt & conuerſi ſunt a viis ſuis peſſimis. Legitur enim ibidẽ, ſcilicet Ionæ 3. ſic: Et vidit Deus opera eorũ, quia cõuerſi ſunt de via ſua mala, & miſertꝰ eſt ſuper malitia,

Replicat oſtendens non propter ieiuniũ, ſed propterea quòd cõuerſi ſunt remiſſionem meruerunt.

Ionæ 3. d. 10

Universidad de Deusto
Biblioteca

qua loquutus fuerat, vt faceret eis, & nõ fecit. Ex quo sic arguũt. Non dixit scriptura: Vidit Deus ieiunium eorum & saccum & misertus est, &c. Ex quo patet, quòd non propter ieiunia seu indumẽta saccinea Niniuitarum Deus misertus est eis, sed propter cõuersionem à viis eorum pessimis: & sic ex hac historia secundum eos non habetur, quòd ieiunia laudabilia sint seu meritoria, sed fortè potius oppositũ.

Ieiunium, prout est actus virtutis propter tria fit.

MAGISTER. Ieiuniũ, de quo loquimur, prout scilicet est virtuosum, in quantum est actus virtutis, est illud quod per rationẽ ordinatur ad aliquid bonum honestum. Assumitur enim tale ieiuniũ principaliter ad tria. Primum scilicet assumitur ieiunium virtuosum, ad hoc quod mens liberius eleuetur ad sublimia contemplanda. Secundum verò quantum ad concupiscentias carnis reprimendas: per abstinentiam enim cibi & potus secundum ieiunium tempescit luxuria. Tertium verò ad satisfaciendum pro peccatis. Vnde primum ieiunium Moyses supradictum intelligitur esse assumptũ primo modo, vt scilicet mens eius eleuaretur ad superna, vt legem Dei recipere mereretur, similiter & ieiuniũ Danielis triũ hebdomadarum, nam post illud ieiunium reuelationem à Deo recepit, vt ibidẽ. Secundũ verò ieiuniũ Mosaicum assumptũ est, tertio modo, scilicet, vt pro peccatis populi satisfaceret. Ieiunium verò Niniuitarum intelligitur assumi secundo & tertio modo, nam cùm ipsi haberent peccata carnalia, ad quæ reprimẽda ieiunia, vt dictum est, cõferunt, similiter & peccata alia quibus per ieiuniũ satisfacerẽt. Idcirco ieiunia eorũ ad talem finem ordinata reputanda sunt inter bona opera, de quibus dicitur: Vidit Deus opera eorum, quia cõuersi sunt de via sua mala, &c. Niniuitę enim, qui prius carnalibus vitiis dediti erant, ieiunando ab illis malis viis conuertebantur, similiter & pro præteritis peccatis satisfaciebant. Et ideo in hoc quod dicitur: Vidit Deus opera eorum non excludũtur ieiunia, prout Pharisæi intelligere volunt, sed potius intelligẽda sunt includi inter cętera bona opera eorum. Ieiunia enim simpliciter sumpta in quãplurimis locis sacrę scripturæ ad bona opera reputãtur, in quantũ secundũ se intelligũtur ordinare ad eleuationem mentis & carnis superbiam supprimẽdam. Vnde Ioelis 2. ad conuersionẽ generalem exhortans, dicit: Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio & fletu & sacco, &c. Circa quod si amplius scripturas scrutari volueris, reperies quòd ieiunia & indumẽta saccinea & huiusmodi quandoque etiam in iis, qui non sunt verè pœnitentes commendantur à Deo, in quantum talia inducũt quandam humiliationẽ seu attritionem, quę sunt dispositiones ad pœnitentiam.

Primum ad eleuationẽ mentis confert.

Secundum confert ad comprimendas vitia.

Tertium ad satisfaciendũ pro peccatis.

Niniuita quare ieiunarunt.

Ieiuniũ Niniuitarum inter opera bona numerantur.

Ioel.2.c.12.

Ieiunia etiã in non verè pœnitentes disponunt eos ad pœnitentiam.

DISCI-

DISCIPVLVS. Vellẽ scire vbi habetur hoc quod dicis, scilicet quòd etiam sine vera pœnitẽtia, ieiunia, & huiusmodi quandoq; commẽdantur à Deo.

Ex Achab pœnitentia videmus pœnitentiã malorũ dispositionem esse ad verã pœnitentiam, & etiam veniam obtinere.

MAGISTER. De Achab qui pessimus fuit, vt historia sacra testatur, de eo tamẽ legitur quòd cùm audisset ab Helia sententiam Dei contra eum latã de deletione sua cum sua posteritate, quòd scidit vestimenta sua, & indutus est sacco, & ieiunauit, &c. & licet ista non fecit ex detestatione peccati, nec amore Dei: sed soiũ quodam timore seruili, scilicet pœnę, cũ legitur Deũ dixisse Helię: Nõ vidisti Achab humiliatũ coram me: eo quod humiliatus est, in eũ non inducã malum in diebus eius. Quę quidem historia habetur 3. Reg. 21. Ex quo patet, quòd per ieiunia, & alia quę superbiã mentis supprimunt, etiã si nõ sint ex corde totaliter cõtrito facta, Deus leuat aliquid saltẽ de pœna tẽporali.

3.Reg.21. §.29.

Infert ex dictis ieiunia & opera pœnalia nõ esse contemnẽda.

Vnde ieiunia & alia similia quæ humiliationẽ mentis inducunt, non sunt contemnenda seu derogenda, sicut Pharisęi existimant, nisi fortè cũ fiunt per exteriora signa: tamen sine hoc quod interius aliquẽ effectum humiliationis inducãt, quod pertinet ad hypocrisim, quæ est bonitas simulata, & per cõsequens secundum Greg. duplex iniquitas, de qua falsa humiliatione Eccles. 19. legitur: Est qui ne quiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo.

Eccles.19. d.23.

CAPITVLVM VIII.

In quo ostenditur, quòd autoritates, in quibus Rabbini Pharisęorum fundantur ad reprobandas abstinentias, & ieiunia nostræ religionis, nihil faciunt pro eis.

DISCIPVLVS.

Petit expositionem autoritatum Rab. Moys.

LIcet vera sint & mihi grata, ea quæ circa ieiunia & abstinentias per te sunt dicta, adhuc restat dicendum cõtra autoritates Rabbi Moyses supra allegatas, quarum prima est de Nazaræo Numer. 6. qui propter hoc quod nouerat abstinere à vino & sicera incurrebat peccatum, in tantum quòd indigebat propitiatione cum sacrificio & oratione sacerdotis, licet non afflixerat se, nisi tantum per abstinẽtiam à vino. Ex quo arguitur, quòd multo magis peccat illæ, qui à multis rebus licitis abstinẽdo se affligit. Alia autoritas sumitur ab Eccles. 7. vbi dicitur: Noli esse iustus multum. Ex quo intelligunt, quòd supra iustitiam legalem Mosaicam, per quam prohibentur certa cibaria & comestibilia, non sunt addendæ aliæ abstinentiæ seu ieiunia, quia hoc videtur esse multa seu superflua iustitia. Declara ergo mihi has autoritates, sic vt sciam quomodo non contradicant illis, quæ à te circa hoc supra dicta sunt. Sequitur prima autoritas.

Num.6. b.11.

Eccl.7.b.17

MAGISTER. Prima autoritas supradicta, scilicet de Nazaræo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lex Nazaræorum & consecratorum.

Num.6.a.2

reo manifestè facit contra ipsum allegantem, scilicet Rab. Moys. & suos Rabbinos Pharisęos: nã aspicienti legem Nazaræorum, seu cõsecratorum, quæ Num.6. continentur, manifestè patet, quòd Nazaræus cõsecratur seu sanctificatur Deo per votum de abstinẽtia à vino & sicera & aliis ad hoc pertinentibus. Legitur enim ibi sic: Loquere ad filios Israel vir siue mulier, qui fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint consecrare Domino, à vino & omne quod inebriare potest abstinebunt, &c. Ex quo clarè habetur, quòd votum prædictum de abstinẽtia à vino & aliis inebriantibus, ad sanctificationẽ & consecrationem vouẽtis pertinent: & ideo infra de ipso legitur: Omni tempore cõsecrationis suæ super mortuum nõ egredietur, nec super patrem, &c. & reddens rationem huius subdit: Quia consecratio Domini super caput eius est. & est ratio. Nã sicut sacerdotes ministrãtes olim seruare se debebant à contaminatione mortui, vt Leuit. 21. sic Nazaræus consecratus per votum abstinentiæ supradictum, à tali cõtaminatione mortuorum obseruare se debebat, quæ quidem obseruatio, ita strictè præcipiebatur Nazaræo, sicut summo Sacerdoti, qui etiam pro patre & matre non debebat contaminari. Simplices verò sacerdotes licet à contagiis quorumcunq; mortuorum obseruari debebãt, non tamen à patre seu matre defunctis, vt habetur Leuit. cap. supra allegato & Nu.6. Ex quo manifestè habetur, quòd sanctitas Nazaræi, æquiparabatur sanctitati summi sacerdotis in cærimonialibus supradictis de cõtagione mortuorũ. Et quia posset contingere, quòd Nazarẽo, minimè circa hoc prouidente, talem cõtaminationem mortui incurreret. Ideo legitur infra: Si autem mortuus fuerit quispiam subito coram eo, polluetur caput consecrationis eius. ad cuius reparationem seu recõciliationem debebat offerre sacrificium, prout in litera, & sacerdos debebat de prẽcari pro eo quod peccauerit super mortuo modo prædicto. Vnde expiatio ista requirebatur, eo quod non diligenter fuerat obseruatus à cõtagione mortui, cùm tamen esset Deo consecratus. Ex quibus patet, quòd votum Nazarẽi de abstinentia à vino, & huiusmodi commendatũ est & laudatũ, tanquã virtuosum, & Deo sanctificatum seu cõsecratum, eius tamen negligentia, circa obseruationem à contaminatione, ad quã tenebatur indigebat propitiatione & indulgẽtia, vt dictũ est, quod manifestè facit contra Rabbi Moyses. Et attẽde, quòd in hoc loco male interprætati sunt illud verbũ: Eo quod peccauerit super animam. dicendo quòd peccauerit super animam suam in abstinendo, quod tamen litera nõ patitur, quæ prædictum votum Nazaræi ad sanctificationem, & con-

Leui.21.a.3

Num.6.a.7

Simplex aut sacerdos non tenebatur seruare hanc legem cum patre & matre.

Nazaræi sanctitas æquiparatur sanctitati summi Sacerdotis in hoc.

Quomodo intelligatur quòd Nazaræi nõ egrederentur super mortui nec super patrem.

Leui.21.a.2

Summus Sacerdos non poterat se cõtaminare, nec pro patre nec pro matre.

Nazaræus debebat se mundare à negligẽtia, quã habuit tangendo mortuum.

Amos 2. d.12.

Magna gratia Israelitis facta à Deo facta, cùm ex iuuenibus eorũ excitauit Nazaræos, nec minor gratia fit populo Christiano religiosos concedendo.

Anima in scriptura sacra, quãdoque pro toto homine, quandoque pro mortuo accipitur.

Ezec.18.a.5

Num.6.a.7

Eccl.7.b.17

& consecrationem pertinere dicit, quod etiam Amos 2. manifestè ostenditur: vbi inter magna beneficia, quę Propheta in persona Dei recitat fuisse impẽsa populo Israelitico, de quibus fuerunt Deo ingrati, etiã de Nazarẽis facit mentionẽ, vnde cũ dicitur: Et ego ascendere feci vos de terra Aegypti, &c. Duxi vos per desertum quadraginta annis, &c. ibidem subdit: Et suscitaui de filiis Israel Prophetas, & de iuuenibus vestris Nazarẽos. Ex quo habetur manifestè, quòd ad magnam gratiã reputare debebat populus Israeliticus diuinitus sibi concessum, quòd de eis suscitarentur Nazaræi. Vide igitur, quanta sit fatuitas Pharisaica, quæ Nazarẽos peccatores reputat. Intelligendum est ergo quod dicit super animam, ideſt super mortuum, à quo sequestrata est anima, sicut in trãslatione nostra. Nam anima in scripturis sacris, quandoque accipitur pro toto homine, vt cùm dicitur Ezech.18. Anima quæ peccauerit ipsa morietur, & sic in aliis. Quandoque autem per animam intelligitur mortuus. Vnde cùm dicitur Numer.6. Immundi sumus super animam hominis. quæ quidem immunditia intelligitur ex tactu hominis mortui modo prædicto. Item illa autoritas, quam allegat Ecclesiastes 7. vbi dicitur: Noli esse iustus multum, nihil facit pro eo, arguit enim à disparibus. Ibi enim agitur de virtute iustitiæ, quæ corrumpitur, quandoque per excessum, scilicet cùm quis acrius quam oportet, quod pertinet ad crudelitatem, quod cõmuniter ex hoc quod aliquis de iustitia sua nimis estimat, ad quod reprimendum dicit: Noli esse iustus multum. hîc autem agimus de iciuniis & abstinentia, quæ pertinent ad temperantiam, quæ est alia virtus distincta à iustitia, vnde sua argumentatio in hoc loco non valet.

Expositio secundæ autoritatis.

Iustitiæ virtus corrumpitur per excessum.

CAPITVLVM IX.

In quo agitur de differentia victoriæ antiquorum patrum ad victoriam noui testamenti.

DISCIPVLVS.

Differentia sanctorum vet. test. & noui in victoriis de hostibus suis partis.

ADhuc video quandam differentiam inter statum seu vitam iustorum seu sanctorũ veteris testamenti, & inter statum seu vitam sanctorum noui testamenti, cuius differentiæ rationẽ habere cupio, quæ quidem differentia talis est. Sancti enim antiqui testamenti in hoc gloriabantur, quòd Deum in gentibus magnificabant, quia superabant infideles, & eos vltra modum vincebant seu supprimebant, & hoc quandoque per armorum potentiam, sicut legitur de Abraham Genes. 14. qui quatuor Reges vicit potentes cum paucis suæ comitiuæ viribus, & hoc sine aliquo miraculo patẽte. Similiter de Machabæis, qui plures debellauerũt Græcos, qui valdè

Genes.14. c.15.

Sancti vet. test. hostes suos quãdoque armis, quandoque miraculis vincunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

plures eis erant numero, & magis armis muniti bellicis, vt habetur Mach. 1. & sic de aliis quamplurimis. Fuerunt etiam in illo statu, qui mediantibus miraculis visibilibus aduersarios vincebant, vel eorũ resistebant tyrãnidi. Primum patet per Moysen in mari rubro contra Aegyptios Exod. 14. & de aliis quamplurimis, quæ in libro Iudicum & in aliis libris canonicis continentur. Secũdum patet in Daniele, quem Dominus ab ore leonum miraculosè eruit Dan. 6. Et de tribus pueris, qui virtute diuina impetum ignis in fornace ardenti euaserunt, & sic restiterũt seu superauerunt persecutorum rabiem, vt habetur Dan. 3. In statu autem nouo specialiter in primitiua Ecclesia aliter contingit, & quasi per oppositum: nam Apostoli & sancti martyres tunc temporis non legũtur superasse aduersarios, sed potius ab eis affligi & occidi, vt patet in quamplurimis legendis sanctorum. Cùm autem eadem sit fides vtrorũq; scire cupio tantæ differentiæ rationem.

1.Mac.1.a.2

Exod.14. c.24.

Iosuæ per totum.lib.

Dan.6.f.22.

Dan.3.c.50.

Sancti noui test. non vincendo hostes sed patiẽdo vicerunt.

MAGISTER. Ad rationem huius differentiæ, quam quæris ostendendam, oportet te reducere ad memoriam quẽdam supradicta. Ex quibus cùm aliis quibusdam veris rationem differentiæ quam petis habebis manifestè. In supradictis enim, scilicet in 1. parte dist. 5. ostẽsum fuit, quòd duplex est victoria, scilicet corporalis & spiritualis, & quòd victoria spiritualis est melior seu dignior quam victoria corporalis, quod testatur scriptura Proue: 16. vbi dicitur: Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo expugnatore vrbium. cuius excellentiæ rationem in prædicta dist. planè habes. Vnde victoria Christi, secundum quam hostem humani generis deuicit, non fuit corporalis victoria, quę imperfecta est, sed spiritualis, patiẽdo enim & moriẽdo vicit. Victoria enim antiquorum patrum, vt communiter corporalis fuit, superando diuina virtute aduersariorũ corporales potẽtias: ex quibus habere posses differentiæ rationẽ quam petis. Ad populum enim antiquum, qui tanquam imperfectus per corporales promissiones inducebatur ad legis obseruationem, victoria corporalis, quæ sensibilis est, licet minus digna, pertinebat. Ad populũ vero nouũ, qui tãquam perfectus per spirituales promissiones dicitur, victoria spiritualis, quæ dignior est, pertinet. Et ideo Apostoli, & alij discipuli, vestigia Christi sequentes victoriam spiritualem sequuntur, quæ perficitur per veram paciẽtiam & persequentium, vsque ad mortem propriam, docente vero Magistro Luc. 9. Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucẽ suam, & sequatur me. Circa quod vlterius attendere debes, quòd vtraq; victoria in testimonium fidei fidelibus est concessa.

Pro.16.d.32

Victoria Christi. spiritualis.

Victoria antiquorũ patrum corporalis fuit, quæ eis tanquam minus digna pertinebat.

Superius.

1.part.dist.5. Victoria duplex, corporalis & spiritualis.

Ad populũ nouum spirituales victoria, quæ dignior est pertinet.

Luc.9.c.23.

Vtriq; fidelibus concessa est victoria in testimoniũ fidei.

concessa. Sicut enim antiqui, vidẽtes victorias miraculosas corporales, in Deum credebãt. Vnde Exod. 14. Vidit Israel manum magnã, quã Deus fecit in Aegyptiis, & crediderũt Deo & Moysi seruo eius. Sic tempore noui testamenti videntes pòpuli constantiam mitissimam & pacientiã Apostolorum & aliorum discipulorum Christi, qui paciendo terribilia & acerbissima tormenta, viriliter in fide Christi permanebant vsque ad mortem crudelissimã, per hoc populi ad assensum fidei inducebãtur, vt patet in historia Ecclesiastica, & aliis sanctorum martyrum legendis. De qua quidem differentia circa testimonia fidei inter patres veteris testamenti, & patres noui consideranda, Apostolus ad Heb. 11. agit vbi de primis, dicit: Sancti per fidem vicerũt regna, operati sunt iustitiam, obturauerunt ora leonum, extinxerũt impetum ignis, &c. vsque ibi: Alij verò. excluſiuè, quæ omnia ad statum antiquorũ pertinent: vbi omnia illa & plura similia leguntur facta fuisse per sanctos antiquos, vt patet per discursum veteris testamenti. Vnde diuina sapientia, quæ omnia suis temporibus & locis suauiter disponit, antiqui testamenti patribus victoriam temporalem, sicut & bona temporalia, cõmuniter præstauit in testimonium fidei: vt ex talibus bonis imperfectis, populus ille imperfectus inducerẽtur ad agendum & credendum illa, quæ ad perfectionem vitæ pertinebãt. Consequenter post quam Apostolus narrauit victorias & alia miracula antiquorum patrum subdit: Alij verò distẽti sunt, non suscipientes, &c. vbi loquitur de sanctis noui testamẽti, qui sunt alij à prædictis, scilicet antiquis. Qui quidẽ sancti, præsertim in primitiua Ecclesia, non leguntur victorias tẽporales habuisse de aduersariis, sed potius ab eis affligi & occidi: vnde de iis dicit: Non suscipientes redẽptionem, scilicet corporalẽ ab hostibus, vt meliorem inuenirẽt resurrectionem, scilicet spiritualem. Vnde de istis, scilicet sanctis noui testamenti dicit: Lapidati sunt, secti sunt, in occisione gladij mortui sunt, &c. vbi finaliter de omnibus concludit: Ij omnes testimonio fidei probati inuenti sunt. Si autem quis quærat de comparatione alterius victoriæ ad alteram, scilicet corporalis ad spiritualem, quæ scilicet illarum sit maior, scrutando diligenter Apostolorum dicta, hanc reperiet cõparationem. De antiquis enim sanctis propriè dicitur, quòd vicerunt regna: illi enim per veram fidem vicerunt Aegyptum, Chananeã, Palestinam, Idumeã, & huiusmodi, quæ sunt regna particularia. Sancti verò noui testamenti per victoriam spiritualem, non solùm regna dicuntur vincere, sed mundum. Vnde 1. Ioan. 5. Hæc est victoria, quę vincit mundum fides nostra. cuius ratio est. Nam iustus

Exod.14. 8.31.

Heb.11.f.33. *De victoria sanctorum vet.test.*

Victoriam temporalẽ, sicut bona temporalia antiquis patribus Deus dedit.

Victoria sanctorũ noui testamẽti.

Cõparatio prædictarũ victoriarũ.

Antiqui vicerunt regnas Ægyptium, Chananeorum, Idumeorũ, &c.

Sancti verò noui testam. vicerunt mũdum.

1.Ioan.5.a.5

Universidad de Deusto
Biblioteca

stus ille, qui tormenta mũdi vsq; ad mortem patiendo immobiliter in fide manet, non solũ vnum regnum vel plura regna particularia vincere dici debet, sed vincere mundum. Si enim totus mundus visibilis aggregatus esset, non plus posset contra vnũ hominem facere, quàm ipsum multipliciter torquendo interficere: et ideo sancti noui testamẽti superando omnia in testimonium fidei, quæ mundus contra illos posset facere, totum mundum vicerũt. Vnde Christus huiusmodi nouas victorias commẽdãdo dicebat: Ne terreamini ab illis, qui occidũt corpus, & post hoc non habent amplius quid faciant. Luc.12. & si vis amplius de hac materia habere, vide in additione super epistolam ad Hebræ.11.

Luc.21.a.4. *Vide additionem in epistolã ad Hebr.11.*

DISCIPVLVS. Satis habeo rationem differẽtiæ, quã petebam in autoritatibus noui testamenti, quam modo allegas fundatam: vellem tamen adhuc informari, si fortè in antiquis scripturis de hac differentia, scilicet victoria antiquæ & nouæ aliquid habeatur.

MAGISTER. Scripturas scrutãdo antiquas, aliquid de hoc inueniri posset, licet non ita clarè, sicut in aliis mysteriis contingit, vt dictum est. De victoria enim antiquorum, quæ corporalis erat, scilicet per corporalem potẽtiam, satis traditur in historiis antiquis, in quibus habetur, quòd populus Dei sæpe aduersarios vincebat, eos debellãdo corporaliter & affligendo, non virtute propria sed diuina: vnde Psal. de huiusmodi victoriis antiquorum dicebat: Non in gladio suo possederunt terram, nec brachiũ suum saluauit eos, sed dextera tua & brachium, &c. De victoria tamen spirituali non palã, sed figuratiuè antiquitus traditur, & hoc per sacrificia diuersa & varia, quæ in veteri lege fiebant, ad præfigurandum principaliter sacrificium Christi, per quod victoria spiritualis habetur, vt supra dictum est: de qua figuratione in 1.2. quæst. 102. plene habetur.

Psal.43.a.4

De victoria spirituali figuratiuè scripture loquuntur.

S. Tho. 1.2. q.102.

De victoria corporali antiquorum historiæ loquuntur manifestè.

DISCIPVLVS. Licet in iis, quæ modo allegas duplex victoria intelligatur, hoc tamen est in diuersis autoritatibꝰ: vellem autẽ scire si forte in vna aliqua autoritate de antiquis hęc duplex victoria tradatur.

MAGISTER. Scrutanti diligenter scripturas, hoc quod petis reperiri posset, & specialiter in Psalmo 76. qui incipit: Voce mea. Ibi enim propriè Psalm. in persona fidelium Christi, qui in primitiua Ecclesia sub tyrannica potestate Romani imperij maximè affligebãtur, principaliter loquitur, vt rectè intuenti literã illius Psalmi hoc patet: & quia hoc erat cõtra modum diuinitus consuetum circa antiquos, vt dictũ est, qui aduersarios supprimebant & debellabant: idcirco Psalm. ibidem dicit: Et dixi nunc cœpi, hęc mutatio

Psa.76.b.11

Nota pro vtraque victoria expositionẽ Psa. prædicti.

Mutatio dextera Excelsi, quo modo intelligatur.

tio dexteræ Excelsi. cuius sensus est potentia Dei, quæ per eius dexteram communiter in scripturis significatur: iuxta illud Exod.15. Dextera tua Domine confregit inimicum. antiquitus manifestabatur per destructionem aduersariorum corporalem. Nũc autem, scilicet in statu primitiuæ Ecclesiæ, de qua ibidem Psalm. tractat, principalius manifestabatur dextera Dei seu eius potentia per miram patientiam fidelium, qua grauissimas persequutiones, vsque ad acerbissimam mortem ab aduersariis pro fide veritatis tollerabant. Vnde de hoc Psal. dicebat: Nũc cœpi hæc mutatio dexteræ Excelsi. Nam dextera Excelsi, quæ vna & eadem est essentialiter, scilicet diuina potentia non vniformiter, sed mutabiliter incipiebat manifestari in statu primitiuæ Ecclesiæ, ab eo modo quo manifestabatur tẽpore antiquorum, vt dictum est. Et sic ex ista autoritate bene intellecta habes differentiam supradictam quam petis.

Exod.15. a.7.

DISCIPVLVS. Hic Psalmus communiter exponitur de fidelibus in captiuitate Babylonica afflictis, prout in postilla Nicolai, qui ad literam Psalmũ prædictum sic exponit, habetur. Vnde secũdum suam expositionẽ, quę literalis est, nõ habet locum allegatio tua supradicta.

Vide additionem super Psal.76.

MAGISTER. Vide additionem super postillam in prędicto Psalmo, & ibi manifestè reperies, quòd expositio postillatoris non propriè applicatur literæ, vt patet ex multis rationibus, quæ in prædicta addictione hoc ostẽdunt, sed propriè applicatur litera statui primitiuæ Ecclesiæ, vt iã tibi allegaui, in quo statu incœpit mutatio dexteræ Excelsi modo supradicto. Vnde si de expositione illius Psalmi plenius vis informari, vide ibi in postilla & in additione.

DISCIPVLVS. Adhuc litera istius versus non videtur consonare tuæ sententiæ: dicit etenim: Et dixi nunc cœpi hæc mutatio dexterę Excelsi, debuisset enim dicere secundum te. Et nunc cœpit mutatio dexteræ Excelsi.

MAGISTER. In scripturis sacris, vt nosti, sępe ponitur præteritum pro futuro & è cõtra. Similiter & verba seu pronomina primæ personæ pro tertia: vnde Exo.3. Angelus loquẽs Moysi dicebat: Ego sum Dominus Deus patris tui, &c. vnde in hoc loco non est inconueniens, vt verbum primę personæ ponatur loco verbi tertiæ personæ.

Verba seu pronomina primæ personæ sæpe pro tertia ponũntur in scriptura.

Exod.3.b.6

Distinctio quinta de Scrutinio scripturarum, quæ in libro Iob continẽtur, declarando mentẽ ipsius Iob & sociorum. Similiter & Helui, in quibus expositores Hebræorum manifestè erraverunt, & continet tredecim capitula.

In capitulo primo ostenditur, quòd Iob in dictis suis seu altercationibus, quas cùm sociis habuit, non est blasphemus, nec hæreticus cẽsendus, sicut Rabbi Moy-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bi Moyses, & omnes antiqui Talmudici erroneè existimauerunt.

In capitulo secundo ponuntur, quædam dicta ipsius Iob, ex quibus prædicti Hebræi arguũt Iob fuisse hæreticum seu blasphemum, & ponitur quoddam præambulum ad veram intelligentiam quorundam, quæ in disputatione Iob cũ sociis continentur.

In capitulo tertio ponuntur ea, in quibus tam Iob, quàm socij eius conueniebant, & ea in quibus differebant, & ibidem respõdetur ad autoritates supra dictas, quæ per Rabbi Moyses contra Iob allegantur.

In capitulo quarto arguitur contra prædictam responsionem, & soluuntur argumenta.

In capitulo quinto ponuntur, quædã alia verba ipsius Iob, ex quibus arguũt supradicti, Iob negasse resurrectionem futuram, & ibidem soluuntur argumẽta eorum per veram expositionem verborum ipsius Iob.

In capitulo sexto ponuntur quædam verba Dei ad ipsum Iob, ex quibus apparet, quòd Iob loquebatur contra iustitiam diuinã: & exponuntur verba prædicta sic, vt ex iis non intelligatur Iob fuisse loquutum in derogatione diuinæ iustitiæ.

In capitulo septimo ostenditur, quòd ex hoc quod Iob natiuitatem suam & cõceptionem, & huiusmodi maledixisset, & etiam vitam propriam dicebat se abhorrere, nõ derogatur perfectioni ipsius Iob, seu ipsius virtuosæ patientiæ: nam talia secundum partem inferioris rationis dici intelligenda sunt, non autem secundum partem rationis superioris.

In capitulo octauo ponitur quædam obiectio contra ea quæ dicta sunt in præcedenti capitulo, & ibidem soluitur.

In capitulo nono declaratur conuenientia amicorum Iob in ipsius impugnatione, & distinctio eorum inter se.

In capitulo decimo exponitur opinio Helui, quæ fuit erronea, & à Deo condemnata contra Hebraos, qui asserunt, quòd Helui victoriam obtinuit de ipso Iob.

In capitulo vndecimo ostenditur, quòd sicut tres amici Iob erant de secta Saducæorum, sic & Helui erat de secta Pharisæorum, quibus assimilatur tam in suis opinionibus erroneis, quàm in conditionibus suis.

In capitulo duodecimo ostenditur, quid in respõsionibus diuinis superaddi intelligitur, quo ad quæstionem propositam de Iob pertinere videatur.

In tredecimo ostenditur, quòd ex malis temporalibus, quæ hominibus eueniunt, non semper concludi posset eorum malitia.

CAPITVLVM I.

In quo ostenditur, quòd Iob in dictis suis seu altercationibus, quas cum sociis habuit, nõ est blasphemus nec hæreticus censendus, sicut Rabbi Moyses, & omnes Talmudici erroneè existimauerunt.

DISCIPVLVS. PLACENT mihi rationes tuę, quas assignas ad hoc quod antiqui patres veteris testamenti bonis temporalibus adhærebant, propter conformitatem ad populum, quẽ ad obseruationem diuinorum præceptorum inducere intendebant, qui quidem populus ex sui ruditate temporalibus adhęrebat, in tantum quòd non nisi per temporales promissiones ad Dei obsequium induci oportebat: sed circa hoc quędã insurgit mihi admiratio, quæ talis est: Quomodo Iob, de quo scriptura testatur, quòd erat simplex & rectus, timens Deum & recedens à malo. Iob 1. cùm hoc tamen in tantum temporalibus adhærebat, quòd ex eorum amissione quandoq; in blasphemiam Dei verba prorũpebat, prout Rabbi Moyses, in libro de directione parte 3. cap. 23. dicit: Non enim dicendũ est, quòd Iob adhæsisset temporalibus propter ruditatẽ populi, quem intendebat inducere ad fidem seu opera legis facienda, quia Iob gentilis erat, nec de eo legitur fuisse sub aliqua lege diuina præter legem naturalem cõstitutus, nec fuit à Deo missus ad aliquem populum de lege diuina informandum. Vnde admiratione dignum videtur, quòd tãtus vir à Deo sic approbatus in blasphemiam diuinam prorumperet, propter temporalium bonorum amissionem.

Iob. 1. a. 1. *Videtur quòd Iob ob temporaliũ rerũ amissionẽ quandoque blasphemarit. Rab. Moys. lib. de directio. part. 3. c. 23.*

Iob blasphemus nõ fuit sed seruus Dei.

MAGISTER. Dicere quòd Iob fuit blasphemus, vel non bene sentiẽs de Deo seu de prouidẽtia diuina, est valde erroneum, tanquam contra veritatem sacræ scripturæ dictum: manifestè enim testatur scriptura de eo in principio suæ historiæ, quòd fuit rectus & timens Deũ, &c. Similiter, quòd Deus frequẽter vocat eum seruum tam in alloquutione cum sathana, vt cùm dicit: Nunquid posuisti cor tuum super seruum meum Iob, quia nõ est similis ei in terra, &c. Iob. 1. a. 2. Iob 2. quàm etiam in fine huius historiæ Deus alloquens ad ipsum Elipham, dicit: Iob seruus meus orabit pro vobis. Ex quibus & similibus manifestè patet, quòd Iob computandus est inter seruos Dei, non autem inter blasphemos. Itẽ Ezec. 14. Deus alloquens Prophetæ, dicit: Et si fuerint tres viri in medio eius Noë, Daniel & Iob, ipsi iustitia sua liberabunt animas suas. Ex quo patet, quòd Deus reputabat Iob inter iustos, qui per suã iustitiam fuerant digni liberare illos. Absit ergo dicere Iob fuisse blasphemũ, & huiusmodi, sicut Rabbi Moyses erroneè asserit in loco per te allegato. Quẽ quidem errorẽ ipse Rabbi Moyses non habuit ex se, sed in hoc sequitur Talmudicam seu Phariſaicam opinionem, qui in diuersis locis habẽt errorem, sicut & in multis aliis supradictis, & Deo duce infra dicendis.

cap. 42. b. 6

Ezech. 14. f. 20.

DISCIPVLVS. Ad hoc quod allegas pro defensione iustitiæ ipsius Iob, Rabbi Moyses, vbi supra respõdit, dicẽs: Quòd de blasphemia & aliis erroribus suis Iob pœnituit: vnde in vltima loquutione ipsius Iob ad Deum, sic dicit: Ideirco me reprehendo & ago pœnitentiam in fauilla & cinere. Iob 42. In quibus

Replicat ad dictam solutionẽ dicẽs: Quòd Iob pœnituit de blasphemia

Iob. 42. a. 6

Universidad de Deusto
Biblioteca

quibus verbis secundum ipsum Rabbi Moyses ostēditur, quòd Iob pœnituit de blasphemia diuina, & de aliis erroribus per ipsum dictis. Et ideo post prædictā pœnitentiam Deus vocat ipsum seruum in prædicto capit. similiter & in Prophetia Ezech. & sic etiam antequā tentaretur, nec prædicta peccata incurreret, seruus vocatur, vt in 1. & 2. capitu. ipsius Iob hoc patet: Motiuum autem seu causam pœnitētiæ ipsius Iob ipse Rabbi Moyses, vbi supra assignat, dicens, quòd Iob opinabatur, quod prosperitates temporales erant finis vltimus vitæ humanæ, & hoc quādo ipse Iob cognoscebat Deum solùm ex narratione seu auditu, nō per viam speculatiuā, quòd probat ex hoc quod Iob dicit Deo in capitu. 42. supradicto: Auditu auris audiui te, & nūc oculus meus videt te. Vnde secundum eum nō fuit Iob cōmendatus in principio suæ historiæ de intelligentia seu sapiētia & huiusmodi, sed de simplicitate & rectitudine vitæ, & timore Dei, & recessu a malo, quæ conditiones possunt cōpetere etiam rudibus. Ex quo dicit, quòd Iob quando ex solo auditu cognoscebat Deum erat perplexus in prędictis opinionibus: sed postquam habuit notitiam diuinam per viam speculatiuam, tūc cognouit, quòd finis vltimus humanæ vitæ non consistit in prosperitatibus huius mundi, scilicet temporalibus: & ideo pœnituit de iis quæ dicta fuerunt per eum contra diuinā iustitiam atque prouidentiam, prout in libro Rabbi Moyses supradicto per te & capitulis allegatis ista plenius habentur.

Motiuum pœnitentiæ Iob secundū Rab. Moys.

Iob. 42. a. 5.

MAGISTER. Si bene verba Dei ad Elipham & socios eius directa scrutatus fueris, sanè reperies quòd Deus, tanquā verus seu proprius determinator disceptationis seu cōtentionis ipsius Iob, & eius aduersariorum, determinant quòd in ipsa disceptatione seu disputatione Iob cum illis loquutus fuerat rectum coram Deo, non autem aduersarij eius: dicit enim sic Deus ipsi Elipham: Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non estis loquuti coram me rectum, sicut seruus meus Iob. Ex quibus manifestè patet, quòd Deus approbat verba ipsius Iob in prędicta disputatione contenta tanquam recta, & condemnat partem illorū tanquam oppositam: quam quidē sententiam Deus infra paucis interpositis replicat sub eisdē verbis. Constat autem, quòd si Iob in disputando cum aduersariis, prouidentiam Dei negasset seu eius iustitiam, cōtra quod aduersarij eū impugnassent, quòd tūc falsum esset dicere, quòd Iob fuerat loquutus rectum coram Deo, & socij oppositum, ex hoc autem quod Iob fecisset pœnitentiam de commissis seu de dictis suis, non rectè dictis, non sequitur quòd fuerat loquutus rectum in disputatione præcedēti.

Deus iudex determinat litem inter Iob, & Elipham & socios.

Iob. 42. b. 8

Deus Iob verba approbat tanquā recta.

Oportet

Oportet ergo dicere, quòd in disputatione ipsius Iob cum aduersariis, Iob tenuit quod rectum est, vt litera testatur: Et sic patet quod tam Rabbi Moyses, quā magistri sui quos sequitur, scilicet Pharisei nō rectè, sed falsè & erroneè dicta ipsius Iob in disputatione cum sociis, tanquā hæretica condemnauerunt, cū constet hoc esse manifestum cōtra diuinam determinationē supradictam. Item quod asserit ipse Rabbi Moyses de motiuo pœnitentiæ ipsius Iob, quod fuit, quia ante a cognouerat Deū per solum auditum, nunc autem per viam speculatiuam, est inconuenienter dictum: tū quia in iis, quę pertinēt ad cognitionem humanam de diuinis magis meritoriū est, quod homo ex auditu accipit, quàm si per speculationem humanam hoc haberet. Fides enim est ex auditu, ad Rom. 10. Tum quia per speculationē humanam, nō sufficienter habetur prouidētia diuina esse circa particulares actus hominis, & quòd remuneratio & punitio hominis secundum ipsius actus sit in alia vita, & multominus in resurrectione futura, de quibus Iob aliqua docuit, vt infra patebit. Itē, quod ipse Rabbi Moyses asserit Iob non fuisse commendatum à Deo de sapiētia seu intellectu, falsum est. Nam commendatus fuit de timore Dei & recessu à malo in principio historię, & etiā postea 2. capit. dicente Deo de Iob ad ipsum Sathan, quòd non erat similis ei in terra, vir simplex & rectus timens Deum & recedens à malo. Cōstat autem quòd timor Dei est ipsa sapientia, quæ in scripturis commendatur: similiter & recedere à malo est intelligentia, quę laudatur in scripturis, vt habetur expressè Iob 28. & sic Iob, de quo Deus testatur, quòd erat timens Deū, & recedens à malo, necesse est dicere, quòd erat sapiens & intelligens & timens Deum.

Cōtra Rab. Moyses & Phariseos.

Magis meritorium est hominē per auditum de Deo accipere intelligentiā, quā per speculationem humanam habere.

Ad Ro. 10. d. 17.

Iob cōmendatus à Deo de timore & recessu a malo.

Iob 1. & 2. a. 2.

Iob 28. d. 28.

CAPITVLVM II.

In quo ponuntur quædam dicta ipsius Iob, ex quibus prędicti Hebræi arguunt Iob fuisse hæreticum seu blasphemum: & ponitur quodam præambulum ad veram intelligentiam horum, quæ in disputatione Iob cum sociis continentur.

DISCIPVLVS.

QVicquid sit de aliis, vellē habere veram intelligentiam de auctoritatibus, quas ipse Rabbi Moyses allegat, ex quibus ad literam videtur haberi, quòd Iob credebat, quòd differentia nō erat inter iustum & impium apud Deum, vterq; enim, vt dicit, similimodo ab eo consumuntur. Vnde in cap. 9. ipse Iob dicit: Vnum est, quod loquutus sum, & innocentē & impium ipse consumit. Item infra Iob 21. videtur dicere de impiis, quòd aliqui moriuntur in magna tranquillitate & opulentia, & aliqui in magna amaritudine: & de vtriſq; concludit: Et tamē simul in

Acusatur Iob de blasphemia, quia dixit Innocentem & impiū ipse consumit.

Iob 9. c. 22.

Idē 21. d. 26

Universidad de Deusto
Biblioteca

in puluere dormient, & vermes operient eos. Ex quibus autoritatibus videtur arguere, quòd de mente Iob erat, quòd Deus indifferenter punit innocentem & impium, similiter & quoslibet impios indistinctè, quod videtur contra diuinam iustitiam seu prouidentiam: vnde ex istis concludit, quòd secũdum Iob Deus non prouidet de actibus humanis: quorum vtrumq; est erroneum, tanquam repugnãs sacræ scripturæ in multis locis, in quibus manifestè habetur, quòd Deus habet notitiã de omnibus actibus humanis, & retribuit vnicuiq; secũdum opera sua. Vnde & in Psalmo de primo dicit: Qui finxit sigillatim corda eorum, & intelligit omnia opera eorũ. De secundo verò Psalmista Deo dicit: Tu reddis vnicuiq; secundũ opera sua. & sic in multis aliis locis, vellem igitur vt mihi ostenderes: quomodo verba Iob & similia possunt intelligi sine derogatione diuinæ iustitiæ & prouidentiæ.

Calumnia quam cõtra Iob ponunt dicentes ipsum negare prouidẽtiã diuinam, erga hac inferiora.

Psal.32.c.15.

Psal. 61.b.13

MAGISTER. Ad intelligentiam prædictorum & similium oportet primo scire, in quo pendeat huiusmodi disceptatio, scilicet Iob & suorum aduersariorum, sic vt opinio cuiuslibet eorum distinctè habeatur, aliàs procederetur confusè & indeterminatè. Et circa hoc vlterius est attendendum, quòd stilus libri Iob, & ipsius modi loquẽdi, est valdè singularis in obscuritate inter cæteros libros veteris testamenti. Vnde communiter tradunt Hebræi, quòd modus loquendi istius libri est non solùm poëticus, sed etiam metricè compositus, in quibus cõcordat Hieronymus: vnde in prologo huius libri, sic dicit: A verbis Iob, in quibus ait: Pereat dies, in qua natus sum. vsque ad eum locum vbi ante finẽ voluminis scriptum est: Idcirco me reprehendo: exametri versus sunt dactilo spondeoq; currentes. Et sic patet, quòd liber iste per modum poëmatis conscriptus est, vnde per totum hũc librum figuris & coloribus vtitur, quibus poëtæ vti cõsueuerunt. Illa autem, quę metricè traduntur, non planè ex primũtur, sicut fit in loquutionibus prosaicis, sed truncatè, & quandoq; propriè, quandoque impropriè, & quandoq; breuius quãdoq; largius quàm oportet proponuntur, similiter & in talibus vna sententia sæpe replicatur sub diuersis verbis seu similitudinibus. Itẽ in similibus quandoque quædam traduntur, quæ prima facie videntur esse secundũ mmentem loquentis, & tamen serie disceptationis prospecta, oportet ea intelligere non secundum mentem loquentis, sed secundum mẽtem aduersarij, quam loquens seu proponens vult inducere ad inconueniens, prout in quibusdam videbitur. Vnde ad habẽdam veram intelligentiam de mente ipsius Iob & sociorum, & in quo vel in quibus cõsistit huiusmodi disputationis

Hieronym.

Liber Iob est obscurior cæteris libris veteris testamenti, eo quod more poetico carmine sit compositus.

Modum intelligendi librum Iob.

tationis fundamentum, oportet primo certitudinaliter habere cuiuslibet mentem per dicta plana cuiuslibet eorum, & sic de singularibus dictis cuiuslibet posset sciri quomodo sint intelligẽda, & in quo ipsorũ disceptatio consistat.

CAPITVLVM III.

In quo ponuntur ea, in quibus tam Iob, quàm socij eius conuenichant, & ea in quibus differebant: & ibidem respondetur ad autoritates supradictas, quæ per Rabbi Moyses contra Iob allegantur.

DISCIPVLVS.

ANte omnia placeat, vt mihi declares mentẽ ipsius Iob, fundando eam in suis dictis, & hoc fundato habito, procedetur ad alia.

Primum. Cõuenichat Iob & eius amici in hoc quod asserebant res humanas à diuina prouidẽtia regi.

MAGISTER. Ad hoc quod petis clarius ostendẽdum præsupponere debes, quòd tã Iob quã eius amici, qui ei aduersabantur firmiter tenebãt, quod res humanæ à diuina prouidẽtia reguntur, sicut boni diuina prouidente iustitia præmiantur, mali verò eadem iustitia puniuntur: quod quidẽ ratione conceptum se habet, vt principiũ ad alia quę ex fide credenda sunt, quòd etiã conceptũ seu principium, licet per solã rationem naturalẽ à Philosophis antiquitus non fuit repertũ, per inspirationem tamen diuinã antiquis veteris testamẽti patribus reuelatũ fuit, & in sacris scripturis dupliciter traditũ, tam scilicet per historias sacras

Philosophi antiqui non intellexẽbãt prouidẽtiã diuinæ abyssum, patribꝰ tamen fuit reuelatum.

Primo per historias.

hoc testantes, quã per dogmata diuina, quæ hoc expressè asserũt. Primũ patet in quãplurimis locis, in quibus scripturæ diuinã iustitiã res humanas, puidere historialiter testãtur, quod patet tam in singularibus personis, vt Gen.4. de punitione Caim fratricida, & de prẽmiatione Noe iusti, Genes.6. & de præmiatione Abrahę Gen.12. & 15. quã etiam in quodã vniuersali, vt de punitione pereuntiũ in diluuio Gen. 7. & de punitione Sodomitarũ Gen.19. & sic de quã plurimis historiis sacris testãtibus, quòd, diuina iustitia prouidẽte, mali puniũtur & boni prẽmiantur. Secũdo modo idem patet per diuina scripturarum sacra dogmata: vnde Genes.18. Abraham dicebat Deo: Absit à te, vt rẽ hãc facias, vt occidas iustum cũ impio, non est hoc tuum, qui iudicas omnẽ terram, &c. & in datione legis Exod.20. Ego sum Dñs Deus tuus Deus zelotes, visitãs peccata patrũ in filios, &c. Et faciẽs misericordiã diligentibus me, &c. quæ quidem prouidentia circa actus humanos iuxta sacrarũ testimoniũ scripturarum nõ tantũ considerat exteriora hominum opera, sed etiam interiora & intima, vt vnicuique reddatur præmiũ vel pœna secũdum propria merita seu demerita. Legitur enim Hier.17. Ego Dñs scrutans cor, & probãs renes, qui do vnicuiq; iuxta viam suam, & iuxta fructum adinuẽtionum suarum. vbi Propheta postquam ostendit,

Gen.6.

Gen.12. & 15.

Gen.7.&19

Secũdo per dogmata.

Gen.18. c.25.

Exo.20.a.5.

Hie.17.b.10

Universidad de Deusto
Biblioteca

dit, quòd humana notitia nō attingit ad interiores hominū cogitationes seu actiones cognoscendas, dicēs: Prauū est cor hominis, & inscrutabile, scilicet ab homine, qui tantū ea quæ apparent videt. 1. Reg. 16. statim subdit, quòd hęc interiora scrutatur dicens: Ego Dñs scrutans cor & probās renes, in quo intelliguntur cogitationes & affectiones humanæ quantūcunq; sint occultę, & vt ostendat huius scrutinij diuini, seu probationis effectum subdit: Quido vnicuique iuxta viā suam, & iuxta fructū adinuentionū suarum. Vbi per viā suam intelligitur finis, quem homo in suis operibus cōstituit, sicut per viā corporalem homo tendit ad terminū intētum: per fructus autem adinuentionū intelliguntur ipsa opera ab homine facta. Vnde ex hac autoritate, & quibusdā similibus habetur manifestè, quòd Deus prouidet de actibus humanis ipsos examinans secundū se, & etiā secundum intentionē operantis seu adinuenientis. Ex qua autoritate, & quāplurimis similibus habetur, quòd dictū est de prouidentia diuina circa res humanas: quod quidem principiū à quolibet fideli credēdum est, tanquā quoddam præsuppositū ad omnia, quę per fidē traduntur seu creduntur. Vnde Apostolus ad Heb. 11. Accedentē ad Deū oportet credere, quia est, & inquirentibus se remunerator est. Hoc autem presuppositō, scire debes, quòd fuerūt nō nulli, qui licet prędictum principiū credidissent: errauerunt tamen circa pręmiū iustorum & punitionē malorū, ponētes vtrūq; in hac vita tantum esse, nō autē in futura, quā scilicet vitā omnino negabāt, asserentes animam hominis esse mortalē, vnde post hanc vitā secūdum illos, nulla remanet pœna vel pręmiū homini. Consequēter etiā eandem erroneā rationem de mortalitate animę humanæ sequentes, resurrectionē negabant, & de hac falsa seu hęretica secta fuerunt Saducęi, de quibus Iosephus in lib. 20 antiq. refert, quòd recipiebant tantū quinq; libros Moysi, in quibus nō fit mētio expressa de alio seculo, nec de immortalitate animæ, sed potius cōminationes & punitiones, quæ secundū literæ superficiē omnes sunt temporales: vnde sequentes pentatheucū superficialiter tātum, & nihil aliud de scripturis diuinis, in hūc inciderunt errorē, quem errorē cōfutat Christus Matt. 22. vt ibidem plene continetur. Vlterius autē considerandū, quòd ij tres aduersarij ipsius Iob propriè videtur fuisse de secta prędicta Saducęorum nefanda: & ideo omnes tribulationes tēporales, quę ipsi Iob cōtigerunt, attribuebāt peccatis seu delictis ipsius, falsè existimantes, quòd in hac vita nullus affligitur, nisi in pœna proprij delicti: vnde innocentes & recti secundum eos nūquam affligebantur in hac vita, quod patet per dictum ipsorum: Eliphas

1. Reg. 16. b. 7.

Principium fidei est credere Deum habere prouidentiā circa res humanas, tam internas, quā externas.

Heb. 11. b. 6

Zelulti erraunt circa prēmiū bonorum & punitionē malorum, quia dicebant in hac vita, tātū virtūque esse eo quòd credebant animam esse mortalē.

Saducaeōrū error negantes futuram resurrectionem Iosephus li. 20. antiquit.

Matth. 22. d. 35.

Iob aduersarij de secta Saducaeorū erant.

Iob amici credebant, quòd innocentes nunquam affligebantur in hac vita.

Iob 4. b. 7.

Iob. 8. a. 6.

Iob. 11. b. 6.

Iob nec pœnā nec prēmiū in hac vita ponebat, sed in futura.

Error Rab. Moyses, qui cū Arist. negat diuinā prouidentiā circa inferiora individua.

phas enim dicebat ipsi Iob: Recordare obsecro, quis vnquam innocens periit, aut quando recti deleti sunt, quin potius vidi eos, qui operātur iniquitatem, &c. Iob. 4. Baldach etiā dicebat ipsi Iob: Si mundus & rectus inceperis statim euigilabit ad te, & pacatū reddet habitaculū iustitię tuæ Iob. 8. Sophar etiā ipsi Iob dicebat, & intelliges quòd multo minora exigaris, ab eo quā meretur iniquitas tua. Iob. 11 Et hęc sententia pluries replicatur in dictis eorū. Ex quibus patet, quòd nō credebāt, quòd aliquis homo in hoc mundo tribularetur, vt meritum suū augeretur in alia vitā, talē enim vitā esse nō credebāt. Iob autem tanquā verus fidelis firmiter credebat per diuinā prouidentiā actus regi humanos, sed verū & propriū prēmium iustorū, & verā & propriā punitionem reproborū nō ponebat in hac vita, quę momētanea est & caduca, sed in vita futura: & cōmuniter ex hoc quod sibi in hac vita tribulationis maximè deuenerunt, non credebat sequi, quòd ipse esset iniustus, sicut nec secundū veritatem fidei hoc sequitur. Ex quibus patet quòd Rab. Moy. manifestè errauit asserens, quòd Iob in prouidentia diuina cōueniebat cū Aristotile, qui negauit prouidentiā diuinā esse in istis inferioribus, nisi solū secundū genus vel speciem, nō autem secūdum indiuidua & particulares actiones: cuius oppositū in multis dictis ipsius Iob manifestè patet: dicit enim Iob de Deo: Nōne ipse cōsiderat vias meas, & cūctos gressus meos dinumerat Iob. 31. & infra in eodē se excusans à præsumptione seruorum suorum, sic dicit: Si cōtempsi subire iudicium cū seruo meo, & ancilla mea cū disceptarēt aduersum me, quid enim faciā cū surrexerit ad iudicandum Deus, & cùm quęsierit, quid respondebo illi? Ex quibus manifestè patet, quòd Iob credebat prouidentiā diuinā se extendere vsq; ad actus particulares humanos: & etiā quòd iudicium diuinū contra se, si à iustitia deuiasset, timebat. Ridiculum enim videtur asserere, quòd Iob negasset prouidētiam diuinā in actibus particularibus humanis, cùm expressè tā generationem quàm formationem suā, quā omnia quę ipsi deuenerunt, Deo tā quam principali autori attribuebat, vt patet in multis locis specialiter Iob. 10. vbi dicit: Manus tuę fecerunt me & plasmauerūt me, &c. vsq; ad finem capit. & in omnibus dictis suis ferè clarissimè patet, quòd ipse gubernationem diuinā se extēdere ad actus humanos fatebatur. Ad autoritates supradictas per Rab. Moy. allegatas, quarum vna est illa, in qua Iob dicebat. Vnū est, quod loquutus sum, innocentem & impium ipse cōsumit, ex qua intendit probare, quòd Iob loquebatur contra diuinā iustitiam: dicēdum, quòd hoc est verum, sed intelligendum est, hoc dixisse Iob

Iob. 31. a. 4.

Iob credebat prouidētiam diuinā se extendere, vsque ad actus particulares humanos.

Iob. 10. b. 8.

Respōsio ad autoritates Rab. Moys. & expositio notanda.

Universidad de Deusto
Biblioteca

secundum opinionem aduersariorum, quam ad incõueniens intẽdit deducere: quasi dicat, hoc est quod dixi, scilicet, quòd si in hac vita tãtum totum præmium iustorum & pœna impiorum cõsisteret, vt vos asseritis, sequeretur, quòd innocentes & impij æqualiter à Deo punirentur: cũ tã isti quã illi morte temporali, quę maxima pœnarum temporaliũ est, cõsumantur: & quia secũdũ vos nulla pœna nec præmiũ hominis remanet in alia vita, sequeretur, quòd Deus non iustè procederet in hominũ gubernatione. Et quia contra hoc posset dici, quòd pœna mortis est communis omnibus propter peccatũ naturæ, quod est cõmune, ad hoc videtur irrationabile, quòd innocentes, qui ex propriis peccatis nõ sunt rei, alias paterẽtur afflictiones prę̃ter mortẽ, cùm secundum vos nulla alia causa est, quare alicui infligatur pœna, nisi propter peccatũ propriũ: cõstat autẽ innocentes pœnas pati in hoc mũdo, & sic secundũ vos sequeretur, quòd tales sine causa punirẽtur, de quo subdit: & si flagellat, occidat semel, & nõ de pœnis innocẽtium irrideat. Idẽ dicendũ est ad aliã autoritatem Iob. 21. vbi dicitur: Simul in puluere dormiẽt, &c. quia hoc dicit Iob ad confutandũ aduersarios, qui tãtummodo in hac vita dicũt esse totalem pœnã impiorum, cùm tamẽ videmus, quòd aliqui impij continuè viuunt, & moriũtur in prosperitate temporali, & alij per oppositũ, qui tamẽ simul in puluere dormiunt, &c. quod esset contra diuinã iustitiam seu prouidẽtiam, nisi in alia vita ista reducerentur ad veram iustitiã: & sic Iob impugnat suos aduersarios in huiusmodi loquutionibus & similibus, deducendo eos ad incõueniens, ex hoc quod futuram vitam negabant.

Iob. 21. d. 26.

CAPITVLVM IIII.

In quo arguitur contra prædictã responsionem, & soluuntur argumenta.

DISCIPVLVS.

Obiectio cõtra prædicta.

COntra expositionem tuã de dictis ipsius Iob, supradictã Rab. Moy. & turba Talmudicorũ possent obiicere, sic dicẽtes: Verba Iob planè intellecta, intelligi debent fuisse dicta de mente ipsius Iob non autem aduersariorum: non enim dixit secundũ vos, innocẽtem & impium ipse, scilicet Deus, cõsumit, sed dicit simpliciter: Vnũ est quòd loquutus sum, innocentem & impium ipse consumit. quòd plane sonat hoc esse dictum de mente Iob. Cùm autem in expositione tua superaddis, quòd hoc intelligitur secundum mentem aduersariorum, hoc est extra textũ: vnde nec videtur talis sensus recipiendus, nisi aliqua ratio seu autoritas nos cogat ad hoc. Idem posset dici cõtra expositionem secundæ autoritatis supradictã.

Iob verba ex duobus vera esse cõprobantur.

MAGISTER. Ex duobus cogimur exponere verba Iob in hac disputatione esse fidelissima

lissima & vera, & specialiter ea, quæ ipse dixit circa futuram vitam & circa resurrectionem. Primum est autoritas diuina, quæ falli non potest, quæ testatur, quòd Iob fuit loquutus coram Deo in illa disputatione, non autem sui aduersarij. Iob vlt. Non estis loquuti rectum coram me, sicut seruus meus Iob. prout supra fuit allegatum. Si enim Iob in sua disputatione cõtra ea, quę in fide i veritate continentur aliquid asseruisset, non potuissent prædicta verba verificari de loquutione ipsius Iob cum aduersariis. Et vltra hoc notandũ est, quòd non dixit Deus solùm: Nõ fuistis loquuti rectum, sicut seruus meus Iob: sed addit coram me, in quo denotatur, quòd verba Iob intellecta secundum intimam sui intentionem, quæ nuda est & aperta coram Deo, fuerunt recta licet possint iudicari, sicut sonant aliter. Deus enim, qui solus nouit corda hominum, testatur quòd verba ipsius Iob recta fuerũt coram Deo: & ideo verba sua, & si possunt dupliciter intelligi, oportet vt exponãtur eo modo, quo recta sunt coram Deo, & hoc est quod nos cogit verba Iob exponere sic, vt sint recta coram Deo, & nõ aliter. Secundum verò, quod nos cogit ad prædictam expositionem est, quòd ex verbis Iob prius intellectis nos oportet concedere, ipsum habere spem in aliam vitam, quod est manifestè consonum fidei, & repugnans errori aduersariorũ: Dicit enim Iob cap. 13. sic: Etiam si occiderit me, in ipso sperabo, veruntamẽ vias meas in conspectu eius arguam, & ipse erit saluator meus, non enim veniet in conspectu eius omnis hypocrita. In quibus verbis manifestè habetur, quòd Iob in hac vita existens habebat spẽ, vt Deus ipsum saluaret post mortem, quod est manifestè contra errorem sociorum, qui vitam futuram, & salutẽ omnino negabant. Vnde verba sua alibi dicta, in quibus apparet, quòd ipse parificat innocentem & impium, oportet vt intelligãtur non secũdum suam mentem, sed secundum mentem aduersariorũ, & vt insinuaret quòd verba prędicta, scilicet: Si occiderit me in ipso sperabo, &c. dicta sint secundum mentem propriam & nõ aliter: idcirco immediatè ante illa præmittuntur hæc: Tacete paulisper, & loquar quodcunque mihi mens suggesserit, quare lacero carnes meas dentibus meis, & animam meam leuo in manibus meis, etiam si occiderit me, &c. In huiusmodi enim verbis ante præmissis duo exponuntur. Vnum est, quòd illud quod erat loquuturus ex propria mentis suggestione procedebat, & de hoc dicit: Tacete paulisper, & loquar quodcunque mihi mẽs suggesserit. Secũdum est, quòd omnia quę patiebatur tam in carne, quã in spiritu, sustinebat propter spem futuræ salutis. Primũ patet per hoc quod dixit: Qua-

Deus testatur verba Iob vera esse, &c.

Iob vlt. a. 7.

Iob 13. b. 15. *Iob spem firmam habuit de futura vita.*

In prædictis verbis duo exprimuntur, scilicet, quæ ex propria procedũt suggestione, & quòd omnia quæ patiebatur sustinebat propter spem futuræ salutis.

re lacero carnes meas dentibus meis. quod pertinet ad corporales pœnas. Secundum verò cùm dicit: Animam meam leuo in manibus meis. quod pertinet ad afflictiones intrinsecas animę: vnde declarans quare ista sustinebat, statim subdit: Etiã si occiderit me, in ipso sperabo. quasi dicat, non solùm alias pœnas citra mortem, sed etiam ipsam mortẽ, quæ est maxima pœnarum, præsertim cùm sit violenta, quæ pertinet ad occisionẽ, paratus sum sustinere propter spem salutis.

Iob 21.d.26 Idem dicendum est ad secũdam autoritatẽ Iob 21. scilicet, quòd illa dicta intelligenda sunt secundum mẽtem aduersariorũ, quos vult ad incõueniens deducere, vt supra dictum est.

CAPITVLVM V.

In quo ponuntur quędam alia verba ipsius Job, ex quibus arguunt supradicti Job negasse resurrectionem futuram: & ibidem soluuntur argumenta eorum, per veram expositionem verborum ipsius Job.

DISCIPVLVS.

SVnt alia verba ipsius Iob, quæ manifestè videntur negare resurrectionem futurã, vt cùm dicit cap. 14. Lignum habet spem, si præcisum fuerit rursum vireſcit, &c. Et infra in eodẽ contextu. Homo cùm dormierit nõ resurget, donec atteratur cælũ non euigilabit, nec cõsurget de somno suo. In quibus verbis & similibus manifestè patet, quòd Iob negabat resurrectionẽ, nec valet dicere, quòd hæc dicebat secundum mentem aduersariorum, nã ante prædicta verba sic præmittit: Recede ergo paululũ ab eo, vt quiescat, donec optata veniat sicut mercenarij dies eius. In quo loco Iob loquitur Deo supplicãs habere refrigeriũ pœnarum, cõsiderata breuitate vitæ humanæ: ad quod fortificãdum inducit differentiam inter durationem ligni & durationẽ hominis, eo quod lignũ post sui præcisionem vireſcit, nõ autem homo post mortem, & sic vult inducere Deum ad miserendũ homini, propter breuitatẽ vitę suę, ex quo ad ipsam nũquam redit, lignum verò sic. Vnde manifestum est secũdum seriem literæ, quòd hoc loquitur de mẽre sua, non autem secundum mentẽ aduersariorum.

Iob 14.b.7 *Talmudiste arguunt Iob negasse resurrectionem.*

MAGISTER. Hęc verba ipsius Iob, quæ allegas, intelligi possunt esse dicta de mẽte ipsius. Ad quod sciendũ, quòd fuerunt aliqui antiqui, qui falsè asserebant, quòd homo post hãc vitam post magna temporis curricula, redeuntibus omnium constellationibus siderum, sicut fuerant ante, tunc idem homo per naturã similiter rediret ad vitã mortalem, & omnia officia, vel alia quęcũq; prius per ipsum fiebãt, vt puta quòd Plato legeret Athenis in eisdẽ scholis, & easdẽ lectiones, sicut ante dũ viuebat. Quę quidem opinio de resurrectione

Fuerunt falso asserentes quidam ex antiquis, qui dicebãt hominem post longa temporis curricula ad hanc vitam redire.

Aristo. 2 de gener. ctione est erronea & falsa. Nã secundũ Philosophorũ doctrinã, ea quę corrũpuntur, nõ redeũt eodem numero per motum seu mutationem, vt in secũdo de generatione. Est etiã cõtra veritatem fidei, secũdum quã resurrectio creditur seu spectatur ad vitam gloriosam immortalẽ. Vnde Iob illã falsam resurrectionẽ negat, quod patet ex hoc quod dicit: Lignũ habet spẽ, &c. Lignũ enim post sui pręcisionẽ iterũ vireſcit in eadẽ vita, prout ad animã pertinet vegetatiuã, homo verò cũ dormit nunquã ad talẽ vitã resurgit, sed ad vitã immortalem, vt dictũ est. Vnde ex hoc Iob volebat inducere Deum, vt cõcederet sibi refrigeriũ pœnarum in hac breui durationẽ, ex quo nunquam ad vitã similem resurgendus erat homo. Et sic ex prædictis verbis non habetur, quòd Iob negasset verã resurrectionẽ, quę per fidẽ habetur, sed falsam resurrectionem, vt dictũ est. Alij verò exponũt verba Iob prędicta, vt ex iis cõcludatur vera resurrectio futura, dicentes: Quòd homo cùm sit nobilissima creatura, inter corruptibiles creaturas, rationabile est, vt nõ sit deterioris conditionis ligno, sed cõstat quòd si lignum fuerit præcisum iterũ producit ramos & germinat. De corpore autem hominis pręcisi à vita prędicta, nihil tale videtur pullulare: & ideo ne homo sit peioris conditionis ligno cõcluditur, quòd in homine sit aliquid immortale, scilicet

Expositio verborum Iob.

Alia expositio verborũ Iob. de vera resurrectione hominis.

anima rationalis, cuius resurrectio spectatur, & secundum hoc exponunt illud: Lignum habet spem, &c. sic quod per modum persuasionis rethoricæ, secundum quem proceditur in hoc libro, Iob resurrectionem veram cõcludit. Vnde ex prædictis verbis Iob in hoc loco, non habetur ipsum à fide resurrectionis deuiasse, exponendo ea aliquo prędictorum modorum, ad quod cogimur non solùm autoritate diuina supradicta testante Iob recta fuisse loquutum, sed etiã ex dictis ipsius Iob resurrectionem veram testantibus. Vnde in 19. cap. volens de mysterio resurrectionis loqui, quod est de maximis seu difficilioribus inter credibilia, vt redderet auditores attentos præmittit: Quis mihi tribuat, vt scribãtur sermones mei & exarẽtur, in libro stilo ferreo aut plũbi lamina vel scelte sculpãtur in silice? Et declarans, quę sint illa tã magna & ardua, quæ peteret scribi, modo prædicto subdit dicens: Scio, quòd redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deũ saluatorem meum, &c. quæ verba propriissimè exponuntur de resurrectione futura, quã expressè sanctus Iob in hoc profitetur: & ideo oportet, quòd cùm alibi de hac materia loquatur, ipsius verba sic exponantur, vt huic suæ veræ professioni concordent.

Iob. 19. d. 23.

Expressè sanctus Iob resurrectionem generalem ponit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPITVLVM VI.

In quo ponuntur quædam verba Dei ad ipsum Iob, ex quibus apparet, quòd Iob loquebatur cõtra iustitiam diuinam: & ibidem exponuntur verba prædicta, sic vt ex iis non intelligatur Iob fuisse loquutum in derogationem diuinę iustitię.

DISCIPVLVS.

SVfficiunt mihi prædicta ad ostendendũ, quòd Iob credebat futuram vitam, in qua spectatur iustorum præmium, vt verba sua supra allegata. 13. c. Et si occiderit me, in ipso sperabo. restantur. Similiter, & quòd credebat resurrectionem futurã, vt patet ex autoritate per te vltimo allegata, sed video quòd Deꝰ ipsum Iob condemnauit seu reprehendit in suis responsionibus in duobus locis. Primo vbi dicit: Quis est iste inuoluens sententias sermonibus imperitis? Secundo legitur Iob 40. Nunquid irritum facies iudiciũ meũ, & condẽnabis me, vt tu iustificeris, ex quibus patet secundum veritatẽ diuinæ sentẽtiæ, Iob non solũ fuisse loquutum sermones imperitos, sententias inuoluendo, sed etiam in derogationem diuinæ iustitiæ, quòd manifestè patet cũ Dñs alloquens sibi dixit: Condẽnabis me, vt tu iustificeris. Peto igitur vt mihi declares, quomodo verba prædicta possunt concordare, cũ verbis Dñi per te allegatis, Iob vlt. vbi dicitur: Non fuistis loquuti rectum corã me, sicut seruus meus Iob.

Iob. 13. b. 15.

Arguit quòd Deus reprehendit Iob in duobus.

Iob. 38. a. 1.

Iob. 40. a. 3.

Iob. vlt. a. 8.

MAGISTER. Verba Domini, quę primo allegas, scilicet: Quis est iste inuoluẽs sentẽtias sermonibus imperitis. si rectè exponantur intelligũtur de Helui esse dicta, non autẽ de Iob, prout infra Deo dante, si de mente ipsius Helui tractabitur erit manifestum. Ad verũ autem intellectum secundæ autoritatis, quam allegas attendere debes, quod quia aduersarij Iob cõmuniter asserebant, quòd erat punitus in vltionẽ suorum delictorũ, quòd erat falsum, vt patet ex historia ipsius Iob, in qua ante huiusmodi disputationem præponitur, quòd Deus dixit ipsi sathan, qui ipsum Iob permissione diuina affligebat. Nunquid considerasti seruum meum Iob, quòd non sit similis ei in terra, vir simplex, & rectus, & timens Deum ac recedens à malo, & adhuc retinẽs innocentiam suam. Tu autem cõmouisti me aduersus eum, vt affligerem illũ frustra. Ex quo patet manifestè, quòd Iob non erat afflictus propter demerita sua. Et ideo Iob volẽs excludere falsam impositionem suorũ aduersariorum, suam iustitiam cõmendabat in tantũ quòd petebat disputare cũ Deo, quod aliis videbatur redũdare in derogationẽ diuinæ iustitiæ. Circa quod notare debes, quòd si contingat cõtentio inter duos æquales, nõ est repræhensibile si alter eorũ à culpa se expurget, etiam si ex hoc alter culpabilis in hominum opinione videatur: quia homo plus

Expositio prima autoritatis.

Expositiõ secundæ autoritatis.

Iob nõ fuit afflictus ob demerita sua, vt aduersarij opinabatur, & vt horum opinionẽ excluderet, suam iustitiam cõmendabat.

plus se diligit naturaliter, quàm alium. Sed cùm inter Deũ & hominem sit distinctio infinita, in quacũq; perfectione potius debet homo pati, vt in se culpa iniustè referatur, quã quòd in Deo putetur esse iniustitia & ideo, Dñs ad arguendũ Iob de cõmendatione indiscreta suæ iustitiæ, proponit excellentiam Dei super homines, quæ quidẽ excellentia in verbis prędictis manifestatur. Vnde autoritas illa quam allegas: Nunquid irritum facies iudicium meum. intelligitur sic. quasi dicat: Nunquid sic iustitiã tuam cõmendas, vt irritũ, idest non rectum facies videri iudiciũ meum, sic enim commendas iustitiam tuã, quòd ego apud alios videar condemnabilis, & hoc est quod dicit: Cõdemnabis me, vt tu iustificeris? Vnde ex verbis supradictis Dei ad ipsum Iob manifestum est, quòd non reprehendit eum de hoc, quod prouidentiam Dei negabat circa homines, vt Rabbi Moyses, erroneè existimauit, sed solũ de hoc quod se iustificabat indiscretè, in tãtum quod hoc posset referri in derogationem diuinæ iustitiæ, de qua incauta loquutione, seu iustificatione indiscreta Iob pœnituit. Vnde postquam reprehensionem Domini audiuit, in fine concludit: Ideirco me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere.

Dei excellẽtiam ostendit Dñs, ad arguendum Iob de commendatione indiscreta suæ iustitiæ.

Expositio autoritatis.

Deus nõ reprehendit Iob, eo quod prouidentiam Dei circa homines negaret.

CAPITVLVM VII.

In quo ostenditur, quòd ex hoc quod Iob natiuitatẽ suã et cõceptionẽ suã, et hmõi maledixisset, & etiã vitã propriã dicebat se abhorrere, nõ derogatur perfectioni ipsius Iob, seu ipsius virtuosę patiẽtiæ: nã talia secũdum partẽ inferioris rationis dici intelligenda sunt, non autem secundum partem superioris rationis.

DISCIPVLVS.

SI Iob prout tu docestãte perfectionis erat, quòd etiã si flagellatio ei inflicta à Deo, vsq; ad mortem inclusiuè attingere, ad huc in ipso remaneret vera spes in Deo, prout verba per te supra allegata sonare vidẽtur, cũ dicit: Et si occiderit me, in ipso sperabo. Iob 13. quomodo ergo vir tãtæ perfectionis per amissionẽ rerũ temporalium, & etiã per afflictionẽ corporis sui in tantã inciderit tristitiã seu anxietatẽ, vt conceptionem suã, & natiuitatẽ malediceret, & etiam vitam propriã abhorreret? quę quidẽ pertinent ad vitę perfectionẽ seu ad virũ perfectum, in quo spes futurę vitę cõsistit. Secundũ enim doctrinã Apostoli: Non sunt condignę passiones huius seculi ad futurã vitã, quę reuelabitur in nobis. Rom. 8. Incõueniens igitur est, quòd vir iustus nõ ex peccatis propriis, sed ad meriti sui augmentũ flagellabatur, sicut erat Iob, prout ex supradictis patet, quòd vitã sic abhorreret, vt appeteret nunquam fuisse sub hac luce, quod tamen Iob appetebat, vt patet in 3. cap.

Iob. 13. b. 15.

Arguit Iob fuisse impatientem Deũ cõceptionis, & natiuitatis maledicendo.

Rom. 8. d. 18.

Iob. 3. a. 3.

MAGISTER. Ex hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iob. conceptionem & natiuitatem suam maledicendo nō fecit aliquid perfectioni suæ repugnans.

quod Iob suam conceptionē & natiuitatem, & huiusmodi male dicebat, & ex quibus odibilē vitam suam demōstrabat, nō sequitur aliquid perfectioni suæ repugnans. Christus enim, qui super omnes sanctos perfectionem vitæ humanæ attingit, legitur de morte sua futura tristari, dixit: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Matth. 26. Cuius ratio est. Nam ratio inferior humana, quæ sensitiuam partem sequitur (quę quidem sensitiua nihil ad finem refert) talis ratio abhorret illud quod sensui repugnat. Ratio verò superior illa, quæ secundum partem sensitiuam odibilia sunt (si tamē referantur ad finem bonum) talia acceptat vt bona, sicut patet de potione amara, quæ licet secundū sensum horrida est & odiosa, cùm autē refertur ad sanitatem consequēdam, est secūdum rationem valdè accepta. Vnde Christus dispositionem sensitiuę partis circa imminentem passionem ostēdens, tristitiam suam de passione declarauit, quam quidem passionem secūdum rationē superiorem semper acceptauit: simili modo dicēdū est de Iob, quòd licet flagella sua, & afflictiones patiēter sustinebat, reddens pro eis Deo gratias: vnde postquā ei omnia aduersa aduenerunt, dicit: Dūs dedit, Dūs abstulit, sicut Dño placuit ita factū est, sit nomen Dūi benedictū. nihilominus tamē secundū dispositionē sensitiuę partis, quam ratio inferior sequitur valdè dolebat & anxiabatur de huiusmodi aduersitatibus: ad quā dispositionem ostendendā dicebat: Pereat dies in qua natus sum, &c. ostendendo quòd secundum huiusmodi dispositionem vita sua erat odibilis & onerosa. Vnde verba Iob in hoc loco nō sunt intelligenda, tanquā verba impatiētis, sed tanquā hominis passiones suas sensitiuas exprimentis, & secundū eas de se loquentis: sicut etiā & Hieremias, qui sanctificatus in vtero legitur fuisse Hier. 1. nihilominus tamē superueniētibus sibi tribulationibus seu persequutionib⁹ magnis, maledixit non solū diei natiuitatis, sed etiā viro denunciānti patri suo natiuitatem suā. Hier. 20. vt ostenderet se esse in tantis miseriis, quòd vita sua secūdum inferiorem rationē, quā homines vt plurimum sequuntur, odibilis erat & onerosa.

Christus cō tristatus est de morte sua. Matth. 26. d. 38.

Sic quoque Origenes existimauit.

Hieremias quoque maledixit natiuitatis suæ diem.

Hier. 20. d. 15.

Sicut Christus secundū rationem superiorē passionem acceptauit: ita quoque Iob licet secundū inferiorem partem flagella abhorrebat, secundum tamen superiorem partem acceptabat cum gratiarū actione.

DISCIPVLVS. De Christo tristitiā ostēdente imminēte tēpore passionis nemo rationabiliter dubitare posset, quin hoc esset secundū sensitiuā partē humanā, quā ad ostendendū humanitatis veritatē fieri oportebat, Christus tamē magna signa ostēdit, in quibus manifestabatur, quòd ipse passionē suā acceptabat, vt cū eam futuram sæpissimè suis discipulis prędixit, & crucifigētibus occurrit, & discipulū increpauit, dicens: Calicē quē dedit mihi pater non vis, vt bibam illum. Ioann. 18. Hierem. etiam, vt ostēderet quòd verba illa, in quibus

Christus & Hieremias magna signa ostenderunt, quibus suas accepta bant passiones, non autem sic videtur de Iob.

Ioā. 18. b. 11.

quibus male dicebat virum, qui suam natiuitatem denūtiauit, nō secūdum rationem superiorem dicebātur, eisdem verbis immediatè ante præmisit: Cantate Domino. Laudate Dñm. quia liberauit animam pauperis de manu malorum. in quibus verbis satis ostendebat, quòd ad laudem & honorem Dei aduersitates suas, cum cantu & gaudio offerebat, quòd intelligēdum est secundū rationem superiorē, sed de Iob, qui simpliciter male dicebat natiuitatem & vitam & huiusmodi, scire vellem si ex dictis suis seu ex historia propria ostendi posset, quòd hæc non secundum superiorem rationem ab eo dicebantur.

Iob secundū superiorem partem animæ plagas suas secundum cōsiderationem superioris partis animæ, quæ rationem sequitur, patiēter sustinuisset, satis habetur ex dictis, nā post omnia aduersa, quę ei aduenerūt, vxori eū subuertere volēti, dixit: Si bona suscepimus de manu Dūi, mala autē quare non sustineamus? Ex quo patet, quòd secūdum ipsum æquinimiter suscipienda sunt huiusmodi bona & mala, quę à Deo dantur, seu infligūtur: vnde omnibus aduersitatibus susceptis, in benedictionem Dei omnia terminauit, dicens: Sit nomē Dūi benedictū. Et ideo tanquā disputationem inferioris rationis suæ sensitiuā partē sequētis vt expręssisset, nō tāter premittitur in litera: Post

MAGISTER. Quod autē Iob tribulationes, seu plagas suas secundum cōsiderationem superioris partis animæ, quæ rationem sequitur, patiēter sustinuisset, satis habetur ex dictis, nā post omnia aduersa, quę ei aduenerūt, vxori eū subuertere volēti, dixit: Si bona suscepimus de manu Dūi, mala autē quare non sustineamus? Ex quo patet, quòd secūdum ipsum æquinimiter suscipienda sunt huiusmodi bona & mala, quę à Deo dantur, seu infligūtur: vnde omnibus aduersitatibus susceptis, in benedictionem Dei omnia terminauit, dicens: Sit nomē Dūi benedictū. Et ideo tanquā disputationem inferioris rationis suæ sensitiuā partē sequētis vt expręssisset, nō tāter premittitur in litera: Post hęc aperuit Iob os suum, & maledixit diei suæ. quasi dicat: Postquam Iob ex plagis & anxietatibus, sibi illatis Deum benedixit, quod intelligendū est secūdum rationem superiorē, postea maledixit diei, &c. ad ostendēdum inferioris rationis dispositionē. Vnde ex prima benedictione, scilicet Dei & sequenti maledictione natiuitatis & conceptionis, &c. satis habetur distinctio supradicta. Item ex historia Iob, in huiusmodi tētatione satis innuitur propositū. Nā vt ait magister in secūdo dist. 4. talis nūc in homine tētationis ordo est & progressus, qualis tūc in primis præcessit parentibus. Vt enim serpens tunc mulieri malum suasit, ipsaq; consensit, deinde viro suo dedit, & sic consumatum est peccatū: ita & nunc in nobis pro serpente est sensualitatis motus animæ, pro muliere inferior portio rationis, pro viro superior rationis portio. Hæc ille. Attende igitur diligenter, quòd in tentatione parentum, in qua consumatum est peccatum per serpentē, mulier, & per mulierem vir, prolapsi sunt, & sic peccatum perfectè cōsumatū est, per lapsum viri, qui superiorē rationem designat, non sic in tentatione ipsius Iob. In tentatione enim Iob mulier persuasa fuit à serpente, seu a sathana tentante, in tantum quòd viro dixit, ipsum intendens à rectitudine declinare: Adhuc retines innocentiam tuam, &c. Iob 2. sed vir mulierem

Magister sent. dist. 2. in 4. lib.

Tentationis ordo talis nunc est in hominibus, qualis tunc fuit in peccato Adæ.

Tētatio Iob in hoc differt à tentatione Adæ, quòd Adā nō obiurgauit vxorem, Iob vero ipsam exprobrauit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lierem exprobrauit, dicens ei: Quasi vna de stultis mulieribus loquuta es: si bona suscepimus, &c. Ex qua historia tentationis Iob, vir, scilicet superior ratio, nõ cõsensit in peccato, licet mulier per quam inferior ratio intelligitur consensisset: quẽ quidem mulieris consensum, Iob in sua prima propositione exprimere volens, dicit: Pereat dies, &c. quod exponendũ est de motu inferioris partis rationis, vt supra dictum est, non autem superioris. Et circa hoc considera, quòd licet omnia, quæ erant ipsius Iob prẽter animam Deus dedit in manu ipsius sathan, vt patet in 2. cap. per quam potestatẽ permissiuam sathã, ad omnia ipsius Iob destruenda processit, vsque ad filios & filias, & etiam corpus proprium, vt in historia patet: non tamen sathan nocere mulieri legitur, retinuit enim eã illæsam, vt esset instrumẽtum ad seducẽdum virum, scilicet Iob, quod quidem instrumentum expertus fuerat fuisse sufficiens in subuersione Adæ, vt patet Genes. 3. sed in hac tentatione Iob sathan hoc nõ potuit obtinere, etiam per dictum instrumẽtum, scilicet per mulierem, eo quod ratio superior, quæ per virũ designatur, semper remansit illæsa, & sic prædicta expositio non ex solùm verbis Iob, sed etiã ex ipso intellectu ipsius historiæ, confirmatur.

Expositio dicti Iob: Pereat dies. c. 3.

Iob. 2. c. 9.

Nota quòd licet sathan omnia ipsius Iob destruxerat, non tamen mulieri nocuit, quia instrumentum diaboli erat

Gen. 3.

CAPITVLVM VIII.

In quo ponitur quædam obiectio contra ea quę dicta sunt in precedenti capitulo, & ibidem soluitur.

DISCIPVLVS.

Obiectio cõtra prædicta & est Nicolai de Lyra contra sanctũ Tho.

SI prædicta verba Iob in male dictione diei natiuitatis & huiusmodi solùm intelliguntur, prout tu exponis, scilicet, quòd fuerunt dicta tantummodo secundum inferioris partis rationem, non autem secundum superiorem, inconueniens videtur, quòd amici Iob, cũ essent sapientes, & literati viri, cõtradixissent ipsi Iob tali modo loquenti: debuissent enim scire passionis afflictiuas tristabiles esse simpliciter, secundum sensitiuam partẽ: vnde secundum hoc tota disputatio contra Iob videtur procedere in æquiuoco: nã amici Iob nituntur ostẽdere, quòd ipse ex impacientia, tanquã loquens ex erronea ratione, blasphemiã incurrisset, quod tamen Iob secũdum te, hoc loqueretur ex solo motu inferioris rationis.

MAGISTER. Expositio mea supradicta est S. Thomę super Iob, cõtra quam Nicolaus in postilla arguit, opponẽdo prędictam tuam obiectionem, quæ quidem obiectio, si bene consideras, non videtur valere. Nam Iob & amici eius, principaliter disputabant circa hoc quod Iob credebat seu dicebat, se esse flagellatum sine culpa, amici vero quia existimabant falsè, quòd nulla

Status causæ, circa quã disputabant Iob & amici ipsi.

nulla alia vita esset nisi præsens. Consequenter habebant asserere, quòd nullus patitur pœnam in hac vita, nisi propter peccatũ proprium: vnde oportebat eos dicere, quòd Iob erat flagellatus in pœnam sui & suorum, vt patet ex processu huius disputationis: vnde eorum disputatio non erat in æquiuoco, vt obiectio tua ponit, quæ est postillatoris, sed de directo huiusmodi disputantes sibi inuicem contradicebant. Disputabant enim sub hoc titulo quæstionis, scilicet vtrum Iob fuisset iustus temporæ suæ flagellationis an non: in qua quæstione Iob tenebat partem affirmatiuam, aduersarij verò negatiuam. Vtrum autem Iob exprimens vitam suam esse odibilem secundum partem sensitiuã, prout mea expositio, quæ S. Thomę est, ponit, an essent dicta secũdum superiorẽ rationẽ, hoc nõ est de principali materia quæstionis, vnde nec amici de hoc curabant, sed solùm de impugnando iustitiam ipsius Iob.

Titulus disputationis Iob & amicorum.

Replicat cõtradicta.

DISCIPVLVS. Indica mihi vnde habebãt amici Iob, quòd ipse credebat seu existimabat se esse iustum, vt hoc intẽderent principaliter impugnare, prout tu dicis: non enim video Iob hoc dixisse seu asseruisse antequã Eliphas, qui primus fuit inter impugnãtes, loqueretur. Vnde videtur, quòd titulus quæstionis principalis huius disputationis non fuisset circa iustitiam ipsius Iob prout tu dicis.

MAGISTER. Quòd crederet seipsum sine culpa fuisse flagellatum, potuerunt amici sui percipere, tum ex eorum cõuersatione cum ipso antiqua. Isti enim tres viri, qui ad consolãdum eum venerant, vnusquisq; de loco suo, vt habetur Iob. 2. præsumendum est, quòd erant noti ipsi Iob, & sciebant vitam & conuersationem suã. Tum quia ex iis verbis, quæ Iob dixerat: Si bona suscepimus de manu Domini, mala autẽ, quare non sustineamus. posset intelligi, quòd sicut bona frequẽter dãtur à Deo sine meritis, ita & mala pœnalia darẽtur à Deo sine culpa: æqualiter enim dicebat bona & mala à Deo dari: tũ quia ex hoc q; Iob tã ardenter procedebat in maledictionẽ suæ natiuitatis, & huiusmodi rationabiliter præsumebatur, quòd Iob credebat se esse flagellatum sine culpa: qui enim ex culpa propria punitur, non tantum procedit in querulosas proclamationes, tũ quia Iob in prima sua respõsione cap. 3. dixerat de se: Viro cuius abscondita est via: quod verisimiliter intelligebatur, eo quod ipse se intedere credebat per viam iustitiæ, prout erat verum, & tamen cõtingebant illi miseriæ magnę, sicut impiis sæpe contingunt, & sic eius via erat eis abscõdita: vnde ex prædictis amici percipientes, quòd Iob crederet seipsum sine culpa esse flagellatum, processerũt ad impugnationem suę iustitiæ quilibet secũdum modũ suum:

Amici Iob potuerunt illũ cognoscere iustum ex multis. Iob. 2. c. 11.

Iob. 3. d. a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

suũ: quod patet in processu disputationis eorum, in quo quilibet eorum conabatur impugnare iustitiam secundum modum proprium cuiuslibet eorum.

CAPITVLVM IX.

In quo declaratur conuenientia amicorum Iob in ipsius impugnatione & distinctio eorum inter se.

DISCIPVLVS.

VIdeo quòd isti tres communiter conabantur impugnare iustitiam ipsius Iob: sed nõ video aliquã distinctionem inter impugnationes eorũ, sic vt quilibet teneat proprium modum in huiusmodi impugnatione: & de hoc peto à te aliam declarationem.

Tres amici Iob erãt de secta Saduceorum, & omnes sub praetextu diuinæ iustitiæ, iustitiã Iob impugnabat vnusquisque secũdum suũ modum.

MAGISTER. Sicut iã tibi dixerã isti tres de secta sunt Saducęorum, ponentium totum præmium iustorum & pœnã impiorum in hac vita tantũ: & ideo omnes conueniunt in impugnatione iustitię ipsius Iob, erroneè estimantes, quòd non posset aliter diuina iustitia saluari, quod oportebat eos dicere secũdum falsum præsuppositũ suum supradictum. In hac tamen impugnatione quilibet eorum trium inuenit primo vnũ modum ad saluandum iustitiã diuinam, quãdo cõtingit, quòd aliquis qui secundum famam cõmunem est iustus punitur, quòd patet diligenter corũ dicta scrutãti. Eliphas enim qui primo loquutus est iustitiam ipsius Iob impugnabit, imponẽdo ei publicas iniquitates seu in iustitias: vnde in prima ipsius propositione, dicit: Recordare obsecro, quis vnquam innocens periit, aut quando recti deleti sunt. Iob. 4. Ex quo patet, quòd secundum eum, ex quo Iob sic affligebatur sequebatur, quòd non erat innocens nec rectus: & infra ipse Eliphas cap. 22. dicebat ipsi Iob: Nonne propter malitiam tuam & infinitas iniquitates tuas, abstuliſti enim pignus fratrum tuorum sine causa, & nudos spoliasti vestibus, &c. vbi multa publica peccata attribuit ei, ad crudelitatem & auaritiam pertinentia. Baldach verò iustitiam Iob impugnabat, nõ sic opponẽdo ei publicas malitias sed occultas, sic quòd secundum eũ licet opera Iob exteriora bona apparerent, quia tamen occultè non rectam sed peruersam haberet intentionem, idcirco ei contingebant mala: vnde in 8. capi. Baldach imponebat ipsi Iob vitium hypocrisis dicens sic: Viæ hominũ, qui obliuiscuntur Deũ & spes hypocritæ peribit. Arguebat enim in ipso esse hypocrisim ex aduersitatibus sibi eueniẽtibus, licet exteriora sua opera fuissent bona: vnde ad prædicta verba sic præmisit: Nunquid viresces potest sirps absq; humore. quasi dicat: Ex hoc quod tu non viresces, sequitur quòd non habes humorem intrinsecus, quod intelligitur de humore charitatis, per quem homo

Iob. 4. b. 7.

Iob. 22. a. 5.

Baldach impugnat Iob, ex occultis iniquitatibus.

Iob. 8. c. 13.

Eliphas imponebat Iob publicas iniquitates.

Secundum mentem Baldach, bona temporalia sunt præmia virtutis.

mo secundum veritatẽ virescit in virtutibus secundum Baldach in bonis tẽporalibus, quę secundum eum sunt præmia virtutis: & quia iis tẽporalibus bonis manifestè carebat Iob, idcirco concludebat ipsum esse hypocritã: & in hoc Baldach concordabat cũ sathan. Cùm enim Dñs dixisset sathan de Iob, quòd erat simplex & rectus & timẽs Deũ, &c. sathan respondit: Nunquid frustra Iob timet Deũ, &c. quasi dicat: omnia bona quę Iob facit nõ procedunt ex recta intentione, sed solũ vt bona tẽporalia ei conseruẽs. Sophat autem & si non attribuebat Iob aliqua publica peccata nec etiã hypocrisim, impugnabat attamẽ iustitiã ipsius Iob, ex profunditate diuinæ sapientię, secũdum quã Deus mũdum gubernat, dicens: Vtinam Deus loqueretur tecum & aperiret labia sua tibi, & ostenderet tibi secreta sapiẽtiæ, & intelligeres, quòd multo minora patiaris ab eo quàm meretur iniquitas tua. quasi licet ego nescirẽ ostẽdere tibi peccata tua publica seu occulta nec fortè tu ipsa scis, nihilominus tamen si Deus tecũ loqueretur ostẽderet tibi secreta sapientiæ suæ, & intelligeres, quòd multo minora exigaris ab eo quàm meretur iniquitas tua: hoc est dicere, quòd te punit citra condignum.

Iob. 1. b. 10.

Sophat impugnabat iustitiam Iob, ex diuinæ sapientiæ profunditate.

DISCIPVLVS. Hęc distinctio quam ponis inter impugnationes, quas amici Iob cõtra eũ opposuerunt, licet sit rationabilis, & in Dictis eorũ fundata, non tamen sic videtur precisa, quòd impugnatio vnius non tangatur per alium. Hypocrisis enim quã Baldach imponit ipsi Iob, etiã Eliphas similiter facit, qui in 15. c. dicebat Iob: Cõgregatio hypocritę sterilis. vbi notans eum de hypocrisi causam sterilitatis seu perditionis bonorum suorũ hypocrisi attribuebat. Sophat etiã ipsi Iob dicebat 20. c. Hoc scio à principio, ex quo positus est homo super terram, quòd laus impiorũ breuis sit, & gaudium hypocritę ad instar puncti. Ex quo patet, quòd ipse imponebat Iob peccatum hypocrisis, secũdum quod dicebat prosperitates suas fuisse momẽtaneas, seu citò tãsituras. Ex quibus & aliis quæ in dictis amicorũ Iob possunt inueniri, videtur quòd distinctio tua non sit præcisa, vt dictum est.

Eliphas similiter imponit, id quod Baldach de hypocrisi.

Iob. 15. d. 34

Iob. 20. a. 4.

Sophat etiã celũniatur Iob de hypocrisi.

Quomodo considerandã est impugnationum distinctio.

MAGISTER. Cõcedo tibi, quòd distinctio tua supradicta de impugnationibus amicorũ Iob contra eũ, non est sic precisa, vt vnusquisq; sociorum ponat impugnationẽ suã tantum, & nunquã tangat impugnationem alterius: sed cõsideranda est prædicta distinctio sic, vt vnus sociorũ quandã primo inuenit impugnationẽ, & deinde alij illã eandẽ inter sua quãdoq; reputãt, vt puta, quòd Eliphas primo impugnauit Iob de publica iniustitia & impietate, non autẽ de hypocrisi, similiter & Baldach primo impugnauit eum de hypocrisi, non autem de publica iniustitia.

Con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cõsequenter Sophar primo impugnauit eum per inscrutabilitatem diuinæ sapientię: secundũ quam credẽdum esset, quòd minus puniebatur à Deo, quã peccata sua exigerẽt: sed ex hoc nõ excluditur, quòd quilibet eorũ obiectionem alterius in suis dictis inrerponeret, quandoq; tanquam verum, sicut cùm in disputationibus cõtingit, quòd opponentes diuersis viis impugnent respondentem, & tamen ipsi inuicem in omnibus impugnationibus concordent, præsertim in hoc libro, in quo non solũ poëtice sed metricę, vt dictum est proceditur: & sic vna sententia pluries repetitur & sæpe replicatur tàm propria quàm aliena. Vnde si scrutatus fueris verba Iob in vltimo respõsionis suæ loco, scilicet cap. 27. & in sequenti, scilicet 28. manifestè reperies, quòd ad tres impugnationes prædictas dirigit defensionẽ suam. In eodẽ enim cap. prædictis impugnationibus per ordinẽ contradicit: vnde postquã omnes simul falsificat dicens: Absit à me vt iustos vos esse iudicẽ. consequenter contra impugnationẽ primo per Eliphamin uentam dicit: Iustitiam meam quam cœpi tenere non deseram, &c. Sit sicut impius inimicus meus & aduersarius meus quasi iniquus. Ille enim cuius exteriora bona sunt iusta sicut Iob, omnes sui inimici dicũtur impij, tanquã impugnãtes publicam iustitiã. Consequẽter cõtra impugnationẽ Baldach dicit: Quæ est spes hypocritæ, &c, quasi dicat: Nõ debetis mihi imponere vitiũ hypocrisis: scio enim quòd hypocrita nõ potest habere veram spem, quę ex meritis & gratia habetur: quòd autem hypocrita nõ habeat ex meritis spẽ, declarat, cũ subdit: Cũ auarẽ rapiat, &c. quòd autem ex gratia nõ debeat spectare declarat dicens: Nunquid clamorem eius exaudiet Deus, &c. Et vt Iob suis aduersariis ostenderet, quòd erat immunis à prædictis duobus vitiis, scilicet publicis & occultis, quæ sibi imponebantur subdit: Ecce vos omnes nostis, & vt quid sine causa loquimini: nouerant enim eius aduersarij, quib⁹ cõuersatio sua nota erat, quòd nulla peccata exteriora habuisset, similiter nec interiora: quia necesse est, vt per diuturnam conuersationem, per exteriora opera interiora cognoscantur. Vnde saluator de hypocritis dicit: Ex operibus eorũ cognoscetis eos. & ideo suos aduersarios inuocat in testes circa prædicta, cùm dicit: Ecce vos omnes nostis, & vt quid sine causa vana loquimini. Ad tertiã verò obiectionẽ, per quam vitam suã impugnabãt ex inscrutabilitate diuinę sapientiæ, secundũ quam homo debet credere, quòd De⁹ iustè punit, licet causa punitionis in actibus humanis ab hominibus nõ inueniatur: ad hoc respondet consequenter in prædicto cap. scilicet 28. primo ostendendo excellentiam sapientiæ, quæ

Iob 27. & 28. a. 5. *Responsio Iob ad impugnationes prædictas amicorum per ordinem.*

Impugnatio contra Eliphã.

Impugnatio contra Baldach.

Impugnatio contra Sophar, quæ multiplex est.

Iob. 28. b. 28

Primo ostendit sapientia Diuina excelẽtiam.

Secundo occultatione.

Tertio quòd Deus solus nouit eam.

Quarto ea docuit homines.

quæ intelligenda est diuina, quę incomparabiliter transcendit in preciositate omnia preciosa dicens: Nescit homo preciũ eius, &c. Secundo ostendit occultationem eius cùm dicit: Abscondita est ab oculis omnium viuentium, &c. Tertio dicit, quòd solus Deus cognoscit eam dicẽs: Deus intelligit viam eius, & ipse nouit locũ illius. Quarto dicit, quòd Deus, qui illam scit, seu cognoscit viam eius, docuit hominem quæ sit illa sapientia, prout ad gubernationem rerũ humanarum pertinet, & de hoc dicit: Vidit illam, & enarrauit, &c. & sequitur: Et dixit homini: Ecce timor Domini ipsa est sapientia, & recedere à malo intelligẽtia. Ex quibus colligitur sufficiens responsio Iob, ad tertiam obiectionem supradictã, quæ ex magna profunditate seu sapientia Dei in gubernatione humana procedebat, quæ quidem respõsio in hoc consistit. Posito enim, prout verum est, quòd diuina sapientia excellit, cunctas res in preciositate, prout in primo prę supposito. Secũdo posito quòd illa diuina sapientia sit abscondita ab omnib⁹ creaturis, prout in secundo præsupposito, etiam quòd solus Deus intelligit viam eius, prout in tertio præsupposito. Posito etiam, quod Deus reuelauit homini, quòd timor Dei est ipsa sapientia, scilicet quantum ad res humanas gubernandas, similiter & recedere à malo sit intelligentia. Consequenter habetur, quòd non obstante inscrutabilitate seu profunditate diuinæ sapientiæ quantũ ad se, cũ hoc tamen stat quòd sciat quòd in rebus humanis gubernandis, timor Domini ipsa est sapientia, & recedere à malo intelligentia, prout patet ex diuina reuelatione per ipsum Iob allegata. Cùm autem de Iob testatur scriptura, quòd erat timens Deum, & recedẽs à malo, Iob. 1. Sequitur vlterius quòd, nõ obstante inscrutabilitate diuinę sapientiæ, iudicandus erat rectus, & sic non erat puniendus propter demerita sua. Ex quibus omnibus diligenter consideratis habes opinionẽ ipsius Iob, quæ vera est & catholica, scilicet quòd præmium iustorum & pœnę impiorũ principaliter in alia vita consistunt, non in vita præsenti: & sic non sequitur, quòd si aliquis in hac vita punitur, quòd sit iniustus, sicut si aliquis in hac vita prosperatur, non ex hoc sequitur quòd sit iustus, prout amici Iob falsè opinabantur. Vnde Rab. Moys. qui sententiam Iob tanquam hæreticam condẽnauit, parte & cap. supradictis manifestè in hoc errauit. Habes etiam ex hoc opiniones amicorum eius, qui de secta Saducæorum vt dictum est erant. Vnde simul conueniebãt in hoc, quòd totum præmium iustorum & pœna impiorũ, in presenti vita erat, non in alia, quam non credebãt. Ex quo firmiter æstimabant concludere, quòd nullus in hac vita

Iob. 1. a. 1.

Opinio Iob certissima, scilicet quod præmium iustorũ & pœnæ impiorũ principaliter in alia vita consistunt.

Rab. Moy.

Error Rab. Moys. & Saducæorum.

Hh punie-

Universidad de Deusto
Biblioteca

puniebatur, nisi propter propria demerita, quod est falsum, vt patet in historia ipsius Iob, de quo scriptura testabatur, quòd erat simplex & rectus, &c. & tamen fuit grauiter punitus, nullis suis demeritis præcedentibus: ex quo patet error Rab. Moys. qui opinionem Eliphas approbauit, vt patet vbi supra. Qualiter autem opiniones prædictorum trium distingui intelliguntur habes supra.

CAPITVLVM X.

In quo exponitur opinio Helui, quę fuit erronea & à Deo condemnata contra Hebręos, qui asserunt quod Helui victoriam obtinuit de ipso Iob.

DISCIPVLVS.

LIcet ea quæ dicis circa disputationem Iob & sociorum eius, tenenda videtur tanquam vera: tamen adhuc occurrit mihi in eisdem vnũ, quod videtur inconsonum supradictis. Videnim quod Helui conuenit cum prædictis tribus in condemnatione ipsius Iob, quod patet in multis ipsius dictis, & tamẽ Helui videtur, victoriam obtinere de ipso Iob, quod saltem patet ex hoc: nam Iob silentium videtur imposuisse tribus sociis, qui ad vltimas responsiones eius quæ à cap. 26. vsque ad 31. inclusiuè continẽtur, nihil valuerunt respondere: ad dicta tamẽ Helui, quæ à cap. 32. vsque ad 37. inclusiuè continentur, nihil videtur Iob respondisse: ex quo patet quòd Helui deuicit, seu concluſit ipsum Iob. Vnde & expositores Hebræorum, vt Rab. Salo. & Rab. Moys. & alij communiter tenent, quod Helui in hac disceptatione triumphum obtinuit: cùm tamen cum aliis tribus conuenisset in ipsius Iob condẽnationem, vt dictum est. Vnde de hoc volo vt me doceas declarando mihi opinionem ipsius Helui & eius distinctionem ab opinionibus aliorum.

Arguit de Hẽlui, quẽ dicit victoriam obtinuisse de Iob.

Iob. 31. vsque 37.

Helui erat de secta Pharisæorũ, qui licet aliam vitam concedunt, credũt neminẽ in hac vita puniri nisi propter propria demerita. Rab. Moy. Matth. 22. d. 35.

MAGISTER. Circa hoc quod petis scire est, quòd sicut tres amici Iob, vt dictũ est, erãt de secta Saducæorum, futuram vitam negantium, & totum prẽmium iustorum & pœnam impiorum in hac vita tantum esse ponebant: vnde & Iob ex sua flagellatione vt impium condemnabant, credentes quòd nullus in hac vita punitur nisi secundũ propria peccata seu demerita, vt supra largius dictum est. Sic tenendum est quod Helui erat de secta Pharisæorum, qui licet aliam vitam concedunt vt patet Matth. 22. supra allegato, tamẽ credebant, quòd nullus in hac vita punitur nisi propter propria demerita, vt Rab. Moy. qui propriè Pharisæus fuit, in parte, & cap. allegatis exprsè dicit, & est communis sententia Talmudistarum. Falsitas tamen huius credulitatis manifestè patet ex ipsa historia Iob, quæ testatur quòd Iob nihil mali demeruit, vt sic puniretur, sed solùm hoc euenit

euenit ei per modum tentationis, vt ipsa litera manifestè dicit in primis duobus cap. Quòd autem Helui aliam vitam crederet, habetur ex dictis suis cap.

Iob. 33. c. 18. 33. vbi dicit: Vt reuocet animas eorum à corruptione: scilicet animas pœnitentium, de quibus ibidẽ loquitur, & subdit: Et illumineť in luce viuentium. quod ad literam intelligitur de vita futura. Quòd autem Helui crederet nullum in hac vita puniri, nisi propter propria peccata, satis patet ex hoc quod ipse condemnauit Iob sicut & alios eij, & adhuc acrius, propter demerita quæ sibi imponebat. Et notandum, licet opinio Helui quantum ad aliquid magis contineat veritatem, inquãtum aliã vitam concedit: tamen est magis inconsona sibi ipsi, inquantum cùm dicit, quòd nullus in hac vita punitur sine proprio peccato: cùm enim punitiones & præmia huius vitæ momentaneæ sunt respectu eorum quæ sunt in futura: manifestum est, quòd licet iusti in hac vita puniantur, & mali prosperentur, quòd ista possunt recompensari ad plenum in alia vita, quę est imperpetuum duratura. Vnde credentes præmia & punitiones in futuro seculo, non debẽt condemnare patientes tribulationes in hac vita, dicitur enim Eccle. 9. Vniuersa æque eueniunt iusto & impio. quòd intelligatur ad literam, de aduersitatibus & prosperitatibus

Helui acrius condemnat Iob quàm prædicti tres amici.

Eccle. 9. a. 2

huius vitæ. Et idẽo de Helui propriè intelligũtur verba Dei dicentis: Quis est iste inuoluẽs sententias sermonibus imperitis. Iob 38. Inuoluit enim Helui sententias, inquantum sententiam ipsius Iob asserentis in alia vita esse vera præmia & punitiones, inubluebat cùm sentẽtia aduersariorum ipsum Iob condemnantium, quæ quidem sententiæ non consonant ad inuicem, vt dictum est. Quod autem dicis de expositoribus Hebræorũ asserentibus, quòd Helui obtinuit victoriam in huiusmodi disputatiõne, verũ est & rationi consonum. Nam expositores Hebræorũ propriè sunt Pharisæi sicut & Helui, vt dictũ est, sed assertio eorum in verificando opinionem Helui est falsa, sicut etiam falsè condemnauerunt Iob de hæresi, vt iam supradictum est. Nec ex hoc quod Iob non respondit Helui, & tamen respondit aliis tribus, sumi debet argumẽtum ad hoc, quod Iob fuit concluſus ab ipso Helũi; posset enim ad hoc triplex ratio assignari. Quarum prima est, quia in scriptus fueris dicta Helui, manifestè reperies quòd fuit loquutus ex arrogantia, intendendo principaliter vilipensionẽ ipsius Iob. Dicebat enim illi: Haec, & docebo te Sapientiã 33. & infra 34. dicebat: Iob autẽ stultè loquutus es. sic in aliis locis, qua ratione Iob ipsi Helui noluit respondere, sequens Sapientis consilium, Prouerb. 26.

Expositio Hebræorũ de victoria Helui est falsa.

Triplici de causa Helui, non respondet Iob, licet tribus sociis respõderet.

Iob. 33. & 34. a. 31.

Prou. 26. a. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Stulto non respondendum, nisi secundum stultitiam suã.

Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis illi. Aliis verò sotiis, qui non sic ex arrogantia videbantur loqui, Iob respondit, vt ipsorũ error patefieret, sequendo consilium sapiẽtis prædicto cap. Respondе stulto iuxta stultitiã suã, ne sibi sapiens videatur. Secunda ratio est, nam Helui intantũ elatus est per superbiam, quòd correctionem Iob non desiderabat, sed eius maiorem ruinam apetebat. Vnde in 34. cap. supra dicto dicebat Helui ipsi Deo: Pater mi, probetur Iob vsque in finem. in quibus verbis, prout communiter exponuntur, Helui petebat à Deo, quòd nõ desisteret à flagellatione ipsius Iob in præsenti vita, & etiam quòd in alia vita duceretur ad æternam condemnationem: quod est valde inhumanum, & à magna elatione procedens. Vnde glos. hîc dicit: Quòd asperitas superbiæ vsque ad maledicendum se extendit Helui, contra Iob Deum præcatur, & ideo talia loquenti non videtur dignũ respondere. Tertia verò ratio est, nam verba Helui, non solùm ex arrogãtia, sed etiã ex ira processerũt. Ex ira enim Helui principaliter fuit prouocatus ad loquendum, vt in 32. expressè dicitur: Et ideo laudabiliter Iob abstinuit à responsione ipsius Helui, intendẽs irę locum dare, iuxta illud Eccles. 8. Ne litiges cũ homine linguato, & ne strues in ignem illius ligna.

Secunda.

Iob. 34. d. 36.

Tertia ratio.

Iob. 32. a. 2.

Eccl. 8. a. 4.

DISCIPVLVS. Videoquòd de Helui propriè possunt intelligi verba supra per te allegata: Quis est iste inuoluens sententias. prout tu exponis: sed ad huc vellem doceri de hoc quod sequitur: Sermonibus imperitis. intelligere igitur vellẽ qui fuerũt sermones imperiti inter dicta Helui, de quibus ista verba possent verificari.

Querit quæ sint verba imperita Helui.

MAGISTER. Inter verba Helui sermones imperiti reperiuntur, dixit enim Helui in cap. 33. Omnia hæc operatur Deus tribus vicibus per singulos. qui est sermo manifestè imperit⁹, exponitur enim ab Heb. communiter quòd tribus vicibus tantum recipit Deus peccatores ad pœnitentiam, sed non amplius: nam si quarto recidiuat nõ recipitur, sed reseruatur ad gehennam, quod est falsum secundum communem sententiam sanctorum, & etiam secundum historiam veteris testamẽti: Peccauit enim Dauid, primò in adulterio Bethsabeę, secũdò in homicidio Vriæ, tertiò, in fractione iuramenti facti Ionathę, quartò, in numeratione populi, & secũdum quosdam peccauit in morte sacerdotum Nobę: & tamen Dauid connumeratur inter sanctos, vnde seru⁹ Dei post mortẽ in multis locis sacrę Scripturæ vocatur. Vnde necesse est dicere, quòd pœnituit de omnibus, & sic prædicta verba Helui, secundum expositionem supradictam Hebræorum, quæ est inter

Iob. 33. d. 29

Sermo imperit⁹ quòd Deus tantũmodo ignoscat & non amplius.

Dauid plures quater peccauit & inter sanctos numeratur.

Alia expositio prædicta autoritatis Helui quæ est falsa & imperita.

est inter eos communior, sunt falsa. Fuerunt etiam aliqui eorum vt Rab. Moys. Gerũdensis, qui prædicta verba exposuerũt de reuolutione seu reuocatione animarũ, asserentes quòd anima vnius hominis post eius separationem à corpore, iterum informat corpus alterius hominis, quod dicunt ter fieri, quod est imperitè dictum, non solùm secundum veritatem fidei, sed etiam secundum naturalem rationem, vt patet intuenti. Et licet prædicta verba ab expositoribus nostris intelligantur ad insinuandum, quòd Deus monet peccatores ad pœnitentiam toties quoties iudicauerit expedire, vtendo numero trino determinato pro numero indeterminato, hoc tamen non sonant verba eius: & ideo magis sentiẽdum est, expositores Hebræorum non errasse, intelligendo illa secundum expositionẽ Hebræorum, qui de secta Pharisaica erant sicut ipse Helui, vt dictum est, quàm secundum interpretationem nostrorum, qui verba sua voluerunt reducere ad verum intellectum. Item imperitè fuit loquutus in condemnatione ipsius Iob: asserens quòd nullus in hac vita flagellatur nisi propter propriam culpam: quod est erroneè dictum, vt supra dictum est. Vnde Helui tam ex dictis suis principalibus, quã ex circunstantiis eorum Pharisęus iudicandus est.

Rab Moys. Gerun.

Aliud imperitus sermo quod nullus in hac vita flagellatur, nisi propter culpam.

CAPITVLVM. XI.

In quo ostenditur, quòd sicut tres amici Iob erant de secta Saducęorum, sic & Helui erat de secta Pharisęorum, quibus assimilatur tam in suis opinionibus erroneis, quam in conditionibus suis.

MAGISTER.

EX multis posset haberi, quòd sicut tres amici Iob erant de secta Saducæorum, vt dictum est, sic Helui erat Pharisæus, tã in suis opinionibus quã in conditionibus eius: de opinionibus enim patet per sermones imperitos, de quibus statim supradictum est, de conditionibus verò patet ex hoc, nam nec Iob nec tres amici sui leguntur genealogizari in hoc libro, sed tã ipse quã illi solùm à regionibus suis cognominãtur, vt Iob de terra Hus. Eliphas Themanithes, Baldach Subithes, Sophar Naamathites, Helui verò, nõ solùm cognominatur à regione cũ dicitur: Helui filius Barachiel, similiter & nomen cognationis, cũ dicitur de cognatione Ram, quod interpretatur altum, in quo Helui assimilatur Pharisęis, qui gloriabantur de bonitate parentũ suorũ, quibus dicebatur Math. 3: Ne velitis dicere inter vos, patrem habemus Abraham. Item Pharisæi assueuerunt intantum iactare de se, quòd cęteros spernebant, vt pater Lucæ. 18. de parabola Christi; in qua dicitur: Duo homines ascenderũt in tẽplum, vnus Pharisæus & alter

Sicut tres amici Iob Saducæi erãt, ita quoque Helui Pharisęus in cõditione & opinione erat.

Busites fet etiam imponitur ibi nomen patris, dicitur Helui filius, &c.

Matt. 3. b. 9

Conditio Pharisæorũ est gloriari de bonitate parẽtum, & alios spernere.

Luc. 18. b. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Publicanus,&c. quam arrogantiam, scilicet Pharisaicā, Helui sequutus est, qui tam Iob, quàm eius aduersarios spernebat, vt patet ex suis dictis cap. 32. & infra. Item Helui fuit motus ad loquendum ex passione iræ, vt patet, cū dicitur cap. 32. Iratus est furor Helui in Iob. & infra: Et in tres amicos eius iratus est, &c. super quod verbum glos. Vanę enim gloriæ sectatores cū se hominibus præferunt, alios de fatuis sensibus, alios de indignis meritis repræhendunt. Hæc in glos. Helui autem Iob de fatuitate & blasphemia, & socios de ignorantia repræhēdit, & sic manifestè incidit in errore Pharisaico, qui Deo dicebat: Gratias ago tibi, quia non sum sicut cęteri hominum, &c. Luc. vbi supra. Itē Helui assimilatur Pharisæis in hoc, quod non solùm correctionem desiderabat, sed potius pro eius ruina Deū imprecabatur, dicebat enim Helui: Pater mi probetur Iob vsq; in finem. cap. 34. In quibus verbis petebat Helui à Deo, quòd nō desisteret à flagellatione ipsius Iob, in præsenti vita, & etiā in alia vsque ad æternā condemnationē, vt dictum est, quod ad magnā & crudelem superbiā pertinet, vt in glo. supra allegata, in quo Helui assimilatur Pharisæis qui in suis orationib⁹ & codicibus aliis nunquā orant pro conuersione Gentilitatis, sed pro eorū finali destructione. Ex quibus iā dictis habetur quod opinio eorū qui dixerunt, quòd liber Iob fuit à Moyse scriptus, est verisimilis. Nam super Penthateucum quē Moises scripsit tres diuersæ sententiæ insurrexerunt. Prima scilicet fidelium aliam vitam cōcedentiū, in qua vera sunt præmia & punitiones, & in hac vita prospera & aduersa iustis & iniustis æque contingerent: & hæc fuit sententia ipsius Iob. Alia verò fuit sententia Saducæorum, qui nullā vitam nisi presentē concedebant, & prospera & aduersa huius vitæ iuxta merita & demerita hominum esse asserebant. Tertia verò sententia Phariseorū, qui duas supradictas inuoluebant, vt supra dictum est.

Iob. 32. a. 2.

Vanæ gloriæ sectatores alios cōtemnunt.

Opinio eorum qui dixerūt Iobū à Moyse fuisse scriptū est verisimilis, quia tunc de futura vita tres fuerunt sententiæ.

CAPITVLVM XII.

In quo ostenditur, quid in responsionibus diuinis superaddi intelligitur, quo ad quæstionem propositam de Iob pertinere videatur.

DISCIPVLVS.

CVm Iob veram sententiam tenuit in prędictis, vt tu asseris, & etiā verba Dei dicta Iob approbātis testātur cū dicit: Nō fuistis mihi loquuti rectū, sicut seruus meus Iob. Iob. vlt. Respōsio igitur diuina videtur esse quasi superflua: sufficeret enim Deū approbasse suā sententiam & reprobasse alias, tam triumsociorum, quàm Helui, nec videtur sufficere, quod quidā expositores dicūt, scilicet quod omnia quę in responsionibus diuinis, quę in 38. & 39. cap. continētur, traduntur ad inmensitatem diuinæ

Iob. 34. d. 36.

Iob. vlt. b. 7.

Responsio diuina quæ ex in textu videtur superflua.

Iob. 38. & 39.

diuinæ potentiæ & sapiētiæ ostē dēdam: vt ex hoc manifestetur quòd Iob indiscretè seu fatuè se habuerat incipiendo disputare cum Deo: nam hoc non videtur conuenienter dictum. Illa enim quæ altera pars disputantium per se concedit, non requiritur vt per aliam sibi probētur. Constat autem quod Iob concedebat potentiam diuinam, & sapientiam esse tantę inmensitatis, quòd ab hominibus nō esset cōprehēsibilis. Vnde in cap. 26. postquā Iob narrauit multa de mirabilibus à Deo factis subdit. Ecce hęc ex parte dicta sunt viarum eius: & cùm vix paruā scintillā sermonis eius audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri. Ex quibus patet quod Iob profitebatur in cōprehensibilitatem & immensitatem diuinæ sapientiæ & potentiæ, quæ in diuinis effectibus apparet. Non ergo requirebatur vt de hoc vlterius aliquid sibi diceretur. Rogo ergo vt mihi aliquid vlterius circa hoc declares.

Iob. 26. d. 14.

MAGISTER.

Iob à Deo petebat sua flagellationis causam, quam petitionem ostēdit, Deus esse reuerentiā bitem.

Iob. 10. a. 2.

Adhoc quod petis amplius intelligendū cōsiderare debes, quòd Iob in suis proclamationibus instanter à Deo petebat, vt Deus ostēderet sibi causam suæ flagellationis, cū ipse credidisset se esse iustum. Vnde Iob. 10. dicebat: Indica mihi cur me ita iudices? Ad quod videtur Iob, in multis aliis locis tendere, Deus tamen ostendit sibi in his capitulis, quòd interrogatio sua prædicta esset irrationabilis & hoc sic. Constat enim quòd diuina prouidentia disposuit, omnia creata, producendo ea secūdum mēsuram & modum correspondentem cuiuslibet rei existentiæ & durationi: vt exemplificat primo de terra, quæ habitationi hominis, cui loquebatur est deputata, de quo dicit: Vbi eras quā do ponebam fundamēta terræ, &c. quasi dicat, illa quæ pertinēt ad existētiam terræ & eius stabilitatem fuerunt per meam prouidentiam fundata & mensurata, te non existente, nec etiam nunc horum rationem ad plenum compræhendente. Similiter quod sequitur: Cùm me laudarent astra matutina, &c. intelligendum est, quasi dicat, per meam prouidētiam dispositum est, vt à principio creationis me laudarent astra matutina, & filij Dei iubilarent, cuius prouidentiæ rationem tu plenè non scis. Similiter quod sequitur: Quis concluſit hostiis mare, &c. & omnes interrogationes quas Deo ipsi Iob proponit in prædictis capitulis, tam de principalibus partibus mundi, quàm de certis conditionibus aliquorum animālium, per hunc modum sunt intelligendæ, scilicet, quòd omnia illa per diuinam prouidentiam fiunt, taliter quòd in suo esse naturali perseuerant: de quibus fragilitas humana non sufficeret per singula reddere rationem, nisi solū quòd omnia prædicta,

Omnia diuina prouidentia dispositæ, nec ratio humana sufficit per singula reddere rationem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cta & quęcunq; similia per diuinã prouidentiam dispositа sunt modo & ordine debitis: iuxta illud quod dicitur de Sapientia diuina: Attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Sap. 8. Ex quo sequitur, quòd indiscretum est vt homo quærat à Deo rationem suę prouidẽtiæ circa singulares personas seu actus humanos, prout Iob petebat, vt dictũ est, sed firmiter tenendum est, quòd si sapientia seu prouidentia diuina omnia suauiter disponit, licet à nobis ipsius rationes sint incomprehẽsibiles, sic etiã circa actus humanos credendum est, scilicet prouidentiam diuinam esse iustam & rationabilem, quãuis à nobis eorum rationes non comprehendatur: iuxta illud Apostoli: O altitudo diuitiarũ sapientiæ & scientię Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius & inuestigabiles vię eius. Vnde in responsione diuina concluditur quoddã proprium & principale circa materiam propositæ quæstionis in lib. Iob, scilicet quòd circa actus humanos nõ semper est causa particularis quærẽda, eo modo quo Iob videbatur petere.

Sap. 8. a. 1.

Indiscretũ est Diuina prouidentiæ rationẽ quærere.

Rom. 11. d. 33.

manifestè reperitur, quòd ex hoc quod mala temporalia alicui eueniunt, sumitur argumentum efficax, quòd ille cui talia eueniũt est à Deo elõgatus seu derelictus. Legitur enim Deut. 31. de populo Israelitico, quòd ex malis quę ei euenissent debuissent arguere seu intelligere quòd Deus non erat in eo seu cum eo. Vnde de eo ibidẽ dicitur, ita vt dicat in illa die: Verè quia non est Deus mecũ, inuenerunt me hæc mala. Similiter & ibidẽ in 32. cap. Deus redarguẽs illos qui ex malis tẽporalibus sibi euenientibus, non intelligebãt hoc veniſſe ex punitione diuinę iustitię, sic dicit: Vtinã saperent & intelligerẽt, &c. & sequitur: Quomodo persequebatur vnus mille, & duo fugarunt decẽ millia, nisi qua Deus vendidit eos & Dñs cõclusit illos. Ex quibus & multis similibus clarè habetur, quòd ex malis temporalibus quæ hominibus infligũtur seu contingunt, arguendum est efficaciter, quòd hoc prouenit ex Dei iustitia puniente talium peccata, quòd videtur facere pro opinione trium amicorum Iob & etiam Helui.

Arguit quod ex malis temporalibus quæ hominibus eueniunt, contingit cõcludere eorum malitiam.

Deut. 31.

Deut. 32. c. 18.

MAGISTER. In hac materia distinguendum est. Nam secundũ Thomam in 1. 2. q. 99. historias veteris testamẽti reuoluenti seu scrutanti, clarè patet quòd communis status illius populi semper sub lege in prospẽritate fuit, quãdiu legem obseruabant, & statim declinantes à

S. Tho. 1. 2. q. 99.

De prosperitate populi Iudaici legẽ seruantis, & aduersitate illius ipsam legem relinquẽtes particularis

legem obseruans quandoque aduersa patitur, nota causas.

præceptis legis in multas aduersitates incidebãt: sed aliquę personæ particulares etiam iustitiæ legis obseruantes in aliquas aduersitates incidebant, vel quia iã erãt spirituales effecti, vt per hoc magis ab affectu temporalium retraherentur, & eorũ virtus approbata redderetur, aut quia tales opera legis exterius implẽtes, cor carneũ habebant in temporalibus defixum, & à Deo elõgatũ, de quibus Isai. 29. Populus ille labiis me honorat, cor autẽ eorum longè est à me. Hæc ille. Vnde autoritates per te allegatæ de statu totius populi Israelitici loquuntur: in historia autem Iob agitur de persona particulari vt est manifestum: & ideo tres socij Iob, & ipse Helui, qui ex tribulationibus ipsi Iob euenientibus ipsum esse iniustũ arguebãt, erroneè se habuerũt: nam hæc debuissent interpretari in meliorem partem, scilicet quòd hoc ei cõtigebat, vt ipsius virtus approbata redderetur, prout secundum veritatem huiusmodi aduersa ipsi euenerũt, quibus aduersitatibus virtus ipsius Iob examinata fuit, & à Deo approbata, prout ex supradictis patet: & vt huiusmodi approbatio seu examinatio manifestaretur, etiam apud eos qui aliam vitam non credunt, sicut Saducæi & infideles: ideo legitur, Iob vlt. Et addidit quoque Dominus omnia quæcunque fuerunt Iob duplicia.

Historiam Iob est de persona particulari.

Isai. 29. d. 13.

Iob virtus aduersitatibus examinata fuit.

Iob. vlt. d. 12.

DISTINCTIO VI.

Distinctio sexta de Scrutinio scripturarum, circa ea quæ Iudæis in sua pernitiosa perfidia, post mortem Christi pertinaciter existentibus euenerunt, & aliis ad hoc pertinentibus. Et continet quatuordecim capitula.

In capitulo primo ostenditur, quòd pœna Iudæorum Christum negantium & occidentium cum eorum sequacibus, grauior est etiam in hac vita, quàm pœna Sodomitarum & Dathan & Abiron, qui subito consumpti sunt: & quod eorũ duratio in hoc seculo, cædit in vtilitatem Ecclesiæ.

In capitulo secundo ostenditur, quòd tres conditiones occurrere habent necessario in peccato negationis & occisionis Christi, pro quo peccato Iudæi in hac captiuitate existunt.

In capitulo tertio ostenditur, quòd nõ solum per rationẽ comprobatur, quòd prædictę tres cõditiones occurrerunt in peccato negationis & occisionis Christi, sed etiã hoc fundatur in autoritatibus sacris, & ibidem ostenditur, quòd Iudæi per eorum culpam cæcitatem mentis incurreriũt circa cognitionem eorum quæ erant sibi ad salutẽ necessaria: quæ quidẽ excæcatio seu ignorantia nõ excusat eos, sed potius aggrauat.

In capitulo quarto datur ratio, qua reprimi, scilicet Iudæi in captiuitate Babylonica existentes, non legãtur incurrisse excæcationem mentis, sicut & secundi, scilicet existentes in hac captiuitate.

In capitulo quinto ostenditur, quòd pro peccato pessimæ hypocrisis Iudęi, tempore templi secundi captiuitate excæcationem mentis supradictam incurrerunt, Isaiæ Prophetæ testimonio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In capitulo sexto ostenditur, quòd licet hypocrisis simpliciter considerata non sit de grauissimis peccatis, hypocrisis tamen Pharisaica, quam Christus multipliciter increpauit, grauissimum peccatum est, quod ex quinque rationibus consideratur.

In capitulo septimo ostenditur, quòd in cæcitate Pharisaica includitur negatio diuinæ prouidentiæ magis culpabiliter, quam in illis qui peccata sua publicãt, sicut Sodomitæ: & in eodem ostenditur, quòd ex huiusmodi Pharisaica hypocrisi nefanda Deus elicuit magnum bonum, scilicet Gẽtium illuminationẽ: & vtrumq; fundatur in quadam autoritate Isai. de qua hic agitur.

In capitulo octauo ostẽditur, quòd Pharisæi tripliciter incurrerunt excæcationem mentis, sicut & triplicem veritatem per suam nefandam hypocrisim corruperunt: quorum duo in hoc cap. explicantur, & ibidem declarantur verba Isaiæ ad hoc pertinentia, scilicet cum dicit: Et peribit sapientia à sapientibus eius, &c. quod propriè & multipliciter de Pharisæis & eorum sequacibus intelligendum est. Et ibidem declaratur, quòd hoc non est doctrina Christi dicentis de Pharisæis: Supra cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi, quicquid dixerint vobis facite.

In capitulo nono declaratur tertius modus excæcationis Pharisaicæ, qui consistit in hoc quod suas proprias inuentiones & assertiones ab eisdem absconduntur.

In capitulo decimo ostenditur, quòd multa de inuentionibus seu assertionibus Pharisæorum, quas ipsi inuentores seu asserentes minime intelligunt, quandoque nobis proficiunt ad erudi-

tionem: & quod in terminis per eos assignatis ad suam redemptionem aliqua emerserunt, ad honorem fidei Catholicę pertinentia.

In capitulo vndecimo ostenditur, quòd aliqua verissima circa eorum redemptionem asseruerunt, quę tamen ipsi met non intelligunt, & quod hoc probatum fuit per Isaiam.

In capitulo duodecimo ostenditur, quòd cęcitas Pharisaica, de qua Isaias prophetauit, compendiosè traditur in Euangelio.

In capitulo tredecimo ostenditur, quòd ex excęcatione Pharisaica nullũ prędiudicium generatur fidelibus de genere descendentibus Israelitico, nam in potissimis temporibus Ecclesię, scilicet in eius exordio & fine, in quibus Christus fuit, & erit presens in Ecclesia in natura assumpta, Sancti de stirpe Israelitica descẽdentes principaliores fuerũt, & in fine mundi totum genus Israeliti cum Christo firmissimè adhęrebunt.

In capitulo decimoquarto ostenditur, quid de Iudęis in tempore medio, qui intra primum aduentum Christi & secundum secundum scripturarum scrutinium, sentiendum est: & ibidem huiusmodi tractatus in laude diuina finitur.

CAPITVLVM I.

In quo ostenditur, quòd pœna Iudęorũ Christum negantium & occidentium cum eorum sequacibus grauior est etiã, in hac vita quàm pœna Sodomitarũ, & Dathan, & Abiron, qui subito cõsumpti sunt: & quòd eorum duratio in hoc seculo cædit, in vtilitatem Ecclesiæ.

DIS-

DISCIPVLVS.

VErum est, prout sanctus Thomas docet in loco per te allegato, secundum sacrarũ Scripturarum testimonia, quòd populus Iudaicus dũ legẽ sub qua erat diligenter obseruabat in tranquillitate viuebat, cùm autem ab huiusmodi obseruatione declinabat in magnas aduersitates incidebat. Sed ex hoc occurrit mihi quędã non modica admiratio, quæ talis est. Video enim quòd populus illę Iudaicus valde grauius peccauit, blasphemando & crucifigendo Christũ, quàm si quęcumque alia peccata commisisset citra blasphemiã Dei: dicit enim glos. Isai. 18. Omne peccatũ blasphemiæ cõparatum leuius est. Cùm igitur Chorę, Dathan & Abiron, & eorum Synagoga, propter hoc quod cõtradixerunt sacerdotio Aarõ & prępositurę Moysi, descenderũt in infernũ viuẽtes. Num. 16. sic quòd nihil ex eis remãsit, scilicet de participantibus in eorũ crimine: quãto magis debuisset subitò à terra deleri, qui non Christũ solùm verum Deũ & hominem esse contradixerunt, sed eum cum magnis opprobriis & blasphemiis crucifixerũt. Maxima ergò admiratione dignũ est, quòd Deus tanto tẽpore tollerat prædictũ peccatũ, quod incõparabiliter maius est quã peccatũ Dathan & Abiron, quos tam celeriter ab hac vitã Deus repulit: prę-

Iudæi dum legem obseruarunt in quiete viuebant.

Cũ blasphemia peccatũ grauissimũ omnium sit, quare Iudæi nõ fuerũt puniti saltim sicut Chorę, Datham & Abiron, quia in infernum viuentes fecerunt cõcilium quod contradixerunt Aaron.

Maior pœna digni sũt Christũ crucifigentes Nume. 16. c. 33.

ser̃tim cũ hoc peccatum continuè & pertinaciter ab omnibus & singulis sub infidelitate Iudaica existentibus committitur. Nullus enim talium est qui prædicta peccata in Christũ cõmissa nõ approbet, immo singuli tam in dictis, quàm in scriptis suis prędicta peccata approbãt, laudant & cõmendant, prout in suis codicibus, tàm Tamuldicis quã aliis quibuscunq; hoc manifestè reperitur: quorũ allegatio omittitur, tum ad euitandã prolixitatem, tum quia ab ipsis cõmuniter conceditur.

MAGISTER. Verum est quòd occisores Christi, præsertim illi qui eũ cognouerunt, vt principes Iudęorum, in quibus si aliqua ignorantia fuit, non tamẽ eos poterat excusare, cũ esset affectata, vt in 3. p. q. 47. Nec etiã talis ignorantia excusat minores de populo, præsertim eos qui post Resurrectionem Christi & discipulorũ prædicationẽ, per quã maior seu pręcipua pars mundi ad fidem Christi per testimonia scripturarum & miraculorum euidentia conuersa est: quò non obstante adhuc pertinaciter, in sua nequissima perfidia perseuerant, se excusando per falsas interpretationes scripturarum, quibus nituntur negare Christum, vt in prima parte huius tractatus multipliciter est ostensum. Talis enim excusatio est circũstantia aggrauãs quodcunque peccatum, vt habetur in glos. super illud Psalmi: Non

S. Tho. 3. p. q. 47. Ignorantia Iudęorũ nõ potest eos excusare à grauissimo delicto occisionis Christi, sed magis peccatũ aggrauat eorũ excusatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Glossa super Psal. 74

Nolite extollere in altum cornu vestrum. Itē aggrauatur hæc blasphemia per cōcomitans homicidium, quod est grauissimū peccatum inter ea quæ committuntur in proximum. Vnde simpliciter concedēdum est, quòd peccatum occidentium Christum supradictorum, similiter & consentientiū seu approbantiū illud postquā commissum fuit, est simpliciter grauissimum, vnde & ei debetur grauissima pœna, vt dicitur, Deut. 25. Secundū mensuram delicti erit & plagarum modus. Quæ quidem pœna licet sit grauissima, credendum tamen est eis esse reseruatam ad futurū seculum, in quo vnusquisque accipiet prēmium vel pœnam secundum operum exigentiam. Sed considerandū est quòd etiā in hac vita nō relinquuntur sine pœna iustissima, à Deo proportionata peccato eorum ad Ecclesię vtilitatem & infidelium confusionem.

Deut. 25. a. 3

Peccatum Christiū occidentiū est simpliciter grauissimū, cui grauissima pœna in hac & in alia vita sub sequitur.

DISCIPVLVS. Quæro vt mihi ostendas, quomodo in hoc supradicti proterui puniantur, proportionabiliter ad suum peccatum, cùm per te concessū est, quòd istud peccatum est simpliciter grauissimum, & tamen videmus, quòd illi qui fuerunt tempore diluuij & Sodomitę & Chorę, repentina plaga fuerūt consumpti, quod pertinet ad grauitatem pœnę, isti verò adhuc viuunt in humanis.

MAGISTER. Ex hoc quod isti, scilicet occisores Christi, & eorum sequaces, secundum consensum & approbationem non sunt puniti repentino modo, sicut legitur de illis quos allegas, non sequitur quod leuius puniūtur quàm supradicti. Diuturna enim duratio pœnarum, sepe efficit maiorem grauitatem pœnę, sicut & momentanea pœnæ duratio, ad equitatē pœnę videtur quodāmodo pertinere. Vnde de hac propria materia, scilicet de comparatione pœnæ Iudeorū ad pœnā Sodomitarū, loquitur Propheta magis agrauās peccatum suū: Filiæ populi mei, quā peccatum Sodomitarū, quę subuersa est in momēto. Ex quo patet, quòd longa diuturnitas pœnę Iudæorū reddit eam, grauiorem seu magis odibilē, quā pœna Sodomorū mōmētanea.

Diuturna pœnarū duratio maiorem pœnæ grauitatem facit.

Tren. 4. a. 6

DISCIPVLVS. Video quòd momētanea pœnā etiam si sit grauissima in se, eligibilior tamen fortè est quàm aliqua minor pœna, non ita grauis, si sit valde longa seu diuturna. Vnde & puerbialiter solet dici, quòd melius est semel cadere, quàm imperpetuū pendere: sed vellē scire quomodo huiusmodi pœnę diuturnitas magis cedat in vtilitatē Ecclesię, prout tu asseris.

Prouerbium

MAGISTER. Considerare debes quòd Iudei Christū occidentes, seu ipsius occisionē cōmuniter approbātes, nō subito perierūt de hoc seculo, sicut illi de diluuio, & Sodomitæ, & qui fuerunt in scismate Chorę, licet enim isti grauius quā illi peccauerunt,

Occisores Christi ob multas rationes in Ecclesiæ vtilitatē subito nō perierunt.

uerunt, hoc tamen cēdit in vtilitatem Ecclesię multipliciter. Primo vt ex eis in temporū successione aliqui à Deo prędestinati saluarentur, per quos Ecclesia, numero & merito augeretur, prout ex historiis autēticis haberi potest, & fortè aliquid de hoc infra tangetur. Secundò, vt testimonia fidei quæ in veteri lege continentur, cuius textus ab eis conseruatur, Ecclesia haberet ab eis. Sunt enim Iudæi, prout dicit quędam glos. Bibliothecæ nostrę, & baiuli codicum nostrorum, à quibus codicibus sacræ Scripturæ testimonium accipitur, tanto fiducialius, quanto nobis supradicta testimonia obtinentes, auidius aduersantur. Tertiò cędit in vtilitatē Ecclesiæ duratio populi Iudęorum in vili statu, seruitutis & miseriæ, in quantum vltio sanguinis Christi in eis magis relucet, eo quod in diuersis tēporibus, & locis eorū deiectio, & opprobrium dignoscitur, quòd nō sic ostenderetur si in breui tempore & solum in aliquibus regionibus cōsumpti fuissent, & de hoc propriè intelligitur, illud Psal. Ne occidas eos, ne quando obliuiscantur populi mei. scilicet ne populus Dei obliuiscatur iustitiæ diuinæ vlciscentis occisionē Christi. Si enim celeriter fuissent consumpti, sicut Sodomitæ & Dathan & Abirō, cito posset, hæc vltio tradi obliuioni, sicut multa quæ temporibus retroactis contigerunt, iam non sunt in memoria hominum vt certa, sed quasi sub dubio narrata, sed videntes eos quotidie affligi & supprimi in pœnam sceleris occisionis Christi, non posunt ista obliuioni tradere, nec de ea dubitare: sensus enim visus certior est auditu & cæteris sensibus, vt in 1. Metaphisicę.

Prima ratio, vt prædestinati saluentur.

Secunda. Vt fidei testimoniū Ecclesiæ exhiberent.

Iudei sunt baiuli librorum nostrorum.

Tertia ratio Duratio Iudæorum in vili statu est Ecclesiæ vtilis, in memoriam passionis Christi.

Psalm. 58. b. 12.

DISCIPVLVS. Scripturas sacras scrutanti satis constare debet, quòd Deus quandoq; non statim cōsumit peccatores, sed in hac vita per pœnas eos affligit, vt ex hoc fortitudo Dei & eius iustitia prolixius ostendatur. Legitur enim Deum dixisse Pharaoni, qui diuinis præceptis de missione populi Dei resistebat: Nunc enim extendens manū meā, percussissem te & populū tuum peste, ita vt perires de terra: idcirco tamen posui te vt ostendam in te fortitudinem meā, & narretur nomen meū in omni terra. Ex quo patet quòd multitudo plagarum quas Deus Aegyptiis inflixit, non fuit propter hoc, quòd Deus nō potuisset eos consumere per vnā plagam tantum, sed ideo vt fortitudo Dei in eis diutius ostēderetur prout verisimiliter cōtingit in proposito. Sed adhuc vellem doceri quid sit dicendū cōtra Iudęos, qui captiuitatē præsentem in qua sunt nō dicūt eis aduenire propter peccatum occisionis Christi, sed ppter peccata suorū prędecessorū antiquorum, vt puta propter peccatū vituli in deserto fabricati. Vnde Rab. Salomon super

Ex sacra Scriptura patet, quòd Deus nō statim vindictam de peccatis sumit.

Quare Deus tot plagis Aegyptum percussit.

Iudæi adhuc credunt captiuitatē præsentē esse non propter Christi mortem, sed propter peccatum vituli, quem in deserto fecerunt. Rab. Sal.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exo. 32.

super illud verbum Exo. 32. vbi dicitur: Ego autem in die vltionis visitabo hoc peccatum eorum. dicit, quòd in omnibus oppressionibus seu aduersitatibus quæ populo Israelitico in diuersis locis & temporibus contingũt, peccatum vituli de quo ibi ad litteram, agitur à Deo punitur. Alij etiam dicunt, quòd propter peccata quę in templo primo fuerunt perpetrata, quę fuerunt magna & multa, ipsi puniuntur in hac captiuitate. Vellem igitur scire si esset aliqua ratio, seu autoritas autentica, ex qua ostendi posset, quòd captiuitas Iudæorum & eorum ignominio sa deiectio, in qua nunc sunt, eis infligitur propter peccatum occisionis Christi, vt tu asseris: licet enim hanc assertionem tuã credo esse veram, vellem tamẽ adhuc habere aliquid rationis, seu autoritatis fulcimentum.

Alij credũt captiuitatẽ pati ob peccata quæ in templo primo perpetrarunt.

CAPITVLVM II.

In quo ostenditur quòd tres conditiones occurrere habent necessario in peccato negationis & occisionis Christi, pro quo peccato Iudęi in hac captiuitate existunt.

MAGISTER.

Tria concurrunt in peccatũ Iudæorũ, pro quo in diuturna captiuitate existunt.

SI diligẽter scripturas sacras & alias apud Hebræos autẽticas scrutatus fueris, certè reperies quòd in peccato pro quo Iudæi existũt in hac diuturna captiuitate tria oportet concurrere. *Primum.* Primum est, quod hoc peccatum sit valde grauius quã illud pro quo afflicti seu detenti fuerunt in captiuitate Babyloni ca, quòd patet ex hoc: nam sicut præsens eorum captiuitas valde longior est in durãtione, quã illa, vt est manifestum, sic acrior est atque acerbior illa. In captiuitate enim Babylonica in qua tantum 70. annis durauerunt, vt habetur Hiere. 29. Ioachim Rex Iuda honoratus fuit, & in sede regali cum aliis Regibus honorificè positus per Regẽ Babyloniæ, vt habetur 4. Reg. vlt. Similiter & aliis ipsius generis in honore fuerunt constituti, vt habetur Danie. 1. & 2. Similiter in illa captiuitate non leguntur Iudæi fuisse venditi in vilissimo precio, nec etiam in magna multitudine interfecti sunt. In hac verò captiuitate communiter non leguntur sic in honore notabili constituti, sed quodammodo vt serui seu electi vbique tractantur, & de eis maxima multitudo in destructione Hierusalem per Titum interfecti, & cõmuniter in destructione ciuitatis, quæ dicitur Bither, vbi innumerabilis multitudo eorum sub quodã falso Messia, quẽ sibi imposuerũt nomine Barcozba cõmorabantur, maxima multitudo eorũ vastata fuit, vt ista largius traduntur à Iosepho in libro de Iudaico bello, & in Talmuth in libro qui dicitur Gintin. Item in captiuitate Babylonica inter eos fuerunt multi Prophetæ: quidam eorum præsentes fuerunt in ipsa captiuitate, qui eos ex parte Dei increpabant de pec-

Hæc captiuitas acrior & acerbior ea captiuitate Babylonica.

Septuaginta annis fuerũt in captiuitate Babylonica. Hier. 29. b. 10.

4. Reg. vlt.

Dan. 1. & 2.

Barcozba falsus Messias,

Iosephus lib. de Bello Iudaico. *Talmuth.*

In Babylonica captiuitate, multi Prophetæ fuerunt.

de peccatis præteritis, & exhortabantur ad bonum pœnitentię. Similiter de spe redemptionis, & salutis consolabãtur, vt patet de Hieremia & Ezechiele, in eorum prophetiis. Quidam verò Prophetæ fuerunt inter eos, iam prope finem captiuitatis, & in principio reductionis, vt patet de Daniele & Esdra, & Zacharia, & Aggeo, & huiusmodi, ex quo Dei pœnitẽtia in eis manifẽstabatur, eo quod Deus adhuc habebat eos tanquã populũ proprium. In hac verò captiuitate nũ quã aliquis Propheta insurgit, iuxta illud Psalmi: Iam non est Propheta, & nos non cognoscet amplius. quod est magnũ signũ reprobationis eorum à Deo, & quòd eos iã dereliquit tãquam non populum suũ. Ex quibus & multis aliis similibus manifestè habetur quòd Iudęi in hac captiuitate, sunt grauius puniti & à Deo elongati quàm fuerunt in Babylonica captiuitate. Ex quo consequenter concluditur veritas primi præsuppositi, scilicet quòd peccatum ex quo captiuitas eorum præsens eis prouenit valde grauius est, quã illud pro quo in captiuitate Babylonica fuerunt: patet ex hoc, quia secũ dũ mensurã delicti erit plagarũ modus. Deute. 25. Secũdum verò quod oportet concurrere in hoc peccato est, quod sit cõmune omnibus in hac captiuitate vbiq; terrarum existentibus, ita quod in illo omnes quasi cõmuniter participẽt, faciẽdo, vel cõsentiẽdo, seu approbãdo; & hoc à tempore quo ista captiuitas incœpit vsque nunc, & sic patet. Nam dicere quòd per peccatũ vituli in Oreb fabricati vel aliud simile quodcumque, in quo hodierni non participant per factũ seu assensum vel approbationẽ, est manifestè contra scripturę sacrę autoritatem, per quam habetur, quod Deus reddit iniquitates patrum filiis, ac nepotibus, in tertiam & quartam generationem, Exod. 20. & 33. & in aliis locis: secũdum quam autoritatem & alias similes habetur, quod non plus se extendit iustitia diuina in puniendo peccata prædecessorum in hac vita, nisi ad quartam generationem tantum. Cuius ratio est, nam filij & nepotes pluries inueniũtur imitatores paterni sceleris. Vnde in translatione Chaldaica super illud verbũ: Vsque in tertiam & quartam generationẽ. dicitur, quod hoc est, cũ filij sequũtur opera patrũ. Constat autẽ quòd hoc nõ habet locũ in peccato vituli, quod cõmuniter detestatur ab omnibus Iudęis hodiernis. Et sicut isti non fuerũt participes in cõmittendo illud peccatũ, quia nondũ erãt in rerum natura, sic etiã non participant consentiendo vel approbando illud, vt est manifestũ. Vnde cõtra diuinam iustitiam esset, quòd isti pro tali peccato punirentur. Vnde Rabi Salo. & alij videntur fingere vt applicent huic captiuitati peccatũ idolatriæ, quod est de maxi-

In hac vltima captiuitate nullus est ver⁹ Propheta, quod est magnum signũ reprobationis Psal. 73. b. 9.

Deu. 25. a. 2. *Secundum quod cõcurrit Iudæorũ peccatum cõmune omnibus.*

Quę sit causa tã diuturnæ captiuitatis.

Exo. 20. & 33.

Quare iustitia diuina punit vsque ad quartam generationẽ & nõ vltra. Chaldaica translatio.

Rab. Sal.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tertiũ quod concurrit in hac captiuitate est, quod est peccatũ eis ignotum.

maximis: quod tamẽ non habet locum, vt dictum est. Tertium verò quod in peccato huius captiuitatis oportet concurrere est, quod hoc peccatum est eis omnino ignotum. Hoc enim habetur expressè in libro Talmudico, qui dicitur Magnila, vbi quæritur ratio quare primis, scilicet existentibus in captiuitate Babylonica, fuit terminus captiuitatis reuelatus, vt patet Hierem. 29. vbi dicitur: Postquam completi fuerint in Babylone, 70. anni visitabo vos, &c. & tamen posteris, scilicet existentibus in hac captiuitate, terminus redemptionis ab hac captiuitate non fuit, nec est eis reuelatus. Ad quod respondetur ibi dem sic, scilicet in captiuitate Babylonica existẽtibus, quibus peccatũ suę captiuitatis fuit reuelatum, terminus etiam reuelatus fuit: sed posteris, scilicet existentibus in hac captiuitate, quibus peccatũ suę captiuitatis nõ est reuelatum, similiter nec terminus suę captiuitatis reuelatus fuit. Hæc ibidem. Ex qua autoritate apud eos autentica habes intentum, scilicet quod peccatum, pro quo in hac captiuitate existunt, non est reuelatum eis, sed est eis occultũ seu ignotum, quod fuit tertium suppositum. Ex quibus benè considera tis concludit intentum, scilicet quòd peccatum pro quo Iudæi in hac captiuitate existunt, propriè est illud, scilicet blasphemia Christi & eius occisio, quod sic patet. Nã prędicto peccato propriè conueniunt tria præsuppo sita supradicta, & nulli alteri, quòd rationabiliter posset assignari, applicatur enim huic pec cato primũ præsuppositum. Nã blasphemia Dei in persona Christi, cum tanto scelere & inormitate commissa, vsque ad ipsius occisionem turpissimam & ignominiosam, grauior est quam ido latria, quæ licet sit de grauissimis peccatorum, non tamen in personam Dei committitur de directo. Vnde nec Idolatria æquiparari debet blasphemiæ Christi in grauitate. Qui enim in personam Regis committit offensam, præsertim eum blasphemando, & turpiter occidendo, criminosius eum offendit, quàm qui alium Regem supra se præter proprium Regem imponit, vel quam ille, qui dominiũ suo Regi negat tantum, nõ committendo in personam suam aliam offensam. Cũ enim peccata primorum prout declarantur, in 4. Regum, & in aliis locis, fuerũt idolatria, adulteria, & homicidia, quæ licet sint grauia, non tamen sunt tantæ grauitatis, sicut peccata supradicta, quæ in personam Christi veri Dei fuerunt cõmissa: sequitur quod hoc peccatum grauius est quàm peccata quę in templo primo a Iudęis fuerunt commissa. Secũdum verò præsuppositum quod occurrere debet in hoc peccato est, quòd tale peccatum sit commune omnibus in hac captiuitate, vbique

Talmuth in lib. Magnila.

Hierem. 29

Iudæorum captiuitas fuit ob blasphemiã & mortẽ Christi.

Omnes Iudæi occisionem Christi approbant.

vbiq; terrarum existẽtibus, &c. quod propriè cõuenit huic peccato, scilicet de blasphemia & de occisione Christi: licet enim Iudęi, qui post destructionem secũdi tẽpli fuerunt, nõ interuenerũt in blasphemia Christi & eius occisione, omnes tamen quicunque sunt sub Hebraica perfidia cõsentiunt, approbant & laudãt omnia scelera atq; peccata, quæ commissa fuerunt per suos prædecessores in persona Christi, vt patet per omnes magistros eorũ, qui conueniunt in hoc, quòd occisores Christi secundũ verã iustitiã legis eũ occiderũt. Vnde Rab. Moys. in lib. de iudi. tit. de regibus & Messĩa, sic dicit: Circa finem templi secũdi, Nazarenus ille iactauit se esse Messiã: & ideo sapientes & magistri nostri fecerunt de eo seu in eũ, quod debebat fieri. Hæc ille. Et est cõmunis sentẽtia omnium eorum, prout est satis notũ cuicunq; notitiam eorũ habẽti. Tertiũ verò, quòd in huiusmodi peccato, pro quo Iudęi in hac captiuitate existunt occurrere habet, scilicet quòd tale peccatũ sit ignotũ, propriè applicatur peccato blasphemiæ & occisionis Christi, quòd sic patet. Nam ipsi non reputãt, quod hoc fuit peccatũ, immo in hoc credũt se obsequium præstasse Deo, cũ estimant, quòd secundũ iustitiã legis Christ⁹ fuisset reus mortis, vt statim supra dictũ est. Cũ autem nulli alteri peccato Iudęorũ prędicta tria cõueniunt simul, nisi tantũ peccato supradicto, scilicet blasphemiæ Christi, &c. sequitur, quòd sit istud peccatum, pro quo solo in hac captiuitate existunt: assumptum, patet, nam nullum peccatum dari posset, quod sit grauius, quàm blasphemia Dei, nec ipsi in alio peccato blasphemię conueniũt: vt est manifestum, nec est etiam aliud peccatũ, in quo omnes cõueniunt, nam si aliqui eorũ peccant in homicidio, vel adulterio & vsuris & fraudibus seu mendaciis, & huiusmodi, non tamẽ omnes, prout est manifestum. Similiter nõ omnes peccãt in aliquo quod secundum omnes estimetur iustum & meritoriũ, sicut est peccatum supradictum, scilicet blasphemiæ Christi, &c. Ex quibus rectè consideratis habetur quod quæris, scilicet quòd peccatũ supradictum est causa propria suę captiuitatis per modum demeriti.

Rab. Moys. lib. de Iudi. tit. de regibus & Messia.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur, quòd non solum per rationem comprobatur, quòd prędictę tres conditiones occurrerunt in peccato negationis & occisionis Christi, sed etiã hoc fundatur in autoritatibus sacris: & ibidem ostenditur, quod Iudęi per eorum culpam cęcitatem mentis incurrerunt, circa cognitionem eorum, quę erant eis necessaria ad salutem: quę quidem excusatio seu ignorantia non excusat eos, sed potius aggrauat.

DISCIPVLVS.

QVòd peccatũ huius captiuitatis Iudæorum grauius sit, quàm

Universidad de Deusto
Biblioteca

Autoritates scripturæ sacræ ad probandū prædicta.

quàm peccatū seu peccata, pro quibus fuerunt in Babylonica captiuitate, rationabile est, prout tu primo præsupponis, quòd etiā scripturas scrutando aliquæ reperiuntur autoritates, quæ huic consonant veritati: vnde

Hier. 7. f. 26 Hiere. 7. de eis dicitur: Non audierūt me, nec inclinauerūt aurem suā, sed indurauerunt cerui cē, & peius operati sunt, quàm patres eorū. quæ propriè verificatur de occisoribus Christi & eorum sequacibus. Nā vt dicit

Chrysosto. in Matth. Matth. 23. Chrisost. super illud verbū Mat. 23. Impletè mensurā patrum vēstrorū. patres eorū Prophetas occiderunt, isti verò Dñm Prophetarū. Secundum verò, quod præsupponis, scilicet quòd peccatū, per quod Iudęi in hac captiuitate existūt est cōmune omnibus in eadē captiuitate existētibus, etiā habet aliquas autoritates, quæ huic cōsonant veritati.

Hier. 2. f. 29 Vnde Hier. 2. Quid vultis mecū iudicio cōtendere? omnes enim vos dereliquistis seu prævaricati estis me. quod propriè de hoc peccato intelligi debet, secundum quod quasi in iudicio vidētur, cū Deo contendere, eū condēnando, blasphemando, & huiusmodi: in quo etiā omnes Deū derelinquūt. Ad tertium tamen

Quare peccatum captiuitatis sit ignotum. præsuppositū tuum, in quo scilicet ostēdis, quòd huiusmodi peccatum est eis ignotū: licet hoc secundū rationem & autoritatem apud eos autenticā manifestas, vellē tamen adhuc habere alicuius sacræ autoritatis fulcimentū.

MAGISTER. Si scripturas sacras scrutatus fueris satis reperies, quòd inter alias plagas, quę à Deo infligēdę erāt populo Iudaico, vna erat præcipua, scilicet ignorantia seu nescięntia eorū, quę sibi ad salutē per diuinas reuelationes prophetičè insinuabātur. Vnde Isa. 6. postquā Deus reuelauit Prophetæ summa fidei mysteria, scilicet mysteria sanctæ Trinitatis, voce Seraphico ter proclamādo: Sanctus, Sanctus, Sanctus, simul & diuinę vnitatis subiūgendo: Dñs Deus Sabaoth, in singulari, & cōmuniter innuēdo ibidem mysterium sanctę Incarnationis, cùm statim subdit: Plena est omnis terra gloria eius. quòd propriè impletum fuit per plenitudinem diuinitatis in Christo habitātem, de quo in Psalmo: Veritas de terra orta est. & Isai. 45. Aperiatur terra & germinet saluatorē. Quod autem hęc plenitudo gratię esset in humana natura, satis demonstratur ex hoc quòd apparitio illa fuit in effigie hominis sedentis, per quod significabatur, quòd Deus assumpturus esset formam humanam. Vbi attende, quòd in eadem serie ostendit hęc mysteria ad salutem humani generis pertinere, licet populo per veras prophetias proponerentur Iudaico: ipsi tamen pro maiori parte prędicta sacra mysteria nequaquā intelligebant seu credebāt, propter quod ibidem sequitur: Vade & dices populo huic: Audite

Iudæorum præcipua pœna est ignorantia.

Isa. 6. b. 3

Psa. 84. d. 12
Isai. 45. b. 8.

Aparitio Isa. c. 6. facta, fuit in effigie hominis sedentis, vt significaret Deū assumpturum formam humanam.

dite audientes, & nolite intelligere: & videte visionem, & nolite cognoscere. & vt ostenderet, quòd in credēdis supradictis cō sistebat salus eorum, statim subdit: Excæca cor populi huius & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne fortè videat oculis, & auribus suis audiat, & in corde suo intelligat, & conuertatur, & saluum faciam eum. Ex qua autoritate manifestè habes duo. Vnum est, quòd cor huius populi debebat esse excæcatū, similiter, & aures grauatę, & oculi clausi, sic vt non intelligerent seu crederent prędicta mysteria ad salutem humanam pertinentia. Secundum est, quòd si fortè hoc intelligerent seu crederēt, & conuerterentur, statim essent salui, quod propriè correspōdet tertio prępposito.

Excæcatio Iudæorum, quare fuit à Deo facta.

Ex torta Iudæorum expositio ad dictionem sanctus, &c.

DISCIPVLVS. Placet mihi expositio prædicta de mysteriis fidei in prędicta visione Isaię inclusa: licet enim Iudęi trinam iterationem huius dictionis Sāctus ad maiorem expressionē sanctitatis diuinę exponant, allegātes quędam, quę credunt esse similia, vt cùm dicitur Hie. 22.

Hier. 22. 8. 29. Terra, terra, terra audiui verbū Domini. hoc tamen non valet: tum quia trina iteratio huius termini terra, referenda est ad triplicem distinctionem terrę, cui loquebatur: Erat enim tripartita, cuius vna pars dicebatur terra Iudeę, alia Gallilęe, alia verò transiordanis, vt habetur in libro qui dicitur Sanhedrin: & de

Triplex terra Iudæorum, videlicet: terra Iudææ, Galliłæa & terra transiordanem.

Sanhedrin.

istis tribus prouinciis, quibus terra promissionis diuidebatur fit expressa mentio in Euangelio in gestis Christi. Fuit enim concēptus in Gallilea, Lucę 1. Missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Gallilęę, &c. Fuit natus in Iudea Matth. 2. Cùm natus esset Iesus in Bethleem Iudę. Fuit baptizatus transiordanem, vbi erat Ioannes batizans, Ioannis 1. Et de istis tribus prouinciis intelligenda est trina iteratio terrę, per Hieremiam antedictam. Similiter dicendum est de hoc quod legitur Hierem. 7. Templum Domini, templum Domini, templum Domini est, &c. Erat enim templum Salomonis principaliter tripartitum, scilicet in sanctum sanctorum, & sanctum, & in atrium sacerdotum. Vnde exiis autoritatibus Hierem. magis habetur, quòd talis trina iteratio distinctionem insinuet, quàm confirmationem. Tum quia licet loquendo de creaturis, scriptura quandoque vtitur tali iteratione, ad fortificandum sententiam in huiusmodi, non tamen ex hoc est trahenda consequentia ad iteranda nomina omnino similia, quando de Deo agitur. Nam in Deo summè periculosum est multiplicitatem ponere, non autē in creaturis, sed de hoc quòd dicitur: Excęca cor populi huius, &c. videtur non modicū admirandum: videtur enim, quòd illa verba sonāt, quòd Deus præciperet, quòd corda populi

Christus in Gallilea cōceptus.

Luc. 1. a. *Natus in Iudea.*

Matt. 2. a.

Baptizatus transiordanem.

Ioan. 1. d. 28

Hier. 7. 2. 41. *Templū Salomonis tripartitum.*

Petit expositionem verborum Isai.

Excæca cor populi huius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

huius excæcarentur,& aggrauarentur eius aures, &c. quod est inconueniens, cùm à Deo de recto procedunt cuncta bona, non autem mala.

Excæcatio Iudæorum non à Deo principaliter causata, sed defectu liberi arbitrij humani.

MAGISTER. Scire debes, quòd huiusmodi excæcatio seu obturatio, quæ in hoc loco, & in aliis similibus habetur scripturis, non est intelligenda, tanquam à Deo directè causata, sed potius ex defectu liberi arbitrij humani. Nam homo qui se auertit à Deo, meretur vt Deus iustè retrahat gratiã ab illo, cuius gratię effectus est illuminare intellectum, & mollificare affectũ, quà quidẽ gratia subtracta, homo remanet excęcatus in intellectu, & obturatus in affectu ex sua propria malitia, non autem ex diuina operatione.

Deus excæcat subtrahẽdo gratiam.

Replicat. Si cæci, non est peccatũ, quòd Christum nõ agnouerint.

DISCIPVLVS. Licet excęcatio prędicta ex defectu liberi arbitrij humani procedat, vt tu dicis: adhuc videtur, quòd per talem excęcationem excusarentur ab illo peccato, quò Christum non cognouerunr, &c. Legitur Ioann. 9. Christum dixisse: Si cęci essetis non haberetis peccatum.

Ioan. 9.

Cæcitas naturalis à peccato excusat, cæcitas verò ex defectu voluntatis cum sit affectata malitia non excusat sed grauat peccatum.

MAGISTER. Cęcitas quę excusat à peccato est illa, quę contingit ex naturali defectu: vnde Philosophus in libro Ethicorum: Nemo increpat cęcum natu, sed magis miseretur. Cęcitas autem, de qua Propheta hîc loquitur, nõ prouenit ex defectu naturali, sed ex defectu voluntario, causato ex liberi arbitrij infirmitate seu malitia: ideo talis nõ excusat, sed potius aggrauat peccatum, præsertim cùm sit affectata & ex malitia, prout est in proposito.

DISCIPVLVS. Vellẽ vt ostenderes mihi, quomodo in proposito huiusmodi cęcitas sit volũtaria, cùm cęcitas dicit omnimodam priuationẽ cognitionis, circa illud quod quis sit aptus cognoscere.

Ignorantia dupliciter potest aggrauare peccatum.

MAGISTER. Ignorãtia seu excęcatio, quę non solùm nõ excusat à peccato, sed etiam ipsum aggrauat, dupliciter potest contingere. Vno modo quãdo est affectata, vt puta cùm peccator vult ignorare illa, quę tenetur agere vel omittere, vt liberius peccet, de quibus Iob 22. Qui dicũt Deo: Recede à nobis, scientiã viarum tuarum nolumus: quod propriè applicatur Iudęis, & præsertim principibus Iudęorum, qui in crucifixione Christi affuerunt, qui per scrutinium scripturarum loquentium de Christo poterant & tenebantur Christum cognoscere, prout in prima parte huius tractatus est ostẽsum, similiter & per eius opera: vnde Ioann. 15. Si opera non fecissem in eis, quę nemo alius fecit, peccatum non haberent. Vnde de talibus propriè verificatur verbum Isaię prędictum, scilicet: Excęca cor populi huius, & aures eius aggraua & oculos eius claude, &c. Isti enim habuerunt oculos clausos quasi nõ videntes opera Christi miraculosa, vt ex eis proficerẽt: habuerũt etiam aures aggrauatas, in quantum non audierunt debitè ea, quæ à Prophetis de Christo prænũciabantur: & quia ista in eis procedebat ex voluntate deprauata, vt dictum est: id circo de ipsis verificatur habuisse cor excæcatum, quod totum in quantum posset considerari per modum pœnæ attribuendũ est Deo: & sic videtur loqui Propheta. In quantum enim cõsideratur per modum culpæ ex defectu malitioso liberi arbitrij procedente, attribuendum est ipsis transgressoribus, quę omnia applicabilia sunt etiam modernis, in quantum nequitiæ seu facinori prædecessorum assentiunt.

Iob 22.

Ioan. 15.

Excæcatio per modum pœnæ attribuenda est Deo per modũ verò culpæ ipsis trãsgressoribus.

Excusat modernos Iudæos, qui opera Christi non viderunt.

DISCIPVLVS. Et si modernis posset applicari aggrauatio aurium, in quantum ea quæ in scripturis traduntur de Christo debitè non percipiunt. Similiter excæcatio cordis in quantum hanc ignorãtiam affectant. Clausura tamẽ oculorum non videtur eis sic applicabilis, nõ enim moderni viderunt opera Christi miraculosa.

MAGISTER. Miracula Christi bene in corde dispositis nunquam deficiunt. Vnde in collecta dicitur: Deus qui nullum tempus sine testimonio tuæ bonitatis relinquis, sed adhuc miracula Christi & discipulorum eius in nomine ipsius, debuissent credere: habent enim in multis eorum scripturis, quòd Christus miracula faciebat, & etiam discipuli eius, sed hoc attribuebant magicis artibus superstitiosis, sicut & prædecessores eorum etiam Christo præsente dicebant: In Beelzebub principe dęmoniorum eiicit dęmonia. Matth. 9.

Matth. 9. d. 34.

DISCIPVLVS. Habeo primum modum, in quo ignorãtia seu excæcatio aggrauat peccatum: doce ergo me de secundo modo.

Ignorantia ex malitia.

MAGISTER. Est alius modus secundum quem ignorãtia peccati non excusat, sed potius aggrauat peccatum, & hoc est cùm quis ex malicia passionis erratin electione eius quod agẽdũ sit, de quibus dicitur Sapi. 2. Excæcauit illos malitia eorum: quod potissimè contingit in prędictis trãsgressoribus, qui ex vitio pessimo inuidiæ moti sunt ad crucifigendum verum Christũ; vt Matth. 27. Euangelista de Pilato dicit: Sciebat enim, quòd per inuidiam tradidissent eum. De inuidia enim Greg. in 4. moralium dicit, quòd quamuis per omne vitium quod perpetratur humano cordi pestis antiqui hostis intrus effundatur: in hac tamen nequitia tota sua viscera serpens contulit. Dicitur enim Sapient. 2. Quod inuidia diaboli mors intrauit per orbem terrarum. Fuit etiam hoc inuidia grauissima, in quantum fuit inuidia fraternę gratię, secundum quam aliquis dolet de augmento gratię Dei, nõ solùm de bono proximi: qua ratione talis

Sap. 2. d. 24.

Matth. 27. b. 18.

Greg. 4. lib. Mora.

Inuidia peccatum grauissimum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

S.Tho.2.2. q.27.

inuidia ponitur peccatum in Spiritum sanctum 2.2.q.27.

CAPITVLVM IIII.

In quo datur ratio, quare primi, scilicet Judæi in captiuitate Babylonica existentes, non legũtur incurrisse excæcationẽ mentis sicut & secundi, scilicet existentes in hac captiuitate.

DISCIPVLVS.

Grego. in 5. Mora. Excæcatio mentis ex luxuria.

SEcundum doctrinam Greg. in 5. moraliũ. Excæcatio mentis oritur ex peccato luxuriæ: quod quidem peccatum non legitur fuisse in templo secundo, sicut in primo, in quo tempore Prophetæ frequenter increpabant populum de illo vitio. Vnde Hiere. 5. Vnusquisq; ad vxorem proximi sui inhiabat. Vnde huiusmodi excæcatio potius debuisset contingere existentibus in captiuitate Babylonica, quàm in huiusmodi secũnda, quod tamen non legitur.

Hiere. 5. c. 8

MAGISTER. Si bene consideras aliud est vnum peccatũ oriri ex alio, & aliud est aliquod peccatum per modũ pœnæ infligi alicui. De primo loquitur Greg. assignans quædam ex aliis prouenire per modum originis, quæ quidem peccata dicit esse filias alterius, vt cũ dicitur, quòd inuidia oritur ex vanagloria: similiter excęcatio mẽtis ex luxuria: sed hîc agitur de secũdo modo, scilicet, quòd excæcatio cordis & aggrauatio auriũ, & huiusmodi inflictæ fuerunt populo Iudaico in pœnam alterius peccati, in quo peccatum per modũ pœnæ inflictum correspondere habet illi peccato, quod infligitur per modum demeriti. Et isto modo excæcatio mentis & huiusmodi inflicta fuit illi populo: demerebatur enim excæcationem mentis & clausuram oculorum, & huiusmodi per aliud peccatum, in quo volũtariè incurrebant, & hoc per correspondentiam vnius ad alterũ, iuxta illud verbum supra allegatum: Iuxta mensuram delicti erit, &c.

Excæcatio Iudæorum fuit in pœnã alterius peccati.

CAPITVLVM V.

In quo ostenditur, quòd pro peccato pessimæ hypocrisis Judæi tempore templi secundi captiuati, excęcationem mentis supradictã incurrerunt, Isa. Prophetæ testimonio.

DISCIPVLVS.

DEclara quod sit illud peccatum, per quod populus Iudaicus seu eorũ principes excæcationem meruerũt supradictã.

MAGISTER. Si bene scrutatus fueris scripturas reperies, quòd per peccatũ pessimę hypocrisis, quę est simulata sanctitas, & secundũ Hiero. est duplex iniquitas, De claudere habet oculos eorum, de quorũ officio erat legẽ & prophetias Iudęis interpretari, sic quòd periret sapiẽtia à sapientibus eorũ, & intelligentia eorũ occultaretur, quod manifestè habetur Isa. 29. vbi Prophetа prænosticauit Iudaicam cæcitatem à Deo infligendam in populo, dicens: Quoniã miscuit vobis

Hiero. Hypocrisis peccatũ causa fuit excæcationis Iudæorum.

Isa. 29. c. 10

vobis Dominus spiritũ soporis, & claudet oculos vestros, prophetas, scilicet falsos, & principes vestros, qui vident visiones operiet. quæ quidẽ excæcatio, & clausura oculorum in Iudæis futuram Propheta declarat fore principaliter, circa intelligentiam scripturarum, à quarum vera intelligentia in locis pertinentibus ad cognitionẽ Christi dupliciter Iudæi declinant. Nã illi qui sunt apud ipsos periti, vbi Prophetæ loquuntur de tempore aduentus Christi, & huiusmodi, sic quòd secundum planũ, & verum intellectum, Christum iã aduenisse demonstratur, respondent, quòd talia sunt occulta, & non interpretabilia per eos: simplices verò de hoc excusantur per suam imperitiam: de quibus duobus modis, quibus veritas scripturarũ à supradictis ammouetur Propheta in loco allegato, sic dicit: Et erit vobis visio omnium, sicut verba libri signati, quem cùm dederint scienti literas, dicẽt: Lege istum, & respondebit: Non possum, signatus est enim, quod pertinet ad eorum peritos, & sequitur: Et dabitur liber nescienti literas, dicetur ęi: Lege, & respondebit: Nescio literas. quod pertinet ad illiteratos. Et sic patet, quòd vtrisque veritas scripturarum ignoratur per excęcationem supradictam: & reddens causam, quare sic Deus clausit oculos eorum, vt veritatem in scripturis traditam minimè participent, statim subdit: Et dixit Dominus, Eo quod appropinquat populus istæ ore suo, & me glorificat labiis suis, cor autem eius longè est à me, & timuerunt me mandato hominum & doctrinis: ideo ecce addam, vt admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupendo, peribit enim sapientia à sapientibus & intellectus prudentum eius abscõdetur. Ex quo patet manifestè, quòd in ipsis habebat esse peccatum hypocrisis, secundum quod exterius Deum colebãt, de quo dicit: Labiis suis glorificant me. intus autem non solũ glorificabant Deũ, sed etiam ab eo elongabantur in corde. In corde autem cultus Dei verus secũdum August. cõsistit, propter quod peccatum Deus ab eis abstulit veram sapiẽtiam & intelligentiam. Vnde sequitur: Ideo ecce addam, vt admirationem faciam populo huic miraculo grãdi & stupẽdo, peribit enim sapientia à sapiẽtibus, & intellectus prudẽtum eius abscondetur. Quod autem dicitur hîc de hac plaga excæcationis, quod est miraculum magnum & stupendum, intelligendũ est propter magnitudinem detrimẽti, quod eis exista excæcatione cõtingit: nam per hoc errauerunt, circa cognitionẽ Christi, ex quo in cæteris aduersitatibus & erroribus sunt lapsi: ex quibus habes propositum, scilicet causam excæcationis Iudæorum à Deo inflictam esse eis, in pœnam hypocrisis nephandæ.

Iudæi à vera intelligẽtia dupliciter declinant.

Isa. 29. 8. 11.

Causa excæcationis.

In corde cultus Dei verus. August.

Plaga excæcationis magnum miraculum & pœna hypocrisis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DISCIPVLVS. Vt supra per te dictum est, pœnę correspondere debent culpis: vellẽ igitur scire, quomodo culpa peccati hypocrisis, correspõdet pœnæ excæcationis, prout auctoritas Isaiæ supra videtur sonare.

MAGISTER. Correspondẽtia peccati hypocrisis supradicti ad pœnam pro eo inflictam haberi potest per dictũ saluatoris dicẽtis: In qua mensura mensi fueritis, remetietur & vobis. Marc.4. Cõstat autem quòd hypocrita, præsertim illæ, qui exterius Deum videtur glorificare, interius autem, scilicet in corde, à Deo longè recedit, de quo Propheta loquitur, dicẽs: Populus istæ, &c. Et cor eius longè est à me. talis conatur veritatẽ vitæ suæ, quæ pessima est, hominibus sub signis falsis exterioribus occultare. Vnde eadem mensura huiusmodi hypocritæ remetietur, cùm veritas intelligentię sacræ scripturę, in qua vita spiritualis humana doctrinaliter cõsistit, ei occultatur seu celatur: & ideo hypocrisis de directo oppponitur virtuti veritatis, vt in 2.2.q. 111. ideo eadem huiusmodi pœna, scilicet excæcationis, per quam veritas diuinarum scripturarum occultatur, propriè correspondet culpæ hypocrisis supradictæ.

Mar.4.c.24

Commensuratio hypocritæ ad excæcationẽ.

S.Tho.2.2. q.111.

CAPITVLVM VI.

In quo ostenditur, quòd licet hypocrisis simpliciter considerata non sit de grauissimis peccatis, hypocrisis tamen Pharisaica, quam Christus multipliciter increpauit, grauissimum peccatum est, quod ex quinque rationibus consideratur.

DISCIPVLVS.

LIcet hypocrisis sit peccatũ, non tamen semper est mortale, vt in 2.2. quæst. 111. per te allegata habetur. Cùm autẽ est mortale non videtur æquiparari maximis vitiis, vt potè idolatriæ, homicidio & adulterio, & huiusmodi. Irrationabile igitur videtur, quòd pœna Iudæorum in hac captiuitate existentium, qui de hypocrisi principaliter notantur, grauior sit quàm pœna primorũ, qui de Idolatria, & aliis peccatis supradictis fuerunt rei. Cõstat tamen ex prædictis, quòd sicut maior est pœna existentium in hac captiuitate, quàm in Babylonica, vt ex dictis patet, sic & culpa maior debet esse secundũ iam dicta.

S.Tho.2.2. q.111.

Arguit quòd hypocrisis nõ sit grauissimũ peccatum.

MAGISTER. Licet hypocrisis, simpliciter cõsiderata, prout solũ dicit simulationẽ vel fictionẽ, nõ sit ita grauis, sicut homicidiũ & adulteriũ, cùm hypocrisis, quãdoq; possit esse venia le peccatũ tantũ, vt in 2.2.q.111. hypocrisis tamen, de qua hîc loquimur Pharisaica, magnę grauitatis est. Vnde super illud verbũ Saluatoris. Luc.12. Attendite à fermẽto Pharisæorum, quod est hypo-

Hypocrisis aliquando veniale peccatum.

S.Tho.2.2. q.111.

Hypocrisis Pharisæorũ grauissimũ peccatum.

Luc.12.a.1.

Beda. hypocrisis. Beda ait: Sicut modicum fermentum totam farinæ massam corrumpit, sic simulatione animi tota virtutum sinceritas & veritas fraudabitur, &

Theophila. Theophilatus ibidẽ: Nihil enim sic alterat mores vt hypocrisis, scilicet Pharisaica. Vnde patet, quòd grauitas huius peccati, prout in Pharisæis vigebat, magna est tanquã alteratiua & corruptiua omnium morum. Circà quod considerandum est, quòd

Christus inter cætera vitia maximè in Euangelio hypocrisim arguit, quæ ex quinque causis grauissimũ peccatũ est.

feriem Euangeliorum diligẽter scrutanti manifestè patet, quòd Christus non legitur tantum impugnasse cætera vitia, quæ in Pharisæis & aliis suo tempore ábundabãt, sicut hypocrisis: cuius ratio est, nam hypocrisis Pharisaica, quã increpabat ex quinque redditur grauissimum peccatum. Primũ est propter ipsius grauitatem, quæ quidem grauitas patet ex hoc quod vitiũ hypocrisis est corruptiuum omniũ morum, vt dictum est. Secundo, quia glos. super illud Thren.4. Maior est iniquitas populi mei peccato Sodomorum. dicit: Sceleratæ animæ planguntur, quæ in hypocrisim labitur, cuius maior est iniquitas peccato Sodomorum. Si autem quæratur, ratio quare hypocrisis sit maior iniquitas quàm Sodomorũ, ad hoc dicitur secundum Hiero. super illud Isaiæ vbi supra: Populus istæ labiis me honorat, &c. In cõparatione duorum malorum, le uius est aperrè peccare quàm simulare sanctitatem. In tali enim

Prima ob grauitatem.

Secundo, quia in simulatione duplex iniquitas.

Thre.4.a.6

simulatione cõcurrit duplex iniquitas, quarum vna est malitia interior, alia verò simulatio exterior. Tertio, quia hypocrisis secundũ se considerata est, quędam species mendacij, vt in 2.2. q. supra allegata. Cõstat autem, quòd mendacium, quãto magis elõgatur à veritate tãto est grauius. Vnde Philosophus in Methaphysica: Magis mentitur, qui asserit de nouem, quòd est centum, quàm qui dicit quòd est decem. Mendacium autem, quod in hypocrisi Pharisaica includitur in extremis distat à veritate. Ipsi enim cùm essent pessimi & pleni vitiis, simulabant se non solùm esse iustos vel bonos, sed etiam sanctos, tanquam cæteros in bonitate & iustitia excedentes: vt patet de Pharisæo ascendente in templum, qui de sua iustitia se iactans confidebat, cæteros spernendo, Luc.18. In tantũ enim ex superba iactantia cæteros spernebant huiusmodi Pharisęi, quòd dedignabãtur, vt alij qualitercunque eos tangerent, de quibus Isai.65. qui dicunt: Recede à me non appropinques mihi, quia immundus es, isti fumus erũt in furore meo. Ex quo patet, quòd eorũ simulatio erat maximè mendosa. Quarto, quia hoc vitium, scilicet hypocrisis Pharisaica, Christo maximè contrariabatur. Christus enim, qui non solùm secundum diuinã naturam, sed etiam secundũ humanam intrinsecus plenus gratia & veritate est, foris tamen in

Tertio quia est quoddã mendacium grauius.

Arist. in 2. Methaphy.

Mẽdacium Pharisæi.

Lu.18.b.10

Isa.65.a.5.

Quarto, quia hypocrisis Pharisaica est maxime Christo opposita

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad Philip.

similitudine carnis peccati mundo apparuit, sicut dicit Apostolus ad Philip. Pharisæi autẽ per totum oppositum, conabantur enim magnam innocentiam exterius ostendere vt oues, intus autem omni immunditia & rapacitate erãt pleni sicut & lupi, de quibus Matth. 7. Veniũt ad vos in vestimẽtis ouium intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Quinto, quia hypocrisis Pharisaica non solùm contrariatur veritati in vniuersali, sed etiam particulariter contrariatur cuilibet speciei veritatis, scilicet veritati doctrinæ, & veritati iustitiæ, & veritati vitæ. In iis enim tribus secũdum Hiero. veritas consistit, quam quidem triplicem contrarietatem veritatis, in Pharisaica hypocrisi contentam Christus execrabatur Matth. 23. vbi hypocrisim Pharisæorum multipliciter increpans, prænuncians eis pœnam æternæ maledictionis, cũ dicit: Væ vobis Pharisæi, &c. ibidem explicat quomodo triplicẽ veritatem supradictam, quãtum in eis erat offuscare conabãtur: quod patet primo de veritate doctrinæ, cùm dicit: Væ vobis scribæ & Pharisæi, qui clauditis regnum cælorum, &c. scilicet cælestem beatitudinẽ, cuius introitus ipse Christus est. Vnde Ioãnis 10. Ego sum ostium per me, si quis introierit saluabitur. quod quidem ostium rectè aperitur per sanam doctrinam scripturarum, secundum quam vera Christi cognitio habetur. Vnde Christus discipulis, qui conabantur tẽdere ad eius cognitionem aperuit sensus, vt intelligerent scripturas, & sic eũ cognouerunt. Luc. 24. Pharisæi verò peruersè scripturas, quę de Christo dicuntur interprætando, vt patet in iis, quæ supra in prima parte huius tractatus dicta sunt, regnum cælorũ claudebant quo ad se & eorum sequaces, de quo dicit: Vos non intratis, nec introeũtes sinitis intrare, &c. Et quia Pharisæi non solùm eos, qui de gente sua erãt per falsam doctrinam corrumpebant, sed etiã laborabant, vt gẽtiles ad suam falsam doctrinã peruerterent, ideò subdit: Væ vobis scribæ & Pharisæi, qui circuitis mare & aridam, vt faciatis vnum prosælitum, & cũ fuerit factus facitis eum filium Gehennę duplo quã vos. In quo ostenditur, quòd corrumpere conabantur per suam falsam doctrinam, nõ solùm Israelitas, sed etiã vsq; ad alienigenas, & quia non solùm in iis, quæ ad cultum Dei pertinebant doctrinam veritatis nitebantur corrũpere: ideo subdit: Væ vobis duces cęci, qui dicitis, quicunque iurauerit per templum, nihil est, quicunq; autem iurauerit per aurum tẽpli, debet. In quo loco Christus ostẽdit, quòd circa obseruationem iuramẽtorum, quæ ad Idolatriã pertinẽt Pharisęi falsè interpretabantur scripturas ex cupiditate excæcati, præferentes sanctitatem auri, quo templum ornabatur, sanctitati tẽpli, per quod aurum

Matth. 7. b. 16.

Quinto, quia hypocrisis Pharisaica non solum contrariatur veritati in vniuersali, sed etiã in particulari.

Tribus veritatibus cõtrariatur hypocrita. Hiero.

Matth. 23. b. 13.

Contrariatur doctrinæ.

Ioã. 10. b. 7.

Hypocrisis Iudæorum contra veritatem iustitiæ multiplicitur.

aurum sanctificabatur, prout cõmuniter exponitur. Consequenter ibidẽ Christus increpat Pharisaicam hypocrisim circa veritatem iustitiæ: & primo in hoc quod illa quæ erant maioris necessitatis ad salutem consequendam contemnebant, vt est misericordia, vel iudicium, vel fides: illa quæ modicę vtilitatis ad salutem erant, vt est decimare mẽtam magna reputabant, ad quod ex duobus propriis suis vitiis mouebantur. Primo ex iactãtia, vt ab omnibus crederentur esse sancti, in quantũ decimas de minimis rebus offerebant. Secũdo ex cupiditate, vt aliis exẽplum præberent, quòd soluerent eis decimas de omnibus, nihil prætermittendo, & de hoc dicit: Væ vobis scribę & Pharisæi, qui decimatis mentam, &c. Idem ostendit sub alio exemplo dicens: Væ vobis duces cæci excolantes culicem, camelum autem glutientes, &c. in quo ostẽdit, quòd illa quæ erant magni ponderis secundum mentem legis, ipsi pro nihilo reputabant, minima verò cum magna diligentia perquirebant, quod est contra veritatem iustitiæ, quæ vnicuiq; quod suũ est reddit, secundum æquitatem proportionis. Consequenter ostendit qualiter veritatem vitæ corrumpebant. Et primo in quantum de mũditia exteriori, scilicet vestium & corporum, curabant, non autem de interiori munditia, scilicet mẽtis, quę potior est, & ad salutem necessaria, de quo dicit: Vę vobis scribę & Pharisęi, qui mundatis, quod de foris est, &c. Pharisęę cęce munda prius, quod intus est, vt fiat quod de foris est mundum. Consequẽter hoc idem increpat sub alio exemplo, dicens: Vę vobis Pharisęi hypocritę, qui similes estis sepulchris dealbatis, &c. Quod quidem exemplũ differt à præcedenti, quia primum respicit res exteriores, secundum verò respicit propriam cõuersationem, quam ab extra honestã habebant, vt cooperirẽr malitiam interiorẽ, sicut sepulchra ab extra sunt dealbata, abintus verò plena ossibus mortuorum. In vltimo verò exemplo increpat eos de corruptione veritatis vitę, in quantũ se conabantur ostẽdere esse meliores, quã patres eorum. Vnde & ornabant & ędificabant sepulchra prophetarũ, qui fuerunt à suis prędecessoribus interfecti, dicẽtes: Si fuissemus in diebus patrum nostrorũ non essemus socij eorum in sanguine Prophetarũ. sed quia ipsi Pharisęi nõ solùm erant æquales in malitia patribus, in occidẽdis Prophetis, sed erant dispositi ad maximum malum perpetrandũ, scilicet ad occidendum Christũ, qui est Dominus Prophetarum: idcirco eos maledicit prophetizando, dicens: Implete mensuram patrum vestrorum. Pharisęi enim Christũ occidentes impleuerunt mensuram patrũ suorum, eos in malitia plenissimè excedendo: in quo summa malitia Phari-

Luc. 24. d. 27.

Matth. 23. b. 13.

Hypocrita veritatem vitæ corrumpebant.

Summa malitia hypocrisis Pharisæa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pharisaicę hypocrisis ostẽditur, in quantum iustiores patribus se ostendebant, dicentes: Si fuissemus in diebus patrum nostrorũ, &c. & tamen occultè Sanctũ sanctorum, & Regem Prophetarũ occidere intẽdebant. Ex quibus omnibus, diligenter consideratis, satis habetur, quòd Pharisaica hypocrisis cætera vitia excedebat, in quantum ex ea sequuta est occisio Christi, quæ grauior est grauissimis peccatis. Vnde postquam dixit: Implete mẽsuram patrum vestrorum. statim subdit: Serpentes & genimina viperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennę? quasi dicat, sic estis in malitia obstinati per excæcationem mentis, quam per hypocrisim meruistis, vt autoritate Isaiæ supradicta est ostensum, quòd nullo modo potestis fugere à iudicio gehennæ æternæ, nec etiam à pœna tẽporali, scilicet à destructione tẽpli tunc per Romanos futura, de qua in fine capituli subdit: Ecce relinquetur domus vestra deserta.

CAPITVLVM VII.

In quo ostenditur, quòd in cæcitate Pharisaica includitur negatio diuinę prouidentię magis culpabiliter, quàm in illis qui peccata sua publicant sicut Sodomitę, & in eodem ostenditur, quòd ex huiusmodi Pharisaica hypocrisi nefanda Deus elicuit magnum bonum, scilicet Gentium illuminationem, & vtrunq; fundatur in quadam autoritate Isa. de qua hic agitur.

DISCIPVLVS.

Arguit quòd peccatum publicis grauius peccat, quã occulte peccans.

HAbeo quòd hypocrisis Pharisaica grauissimum peccatum est, prout tu doces, sed aliquando per scrutinium scripturarũ reperire posses, quòd grauius peccat ille, qui sua peccata publicat, quàm ille qui occultat ea cęteris paribus. Vnde legitur quòd Propheta quosdam increpabat, eo quod peccata sua publicabant, & non abscondebant ea. Isa. 3. Et peccatum suum quasi Sodoma prędicauerũt nec absconderũt, vę animę eorũ, quod non videtur omnino consonare prędictis. Isa.3.b.9

Quare quis peccata sua publicat.

MAGISTER. Cũ quis publicat peccata sua non curans ea abscõdere, hoc communiter contingit ex contemptu Dei & iudiciorum eius, specialiter cũ quis credit, quòd Deus non habet notitiã de istis inferioribus, iuxta illud Psalmi: Viduã & aduenam interfecerũt, & dixerũt: Non videbit Deus, & hoc manifestè aggrauat peccatum. Sed si bene consideras, hoc etiã includebatur in Pharisaica hypocrisi, ex hoc enim Pharisęi hypocritę occultabant peccata sua hominibus tantũ, quia credebãt, quòd Deus nõ esset inspector cordiũ. Vnde in autoritate allegata Isa. 29. Postquam Propheta prędixit culpam hypocritarũ, dicens: Labiis me honorant, cor autem eorum longè est à me, similiter & pœnam excœcationis eorum dicens: Peribit enim sapientia à sapientibus eius, & intellectus prudentum eius abscondetur. Pſal.93.a.6 Isa.29.d.13

In cæcitate Pharisaica includitur negatio diuina prouidẽtia.

quæ quidem pœna correspondet culpæ illius hypocrisis, vt supra dictũ est: statim ibidem Propheta declarat, quòd huiusmodi peccatum hypocritarum abscondentiũ peccata procedebat ex hoc quod credebant, Deum non cognouisse abscondita humanarum mentium: vnde immediatè ibidem subdit: Vę qui profundi estis corde, vt à Domino abscondatis consilium, quorum sunt in tenebris opera. et consequenter de eis dicit: Et dicunt quis videt nos, & quis nouit nos? Et attendendum, quòd negatio diuinæ notitiæ seu prouidentiæ, quæ includitur in iis qui peccata sua simpliciter publicant & si sit valde grauis, non tamen tantæ grauitatis est sicut negatio illa, quæ in hypocrisi pręsertim Pharisaica includitur. In ista enim peccata occultãtur ab hypocritis, vt per exteriorem iustitiam alios decipiãt, & ad errores inducant, nõ autem in alia. Ex quo patet, quod in Pharisaica hypocrisi includitur negatio diuinæ notitię de humanis, grauius quã in Sodomis, qui peccata sua publicant: & super hoc in hypocrisi Pharisaica adduntur alia nephanda, quæ supra tacta sunt.

Quomodo grauius peccatum hypocrisis Pharisæorum, quã peccatũ Sodomitarũ.

DISCIPVLVS. Verba Isaiæ in autoritate per te allegata, scilicet 29. cap. non videntur omnino ad inuicem consonare. Dicitur enim ibidem: Et claudet oculos vestros, Prophetas & principes vestros, qui vident visiones, operiet. quod tu exponis de cæcitate Pharisaica, quæ in pœnam suæ hypocrisis est eis inflicta, quod satis cõuenienter videtur esse dictum cum continuatione ad illud, quod statim de eis sequitur: Populus iste labiis me honorat, &c. in quo declaratur eorum hypocrisis. Similiter & statim subdit pœnam eorum, cùm dicit: Ideo addam, vt admirationẽ faciã populo huic miraculo grandi & stupendo, peribit enim sapientia à sapientibus eius, &c. De quibus statim declaratur vnum de principalibus eorum motiuis, cùm dicit: Væ qui profundi estis, &c. Et dicũt, quis videt nos & quis nouit nos? prout tu conuenienter exposueras, de quo increpat eos Propheta, dicens: Peruersa est cogitatio vestra, &c. Sed hoc quod sequitur in litera: Nonne adhuc in modico, & in breui conuertetur libanus in Carmel, & Carmel in saltũ reputabitur, & audient in die illa surdi verba libri, & de tenebris & caligine oculi cæcorum videbunt. non videtur bene cõsonare cũ hoc quod dictum est: Et claudet oculos vestros, &c. Vnde peto, quòd istã prophetiam mihi declares, quæ videtur multum facere ad hypocrisim Pharisaicam declarãdam simul cum eorum pœna, quę fuit mentis excæcatio.

Isaiæ 29.

MAGISTER. Recte iudicasti in hoc quod Isaias in autoritate allegata Pharisaicam hypocrisim, cũ ipsius pœna declarat;

Universidad de Deusto
Biblioteca

rat: sed ad illa verba, quæ vlterius sequũtur, quorum petis declarationem, præsupponere debes, quia secũdum doctrinã Augustini: Deus adeo est bonus, quòd non permitteret mala fieri, nisi ex eis bona eliceret: permisit enim primum angelũ peccare, vt inde ruinæ Angelorum restitutio per Christum gloriosius fieret. Vnde in proposito ex Pharisaica excæcatione, quã in pœnam sui hypocrisis nefandæ incurrerunt, diuina bonitas elicuit illuminationem gentilium, qui hactenus erãt in iis, quę pertinẽt ad diuina surdi & cæci. Vnde Apostolus ad Rom. 11. Cæcitas ex parte cõtingit in Israel, donec plenitudo gẽtium intraret. de quo Actor. 13. Quia indignos iudicastis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. quo prę supposito, sensus literæ, quẽ petis clarè habetur: nam postquã Propheta declarauit cæcitatem Pharisaicam, vt dictum est, statim subiungit de illuminatione gentium, quæ ex prædicta cæcitate Pharisaica, statim sequuta est, dicnes: Nonne in modico, & in breui conuertetur Libanus in Carmel, &c. Carmel enim mõs sterilis & siccus est, Libanus verò mons fructuosus & aromaticus: per hoc figuratiuè intelligens, vt gens Iudaica in qua cõmuniter consueuerant fructus spirituales vigere, conuerteretur in Carmel, scilicet in siccitatem seu sterilitatem, & è contra de gentibus: & vt hanc figuram apertè nobis declararet, statim subdit: Et audient in die illa surdi, ideſt gentiles, qui nunquam audierunt diuinũ verbum: Verba libri, scilicet legis diuinæ, & de tenebris & caligine oculi cęcorum videbunt, & est eadẽ sententia, & quia ex ista illuminatione gentium Apostoli, & discipuli Christi fuerũt valdè læti, idcirco subdit, & addent mites in Domino lætitiam. quod intelligitur de discipulis Christi, quos ipse docuit: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, Matth. 11. Et pauperes homines in sancto Israel exultabũt, scilicet ipsi discipuli, quos ipse docuit, Matt. 5. Beati pauperes spiritu. Alia autem ratio lætitiæ supradictæ, scilicet mitiũ & pauperum Christi, subdit, cùm dicit: Quoniã defecit, qui prævalebat, cõsumatus est illusor, & succẽsi sunt omnes, qui vigilabant super iniquitatẽ, &c. quæ omnia de cætu Pharisęorum & scribarum planè intelligũtur, prout communiter exponitur, qui in destructione Hierusalem per Romanos occisi sunt, & dispersi, & in captiuitatem, vsque in præsentem diem deducti.

Augustin. Deus adeo bonus, vt nõ permitteret malum, nisi ex malis bona eliceret.

Matth. 11. d. 19.

Ad Ro. 11. a. 5.

Matth. 5. a. 3.

Act. 13. §. 46.

Ex cæcitate Pharisaica illuminatio gentium sequuta est.

Expositio præditæ auctoritatis de illuminatione gentium.

CAPI-

CAPITVLVM VIII.

In quo ostenditur, quòd Pharisæi triplici ter incurrerunt excæcationem mentis, sicut & triplicem veritatem per suã nephandam hypocrisim corruperunt, quorum duo in hoc cap. explicantur: & ibidẽ declarantur verba Isai. ad hoc pertinentia, scilicet cũ dicit: Et peribit sapientia à sapientibus eius, &c. quòd propriè & multipliciter de Pharisęis, & eorum sequacibus intelligendum est. Et ibidem declaratur, quòd hoc non est doctrina Christi dicentis de Pharisæis: Super cathedram Moysi sederunt Scribę & Pharisęi, quidquid dixerint vobis facite.

DISCIPVLVS.

ADhuc volo, quòd mihi declares quædam verba Prophetę, in hac prophetia contẽta, scilicet, vbi dicitur: Ideo ecce addam, vt admiratione faciã populo huic miraculo grandi & stupendo, & peribit sapientia à sapiẽtibus eius, & intellectus prudentũ eius absondetur. Si enim hæc verba de Pharisaica cæcitate exponantur superfluum videretur: iam enim de ipsis dixerat modicum supra: Et claudet oculos vestros, Prophetas & principes vestros, qui vident visiones operiet. quod sufficit ad ostendendam cæcitatem suam supradictã: quærendum ergo videtur, quid hîc additur supra prædictã cęcitatẽ cũ dicitur: Ideirco ego addã, &c. in quo videtur aliquid addere super prædictã excæcationem.

MAGISTER. Si bene scrutatus fueris in hoc loco verba Prophetæ, reperies ipsa propriissimè adaptari Pharisaicę cæcitati, in quantũ incurrerunt in pœnã sui hypocrisis supradictã, vt dictum est. Ad cuius declarationem scire debes, quòd Pharisæi hypocritæ, sicut triplicem veritatem corrumpebãt seu offuscabant, vt supra 6. cap. sic triplicem incurrerunt excęcationem mentis. Primo, scilicet circa cognitionem temporis aduentus Christi, & diuinitatẽ eius, & modum redẽptionis eius, & huiusmodi: de quibus Prophetæ fuerunt sufficienter loquuti, & tamen ipsi tanquã clausos mentis oculos habẽtes, hoc nescierũt, de quo in 1. part. dist. 1. & in multis sequẽtibus largè dictum est. Et de hac excæcatione Propheta loquitur, cùm dicit: Et claudet oculos vestros, &c. vsque ibi: Nescio literas: de istis enim, & similibus literati eorũ quãdoq; prætendunt se excusari dicẽtes, quòd talia sunt signata seu secreta, simplices verò excusant se dicentes: Nescio literas, prout suprà dictum est. Secundo verò incurrerunt excæcationem circa obseruationẽ legis Mosaicę, estimantes quòd lex Mosaica erat perpetuo duratura etiã quoad cærimonialia & iudicialia, quod falsum est, vt patet suprà in 1. parte dist. 8. Et de hoc dicit Propheta: Peribit sapientia à sapientibus eius. Ad quod sciendũ est, quòd huiusmodi cærimonialia tempore durationis Mosaicę legis

Sicut triplicem veritatem corrumpebant Pharisæi, ita triplicem excæcationem.

Primò.

Secundò.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gis iudicabantur rationabiliter apud omnes, sapiẽtialia esse. Vnde Deut. 4. post quam dixit Moyses: Scitis quòd docuerim vos præcepta atq; iustitias, sicut præcepit mihi Dominus, &c. subdit: Obseruabitis & implebitis opere, hæc enim est vestra sapientia & intellectus coram populis, vt audiẽtes vniuersa præcepta hoc dicant: En populus sapiens, & intelligens gens magna hæc. quæ quidem sapientia manifestũ est, quòd periit ab eis post Christũ. Nã sicut per obseruationem legalium tempore legis à cæteris nationibus iudicabantur sapientes, in quantum per huiusmodi obseruationẽ regebantur à Deo tãquam populus peculiaris per miracula & reuelationes prophẽticas & huiusmodi, vt patet in processu vet. test. sic post Christi aduentũ & diuulgationẽ Euãgelij ipsius, cùm huiusmodi legalia fuerũt euacuata, ab omnibus iudicantur per eorũ obseruationẽ insipientes & stulti, tanquam laborãtes in iis, quæ nullius sunt autoritatis seu vtilitatis, quod patet ad sensum, cũ hodie omnia illa vertũtur in derisum apud intelligentes, & de hac ignorantia & cæcitate Propheta, dicit: Et peribit sapientia à sapiẽtibus, scilicet sapientia supradicta, quę in legalium obseruatione consistebat. Item prędictum verbum: Peribit sapiẽtia à sapiẽtibus. verificatur de eis ex hoc quod illud opus Talmudicũ eorũ cum magnis fatuitatibus & absurditatibus permixtis composuerunt, vt largè habetur supra Isa. 34. & Zach. 9. in additionibus, vide ibi: de quibus, scilicet scribis huiusmodi mendaciſſimã doctrinam componẽtibus, intelligitur illud Hierem. 8. Quomodo dicitis sapientes sumus, & lex Domini nobiscũ est, verè mendacium operatus est stilus mendax scribarum. vbi Prppheta volẽs reddere causam tantæ insaniæ, subdit: Verbũ Domini proiecerunt, & sapientia nulla in eis. quasi dicat: Postquam verbum Domini, scilicet filium Dei proiecerunt, intantũ caruerunt vera sapiẽtia, quòd ad huiusmodi nefandã doctrinã in scriptis ponendã modo prædicto processerunt. Et quia illa, scilicet cõtenta in prædicto opere Talmudico nefandissimo, sunt tantæ insaniæ & fatuitatis, quòd merito quilibet sensatus admirari debẽt, quomodo talia ab hominibus auderentur transcribi: ideo de hoc propriè intelligitur illud in hac Prophetia Isa. contentum, scilicet: Ideo ecce addam vt admiratione faciã populo huic miraculo grandi & stupendo, & peribit sapientia à sapientibus. quasi dicat: Hæc perditio sapientiæ ad tantam deueniet insaniam, quòd in admirationes stupẽdas vertetur: quod manifestè patet aspiciẽti prædictas additiones.

Deut. 4. n. 5

Post Christi mortem Iudæi sapientiam perdiderunt.

Isa. 34.

Zachar. 9.

Vide Additiones in glossa.

Hiere. 8.

Nefandum opus Talmudicum.

DISCIPVLVS. Verũ est, quòd in codicibus illis Talmudicis multa traduntur de Deo, quę si intelligantur sicut sonant, non solùm

Multa absurda & fatua Talmudista de Deo dicunt omnino incredibilia in lib. Baratoth. in lib. Hulin.

solũ falsa sed absurdissima sunt, vt cũ dicitur in libro Baratoth, quòd Deus in qualibet nocte super Hierusalem & populum Israel flendo dicit: Væ mihi quia destruxi ciuitatem meam, & cõbussi templum meum, & in captiuitatem populum meum redegi. Similiter dicunt in libro qui dicitur Hulin, quòd Deus peccauit in faciendo quòd Luna esset minoris quantitatis quàm Sol: propter quod peccatum expiãdum, Deus misit, vt in Israele fieret sacrificium de vno hædo caprarum, vt peccatum Dei supradictum expiaretur. Quæ quidẽ & multa similia in suis codicibus contenta, ipsi conantur à falsitate seu absurditate excusare sic: dicunt enim quod ista intelligi debent metaphoricè fuisse dicta, sicut cùm Deo in scriptura attribuitur motus, vt cùm dicitur Exo. 19. Descendit Deus super montem Sinay. similiter attribuitur Deo in scripturis sacris, ira & pœnitudo, quę nullo modo competũt, perfectissimę inmutabilitati diuinę vt manifestum est: sed ista & similia saluantur, exponendo ea methaphoricè fuisse dicta, scilicet quòd Deus se habet non in se, sed in suis effectibus per modum descẽdentis, seu irati, vel pœnitentis & huiusmodi. Vnde & simili modo dicunt, quòd sunt intelligenda verba Talmudica suprадicta, & similia cùm de Deo dicũt aliqua, quę nullo modo Deo competunt, scilicet methaphoricè fuisse dicta, scilicet quòd Deus se habet non in se, sed in suis effectibus per modum descẽdentis, seu irati, vel pœnitentis & huiusmodi. Vnde & similiter, & isto modo nituntur defendere multa, quæ in prædicto ope renephando Talmudico continentur. Precor igitur quod mihi ostendas, quid circa hoc sit tenendum.

Exo. 19. b. 11.

Iudæorum excusatio à falsitate quã de Deo commentati sunt.

Quę de Deo in sacris scripturis dicuntur semper aliquid bonitatis seu perfectionis includunt.

MAGISTER. Si bene considerasilla quæ de Deo in sacris scripturis dicuntur, quæ licet imperfectionem important, tamẽ aliquid bonitatis seu perfectionis includunt: moueri enim nõ licet perfectioni diuinæ, cuius esse purus actus est, nulla potentialitate admixta, quod licet Deo omnino non pertineat, importat tamẽ actum entis, quod est aliquid perfectionis, secundum quod Deo attribuitur: omnes enim perfectiones, quæ in creaturis sunt, in Deo præexistunt, seclusa quacunque imperfectione, quæ in eis includitur, vt in 1. p. quæst. 4. art. 2. Ira, similiter licet in creaturis est passio quædam, quæ Deo non competit, quia tamen quandoq; laudabilis est, vt cum mouetur à ratione recta, idcirco Deo attribuitur subratione perfectionis, quacunque imperfectione amota. Sed miserum esse quod intelligitur per illud dictum: Væ mihi. vel peccare, quæ non solùm non Deo, sed nec beatis competit, nullo modo Deo est attribuendum, cùm nec etiam idolatræ suis diis falsis, talia audent attribuere. et quę tamen fatuitas Talmudica Deo temerariè attribuitur, vt dictum est. Item dif-

S. Th. 1. p. q. 4. art. 2.

Motus quomodo tribuitur Deo.

Ira quomodo Deo competat.

Misserum esse vel peccare nullo modo Deo potest competere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Differentia quæ debet esse inter Prophetas & Prophetæ interpretes.

ferentia debet esse inter modũ tradendi Prophetarum, & inter modum tradendi eorũ, qui verba Prophetica exponunt. Prophetę enim quia quandoque de iis quæ supra hominem sunt eis reuelata loquuntur, quandoq; verò vt homines more loquuntur humano, in dictis suis inueniuntur obscuritates, vnde super illud Psalmi: Tenebrosa aqua in nubibus aëris. glos. obscura doctrina in dictis Prophetarũ, expositores tamen qui dicta Prophetarum declarare debent, non obscurè sicut Prophetæ sed apertè, sic vt errores qui contingere possunt in expositione propheticarum loquutionum vitare studeant, nõ autẽ vt in doctrina errores proponant. Vnde & Talmudici qui expositores sacrarum scripturarum se dicunt, nõ metaphoricis loquutionibus vti debent, sed metaphoras in scripturis sacris contẽtas rectè habent exponere: cuius oppositum in supradictis & similibus Talmudica insania frequẽter inducit. Et attẽde quòd non solùm antiqui Talmudici in cognitione diuinorum sepe erraverunt, sed etiam eorum moderni magni Rabbini: inter quos præcipuus est Rab. Moys. Aegyptius, quem alterum Moysen esse dicunt, & qui quasi per viã Pharisaicam & expositionem sacræ Scripturæ tendere videtur, cùm hoc tamen in multis erravit, quę ad cognitionem pertinent diuinorum, vt cum asserit omnia nomina, quę de Deo & creaturis dicuntur, esse merè æquiuoca. Ex quo sequæretur quòd nullã de Deo haberemus verã notitiã. Similiter cũ alios errores in suis codicibus ponit periculosos, de quibus supra aliquid est tactum. Itẽ quia humana perfectio præcipuè consistit in imitatione diuinę perfectionis, iuxta illud Leuit. 11. Sancti estote, quia sanctus sum ego Dominus Deꝰ vester. Ideirco talia in scripturis attribuũtur Deo, in quorum imitatione quandoque homo meritoriè proficit: meretur itaque homo in odiendo impios, seu irascendo contra eos propter bonum iustitiæ, iuxta illud Psalm. Nonne qui oderunt te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam. & sic ista & similia, in scripturis Deo attribuũtur, vt ea homines imitentur in bonum: sed miserum esse vel peccare ad quorũ imitationem nullo modo homines inducendi sunt, nunquam Deo attribuidebet.

Expositores Talmudici tractaphoris in scripturis cõtentis debẽt exponere, & nõ vti metaphoris.

Rab. Moys. Ægyp.

Le. 11. g. 45

DISCIPVLVS. Licet verũ est, quòd Pharisæi Talmudici in credendis multa falsissima & absurda introduxerũt, prout supra dictũ est, & in tuis additionibus, scilicet Isai. 34. & Zach. 5. plenius tamẽ cõtinentur in agẽdis. Videtur enim quòd Christus eorũ doctrinã approbauit. Vnde Matth. 23. Super cathedrã Moysi sederũt scribę & Pharisæi quicquid dixerint vobis facite, &c. Ex quo patet, quod de iis quæ

Argũ. Christum approbasse Phar. eorum doctrinam.

Psal.

Isai. 34. Zach. 5.

Mat. 23. a. 3

iis quæ agenda erãt, Pharisæi & Scribę non extortè, sed rectè docebant, licet ipsi opere non implerent.

Responsio ad Matth. autoritatẽ.

MAGISTER. Verbũ Christi supradictum, intelligendũ est de doctrina Mosaicę legis, quam Pharisęi, nõ excedebãt nec corrũpebant per eorũ traditiones: non autem de lege Talmudica, quam fingunt esse secundam legem Moysi datam. Vnde notanter Christus dixit: Super cathedram Moysi sederunt Pharisæi. vt designaret quòd loquitur de doctrina in lege Mosayca verè contenta, non autẽ de doctrina falsa & ficta, scilicet Talmudica.

CAPITVLVM IX.

In quo declaratur tertius modus excæcationis Pharisaicæ, qui consistit in hoc quod suas proprias inuentiones & assertiones ab eisdem absconduntur.

DISCIPVLVS.

HAbeo duos modos excecationis Pharisaicæ, per te mihi ostensos, sed quia dixisti, quòd tribus modis incurrerant cęcitatẽ suę mẽtis, ideo peto vt mihi declares tertium modum.

Tertia Iudæorum excæcatio est, quia proprias inuentiones non intelligunt.

MAGISTER. Tertio incurrunt mentis cæcitatem intantũ, quòd verba propria sua & suos mentis conceptus non intelligẽtes, suæ proprię inuentiones ab eis absconditæ sunt. Est enim supra in prima parte in multis locis ostensum, quòd per dicta Doctorũ suorũ veritas catholica quandoque ostenditur, quod tamẽ ipsimet non intelligũt, sed sicut de Caipha. Ioan. 11 legitur, quòd nesciens prophetauit, de quo intelligitur prædictũ verbũ Isai. scilicet: Intelligẽtia prudentiũ abscõdetur. quasi dicat: Prophetę non solùm prophetias antiquas de Christo dictas, per cęcitatẽ mentis non intelligẽt, nec solũ sapientiam eorum legalem perdẽt, sed etiam quod ipsi met intelligunt abscõdetur abeis. Verbi gratia. Dicũt quòd Patriarchę & omnes sancti ante aduentũ Messiæ non intrabant paradisum, sed erant in eiꝰ suburbio, donec veniret filiꝰ Phares id est Christus filius David, & hoc ꝓpter peccatũ Adę: & tamen cũ hoc negant originale peccatum fuisse, nec esse per Christum seu Messiam expiandũ. Et inter multa quæ ipsi asseruerunt vera & salubria, quę tamen ipsimet non intellexerunt, vt benè agerent, præcipua sunt illa quę ad terminũ aduẽtus Messiæ pertinẽt, circa hoc enim fuerũt multipliciter in opinionibus diuisi. Quidã enim volẽtes claudere portã inquisitionis huius termini per scripturas, asseruerũt, quòd terminus redẽptionis eorũ ab hac captiuitate est inscrutabilis per scripturas, & quę runt rationẽ quare primis, scilicet in transmigratione Babylonica existentibus, fuit reuelatus terminus suæ redẽptionis. Hierem. 29. Cùm impleti fuerint in Babylone, septuaginta anni visitabo vos. & tamen secundis, sci-

Ioa. 11. f. 54.

Multæ & variæ opiniones de aduẽtu Messiæ.

Hiere. 29. b. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

licet qui fuerunt seu sunt in hac captiuitate non fuit reuelatus terminus suæ redemptionis: ad quod respondet, quòd ratio huius differentiæ est ista. nam primis fuit reuelatum peccatum seu peccata pro quibus fuerunt in captiuitatem ducti, vt patet 4.Reg. 2.Paralip. Reg.4. & Paralip.2. Et ideo illis fuit reuelatus terminus suæ captiuitatis, vt dictum est: sed secundis, scilicet in hac captiuitate existentibus, non est reuelatum peccatum, propter quod in hanc captiuitatem sunt deducti: & ideo terminus suæ redemptionis est eis similiter ignotus. Alij verò tam antiqui quàm moderni assignauerunt terminos diuersos ad huiusmodi aduentum,, qui tamen termini omnes iam transierunt in præteritum, *Infr. dist.3. c.4.* vt supra distinct.3.cap.4. plenè est ostensum. Quidam verò eorum asseruerunt, quòd omnes termini præterierant, & quòd non pendebat redemptio eorũ *Vera intelligentia aduentus Messiæ, absconditafuit Iudæis & quare.* nisi in sola pœnitẽtia. Attende igitur, quomodo secundũ tres opiniones supradictas, ipsorum propria intelligentia absconditur ab illis. Nam si primam sequãtur opinionem oportet eos cõcedere, quòd peccatum pro quo sunt in hac captiuitate est eis ignotum, & hoc est verum, prout supra in præsenti distinct. ostensum est. Et consequenter si hoc peccatũ sibi innotesceret, quod quidem peccatum est derelinquere Christum verũ Deũ & hominem, & suas fatuitates sequi, tunc manifestũ est quòd terminus captiuitatis esset eis notus, scilicet cũ ab illo peccato conuerterentur per agnitionẽ veri Christi seu Messiæ: per hãc enim conuersionem statim redemptionem adipiscerentur. Si autem secundam opinionem sequerentur oporteret eos concedere, quòd Christus seu Messias iam venit, cum omnes termini per suos magistros assignati in præteritũ transierunt: non enim possunt scripturæ diuinę in quibus quilibet eorum secundum suam intelligentiam fundatur, à veritate deficere. Si autem tertiam sequãtur opinionem, oportet eos concedere, quòd nullus eorum est in vera pœnitẽtia: nã si aliquis eorum in vera pœnitẽtia esset, tunc saltem ipsę pœnitens esset redemptus per Messiam. Ex quibus manifestè habetur, quod illud quod ab ipsis met intelligitur circa tempus redemptionis, seu aduentus Messię, ab ipsis met absconditur: & *Isai.29.c.14* hoc est quod Propheta prędixit. Et intelligentia prudẽtium eius absondetur, nõn enim dixit, & intelligentia eorum peribit, sicut dixerat de sapientia, sed dixit absõdetur, quasi dicat quòd ipsi met non percipient ea quę per ipsos sunt intellecta, sed ab eis absondentur, vt dictum est: Nos autem quibus veritas propalata est intelligentiam supradictorum per eos inuentam, specialiter eorum, quæ aliquid continent, veritatis habere possumus, *Corolarium notandum.*

mus, & ad nostram eruditionem proficere possunt, si sacras scripturas scrutari conemur, & quędam vera historialia ad hoc pertinentia attente prospitiamus.

CAPITVLVM. X.

In quo ostenditur, quòd multa de inuentionibus seu assertionibus Pharisæorum, quas ipsi inuentores seu asserentes minime intelligunt, quandoque nobis proficiunt ad eruditionem: & quod in terminis per eos assignatis ad suam redemptionem, aliqua emerserunt, ad honorem fidei Catholicę pertinentia.

DISCIPVLVS.

HOC vltimum quod dicis, vlteriorem requirit declarationem: vnde peto quòd mihi amplius declares, quomodo intelligentia quorundam supradictorum erroneè opinantium ad nostram proficiat eruditionem.

MAGISTER. Secundum Philosophum in Metaphisica: veri Philosophi in cognitione veritatis profecerunt, ex opinionibus antiquorum etiam à veritate deuiantium, inquantũ in talibus erroribus aliquid veritatis continebatur, cuius simile in proposito contingit. Ad quod sciendum, quòd Pharisęi & eorũ sequaces Christum perniciosè abiiciendo tribus modis circa inquisitionem termini suę redemptionis in ipso processu temporis se habent. Quidam enim eorum sic sunt in sua excę-

Arist. in Metaphi. *Veri Philosophi in cognitione veritatis profecerunt, ex opinionibus antiquorum etiam à veritate deuiãtium.*

Pharisæi tribus modis circa inquisitionem termini suæ redemptionis se habent.

catione obdurati, quòd nec volunt inquirere de peccato, pro quo sunt in hac diuturna captiuitate, nec etiam ipsius captiuitatis terminum per scripturas scrutari curant: & ideo dicunt, quòd vtrũque est eis ignotum: & ij assimilantur infirmo, qui in tantum incurrit suæ sanationis desperationem, quòd non curat de cognitione suæ infirmitatis, neque etiam de curatione. Et istis correspondet primus modus errandi supradictus, qui inter alios pessimus est, scilicet dicentium, quòd peccatum pro quo sunt in hac captiuitate est ignotum, similiter & terminus suæ redẽptionis: quorum vtrũque, licet sit verum quantum ad eos qui vtrumque ignorant, non tamen quo ad nos qui vtrũque per Scrutinium scripturarum cognoscimus, vt ex supradictis in prima parte habetur. Hæc tamen ignorantia non excusat eos, sed potius accusat, cũ sit non solùm crassa sed etiam affectata. Sunt alij qui non curant de inquirendo circa peccatum, pro quo in hac captiuitate detenti sunt: vel si curant, hoc attribuunt aliis peccatis antiquis, vt puta peccato vituli in deserto fabricati, vel peccatis modernis, quæ non sunt communia toti eorum vniuersitati sed singulatia, quorum vtrumque est falsum vt supra ostensum est, cũ de tribus conditionibus huius peccati ageretur. Isti tamen conantur scrutari terminum suę re- *Primus modus.* *Secundus modus.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

demptionis per scripturas, & assignauerunt singuli singulos terminos iam præteritos: in quibus terminis vel in notabilioribus eorum secundum quosdam fideles in antiqua sacra pagina literatos, & à Iudaica cæcitate ad lumen fidei conuersos, aliquod bonum magnũ spirituale ad laudẽ Dei & honorem Christianæ fidei emicuit: quod sic patet. Nam sic in terminos assignatos per Iudæorũ Doctores, duo fuerunt præcipui, scilicet terminus assignatus per Rab. Moys. Aegyptium, secundum quem redemptionem Israeliticam dixit esse futuram in anno certo, computando à creatione mundi: qui quidẽ terminus iam trãsiuit in præteritũ per 218. annos, prout supra dictum fuit. Constat autem quòd in prædicto termino ab ipso assignato vel ferè, claruerunt in Ecclesia Dei duo viri sancti & religiosissimi, scilicet, beatus Dominicus & beatus Franciscus: ex quibus & eorum sequacibus in religione, doctrina fidei & morum Ecclesia vniuersalis maximè refulget, vt est manifestum. Non igitur immerito æstimãdum est, quòd de tantis viris & ordinibus toto orbe coruscantibus, aliquod prænosticum esset, per scrutinium scripturarum reperiendum. Vnde terminus quem Rabbi Moy. Aegyptius scrutatus est, non ad redemptionem Iudaicæ perfidiæ, seu pertinatiæ est referendus, sed potius ad redemptionẽ populi Dei, scilicet Christiani. Quis enim numerare posset, quot animæ per ministerium prædicationis & doctrinæ Prædicatorũ & Minorũ, tam in dictis quã in scriptis sunt Deo cooperãte à dæmoniaca captiuitate redẽptæ? certè nullus nisi solus Deus, cui soli cognitus est numerus electorum. Item post prædictũ Rabi Moys. Aegyptium fuit in Hispania alter Rabbi Moys. Gerundensis: qui licet non tam magnæ autoritatis fuit sicut primus, nõ tamẽ mediocris autoritatis fuit, sed inter eos magnus reputatur. Scripsit enim super Pentatheucum, & super aliquos alios libros Bibliæ, & super suum Talmuth, multa quæ apud eos habentur, tãquam magistralia, qui in expositione Pentatheuci in parte prohemiali, cũ magna solennitate determinauit, quod terminus aduentus Messiæ futurus erat certissimè in anno 5118. à creatione mundi, secundum computationem Hebræorum. Quem quidẽ Rab. Moy. secutus est in huiusmodi termini assignatione Rabb. Leui Begner, qui fuit de prouincia Prouinciæ in sua expositione super Danielem: iactans se super hoc diuinã reuelationem habuisse, prout ista latius dicta fuerunt supra, di. 3. Quem quidem terminum omnes Iudæi specialiter citra marinitanquam certissimũ, antequam trãsisset spectabant, sed Deo disponente cõtigit eis oppositũ. Pro quo scire debes, quòd

Duo termini assignati suæ liberationis.

Primus terminus, per Rab. Moys. Aegyp.

Dist. 1. c. 4.

S. Francisc. et S. Dominicus.

Laus fratrũ Predicatorum & Franciscanorum.

Secũdus terminus per Rab. Moys. Gerun.

Quinto millesimo & cẽtesimo decimo octauo à creatione mundi, liberatio Iudæorum. Rab. Moys. secutus est in hac assignatione. Rab. Leui Begner qui fuit de prouincia Prouincie, in Danielem.

Iudæi in Hispania antiquo hoste suadẽte, præficiebãtur in maioribꝰ officiis Regni.

quòd in Hispania specialiter in regnis & dominiis serenissimi domini Regis, Regis Castellæ & Legionis, à magnis temporibus, suadente antiquo hoste, Iudæi magnos habebant status, in tantum quòd fidelibus in multis præerant, & officia magna & publica exercebant inter Christianos, & fidelibꝰ in multis præficiebantur. Obtinebant enim in domibus Regum & etiam magnatum officia magna, per quæ omnes subditi etiã fideles eos in magna habebant reuerẽtia & timore: quod non in modicum scandalum seu periculum animarum cędebat fidelium simplicium: de facili enim tales cõsueuerunt ad errores eorum qui eis præsunt moueri. Infideles Iudæi etiam ex hoc occasionem persistendi in suis erroribus sumebant dicentes, & in suis codicibus nõnullis eorum scribentes, quòd Prophetia Iacob Patriarchæ in qua dicitur: Non auferetur sceptrum de Iuda, &c. Genes. 49. verificabatur in hoc quod Iudæi in Hispania sceptrũ dominij seu regiminis obtinebant modo supradicto. Sed scrutanti historias Hispaniæ notum est, quòd in termino supradicto, qui concurrit cum anno Domini, 1358. vel circiter, contigit quòd Rex Petrus in carcerem duxit illũ, qui inter Iudæos erat maximus & valdè magnus in domo Regia, quẽ etiam in carcere iussit interfici, & alios magnos eiusdem generis cum eo, & extunc non fuit aliquis Iudæus, qui de domo regia sicut hactenus præficeretur. Cõsequenter etiã Rex Henricus secundus, bonæ memoriæ frater eius, qui Regnum fratris habuit, multas cedes seu strages antequã regnasset in Iudæis fecit, tam in vrbe Toletana, quàm in quibusdam aliis villis & castris, in cõfinibus regni Castellę existentibus: & cum huiusmodi rex Henricus secũdus regnauit, regno accepto à fratre suo Petro, ipse instituit in curiis generalibus, quòd Iudæi portarent signum distinctionis in suis vestibus, prout iura canonica volunt: quòd tamen nunquam fuit auditum in Hispania, sed indistinctè cum fidelibus conuersabantur, ex quo multa enormiæ & diuina legis difformia sequebantur. Consequenter Rex Ioannes primus fœlicis recordationis filius prædicti Regis Henrici secundi instituit, quòd Iudæi nulla haberent officia publica, nec iurisdictionem etiam inter seipsos in criminalibus exercerent: qua quidem iurisdictione aliàs maximè abutebantur. Post quem, scilicet Regem Ioannẽ, regnauit Rex Henricus tertius sanctæ memoriæ filius eius, in anno vndecimo ætatis suę. In cuius regni principio, Deo vltionem sanguinis Christi excitante, multitudo populorũ magna & valida contra eos surrexit, & quamplurimi fuerunt interfecti per totã Hispaniam: qui quidem tumultus incœpit

Gen. 49. b. 10.

Petrus Rex cognomento crudelis primarios Iudæorum in Hispania interfecit. Non cognominat illum magnum.

Henricus Rex secundus, multos Iudæos occidit.

Hẽricus instituit quod Iudæi portarent signum distinctionis in suis vestibus.

Ioannes primus Henrici filius instituit vt Iudæi officia publica seu iurisdictionem non haberent.

Tempore Henrici tertij tumultus maximꝰ populorum excitatus est contra Iudæos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

à ciuitate Hispalensi: in cuius ecclesia metropolitana quidã Archidiaconus, in literatura simplex, & laudabilis vitæ, cæpit prædicare cõtra errores Iudæorum, & modos viuendi enormes, & cõtra synagogas eorum, nouiter contra sacrarum Canonum tenores ædificatas, ex quo tumultus supradictus incæpit: & consequenter, in breuissimo tempore per totam Hispaniam, & vsq; vltra Pireneos, & in insulis Maioricarum & Sardiniæ, velocissimè euolauit. Deus autẽ qui adeò bonus est, vt ex malis eliciat bona, sic disposuit, quòd hac vexatione currẽte & etiam post ipsius sedationem, nõnulli Iudæorum, ad cor suum reuersi, dixerunt illud. Deut. 31. Verè quia nõ est mecum Deus, inuenerunt me hæc mala. Et sic, vexatione dãte intellectum auditui, scripturas scrutari cæperunt, & à Deo illuminati errorẽ suum cognouerunt, sic quòd ad Deum conuersi nomen Christi publicè & deuotè prædicantes, multorum corda filiorum ad patres, Deo dirigente, conuerterunt, quæ omnia in iis regionibus manifesta sunt. Post prædictum verò Regem Henricũ tertium sanctæ recordationis, successit serenissimus Rex Ioannes filius eius, qui hodie regnat & in longeuis temporibus fœliciter regnauit. Iste cœpit regnare in cunabulis, cùm esset in secundo anno ætatis suæ, & sic fuit sub tutoribus vsque ad tempus præfinitum à patre. In cuius tempore tam durante tutela, quàm post, cũ iam regimen suorum regnorum accepit, multa fuerunt instituta contra Iudaicã impietatem, quę in suis curiis & regnis pro maiori parte obseruabantur: sub quo, diuino auxilio opitulãte fideliter spectatur, quòd infidelitas tam Iudaica, quàm Sarracenica supprimetur. Ex quibus satis pãtet, quòd in termino finaliter à peritis Iudæorum pro sua redemptione assignato, incœpit vastatio perfidorum infidelium, & salus, vita & resurrectio fidelium ad Christũ conuersorum est exorta, quod est intentum. Et attende quòd inter duos prędictos terminos, qui per prędictos Rabbinos in suis libris assignati fuerunt, fuit terminus alius à duobus Iudęis in Hispania, qui prophetæ dicebantur, quorum vnus erat in ciuitate Abulensi Prouinciæ Cõpostellanẽsis, & alius, in villa quę dicitur Ayllon, Seguntinensis diœcesis Tolletanensis Prouinciæ. Qui quidẽ duo tam magnalia loquębantur, & quandoque futura prænosticabant, & occulta reuelabant, & secundum morem eorum honestè viuebant, quòd ab omnibus Iudæis istius regionis reputabãtur sancti prophetæ: & isti duo assignauerunt tempus ad videndum signum suæ redẽptionis, in anno a creatione mundi 5045. secundum eorum computationem: qui quidem annus concurrit cum anno

Multi Iudæorum ex hac vera nõne ad fidem sunt cõuersi.

Deut. 31.

Isai.

Ioannes Hẽrici tertij filius cœpit regnare in cunabulis, et multa cõtra Iudaicã impietatem instituit.

Alius terminus liberationis Iudæorum.

Duo Iudæi in Hispania dicti Prophetæ terminum liberationis assignarunt.

anno Domini. 1295. In quo quidem anno, in quarto mense qui apud vos dicitur Chaum, vltima die ipsius mensis, in qua die prædixerunt quòd Iudæi debebant habere signum suæ redemtionis, à Deo miraculosè factũ. Ad quorum proclamationem omnes Iudæi fecerunt suas pœnitentias, in ieiuniis multis, cum satisfactionibus & eleęmosynis, quasi ad Deum reuersi, orãtes, vt sibi prædictum signum suæ salutis ostenderet. In quo anno mense & die assignatis, intrauerunt synagogas suas ad orandum Deum, induti sindonibus albis, lineis seu sericeis, prout est moris apud eos in die expiationis, scilicet in die decima mensis septimi. Et tũc, altissimo Deo cooperante, qui nullum tempus sine bonitatis suæ testimonio relinquit, in sindonibus suprædictis apparuerũt cruces in omnibus, & vbicunque erant, etiam in illis sindonibus qui seruabantur in suis apothecis: quo signo viso, multi eorum fuerunt turbati, quorum quidam dicebant, quòd hoc fuerat factum diabolica arte: nimirum cùm prædecessores eorum de Christo maxima miracula faciente dicebant: In Beelzebut eiicit dæmonia. Matthæi. 9. Alij verò dubitabant, non audentes loqui, nec aliquid circa hoc iudicare. Alij vero crediderunt hoc signum fuisse veri Christi crucifigi; & disposuerunt se ad eius fidem, cum Baptismo recipiendã.

Signa Crucis in sindonibus Iudeorũ apparuerunt die illo quo sperabant horæ signum suæ liberationis.

Matt. 9. d. 34.

Isti tamen fuerunt pauci, iuxta illud, Hiere. 3. Assumam vos vnũ de ciuitate, & duos de cognatione, &c. Saluator etiã de via quæ ducit ad paradisum, dicit: Et pauci inueniunt eam. Matth. 7. quæ omnia large traduntur à Magistro Alphõso Vallisoletanensi, in quodam suo libro qui dicitur de Bellis Domini, c. 27. Qui ex prædictis multa vidit, & testimonium perhibuit: ego autẽ licet nõdum essem tempore istius signi natus, qui quidem terminus præcesserit natiuitatẽ meam, per 60. annos ferè. Testificor tamẽ coram Deo, qui hoc prędictũ signum modo prędicto cõtigisse, sępe & sępissimè audiui ab antiquioribus Iudęis nemine contradicente in ipso facto, nisi solùm in causa eius, quia quidã eorum hoc attribuebãt Magicę arti, qui dam verò causam relinquebant sub dubio. Ego autem quandoque mirabar, quomodo Domini illius temporis, pręsertim Ecclesiæ prælati de hoc non fecerunt mẽtionem in suis historiis, de quo tamen rationabiliter debuisset imperpetuũ celebrari festũ ad honorem Crucis Christi. Sed reuera hãc admiratione tollit à me excessiuus Iudęorũ status, in illis tęporibus de quo iam dictũ est. Tantum enim locum habebant, cũ regibus & principibus terrę, tam in Ecclesiasticis quã secularibus, quòd hoc potuerũt suis cauillationibus impedire. Ex quib' omnibus rationabiliter pręsumendum est, quòd

Hiere 3.

Matth. 7. b. 14.

Alphonsus Vallisoletanus in lib. de Bellis Domini c. 27.

Testimonii autoritatis de prædicto signo.

In memoriã tanti miraculi, festum Crucis debuisset celebrari.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sicut in prædictis terminis à suis magistris assignatis, redemptio per ipsos falsè spectata nō peruenit, sed potius aliqua cōtigerunt ad confirmationem seu honorem fidei catholicæ pertinentia, & per consequens ad nostrā redemptionem seu salutem. Sic præsumendum est contigisse in aliis terminis, de quibus fuit facta mentio supra per te 1. dist. 3. licet illa ad nostram notitiā non deuenissent propter remotionem partium terræ Orientaliū, atque Meridionalium, ab hac regione Hispaniæ, quæ occidua est & Septemtrionalis.

CAPITVLVM XI.

In quo ostenditur, quòd aliqua verissima circa eorum redemptionem asseruerunt, quæ tamen ipsimet non intelligunt, & quòd hoc Propheta tum fuit per Isaiam.

DISCIPVLVS.

Quærit de tertio modo aduentus Messiæ, scilicet de pœnitentia.

HAbeo ex per te dictis, quo modo ex primis duobus modis errandi Pharisæorum, circa cognitionem aduentus Christi aliquid nobis vtile elicitur: sed de tertio modo, scilicet asserentium, quòd omnes termini aduētus Messiæ seu Christi præterierunt, & quòd non pendet redemptio nisi ex pœnitentia, vellem aliqualem declarationē: vt scirem quomodo ex hoc nobis aliquid vtile insurgat.

MAGISTER. Iste tertius modus dicendi eorum, verissimus est, nec indiget alia interpretatione, sed sicut sonat propriam obtinet veritatem. Nam quòd omnes termini aduētus iam præcesserunt, hoc omnino consonat catholicæ veritati, per quā creditur, quòd cùm venit plenitudo tēporis misit Deus filium suum, &c. tunc enim plenitudo temporis venit, quando omnes termini per scripturas sacras ad hoc assignati sunt impleti. Si enim sacras scrutatus fueris scripturas reperies, ad idem tempus aduentus Messiæ fuerunt termini diuersis modis assignati. Aliqui enim termini assignati sunt ex parte ablationis potestatis seu dignitatis principatus à populo Iudaico: & hoc modo Patriarcha assignauit huiusmodi terminum dicens: Non auferetur sceptrū de Iuda, &c. Genes. 49. Fuit etiam alius modus assignandi huiusmodi terminum ex parte Monarchiarū, quæ in orbe præcesserunt aduētum Messiæ, & hoc modo Daniel huiusmodi terminum declarauit, cùm dixit: In diebus Regum istorum suscitabit Deus cœli Regnum, quod in æternum non corrumpetur. Daniel. 2. Fuit etiam alius terminus assignatus ex abscisione septuaginta hebdomadarum, Dani. 9. & sic de aliis quæ ad huiusmodi assignationē in sacris scripturis possunt reperiri. Vnde notāter Apostolus dixit: Cùm autem venit plenitudo temporis. tunc enim plenitudo tēporis venit, quando tempora diuersimodè ad hoc

Termini aduentus Messiæ diuersis modis fuerunt assignati.

Genes. 49. b.10.

Danie.2. §.44.

Danie.9. §.14.

Ad Gal. 4. a.4.

ad hoc assignata simul concurrerunt. Similiter & verba Pharisaica supradicta non aliud propriè sonant, nisi quòd omnes termini prefiniti transierunt in præteritum, & quòd non pendet redemptio, nisi ex pœnitentia. Quæ quidem verba fidelissima sunt & vera: quæ vtinam intelligerent, vt benè agerent: sed verus intellectus huiusmodi verborum est eis asconditus, vt iupradictum est: specialiter ex hoc quod peccatum pro quo in hac captiuitate existunt est eis ignotum, quod expræsse prænosticatum est per Hiere. Tren. 2. vbi dicitur: Prophetæ tui, id est expositores tui, viderunt tibi falsa & stulta, nec aperiebāt iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent. Ex quo patet, quòd si huiusmodi peccatum esset eis cognitum ad pœnitentiam prouocarentur, & sic statim adipiscerentur redemptionem. Sed per tertium modum excæcationis, quam iustè incurrerunt, per quam propriè inuentiones suæ sunt eis absconditæ, iuxta illud: Et intellectus prudentium absondetur. sanus intellectus propriè inuentionis eorum est absconditus, vt dictum est.

Treno.2. §.16.

Corolarium notandum.

CAPITVLVM XII.

In quo ostenditur, quòd cęcitas Pharisaica, de qua Isaias prophetauit, compendiosè traditur in Euangelio.

DISCIPVLVS.

EX præmissis habeo triplicem excæcationem Pharisaicam, per Isaiā, per supra prædicta pronosticatam, cum illuminatione gētium, simul in eadem autoritate contentam: & vellē scire si fortè huiusmodi cæcitas fuit à Christo ipsis Pharisęis denunciata.

MAGISTER. Si scrutatus fueris Euangelia Christi, clarè reperies quòd illud quod Prophetica tuba, scilicet Isaias, de hac cecinit cæcitate, Euangelica dicta compendiosè exposuerunt. Vnde Saluator in Pharisæorum præsentia dicit: In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant, Ioānis. 9. In quibus verbis Christus quatuor expressit circa huiusmodi cæcitatem. Primum scilicet quòd hoc intelligendum erat de Pharisæis. Vnde ibidem subdit: Et audierunt Pharisæi & dixerunt: Nunquid & nos cæci sumus? Secundum quòd hanc cæcitatem ex iudicio diuino incurrerunt Pharisęi, vt iam dictum est, & de hoc prędixit: In iudicium ego in hunc mundum veni. Tertium est, vt illuminatio gentium cum prædicta concurreret cæcitate, de quo dicit: Vt qui non vident videant. Quartum, quòd huiusmodi cęcitas Pharisaica non excusat à peccato, sed potius aggrauat. Vnde Pharisæis dicentibus: Nunquid & nos cęci sumus?

Euangelia compendiose Pharisaicam cecitatem exposuerunt.

Ioan. 9. §.29.

Circa Ioannis verba quatuor Christus exprę sit. Primum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus ? respondit: Si cęci essetis, peccatum non haberetis. non enim erant cæci per priuationem luminis naturalis rationis, sed per luminis gratiæ subtractionem, quam vt supra dictũ est meruerunt.

CAPITVLVM XIII.

In quo ostenditur, quòd ex excęcatione Pharisaica nullũ pręiudicium generatur fidelibus de genere descendentibus Israelitico: nam in potissimis temporibus Ecclesię, scilicet in eius exordio & fine, in quibus Christus fuit & erit prę sens in natura assumpta, de stirpe Israelitica descẽdentes principaliores fuerũt, & erunt: nam in fine mundi totum genus Israeliticum Christo firmissimè adhęrebit.

DISCIPVLVS.

COnsiderans hanc triplicem excæcationem iudicio diui nostri iustissimo Iudaicam plebem incurrisse, vt ex vaticiniis Prophetarum & Euangelicis patet documentis. De qua triplici excæcatione videtur intelligendum illud. Deute. 28. Percutiat te Dominus amentia & cæcitate ac stupore mentis. vbi non de cæcitate corporali agitur, sed mentali: nam statim subdit: Et palpes in meridie sicut palpare solet cæcus. Si enim cæcitas, de qua loquebatur esset corporalis, superfluè diceretur: Palpes in meridie sicut cęcus: non immeritò mirandum videretur, nõ so lùm quomodo aliquis eorum saluari potest vel potuit, sed etiam si aliqui eorum saluantur, quomodo ab eis opprobrium seu macula tantæ excęcationis tolli posset. Et circa hoc scire vellẽ, si de hoc sunt aliqua prophetica vaticinia specialiter loquentia de sua illuminatione & eleuatione post casum.

Deute. 28. c.28.

Quærit si aliquado à tali cæcitate sanandi sint Iudæi.

MAGISTER. Iuxta doctrinam Saluatoris: Quod apud homines est impossibile, non est impossibile apud Deũ. Matt. 19. Et ideo præueniente gratia diuina, qua homo se conuertit ad Deum, nõ est impossibile quòd homo illuminetur, & Deo adhęreat per gratiam gratificantem. Sed ad tollẽdam pœnitus tuam secundam admirationem, audi Apostolum ad Roma. 11. qui de hac materia altè loquitur & profundè, & circa hoc tradit verissima documenta, vt cum dicit de Iudæis: Nunquid sic offenderunt vt caderent, ab sit, &c. In quo docet quòd conuersio eorum potius est intenta à Deo tanquam ad perfectionem humanæ salutis pertinentem, quã eorum casus, & infra: Si enim amissio illorum recõciliatio est mundi, quæ assumptio, nisi vita ex mortuis, &c. In quo ostendit, quòd ex quo amissio eorũ profuit in reconciliatione mundi, à fortiori considerare debemus, quòd assumptio eorum potior esset, & quasi vita ex mortuis: & infra: Potens enim est Deus iterũ inserere illos, &c.

Matth. 19. d.26.

Rom.11. b.11.

Iudæorum conuersio à Deo intenta potius quam eorũ casus.

Et vt

Et vt Apostolus ostendat, quòd huiusmodi conuersio eorũ non solùm reputanda est tanquam possibilis apud Deum: quia de multis possibilibus apud Deum quamplurima non procedunt ad actum, sed quòd extimanda est de possibilibus, quæ spectanda erant seu sunt ventura: idcirco ibidem dicit: Nunquid Dominus populum suum repulit? quasi dicat: Nullo modo credẽdum est, quòd Deus populum suum repulisset antiquum, sic vt eos pœnitus, nunquam esset reconciliaturus, quod probat ex hoc quod sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei: quæ quidem verba Apostoli, si diligenter perspexeris cum aliis in hoc capitulo contentis, admiratio tua pœnit' tolleretur: & de hoc vide supra in 1. parte distinct. 2. cap. vltimo. Et circa hoc attendere debes, quòd sicut excæcatio Iudæis in credulitate Pharisaica infactis fuit Propheticè prænunciata, sic eorum conuersio salutifera in Prophetarum vaticiniis reperitur forè excellens & potentissima, intantum quòd opprobrium excæcationis in honorem conuerteretur, quo ad illuminatos.

Infra 1 p. dist. 2. c. vlt.

Conuersio futura Iudæorum per Prophetas prænũtiata.

DISCIPVLVS. De hoc vltimo quæso vt me vlterius doceas.

MAGISTER. Ad huiusmodi declarationem considerãdum est, quòd si diligenter scrutatus fueris scripturas reperies, quòd tam in exordio Ecclesiæ, quam in fine, quæ principaliores partes sunt totius Ecclesiæ Christi durationis, & in quibus Christi præsentia in sua Ecclesia potior consideratur, in illis, scilicet duabus partibus, fideles Christi de genere Israelitico carnaliter descendentes, principales assistentes, ipsi Christo fuerunt seu erũt. In primo enim aduentu Apostoli, qui pro maiori parte Israelitici fuerunt inter cæteros à Christo fuerunt electi, ad fructum redemptionis in orbe producendum: iuxta illud Ioannis. 15. Ego vos elegi de mundo, vt eatis & fructum afferatis, &c. In secundo verò aduentu similiter ipsi principaliores spectantur, iuxta illud: Cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos, &c. Matth. 19. Ex quibus tanta excellentia huic nationi Israelitica attribuẽda est, quòd opprobrium excæcationis supradictæ sufficiẽter ab eis tollitur. Vnde Isai. 39. vbi de cæcitate quam Pharisæi ex suis meritis incurrerant agitur, Prophera ibidem subdit: Propter hoc, hæc dicit Dominus ad domum Iacob, nõ modo confundetur Iacob, nec modo vultus eius erubescat, quia cum viderit filios suos sanctificantes nomen meum, & sanctificabunt sanctum Iacob, & Deum Israel prædicabunt. In quibus verbis Propheta remouet opinionem falsè ęstimantiũ, quòd ex hoc quod Pharisæi & eorũ sequaces, quæ maior pars Iudęo-

Principales assistentes Christo de Israelitico genere descenderunt.

Ioa. 15. c. 16

Matt. 19. d. 26.

Opprobriũ excæcationis tollendũ

Isai. 39. g. 22

Nota præclarata expositionem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudæorum erat, secundum numerũ tantam incurrerant cæcitatem, quòd Christũ eis promissum eiecerant, quòd hoc in confusionem ipsius Iacob, à quo secundum carnem descenderant redundaret, quod tamen Propheta improbat dicens: Non modo confunde tur Iacob, scilicet Patriarcha pater eorum, non habebit de hoc ratione cõfusionis, ex hoc quòd Pharisæi pessimi & ingrati, ab ipso Iacob secundum carnem descẽderunt: nam cùm viderit filios suos, scilicet Apostolos, qui de sua stirpe descenderunt, sanctificantes nomen meum, & Deũ Israel prædicantes: ex quorum sanctificatione & prædicatione errores spirituales fuerunt euacuati, & increduli legem didicerunt diuinam, de quo statim subdit: Et scient errantes spiritu intellectum, & musitatores discent legem. ex hoc non habet locum confusio supradicta. Ex quo patet, quod dictum est, scilicet quod in exordio Ecclesiæ, principales fuerunt illi qui de stirpe Iacob descenderant: intantum quòd ex hoc tollitur confusio Iacob & fidelium ab eo descendentium, licet ex eo Pharisæi vel Scribæ descenderunt. Item Isai. 4. vbi agitur de tẽpore primi aduentus Christi, cùm dicitur: In die illa, scilicet incipiente tempore gratiæ quæ dies est, erit germen Domini, scillicet Christus in magnificentia, &c. subdit: Et erit omnis qui relictus fuerit in Sion, & residuus in Hierusalem, sanctus vocabitur, &c. quod intelligitur de fidelibus Christi primitiuis, qui pauci & quasi derelicti fuerunt, & consequenter sancti vocantur, qui omnes ferè de genere Israelitico fuerunt, vt est manifestum. In secundo vero aduentu Christi, qui propè finem mundi spectatur, ipsi qui in primo aduentu Christo principaliter astiterunt, in hoc secundo principaliter assistere debent, vt dictum est: De reliquis verò, scilicet Iudæis, qui illo tẽpore remanserũt, communiter tenetur, quòd derelicta antichristi falsitate, Christo firmissimè adhærebunt, intantũ quòd pro eius fide magnas persequutiones vsque ad martyria passuri sunt, & in fide Christi deuotissimè perseueraturi: de quib⁹ intelligitur illud Apostoli ad Romanos, 11. Omnis Israel saluus fiet. prout Doctores ibidem exponunt, quod propriè & planè legitur Oseę. 3. vbi sic dicit: Dies multos sedebunt filij Israel sine Rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine Ephod, & sine Therafin. Et post hæc reuertentur filij Israel, & quærent Dominum Deum suũ, & Dauid Regem suum. vbi in translatione Chaldaica dicitur: Et obedient Messiæ filio Dauid Regi suo, & pauebũt ad Dominũ. in Hebræo habetur: Et fluẽt ad Dñm & ad bonũ eius in nouissimis diebus. Hæc Oseas: Quæ quidem

De secundo Christi aduentu.

Qui in primo aduentu Christo principaliter astiterũt in secundo, principaliter ipsi astistere debẽt.

Corolarium notandum.

Isai. 4.

Rom. 11. a. 6

Oseæ. 3. b. 4

Chaldaica translatio.

quidem autoritas Prophetica, propriè verificatur de statu Iudæorum, qui est in præsenti diuturna, & absque certo termino captiuitatis, quã propriè signat Propheta dicens: Dies multos. quasi diceret: Per dies multos quorum finis non est nobis notus. In hac enim captiuitate manifestum est, quòd sunt sine Rege de genere eorum, & etiam sine principe, quod tamen non fuit in Babylonica captiuitate, vbi Reges habuerunt & comites, quãtum ad honorificentiã, vt in 4. Reg. Sunt etiam in hac captiuitate sine sacrificio & altari, cùm carent templo secundum legem Mosaicam regulato: sunt etiam in hac captiuitate sine Ephod, scilicet veste sacerdotali & sine Therafin, quod est quoddam idolaticum, quod secundum ritum idolatriæ ad futura cognoscenda ordinatur. Labã enim dicebat, Gen. 31. de suo Therafin: Cur furatus es Deos meos? Per ista enim Propheta significare intendebat, quòd in hac captiuitate Iudæi nec colebant Deum verum nec idola, quod tamen aliàs non sic erat, sed semper fuerũt cultores Dei vel idolorum. Quid autem de hoc contingeret in nouissimis diebus, scilicet circa finem mundi, ostẽdit dicens, quòd postea, scilicet post multos dies, illos qui diuturnam signant captiuitatem, reuertentur filij Israel, ideſt conuertentur & quærent Dominum Deum suum, scilicet Deum Patrum suorum, qui Dei Israel communiter nominatur in scripturis: & quærent Dauid Regem suum, id est Messiam, & fluent ad Dominum, ad Deũ recurrendo, ad modum impetus fluminis, & ad bonum eius scilicet ad bona spiritualia per Christum promissa, & hoc in nouissimis diebus, scilicet in fine mundi, vt dictum est: ex quo habes, quòd in nouissimis diebus scilicet in fine mundi, tota gens Israelitica conuerti debet ad fidem Christi, quod concordat cùm Apostolo vbi supra ad Roma. 11.

In captiuitate Babylonica Reges habuerunt Iudæi in hac verò sine Rege sunt.

Ge. 31. d. 26

Iudæi semper fuerunt Dei cultores vel idolorũ.

Conuersio Iudæorũ ad Christũ in fine mundi.

DISCIPVLVS. Hæc autoritas Oseæ exponitur ab Hebreis de Messia, per ipsos expectato, quem dicunt vẽturum esse in fine temporum.

Exorta oppositio Oseæ.

MAGISTER. Sibenè cõsideras, hoc quod dicit Prophe ta: Et quærent Dauid Regem suum, vbi secundum translationem Chaldaicam habetur: Et obedient Messiæ filio Dauid Regi suo, non potest verè seu propriè intelligi de Messia per ipsos spectato, de illo enim debuissent dicere: Et veniet Dauid Rex suus, quia in illo tempore, scilicet in nouissimis diebus secundum eos primo vẽturus est, sed cùm dicit: Et quærẽt Dauid Regẽ suum: seu. Obediẽt Messiæ filio Dauid Regi suo. manifestè ostenditur, quòd ille Messias iam venerat, sed filij Israel ipsum antea non quærebãt, nec ei obediebant: & ideo non inue-

Vera Oseæ expositio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

inueniebant eum: sed in nouissimis diebus quærent Deum & obedient vero Messiæ, qui iam erat in mundo, licet vsque nũc eum non quæsiuissent nec obediuissent.

CAPITVLVM XIIII.

In quo ostenditur, quid de Iudæis in tẽpore medio, qui intra primum aduentũ Christi & secundum, secundum Scripturarum scrutinium sentiendum est.

Et ibidem huiusmodi tractatus in laude diuina finitur.

DISCIPVLVS.

Quærit de statu Iudæorum tempore inter medio.

HAbeo ex iis quæ doces, quòd in duobus temporibus præcipuis, scilicet in tempore aduentus Christi, primo & secundo fideles, qui fuerunt & erunt de genere Israelitico, excellentiam habent & habere debent inter cæteros fideles communiter, sed in tempore intermedio vellem scire, quid de eis per scripturarum scrutiniũ sentiendum sit.

Tẽpore inter medio pauci Iudei conuertẽtur ad Christũ.

MAGISTER. De hoc tẽpore intermedio quod valde maius est in extensione durationis, licet minus in deuotionis intensione: ille Propheta Euangelicus scilicet Isaias prædixit, qualiter Israelitici descendentes à Iacob secundum carnem se debebãt habere, scilicet quòd paucissimi eorum per interualla tẽporum & locorum distinctionẽ, erant ad statum salutis colligendi: de iis enim intelligitur illud Isai. 17. Et relinquetur in eo sicut racemus, & sicut excussio oliuæ duarum, aut trium oliuarum in summitate rami. Postquam enim per eorum infidelitatem sunt excussi, & separati à radice oliuę, in qua fuerunt antiquitus radicati, adhuc erunt in eis reliqtę quasi duę vel tres oliuę, scilicet pauci numero, qui in viriditate suę radicis, radicati relinquentur. Quod videmus impletum in isto medio tempore, in quo aliqui pauciſsimi eorum in fide Christi sunt radicati: quod non solum intelligendum est de simplicibus seu illiteratis eorum, sed etiam de viris notabilibus, qui fœliciter Ecclesiarum gubernacula possederunt, & opuscula fidelissima in honorem fidei & Christianæ religionis composuerunt: vnde notanter dixit Propheta: In summitate rami, quasi diceret de illis paucis remanentibus nonnulli erũt in summitate rami, idest in apicibus magnis seu summis Ecclesiæ. Vnde secundũ historiã Damasij, prout Tholominus de Lucha narrat. Quidam Summus Pontifex de genere Israelitico nomine Euaristus, in cathedra Petri sedit. Anno Domini 112, & fuit septimus à beato Petro, & per decem annos, septem menses & duodecim dies, vniuersalem Ecclesiam laudabiliter rexit, & vitam suam glorioso finiuit martyrio. Fuit etiam in Hispania tempore Gothorum, quidam de stirpe Israelitica nomine Iulianus Pomerij, qui tertius à beato

Isai. 17. b. 6.

Paucissimi Iudæi sunt in Christo radicati.

Damasi Histo.

Euaristus Pontifex Iudæus.

Iulianus Pomerij Archiepiscopus Toletanus Iudæus.

à beato Ildefonso cathedrã Toletanensis Ecclesiæ & primatum Hispaniarum obtinuit: de cuius vita virtuosa Rodericus Archiepiscopus Toletanus, in sua compendiosa historia laudabilem fecit mentionem. Item Vincẽtius Valuacensis in sua historia narrat, quòd fuit in Hispania, quidã de hoc genere nomine Petrus Alphonsi, qui quendam dialogũ solennem ędidit, ad fidei Catholicę declarationem, contra Pharisaicam perfidiam, qui quidem dialogus in iis reperitur partibus. Fuit etiam in hac regione tẽpore Regis Alphonsi X. quidam magister Alphonsus Burgensis magnus Biblicus Philosophus & Methaphisicus, qui in sexagesimo anno ætatis suæ verè fidem Christi & sacrum baptismum suscepit. Et consequẽter cùm esset sacrista Ecclesiæ Vallisoletanensis pulchra opuscula ad confirmationem fidei, & confutationem Iudaicæ perfidiæ, in Hebraica lingua ædidit: quorum translationes in vulgari in domo Prędicatorum Vallisoletanen. hodie reperiri possunt. Vnde præsumendum est, quòd in aliis mũdi partibus, vbi captiuitas Israelitica est dispersa, similia contigerũt: licet ad nostram notitiam, propter eorum raritatem, & viarum prolixitatem nondum venit: quorum omnium consideratione potest intelligi impletum fuisse illud propheticum: Assumam vos vnum de ciuitate, & duos de cognatione, & adducã vos in Sion, Hiere. 3.

Rodericus Archiepiscopus in sua historia.

Alphonsus Burgensis Iudæus conuersus cõtra perfidiã Iudæorũ scripsit.

Hiere. 3.

DISCIPVLVS. Scrutinium nostrum casti eloquij hora est, vt interrũpat oratio, gratiarum actio & vox laudis: quoniam finem scrutandi finis libri spectare non potest, quia incomprehensibilis est, quem cœpimus scrutari: & vt verbis vtar Hilarij, qui piè infinita prosequitur, et si non se peruẽturum nouit, tamen profectum gratulatur inestimabilem. Ideo fructũ tam dulcis scrutinij, celsis laudibus prosequamur, apertè confitentes. Quia hæc est lex Domini immaculata, conuertens animas: testimonium Domini fidele, sapientiam præstans paruulis. Illa ergo parua stilla sermonum eius, quam ipso stillante scrutando degustauimus, à prosequenda lectione in eius dilectionem sponte nos rapiat. Vnde quem diligenter hactenus scrutati sumus, scrutemur amando diligendo: ex quo in iis, quæ Christianæ religionis sunt penetrabilius, sine carta & calamo procedemus: quia dilectio interdum intrat, vbi cognitio foris stat. Si alimenta quoque morituri corporis ædunt pauperes & saturantur, vt laudent Dominum, qui requirunt eum. Immensa eloquiorum Dei, medullam æternæ vitæ, sub cortice scrutãtes, in voce exultationis & cõfessionis debent epulantes alacrius resonare: quoniam quicquid in ea studioſè

In gratiarũ actionẽ tractatum fœlicissimè absoluit.

Hilarius.

Scrutanda in Deo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

scrutamur est veritas, quicquid præcipitur bonitas, quicquid promittit fœlicitas. Ipse autem mediator Dei, & hominũ homo Christus Iesus veritas est sine fallacia, bonitas sine malitia, fœlicitas sine miseria. Cui honor & gloria in seculorũ secula. Amen.

Explicit opus planè diuinum D. D. Pauli

de Sancta Maria, Episcopi Burgen. summo studio ac diligentia correctum, per Magistrum Christophorum Sanctotisium Augustinianum, suisque expensis typis mandatum.

F. CHRIS-

F. CHRISTOPHORVS
SANCTOTISIVS AVGVSTINIANVS,
Sacræ Theologiæ Professor, candido Lectori
Salutem.

MIRACVLO tribuendum puto, epistolam hanc, seu potius libellum dixerim è manibus Iudæorum erutum, ad nostras deuenisse. Diu enim Sathanæ arte apud eos delituisse: si libri discursum & eius supputationem considerare volumus, constat. Rabbi enim Samuel Israelita, anno millesimo à tempore quo Titus & Vespasianus Hierosolymorũ ciuitatem omnium inclitam vastauit, libellum hunc Rabbi Isaac Synagogæ magistro, à Deo intimè tactus, veritatis addiscẽdę auidissimus dicauit. At verò post ducentos & triginta annos à tempore præfato, in hominum notitiam, diuino fauente numine, peruenit. Vbi verò ducẽtis, & eo amplius annis latuerit, & ex quibus fuerit Archiuis extractus, quis scire poterit? Hoc mihi vnum validissimè persuadeo, & certa fide credo, libellum hunc inter thesauros niuium, & grandinum, nempè inter Iudæorum scrinia & scripta, omni niue frigidiora, omniq; Spiritus sancti calore destituta, interq; durissimam grandinem ipsorum cordium absconditum delituisse. At verò Deus Opti. Max. Ecclesiæ suæ prospiciens, ex Iudæorum promptuariis, multa in lucem ad nostram maximam vtilitatem prodire fecit, quibus tempore hostis, temporeq; pugnæ & belli, ipso videlicet tempore, quo Iudaica perfidia magis magisq; contra Christi fidem insurgere nitebatur, Christi fideles ex eorum Bibliothecis, tanquam ex eorum armamentariis, selecta colligerent arma, quibus ipsos debellarent, vincerent, & necarent, atque tanquam corpora iam mortua & fœtida ab Ecclesiæ arce omnino propellerent. Hinc fit, candide lector, vt inter varia Rabbinorum scripta, quæ ad nostræ Christianæ fidei robur, & amplitudinem non parum conducere videntur, libellus hic Rabbi Samuelis Israelitæ primas habeat, vt pote qui summa breuitate primaria nostræ fidei mysteria ex Sacræ scripturæ limpidissimo fonte hauserit, & nobis propinarit. Vbi luce ipsa meridiana clarius ipsis Iudæis ostendit, omnes qui Messiæ aduentum pertinaciter expectãt, in summa cæcitate, cordisq; duritie quiter persistere. Idq; nõ modo validissimis scripturæ Sacræ argumentis conuincit, sed etiam hostium nostrorum, nempè Sarracenorum testimoniis comprobatum relinquit: & quod adhuc efficacius est, propria ipsorum experientia malorum, tanquam digito demonstrat, lõgam ipsorum captiuitatem, quàm miseri patiuntur, perpetuam omnino futuram, ob plusquam ferinam crudelitatẽ, quam in verum Messiam ipsis à Deo missum cõmiserunt. Quibus tandẽ argumẽtis efficacissimis cõmoti, omnes sui generis, vna cũ ipso tandẽ ad Christũ percutientes pectora sua conuerterentur, fatentes atq; publicè prædicãtes. Verè filius Dei erat iste. Sed (proh dolor) miserrimi omniũ homines Cymeriis, plusquã tenebris inuoluti adhuc perpetuò in illa miserrima cæcitate, absque vllo pœnitentiæ signo infœlices manent. Et vt cæcitatẽ cęcitati tandẽ agglomerarent,

Iob. 38.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rent, perfidi Iudęi, videntes seſe tot tantiſq; veritatis teſtimoniis, & Prophetarum & Rabbinorum, necnon etiam exterorum, atque longiſsima tantorum malorum experientia omnino conuinctos, tanquam frenetici, qui in medicum furore perciti inſurgunt: ita in hunc libellum ferina rabie commoti inſurgentes, poſt quam lacerare, aut Vulcano tradere (Deo ſic diſponente) auſi non fuerunt, in obſtruſiſsimis latebris, ne quando à fidelibus inuentus, per eius fortiſsima argumenta conuincerentur, abſconderunt. Deus, qui vti omnipotens, ita miſericors eſt, theſaurum hunc diutius deliteſcere noluit, ſed in Eccleſię ſuę vtilitatem, per pium ac religioſum virum fratrē Alfonſum bonihominis Hiſpanū, Dominicani inſtituti profeſſorem in lucem emitti voluit. Qui ex Arabico in Latinū ſermonē, anno ducenteſſimo trigeſimo nono, ſupra milleſimum trāſtulit. Et ne Sathanę malitia iterū nobis periret, ex vetuſtiſsima excuſione, cū bladis & tineis decertante, in lucem prodire feci, atque vnà cum D. D. Pauli Burgenſis Epiſcopi Scripturæ ſacræ ſcrutinio, cū eiuſdem planè ſit argumenti coniunxi. Tu candide lector, diligenter lege, & laboris ſuſcepti, mihi crede, non pœnitebit. Vale & me iam ſenio confectum, tuis precibus, commendatum proſuſcipe animo. Ex noſtro Auguſtiniano muſeo vigeſima menſis Iulij

1591.

TRACTA-

TRACTATVLVS MVLTVM VTILIS AD CONVINCENDVM Iudæos de errore ſuo, quem habent de Meſſia adhuc venturo, & obſeruantia legis Moſaicę.

Epiſtola prohæmialis.

REVERENDO in Chriſto patri fatri Hugoni, Magiſtro, ordinis Prędicatorū digniſſimo, ac ſacrę pagine profeſſori, eius ſubditus F. Alfonſus bonihominis Hiſpanus, promiſſam obedientiā promptā in omnibus ſemper & deuotā. Cùm ego propter paruitatem meā, & inſufficientiā non ſim talis, quòd vobis poſſim, vel ſciā aliquid magnū facere, vel ſaltem aſſiſtere tāto patri in laboribus & curis veſtris, quos pro vera quiete omniū, & totius patrię ſuſtinetis: ad ſolatiū veſtrum aliquale, quaſi ſubleuamen laboris libellū hunc antiquiſſimum, qui nuper deuenit ad manus meas, & fuit in antea tot temporibus occultatus, noua tranſlatione de Arabico in Latinū per me interpretatū, paruū Enzeniolū vobis mitto. Sciendū, quòd inter Iudęos multū gloriantur illi, qui Arabicarū literarum obtinent peritiā. Tum quia illę literę ſunt in antiquorū Philoſophorum vſu ſatis copioſę. Tum etiam, quia in eis, vt puto, paucis Iudęis pauctoribus Chriſtianis notis ſcribunt cōfidentius ſecreta ſua, quę volūt aliis occultare. Qua de cauſa, vt eſtimo, Iudęus iſtæ, licet Cathecumenus, autor huius libri, nō ipſum Hebręo ſermone, ſed in Arabico annotauit. Sed oportet, vt tarde vel cito omnia occulta reuelētur, iuxta ſententiā Saluatoris. Ego verò in trāſferendo ipſum autoritates Bibliæ ab ipſo Iudæo inductas, ſic ſcripſi in locis ſuis in Arabico & Latino, non prout in noſtra habētur trāſlatione ſecundū beatum Hieronymum, ſed prout iſte Iudęus eas ſcripſit, quando cōpoſuit iſtud opus. Et hoc feci, ne aliquis mihi poſſit imponere, quòd in contextu aliquid preſumpſerim addere, diminuere, vel etiā immutare: & vt ſuper hoc eſſent omnes Arabici mihi teſtes. Et hoc dico, quòd Iudęus iſte noſtrā tranſlationē nō ſequitur, vt videbitur in proceſſu. Me autē, vt credo oportuit ipſum exponere in Latino, prout ipſe loquitur in Arabico, eius modū loquendi & ordinem, quantū poſſibile eſt, ſeruādo: aliter nō interpres eius ſed corruptor libri ſui dici poſſem, vt etiā Iudęi, ſi viderunt iſtū librum in vtraq; lingua conſcriptū, tantum cōuincantur per eū ſi viderent, quòd autoritates in Latino adhoc deſcriptæ in Arabico nō diſcordarent. Et cū ſolatio veſtro, Dñe mi & magiſter, hic eſt finis huius, quē intendo. Conſeruet vos ordini noſtro Dominus noſter Ieſus Chriſtus per multa tępora in ſua gratia & amore, Amen.

Hic liber ex Arabica in Latinā linguam tranſlatus.

Magni habentur inter Iudæos, qui Arabicalingua peritiā habent.

Iudæus quare non Hebraicè, ſed Arabicè ſcripſit.

Excuſat ſe eo quod non vtatur vulgata verſione D. Hier. in autoritatibus citandis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Incipiunt capitula.

Capitulum primum. Quare Iudæi sunt in ira Dei.

Capitulũ secundũ. Probat quòd pro quodam graui peccato, in quo sunt, sint in hac dispersione: & arguitur cõtra eorum obseruantiam legis.

Capitulum tertiũ. Quomodo omnis obseruantia legis Iudæorũ non est acceptabilis Deo propter peccatũ in quo sunt.

Capitulum quartum. Ostẽdit, quòd Iudei sunt cæci.

Capitulum quintũ. Quod Iudæi decipiunt alios & seipsos.

Capitulum sextum. Quòd sit illud peccatũ, propter quod Iudæi sunt in hac captiuitate.

Cap. septimũ. Quòd iustus Iesus Christianorum, Deus musle venditus sit.

Cap octauũ. Quomodo post occisionẽ facta est dispersio Iudæorum secundum Danielem.

Cap. 9. Quòd duo sunt aduẽtus Christi.

Cap. 10 De primo aduentu Christi.

Cap. 11. De secundo aduentu Christi, quod tunc sit cùm potentia iudicaturus.

Capit. 12. De Christi ascensione.

Cap. 13. Adhuc fortius probat corporalem ascensionem Christi.

Capitulum 14. De cæcitate Iudæorum, quòd non credunt Christum aduenisse nec intelligant.

Cap. 15. Quomodo cæcitas Iudæorũ, & incredulitas circa Christũ fuit prænunciata per Prophetas.

Capitulum 16. Ostendit reprobationem Iudæorum propter eorum perfidiã, & electionẽ gentiũ, propter eorũ fidem.

Cap. 17. De viuificatione gentium, & interfectione Iudæorum, prout etiam videbitur in cap. sequenti.

Cap. 18. Quomodo gentes per fidem viuificatę habent mundas obseruantias nouæ legis.

Capitulum 19. De electione Apostolorum loco Prophetarum.

Capit. 20. De reprobatione sacrificij Iudęorũ & electione sacramenti Christianorum.

Cap. 21. Quòd Deus refutauit ieiunia, sabbatha & sacrificia Iudæorũ & Christianorum elegit.

Cap. 22. Probat obiectionem Synagogæ & electionem Ecclesiæ per verbũ Domini ad Rebeccam.

Cap. 23. Probat hocidem per verba Malachiæ Prophetæ.

Capituũ 24. Quòd cantus Christianorum est Deo acceptus.

Cap. 25. Quòd Iudei indebitè reprehendunt cantum Christianorum.

Cap. 26. Probat apostasiam Iudæorum à Deo.

Capitulum 27. Concludendo inducit aliqua dicta Sarracenorum de Iesu & Maria matre eius.

Videtur addendum à tẽpore Tuti.

Anno millesimo scripta fuit hæc epistola.

INcipit Epistola, quam misit Rabbi Samuel Israelita, oriundus de ciuitate Regis Morochorum, ad Rabbi Isaac magistrum Synagogę, quæ est in Subiulmeta in prædicto regno, in anno Domini millesimo, sed translata de Arabico in Latinum, per fratrem Alfonsum boni hominis Hispanum, ordinis Prædicatorum: quam translationem fecit Anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo octauo, tempore Pontificatus domini Benedicti Papæ XII. Quæ epistola cuius sit æditionis, & ad quid valeat, prohœmium

Trecentis & triginta octo annis hæc epistola latuit.

hœmium ipsius Epistolæ, & narratio eius plenius declarabunt, cum titulo qui est talis.

EPISTOLA QVAM SCRIPSIT MAGISTER Samuel Israelita, oriundus de ciuitate Regis Marochiani, ad Rabbi Isaac magistrum Synagogæ, quę est in Subulmeta in regno prędicto.

Optima salutatio, qua pietatem iudicat.

CONseruet te Deus, o frater, & permanere te faciat vsquequo terminetur ista nostra captiuitas, & congregetur ista nostra dispersio, & appropinquet spes nostra, & signet Deus beneplacitũ suum super vitam nostram. Amen. Noui & expertus sum, quòd plenitudo scientiæ nostri temporis est in te, & tu es spes nostræ certificationis in dubiis legis & Prophetarum cum tuis expositionibus gloriosis. Vnde ego particeps doctrinæ tuæ fieri desiderans, tibi expono exitus cordis mei, super illis quæ legis sunt & prophetarum, super quibus anxior cum timore. Quapropter recurro ad abundãtem scientiam tuam & sapientiam, & mitto tibi libellum istum, sperans per te, Deo volẽte, in veritate cõfirmaria cin dubiis declarari.

Scriptura sacra sic legẽda est cũ anxietate & timore.

Nota quanto affectu cupiat doceri.

CAPITVLVM I.

Quare Iudęi sunt in ira Dei.

Captiuitas Babylonica 70. tantũ annis duranit.

Quare tam diu in captiuitate maneant ea enim tempore mille anni erãt iam completi.

DESIDERO, Domine mi, certificari per te extestimoniis legis & Prophetarum & aliarum scripturarũ, quare nos Iudæi generaliter percussi fumus à Deo in captiuitate ista, in qua sumus, quæ potest vocari propriè ira Dei perpetua, quoniam non habet finem. Nam modo sunt mille anni completi & vltra, quòd per Titum fuimus captiuati. Nos scimus, quòd patres nostri adorauerunt idola, occiderũt Prophetas, & legem Dei abiecerunt, & propter omnes istas transgressiones Deus nõ percussit eos captiuitate, nisi per 70. annos in Babylonia, & post tẽpus præfatũ placatus est eis, & reduxit eos in terrã suam. Et secundũ scripturã ira Dei fuit tũc tẽporis validissima super omnes iras, quas ante tẽpora illa cõmemorat scriptura: & tamen vt dictũ est pœna tantorum peccatorum non fuit, nisi 70. annis. Et nũc, Dñe mi, ira Dei, quę in præsenti punit nos, non habet terminũ, nec finis eius nobis ponitur in Prophetis. Si voluerimus dicere, quòd ista præsens ira in qua sumus, sit adhuc illa ira, propter quã fuit illa captiuitas 70. annorũ, quia tunc non cõpletè satisfactũ est de peccatis prædictis per illos patres nostros, nos facimus Deũ mendacẽ, quòd absit, quoniã ipse Deus verus & gloriosus illi captiuitati imposuit præfatũ terminũ per Prophetas, scilicet 70. annos, vnde talis non est ręs-

Ira Dei præsens alia ab ea quã Deus habuit quãdo ducti fuit in Babyloniam.

pōsio, sed euasio seu excusatio, nec esset corā intelligētibus proponenda. Et si dixerimus, quòd Deus in illa transmigratione misertus est vni parti generis nostri & non alteri, & illos quorum misertus est reduxit ad reedificandum templū, vt dicit prophe ta Nehemias, & quòd nos sumus de illis, quorum nō est misertus, tūc dicēt nobis Christiani, quòd Deus misertus est eorū, qui adorauerunt idola, & qui occiderūt Prophetas: ergo & nobis, quia nos non peccauimus. Item in patribus peccatoribus fuit pœna diuinę vltionis in certo termino: quare ergo nostra pœna esset sine termino, qui nō peccauimus? Itaq; longa est, & sine termino pœna in qua sumus: modo iam sunt mille anni, nec in lege nec in Prophetis huius pœnæ termi nū possumus inuenire. Quare, Dñe mi, cùm Deus punierit patres nostros propter idolatriam & propter interfectionem Prophetarum, & pœna & culpa sint notæ in scriptura, cùm Deus non punit bis idipsum, pro peccatis illis præteritis fuit pœna, scilicet captiuitas 70. annorum, & cùm Deus nō punit vniuersaliter, nisi propter vniuersale peccatum, oporteret quòd post illam captiuitatem nos peccauerimus omnes coram Deo, peccato maiori quàm fuerit idolatria primorum parentum, & quàm fuerit interfectio Prophetarū, ex quo Deus pro illis peccatis puniuit patres nostros 70. annis & nō amplius: & nos puniuit iam sunt mille anni & vltra, & punit & dispersit nos per quatuor partes mundi. Tamen quicquid contingat Dei sumus in omni euentu, quia nulla est excusatio super dicta. Respondeo.

Nehemias.

CAPITVLVM II.

Probat quod pro quodam graui peccato in quo sunt, sint in hac dispersione. Et arguitur contra eorum observantiam legis.

SVpposito igitur, Dñe mi, quòd sumus in peccato aliquo maximo, rogo nunc quòd certifices me, si postquam Deus dispersit nos de Hierusalem, & misit in captiuitatem istā longissimam seu perpetuam propter illud peccatū, autoritate nostra, & propria volūtate, sine speciali mandato Dei: cur nos in captiuitate ista incœpimus observare circuncisionem & sabbathum & alias cærimonias, quas tenemus secúdum legem Moysi? Nā nos cognoscimus, quòd à tempore, quo Titus destruxit ciuitatē sanctam, & templum combussit, & Bibliothecas, & nos in captiuitatem istā dispersit, & ex tunc cessauit inter nos vigere sacrificiū, oblationes & holocausta, & Deus non promisit nobis postea per Prophetam aliquē, nec per prophetiā, nec per reuelationē aliquam certam, quòd nos deberemus reddire aliquando in Hierusalem in statu pristino, nec mandauit nobis, postea quòd obseruaremus obseruātias prædictas: videtur ergo sequi, quòd nos non à Deo sed ab illis, qui erant in ira Dei obseruātias prædictas accepimus & tenemus: & videtur, quòd iustè dicent nobis aduersarij nostri: Sicut vos obseruatis circuncisionē & sabbathū, & legitis in sinagogis libros Moysi & Prophetarum sine mādato Dei, quare nō assumitis vobis similiter sacrificium, & nō facitis vobis Sacerdotē & Regem & Principem, & vnctiones sanctas & incensum? & quare non ædificatis vobis altaria, & seruatis cærimonias, & omnia alia quę sunt in lege cōtenta, sicut sabbathum & circuncisionem, & plura alia, quæ obseruatis secundū traditiones vestras sine mandato Dei propria volūtate? ex vtraq; parte curritis in offensam Dei. Et si hæc prædicta facitis contra voluntatem Dei. Vel si dicitis, quia voluntas Dei est, quòd hæc seruetis & beneplacitum, quod tamen ostendere non potestis, quare nō obseruatis supradicta alia, quorum multa facere potestis. Et si non permittunt vos facere Reges populi, sub quibus iacetis, non permitterent tamen vos multa alia facere, sicut permittunt circuncisionem & libros, & sinagogas, & alia quę seruatis. Et ad hæc, Dñe mi, non est nobis in prompru responsio sufficiens vt videtur. Sumus tamen Dei in omni euentu.

A tempore, quo Titus destruxit ciuitatem sanctā, templum & Bibliothecas combussit, ex tūc cessauerunt, sacrificia, nō fuerunt Prophetæ.

Obiectio, quæ poterat Iudæis fieri.

CAPITVLVM III.

Quomodo omnis obseruantia legis Iudeorum non est acceptabilis Deo propter peccatum in quo sunt.

INuenimus, Domine mi, Deū loquētem per os Zachariæ, & dicētem 7. c. vbi loquitur de illa prima captiuitate breui. (Hæc verba nō sunt autoris sed interpretis interpretando hanc autoritatem, secundum quod scripta est in Arabico, sicut infra posita est sonat in Latino) Hęc dicit Dominus Deus Sacerdotibus & populo terræ: Quādo ieiunastis & plorastis in 6. & 7. toto tempore 70. annorū, intellexistis, quòd mihi ieiunaretis aut ad me ploraretis, ego tale ieiuniū nolui à vobis, nostra autem trāslatio aliter se habet, sed ego scribere propono, sicut iacent in Arabico autoritates, quas Samuel iste adducit, non sicut sunt in nostra Biblia. Innuit Dominus, Domine mi, in prædictis verbis, quòd dū nos Iudæi fuimus per 70. annos in dicta captiuitate, fuimus sine lege, quia ieiunium non habuimus, nec habemus à ege, sicut alias obseruantias, & similiter fuimus sine circuncisione & sine sabbatho, & sine dubio omnia hæc non valent dum ira Dei manet super populum suum. Illa verò prima ira Dei fuit breuis, quia 70. annorū: ista quidem, in qua nunc sumus est longa iam mille annorum & vltra, & non inuenitur ei terminus in Prophetis: &

Zach. 7. b 5

Tempore captiuitatis Babilonicæ fuerunt Iudæi sine lege sine circūcisione & sine Sabbatho.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hæc omnia peccatori euenisse, quòd à diabolo captiuus tenetur ad ipsius voluntatē, vt nec ieiunia accepit, nec obseruantias legis, donec à captiuitate egrediatur.

timeo, Domine mi, quòd sicut Deus misit in captiuitatem illam breuem patres nostros sine lege & sine obseruantiis, nec acceptauit ieiunia nec obseruantias legis eorum, quousq; fuit cōpletum tempus pœnæ ipsorū, scilicet 70. annorū: sic in ista captiuitate vltima non acceptat opera, quæ facimus secundum obseruātias legis. Quare cōstat quòd nos sumus in maiori peccato nunc quàm patres nostri fuerint in Babylonia: vnde nos sumus in maiori ira Dei quā illi essent, & per consequens opera nostra sunt ei minus placita, & nos sumus ei magis odiosi. Et patet, quòd illi propter mortem Prophetarū, & quia idola coluerūt, fuerunt tantū 70. annis in captiuitate, & nos propter magnum peccatum, & maximū sumus captiui iam sunt mille anni & vltra. Et hęc captiuitas, Domine mi, sine dubio est illa, quam Deus per os Danielis Prophetę vocat desolationem, cū dicit cap. 9. Vsq; ad consumationem & finem perseuerabit desolatio, &c. Prima captiuitas vocatur transmigratio, quia post modicum tempus fuerunt reducti cum honore in Hierusalem: sed hæc vocatur desolatio perpetua, in qua pro certo Deus non miserebitur nostri, sicut miserebatur patrū nostrorū in Babylonia: excepto quòd cōsolabatur eos per Prophetas, qui promittebant illis liberationem, & erant omnes simul, nobis autem nihil promittitur, & insuper diſperſit nos per vniuersa regna mundi: Attamē quicquid contingat Dei sumus in omni euentu.

Nota.

Dan. 9.

Prima captiuitas Iudæorum vocatur transmigratio Babyloniæ, quia cum honore fuerūt reducti, secunda vocatur à Daniele desolatio.

CAPITVLVM IIII.

Ostendit, quòd Iudæi sunt cęci.

DOmine mi, valde mirabile est mihi de nobis. Speramus enim quotidie liberationē de captiuitate ista, & semper de hoc loquimur, & semper loquimur de reductione nostra in Hierusalem: & ideo sumus cęci, vel deceptores simplicium. Nā constat, quòd post dispersionem nostram, quæ facta est per Titū non apparuit in nobis Propheta, qui nobis promitteret reductionē, nec etiam post captiuitatem 70. annorum fuit Propheta, qui loqueretur de ista captiuitate, quę non habet finem, nisi in fine mundi, nec deliberationē habet, nisi per consumationē sęculi: quare Daniel illam vocat desolationē, sine fine cap. 9. Vnde timeo, Domine mi, quòd cùm tanta captiuitas nō possit manere super totam gentem nostram à Deo, nisi propter maximum peccatum in Deum, quod maius est quàm interfeciſſe Prophetas & adorasse idola, propter quę peccata patres nostri fuerunt puniti, quòd sicut Deus non miseretur nostri in vita cùm in eodē peccato perseueremus, sic etiā nec miserebitur mortuis ex nobis. Attamen sumus Dei in omni euentu qui euenerit.

Quare Iudæi secūdo captiuitatis sunt cæci.

Nullus Prophetarū loquutus est de fine secundæ captiuitatis.

Nec dum cognoscit Rab. Samu. Israelita peccatum propter quod in hāc captiuitatē venerunt.

CAPI-

CAPITVLVM V.

Quòd Iudæi decipiunt alios & seipsos.

Quomodo Iudæi decipiant alios, & seipsos.

DOmine mi. Videtur quòd decipiamus alios & nos ipsos: quia in libris legum & Prophetarum habemus Deum promittentem nostræ genti liberationem & congregationem de dispersione multipliciter. Sed bene aduertēti omnes promissiones quas habuimus, vel fuerunt completę ante captiuitatē 70. annorū, & in ipsis 70. annis, vel promissiones fuerunt propter peccata illorū, quibus promissiones sunt, totaliter impeditę, sicut propono coram te, Dñe mi. Exempli gratia. Ista pauca dicuntur in Ezechiele: Si feceritis iustitias meas, & mādata mea seruaueritis, cōgregabo vos de quatuor partibus mundi, & leuabo vos, & adducam vos per mare, & reducam vos in domū sanctam vestrā. Ecce quòd id quod Dominus nobis promittit per Ezechielem in prædictis verbis, & aliis locis libri eiusdē Prophetæ, iam cōpletum est pluries ante illam captiuitatem 70. annorum: & omnes promissiones Domini tales maiores & minores, quæ in diuersis locis sacrorum librorum continentur, completæ fuerunt antequam cāderemus in istam vltimam captiuitatem, quæ non habet finem: modo iā sumus in millesimo anno & vltra, nec in aliquo libro Prophetarū eius terminum inuenimus; nec vlla Dei promissio, vbi agit de liberatione & cōgregatione, intelligitur de ista captiuitate perpetua, sed de illis tribulationibus & dispersionibus, antedictos 70. annos, nec postea congregatio de dispersione promissa est nobis. Vnde oportet quòd post istos 70. annos commiserimus illud peccatum magnum, propter quod Deus sine termino punit nos, in quo peccato sumus & manemus omnes: aliter Deus misericordiam suā non cōtinuisset in nobis ira tam longa. Nā videmus per scripturas, quòd omnia peccata, quę cōmiserūt patres nostri ante 70. annos prædictę captiuitatis punita fuerunt, & de multis exēpla hæc pauca induco. Peccauerunt patres nostri ante 70. annos, qui exiuerunt de Aegypto, & promissio eis facta in eis locum non habuit, sed in peccatis suis in deserto mortui sunt. Peccauit ipse Moyses ad aquas contradictionis, & terram promissionis non meruit. Peccauit ipse Aaron & portauit pœnam. Heli sacerdos peccauit, & ruptis ceruicibus expirauit, & posteritas eius sacerdotio priuata est: & tamen Deus promiserat sacerdotium in æternum. Sed huiusmodi promissa intelliguntur semper, nisi propter peccata demereātur accipere, vt patet in regno Dauid, quòd carnalis posteritas eius priuata est regno: sicut etiam Deus verus & gloriosus promisit Abrahæ & semini suo terram illam in æternum

Ezech.

Omnes Prophetarū promissiones impletæ fuerunt ante destructionem Hierusalē per Titum.

Omnes Prophetarū promissiones de libertate filiās, intelliguntur de libertate à Babylonica captiuitate, & non de secūda.

Omnia peccata cōmissa ante captiuitatis annos punita fuerunt.

Peccatum in deserto punitum.

Peccatum Moysi punitum.

Aaron peccatū etiam Heli peccatum punnitum.

Promissiones Dei quæ æternitatem dicunt, quomodo intelligantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

æternum possidendã,& frequẽter perdiderũt eã propter peccata sua, & frequenter restituit illis Dominus, vsque ad vltimã vicem quam perdiderunt, iam sunt mille anni & vltra:& iã non est spes recuperandi eam, quia manemus omnes in eodẽ peccato,propter quod terram nostrã perdidimus. Et, Dñe mi,multũ mirabile est,cũ omnes concordemus, quòd oportet, quòd post captiuitatem 70. annorum in Babylonia peccauimus cõtra Deum maximo peccato,&tamẽ nullus est qui dicat, quod est id peccatum,propter quod incurrimus tanta mala:& si aliquis nostrum cognoscat nostrã causam, & peccatũ,propter quod incurrimus tanta mala:nullus tamẽ id aperit proximo suo,nec ipsemet qui cognoscit,in suam conuertit vtilitatem: sed omnes iacemus prostrati:& videmus manifestè, quòd in prędicta captiuitate 70. annorum erat Deus cũ patribus nostris in Prophetis, ideſt Hieremia & aliis Prophetis,& dedit eis Salathiel ducem &principes & sacerdotes, cum quibus exiuerunt de Babylone peracta pœnitentia,& placato Deo, ędificauerunt Hierusalem & templum & alias ciuitates,& effudit Deus super illos misericordias suas copiosè.Et tamen in ista captiuitate nullus Propheta nobiscũ est, nec Deꝰ, vt apparet.Igitur, Domine inquirã & nõ cessabo quærere,quod peccatum est id tantum,propter quod sumus in hac captiuitate mille annis & vltra, nec habemus Prophetam,nec Regem,nec Sacerdotem, nec altare, nec sacrificium, nec vnctionem,nec incensum,nec purificationẽ:immo facti sumus abominabiles toti mũdo, sicut Deo, & contemptibiles:in solo corde tantum nostro regnat superbia, qua nos ipsos præferimus toti mundo.Et quod super hoc sentio pãdam tibi, Domine mi. Nec minus, quicquid eueniat nos Dei sumus.

Nemo est qui dicat, quòd est maximum peccatum perpetrarũ post captiuitatẽ Babylonicã

In captiuitate Babylonica Deꝰ erat cum illis in Prophetis, qui vnà cũ illis egressi sunt de Babylone.

In quanta miseria sint Iudæi in ea priuitate secundo.

CAPITVLVM VI.

Quod sit illud peccatum propter quod Iudæi sunt in hac captiuitate.

NVnc ergo, Domine mi, pauco, quòd id peccatũ propter quod sumus in hac desolatione,& in captiuitate ista, sit illud peccatum,super quo loquutus est Deus per Prophetam Amos 2.cùm dicit sic:Super tribus sceleribus Iuda conuertam, vel transferam Israel(Non sunt verba autoris, sed interpretis. Nota quòd vbi in Biblia nostra est:Conuertã. hîc habet transferam, & est ad propositum eius magis:)& super quarto nõ trãsferam eos,quoniã vendiderunt iustum pro argento. Et nos, Domine mi,secundum doctrinã nostram docemus, quòd iste iustus fuit Ioseph filius Iacob, qui fuit vẽditus à fratribus suis in Aegypto, & sic teneo ego: nisi quod sermo diuinus ponit istud peccatum venditionis quartum in numero peccatorum seu scelerum Israel.

Amos 2. a.4.

Nota,literã & explicationem clarissimam,qua docet peccatum propter quod sunt in hac secunda captiuitate.

Iudæi exponunt de Ioseph vendito in Ægypto.

Israel.Ipsi etiam Christiani,quibus sanctorum librorum studiũ videtur esse traditũ à Deo,respondent doctrinæ nostræ prędictæ, & dicunt,quòd primum in quatuor sceleribus Israel est vẽditio Ioseph à fratribus suis: & secundum peccatum siue scelus assignant adorationem vituli in Oreb:& tertium scelus occisionem Prophetarũ,propter quod fuimus captiuati in Babylonia 70.annis:& dicunt quòd quartũ scelus Israel fuit venditio iusti, scilicet Iesu, qui ad literam fuit venditus post trãsmigrationem præfatam 70.annorũ. Et si nos, Domine, volumus tenere prędictam doctrinam nostram,& respõdere Christianis, oportet quòd nos assignemus in Israel ante vẽditionem Ioseph varia scelera præcessisse, vt ipsa venditio Ioseph sit quartũ scelus. Sed hoc nõ poterimus sustinere,quia testimonium libri Geneſis est contra nos, qui vẽditionem Ioseph ponit primum scelus filiorum Israel, & Propheta Amos ponit expressè quartum scelus venditionem iusti, propter quod fuimus in captiuitate:de qua loquitur Deus comminans,quòd non reducet nos vltra in terram promissionis,cũ dicit:Et super quarto non trãsferam eos, quoniam vendiderunt iustum pro argento. Et manifestè apparet mihi, quòd nos super illo peccato quarto venditionis iusti, iustę sumus punitiam sunt mille anni,& vltra,in quo tempore nil proficimus inter gentes, nec est spes proficiendi amplius.

Primum ex quatuor sceleribus Israel est vẽditio Ioseph.

Secundum adorationẽ vituli.

Tertium occisio Prophetarum.

Quartum venditio Iesu.

Ge.37. f.28

Amos.2.

CAPITVLVM VII.

Quòd iustus Iesus Christianorum Deus iniustè venditus sit.

EXpauesco, Domine mi,& timeo, quòd iste Iesus quẽ colunt Christiani, sit ille iustus venditus pro argento secundum Amos Prophetã,& timeo,quòd de ipso sunt hęc quę mihi occurrunt testimonia Prophetarum, & illa eadem in doctrina sua valdè apertè applicant Christiani. Isa.Propheta 1.cap.dicit:Vę gẽti peccatrici filiis sceleratis,quoniam ipsi elongauerunt se à Deo & blasphemauerunt sanctũ eius, & inclinati sunt retrorsum. Item idem Propheta dicit:Quasi ouis ad occisionem ductus est,qui nõ aperuit os suum.Item dicit: Vir habens dolorem,& sciens infirmitatẽ.Item: Fuit despectus,& propter hoc non reputauimus eum,ipse enim oblatus est, quia ipse voluit. Itẽ: De angustia iudicij depositus est, generationẽ eiꝰ quis enarrabit? Itẽ: Propter culpam populi mei transfixi eũ, & dabit iniuriatores pro sepultura,& diuites pro morte sua. Et timeo,Domine mi,quòd iniuriatores fuerunt patres nostri, & diuites Pilatus,& Herodes,& Anna & Caiphas, sicut dicit Propheta Dauid: Consurrexerunt omnes Reges terræ,& maiores & contra Deum,& contra Christũ eius. Reges,scilicet prędicti, maiores, scilicet patres nostri.

Iesus est iustus, de quo Amos dixit quòd esset pro argento vendendus.

Isa.1.b.4.

Isa.53.b.7.

Ibid. a.3.

Ibid.

Prophetia de Christo.

Ibid.

Ibid.

Psal.2.a.2.

Et timeo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et timeo Domine, quòd iste Iesus sit ille commutatus & venditus pro argẽto, de quo loquitur Zacharias Propheta & Amos & alij Prophetæ. De quo etiam loquitur Isa. Propheta cap. 53. Deponet omnes iniquitates, & orabit pro infidelibus. Timeo ego, Domine mi, quòd iste Iesus sit ille iustus, de quo dicit Dauid in Psalmo 74. Delectati sunt in animam iusti, & sanguinem innocẽtem condemnabunt, & propter hoc eiecit eos Deus & disperdet illos Dominus Deus noster. Et timeo, Domine mi, quòd iste sit ille iustus, de quo loquitur Hiere. cap. 9. cùm dicit: Homo est, & quis est qui intelligit eum? Item Hiere. 10. Species vultus nostri Christus Deus captus est pro peccatis nostris, cui dixim⁹: In vmbra tua viuemus inter gẽtes. Timeo etiam, Domine mi, quòd iste sit ille iustus, de quo dixit Deus per os Zachariæ Prophetę, cap. 13. Dicetur enim in illa die: Quæ sunt istæ plagę in palmis tuis. Et respondebit: Plagatus fui in medio domus meæ inter illos, qui dilexerunt me, & leuauit ensem pastor meus supra me. Idẽ cap. 12. Aspicient ad me die illa, & illum quem transfixerunt, & plangent super illũ quasi plãctum vnigeniti. Timeo etiã, Domine mi, quòd iste fuit iustus ille, de quo dicit Abacuch. 3. Cornua in manibus eius, ibi absc̃dita est fortitudo eius, &c. Et cõcordat Euangelium Christianorum, vbi narratur mors Iesu, & ostendunt: Cùm autem venissent ad Iesum inuenerunt cũ mortuum, & misit vnus ex eis lãceam suam & transfixit. Pauco, Domine mi, quòd iste sit iustus, de quo dicit Abacuch 13. Egressus es Domine saluare populum tuum cum Christo tuo.

Isa 53. d. 12.

Psal. 74.

Hiere. 9. & 16.

Zach. 13.

Zach. 12.

Abac. 3.

Abac. 13.

CAPITVLVM VIII.

Quomodo post occisionem Christi, facta est dispersio Iudæorum secundum Danielem.

EXpaueſco, Domine mi, super iis, quis fuit iste iustus sine peccato, de quo loquitur Isa. Propheta: Et quis sit ille iustus venditus pro argento, propter quod dicit Dominus per Amos Prophetam vbi supra, quòd in testimenium quarti sceleris non trãsferet eos in terram promissionis amplius. Videtur etiã, Domine mi, quòd completum est, quod scribitur Dan. 9. vbi dicit: Postquam cõsumatę fuerint 72. hebdomadæ occidetur Christus, & tunc veniet populus cum principe venturo, & destruet ciuitatem & domum cõminuet, & condemnabũt eam, & auferetur sacrificium, & consumabitur destructio perpetua. Et nõ est dubiũ, Domine mi, quin destructio desolationis perpetuæ sit captiuitas ista, in qua sumus iam sunt mille anni. Et apertè dicit Deus per Prophetam, quòd erit desolatio perpetua post occisionem Christi, sicut est desolatio nostra postquam Iesus fuit occisus, nec comminatus est Deus nobis perpetuam

Exponit Prophetiam Dan. de 72. hebdomadibus.

Dan. 9.

Postquã Iesus fuit occisus facta est Iudæorum desolatio.

petuam desolationem, nisi post occisionem Christi. Et si voluerimus dicere, quòd ante mortem Iesu fuimus in desolatione. Ad hoc respondẽt nobis Christiani, quòd ante mortem illam nõ fuit desolatio, nisi 70. annis, & post hoc fuimus reducti in terrã promissionis, & fuimus apud Deum in gratia & honore. Certe, Dñe mi, ego non video euasionẽ contra Prophetiã istam: quia de facto probatur nobis, quòd postquam à reedificatione fuerunt completę 72. hebdomadę supra anno, qui sunt anni 433. tunc fuit Iesus occisus à patribus nostris, & postea venit dux, scilicet Titus & populus Romanus, & fecerũt nobis secundũ Prophetiã istã, hodie sunt mille anni & vltra: & nihilominus si in ira Dei sumus, & tamen in ipso speramus. Et si dicamus, quòd Christus vẽturus est, & nondum venit, & rehabebimus terram promissionis & reedificabimus ciuitatẽ, & habebimus gratiam Dei & honorẽ in terra nostra, & ista desolatio non erit perpetua. Respondebunt Christiani, quòd adhuc ergo manet nobis occisio Christi, & aduẽtus Titi & populi Romani, & desolatio peior ista, in qua iã fuimus per mille annos. Heu, Domine, non est excusatio, nec euasio cõsona. Sed tamen quicquid contingat Dei sumus in omni casu, si in eo speramus.

72. hebdomade, quæ faciũt 433. anni à Prophetiæ Danielis, impletæ sunt, quãdo Christus fuit occisus.

Si Christus nondum venit, ergo manet occisio Christi, & alia peior desolatio.

CAPITVLVM IX.

Quòd duo sunt aduentus Christi.

TImeo, Dñe mi, quòd Christus iam venit, & iã adimpleuit primũ aduentum suum: quia in scripturis nostris inuenimus duplicẽ eius aduentum. Primus aduentus Christi describitur in Prophetis in paupertate & humilitate. Secũdus in gloria & maiestate. Et de vtroq; aduẽtu proponã illa, quę mihi occurrũt. De primo aduentu dicit Deus per os Zach. 9. Lętare filia Siõ, ecce præceptor tuus venit pauper, æquitans asinum. Et in isto aduẽtu describit eum Isaias despectũ, Daniel occisum, Zacharias & Amos venditum: & tamen iam fuerunt completa, quę in libello descripsi & describam, non reputauimus eum, idest non cognouimus eum, sicut dixit Isaias Propheta, sed despeximus eũ, & prę ualuimus cõtra eum. Sed gloria eius & maiestas eius erit manifesta in secundo eius aduentu, quãdo ignis & flamma prędedet eũ, & exardescet & inflammabit in circuitu inimicos eius. sicut dicit Deus per os Prophetarũ Dauid & Isaiæ. Et timeo, Domine mi, quòd Christus non iudicabit aliter quàm cum igne ad mortẽ, quia nos interfecimus omnes Prophetas, qui annũciauerunt nobis de ipso, prout Deus testificatur cõtra nos per os Helię Prophetæ 4. lib. Reg. Et sic interfecimus illum iustum propter quẽ fumus in ira Dei sine fine. Attamen Dei sumus.

Primũ Christi aduentũ iam præcessisse & secũdũ expectare docet.

D: primo aduentu. Zacha. 9.

Isai. de primo aduentu describit Messiã de pectũ. Dan. occisum. Zachar. & Amos venditum.

4. Reg.

CAPI-

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPITVLVM X.

De primo aduentu Christi.

TImeo, Dñe mi, Deus describit apertè duos aduentus Christi per os Isa. Prophetæ 51. cap. cùm dicit: Consurge, cõsurge, induere fortitudinem brachium Domini bis dicens, consurge. propter eius duplicẽ aduentum, & singillatim clarè primum Christi describit aduẽtum quantum ad passionem & deiectionem cap. 50. & 53. per totũ: & specialiter, cũ dicit: Vidimus eum, & non erat aspectus & species, neque decor, &c. Primum eius aduentum ponit Isa. 9. cùm dicit: Paruulus natus est nobis. Et statim subiungit secundũ eius aduẽtum, cùm dicit: Et vocabitur fortissimus gigas, potens, super thronum Dauid sedebit, vt confirmet illum ab initio vsque in æternum. Zacharias autẽ Propheta describit eum pauperem & sedẽtem super asinum, cap. 9. Et quid aliud est hoc, nisi quòd Propheta iste describit primum aduẽtum in humilitate, & Isaias secundum in potẽtia & maiestatẽ. Sic etiam describit eum Daniel cap. 7. circa medium, vbi dicit: Considerabam vel aspiciebam in visione noctis: & ecce in nubibus cæli, quasi filius hominis veniebat, & vsq; ad antiquũ dierum peruenit: & in cõspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem & honorẽ & regnũ: omnes populi, tribus ac linguæ adorabunt eũ & seruient ei. Hebræus habet, tribus ac linguæ honorabunt eũ, & nõ deficiet potestas eius, quia nõ auferetur, & regnũ eius manebit in æternũ. (Nostra autẽ trãslatio habet: Tribus ac linguę seruiẽt ei, potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnũ eius, quod nõ corrũpetur, aliàs, & nõ deficiet potestas eius, aliàs, potestas eius in æternũ, & regnũ eius manebit in æternũ, aliàs, nõ corrũpetur.) Et manifestũ est, Dñe mi, quòd in secũdo aduẽtu sedebit Christus ante antiquũ dierũ, qui est Deꝰ, ad iudicium, sicut sedit in primo aduentu ante patres nostros Iudæos vt iudicaretur. Et istos duos aduẽtus Messię, idest Christi, innuit Propheta Dauid in Psa. cũ dicit: Quia venit, quoniã venit iudicare terram. Propter primũ eius aduẽtum, qui fuit simplex dicit: Quia venit. propter secundũ verò, quia erit cũ potẽtia dixit: Quoniã venit iudicare terrã. De secundo eius aduentu loquitur Zach. 14. cùm dicit: Imprimẽt vestigia pedes super mõtem oliuarum, &c. Et nos, Domine, non dicimus, quòd Deus in essentia sua & natura habet pedes, nec carnẽ, nec ista, quę corporis sunt: sed habere pedes cõuenit creaturæ corporeæ. Dicit etiam Dauid Propheta, quod supra allegatũ est, loquendo de secũdo eius aduẽtu: Ignis in cõspectu eius exardescet & in circuitu eius inflammabit. Sed, Dñe, nõ dicimus, quòd Deus sit circũscriptꝰ, quòd aliquid posset esse in circuitu eius in quantũ Deus, sed

Isa. 51.

Isa. 50. & 53.

Isa. 9.

De duplici Christi aduentu.

Zach. 9.

Secũdus aduentus in maiestate.

Dan. 7.

Expositio Danielis.

Nõ sunt verba autoris, sed interpretis.

Sedebit Christus ante antiquum dierum, hoc est ante Deũ patrẽ ad iudicandum.

Psal.

Zachar. 14.

Psal.

sed autoritates similes habent veritatem ad literam in illo iusto, quem Prophetæ describũt: nunc loquentes de eius humilitate, nunc de eius maiestate: &

Malach. 3. de hoc loquitur Malachias. 3. cùm dicit: Ecce Dominus venit, & quis poterit stare ante aduentum eius? Ipse enim quasi ignis conflans, & sedebit & liquęfaciet argentum & aurum. Ecce qualiter iustus ille qui fuit iudicatus venietin secundo aduentu. Et attẽde, Domine mi, qualiter describit eum, ibidem Propheta in eodem cap. 3. cùm dicit: Tũc ego veniam, & intrabo in iudicio ad eos, & ero testis velox super adulteriis & malis, & periuriis, & super illos qui defraudãt mercedem mercenarij, & qui spoliãt pupillos & viduas, & opprimũt peregrinum & pauperẽ. Et idem, Domine mi, describit Ezechiel cũ dicit 34. Vbi loquitur de pastoribus & ouibus, dicẽs: Ego separabo ab eis, scilicet à iustis, transgressores & incredulos (hoc non habet translatio nostra, sed in Arabico dicit sic:) O Domine mi, ecce quòd in secundo aduentu separabit incredulos de medio iustorum, sicut etiam dicunt Malachias: & Ezechiel clarè & in primo aduentu nemo nostrum cognouit eum, quia exiuerat limites humanæ naturę, sicut dicit Deꝰ per os Isaiæ Prophetę. c. 53. Et inter iniquos cõputatus est, & propter hoc nõ reputauimus eum. & Hier. dicit c. 18. Ipse est homo, & quis scit eum? & timeo, Domine mi, quòd patres nostri in primo aduentu Messiæ defecerunt & errauerũt, & propter hoc sumus in ista captiuitate, quę non habet finem. Et tamen quicquid contingat Dei sumus, & in ipso speramus.

Ezech. 34.

Non sunt verba autoris sed interpretis.

Christus nõ fuit cognitꝰ à Iudæis quia limites humanæ naturæ excedebat ipsiꝰ humilitas.

Isai. 53.

Hier. 18.

CAPITVLVM XI.

De secundo aduentu Christi, quòd tunc sit cum potentia iudicaturus.

DOmine mi, Paueo, ne iste iustus iudex sit ille qui iudicaturus est, cum potentia in aduentu secundo, & qui fuit Saluator in aduentu primo omnium qui crediderunt in eum, quoniã Propheta Dauid dicit de illo: Notum fecit Dominus salutare suum, & in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam. Adhuc dicit Isai. 12. Haurietis aquas de piscinis Saluatoris, quod dictũ secundum, videre meum, intelligo de Baptismo. Nã in primo aduentu saluauit per aquam, & in secũdo iudicabit per ignem. Et de isto Saluatore dicitur, Domine mi, Iob. 19. Scio quod Saluator meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & in carne mea oculi mei videbũt Deum meum. Attẽde, Domine mi, quòd vocat istum Saluatorẽ Deum. Cõstat autem quòd oculi carnis non videbunt Deum. Ecce habemus secũdum scripturas, quòd Saluator est iste Deus iustus, de quo est sermo: & solus potest dici verus iustus, quoniã

Cum potentia iudicaturus est Christus.

Psal.

Isai. 12.

In primo aduẽtu Christus saluauit per aquam Baptismi, in secundo verò iudicabit per ignem.

Iob. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Isai. *De nullo Prophetâ dici potest peccatum non fecit.*

nullum peccatum fecit, secundũ quod de illo testificatur per os Isai. Prophetæ: Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Nec de Moyse, nec de aliquo Prophetarũ dicitur, quod sit Saluator iustus & sine peccato, quia Moyses peccauit, & omnes Prophetę peccauerũt, sicut vos scitis, Domine mi. Et idcirco nullus eorum vocatur iustus in scriptura, sed illud nomẽ isti soli seruatur: & sine dubio non saluantur nisi ij, qui credunt primum aduentũ suum: & illi qui non credunt non habent causam aliquam, quod saluẽtur in secundo aduentu eius, sed digni sunt morte: quia digni erant morte illi qui nõ credebãt Moysi, & non obediebant ei qui fuit peccator: quanto magis digni sunt igne illi, qui non credunt, & blasphemant istũ iustum & Dominum qui peccatum nesciuit vnquam. Quicquid tamen eueniat Dei sumus nos.

Qui Moysi non credebant digni erãt morte, quanto magis qui Christo non credunt.

CAPITVLVM XII.

De Christi Ascensione.

De Christi Ascensione.

DOmine mi, nos inuenimus in scripturis, quòd Christus exaltabitur de terra ad cælum: & ego timeo quòd illud sit completum in isto, qui fuit interfectus à patribus nostris: & de ista exaltatione dicit Dauid Propheta in Psalm. 23. O magnates aperite portas principat⁹ vestri, & eleuamini portæ æternales, & introbit princeps gloriæ. Et attende, Domine, quòd respondẽt illi Angeli: Quis est iste princeps gloriæ. & ipse respondet illis: Dominus virtutum fortis in prelio. Et cõstat, Dñe mi, quòd iustus iste Dñs virtutũ nõ habuit prelũ, nisi in primo aduẽtu suo: quia quando sedebit ad iudicandũ, ignis in circuitu eius exardescet, & inflãmabit in circuitu inimicos eius, & cõflabit iustos per ignem, quasi argentum, & hoc in vltimo eius aduentu. Nullus autem præliabitur contra illum, nec locus erit pugnę. Adhuc de iusti huius exaltatione dicit Isa. cap. 64. Quis est istę qui venit de Edom, de terra rubẽs vestimentis eius de bosra, sicut ille formosus in stola. & respõdet iis iustus iste: Ego qui loquor iustitiam, sum expugnator ad saluationem. & dicunt ei Angeli: O Domine, quare rubrum est vestimentum tuum, sicut calcantis torcular? respondet dicens illis: Torcular calcaui solus, & non erat vir mecum. Vide, Domine mi, quã propriè loquitur Isaias: & timeo quòd huius iusti responsio nõ tangat nisi nos, cũ dicit: Calcaui eos in ira mea, donec aspersus est sanguinis eorũ super indumenta mea, & inquinata sunt omnia vestimẽta mea. Sed dies vltionis in corde meo, & annus retributionis meæ venit. Quantũ ergo sperare possumus in iusto isto, Dñe mi, vbi scimus ipsum de nobis angelis fuisse conquestum in cælo, & notificauit eis, quòd ipse calcauerit torcular solus. Et quid aliud calcauit

Pfalm. 23.

In primo aduentu prælatus est Christus.

Isa. 64.

Iudei calcati ira furoris Domini.

cauit in ira sua nisi nos, qui post bellũ, quod habuit in primo aduẽtu suo, prostrati sumus ab eo & calcati, iam sunt mille anni, & adhuc restat dies vltionis in vltimo eius aduentu, & annus retributionis in corde suo. Vtinam, Dñe mi, quando interfecimus, Isaiam deleuissemus istam auctoritatem prædictam de Prophetia sua, quod nũquam legeretur ab aliquo. Et ecce quòd Dauid vocat bellum, cùm dicit: Dominus virtutũ fortis in bello, hoc Isaias vocat torcular: Heu, Dñe mi, nos bibimus mustum illud, de quo etiã dicit Iacob Patriarcha & Prophetа, vt habetur in libro generationis creaturarũ, cap. 49. de Iuda: Lauit stolam in sanguine, scilicet vuę, sicut est factum in nobis in primo aduentu Messiæ: sed quid faciemus in aduentu eius vltimo, quãdo stabũt homines coram homine iudicante, & in circuitu eius erit ignis paratus, ad deuorandum illos, contra quos tulerit sententiam: tunc enim non erit tempus belli, neciã in torculari calcabitur, quia iam extũc non erit locus, nec tempus pœnitendi nec refugij, sed iustitia, vt sicut ipse iudicatus fuit sine peccato, quod inueniretur in eo, sic ipse iudicabit peccatores. Dicit enim Deus in Prophetia Salomonis, Prouerb. 11. Quando iustus recipiet iudicium, vbi erit impius & peccator? Vnde si iustus vix saluabitur, quid erit tunc de impio?

Quod Dauid vocat bellum. Isaias vocat torcular.

Gene. 49.

Prouer. 11.

CAPITVLVM XIII.

Adhuc fortius probat corporalem Ascẽsionem Christi.

Efficacius corporalem Christi Ascensionem probat.

VAlde timeo, Domine mi, quòd hęc, quæ dicta sunt testimonia Prophetarum de illo iusto, quòd, scilicet fuit vẽditus pro argento, vt dicit Amos Propheta: quòd calcauit torcular, vt dixit Isaias: quòd gesit bellũ cum patribus nostris, sicut dicit Dauid: quòd captus fuerit in peccatis nostris, sicut dicit Hiere. quòd vulneratus fuerit in palmis suis, sicut dixit Zachar. quòd super eius vestem missæ sunt sortes, sicut dicit Dauid: quòd ascendit in cælum sicut dixit idem Propheta & alij: quòd non conueniat Deo in essentia, siue in natura diuina, secundum quã nec resurgit, nec exaltatur, nec sedet, nec descendit. Ex iis quæ dicta sunt sequitur necessariò, quòd iã venerit ille iustus, cuius naturæ corporeæ hęc prædicta & similia poterunt conuenire. Si autem tibi videtur fortè durũ credere, Domine mi, quòd homo corporeus ascendit in cælum, audi autoritates & exempla, quæ mihi occurrunt de scripturis nostris. Et super hoc dicit Dauid Propheta de illo: Ascendit Deus in altum & saluabit captiuitatem, dedit dona hominibus. dicit etiam in Psalmo 67. de ascẽsione eius: Iubilate Deo & glorificate nomen eius, iter facite, qui ascendit de partibus Occidẽtis, Dominus nomẽ illi.

Non durũ videri debet quòd homo corporeus ascendat in cælũ.

Pfal.

Pfalm. 67.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adhuc, Domine mi, dixit Dauid de illo in Psalmo, quē tu habes in corde: Iubilate Deo, qui ascēdit super cælum cæli ad Orientē. Et de isto dixit Amos. cap. 9. Dñs est qui ędificauit in excelso sedē suam. Et de ipso dicit etiam Dauid in Psalmo. 67. Ascendit Deus in iubilo, & Dñs in voce tubę. De ipso etiam dixit Aser Propheta. c. 3. Vidi hominē descendentē de corde maris, & peruenit vsque ad cælum. (Et quia non habemus istā prophetiam, omissi multa scribere, quę allegat super hoc, immo habemus eū, sed ipse tunc nescivit, quod Aggęus in Latino vocaretur, Aser in Arabico.) Dicit etiam Moyses in Cantico: Leuabo ad cęlū manum meam. & Deut. 33. Dicit etiā Isa. c. 21. Cōsurge cō surge brachiū Dñi. De isto etiā ait Anna mater Samuelis 1. Regum. 2. cap. Dabit Dominus imperium Regi suo, & sublimabit Christum suum. Dauid etiam dixit: Ascendit Dominus super pēnas ventorum. Et heæ autoritates occurrunt mihi ad probandum exaltationē Christi corporalem vsq; ad cælum, & sunt plures aliæ quas tu Dñe bene scis. Nunc etiam exempla aliqua adducā de lege nostra, quia videtur etiam nobis maltum incōueniens credere, quòd in corpore ascēdit in cęlū, & hoc est propter considerationē: nam in lege & in Prophetis inuenimus, quòd Deus verus & glorioſus assumpsit de terra, & eleuauit plures sanctos viros patres nostros. Et si de istis nō dubitamus propter eorū sanctitatē, & propter testimoniū scripturę, quare dubitamus de ascensione istius iusti in corpore & anima? cui magis scriptura perhibet, quā illi testimonium sanctitatis. Et quia durius bellū secundum Prophetas sustinuit, & plures captiuationes mūdi, quàm aliquis de prędictis. Et prętereā, Dñe, sine exēpli positione scis, quod Matusalem & Enoch iusti, & Helias Propheta fuerunt assumpti à Deo de mundo isto in corporibus suis. De Moyse etiā non est dubitandum quin sit in cęlo in corpore & anima, vt dicitur Deut. 34. dixit Deus ad Moysen: Ascende in mōtem nocte, & morere ibi. & ascendit in montem, & mortuus est ibi. Et nescivit homo sepulchrum eius, vsq; in hodiernū diem. Et quid significat, quòd sepulchrū eius est ignotū in terra, cū ipse fuit Propheta maior & sanctior aliis, nisi quòd Deus resuscitauit eū, & assumpsit eum in corpore & anima, sicut alios iustos assumpsit, & eleuauit ad locū vbi sunt. Nec nos debemus mirari supra hoc, quòd aër iste leuis & subtilis posset portare corpora tam grossa & pōderosa: quia nos scimus quòd aqua, quę est in raritate similis aëri, quādo placuit potentię omnipotēti, portauit corpora filiorum Israel, in eorū exitu de Aegypto, & quando fuit acceptum sacrificiū, ignis descēdit de cęlo, & eleuauit & portauit

Psal.

Amos. 9.

Psal. 67.

Aggeus in Latino, est Aser in Arabico.

Non sunt verba autoris sed interpretis.

Deut. 33.

Isai. 21.

1. Reg. 2.

Psalm.

Exēpla ex lege ad probandā Christi Ascensionem.

Ascensionis multorū in lege veteri.

Matusalem & Enoch, & Helias, assūpti sunt à Deo.

De Moyse credit Rab. Salo. Israelita, quòd in corpore & anima assūptus sit à Deo.

Non est mirandū quòd aer leuis, corpora grossa posset portare.

Sacrificia pecorū fuerunt portata per aērē.

uit corpora pecorum & boum quę offerebātur Deo. Moyses verò & Helias prophetauerunt de illius iusti eleuatione, ac alij Prophetę. Vnde cū oportet nos esse credētes de eleuatione corporea dictorum sanctorū, cur sumus increduli de eleuatione istius iusti, & eum eleuatum esse in cęlum, de quo tot sunt testimonia Prophetarum in scripturis, sicut dictum est. Et posset indūci, quia satis apparet, quòd Deus assumpsit prædictos sanctos, de quibus nullus dubitat, vt ad fidē disponantur corda hominū, & vt de ascensione sui iusti etiā nō dubitarent. Est autem & alia causa, quare de ipso nostri dubitant: quia aduentus eius primus fuit occultus, & modus insolitus, sicut dicit Isai. Homo est, & quis cognoscet eum? Idē Propheta etiam dicit: Virgo concipiet & pariet filiū. Vbi aduertendū est, quòd tacet de patre secūdum carnē, & propter hoc quod alibi dicit: Nō reputauimus eū, & Hiere. cap. 31. dicit: Signū nouum creauit Deus super terrā, mulier circūdabit, &c. Dicit etiā cap. 5. Propter hoc dabit eis Deus vsq; ad tēpus in quo parturiēs pariet. Et notandū, quòd non facit Propheta mentionem de marito istius parturientis, cū inquit natiuitatē istius iusti, qui solùm natus est prætер solitum modū, cursumq; carnalem, qui est ex viro & fœmina, sicut de illo prædictum est per os Isai. c. 9. cùm dicit: Audite domus Iacob, Deus dabit vobis signum, virgo concipiet, &c. Omnes autem alij sancti, qui dicti sunt, nati sunt de fœmina & viro carnaliter, concepti in peccato, & omnes fuerunt peccatores: & ipse Moyses sanctior parētibus Prophetis peccauit, & confitetur per os suū se peccasse: de iusto autem isto dicitur per Isai. 53. c. Qui nunquam peccauit, nec inuentum est mendacium in ore eius: de aliis omnibus sanctis dicit Deus per os Iob. c. 25. In omnibus sanctis suis non est inuentus sine prauitate. Et Hiere. Propheta dicit, cap. 17. Corda hominum praua.

Voluit Deus sanctos assumere, vt corda hominū disponeret ad fidem ascensionis Christi.

Hiere. c. 31.

Isai. 9.

Isai. 55.

Iob. 25.

Hie. 17.

CAPITVLVM XIIII.

De cęcitate Iudæorum, quod non credunt Christum aduenisse, nec intelligunt.

Iudæorum cæcitas.

TImeo, Domine mi, quòd sit cōpletū in nobis, quod dixit Dominus per Isai. Prophetā: Cęcidit cęcitas super Israel, quousq; intrauit plenitudo gentium. & iterū dicit cap. 6. Audiētes, audient & nō intelligent: & vidētes videbunt, & nō cognoscent, quia corda istius gētis sunt ingrossata. Et adhuc eodē cap. Excęca cor populi huius, & obtura aures eius, ne fortè addiscant & conuertātur ad me, & sanem eos. Et dixit Isaias: Vsquequo Dñe, & dixit: Quousque sunt ciuitates desertæ, & maneat domus sine habitatore. Dixit etiam Daniel cap. 12. Claude sermones & inuolue propheriam. Et Hiere. 17. Peccatum Iudę scriptum

Isai. c. 6.

Isai. ibi.

Dan. 12.

Hiere. 17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Isai. 6. est stilo ferreo in lapide adamātino, & extensum super latitudinem cordis eorum. Et Isai. c. 1. Cognouit bos possessorem suū, & asinus præsepe Dñi sui, populus autem meus non intellexit. Idem. 8. & iterum 8. Miluus & hirundo & ciconia sciunt tempus aduētus sui, populus autem meus non cognouit me. Et hęc omnia, Dñe mi, dicta sunt propter nos, quia nō cognouimus aduētum istius iusti Domini. Et de nobis dixit Isai. 43. Dñs per Isai. cap. 43. Elongate foras gentem cęcam, & non habentē oculos: & surdam, & non habentem aures: ecce omnes congregati sunt. & quid voluit dicere Propheta per hæc verba: nisi quòd Deus nos repulit, quia non cognouimus tempus istius iusti citius, & congregauit ad se in fide gentes loco nostri. Super quo admiratꝰ Dauid dixit in Psal. 77. Hęc est mutatio dexterę Excelsi: Nos tamē Dei sumus in casu isto nostro, & in captiuitate ista, quæ non habet finem, in qua sumus iam sunt mille anni, & hoc tamen nō accidit ita malè patribꝰ nostris qui adorauerunt idola, & occiderunt Prophetas, & trangressi fuerunt legem ex toto corde suo.

Gentium vocatio. Psal. 77.

CAPITVLVM XV.

Quomodo cęcitas Iudęorum & incredulitas circa Christum fuit prænunciata per Prophetas.

Cæcitas Iudæorum per Prophetas prædicta.

TImeo, Domine mi, propter hoc, quòd quia non credidimus in isto iusto: idcirco accidit nobis & cōpletū est illud, quod dixit Deus per os Isai. c. 19. Erit Prophetia tanquam verba libri clausi, qui dabitur lectori, & dicetur: Iste liber clausus est, nescio quid est in eo: & tunc dabit nescienti literas, & dicet, non sum lector ego. Et quæ clausura libri maior est, Domine, quā clausura qua clausit Deꝰ corda nostra: iam sunt mille anni & vltra, nec possumus cognoscere per Prophetiā nobis traditā à Prophetis super aduentum istius iusti, propter quod alibi dixit Deus per Prophetā: Desolabitur Hierusalem, & corruet domus sancta, dixit etiam cap. 1. Terra nostra deserta, ciuitates nostrę succensæ igne, & remanebit Siō sicut tugurium in vinea dissipata. hoc est, Domine mi, & iam sunt mille anni & vltra: dixit etiā Isai. cap. 25. Domine Deus exaltabo nomen tuum, quia posuisti ciuitatem in tumultum, & domum in confusionem, vt non sit vsq; in æternum. Et 30. cap. dixit: Cōteret populos contritione vasis fragilis, in quo non remanet pars ad portandum carbonem ignis, nec hauriendam guttam aquæ. Completum est etiā Dñe mi, quod dixit Daniel, cap. 9. Postquam fuit occisus Christus, remanebit desolatio perpetua. in qua desolatione sumus, iam sunt mille anni & vltra. Dixit etiā Isai. 24. cap. Relicta est in vrbe solitudo, & sibilabit terra eorum sibilo vsq; in sempiternum. Dixit etiam Hier. c. 16. Ar-

Clausura libri est cordiū Iudæorum clausura.

Isai. c. 19.

Isai. 1.

Isai. 25.

Isai. 30.

Dan. 9.

Isai. 24.

Hier. c. 16.

gentum reprobū vocate illos, quia Dominus proiecit eos. Dixit etiam Isai. c. 50. Ambulate in lumine ignis vestri, & in flāmis, quas succendistis vobis. in quibus flammis nos sumus iam mille anni sunt. Et dixit etiā Amos. 5. cap. Domus Israel cadet, & nō est qui erigat eam. Et videtur mihi, Domine mi, quòd Deus induxit super nos ruinā istam post aduētum iusti huius, postquam Propheta nullus surrexit in nobis, nec surget, sicut Prophetatū est nobis, quia nos manemus in incredulitate, nō recipientes fidem illius, sed negantes. Dixit etiā Oseas 1. cap. Cùm accubuit mulier super terrā & peperit, dixit Deus, voca nomen eius sine misericordia, quia non miserebor populo huic. Et si Deꝰ proiecit nos & nō miseretur nostri, vt experti sumus iam sunt mille anni & vltra, quæ vtilitas est, nos habere legem, circuncisionem & Sabbathum: dixit Isai 53. cap. Educ foras populum cæcum, sicut eduxit nos de terra nostra, Deus verus & gloriosus, iā sunt mille & vltra anni: dixit etiam idem. 26. cap. Vetus error abiit. Et quid est antiquum nisi lex nostra, quæ recessit à nobis, Domine mi, cum Rege, cū sacrificio, cum incenso & cum altaribus? & quid peius nobis poterit euenire? & quid est quod nos expectamus? nonne videmus quòd dispersit nos, per quatuor partes mūdi in dispersionē, sicut dixerūt nobis Moyses, Hieremias & Isaias, & alij Prophetæ? Et tamen nos Dei sumus, & ad ipsum recurrimus in omni euentu.

Isai. c. 50.

Amos. 5.

Oseæ. 1.

Isai. 53.

Isai. 26.

Lex, Rex, Sacrificiū, altare & omnia vetera iā cessauit.

CAPITVLVM XVI.

Ostendit reprobationem Iudęorum propter eorum perfidiam, & electionē gentium propter eorum fidem.

Gentium cōuersio per Prophetas prænunciata.

TImeo, Dñe mi, cū nos dicimus inter nos: Ego & tu etiā sumus filij Iacob & Israel, quia iā completū est illud quod dicit Deus per os Isa. c. 65. Interficiet te Deus, ô Israel, & vocauit seruos nomine alieno. pauec quòd de illis seruis simus, quibus debet imponi illud nomē, secundum quod Moyses dixit, Deut. 28. Erunt gentes in capite, & populus incredulus in cauda, sicut nos sumus, iam sunt mille anni & vltra. De illis etiam dixit Hier. 12. c. Replebitur terra fide Dei, & redundabit sicut aqua maris. & de illis dixit Salomō. 3. Reg. 8. Domine Deus, cū venerit alienigena ad domū sanctam tuā, & inuocauerit nomen tuum benedictum, exaudi eum Dñe Deus meus, vt discat vniuersa terra nomen tuum timere sicut populus Israel. In quo ergo gloriabimur Domine mi, & quare contemnimus gentes? ex quo Salomon Propheta fecit eas participes in timore Dei, & in domo sancta nobiscum, & forte nos indignos eiecit Deus de ista domo, & dedit eam istis, & de illis etiā dixit Moyses. Hęc dicit Dñs Deus: Replebitur terra tota gloria Domini. & de ipsis dixit Dauid in Psalm. 21. Præue-

Iudæorum reprobatio propter eorum perfidiā, & gentium vocatio

Deut. 28.

Hiere. 12.

3. Reg. 8.

Psal. 21.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nient & conuertentur ad Domi num vniuersi fines terrę & mil-
lę generationes: de ipsis etiam
Isa.60. dixit Isai.cap.60. O domus Dauid sancta, venit lumen tuum, &
gloria Dñi super te orta est, &c. Et ambulabunt gẽtes in lumine
tuo, & reges in splendore ortus tui. Leua in circuitu oculos tuos
& vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: & filij extra-
nei ędificabunt muros, & princi pes eorũ seruiẽt tibi. Et qui sunt
isti filij extranei, Dñe mi, qui ve nerunt ad domũ Dei, nisi gẽtes
quę seruiebant idolis, qui erant extranei à Deo, & ipsi principes
& Reges eorum, de quibus di-
xit Deus, quòd ambulabũt in lu mine domus sanctæ, & nos eri-
mus in tenebris extra illam, & su musiã sunt mille anni. Dixit ad-
huc idẽ Propheta de illis c. 65.
Isai.65. Ecce gentẽ, quã nescibas, vo cabis: & nationes quę te non co
gnouerunt ad te venient. Et si-
cut de facto videm⁹ hodie, sunt
mille anni & vltra, quia Christus
missus secundũ legem nobis da-
tã venit: & gentes quę legẽ non
nouerãt venerunt ad eũ: & ipse
Isai.c.54. dedit eis legem nouã puram &
sanctam. Adhuc. 45. cap. cõcor
Non habet hoc translatio nostra. dauerunt & reges eorum cõgre
gati sunt in fide Dei. Et timeo,
Dñe mi, de illis fuisse dictum eo
dem cap. Cõgregamini omnes
& venite gẽtes, quæ saluatę estis
per Deum ex gentibus. & de po
pulo dixit Isai. 65. Quæsierunt
me, & nõ interrogabant: & inue-
nerunt me, qui nõ quęrebãt me.
& de ipsis etiam dicit Hiere. c. 3. Hie.c.3.
Congregabuntur omnes in no-
mine Domini in domo sancta, &
non ambulabũt in prauitate cor
dium. De ipsis idẽ Propheta di-
xit cap. 16. Ad te veniẽt omnes Hiere.16.
gentes ab extremis finibus ter-
ræ & dicent: Non hęreditauerũt
patres nostri nisi mendacium &
iniquitatẽ. Et de ipsis dixit So-
phonias cap. 3. Datum est genti- Sopho.3.
bus vt loquer entur simul in no-
mine Domini, & seruient ei hu-
mero vno, omnis homo de loco
suo, & omnes insulæ gentiũ. Et
de illis dixit Zacharias. 2. c. Læ- Zacha.2.
tare domus Sion, quia ego ve-
niam ad te & habitabo in medio
tui in illa die, & appropinqua-
bunt Deo gentes in multitudi-
ne sua. Dicit idẽ Propheta. 8. Idem.c.8.
cap. Hæc dicit Dominus Deus
exercituum: Veniẽt gẽtes mul-
tæ de locis multis, & dicet vir ad
vicinum suum, Vadamus & quę-
ramus Dominum Deum in bo-
no. Et ista, Dñe mi, cõpleta sunt
nũc, & complentur in oculis no
stris de plano: vides populos &
linguas legere libros legis &
Prophetarum omnium & psal-
terium, dimissis idolis suis: nul-
lus ex eis credit per manũ Moy
si, nec Aaron, nec alicuius Pro-
phetarum nostrorũ, nec aliquid
remanet de fide ab idolis, ab il-
lo tempore quo crediderunt iu
sto illi, de quo dicit Abacuch
cap. 3. Egressus es Domine ad
salutem populi tui, ad sa-
lutem cum Chri-
sto tuo.

CAPI-

CAPITVLVM XVII.

De viuificatione gentium & interfectione Iudęorum, prout etiam vidébitur in cap. sequenti.

Gentes viuificat Deus per fidẽ, & Iudæos in incredulitate mortificat Isai.65.

TImeo, Domine mi, quòd Deus victor & gloriosus vi uificat illas gentes per fidem, & interficit nos in incredulitate nostra, sicut ipse dicit per os Isai. Prophetæ. 65. cap. Pro eo quod vocaui, & non respondi-
stis, hæc dicit Dominus De⁹: Ec ce serui mei comedent, & vos esurietis: ecce serui mei bibẽt & vos sitietis: ecce serui mei gau-
debunt in exultatione cordis, & vos concutiemini præ amari-
tudine cordis: & interficiet te Deus o Israel, & vocabit seruos suos nomine alio, in quo bene-
dixit illis, qui est benedictus su-
per terram, Amen. Et nos vide-
mus receptores istius nominis benedictos à Deo super faciem terræ, & nos dispersit, scilicet in captiuitate per quatuor partes mundi hodie sunt mille anni: &
apparent expressè in nobis ve-
stigia iræ Dei, non ad castigatio
Ira Dei contra Iudæos non ad castigationẽ, sed ad destructionem. nem sed ad destructionẽ, & illa
est interfectio quã Deus cõmi-
natus est, quòd interficiet Is-
rael, & illę gentes viuę, quas vo-
cat seruos, recipiẽt nomẽ quod
Deus promisit, sed nõ ante mor
tẽ nostri nominis primi, secundũ
ordinẽ verborum Dei per Isaiã:
& fames & sites quas patiemur,
nõ est panis aut aquę, sed cordiũ
& animarũ sterilitas & fames ver
bi Dei, sicut Prophetæ declarãt
per os Amos cap. 8. Et tu, Domi Amos.8.
ne, scis hoc plenius quã ego. Ve
runtamen Dei sumus in omni-
bus quæ accidunt nobis.

CAPITVLVM XVIII.

Quomodo gentes per fidem viuificatę habent mundas obseruantias nouę legis.

TImeo Domine mi, quòd gẽ tes quæ iustificatę sunt, iam
sunt mille anni postquã fuit mor
tuus Iesus in Hierusalẽ: quia ni-
hil boni habuerunt, antequam
crediderunt in Deo, & in Chri-
sto, & in Apostolis: quoniã ipsi
fortè erant illi pisces & ille be-
stiæ, de quibus loquitur Aba- Abacuch.
cuch Propheta, quæ non habẽt
ducem: & ipsę gentes purifica-
tæ, per fidem habẽt ieiunia sua,
& obseruantias suas legis nouæ,
& habent cuncta illa quæ ad mũ
ditiam pertinent, in lege anti-
qua contenta Iudæorum. Vides
quòd in omni lingua, & in omni
loco in Oriente & in Occiden-
te gentes sunt cõfitentes in no
mine Dñi, & non credunt in eũ
per Moysen nec per aliquẽ Pro
phetarũ, quamuis sunt studiosi
in lege & in libris omnium Pro-
phetarũ: sed Deus vocauit eos
per discipulos iusti, qui egres-
sus est cũ Deo ad salutẽ eorum:
sicut ipse De⁹ benedictus & glo
riosus, prędixit per os Abacuch
Prophetę, & isti discipuli ei⁹ fue
rũt filij nostri de filiis Israel, qui
alio nomine vocantur Aposto-
li. Valdè timeo, Domine mi,
quòd isti sunt illi, de quibus dixit
Deus per os Dauid in Psalmo:

Gentes iustificata obseruantias mũdas, nouæ legis habent.

In omni loco, & in omni gente fideles crediderunt per Apostolos Christi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal. 18. In omnem terram exiuit sonus eorũ, & in extremis finibus extensa verba eorũ. Et verba Prophetæ expressè demõstrant nobis, quòd de istis loquitur & nõ de nobis, cum dicit: Nõ erit lingua neque sermo, qui nõ audiãt voces eorum: & hoc non potest esse de lingua nostra Hebræa, quę enim gentes obediũt præceptis Moysi & Aaron? quinimo ipsi interfecerunt gentes & fugauerũt eas à se: hęc autem gentes sciunt hodie Moysem & Prophetas, & cognoscunt Deum, & seruant legẽ nouam sicut Apostoli docuerũt eos. Attamẽ Dei sumus.

Apostolorũ doctrina vniuersum orbem implenit.

CAPITVLVM. XIX.

De electione Apostolorum loco Prophetarum.

Zacha. 13. TImeo, Domine mi, quòd illud quod Zacharias Propheta dixit cap. 13. Percutiã pastorem & dispergẽtur oues gregis. fuit completum quãdo nos percussimus pastorem istorum puerorum & sanctorũ Apostolorum: extunc nos oues dispersi sumus per vniuersum orbem, & isti filij nostri, scilicet Apostoli, surrexerunt loco Prophetarũ, quod apparet ex hoc quod Deꝰ post illos nõ misit nobis Prophetam, nec notificauit aliquid per visionem. Timeo, Domine mi, quòd isti pueri sint Apostoli de quibus dixit Deus per os Ioelis Prophetę, c. 3. Senes vestri somnia somniabunt, & pueri vestri visiones videbunt. Certissimè, Dñe mi, senes sunt Prophetę nostri, qui somniauerunt fidẽ gentiũ, quã consequuti sunt illi pueri, scilicet Apostoli, & viderunt, & de istis pueris dixit Dauid Propheta: Venite filij, audite me, timorẽ Domini docebo vos. & Deus nõ nominat filios in plurali, sed solũ nominat eos Israel primogenitum in vsu loquendi cõmuni, & in alio Psalmo nominat istos pueros filios, cùm dicit: Filij tui sicut plantæ nouellę. De Israel Domine mi, dixit Deꝰ per os Isai. cap. 5. Vinea Dei, exercituum fuit domus Israel, expectauit quòd veniret cum vua, & venit cum spinis, propter hoc ego adducam, qui destruet illam in conculcationem. & de illis prædictis filiis Dei, qui vocantur Apostoli, dixit Deus per os Isa. 13. cap. non modo erubescet Iacob, nec liquæfiet facies eius: sed tunc quando videbit de filiis suis illos quos creauerunt manus meæ sanctificatos ante oculos suos. Et si essent, Domine mi, filij isti sanctificati coram nobis, secundum viam legis nostræ, non diceretur de nobis, quòd essemus in erubescentia propterea, & dissoluerentur facies nostrę, immo haberemus gloriã & resplẽderent facies nostræ, sed confusio facierum Iacob, & desolatio est ista quòd isti filij quos Deus creauit manu sua, scilicet Apostoli sunt sanctificati corã nobis, & nõ secundũ legẽ nostrã: propterea Deꝰ dat intelligere quòd lex nostra nõ est lex ipsorum. Dixit etiam

Ioel. c. 3.

Isai. 13.

Apostoli loco Prophetarum fuerunt electi.

Psalm.

Isai. 5.

Apostoli sanctificati nõ secundũ legẽ Iudæorum, ergo nõ est lex eorũ Iudaica, sed gratiæ.

Hiere. 25. etiam Deus per os Hiere. ca. 25. In illa die non dicent patres nostri, comederunt vuam acerbã, & dentes filiorum obstupescũt, sicut infidelitas Iudæorum non nocuit, fidei Apostolorum nec nocebit, & propter hoc scribitur: Viuo ego dicit Dominus, si erit vltra prouerbium istud in Israel. quia nunquam aliquis de Apostolis postquã receperunt fidem, rediit ad fidem nostram: quare non sentiũt acerbitatem infidelitatis nostræ: sicut dentes nostri obstupescunt de peccato patrum nostrorum. Adhuc de istis filiis, Domine mi, qui sunt Apostoli, dixit Deus per os Isai. Prophetę: A quo transmigrabo nisi à populo meo: filij autem qui erũt infideles, Deus erit Saluator eorum in omnibus angustiis eorum, & vultus eius custodiet eos in charitate eius, & in clemẽtia redemit eos, & propitius erit eis in lõgitudine dierũ. Verisimũ est, Dñe mi, quòd isti filij, de quibꝰ loquimur, semper mãserunt firmi, nec Deus transmigrauit ab eis, ab illo tempore quo redemit rex ille iustus, magister eorum, sed trãsmigrauit à nobis & fuit semper cum eis: & de istis etiam filiis qui sunt Apostoli, dixit sapiens Iesus filius Sirach, in libro suo, cap. 3. Audite filij charissimi, & operamini in salutẽ: quia honorat Deus patrẽ in filiis. & qualiter intelligi debeat honor ille, declarat Deus per os Malachiæ cap. 3. Mittet Deus Heliam, qui cõuertat cor

Iudæorum dentes obstupescunt ob peccata maiorum.

Isai.

Ecclc. c. 4.

Malach. 3.

da patrum nostrorum ad filios. O Domine, si Deus debuisset conuertere corda filiorum, scilicet Apostolorũ, ad patres cùm hoc debeat intelligi de fide, tũc isti filij, scilicet Apostoli fuissent nobiscũ in captiuitate ista, quæ non habet finem, sicut & patres nostri & nos sumus. Sed ex quo Deus ordinauit quòd debeant corda patrum ad filios conuerti, quid est quod expectamus, Dñe mi? & quid prestolamur? Et si voluerimus dicere, quòd alij filij debent esse præter Apostolos, de quibus intelligãtur prędicta, illi erunt in captiuitate sicut & nos, ex quo viã illius iusti non sunt sequuti, quem Apostoli firmiter sequuti sunt, & docuerũt sequendã: & propter hoc habẽt honorẽ patrum, in hoc quod patres dicuntur ad illos conuerti. Cùm ergo, Domine mi, filij nostri, venerũt ante quãnos ad fidem Dei, si corda nostra conuertãtur ad filios, corda eorum conuerterẽtur ad nos, & sicut dicit Deus altissimus: Erunt populus vnus, animus vnus in Deo glorioso & victorioso. quia non debemus intelligere illam conuersionem nisi de infidelitate ad fidem & doctrinam illius iusti, qui est magister salutis eorum qui credunt in eo: & secundũ quod dixit Dauid de eo: Ipse est cuius Sacerdotium erit secundum ordinem Melchisedech in ęternũ, quo obtulit sacrificium panis & vini, & fuit Melchisedech Sacerdos Dei altissimi ante Aarõ.

Psalm. 109.

Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

Longè differt Christi sacerdotiũ à Sacerdotio Aaron.

Et attende, Domine mi, quanta sit differentia inter sacrificium Aaron & iusti istius Domini. Dixit Dominus Domino meo, tu es Sacerdos in æternum. non ad tempus sicut Aarõ, qui mortuus fuit, 120. annorũ. Item sacrificiũ Aaron fuerunt carnes, & sacrificium illius iusti Domini, fuit panis & vinum, secũdum ordinem Melchisedech. In quibus verbis Dominus per Prophetam ostendit manifestè, quoniam sacrificium Aaron finiretur, quando inciperet illud sacrificium in æternum, & ordinatio sacrificãdi, sed Aaron finiretur quando inciperet sacrificium in pane & vino æternaliter duraturũ. Sed de hoc, Domine mi, adhuc habeo loqui: specialiter dicam aliqua pauca de istis filiis Dei quæ mihi occurrunt, de quibus dixit Deus per os Iesu Prophetæ filij Bethoni cap. 1. Erit locus in quo dicetur: Vos estis filij Dei viui, & iste locus, Domine mi, absque dubio est Ecclesia, quia Propheta denominat locum: in hoc quod dicit erit locus, quia Synagoga quæ est locus primus iã erat, & Synagoga vocat Deus per os Moysi & Aaron, & omniũ Prophetarũ primogenitum meũ: sed in plurali & quasi quẽlibet in speciali, istos secũdo genitos vocat Propheta filios Dei. De istis filiis dicit etiam Deus per os Prophetæ Moysi. Deu. 32. Sanguinem filiorũ vlciscetur, & lauabitur terra populi sui. & nos Domine occidimus prophetas, & nõ fecit vindictam de eis, nisi per 70. annos, sed occidimus Apostolos & iustum magistrum eorũ, & fecit Deus vindictã de filiis, iam sunt mille anni & vltra, & per mortem ipsorũ lauit Deus terram populi sui: & nõ dixit terram filiorum Israel. De ipsis etiã filiis dixit Dauid in Psalmo. 135. Sicut sagittæ in manu potentis, ita filij fideles. Comparat enim Propheta istos filios fideles sagittis emissis de manu potentis: quia Deus omni potens misit eos ad duodecim partes mundi, per quatuor mundi climata fideles, hos filios cũ doctrina legis, psalterij & prophetarũ. Moysen autẽ & Aaron nõ misit extra domum sanctam ad docendum: quia non ad Indiam, Romam, nec ad alia loca extra terram sanctam misit eos annunciare doctrinam legis & Prophetarum: sed istifideles filij sic proiecti, vel missi per vniuersum mundũ, surrexerunt coram Deo loco nostri, postquam Deus occidit Israel & nomẽ nostrum, quod benè innuit Dauid in Psalmo, cùm dicit: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos filios Reges & principes, & per istos innouata est lex prima secundũ ordinẽ Melchisedech, qui sacrificiũ Dei instituit in pane & vino, ex quibus cõmunicauit Abrahã amicũ Dei prout extat in lege scriptũ, apud nos. Quoniã Deus per ministeriũ istorũ mutauit sacrificiũ nostrũ, sicut mutauit nomẽ nostrũ, & sicut mutauit

Aaron mortuus fuit ætate 120. annorum.

Aaron carnes sacrificauit, Christus verò panem & vinum, & sub illis speciebus seipsum.

Non habemus ista pro prophetam. Ecclesia locus Dei prius est.

Synagogam vocat primogenitum in singulari, sed in plurali filios Dei fideles vocat

Deut. 32.

Per Apostolorum ministerium mutauit Deus legem & sacrificium.

Per Apostolorum mortẽ lauit Deus terram populi sui.

Psal. 135.

Apostolos misit Dominus per vniuersũ orbẽ, Moysen & Aaron non misit ad docendum extra domum sanctam.

mutauit legem carnalem nostrã in legẽ spiritualem. Et si Deus dixisset nostro Moisi, sicut dixit per os Dauid Messiæ siue Christo. Tu venies sacerdos in æternum secundum legem Moysi & Aaron, staret illa lex, sed dixit: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. Et amicus Dei cõmunicauit de sacrificio panis & vini, & non de sacrificio carnium. Ad hoc benè sonat verbum Moysi cùm dixit: Comedetis vetustissima veterum, per quod intelligit sacrificium Melchisedec. Et iterum, & nouis superueniẽtibus, id est nouæ legis sacrificio publicato, vetera, scilicet vestra sacrificia proicietis. Nos tamẽ Dei sumus in omni euentu.

CAPITVLVM. XX.

De reprobatione sacrificij Iudeorũ, & electione sacramenti Christianorũ.

Melchisedech cõmunicauit non de sacrificio carnis, sed de sacrificio panis & vini.

Deus abiecit vetera sacrificia & acceptauit noua.

Malach. 1.

Sacrificium gentium est mundum.

Iudai omni sacrificio priuati manent.

TImeo, Dñe mi, quòd Deus eiecit nos à se, & sacrificiũ nostrum, & acceptauit sacrificiũ gentiũ, sicut dixit per os Malac. cap. 1. Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus: neque accipiam sacrificium vestrũ: quoniam ab ortu solis vsque ad occasum eius magnum est nomen meum in gentibus, quæ offerunt in nomine meo sacrificium mundũ. ergo apud Deum sacrificiũ gentium est mundius quã sacrificiũ nostrũ. Et insuper, quia Deus priuauit nos omni sacrificio mũdo, & alio docens Christianos vt ipsi vitarẽt nos, ne cõtaminarentur, sicut nos vitauimus gentes omni tẽpore, quo sacrificium nostrum fuit mundum apud Deum & acceptum legis. Etiã tu, Domine, mi nosti, quid dicit Deus in Psalmo. 80. de nostro sacrificio, cùm ait per os Dauid Prophetæ: Nunquid vidistis vos, quòd ego comedi carnes taurorum, & hircorum sanguinem biberem. per quod manifestat Deus quòd ipse condẽnat carnium sacrificium. Et vnde est nobis Domine mi, quòd nos detestamur in gẽtibus sacrificium panis & vini, quod statuit Deus, & in illo reprobat sacrificium carnium: cum Salomõ describat illud Aaron dicens: Iste, scilicet Aaron extendit manus suas super altare, & obtulit sanguinem vuę & incensum Deo viuo, & obtulit sacrificium nostrũ de granis terræ, sicut Melchisedech obtulit pro Abraham. Deus etiam testificatur per os Iesu Prophetæ, c. 19. quòd nos obtulimus sacrificium de panibus, cùm dixit: Non offeratis mihi sacrificium panis: quoniam panes vestri tristitiæ sunt, & quicunq; comedit ex eis contaminabitur. Vnde nos offerebamus aliquando sacrificiũ panis, sed nullum est acceptum sacrificium Deo de manibus nostris. Et de nostro sacrificio carnis dixit Iesus Propheta filius Bethoni, capit. 9. Deus magis diligit pietatem & misericordiam quã sacrificiũ carniũ. Declarat Deus sacrificium gentiũ per Moysen.

Pfal. 80.

Eccles. 50.

Iudæi sacrificiũ panis aliquando offerebant.

Leuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Leui.23. Leuit.23. Offeretis Deo sacrificium de leuatis de aëra, & de ex præsione vuæ, & benedicat vobis Deus, & cunctis operibus manuum vestrarũ. Scimus etiam nos, Domine mi, quòd Deus mãdauit in principio poni ante archam fœderis Domini panes & non carnes. In Exo. etiam cap. 29. dixit Moysi: Offeras hircos, & cum illis panes azimos, qui panes azimi sunt sacrificium gẽtium. Etiã, Domine mi, cũ Deus de hoc in libro Leuit. cap. 21. Præcepit Aaron per Moysen dicẽs: Homo de semine Aaron Sacerdotis, qui habet maculam, non offerat sacrificium de panibus nec aliud quodcunque sacrificium. Vide, Domine mi, per quod præponitur sacrificium panis. Dicit etiam Deus per Moysen. 3. Regum. 3. Offeretis Deo sacrificium de omnibus habitationibus vestris, panes duos de primitiis frugum & cum panibus arietes septem: & primo ponit, Domine mi panes & postea carnes. In alio loco legitur, quẽ tu scis, Domine, Dixit Iesus charus & gloriosus filiis Israel, quã do intraueritis terrã habitationis vestræ, quam daturus est vobis Dominus Deus in hæreditatẽ, offeretis Deo panes in sacrificium, & sacrificium totum, & adhuc taurum cum farina purissima & pane. ergo Deus præcepit fieri sacrificium de pane, & ex farina purissima & accepta bit illud, & tale sacrificium est hodie gentium, scilicet panis ex farina purissima. De sacrificio etiam panis fit mentio. 1. Regum. 21. cùm Dauid venit ad Abimelech principem sacerdotum in Silo, & petiuit ab eo panes, qui respõdit: Non sunt hîc panes nisi panis oblatus, quẽ nõ cõuenit comedere pueris tuis, quia sanctus est. Hæc dicta sint de sacrificio panis, & plura dici possent, quæ tu, Domine mi nosti: sed quia gentes ponunt in sacrificio suo aquam, non debet nobis inconueniens videri, quia etiam in scripturis sanctis inuenimus, de hoc exemplum, scilicet quòd Deo fiebat sacrificium de aqua, & fuit Deo acceptũ. Inuenimus etiam 2. Regum 23. Quod duo iuuenes hau rierunt aquam de cisterna, quæ erat ante portam Bethleem, & Propheta Dauid obtulit illam Deo in sacrificium: ergo non est contra scripturam, si gentes hodie ponant aquam in sacrificio, quod faciunt Deo: Nos etiam legimus, vt dictũ est, quòd Aaron fecit Deo sacrificiũ de pane & vino, & Dauid de aqua, & ista tria sunt simul in vno sacrificio mũdo quantum natura patitur, & quantum intellectus noster excogitare potest, & non sicut carnes taurorum pinguium. Helias noster vt narratur Regum 3. Infudit aquam super sacrificium carnium, & Deus misit ignem de cælo, & acceptauit sacrificium cum aqua perfusum magis. Angelus in figura cõmunicauit etiã Heliam in pane subcine-

1. Reg. 21.

Quare ponimus etiã aquam in sacrificio.

2. Reg. 23.

Aquã allatã ex cisterna Bethleẽ noluit bibere sed libare eam Domino.

Tria sunt in sacrificio non mundo panis vinũ & aqua.

3. Reg. 18.

3. Reg. 19.

In principio mandauit Deus ponere ante arcam fœderis, panes & non carnes.

Exod. 29.

Leui. 21.

subcinericio & aqua, quãdo Helias ambulauit in fortitudine cibi super illud quod natura nõ potest concedere, quadraginta diebus vsque ad montem Dei. Hoc etiam sacrificium vini cum aqua mixtum, pulcherrimum & aptum describit Salomon Propheta in libro Prouerb. 11. cùm dicit: Sapientia altissima, communicauit sacrificium suum, & parauit mensam: tunc misit seruos dicẽs: Qui est paruulus, veniat ad me, insipientes comedent panem meum, & bibent vinum meum temperatum aqua. Quid, Domine mi, mẽsa, parata sapientia Altissimi, nisi altare? Quid, Domine, panis & vinum mixtum, nisi sacrificium de pane & vino & de aqua, quod fit in altari? qui sunt insipientes vocati per seruos sapientiæ, nisi gẽtes, quæ ignorabant Deum, vocatę per Apostolos? Et notabiliter dicit: Panem suum & vinũ suum: per id enim innuit, hoc sacrificium esse gratum Deo, & quòd ad istud conuiuium tam sublime & tam spirituale, non vocauit patres nostros, qui erant sapientes in lege, qui erant occupati in sacrificio legis, quod etiam carnale sacrificium nõ dimisit nobis, sed priuauit nos illo iam sunt mille anni completi, quod nobis accidit propter illũ iustum in quem peccauimus. Attamen Dei sumus.

Prouer. 11.

Altare est mensa Dei parata cum pane, vino, & aqua.

Insipientes quos vocat ad conuiuiũ sunt gentes per Apostolos vocatæ.

CAPITVLVM XXI.

Quod Deus refutauit iciunia Sabbata, & sacrificia Iudæorum, & Christianorum elegit.

VALde timeo, Domine mi ab illo verbo, quod Deus fortis & glorioſus dixit per os Malachiæ. 1. vbi sic tangit de sacrificio gentium: Ab ortu solis vsq; ad occasum gentes offerent sacrificium nomini meo mũdum. vbi aduerto, quòd sacrificium nostrum non fuit acceptum nisi in vno loco solo, scilicet in domo sancta precisè: quo etiam loco & sacrificio priuauit nos Deus, scilicet terra promissionis, & vbiq; dispersit nos terrarum iã sunt mille anni. Vnde venit super nos, & completum est, quod Deus dixit de nobis per similitudinẽ loquens, per os, Isa. 22. vbi ait: Completa est vindemia, & nõ est de cætero collectio. Vnde venit super nos, & cõpletũ est, quod Deus dixit per os Malach. Prophetę vbi sic ait: Non est mihi voluntas in vobis, & sacrificium non accipiam à vobis. Venit etiam, & iam completum est, quod Deus dixit per os Isa. 1. Cùm ait Sabbatha vestra & festiuitates vestras, & sacrificium vestrum non recipiam, quia omnes vos estis in ira mea. Venit etiam, & completum est super nos, quod dixit in eodem capitulo Isa. cum loquitur per eũ Deus & ait: Quid mihi multitudo victimarum vestrarum, quid multiplicastis mihi sacrificium de arietibus & carnibus hirco-

Malach. 1.

Iciunia Sabbatha & sacrificia Iudæorum refutat Deus: & Christianorum sacrificia elegit.

Loco & sacrificio sunt priuati Iudæi.

Isai. 22.

Isai. 1.

Isai. ibi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hircorum: ego autem contemsi sanguinem vitulorum & arietum carnes & hircorum, cũ præsentaueritis ea corã me, & quis recipiet ea à vobis: nõ deturpetis lapides meos sanctos frustra, non offeretis vltra sacrificium: quoniam incensum vestrum & Sabbatha vestra & solennitates vestras nõ recipiã à vobis, quia odiuit illa anima mea: si eleuatis manus vestras ad me, auertã vultum meum à vobis, & si multipli caueritis orationes vestras non exaudiã: quoniam manus vestræ plenæ sunt sanguine, & omne sacrificium vestrum sicut cadauer fœtidum, & egressus atrij portæ exterioris: & ille qui mihi iugulauerit taurum, sicut qui decollauerit hominem: & ille qui obtulerit in sacrificiũ hircum, sicut qui obtulit carnem, & qui obtulit vinum, sicut qui offert sanguinem porci. Sed abominatio de sacrificiis apud Deũ nihil aliud significat, nisi mutationem sacrificij nostri carnalis & grossi, in sacrificiũ istius iusti Domini spirituale & subtile, qui instituit offerre panẽ loco carnium, & aquã mundam loco pinguedinis carnium, & vinum purum loco sanguinis, & homo offertur spiritualiter & acceptabiliter Deo, non sicut animalia decollata, per nos quæ per Prophetam comparatur cadaueri putrido. Nos attamen Dei sumus & ad ipsum redibimus, in omnibus quæ euenerint nobis. Et quia nõ credimus Dñe, hęc quę locutus est nobis Deus per Prophetam istum, qui descripsit tã euidenter de sacrificiis nostris, dixit etiã Deus per Hiere. 7. Inuitate proximos vestros ad sacrificia, & comedite cum eis carnes sacrificiorum vestrorum: quia in die qua eduxi patres vestros de Aegypto, nõ præcepi eis verbũ de sacrificiis, sed dixi: Audite vocem meam & ero vobis Deus, & vos mihi populus: si ambulaueritis in omnibus quæ præcipio vobis, bene erit vobis: & non audierunt nec posuerũt aurem suam ad dictũ meum: & tu, Domine mi, es qui hoc nosti. Attamen Dei sumus in omnib' quæ euenerint nobis.

Abominatio de sacrificij significat sacrificij mutationem.

Quomodo Deus mutauit sacrificia, nam panẽ loco carnis, & aquã loco pinguedinis carnium, & vinũ loco sanguinis instituit.

Hie. 7.

CAPITVLVM. XXII.

Probat abiectionem synagogę & electionem Ecclesię, per verbum Domini ad Rebeccam.

TImeo, Domine mi, quòd de Synagoga & Ecclesia intelligatur verbũ illud, quod scribitur, 25. cap. 1. libri legis, cùm dicit Dominus Deo Rebeccę vxori Isaac. Duæ gentes sunt in vtero tuo, & duo populi veniẽt de vtero tuo, & gens gentem superabit, & maior seruiet minori. Domine mi, sola Rebecca fuit mater Iudęorum & Gentilium. Populus maior & primogenitus fuit Synagoga, quæ maior fuit honore & scientia Dei dota ta. Populus secundo genitus & minor apud Deum, fuerunt gentes in infidelitate manentes & in ignorantia sua. Si tamen. Domine mi, Deus occidit Israel prout

Gen. 25. *Figura explicans Synagogę reprobationẽ.*

Rebecca Iudæorum & gentium mater.

prout describit Isayas: & tunc tota subuersa est sinagoga, quę fuerat maior, & seruiuit gentibus, quæ fuerat minor: vt compleretur verbum, quod Deus dixit Rebeccæ: Gens gentem superabit. Etiam de Ecclesia dixit Deus per os Dauid Psalmo 44. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, distinctis coloribus adornata. Exponitur, Domine mi, quòd ecclesia Gentiliũ, quæ vocatur regina, diuersitate linguarum omnium, quæ seruiunt ei est, adornata quasi colorum distinctione. Nam omnes linguę in Ecclesia concordant in vera expositione legis & Psalterij & libri omnium Prophetarum. Synagoga verò non habuit, nisi vnam linguam, ad ornatum suum quasi vno colore, scilicet Hebræa.

Psa. 44.

Omnes linguæ concordant in expositione legis. Synagogã nõ habuit nisi vnã linguam.

CAPITVLVM XXIII.

Probat hoc idem per verba Malachiæ Prophetę.

TImeo etiam, Domine mi, de verbis inductis superi', frequenter per Malachiã Prophetam: dixit Deus Synagogę, cùm air: Non est mihi voluntas in sacrificiis vestris: quia ab ortu solis vsque ad occasum magnũ est nomen meum inter gentes, quę offerũt nomini meo sacrificium mundum. sicut de natura sua mũda sunt aqua, vinum, & farina pura, de quibus factum est sacrificium, & non indiget mũdatione & lotione: sed Synagoga indiget lauare carnes sacrificiorum, & purgare ventres animalium, quę in sacrificio sacrificabantur, & lauare locum de sanguine & pinguedine sacrificiorum, aliter esset horror tractare. In sacrificio autem panis & vini & aquæ non apparet aliquid indecens, nihil turpe etiam corporaliter sumptum. Estimo, Domine mi, quòd de isto sacrificio, dixit Deus per Salomonem Prou. 15. Melior est bucella panis cũ charitate, quàm vitulus saginatus cũ inimicitia. Buccella amoris, Domine mi, pura est mansuetudo super mansuetudinem, & remissio mutua offensarũ, & vitulus odij saginatus est oculus pro oculo, & occulta interfectio inimicorũ. Ergo, Domine mi, sacrificiũ Synagogæ est vitulus pinguis cum inimicitia, & sacrificiũ Ecclesiæ, buccella est panis cũ charitate, de qua dixit Deus: Melior est buccella, &c. Pulchræ etiã describit Deus Ecclesiam assimilando ceruis per os Salomonis Prouerb. 5. vbi ait: Cerua Deo charissima in himnulo suo, cuius vbera inebrient te omni tempore, & amor illius delectet te in æternũ. Synagoga enim dici posset cerua aliquo modo, sed non est nobis possibile exponere verbum istud respectu illo, præsertim, quia nõ habet himnulũ vnũ, sed himnulos multos. Himnuli eius fuerunt Moyses & Aarõ, Daniel, Isaias, Hieremias, & cæteri similes. Et Ecclesia est Deo dilecta cerua in himnulo suo vno, de

Malach. 1.

Sacrificiũ mũdum nã aqua, vinum & farina munda sunt à natura, ex quibus sacrificium fit.

Horror sacrificiorum vet. leg.

Prouerb. 15.

Bucella pura est mansuetudo super mansuetudinem.

Vitulus odij est oculus pro oculo, &c.

Ecclesia sacrificiũ Bucella panis cùm charitate.

Prouerb. 5. *Cerua charissima in himnulo est Ecclesia in Christo.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

quo & qua scribitur: Ceruacharissima Deo in himnulo suo, nõ habẽte parẽ in nobilitate & gratia. Tũc addit, Dñe mi, & dicit: Inebriẽtte vbera eius omni tempore, delectare in amore illius in æternum. In quibus verbis describit Deus sacrificium Ecclesię omni tempore duraturũ, in æternum. Similat autem Deus illam, matri lactanti filios, & in hoc quod dixit: Inebriabo te. denotat materiã sacramenti spiritualiter quantum ad vinum, & vbera denotãt in reliquis partibus sacramenti esse delectabile nutrimentum, & sufficiens sacramẽtum, quo sacrificio iam fruitur & delectatur Ecclesia iam mille anni sunt, à quo tempore priuauit Synagogã sacrificio. Himnulus autem ille, in quo Ecclesia est tã grata Deo, est Christus Dominꝰ & vbera eius dant vinum perpetuum: de quo peruenit gaudiũ sempiternum, & nõ dicit: Quòd dabit carnes & pinguedinẽ vel sanguinem, quæ faciunt sacrificium laboriosum. Sacrificiũ Synagogæ, quo Deus priuauit nos iã sunt mille anni: Nos autẽ Dei sumus, Domine mi. Fuit autẽ Synagoga sicut mulier, quę habuit alium virum, supple Deũ, & peridit illum & domũ sanctam. Et ista Ecclesia fuit cerua in deserto sine marito, sed Deus vicem illius supplet. Vnde ipse fortis & glorioſus dicit per Isa. 63. Puellę sequestratæ meliores sunt, quã illæ quæ habent virum. Item ille Propheta cap. 63. Ego faciam, dicit Dñs Deus, in deserto viã & flumina ad potum populo meo electo, & tu Iacob non obedies, & tu Israel nõ audies. Sicut nos, Domine mi, sumus extra obedientiam, nec habemus aures, nec oculos, quapropter hæc captiuitas nostra iam, vsque adcõplementum mille annorum peruenit. Timeo, Domine mi, de lege nostra, quæ furoris irã habet in prõptu, & dicit oculũ pro oculo, &c. Sed cerua illa himnulum habens vnicum dixit in Euangelio suo glorioso Matth. 5. Quite percusserit in vnam maxillã, statuæ illi alteram. Loquitur Dauid in Psalmo 31. Quam magna, & quam multa dulcedo tua, Domine, quam abscondisti timẽtibus te, & compleuisti eam sperantibus in te. Et est clarum, Domine mi, quòd populus Synagogæ timui pœnas legis, scilicet oculum pro oculo, quia erat in promptu exequutio. Sed populus Ecclesiæ sperans est in dulcedine Dei, qui percussi in faciem non repercutiunt, quapropter parauit illis Deus, scilicet gentibus, magnam multitudinem dulcedinis suę, quam abscondit à Iudæis. Attamen. &c.

Pulchra expositio.

Synagoga qualis fuerit.

Isa.63.

Matth.5.

Psal.31.

Synagoga pœnas legis, quia erat in prõptu exequutio timebat.

CAPITVLVM XXIIII.

Quòd cantus Christianorum est Deo acceptus.

PAueo, Domine mi, quòd loquatur Deus de nobis per os Isa. cap. 28. cùm ait: Erunt Prophetæ apud nos, sint sicut verba libri

Isa.28.

libri signati, quem non aperit lector, nec ignorans literas. De filiis autẽ supradictis, quos Deus totiens descripsit, vt allegatum est, cùm pluries loquitur Deꝰ in eodem capitu. cùm dicit: Manifestabunt sanctum Iacob, & euãgelizabunt Deum Israel, & accipient ignorantes sciẽtiam, & musici scient leges. Aperte videmus, Dñe mi, quòd iã sunt mille anni quòd ignorantes & musici sciunt, & docẽt legem nostram. & qui sunt ignorantes, nisi gentiles, & qui sunt musici cantantes Psalterium nostrum & Prophetias in Ecclesiis suis, nisi Christiani? De quibus musicis, siue cantoribus, dicit Deus per os Dauid in Psalmo 75. Cantate Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Et quid est canticum illud nouum, Domine mi, nisi testamẽtum nouũ, & antiquum, nisi lex antiqua? Et de istis etiã musicis, dicit Deus per Dauid Prophetã Psalmo 95. Cãtate Domino omnis terra Psalmum dicite nomini eius. Et in eodem: Cantabunt tibi & psallent nomini tuo vniuersæ familiæ gentium, & notanter dicit: Vniuersę familię gentium. & nõ Israel singulariter. De istis etiam musicis, dicit Deus per os Dauid Psal. 88. Beatus populus, qui scit cantilenam, in lumine vultus tui ambulabunt. De illis etiam, Domine mi, scribitur in Psalmo 88. Cantabunt tibi gentes in domo Dei mei canticum. in loco isto ponit cantilenam antonomasiæ: etiam sunt mille anni, quòd nos Iudæi non cantauimus in domo sancta. De istis cantoribus dicit Dauid: Cantabunt canticum in domo Dei in æternum. De nobis dicit in Psal. 139. Quomodo cantabunt canticum Dei in terra aliena. Et qualiter potest esse, Domine mi, quòd speramus terram habere & nomen, cùm Deus dixit per Amos Prophetã cap. 5. Cęcidit Israel, & non resurget, virgo Israel prostrata est, & non eleuabitur. Idẽ Propheta cap. 9. Et veniet tribulatio, & non saluabitur, qui effugerit ex eis: & si absconderint se in monte Carmeli, inde precipitabit eos manus mea: etiã si descenderint in profundum maris, illuc mittam serpentes & mordebunt eos: & si abierint in captiuitatem coram inimicis suis, ibi mãdabo gladium & occidet eos, & ponam oculum super eos in malum & non in bonum, quod fecit nobis Deus iam sunt mille anni completi, quòd canticum & Psalmum cantauimus, ex quo sic est. Attamen. &c.

Iudæi non sum musici, de quibus Deus loquitur, Christiani autẽ cãtant Psalterium & Prophetas in Ecclesiis suis.

Psal.75.

Psal.95.

Psal.88.

Ibidem.

Psal.139.

Amos 5.

Idem 9.

CAPITVLVM XXV.

Quòd Iudei indebitè reprehendunt cantum Christianorum.

DOmine mi, dixit Deus de nobis: Ponã oculum meũ super eos in malum & non in bonũ. sicut manifestè videmus sunt mille anni: dixit verò de istis filiis musicatoribus per os Dauid: Omnes gentes plaudite manibus, & cantate Deo in voce laudis.

Filij musicæ Dei sunt Christiani, ex gentibus collecti.

Psal.46.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dis. & alibi dicit: Iubilate Deo omnis terra, seruite Domino in lætitia: introite in conspectum eius. dicas totũ iubilate. Et Psalmo 66. Cantate Domino omnis terra, & annũciate de die in diẽ. Pauco, Dñe mi, ex quo Deus dixit per os Hiere. cap. 9. Docete filios vestros & filias vestras fletum & planctum, quoniam mors ingressa est per portas vestras, ex quo Deus dixit de iis filiis musicis, siue musicatoribus per os Dauid Psalmo 148. Reges terrę & omnes populi, principes & omnes iudices terræ, iuuenes & virgines senes cum iunioribus laudent nomen Domini. Et Psalmo 48. In sacrificio cantus honorabit me. ac si aperte diceret, nõ in sacrificio carnium hircorum, sicut erat sacrificium nostrum. Etiam, Domine mi, si negemus verba Creatoris veri, quæ dixit per os Isa. Prophetę cap. 48. musici, seu musicatores addiscẽtes scripturas cũ totum Psalterium Dauid, sic musicali arte notatũ personum acutum & grauẽ. His omnibus cõsideratis videtur mihi, quòd nos erramus in hoc quod nos de suæ laudis sacrificio iudicamus, quòd in Ecclesia Dei exhibent cantando, præsertim cùm in lege Dei de hoc inueniam præcepta & exẽpla Dauid, qui etiam dicit: Laudate eũ in cithara & organo, laudate eũ in cimbalis magnis laudibus, & omnis spiritus laudet Dominum Iesum Christum. hoc scribit Psalmo 150. Exemplum etiam in 2. Reg. cap. 6. vbi legitur, quòd Dauid discooperto capite saltans psallebat cum cithara ante arcam Domini, quem temeraria vxor sua Michol ausa est redarguere: cui ipse ait: O fatua nõne videbit me Dominus despectum psallentem? filij autem Israel sonabant buccinam dum transducebant arcam. Sed qui sumus, Dñe mi obsecro, nos irridentes solẽnitates ipsorum musicorum, nisi Michol fatua: & qui sunt isti canentes, nisi Christiani saltantes & exultãtes Deo in humilitate sicut Dauid, præsertim cũ dicit Dauid: Omnis spiritus laudet Dominum. si dixisset omnis Israelita præcisè, tunc possemus aliis insultare. Et sic Deus fortis, & glorioſus dicit per os Isa. Prophetę c. 40. quòd gentes sunt in conspectu eius, quasi nihil: sed hoc est intelligẽdum de gentibus istis, qui fuerunt antequam haberent notitiam Dei per aduentũ iusti, quia tunc fuerunt pagani & idolatræ: ideo intelligi nõ potest beneillud nisi de gentibus, quæ inuenerunt Dominum, quæ offerunt omni die sacrificium mundum in oriente & in occidente, sicut dicit per os Malach. Prophetæ, vt iam superius est allegatũ: & certè, Domine mi, nos erramus. Attamen, &c.

Pſal. 99.
Pſal. 66.
Hiere. 9.
Pſal. 148.
Pſal. 48.
Iſa. 48.
Pſal. 150.
2. Reg. 6.
Iudæi muſicam Chriſtianorum irridentes.
Micholis fatuæ perſonam agunt.
Iſa. 40.
Iudæi errãt Chriſtianos reprehẽdentes, eo quod ſacrificium laudis in Eccleſia exhibent cantantes.

CAPITVLVM XXVI.

In quo probat apostasiã Iudęorũ à Deo.

PAueo, Dñe mi, quòd nos apostatauimus à Deo in primo

Iudæi apoſtatarunt à Deo in primo aduentu Chriſti.

mo aduẽtu istius iusti, de quo induximus autoritates prædictas, & cui expresse cõueniunt omnia, quę scripta sunt apud nos in libris legis & Prophetarũ: propter quam apostasiã, sicut Deus protendit lõgitudinem dierum & captiuitatem istam nobis intulit: & si expectamus saluatorem aliũ ab illo iusto, non prodest nobis, sed argumentum nobis euidens est captiuitas, illa quæ fuit in Babylonia 70. annis, & quantum ad tempus quia breue: quãtum ad gratiã, quia Daniel Propheta fuit captus nobiscum, qui erat amicus Dei, & per quẽ cõsolabatur nos de liberatione propinqua: non etiam omnes tribus fuerunt in ipsa captiuitate, sed hęc captiuitas iam peruenit ad complemẽtum mille annorum, nec est Daniel nobiscum, & omnes tribus nulla excepta sunt in dispersione elõgatæ à domo sancta. Ex quo signum est euidens, quòd pro peccato generali, quod est in nobis omnib⁹, quod peccatum cũ perseuerat in nobis, perseuerabit ira super gentẽ nostram sine spe, & tamẽ spectamus aliquem aliũ: quę expectatio non prodest nobis. Et si voluerimus dicere, quòd hęc captiuitas non est generalis, & quòd in aliqua parte mundi nos habemus Regem & principem, cito poterimus secundum legem nostram argui de mendacio & conuinci. Nam si nos Iudęi in aliqua parte mundi Regem & principẽ haberemus, hoc esset de vna so-

Efficax argumentum cæcitatis Iudæorũ, aliũ Meſſiam expectantium eſt eorũ longa captiuitas.

Differentia prima & ſecunda captiuitatis.

Iudæi non poſſunt Regem ſuæ nationis habere, quia non patuiſſet eſſe de tribu Iuda.

Hier. 31.

la tribu, scilicet Iuda, sed Deus diffiniuit cõtra Iudam, quòd nõ esset super Iuda rex ex illa in ęternum. Vnde dixit Hiere. Propheta cap. 17. Peccatũ Iudę scriptũ est stillo ferreo in lapide adamantino insiliẽs super corda eorum: & id quod est scriptum stilo ferreo in lapide adamantino, qualiter deleri expectamus? nõ delebitur in ęternum, præsertim cùm Deus fortis & glorioſus loquutus est per os Isa. Prophetę cap. 3. Dominator Dominus aufert à Hierusalem & Iuda iudicẽ, Prophetam & Principẽ. De nobis etiam dicit Propheta filius Boceri cap. 3. libri sui. Erunt filij Israel sine principe & sine lege. Nos scimus, Domine mi, quòd ab initio mũdi fuerunt aliqui magni & sancti corã Deo, & in principio fuerunt longæ vitę, sicut Matusalem & Enoch & cęteri, & nullũ illorũ extendit Deus vitã vltra mille annos, & nos inuenimus inter nos, quòd Messias siue Christus promissus nobis, fuit natus in Babylonia tempore captiuitatis illius, quę fuit 70. annorum, sed hoc tempus nostrum habet in ætate 1500. annos, quam fabulam & non prophetiã nulla ratione possumus defendere: hoc tamẽ dicimus & asserimus in Synagogis nostris, vbi nullus comiscetur nobis extraneus. Sed audias doctrinam Christianorum publicam super Psa. 88. Fundatã: Ad Sion, dicet homo, & homo natus est in ea, & ipse qui est fundauit eã. In ver

Iſa. 3.
Oſeæ 3.
Eſt fabula de Meſſia nato in Babylonia tempore captiuitatis.
Pſal. 86.

Nomine ciuitatis nominat Mariam, & dicit, quòd homo natus est in ea, & non dicit: Talis Israelita, vel talis. vt intelligas quòd filius Mariæ non fuit vnquam in lũbis alicuius hominis. Et in 2. lib. Reg. capit. 2. hoc manifestè declarat, cùm Deus dicit ad Dauid: Quando cõpleueris dies tuos, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo progeniem tuam post te, quę egredietur de vtero tuo: & ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium. Sed nunquã fuit possibile, Domine mi, quòd aliquis egrederetur de vtero patris sui: sed hoc expressè ponit ad demõstrandum, quòd Christus nõ foret concipiendus in muliere per semen decisum de lumbis viri, sicut cęteri homines, tam à Dauid quàm ab aliis descendendo. Dicit etiam Deus per os Dauid in Psalmo. Ex vtero ante luciferũ genui te. ac si Deus fortis & gloriosus diceret de Christo suo, quòd de voluntate sua, quæ est Spiritus sanctus genuit eum, & non de semine ducendo, cùm ponit ex vtero, quia Christus natus est ex vtero sine virili semine præter cursum solitum naturæ: & hæc est vera doctrina Christianorum, quæ non intrat in capitibus nostris: propter hoc euenit nobis illud, quod euenit nobis. Describit etiam per eũdem modum Christum nasciturum Dauid Prophera, cùm dicit in Psalmo 88. Iurauit Dominus Dauid veritatem: De fructu vẽtris tui ponam super sedem tuam. Attamen Dei sumus.

Nomine ciuitatis nominat Mariam, & dicit, quòd homo natus est in ea, vt intelligamus, quòd Mariæ filius nũquam fuit in lũbis alicuius hominis.

2. Reg. 2.

De virginitate Beatæ Virginis ex Psal. 109.

Psal. 88.

CAPITVLVM XXVII.

Concludendo induxit aliqua dicta Sarracenorum de Iesu & Maria matre eius.

CErte, Domine mi, licet nobis non opponant Christiani dicta Sarracenorũ, præcipuè quæ traduntur in Alcorano, & in expositionibus eius, scientes quòd nos nõ reciperemus, sicut nec ipsi recipiunt: tamen ad fatigationem nostram, & ad fortificationem credentium esset, si nobis opponerentur illa, quæ dicuntur à Sarracenis de Iesu, & de beata Maria matre eius matre. Omnes enim Sarraceni dicunt, quòd ipse fuit ille Messias, quẽ Prophetę prædixerunt esse venturum, & præponunt illum Mahometo eorũ Deo quantum ad genealogiam: fatentur enim quòd parentes Mahometi fuerunt idolatræ, & praui, & de semine Agar Ancillæ. Et dicunt, quòd Messias fuit filius Isaac, & Prophetarum & iustorum, ex recta linea, vsque ad beatam Mariam virginem matrem eius. De Maria verò dicitur sic in Alcorano de familia Adamar, dixit Angelus Gabriel ad Mariam: O Maria Deus te elegit & dotauit gratia, & præelegit super omnes mulieres omnium seculorum, & posuit te quasi nouum medium, diuidẽs inter homines terrenos, & Angelos Dei in paradiso deliciarum.

Sarracenorum testimonia de Iesu & Maria.

Iesum præferunt Sarracenis suo Mahomete.

Sarraceni fatẽtur Mahomat ex Idolatris patribus descẽdisse.

De Christo verò fatentur, quòd fuit filius Isaac & Prophetarũ & iustorũ vsq; ad Mariã.

Vide præclarum testimonium de Maria ex Alcorano.

Testimoniũ quod Sarraceni ferunt de miraculis Christi.

Alcoranus in 3. ca. Domar.

Testimoniũ ipsorum de vita ipsius.

Concubinas esse causa peccati, & in obedientia fatẽtur etiã Sarraceni.

Verbũ Euãgelicum in Alcorano.

Eise vocatur Iesus in Alcorano, & fatentur quòd Iesus est verbum Dei.

tiarum. Dicunt etiã omnes Sarraceni, quòd Christus siue Messias habuit à Deo potestatem faciendi miracula, sanãdi omnem languorem, & infirmitatem, & eiiciendi dæmonia, & suscitandi mortuos, & sciuit omnia secreta cordium: & credunt omnia miracula Iesum fecisse, quæ Euangelium commemorat: & hoc expressè testificatur Alcoranus, vbi dicitur in cap. prædicto Domar, quòd Messias sciuit, & scit omnia, & etiam secreta cordiũ. Vnde verba Mahometi sciuit Eise, ideſt Iesus omnem librũ, & omnem sapientiam, & etiam totam legẽ Moisi, & quod omnes comedebant & bibebant in domibus suis, & quid reponebãt in thesauris suis. Dicunt etiam de Christo siue Messia, quòd dum fuit in hoc mundo, cõtempsit diuitias, & abiecit carnales delectationes, nec habuit concubinas, quæ sunt occasio peccati & causa inobediẽtiæ. Item dicitur in Alcorano illud verbum Euangelicum: Vulpes foueas habent & volucres cæli nidos. Et hęc omnia, licet sint autoritates apertè dicentium contra, sunt tamen conformes iis, quæ Prophetę dixerunt de Messia in primo aduẽtu suo, vt patet in prædictis. Dicũt etiã in Alcorano quod Eise, ideſt Iesus Christus, est verbum Dei, & omne verbũ Dei est Iesus Christus apud Sarracenos, quasi nomẽ proprium: ita quòd nullus alius homo vocatur hoc nomine nisi Iesus, quem vocant Eise. Vnde dixit Deus ad Eise: Ego sum sufficientia tua: ego lęuabo te vsque ad me, & purificabo te ab infidelibus. Considera ergo Domine, quòd gẽs Iudęorum propter captiuitatem quã passi sunt mille annis, sunt enim pauciſſimi Iudæi in comparatione aliarum nationum. Nam Sarraceni multiplicati sunt & crescunt quotidie, fides autem Christi impleuit totum mundum, nos vero vbiq; dispersi sumus à Deo nostro, & vbiq; sumus pauciſſimi, sicut Ruben cùm dixit: Non crescas, &c. nos autem nõ crescimus & illi crescunt, quibus sumus inimici super omnes gẽtes, & nil proficimus: testimonium mulrorũ stat semper contra nos, scilicet Christianorum & Sarracenorum. Alcoranus eorum & Euangelium Christi, quibus nolumus obedire, tamen meo iudicio Alcoranus nihil valet, cũ manifestè contineat contra doctrinam nostrã, sicut ipse nosti: & sicũt expositores eius, apparet euidenter, quòd ignorauerunt testimonium. Sed quid dicemus de Euangelio Christianorum suppositio, quòd Christus siue Messias iam venerit? nihil enim continet contra Prophetas & legem nostram, sed est manifestatio omnium Prophetarũ, & promissionis impletio, quæ in lege continentur, sumendo spiritualiter, prout continet doctrina Christianorũ. Nihilominꝰ, Domine mi, super iis dubiis ad te recurro, maximè super pri-

Iudæi sunt pauciſſimi in comparatione aliarũ nationum.

Gen. 49.

Alcoranum Iudæi contemnunt.

Euãgelium verò cum nihil contra Prophetas contineat, imo potius promissionũ impletio teneatur Iudæi recipere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mis nostris, quæ habui à Prophetis: quia de Alcorani testimonio scio, quòd quasi nihil reputabis, tu maximè, qui Arabicum scis. Perfectè enim nosti, quia ipse Mahometus, qui dixit se Prophetam, nec ventura prædixit, & qui dixit se nuncium Dei, contra Deum, & eius scripturam docuit, vt corruptus homo pœnitus & ignorans. *Mahometus mēdax.*

Burgis, apud Philippum Iuntam.
1591.

INDEX LOCORVM
Scripturæ, qui in hoc opere declarantur.

Genesis, Caput Primum.

IN principio creauit Deus, &c. Pag.333
Spiritus Dñi ferebatur super aquas.330
Apparuit arida.315
Cap.3. Sumat de ligno vitæ, & comedat & viuat in æternum.403.
Cap.5. Genuit filios & filias.109
Cap.12. Circuncidetis carnem præputij vestri.280
Cap.14. At verò Melchisedech Rex Salem.434
Cap.15. Credidit Abraham Deo.280
Ibis ad patres tuos.210
Quomodo possum scire, quòd possessurus sum eam? 202.
Tu ibis ad patres tuos.210
Domine quid dabis mihi, & ego vadam.443
Cap.17. Vtinam Ismaël viuat coram te.140
Cap.22. Et vocauit nomen loci illius Dominus videbit.349
Et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ.380
Cap.26. Et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ.116
Cap.31. Die noctuq; vrgebar & gelu.47
Cur furatus es Deos meos? 531
Cap.36. Fera pessima deuorauit eum.30
Cap.49. Donec veniat qui mittendus est.106
Alia translatio, Sylo.131. & 132.
Non auferetur sceptrum de Iuda. 48. & 116. & 131. & 132. 516
Iacob benedictiones filiis dabat.73.
Congregamini filij Iacob, vt annunciem quæ ventura sunt vobis in nouissimis diebus. 133
Non crescas.571

Exodus.

CAp.1. Hæc sunt nomina filiorum Israel. 109. & 110.
Cap.3. Hoc est nomen meum in æternum.348
Cap.4. Et fecit signa corà populo, & credidit populus.411.
Dimitte filium meum, vt seruiat mihi.304
Cap.8. Digitus Dei est hic.21
Cap.12. Cùm dixerint filij vestri, quæ est ista religio.224
Eadem lex erit indigenæ & colono. 120
Hæc est religio Phase.120
Cap.15. Dextera Domini cõfregit inimicum. 463
Cap.17. Ædificauitq; Moises altare, & vocauit nomen eius 349
Cap.19. Descendit Moyses de monte.451
Cap.20. Deus reddit iniquitatem patrum in filios vsque in quartam generationem.499
Memento diem Sabbathi sanctifices. 283
Cap.32. Aut dimitte eis noxam hanc, aut dele me de libro vitæ.443

Leuiticus.

CAp.21. Nè contaminetur Sacerdos in mortibus ciuium.458
Cap.23. Hęæ sunt feriæ Domini quas vocabitis sanctas.142. & 249. & 250.
Cap.25 Numerabis quoque septem hebdomadas annorum.142

Numerus.

CAp.5. Det te Dominus in maledictionem & exemplum in populo.123.
Cap.6. Benedicat tibi Dominus & custodiat te. 294. & 295
Loquere ad filios Israel, vir siue mulier.458
Cap.8. Vt orent pro eis, scilicet Leuitæ, ne sit in populo plaga.52
Cap.12. Quando ascendi in montem vt acciperem tabulas lapideas.454
Cap.18. Filijs autem Leui dedi omnes decimas Israel.448
In terra eorum nihil possidebis.119
Cap.36. Omnes viri ducent vxores de tribu & cognatione sua.17

Deuteronomium.

CAp.4. Et nũc Israel præcepta & iudicia quæ ego doceo te.243
Scitis quod docuerim vos.253. & 516
Cap.6. Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo.20. & 250
Cap.8. Prophetam suscitabo.-48
Cap.10. Dominus est possessio eius.7
Eo tempore separabit Dominus tribum Leui. 446.
Cap.11. Filij estis Domini Dei vestri.304
Cap.12. Gaudebitis cum Domino Deo vestro, vos & filij & filiæ vestræ.449.
Cap.14. Decimam partem separabitis de cunctis fructibus.448.
Cap.15. Indigens & mendicus non erit inter vos. 450
Cap.17. Si difficile & ambiguum apud te iudicium perspexeris.130. & 136
De medio fratrum tuorum pones super te Regem.137
c.23. Ammonites & Moabites etiam post decimã

Universidad de Deusto
Biblioteca

generationem non intrabunt Ecclesiam Domini.119
c.26. Quando compleueris decimam eunctarum frugum tuarum.498.
c.27. Maledictus qui non permanserit in omnibus operibus legis.20.
Docebunt iudicia tua Iacob,& legem tuam Israel.450.& 452.
c.28. Fœnerabis gentibus multis,&c,450
Percutiat te Dominus amentia & cæcitate.528.
c.29. Hæc autem verba quæ mandaui.245.
c.30. Reducet Dominus Deus tuus, &c.159.
c.31. Et abscondam faciem meam ab eis.157
Verè quia non est Deus mecum,inuenerũt me hæc mala.492.& 493.
c.32. Noui, recentesq; venerunt.80
Pars autem Domini populus eius.118.
Deum qui te genuit dereliquisti.304.
Vtinam saperent atque intelligerent. 492.& 493.

Iosue.

CAp.7. Fili da gloriam Domino Deo Israel, & confitere,&c.430.

Iudicum.

CAp.6. Et ædificauit ibi Gedeon altare Domino, & vocauit eum Adonai pax.349
c.15. Accepit trecentas vulpes Samson, & ad caudas eorum faces ligauit,&c.79.

1. Regum.

CAp.1. Et aducam eum,& apparebit ante faciem &c.250
c.7. Tullerunt arcam Domini, in Cariathiarim. 332
c.9. De asinis quas nuduis tertius perdidisti ne solicitus sis.141.
c.15. Nunquid vult Dominus holocausta & victimas,& non potius vt obediatur voce Domini?429.

2. Regum.

CAp.1. Ego ero illi in Patrem, & ipse erit mihi in filium.504.
c.2. Quando compleueris dies tuos.570
c.19. Decem partibus ego maior sum,apud Regẽ magis quàm tu. 127

3. Regum.

CAp.19. Ego relictus sum solus,& quærunt animam meam.128.
c.21. Nonne vidisti Acab humiliatum coram me. 457.

4. Regum.

CAp.4. Filij prophetarum sedebãt coram eo. 109.
c.15. Regnauit Phasee filius Romeliæ.113.
c.16. Ascendit Rasim Rex Syriæ.114
c.18. Ascendit Salmanasar Rex Assyriorum in Samariam.113.

Paralipomenon.1.

CAp.29. Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus reddimus tibi.423

Paralipomenon. 2.

CApit.17. Habentes librum legis Domini 52.

Esdra 1.

CAp.1 Quis est in vobis de vniuerso populo, & ascendet in Hierusalem,118
c.2 Et habitauerunt Sacerdotes & Leuitæ 153

Iob.

CAp.2. Benedic Deo & morere.24.
Pereat dies in qua natus sum, nox in qua dictum est,concepius est homo 478.& 480.
c.3. Viro cuius abscondita est via,481.
c.4 Recordare obsecro, quis vnquam innocens periit,aut quando recti deleti sunt 481.
c.8. Viæ hominum qui obliuiscũtur Deum & spes hypocritæ peribit 482.
Nunquid virescere potest stirps absq; humore. 482.
c.9. Vnum est quod loquutus sum,innocentem & impium,&c.471. 472.& 473
c.13 Si occiderit me in ipso sperabo, veruntamen vias meas in conspectu eius arguam. 473.
c.14. Quis potest facere mundum de immundo, conceptum semine 22.
Lignum habet spem si præcisum fuerit,rursum virescit 475.
c.15. Congregatio hypocrisis,sterilis,485.
c.19 Quis mihi tribuat,vt scribãtur sermones mei, & exarentur.475.
c.20. Hoc scio à principio ex quo posita est homo super terram.483
c.21. Et tamen simul in puluere dormient, & vermes operient eos.472.& 473
c.22. Qui dicunt Deo,recede à nobis,sciẽtiam viarum tuarum nolumus.504
Nonne propter malitiam tuam & infinitas iniquitates tuas abstulisti pignus fratrum tuorũ, 482.
c.26. Ecce ex parte prædicta sunt viarum eius, & cum vix paruam scintilam.491.
c.27. Absit à me,vt vos iustos iudicem,434
Quæ

Quæ est spes hypocritæ 28
Nescit homo pretium eius, absconditus est ab oculis omnium viuentium.485
c.31. Nonne ipse considerat vias meas,& cunctos gressus meos dinumerat 471
c.33. Spiritus Dei fecit me,& spiraculum Omnipotentis viuificauit me,329
Vt reuocet animas eorum à corruptione,487
Omnia quæ operatur Deus,tribus vicibus, per singulos.488.& 489.
c.34. Pater mi,probetur Iob vsq; in finẽ.488.
c.38. Quis est ille inuoluens sentẽtias sermonibus imperitis.471.&.487
c.40. Nunquid irritum facies iudicium meum,& condemnabis, vt iustificeris.477.
c.41. Ipse est Rex super omnes filios superbiæ 109
c.42. Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos &c.466.
Non estis loquuti rectum coram me,sicut seruus meus Iob.473.

Psalmus.

2. Filius meus es tu, ego hodie genui te 303.
Astiterunt Reges terræ,& principes cõuenerunt in vnum aduersus Dominum.340.& 545
5. Iusti autem hæreditabunt terram.158.
12. Præualui aduersus eum.fol.75.
18. Præceptum Domini lucidum illuminans oculos.258.
22. Et calix meus inebrians.407.
23. Quis ascendet in montem Domini?159.
Innocens manibus & mundo corde.110.
24 Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas.185.& 186
30. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine,quam abscondisti,&c.415.
32. Verbo Domini cæli firmati sunt,&c.317.&318
39. Multiplicati sunt super numerum.19.
Eduxit me de lacu miseriæ & de luto fœcis. 19.& 75.
40. Quando morietur & peribit nomen eius.223
43. Non in gladio possederunt terram, neq; brachium suum saluauit eos.462.
44 Eructauit cor meum verbum bonum.341. 342.& 343
49. Audi populus meus,& loquar.421.& 428.& 432.
50. Quoniam si voluisses sacrificium dedissem. 439.& 440.
54. Quis mihi dabit pennas sicut columbæ.75.
57. Sicut aspidis surdæ,&c.27.
58. Ne occidas eos,ne quando obliuiscantur populi mei.477.
66. Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus.296.
68. Infixus sum in limo profundi.23
71. Erit nomen eius in secula ante solem,&c.306 & 307.&.310.
Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis.139.
Et Psalmi expositio.434.
73. Iam non est propheta, & nos non cognoscet amplius.499.
74. Delectati sunt in animam iusti,&c. 546.
76. Cogitaui dies antiquos.19
Hæc mutatio dexteræ Excelsi.27
Voce mea ad Dominum clamaui.462.
77. Immissiones per Angelos malos, viam fecit semitæ iræ suæ.82.83.& 84.
83. Concupiuit anima mea in atria Domini.159.
84. Veritas de terra orta est.502
86. Nunquid Sion dicet homo,& homo natus est in ea?569
88. Ipse inuocabit me,pater meus es tu.305.
Iurauit Dominus Dauid veritatem.570.
93. Viduam & aduenam interfecerunt, & dixerunt,non videbit Dominus.512.
Non repellet Dominus plebem suam & hæreditatem,&c.126.
97. Quoniam venit iudicare terram. 548.
103. Emitte spiritum tuum & creabũtur.330
105. Effuderunt sanguinem innocentem.195.
106. Confiteantur Domino misericordiæ eius & mirabilia eius.430
109. Iurauit Dominus & nõ pœnitebit eum. 434.
Ex vtero ante luciferum genui te.570.
110. Confitebor tibi Domine in toto corde meo. 436
Memoriam fecit mirabilium suorum. 436.
117. Confitemini Domino quoniam bonus.430.
118. Beati qui scrutantur testimonia eius. 101.& 103.
Ideo scrutata est anima mea,ibidem.
121. Hierusalẽ quæ ædificatur vt ciuitas.153
129. Apud Dñm misericordia & copiosa.165
131. De fructu ventris tui.116.& 380.
136. Beatus qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram.84.
138. Quo ibo aspiritu tuo, & quo à facie tua fugiam.529.
Nonne qui oderunt te Domine oderam.518.
141. Quando veniam & apparebo. 75.
Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, ibid.
147. Annuncians verbum suum Iacob.253.
150. Omnis spiritus laudet Dominum.168.

Prouerbia.

c.2. Si quæsieris eam tanquam pecuniam. 301.
c.6. Fili mi,si spopõderis pro amico tuo.47.
c.8. Dominus possedit me in initio viarum suarum.334.
c.9. Venite & comedite panem meum & bibite vinum, quod miscui vobis.435.
c.16. Melior est patiens viro forti,& qui dominatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur anima ſua.170.& 171.& 460.
c.22. Gloria Dei eſt celare verbum, gloria Regũ inueſtigare ſermonem.413
c.30. Verba congregantis filij vomentis. 314.& 315.

Eccleſiaſtes.

c.1. QVid amplius habet homo de vniuerſo labore ſuo,quo laborat ſub ſole.310.
Ego Eccleſiaſtes fui Rex in Hieruſalẽ.314.
c.7. Noli eſſe iuſtus multum.459.
c.9. Vniuerſa æquè veniunt iuſto & impio. 402.

Canticum Canticorum.

c.2. SVb vmbra illius quem deſiderabam ſedi, & fructus.416.
c.4. Turris Dauid cum propugnaculis mille clypei.3.
c.5. Bibite amici & inebriamini chariſsimi. 407.
c.6. Terribilis vt caſtrorum acies ordinata.1.

Liber Sapientiæ.

c.2. EXcæcauit illos malitia eorum. 505
c.7. Quam ſine fictione didici. 61
c.11. Cor Regis in manu Domini.14.

Eccleſiaſticus.

c.3. OMnia opera,quæ fecit Deus,perſeuerant in æternum.256
c.19. Eſt qui nequiter ſe humiliet, & interiora eius plena ſunt dolo.457
c.44. Corpora ipſorum in pace ſepulta ſunt. 77.
Qui de illis nati ſunt,reliquerunt nomen narrandi laudes eorum.ibid.

Eſaias.

c.1. NIſi Dominus reliquiſſet nobis ſemen. 116.
Si enim iuſtitia redimetur. 190.
Et blaſphemauerunt ſanctum eius.545.
c.2. Erit in nouiſſimis diebus præparatus.219.& 220.
c.3. Dominator Dominus auferet à Hieruſalem & Iuda, Iudicem, Prophetam & Principẽ. 569.
c.4. In die illa erit germen Domini in magnificentia. 105.
Et erit omnis qui relictus fuerit in Sion. 530.
c.5. Et vos qui dereliquiſtis Dominum,& obliti eſtis nomen ſanctum meũ, qui ponitis fortunæ menſam.124.
c.6. Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum. 295.
Plena eſt omnis terra gloria eius.502.
Exceca cor populi huius & aures eius aggraua.503.& 504.
c.7. Ecce Virgo concipiet.88.& 89.
Aſcendit Raſim Rex Syriæ.114.
c.8. Dũm exercituum ipſum ſanctificate. 113.
Et erit vobis in ſanctificationem,ibid.
c.9. Paruulus natus eſt nobis.344.345.346.347.& 548.
c.11. Et egredietur virga de radice Ieſſe.106 & 115.
Et habitabit lupus cum agno.169.
c.13. Propè eſt vt veniat tempus eius.118.
Et erit Babylon illa gloriosa in Regnis inclyta in ſuperbia Chaldæorum.134.
c.14. Miſerebitur enim Dominus Iacob & eriget aduc de Iſrael.518.
c.17. Et relinquetur in eo ſicut racemus, & ſicut excuſio oliuæ. 49.
c.22. Dabo clauem Dauid.229.
c.27. Qui egrediuntur impetu Iacob.116.
c.28. Qui credit non feſtinet.362.
c.29. Quoniam miſcuit vobis Dominus ſpiritum ſoporis.507.
Et erit vobis viſio ſicut verba libri ſignati. ibidem.
Eo quod appropinquat populus iſte ore ſuo,& me glorificat labiis ſuis.ibidem
Peribit ſapientia à ſapientibus eius. 512
Væ qui profundi eſtis corde,ibid.
Claudet oculos veſtros,Prophetas & Principes veſtros,qui vident viſiones, operiet. ibid.
Ideo addam vt admirationem faciã populo miraculo grandi & ſtupendo,&c. Peruerſa eſt cogitatio veſtra, & ſtatim nonne aduc in modico,&c.513.514.515.& 516.
Et intelligentia prudentium eius abſcondetur.520.
c.39. Propter hoc, hæc dicit Dominus ad domũ Iacob.529.
c.41. Primus ad Sion dicet,ecce adſum,& Hieruſalem Euangeliſtam dabo.121.
Donec ponam in terra iudicium.253.
c.42. Ecce ſeruus meus ſuſcipiam eum, electus meus.121.
Calamum quaſſatum non conteret.175
c.43. Frater tuus primus peccauit.202.& 203.
Interpretes tui præuaricati ſunt.204.
c.44. Effundam Spiritum meũ ſuper ſemen tuũ, 110.
c.45. In Domino iuſtificabitur & laudabitur omne ſemen Iſrael.105.& 107.
Iſrael ſaluatus eſt in Domino ſalute æterna, 116
Verè tu es Deus abſcõditus,Deus Iſrael ſaluator,413.& 414
Aperiatur terra & germinet Saluatorem, 502.
c.48. Audite hæc domus Iacob.110

Et

Et nunc Deus miſit me, & ſpiritus eius.319 320.321.323.vſq; 327.
c.51. Conſurge,conſurge,induere fortitudinem. 548.
c.52. Quam pulchri ſuper montes pedes annunciantis.172.
Ecce intelliget ſeruus meus.125.
c.53. Ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras.179.& 180.
Verbum meũ, quod procedit de ore meo. 32.
Diſciplina pacis noſtræ.198
Poſuit iniquitates omnium noſtrum. 546
Vidimus eum,& non erat aſpectus.548
c.54. Vniuerſos filios tuos doctos à Deo.223
c.56. Et filios aduenæ,qui adhærebunt Dño. 119
c.60. Populus tuus,omnes iuſti.157
c.65. Educam de Iacob ſemen.115.& 122.
Et dimittetis nomen veſtrum in iuramentum.122.& 125
Quomodo ſi inueniatur granum in botro, & dicatur.124
Iniquitates veſtras & iniquitates patrum veſtrorum.124
Interficiet te Dominus.123
Et vos,qui reliquiſtis Dñm,& obliti eſtis nomen.124
Recede à me,non appropinques mihi. 509
c.66. Aſſumam ex eis Sacerdotes & Leuitas. 119

Hieremias.

c.2. QVid vultis mecum iudicio contendere. 502
c.3. Conuertimini filij reuertentes. 107
In illo tempore vocabitur Hieruſalem.159
Vnuſquiſq; ad vxorem proximi ſui inhiabat 506
Aſſumam vos vnum de ciuitate, & duos de cognatione.525
Peccatum Iudæ ſcriptum eſt ſtillo ferreo in lapide adamantino,inſiliẽs ſuper corda eorum.569
c.7. Non ſum loquutus patribus veſtris,& nõ præcepi eis.424
Non audierunt me,neq; inclinauerũt aurem ſuam.502
Templum Domini,templum Domini, templum Domini eſt.503
c.17. Ego Dominus ſcrutans cor, & probans renes.465.& 466
c.20. Maledicta dies in qua natus ſum.478
c.22. Terra,terra,audi verbum Domini. 503
c.23. Ecce dies venient,dicit Dominus,& ſuſcitabo Dauid germen iuſtum.347.vſq; 350
Hoc eſt nomen,quod vocabunt eum, Dñs iuſtus noſter.139
Verba mea quaſi ignis, & quaſi malleus conterens petras.32
c.25. Ecce ego mittam, & aſſumã vniuerſas cognationes Aquilonis.133
c.29. Cũ cœperint impleri in Babylonia 70. anni 143
c.31. Ecce dies venient.245
Confirmabo ſuper domum Iſrael.20
c.33. In illa die ſaluabitur Iuda.106

Threnorum.

c.2. PRophetæ tui viderunt tibi falſa. 527
c.3. Miſericordia Domini, quia non ſumus conſumpti.30
c.4. Maior eſt iniquitas Populi peccato Sodomorum.509

Ezechiel.

c.2. ET congregabuntur gentes multæ in die illa.106
c.3. Ecce dedi frontem tuam, validiorem frontibus eorum. 47
Ego ſeparabo ab eis tranſgreſſores, ibidem. & 549
Ecce,dicit Dominus Deus,qui audit audiat, & qui quieſcit quieſcat.367
c.8. Filius non portabit iniquitatem patris. 214
c.13. Et congregabo vos de populis. 152
Sicut vulpes in deſerto ſunt Prophetæ tui. 146
c.15. Quid fiet de ligno vitis.23
c.18. Anima quæ peccauerit, ipſa morietur. 459
c.20. A,a,a,Domine Deus,161.
c.39. Hæc,dicit Dominus Deus, nunc reducam captiuitatem.151
c.45. Hæc,dicit Dominus Deus, in primo menſe. 162
c.48. Per circuitum decem & octomillia, & nomen ciuitatis.160.161.& 162
Nomen ciuitatis ex illa die Dominus, ibid. & 349

Daniel.

c.1. PRoposuit Daniel in corde ſuo,ne polluetur de menſa Regis.435
c.2. Et ecce quaſi ſtatua vna grandis.219.& 220
In diebus Regnorum iſtorũ ſuſcitauit Deus cæli Regnum.526
Videbas ita,donec abſciſſus eſt lapis de mõte ſine manibus: & percuſſit ſtatuam.226
c.7. Iudicium ſedit,& libri aperti ſunt.130
Videbã in viſione mea nocte, & ecce quatuor venti cæli pugnabant in mari magno, & quatuor beſtiæ grandes aſcendebant. 223.& 548
Conſiderabam cornua, & ecce cornu aliud paruulũ ortũ eſt de medio eorũ.239.& 240

Aſpicie-

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX:

Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt,& antiquus dierum ſedit.353.
Millia millium miniſtrabant ei.396
c.9. Septuaginta hebdomadæ abreuiatæ ſunt. 139.140 & 141. & deinde ad finem capitis.
Ego Daniel intellexi in libris numerũ annorum, de quo factus eſt ſermo Domini ad Hieremiam.144
Ab exordio precum tuarum.139
Et poſſui faciem meam ad Dominum Deum meum.455.456.& 457
Poſtquam conſumatæ fuerint ſeptuaginta hebdomadæ.546
c.12. Vade Daniel quia clauſi ſignatiq; ſunt.150

Oſeas.

c.1. VOca nomen eius non populus meus. 112
c.2. Et canet ibi iuxta dies iuuentutis ſuæ.108
Sponſabo te in iuſtitia & iudicio 191
c.3. Dies multos ſedebunt filij Iſrael ſine Rege, ſine Principe.135.530 531.& 569.& infra.
Et fluent ad Dominum. 531
c.9. Propter malitiam operum ſuorum de domo mea expellam eos.116

Ioel.

c.2. COnuertimini ad me in toto corde veſtro in ieiunio.459

Amos.

c.2. ET ego aſcendere feci eos de terra Ægypti.459
Super tribus ſceleribus Iuda,& ſuper quatuor non conuertam 544

Ionas.

c.3. VIdit Deus opera eorum, quia conuerſi ſunt de via ſua mala.156

Micheas.

c.2. COngregatione congregabo Iacob totũ 107.& 116
c.6. Quid dignum offeram Domino.429

Abacuc.

c.3. COrnua in manibus eius ibi abſcondita eſt.546
Egreſſus Domine ſaluare populum tuum. 546

Sophonias.

c.1. SCrutabor Hieruſalem in lucernis.101
c.3. Tunc reddam populis labium vnum.223

Zacharias.

c.2. LAuda & lætare filia Sion, quia ecce venio.119
c.8. Et erit ſicut eratis maledictio in gentibus domus Iuda & domus Iſrael, ſic ſaluabo vos & eritis benedictio.129
c.9. Ecce Rex tuus venit ſedens ſuper aſinam.130 136.& 547.
Tu autem in ſanguine teſtamenti.130
Ibi erit Deus Rex ſuper omnem terram. 223
c.12. Aſpicient in eum quem confixerunt 546.
c.13. Quid ſunt plagæ iſtæ? His plagatus ſum.546
c.14. Et ſtabant pedes eius in die illa ſuper montem Oliuarum 548

Malachias.

c.1. NOn eſt mihi voluntas.254
Ab ortu ſolis vſque ad occaſum magnũ eſt nomen meum.420
c.3. Purgare venit filios Leui.7.
Et quis poterit ſtare ante aduentum eius?549.
c.4. Ecce ego mitto Angelum meum.254.

Matthæus.

c.1. DE qua natus eſt Ieſus.9
Liber generationis Ieſu Chriſti.380
c.2. Occidit omnes pueros qui erant in Bethlem. 137
c.5. Non veni ſoluere legem.120
c.11. Ecce qui mollibus veſtiuntur.72
c.15. Magna eſt fides tua.22
Non ſum miſſus niſi ad oues.120
c.19. Si vis ad vitam ingredi.258.& 263
c.22. In duobus præceptis.258
c.23. Circuitis mare & aridam, vt faciatis vnũ proſelytum.23
Væ vobis Phariſæi,& Scribæ,qui clauditis Regnum cælorum.510.
Væ vobis Scribæ & Phariſæi qui circuitis mare & aridã,&c. Iterum vę vobis duces cæci, &c. Væ vobis qui decimatis,qui vobis duces cęci excolentes culicem.511.
Væ vobis Scribæ & Phariſæi, qui mundatis quod de foris eſt. Væ vobis Scribę & Phariſæi,qui ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis. & infra. Implete menſuram patrum.511
Super cathedram Moiſi ſederunt.519
c.28. Vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi.436

Lucas.

c.1. ELizabeth cognata tua.9
Quoniam virum non cognoſco.374
Beatam me dicent omnes generationes.384.
c.11. Vniuerſa arma eius auferet in quibus confidebat.82
c.12. Attendite à fermento Phariſæorum, quod eſt hypocriſis.509
c.15. Gaudium eſt in cælis.30
c.23. Memento mei Domine dum veneris in regnum tuum.22.

Joannes.

c.1. IN propria venit,& ſui non receperunt.22.
c.5. Scrutamini ſcripturas,in quibus putatis vitam æternam habere.101.& 105.
c.6. Qui manducat hunc panem, viuet in æternũ. 406.
c.9. Si cæci eſſetis,non haberetis peccatum. 504.
In iudicium ego in hunc mundum veni. 527.
c.10. Ego ſum oſtium,per me ſi quis introierit,ſalua bitur.510
c.11. Prophetauit,neſciens quid diceret.102
c.17. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te Deum verum,& quem miſiſti.101
c.20. Beati qui non viderunt,& crediderunt. 411. & 413.

Acta Apoſtolorum.

c.4. NEmo egens erat inter illos.67
c.9. Multo magis conualeſcebat.10.
Saule,Saule,quid me perſequeris?11.
Cæciderunt quaſi ſquamæ.19.& 21.
Quoniam Ieſus eſt Filius Dei.24
c.13. Quia indignos vos iudicaſtis,128.
c.17. Quotidie ſcrutantes ſcripturas,ſi hæc ita ſe haberent.101.

Epiſtola ad Romanos.

c.1. QVi cùm cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt.83
c.6. Conſepulti enim eſtis cum illo.57
c.9. Non eſt in poteſtate figuli de eadem maſſa.12
Non eſt volentis neque currentis.20
c.10. Non eſt diſtinctio Iudæi & Græci. 127. & 129.
c.11. Contra naturam inſertus eſt in bonam oliuam.23
Nunquid Deus repulit plebem.127.& 128.
Si enim amiſsio eorum reconciliatio eſt mundi.128
Nunquid ſic offenderunt, vt caderẽt? abſit.528
Si enim amiſsio illorum.ibid.
Potens eſt enim Deus iterum inſerere illos.ibi. & 529.
c.11. Omnis Iſrael ſaluus fiet.530
c.15. Dico enim Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis.121

1. Ad Corinthios.

c.4. PEr Euangelium ipſe vos genuiſ.26
c.11. Probet autem ſe ipſum homo, & ſic. 432
c.15. Gratia Dei ſum id quod ſum.26.

2. Ad Corinthios.

c.1. PAter miſericordiarum,& Deus totius conſolationis.75
c.3. Quod ſi miniſtratio mortis literis deformata in lapidibus.21.

Ad Galatas.

c.1. PRoficiebã in Iudaiſmo ſupra omnes coætaneos meos.19
c.2. Si enim quæ deſtruxi, iterum hæc reædifico. 28.
Contuli cum illis Euangelium.28
c.4. Sub tutoribus & actoribus eſt vſque ad præfinitum tempus.49
Cùm autem venit plenitudo temporis.526

Ad Epheſios.

c.2. DEus qui diues eſt in miſericordia,19
c.5. Eratis enim aliquando tenebræ.31
c.6. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem.81
Sumentes ſcutum fidei,& galeam ſalutis aſſumite.82

Ad Philippenſes.

c.1. CVpio diſſolui,& eſſe cum Chriſto.75.
c.3. Ad brabium ſupernæ vocationis.23

Ad Coloſſenſes.

c.3. EXpoliantes veterem hominem. 10 & 27.
Qui ſecundum Deum creatus eſt.21

1. Ad Theſſalonicenſes.

c.2. Vt impleant peccata ſua ſemper.84

1. Ad Timotheum.

c.2. Mediator Dei & hominum.22.

2. Ad Timotheum.

c.1. VOcauit nos vocatione ſancta ſua.21
c.2. Et reſipiſcant à laqueis diaboli.23.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX.

Ad Titum.

c.3. Per lauacrum regenerationis.57

Ad Hebræos.

c.6. Quam sicut anchoram habemus.22.
c.11. Sancti per fidem viceruntregna.461

1. Petri.

c.2. Qui detenebris vos vocauit in admirabile lumen suum.19.
c.5. Parati reddere rationem eius,quæ in eo est fides.33.
Non dominantes in clerum, sed forma facti gregis.34

2. Petri.

c.2. Canis reuersus ad vomitum.24.

INDEX

INDEX RERVM MEMO-

rabilium, quæ in hoc toto opere tractantur.

A.

Abundantia bonorum temporaliũ Dei obliuionem, Idolorumque cultum parit.167
Abraham(cui futuræ beatitudinis promissio facta) Patriarcharum primus & perfectior.202
Abrahæ facta est repromissio seminis benedicti per holocaustum & sanguinis effusionem.192
Abraham non legimus improbatũ de aliquo peccato,minus de infidelitate vel dubitatione.202
Abraham non quæsiuit dubitãdo de promissione sibi facta,quòd terram promissionis possideret. 202
Abraham primus fidei pater,& multarum gentiũ dictus.ibid.
Abrahæ quando reuelatæ sunt species animalium sacrificandorum in templo.202
Abrahæ tantum expressè promissa pax post mortem,cæteris implicitè.211
Abraham Patriarcharum primus non tempore, sed separatione à cœtu infidelium signaculo fidei receptione,scilicet circumcisionis,promissionis; venturi Messiæ,& separationis sepulturæ ab infidelibus. 211
Abrahæ fidem & opera imitantes,verè & simpliciter Israelitæ:descendentes ab eo secundum carnem,nomine tantum.111
Abraham non est iustificatus per circuncisionem, quæ iã iustificato insignũ fœderis est data.280
Accidentia pertinentia ad naturæ dispositionem traducuntur in filios, si natura genitoris fortis sit 216
Actus naturalis rectitudine carens ad finem debitum,peccatum est,licet non sit voluntariũ.215
Actualia peccata personalia non transeunt à parẽtibus in filios.216
Adæ peccato omnes contaminati sumus.202
Adæ peccatum delẽdum per effusionem aquæ & spiritus.205
Admiratio,causa dulcedinis.415
Admiratio erga Eucharistię sacramentum, de quibus esse debet.416
Admiratio coniunctam habet spem,consequendi cognitionem eius,quod scire desiderat.416
Adoptio filiorum quid.204
Adorans sculptile latria,quòd ipse non fecit,vnius præcepti transgressor est.271
Adoratio creaturæ non omnis prohibita,sed quæ soli Deo debetur,nimirum latriæ.271
Adorationem latriæ per externa signa oportet explicare.271
Aduentus Messiæ varij termini assignati à Iudæis. 522.& 526
Aduentus Messiæ generalis duplex. 130.175.547. & 548
Aduentus primus,in forma humili.175.& 547
Aduentus primi præcipuus effectus & tempus. 175
Aduentus secundus & effectus illius. 176.& 547
Aduentus secundi tempus Prophetis non reuelatum.176
Aduentui primo tribuuntur criminum remissiones, quæ tunc erant implendæ: non tumultus vel armorum strepitus.176
Aduentus Messiæ vera intelligentia abscondita Iudæis. 520
Aduẽtus Messiæ variæ Iudæorum opiniones. 519
Alexandrum Magnum sernũ seruorum suorum, dixit Diogenes: quòd ambitioni & auaritiæ seruiret,quibus Diogenes ac patiens quisq; dominatur.171
Alfonsus de sancta Maria sancti Ioannis Vrtecæ cœnobium fecit,multisque ditauit bonis.66
Aliud est dicere seruate & custodite legem Mossis,aliud mementote legis Mosis.283
Alma,lingua punica idem quod virgo.89
Angeli in figura humana apparent, vt designetur eorum intelligentia, alati,vt promptitudo celeritasq; in exequendis Dei iussis.270
De Angelorum missione ad annuncianda externa triplex opinio.395
Anima in scriptura,quandoq; hominem integrũ, quandoq; mortuum significat.459
Animam traduci in prolem error.214
Animæ defectus in corpus,& corporis redundant in animam,vt ex fatuis fatui generentur.214
Animæ Prophetarum non fuere in Syna monte Deo legem Moisi dante neque Prophetię spiritum tunc accepere,quo suo quisque tempore vteretur,vt falsò tentantur Hebræi.321
Animus eodem monetur motu in repræsentantẽ & repræsentatum 273
Antichristus apud Danielem vocatur quasi homo, rationem vide.240
Antechristus vnà cum quarta bestia interiturus. 241
Apparitio Isaiæ facta.c.6. Dei in solio sedentis,in effigie hominis fuit facta.502
Aquilæ translationis excellentia.133
Archiepiscopus Burgensis,zelum Apostolicũ circa suam Ecclesiam habet.6
Argumenta de sumpta ex Thalmudicis scriptoribus contra Iudæos efficacia.102
Argumenta ex scriptura contra Iudęos,tantum in literali sensu vim habent.102
Arma aduersariorũ prouidere oportet,& fortiora contra eos parare.1

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ascensio Christi in cælum probatur scripturæ testimoniis.551 & 552
Athaistæ multi Geneuæ in Ecclesia Italica.96

B.

BAbylonici paruuli quomodo allidendi ad petram.84
Babylonia longo tempore fuit destructa, neq; in ea capita transmigrationis manere poterant, vt Iudæi mentiuntur.134
Baldach amicus Iob in bonis temporalibus constituit virtutum præmia.483
Baptismus D.Pauli Burgensis.24
Baptizatur D.Ioanna vxor D.Pauli.29
Beatitudo vltimum à creatura rationali desiderabile.235
Beatitudo spiritualis in terrenorum contemptu, cælestiúq; amore, & pro Christi nomine morte & persequutione ferenda consistit.233
Beatitudo cælestis quibus nominibus vocetur in scriptura.159
Beati in gloria conformabunt voluntatem suam diuinæ non solùm materialiter sed etiam formaliter.284

C.

CAluinus Iudæorum patronus. 85
Caluinus ex symbolo Athanasij substulit Alia est persona patris.85
Calunus Nizenum symbolum negat, quòd de Trinitate tracter.86
Caluinus voluit hæreses omnes in Alcorani fidem transformarentur.97
Caluinistarum sententia ad hæreses omnes extinguendas, vt omnes dicant animam simul cum corpore interire, proh nefas.97
Canonici regulares in cœnobio sancti Ioannis de Vrteca habitare solebant.64
Canticorum liber ab Hebræis exponitur de Synagoga, sed veriùs de Ecclesia Dei.343
Captiuitas Iudæorum trãsmigratio vocatur, quia cum honore fuere reducti, secunda, in qua modo sunt vocatur à Daniele desolatio.542
Captiuitatem præsentem Iudæi pati credunt, non ob Christi mortem, sed vel ob peccatum adorationis vituli, vel ob peccata in primo templo à suis commissa 498
Captiuitas, quam nunc patiuntur Iudæi per orbẽ dispersi, vt longior ita maior, acerbiorq; Babylonica.498
In captiuitate Babylonica multi Prophetæ fuere, quidam & ipsi captiui cum populo, alij prope finem captiuitatis.499
In captiuitate, quã nunc patiuntur, Prophetę nulli, quod signum est reprobationis eorum.499
In captiuitate nouissima absq; Rege, Sacerdote, altari, sacrificio, vnctione, incẽso & purificatione sunt Iudæi, facti Deo & orbi abominabiles.544
De captiuitatis secundę fine nullus prophetarum loquutus est.542
In captiuitatis Babylonicę redditu, nonnulli remã sere.153
Cardinalis Setipandus sacri Concilij Tridentini Legatus, scrutinium D.Pauli Burgensis in lucẽ prodire mandauit.2
Caro humana oblata ex mandato Dei gratũ Deo sacrificium, contra verò Dei mandatum vel in Idolorum cultum, nefarium.195
Carthaginenses quare vocati D.Pauli filij.18
Catharina Ioannis secundi Regis mater veritа priuari filio suo, fores ciuitatis Segouiensis occludi fecit.38
Cæcitas tertia Iudęorum, proprias inuentiones nó intelligere.519. 553.& 554
Cæremoniarum veteris legis cultus Christi morte cessauit.124
Chaldęi iustorum oppressores, Nembroth primus eorum.238
Charolstha dius nulluni præter sabbathum festũ agnoscit 91
Cherubin duo erant in sancta sanctorum, humanã habentes formam.269. & 270
Christus non modò populum Iudaicum verùm gentilem saluare venit.106
Christum personarum acceptatoré nó fuisse, probatur Hebræorum testimoniis.106
Christum verum Messiam probat Iudęorum dispertio ipsius occasione.112
Christus solùm secundum carnalem generationẽ à patribus descendit, secundum spiritalẽ à Deo. 117
Christi mysteria non quærenda superficialiter. 101
Christus dignitate antecellit Patriarchas, quin & Angelos etiam secundum Hebræos.125
Christi aduentus duplex, ad saluandum & iudicãdum.130
Christus passus 42.annis ante destructionem tẽpli.136
Christus fidelibus in sanctificationem, incredulis in offensionis & scandali petram.124
Christi passio ad salutem hominum ex suppositione necessaria, non absolutè & simpliciter. 184
Christus non vicit vniuersum vi armorum (cuius victoria spiritalis) vt Dauid inimicos suos.168
In Christi passione relucet Dei iustitia & misericordia.189
Christus præ cæteris Pharisæorum criminibus hypocrisim eorũ arguit, quæ ex omnibus grauissimum peccatum fuit.507
Christi patientis charitas maior odio omniũ Deũ offendentium.189
Christus non solùm sufficienter, verùm superabũdanter satisfecit.189

Christus

Christus simpliciter dicitur Redẽptor, quòd eius dignitatem & excellentiam exaltat.191
Christus vt homo non diceretur Redẽptor, si sola misericordia & voluntate, citra passionem & mortem redemisset hominem.191
Christi passio nisi operata fuisset redemptionem, non diceretur Redemptor vt homo, sicut neq; Moises populi cuius minister fuit.192
Christi passio vt Iudæorum inferentium, maleficium potius quàm sacrificium.194
Christus sanguine eduxit vinctos, cuius effusio sacrificium.196
Christi passio, obedientiæ, humilitatis, aliarumq; virtutum eximium exemplum.198
Christus factus est seruus & passus pro peccatis populi ibidem.
Christi passio & mors substulit originis peccatum, quoad culpam impedientem beatitudinis consequutionem: non quoad pœnas, ad quas damnati sumus.213
Christi passio non abstulit clausuram paradisi terrestris, sed cælestis.214
Christus lapis absq; manibus, ideſt humana potentia cominuit statuam, scilicet idolatriã.220
Christus adũbratus in lapide absq; manibus abscisso, ob conceptionem & natiuitatem in carne, non ex virili semine.224
Christus seruabit circuncisionis præceptum, vt reliqua, neque enim venit soluere legem.281
Christus non solùm dedit præcepta verùm consilia.326
Christum in Prophetis promissum, futurum Deũ & hominẽ verum, probatur scripturæ testimoniis.340
Christus vt Deus nihil postulat à Deo.340
Christus habuit esse filius Dauid, & Abraham secundum naturalem generationem.380
Christi ab Abraham & Dauid naturalis propagatio sufficiẽter traditur, quoad fideles in primis Euangelij Matthæi verbis.380
Christum secundum famam publicam (secundũ quam filius putabatur Ioseph) conueniens fuit crederetur à Dauid descendere, idq; in Euãgelio traderetur.381
Christus prius cognitus fuit vt Saluator, etiam ab electis, quàm vt Deus & homo.381
Christus prius cognitus vt filius Ioseph, quàm agnosceretur esse sine patre in terris.381
Christus & ab æmulis, & à discipulis simplicibus, cognatisq; Ioseph filius reputatus, donec virginitatis Mariæ mysterium reseratum est 381
Christũ sub ratione Messiæ, & filij Dauid agnosci à principio expediuit absq; diuinitatis & virginitatis maternæ reuelatione.382
Christum vocasse Virginem Mariam matrem nusquam legimus.383
Christũ in corpore glorioso apparuisse matri suæ, Resurrectionis die dicere, nihil prohibet, quãuis Euangelistæ id subticuerint. 391
Christus instituens sacrificium altaris, excellenter impleuit legem, quoad triplicem sacrificiorum causam.426
Christus legem impleuit, supplẽdo quod legi deerat.427
Christi gesta variè vaticinata, quædã apertè quædam sub ænigmatibus.433.& 434
Christiani cũm sint filij Israel secundum spiritum, quare Christiani non Israelitæ vocantur. 122
Christianis nomen Israel manet in iuramentũ execrationis & maledictionis.123
Christiani in primitiua Ecclesia discipuli Christi, nunc verò Christiani vocantur, vide causam. 123.& 125
Cibos diuersos disposuit Deus optimus homini, pro temporum diuersitate & status congruitate 400.& 401
Circuncisio Abrahæ data, in signum fœderis, non iustificationis.280
Circuncisio in lege computatur inter cęremonialia.281
Circuncisio spiritualis perseuerat sub Euangelio corporalis loco.281
Circuncisio prima sui diuisione in corporalem diuiditur & spiritualem, vtraq; multiplex.281
Vt circuncisio spiritalis corporali præstat, sic incircuncisio spiritalis, corporali incircuncisione lõgè deterior.292
Circuncisio corporalis aduentu Euangelij cessauit.282
Circuncisionem reuocant sectarij.95
Cognitio Dei, quæ per fidei auditum habetur, maioris meriti est, & perfectior longè, quàm quæ per speculationem.467
Coloquium Patriarchæ Pauli ad Deiparam Virginem parum ante mortem. 75
Colloquium eiusdem ad Christum. ibid.
Colloquium eiusdem ad beatum Thomam. ibidem.
Confessio aduersarij in iudicio & disputatione Logica, pro sufficienti probatione habetur. 143
Congregatio vox æquiuoca in scriptura.158
Communicatio idiomatum Dei & hominis ostenditur scripturæ testimoniis.365
Concionatores verbi Dei quæ debeant obseruare.31
Concionatores discant à Daniele, orationem, ieiunium, & pœnitentiæ opera prædicationi præmittere, vt ille prophetiæ 70. hebdomadarum præmisit.139
Contrarietatem oblatam in scriptura vt tollas, scrutandæ sunt vocum significationes vniuocè, an æquiuocè merè, an à consilio sint. 108
Contritio vera D.Pauli.23
Consilia sub lege non sunt expresè data duplicatione.445

Universidad de Deusto
Biblioteca

Consilia danda erant, quibus maior dabatur gratia, ad implenda ea.446
Cornua decem quartæ apud Danielem bestiæ, varia & diuersa regna ab exordio Regni Romanorum aduscq; mundi finem, simul vel successiuè futura & Mahometi regnum significabant.240
Cornu paruulum, Antichristus intelligitur de genere Iudæorum & humili tribu Dan.240
Cornu paruulum futurum circa iudicij diem & mundi finem.ibidem
Creatio mundi à solo Deo facta, nullo interceden te adiutorio seu ministro extrinseco, vnum est ex fidei fundamentis.317
In creatione prima rerum prius fit mentio motus quàm temporis.331
Credere vera supernaturalia diuina autoritate, seu inspiratione, nullis miris visis, maioris meriti est, quam credere signis sensibilibus miraculosè factis.413
Credenda de necessitate salutis, in lege Mossis nó sunt expressè tradita, sed implicitè & figuratiuè, sic consilia Euangelica implicitè tantú sunt illis tradita.446
Crucis signum in syndonibus Iudæorũ apparuit, quo die sperabant signum redemptionis suæ à captiuitate, in qua exulant, regnante Ioanne tertio in Hispania.525
Culpæ culpis puniuntur.84
Cultus verus Dei in corde consistit.507

D.

DAniel oratione, ieiunio, ac peccatorum confessione, & pœnitentiæ operibus obtinuit à Deo reuelationem aduentus Messiæ, quem prophetauit.139
Dauidis Georgij secta, Christum venisse cum Iudæis negat.87
Dauid Georgius quanta dé se iactet.ibidem.
Dauidis Georgij ossa Basileæ combusta.ibid.
A Dauid & deinceps domus Regia domus Dauid dicta.114
Decimæ primo anno cedebant in Leuitarum vsum, secundo assignabantur decimantibus, vt eas vel earum pretium commederent in Hierusalem, tertio pauperibus, qui ordo seruabatur tribus sequentibus annis cuiuslibet hebdomadæ, scilicet quarto anno Leuitis, quinto decimantibus, sexto pauperibus cedebant.448
De decimarum solutione in lege variæ Hebræorum opiniones.447
Decimæ primi & quarti anni Leuitis cædentes, non erant singulariter assignatæ, vt quilibet Leuita haberet sibi certam portionem, quemadmodum sub Euangelio clerici habent portiones signatas in diuersis locis vel in eodé certam taxam.449
In decimantis optione erat soluere decimas, cui maluisset Leuitæ.449
Deus plus solet dare ex abundantia pietatis, quàm ab eo petatur.140.& 141
Deo, miserú, esse vel peccare, nullo modo potest conuenire.517
De Deo, quæ in concreto dicuntur, in abstracto verificantur.139
Dei vnitatem negans, vt hæreticus ab infidelium consortio repellendus.286
Dei vnitatem ratione naturali cognouere Philosophi 286
Deus cú loquitur in prima, vel de Deo, alius in secunda vel tertia persona, verbo numeri singularis loquutiones huiusmodi eius vnitatẽ inuũt.285
In Deo non est realis distinctio: personarũ distinctione excepta.298
Deus cum sit super omnia, quæ de eo dicuntur non sunt intelligenda iuxta modum creaturarum infimarum, scilicet corporalium, sed secũdum similitudinem creaturarum intellectualium, in quibus etiam similitudo accepta deficit à repræsentatione perfecta diuinorum.301
De Deo loquimur humano more verbis & aduerbiis significantibus tempus.305
Deum philosophi non norunt verè nominare.315
Deus clypeus sperantibus in se contra tela hæreticorum, & tyrannorum persequutionem.316
Deus ipse, qui dedit legem Moysi in Sina, missus est à Deo, & spiritu eius per incarnationem.326
Dei solius esse vbiq; per essentiam, præsentiam & potentiam.328
De Deo ascensus & descensus metaphoricè dicũtur.330
Deus & homo generant hominem, ille vt prima & remota, hic vt proxima causa.192
De Deo multa dicuntur in scriptura, quæ sine motu fieri non possunt.330
Denominatio in naturalibus & supernaturalibus fit à digniori.125
Desertio bonorum temporalium ad eos pertinet, qui Deo eiusq; obsequiis mancipantur.449
A destructione primi templi, ad secundi destructionem fluxere anni 490. septuaginta quidé, quibus durauit destructio facta à Nabuchodonosor 420. reliqui à principio ædificationis tẽpli ad eiusdem per Romanos vsq; destructionem.145
Differentia quæ debet esse inter Prophetas & Prophetarum interpretes, quoad modum tradẽdi doctrinam.518
Ad dignitates Israeliticas non omnes recipiebantur.118.& 119
Dilectionis Dei & proximi præcepta duo ex parte obiectorum, vnum ex fine.258,

Ad di-

Ad dilectionis præceptum referuntur decalogi præcepta, seu conclusiones per principia communia.258
Dilectio Dei explicita & perfecta, tradita Deuteronomij.6. capite, omnium præceptorum diuinorum custodiam complectitur.260
Diligentia prudentiæ iungenda.43
Dies primus descensus Mannæ in deserto nõ fuit prima hebdomadæ dies, quæ Hebraicè vna sabbathorum dicitur.279
Dies nouissimi dies Messiæ secundum Hebræos.133
Disciplina pacis nostræ doctrina Christi, per quã pacem spiritualem consequimur.189
Diuitiæ, religiones corrumpere solent.65
Diuina præscientia & dispositio quassari non potest.184
De diuinis bene loquitur, qui Deum habet in se, quoad intellectum & affectum.305
Doctrina Thalmudica nõdum fuerat redacta ad volumina Christi tempore.102
Doctrina Christi omnibus populis communis.169
Dominicis diebus piscibus vescuntur protestantes aliquot, in odium catholicorum.92
Domus duæ, de quibus Isaias duo status præcipui, regalis videlicet & sacerdotalis.115
Domus Iuda & domus Israel vna domus, Dauid, tametsi Reges Israel successiuè fuerint, multi.114
Dominicanam religionem ardenter amauit D. Paulus 54
Donatio magni Constantini in faborem Ecclesiæ adhuc sub iudicibus esse perhibetur.234
Duabus mensuris, quas Hebræi Midoch vocant, scilicet iustitiæ Heloim, & misericordiæ Adonai nuncupatis, mundum gubernat Deus.185
Dulcedo spiritalis intelligitur quodammodo ad similitudinem dulcedinis corporalis.415
Dulcedo spiritalis in Eucharistia gustatur in suo fonte.415
Duo ablata tribui Iudæ titulus Regius, & Sanhedrin diuersis temporibus, licet non valde ab inuicem remotis.137

E.

EVangelici Iudaizantes quid de Christi diuinitate sentiunt.86
Euangelici isti verum scripturæ sensum corrumpere nituntur 88
Euangelici isti cum Iudæis sabbatizant.91
Ex Euangelistis prodiere Atheistæ.96
Ecclesiæ cunei eleganter dispositi in Concilio Tridentino.1
Ecclesia non auro, aut gemmis ditatur, sed præclaris patrum doctrinis.3
Ecclesia turris Dauid, fortium armatura, sanctorum patrum doctrinæ sunt.3
Ecclesia Burgensis D. Paulo offertur, quam recusat accipere.44
Ecclesiam sancti Pauli ciuitatis Burgensis liberalissima eleemosyna construxit Dominus Paulus.54
Ecclesia super duas, pietatis videlicet & doctrinæ, columnas fulcienda est.60
Ecclesiæ excellentia in structura.62
Ecclesia quot malis referta.80
Ecclesiæ regnum à cæteris regnis longe differt 228
Ecclesiæ & Christi regnum cur dicuntur cælorũ & Dei regnum.228
Ecclesiæ potestas videtur deduci ex Isaiæ cap.22.229
Ecclesia à Christi passione per 400. circiter annos grauiter afflicta.231
Ecclesia quamuis afflicta, non tamen desiit esse perfecta.232
Ecclesiæ propriũm cùm persequutionem patitur florere, cùm opprimitur crescere, cùm cõtemnitur proficere, cùm læditur vincere, cùm arguitur intelligere, stare cum superari videtur.332
Ecclesia habuit suum esse perfectum à Christi passione per solam Pontificalem potestatem 230
Ecclesia ab Apostolorum tempore ad Siluestrum vsque nimium ditata bonis spiritualibus.233
Ecclesia floruit frequentibus triumphalibus martyribus à beato Petro ad Siluestrum vsque Papam.243
Ecclesia, si se nunc expediret dominiis, potestatibus & possessionibus secularibus, vt erat Apostolorum tempore, non esset minoris dignitatis & perfectionis imbecilior quamuis viribus ad coercendos rebelles, quod maximè necessarium.234
Ecclesia successit synagogæ, quia fidei eadem veterum patrum & Apostolorum.343
Ecclesia Regina, quia Christo Regi coniuncta spõsa sponso.343
Eleemosynarum distributio populi gratiam pastori conciliat 53
Eleemosynis impertiendis liberalissimus D. Paulus.53
Episcopis quanta sint dona à Deo comissa ad populi gubernationem.33
Episcoporum speculum D. Paulus.47
Episcopi studium in Ecclesia ditanda esse debet.60
Episcopi Dominum Paulum Episcopum imitentur.ibidem
Episcopalis officij vera ratio.34
Episcopatum Ecclesiæ Burgensis D. Alphonsus de Carthagena patre superstite D. Paulo eiusdem Ecclesiæ Episcopo, accepit.72

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX.

Epitaphium ſepulturæ D. Mariæ matris D. Pauli. 46
Epiſtolas gratulatorias Dominus Paulus ad vxorem mittebat de illius conuerſione deſiderata.30
Æternitas tota ſimul.305
Æternitas coexiſtit temporum differentiis.310
Euariſtus Pontifex,Hebræi(nomine Iudas) filius, patria Bethlehemitica.50
Euchariſtia debitè ſumpta,venialia purgat.405
Euchariſtia non remittit mortalia,rationem vide. 406
Euchariſtia dignè ſumpta,quidquid corporalis cibus corpori,idipſum & animæ confert. 405
Euchariſtia dignè ſumpta, excellit cibos omnes corporeos,quòd ſumentibus vitam æternã præſtat.407
Euchariſtia dignè ſumpta, effectus ſpiritales ſimiles effectibus corporeis,Mannę reſpondentibus in ſumente operatur.408
Euchariſtia miraculorum occultorum , quæ ad meritum fidelium augendum fiunt maximum 411
Erga Euchariſtiæ ſacramentum , quandoq; fiunt mira viſibilia,licet raro,ob cauſas Dei filio notas.412
Euchariſtiæ finis , duplex , proximus & remotus. ibidem.
Euchariſtiæ ſacramentum qua ratione ſacrificiũ, qua verò viaticum.420
Euchariſtiæ ſacrificium vbique terrarum offertur Deo,vetera non niſi in templo Hieroſolymitano,vel ad hoſtium tabernaculi.420
Euchariſtia propriè laudis ſacrificium.428.431.& 433
In Euchariſtiæ ſacrificio quæ conſideranda. 430
Euchariſtiam in mortali offerens Deum inhonorat.432
Euchariſtiæ ſacrificium figuratur in Melchiſedech.434
Euchariſtiæ ſacrum myſterium reuelauit Melchiſedech Abrahæ,de bello reuertenti, iuxta Hebræorum ſententiam.435
Euchariſtia varia nomina ſortitur. 436.& 437
Euchariſtia quos effectus operatur in anima.406 & 407
Exortatio Domini Pauli ad vxorem poſt conuerſionem.30
Excæcat Deus hominem, ſubtrahendo gratiam ab illo,quæ intellectum illuminat, & affectum mollificat,qua ſubſtracta,homo remanet excæcatus in intellectu, & obduratus in affectu, ex propria ipſius hominis malitia.504
Excæcatio vt pœna tribuitur Deo,vt culpa tranſgreſſoribus.505
Excæcatio Iudæorum magnum miraculum, & pœna hypocriſis eorum.507
Ezechielis viſio c.40,de cæleſti Hieruſalem, intelligitur etiam de Eccleſia ſanctorum , in hac vita commorantium.160
Ezechiel inter reliquos Prophetas pluribus vtitur parabolis. ibidem.
Ezechiel per modum præcepti ponit aliqua,quæ tamen ſumenda ſunt per modum conſilij. 162
Ezechielis viſio rotarum & animalium inter Hebræos tanti erat, vt non liceret eam in publico exponere.351
Eandem quidam referunt ad mundi præcipuas monarchias,falſo tamen.351
In eadem viſione per hominis ſimilitudinem,ſuper ſeraphini throni ſimilitudinem poſitam,intellige Deum vniuerſæ creaturæ præſidentem. 351.& 352

F.

FAciem ſuam Deus abſcondit malis,nunquam autem bonis.154
Facies Dei,ipſius gratiæ,quam nunquam abſcondit fidelibus ſuis ibidem.
Faciens ſculptile intentione, vt adoretur latria , & ſic adorans illud,duplex tranſgreditur præceptum.271
Faciens illud,non vt adoretur latriæ cultu , neque adorans illud,nullum tranſgreditur præceptũ. 271
Fœcunditas & ſterilitas terræ ſub lege ex meritis pendebat populi vel demeritis,non ſic ſub Euãgelio.402
D.Ferdinandus à Couarrubias Regem ſanctium coronat,anno 1284.25.
Dominus Ferdinandus infans tertiam clauem teſtamenti Regis Henrici ſibi & Reginæ ſeruabit.37
D. Ferdinandus infans , Aragoniæ Rex declaratur.42
D.Ferdinãdus Aragoniæ Rex inſtat apud D. Paulum , vt Eccleſiam Burgenſem fidei ſuæ commiſſam accipiat.44
Fides & charitas vera , & maxima ſpiritualia bona nimium floruere in primitiua Eccleſia. 233
Fides fundamentum virtutum Theologicarum, ſicut humilitas reliquarum.378
Fides Virginis,vt reliquæ virtutes ipſius ſummam. 389
Fide vera fit homo dignus exaudiri à Deo. 377
Fides diſcipulorum ante Domini in cælum aſcenſionem modica,ſpeſq; debilis.389
Fide vera,quæ primæ nititur veritati, firmius certiuſque hæret cognitis per eam fidelis , quam cognitis per ſenſum, vel per naturalem intellectum.416
Filiatio quot modis in ſcriptura accipiatur. 109

INDEX.

Filij Iſrael duplices ſecundum carnem, & ſecundum imitationem.109.& 110
Filij Iſrael, qui nominantur ſecundum Hebræos. 111
Filij Prophetarum , qui in prophetia ſuccedunt. ibidem.
Filij Iſrael,nomine,non re, qui non faciunt opera filij.ibi.
Filius non punitur ſpiritali pœna pro peccato parentis,niſi participet illud origine,vel imitatione. 214
Filij veri,qui de ſubſtantia Patris ſecundum ſimilitudinem ſunt geniti. 303
Filij multipliciter dicuntur in ſcriptura. ibidem.
Aliqui dicuntur filij eorum, à quibus non ſunt geniti naturaliter,alij è contra geniti dicuntur ab aliquo,eius non ſunt filij. ibidem.
Filij Dei multi dicuntur in numero plurali,in ſingulari ſolus verus Dei filius.304
Filius,vt in paternis bonis ſuccedit, bifariam dicitur.379
Filius naturalis plerunq; patri in moribus ſimilis, ibidem
Filius putatibus ſuccedit parenti , nec dum in bonis fortunæ,verum in nobilitate.379
Finis optimi rationem habet.165
Forma ſubſtantialis proportionatur materiæ. 173
Fortitudo D.Pauli commendatur.47
Fortitudo eiuſdem contra Iudæos.ibid.
Fortitudo animæ eo melior corporis fortitudine, quo ipſa eſt corpore melior.171
Fortitudo Chriſti,abſcondita fuit in paſſione eius 345
Fructus Redemptionis operatæ per Chriſtum in Euchariſtiæ ſacramento, ſpiritualiter ſumpto, ſentitur.416
Fruſtra fiunt per plura,quæ poſſunt fieri per pauciora,in naturalibus & diuinis , verum & quo ſenſu.185
Fundamentum virtutum virginalium duplex. 378

G.

GAudium vniuerſale, ex promotione Domini Pauli ad Eccleſiam Burgenſem.45
Generatio in diuinis intelligitur ſecundum emanationem intelligibilem verbi , intelligibiles à dicente.301
Generatio in Deo non niſi æterna.303
Gentes ad fidem & Chriſti cognitionem adducẽdas.106.555.& 556
Genuflexiones,tam latriam , quàm duliam adorationem innuunt.272
Gladius verſatilis terreſtris,paradiſi ingreſſum impediens,non numeratur in bonis ſpiritualibus. 215
Gloriæ vanæ ſectatores,alios contemnunt.490
Gratia,quæ ſe in martyribus oſtendebat,abundãtior fuit in primitiua Eccleſia.154
Gratitudo religioſorum cœnobij ſancti Pauli Burgenſis erga D.Paulum.61
Gubernatio nulla recta , amore , timoreq; diuino ſublato.41
Gubernatores Regni Caſtellæ & Legionis , quatuor ſui loco inſtituit D. Ferdinandus Aragoniæ Rex.42
Dominus Gundiſaluus Domini Pauli primus filius Epiſcopus Placentinus , deinde Seguntinus.17

H.

HEbdomada in ſcriptura dierum vel annorũ, Iubilei verò figmentum , ſcripturæ diſſonum,& vſui communiter loquentium.142
Hebdomada vltima Danielis Chriſtus paſſus eſt. 144 & 547
De hebdomadarum Danielis quantitate & initio. 141
Hebdomadæ Danielis annorum ſunt.142
Hebdomadæ Danielis,ab exordio ſermonis cœperunt,& quid per exitum ſermonis intelligatur.143
Hebdomadæ Danielis cœpere à deſtructione primi templi,terminanturq; in deſtructione ſecundi. 145
In qualibet hebdomada annorũ erat vnus annus ſabbathi terræ,nimirum ſeptimus.448
Hebræi partem genealogiæ relatæ à Matthæo, accipiunt vſque ad Zorobabel , non vltra. 380
Hebræi aſſerunt ſanctos eſſe, in ſuburbio paradiſi vſque ad aduentum filij Phares, ideſt Meſſiæ.210
Henricus Rex tertius,viros inſignes ad dignitates promouit.33
Henricus Rex tertius,in dignoſcendis viris præſtãtiſſimis inſignis.ibid.& 35
Henrici Regis tertij tempore viri præſtantiſſimi fuere in ſuo Regno.35
In huius Regis Regni initio cædes magna facta eſt in Iudæos per vniuerſam Hiſpaniam, & vltra Pyrineos.524
Henricus Rex tertius comitia Regni Toleti celebrat.ibidem.
Henricus Rex Regni & animæ ſuæ negotia cum D.Paulo contulit ibidem.
Henrici Regis mors comendatione digniſsima. ibidem.
Hæreticorum nonaginta dogmata diuerſa in Germania.79
Hæretici quantam cladem inferant orbi. 79
Hæreticos Sampſonis vulpibus figuratos. ibidem.
Hæretici omnes ſub Euangelij larua decipere nituntur.100

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hæretici omnes sua dogmata Euangelium esse dicunt. 100.
Hæreticorum voces non sunt audiendæ. 81
Hæretici in castris Iudæorum descendunt, & armis eorum contra catholicos se defendunt. 1
Hæretici in Iudaismum, Mahometismum & Atheismum prolabuntur iusto Dei iudicio. 82
Hæretici Pharisæorum more falsis interpretationibus legem corrumpunt. 89
Hæretici imagines non ferunt. 92
Hæreticorum multi matrimonium secundum leges Mossaicas in affinitatibus cum Iudæis celebrant. 93
Hæretici multi ex monachis se maritos fecerunt. 93
Hæreticorum insatiabilis libido. 94
Hæretici Mahometis peiores. 96
Hæretici Iudæorum fratres. 97
Hæretici vel à Iudæorum stirpe progeniti, vel maiores eorum Iudæorum sectam profitentur. ibidem.
Hæreticorum capita primaria multa à Iudæorum stirpe descendunt. 98
Aduersus hæreticos omnes latebræ quærendæ. 99
Hæreticorum morbus quomodo curandus, ibid.
Hæreticos vocant Iudæi Nazareni discipulos. 181
Hæreses ad suam originem reuocare, refutare est. 99
Herodes interfecit omnes Rabbinos collegij Sanhedrim. 136
Herodes infantes omnes ab imatu & infra occidit, & etiam Sanhedrim, diuersis tamen temporibus. 137
Hierusalem inferior dirigitur ad superiorem. 159
Hierusalem æquinoctè à consilio accipitur in scriptura. 159
Holocaustum inter sacrificia Mossaica primũ obtinet locum. 482
Homo sibi simile generat in specie, non secũdum individuum. 216
Homines non compelluntur modò ad idolorum cultum, sicubi colunt illa, vt Chaldæorũ & Romanorum temporibus. 221
Homini contra se dicenti, creditur in forensi iudicio, non tamen pro se dicenti. 232
Homo debet pati culpam in se iniustè referri, quã quod in Deo putetur esse iniustitia. 477
Hominem condere & viuificare solius Dei est. 329
Honores mundi impediunt Dei veram cognitionem. 167
Honor exhibitio reuerentiæ est, in signum virtutis. 433
De honore parentum præceptum seruauit Christus, non solum erga matrem, quæ vera & sancta parens erat, verum erga Ioseph, qui fama tãtum. 383
Humilitas eximia virtus, per quam Dei gratia homini conceditur. 198
Humilitas à Philosophis nunquam numeratur inter virtutes morales, neque intellectuales, ab scriptura verò & sanctis vt magna & virtutum fundamentum commendatur. 372
Humilitas vera tædium habet, cùm proprias commendationes audit. 375. & 377
Humilitas virginis cur potius exprimitur quã aliæ eius virtutes. 375
Humilitas sola quamlibet magna absq; alia virtute non est commendanda. 377
Humilitas Virginis non manet in gloria, quoad hunc actum se vilescere, sed quoad hunc immis adhærere. 385
Humilem esse in abiectione, non est magnum, rara virtus humilitas commendata, vel honorata. 373
Hypocrisis simulata bonitas, secundum Gregoriũ, duplex iniquitas. 457
Hypocrisis Iudæorum causa excæcationis eorũ. 506
Hypocrisis directè opponitur virtuti veritatis. 508
Hypocrisis simpliciter considerata, vt simulationem dicit, non est ita grauis vt homicidium, & aliquando est veniale: Pharisæorum tamen hypocrisis grauissimum fuit, vide causam. 508. & 509
Hypocrisis corruptrix omnium morum. 509
Hypocrisis Pharisæorum triplici veritati opposita. 510

I.

Iconomachi, veteres & noui valde crudeles & impij. 92
Iconomachi noui in catholicos crudelissimi. ibidem.
Idolatria Mossis & prophetarum tempore nõ potuit extirpari, non solum à gentibus, verũ neq; à Dei populo. 219
Idolatriæ repulsam ab orbe per destructionem statuæ designatam, significauit lapidis incrementum in montem, ab Esaia & Michea Prophetis longe antea decantatum. 226
Idolatria cœpit in mundo, à tempore Enos, iuxta Hebræorum sententiam. 423
Ante Idolatriam fuit in mundo sacrificiorũ Deo oblatorum vsus. ibi.
Ieiunantes vespertino tempore deuotius orant, quod in Daniele ostensum fuit. 139
Ieiunauit bis Moises 40. diebus & 40. noctibus. 454
Ieiunio adepti sunt tres pueri scientiam & disciplinam in omni libro, & sapientiam Daniel præter hoc, visionem quoque intelligentiam. 455

Per ieiunium Daniel Messiæ aduentum accepit. ibidem.
Ieiunio & oratione obtinuere Niniuitæ sententiæ contra se à Iona promulgatæ reuocationẽ. 455
Ieiunium, vt virtutis actus, per rationẽ ordinatur ad aliquod honestum. 456
Ieiunium virtuosum ad tria principaliter sumitur, scilicet mentis eleuationem, carnis compressionem, Deoq; pro peccatis satisfactionem. 456
Primum Mossis ieiunium, triumq; puerorũ & Danielis ad primam speciem pertinet, secundum Mosaicum ad tertiam: Niniuitarum verò ad secundam & tertiam speciem. ibid.
Ieiunia & indumenta saccinea, & id generis alia quandoq; etiam in non veris pœnitentibus comendantur à Deo. 456. & 457
Ignorantia aggrauãs peccatum duplex, alia cùm peccator vult ignorare, quæ agere tenetur, vel omittere, vt liberius peccet, alia cũ quis ex malitia passionis, errat in electione agendorum. 504. & 505
Illiricus Heructus cũ Caluino & aliis negat Christum aliam personam à patre. 86
Illiricus damnatur ab Vvitenbergensi Academia. ibidem.
Imagines facere, non est prohibitum, sed tantum cultus latriæ earum. 69
Imagines inter Christianos, ad hoc potissimũ fiũt, vt simplicibus ad memoriam reuocent sanctorum gesta virtuosa, quibus excitentur ad Dei laudem & sanctorum imitationem. 271
Imago quæuis dupliciter consideratur, in esse rei, & inesse repræsentationis, primo modo non, sed secundo adoratur. 279
Imolatio agni Paschalis victima dicitur. 424
Imperium Christi, apud Isaiam. 9. capit. fuit legis iugum. 345
Incarnationis & Trinitatis mysterium in quo differunt. 364
Incarnationis mysterium primo capite Ezechielis contentum, in eo quod dicit, quasi similitudo hominis erat super thronum positum super animalia & rotas. 367
Iniquisitor primus in Hispania fuit Ioannes à Turrecremata, postea Cardinalis. 98
Inquisitores Hispaniæ origines Iudæorum inquirunt, literis sacris edocti. 98
Iob comendatur à Deo de sapientia & intelligentia. 467
Iob petitio quærentis à Deo causam flagellorum, quæ patiebatur, iustus & innocens, irrationalis erat. 491
Opinio asserentium librum Iob à Moyse conscriptum est vero similis. 490
Iob triplici causa non respondit, Helui, licet respõderet aliis tribus. 487. & 488
Iob acrius condemnatur ab Helui, quàm ab aliis tribus amicis. 487
Iob amici potuerũt cognoscere iustitiam illius ex multis. 486
Iob tres amici suo quisq; modo à reliquis longè diuerso iustitiam ipsius impugnabant. 482.
Iob verum iustorum præmium, veramq; reproborum punitionem, in futura, non in præsenti vita posuit. 471
Iob non credidit quempiam iniustum, quòd in hac vita tribuletur, neque id verum secundum fidem. ibid
Iob firmiter credit, diuinam prouidentiam vniuersos humanos actus complecti, ibidem.
Iob, de quo reprehendatur à Deo. 477
Iob, conceptioni & natiuitati suo maledicens, non repugnauit perfectioni suæ. 478
Iob secundum rationem superiorem, plagas suas cum gratiarum actione, suscepit. 479
Ordo tentationis Iob per omnia similis tentationi Adæ, nisi quod Iob vxorem obiurgauit, non Adamus. 475
Iob aduersarij de secta Saducæorum fuere. 470
D. Ioannæ vxoris D. Pauli ad fidem conuersio. 29
D. Ioanna vxor D. Pauli ab ipso cathechizata. 29
Ioannes secundus regnare cœpit. anno 1407. ætatis suæ 22. 37
Ioannis secundi æducatio ad Reginam matrem, & ad Ferdinandum infantem, & ad D. Paulum pertinet. 38
Ioannes prius Iudæos à publicis officiis exulauit, iurisdictionemq; in criminalibus exercere, etiã inter ipsos Iudæos, vetuit. 523
Ioãnes de Velasco, & Didacus Lopez à Stunnica à cura Regis Ioannis habenda, prætio semouẽtur. 38
S. Ioannis Vrtecæ cœnobij historia, tam de fundatione, quàm de reparatione per D. Paulum facta, & legatum quod ipsis patribus reliquit. 64
Iudæorum potentia in Hispania. 48
Iudæorum potentiam abominatur D. Paulus. ibi.
Iudæorum pessima interpretatio, ad locum Genes. 49. Non auferetur sceptrum de Iuda. ibidem.
Iudæi suo halitu Hispaniam inficiebant. 50
Iudei segregati à Christianis in Hispania, ibi. & 97
Iudæorum primarios in Hispania interfecit Rex Petrus, cognomento crudelis. 524.
Iudæi, in Hispania, antiquo suadente hoste, maioribus præficiebantur honoribus & officiis, in ipsis quoq; Regum domibus. 523.
Iudæi ab Hispania relegati. 50. & 98
Iudæorum nomen, quomodo execrabile. 128.
Iudæi mendaces. 135.
Iudeorũ regimen comissum 70. senioribus 136.
Iudæi, Prophetias de Messia ex tortè exponunt. 143.
Iudæi per vias obliquas veritates fugiunt. 145.
Iudæis malis clausa est incarnationis Christi cognitio, bonis minimè. 150.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX.

Iudæi congregandi per Messiam.151.
Iudæorum congregatio duplex, corporalis & spiritualis,ibi.
Iudæorum corporalis congregatio, quomodo & quando facta, ibid. spiritualis verò per Messiam.152.
Iudæi Romanis, Machabæorum tempore confœderati,quod fœdus Daniel diuisum regnum vocat scilicet quòd cultibus, ritibusq; diuinis differrent.227.
Iudæi,pro maiore parte, non crediderunt mysterium passionis,neq; hodie credunt.268.
Iudæi moderni,cõfundunt quantum possunt, scripturas sacras,de Christo loquentes.345.
Iudæis ignotum peccatum, pro quo diutinã hanc captiuitatem,patiuntur à destructione secundi templi.501.
Iudæi perfidi præsentes, præteriti & futuri, à destructione secundi templi,ad finem vsq; seculi, probant & laudant peccata in Christum à maioribus eorum comissa.501.
Iudæi à vera intelligentia scripturarũ,in locis pertinentibus ad Christi cognitionem dupliciter declinant.507
Iudicium criminale, non licebat ferre Iudæis,extra terram promisionis.135
Iulianus Pomerij,genere Iudeus,tandem Archiepiscopus Toletanus.531
Iustitia exercita absq; iniquitate,perficit Dei opera.188
Iustitia diuina relucet in eo,quod nõ solùm satisfactionem æquiualentem,sed superabundanté accepit de peccato.190
Iustitia originalis traducta fuisset in posteros, Adã nõ peccante,vt traducitur illius priuatio,in quo deordinamur à fine vltimo.216
Iustitia sempiterna,vocatur à Daniele,Messias, & Sanctus sanctorum.140
Isaac qua ratione dicitur sanctificatus ex vtero. 209
Isaias prophetans redemptionem Babylonicam per Cyrum,subito transiit ad redemptionẽ futuram per Christum.324
Israel,Iacob & Iuda,quinq; modis accipiuntur, in scriptura.115
Israel interdum refertur,ad carnalem propagationem,interdum ad mysticam per assimilationẽ operis.110
Israelis domus est.114
Israelitæ Christi fidem amplectentes, dignitates etiam Ecclesiasticas accipere possunt. 126. & 129
Israelitici secundum carnem, descendentes ab Israel,non omnes per Christum saluãdi sed pauci.107

L.

LAtria soli Deo debita. 271
Latria principaliter consistit in corde.272
Latria mentalis apud omnes eadem, externa diuersa,pro ratione temporum & regionum. 272
Laudes cœnobij S.Pauli ciuitatis Burgensis.55
Leonum imagines erant intra Sancta sanctorum, vt sumus sacerdos Regni Iudæ, quod in Israel præcipuum erat,recordaretur.207
Leonis figura erat,in vexillis tribus Iudæ.270
Leuitica tribus,legitimo iure, Deum incarnatum possidet 8
Leuitica ex gente Deus sacerdotium instituere voluit,ibidem.
Leuiticę tribus viri ex quauis alia tribu vxores ducere poterant.17
Leuitæ,à cætera populi turba separati erant,vt ministerio templi,& studio diuinorum essent intenti.52
Leuitæ tenebantur seruire in templo vel tabernaculo à vigesimo quinto anno vsq; ad quinquagesimum.251
Leuitæ sanctificati fuere primogenitorum loco. 275
Leuitæ in scriptura inter pauperes computabantur,quòd egerent 449
Lex Messiæ,in humilitate & mansuetudine,nó in timore,sicut lex Moysis data.123
Legis veteris & nouæ collatio, D. Paulum ad fidẽ stimulabat.20.& 21
Legis Mosaicæ condiciones,ibi.
De legum differentia quæstio S. Thomæ contulit,D.Paulo ad fidei conuersionem. 21
Leges quas aduersus Iudæos Ioannes Rex secundus tulit,D.Pauli ordinatione fecit.49
Legis diuinæ meditatio,vnica D.Pauli delectatio. 52
Leges Moysis iudiciales seruandas cum Iudæis, hæreticorum multi docent.94
Lex noua alio modo erat danda quàm vetus.245
Lex noua,fœdus nouum,& pactum secundũ. 245
Lex Messiæ alia à lege Moysis, quæ vana dicitur collata nouæ,quòd per eã homines, suum finẽ non consequebantur. 245
Lex tota,quoad præmium,& meritum,pendet ex duobus præceptis,dilectionis Dei & proximi.253
Leges quas Deus instituit mutare potest, absque sui mutatione. 266
Legi Moysis nemo de populo poterat aliquid addere aut demere,nisi Propheta Dei autoritate. 162.& 167
Lex noua obligat ad semper,vt naturæ lex.259
Lex Moysis obligauit vsq; ad nouam legem, ad quam disponebat,in quam ordinabatur, sicut imperfectum ad perfectum. 255.& 262
Legem impleuit Christus tribus modis, qui apparent in institutione sacraméti Eucharistiæ. 421
Lex noua,multis nominibus Mosaicam excellit. ibidem.
LexMosis,quoad aliqua,obligat tempore gratię. 258
Lex Mosis, & contenta in libris canonicis veteris testaméti,vtilia nobis, etiam post datam nouã, & ad

& ad nostram doctrinam scripta.256
Legislatio tribuitur Filio,quia ad sapiẽtiam pertinet,quę cõmunis,licet tribus personis, Filio tamen appropiatur.328
Loca sacra olim colebantur & reuerebantur, pedum discalciatione,modò secus.272
Locus Esaiæ 53.propter tria nequit referri ad populum Iudaicũ,licet variè attritũ, vulneratũq; in hac captiuitate,in qua exulat.180
Locus Deutero.18.duorum Prophetarum suscitãdorum meminit,quorum primus futura annũciaret,non tamen daret legem,secundus vtrũq; præstaret. 248
Limbum patrum Hebræi suburbium paradisi vocant.210
Limbus, dictus Abrahæ sinus, quia sibi pax post mortem fuit annunciata, in qua requiescerent fideles.212
Liuore Christi sanati sumus,non tantum effectiuè & meritoriè,verum doctrinaliter.198
Lucubrationes super scripturã Ecclesiæ propriæ donauit D.Paulus.61
Lutherus quomodo ex semita erroris, quã semel fuit ingressus,viam diuinę iræ aperuit.82
Lutherus diaboli magisterio vsus.83
Lutherus ex scriptura deleuit quęcunq; suis dogmatibus contraria.90
Lutherus in epistolam D. Iacobi impiè debachatur.ibidem.
Lutherus 1500.errores,in bibliis sparsit. 91
Lutherus diem Dominicum Paschæ immutare cupit.ibidem.

M.

MAchabæi de tribu Leui Sacerdotes erant. 135.& secundum lineam maternam de tribu Iuda.136.
Machometani cum Euangelicis in quibus conueniant.95
Malachias Prophetarum vltimus initio secundi tẽpli floruit,à quo vsque ad Christum fluxere anni 400.& plures.283
Manna durauit in tabernaculo,vsque ad primam templi destructionem.400.
Manna quotidie dabatur populo,nõ semel in multos,vel dies,vel menses,vel annos.402.
Manna expediebat in cibum populo rudi & incrudulo,vt in fide conualesceret.402.
Mansuetudo maior vel tanta atque Christi Domini non legitur,198.a
Maria Deipara ex Leui & Iudæ tribu originem traxit, 9.& 17.
Maria virgo Paulo de sancta Maria miraculosè apparuit,10.
Maria virgo,licet virtutes omnes haberet, de humilitate gloriatur,373.
Mariæ virginis virtutes heroicę & quasi diuinę,de quibus Aristoteles 7.Ethicorum, 373
Maria meruit esse mater Dei de congruo,389
Maria virgo non eguit certiorari de resurrectione Filij per Angelos, propter eximiam fidem suam,357
Maria D.Pauli mater quando baptismate abluta, 13.ex qua stirpe,ibidem.
Matrimonium inter D.Paulum & vxorem dissolutum,28.
Matrimoniũ dissolui posse leuibus de causis,Caluinus docet,94.
Matrimonium dissoluunt Heretici cum Iudæis, propter adulterium,ibidem.
Messias futurus erat scandalum Israel,tam in maioribus,quàm in minoribus,113.
Messiæ officium cuique pro ratione meritorum referre præmium,ibidem.
Messias Deus & homo,114.
Messias futurus ex Abrahę semine de tribu Iuda, & de fructu Dauid,116.
Messias prius ad Sion venit, non credentibus verò Iudæis, ad gentes,121
Messiæ primus aduentus in forma humili, secundus ad iudiciũ in maiestate,130.& 131
Messiam venisse ante Machabæorum tempora, male probare nituntur quidam,135
Messiæ aduẽtus designatus,per 70.Hebdomadas Danielis,138.& 140.
Messias & iustus & iustitia,per excellentiam, 139.
Messias an nomine iustitiæ sempiternę intelligatur,in quo sensu Daniel de eo Prophetauit,139
Messiam an voluit Daniel in sua oratione petere 140.
Messias iustitia sempiterna,& Sanctus sanctorum etiam secundum Thalmudistas,140.
Messiæ tempus præterisse,148.& 149.
Messiam vẽturum,anno à creatione mundi, 5118. contendit Rabbi Moises Gerundensis, cui adstipulantur Rabbinorum multi,149.
Messias redempturus erat populum à peccato,patiendo crudelias, acerbamq; mortẽ,178.&183.
Messias,Patriarchis,Prophetis & Saluatoribus cũctis excelsior,172.
Messias nõ erat futurus personarũ acceptor.106
Messiæ tempore è gentibus assumẽdi ad sacerdotium,119.
Messias ante venit in mundum, quàm sceptrum auferretur de Iuda,ante etiam gẽtes aggregatę sunt ei per passionem,quàm scriba de filiis eius auferretur,ideſt Sanhedrim,138.
Messias secundum Doctores Hebræos vocandus erat nomine diuino proprio,349.& 350.
Messias multis nominibus diuersa ratione,nominatur ab Hebræis,350.
Midda & Midoch,relata ad res corporeas, mensuram significant,relata ad spiritalia, proprietatẽ, 297.& 298.
Miracula visibilia frequentia fiebant in datione, & sumptione Mannæ,apud Hebræos, & quæ ratio.401.
Miracula diuina,quoad eorum fines proximos in duplici differentia,411.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX.

Miracula publica seu visibilia non fiunt circa Eucharistiæ Sacramentum, vt olim circa arcam testamenti,& quæ ratio,412.
Miracula occulta & abscondita, vt plurimum facta sunt in nouo testamento, 411.
Miracula partus virginei & Dominicæ Resurrectionis fide sola agnoscuntur,quorum occultatio,fidelium meritum vel efficit,vel auget,411
Missam solennem Deiparæ Virginis singulis diebus Sabbathi in propria Ecclesia offerendam, D. Paulus fundauit. 56. alias fundantiones vide.58.
Misericordia magna Dei relucet in eo,qui ob nulla mundi aduersa à rectitudine & cordis iustitia,ac veræ fidei confessione recedit.155.
Misericordia & iustitia Dei quomodo inueniantur in creatione Adæ, præceptoque eidem dato,ac expulsione è paradiso,187.
Misericordia diuina relucet in hoc quod hominũ peccata Christi satisfactione relaxauit,cuius liuore non proprio sanati sumus, iustitia verò, quòd peccata non reliquit inulta, propter quæ attritus fuit,190.
Misericordia humana sola sine sacrificio Deo accepta,non è contra,194.
Mitti ad annuncianda externa, neque Angelis neque hommi repugnat,vt mitti ad redemptionẽ vniuersalem vel particularem per gratiam,396
Mors Christi,conuenientior modus fuit ad redẽptionem,quàm si ex sola misericordia vel voluntate populum liberasset,185.
Mors Christi ex parte crucifigentium grauissimũ peccatum,ex parte patientis summa charitate & obedientia,sume meritoria,189.
Mors Christi dispersionis populi Iudaici causa. 112.
Mossem & Mathusalem credit Rabbi Salomon assumptos cum corpore,552.
Moises Prophetarũ præcipuus,legis datione, Dei cognitione,mirorum operatione,172.
Motus primi mobilis primus & præcipuus,à quo omnes regulantur,ceu à prima motuum mensura,330.
Motus naturaliter est prior tempore,331.
Mulieres interdum recẽsentur in genealogiis, 379
Mundum duraturum 6000,annorum,quidam dicunt,147.

N.

NAbuchodonosor fecit sibi diuinos honores impendi, quod à nemine ante ipsum factũ legimus,propterea merito ab ipso, tamquã à capite idolatrarum figuratio cœpit.238.
Natura humana in Christo, licet sit quid recens suppositum eiusdem naturæ,non est recẽs, sed æternum,quare neque dicimus Deum recentem,364.
Natura initium sumit à perfectis, sic gratia quæ ipsam perficit,372.
Nazareorum institutionem,inter beneficia populo à Deo collata,referebat populus antiquus, neque minorẽ gratiam accepit populus Christianus in institutione regularium,459.
Neophiti, nouiterque ad fidem conuersi, sumariẽ sunt de articulis erudiendi, neque debent ad difficilia & ardua festinare,361.
Nobilitatẽ summam inter Israelitas Leuitica tribus habebat,8.
Nobilitatem duplicem Prophetæ in Christo declarauerunt,8.
Nobilitas vera quæ.16.
Nobilitatem duplicem habuit D.Paulus.ibi.
Nomina quædam merè æquiuoca,quædam acõmodata,109.
Nomen viuit per bonam famam, moritur per malam,123.
Nomina Hebraica,durationem significantia, alia temporalem,alia significant perpetuam, Sesla Necali perpetuam,Helam pertinentem rei cui coniungitur,scilicet nunc perpetuam, nunc tẽporalem,251.
Nomen Israel manet apud Christianos in iuramẽtum execratorium & maledictionis,123.
Nomen quodlibet pueri apud Isaiam.c.9.significat aliquid peculiare in eo,345.
Nomen Tetragramaton,infinitatem diuinæ essentiæ absque respectu ad creaturam vel effectum aliquem significans, tanti fuit apud Hebræos, vt nisi sacerdotibus & sacrificij tempore, & intra templum nominare non liceret,347.
Nominis eiusdem solennitatem indiuiduitatem, & incõmunicabilitatem docet Rabbi Moises, lib.de Directione.c.61.& 62. 348.
Nomen Dei Tetragrãmaton communicatur, non secundum naturam humanam, sed secundum suppositum,364.
Nominati fuere multi propriis nominibus, antequam nascerentur,inter quos & Messias,309. & 345.

O.

OBedientia Christi nulla maior, vel ei similis, 198.
Obedientia Religiosorum Euangelicorum, per abdicationem propriæ voluntatis etiam iuxta legem Moisis laudabilis.452.
Obedientia præfertur victimis & holocaustis.452
Oblatio sacrificiorum de iure naturali est. 421
Odor mirus ex corpore Patriarchæ Pauli effluit, dum sepeliretur,77.
Opera seruilia sunt, quibus vnus homo seruit alteri corporaliter,279.
Opera Trinitatis ad extra indiuisa,328.
Opera ad potentiam pertinentia appropriantur Patri,pertinentia ad sapientiam Filio,quę verò ad bonitatem Spiritui sancto,328
Opera virtutum redemptionis Christi fructus,sincera & sancta delectatione reficiunt,439
Oratio Danielis exaudita à Domino,ob ieiunium & corporis afflictiones,455.

INDEX.

Oratio Iudæorum,quam quotidie in Synagogis faciunt,scilicet omnes Hæretici subito pereant, 181.
Orant quotidie Iudæi in Synagogis pro euersione Romani Imperij, maximè verò Ecclesiæ Christi & discipulorum,181.
Orabat summus Sacerdos ingressus Sanctasanctorum sub hac forma:Nó auferetur sceptrum de Iuda,quasi duas res petens,scilicet Messiæ aduentum,& Regni Iudæ perseuerantiã,270.
Orãtibus plura & maiora interdũ concedit Deus (qui & supplicum merita excedit & orantium vota)quàm ipsi petere audent,140.
Ordinationes factas circa templum sancti Pauli Ciuitatis Burgensis,62.
Ordinem sancti Dominici intimo prosequebatur amore D.Paulus,63.
Originem D.Paulum duxisse à dominis de Lara, & Vizcaya, opinantur multi,63.
Ornamentorum quatuor tecas D.Paulus Ecclesię Burgensis donauit,59.

P.

PAter traducit in filium per generationem,quę ad naturam speciei pertinent, vt oculatus oculatum generat,nisi deficiat natura.216.
Pater non traducit in filium quæ ad personam patris pertinent,neque enim Grammaticus generat Grammaticum.216.
Patri tribuitur rerum productio de non esse ad esse per creationem,330.
Patri tribuitur creatio vt causę efficienti, Filio vt exemplari,Spiritui sancto per modũ amoris,331
Paternitas & maternitas, quam excellentiam importent.383.
Patrum pietas quantum ad filiorũ educationem conducat,77.
Patres antiqui statim à morte descendebant in infernum.209.
Patres Abrahæ idolatræ,209.
Patriarchæ & Prophetæ post mortem non descẽdebant in locum damnatorum, neque ascendebant ad beatorum locum,sed erant in loco pœnali vt damnati,absque gehennali pœnã,securique de visione diuina.210.& 211.
Patriarchæ cæteriquę iusti post mortem caruere Dei visione, tanquam prophani ex Adæ peccato,204.
Patriarchæ & Prophetæ non fuere immundi ob culpã originalem,bene tamen prophani, idest Dei visione in hac vita priuati,206.
Patriarchæ & Prophetæ vsque ad Christi mortẽ in suburbiis fuere Paradisi,209.
Passio Christi celebrata fuit vltima Danielis Hebdomada,144.
Passio Christi fidei luce carentibus vix credibilis, 188.
Passio Christi maioris meriti quàm exigebat offensę cõpensatio,ob charitatis magnitudinẽ,ex qua passus est,& vitę dignitatẽ quã obtulit,189
Passio Christi, quatenus Deo reconciliauit hominem, sacrificium est,dicitur etiam sanguis testamenti,& Christus ipse Sacerdos.197.
Passio Christi,vt suscepta in ipsius carne,satisfactoria est,per cuius sanguinem liberamur à seruitute peccati,197.
D.Paulus de sancta Maria ad exemplum B. Pauli conuersus,7.
D.Paulus ex tribu Leui originem duxit,7.
D. Paulus duplici ratione de sua gloriatur origine.8.
D.Paulus duplicia bona,naturæ scilicet& gratiæ, obtinuit.9.
10.Paulus quare Paulus vocatus,ibidem.
D.Paulus ante baptismum quis fuerit.ibidem.
Diuus Paulus D. Paulum conuertit.10.
D. Paulus Diui Pauli imitator,ibidem.
D.Paulus, cognomen accepit de sancta Maria, quòd ex stirpe Virginis originem traxerit.eodẽ & 11.
D.Paulus in lege aprime institutus.16.
De D.Paulo vaticinium à suis factum. eodem.
D.Paulus moribus compositis fuit,ibid.
D.Paulus Rabbinus insignis,ibidem.
D.Paulus matrimonio iunctus cum D. Ioanna, & quo tempore,17.
D.Paulus quinque proles habuit,17.
D.Pauli mirabilis conuersio ad fidem,19.
D.Paulus quadragenarius ad fidem conuersus.19
D.Paulus diuina gratia fuit excitatus & prœuentus,19.& 20.
D.Paulus quando studiosius scripturas sacras relegebat,20.
D.Paulus ad fidem conuersus ex cognitione diuinarum promissionum,ibid.
D.Paulus B. Thomã sinimo in honore habuit,21
D.Paulus in honorem B.Thomæ sacellum in ecclesia primaria Burgensi extruxit ad suam sepulturam.21.
D.Paulus erga Ordinem Dominicanum singulariter affectus,ibidem.
D.Paulus potentissimè à Deo illuminatur interiè.ibid.& 22.
D.Paulum quis baptizauit.25.
D.Paulus stẽmata ministri baptizãtis suscepit,ibi.
D.Pauli, filij Patrem sequebantur ad baptismum, ibidem.
D. Paulus post suam cõuersionem alios ad fidem attrahere nitebatur,26.
D.Paulus fratres suos ad fidem conuertit,ibi.
D.Paulus post conuersionem quis fuerit, 27.
D.Pauli vxoris duritia ante cõuersionẽ ad fidẽ,27
D.Paulum ad maiora præparabat Deus,28.
D.Paulus ad vniuersitatẽ Parisiensem se contulit, vbi gradus omnes accepit,28.& 29.
D.Paulus aduersus Iudæos fidem prædicabat,31.
D.Paulus magnis donis à Deo cumulatus, ibid.
D.Paulus suis concionibus multos conuertit ad Deum,ibidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX.

Paulus multa millia Iudæorum conuertit ad Christum,32.
Paulus in magno pretio à Pontifice habitus, ibid.
Paulus sua omnia expendit in studiis & prædicatione,ibidem.
Paulus Archidiaconus Treuinensis factus, & Hispalensis Canonicus,ibidem.
Paulus ab Henrico tertio magni habitus,33.
Paulus Carthaginensis Episcopus factus, ibid.
Paulus grauiter ferebat Episcopale onus,ibidem.
Pastoris veri & perfecti officij ratio,ibidem.
Paulus in Episcopali functione Apostolicus fuit, 34.
Paulus qualem visitationem in Episcopatu fecerit,ibidem.
Pauli consilio testamentum instituit Rex Henricus,35.
Paulo commissa Regis Ioannis institutio,ibidem.
Paulus primarius Regni Cancellarius fuit,ibid.
Paulus testamenti Regis tertiam clauem accepit, secundam Petrus Xuarez de sancta Maria, 37.
Paulum in Regis educationem, solum admissere Regina ac infans Ferdinandus,39.
Paulus ecclesiæ Carthaginensi varia dona concessit,ibidem.
Paulus diœcesim visitans,munera confert,40.
Paulus,in aggregandis virtutibus non diuitiis studiosus,ibidem.
Paulus ecclesiam Collegialem sanctæ Mariæ ciuitatis Murciæ ditissimo retabulo exornauit,ibi.
Paulus Legatus à latere per vniuersam Hispaniam,49.
Paulus Regem Ioannem optimè instituit,ibid.
Paulus Regnorum Castellæ & Legionis gubernator,42.
Paulus de morte potius quàm de dignitatibus cogitabat.43.
Paulus in sancti Pauli cœnobium Burgis capellá ad sepeliendum parare iubet,ibidem.
Pauli ingressus solennis in ecclesiã Burgensem.45
Pauli prudentia,47.
Pauli sapientia mirabilis,51.
Paulus de Cœna Domini & super primum Matthæi caput scripsit,ibidem.
Pauli scripta quanti sint habenda,ibidem.
Paulus quantis honoribus claruit,52.
Paulus Postillas ad sacram Bibliam composuit, anno 1429.ætatis suæ 70. ibidem.
Paulus in propria ecclesia Burgensi capellam extruxit quam D.Thomæ dicauit.55.
Paulus in propria ecclesia multas memorias fieri ordinauit.56.
Paulus pietate & doctrina instituebat ecclesiã.60
Paulus erga pauperes liberalis, propterea Deus tot ac tanta concessit ei bona.61.
Paulus quare non fuit sepultus in medio ecclesiæ sancti Pauli,63.
Paulus multa bona patribus sancti Ioannis de Vrteca ordinis sancti Hieronymi concessit,65.
Pauli laudes non vulgares,ibidem.
Paulus curiæ suę Notarios suis expensis alebat.67
Pauli testamentum pietate ac deuotione refertũ, ibidem.
Pauli officia.69.
Paulus exiguam reliquit hæreditatem filio Petro de Carthagena.ibidem.
Paulus post Episcopatus renunciationem, Patriarcha Achilegiensis factus,72
Paulus Patriarcha in fossa sancti Clementis obiit, anno.1435.& 29.mensis Augusti. 76.
Pauli Codicilij compendium.73.
Paulus pridie ante mortem duobus filiis Episcopis in Basilienſe Concilio agentibus literas scripsit,73.
Paupertas voluntaria commendatur in Euangelio, non sub lege.439
Paupertati primitiuæ Ecclesiæ paupertas Leuitarum similis.450
Paupertas pertinet ad eos qui singulariter deputãtur ad diuinum cultum.446.
Peccatori quanta mala eueniant.542.
Peccatum & causam & pœnã peccati ostendit,83.
Peccata non solùm contemporaneorum Christi improperat Isai.c.65.verùm antiquorum.124.
Peccatum Adæ ex parte obiecti infinitum,quatenus infinitam meruit quodãmodo pœnam.187
Peccata duo eorumque pœnę transiere in posteros,alterum origine,alterum imitatione, quorum meminit Isaias.204.
Peccatum commune naturę,idest Adę peccatum, impediuit sanctorum ingressum in paradisum non sola singulorum peccata.212.
Peccatum originale,non personæ,sed naturę peccatum est.215.
Peccatum originale,cùm non sit in voluntate prolis,non est increpabile, habet enim peccati rationem,quia auertit à recto fine.215
Peccata primorum parentum, primo excepto, nõ traducuntur in filios per originem.216.
Peccatum Moisis & Aaron,ad aquas cõtradictionis non fuit ita graue,vt præuaricatio dici debeat.203.
Peccatum consentientium & approbantiũ Christi mortem commissam,grauissimũ, & grauissima quoque pœna debita illi. 496.
Peccatum crucifigentium Christum grauissimum, grauissima quoque ei pœna respondet in hac & in alia vita.496.
Peccata omnia à Iudeis commissa ante captiuitatem Babylonicam punita fuere. 547.
Peccatum,pro quo nouissimam hanc captiuitatẽ patiuntur Iudei, omnes fatentur commissum post captiuitatem Babylonicam,& nemo illorum assignat illud. 543.
Peccatum hypocrisis quomodo commensuratur peccato excæcationis.508.
Peccata sua,qui prædicant Deum,eiusque iudicia contemnunt.512.

Peccatum

INDEX.

Peccatum hypocrisis Pharisæorum in quo sensu fuerit grauius peccato Sodomorum.513
Pœna occidentium Christum,& in occisione ipsius consentientium,in Ecclesiæ vtilitatem protrahitur longa per secula.497
Pœna sine culpa non datur.203
Pœna quo diuturnior eò grauior,breuitas ad leuitatem pertinet.496.
Penalia à Deo definita, propter Adę peccatum transiere in posteros, vt rei euidentia indicat, ipsum quoque peccatum.203.
Pharisei Thalmudicę doctrinę inuentores, propriè dicuntur interpretes preuaricatores. 204.
Pharisæi errore seducti,abstinentias & ieiunia irridebant.454.
Pharisęos hypocrisi,sua triplicem veritatem corrumpere,propter quod triplici cæcitate puniti sunt.513.
Pharisęorum ingenium,gloriari de parentum nobilitate.489.
Pharisei præuaricati sunt in Deum,præ aliis legem transgredientes falsa interpretatione,quam etiã ad posteros transmisere.204.
Pharisæi interpretes dicti,quia neque legem dedere,neque suam doctrinam vt Prophetæ, sed vt expositores.ibidem.
Pharisæi exquirebant Christum in scriptura, non vt agnoscerent,sed vt repellerent. 103.
Perfectior forma perfectiori materię debita. 373.
Perfectiori Redemptori perfectior victoria debita.ibidem.
Perfecti temporalium copia bonorum non auertuntur à Dei cognitione & amore.169.
Perfectio spiritalis charitas Dei & proximi.442.
Perfectionis via temporaliũ dimitio 442.&444.
Perfectum aliud simpliciter,aliud nõ simpliciter. 255.
Perpetua dicuntur,quæ complent terminum sibi præfixum.252.
Persequutio prima aduersus Christianos facta,citer quadraginta annos durauit.154.
Poligamiam docuere Bernardinus Ochinus & Buzerus.93.
Populi fidelis cum Deo desponsatio,quæ vera redemptio & reconciliatio est,iustitiæ simul & misericordiæ opus est.191.
Populus Hebręorum pronus ad credendum multitudinem Deorum, corporeitatemq; in Deo. 367.
Populus Hebręorum quamdiu legem seruauit, in prosperitate fuit.493.
Præceptum dilectionis non ponitur expressum in Decalogo per modum præcepti, sed supponitur, vt per se notũ per naturam vel fidem.260.
Præceptum dilectionis Dei expressum. Deuteronomij.6.dilectionis proximi.Leuit.19. 260.
Præcepta hominem ad Deum ordinantia, ex præcepto dilectionis Dei pendent.259.
Præceptorum aliorum obseruatio, absque observatione præcepti dilectionis Dei,nullius meriti. 259.
Præceptum dilectionis Dei omnium præceptorum diuinorum custodiam includit, non vice versa 260.
Præcepta legis Mossaicę,613.affirmatiua.248.negatiua.365. 263.
Præcepta prędicta Dauid,Psal.33. Reduxit ad vndecim.Esaias.c.33.ad sex.Micheas,c.6. ad tria, Abacuc ad vnum.261.
Præcepta legis Mosis non omnia eodem modo data sed quædam solennius, scilicet Decalogi, quaratione & ipsa præstant dignitate cæteris. 264.
Præcepta Decalogi omnino indispẽsabilia, & perpetuo duratura.264.
Præcepta naturalia quibus modis cognoscantur. 265.
Præcepta cæremonialia determinant moralia, quoad Deum de sacrificiorum ritu & sacerdotum de abstinentia ciborum & vestium,& simbriis faciendis, per angulos palliorum,& similia.269.
Præcepta iudicialia determinant moralia,in pertinentibus ad ordinationem hominũ ad inuicẽ, in iis quę non obligant, ex solaratione, sed ex humana institutione.265.
Præmium pœnamque bonorum & malorum multi errore seducti possuere tantũ in hacvita.470
Primus liber in duas partes diuiditur,prior in forma Dialogi, posterior in didascalica procedit 104.
Primus exitus sermonis Dei, de quo Angelus ad Danielem de reductione captiuitatis Babylonicæ,factus fuit ad Hieremiam.144.
Primum præceptum filiis Israel datum fuit de immolatione agni Paschalis,qua nocte exiere de Ægypto.424.
Principatus Ecclesiæ penes Pontificem residens ligandi animas atque soluendi, potestas est distans à potestatibus cæterorũ regnorum, vt res spiritualis à corporea.228.
Prophanum interdũ idem quod contaminatum, interdum idem quod non sanctum, licet non sit in mundum.206.
Prophetia & interpretatio distinguntur.203.
Prophetia in secundo templo iam deficiebat.162.
Prophetę tempore primi templi accerrimè, frequenterque increpabant populum ob luxuriæ peccatum.506.
Prophetis familiaris est transitus ab vna materia, ad aliam sibi similem, maximè si vna sit figura alterius.323.
Prophetę loquuntur de futuro in preterito. 436
Prohibitio de non faciendo simulacra ordinabatur.ad prohibitionem.Non adorabis,neque coles,&c.269.
Promissiones sunt de maximis bonis.165.
Promissiones omnes Prophetarũ impletę fuerunt

ante

Universidad de Deusto
Biblioteca

ante destructionem Hierusalem per Titum. 543.
Promissiones omnes Prophetarum intelliguntur de libertate à captiuitate Babylonica, non de secunda.543.
Promissiones veteris testamenti de bonis temporalibus, noui autem de bonis spiritualibus. 441.
Prouidentia diuina circa res humanas à quolibet fideli credenda, tanquam præsuppositam ad omnia quæ per fidem tradantur.470.
Prouidentiæ abyssum Philosophi non intellexere, patribus tamen reuelatus est.467.

Q.

QVid quid adnenit rei post suum esse perfectum, accidentale.230.
Quod legis apud Danielem, quartam bestiam habere cornua decem, numerũ determinatũ pro indeterminato ponit.239.

R.

RAbbini in triplici differentia. 146.
Rabbi Moises Gerundensis, magnæ autoritatis apud Iudæos.149.
Rabbi Salomonis autoritas collata ad autoritatẽ Chaldaicæ translationis Thalmudicorumque doctorum longe habetur in scholis Iudæorum. 180.
Rabbi Samuel, primaria nostræ fidei capita in epistola sua posuit.535.
Rabbi Samuel quare non Hebraicè sed Arabicè scripsit.536.
Rabbi Salomonis expositio referẽtis locũ Isaiæ 53. ad populum Iudæorum in captiuitate hodierna existentem, eiusque languores, ignominias, ac despectus refellitur.179. & 180.
Rabbi Salomon hodiernam Iudæorum captiuitatem adorationi vituli adscribit, alij ad varia singulorum peccata, alij ad peccatum eis ignotũ & nondum reuelatum.181.
Rabbi Moises Ægyptius in sensu parabolico interpretatur locum Isaiæ.c.11.de Lupo, agnoq; simul commorandis.169.
Rabbini Hebræorum fatentur aliqua fuisse ante mundi creationem, inter quos referunt Messiæ nomen.310.
Rabbi Moisses & Pharisæi falsè damnant dicta Iob in disputatione cum sociis.467.
Rabbi Moisses cum Aristotele negat diuinã prouidentiam circa inferiora indiuidua.471.
Redemptio quomodo sit per Christum facta, cùm Israelitæ à seruitute non sint redempti, neq; Christi fideles à persequutionibus mundi. 164.
Redemptio duplex corporalis & spiritualis, ibi.
Redemptionis à captiuitate, in qua nunc exulãt Iudæi, per orbẽ dispersi, termini varij à Iudæis assignati.520. 521. & 523.
Redemptio Christi à seruitute peccati fuit.164.
Redemptio spiritualis dignior corporali. ibidem.
Redemptio Messiæ perfectior cæteris redemptionibus.173.
Redemptio perpetua perfectior temporali.174.
Redemptor perpetuus redemptionem perfectam acquisiuit suis.174.
Redemptio expectata à Messia validior & diuturnior cæteris, ibidem.
Redemptionis mysterium non potest nobis innotescere nisi per scripturam.177.
Redemptionis modus per Christum valde à ratione naturali remotus.177.
Redemptio à peccatis magna & copiosa, de qua Psalm.129. 165.
Redemptionem Adæ & generis humani, non decuit fieri per solam misericordiam & Dei volũtatem secluſa iustitia.186. & 197.
Redemptor omnium Deus vt prima causa, Christus vt proxima.192.
Redemptionem fieri per passionẽ & Christi mortem, quam gratis conuenientior fuit, tum ex parte Dei, tum ex parte Christi, tum ex parte hominis redempti.198.
Redẽptio vera in vltima beatitudine consistit.213
Redemptio promissa Prophetis per Christum spiritualis.213.
Redemptio Babylonica per Cyrum Regem, & generis humani à culpa per Christũ, in quibusdam cõueniunt, in multis quoq; differunt.324.
Redemptio Babylonica naturali cursu facta, absque mirorum operatione, Christi verò miraculis intercedentibus.324.
Refectio corporalis & spiritualis penes quid differant.404.
Ad refectionem corpoream triplex vis necessaria, attractiua, retentiua, nutritiua, seu digestiua, totidemq; ad spiritualem.403. & 404.
Regnum Christi & Ecclesiæ, comminuit quatuor orbis regna, nõ quoad potestatem eorum quæ desierat, sed quoad idolorum cultum.220.
Regnum Christi ab vniuerso vel maiori & principaliori eius parte idolatriam expulit.219.
Regna mundi ante Christi Aduentum, licet inter se diuersa & aduersa, in hoc conuenere, vt debitum Deo cultum impenderẽt creaturis.220.
Regnum Christi licet in se vnum, dupliciter loquimur de eo, iuxta duplicem ipsius aduẽtum.223.
Regnum Romanorum & Christi vel Ecclesiæ, lõgè differunt.234.
Regna quatuor, de quibus Danielis 7. in hoc conuenere, quòd afflixere iustos & fideles cum ferocitate.278.
Regia domus eadem à tempore Dauid, & citra. 114.
Regius titulus, ab vniuerso Iudæorum genere, ablatus in Herode alienigena, circa tẽpora Natiuitatis Christi.136.
Religioni ac religiosis ordinis sancti Hieronymi, D. Paulus concessit cœnobium sancti Ioannis de Vrteca.65

Religion

Religionis sanctæ Mariæ de Fresdelual, maiores conuentum sancti Ioannis de Vrteca in pristinum religionis statum restituere.65.
Representationes rerum vt plurimum delectabiles.418.
Representationes duæ sunt in Eucharistiæ Sacramento, valde animũ nostrum delectantes.418.
Res eadem ob varios effectus, diuersa quoque sortitur nomina.197.
Resurrectio Christi nó omnibus manifestata, sed testibus à Deo præordinatis.392.
Resurrectio Christi primo mulieribus reuelata. 394.
De resurrectione Christi non eguit certiorari per Angelos Virgo sanctissima.389.
Restituere ablatum de iure naturæ est, duplum verò & quadruplum de iure positiuo iudiciali, non morali.266.
Rex Ioannes secũdus, in arte musicę peritissimus tàm in voce quàm in instrumentis.41.
Rex Ioannes secundus, in Latino sermone versatus, & condendis carminibus elegans.41.
Rex Philippus nisi dignos virtute, scientiaque insignes ad dignitates Ecclesiasticas non promouet.52.
Rex Psalm.44. anthonomaticè sumitur.341.
Reges in historiis antiquis versati esse debent, 41.
Reges licet multi fuerint in Iuda, omnes tamen domus vna.114.

S.

SAbbatho succedit dies Dominicus, ad vacandum Deo.233.
Sabbathum primum in deserto celebratum septimus dies fuit à descensu Mannę, quæ nó descendit prima Sabbathi.277.
Sabbathum primum fuit dies illa quam sanctificauit, in qua primo cessauit Deꝰ ab operibus, quæ neque mutari potest, neque amota fuisse.276.
Sabbatha sequentia non fuere à Deo propriè sanctificata, sed tantum in signum prioris à Deo sanctificati.276.
Sabbathum primum deserti non respondit primo à Deo sanctificato.279.
Ad seruandum de sabbatho præceptum, sufficit seruare septimum diem post sex dies laborum. 277.
Sabbathum terræ & remissionis non respondebãt primo mundi, à Deo sanctificato. ibidem.
Sabbathi sanctitas cęremonialis quoad determinationem certi diei amota fuit, vt reliqua cęremonialia.276.
Sabbathò excepto nihil aliud sanctificauit Deus eorum, quę fecit sex diebus, quamuis cuncta benedixit.275.
Sacræ Scripturę prauus intellectus venenum. 81.
Sacræ Scripturæ Canones, vt Iudæi illos habent ab Ecclesia diuersos, sic Euangelici horum tẽporum.88.
Sacrificare Deo de iure naturæ est, 266.
Sacrificare Deo certo loco, modo & circunstantiis non est iuris naturæ, sed positiui, cæremoniale, non morale.266
Sacrificiorum veterum ratio à Rabbi Mosse Ægyptio reddita, scilicet ne Hebræi laberentur in idolatriam, quam solam reputat adęquatam, refellitur.421. 422. & 423.
Sacrificium offerre prętерquam Deo, in lege sub anathemate prohibebatur.423.
Sacrificia veteris legis simplicem habebant causam. 425. Prima & principalis locum habuit ante legem, sub lege, & post legem. Secunda literalis tempore quo idolatria per orbem vigebat: tertia figuralis, scilicet Christi sacrificium, quæ à mundi exordio ad Christi passionem vsque, locum habuit, figurata per prædicta sacrificia.226.
Sacrificia cessarunt à tempore quo Titus Hierosolymam destruxit.540.
Sacrificia vetera grata Deo ex parte offerentium, si essent rectè dispositi, nó ex parte oblatorum 228.
Sacrificium tria genera erant in lege, holocaustũ pro peccato, & pacificorũ, & hoc duplex.429
In sacrificio altaris excellenter impleuit Christus legem sacrificiorum, secũdum tres causas.426. & 433.
Sacerdotes & Leuitæ tempore Messiæ, è gentibus erant sumendi.119.
Salomon cur dictus filius congregantis, cur filius vomentis.314
Salomon se virorum stultissimum cur vocet. 314.
Salus à Messia quęsita, perpetua: quęsita ab aliis tẽporanea.173.
Salus nostra in pace spirituali sita.178.
Sanhedrim Collegium seniorum fuit in tempore Dauid, & in captiuitate Babylonica, atq; etiam Machabęorum tempore.136.
Sanguis sacrificiorum effusus Christi passionem figurabat.192.
Sanguinis effusione & sacrificiorum oblatione olim sancti placabant Deum, & ab eo magnas gratias impetrabant, populumque plaga ab hostibus inferenda liberabant.192. & 193.
Sanguinis asperſionis sicut imperfectum, perfectũ Christi passionem & sanguinis eius effusionẽ figurabant.193.
Sanguis Christi sanguis testamenti, quo nouum firmatum, vt vetus per asperſionem sanguinis holocaustorum.196.
Sancti qua ratione dicantur profani.206.
Sancti per iustitiæ opera mũdabantur à peccato, quoad personam propriam, non quoad reatũ totius naturæ.212.
Sanctificata à Deo reddi aliquando profana, & in eorum sanctitate succedere alia, non est inconueniens.275.
Sanctorum scientia de diuinis perfectior est quã humana, propter multa.315.

Sapien-

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX.

Sapientia Dei, qua cuncta sunt condita, Deus est. 333.
Sapientia, quæ erat in Deo ante mundi constitutionem, neque creata, neque facta, sed cõcepta à Deo, cum ipso cuncta componens. 333.
Sceptrum de tribu Iuda non dum ablatum, nituntur probare Iudæi multis. 134.
Sceptrum de Iuda quando ablatum. 136.
Scriptura sacra sub corporalium figura consueuit tradere spiritualium notitiam. 156.
Scriptura diuina Dei voluntatem nobis manifestat. 184.
Scriptura docet quę ex sola Dei voluntate proueniunt, supra omne debitum creaturæ. 184
Scriptura in sensu literali, quomodo scrutanda. 102
Scripturas quomodo mali scrutantur. 103.
Scripturæ testimonia & Rabbinorum sententiæ, quæ indicare videntur, Israeliticum populum tantum saluandum. 105. & 107.
Scripturę sacrę nihil addendum quod verbis Domini contrarietur. 316. 317.
Scripta in veteri testamento in quadruplici sunt differentia, historialia, prophetica, sapientialia, lægalia, quæ etiam cultoribus Euangelij magnã conferunt vtilitatem. 217. & 218.
Ex scripturis sacris non solùm quærendus Christus, verum ex locis Hebræorum autenticis. 101
Scrutinium scripturæ D. Pauli armamentum securum contra Euangelicos Iudaizantes. 2.
Seculum interdum denotat durationem perpetuam, interdum temporalem. 250
Sensus verborum Euangelij. Non sum missus nisi ad oues. 120.
Sensus literalis scripturæ, ex significatis primariè per voces accipitur. 102.
Sermo Dei ignitus, idest purus ab omni falsitate, 316.
Silo Hebraicæ ponitur loco illius Prophetiæ Iacob, Gen. 49. Qui mittendus est. 131
Silo interpretatur Missus. 132.
Silo obscura dictio, variaque illius expositio. 133.
Signa externa adorationis latrię non eadem apud omnes, neque vbique aut semper, sed pro ratione temporum & regionum diuersa. 272.
Signa externa, quę ad placitum significant, frequẽter variantur. ibidem.
Sola Christi passio subtulit reatum naturæ, non fides neque iustitia alterius sancti. 212.
Solicitudo D. Pauli in gubernatione Ecclesiæ. 47.
Sorores D. Pauli virgines fuere. 15.
Spes amorem generat. 23.
Spiritus sanctus probatur esse Deus. 328. & 329. testimoniis quoque Thalmudicorum, ibidem.
Spiritus sanctus vbique. 328.
Spiritui sancto tribuitur viuificatio secundum motum primi mobilis. 330.
Spiritualis refectio Eucharistię assimilatur corporali refectioni. 403.
Statua quadrupartita Danielis. c. 2. Chaldæorum, Græcorum, Romanorum & Medorum, regna figurabat. 220.
Statua communiter designat idolatriam. 220.
Statua Danielis tota simul corruit ictu lapidis, sic idolatria præteritorum & præsentium, ad euulgationem Euangelij tota corruit. 223.

T.

TAnnaim fuere tantę autoritatis apud Iudęos vt proximum post Prophetas locum tenerent 146.
Thalmudica autoritas tanti apud Iudęos, quanti Ecclesia apud Catholicos. 145.
Ex Thalmud, efficax argumentum sumitur contra Iudęos. 102.
Thalmudici scriptores quandoque prophetabant nescientes. 102.
Thalmudici fatentur Messię legem excellentiorẽ Mossaica. 246.
Thalmudici de Messia interpretantur locũ Isaię. c. 53. referentes verba: Exaltabitur, eleuabitur, & sublimis erit ad Abraham Moisem & angelos, quos multis antecelluit. 172. 179. & 182.
Thalmudici credunt Chaldaicam translationem, ab Aggeo, Zacharia, & Malachia Prophetis traditam. 179.
Thalmudici dicunt angelos non fuisse creatos prima die, ne putarentur fuisse Dei cooperatores. 317.
Thalmudici multa absurda & fatua de Deo dicunt omnino incredibilia. 517.
Non solùm veteres Thalmudici verùm moderni Rabbini, sepius errauere in diuinorum cognitione. 518
Templum à diuersis variè ornatum. 158.
Templi spiritalis significatio. ibidem.
Templi ædificium quod Ezechiel corporaliter depingit, ad Spiritualem intelligentiam ducit. 162
Tempus durationis legis Mossaicæ dicebatur secundum perse. & seculum prius, idest Helam prius, respectu seculi Messiæ. 255.
Tentatio Dei qualiter intelligenda. 400.
Tentationis ordo idem nunc in hominibus, qui olim in primis parentibus. 479.
Terra in scriptura æquiuocè dicitur, pro sensibili & spiritali. 157.
Terra sine additione etiam pro spirituali capitur. 158.
Testamentum Regis Henrici Reginę defertur in arca ferrea, quatuor clauibus munita. 37.
Testamenti Regis Henrici clausula. 38.
Testamenti Regis Henrici qui executores. 39.
Testamenti dubiorum Regis Henrici interpres D. Paulus. ibidem.
Testamenti D. Pauli legatum, in fauorem structurę Ecclesiæ sancti Pauli ciuitatis Burgensis. ibi.
Testimonium Ioannis Tritemij de D. Paulo. 71.
Testimonia, scripturę testantia Mosis legem perpetuò duraturam, intelligũtur de perpetuitate periodica vel limitata. 551.
Titulus Regius siue sceptrum Iuda sublatum fuit in occisione innocẽtum, tunc enim vniuersum genus Regium fuit extinctum. 138.
Translatio Chaldaica, quæ inter Hebręos parem textui habet autoritatẽ, interpretatur, Psal. 44. de Christo Messia vero Deo & homine. 342.
Translatio prędicta ex ore Heliæ & Iosuæ Rabbinorum, qui multis annis templi destructionem præcessere ordinata. 346.
Tribus Leui & Iuda apud Hebręos, prę cęteris florebant. 8.
Tribus decem precisi, non modò à regno, verùm à cultu diuino. 153.
Tria debent concurrere in peccato, pro quo Iudęi diutinam presentem captiuitatẽ patiuntur, quę in Christi occisione reperiuntur. 490.
Trinitarij Hæretici nostri temporis Iudaizant. 84
Trinitarij ex Lutheri dogmatibus fundamentum sui erroris accepere. ibidem.
Trinitarij sunt Zuinglius & Caluinus, & Symmistę. ibidem.
Contra Trinitarios peculiarem librũ edidit Hossius. 85.
Trinitatis vox Caluino exosa, quòd Ciceronem non sapiat. ibidem.
Trinitatis effigiem cerberum inferni Hæretici vocant. ibidem.
Trinitatis mysterium in vnitate essentię, in scriptura expressum. 293.
Trina diuini nominatio in scriptura, tria diuina suppolita demonstrat 254.
Trinitatis mysterium in vnitate essentiæ explicatur, & probatur tripli. scripturę testimonio, primum sumptum ex lege, secundum ex Prophetis, tertium ex Agiographis, quę partes sunt integrantes vetus testamentum. 295. & 296.
Trinitatis mysterium probatur testimoniis Thalmudicorum. 297.
Trinitatis mysterium non repugnat rationi naturali. 300.
Trinitatis mysterium summum omnium, quę in scriptura traduntur. 301.
Trinitatis mysterium colligitur ex Psalm. 32. & ex verbis Isaię c. 48. scilicet, Et nunc Deus misit me & Spiritus eius. 319.
Trinitatis mysterium ita ostendit Isaias, vt non solùm personarum distinctionem, verùm earum ordinem indicet. 322.
Trinitatis perfecta mentio, in prima rerum conditione facta. 366.
Tristitia interdum delectationis causa, idq; dupliciter. 417.
Tyrannis si semel cœpit, finem habere nescit, nisi ei resistatur. 233.
Tyrannidem Nembroth continuauerunt Assyrij vsque ad Nabuchodonosor. 237.
Tyrannidem Nembroth & Nabuchodonosor (qui ferocitate superauere reliquos à mundi exordio, ad Medorum & Persarum vsque tempora) significauit Iecna alata, quæ nõ est in rerum natura, ad innuendam eorum ferocitatem, singularem & monstruosam. 238.
Tyrannorũ aliorum qui tantum ferocierunt scriptura non meminit, creditur tamen fuisse. 239

V.

VAnum est, quod finem non assequitur. 246
Verba seu pronomina primæ personę, sępè ponuntur pro tertia. 463.
Verborum significationes ad contrarietatem tollendam oportet inquirere in sacris eloquiis. 108
Verbum (Interpretes tui Isaię 42.) innuit eos peccasse in interpretatione diuinę legis. 203.
Veritas debet figuram excedere. 194.
Veritatem & eius figuram non est opus eiusdem speciei vel generis esse. 194.
Veritas conclusionum in specularijs ex veritate principiorum sic in practicis ratio, particularũ agendorum, ex ratione summorum principiorum. 259.
Veritas triplex, doctrinæ, iustitię, vitę. 510.
Veritati triplici hypocrisis Pharisaica contraria. ibidem.
Victoria Messiæ, bonorum affluentia & libertas Prophetis promissa, spiritualiter intelligenda. 173. 213. & 460.
Victoria duplex, alia corporalis, alia spiritualis, & hæc melior & dignior. 460.
Victoria antiquorum sub lege corporalis, quæ vt minus dignã pertinebat ad eos. 460. & 461.
Victoria spiritualis dignior & melior, pertinet ad sanctos noui testamenti. 460.
Vtraque victoria fidelibus concessa in testimoniũ fidei. 460.
Victoria antiquorum sub lege relata ad victoriã sanctorum noui testamenti, perinde est, ac si singularia mundi regna conteras ad mundum ipsum. 461. & 462.
Vigilantia D. Pauli erga oues sibi commissas. 47.
Visitandi ecclesias optima ratio. 34.
Visio statuę apud Danielem ad primum Messiæ aduentum refertur, in quo idolatria fidei promulgatione fuit repulsa. 223.
Visiones ædificationum traditæ ab Ezechiele metaphoricè intelligendę, vt literalis sensus sit, nõ qui per literã significatur, sed qui per res quas literæ significant. 162.
Ex visis mouetur animus. 271.
Visio beatifica succedit fidei, apprehensio spei fruitio charitati. 387.
Visus, auditu cęterisque sensibus certior. 497.
Virginitas in veteri testamento non legitur commendari, vide causam. 451.
Virginitas sola Marię cum maternitate & humilitate exprimuntur in nouo testamento, cæteris eius virtutibus prętermissis. 375
Virginis virtutes considerandę sunt heroicę. 347.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX.

Virginis facta subticentur, propter eximiam eius humilitatem.375.
Virgo beatissima à fidelibus & infidelibus prædicatur sancta.384.
Virgo gloriosa in cælum assumpta, non ignorat quæ pro illius honore geruntur in terra, neque talia sibi displicent.354.
Virgo beata immediate à Deo habuit notitiam Resurrectionis filij.392.
Virgo benedicta ob excellentiam suę dignitatis, non debuit mitti ad annunciandum filij Resurrectionem.395.
Ad Virginem sacram promptior esse debet fidelium deuotio, quàm ad alios sanctos præter Christum.397.
Virtutum aliæ Politicę pertinentes ad hominem, quatenus se rectè habet in rebus humanis gerédis, alię exemplares pertinentes ad Deum, in quo rerum omniũ perfectiones præexistũt, alię purgatorię pertinentes ad eos qui politicas trãscendentes in diuinarum similitudinem virtutũ tendere conantur alię purgati animi pertinentes ad eos, qui diuinâ similitudinẽ in virtutibus quodãmodo sequũtur quantũ vita hæc patitur à Philosophis heroicę dictę, ideſt diuinę.347.
Virtutes morales ex parte manent in gloria, scilicet quo ad id quod est formale ex parte non.385.
Vltio Iudæorum propter Ecclesiæ vtilitatem protrahitur ne subito pereant.497.
Vnio verbi non est facta in natura.363.
Vnione verbi cum natura humana supposita quę de Deo dicuntur possunt de homine illo dici, cuius natura assumpta est in vnitatem suppositi.364.
Voto paupertatis offerimus Deo sacrificium de bonis externis, continctia de proprio corpore, obedientia de bono animę.453.
Votum cõtinentię præstat paupertatis voto, vtriq; verò obedientiæ votũ, vt corporis bona, præstãt bonis fortunę, vtrisq; verò bona animę.453
Vsuras noui sectarij cum Iudeis exercent.94.
Vxor D. Pauli durissima fuit ante suam conuersionem.24.

FINIS TABVLAE.

BVRGIS.
Apud Philippum Iuntam.
1591.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca